

अनुक जातक

बोधिसत्त्वया बाखँ
(पालि जातक अट्ठकथा नेपाल भाषाय्)

खुगूगु भाग

अनुवादक

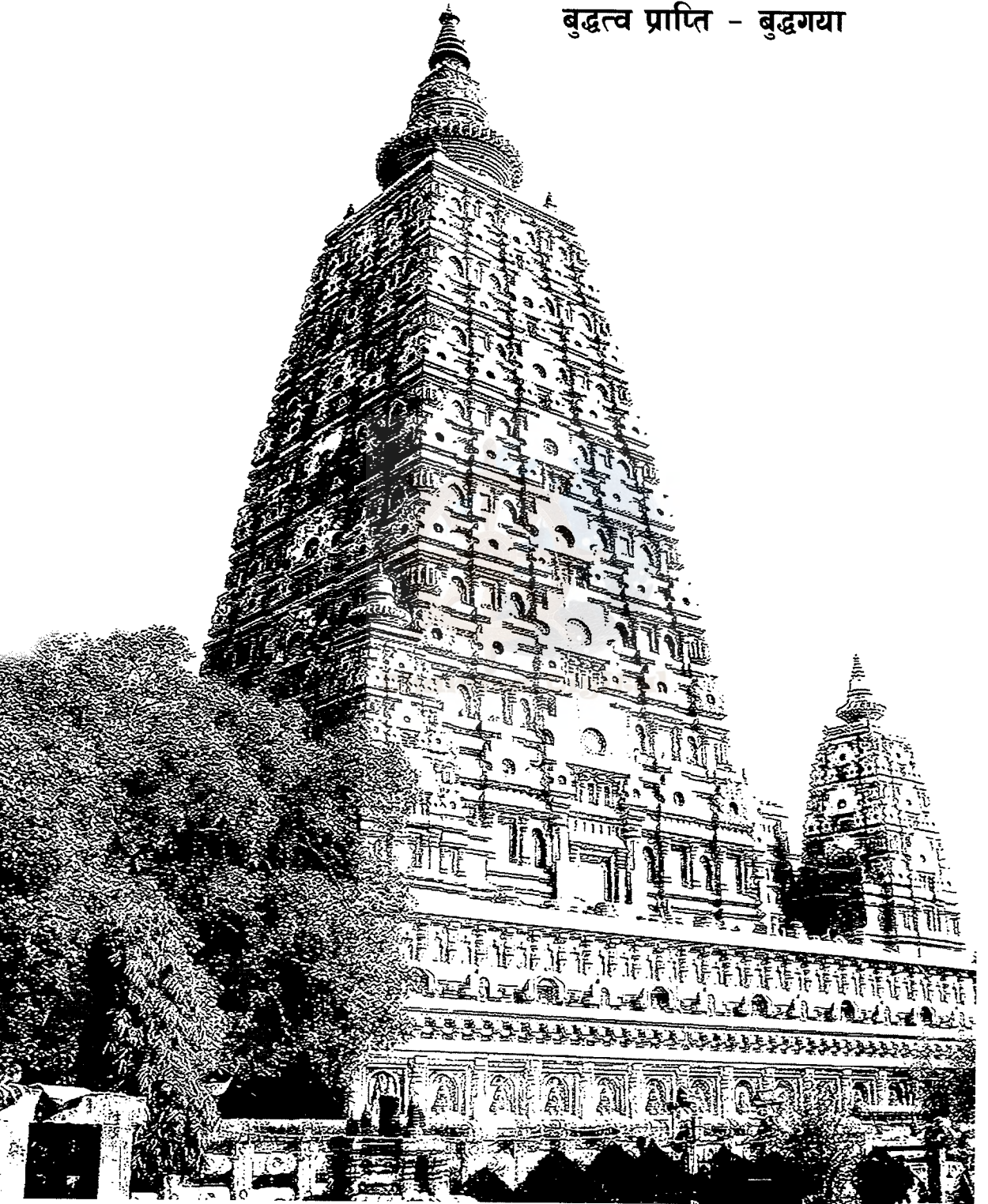
दुण्डबहादुर वज्राचार्य

Downloaded from <http://www.dhamma.digital>

बुद्ध जन्मभूमि - लुम्बिनी

बुद्धत्व प्राप्ति - बुद्धगया

अतक जातक बोधिसत्त्वया बाखँ

(पालि जातक अटुकथा नेपाल भाषाय्)

खुगूगु भाग

अनुवादक

दुण्डबहादुर वज्राचार्य

प्रकाशक

अशोकरत्न वज्राचार्य

डा. प्रदीपबहादुर वज्राचार्य

अनूरत्न वज्राचार्य

त्रिपिटक अनुवाद मण्डल

वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय

गाबहाल, ललितपुर-१८, नेपाल

त्रिपिटक ग्रन्थ प्रकाशन

दीघनिकाय	(नेपाल भाषा)
दीघनिकाय	(नेपाली)
मज्झिमनिकाय	(नेपाल भाषा)
मज्झिमनिकाय	(नेपाली)
संयुत्तनिकाय	(नेपाल भाषा)
इतिवृत्तक	(नेपाल भाषा)
धम्मपद	(नेपाल भाषा)
मिलिन्द-प्रश्न (मिलिन्द जुजुया न्त्यसःत)	(नेपाल भाषा)
मिलिन्द-प्रश्न (मिलिन्द राजाका प्रश्नहरू)	(नेपाली)
निदान कथा	(नेपाल भाषा)
पुग्गलपञ्चत्ति	(नेपाल भाषा)
संगासनपाठ	(नेपाल भाषा)
जातक (नेपालय् न्हापांगु पटक खुगू ग्रन्थसेट पिथना)	(नेपाल भाषा)

प्रथम संस्करण

बुद्ध संवत्	: २५५५
नेपाल संवत्	: ११३२
बिक्रम संवत्	: २०६८
ईस्वी संवत्	: २०११

खुगू सेटया मू .....

थुगु ग्रन्थ खुगू भोलुम सेटपाखें जम्मा जुइगु रकम त्रिपिटक ग्रन्थ प्रकाशन कोषय् वनी ।

विशेष ग्वाहालिमिपित साधुवाद

- भिक्षु चन्द्रगुप्त स्थविर - अनुवाद सुपरिवेक्षण सहित कम्प्युटर सेटिङ्ग
अनागारिका अगग्राणी 'धर्माचार्य' - पालि भाषाया भावार्थ संशोधन याना बिज्याःम्ह

**THE
JĀTAKA**

**(Stories of the Buddha's Former Births given in Nepal Bhasha
for the first time)**

Vol. VI

Translated from Pali

by

Dunda Bahadur Bajracharya

*Translator of the Digha Nikāya, The Majjhima Nikāya, The Samyutta Nikāya,
The Itivuttaka, The Dhammapad, The Milindapanha, etc. of
Tripitaka books in Nepal Bhasha & Nepali*

Dhamma.Digital

Published by

**Ashok Ratna Bajracharya
Dr. Pradip Bahadur Bajracharya
Anun Ratna Bajracharya
Tripitaka Translation Board
Bir-Purna Pustak Samgrahalaya
Gabahal, Lalitpur-18, Nepal**

The Tripitaka Publications

The Digha Nikāya	(Nepal Bhasha)
The Digha Nikāya	(Nepali)
The Majjhima Nikāya	(Nepal Bhasha)
The Majjhima Nikāya	(Nepali)
The Samyutta Nikāya	(Nepal Bhasha)
The Itivuttaka	(Nepal Bhasha)
The Dhammapad with short stories	(Nepal Bhasha)
The Milindapanha (<i>Questions of King Milinda</i>)	(Nepal Bhasha)
The Milindapanha (<i>Questions of King Milinda</i>)	(Nepali)
Nidānkathā	(Nepal Bhasha)
Puggalapaññatti	(Nepal Bhasha)
Sangāyanapātha	(Nepal Bhasha)
The Jātaka (<i>6 Volume sets in Nepal for the first time</i>)	(Nepal Bhasha)

First Edition : 2011

Printed at :

Ideal Printing Press, Gwarko, Lalitpur Tel : 5007563

थुगु ग्रन्थ

उपासकया आदर्श धर्म क्यना वंपिं जिमि दाजुपिं

आशारत्न कोमलबहादुर वज्राचार्य

जन्म : ने.सं. १०५६ साल चैत्र शुक्ल अष्टमि

दिवंगत : ने.सं. १०८३ साल पौष कृष्ण परेवा

व

पवित्रबहादुर राजभाई वज्राचार्य

जन्म : वि.सं. २००१ साल फाल्गुण कृष्ण द्वितीया

दिवंगत : वि.सं. २०५८ साल कच्छलाथ्व सकिमिला पुन्ही

निर्वाण कामना यासैं

श्रम समर्पण

दुष्प्रसाद वज्राचार्य

पिका:पाखें

हनेबहःम्ह कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यया अनुभवी ल्हातं थनिं गुदं न्ह्यो हे अनुवादित जुया कम्प्युटर लेजर प्रिन्ट तयार याना तये धुंकुगु थुगु बोधिसत्त्वया बाखँ जातक न्हापांगु खुसी छकोलं (खुगू भोलुम) ग्रन्थ आःतक नेपालय् गुगुं भाषाय् गुबलें मजूकथं प्रकाशन याये दुगु थ्व जिमि नितिं आपालं धर्मप्रीतिया खँ जुल । तःगुमच्छि, मूल धर्मग्रन्थया अनुभवी अनुवादकजुया ल्हातं ब्वनेबले मछिं मजुइक सलल याउँक अपुक छगू हे भाषा शैली पालि जातक अट्टवण्णनाया ५४७ पु पूर्वक जातक बाखँ भाय् हिलातःगुयात नेपालभाषा वांगमय धुकुतिइ दुथ्याके खंगु जिमिगु नितिं गौरवया खँ जुल ।

वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालयपाखें गत ३० दँया दुने धर्मया मूल ग्रन्थ जुयाच्वंगु बुद्धवचन त्रिपिटकया ग्रन्थत छगू छगू यायां तःगुमच्छि पाठकसमक्ष प्रस्तुत याये धुनागु जुल । दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय, संयुत्तनिकाय अले खुद्दकनिकायया मिलिन्द-प्रश्न, इतिवुत्तक, धम्मपद आदि त्रिपिटक अन्तर्गत सुत्तपिटकया मूल ग्रन्थत प्रकाशन यायेगु मौका जिमित चूलाये धुंकुगु जुल । थुपिं मूल धर्मग्रन्थया अनुवादक हनेबहःम्ह कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यजु खः । अथे हे अभिधम्मपिटकया ग्रन्थमध्ये नेपालय् न्हापांगु खुसी श्रद्धेय धर्मगुप्त महास्थविरया पुगलपञ्जति धर्मग्रन्थ नं जिमिगु संग्रहालयपाखें पिदनेत ताःलागु जुल ।

बुद्धधर्मया मूलग्रन्थत अध्ययन बिना वसपोल भगवान् बुद्धयात व वसपोलं कना बिज्याःगु धर्मयात यथार्थरूपं म्हसीकेगु संभव मदु । याकःचिया कुतलं जीवनकाछि अनुवाद याःसां त्रिपिटकया विपुल साहित्य भण्डार फ्वःमचालिगु खना जिमि परिवारया अनुवादक कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यजुं नेपाःया महाथेर विद्वान भन्तेपिंके सल्लाह साहृति कया त्रिपिटकया ल्यं दनिगु ग्रन्थत नेपाल भाषाय् अनुवाद यायेगु परियोजना न्ह्यथना बिज्यात । थनिं निर्दोत न्हापा जिमि प्रातःस्मरणीय बाज्या पूर्णबहादुर वज्राचार्य (जन्म : १९६५ साल कछलाथ्व सकिमिला पुन्हि - दिवंगत २०४१ साल थिलाथ्व नवमि) या संस्मरणीय दिवस खुन्हु विद्वानपिं भन्तेपिं, गुरुमापिं व स्वयं दुण्डबहादुर कका, बा सम्मिलित छगू त्रिपिटक अनुवाद मण्डल स्थापना याःगु जुल । श्रद्धेय भिक्षु कोण्डन्यया संयोजकत्वय् गठन जूगु थुगु अनुवाद मण्डलं थौतक अनुवाद मजुनिगु त्रिपिटकया ग्रन्थतय्गु नेपाल भाषां अनुवाद जुया च्वंगु जुल । थुकियात माःगु व्यवस्थापन व आर्थिक अभिभारा जिमिगु संग्रहालयपाखें बहन याना च्वंगु जुल । छुं छुं थुगु सम्बन्धय् जानकारी आनन्दभूमि पत्रपत्रिकादि मार्फत पाठकपिंत दुगु हे जुइमाः । आधुनिक ई-संचार माध्यम www.tipitakanepal.org वेभसाइटय् थ्व सम्बन्धी खँ विश्वया गुगुं कुं कुनामय् च्वना नं स्वये ब्वने जीका तयागु जुल ।

बुद्धवचन पालि त्रिपिटकया मूल ४५ गू ग्रन्थतय्गु पृष्ठ ल्याः जक स्वयेगु खःसा जम्मा पृष्ठ ल्याः १७६६५ दु । उकी मध्ये आःतक कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यजुया ल्हातं थुपिं जातक खुगू भोलुम समेतया पृष्ठ ल्याः समावेश यायेबले न्हेद्वःल्यां मयाक अनुवाद जूगु व जिमिसं प्रकाशन याये धुनागु जुल । यदि सुनानं न्हिं छपानाया ल्याखं थुपिं ग्रन्थ ब्वन धाःसा वया नितिं २१ दँति लगे जुइ । थुकथं विपुल बौद्ध साहित्य भण्डार नेपाल भाषाय् सृजना जूगु अले नेपाली समेत दीघनिकाय, मज्झिमनिकायथें जाःगु ग्रन्थ प्रणीत याये दुगु व याये फुगुया श्रेय कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्ययात वनी । थःगु व्यापार व्यवसायपाखें अतिरिक्त समय पिकया म्हो ईया दुने थपाय् थपायमच्छि ततःधंगु धर्मया मूल ग्रन्थत सृजना याना बिज्याःम्ह हनेबहःम्ह कका,

[८]

बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यया रातदिनया अथक निरन्तर साहसिक प्रयत्नया फलस्वरूप याकनं हे त्रिपिटकया सम्पूर्ण ग्रन्थतय्गु न्हापांगु प्रारूप नेपाल भाषां निकट भविष्यय् तयार याये फइगु अवस्थाय् थ्यनिगु जुल । थ्व भाषा व सद्धर्मया नितिं ऐतिहासिक अतुलनीय योगदान जूवनी । बरु थुगु जिमिगु बुद्धशासन उत्थान यायेगु पुनित अभियानयात प्रत्येक नेपामि सहभागी जुया सफल यानादीत, बिज्यायेत इनाप यानागु जुल ।

थुगु ग्रन्थ प्रकाशनया खँय् छत्वाः खँ : न्हापा न्हापा तःगुमिच्छि त्रिपिटकया ग्रन्थ प्रकाशन याना बिज्याये धुंकूपिं मध्ये छम्ह लुमंकेबहःम्ह निनि हेरादेवी वज्राचार्य (जन्म : ने.सं. १०५३ कार्तिक शुक्ल षष्टिपर सप्तमि - दिवंगत : ने.सं. ११२७ माघकृष्ण पोहेलागा पञ्चमी) या जीवमानकालय् थुकियात प्रकाशन यायेगु धका वसपोलयाके स्वीकृति कया तये धुनागु खः । आः मरणोपरान्त थुपिं ग्रन्थत पिकया वसपोलयात निर्वाण कामना याना च्वना । अथे हे तुं हानं बुद्धशासनय् अतुलनीय योगदान बिया बिज्याःम्ह उपासक कका, बा मदुम्ह पवित्रबहादुर वज्राचार्य (जन्म : ने.सं. १०६५ फागुन कृष्णपक्ष द्वितीया - दिवंगत : ने.सं. ११२२ कछलाथ्व सकिमिला पुन्ही) यागु प्रेरणा कया वसपोलयात नं लुमंका निर्वाण कामना याना च्वना ।

थ्व जिमिगु प्रकाशन वीर-पूर्ण पवित्र हेरा स्मृति ग्रन्थ मालाया १५-२० गूगु ल्याःतक थ्यंगु जुल । थुगु ग्रन्थसेट बिक्रीं प्राप्त जुइगु रकम त्रिपिटक बौद्ध ग्रन्थ प्रकाशन कोषय् वनीगु खँ पाठकपित जानकारी बियाच्वना । सद्धर्म उत्थान यायेगु छपला पुनित ज्याय् सहभागी जुया बिज्यायेत भन्ते, गुरुमां लगायत सकसिनं थथःगु छँय् संग्रहणीय थुगु ग्रन्थ सेट छगू छगू संग्रह याना पुण्य संचय याना बिज्यायेत जिमिगु इनाप दु । सुभाय् ।

हनेबहःम्ह कका, बा दुण्डबहादुर वज्राचार्यया न्ह्याबले सुस्वास्थ्यम्ह जुया बुद्धशासनय् निरन्तर लगे जुइ फुम्ह जुइमा धका आशिका यासे वसपोलप्रति नतमस्तक जुया ऋणी जुया च्वना । वसपोलया सुस्वास्थ्य व दीर्घायुया कामना याना ।

अन्तय् जातक साहित्यया माध्यमं थःगु धर्म व संस्कृतियात यथार्थकथं म्हसीकेत पाठकपित अचूक साधन चूलायेमा अले धर्मया मूल खँय् सुनानं गुमराह याये मफयेमा, यथार्थ धर्मयात म्हसीकेत बोधिसत्त्वं क्यना बिज्यागु पारमिता धर्मलिसे परिचित जुइ फयेमा, चाय्कं मचाय्कं बुद्ध व बोधिसत्त्वप्रति दयाचंगु मखुगु धारणा ननानं फुना शील सदाचारनिसें पालन याना मार्गफल तक साक्षात्कार यायेफुपिं जुइ दयेमा धका हनेबहःपिं पाठकपिलिसें तुं मुना जिमिसं आशिका याना । अस्तु ।

वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय

पूर्णबहादुर वज्राचार्य एण्ड सन्स निवास

रत्नाकर महाविहार, हखबहाः, गाबहाः, यल
सकिमिला पुन्ही, ११३२ (२०६८ कार्तिक २४)

अशोकरत्न वज्राचार्य
डा. प्रदिपबहादुर वज्राचार्य
अनूरत्न वज्राचार्य

जिगु धापू

जातकय् बोधिसत्त्वया जीवन कथा दु । वसपोल शाक्यमुनि बुद्ध, न्हापा सुमेध ऋषि जुया दीपङ्कर बुद्धया पादमूलय् थः नं बुद्ध जुइत प्रार्थना यासैंनिसैं वसपोलया अन्तिम जन्मय् सिद्धार्थया नामं जन्म जुया बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्याये न्त्योतक वसपोलयात बोधिसत्त्व धाइ । बुद्धत्व प्राप्त यायेया नितिं अनेक जन्म कया बिज्याःगु विवरणयात जातक अट्टकथा अथवा जातक अट्टवण्णना धाइ । थुगु ग्रन्थय् व्याख्या सहितया शब्दार्थ बाहेक जातक अट्टकथायात थःगु भाषां न्त्यब्बयेगु कुतः यानागु दु ।

थौं सम्पूर्ण जातक (खुगू भोलुमया सेट) ग्रन्थया रूपय् सर्वप्रथम नेपालभाषां पाठकसमक्ष न्त्यब्बये दया जित अपार धर्मप्रीति जुया च्वंगु दु । प्रथम संघमहानायक प्रज्ञानन्द महास्थविर, आचार्य अमृतानन्द महानायक प्रभृति भन्तेपिसं तत्कालीन समाजयात माछि माःकथं छपु निपु याना जातक बाखँत अनुवाद न्त्यब्बःगु खने दु । थौं छगू हे भाषा शैली जातक नेपाल भाषां सम्पूर्ण खण्ड पाठकपिनि न्त्योने पिब्यागु जुल ।

छन्हु संक्षिप्त बाखँ सहित धम्मपद पिदनेधुंका जातकयात नं थःगु हे कथं (Retold) बाखँ पिकाये दसा ज्यू धका मती तथा । थ्व खँ भिक्षु सुदर्शन महास्थविरया न्त्योने तथाबले वसपोलं साप हे नुगः क्वतुंका धया बिज्यात - “गाथा जक हे नं नेपाल भाषां पूर्वक पिकाये मफया च्वन । जातक बाखँया अनुवाद याइपिं भविष्यय् पिहाँ व हे वइ नि । आः थत्थेयात यानागु ज्या नि सिधय्के नु” । उबले वसपोलया ख्वाः क्वतूगु खनाबले जित साप हे नुगः मछिन । “भन्ते ! थज्याम्ह अनुवादक छपिनि न्त्योने दु” धका धायेत जित उलु उलु मिंगु खः । पवित्रबहादुर दाई मदुसैलि थःकेनं न्हापाथे समय मदुगुलिं उबले थथे धायेत जिके आँत मवल । कीर्तिपुरं लिहाँ वयाम्हसिया मनं मनं विचाः याना “जातक दक्वं नेपाल भाषं हिइके दसा गुलि ज्यू” । वसपोललिसैं थथे खँलाबल्हा याना वयागु लच्छि हे मदुवं आकाभाकां सदांया नितिं वसपोलं त्वःता बिज्याबले जित साप हे नुगलय् घाः जुल । अबले निसैं जिं थुगु ज्या गुबले याये धका थथःम्हं फुर्सतया ई मुनेत ताःतुना जुया । बल्ल उगु समय वल, बहनि, चान्हे, सुथे, गुलि फत उलि ई लिकया ज्या न्त्यज्याका । ग्रन्थ अनुवाद खुलाया दुने क्वचायेके फसां गुदँ लिपा जक पाठकपिनि न्त्योने न्त्यब्बयेत ताः लात ।

विश्वया अधिकांश प्राचीन धार्मिक व सामाजिक कथाया मूल स्रोत जातक बाखँ जुया च्वन । महाभारत, रामायण, बृहत्कथा, कथासरित्सागर, पञ्चतन्त्र, हितोपदेश, ईसप्या कथा, अलिफलैला (Arabian Knights) आदि आदिथे जागु स्थापित बाखँया मूल श्रोत जातक जुया च्वन । पुराणय् च्विपिं ऋषिमुनिपिनिगु बाखँ जातकय् च्विपिं पात्रत जूगुया अनेक दसुत पाठकपिसं जातकय् खंके फु । हानं, श्री रीज डेविड्सजुया धापूकथं बोधिसत्त्व बोसत खः अले जोसफ नं खः । बुद्धया आंशिक चरित्र व अनेक जातक बाखँ Barlaam and Joasaph स दु । थुकथं विश्वया कुंकुनामय् सकभनं दुगु धार्मिक व सामाजिक परम्पराया प्राचीन, अर्वाचीन विश्व साहित्य ख्यः ई वलिसे जातक बाखँया प्रवेश जुजुं वनाच्वंगु दुगु जुल । सन्त जोसफया रूपय् भगवान् बुद्ध थौं सारा रोमन कैथोलिक ईसाईतय्सं माने याना पूजा याना च्वंगु दु ।

बौद्ध देशय् ला जातक बाखँयागु प्रचार जुइगु हे जुल, कना च्वने माःगु मखुत । नेपालय् जातक व अवदानया बाखँ प्राचीन कालनिसैं छेय् छेय् न्यने कने याः । यें, चाबहीया स्तूपसं दुगु शिलालेखय् उत्कीर्ण जूगु जातक बाखँनं भीथाय् नं पालि जातकया अस्तित्व न्हापानिसैं दुगु खँ बांलाक छर्लङ्ग सी दु, जातककालीन बाखँपाखें नेवाः समाजय् अद्यापि यक्व खं प्रभावित जुया च्वंगु दु । उपोसथ-व्रतया रूपय् अष्टमी व्रत च्वनेगु, जात्रा, नखः चखः हनेगु व थःथितिपिं व पासाभाईपिं छथाय् मुना छकू छभ्वा साक्क इना चना नयेगु, सांस्कृतिक बाजँ थाना, म्यें हाला न्त्याइपुइकेगु, तिसा वसतं छाया पिया बाँलाका जुइगु व बहुमूल्य लुँवहः व

रत्नत जन्म जूसैनिसें मृत्यु पर्यन्त छ्यलेगु व छें दनेबले लुं वहः, रत्न छ्यला वया च्वंगु आदि आदि दसुत थुकीया ज्वलन्त प्रमाण खः ।

श्रद्धेय ज्ञानपूर्णक महास्थविरया छत्वाः नुगः खँ त्यायेकया धायेगु खःसा “जातक खालि बोधिसत्त्वया जीवनी बाखँ कथं जक नं महत्त्वपूर्णगु मखु । थ्व दक्वं धयाथें विषयवस्तुयात कःघाये फूगु जन साहित्यथें नं खः । थुकी दुने छु जक मदु ? मनोरञ्जन, उपदेश, नीति, ब्यंग, बुद्धि विकासया लँपु, भौगोलिक, आर्थिक, धार्मिक, राजनैतिक, सामाजिक आदि आदि विषयतलिसे परिचय दयेका बीगु थ्व अतुलनीय ग्रन्थ खः । स्थल मार्गयागु चर्चाया विषययात अथें तया सामुद्रिक यात्राया चिमिसँ ब्वँ ब्वँ दंकीगु घटनातयगु उल्लेखं भीत जलमार्गयागु रोमाञ्चकारी यात्रात लिसे नं परिचित याका ब्यू । सप्पारक जातक थुकीया दसु खः । जातक पूर्व पश्चिम कथा साहित्यया न्ह्यलुवा हे धाःसां ज्यू ।”

कृतज्ञताः जातक बाखँ अनुवाद यायेगु ज्याय् तःमहच्छिसियागु ग्वाहालि जित प्राप्त जूगु दु । पालि गाथाया भावार्थया नितिं श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरयागु जातकगाथा (प्र.भा.) उपयोग यानागु दु । दक्वं जातक गाथाया भावार्थ भिंकेत अनागारिका अगगजाणी गुरुमांयागु तःधंगु ग्वाहालि दु । अले तत्काल अनुवाद याःलिसे सिंहलीया जातक बाखँ स्वया संशोधन सहित बांलाक धैर्यपूर्वक शुद्ध जुइक कम्प्युटरय् थाना बिज्याम्ह श्रद्धेय भिक्षु चन्द्रगुप्त महास्थविर अले जातक बाखँ प्रकाशित मयासें गुदँतक अथें तया तयागु पुलांगु कम्प्युटरया डाटात सुरक्षा याना जक तया बिज्यागु मखु, याकनं पिकाये माल धका न्ह्याबलें हौसला बिया माःबले माःकथं ग्वाहालि याना बिज्याम्ह श्रद्धेय धर्मगुप्त महास्थविर प्रमुख भन्तेपिं व गुरुमांप्रति कृतज्ञ जुया च्वना । वर्तमान नेपाःया एकमात्र त्रिपिटकाचार्य संघउपनायक श्रद्धेय भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर थः विरामी शैथ्याय् च्वना बिज्याना नं थुगु जिगु कृतियात पताः छाया बालाकेभनं त्रिपिटक अनुवाद मण्डलया संयोजक श्रद्धेय कोण्डन्य भन्तेया ग्वाहालिं छगू विशेष भूमिका च्वया, च्वका बिज्यात । वसपोलपिं निम्हं भन्तेपिंप्रति कृतज्ञ जुया ।

छता खँ, थःगु परिवारपाखें शुरुनिसें संग्रहणीय मूल सद्धर्मया तःगुमछि ग्रन्थत प्रकाशन यायां थौं थुगु ग्रन्थत छकोलं खुगु भोलुम सेट प्रकाशन याःगु जुल । थुकिं त्रिपिटक बौद्ध ग्रन्थत पिकायेत छगू कोष दइगु जुल । प्रकाशक परिवारयात साधुवाद दु । थुगु ज्या सिद्ध यायेत अनुकूल वातावरण व अवसर बिया माःबलय् माःकथं सहभागी जूम्ह जिमि तिरिमय्जु ज्ञानीशोभा वज्राचार्ययात सुभाय् दु । माःगु सफू उपलब्ध याना बिज्याःपिं भिक्षु गुणघोष महास्थविर व अनागारिका अगगजाणी गुरुमांयात साधुवाद दु । बांलाक देबः क्पिा ज्याम्ह भिन्चा मय्जु सुषमा शाक्ययात सुभाय् दु । इलय् बांलाक छापे याना ब्यूगुलिं आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेसया थुवा श्री दीपक महर्जन व प्रेस परिवारयात धन्यवाद दु ।

अन्तय्, सुं गुम्हसियागु धर्म धाःगु खँ न्यना हाःहूलय् लगे जुया गनं सुयाकें शरण काःजुइ माःगु अवस्थां मुक्त याना बिइगु खुला शिक्षा जातकय् दु । पशु अधिकारकर्मीतय्त पशुबली हिंसा रोके याकेत थुकिं बल बिइसा पशुं मनु बने जुइगु मानवीय शिक्षा जातकं बिइ । थुगु ग्रन्थ देया नेतावर्ग, शासकवर्ग, बुद्धिजीवि, ज्ञानपिपासु मालामि, शिक्षक, विद्यार्थीपित जक उपयोगी मजुसे राजनैतिक, साँस्कृतिक, आर्थिक, धार्मिक, पुरातात्विक, ऐतिहासिक शैक्षिक, साहित्यिक आदि गुगु ख्यःयापिं लगायत बुद्धया सच्चा अनुयायी जुइपित नं उलि हे उपयोगी जुइगु ताया । जातकया बाखँनं हिंसा मुक्त सदाचार जीवन हनेगु स्थाना अन्ततः जन्ममरणया कुचक्रं मुक्त जीवनया लक्ष्यय् थ्यंकेत भीत मिखा बिइ, स्वाबलम्बी याइ । अस्तु ।

- दुण्डबहादुर वज्राचार्य

विषय सूची

(खुगूगु ब्व)

२२. महानिपात

५३८. मृगपक्ख (तेमिय) जातक :

काशी जुजुया सन्तान मदुगु जुया च्वन ।
जुजुया लानि चन्द्रादेवी सत्यक्रिया यात ।
तेमिय कुमारया जन्म जुल । तःधिक
जुइवं न्हापा जन्मयाम्ह वया माँयागु
खँ न्यना वं न्वं मवाःत, पाकःथें जुल,
खाँय्थें जुल, लुला लंगडाथें जुल ।
अनेककथया परीक्षा याना स्वत । अन्तय्
जुजुया हुकुमकथं कचागु मसानय्
(मचागालय्) क्वफाना स्यायेगु व्यवस्था
यात । सारथिं जंगलय् यंका गाः खना
वयात क्वफायेत ठीक याना च्वंबले
बोधिसत्त्वं वयात मैत्री धर्मयागु उपदेश
बिल । सारथिं वयात लित ब्वना यंकेत
आपालं कुतः यात । बोधिसत्त्वं खँ मन्यं ।
प्रव्रजित जुइगु क्वःछित । सारथिं थःनं
वया ल्यू वया प्रव्रजित जुइगु क्वःछित ।
बोधिसत्त्वं वयात उन्नण जुया वयेत
धाल । सारथिं लिहाँ वना बोधिसत्त्वया
माँबौपिन्त सूचं बिल । इपिं सकलें
जंगलय् बोधिसत्त्वयाथाय् थ्यंका वन ।
बोधिसत्त्वं इमित वैराग्य-प्रधान उपदेश
बिल । जुजुसहित दक्वं बोधिसत्त्वयाथाय्
प्रव्रजित जुल । थुगु जातकयात तेमिय
जातक नं धाइ ।

५३९. महाजनक जातक :

मिथिलायाम्ह जुजु महाजनकया निम्ह
काय्पिं दु । तःधिकम्ह जुजु जुल ।
चिधिकम्ह किजाम्ह युवराज जुल । छम्ह
च्योनं तःधिकम्हसियागु मन चिधिकम्ह
किजाम्हसिया प्रति स्यंका बिल । तःधिकम्हं
चिधिकम्हसित बन्धनागारय् क्ना बिल ।
चिधिकम्हसियागु सत्यक्रियायागु प्रतापं
न्यवः च्वबुत । अले बन्धनागारया खापा
चाल । व प्रत्यन्त जनपदय् वना च्वं
वन ।

लिपा वं थः यक्व अनुयायीत ब्वना

१

दाजुम्हसित धाःवल - “राज्य ब्यु, कि
मखुसा युद्ध या ।”

जुजुयात युद्धय् स्यात । प्वाथय् दुम्ह
लानियात शक्रं चम्पा नगरय् थ्यंका बिल ।
दिशा-प्रसिद्धम्ह आचार्य वयात केहें दयेका
छेंय् यंका लहिना तल । उम्ह लानिं
महाजनकयात जन्म बिल । थ्वयात भात
मदुम्ह मिसाया काय् धका नं धाः ।

तःधिक जुइवं वं माँयागु धनमध्ये
बच्छि, कया यक्व धन दयेकेत जहाजय्
च्वना स्वर्णभूमी वन । लँय् जहाज स्यना
नचुल । महाजनक लाल कया ल्यें पुना
च्वन । छ्वाःतक लखय् च्वं च्वन । मणि
मेखलादेवी वयात परीक्षा याना स्वत ।
अले थःगु बलं वयात मिथिला नगरय्
थ्यंका बिल ।

पोलजनकया काय् मचा मदुगु
जुयाच्वन । व जुजु सिइवं उत्तराधिकारी
ल्ययेगु समस्या बल । बोधिसत्त्व जुजु
जुल ।

लिपा जबले महाजनकया मनय्
वैराग्य जुल । वं मती तल - “उगु ई
गुबले वइगु जुइ, गुबले जिं मिथिला
नगरीयात त्वःता हिमालयय् प्रवेश याना
प्रव्रज्या ग्रहण यायेगु जुइ !”

वं सुयातं छुं मधासे प्रव्रजित भेषं
राजमहलं पिहाँ वन । वयात गनेगु सकतां
कुतः असफल जुल । महाजनक वैराग्यया
प्रतिमूर्ति जुल ।

५४०. सुवण्णसाम (साम) जातक :

५८

सेठपुत्र प्रव्रजित जुल । वया माँबौपिं पवगीं
जुया वन । व भिक्षु जुया नं थः माँबौपिंत
लहिना च्वन । थ्व हे आधार कया भगवानं
थुगु जातक कना बिज्यागु खः ।

पिलीयक्ख जुजुं माँबौया नितिं लः
काःवंम्ह सामयात तीरं कयेका बिल । माँबौ
या सत्यक्रियाद्वारा साम विष मदुम्ह जूगु ।

५४१. निमि जातक :

८३

दानाभिरतम्ह निमि जुजुया मनय् सन्देह जुल - "दान व ब्रह्मचर्यमध्ये छुकिया फल अप्प: दु। शक्रं उकियात समाधान याना बिल।

देवतापिं निमि जुजुयागु दर्शन यायेगु इच्छा प्रकट यात। शक्रं मातलियात छु वया जुजुयात पापीत दुगु नरकया लँपुं न्हापां यंका थी थी नरक क्यन, लिपा पुण्य याना च्वंपिनिगु थासं यंका थी थी प्रकारयागु स्वर्ग क्वन।

लिपा शक्रयागु उजकथं मातलिं निमि जुजुयात मिथिला नगरय् लित यंका तये यंकल।

५४२. खण्डहाल (चन्द्रकुमार) जातक : १०९

घुसखोरी खण्डहाल ब्राह्मण थःत न्यायाधीशयागु पदं चिइका छुवसेली व्वलासा कथं चन्द्रकुमारया प्रति वैरी जुल। खण्डहालं जुजुयात यज्ञ याके त्यन। उकी खास याना चन्द्रकुमारयात हत्या यायेत षडयन्त्र यात। जुजुं गुबले हत्या यायेगुलिं अलग जुलसा गुबले खण्डहालं उत्साहित यायेवं हानं स्यायेत स्वत। भयानक अन्तर्द्वन्द जुल।

थुगु जातकयात चन्द्रकुमार जातक नं धाः।

अन्तय् शक्रं जुजुयात भयभीत याना ख्याना सकसितं मुक्त याना बिल।

५४३. भूरिदत्त जातक :

१३७

जुजुं कायपाखें सशक्तित जुया वयात जंगलय् छुवया बिल। जंगलय् वं छम्ह नागकन्यायात कला तल। बौम्ह सिद्धवं अमात्यपिंसं वयात थःगु राज्यय् लित यंकल। नागकन्यां वलिसे वयेत अस्वीकार यात। राजपुत्रं नागकुमार व्वना लिहाँ वन। अन छम्ह कापलिं नागकुल व राजकुलया दथुइ भेद याये त्यन। राजकुलं करं क्यना नाग जुजु घृतराष्ट्रयात जुजुया म्हायाय् बिइ माल। राजकन्यां नागभवनय् च्वं च्वंबले

प्यम्ह कायपिं बुइकल। इपिमध्ये छम्ह भूरिदत्तं देवकुलय् जन्म ग्रहण कायेगु इच्छां उपोसथ-व्रत च्वनेगु यात। छम्ह ब्राह्मणया पाखें उपोसथ-व्रत पालन यायेगुली पंगल दइगु संभावना खना कायसहित ब्राह्मणयात नागभवनय् यंकल। छुं समय नागभवन च्वना बौ काय हानं मनुष्यलोकय् लिहाँ वल। ब्राह्मण न्हापार्थं तुं ब्याधाया ज्या याना जीविका याना च्वन।

छम्ह मेम्ह ब्राह्मण आलम्पायनयात भूरिदत्तया सेविकापिनिपाखें मणि प्राप्त जुल। उम्ह ब्राह्मणं वयाके उगु मणि भंगः लाना कायेगु कुतः यात। मेगु उपाय मखना वं भूरिदत्तलिसे भित्रद्रोह याना उम्ह ब्राह्मणयाके च्वंगु मणि काल। आलम्पायनं भूरिदत्तयात ज्वना सर्प प्याखें क्यना जुल। सुदर्शनं वयात याना तःगु मुक्त याना बिल। यज्ञवेद व ब्राह्मणपिनिगु मिथ्या प्रशंसा व थज्यागु मिथ्यादृष्टियात जोरदारं खण्डन।

५४४. महानारदकस्सप जातक : १८२

विदेह जुजुं चातुर्मासिय क्मुदिनी (कतिपुन्ही) या उत्सव गुकथं माने यायेगु धका अमात्यपिंके सल्लाह यात। अर्थ-कामसम्बन्धी स्यूपिं श्रमण ब्राह्मणपिनिगु संगत यायेगु क्वछित्त। जुजु दकले न्हापां आजीवकपिनिथाय् वन। काश्यप आजीवक यागु खँ न्यना जुजु मिथ्यादृष्टिक जुल।

जुजुं रुजा धयाम्ह थः म्हायाय्नाप लाबले म्हायाय् न्योने दानशीलतायात उपहास यात। रुजा राजकन्यां जुजुयात थी थी प्रकारं धर्मोपदेश बिल।

उगु इलय् बोधिसत्त्व नारद धयाम्ह महाब्रह्मा खः। वं प्रव्रजित भेषं वयाथाय् वया जुजुयाके दुगु मिथ्यादृष्टिं मुक्त याना ब्यूगु।

५४५. विधुर जातक :

२१०

कुरु राष्ट्रय् इन्द्रप्रस्थ नगरय् धनञ्जय धयाम्ह कोरव्य जुजुं राज्य याना च्वन।

वयाम्ह विधुर पण्डित धयाम्ह मेधावीम्ह धर्म अर्थधर्मानुशासक खः । वं शक्र, गरुड, नागराज व धनञ्जय जुजुपिनिगु शंका समाधान याना बिल ।

नागराजयाम्ह विमला धयाम्ह कलाम्ह विधुर पण्डितयाके उपदेश न्यने यय कल । पुण्णक यक्षं विधुर पण्डितयात नागभवनय् यंकेत कुतः यात । मेगु उपाय मखना वं कोरव्य जुजुयाके जू म्हिता विधुर पण्डित त्याकल । विधुर पण्डितं थी थी प्रकारयागु नीतिसम्बन्धी उपदेश बिल ।

नागभवनय् नं विधुर पण्डितं उपदेश व्यूगु ।

५४६. उमङ्ग (महोषध) जातकः २६६

मिथिलायाम्ह विदेह धयाम्ह जुजुया प्यम्ह अर्थ धर्मानुशासक अमात्यपिं - सेनक, पुक्कुस, काविन्द व देविन्दपिं दुगु खः । उखे यवमञ्जुक गामय् श्रीवर्धन धयाम्ह सेठया सुमना धयाम्ह देवीं छम्ह काय् यात जन्म बिल । लिपा थ्व हे महोषध पण्डित नामं नां जाल ।

वयागु बुद्धियागु चमत्कारया खँ न्यनेवं जुजुं उम्ह महोषध पण्डितयात थःगु राजदरवारय् सःते मास्ति वयकल । प्यम्ह पण्डितपिंसं ईर्ष्याया वशं ताःकालतक उकी पंगल थना च्वन ।

इमिसं जुजुयात धया थी थीकथं महोषध पण्डितयाके जाँच काल । अन्तय् जुजुं महोषध पण्डितयात दरवारय् सःतके बिल । बोधिसत्त्वयागु प्रज्ञाबलया कारण जुजु वया प्रति भन् भन् निष्ठावान् जुल ।

जुजुया अमात्यपिंसं महोषध पण्डितलिसे लक्ष्मीपति श्रेष्ठ जूलाकि प्रज्ञावान् श्रेष्ठ जू धयागु न्ह्यसः दयेका वयात हतप्रभ यायेत स्वत । महोषध पण्डितं प्रज्ञा हे श्रेष्ठ जू धाःगु खँ न्यना जुजु वयाप्रति भन् हे निष्ठावान् जुल ।

उदुम्बरादेवीं महोषध पण्डितयात अमरादेवीलिसे विवाह याना बिल ।

प्यम्ह पण्डितपिंसं महोषध पण्डितयात खुँ याना बदनाम यायेत स्वत । अन्तय् इमिगु पोल खोले जुल ।

छत्रय् च्मह देवीं न्यंगु न्ह्यसःया लिसः नं सेनक आदि प्यम्ह पण्डितपिंसं बिइ मफुत ।

प्यम्ह पण्डितपिंसं षडयन्त्र याना महोषध पण्डितयात जुजुया न्ह्योने राजवैरी याना क्यनेत स्वत । इपिं असफल जुल । महोषध पण्डितं थःपिनि अहित चिन्तकपिनिप्रति नं उदारतायागु व्यवहार क्यन ।

अनलि जुजुं महोषध पण्डितयात थःम्ह अर्थ धर्मानुशासक अमात्य दयेकल । अनं लिपा कम्पिल राष्ट्रयाम्ह चूलनी ब्रह्मदत्त जुजुयाम्ह केवट्ट धयाम्ह ब्राह्मण अमात्य व महोषध पण्डितया राजनैतिक चलखेल शुरु जुल । छलकपट, गुप्तचर लीला, युद्ध, सन्धि सकतां जुल । अन्तय् महोषध पण्डित हे श्रीवान् जुल ।

५४७. वेस्सन्तर (महावेस्सन्तर) जातकः ३७४

सिवि राष्ट्रयागु जेतुत्तर नगरय् राज्य याना च्वंगु इलय् सिवि जुजुयात सञ्जय धयाम्ह पुत्र लाभ जुल । लिपा सञ्जय व मद्र राष्ट्रया म्थ्याय् फुसती वेस्सन्तर कुमारया माँबौपिं जुल ।

वेस्सन्तर मचाबलेनिसें दानशीलम्ह खः । तःधि जूलिसे भन् भन् वयाके दान चेतना बढे जुल । अन्तय् वं कलिङ्ग राष्ट्रं वःपिं ब्राह्मणपिंत मंगल किसि दान बिया छ्वत । सिवि जनपदयापिं जनतां विरोध यात । वेस्सन्तर थः काय् जाली, म्थ्याय् कृष्णजिना व जहान माद्रिदेवी व्वना वङ्ग पर्वतय् वना च्वं वन ।

छम्ह ब्राह्मणं उगु जंगलय् वनां वयाके काय् व म्थ्याय् निम्हं प्वना यंकल ।

अन्तय् वेस्सन्तर माँबौ, काय् म्थ्याय् सकलें नाप हानं सुखद् मिलन जुया सिविया जुजु जुल ।

संकेत - सूची

अ.क. = अट्टकथा
 अ.नि. = अङ्गुत्तरनिकाय
 अट्ट.सा. = अट्टसालिनी
 अनुटी. = अनुटीका
 अनु. = अनुवादक
 अप.पा. = अपदानपालि
 इतिवु. = इतिवुत्तक
 उदा. = उदान
 कथा. = कथावत्थु
 खु.नि. = खुट्टकनिकाय
 खु.पा. = खुट्टकपाठ
 चरिया. = चरियापिटक
 चूलनि. = चूलनिद्देस
 जा. = जातक
 जा.अ.क. = जातक अट्टकथा
 जा.पा. = जातकपालि
 टी. = टीका
 थेरगा. = थेरगाथा
 थेरीगा. = थेरीगाथा
 दी.नि. = दीघनिकाय
 ध.प. = धम्मपद
 धम्म.अ.क. = धम्मपद अट्टकथा
 धम्म.सं. = धम्मसङ्गणि
 धातु. = धातुकथा
 नेत्ति. = नेत्तिप्पकरण
 पटि.म. = पटिसम्भिमामग्ग
 पट्टा. = पट्टान
 पपं.सू. = पपञ्चसूदनी नाम अट्टकथा
 परि. = परिवार
 पा.लि. = पालिजातक
 पाचि. = पाचित्तिय

पारा. = पाराजिका
 पु.प. = पुग्गलपञ्जत्ति
 पे.व. = पेटवत्थु
 पेटको. = पेटकोपदेस
 ब.जा. = बर्मी जातक
 बु.ब्रा. = बुद्धकालीन ब्राह्मण
 बु.रा. = बुद्धकालीन राजपरिवार
 बु.गृ. = बुद्धकालीन गृहस्थीहरू
 बु.म. = बुद्धकालीन महिला
 बु.श्रा.च. = बुद्धकालीन श्रावकचरित्र
 बु.वं. = बुद्धवंस
 म.नि. = मज्झिमनिकाय
 मनो.र. = मनोरथपूरणी नाम अट्टकथा
 महानि. = महानिद्देस
 महाव. = महावग्ग
 मि.प्र. = मिलिन्द-प्रश्न
 यम. = यमक
 वि.व. = विमान वत्थु
 वि.वि.वि. = विपश्यना विशोधन विन्यास
 विभ.पा. = विभङ्गपालि
 विमा.व. = विमानवत्थु
 विसु.म. = विसुद्धिमग्ग
 सं. = सम्पादक
 सं.नि. = संयुत्तनिकाय
 सुत्त.नि. = सुत्तनिपात
 सिं.जा. = सिंहली जातक
 स्व. = स्वयादिर्हो/स्वया बिज्याहुँ
 हि.जा. = हिन्दी जातक
 D.P.P. = Dictionary of Pali-Proper Names. I, II,
 III, IV, V, VI क्रमशः- १, २, ३, ४, ५, ६ भाग

जातक अकारादि धलपौ

जातकया नां	ब्व	त्याः	पृष्ठ	जातकया नां	ब्व	त्याः	पृष्ठ
अकतञ्जु जातक	I	(९०)	३१८	अहितुण्डिक जातक	III	(३६५)	१४०
अकालरावि जातक	I	(११९)	३६६	आजञ्ज जातक	I	(२४)	१६९
अकित्ति जातक	IV	(४८०)	१५८	आदिच्चुपट्टान जातक	II	(१७५)	५४
अग्गिकभारद्वाज जातक	I	(१२९)	३८७	आदित्त जातक	III	(४२४)	३१९
अट्टसद्द जातक	III	(४१८)	२९१	आयाचितभत्त जातक	I	(१९)	१६०
अट्टान जातक	III	(४२५)	३२२	आरामदूसक जातक	I	(४६)	२२२
अट्टिसेन जातक	III	(४०३)	२४३	आरामदूसक जातक	II	(२६८)	२४९
अण्डभूत जातक	I	(६२)	२५१	आसङ्क जातक	III	(३८०)	१७४
अत्थस्सद्धार जातक	I	(८४)	३०९	इन्दसमानगोत्त जातक	II	(१६१)	३०
अननुसोचिय जातक	III	(३२८)	६६	इन्द्रिय जातक	III	(४२३)	३१४
अनभिरति जातक	I	(६५)	२५९	इत्तिस जातक	I	(७८)	२९३
अनभिरति जातक	II	(१८५)	७४	उच्छङ्ग जातक	I	(६७)	२६३
अनुसासिक जातक	I	(११५)	३६०	उच्छिद्दुभत्त जातक	II	(२१२)	१२५
अन्त जातक	II	(२९५)	३१४	उदञ्चनी जातक	I	(१०६)	३४९
अपण्णक जातक	I	(१)	१०९	उदपानदूसक जातक	II	(२७१)	२५६
अब्भन्तर जातक	II	(२८१)	२८५	उदय जातक	IV	(४५८)	६८
अभिण्ह जातक	I	(२७)	१७६	उदुम्बर जातक	II	(२९८)	३१७
अमरादेवी जातक	I	(११२)	३५७	उद्दालक जातक	IV	(४८७)	२०१
अम्ब जातक	I	(१२४)	३७८	उपसालक जातक	II	(१६६)	४०
अम्ब जातक	III	(३४४)	९६	उपाहन जातक	II	(२३१)	१६५
अम्बजा जातक	IV	(४७४)	१३२	उभतोभट्ट जातक	I	(१३९)	४०४
अयकूट जातक	III	(३४७)	१०३	उमङ्ग जातक	VI	(५४६)	२६६
अयोधर जातक	IV	(५१०)	३३७	(उम्मग्ग अथवा महाउम्मग्ग जातक)			
अरञ्ज जातक	III	(३४८)	१०४	उम्मादन्ती जातक	V	(५२७)	१३३
अरक जातक	II	(१६९)	४५	उरग जातक	II	(१५४)	९
अलम्बुसा जातक	V	(५२३)	९६	उरग जातक	III	(३५४)	११४
अलीनचित्त जातक	II	(१५६)	१४	उलूक जातक	II	(२७०)	२५४
अवारिय जातक	III	(३७६)	१६२	एकराज जातक	III	(३०३)	९
असङ्खिय जातक	I	(७६)	२८२	एकपण्ण जातक	I	(१४९)	४२२
असदिस जातक	II	(१८१)	६५	एकपद जातक	II	(२३८)	१७५
असम्पदान जातक	I	(१३१)	३६०	ककण्टक जातक	II	(१७०)	४६
असातमन्त जातक	I	(६१)	२४८	कक्कटक जातक	II	(२६७)	२४६
असातरूप जातक	I	(१००)	३४२	कक्कारु जातक	III	(३२६)	६१
असिताभू जातक	II	(२३४)	१७०	कञ्चनकखन्ध जातक	I	(५६)	२४१
असिलक्खण जातक	I	(१२६)	३८२	कच्चानि जातक	III	(४१७)	२८७
अस्सक जातक	II	(२०७)	१५५	कच्छप जातक	II	(१७८)	५९

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
कच्छप जातक	II	(२१५)	१३१
कच्छप जातक	II	(२७३)	२५९
कटाहक जातक	I	(१२५)	३७९
कट्टहारि जातक	I	(७)	१३५
कणवेर जातक	III	(३१८)	४२
कण्डि जातक	I	(१३)	१५०
कणह जातक	I	(२९)	१७९
कणह जातक	IV	(४४०)	५
कणहदीपायन जातक	IV	(४४४)	१८
कण्डरी जातक	III	(३४१)	९२
कन्दगलक जातक	II	(२१०)	१२१
कपि जातक	II	(२५०)	१९९
कपि जातक	III	(४०४)	२४५
कपोत जातक	I	(४२)	२१६
कपोत जातक	III	(३७५)	१६०
कलण्डुक जातक	I	(१२७)	३८४
कळायमुडि जातक	II	(१७६)	५५
कल्याणधम्म जातक	II	(१७१)	४७
कस्सपमन्दिज जातक	III	(३१२)	२६
काक जातक	I	(१४०)	४०६
काक जातक स्व पारावत जातक			
काक जातक स्व समुद्दकाक जातक			
काकवती जातक	III	(३२७)	६४
कामनीत जातक	II	(२२८)	१६०
कामविलाप जातक	II	(२९७)	३१६
काळकण्णि जातक	I	(८३)	३०७
कायनिब्बिन्द जातक	II	(२९३)	३११
काळबाहु जातक	III	(३२९)	६८
कालिङ्गबोधि जातक	IV	(४७९)	१५२
काम जातक	IV	(४६७)	११०
कासाव जातक	II	(२२१)	१४८
किंछन्द जातक	V	(५११)	१
किंपक्क जातक	I	(८५)	३१०
किंफल जातक	I	(५४)	२३७
किसुकोपम जातक	II	(२४८)	१९६
कुक्कु जातक	III	(३९६)	२२०
कुक्कुट जातक	II	(२०९)	१२०
कुक्कुट जातक	III	(३८३)	१८४
कुक्कुट जातक	IV	(४४८)	३६

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
कुक्कुर जातक	I	(२२)	१६५
कुट्टिदूसक जातक	III	(३२१)	५०
कुद्दाल जातक	I	(७०)	२६८
कुणाल जातक	V	(५३६)	२७९
कुण्डककुच्छिसिन्धव जातक	II	(२५४)	२१०
कुण्डकपूव जातक	I	(१०९)	३५४
कुन्तिनी जातक	III	(३४३)	९४
कुम्भ जातक	V	(५१२)	८
कुम्भकार जातक	III	(४०८)	२५७
कुम्भिल जातक	II	(२२४)	१५५
कुम्मासपिण्डि जातक	III	(४१५)	२७७
कुस्धम्म जातक	I	(२७६)	२६४
कुस्झमिग जातक	I	(२१)	१६३
कुस्झमिग जातक	II	(२०६)	११३
कुलावक जातक	I	(३१)	१८३
कुस जातक	V	(५३१)	१८२
कुसनाळि जातक	I	(१२१)	३७१
कुहक जातक	I	(८९)	३१७
कूटवाणिज जातक	I	(९८)	३३९
कूटवाणिज जातक	II	(२१८)	१३६
केळिसील जातक	II	(२०२)	१०५
केसव जातक	III	(३४६)	१००
कोकालिक जातक स्व कोकिल जातक			
कोकिल जातक	III	(३३१)	७२
कोटसिम्बलि जातक	III	(४१२)	२७१
कोमारपुत्त जातक	II	(२९९)	३१९
कोरण्डिय जातक	III	(३५६)	१२०
कोसम्बिय जातक	III	(४२८)	३३०
कोसिय जातक	I	(१३०)	३८८
कोसिय जातक	II	(२२६)	१५६
कोसिय जातक	IV	(४७०)	१२२
खज्जोपनक जातक	III	(३६४)	१३९
खण्डहाल जातक	VI	(५४२)	१०९
खदिरङ्गार जातक	I	(४०)	२०५
खन्ध जातक	II	(२०३)	१०७
खन्तिवण्ण जातक	II	(२२५)	१५५
खन्तिवादी जातक	III	(३१३)	२८
खरस्सर जातक	I	(७९)	२९९
खरपुत्त जातक	III	(३८६)	१९२

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
खरादिय जातक	I	(१५)	१५४
खुरप्प जातक	II	(२६५)	२४२
गग्ग जातक स्व भग्ग जातक			
गङ्गमाल जातक	III	(४२१)	३०२
गङ्गेय्य जातक	II	(२०५)	१११
गद्रभपज्ज जातक	I	(१११)	३५७
गन्धतिन्दुक जातक	V	(५२०)	६५
गन्धार जातक	III	(४०६)	२५०
गरहित जातक	II	(२१९)	१३८
गहपति जातक	II	(१९९)	१००
गामणि जातक	I	(८)	१३७
गामणिचन्द जातक	II	(२५७)	२१८
गिज्ज जातक	II	(१६४)	३६
गिज्ज जातक स्व मातुपोसक जातक			
गिज्ज जातक	III	(४२७)	३२८
गिरिदत्त जातक	II	(१८४)	७३
गुम्बिय जातक	III	(३६६)	१४२
गुण जातक	II	(१५७)	१७
गुत्तिल जातक	II	(२४३)	१८४
गूथपाण जातक	II	(२२७)	१५८
गोध जातक स्व पक्कगोध जातक			
गोधराज जातक	III	(३२५)	६०
गोधा जातक	I	(१३८)	४०३
गोधा जातक	I	(१४१)	४०८
घट जातक	III	(३५५)	११८
घटपण्डित जातक	IV	(४५४)	५२
घतासन जातक	I	(१३३)	३९५
घोनसाख जातक स्व वेनसाख जातक			
चक्कवाक जातक	III	(४३४)	३५४
चक्कवाक जातक	IV	(४५१)	४६
चतुद्धार जातक	IV	(४३९)	१
चतुपोसधिक जातक	IV	(४४१)	९
चतुमट्ट जातक	II	(१८७)	७९
चन्दकिन्नरी जातक	IV	(४८५)	१९०
चन्दकुमार जातक स्व खण्डहाल जातक			
चन्दाभ जातक	I	(१३५)	३९७
चम्मसाटक जातक	III	(३२४)	५८
चम्पेय्य जातक	IV	(५०६)	३१२
चित्तसम्भूत जातक	IV	(४९८)	२६६

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
चूलकालिङ्ग जातक	III	(३०१)	१
चूलकुणाल जातक	IV	(४६४)	९६
चूलजनक जातक	I	(५२)	२३५
चूलधनुग्गह जातक	III	(३७४)	१५६
चूलधम्मपाल जातक	III	(३५८)	१२५
चूलनन्दिय जातक	II	(222)	150
चूलनारद जातक	IV	(४७७)	१४५
चूलपदुम जातक	II	(१९३)	८७
चूलपलोभन जातक	II	(२६३)	२३७
चूलबोधि जातक	IV	(४४३)	१४
चूलसुत्तसोम जातक	V	(५२५)	११३
चूलसुय जातक	III	(४३०)	३३६
चूलसेट्ठि जातक	I	(४)	१२१
चूलहंस जातक	IV	(५०२)	२९०
चूलहंस जातक	V	(५३३)	२२३
चैतिय जातक	III	(४२२)	३०९
छद्दन्त जातक	V	(५१४)	२३
छव जातक	III	(३०९)	१९
जनसन्ध जातक	IV	(४६८)	११५
जम्बुक जातक	III	(३३५)	७९
जम्बुखादक जातक	II	(२९४)	३१२
जयादिस जातक	V	(५१३)	१५
जरूदपान जातक	II	(२५६)	२१६
जवनहंस जातक	IV	(४७६)	१४०
जवसकुण जातक स्व सकुण जातक			
जागर जातक	III	(४१४)	२७५
जुणह जातक	IV	(४५६)	६२
ज्ञानसोधन जातक	I	(१३४)	३९६
तक्क जातक स्व तक्कपण्डित जातक			
तक्कपण्डित जातक	I	(६३)	२५५
तक्कल जातक	IV	(४४६)	२७
तक्कारिय जातक	IV	(४८१)	१६३
तचसार जातक	III	(३६८)	१४५
तच्छसूकर जातक	IV	(४९२)	२३०
तण्डुलनाळि जातक	I	(५)	१२९
तयोधम्म जातक	I	(५८)	२४४
तित्तिर जातक	I	(३७)	१९७
तित्तिर जातक	I	(११७)	३६३
तित्तिर जातक	III	(३१९)	४२

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
तित्तिर जातक स्व दहर जातक			
तित्थ जातक	I	(२५)	१७०
तिन्दुक जातक	II	(१७७)	५७
तिपल्लथमिग जातक	I	(१६)	१५५
तिरीटवच्छ जातक	II	(२५९)	२२९
तिलमुट्टि जातक	II	(२५२)	२०४
तुण्डिल जातक	III	(३८८)	१९९
तेलपत्त जातक	I	(९६)	१७०
तेलोवाद जातक स्व बालोवाद जातक			
तेसकुण जातक	V	(५२१)	७२
थुस जातक	III	(३३८)	८५
दकरक्खस जातक	V	(५१७)	४९
दहर जातक	II	(१७२)	४९
दहर जातक	III	(३०४)	१०
दहर जातक	III	(४३८)	३६५
दधिवाहन जातक	II	(१८६)	७६
दब्भपुप्फ जातक	III	(४००)	२३०
दरीमुख जातक	III	(३७८)	१६८
दल्हधम्म जातक	III	(४०९)	२६२
दसब्राह्मण जातक	IV	(४९५)	२४५
दसरथ जातक	IV	(४६१)	८२
दीधीतिकोसन जातक	III	(३७१)	१५०
दीपि जातक	III	(४२६)	३२५
दुद्द जातक	II	(१८०)	६३
दुद्भु जातक	III	(३२२)	५३
दुतियपलायित जातक	II	(२३०)	१६३
दुब्बच जातक	I	(११६)	३६२
दुब्बलकट्टु जातक	I	(१०५)	३४८
दुब्भियमक्कट जातक	II	(१७४)	५२
दुम्मेध जातक	I	(५०)	२२९
दुम्मेध जातक	I	(१२२)	३७६
दुराजन जातक	I	(६४)	२५८
दूत जातक	II	(२६०)	२३१
दूत जातक	IV	(४७८)	१४९
देवतापञ्च जातक	III	(३५०)	१०७
देवधम्म जातक	I	(६)	१३१
धजविहेट जातक स्व विज्जाधर जातक			
धम्म जातक स्व धम्मदेवपुत्त जातक			
धम्मदेवपुत्त जातक	IV	(४५७)	६६

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
धम्मधज जातक	II	(२२०)	१४०
धम्मधज जातक	III	(३८४)	१८६
धूमकारि जातक	III	(४१३)	२७३
नकुल जातक	II	(१६५)	३८
नक्खत्त जातक	I	(४९)	२२७
नङ्गलीस जातक	I	(१२३)	३७५
नङ्कुट्ट जातक	I	(१४४)	४१३
नच्च जातक	I	(३२)	१८८
नन्द जातक	I	(३९)	२०३
नन्दियमिगराज जातक	III	(३८५)	१८९
नन्दिविसाल जातक	I	(२८)	१७७
नळपान जातक	I	(२०)	१६१
नानाछन्द जातक	II	(२८९)	३०३
नामसिद्धि जातक	I	(९७)	३३६
निग्रोध जातक	IV	(४४५)	२३
निग्रोधमिग जातक	I	(१२)	१४३
निमि जातक	VI	(५४१)	८३
निळिनिका जातक	V	(५२६)	१२३
नेरु जातक	III	(३७९)	१७२
पक्कगोध जातक	III	(३३३)	७५
पञ्चगस्क जातक स्व भीस्क जातक			
पञ्चपण्डित जातक	IV	(५०८)	३२७
पञ्चावुध जातक	I	(५५)	२४४
पञ्चुपोसथ जातक	IV	(४९०)	२२०
पण्णक जातक	III	(४०१)	२३०
पण्णक जातक स्व दसण्णक जातक			
पण्णिक जातक	I	(१०२)	३४५
पण्डर जातक स्व पण्डरनागराज जातक			
पण्डरनागराज जातक	V	(५१८)	५०
पदकुसलमाणवक जातक	III	(४३२)	३४२
पदुम जातक	II	(२६१)	२३३
पब्बतूपत्थर जातक	II	(१९५)	९३
परन्तप जातक	III	(४१६)	२८२
परोसत जातक	I	(१०१)	३४४
परोसहस्स जातक	I	(९९)	३४०
पलायित जातक	II	(२२९)	१६२
पलास जातक	III	(३०७)	१६
पलास जातक	III	(३७०)	१४८
पादञ्जलि जातक	II	(२४७)	१९४

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
पानीय जातक	IV	(४५९)	७४
पारावत जातक	III	(३९५)	२१८
पीठ जातक	III	(३३७)	८३
पुचिमन्द जातक	III	(३११)	२४
पुटदूसक जातक	II	(२८०)	२७८
पुटभक्त जातक	II	(२२३)	१५२
पुण्णनन्दी जातक	II	(२१४)	१३०
पुण्णपाति जातक	I	(५३)	२३५
पूतिमंस जातक	III	(४३७)	३६२
पुप्फरत्त जातक	I	(१४७)	४१८
फन्दन जातक	IV	(४७५)	१३६
फल जातक स्व किंफल जातक			
बक जातक	I	(३८)	२००
बक जातक	II	(२३६)	१७३
बक जातक	III	(४०५)	२४७
बकब्रह्म जातक स्व बक जातक			
बन्धनमोक्ख जातक	I	(१२०)	३६८
बन्धनागार जातक	II	(२०१)	१०३
बब्बु जातक	I	(१३७)	४००
बालीवाद जातक	II	(२४६)	१९३
बावेरु जातक	III	(३३९)	८८
बाहिय जातक	I	(१०८)	३५३
बिलारकोसिय जातक	IV	(४५०)	४१
बिळारवत जातक	I	(१२८)	३८५
ब्यग्घ जातक	II	(२७२)	२५७
ब्रहाछत्त जातक	III	(३३६)	८१
ब्रह्मदत्त जातक	III	(३२३)	५६
भग्ग जातक	II	(१५५)	११
भद्दसाल जातक	IV	(४६५)	९६
भद्रघट जातक स्व सुराघट जातक			
भरु जातक	II	(२१३)	१२७
भल्लातिय जातक	IV	(५०४)	३०१
भिक्खापरम्पर जातक	IV	(४९६)	२५३
भिस जातक	IV	(४८८)	२०६
भिसपुप्फ जातक स्व सिङ्घपुप्फ जातक			
भीमसेन जातक	I	(८०)	३०१
भीस्क जातक	I	(१३२)	३९३
भूरिदत्त जातक	VI	(५४३)	१३७
भूरिपञ्च जातक	IV	(४५२)	४८

जातकया नां	ब	त्याः	पृष्ठ
भेरिवादक जातक	I	(५९)	२४६
भोजाजानीय जातक	I	(२३)	१६७
मकस जातक	I	(४४)	२१९
मक्कट जातक	II	(१७३)	५१
मखादेव जातक स्व मघदेव जातक			
मघदेव जातक	I	(९)	१३७
मङ्गल जातक	I	(८७)	३१३
मच्छ जातक	I	(३४)	१९२
मच्छ जातक	I	(७५)	२८०
मच्छ जातक	II	(२१६)	१३३
मच्छुद्दान जातक	II	(२८८)	३०१
मट्टकुण्डली जातक	IV	(४४९)	३८
मणिकण्ठ जातक	II	(२५३)	२०८
मणिकुण्डल जातक	III	(३५१)	१०८
मणिचौर जातक	II	(१९४)	९०
मणिसूकर जातक	II	(२८५)	२९५
मतकभक्त जातक	I	(१८)	१५८
मतरौदन जातक	III	(३१७)	४०
मनोज जातक	III	(३९७)	२२२
मन्धातु जातक	II	(२५८)	२२६
मय्हक जातक	III	(३९०)	२०६
महाअस्सारोह जातक	III	(३०२)	६
महाउक्कुस जातक	IV	(४८६)	११८
महाउम्मग्ग, उम्मग्ग जातक स्व उमङ्ग जातक			
महाकण्ह जातक	IV	(४६९)	११८
महाकपि जातक	III	(४०७)	२५४
महाकपि जातक	V	(५१६)	४३
महाजनक जातक	VI	(५३९)	२६
महाधम्मपाल जातक	IV	(४४७)	३२
महानारदकस्सप जातक	VI	(५४४)	१८२
महापदुम जातक	IV	(४७२)	१२३
महापनाद जातक	II	(२६४)	२४०
महापलोभन जातक	IV	(५०७)	३२२
महापिङ्गल जातक	II	(२४०)	१७८
महाबोधि जातक	V	(५२८)	१४५
महामङ्गल जातक	IV	(४५३)	४८
महामोर जातक	IV	(४९१)	२२४
महावाणिज जातक	IV	(४९३)	२३६
महावेस्सन्तर जातक स्व वेस्सन्तर जातक			

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ	जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
महासार जातक	I	(९२)	३२२	रुचिर जातक	II	(२७५)	२६३
महासीलव जातक	I	(५१)	१३१	रुद्रमिगराज जातक	IV	(४८२)	१७१
महासुतसोम जातक	V	(५३७)	३०९	रुहक जातक	II	(१९१)	८५
महासुदस्सन जातक	I	(९५)	३३०	रोमक जातक	II	(२७७)	२७३
महासुपिन जातक	I	(७७)	२८४	रोहणमिग जातक	IV	(५०१)	२८१
महासुव जातक	III	(४२९)	३३३	रोहन्तमिग जातक स्व रोहणमिग जातक			
महाहस जातक	V	(५३४)	२३९	रोहिणि जातक	I	(४५)	२११
महिष्ठामुख जातक	I	(२६)	१७३	लक्ष्णमिग जातक	I	(११)	१४१
महिंसराज जातक	II	(२७८)	२७४	लटुकिक जातक	III	(३५७)	१२२
महोसध जातक स्व उमङ्ग जातक				लाभगरह जातक	II	(२८७)	३००
मातङ्ग जातक	IV	(४९७)	२५८	लित्त जातक	I	(९१)	३२०
मातुपोसक जातक	IV	(४५५)	५९	लोमसकस्सप जातक	III	(४३३)	३५१
मातुपोसकगिज्झ जातक	III	(३९९)	२२८	लोमहंस जातक	I	(९४)	३२८
मास्त जातक स्व मालुत जातक				लो ज जातक	II	(२७४)	२६१
मालुत जातक	I	(१७)	१५७	लोसक जातक	I	(४१)	२११
मिगपोतक जातक	III	(३७२)	१५२	लोहकुम्भि जातक	III	(३१४)	३१
मिगालोप जातक	III	(३८१)	१७८	वक जातक	II	(३००)	३२१
मितचिन्ती जातक	I	(११४)	३५९	वच्छनख जातक	II	(२३५)	१७१
मितविन्दक जातक	I	(८२)	३०६	वट्ट जातक	I	(११८)	३६४
मितविन्दक जातक	I	(१०४)	३४७	वट्टक जातक	I	(३५)	१९३
मितविन्दक जातक	III	(३६९)	१४६	वट्टक जातक	III	(३९४)	२१६
मित्तामित्त जातक	II	(१९७)	९७	वट्टकीसूकर जातक	II	(२८३)	२८७
मित्तामित्त जातक	IV	(४७३)	१२९	वण्णारोह जातक	III	(३६१)	१३४
मुदुपाणि जातक	II	(२६२)	२३४	वण्णुपथ जातक	I	(२)	११६
मुदुलक्खण जातक	I	(६६)	२६०	वस्ण जातक	I	(७१)	२७१
मुनिक जातक	I	(३०)	१८१	वलाहकस्स जातक	II	(१९६)	९४
मूगपक्ख जातक	VI	(५३८)	१	वातग्गसिन्धव जातक	II	(२६६)	२४४
मूलपरियाय जातक	II	(२४५)	१९१	वातमिग जातक	I	(१४)	१५१
मूसिक जातक	III	(३७३)	१५४	वानर जातक	III	(३४२)	९३
मेण्डकपञ्च जातक	IV	(४७१)	१२२	वानरिन्द जातक	I	(५७)	२४३
मोर जातक	II	(१५९)	२४	वारुणि जातक स्व वारुणिदूसक जातक			
युधञ्चय जातक	IV	(४६०)	७८	वारुणिदूसक जातक	I	(४७)	२२३
रथलट्टि जातक	III	(३३२)	७३	वालोदक जातक	II	(१८३)	७१
राध जातक	I	(१४५)	४१५	विकण्णक जातक	II	(२३३)	१६८
राध जातक	II	(१९८)	९८	विगतिच्छ जातक	II	(२४४)	१९०
राजकुम्भ जातक	III	(३४५)	९८	विधासाद जातक	III	(३९३)	२१४
राजोवाद जातक	II	(१५१)	१	विधुर जातक	VI	(५४५)	२१०
राजोवाद जातक	III	(३३४)	७७	विज्जाधर जातक	III	(३९१)	२०९
रुक्खधम्म जातक	I	(७४)	२७९	विनील जातक	II	(१६०)	२८

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
विरोच जातक	I	(१४३)	४११
विसद्वह जातक	III	(३४०)	९०
विसवन्त जातक	I	(६९)	२६६
विस्सासभोजन जातक	I	(९३)	३२७
वीणाथूण जातक	II	(२३२)	१६७
वीरक जातक	II	(२०४)	११०
वेदब्भ जातक स्व वेदब्भ जातक			
वेदब्भ जातक	I	(४८)	२२५
वेनसाख जातक	III	(३५३)	१११
वेरि जातक	I	(१०३)	३४६
वेळुक जातक	I	(४३)	२१८
वेस्सन्तर जातक	VI	(५४७)	३७४
संकिच्च जातक	V	(५३०)	१७१
संवर जातक	IV	(४६२)	८६
सकुण जातक	I	(३६)	१९६
सकुण जातक	III	(३०८)	१८
सकुणग्धि जातक	II	(१६८)	४३
सङ्कप्पराज जातक	II	(२५१)	२०१
सङ्ग जातक	IV	(४४२)	१०
सङ्गधम जातक	I	(६०)	२४७
सङ्गपाल जातक	V	(५२४)	१०४
सङ्गामावचर जातक	II	(१८२)	६८
सच्चकिर जातक	I	(७३)	२७६
सज्जीव जातक	I	(१५०)	४२६
सतधम्म जातक	II	(१७९)	६१
सतपत्त जातक	II	(२७९)	२७६
सत्तिगुम्ब जातक	IV	(५०३)	२९५
सत्तुभस्त जातक	III	(४०२)	२३७
सन्थव जातक	II	(१६२)	३१
सन्धिभेद जातक	III	(३४९)	१०५
सब्बदाठ जातक	II	(२४१)	१८०
सब्बमंसलाभ जातक	III	(३१५)	३५
सब्बसंहारकपज्ज जातक	I	(११०)	३५६
समिद्धि जातक	II	(१६७)	४२
समुग्ग जातक	III	(४३६)	३५९
समुद्द जातक	II	(२९६)	३१५
समुद्दकाक जातक	I	(१४६)	४१६
समुद्दवाणिज जातक	IV	(४६६)	१०५
सम्बुला जातक	V	(५१९)	५७

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
सम्भव जातक	V	(५१५)	३५
सम्मोदमान जातक	I	(३३)	१९०
सरभङ्ग जातक	V	(५२२)	८१
सरभमिग जातक	IV	(४८३)	१७७
ससपण्डित जातक	III	(३१६)	३७
साकेत जातक	I	(६८)	२६५
साकेत जातक	II	(२३७)	१७४
साधिन जातक	IV	(४९४)	२४०
साधुसील जातक	II	(२००)	१०१
साम जातक स्व सुवण्णसाम जातक			
सारम्भ जातक	I	(८८)	३१६
सालक जातक	II	(२४९)	१९७
सालिकेदार जातक	IV	(४८४)	१८६
सालित्तक जातक	I	(१०७)	३५१
साळिय जातक	III	(३६७)	१४३
सालूक जातक	II	(२८६)	२९८
सिङ्गाल जातक	I	(११३)	३५७
सिङ्गाल जातक	I	(१४२)	४०९
सिङ्गाल जातक	I	(१४८)	४२०
सिङ्गाल जातक	II	(१५२)	४
सिङ्गपुप्फ जातक	III	(३९२)	२१२
सिरि जातक	II	(२८४)	२९१
सिरिकाळकण्णि जातक	II	(१९२)	८६
सिरिकाळकण्णि जातक	III	(३८२)	१८०
सिरीमन्त जातक	IV	(५००)	२८१
सिवि जातक	IV	(४९९)	२७३
सीलवनागराज जातक	I	(७२)	२७३
सीलवीमंसक जातक	I	(८६)	३११
सीलवीमंसक जातक	II	(२९०)	३०५
सीलवीमंसन जातक	III	(३०५)	१२
सीलवीमंसन जातक	III	(३३०)	७०
सीलवीमंसन जातक	III	(३६२)	१३६
सीलानिसंस जातक	II	(१९०)	८३
सीहकोत्थु जातक	II	(१८८)	८०
सीहचम्म जातक	II	(१८९)	८२
सुक जातक	II	(२५५)	२१४
सुखविहारि जातक	I	(१०)	१३९
सुच्चज जातक	III	(३२०)	४७
सुजात जातक	II	(२६९)	२५०

जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ	जातकया नां	ब	ल्याः	पृष्ठ
सुजात जातक	III	(३५२)	१०९	सुसुमार जातक	II	(२०८)	११८
सुजाता जातक	III	(३०६)	१४	सुहनु जातक	II	(१५८)	२२
सुतनु जातक	III	(३९८)	२२४	सूकर जातक	II	(१५३)	७
सुधाभोजन जातक	V	(५३५)	२५९	सूचि जातक	III	(३८७)	१९६
सुनख जातक	II	(२४२)	१८२	सेगु जातक	II	(२१७)	१३४
सुपत्त जातक	II	(२९२)	३०८	सेतकेतु जातक	III	(३७७)	१६५
सुप्पारक जातक	IV	(४६३)	९०	सेय्य जातक	II	(२८२)	२८५
सुमङ्गल जातक	III	(४२०)	२९९	सेय्य जातक	III	(३१०)	२१
सुयोनन्दी जातक	III	(३६०)	१३१	सेरिववाणिज जातक	I	(३)	११९
सुराघट जातक	II	(२९१)	३०७	सोणक जातक	V	(५२९)	१५९
सुरापान जातक	I	(८१)	३०४	सोणनन्द जातक	V	(५३२)	२०७
सुस्त्रिच जातक	IV	(४८९)	२१२	सोमनस्स जातक	IV	(५०५)	३०६
सुलसा जातक	III	(४१९)	२९६	सोमदत्त जातक	II	(२११)	१२३
सुवण्णकक्कटक जातक	III	(३८९)	२०२	सोमदत्त जातक	III	(४१०)	२६५
सुवण्णमिग जातक	III	(३५९)	१२८	हंस जातक स्व चूळहंस जातक			
सुवण्णसाम जातक	VI	(५४०)	५८	हत्थिपाल जातक	IV	(५०९)	३२७
सुवण्णहंस जातक	I	(१३६)	३९८	हरितच जातक	III	(४३१)	३३८
सुसन्धि जातक स्व सुयोनन्दी जातक				हरितमण्डूक जातक	II	(२३९)	१७६
सुसीम जातक	II	(१६३)	३३	हलिदिराग जातक	III	(४३५)	३५७
सुसीम जातक	III	(४११)	२६८	हिरि जातक	III	(३६३)	१३८

ज्ञातक

खुगुु व्व

Dhamma.Digital

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

खुद्दकनिकायअन्तर्गत

जातक

बोधिसत्त्वया बाखँ

(खुगूगु व्व)

२२. महा निपात

५३८. मूगपक्ख जातक^१

Dhamma.Digital

“मा पण्डिच्चयं...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय् च्वना बिज्यागु इलय् महाभिनिष्क्रमणयागु बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

छन्हुया दिनय् धर्मसभाय् मुना च्वंपिं भिक्षुपिसं भगवान्यागु नैष्कर्म्य पारमितायात कया प्रशंसा याना च्वन । शास्तां बिज्याना न्यना बिज्यात - “भिक्षुपिं ! थन फेतुना छु खँ ल्हाना च्वनागु ?” “थुजा-थुजागु खँ” धका बिन्ति यायेवं “भिक्षुपिं ! जिं थुगु इलय् पारमिता पूरा यायेधुंका महाभिनिष्क्रमण यात धयागु खँय् छुं आश्चर्य चाये माःगु मदु । जिं ज्ञान परिपक्व मज्जूगु इलय् पारमिता पूर्वका च्वनागु इलय् नं राज्य (समेत) त्याग याना अभिनिष्क्रमण यानागु दु” आज्ञा जुया बिज्यात । इमिसं प्रार्थना यायेवं बसपोलं पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

१. थुक्कियात तेमिय जातक नं धाइ ।

अतीत कथा

न्हापाया समयय वाराणसी काशी जुजुं धर्मानुसार राज्य याना च्वन । वया भिंखुद्धः मिसापिं दु । इपिंमध्ये सुयां नं काय् वा म्हचाय् (सन्तान) मद्दु । नागरिकपिसं “भी जुजुया वंशया रक्षक काय् मद्दु” धका बिचाः याना कुस जातक (जा. नं. ५३१) स वःगु वर्णनकथं मुना जुजुयात ‘काय्या नितिं प्रार्थना या’ धका निवेदन याःवन । जुजुं भिंखुद्धः मिसापित सःता ‘काय्या नितिं प्रार्थना या’ धका हुकुम जुल । इमिसं चन्द्रादियागु सेवाय् च्वना प्रार्थना यात परन्तु इमित पुत्र लाभ जु हे मजू । वया महारानी महराजपुत्री चन्द्रादेवी धयाम्ह सदाचारिणीम्ह खः । वयात नं ‘काय्यागु प्रार्थना या’ धका धाल । वं पून्हीया दिनय् उपोसथ-व्रत ग्रहण यात अले चिपाःगु लासाय् गोतुला थःगु शीलयात विचार याना सत्यक्रिया यात “यदि जि अखण्डरूपं शील पाले याम्ह खः धयागु जूसा सत्यागु प्रतापं जित काय्मचा छम्ह दयेमा ।” वयागु शीलया तेजं शक्र भवन क्वाना वल ।

शक्रं बिचाः याना स्वःबले ‘चन्द्रादेवी पुत्रया प्रार्थना याना च्वन’ धका सिइकल । वं बिचाः यात “ध्वयात काय् मचा छम्ह बिये ।” हानं वयात योग्यम्ह काय्यागु विचार यायां बोधिसत्त्वयात खंकल । उगु इलय् बोधिसत्त्व नीदँतक वाराणसी राज्य यायेधुंका अनं च्युत जुया उस्सद नरकय् चयेद्दः दँतक पाके जुया (सास्ति नया) वःम्ह जुया च्वन । अनं व त्रयश्चिंश भवनय् उत्पन्न जूवन । अन आयुभर च्वना अनं च्युत जुया च्वय्या देवलोकय् उत्पन्न जू वनेत स्वया च्वन । शक्रं वयाथाय् वना धाःवन – “पासा ! यदि छ मनुष्यलोकय् जन्म ग्रहण याःवन धाःसा पारमितात नं पूवनी अले जनतायागु नं उन्नति जुइ । ध्व काशी जुजुया चन्द्रा धयाम्ह महारानी पुत्रयागु कामना याना च्वन । छ वयागु कोखय् जन्म काःहूँ ।”

वं “हवस्, ज्यू” धया स्वीकार यात । अले न्यासः देवपुत्रपिलिसें तुं च्युत जुया, थः स्वयं महारानीया कोखय् जन्म काःवन । अन्य देवपुत्रपिसं अमात्यपिनि मिसापिनि कोखय् जन्म काःवन । देवीया कोखय् मानो वज्र जाःथें जुल । वं थः प्वाथय् दत धयागु खँ सिइका जुजुयात कन । जुजुं गर्भयात माःगु व्यवस्था याना बिल । गर्भ पूरा जुइवं महारानी धान्यपुण्य लक्षण दुम्ह काय् छम्ह बुइकल । व हे दिनय् अमात्यपिनि छेंय् छेंय् नं न्यासः कुमारपिसं जन्म ग्रहण यात । उगु इलय् जुजु अमात्यपिनि पुचलय् दथुइ (लाय्कुया) तःजागु दबुली फेतुना च्वन । जुजुयात सूचं बिल “देव ! छपिनि काय् बुल ।” थुगु सः न्यनेसाथं वयागु मनय् पुत्रप्रेम दना वल अले म्हय् छचंगुलि दुने हवः खना क्वें व स्याःलय् दुने थ्यंकः दुहाँ वंथें जुल । दुने थ्यंकः प्रीति जाया वल । नुगः सिचुसे च्वना वल । जुजुं अमात्यपिके न्यन – “जिमि काय् बुया छु छिमि लय्ता वला ?” “देव ! छु धया बिज्यानागु ? जिपिं न्हापा अनाथपिं खः । आः सनाथपिं जुल । जिमित स्वामी दत ।”

जुजुं महासेना रक्षकयात हुकुम बिल “जिमि काय्यात पासापिं माले फु । स्व, अमात्य-कुलय् थौं गोम्ह मस्त बुल ?” वं न्यासः मस्त बूगु खना, स्वया वया जुजुयात धाःवन । जुजुं न्यासः कुमारपिनि नितिं न्यासः हे अलंकार आदि तिसा वसः बिइके छवया न्यासःम्हसित न्यासःम्ह हे धाइमापिं तया बिल । बोधिसत्त्वया नितिं तःसकं तःधि (अतिदीर्घ) आदि दोष मद्दुपिं, दुरुप्पवः तःहाक मज्जुपिं, साःगु दुरु त्वंके फुपिं, ख्वीप्यम्ह धाइमापिं तया बिल । आपाः तःधिकपिके दुरु त्वंके बिइबले मचाया गाःपः तःहाक जुइ । तःसकं चिधिपिके दुरु त्वंके बिइबले ब्वहया क्वें दबे जुया कुहाँ वनी । तःसकं गंसिम्हसिके दुरु त्वंके बिइबले दुरु त्वनिम्हसिया जँ स्याइ । तःसकं ल्हवम्हसिके दुरु त्वंके बिइबले दुरु त्वनेवं पालितः तःजा जुया वइ । तःसकं हाकुम्हसिया म्ह तःसकं क्वाइ । तःहाकगु दुरुप्पवः दुम्हसिया दुरु त्वनेवं न्हाय्या न्ह्योनेया च्वका पतचिना वनी । गुलिसियां दुरु पाउँसे च्वं, गुलिसियां खाइसे च्वं आदि आदि । उकिं इपिं दकसिया दोष चिइका,

तःसकं तःहाक आदि दोष मदुपिं, गुम्हसिया दुरुप्पवः तःहाक मजू अले गुम्हसिया दुरु माकुसे च्वं अजापिं ख्वीप्यम्ह धाइमापिनिगु व्यवस्था याना आपालं सत्कार यात अले चन्द्रादेवीयात नं वर बिल । वं कायेधुन धया थाति तल । नां छूगु दिनय् लक्षण स्यूपिं महाब्राह्मणपिंत आपालं सत्कार याना इमिके न्यन - “कुमारयात छुं विघ्न-बाधा ला मदुला ?” इमिसं वयागु लक्षण स्वया लिसः बिल - “महाराज ! थुम्ह कुमार धान्य तथा पुण्य लक्षण दुम्ह खः । छूगु द्वीपया खँ ला छु, थ्व प्यंगू महाद्वीपयागु राज्य यायेगुली समर्थम्ह खः । थ्वयात छुं खतरा खने मद्दु ।” जुजुं इपिं खना लयताया कुमारयात नां छुना च्वंगु इलय्, अनलि कुमार बूगु दिनय् सारा चैयगू राष्ट्र्य् द्योनं वा वय्का हल । अले हानं जुजु व अमात्यपिनि नुगलय् सिचुसे च्वंका जन्म जूम्ह जूगुलिं वयागु नां तेमियकुमार तःगु जुल ।

व लच्छित्ति दुम्ह जूबले वयात समाये याना जुजुयाथाय् यंकल । यःम्ह पुत्रयात स्वया जुजुं वयात घय्पुना कया वयात मुलय् फेतुइकल अले (स्वयं) आनन्द माने यायां फेतुना च्वन । उगु इलय् प्यम्ह खुँत न्ह्योने तये हल । जुजुं इपिंमध्ये छम्हसिया नितिं कँ दुगु कोदां द्रःच्छिको दायेत आज्ञा बिल । मेम्हसित न्यवः न्ह्याका झ्यालखानाय् छूवयेत हुकुम बिल । स्वम्हम्हसित भालां सुइत अले प्यम्हम्हसित सूली तयेत हुकुम बिल । बोधिसत्त्वं बौम्हसियागु हुकुमया खँ न्यना भयभीत जुया बिचाः यात “अहो ! जिमि बौनं राज्यया नितिं भयानक नरकगामी ज्या याना च्वन ।” लिपा, वयात छन्हुया दिनय् श्वेतछत्रया क्वय् अलंकृत शय्याय् थ्यना तल । पलख दचना न्हयलं चायेवं, मिखा चाय्का श्वेतछत्रयात स्वस्वं वं तःधंगु ऐश्वर्ययात खंकल । व न्हापां हे भयभीत जुया च्वने धुंकूम्ह खः । अले हानं भन् हे भयभीत जुया वल । वं विचार यायेगु यात - “जि थ्व राजगृहय् गनं वयाम्ह खः ?” वं थःके पूर्वजन्मयागु ज्ञान दुम्ह जुया देवलोकं वयाम्ह खः धका सिइका काल । थ्वयां न्हयोया खँय् बिचाः याना स्वःबले वं थःत थःम्हं थ्व हे नगरया राजगृहय् च्वना वये धुंकूगु खंकल । थ्व खँय् बिचाः याःबले वयागु मनय् भन् हे तःधंक भय उत्पन्न जुल - “जिं नीदँ राज्य याना चैय्द्रः दैतक उस्सद नरकय् जले जुया च्वनेधुन । आः हानं व हे खुँछे (चोरगेह) य् जन्म जुयाम्ह जुल । जिमि बौनं नं भिगः उपिं खुँतय्त हयेवं अजागु कठोरगु, नरकय् यंकीगु खँ ल्हात । यदि जिं राज्य यात धाःसा हानं नं नरकय् उत्पन्न जुया तच्चवंतं दुःख भोगे याये माली ।” वयागु लुँया ऊनर्थे जागु म्ह ल्हातं बुया तःगुर्थे म्हासुसे च्वना वन, बांमलाना वन । व अन च्वं च्वं हे “थुगु खुँछेनं गुकथं मुक्त जुइगु” धका बिचाः यात ।”

अनलि, गुगुं न्हापाया जन्मय् वया मां जुया वये धुंकूम्ह, छत्रय् च्वंम्ह देवी वयात आश्वस्त यायां धाल - “तात तेमिय ! ग्याये मते । यदि छ थनं मुक्त जुया वने न्ह्याःसा प्याथःथें मजूसां प्याथःथें जुया ब्यु, ख्वाँय्थें मजूसां ख्वाँय्थें जुया ब्यु, पाकःथें मजूसां पाकःथें जुया ब्यु । थुपिं स्वंगू अंग दुम्ह जुया क्यना ब्यु, पाण्डित्य क्यने मते ।” थुलि धया वं न्हापांगु गाथा धाल -

“मा पण्डिच्चयं विभावय, बालमतो भव सब्बपाणिनं ।

सब्बो तं जनो ओचिनायतु, एवं तव अत्थो भविस्सती’ति” ॥

“थःगु पाण्डित्य प्रकट याये मते । सकसिया नितिं ‘मूर्ख’ जुया ब्यु । सकले छंगु धया खँ मन्यनीपिं जुइमाः । अले जक छंगु उदेश्य पूरा जुइ ।”

वं वयागु खँ न्यंबले आश्वस्त जुल अले वयात धाल -

“करोमि ते तं वचनं, यं मं भणसि देवते ।

अत्थकामासि मे अम्म, हितकामासि देवते’ति” ॥

“हे देवी ! जित गुगु धाःगु खः, व जिं छं धाःथें याये । हे मां ! छ जिमि अर्थ यःम्ह (भित्तूम्ह) खः, छ जिगु हित यःम्ह खः ।”

थुगु गाथा धया वं स्वंगू संकल्प यात । जुजुं कुमारयागु मन तयेया नितिं उषिं न्यासः कुमारपिं वयाथाय् तय्के बिल । इषिं मस्त दुरु त्वनेत ख्वइषिं खः । बोधिसत्त्व ख्वइ मखुम्ह खः, नरकयागु भय छचनय् तथा वं बरु गना सिना वनेगु हे बेश ताल । धाइमांपिसं थुगु खँ चन्द्रादेवीयात कन । वं जुजुयात कन । जुजुं निमित्तज्ञ ब्राह्मणपिंत सःतके छवया न्यन । ब्राह्मणपिसं ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति यात - “देव ! कुमारयात स्वाभाविक समय बिते जुइवं (नये मास्ति वयेवं) दुरु त्वंके बिइमाः । थथे जुइवं वं ख्वख्वं दुरुप्वः क्वातुक थः थःम्हं ज्वना दुरु त्वनी ।” अनं लिपां निसें इमिसं स्वाभाविक समय बिते जुइवं दुरु त्वंकेगु यात । दुरु त्वंकुसां गुबलें (निहं) छको त्वंकी अले गुबलें निहच्छिया छको नं त्वंकी मखु । व नरक भयं भयभीत जूगुया कारणं त्वने मास्ति वःसां दुर्या नितिं मख्वः । व ख्वया महःसां “पुताया नये मास्ति वल जुइ” धका मांम्हं अथवा धाइमांपिसं दुरु त्वंकी । मेपिं मस्त जूसा दुरु त्वने मखनेवं ख्वइ । व मख्वः, मदचं, ल्हाःतुति मसंकु, अले सः नं न्यनेगु मयाः । अनंलि वया धाइमांपिसं बिचाः यात - “याताप्याता वंम्ह अपांगया ल्हाःतुति थथे जुइ मखु । पाकःम्हसिया वाकुधि वयाथें जुइ मखु । ख्वाय्म्हसिया न्हाय्पं वयाथें जुइ मखु । छ्याय् जिमिसं थ्वयागु परीक्षा याना मस्वये ।” इमिसं दुर्यागु परीक्षा याना स्वयेगु मती तथा निहच्छिं दुरु मत्वंकल । व प्याः चाःसां नं दुर्या नितिं मख्वः । अले वया मानं “जिमि पुताया प्याःचाल जुइ, थ्वयात दुरु त्वंकि” धया दुरु त्वंके बिइगु यात । थुकथं इलय् ब्यलय् दुरु त्वंका नं, मत्वंकूसे नं दच्छितक परीक्षा याना स्वत नं छुं सिइका काये मफुत ।

अनंलि “मस्त धयापिंत यःमन्ही व मालपा सासाःगु वस्तु आदि तःसकं यइ । थुकिं परीक्षा याना स्वये माल” धका बिचाः याना न्यासः कुमारपिंत वयाथाय् नापं तथा थीथी प्रकारयागु चाकुमरि हया, भतिचा तापाक तथा “यत्तले चाकुमरि न” धया सुपिला स्वया च्वन । मेपिं मस्त थवंथवय् ल्वाल्वां छम्हं मेम्हसित दादां ल्वापु यायां, भकाभक नयेगु यात । बोधिसत्त्व तेमियं “यःमन्ही आदि सासाःगु नयेगुया मतलब खः नरकयागु इच्छा यायेगु” धका मती तल । उकिं नरक खना ग्याना वं चाकुमरि स्वतक नं मस्व । थुकथं दच्छितक चाकुमरि व मालपा आदि पाखें परीक्षा यात नं छुं खँ सिइके मफुत ।

अनंलि मस्तयत् फलाफल तःसकं यः धका भाःपिया थीथी प्रकारयागु फलाफल न्ह्योने तये हया परीक्षा याना स्वत । मेपिं मस्त थवंथवय् ल्वापु याना नया च्वन । वं उखे छको पुलुकक नं मस्वः । थुकथं फलाफलं नं दच्छितक परीक्षा याना स्वत । अनंलि “मस्त धयापिंत न्ह्यवःसा यइ” धका सम्भे जुया लुं आदियाम्ह किसि आदि भतिचा उखे तथा तल । मेपिं मस्तयूसं लाकालुकु याना सना जुल । बोधिसत्त्वं पुलुकक छको तक नं मस्वः । थुकथं न्ह्यवसां नं सच्छिको तक परीक्षा याना स्वत । अनंलि प्यदं दुपिं मस्तयत् भोजन यः धका बिचाः याना ‘उकिं परीक्षा याना स्वये’ धका कोछित । थीथी प्रकारयागु भोजन न्ह्योने न्ह्यच्याके हल । मेपिं मस्तयूसं प्ये प्ये याना भकाभक नल । अथेनं बोधिसत्त्वं थत थःम्हं सम्बोधित याना “हे तेमिय ! छं थुजागु भोजन नया वःगु जन्मया ल्याःचाः मदु” धाल । अले नरकया भयं ग्याना उखेपाखे पुलुकक नं मस्वः । अनंलि वया मांमं माया वंका वयात थःगु ल्हातं नकल ।

अनं लिपा “न्यादं दुपिं मस्त मि खना ग्याइ, भूसिं थ्वयागु परीक्षा याना स्वये माल” धका कोछित । इमिसं तःगुमच्छि लुखाद्दाः दुगु तःखागु छें दयकल । उकियात ताडपत्रं त्वःपुल । अले वयात मेपिं मस्तय् दथुइ तथा छेंय् मि तथा बिल । सकलें मस्त चिल्लायदंक हाला बिस्यू वन । बोधिसत्त्वं “नरकया मिं पुका च्वनेगुया सिबे बरु थन हे च्वं च्वनेगु बेश जू धका भाःपिया ध्यानय् च्वना च्वंम्हथें जुया च्वं च्वन । मि लिक्क थ्यंकः वयेवं वयात कया यंकल । अनंलि, खुदं दुपिं मस्त किसित खना ग्याइ धका बिचाः याना किसि छम्हसित

बांलाक तालिम बिया, बोधिसत्त्वयात मेपिं मस्तय् दथुइ तया किसियात त्वःता हल । वं क्रौञ्चनाद यायां स्वं बय् यांताप्यांता संकुं संकुं ख्याना वया च्वन । मेपिं मस्त मृत्युभयया कारणं उखें थुखें छ्वालब्याल जुया बिस्सुं वन । बोधिसत्त्व नरकयागु भय खंका अन हे सुम्क च्वं च्वन । सुशिक्षित किसिं वयात बुया उखें थुखें संकल अले छुं कष्ट मब्युसे अनसं तुं तया लिहाँ वन । न्हेदँया आयु दयेवं उपिं मस्तयगु दथुइ तया, वा थ्वया तये धुंकूम्ह, म्हुतुइ चिना तःम्ह सर्पयात त्वःता हल । सकलें मस्त चिल्लायदंक हाला भागाभाग जुया वन । बोधिसत्त्व नरकभययागु बिचाः याना उकिया पलेसा बरु सिना वनेगु हे भिं ताय्का फितिकक नं मसंसे च्वं च्वन । सर्प वयागु म्ह छम्हं हिना वयागु छ्चनय् फन पिकया च्वं च्वन । अथे जुल नं व निश्चल जुया च्वं च्वन । थुकथं बरोबर परीक्षा याना स्वत नं छुं सिइके मफुत ।

अनलि “मस्त धयापितं तामासा स्वये यइ” धका बिचाः याना वयात लाय्कु चुकय् न्यासः मस्तयगु दथुइ फेतुइकल अले अन हे प्याखें हुइका वयन । मेपिं मस्त तामासा स्वया “क्या बांला” धका ततःसकं न्हिला हाहू याना जुल । बोधिसत्त्व नरकय् उत्पन्न जुइवं छुं नं न्हिलेगु लय्तायेगु धयागु मद्दु धका लुमंका नरक भययात लुमंका फितिकक हे मसंसे निश्चल जुया च्वं च्वन । छ्को पुलुकक तक नं मस्वः । थुकथं बरोबर परीक्षा याना स्वल नं छुं खें सिइके मफुत ।

अनलि, “तलवारं परीक्षा याना स्वयेगु” धका मस्तलिसे लाय्कु चुकय् फेतुका तल । मस्त म्हिता च्वंगु इलय् मनुं छम्ह स्फटिक वर्णयागु तलवार चाचाःहिइका ब्वाय् वया धाःवल - “काशी जुजुया अलछिनम्ह काय् छम्ह दु । व गन दु ? वयागु छ्चो ध्यना बिये ।” वयात खना सकलें मस्त ग्याना, चिल्लायदंक हाला बिस्सुं वन । बोधिसत्त्व नरकयागु भयया चिन्ता यायां छुं मस्युम्हथें जुया च्वं च्वन । उम्ह मनुखं छ्चनय् तलवारं पालेथें याना ‘छ्गु छ्चो ध्यना बिये’ धका ख्यायेत स्वत । थथे याना नं व मग्यासेलि व थः सरासर लिहाँ वन ।

भिन्दै दुगु अवस्थाय् वयागु ख्वाय् पहयात परीक्षा याना स्वयेगु कोछित । वयागु खाताया छ्चालं पालं घेरा लगे यात । प्यखेरं ह्वः प्वाः खना वं मखंक वयागु खाताक्वय् शंख पुइपिं सुपिइका तया तल । इपिं सकसिनं छ्कोलं पालाक जोरं शंख पुल । तःसकं सः ताये दय्क पिहाँ वल । अमात्यपिसं प्यखेरं दना प्वालं स्वया च्वन । वयात छ्नु तकं ग्या ख्वाः वंका सात्तु वंके मफुत । हानं ल्हाः तुकि संकेगु नं मयाः, छ्कः भस्के तकं नं मजू । थुकथं दच्छि बिते जुइधुंका मेगु वर्षय् अथे हे तुं, भेरी (डम) थाका परीक्षा याना स्वत । अबले नं छुं खें पत्ता लगे मजू ।

अनलि मतं परीक्षा याना स्वयेगु कोछित । चान्हे खिउँसे च्वंबले ल्हाःतुति संकु लाकि मसंकु स्वयेगु यात । मत च्याका घलं त्वःपुल । मेमेगु दक्वं मत स्यात । अले पलख वयात खिउँथाय् तया आकाभाकां घलं मत पित हल । छ्कोलं पालाक मत च्याका व न्ह्यलं चाय्कूगु व न्ह्यो मवय्कूगु जाँच याना स्वत । थुकथं दच्छितक परीक्षा याना स्वत नं वया म्ह संकूगु तकं खने मद्दु । अनलि चाकुं पाना परीक्षा याना स्वयेगु कोछित । म्ह छम्हं चाकुं पाना आपालं भुजित दुथाय् थ्यना तल, भुजित भुंवल । इमिसं प्यखे भुंवया मुलुं सुइथें याना नःवल । व निरोध ध्यानय् च्वं च्वं निश्चल जुया हे सुम्क च्वं च्वन । थुकथं दच्छितक परीक्षा याना स्वत नं छुं सिइके मफुत ।

भिन्प्यदँ दयेवं आः ला थ्व तःधिक जुल धका बिचाः यात । आः थ्वयात सफा जूगु यइ, फोहर जूगु यइ मखु । उकिं थ्वयात फोहरं परीक्षा याना स्वयेगु धका कोछित । इमिसं मो नं मल्हुइकू अले खिच्चः फाःसां सिला मब्यू । वं च्व फाःसां खि फाःसां वयात अन हे तया तल । दुर्गन्धया कारणं दुनेया आलपत्रि तकं ल्हवया पिहाँ वइथें च्वन । भुजित मुना च्वन । वयात भुना धाल - “तेभिय ! आः छ तःधिक जुल । सुनां न्ह्याबलें सेवा टहल याना च्वनी ? छु छ् मद्दाः मजूला ? छ्वाय् थसः पाया च्वं च्वनागु ? दना

वया म्ह संकि ।” थुकथं गुबलें वयात व्वःविइ, गुबलें हायक वइ । थुकथं नवःगु खिइय् च्वं च्वन नं “सच्छिगू योजन तापाक च्वं पिं मनूतयगु नुगलय् तकं घौचाइगु नवःगु खिया नरकयात लुमंका” व उपेकावान् जुया च्वन । दथुइ दथुइ दच्छितक थुकथं परीक्षा याना स्वत नं छुं सिइके मफुत । वयागु खाता ताल्य मि च्याका बिल । जुइफु, क्वाःगुया कारणं सह याये मफया चञ्चलता प्रकट याइ धका स्वत । म्हय् मिं पुना ख्वं ख्वं थात । बोधिसत्त्वं – “अवीचि नरकया मि सच्छिगू योजनतक फौले जू । महान् दुःख जू । थुगु दुःख वसिबे सच्छिगू गुणां, द्वःच्छिगू गुणां असल जूनि” भाःपिया शान्त जुया च्वन ।

वया मांबौपिनि नुगः हे छचाछचा जूथें जुल । इमिसं मनूतयत् चिइकल अले वयात अग्नितापं चिइका निवेदन यात – “तात तेमियकुमार ! छ याताप्यातां वंम्ह आदि मखु धका जिमिसं स्यू । अजापिनिगु तुति, ख्वाः, न्हाय्पं, छंथे जुइ मखु । छ जिमिगु प्रार्थनां दुम्ह (अर्थात् फ्वना दुम्ह) खः ।” जिमिगु विनाश याये मते । जिमित जम्बुद्वीप छगुलिं च्वं पिं जुजुपिनिगु निन्दां बचे याना ब्यु ।” इमिसं थुकथं प्रार्थना यात नं वं मतासू याना सुम्क च्वं च्वन । वया मांबौपिं नं ख्वयेगु, हालेगु, छाती दायेगु यायां लिहाँ वन । अनं लिपा गुबलें बौम्ह याकचा वना म्हय् गिरि गिरि याःवन, गुबलें मांम्ह याकचा वन । थुकथं दच्छितक दथुइ दथुइ परीक्षा याना स्वसां नं छुं खँ सिइके मफुत ।

भिंखुदँ क्यनेवं बिचाः यात – “चाहे लूलाम्ह जु, चाहे ख्वाँय्म्ह जु, चाहे पाकःम्ह जु, आयु प्राप्त जुइवं अजापिं सुं ‘दइ मखु गुपिं रागय् अनुरक्त मजुइपिं खः, अले द्वेषया थासय् विरक्त मजुइपिं खः । ई वयेवं स्वाँ ह्वया वइथें हे थ्व स्वाभाविक हे खः । थ्वयागु सेवाय् प्याखँमोत छ्वया परीक्षा याना स्वये माल । अनंलि देवकन्यापिंथें जापिं स्वम्ह बांलापिं, विलासयुक्तपिं कन्यापिंत सःतके छ्वया इमित धाल “गुम्हसिनं कुमारयात न्हिइके फइ अथवा रति-क्रीडाय् चिइ फइ व हे थ्वयाम्ह महारानी जुइ ।” अले कुमारयात बाःस वःगु लखं मोल्हुइकल, देवपुत्रयातथें बांलाक समाये यात, देव-विमानथें जाःगु शयनागारय्, बांलाक लाया तःगु लासाय् थ्यन । अले थथे यायेधुंका इमिसं शयनागारयात माला, स्वाँ, धूप, सुगन्ध व मदिरासव आदि थना इपिं लिहाँ वन ।

Dhamma Digital

उपिं मिसातयूसं वयात भुना नृत्यगीत व मधुर वचन आदि थीथी प्रकारं ह्ययुकेत कुतः यात । वं “थुपिं मिसात धयापिं तःसकं जाँ दु” धका खंका बिचाः याना “थुमिसं जिगु शरीरया स्पर्श अनुभव मयायेमा” धका वं थःगु सासः पन । वयागु म्ह सिइम्हथें, सिंगोथें जुल इमिसं थ्वयाके शरीर-स्पर्शयागु अनुभव याये मखंसैलि थ्व जडथें जाःम्ह खः धका सिइका वया मांबौपिनिथाय् वना धाःवन “थ्व मनू मखु, यक्ष खः ।” थुकथं बरोबर परीक्षा याना स्वत नं वया मांबौपिसं छुं हे सिइके मफुत । थुकथं भिंखुदँय् तःधंगु परीक्षा कया स्वत अले मेमेगु चिचिधंगु परीक्षा कया स्वत नं छुं हे सिइके मफुत ।

अनंलि जुजुयात तःसकं तःधंक अनुताप जुल । वं लक्षणज्ञपित सःतके छ्वया न्यन – “छिमिसं थुम्ह धान्यपुण्य लक्षण दुम्ह धका धयागु मखुला ? थ्वयात गुगुं प्रकारयागु विघ्नबाधा म्दु । थ्व जुलसा याताप्यातां वंम्ह, पाकः, ख्वाँय् जुल । छिमिसं धाःगु मिले मजुल नि ?”

“महाराज ! आचार्यपिसं मखं मस्यू धयागु छुं म्दु । अथेनं ‘राजकुलय् फ्वना दुम्ह काय्मचा अलक्षणी जुइ’ धाल धायेवं छपिनिगु मन खिन्न जुइ धका बिचाः याना अथे मधयागु खः ।”

“आः छु याये मालले ?”

“महाराज ! थुम्ह कुमारयात छेंय् तया तल धाःसा स्वंगू खतरा पिहाँ वइ, जीवनयात, छत्रयात अथवा महारानीयात । उकिं अमङ्गल रथय् तया अमंगल सलत जोते याना उकी तया यंका पश्चिमयागु ध्वाखां पित यंका मचागालय् (कच्चागु मसानय्) थुने यंकेमाः ।”

जुजुं खतरायागु खँ न्यना थारान्हुया ग्याना “ज्यू” धया स्वीकार यात । चन्द्रादेवीं थ्व खँ सिइका जुजुयाथाय् वना धाःवन – “महाराज ! छपिसं जित वर बिया बिज्यागु दु । जिं कया धका थाति तया तयागु दु । आः जित व वर बिया बिज्याहुँ ।”

“देवी ! का ।”

“जिमि काय्यात राज्य ब्यु ।”

“देवी ! बिइ मफु । छिमि काय् अलक्षणम्ह खः ।”

“देव ! जीवनकाछिं बिइ मफुसा न्हेदैतकयात ब्यु ।”

“देवी ! बिइ मफु ।”

अथेसा खुदै, न्यादै, प्यदै, स्वदै, निदै, दच्छि, न्हेला, खुला, न्याला, प्यला, स्वला, निला, लच्छि अथवा बाच्छियात ब्यु ।”

“देवी ! बिइ मफु ।”

“अथेसा न्हेन्हुयात ब्यु ।”

“ज्यू, का ।”

थथे धायेवं वं थः काय्यात बांलाक समाये यात, तेमियकुमारयागु राज्याभिषेक जुइगु धका नगरय् दुने नाय्खिं च्वय्का घोषणा याकल नगर बांलाक समाये यात । काय्यात किसिम्हय् फेतुका तुयुगु कुसां कुइका नगरपरिक्रमा याकल । लिहाँ वयेवं वं वयात लासाय् थ्यन अल चच्छिं प्रार्थना याना च्वन – “तात तेमियकुमार ! छंगु कारणं भिंखुदैतक न्त्यलं चाय्का च्वनागुलिं मिखा पाके जुइ धुंकल । जिं स्यू, छ याग्लां प्याग्लां वम्ह (आलपसं दाःम्ह) खः हे मखु । जित अनाथ याये मते ।” थुकथं तुं निन्हुया दिनय् स्वन्हुया दिनय् यायां न्यान्हुतक गिडगिडे याना (सुकु सुकुं) ख्वया च्वन ।

खुन्हुया दिंखुन्हु जुजुं सुनन्द धयाम्ह सारथियात सःता हुकुम बिल – “तात ! कन्हे सुथन्हापानं हे अमंगल रथय् अमंगलपिं सलत जोते याना कुमारयात उकी गोतुइका, पश्चिम ध्वाखां पित यंका मचागालय् (मसानय्) प्यकुंलाक गाः म्हुया वयात उकी क्वफाना, कु, त्वकुलं वयागु छर्चौं तछ्छाना, स्याना, चां ल्हाका बँ माथं वंका मोल्हुया लिहाँ वा ।”

खुचाया चाय् नं लानिं कुमारयात प्रार्थना याना च्वन “तात ! काशी जुजुं कन्हे छंत कच्चागु मसानय् थुनेत हुकुम बिये धुंकल । पुता ! कन्हे छ सिइम्ह जुइ धुंकल ।” थ्व खँ न्यना तेमिय बोधिसत्त्वं थःगु मनय् थथे बिचाः याना लय्ता वय्कल, भिंखुदैतक यानागु परिश्रम सफल जुइन । परन्तु वया मांयागु नुगःचु तज्याइथें च्वना वल । अथे जुइक जुइकं नं वयागु म्हुतुं छगू सः तकं पिमकाः । ‘थथे जुल धाःसा, जिगु उद्देश्य पूर्ति जुइगुलि पंगल वइ धका’ ।

चा फ्वचालेवं सुथन्हापानं सुनन्द सारथिं रथ जोते याना ध्वाखाय् क्वय् हया दिके हल । अले शयानागारय् वना “देवी ! जि खना तँचाया बिज्याये मते, जुजुयागु हुकुम खः” धया काय्यात कया दचना च्वम्ह लानियागु जनुफायात ल्हातं चिइका कुमारयात स्वांगुच्छार्थे याना ल्हवना यंका दरबारं क्वत यंकल । चन्द्रादेवीं छाती दादां ख्वल, हाल, ततःसकं विलाप यायां ख्वया दरबारया कुने कुहाँ वल । बोधिसत्त्वं खनेवं- “यदि जि सुम्क च्वन धाःसा मांयागु नुगःचु पँम्हुया सिना वनी” धका भाःपिया न्ववायेगु मती तल । परन्तु

हानं वं बिचाः यात 'जिगु भिंखुदँया परिश्रम सितिं वनी । जि न्वं मवासे हे थःगु व मांबौपिनिगु प्रतिष्ठायागु कारण जुया बिये माल ।' वं सकतां सह यात ।

सारथिं वयात रथय् थ्यना, अले पश्चिम ध्वाखाया पलेसा भुले जुया पूर्व ध्वाखा स्वया वन । रथया घःचा लुखा त्वाथलय् न्यात । बोधिसत्त्वं सः ताःबले 'जिगु कामना पूरा जुल' धका मनय् बांलाक हे प्रसन्न पिज्वल । रथ नगरं पिहाँ वना देवतापिनिगु प्रतापं स्वंगू योजन तापाक वन । अनया जंगलय् सारथिं स्वःबले कच्चागु मसान (सिइगाः)थें च्वन । वं थुगु थाय् ज्याछिंरुगु (सुविधाजनकगु) खः भाःपिया रथ लँ छखेलिकक यंका दिकल । अले रथं कुहाँ वया बोधिसत्त्वयागु तिसा त्वकल, वयागु म्ह्य् चित, अले छखेलिकक तया कु, त्वःकु ज्वना भतिचा उखे गाःम्ह वन ।

अबले बोधिसत्त्वं बिचाः यात - "आः थ्व जिगु समय वल । जिं भिंखुदँतक ल्हाःतुति मसंकागु खः । जिं आः थःम्हं धयार्थें ल्हाः तुति बशय् दु लाकि मदु स्वये माल ।" व दना वया जःगु ल्हातं खःगु ल्हातय्, खःगु ल्हातं जःगु ल्हातय् उसि उसि याना रथं कुहाँ वनेगु बिचाः यात । उगु हे इलय् वयागु तुति दिकेत बँ छचंगुया मिहचाय् फय् जाःगुर्थे जुया, रथया दकले क्वय्या त्वाथः अपाय् जाः जुल । व बँय् कुहाँ वया उखें थुखें न्यासि वना स्वत । अले छन्हुं हे सच्छिगू योजनतक थथे याना वनेगु बल थःके दुगु खन । हानं यदि सारथि ल्वाःवल धाःसा बलिसे ल्वायेत थःके बल दु लाकि मदु धका स्वयेया नितिं रथया ल्यूने वना मस्त म्हितेथें याना रथयात ल्हवनेथें याना रथ ल्हवना दन । वयाके ल्वाये माःसा बल दु धका सिइका काल । अनलि वया मनय् थःत थःम्हं समाये याना बांलाकेगु मती लुल । उगु हे इलय् शक्रया भवन क्वाना वल ।

शक्रं तेमियकुमारया उद्देश्य पूवन, आः वया थःत थःम्हं बांलाकेगु इच्छा याना च्वन धका सिइकल । वं बिचाः यात - "थ्वयात मनूतय्गु तिसा वसतं बांलाकां छु यायेगु ?" अले वं विश्वकर्मायात दिव्य अलंकार बिया आज्ञा बिल - "हँ, काशी राजपुत्रयात समाये याः हँ ।" वं "ज्यू" धया अन वना भिद्वः दुशालां (कसाः गां) हिना वयात दिव्य व मानुपी अलंकारं शक्रयातथें बांलाकल । वं देवराजया छ्वाँतं सारथिं गाःम्हुया च्वंथाय् वना गाःया सिथय् दना दना हे स्वपुगु गाथा धाल -

"किं नु सन्तरमानोव, कासुं खणसि सारथि ।
दुटो मे सम्म अक्खाहि, किं कासुया करिस्ससी'ति" ॥

"सारथि ! थ्व छु हथासं हथासं गाः म्हुया च्वनागु ? हे पासा ! जित धा, गाः म्हुया छु यायेगु ?"

थ्व खँ न्यना सारथिं थमस्वःसे गाः म्हुया तुं च्वच्चं प्यपुगु गाथा धाल -

"रज्जो मूगो च पक्खो च, पुत्तो जातो अचेतसो ।
सोम्हि रज्जा समज्झिदो, पुत्तं मे निखणं वने'ति" ॥

"जुजुया लाता, पाकः, ख्वाँय, लूलाम्ह, जडम्ह मचा छम्ह बुल । जुजुं जित 'जिमि काय्यात बनय् थुना वा' धका हुकुम ब्यूगु दु ।"

अनलि बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

"न बधिरो न मूगोस्मि, न पक्खो न च वीकलो ।
अधम्मं सारथि कयिरा, मं चे त्वं निखणं वने ॥

"ऊरू बाहुज्ज मे पस्स, भासितज्ज सुणोहि मे ।
अधम्मं सारथि कयिरा, मं चे त्वं निखणं वने'ति" ॥

“जि लाता मखु, पाकः मखु, ख्वाय् मखु, लूलाम्ह नं मखु । यदि, हे सारथि ! छं जित वनय् थुन धाःसा छं अधर्म याःगु जुइ ।”

“जिगु खम्पा स्व, जिगु लप्पा स्व अले जिगु वाणी न्यं । यदि हे सारथि ! छं जित वनय् थुन धाःसा छं अधर्म याःगु जुइ ।”

सारथिं बिचाः यात – ‘थ्व सु खः गुम्हसिनं वसां निसें थःगु प्रशंसा याना च्वन ?’ वं गाः म्हुइगु त्वःता च्वय् स्वल अले वयागु सौन्दर्य खना ‘थुम्ह मनु खःला अथवा देवता’ धयागु सिइके मफया थुगु गाथा धाल –

“देवता नुसि गन्धब्बो, अदु सक्को पुरिन्ददो ।
को वा त्वं कस्स वा पुत्तो, कथं जानेमु तं मय’न्ति” ॥

“छ देवता खःला ? छ गन्धर्व खःला ? अथवा छ इन्द्र खःला ? छ सु खः ? अथवा छ सुया काय् खः । जिमिसं छंत गथे याना म्हसिइकेगु ?”

बोधिसत्त्वं थःत थःम्हं म्हसिइके व्युब्युं धर्मोपदेश यायां धाल –

“नम्हि देवो न गन्धब्बो, नम्हि सक्को पुरिन्ददो ।
कासिरञ्जो अहं पुत्तो, यं कासुया निहञ्जसि ॥

“तस्स रञ्जो अहं पुत्तो, यं त्वं सम्मूपजीवसि ।
अधम्मं सारथि कयिरा, मं चे त्वं निखणं वने ॥

“यस्स रुक्खस्स छायाय, निसीदेय्य सयेय्य वा ।
न तस्स साखं भञ्जेय्य, मित्तदुब्भो हि पापको ॥

“यथा रुक्खो तथा राजा, यथा साखा तथा अहं ।
यथा छायापगो पोसो, एवं त्वमसि सारथि ।
अधम्मं सारथि कयिरा, मं चे त्वं निखणं वने’ति” ॥

“जि देवता मखु । जि गन्धर्व नं मखु । न त इन्द्र हे खः । जि काशी जुजुया व हे काय् खः, गुम्हसिया नितिं छं गाः म्हुया च्वंगु खः ।”

“जि काशी जुजुया व हे काय् खः, गुम्हसियागु आधारय् छ म्वाना च्वन । यदि, हे सारथि ! छं जित वनय् थुना छ्रवत धाःसा छं अधर्म याःगु जुइ ।”

“गुगु सिमाया किचलय् फेतुत वा गोतुल उकिया कचात ध्यने मज्यू भित्रद्रोह पातक खः ।”

“गथे किचलय् च्वंम्ह मनुखंथे तुं, हे सारथि ! छं नं खः । यदि, हे सारथि ! छं जित वनय् थुन धाःसा छं अधर्म याःगु जुइ ।”

बोधिसत्त्वं थथे न्यंकल नं सारथिया विश्वास मज्जुनिगु जुया च्वन । बोधिसत्त्वं बिचाः यात – “थ्वयात विश्वास याके माल ।” वं देवतापिनि पाखें साधुकार व थःगु वचनं जंगल छगुलिं गुञ्जायमान जुइक थ्वय्क मैत्री धर्मसम्बन्धी भिपु गाथात धाल –^२

२. थुपिं भिपु गाथात मे(मि)त्तानिसंस सूत्र नामं महापरित्राण याइबले व्वने माःगु खः – अनु. ।

“पहूतभक्खो भवति, विप्पवुद्धो सकंघरा ।
 बहू नं उपजीवन्ति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “यं यं जनपदं याति, निगमे राजधानियो ।
 सब्बत्थ पूजितो होति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “नास्स चोरा पसाहन्ति, नातिमञ्जन्ति खत्तिया ।
 सब्बे अभित्ते तरति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “अक्कुद्धो सघरं एति, सभायं पटिनन्दितो ।
 जातीनं उत्तमो होति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “सक्कत्वा सक्कतो होति, गरु होति सगारवो ।
 वण्णकित्तिभतो होति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “पूजको लभते पूजं, वन्दको पटिवन्दनं ।
 यसोकित्तिञ्च पप्पोति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “अग्नि यथा पज्जलति, देवताव विरोचति ।
 सिरिया अजहितो होति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “गावो तस्स पजायन्ति, खेत्ते वुत्तं विरूहति ।
 वुत्तानं फलमस्माति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “दरितो पब्बतातो वा, रुक्खतो पतितो नरो ।
 चुतो पतिङ्गं लभति, यो मित्तानं न दुब्भति ॥
 “विरूढ्मूलसन्तानं, निग्रोधमिव मालुतो ।
 अभित्ता नप्पसाहन्ति, यो मित्तानं न दुब्भती”ति” ॥

“थःगु छेणं प्रवासय् वनेबले वयात नये त्वनेगु छुं अभाव जुइ मखु । व आपाःसिया जीविकाया आश्रय (दाता) जुइ, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“गुगु जनपदय्, निगमय् अथवा राजधानी वनी, व सकतां थासय् हना मना दयका च्वने खनी, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“खुंतय्सं वयात जबर्जस्ति याये फइ मखु, अले जुजुपिसं (क्षत्रियपिसं) नं वयात अवहेलना याये फइ मखु, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“शान्तिपूर्वक थःगु छेय् लिहाँ वइ, सभाय् प्रसन्न जुया च्वनी, थःथितिपिमध्ये श्रेष्ठम्ह धका माने याइ, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“मेपिंत सत्कार याःसा थः स्वयं सत्कृत जुइ, मेपिंत गौरव तःसा थः स्वयं गौरवान्वित जुइ, वयागु गुणानुवाद जुइ अले वयागु कीर्ति फैले जुइ, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“मेपिंत पूजा याःसा थः स्वयं पूजित जुइ, मेपिंत वन्दना याःसा थः स्वयं वन्दित जुइ, वयात यश व कीर्ति दइ, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“गथे मि च्याना प्रज्वलित जुइगु खः अथे हे व देवतापिं समानं प्रकाशित जुइ, व श्री मदुम्ह जुइ मखु, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“वया सां मचा बुइकी, वयागु बुई बाली बांलाक सइ अले गुगु सःगु खः व नये खनी, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“गुम्ह मनु पहाडं, पर्वतं चुलुया कुतुं वःसां अथवा सिमां कुतुं वःसां वयात घाःपाः जुइगुलिं बचे जुइ, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

“गथे मालुवा गुंखिं (लतां) हां निसें बःलाम्ह निगोध सिमायात छुं नं स्यंके फइ मखु, अथे हे वया शत्रुं वयात छुं याये फइ मखु, गुम्हसिनं मित्र-द्रोह याइ मखु ।”

थुलि गाथाद्वारा वयात धर्मोपदेश बिल नं सुनन्दं वयात म्हसिइका काये मफुत । ‘ध्व छु खः’ धका सिइकेया नितिं व रथया लिक्क वल । वयात व उगु अलंकार सामग्री खना जक वं म्हसिइका काल । अले वयागु तुति ज्वना, ल्हाः ज्वजलपा प्रार्थना यायां थुगु गाथा धाल -

“एहि तं पटिनेस्सामि, राजपुत्त सकं घरं ।
रज्जं कारेहि भदन्ते, किं अरज्जे करिस्ससी’ति” ॥

“हे राजपुत्र ! जिं छपिंत छेय् लित ब्वना यंके । छपिनि भिनेमा । छपिसं राज्य याना बिज्याहूँ । जंगलय् छु याना बिज्यायेगु ?”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“अलं मे तेन रज्जेन, जातकेहि धनेन वा ।
यं मे अधम्मचरियाय, रज्जं लब्भेथ सारथी’ति” ॥

“जित उगु राज्य धन अथवा थःथितिपिं माःगु मदु । हे सारथि ! गुगु जित अधर्मचर्या दइगु खः ।”
सारथिं धाल -

“पुण्णपत्तं मं लाभेहि, राजपुत्त इतो गतो ।
पिता माता च मे दज्जुं, राजपुत्त तयी गते ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
तेपि अत्तमना दज्जुं, राजपुत्त तयी गते ॥

“हत्थारोहा अनीकडा, रथिका पत्तिकारका ।
तेपि अत्तमना दज्जुं, राजपुत्त तयी गते ॥

“बहुधज्जा जानपदा, नेगमा च समागता ।
उपायनानि मे दज्जुं, राजपुत्त तयी गते’ति” ॥

“हे राजपुत्र ! थनं लिहाँ वनेवं पूर्ण सन्तोष दइ । हे राजपुत्र ! छपिं लिहाँ वनेवं (छपिनि) मांबौपिसं जित (आपालं आपाः) धन बिइ ।”

“रनिवासयापिं मिसातय्सं, कुमारपिसं, वैश्य व ब्राह्मणपिसं - थुपिं सकसिनं सन्तुष्ट जुया, हे राजपुत्र ! छपिं लिहाँ बिज्यायेवं (आपालं आपाः) धन बिइ ।”

“किसिमागःतयसं सलगइपिसं, रथ व न्यासि वनिपिं सैन्यतयसं तक नं, हे राजपुत्र ! छपिं लिहाँ बिज्यायेवं (आपालं आपाः) धन बिइ ।”

“मेमेपिं आपालं जनपदय् च्वंपिं जनतातयसं, आगत (वःपिं) निगमय् च्वंपिसं नं, हे राजपुत्र ! छपिं लिहाँ बिज्यायेवं (आपालं आपाः) धन बिइ ।”

अले बोधिसत्त्वया लिसः खः -

“पितु मातु चहं चत्तो, रट्टस्स निगमस्स च ।
अथो सब्बकुमारानं, नत्थि मय्हं सकं घरं ॥

“अनुज्जातो अहं मत्या, सज्वत्तो पितरा महं ।
एकोरज्जे पब्बजितो, न कामे अभिपत्थये’ति” ॥

“बौनं, मानं जित त्वःते धुंकल । राष्ट्र व निगमया जनतां नं त्वःते धुंकल । सकलें कुमारपिसं नं त्वःते धुंकल । जिगु थःगु छें मंत ।”

“जित मानं अनुमति बिये धुंकल, अले बौनं वाये धुंकल । जि याकचा जंगलय् पत्रज्या ग्रहण यायेधुन । जिके कामभोगयागु इच्छा मदु ।”

थुकथं थःगु गुण लुमंकूबले बोधिसत्त्वयागु मनय् आनन्द लुया वल । अनंलि आनन्दाभिभूत जुया वं उल्लासपूर्ण गाथात न्वं वात -

“अपि अतरमानानं, फलासाव समिज्जति ।
विपक्कब्रह्मचरियोस्मि, एवं जानाहि सारथि ॥

“अपि अतरमानानं, सम्मदत्थो विपच्चति ।
विपक्कब्रह्मचरियोस्मि, निक्खन्तो अकुतोभयो’ति” ॥

“धैर्यं यायेवं फलयागु आशा पू वनी । हे सारथि ! छं थ्व सिइका का, (आः) जि सिद्ध-ब्रह्मचारी खः धका ।”

“धैर्यं यायेवं अर्थं बांलाक पू वनी । जि सिद्ध-ब्रह्मचारी खः । जित (छेंनं) पितिना हल धका छु हे भय दु धका ?”

सारथिं धाल -

“एवं वग्गुकथो सन्तो, विसट्टवचनो चसि ।
कस्मा पितु च मातुच्च, सन्तिके न भणी तदा’ति” ॥

“छपिनिगु वाणी थपायसकं बांला लिसें स्पष्ट जू धाःसा छपिसं बौ व मांया न्ह्योने म्हुतुप्वाः छाया मचाय्कागु ?”

बोधिसत्त्वया लिसः खः -

“नाहं असन्धिता पक्खो, न बधिरो असोतता ।
नाहं अजिह्वता मूगो, मा मं मूगमधारयि ॥

“पुरिमं सरामहं जातिं, यत्थ रज्जमकारयिं ।
कारयित्वा तहिं रज्जं, पापत्थं निरयं भुसं ॥
“वीसतिञ्चेव वस्सानि, तहिं रज्जमकारयिं ।
असीतिवस्ससहस्सानि, निरयम्हि अपच्चिसं ॥
“तस्स रज्जस्सहं भीतो, मा मं रज्जाभिसेचयुं ।
तस्मा पितु च मातुच्च, सन्तिके न भणि तदा ॥
“उच्छङ्गे मं निसादेत्वा, पिता अत्थानुसासति ।
एकं हनथ बन्धथ, एकं खारापतच्छिकं ।
एकं सुलस्मि उप्पेथ, इच्चस्स मनुसासति ॥
“तायाहं फरुसं सुत्वा, वाचायो समुदीरिता ।
अमूगो भूगवण्णेन, अपवखो पक्खसम्मतो ।
सके मुत्तकरीसस्मिं, अच्छाहं सम्परिप्लुतो ॥
“कसिरञ्च परित्तञ्च, तञ्च दुक्खेन संयुतं ।
कोमं जीवितमागम्म, वेरं कयिराथ केनचि ॥
“पञ्जाय च अलाभेन, धम्मस्स च अदस्सना ।
कोमं जीवितमागम्म, वेरं कयिराथ केनचि ॥
“अपि अतरमानानं, फलासाव समिज्झति ।
विपक्कब्रह्मचरियोस्मि, एवं जानाहि सारथि ॥
“अपि अतरमानानं, सम्मदत्थो विपच्चति ।
विपक्कब्रह्मचरियोस्मि, निक्खन्तो अकुतोभयो’ति” ॥

“जि तुति मदया खुत्यां कयाम्ह मखु, न्हायुपं मदया ख्वाय् जुयाम्ह मखु, म्ये मदया पाकः जुयाम्ह नं मखु । जित छं पाकः ख्वाय् भाःपिये मते ।”

“जिके थःगु पूर्वजन्मयागु लुमन्ति दु, गन जिं राज्य यानागु खः । अन राज्य यानागुलिं जि ताःकालतक नरकय् च्वने माल ।”

“अन जिं नीदं राज्य याना अले जित नरकया मिइं नीदःदं तक छुया तल ।”

“उगु राज्य खना जि भयभीत जुयाम्ह खः । जित राज्याभिषेक याना बिइ धका जि गयाः । उकिं हे जिं उगु इलय् बौ व मांया न्ठयोने न्वं मवानागु खः ।”

“जित मुलय् फेतुका बौनं अनुशासन याःगु खः - “छ्मसित स्या, छ्मसित च्यु, छ्मसित यातना ब्यु अले छ्मसित सूली तथा ब्यु ।”

“जिं वयागु (बौयागु) कठोरगु वचन न्यना ख्वाय् मजूसा नं ख्वाय्म जुया, खुत्यांमह मखुसा नं खुत्यांमह जुया । जि थःगु च्वाखिस लसपस जुया च्वना ।”

“थाकुक्, भतिचा जक दुगु, दुःख याना दुगु थुगु जीवनया नितिं सुनां सुलिसे वैर दागा तः जुइगु ?”

“प्रज्ञा मदयेवं अले धर्मयागु दर्शन मदयेवं थुगु जीवनया नितिं सुनां सुलिसे वैर दागा तः जुइगु ?”

“धैर्यं तथा पिहाँ वयेगुली गनं भय ?”

थुगु खँ न्यना सुनन्दं विचाः यात - “थुम्ह कुमारं राज्य ऐश्वर्ययात लाश समानं वांछुवये धुंकल । ध्व थःगु संकल्पय् क्वातूम्ह जुया प्रव्रजित जुइया नितिं पिहाँ वःम्ह जुल । जित जक थुगु दुर्जीवन छु यायेत माःगु दु ? जि नं ध्वलिसं तुं प्रव्रजित जुया वने ।” वं थुगु गाथा धाल -

“अहम्मि पब्बजिस्सामि, राजपुत्त तवन्तिके ।
अक्कायस्सु मं भदन्ते, पब्बज्जा मम रुच्चती’ति” ॥

“हे राजपुत्र ! जि नं छपिंथाय् प्रव्रजित जुये । छपिनि भिं जुइमा । जित नं सःता बिज्याहूँ । जित प्रव्रज्या यः ताल ।”

वं थुकथं प्रार्थना यायेवं बोधिसत्त्वं विचाः यात - “यदि जिं आः हे ध्वयात प्रव्रजित याये धाःसा जिमि मांबौपिं थन वये खनी मखु । थये जुइवं इमिगु हानि जुइ । थुपिं सलत, रथ व अलंकार तिसा वसःत नं नष्ट जुया वनी । सारथियात यक्षं नल धका जित यक्ष भाःपिया जिगु निन्दा नं जुइ ।” थुकथं थत जुइगु निन्दा भयं वचे जुइत व मांबौपिनि अभिवृद्धि जुइगु मती लुइका वं सल, रथ व अलंकार दक्क वयात त्यासाया रूपय् बिया धाल -

“रथं निव्यादयित्वान, अनणो एहि सारथि ।
अनणस्स हि पब्बज्जा, एतं इसीहि वण्णित’न्ति” ॥

“हे सारथि ! रथ लःल्हाना उक्कण जुया लिहाँ वा । ऋषिपिसं उक्कणयागु प्रव्रज्यायात जक प्रशंसा याना तः ।”

थुगु खँ न्यना सारथिं विचाः यात - “यदि जि नगरय् वना च्वंतलें ध्व गनं मेथाय् वना बिल धाःसा ध्वया मांबौपिसं थुगु खबर न्यना थन वया ‘जिमि काय्यात क्यना ब्यु” धाःसा अले इमिसं जित राजदण्ड नं बिइ फु । उकिं जिं थःगु गुणयागु खँ कना ध्वयात मेथाय् गनं मवनेगु प्रतिज्ञा याके माल” धका वं निपु गाथात धाल -

“यदेव त्याहं वचनं, अकरं भदमत्थु ते ।
तदेव मे त्वं वचनं, याचितो कनुमरहसि ॥

“इधेव ताव अच्छस्सु, याव राजानमानये ।
अप्पेव ते पिता दिस्वा, पतीतो सुमनो सिया’ति” ॥

“छपिनि भिनेमा, गथे जिं छपिनिगु खँ न्यना याये त्यनागु खः, अथे हे छपिसं नं जिगु थुगु खँ छता स्वीकार याना बिज्याहूँ ।”

“गुबलेतक जिं जुजुयात व्वना वये मखुनि उबलेतक छपिं थन हे च्वना बिज्याहूँ । छपिनि बा छपिंत खनेवं आनन्दपूर्वक लय्ताइगु संभावना दु ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं धाल -

“करोमि ते तं वचनं, यं मं भणसि सारथि ।
अहम्मि ददुक्कामोस्मि, पितरं मे इधागतं ॥

“एहि सम्म निवत्तस्सु, कुसलं वज्जासि जातिनं ।
मातरं पितरं मय्हं, वुत्तो वज्जासि वन्दन’न्ति” ॥

“सारथि ! गुगु छं या धाःगु खः व छं धाःथें जिं याये । जिं नं थन वयेवं थःम्ह बौयागु दर्शन याये मास्ति वः ।”

“पासा ! छ वना (तुरन्त) थन लिहाँ वा । थःथितिपिंत जिगु कुशल समाचार न्यंकि अले मांबौपिंत जिगु प्रणाम न्यंकि ।”

वं सन्देश न्यन अले थथे धया तल -

“तस्स पादे गहेत्वान, कत्वा च नं पदक्खिणं ।
सारथि रथमारुह, राजद्वारं उपागमी’ति” ॥

“वयागु तुति ज्वन अले वयात चाःहुला सारथि रथ गया लाय्कु दरबार्य् थ्यंकः वन ।”

उगु इलय् चन्द्रादेवी झ्यालय् च्वना सारथिं ‘जिमि काय्यागु छु खबर हइ’ धका पिया च्वन । वं वयात याकचा वःगु खंबले ख्वयेगु हालेगु यात ।

थुगु खँयात व्यनेया नितीं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सुज्जं माता रथं दिस्वा, एकं सारथिमागतं ।
अस्सुपुण्णेहि नेत्तेहि, रोदन्ती नं उदिक्खति ॥

“अयं सो सारथि एति, निहन्त्वा मम अत्रजं ।
निहतो नून मे पुत्तो, पथब्या भूमिवह्नो ॥

“अमित्ता नून नन्दन्ति, पतीता नून वेरिनो ।
आगतं सारथिं दिस्वा, निहन्त्वा मम अत्रजं ॥

“सुज्जं माता रथं दिस्वा, एकं सारथिमागतं ।
अस्सुपुण्णेहि नेत्तेहि, रोदन्ती परिपुच्छि नं ॥

“किं नु मूगो किंनु पक्खो, किंनु सो विलपी तदा ।
निहज्जमानो भूमिया, तं मे अक्खाहि सारथि ॥

“कथं हत्थेहि पादेहि, मूगपक्खो विवज्जयि ।
निहज्जमानो भूमिया, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति” ॥

“खालिगु रथ व सारथि याकचा लिहाँ वःगु खना ख्वबिधाः हाय्का ख्वख्वं मांमं वया पाखे स्वल ।”

“जिमि काय्यात स्याना थुम्ह सारथि वया च्वन । थ्वं अवश्य नं जिमि भूमिया पृथ्वी वर्धन पुत्रयात स्याना वःगु दयेमाः ।”

“अवश्य नं जिमि काय्यात स्याना वःम्ह सारथियात स्वया शत्रु व वैरीपिं लय्ताल जुइमाः ।”

“खालिगु रथ व सारथि याकचा लिहाँ वःगु स्वया ख्वबिधाः हाय्कु हाय्कुं ख्वया मांमं न्यन ।”

“हे सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, जित धा, थुने त्यनाबले छंत व पाकनं, व खुत्यां नं ल्हाः तुतिं याये मते धका (संकेत बिया) गं ला ?”

सारथिं धाल -

“अक्खेय्यं ते अहं अय्ये, दज्जासि अभयं मम ।
यं मे सुतं वा दिट्ठं वा, राजपुत्तस्स सन्तिके’ति” ॥

“हे आर्ये ! यदि जित अभय दत्त धाःसा जिं राजपुत्रयाथाय् न्यनागु खनागु सकतां खँ कने ।”

चन्द्रादेवी धाल -

“अभयं सम्म ते दम्मि, अभीतो भण सारथि ।
यं ते सुतं वा दिट्ठं वा, राजपुत्तस्स सन्तिके’ति” ॥

“जिं छंतं अभय बियागु जुल । हे सारथि ! छं गुलि नं राजपुत्रयाथाय् खनागु वा न्यनागु खः व सकतां निर्भय जुया कं ।”

अनंलि सारथिं धाल -

“न सो मूगो न सो पक्खो, विसट्ठवचनो च सो ।
रज्जस्स किर सो भीतो, अकरा आलये बहू ॥

“पुरिमं सरति सो जातिं, यत्थ रज्जमकारयि ।
कारयित्वा तहिं रज्जं, पापत्थ निरयं भुसं ॥

“वीसतिञ्चेव वस्सानि, तहिं रज्जमकारयि ।
असीतिवस्ससहस्सानि, निरयम्हि अपच्चि सो ॥

“तस्स रज्जस्स सो भीतो, मा मं रज्जाभिसेचयुं ।
तस्मा पितु च मातुच्च, सन्तिके न भणी तदा ॥

“अङ्गपच्चङ्गसम्पन्नो, आरोहपरिणाहवा ।
विसट्ठवचनो पञ्जो, मग्गे सग्गस्स तिट्ठति ॥

“सचे त्वं दट्ठुकामासि, राजपुत्तं तवत्रजं ।
एहि तं पापयिस्सामि, यत्थ सम्मति तेमियो’ति” ॥

“व पाकः ख्वाय्, लाता मखु न व जड हे खः । वं स्पष्ट भाषां खँ ल्हाः । व राज्य खना भयभीत जूगु कारणं हे आपां ढोंगी याःगु खः ।”

“वयात थःगु न्हापायागु जन्म लुमं, गन वं राज्य याःगु खः । अन राज्य याना व ताःकालतक नरकय् च्वना वल ।”

“नीदँ वं अन राज्य यात अले नीद्वः दैतक व नरकय् पाके जुया च्वं च्वन ।”

“उगु राज्ययागु कारणं हे हानं वयात जुजु दय्का बिइ धका ग्यागु खः । उकिं हे उगु इलं निसें वं बौ व मांया न्ह्योने म्हुतुप्वाः मचाय्कूगु खः ।”

“वयाके अंग प्रत्यंग सम्पूर्ण जू, व तःधिक तःग्वारा, वयागु वाणी स्पष्ट जू, व प्रज्ञावान्मह खः । अले व स्वर्गयागु लैय् वना च्वंमह खः ।”

“हे राजपुत्री ! यदि छपिसं थः काय्यात स्वये यः धयागु जूसा बिज्याहूँ, जिं छपित अन यंका बिये गन तेमिय च्वना च्वंगु दु ।”

सारथियात बिदा बिया छवये धुनेवं राजकुमारया प्रव्रजित जुइगु इच्छा जुल । वयागु मनया खँ सिइका शक्रं विश्वकर्मायात छवत “तात ! तेमियकुमार प्रव्रजित जुये मास्ति वयका च्वं च्वन । वया नितिं पर्णशाला व प्रव्रजित जुइपित मामाःगु सरसामान दयका वा ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले हथासं वया स्वंगू योजनया वनखण्डय् आश्रम दयका बिल । हानं वयात बहनि च्वनेगु थाय्, न्हिने च्वनेगु थाय्, पुखू, गाः, अले फल सया च्वंगु सिमात थाय् थासय् तथा प्रव्रजितपित मामाःगु सरसामान ताःलाका थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वल । बोधिसत्त्वं उकियात खना ध्व शक्रयागु ज्या खः धका सिइकल । वं पर्णशालाय् दुहाँ वना वसः त्वःतल अले ह्याउँगु वर्णयागु वल्कल चीवर धारण यात, अजिनचर्म (छचंगु) छखे ब्वहलय् पाछाल अले जटा चित । अले भिहचा ब्वहलय् पाछाया, ल्हातं कथि ज्वना पर्णशालां पिहाँ वया प्रव्रजित श्रीयात प्रदर्शन यायां उखें थुखें चक्रमण याना जुल । थनं लिपा ‘अहो ! सुखः, अहो ! सुख’ धाधां पर्णशालाय् दुने दुहाँ वन अले सिंयागु आसनय् फेतुना न्यागू अभिज्ञा प्राप्त यात । सन्ध्या इलय् पिहाँ वया चंक्रमण भूमिया फुसय् बुया वया च्वंगु कार सिमाहः कया उकियात शक्रं दयका तःगु थलय् तथा चि, घ्यः, मसला मदयक लखय् दायका अमृतयागु सेवन यायेथें च्वंक नल अले प्यंगू ब्रह्मविहारयागु भावना यायां अन हे च्वं च्वन ।

काशीराजं नं सुनन्दयागु खँ न्यना महासेना रक्षकत सःता वनेत ठीक यायेत धाल -

“योजयन्तु रथे अस्से, कच्छं नागान बन्धथ ।

उदीरयन्तु सङ्घपणवा, वादन्तु एकपोक्खरा ॥

“वादन्तु भेरी सन्नद्धा, वगू वादन्तु दुन्दुभी ।

नेगमा च मं अन्वेन्तु, गच्छं पुत्तनिवेदको ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।

खिप्पं यानानि योजेन्तु, गच्छं पुत्तनिवेदको ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।

खिप्पं यानानि योजेन्तु, गच्छं पुत्तनिवेदको ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।

खिप्पं यानानि योजेन्तु, गच्छं पुत्तनिवेदको’ति” ॥

“रथय् सलत जोते या, किसितय्गु साज काथि कसे याकि । शङ्ख व पणव थाय्कि, पुइकि अले पोक्खर बाजँ थाकि ।”

“भेरीवादकं भेरी बाजँ थाके ब्यु, अले दुन्दुभि बांलाक थाके ब्यु । जि पुत्रयाथाय् निवेदन याःवने त्यना । निगमवासी (जनता) जिगु ल्यूल्यु वयेमा ।”

“जि पुत्रयाथाय् निवेदन याःवने त्यना । रनिवासयापिं मयजुपिं, कुमारपिं, वैश्य व ब्राह्मणपिंसं तुरन्त यानत जोते याके ब्यु ।”

“जि पुत्रयाथाय् निवेदन याःवने त्यना । किसिमागःत, सल सवारत, रथी व पैदल सैन्यत तुरन्त यानत जोते याके ब्यु ।”

“जि पुत्रयाथाय् निवेदन याःवने त्यना । वःपिं जनपदया जनता व वःपिं निगमवासीपिंसं तुरन्त यानत जोते याके ब्यु ।”

धुकथं राजायागु हुकूमं रथय् सलत जोते यात अले रथतयूत लाय्कु ध्वाखाय् हया जुजुयात खबर बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“अस्से च सारथी युत्ते, सिन्धवे सीघवाहने ।
राजद्वारं उपागच्छुं, युत्ता देव इमे हया’ति” ॥

“सैन्धव, शीघ्रगामी सलत रथय् जोते याना सारथि लाय्कु ध्वाखाय् बल अले धाल - ‘देव ! सलत रथय् जोते यायेधुन’ ।”

अनंलि सारथियागु खं न्यना जुजुं धाल -

“थूला जवेन हायन्ति, किंसा हायन्ति थामुना”ति ॥
“किसे थूले विवज्जेत्वा, संसद्दा योजिता हया”ति ॥

“ल्ट्वीपिं ब्वाय् वने मालिबले त्यानुइ, गंसीपिं बल मगाना त्यानुइ । गंसीपिं व ल्ट्वीपिं बाहेक समान गति व बल दुपिं जक जोते यानागु जुल ।”

जुजुं काय्याथाय् वनेया नितिं प्यथी प्रकारयापिं भिन्च्यागू सेनात व दक्व फौजत मुंकल । दक्व फौजत मुकेत जक स्वन्हु समय काल । प्यन्हु दुखुन्हु पिहाँ वना, ज्वना वने बहःगु वस्तुत ज्वना, आश्रमय् थ्यंकः वन । काय्यात खना आनन्दित जुया कुशलक्षेमया खं न्यन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो राजा तरमानो, युत्तमारुह सन्दनं ।
इत्थागारं अज्जभासि, सब्बाव अनुयाथ मं ॥
“वाळवीजनिमुण्हीसं, खग्गं छत्तञ्च पण्डरं ।
उपाधी रथमारुह, सुवण्णेहि अलङ्कता ॥

“ततो स राजा पायासि, पुरक्खत्वान सारथि ।
खिप्पमेव उपागच्छि, यत्थ सम्मति तेमियो ॥

“तञ्च दिस्वान आयन्तं, जलन्तमिव तेजसा ।
खत्तसङ्घपरिव्यूहं, तेमियो एतदब्रवि ॥

“कच्चि नु तात कुसलं, कच्चि तात अनामयं ।
सब्बा च राजकञ्जायो, अरोगा म्हा मातरो ॥

“कुसलञ्चेव मे पुत्त, अथो पुत्त अनामयं ।
सब्बा च राजकञ्जायो, अरोगा तुह मातरो ॥

“कच्चि अमज्जपो तात, कच्चि ते सुरमप्पियं ।
कच्चि सच्चे च धम्मं च, दाने ते रमते मनो ॥

“अमज्जपो अहं पुत्त, अथो मे सुरमप्पियं ।
अथो सच्चे च धम्मं च, दाने मे रमते मनो ॥

“कच्चि अरोगं योग्गं ते, कच्चि वहति वाहनं ।
कच्चि ते ब्याधयो नत्थि, सरीरस्सुपतापना ॥

“अथो अरोगं योगं मे, अथो वहति वाहनं ।
अथो मे व्याधयो नत्थि, सरिरस्सुपतापना ॥

“कच्चि अन्ता च ते फीता, मज्जे च बहला तव ।
कोट्टागारञ्च कोसञ्च, कच्चि ते पटिसन्थतं ॥

“अथो अन्ता च मे फीता, मज्जे च बहला मम ।
कोट्टागारञ्च कोसञ्च, सब्बं मे पटिसन्थतं ॥

“स्वागतं ते महाराज, अथो ते अदुरागतं ।
पतिट्टुपेन्तु पल्लङ्कं, यत्थ राजा निसक्कती’ति” ॥

“अनंलि ब्वाय् वनिगु रथय् च्वनेधुंका जुजुं सकल मिसातयत्त धाल, ‘जिगु ल्यूल्हू वा’ ।”

“च्वामो, पगडी, तलवार, तुयुगु कुसा ज्वंका लुँया तिसा वसतं छायापिया जुजु रथय् च्वंवन ।”

“तेमियं वयात भव्य तरीका बांलाक क्षत्रियपिनि दथुइ वःगु खना थथे धाल –”

“तात ! छपिनि म्ह फु मखुला ? छु जिमि राजकन्या मांपिनि म्ह फु मखुला ?”

“पुता ! सकलें म्ह फु, सकलें स्वस्थय् जू । छं सकलें मांपिनि म्ह फु ।”

“तात ! छु छपिंसं अय्लाः थ्वं आदि त्वना बिमज्याः मखुला ? छपिंत अय्लाः थ्वं मयः मखुला ?
छपिंत सत्य, धर्म व दान यः जू मखुला ?”

“पुता ! जिं अय्लाः थ्वं मत्वना । जित अय्लाः थ्वं मयः । सत्य, धर्म व दान जित यः जू ।”

“छु छपिनि (सल, थुसा आदिपिनि) जोडीत म्ह फु मखुला ? छु छपिनि वाहनं बांलाक वहन याः
मखुला ? छु छपिनिगु म्हय् कष्ट बिइकथंया छुं रोगत ला मदु मखुला ?”

“जिम्ह (सल, थुसा आदिया) जोडीत म्ह फु । जिगु वाहनं बांलाक वहन याः । जिगु म्हय् कष्ट
बिइकथंया छुं रोगत मदु ।”

“छु छपिनि प्रत्यन्त जनपद समृद्ध जूला ? छु मध्य भाग घना (कथं) बसे जूला ? छु छपिनि
भण्डार व कोष जाः ला ?”

“जिगु प्रत्यन्त जनपद समृद्ध जू । मध्य भाग घना (कथं) बसे जू । जिगु भण्डार व कोष जाः ।”

“महाराज ! छपिंत लसकुस दु । जुजु च्वनिथाय् पलंग लाया ब्यु ।”

बोधिसत्त्वया प्रति गौरवया भाव दुगुलिं जुजु पलंगय् फये मतुल । अनंलि बोधिसत्त्वं ‘यदि पलंगय्
फये मतूसा लप्तेयागु लासा लाया ब्यु’ धया व लाय्के बिल । व लायेधुंका गाथा धाल –

“इधेव ते निसीदस्सु, नियते पण्णसन्थरे ।
एत्तो उदकमादाय, पादे पक्खालयस्सु ते’ति” ॥

“थन हे लाया ब्युगु लप्तेहःया लासाय् फेतुना हे अनं लः कया हया छपिनिगु तुति सिला बिज्याहूँ ।”

जुजु गौरवया कारणं लप्तेहःया आसनय् नं फेमतूसे ब्यु हे फेतुत । बोधिसत्त्वं नं पर्णशालाय् वन
अले अन च्वंगु सिमा हःया भोजन पिने हया जुजुयात भोजनया निमन्त्रणा ब्युब्युं थुगु गाथा धाल –

“इदम्पि पण्णकं मय्हं, रन्धं राज अलोणकं ।
परिभुञ्ज महाराज, पाहुनो मेसिधागतो’ति” ॥

“हे राजन् ! ध्व जिगु चि मदुगु सिमा हःयागुलिं दय्का तयागु भोजन खः । महाराज ! भोजन माक्व भपा बिज्याहुं । छपिं जिमि पाहुना खः ।”

“न चाहं पण्णं भुञ्जामि, न हेतं मय्ह भोजनं ।
सालीनं ओदनं भुञ्जे, सुचिं मंसूपसेचन’न्ति” ॥

“जि सिमा हःयागु नसा नइम्ह मखु । ध्व जिगु भोजन मखु । जि ला दुगु शुद्ध शाली (वा) या जायागु भोजन नइम्ह खः ।”

थुकथं जुजुं वयागु भोजन निषेध याना थःगु भोजनयात प्रशंसा याना नं, वया प्रति गौरव क्यनेया नितिं, भतिचा हः थःगु पाःल्हातय् तया, फेतुना वलिसे यःगु भावं खँल्हाबल्हा यायेगु यात - “पुता ! छु छं थजागु भोजन नयेगु ला ?”

उगु इलय् रनिवासयापिं मिसापिंसं छचाखेरं भुंका चन्द्रादेवी लानि थ्यंकः वल । वं थः यःम्ह काय्या तुति ज्वना प्रणाम यात अले थःगु मिखाय् ख्वबि जायक थना छखेलिकक फेतुत । जुजुं भतिचा हःयागु नसा (खाना) वयागु ल्हातय् तया धाल - “भद्रे ! छं काय्या भोजन छको स्व ।” मेपिं मिसापित नं भति भति तया बिल । इपिं सकसिनं “स्वामी ! थजागु भोजन भपा बिज्याइगु” धया उकियात कया “स्वामी ! तःसकं थाकुक् दुष्करकार्य याना बिज्याना च्वन” धया वयात नमस्कार याना फेतुत । अनंलि जुजुं “तात ! जित ला ध्व तःसकं आश्चर्यया खँ जुल” धका धया गाथा धाल -

“अच्छेरकं मं पटिभाति, एककम्पि रहोगतं ।
एदिसं भुञ्जमानानं, केन वण्णो पसीदती’ति” ॥

“जित ला ध्व तःसकं आश्चर्यया खँ जुल, एकान्तय् याकचा च्वना थजागु भोजन याना नं ख्वाल्य गपाय्सकं तेज दुगु ।”

बोधिसत्त्वं वयात लिसः बिया धाल -

“एको राज निपज्जामि, नियते पण्णसन्थरे ।
ताय मे एकसेय्याय, राज वण्णो पसीदति ॥

“न च नेत्तिसबन्धा मे, राजरक्खा उपट्टिता ।
ताय मे सुखसेय्याय, राजवण्णो पसीदति ॥

“अतीतं नानुसोचामि, नप्पजप्पाभिनागतं ।
पच्चुप्पन्नेन यापेमि, तेन वण्णो पसीदति ॥

“अनागतप्पजप्पाय, अतीतस्सानुसोचना ।
एतेन बाला सुस्सन्ति, नळोव हरितो लुतो’ति” ॥

“हे राजन् ! जि लप्तेहः लाया याकचा दचनेगु खः । थुकिं ख्वाल्य तेज दुगु खः ।”

“तलवार ज्वंका पाः तया तयापिं मदु । राजन् ! जिगु गुगु सुखपूर्पक दचनागु कारणं जिगु ख्वाल्य तेज दुगु खः ।

“जिं भूतकालया सम्बन्धय् व भविष्यकालया सम्बन्धय् मनय् मती मलुइका (संकल्प विकल्प मयाना), जि वर्तमान कालय् हे च्वं च्वना । उकिं जिगु ख्वालय् तेज दुगु खः ।”

“भविष्यसम्बन्धी चिन्ता कया च्वनेवं तथा भूतकालसम्बन्धी चिन्ता तथा च्वनेवं हे मूर्खम्ह मनू सुखु चिना वनी, गथे ध्यना तःगु वाउँगु पैं ।”

जुजुं “ध्वयात थन हे राज्याभिषिक्त याना व्वना यंके” धका मती तल । थुलि मती तथा जुजुं वयात राज्यया निमन्त्रणा बिया धाल -

“हत्थानीकं रथानीकं, अस्से पत्ती च वम्मिनो ।
निवेसनानि रम्मनि, अहं पुत्त ददामि ते ॥

“इत्थागारम्मि ते दम्मि, सब्बालङ्कारभूसितं ।
ता पुत्त पटिपज्जस्सु, त्वं नो राजा भविस्ससि ॥

“कुसला नच्चगीतस्स, सिबिखता चातुरित्थियो ।
कामे तं रमयिस्सन्ति, किं अरज्जे करिस्ससि ॥

“पटिराजुहि ते कज्जा, आनयिस्सं अलङ्कता ।
तासु पुत्ते जनेत्वान, अथ पच्छा पब्बजिस्ससि ॥

“युवा च दहरो चासि, पटमुप्पत्तिको सुसु ।
रज्जं कारेहि भदन्ते, किं अरज्जे करिस्ससी’ति” ॥

“किसि-सेना, रथ-सेना, सल, पैदल सेना, कवचधारीपिं व हे पुता ! जिं छंत बांलागु छें बिये त्यना ।”

“हे पुता ! जिं छंत सकतां तिसा वसतं समाये याना तःपिं मिसात नं बिये त्यना । छं इमित ग्रहण या । छ जिमि जुजु जुइ ।”

“नृत्य गीतय् कुशलपिं, शिक्षितपिं, चलाखपिं मिसात छलिसे न्ह्याइपुक रमण याइ, छं जंगलय् छु याना च्वनेगु ?”

“जिं छंगु नितिं मेमेपिं जुजुपिनि म्हचाय्मस्त नं हया बिये । इमिपाखें काय्मस्त दय्का लिपा प्रव्रजित जू हूँ ।”

“छ ल्याय्म्ह तिति, युवक तिति, बुसानिसें मचा हे तिति । छंगु भिनेमा, छं राज्य या, जंगलय् (च्वना) छु यायेगु ?”

अनं लिपा बोधिसत्त्वयागु धर्मोपदेश दु -

“युवा चरे ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचारी युवा सिया ।
दहरस्स हि पब्बज्जा, एतं इसीहि वण्णितं ॥

“युवा चरे ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचारी युवा सिया ।
ब्रह्मचरियं चरिस्सामि, नाहं रज्जेन मत्थिको ॥

“पस्सामि वोहं दहरं, अम्म तात वदन्तरं ।
किच्छालद्धं पियं पुत्तं, अप्पत्वाव जरं मतं ॥

“पस्साभि वोहं दहरिं, कुमारिं चारुदस्सनिं ।
नववंसकळीरंव, पलुगं जीवितक्खयं ॥

“दहरापि हि मीयन्ति, नरा च अथ नारियो ।
तत्थ को विस्ससे पोसो, ‘दहरोम्ही’ति जीविते ॥

“यस्स रत्या विवसाने, आयु अप्पतरं सिया ।
अप्पोदकेव मच्छानं, किं नु कोमारकं तहिं ॥

“निच्चमब्भाहतो लोको, निच्चञ्च परिवारितो ।
अमोघासु वजन्तीसु, किं मं रज्जेभिसिञ्चसी”ति ॥

“ल्याय्म्ह ब्रह्मचारी जुइमा अले ब्रह्मचारी ल्याय्म्ह जुइमाः । ऋषिपिं (बुद्धादीपिं) सं ल्याय्म्हपिनिगु प्रव्रज्यायात जक गुणगान याना तःगु दु ।”

“ल्याय्म्ह ब्रह्मचारी जुइमा अले ब्रह्मचारी ल्याय्म्ह जुइमाः । जिं ब्रह्मचर्या आचरण याये, जित राज्य माःगु मदु ।”

“जिं खना च्वनागु दु, यः मां, यः मां, यः बा, यः बा ! धका हाला च्वंपिं तःसकं थाकुक् दुम्ह काय्मचा बुरा जुइ न्ह्यो हे सिना वंगु ।”

“जिं खना च्वनागु दु, तःसकं बांलासे च्वंम्ह ल्यासेम्ह म्हचाय्मचा, नकतिनि बुया तःमा जूगु पैमांथें सिना वना छिन्न विछिन्न जुया वंगु ।”

“मिजं वा मिसा ल्याय्म्ह ल्यासेबले नं सिना वं । जि ल्याय्म्ह तिनि धयां सुयागु जीवनयात विश्वास यायेगु ?”

“चा फ्वचाला वंथें, आयु भति भति यायां फुना वना च्वन, लः भतिचा दुगु पुखुली न्यातथें भति भति याना सत्त्व प्राणीपिं छचा निचा यायां आयु म्हो जुया वनिगु स्वाभाविक खः ।

“गुबले कि लोकयात दिपा मदय्क सास्ति याना तःगु दु । दिपा मदय्क भुना तःगु दु । व्यर्थ मजूसे नं पुला वना च्वंगु दु । आयु नं व्यर्थ मजूसे फुना वना च्वंगु दु । अथे जूगुलिं जित राज्याभिषेक छु ख्यले दु ? उत्तमगु धर्मयात आचरण याःसा हे जक ख्यले दु ।”

“लोकयात दिपा मदय्क मृत्युं सास्ति याना तःगु दु । लोकयात जरां भुना तःगु दु । व्यर्थ (अमोघ) मजूसे फुना वना च्वंगु धयागु रात (रात्री) खः ।^३ हे क्षत्रिय ! थथे धका सिइकि ।”

जुजुं न्ह्यसः तल -

“केन मब्भाहतो लोको, केन च परिवारितो ।
कायो अमोघा गच्छन्ति, तं मे अक्खाहि पुच्छितो”ति ॥

“थ्व लोकयात सास्ति याना तःगु धयागु सुनां खः ? थ्व लोकयात छचाखेरं भुना च्वंगु धयागु सुनां खः ? छु व्यर्थ मजूसे फुना च्वन ? छं स्यूकथं जित कं ।”

३. सत्त्वप्राणीपिनिगु आयु, वर्ण, बल क्षय जुया वना च्वंगुलिं अमोघ (अव्यर्थ) धाःगु खः । अर्थात् रातं अथे ज्या मयासे आयु, वर्ण, बल स्यंका च्वंगु क्यनेत थुगु अमोघ शब्द छचःगु खनेदु ।

“मच्चुनाब्भाहतो लोको, जराय परिवारितो ।
रत्यो अमोघा गच्छन्ति, एवं जानाहि खत्तिय ॥

“यथापि तन्ते वितते, यं यदेवूपवीयति ।
अप्पकं होति वेतब्बं, एवं मच्चान जीवितं ॥

“यथा वारिवहो पूरो, गच्छं नुपनिवत्तति ।
एवमायु मनुस्सानं, गच्छं नुपनिवत्तति ॥

“यथा वारिवहो पूरो, वहे रुक्खेपकूलजे ।
एवं जरामरणेन, बुहन्ते सब्बपाणिनो”ति ॥

“गथे थाज्या थाइम्हं गुलि गुलि कापः थाना यंकी उलि उलि हे कापः थायेत ल्यंगु का पाः जुजुं वनिगु खः, अथे हे मनूया जीवन धयागु थाज्या थाइगु काथें, रात धयागु थाज्या थायेथें खः । थाज्या थाःलिसे ल्यं दनिगु जीवन फूथें खः ।”

“गथे न्ह्याना वना च्वंगु बाः वःगु नदी न्ह्यज्यां हे वना च्वनी, दी मखुगु खः, अथे हे मनूया आयु नं न्ह्यज्यां वना च्वनी, दी मखु ।”

“गथे बाः वःगु लखं खुसि सिथय् च्वंगु सिमात चुइकः यंकिगु खः, अथे हे जरा व मृत्युं प्राणीपिंत चुइकः यंका च्वंगु दु ।”

जुजुं बोधिसत्त्वयागु धर्मकथा न्यनेधुंका वयात गृहस्थी विरक्त जुल अले वया नं प्रव्रजित जुइगु इच्छा जुल । वं नं धाल - “जि हानं नगरय् लिहां वने मखुत, थन हे च्वने । यदि जिमि काय् नगरय् वन धाःसा वयात श्वेतछत्रं कुइका ब्यु ।” जुजुं वयागु विचार सिइकेत अले राज्य स्वीकार याकेत निमन्त्रणा ब्युब्युं धाल -

“हत्थानीकं रथानीकं, अस्से पत्ती च वम्मिनो ।
निवेसनानि रम्मामि, अहं पुत्त ददामि ते ॥

“इत्थागारम्मि ते दम्मि, सब्बालङ्कारभूसितं ।
ता पुत्त पटिपज्जस्सु, त्वं नो राजा भविस्ससि ॥

“कुसला नच्चगीतस्स, सिक्खिता चातुरित्थियो ।
कामे तं रमयिस्सन्ति, किं अरज्जे करिस्ससि ॥

“पटिराजूहि ते कज्जा, आनयिस्सं अलङ्कता ।
तासु पुत्ते जनेत्वान, अथ पच्छा पब्बजिस्ससि ॥

“युवा च दहरो चासि, पठमुप्पत्तिको सुसु ।
रज्जं कारिहि भदन्ते, किं अरज्जे करिस्ससि ॥

“कोट्टागारज्ज्व कोसज्ज्व, वाहनानि बलानि च ।
निवेसनानि रम्मामि, अहं पुत्त ददामि ते ॥

“गोमण्डलपरिब्यूळ्हो, दासिसङ्गपुरक्खतो ।
रज्जं कारिहि भदन्ते, किं अरज्जे करिस्ससी”ति ॥

“किसि-सेना, रथ-सेना, सल, पैदल सेना, कवचधारीपिं व हे पुता ! जिं छंत बांलागु छें बिये त्यना ।”

“हे पुता ! जिं छंत सकतां तिसा वसतं समाये याना तःपिं मिसात नं बिये त्यना । छं इमित ग्रहण या । छ जिमि जुजु जुइ ।”

“नृत्य गीतय् कुशलपिं, शिक्षितपिं, चलाखपिं मिसात छलिसे न्ह्याइपुक रमण याइ, छं जंगलय् छु याना च्वनेगु ?”

“जिं छंगु नितिं मेमेपिं जुजुपिनि म्हचाय्मस्त नं हया बिये । इमिपाखें काय्मस्त दय्का लिपा प्रव्रजित जू हूँ ।”

“छ ल्याय्मह तिति, युवक तिति, बुसानिसें मचा हे तिति । छंगु भिनेमा, छं राज्य या, जंगलय् (च्वना) छु यायेगु ?”

“भण्डार, कोष, वाहन, सेना व बांलागु छें, हे पुता ! जिं छंत बिया ।”

“सुभाषिणी राजकन्यापिनि दथुइ च्वना च्योनीतय्सं सेवा याका राज्य या । छंगु भिनेमा । जंगलय् छु यायेगु ?”

बोधिसत्त्वं राज्ययागु इच्छा मदुगु खं प्वंका धाल -

“किं धनेन यं खीयेथ, किं भरियाय मरिस्सति ।
किं योब्बनेन जिण्णेन, यं जरायाभिभुय्यति ॥

“तत्थ का नन्दि का खिडा, का रती का धनेसना ।
किं मे पुत्तेहि दारेहि, राज मुत्तोस्मि बन्धना ॥

“योहं एवं पजानामि, मच्चु मे नप्पमज्जति ।
अन्तकेनाधिपन्नस्स, का रती का धनेसना ॥

“फलानमिव पक्कानं, निच्चं पतनतो भयं ।
एवं जातान मच्चानं, निच्चं मरणतो भयं ॥

“सायमेके न दिस्सन्ति, पातो दिट्ठा बहू जना ।
पातो एते न दिस्सन्ति, सायं दिट्ठा बहू जना ॥

“अज्जेव किच्चं आतपं, को जज्जा मरणं सुवे ।
न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

“चोरा धनस्स पत्थेन्ति, राज मुत्तोस्मि बन्धना ।
एहि राज निवत्तस्सु, नाहं रज्जेन मत्थिको’ति” ॥

“उगु धन छु यायेत गुगु फुना वनिगु खः ? उपिं कलापिं छु यायेत गुपिं सिना वनिपिं खः ? उगु यौवन छु यायेत गुगु जरां फुका बिइगु खः ?”

“उकी छु आनन्द दु ? छु म्हितेगु दु ? छु मजा दु ? अले छु धनयागु लालसा ? राजन् ! जि काय्पिनिगु, मिसापिनिगु बन्धनं मुक्त जुये धुनाम्ह खः ।”

“जिं स्यू, मृत्युं जिगु विषयय् प्रमाद याइ मखु धका । यमराजयात छर्चो फुसय् तथा छु मज्जा कायेगु ? छु धनयागु लालसा कायेगु ?”

“पाके जुइ धुंकूगु फलया नितिं न्ह्याबलें कुतुं वइगु भय दया च्वनीथें हे उत्पन्न जूपिं प्राणीपिनि नितिं न्ह्याबलें सिइ माःगु भय दया च्वनी ।”

“आपालं मनूत सुथ खने दुपिं मध्ये सन्ध्या ई जुइका खने दइ मखु । आपालं मनूत सन्ध्या इलय् खने दुपिंमध्ये सुथे जुइका खने दइ मखु ।”

“थौं हे कुतः याये बहः जू । सुनां छु स्यू कन्हे सिइला छु खः । उम्ह आपालं सेना दुम्ह मृत्युलिसे भीगु छुं सम्भौता मडु ।”

“खुं धनयागु इच्छा याइ, राजन् ! जि (धनरूपी) बन्धनं मुक्त जुये धुनाम्ह खः । राजन् ! छपिं जिगु वचनय् क्वातुम्ह जु । जित राज्य माःगु मडु ।”

थुकथं बोधिसत्त्वयागु उपदेश यथाक्रमं प्वचाल । थुगु खँ न्यना जुजु व चन्द्रादेवी निसें कया भिंखुद्धः रनिवासयापिं व अमात्यपिं आदि प्रव्रज्याया नितिं तयार जूपिं जुल । जुजुं घोषणा याकल “गुपिं जिमि काय्याथाय् प्रव्रजित जुये न्ह्यां, इपिं प्रव्रजित जु ।” जुजुं दक्व लुं, भण्डार आदिया लुखा चाय्का ‘फलाना फलाना थासय् धुकू जायका तयागु दु, सुयात माल, वं कया यंकि’ धका लुंयागु पाताय् आखलं च्वका राजदरबारया बैगःया थामय् तिका बिल । नागरिकपिं नं पसः व छें चाय्का तुं त्वःता जुजुयाथाय् वल । जनतासहित जुजुं बोधिसत्त्वयाथाय् प्रव्रज्या ग्रहण यात । स्वंगू योजन तःहाकगु शक्रं दय्का ब्यूगु आश्रम दत ।

बोधिसत्त्वं पर्णकुटीयागु विचार यात । मिसापिं भचा ग्यागु स्वभाव दुपिं खः धका सिइका वं इमि नितिं दथुयागु कुटि बिइके बिल । मिजैतयत् पिने यागु । विश्वकर्मा दय्का ब्यूगु फल सःगु सिमाय् सकसिनं (क्वय) बँय् दना दना हे फल खाना, नया श्रमणधर्म पालन याना च्वन । गुपिनि मनय् काम-वितर्क, ब्यापाद-वितर्क, विहिंसा-वितर्क लुया वल, इमिगु मनयागु खँ सिइका बोधिसत्त्वं आकाशय् फेतुना धर्मोपदेश बिइगु याना च्वन । वयागु उपदेश न्यना मनूतय्सं याकनं हे अभिज्ञा व समापत्ति लाभ याना काल । छम्ह सामन्त जुजुं काशी जुजु प्रव्रजित जुया वन धयागु खँ न्यना वं वाराणसीया राज्य कायेगु नियतं वाराणसी वल । वं नगरय् प्रवेश याना समाये याना तःगु नगर स्वस्वं राजदरबारय् वंबले न्हेथी प्रकारयागु रत्नत खन । वं बिचाः यात, ‘थुगु धन छुं भययागु कारण जुइ फु’ । वं सुं छम्ह अय्लाःगुलुयाके न्यन – “जुजु गुगु धवाखां पिहाँ वंगु ?” लिसः बिल “पूर्वया धवाखां ।” व नं उगु हे धवाखां पिहाँ बना खुसि सिथय् थ्यंकः वन । व वःगु खबर सिइका बोधिसत्त्वं अन थ्यंका, आकाशय् च्वना वयात धर्मोपदेश बिल । परिषद्सहित उम्ह जुजु बोधिसत्त्वयाथाय् प्रव्रजित जुल । अथे हे याना मेगु नं स्वंगू राज्य त्वःता वःपिं परिषद्सहित जुजुपिं दत । किसित जंगलयापिं किसित जूवन, सलत नं जंगलयापिं सलत जूवन । रथत जंगलय् हे स्यना वन । भण्डागारय् च्वंगु कार्षापण आश्रमय् फि ह्वलेथें ह्वला बिल । सकसिनं च्यागू समापत्ति लाभ यात । जीवनया अन्तय् ब्रह्मलोकगामी जुल । पशुयोनियापिं किसि, सलत नं ऋषिगणपिनिप्रति श्रद्धावान् जूपिं जूगुया कारणं खुगु कामस्वर्गय् उत्पन्न जूवन ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! आःजक मखु, जिं न्हापा नं राज्य त्वःता अभिनिष्क्रमण यानागु हे दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् छत्रय् च्वंम्ह देवी उत्पलवर्णा खः, सारथि सारिपुत्र खः, मांबौपिं महाराज-कुल खः, परिषद् बुद्ध-परिषद् खः अले मूगपक्ख पण्डित जुलसा जि हे खः ।

[सिंहल (श्रीलंका) द्वीपय् वया मङ्गलवासी खुद्कतिसस स्थविर तथा महावंसक स्थविर, कटकन्धकारवासी फुस्सदेव स्थविर, उपरिमण्डल मालवासी महारक्षित स्थविर, मग्गरिवासी महातिसस स्थविर, वामन्थयपम्भारवासी महासीव स्थविर व कलावेलवासी मलिय महादेव स्थविर - थुपिं सकल्ले स्थविरपिं कुद्दालक सम्मेलनय्, मूगपक्ख सम्मेलनय्, अयोधर सम्मेलनय् व हस्तिपाल सम्मेलनय् सहभागी जुया वःपिं धका धया तःपिं खः । मद्धवासी महानाग स्थविर व मलिय महादेव स्थविरं ला (थःपिनि) परिनिर्वाणया दिनय् धया थकूगू खः, “आयुष्मान्पिं ! मूगपक्ख जातकया इलय्यागु परिषद् थौं मंत ।” “भन्ते ! छाया ? “आयुष्मान्पिं ! उगु इलय् मेपिं सुं छम्ह हे मदुसेलि जिपिं सुरापान याना जुयापिं दकले लिपा पिहाँ वया प्रव्रजित जुयापिं खः ।”]

- * -

५३९. महाजनक जातक

“कोयं मज्जे समुद्दिस्मि-...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय् च्वना बिज्यागु इलय् महाभिनिष्क्रमणया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

Dhamma.Digital

छन्हु धर्मसभाय् फेतुना च्वपिं भिक्षुपिंसं तथागतया महाभिनिष्क्रमणयागु प्रशंसा याना च्वन । शास्तां बिज्याना न्यना बिज्यात - “भिक्षुपिं ! थन फेतुना छु खँ लहाना च्वनागु ?” “थुजा-थुजागु खँ” धका विन्ति यायेवं “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, न्हापा नं तथागतं महाभिनिष्क्रमण याःगु दु” आज्ञा जूसे पूर्व (न्हापा) जन्मयागु खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापाया इलय् विदेश राष्ट्रय् मिथिलाय् महाजनक धयाम्ह जुजुं राज्य याना च्वंगु खः । वया निम्ह कायपिं दु अरिद्वजनक व पोलजनक । जुजुं उरिंमध्ये जेष्ठम्हसित उपराज बिल अले दातिम्हसित सेनापति पद । लिपा वना, महाजनक सिना वनेवं जेष्ठम्ह जुजु जुल । वया दातिम्ह किजायात उपराजा दयका बिल । जुजुया छम्ह च्योनं वयाथाय् वना धाःवन - “देव ! उपराजां छपितं स्याये त्यन ।” थथे बारम्बार धायेवं वयागु खँय् विश्वास याना जुजुं पोलजनकयात न्यवः न्ह्याका सिखलं चिना राजदरबारं भतिचा तापाक छखा छेंय् पाः तया कुना तल ।

कुमारं सत्यक्रिया यात, “यदि जि भ्रातृद्रोही खःसा जिगु न्यवः व सिखः खोले मजुइमा, लुखा नं मचालेमा । यदि जि भ्रातृद्रोही मखुसा न्यवः व सिखः नं खोले जुइमा, लुखा नं चालाः वनेमा ।” उगु हे इलय् न्यवः व सिखः त्वाः त्वाः दला वन अले लुखा नं चाला वन । व पिहाँ वना छगू प्रत्यन्त गामय् वना च्वंवन । प्रत्यन्त गांयापिसं वयात म्हसिइका वयागु सेवा यात । जुजुं वयात ज्वने मफु ।

छसिंकथं प्रत्यन्त जनपद वयागु ल्हाती लाःवल । वयाके थः आपालं अनुयायीपिं दयेवं वं बिचाः यात “न्हापा जि जिमि दाइया वैरी मखु, आः वैरी जुल ।” वं तःधंगु समूह ब्वना मिथिला थ्यंकः वन अले नगरया पिने छावनी दयका च्वन । नगरवासीपिसं पोलजनक कुमार थ्यंकः वःगु धका सिइका इपिमध्ये आपाः धयाथें मनूतयसं किसि, वाहन आदि ज्वना वना वयाथाय् मिले जूवन । मेपिं नं नागरिकत मिले जूवल । वं दाजुयात सन्देश छवत - “जि न्हापा छंम्ह वैरी मखुगु खः, आः वैरीम्ह जुइधुन । कि त (राज) छत्र व्यु कि त युद्ध या ।”

जुजुं लडाईलय् वने न्ह्यो महारानीयात सःता धाल - “भद्रे ! युद्धय् त्याइगु बुइगु खँय् छुं धाये फइ मखु । यदि जित छुं जुल धाःसा छं थःगु गर्भयात रक्षा या ।” थुलि धया वं लानिलिसे बिदा कया ल्वाःवन । युद्धय् पोलजनकया योधापिसं वयात ज्यान कया स्याना बिल । जुजुयात हत्या याये धुंकल धयागु खँ नगर छगुलिं हल्ला जुल । लानिं जुजु सित धयागु खँ न्यना वं लुं, वहः आदि सार दुगु वस्तुत दालाय् तया उकी दचोने भ्वाथःगु कापः तया उकी जाकी ह्वला हाकूगु भ्वाथःगु वसः पुना शरीरयात कुरूप याना छचनय् दाला तया शुद्ध न्हिने हे पिहाँ वन । सुनानं वयात म्हसिइके मफुत ।

व उत्तरयागु ध्वाखां पिहाँ वन । न्हापां गनं नं वना मच्वंम्ह जूगुलिं लँ म्हसिइके मफया दिशा सिइके मफुत । वं कालचम्पा नगर दु धयागु जक न्यना तःगु जुया च्वन । उकिं सुं कालचम्पा नगर वनिम्ह दुला धका न्यं जुया च्वन । वयागु कोखय् सुं अजाम्ह साधारणम्ह प्राणी मखुगु जुया च्वन । व बोधिसत्त्व जुया च्वन, गुम्हसिनं पारमितात पूर्वका वये धुंकूम्ह खः । वयागु तेजं शक्रभवन कम्प जुल । शक्रं ध्यान तया स्वःबले थ्व खँ सिइकल । वं बिचाः यात - “वयागु कोखय् च्वंम्ह प्राणी महापुण्यवान्म्ह खः । जि अन वने बहः जू ।” वं छगू पर्दा दुगु गाडी तयार यात, उकी लासा लात अले बुराम्ह मनूथें जुया गाडी चले यायां उगु शालाया ध्वाखा थ्यंका दिना व गन च्वना च्वंगु खः अन वना न्यंवन - “सुं कालचम्पा नगर वनिपिं दुला ?”

“तात ! जि वने ।”

“अम्म ! अथे जूसा रथय् गया फेतु ।”

“तात ! जि गर्भ पूर्णम्ह खः । जिं गाडी गये मफु । जि ल्यूल्यु वये । जिगु थुगु दाला जक तया व्यु ।”

“अम्म ! छु धयागु ? जिथें जाम्ह मेपिं सुं नं गाडी चले याइपिं मदु । ग्याये म्वाः । गया फेतु ।”

व गःबले शक्रं थःगु प्रतापं पृथ्वीयात फःथें तःजा याना गाडीया ल्युने सिथय् मिले याना बिल । वं गया लासाय् फेतुइवं “थ्व देवता खः” धका सिइकल । वयात दिव्य शय्याय् गोतुलेवं न्ह्यःवल ।

स्वीगू योजन थ्यनेवं छगू नदीया सिथय् थ्यंका शक्रं वयात क्यना धाल - “अम्म ! कुहाँ वना नदी मोल्हु । फुँगाय् कापः दु । व कया ह्युं । गाडी दुने भोजनया प्वः दु । व न ।” वं अथे हे यात अले हानं गोतुल । सन्ध्या इलय् चम्पा नगरय् थ्यंका अनया ध्वाखा, अट्टालिका व पःखा खना न्यन - “तात ! थुगु नगरया नां छु ?”

“अम्म ! चम्पा नगर ।”

“तात ! छु धया च्वनागु ? छु भीगु नगरं चम्पा नगर ख्वीगू योजन तापागु मखुला ?”

“अम्म ! अथे हे खः, अथेनं जिं तप्यंगु लै स्यू ।”

वं वयात दक्षिण ध्वाखाया लिक्क क्वकाल अले धाल - “अम्म ! जिमिगु गां न्ह्योनेसं तुं दु । छु नगरय् दुहाँ हूँ ।”

न्ह्योने वना शक्र अन्तर्धान जुया थःगु भवनय् तुं लिहाँ वन । लानि नं वना छगू फल्चाय् (सतलय्) च्वं च्वन ।

उगु इलय् छम्ह चम्पायाम्ह मन्त्र ब्वंकीम्ह ब्राह्मण न्यासः शिष्यपिं ब्वना स्नान यायेत वना च्वन । वं तापाकं निसें उम्ह बांलाम्ह न्यासेयात अन फेतुना च्वंगु खन । प्वाथय् मचा दुगु प्रतापं, सनेसाथं हे वयागु मनय् केहैयागु स्नेह ब्वलना वल । वं शिष्यपित त्वःता याकचा सतलय् वना न्यंवन - “केहें मयजू ! गुगु गामय् च्वंमह खः ?”

“जि मिथिलाया जुजु अरिद्वजनकया महारानी खः ।”

“थन छु यायेत वयागु ले ?”

“पोलजनकं जुजुयात स्याना बिल । जि ग्याना गर्भ रक्षाया नितिं बिस्सू वयागु ।”

“थुगु नगरय् छं सुं थःथितिपिं दुला ?”

“तात ! मदु ।”

“अथेसा धन्दा काये म्वाः । जि ब्राह्मण महाशाल दिशा-प्रसिद्धमह आचार्य खः । जिं छंत केहें माने याना छंत पालन पोषण याना लहिना तये । छं जित ‘दाइ धया तुति ज्वना ख्व ।”

वं चिल्लायदंक ख्वया वयागु तुती भोसुत । इपिं थवंथवय् मिले जुया ख्वल । शिष्यपिं ब्वाय् वया न्यन - “आचार्य ! छपिनि थ्व सु परे जू ?”

“जिमि चिधिकमह केहें खः । फलानागु इलं निसें बाया च्वनापिं खः ।”

वयात खंसेली शिष्यपिसं धाल - “आचार्य ! चिन्ता कया बिज्याये म्वाः ।” वं वयात पर्दा दुगु गाडी तया अन फेतुइका शिष्यपित धाल - “तात ! ब्राह्मणीयात धा ‘थ्व जिमि केहें खः, सकतां याये माःगु या’ ।” वं वयात छेंय् छ्वया बिल । ब्राह्मणीनं वयात क्वाःगु लखं मोल्हुइका बिल, लासा लाया उकी थ्यना बिल । ब्राह्मण मोल्हुया लिहाँ वल । भोजनया इलय् वं धाल - “जिमि केहेंयात सःति ।” वं वलिसें तुं च्वना भोजन याये सिधय्का वं वयात थःगु हे छेंय् तया पालन पोषण याना लहिना तल ।

छुं समय लिपा वं काय्मचा छम्ह बुइकल । बाज्याया नां क्वकया हे वयागु नां महाजनककुमार तल । व तःधिक जुया वल । मस्त नापं म्हिता च्वंगु इलय् यदि मस्तयूसं वयात तँ चाय्कल धाःसा व शुद्ध क्षत्रिय वंशय् उत्पन्न जूगुया कारणं, बलवान् जूगुया कारणं वं इमित ततःसकं जोरं दाइगु जुया च्वन । इपिं मस्त ततःसकं ख्वइगु जुया च्वन । इमिके सुनां दाःगु धका न्यनिबले इमिसं “भात मदुमह मिसाया कायं” धया कनिगु जुया च्वन । कुमारं बिचाः यात - “थुमिसं जित न्ह्याबले भात मदुमह मिसाया काय्” धका धाइगु, जिं मायाके न्यंवने माल । वं छन्हुया दिनय् न्यन - “मां ! जिमि अबु सु खः ?” मांमं धोखा बिल “तात ! ब्राह्मण हे छं अबु खः ।” वं हानं छन्हु अथे हे दाल । मनूतयूसं वयात भात मदुमह मिसा

धका नां काल । वं धाल - “छु ब्राह्मण जिमि अबु मखुला ?” इमिसं धाल - “ब्राह्मण छं सु परे जू धया च्वनागु ल्या ?” अले वं बिचाः यात - “थुमिसं धाल, ब्राह्मण छं सु परे जू ? मांनं जित ध्व खँ मकं । वं थःगु इच्छां कनी मखु । का स्वये, जिं वयात कनेत बाध्य याना बिये ।” वं दुरु त्वना च्वंगु इलय् वं दुरुप्बलय् वांन्याना धाल- “धा, जिमि बौ सु खः ? यदि मकन धाःसा जिं छंगु दुरुप्बः वांन्याना नया बिये ।” वं हेयका धोखा बिये मफुगु कारणं धाल - “तात ! छु मिथिलाया जुजु अरिद्वजनकया काय् खः । छंम्ह बौयात पोलजनकं स्याना बिल । जिं छंगु रक्षा यायां थुगु नगरय् बिस्यू वया । ब्राह्मणं जित केहँ माने याना पालन पोषण याना लहिना तल ।” अनं लिपां निसँ वयात “विधुवा पुत्र” धाःसा तँ मचाल ।

वं भिंखुदँ दये न्ह्यवः हे स्वंगू वेद व सकतां शिल्प सय्के सिइके याना काल । भिंखुदँ दयेधुंका बांलागु रूप दुम्ह जुल । ‘बौयागु राज्य काये’ धका बिचाः याना मांयाके न्यन - “मां ! छंके छुं दुला ? मखुसा ब्यापार याना धन कमाये याना राज्य ग्रहण याये ।”

“तात ! जि खाली ल्हातं वयाम्ह मखु, छगः छगः मोती, मणि व वज्रं राज्य कायेया नितिं कुगाः । उकियात कया राज्य ग्रहण या । ब्यापार याना च्वनेम्वाः ।”

“मां ! व नं ला जिगु हे खः । उकि मध्ये बच्छि कया, स्वर्णभूमि वना, आपालं धन हया, राज्य ग्रहण याये ।”

वं बच्छि धन काल, उकिं मालसामान न्यात । अनलि वं स्वर्णभूमी वनीपिं ब्यापारीतलिसे जहाजय् सामान तया, मांयात धाःवन - “मां ! जि स्वर्णभूमी वने त्यना ।”

“तात ! समुद्रय् सिद्धि (सफलता) कम जक दु, खतरा आपाः दु । वने मते । राज्य ग्रहण यायेया नितिं छंके आपालं धन दु ।”

वं “मां ! जि वं हे वने” धया मांयात नमस्कार याना पिहाँ वना जहाजय् च्वना वन ।

व हे दिनय् पोलजनकया म्हय् रोग जुल । व हानं दना वये मफय्क लासाय् थले जुल । न्हेसः मनूत जहाजय् च्वन । जहाज न्हेन्हुया दुने न्हेसः योजन वन । व तःसकं ब्वाँय् वना न्ह्योने न्ह्यज्यां वने मफुत । जहाज स्यना तज्यात । उखँ थुखँ लः दुहाँ वल । जहाज समुद्रया दथुइ स्यन । मनूत ख्वयेगु हालेगु यात । नाना थरीपिं देवतापिं नां कया नमस्कार याना जुल । बोधिसत्त्वं ख्वयेगु हालेगु मयाः, झोपित नां कया नमस्कार याना नं मजू । जहाज डुबे जुया वना च्वन धका सिइसाथं वं घ्यः, साखः ल्वाकः छ्याना प्वाः जाय्क नल । अले वं निजु यचुगु वसतय् चिकनं बुल अले उगु वसतं बांलाक क्वातुकक म्हय् हिन अले मस्तुल थां बःकया दना च्वन । जहाज डुबे जुया वनेवं मस्तुल थां गया च्वय् थामय् च्ववन । मनूतय्त न्यां व कापलितय्सं नया खाना बने यात । समुद्रया लः दक्व हिया हि जुइक ह्याउँसे च्वन ।

बोधिसत्त्वं मस्तुल थां गया च्वय् च्वना बिचाः यात - “मिथिला नगर फलानागु दिशाय् ला । अनलि मस्तुल थामं तिग न्ह्या न्यां व कापलितय्त स्याना महाबलशाली जूगु कारणं कुच्छि (उसभ) ति न्ह्योने क्वावात । व हे दिनय् जुजु पोलजनकया मृत्यु जुल । उगु इलय् बोधिसत्त्व समुद्रय् मणि वर्णगु लहराय् लुंयागु ग्वारार्थे लाल कया जुल । गथे छंहु खः, अथे हे छ्वाःतक लाल कया जुया च्वन । समय स्वया, चिभ्याःगु लखय् ख्वाः सिला म्हुतु च्वला उपोसथ-व्रत धारण याना च्वन । उगु इलय् प्यम्ह लोकपाल देवतापिसं मणिमेखला धयाम्ह छम्ह देवकन्यायात, मांबौपिनिगु सेवा आदि गुण दुपिं गुपिं प्राणीपिं समुद्रय् कुतुं वंके मज्युपिं जुया नं कृतुं वन धाःसा इमिगु बिचाः यायेत समुद्र रक्षकया रूपय् नियुक्त याना पिवा तया तःगु जुया च्वन । वया उगु न्हेन्हुतक समुद्रय् स्वये हे मलात । सम्पत्तिया मज्जा कया च्वंगु कारणं व स्मृति मूढम्ह जुल । अथवा थथे नं धया तःगु द, व देव समागमय् वना च्वंगु पाखे लात । वं बिचाः यात -

“जिं समुद्रय् ध्यान बिया मस्वयागु न्हेन्हु दत । छु खबर दु ?” वं बिचा: याना स्वःबले बोधिसत्त्वयात खना बिचा: यात, “यदि महाजनक कुमार समुद्रय् विनाश जुया वन धा:सा जित देव-सम्मेलनय् दुहाँ वने तकं दइ मखु ।” वं बोधिसत्त्वयात भतिचा तापाक, समाये याना त:गु शरीरं आकाशय् दना दना हे बोधिसत्त्वयागु परीक्षा काकां थुगु न्हापांगु गाथा धाल -

“कोयं मज्जे समुद्धस्मि, अपस्सं तीरमायुहे ।
कं त्वं अत्थवसं जत्वा, एवं वायमसे भुस’न्ति” ॥

“थ्व सु ख:, गुम्हसिनं समुद्रय् सि (किनारा) मखंसा नं प्रयत्न याना च्वंम्ह ? छं छु खँ भा:पिया थुलिमच्छि प्रयत्न याना च्वनागु ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं “जित समुद्रय् लाल कया च्वनागु थनिं न्हेन्हु दये धुंकल । जिं सुं मेपिं प्राणीपिं खनागु मदु । थ्व सु ख:, गुम्हसिनं जिलिसे खँ ल्हाना च्वन” धका बिचा: याना आकाशय् स्वया निपुगु गाथा धाल -

“निसम्म वत्तं लोकस्स, वायामस्स च देवते ।
तस्मा मज्जे समुद्धस्मि, अपस्सं तीरमायुहे’ति” ॥

“हे देवी ! लोकया कर्तव्य व प्रयत्नया बारे बिचा: तया च्वनागु कारणं सि (किनारा) खने मदुसा नं जिं समुद्रय् प्रयत्न याना च्वनागु ख: ।”

वं वयाके धर्मकथा न्यनेगु इच्छां हानं गाथा धाल -

“गम्भीरे अप्पमेय्यस्मि, तीरं यस्स न दिस्सति ।
मोघो ते पुरिसवायामो, अप्पत्वाव मरिस्ससी’ति” ॥

“त:जागु, थागा: मदुगु समुद्रया सि (किनारा) खने मदुगु थासय्, हे मनु ! छंगु कुत: सितिं वनी । छु सिथय् थ्यने मलायेवं हे सिना वनी ।”

बोधिसत्त्वं ‘थ्वं छु धया च्वंगु, जिं कुत: याना च्वनाबले सिइसां नं निन्दां ला बचे जुल नि’ धया गाथा धाल -

“अनणो जातिनं होति, देवानं पितुनञ्च सो ।
करं पुरिसकिच्चानि, न च पच्छानुत्तप्पती’ति” ॥

“मनूया कर्तव्य ख:, वं (थ:) थ:थितिपिनिगु, देवतापिनिगु व पितृपिनिगु ऋणं उऋण जुयेगु, अले जक नुग: मछिंका अनुताप चाये माली मखु ।”

अनंलि देवीं धाल -

“अपारनेय्यं यं कम्मं, अफलं किलमथुद्धयं ।
तत्थ को वायामेनत्थो, मच्चु यस्साभिनिप्पत’न्ति” ॥

“गुगु प्रयत्न या:सा असाध्य ख:, गुकिया छुं फल मदु, गुकी क्लेशया क्लेश जक दु, अले गुकिया परिणाम धयागु केवल मृत्यु ख:, थजागु प्रयत्न याना छु लाभ दइ ?”

थये धायेवं बोधिसत्त्वं देवीयात निष्प्रभ यायेत थुपिं गाथात धाल -

“अपारनेव्यमच्चन्तं, यो विदित्वान देवते ।
न रक्खे अत्तनो पाणं, जज्जा सो यदि हापये ॥

“अधिप्पायफलं एके, अस्मि लोकस्मि देवते ।
पयोजयन्ति कम्मामि, तानि इज्जन्ति वा न वा ॥

“सन्दिट्टिकं कम्मफलं, ननु पस्ससि देवते ।
सन्ना अज्जे तरामहं, तज्ज्व पस्सामि सन्तिके ॥

“सो अहं वायमिस्सामि, यथासत्ति यथाबलं ।
गच्छं पारं समुद्दस्स, कस्सं पुरिसकारिय’न्ति” ॥

“हे देवी ! उद्देश्यया पूर्ति जुइगु तःसकं थाकु धका सिइका थःगु प्राण तकयात रक्षा मयासे, प्रयास यायेगु त्वःतूसा थ्व वयागु प्रमादयागु हे परिणाम जुइ ।”

“देवी ! थुगु लोकय् गुलिं मनूत अभिप्राय विशेषं छुं ज्याखैय् लगे जुइ । व पूरा नं जुइ फु, मजुइ नं फु ।”

“हे देवी ! जिगु थुगु ज्याया प्रत्यक्ष फल छं मखंला ? मेपिं मनूत डुबे जुइ धुंकल । जि आःतक ल्यहें पुया च्वन अले छंगु दर्शन नं दया च्वन ।”

“उकिं जिं यथाशक्तिं, यथाबलं समुद्र पार जुया वनेत स्वया च्वना । जिं मनूया कर्तव्य यानावं च्वने ।”

देवी वयागु दृढ प्रतिज्ञा न्यना वयात प्रशंसा यायां थुगु गाथा धाल -

“यो त्वं एवं गते ओघे, अप्पमेय्ये महण्णवे ।
धम्मवायामसम्पन्नो, कम्मुना नावसीदसि ।
सो त्वं तत्थेव गच्छाहि, यत्थ ते निरतो मनो’ति” ॥

“गुगु छं थ्वथे जाःगु अनन्तगु, गहनगु, महासमुद्रय् नं धार्मिक प्रयत्नरूपी कर्म यायेगु मत्वःतूसे सना च्वन धाःसा गन छंगु मन दु अन थ्यंकः हूँ ।”

थुलि धया देवी न्यन - “पण्डित महापराक्रम ! छंत गन थ्यंका बिये माल ?” “मिथिला नगरय् ।” वं बोधिसत्त्वयात स्वामात ल्हवनेथे याना निपा ल्हातं छाती प्यपुंक घयपुना थःम्ह सुं यःम्ह काय्यात बुया यंकेथे आकाशं व्वयूका यंकल । चिभ्यागु लखं वयागु शरीर मां बुया च्वंगु खः । दिव्यस्पर्श वया न्ह्यो वल । वं वयात मिथिला नगरय् यंका बिल । अले आम्रवनय् च्वंगु मङ्गल शिला (उत्सव यायेत दयूका तःगु ल्वहें फा) या जवपाखें च्वंगु ल्वहेंतय् गोतुइका बिल । अले उद्यानय् च्वपिं देवतापितं वयागु रक्षा यायेगु जिम्मा बिया व थःगु भवनय् तुं लिहाँ वन । पोलजनकया काय्मचा मदुगु जुया च्वन । खः, वया छम्ह म्हचाय् जक दु । वयागु नां सीवलीदेवी खः, पण्डितम्ह, व्यक्तम्ह । जुजु सिइत्यंगु इलय् लासाय् गोतुला च्वंबले वयाके न्यन - “देव ! छपिनि देवत्व प्राप्त जुइवं राज्य सुयात लःल्हाना बियेगु ?”

“वयात राज्य व्यु, गुम्हसिनं जिमि म्हचाय् सीवलीदेवीयात लय्तायुके फु अथवा गुम्हसिनं प्यंकु लाःगु खाताया छर्चो फुस सिइके फु, अथवा द्रःच्छिम्ह मनुखं ल्हवने माःगु धनुष याकचां ल्हवने फु अथवा भिंखुथाय् स्वथना तःगु निधियात पिकाये फु (वयात राज्य व्यु) ।”

“देव ! उगु निधितयगु उदान वाक्य कना बिज्याहूँ ।”

जुजुं निधिया लिसे मेमेगु वस्तुया नं उदान धाल -

“सूरियुग्गमने निधि, अथो ओक्कमने निधि ।
अन्तो निधि बहि निधि, न अन्तो न बहि निधि ॥

“आरोहने महानिधि, अथो ओरोहने निधि ।
चतूसु महासालेसु, समन्ता योजने निधि ॥

“दन्तगोसु महानिधि, वालगोसु च केपुके ।
रुक्खग्गोसु महानिधि, सोळसेते महानिधी ॥

“सहस्सथामो पल्लङ्को, सीवलिआराधनेन चा’ति” ॥

“सूर्य लुया वइगु थासय् निधि दु, सूर्य बिना वनिगु थासय् निधि दु । दुने निधि दु । पिने निधि दु । न दुने न पिने अन निधि दु । गयेगुथाय् निधि दु, कुहाँ वयेगुथाय् निधि दु । प्यंगः शाल थां दुथाय् व प्यखेरं योजनभर निधि दु । वाया च्चकाय् महानिधि दु । सँया च्चकाय् निधि दु, लखय् तःमागु सिमाक्वय् - थुपिं भिंखुथाय् महानिधि दु । द्रःच्छिहं ल्हवने माःगु धनुष, खाता व सीवलीयात लय्ताय्केगु ।”

अमात्यपिंसं जुजु सिइधुंका वयात याये माःगु मृतक कृत्य याना न्हेन्हु दुखुन्हु मुना बिचाः यात - “जुजुं धया थक्कुगु दु, वया म्हचाय्यात यःम्हसित राज्य लःल्हा धका, वयात सुनां लय्ताय्के फइ ?” इमिसं सेनापतियात ‘प्रियपात्र’ भाःपिया खबर बिइके छवत । वं “ज्यू” धाल अले राज्यार्थी जुया जुजुया लाय्क् ध्वाखाय् थ्यंकः वन । वं राजकन्यायात थः थ्यंकः वयागु खबर बिइके छवत । वं सेनापति वःगुया मनशाय सिइका वयात परीक्षा याना स्वयेत “वयाके राज्यछत्र धारण यायेगु ह्याउ (धृति) दुलाकि मदु” स्वयेगु मनं तुना वयात याकनं वा धका धाय्के छवत ।

व गन स्वाहाने त्वाथः गयेगु स्वाहानेया खिचाख्वः दु अनं निसें ब्वाय् वना वयाथाय् लिक्क दंवन । वयागु परीक्षा याना स्वयेत धाल - “तले ब्वाय् हूँ ।” व राजकन्यायात लय्ताय्केया नितिं तःसकं ब्वाय् वन । अले हानं वयात धाल - “वा ।” व हानं ब्वाय् वल । वं वयाके ह्याउ मदुगु खंका धाल - “वा, जिगु तुति तिया ब्यु वा ।” वं वयात लय्ताय्केया नितिं फेतुना तुति तिया बिल । वं वयात छाती लाकमं न्याना तांग्रा पुइक गोतुइका बिल । अले च्योनीतय्त् “थुम्ह कांम्ह, मूर्ख, धृति-हीन मनूयात दाया ककुतिना पिछ्खवया ब्यु” धका भाय् यात । इमिसं वयात अथे हे याना बिल । मनूतय्सं न्यन - “सेनापति ! गथे जुल ?” वं धाल - “छुं न्यने मते, व मिसा मखु, व ला यक्षणी खः ।” अनंलि खजाञ्ची वन । वयात नं अथे हे लज्जित याना हल । अनंलि श्रेष्ठीयात, छत्र ग्राहयात, असिग्राहयात नं अथे हे याना लज्जित याना हल । अले जनतां बिचाः यात - “राजकन्यायात लय्ताय्के फुपिं सुं मंत, द्रःच्छिहं मनुखं ल्हवने माःगु धनुषयात ल्हवने फुम्हसित राज्य ब्यु ।” उकियात नं सुनानं ल्हवने मफुत । अले धाल प्यकुंलाःगु खाताया छर्चो फुसयात सिइके फुम्हसित ब्यु ।” व नं सुनानं सिइके मफुत ।

अनंलि इमिसं (जनतां) बिचाः यात- “जुजु मदुगु राज्ययात रक्षा याना तिके याना तये फइ मखु । छु यायेगु ?” अले पुरोहितं धाल - “चिन्ता काये मते । पुष्परथयात त्वःता छवये बहः जू । पुष्परथं माला हःम्ह जुजुं सारा जम्बुद्वीपय् राज्य याये फु ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले नगरयात बांलाक समाये याना मङ्गलरथय् प्यम्ह कुमुद वर्णयापिं सलत जोते यात । अले च्वय् कापः तया उकी न्याथी राजकीय चिन्ह तय्का उकियात छ्चाखेरं चतुरङ्गिनी सेनातय्सं घेरे यात । मालिकत दुगु रथ जूसा रथया न्ह्योने न्ह्योने बाजँ थाइगु खः, मालिकत मदुगु रथ जूसा रथया ल्यूने ल्यूने बाजँ थाइगु जुया च्वन । अले रथया

बाजँ व छडीयात लुंयागु भारी लः हाहा याना अभिसिञ्चित याना धाल - “गुम्हसियाके राज्य यायेगु पुण्य दु, वयाथाय् हुँ ।” रथ राजगृहयात प्रदक्षिणा याना घोषणा-पथय् लिना वन । सेनापति आदिपिसं बिचाः यात- ‘रथ जिथाय् वइ, जिथाय् व हे वइ ।’ रथं इमिगु छँ पुला वना नगरयात चाःहिला पूर्वया धवाखां पिहाँ वना उद्यानपाखे न्ह्यावन ।

वयात व्वाय् वंगु खना मनूतयसं पनेत धाल । पुरोहितं “रोके याये मते” धका गन । सच्छिगू योजन वंसां वंके व्यु ।” रथ उद्यानय् दुहाँ वन अले मङ्गल शिलायात चाःहिला न्ह्यावनेत तयार जूथे च्वंक दिना च्वन । पुरोहितं गोतुला च्वंम्ह बोधिसत्त्वयात खना, अमात्यपितं सम्बोधन याना धाल - “भो ! ल्वहँतय् छम्ह मनू गोतुला च्वंगु खने दु । वयाके श्वेतछत्र धारण याये बहःगु धृति दुलाकि मद्दु धाये मफु । यदि पुण्यशालीम्ह खःसा स्वइ मखु । दक्वं बाजँ थाकि ।” उगु हे इलय् सलंसः बाजँ थाके बिल । सिन्धु (नदीया) गर्जनथे सः वल । बोधिसत्त्वया मिखा प्वाः चाल । वं छचौं उला मनूतयत् स्वःबले श्वेतछत्र ज्वना वःपिं जुइमा धका सिइका काल । वं हानं छचौं त्वःपुया मूपुला खवेपाखे स्वया गोतुल । पुरोहितं तुति उला स्वःबले लक्षणयात स्वया छगू द्वीपया खँ छु, प्यंगू द्वीपयात राज्य याये फुम्ह खः धका सिइका काल । वं हानं बाजँ थाय्के बिल । बोधिसत्त्वं ख्वाः उला, मूपुला जवपाखे मूपुला गोतुला जनतायात स्वल । पुरोहितं मनूतयत् चिइका ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना छचौं क्वछुइका प्रार्थना यात - “देव ! दना बिज्याहुँ । छपितं राज्य प्राप्त जुल ।”

“जुजु गन वन ?”

“सित ।”

“वया काय् वा किजापिं मद्दुला ?”

“मद्दु, देव !”

“ज्यू, राज्य याये” धया ल्वहँतय् मुलपतिं थ्याना फेतुत । वयात अन हे अभिषेक यात । महाजनक जुजु जुल । व श्रेष्ठगु रथय् च्वना भव्य राजकीय छाँटं नगरय् दुहाँ वन । थः राजदरबारय् थहाँ वना च्वंबले वं बिचाः यात - “सेनापति आदि गुगु पदय् नियुक्त जुया च्वपिं खः, इपिं हे उगु उगु पदय् च्वनेमा । राजकन्यां न्हापाया मान्यताकथं हे वयागु परीक्षा कया स्वयेत छम्ह मनूयात आज्ञा बिल - “हुँ, राजायाथाय् वना ‘देव ! सीवलीदेवी छपितं सःता च्वन, याकनं वा ।” जुजु पण्डितम्ह खः । वयागु खँ मतासु याना, दरबारयागु हे च्वछाया च्वं च्वन, ‘अहो ! दरबार तःसकं बांला ।’ वं जुजुयात न्यंके मफुसेलि वं देवीयात “आर्ये ! व जुजुं छंगु खँ मन्यं । दरबारयागु हे जक च्वछाया प्रशंसा याना च्वन । छंत सिन्काति नं भाःमप्यू । तःधंगु महत्वकाक्षीम्ह मनू जुइमाः ।” वं निको व स्वकोतक नं छ्वत । जुजुं थःगु रचिं, स्वाभाविक गतिं सिंहथे जाग्रत जुया दरबारय् थहाँ वन । वयाथाय् वनेवं राजकन्या वयागु तेजया प्रतापं थःत थःम्हं संभाले याना तये मफुत । वं वया वयागु ल्हाः ज्वना बःकाः वल ।

वं वयागु ल्हाः क्वातुकक ज्वना दरबारय् तले थहाँ वना दबुलि गया श्वेतछत्रया क्वय् राज्य सिंहासनय् फेतुना वं अमात्यपितं सम्बोधित याना न्यन - “छु जुजु सिइ त्यय्का छु खास खास खँ धया थकूगु दुला ?”

“दु, देव !”

“अथेसा धा ।”

“देव ! जुजुं धया थकल, ‘गुम्हसित सीवलीदेवी यय्कल, वयात राज्य व्यु’ ।”

“सीवलीदेवी वया वं ल्हाः वःका वल, उकिं व लय्ताम्ह जुल, मेगु खँ धा ।”

“देव ! प्यकुं लागु खाताय् छचों फुस म्हसिइके फुम्हसित राज्य ब्यु धाःगु ।”

जुजुं बिचाः यात, ‘ध्व सिइके थाकु । अथेनं उपाय याना सिइका काये फु ।’ वं छचनं लुँयागु मुलु लिंकया देवीया ल्हातय् तथा ध्व तथाति धका धाल । वं व कया यंका खाताया छचों फुसय् तये यंकल । थये नं धया तःगु दु, वं खड्ग बिल धका । ध्व खं वं खाताया छचों फुस धका सिइका काल । अले खँ मन्थनागुर्थे याना न्यन - “छु धयागु ?” व हानं व हे खँ दोहरे याना धाल - “थुक्रिया खँ सिइकेगु छुं आश्चर्यया खँ मखु । ध्व छचों फुस खः । अले छु ?”

“देव ! गुम्ह बलवानं द्रःच्छिम्ह मनुखं ल्हवने माःगु धनुष ल्हवनी वयात राज्य ब्यु धका हुकुम जूगु दु ।”

“अथेसा काय्के छव ।” वं धनुष काय्के छवया खाताय् च्वं च्वं हे मिसापिसं कपाय् प्यनेत दयका तःगु धनुषयातथे ल्वाचाक्क ल्हवना क्यना बिल । अले न्यन - “मेगु धा ।” “गुम्हसिनं भिंखुथाय् स्वथना तःगु निधि पिकाये फइ, वयात राज्य ब्यु धका हुकुम जूगु दु ।” “उक्रिया बारे छुं धया थकूगु दुला ?” “दु” धया इमिसं “सूरियुग्गमने निधि” आदि ब्वना न्यंकल । उक्रियात न्यनेखतं वयात आकाशय् लुया वःगु चन्द्रमार्थे अर्थ छर्लङ्ग जुल ।

वं इमित धाल- “थौ ई मंत । कन्हे निधि पिकया बिये ।” कन्हेखुन्हु वं अमात्यपितं मुंका न्यन - “छिमि जुजुं प्रत्येकबुद्धपितं भोजन याकूला ?” “याकू, देव !” वं बिचाः यात - “सूर्यया मतलव सूर्य मखु, सूर्य समानपिं जूगु कारणं प्रत्येकबुद्धपिं हे सूर्य खः । वसपोलपितं लसकुस याःवनिगु थासय् निधि दयेमाः । अले न्ह्यसः न्यन - “प्रत्येकबुद्धपिं बिज्याइबले वसपोलपितं लसकुस यायेत जुजु गन तक वनिगु ?” “फलानाथाय् तक” धका धायेवं उगु थासय् गाः म्हुया अनं निधि पिकाल । अले न्यन - “लिहाँ बिज्याइबले गन तक ल्यूल्यु वना दना बिदा बिया छवइगु ?” “फलानागु थासय् च्वना ।” धायेवं “अनं निधि पिका” धया निधि पिकाय्कल । जनता आश्चर्य चकित जुया चिल्लाय्दंक कालाकुलु हाल । इमिसं थथे धया प्रसन्नता व्यक्त यात- “जिमिसं ला सूरियुग्गमने धका धाःगुलिं सूर्योदयया दिशाय् गाः म्हुम्हुं माःवने माःगु व अवगमन धाःगुलिं सूर्यास्तया दिशाय् माःवने माःगु धका भाःपिया च्वनागु खः । धन जुलसा थन हे दुगु जुया च्वन । अहो ! आश्चर्य !” दुनेया निधिया संकेतं राजदरबारया तःधंगु धवाखाया लुखाक्वय्पाखें निधि पिकाय्कल । पिनेया निधि धयागु संकेतं लुखां पिनेया निधि पिकाय्कल । न दुने न पिनेया संकेतं लुखा बाहाया क्वय्पाखें निधि पिकाय्कल । गयेगु थासंया संकेतं मङ्गल किसि गयेगु इलय् लुँयागु स्वाहाने तइगु थाय्या पाखें निधि पिकाय्कल । कुहाँ वयेगु थासंया संकेतं किसिम्हं कुहाँ वयेगु थाय्या पाखें निधि पिकाय्कल । ‘प्यंगू महाशाल’ धयागु संकेतं भूमी गाडे याना तःगु प्यंगः थां शाल सिंयागु जुया च्वन । अनं क्वं निधियागु प्यंगः घः पिकाय्कल । ‘प्यखेरं योजनभर’ धयागु संकेतं योजनया अर्थ ‘रथयुग’ याना खाताया प्यखेरं पाखे युगभर तापाथाय्या पाखें निधिया प्यंगः घः पिकाय्कल । वाया च्वकाय् महानिधि धयागु संकेतं मंगलकिसिया थासय् वयागु निपु दन्तया न्ह्योनेया थासं निगः निधि घः पिकाय्कल । सँया च्वकाय्या संकेतं मङ्गलसल च्वनिगु थाय्या क्वसं निधि पिकाय्कल । ‘केबुक’ धयागु संकेतं केबुक धयागु लःयात धाइ धका सिइका मङ्गल पुखुलिं लः लिकाय्के बिइवं अन निधि खने दत । ‘सिमाक्वय्या’ संकेतं थःगु हे उद्यानय् च्वंगु तःमागु शालवृक्षया क्वय् मध्यान्हया इलय् मण्डलाकार सिमाया किचःया दुने निधि घः पिकाय्कल । थुकथं भिगः निधि घः पिकायेधुंका न्यन - “मेगु नं दनिला ?”

“देव ! मेगु छुं मंत ।” जनता तःसकं लय्ताल ।

जुजुं नं थुगु धन दान याये धका बिचाः याना नगरया दथुइ छगू व प्यंगू धवाखाय् प्यंगू, थुकथं न्यागू दानशाला दय्के बिया महादान बिल । कालचम्पा नगरं मां व ब्राह्मणयात सःतके छवया आपालं सत्कार यात । वं राज्य यायेगु आरम्भ यासेंनिसें सारा विदेश राष्ट्रय् वयागु दर्शन यायेत “अरिद्वजनक जुजुया काय् महाजनक जुजुं राज्य यात । व पण्डितम्ह खः । वयागु दर्शन याः वनेगु ।” धका हैला खैला जुल । उखें थुखें आपालं उपहार भेट ज्वना म्वःम्वः वल । नगरय् तःधंक उत्सव न्याय्कल । राजभवनय् किसितय्त बांलाक साज आदि तिसा वसतं छाय्पिइकल । सुगन्ध ह्वल, मालात न्यौकन समाये यात । ताय्, स्वीं, सुगन्ध व धूप आपाः दुगुलिं नगर खिउँसे च्वथें जुया थीथी प्रकारयागु भोजन तयार यात । मनुत जुजुयात उपहार भेट चढे यायेया नितिं वः, लुं आदियागु थलबलय् थीथी प्रकारयागु नयेगु त्वनेगु आदि सामग्रीत व फलफुलत ज्वना उखें थुखें दना-च्वन । छखेपाखें बांलापिं रूप दुपिं प्याखँम्वः मिसात च्वं च्वन । छखेपाखे अमात्य मण्डल च्वं च्वन । ब्राह्मणपिंमध्ये स्वस्ति वाचन व मङ्गल पाठ याइपिं च्वं च्वन । इपिं मङ्गल गीत म्ये आदि हालीगुली कुशलपिं खः । इमिसं मङ्गल गान यात । सलंसः बाजैत थात । राजभवन युगन्धर सागरया कोख समानं गुञ्जमान जुल । न्त्याथाय् स्वसां अथे हे कम्पमान जुया थर्के जुया च्वन ।

बोधिसत्त्व श्वेतछत्रया क्वय् राज्यासनय् फेतुत । फेतुना च्वंबले शक्रयागु ऐश्वर्यथें जागु ऐश्वर्य खना थःम्हं महासमुद्रय् यानागु कुतःयात लुमंकल । वं बिचाः यात ‘कुतः धयागु याये हे माःगु जुया च्वन । यदि जिं महासमुद्रय् प्रयत्न मयानागु जूसा जित थजागु सम्पत्ति दइ मखुगु जुइ ।’ वयात तःधंक आनन्द वल । वं प्रीति आनन्दय् मग्न जुया उदान व्यक्त यायां धाल -

“आसीसेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, यथा इच्छि तथा अहु ॥

“आसीसेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, उदका थलमुब्भतं ॥

“वायमेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, यथा इच्छि तथा अहु ॥

“वायमेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, उदका थलमुब्भतं ॥

“दुक्खूपनीतोपि नरो सपज्जो, आसं न छिन्देय्य सुखागमाय ।
बहू हि फस्सा अहिता हिता च, अवितक्किता मच्चुमुपव्वजन्ति ॥

“अचिन्तितम्पि भवति, चिन्तितम्पि विनस्सति ।
न हि चिन्तामया भोगा, इत्थिया पुरिसस्स वा’ति” ॥

“मनुखं आशा यायेमाः । पण्डित धयाम्ह निराश जुइ मज्यू । जिं थःत थःम्हं जि गथे जुइ मास्ति वःगु खः, अथे हे जुइधुन धका खना च्वना ।”

“मनुखं आशा यायेमाः । पण्डित धयाम्ह निराश जुइ मज्यू । जिं थःत थःम्हं जि लखं स्थलय् थहाँ वयेधुन धका खना च्वना ।”

“मनुखं उद्योग यायेमाः । पण्डित धयाम्ह निराश जुइ मज्यू । जिं थःत थःम्हं जि गथे जुइ मास्ति वःगु खः, अथे हे जुइधुन धका खना च्वना ।”

“मनुखं उद्योग यायेमाः । पण्डित धयाम्ह निराश जुइ मज्यू । जिं थःत थःहं जि लखं स्थलय् च्वय्
थहाँ वयेधुन धका खना च्वना ।”

प्रज्ञावान्मह मनुखं दुःखं चाःहुइका च्वने माःसां नं सुखया आशायात त्वःते मज्यू । आपालं आपाः
दुःख, सुख, म्वायेगु सिइगु बिचाः हे मयाःसां (आकाभाकां) थ्यंकः वः ।”

“कल्पना हे मयाःसां जुया वइ, हानं कल्पना याःसां विनाश जुया वनी । कल्पना याःथें
भोगसम्पत्ति मिसा मिजेंनं दय्के फइ मखु ।”

अनं निसें वं भिगू राजधर्मया विरुद्धय् मवसे धर्मानुसार राज्य यायेगु यात । प्रत्येकबुद्धपिनिगु सेवा
यायेगु याना च्वन । लिपा जूबले सीवलीदेवी धन व पुण्ययागु लक्षण दुम्ह काय् बुइकल । दीर्घायुकुमार
धका वयात नां छुत । व तःधिक जुइवं जुजुं वयात उपराजपद बिल । छन्हु गथुं फलाफल व थीथी
प्रकारयागु स्वाँत हल । उकियात स्वया सन्तुष्ट जुजुं वयात सम्मान यात अले धाल – “माली ! जिपिं
उद्यानय् स्ववये त्यना । उकियात बांलाका ति ।” वं “ज्यू” धया वं धाःथें याना जुजुयात खबर बिल । व
किसिया म्हय् च्वना आपालं अनुयायीपिं व्वना उद्यानया धवाखाय् थ्यंकः वन । अन निमा अँया सिमात दुगु
खः, गादा वार्डेसे च्वंगु । छमाय् अँ ज्वाय् ज्वाय् सया च्वंगु व मेगु सिमाय् अँ छगः नं मसःगु । सया च्वंगु
अँ तःसकं हे चाकुसे साःगु जुया च्वन । जुजुं उकिइ सःगु फल मननिगु जुया च्वन उकिं सुनानं उकिया
फल काये मफुगु जुया च्वन । जुजुं किसिया म्हय् तुं च्वना उकि सया च्वंगु फल खाना (कया) नल । म्येंय
तयेसाथं हे वयात दिव्यओजथें जुल । वं “लिहाँ वया यक्व नये” धका बिचाः यात । जुजुं न्हापांगु फल
खाना नये धुंकल धका सिइका उपराजं निसें कया थन तक कि किसिमागःतय्सं तक नं खाना नल । फल
मदयेवं कथिं दाया सिमाकचा त्वःथुल । सिमाहःतकं मदय्का बिल । सिमाय् हः मदुगु, कचामचा मदुगु,
विरूपगु जुल । मेगु सिमा धाःसा मणिपर्वत समान चम्के जुया न्हापाथें तुं बांलाना च्वन ।

जुजुं उद्यानं पिहाँ वःगु इलय् सिमायात खना न्यन – “थ्व छु खः ?” लिसः बिल – “देव ! छपिसं
न्हापां फल भपिया बिज्यात धका सिइका जनतां उकिया फलत लाकालुकु याना खाना नल ।” “परन्तु मेगु
सिमाया हः छहः नं हाःगु म्दु, रंग नं स्यंगु म्दुनि ।” “देव ! फल मसःगुलिं सुनानं मस्यंकूगु खः ।”
जुजुया मनय् वैराग्य उत्पन्न जुया वल । वं बिचाः यात – “थुगु सिमाय् फल मसःगु जुया वार्डेसे स्वये हे
बांलाना च्वन । थुगु फल सःगु सिमा जुया लाकालुकु यात । थुगु राज्य धयागु नं फल सःगु सिमा समान
खः । प्रव्रज्या धयागु फल मसःगु सिमाथें खः । गुम्हसियाके न्ह्यागुं दु, वयाके भयया भय जक दु,
गुम्हसियाके छुं म्दु, वयाके भय नं म्दु । जि फल सःगु सिमाथें मजूसे फल मसःगु सिमाथें जुया वने ।
सम्पत्ति त्वःता पिहाँ वना प्रव्रजित जुया वने ।” वं मनं मनं हे क्वातुक कोछित अले नगरय् दुहाँ वना,
दरबारया धवाखाय् च्वना दना दना हे सेनापतियात सःता धाल – “महासेनापति ! थौनिसें भोजन हया बिइम्ह
व ख्वाः सिलेत लः व दतितवं हया बिइम्ह छम्ह बाहेक मेपिं सुं हे जिथाय् छ्ववया हये मते । पुलापिं न्यायाधिश
अमात्यपिं च्वना राज्ययागु अनुशासन या । जिं आवंलि दरबारया बैगःलय् च्वना श्रमणधर्म याये ।” थुलि धया
दरबारया दकले तलेया तल्लाय् थहाँ वना याकचा च्वना हे श्रमणधर्म याना च्वन । थुकथं समय बिते याना
च्वनेवं जनता लाय्कु चुकय् मुना हाला हल – “भीम्ह जुजु न्हापाथें मजुल ।” इमिसं निपु गाथात धाल –

“अपोराणं वत भो राजा, सब्बभुम्भो दिसम्पति ।

नज्ज नच्चे निसामेति, न गीते कुरुते मनो ॥

“न मिगे नपि उय्याने, नपि हंसे उदिक्खति ।

मूगोव तुण्हिमासीनो, न अत्थमनुसासती’ति” ॥

“भी न्ह्याथासंयाःम्ह दिसम्पति जुजु आः न्हापाथें जाःम्ह मजुल, आः वं न्हापाथें प्याखनय् ध्यान मब्बू हानं म्ये न्यनेगु नं मयय्कू ।”

“शिकार वनेगु मयाः, उधान-क्रीडा याः मवं, न त वं लखय् हँय्त हे स्ववनेगु याः । व पाकःथें जुया च्वन । वं राज्यया अनुशासन नं मयाः ।”

जुजुया मन कामभोगपाखे विरक्त (उदासीन) जुया विवेकपाखे भुके जुल । वं थः कुल-विश्वस्तपिं प्रत्येकबुद्धपितं लुमंकल अले बिचाः यात - “सु दु, गुम्हसिनं जित वसपोलपिं शीलादि गुण दुपिं अकिञ्चन प्रत्येकबुद्धपिनि निवासस्थान कना बिये फुम्ह ?” वं स्वपु गाथात उदानया रूपय् व्यक्त यात -

“सुखकामा रहोसीला, वधबन्धा उपारता ।
कस्स नु अज्ज आरामे, दहरा बुद्धा च अच्छरे ॥
“अतिक्कन्तवनथा धीरा, नमो तेसं महेसिनं ।
ये उस्सुकम्हि लोकम्हि, विहरन्ति मनुस्सुका ॥
“ते छेत्वा मच्चुनो जालं, ततं मायाविनो दब्धं ।
छिन्नालयत्ता गच्छन्ति, को तेसं गतिमापये’ति” ॥

“(निर्वाण-) सुखयागु कामना याइपिं, शीलयागु विज्ञापन याये म्वाःपिं, बध-बन्धनं अलग जूपिं न्हूपिं पुलापिं प्रत्येकबुद्धपिं थौं गुगु विहारय् च्वना बिज्याना च्वंगु दु ?”

“वसपोलपिं तृष्णा मदुपिं धैर्यवान्पिं महर्षिपितं नमस्कार दु गुपिं उत्सुकता पूर्ण लोकय् अनुत्सुक जुया विचरण याना बिज्यात ।”

“मायावीपिसं क्वातुक फौले याना तःगु तृष्णा जालयात काते याना आसक्ति रहित जुया वने धुंकूपिं खः । सु दु गुम्हसिनं जित वसपोलपिनिगु निवासस्थान तक थ्यंका बिये फुम्ह खः ?”

दरबारय् च्वच्चं श्रमणधर्म यायां प्यला फुना वन । प्रब्रज्यापाखें वयागु चित्त अतिकं हे क्वच्छुत (भुके जुल) । वयात थःगु छें लोकान्तरिक नरकथें जुया वल । स्वंगुलिं भव मि च्याना च्वथें जुल । वं बिचाः यात - “उगु समय गुबले वइगु जुइ, गुबले जिं थुगु शक्रया भवनथें बांलाक समाये याना तःगु मिथिला नगरयात त्वःता हिमालयय् दुहाँ वना प्रब्रज्या ग्रहण याना कायेगु जुइ ?” वं लिपायागु मती लुइका मिथिला नगरयात वर्णन यायेगु यात -

“कदाहं मिथिलं फीतं, विभत्तं भागसो मितं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
“कदाहं मिथिलं फीतं, विसालं सब्बतोपभं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
“कदाहं मिथिलं फीतं, बहुपाकारतोरणं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
“कदाहं मिथिलं फीतं, दब्धमडालकोट्टकं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
“कदाहं मिथिलं फीतं, सुविभत्तं महापथं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

- “कदाहं मिथिलं फीतं, सुविभत्तन्तरापणं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं मिथिलं फीतं, गवास्सरथपीळितं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं मिथिलं फीतं, आरामवनमालिनिं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं मिथिलं फीतं, उय्यानवनमालिनिं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं मिथिलं फीतं, पासादवनमालिनिं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं मिथिलं फीतं, तिपुरं राजबन्धुनिं ।
मापितं सोमनस्सेन, वेदेहेन यसस्सिना ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं वेदेहे फीते, निचिते धम्मरक्खिते ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं वेदेहे फीते, अजेय्ये धम्मरक्खिते ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं अन्तेपुरं रम्मं, विभत्तं भागसो मितं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं अन्तेपुरं रम्मं, सुधामत्तिकलेपनं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं अन्तेपुरं रम्मं, सुचिगन्धं मनोरमं ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं कूटागारे च, विभत्ते भागसो मिते ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं कूटागारे च, सुधामत्तिकलेपने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं कूटागारे च, सुचिगन्धे मनोरमे ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं कूटागारे च, लित्ते चन्दनफोसिते ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
- “कदाहं सोण्णपल्लङ्के, गोनके चित्तसन्धते ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं मणिपल्लङ्गे, गोनके चित्तसन्थते ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं कप्पासकोसेय्यं, खोमकोटुम्बरानि च ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं पोक्खरणी रम्मा, चक्कवाकपकूजिता ।
 मन्दालकेहि सञ्छन्ना, पदुमुप्पलकेहि च ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं हत्थिगुम्बे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
 सुवण्णकच्छे मातङ्गे, हेमकप्पनवाससे ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, तोमरङ्कुसपाणिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं अस्सगुम्बे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
 आजानीयेव जातिया, सिन्धवे सीघवाहने ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, इल्लियाचापधारिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं रथसेनियो, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
 दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सोवण्णरथे, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
 दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सज्जुरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
 दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं अस्सरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
 दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥
 “आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं ओडुरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
 दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्भिभि ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं गोणरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्भिभि ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं अजरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्भिभि ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं मेण्डरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्भिभि ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं भिगरथे च, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
दीपे अथोपि वेय्यग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्भिभि ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं हत्थारोहे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
नीलवम्मधरे सूरे, तोमरङ्कुसपाणिने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं अस्सारोहे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
नीलवम्मधरे सूरे, इल्लियाचापधारिने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं रथारोहे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
नीलवम्मधरे सूरे, चापहत्थे कलापिने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं धनुग्गहे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
नीलवम्मधरे सूरे, चापहत्थे कलापिने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं राजपुत्ते च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
चित्रवम्मधरे सूरे, कच्चनावेळधारिने ।
पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं अरियगणे च, वतवन्ते अलङ्कते ।
 हरिचन्दनलित्तङ्गे, कासिकुत्तमधारिने ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं अमच्चगणे च, सब्बालङ्कारभूसिते ।
 पीतवम्मधरे सूरे, पुरतो गच्छमालिने ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सत्तसता भरिया, सब्बालङ्कारभूसिता ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सत्तसता भरिया, सुसज्जा तनुमज्झिमा ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सत्तसता भरिया, अस्सवा पियभाणिनी ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदाहं सतपलं कंसं, सोवण्णं सतराजिकं ।
 पहाय पब्बजिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदास्सु मं हत्थिगुम्बा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
 सुवण्णकच्छा मातङ्गा, हेमकप्पनवाससा ॥
 “आरूढ्हा गामणीयेहि, तोमरङ्कुसपाणिभि ।
 यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदास्सु मं अस्सगुम्बा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
 आजानीयाव जातिया, सिन्धवा सीघवाहना ॥
 “आरूढ्हा गामणीयेहि, इल्लियाचापधारिभि ।
 यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदास्सु मं रथसेनी, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
 दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥
 “आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदास्सु मं सोण्णरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
 दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥
 “आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥
 “कदास्सु मं सज्जुरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
 दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥
 “आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
 यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं अस्सरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं ओट्टरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं गोणरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं अजरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं मेण्डरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं मिगरथा, सन्नद्धा उस्सितद्धजा ।
दीपा अथोपि वेय्यग्घा, सब्बालङ्कारभूसिता ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं हत्थारोहा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
नीलवम्मधरा सूरा, तोमरङ्कुसपाणिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं अस्सारोहा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
नीलवम्मधरा सूरा, इल्लियाचापधारिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं रथारोहा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
नीलवम्मधरा सूरा, चापहत्था कलापिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं धनुग्गहा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
नीलवम्मधरा सूरा, चापहत्था कलापिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं राजपुत्ता, सब्बालङ्कारभूसिता ।
चित्रवम्मधरा सूरा, कञ्चनावेळधारिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं अरियगणा, वतवन्ता अलङ्कता ।
हरिचन्दनलित्तङ्गा, कासिकुत्तमधारिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं अमच्चगणा, सब्बालङ्कारभूसिता ।
पीतवम्मधरा सूरा, पुरतो गच्छमालिनो ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं सत्तसता भरिया, सब्बालङ्कारभूसिता ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं सत्तसता भरिया, सुसञ्जा तनुमज्झिमा ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदास्सु मं सत्तसता भरिया, अस्सवा पियभाणिनी ।
यन्तं मं नानुयिस्सन्ति, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं पत्तं गहेत्वान, मुण्डो सङ्घाटिपारुतो ।
पिण्डिकाय चरिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं पंसुकूलानं, उज्झितानं महापथे ।
सङ्घाटिं धारयिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं सत्ताहसम्मघे, ओवट्ठो अल्लचीवरो ।
पिण्डिकाय चरिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं सब्बत्थ गन्त्वा, रुक्खा रुक्खं वना वनं ।
अनपेक्खो गमिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं गिरिदुग्गेषु, पहीनभयभेरवो ।
अदुतियो गमिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं वीणवं रुज्जको, सत्ततन्ति मनोरमं ।
चित्तं उजुं करिस्सामि, तं कुदास्सु भविस्सति ॥

“कदाहं रथकारोव, परिकन्तं उपाहनं ।
कामसञ्जोजने छेच्छं, ये दिब्बे ये च मानुसे’ति” ॥

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, विशाल, प्यखेरं प्रकाशित मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, सुविभक्त, थीथी याना नापे याना दय्का तःगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, थीथी पःखालं चाःहुइका तःगु व तोरण दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, दृढ अट्टालिकात व कोथात दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, सुविभक्तगु पहापथत दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, सुविभक्तगु दुने पसः इवः इवः दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, सात, सलत व रथं जाःगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, आराम (पार्क) बन इवः इवः दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, उद्यान, बन इवः इवः दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, दरबार बन इवः इवः दुगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, स्वंगू शहर दुम्ह, राजबन्धुपिं दुम्ह, यशस्वी, प्रसन्न चित्तम्ह विदेहद्वारा बने याःगु मिथिला नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, धान्यादि संग्रह याना तःगु दुगु, धर्म रक्षा याना तःगु विदेह नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, अजेय्य धर्मरक्षित विदेह नगरीयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, न्ह्याइपुसे च्वंगु, सुविभक्तगु, थीथी नापे याना दय्का तःगु अन्तःपुरयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, न्ह्याइपुसे च्वंगु, संख्याः पाना तःगु, ल्यूउँ तया तःगु अन्तःपुरयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, न्ह्याइपुसे च्वंगु, पवित्रगु, मनोरमगु अन्तःपुर त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, सुविभक्त, थीथी नापे याना दय्का तःगु संख्याः व लौ तया तःगु शिखरतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, न्ह्याइपुसे च्वंगु शिखरतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, न्ह्याइपुसे च्वंगु, पवित्रगु, मनोरमगु शिखरतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं समृद्ध, रक्त चन्दनं चर्चित जुया च्वंगु शिखरतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, रंगीचंगी बुत्ता दुगु ऊनयागु अस्तरण (तन्नां) भुना तःगु लासायात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं कपाय्, कोसिय, क्षौम व कोटुम्बर (नगर) या वस्त्रयात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं उगु न्ह्याइपुसे च्वंगु पुखूयात, गन चक्रवाक भंगःत हाला गुञ्जमान जुया च्वनिगु, गन मन्डालक स्वी, पलेस्वी, पद्म व उत्पलं त्वःपुया च्वनिगु खः, उकियात त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं सकतां तिसा वसतं छायापिया तःपिं किसितयत्, गुपिनि गःपतय् लुंयागु सिखः क्वखायका तःगु दु, गुपिनि म्हय् लुंयागु कापतं भुना तःगु दु, गुपिनि ब्वहलय् तोमर दु अले अंकुश ज्वना च्वपिं किसिमागःत दु, इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं अजापिं सकतां तिसा वसतं छायापिया तःपिं सलतय्गु बथानयात, गुपिं जातं श्रेष्ठपिं, सैन्धवपिं खः, याकनं ब्वाय् वने फुपिं, गुपिनि म्हय् इल्ली (शस्त्र, ल्वाभ) व धनुष धारण याना तःपिं सल गया च्वनिपिं दुगु खः, इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं रथ इवः इवःयात, गुगु चम्के जूगु, ध्वजा पताका ब्वय्का तःगु, गुकी चितुवा व धुंयागु छचंगु ताना तःगु, सकतां अलंकारं बालाका तःगु दु गुकी धनुषधारीपिं कवचं पुना तःपिं रथवान्पिं फेतुना च्वपिं दुगु खः, इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, लुंयागु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, अश्वरथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, उँटतय्गु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, थुसातय्गु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, दुगुचातय्गु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, फैचातय्गु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, मृगतय्गु रथयात, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः, ... इमित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं सकतां अलंकारं विभूषितपिं, नील कवचधारीपिं, शूरपिं, तोमर अंकुशीधारी किसिमागःतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं सकतां अलंकारं विभूषितपिं विचित्रित बुत्ता दुगु कवचधारीपिं, शूरपिं, स्वर्णमाला धारण याना तःपिं राजपुत्रतयत् त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, जिं वस्त्रधारीपिं, अलंकारधारीपिं, लुंयाथें वर्णगु चन्दनयागु लेप इला तःपिं, काशीयागु उत्तमगु वस्त्र धारण याना तःपिं आर्य गणपित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, जिं सकतां अलंकारं विभूषित न्हेसः मिसापित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, जिं न्हेसः सुसंयतपिं, चित्यागु जँ दुपिं मिसापित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, जिं न्हेसः आज्ञाकारीपिं, प्रिय भाषां न्वं वाइपिं मिसापित त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, सच्छिगू धवः दुगु लुंयागु भू त्वःता प्रव्रजित जूवनेगु ?”

“थ्व गुबले जुइ, सकतां तिसा वसतं छायापिया तःपिं किसितय् गःपतय् लुंयागु सिखः क्वखायका तःगु दु, गुपिनि म्ह्य् लुंयागु कापतं भुना तःगु दु, गुपिनि म्ह्य् तोमर व अंकुश ज्वना च्वापिं किसिमागःत दु, इपिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, सकतां तिसा वसतं छायापिया तःपिं सलतय्गु बथानतयत्त गुपिं जातं श्रेष्ठपिं सैन्धवपिं खः, याकनं ब्वाय् वने फुपिं, गुपिनि म्ह्य् इल्ली (शस्त्र, ल्वाभ) व धनुष धारण याना तःपिं सल गया च्वापिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, रथ इवः इवःयात गुगु चम्के जूगु, ध्वजा पताका ब्वयका तःगु, गुकी चितुवा व धुंयागु छचंगु ताना तःगु दु, सकतां अलंकारं बांलाका तःगु दु, गुकी धनुषधारीपिं कवचं पुना तःपिं रथवानपिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, लुंयागु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, वहःयागु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, अश्वरथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, उँटतय्गु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, थुसातय्गु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, दुगुचातय्गु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, फौचातय्गु रथ, गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, मृगतय्गु रथ गुगु प्वाला प्वालां थिइगु खः ..... जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, सकतां अलंकारं विभूषित, नीलकवचधारीपिं, शूरपिं, तोमर अंकुशीधारी किसिमागःत जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, सकतां अलंकारं विभूषित, विचित्रित बुत्ता दुगु कवचधारीपिं, शूरपिं, स्वर्णमाला धारण याना तःपिं राजपुत्रत जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, वस्त्रधारीपिं, अलंकारधारीपिं, लुं वर्णगु चन्दनयागु लेप इला तःपिं, काशीयागु उत्तमगु वस्त्र धारण याना तःपिं आर्यगणपिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, सकतां अलंकारं विभूषित, न्हेसः मिसापिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“थ्व गुबले जुइ, न्हेसः सुसंयतपिं, चित्यागु जँ दुपिं मिसापिं जिगु ल्यूल्यु मवइगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, न्हेसः आज्ञाकारीपिं, प्रिय भाषां न्वं वाइपिं मिसापिं जिगु ल्यूल्यू मवइगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं भिक्षापात्र ल्हातं ज्वना, छर्चो पाचुक खाना, संघाटी धारण याना भिक्षाटनया नितिं वनेगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं लैय् वांछूवया तःगु भ्वाथःगु कापःयागु संघाटी दय्का पुनेगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, छ्वाःतक वा वःसा नं जिं प्याःगु वसतं भिक्षाटनया नितिं पिहाँ वनेगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं न्हिच्छियंक छ्गू सिमां मेगु सिमाय् अले छ्गू वनं मेगु वनय् अपेक्षा मदुम्ह जुया चाःहिला जुये दइगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, जि पर्वतया च्चका व कापी भय मदुम्ह जुया चाःहिला जुइ दइगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, जिं वीणा वादकं न्हेपु का (तार) बांलाक वीणायात तिप्यंक तिप्यकीथें थःगु चित्तयात तप्यंक तिप्यके फइगु जुइ ?”

“ध्व गुबले जुइ, रथकारं ज्या लगे मजूगु छ्चंगु काटे याना छ्बइथें जिं काम संयोजनयात काटे याये फइगु जुइ ?”

वयागु जन्म अजागु समय जुल गुबले मनूया आयु भिद्वः दै दुगु खः । वं न्हेद्वः दै तक राज्य यात । स्वद्वः दै ल्यं दनिबले प्रव्रजित जुल । खः, प्रव्रजित जुया च्वं च्वं उद्यानया ध्वाखा क्वय् अमा स्वया वःगु इलं निसें प्यला जक छेंय् च्वंगु जुल । वं सुनानं मसिइक सेवकपित धाल – “तात ! सुयातं छुं मधासे बजारं काषायवस्त्र व चायागु पात्र कया हति ।” इमिसं अथे हे याना बिल । जुजुं नौयात सःतके छ्बया सँ व दारी ग्वाय् खाकल । अले वयात छ्बया थःम्हं छ्पु काषायवस्त्रं पुन, छ्पुं न्यल अले छ्पु ब्वहलय् पाछ्वात । वं चायागु पात्र नं म्हिचाय् तया ब्वहलय् पाछ्वाल । अनलि ल्हातिं तुतां ज्वना प्रत्येकबुद्धपिसंथें हे याना तःकोमच्छि उखे थुखे चंक्रमण यात । उखुन्हुया दिं अन हे च्वना सरखुन्हुया दिनय् निभा लुया वयेवं दरबारं कुहाँ बल ।

अनलि सीवलीदेवीं उपिं न्हेसः मिसा (कला) पित सःता धाल – “जुजुयात मखनागु यक्व दिं दये धुंकल । प्यला फुइ धुंकल । थौं वसपोलयात स्ववने नु । सकलें बांलाक समाये याना, मिसापिनिगु हावभाव क्यना वसपोलयात जिक्व रागया बन्धनय् चिइगु कुतः या ।” अनलि उपिं बांलाक समाये याना तःपिं मिसात ब्वना जुजुयात नापलाःवने धका मती तया दरबारय् थहाँ वन । इमिसं जुजुयात कुहाँ वया च्वंगु खंसा नं वयात म्हसिइके मफुत । जुजुयात उपदेश बिइत बिज्याम्ह सुं प्रत्येकबुद्ध जुइमा धका भाःपिया वयात वन्दना याना छ्खेलिकक चिला दना बिल । बोधिसत्त्व नं दरबारं कुहाँ वन । लानिं तलय् थहाँ वना स्वःबले जुजुया लासाय् जुजुयागु हाकुसे च्वंगु सँ व सिंगारया सामान (उखें थुखें) खना “वसपोल प्रत्येकबुद्ध मखु, जिमिम्ह स्वामी हे जुइमाः” धका सिइका काल । वं उपिं सकसितं धाल – “नु, वसपोलयात न्ह्यात्थे यानासां गं वने नु ।” व तलं कुहाँ वया लाय्कु चुकय् थ्यंका उपिं सकलें नापं तुं सँ फँ फँ तया जनुफातय् चकंकल । अले छाती ल्हाः तया अतिकं नुगः मछिंगु करुणा सलं थथे – “महाराज ! थथे छाया याना बिज्यानागु ?” धका हाहाँ वयागु ल्यूल्यू वन । नगर छ्गुलिं क्षुब्ध जुल । इपिं नं ख्वख्वं जुजुया ल्यूल्यू वना “भीम्ह जुजु प्रव्रजित जुया वन । थुजाम्ह धार्मिक जुजु भीत हानं गनं दइ ?” धका हाल । उगु इलय् उपिं लानिपिं ख्वयेगु हालेगु याना छाती दाया च्वन । अले इपिं ख्वयेगु हालेगु याःसां तबि जुजु वंगु खँ क्यनेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“ता च सत्तसता भरिया, सब्बालङ्कारभूसिता ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥

“ता च सत्तसता भरिया, सुसञ्जा तनुमज्झिमा ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥

“ता च सत्तसता भरिया, अस्सवा पियभाणिनी ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥

“ता च सत्तसता भरिया, सब्बालङ्कारभूसिता ।
हित्वा सम्पद्दवी राजा, पब्बज्जाय पुरक्खतो ॥

“ता च सत्तसता भरिया, सुसञ्जा तनुमज्झिमा ।
हित्वा सम्पद्दवी राजा, पब्बज्जाय पुरक्खतो ॥

“ता च सत्तसता भरिया, अस्सवा पियभाणिनी ।
हित्वा सम्पद्दवी राजा, पब्बज्जाय पुरक्खतो ॥

“हित्वा सतपलं कंसं, सोवण्णं सतराजिकं ।
अग्गही मत्तिकं पत्तं, तं दुतियाभिसेचन'न्ति” ॥

“उपिं न्हेसः, सकतां तिसा वसतं बांलाक समाये याना तःपिं मिसात लप्पा ज्वना 'जिमित छाया वाना वनागु' धाधां ख्वया च्वन ?”

“उपिं न्हेसः, सुसंयत, चित्याःगु जँ दुपिं मिसात लप्पा ज्वना ख्वया च्वन 'जिमित छाया वाना वनागु' ?”

“उपिं न्हेसः, आज्ञाकारीपिं, प्रिय भाषं खँ ल्हाइपिं मिसात लप्पा ज्वना ख्वया च्वन 'जिमित छाया वाना वनागु' ?”

“उपिं न्हेसः, सकतां तिसा वसतं समाये याना तःपिं मिसापित त्वःता जुजु प्रव्रजित जूवनेगु उद्देश्यं पिहाँ वन ।”

“उपिं न्हेसः सुसंयत, चित्यागु जँ दुपिं मिसापित त्वःता जुजु प्रव्रजित जूवनेगु उद्देश्यं पिहाँ वन ।”

“उपिं न्हेसः आज्ञाकारीपिं, प्रिय भाषं खँ ल्हाइपिं मिसापित त्वःता जुजु प्रव्रजित जूवनेगु उद्देश्यं पिहाँ वन ।”

“सच्छिगू स्वापू ह्वना तःगु सच्छिगू ध्वः ध्वः बुत्ता दुगु लुँयागु थलबल त्वःता चायागु पात्र ग्रहण यात । ध्व वयागु मेगु जीवन जुल ।”

सीवलीदेवी ख्वख्वं हाहां छाती दाया ख्वल नं जुजुयात गने मफुसेंलि वं छगू उपाय मती लुइकल । वं महासेनारक्षकयात सःता आज्ञा बिल - “तात ! जुजु वनिगु लँपुइ च्वंगु पुलांगु छेत व पुलांगु सतः (फल्वा) त दक्व मि तया च्याका ब्यु । घाय्, सिमा हः मुंका न्यौकनं कुं वय्का ब्यु ।” वं अथे हे याका बिल । वं जुजुयाथाय् वना तुती भोसुना मिथिलाय् मि च्याःगु खँ कनेत थुपिं निपु गाथात धाल -

“भेस्मा अगिसमा जाला, कोसा ड्य्हन्ति भागसो ।
रजतं जातरूपञ्च, मुत्ता वेळुरिया बहू ॥
“मणयो सङ्गमुत्ता च, वत्थिकं हरिचन्दनं ।
अजिनं दन्तभण्डञ्च, लोहं काळायसं बहू ।
एहि राज निवत्तस्सु, मा तेतं विनसा धन’न्ति” ॥

“छेयं नःगु मिं ज्वाला पिहाँ वया च्वन, सम्पत्तिं नं थीथी याना छ्वया च्वन, वहः, लुं, मोति व आपालं बिलौरत नं छ्वया च्वन ।”

“मणि, शंख, मोति, वस्त्र, हरितवर्ण चन्दन, अजिन (चर्म), हस्तिहाडया सामान नं, आपालं सिजत नं च्याना च्वन । हे राजन् ! विज्याना रोके याना विज्याहूँ । छपिनिगु धन नष्ट मजुइमा ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं “थुम्ह देवीं छु धया च्वंगु ? गुम्हसिया छुं दइ वयागु हे च्याना च्वन । जिपिं जुलसा अकिञ्चनपिं खः” थ्व खँ क्यनेया नितिं गाथा धाल -

“सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
मिथिला ड्य्हमानाय, न मे किञ्चि अड्य्हथा’ति” ॥

“जिमिके छुं मदु । जिपिं सुखपूर्वक म्वाना च्वना । मिथिला नगरी च्याना च्वंसां नं जिगु छुं मच्याः ।”

थुलि धया उत्तरयागु धवाखां पिहाँ वन । वया मिसापिं (लानिपिं) नं पिहाँ वन । हानं लानिं छगू उपाय मती लुइका आज्ञा बिल - “ग्राम घातपिं ! देशयात लुटे यायेथें यानां क्यना ब्यु ।” उगु हे इलय् शस्त्रधारी मनूत अनं थनं मदयक वया लुटपाट मचे यात, म्हय् ह्याउँक रंगं छिना घाः जूपिंथें याना खापाय् गोतुइका ललः याना हःपिं ल्वगीतथें याना जुजुयात क्यन । मनूत चिल्लायदंक हाला हल - “महाराज ! छपिं म्वाना च्वंगु दयक दयकं राज्य लुटे याना च्वन । मनूत स्थाना च्वन ।” लानिं नं जुजुयात प्रणाम याना रोके यायेत थुगु गाथा धाल -

“अटवियो समुप्पन्ना, रडुं विद्धंसयन्ति तं ।
एहि राज निवत्तस्सु, मा रडुं विनसा इंद’न्ति” ॥

“जंगलं डाकुत पिहाँ वया च्वन । इमिसं राष्ट्रयात उजाड याना च्वन । हे राजन् ! रोके याना विज्याहूँ । थुगु राष्ट्र स्यंका छ्वया विज्याये मते ।”

जुजुं जि म्वाना च्वनागु दयक दयकं खूंत दना वया राष्ट्रयात स्यंकेगु धयागु जुइ हे फइ मखु । थ्व पक्का नं सीवलीदेवीयागु हे ज्या जुइमा । जुजुं वयात मस्यू पहः यासे थथे धाल -

“सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
रडुं विलुम्पमानम्हि, न मे किञ्चि अहीरथ ॥
“सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम, देवा आभस्सरा यथा’ति” ॥

“जिमिके छुं नं मदु । जिपिं सुखपूर्वक म्वाना च्वना । राष्ट्र विप्लव जूसां जिगु छुं मस्यं ।”

“जिमिके छुं नं मदु । जिपिं सुखपूर्वक म्वाना च्वना । आभास्वर देवतापिंथें हे जिपिं नं प्रीतिभक्षक जुया च्वं च्वने ।”

थथे धाल नं जनता जुजुया ल्यूल्यू वनेगु मत्वःतू । अनंलि जनता वयेगु मत्वःतू धया मनय जुल । इमित पने माल । बागू गब्यूति वनेधुंका महामार्गय दना वं अमात्यपिंके न्यन - “ध्व सुयागु राज्य खः ?”

“देव ! छपिनिगु ।”

“अथेसा थुगु धवः हाचां गाम्हसित राजदण्ड ब्यु” धया ल्हाती च्वंगु कथिं तिरियक धवः साला बिल । तेजस्वीमहं साःगु धवःयात सुनानं हाचां गाये मफु । जनता धवःलय् छर्चो दिका ततःसकं चिल्लायदंक खल । लानि नं उगु धवः हाचां गायेगु आँट याये मफुत । लानिं जुजुं जनुफा क्यना वन धका सिइवं वं शोकयात सह याना च्वने मफुत । वं छाती दादां महामार्गय् गोतूवन अले ग्वारातुला वना धवः पुला वन । जनतां धवःयात स्वामीपिसं हे हाचां गाये धुंकल धका, खंका इपिं नं व हे लैपुं वन । बोधिसत्त्व उत्तर हिमालयपाखे स्वया वन । लानि नं सारा सेनावाहन आदि ज्वना वना वया ल्यूल्यू हे वन । जुजुं जनतायात गने मफुगु कारणं वलिसे वःपिं हे जक ख्वीगू योजन दत ।

उगु इलय् हिमालयया स्वर्ण गुफाय् नारद धयाम्ह तपस्वी छमह च्वं च्वंगु दुगु जुया च्वन । वं छवाःतक न्यागू अभिक्षा व समापत्ति ध्यानसुखयागु आनन्द कया च्वन । छवाः फुइवं वं ध्यानसुखं दना उल्लासपूर्वक धायेगु यात - “अहो सुख ! अहो सुख !” थथे धाधां वं बिचाः यात - “छु जम्बुद्वीपय् सुं अजाम्ह दुला गुमहसिनं थजागु सुख माला च्वन ?” दिव्यचक्षुं स्वःबले वं महाजनक बुद्धाङ्कुरयात खन । वं खन, जुजुं महाभिनिक्रमण याःगु अले जुजुं सीवलीदेवी ल्यूल्यू वःपिं जनतायात नं रोके याये मफुगु खंकल । जनतां जुजुयात विघ्न याना बिइला धका व ग्यात । वं बिचाः यात - “जिं वयात अभ्र अप्वः प्रसन्नतापूर्वक दृढ संकल्प दय्केगु उपदेश बिया बिये माल ।” थुलि बिचाः याना ऋद्धिबलं वना जुजुया न्त्योने आक्सय् च्वना वयागु उत्साह बढे यायेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“किम्वेसो महतो घोसो, का नु गामेव कीळिया ।
समण तेव पुच्छाम, कत्थेसो अभिसटो जनो’ति” ॥

“थुगु हल्लया कारण छु खः ? धव गांया हात बजारथे छुकिया भीड खः ? हे श्रमण ! जिं छंके न्यना च्वना - ‘थुपिं जनता छाया मुना च्वंगु’ ?”

व खं न्यना जुजुं धाल -

“ममं ओहाय गच्छन्तं, एत्थेसो अभिसटो जनो ।
सीमातिक्कमनं यन्तं, मुनिमोनस्स पत्तिया ।
मिस्सं नन्दीहि गच्छन्तं, किं जानमनुपुच्छसी’ति” ॥

“जि त्वःता वना च्वनामह खः । थुपिं जनता उकिं मुना च्वं च्वंपिं खः । जि सीमा-क्रान्त-मुनि खः । अले मौन प्राप्तिया नितिं पिहाँ वयाम्ह खः । जि मिश्रित नन्दी-रागसहित वना च्वनामह खः । छु छपिसं सिइक सिइकं जिके न्यना च्वनागु खः ला ?”

वं जुजुयात क्वातुक च्वनेत उत्साहित यायेया नितिं मेगु गाथा धाल -

“मास्सु तिण्णो अमज्जित्थ, सरीरं धारयं इमं ।
अतीरण्यय यमिदं, बहू हि परिपन्थयो’ति” ॥

“थुगु भेष धारण याये मात्रं जि पार जुयेधुन धका भाःपिये मज्यू । थुकथं पार जुया वने फइ मखु । थुकी आपालं विघ्न दु ।”

अले बोधिसत्त्वं वयागु खँ न्यना न्ह्यसः तल -

“को नु मे परिपन्थस्स, ममं एवंविहारिनो ।
यो नेव दिट्ठे नादिट्ठे, कामानमभिपत्थये’ति” ॥

“जिं थुगु लोकयागु व देवलोकयागु इच्छा मयाना, थुकथं च्वं च्वनाम्ह जित लँय् गजागु विघ्न दु ले ?”

अनंलि वं विघ्नयागु खँ कना गाथा धाल -

“निद्दा तन्दी विजम्भिता, अरती भत्तसम्मदो ।
आवसन्ति सरिरट्ठा, बहू हि परिपन्थयो’ति” ॥

“निन्द्रा (न्ह्यः), आलस्य, वाका वड्गु, उत्कण्ठा जुड्गु व भोजन-मद - थुजापिं यक्व विघ्नत शरीरय् हे च्वं च्वंगु दु ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं वयात प्रशंसा यायां थुगु गाथा धाल -

“कल्याणं वत मं भवं, ब्राह्मण मनुसासति ।
ब्राह्मण तेव पुच्छामि, को नु त्वमसि मारिसा’ति” ॥

“छलपोलं जित भिंगु खँयागु उपदेश बिया बिज्याना च्वन । जिं ब्राह्मणयाके हे न्यना च्वना, हे पासा ! छलपोल सु खः’ ?”

अनंलि नारदं धाल -

“नारदो इति मे नामं, कस्सपो इति मं विदू ।
भोतो सकासमागच्छिं, साधु सन्धि समागमो ॥
“तस्स ते सब्बो आनन्दो, विहारो उपवत्तु ।
यं ऊनं तं परिपूरेहि, खन्तिया उपसमेन च ॥
“पसारय सन्नतञ्च, उन्नतञ्च पसारय ।
कम्मं विज्जञ्च धम्मञ्च, सक्कत्वान परिब्बजा’ति” ॥

“जिगु नां नारद खः । (गोत्रं) जित काश्यप धका सिइकि । जि छपिनिथाय् छाया् वयागु धाःसा सज्जनपिनिगु संगत भिं जू धका सिइका वयागु खः ।”

“छपिनि नितिं सकतां आनन्दयागु खँ जुल । छपिसं (ब्रह्म) विहारयागु अभ्यास याना बिज्याहँ । हे क्षत्रिय ! गुगु मचाः मगागु खः उकियात उपशमन याना पूर्वाकि ।”

“नीच-मान व उच्च-मानयात त्वःति । कर्म, विद्या व धर्मयात क्वातुका प्रब्रज्या ग्रहण या ।”

थुकथं नारद ऋषिं बोधिसत्त्वयात उपदेश बिया आकाशमार्गं तु थःगु निवासस्थानय् लिहाँ वन ।

व लिहाँ वनेधुंका मेम्ह छम्ह मिगाजिन धयाम्ह तपस्वी नं अथे हे याना ध्यानं दना स्वःबले बोधिसत्त्वयात खना ‘जनतायात गनेया नितिं वयात उपदेश बिये’ धका बिचाः यात । व नं अथे हे वया आकाशय् दना दना हे धाल -

“बहू हत्थी च अस्से च, नगरे जनपदानि च ।
हित्वा जनक पब्बजितो, कपाले रतिमज्झगा ॥

“कञ्चि नु ते जानपदा, मित्तामच्चा च जातका ।
दुब्भिमकंसु जनक, कस्मा तेतं अरुच्चथा’ति” ॥

“हे जनक ! छपिं आपालं किसित, सलत, नगर व जनपदतयत् त्वःता प्रव्रजित जूह्म खः । अले चायागु पात्र ग्रहण याःह्म खः ।”

“हे जनक ! छु छपिनि जनपदयापिं मनूतयसं, मित्र अमात्यपिंसं अथवा थःथिति फुकिजनपिंसं विद्रोह यात लाकि छु ? छपिंत थुगु भिक्षापात्र छायां यःगु ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“न मिगाजिन जातुच्छे, अहं कञ्चि कुदाचनं ।
अधम्मेन जिने जातिं, न चापि जातयो मम’न्ति” ॥

“मिगाजिन ! जिं थः सुं थःथिति फुकिजनपिंत गनं नं, गुबलें नं, अधर्मं त्याकागु म्दु हानं जिपिं सुं नं थःथितिपिंसं जित अधर्मं बूकुगु नं म्दु ।”

थुकथं वयागु न्ह्यसःया लिसलय् प्रव्रज्याया खँ कन -

“दिस्वान लोकवत्तन्तं, खज्जन्तं कहमीकतं ।
हज्जरे बज्जरे चेत्थ, यत्थ सन्नो पुथुज्जनो ।
एताहं उपमं कत्वा, भिक्खकोस्मि मिगाजिना’ति” ॥

“जिं थुगु लोकयात (दुःखपूर्वक) परिवर्तन जुया वना च्वंगु, भन् भन् अन्धकार जुया वना च्वंगु व पापय् थुना यंका च्वंगु खनागु दु । थन जिं आसक्त पृथक्जनपितं (लोकया शिकार जुया च्वंपितं) स्याना च्वंगु, चिना च्वंगु (होश तथा) खंकागु दु । जिं थःत थःहं उकि (लोक) यागु मालसामान वस्तुर्थे खंकागु दु, उकिं, हे मिगाजिन ! जिं भिक्षापात्र ग्रहण यानागु खः ।”

वं ‘मिगाजिन’ धया सम्बोधन यात । न्ह्यसः खः, वं वयागु नां गुकथं सिइका काःगु ? लिसः खः, शुरुइ हे कुशल-क्षेमया खँ न्यंगु इलय् हे वं न्यने धुंकूगु खः । तपस्वीं विस्तारपूर्वक न्यनेगु (सिइकेगु) जिज्ञासा तथा गाथां धाल -

“को नु ते भगवा सत्था, कस्सेतं वचनं सुचि ।
न हि कप्पं वा विज्जं वा, पच्चक्खाय रथेसभ ।
समणं आहु वत्तन्तं, यथा दुक्खस्सतिक्कमो’ति” ॥

“छपिनि शास्ता भगवान् सु खः ? थ्व सुयागु पवित्र वचन खः ? हे राजन् ! कर्मवादी-श्रमण अथवा विद्या-श्रमणपितं प्रत्याख्यान याना दुःखयागु अन्त याये फुपिं श्रमण जुइगु संभव म्दु ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“न मिगाजिन जातुच्छे, अहं कञ्चि कुदाचनं ।
समणं ब्राह्मणं वापि, सक्कत्वा अनुपाविसि’न्ति” ॥

“हे मिगाजिन ! अवश्य नं जिं गुबलें सुं श्रमण ब्राह्मणपितं पूजा याना इमिके थुजागु खँ न्यनागु म्दु ।”

वं प्रत्येकबुद्ध आदिपिके धर्मया खँ धाःसा न्यना तःगु खः परन्तु प्रव्रज्या आदिया गुण विशेषरूपं गुबलें न्ह्यसः मन्यंगु जुया च्वन, उकिं वं अथे धया लिसः व्यूगु खः ।

थुलि धया गुगु कारणं थः प्रव्रजित जुयागु खः उकियात च्वनिसें बांलाक कनेया नितिं धाल -

“महता चानुभावेन, गच्छन्तो सिरिया जलं ।
गीयमानेसु गीतेसु, वज्जमानेसु वग्गुसु ॥

“तूरियताळसङ्घे, सम्मतालसमाहिते ।
स मिगाजिन मद्दविख, फल्लिं अम्बं तिरोच्छदं ।
हज्जमानं मनुस्सेहि, फलकामेहि जन्तुभि ॥

“सो खोहं तं सिरिं हित्वा, ओरोहित्वा मिगाजिन ।
मूलं अम्बस्सुपागच्छि, फल्लिनो निष्फलस्स च ॥

“फल्लिं अम्बं हतं दिस्वा, विद्धस्तं विनळीकतं ।
अथेकं इतरं अम्बं, नीलोभासं मनोरमं ॥

“एवमेव नूनम्हेपि, इस्सरे बहुकण्टके ।
अमिता नो वधिस्सन्ति, यथा अम्बो फली हतो ॥

“अजिनम्हे हज्जते दीपि, नागो दन्तेहि हज्जते ।
धनम्हे धनिनो हन्ति, अनिकेतमसन्धवं ।
फली अम्बो अफलो च, ते सत्थारो उभो ममा’ति” ॥

“छन्हु गर्मी यामय् तःसकं तःजिक भव्यतालं म्यें हाला प्याखें हुला च्वंगु अले बाजें थाना च्वंगु इलय् जिं तुरिय वादनं गुज्जमान जुइक सम्म-तालं युक्तगु उद्यानय् वना च्वनागु बखतय्, हे मृगाजिन ! जिं पःखा व्वय् अँ सया च्वंगु सिमा खना, अँयागु कामना याना मनूत व मेपिं प्याखें हुला च्वंगु खना ।”

“हे मृगाजिन ! जिं उगु वैभवयात त्वःता अले कुहाँ वया जिं फल सःगु व फल मसःगु अँमाया व्वय् वना ।”

“जिं फल सःगु सिमा ध्वस्त जूगु, बांमलाक स्यना च्वंगु खना अले मेगु सिमा वाउँसे भ्वाकाय् चिना मनोरम जुया च्वंगु खना ।”

“अनंलि जिं बिचाः याना, ‘थथे हे याना कं दुगु ऐश्वर्यवान् जूपिं जिमित जिमि शत्रुतय्सं स्याना बिइ, गथे फल दुगु सिमायात याःथें ।”

“छ्वंगुया नितिं चितुवातयत् स्याइ, दन्तया नितिं किसितयत् स्याइ, अले धनया नितिं धनीपित स्याइ, (परन्तु) अनागारिक व तृष्णा मदुपितं सुनां स्याइ ? फल सःगु व फल मसःगु - थुपिं निमा अँमा हे जिमि शास्ता खः ।”

थुगु खँ न्यना मृगाजिनं जुजुयात अप्रमादी जुया च्वनेगु उपदेश बिल अले थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन । उगु इलय् सीवलीदेवी जुजुया तुती भोसुना धाल -

“सब्बो जनो पब्बथित्तो, राजा पब्बजितो इति ।
हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ॥

“अस्सासयित्वा जनतं, ठपयित्वा पटिच्छदं ।
पुत्तं रज्जे ठपेत्वान, अथ पच्छा पब्बजिस्ससी’ति” ॥

“किसि दुपिं, सल दुपिं, रथ दुपिं, पैदल सैन्यत सकलें जुजु प्रव्रजित जुल धका दुःखी जुया च्वन ।”

“न्हापां (नुगलय् स्याःपिं) जनतापितं आश्वासन बियेधुंका, थः काय्यात राज्य्य प्रतिष्ठित यायेधुंका जक प्रव्रजित जुया विज्याहूँ ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं वयात लिसः बिल -

“चत्ता मया जानपदा, भित्तामच्चा च जातका ।
सन्ति पुत्ता विदेहानं, दीघावु रडुवड्डनो ।
ते रज्जं कारयिस्सन्ति, मिथिलायं पजापती'ति” ॥

“जिं जनपदया मनूतयत्, मित्र अमात्यपितं व थःथिति फुकिजनपितं त्याग यायेधुन । विदेहपिनि राष्ट्रवर्धन दीर्घायु (कुमार) द हे दु । हे प्रजापति ! इमिसं वयापाखें मिथिलायागु राज्य याका काइ ।”

लानिं धाल - “छपिं प्रव्रजित जुया विज्यायेधुंका जि छु याना च्वनेगु ?” “जिं धाये, जिगु खँ न्यं” धया वं लिसः बिल -

“एहि तं अनुसिक्खामि, यं वाक्यं मम रुच्चति ।
रज्जं तुवं कारयसि, पापं दुच्चरितं बहुं ॥

“कायेन वाचा मनसा, येन गच्छसि दुग्गतिं ।
परदिक्केन परनिट्ठितेन, पिण्डेन यापेहि स धीरधम्मो'ति” ॥

“वा, जित गुगु यःगु खँ खः व शिक्षा छंत बिये । यदि छं (काय्यात) राज्य यायेगु स्यन धाःसा छंत आपालं पाप लाइ ।”

“शरीर, वचन व मनं (आपालं पाप याइ), गुकिं याना दुर्गती ध्यनी । मेपिसं ब्यूगु, मेपिनिपाखें नया ल्यंगु भोजनं ज्या का । थ्व हे धैर्यवान्पिनि धर्म खः ।”

शुकथं बोधिसत्त्वं वयात उपदेश बिल । व लिसे थवंथवय् खँल्हाबल्हा याना च्वच्चं निभा बिना वन । लानिं योग्यगु थासय् छावनी दयकल । बोधिसत्त्व नं छमा सिमाया क्वय् च्वन । व अन चिच्छ च्वना सरखुन्हुया सुथसियागु ज्याखँ (कृत्य) निवृत्त जुया लं लिना वन । लानिं नं सेनातयत् लिपा वया च्वं धया इमित त्वःता वया ल्यूल्यू वन । व भिक्षाटनया इलय् थूण धयागु नगरय् थ्यंकः वन ।

उगु इलय् नगरय् छम्ह मनुखं ला पसलं तःपाय्गु छर्पाय् ला न्याना हया च्वन । वं उकियात भान्छेपाखें भुतुली छुइका, ख्वाउँकेया नितिं बाता छगलय् तया दना च्वन । वया ध्यान गनं वना च्वंगु खना छम्ह खिचां उकियात वान्याना बिस्सुं वन । वं खिचां यंकल धका सिइका लिना यंका दक्षिण ध्वाखातक वन । अनं लिपा त्यानुया दित । खिचा न्ह्योने वःगु खना जुजु व लानि निम्ह निखे लित । खिचा ग्यानागिना ला अन त्वःता बिस्सुं वन । बोधिसत्त्वं थ्व खना बिचाः यात - “थ्व खिचा लापाय् त्वःता अपेक्षावान् जुया बिस्सुं वन । हानं थुकिया मालिकत नं खने मदु । थुकथं निर्दोष धुलय् लाःगु भोजन दइगु अःपु मजू । जिं थुकियात नये ।” वं चायागु पात्र पिकया, उगु लापाय् कया, धू थाथा याना पात्रय् तया गन लःया सुविधा दु अन वना नःवन । अले देवी ‘यदि थ्व राज्य यःम्ह खःसा थ्वं थपाय्सनागु घौचाये बहःगु धुलय् लाःगु, खिचायागु चिपः लापाय् नइ मखुगु जुइ । आः थ्व भीम्ह जुइ मखुत’ धका मती तया धाल - “महाराज ! थुजागु घौचाये बहःगु नं भपा विज्यायेगु ला ?”

“देवी ! छं थःगु मूर्खतायागु कारणं थुगु भिक्षाया विशेषतायात सिइके मफुत” धया वं लापा लुइका काःगु थाय् चाःहुला प्रत्यवेक्षणा याना स्वल अले उकियात अमृत समान भाःपिया नल । नयेधुंका म्हुतु च्वला नुसिला ल्हाः तुति सिल । उगु इलय् देवी निन्दा यायां धाल -

“योपि चतुत्थे भक्तकाले न भुञ्जे, अजुट्टमारीव खुदाय मिय्ये ।
न त्वेव पिण्डं लुळितं अनरियं, कुलपुत्तरूपो सप्पुरिसो न सेवे ।
तयिदं न साधु तयिदं न सुट्टु, सुनखुच्छिड्डकं जनक भुञ्जसे तुव'न्ति” ॥

“गुम्हसिनं प्यकगु (दिंखुन्हु) भोजनया इलय् नं मनल धाःसा व अनशन च्वंमर्थे जुया दचांलाना सिना वने फु । थथे जूसा नं सत्पुरुष, कुलपुत्र धयाम्हसिनं धु भ्याःगु अनार्य भोजन सेवन याये मज्यू । छपिसं खिचायागु चिपगु ला भपा बिज्यागु बांमला, ठीक मजू ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“न चापि मे सीवलि सो अभक्खो, यं होति चत्तं गिहिनो सुनस्स वा ।
ये केचि भोगा इध धम्मलद्धा, सब्बो सो भक्खो अनवयोति वुत्तो'ति” ॥

“हे सीवली ! गुलि नं मनुखं अथवा खिचां त्वःता थकूगु खः, व जिगु नितिं अभक्ष्य मजू । गुलि नं धर्म प्राप्त जूगु खः उपिं सकतां भक्ष्य खः अले निर्दोष खः - थथे धया तःगु दु ।”

थुकथं निमहं खँल्हाबल्हा यायां वना च्वंबले नगरया धवाखाय् थ्यन । अन म्हिता च्वंपि मस्तमध्ये छम्ह मिसामचां छगः त्वाचां फि प्वंका म्हिता च्वन । वयागु छपा ल्हातय् छपा चुरी दुगु जुया च्वन, अले मेगु ल्हातय् निपा चुरी । निपा चुरी थवंथवय् ल्वाना उकिं सः पिहाँ वया च्वन । मेगु ल्हातं सः पिहाँ मवः । जुजुं थ्व खना सिइका बिचाः यात - “सीवली जिगु ल्यूल्यू वया च्वन । स्त्री प्रव्रजितपिनि नितिं मलिनता खः । 'थ्वं प्रव्रजित जुया नं कलायात त्वःते मफुम्ह धका जित निन्दा नं जुइफु ।' थ्व कुमारी मचा पण्डितम्ह जुइमाः । सीवलीदेवीयात रोके यायेत थ्वं उपाय कनी । थ्वयागु खँ न्यना सीवली देवीयात विदा बिया छवये ।” अनंलि वं धाल -

“कुमारिके उपसेनिये, निच्चं निग्गळमण्डिते ।
कस्मा ते एको भुजो जनति, एको ते न जनती भुजो'ति” ॥

“हे कुमारी ! हे (मालिसे) दचनिम्ह ! हे समाये याइम्ह ! छु कारण खः छंगु छपा ल्हातं सः पिहाँ वया च्वन, मेगुलिं धाःसा पिहाँ मवः ?”

कुमारी लिसः बिल -

“इमस्मिं मे समण हत्थे, पटिमुक्का दुनीवरा ।
सङ्घाता जायते सद्दो, दुतियस्सेव सा गति ॥

“इमस्मिं मे समण हत्थे, पटिमुक्को एकनीवरो ।
सो अदुतियो न जनति, मुनिभूतोव तिट्ठति ॥

“विवादप्पत्तो दुतियो, केनेको विवदिस्सति ।
तस्स ते सग्गकामस्स, एकत्तमुपरोचत'न्ति” ॥

“हे श्रमण ! जिगु थुगु ल्हातय् निपा कङ्गन चुरी दु । ल्वायेवं सः पिहाँ वइ । निपा दुगुलिं थथे जूगु खः ।”

“हे श्रमण ! जिगु थुगु ल्हातय् छपा जक कङ्गन चुरी दु । व छपा जक जूगुलि उकिं सः पिहाँ मवःगु खः, सः ख्वाँयगु खः ।”

“निपा दयेवं विवाद ब्वलनी, छपां सु (छु) लिसे विवाद याइ ? छ स्वर्गयागु कामना याइम्हसिनं याकचा च्वनेगु हे भिं तायेमाः ।”

वं उम्ह चिधिकम्ह मिसामचायागु खँ न्यना, उकियात लिधंसा कया देवीलिसे खँल्हाबल्हा यासे थथे धाल -

“सुणासि सीवलि कथा, कुमारिया पवेदिता ।
पेसिया मं गरहित्थो, दुतियस्सेव सा गति ॥

“अयं द्वेधापथो भद्रे, अनुचिण्णो पथाविहि ।
तेसं त्वं एकं गण्हाहि, अहमेकं पुनापरं ॥

“मावच मं त्वं ‘पति मे’ति, नाहं ‘भरिया’ति वा पुना’ति” ॥

“हे सीवली ! कुमारी कंगु गाथाया खँ न्यन हे जुइमाः । थुम्ह दासी जित निन्दा याना छर्छो कोछुइका बिल । निम्ह दुगुलिं हे थुगु अवस्था जूगु खः ।”

“भद्रे ! थन निका लँ दु, लँजवातयूसं दय्का तःगु, छं इपिंमध्ये छका लं जुना हूँ, मेगु लं जि वने । आर्वनिसें जि छं भात मखुत, छ जिम्ह कला मखुत ।”

वयागु खँ न्यना वं धाल - “देव ! छपिं भिंम्ह खः, छपिंसं जःगु लं लिना बिज्याहूँ, जि खःगु लं वने ।” थुलि धया प्रणाम याना भतिचा तापाक वन । परन्तु शोक सह याये मफुगु कारणं लिहाँ वल अले जुजुलिसे खँ ल्हाल्हां व लिसें तुं नगरय् दुहाँ वन । थुगु खँयात क्यनेया निति शास्तां बापु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“इममेव कथयन्ता, थूणं नगरुपागमु’न्ति” ॥

“थन खँ ल्हाल्हां थूण धयागु नगरय् थ्यंकः वन ।”

उगु नगरय् दुहाँ वन । महासत्त्व भिक्षाटन यायां वना च्वंबले उसुकार (पँया ज्या याइम्हसि) या छँ क्वय् थ्यंकः वन । सीवली छखेलिकक दना च्वन । उम्ह उसुकारं चातूगु पँयात मिनालय् मिइ पना काञ्जी प्याका छपा मिखा तिसिना छपा मिखां स्वया तप्यंका च्वन । वयात खना महासत्त्वं बिचाः यात - “यदि थुम्ह पण्डितम्ह खःसा जित छता खँ कनेमाः । थ्वयाके न्यने माल ।” व वयाथाय् वन । थुगु खँयात क्यनेया निति शास्तां थुगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“कोइके उसुकारस्स, भत्तकाले उपडित्ते ।
तत्रा च सो उसुकारो, एकं दण्डं उजुं कतं ।
एकञ्च चक्खुं निग्गह्, जिम्हमेकेन पेक्खती’ति” ॥

“भोजनया इलय् व उसुकारया छँ क्वय् थ्यंकः वन । वं उसुकारयात छपा मिखा तिसिना छपा मिखां (पँ) चातूगु स्वया च्वन ।”

अनंलि महासत्त्वं धाल -

“एवं नो साधु पस्ससि, उसुकार सुणोहि मे ।
यदेकं चक्खुं निग्गह्, जिम्हमेकेन पेक्खसी’ति” ॥

“हे उसुकार ! जिगु खँ न्यं । छु छंत छपा मिखा तिसिना छपां पँयागु बेकोगु बांलाक खने दुला ?”

वं लिसः ब्युब्बुं धाल -

“द्वीहि समण चक्खूहि, विसालं विय खायति ।
असम्पत्त्वा परमं लिङ्गं, नुजुभावाय कम्पति ॥

“एकञ्च चक्खुं निग्गह, जिम्हमेकेन पेक्खतो ।
सम्पत्त्वा परमं लिङ्गं, उजुभावाय कम्पति ॥

“विवादप्पत्तो दुतियो, केनेको विवदिस्सति ।
तस्स ते सग्गकामस्स, एकत्तमुपरोचत’न्ति” ॥

“हे श्रमण ! निपा मिखां चकंक खने दइ । बेकोगु थाय् खंके फइ मखुगुलिं (पै) तप्यनी मखु ।”

“छपा मिखा तिसिना छपां स्वयेबले बेकोगु खने दइगुलिं बेकोगु खंका तप्यंके दइ ।”

“निपा दयेवं विवाद ब्वलनी, छपां सु (छु) लिसे विवाद याइ ? छ स्वर्गयागु कामना याइम्हसिंनं याकचा च्वनेगु हे भिं तायेमाः ।”

बोधिसत्त्वं भिक्षाटन याना ल्वाकबकगु भोजन मुंका, लः दुथाय् वना भोजन यात । भोजन यायेधुंका भिक्षापात्र म्हिचाय् स्वथना सीवलीयात सम्बोधन यात -

“सुणासि सीवलि कथा, उसुकारेन वेदिता ।
पेसिया मं गरहित्थो, दुतियस्सेव सा गति ॥

“अयं द्वेधापथो भदे, अनुचिण्णो पथाविहि ।
तेसं त्वं एकं गण्हाहि, अहमेकं पुनापरं ॥

“मावच मं त्वं ‘पति मे’ति, नाहं ‘भरिया’ति वा पुना’ति” ॥

“हे सीवली ! उसुकारं धाःगु खं छं ता हे जुइमाः । थ्वं दासीया शब्दं जित निन्दा याना छर्छो कोछुका बिल । निम्हं दुगुलिं थुगु अवस्था जूगु खः ।”

“भद्रे ! थन निका लँ दु, लँजवातय्सं दय्का तःगु, छं इपिंमध्ये छका लं जुना हँ, मेगु लं जि वने । आवंनिसे जि छं भात मखुत, छ जिम्ह कला मखुत ।”

वं ‘दासी’ शब्द कुमारीयागु हे बारे कया धाःगु खः । ‘आवंनिसे ..... मखुत’ धका धाःसां तबि लानि बोधिसत्त्वया ल्यूल्यु हे वना च्वन । लानिं वयात लित ब्वना यंके मफु । जनता नं ल्यूल्यु वना च्वन । अनं जंगल तापाः मजू । बोधिसत्त्वं वाउंसे च्वंगु घाय्त खना वयात रोके यायेत स्वल । व वना च्वंबले लय् हे मुञ्जघाय् बुया वया च्वंगु खन । मुञ्जघाय्या च्वका त्वःथुला वं धाल - “सीवली ! स्व, आः थ्व हानं स्वाय् फइ मखुत । अथे हे तुं आः हानं जिगु छलिसे नापं बास जुइ फइ मखुत ।” थुलि धया थ्व बच्चि गाथा धाल -

“मुञ्जावेसिका पवाब्हा, एका विहर सीवली’ति” ॥

“सीवली ! मुञ्जघाय् त्वःधुले धुंकूर्ये याकचा च्वं ।”

थ्व खँ न्यना लानियात ‘आः महाजनक जुजुलिसे जिगु संवास जुइ मखुत’ धका विश्वास जुल । वं शोकयात सह याना च्वने मफुत । निपा ल्हातं छाती दादां बेहोश जुया महामार्गय् गोतूवन । बोधिसत्त्वं वयत बेहोश जुया गोतूवंगु खना थःगु पलाख्वाय् (पदचिन्ह) स्यंकु स्यंकु जंगलय् दुहाँ वन । अमात्यपिं वया

वयागु म्हय लः हाहा याना बिल । ल्हाः तुति उसि उसि याना बिइवं वया होशय् वल । वं न्यन - “तात ! जुजु गो ?”

“छपिसं हे स्यू जुइमाः ।”

“तात ! माः हूँ ।”

उखें थुखें ब्वाय् वना माःवन नं गनं लुइके मफु । व ततःसकं ख्वल, गन जुजु दना च्वंगु थाय् खः अन चैत्य (स्मारक) दय्का उकियात गन्धमालादिं पूजा याना लिहाँ वन ।

बोधिसत्त्वं नं जंगलय् दुहाँ वना छवाःया दुने हे अभिज्ञा व समापत्ति प्राप्त याना काल । अनं लिपा व हानं बस्तीदुथाय् लिहाँ वल ।

लानिं नं गन उसुकारलिसे खँल्हाबल्हा जूगु थाय् खः, गन कुमारीलिसे खँल्हाबल्हा जूगु थाय् खः, गन ला कया भोजन याःगु थाय् खः, गन मिगाजिनलिसे खँल्हाबल्हा जूगु थाय् - अन अन फुक्क थासय् चैत्य दय्के बिया उकियात गन्धमालादिं पूजा याकल । अनंलि सेना ब्वना मिथिला नगरय् लिहाँ वया आम्रवनय् काय्यात अभिषेक याना, वयात सेनासहित नगरय् लिछ्वया, थः स्वयं ऋषिपिनिकथं प्रब्रज्या ग्रहण याना अन हे उद्यानय् च्वनेगु यात । अन च्वना च्वं च्वं योग-विधियागु अभ्यास याना ध्यान लाभ याना ब्रह्मलोकगामी जुल ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! थुकथं आः जक मखु, तथागतं न्हापा नं महाभिनिष्क्रमण याःगु दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् समुद्रदेवी उत्पलवर्णा खः । नारद सारिपुत्र खः । मृगाजिन मौद्गल्यायन खः । कुमारी क्षेमा भिक्षुणी खः । उसुकार आनन्द खः । सीवली राहुलमाता खः । दीर्घायुकुमार राहुल खः । मांबौपिं महाराज-कुल खः । महाजनक जुजु जुलसा जि हे खः ।

Dhamma - * - digital

५४०. सुवण्णसाम जातक^४

“को नु मं उसुना विज्झि...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय् च्वना बिज्यागु इलय् मांयात सेवा याइम्ह छम्ह भिक्षुया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

श्रावस्ती भिंच्यागू करोड धन दुम्ह छम्ह सेठया याकः काय् दु, मांबौपिनि तःसकं यःम्ह, तःसकं मनापम्ह । छन्हुया दिनय् प्रासाद (तःखा छें) या च्वतय् च्वना च्वंबले झ्यालं गल्ली स्वया च्वन । उबले वं गन्धमाला आदि ल्हातय् तथा धर्म न्यनेया नितिं जेतवनय् वना च्वपिं म्वःम्वः मनूत खन । वं बिचाः यात -

४. हिन्दी जातकय् साम जातक उल्लेख दु ।

“जि नं वने माल ।” गन्धमालादि ज्वना विहारय् वना वस्त्र, भैषज्य, पेय्यपदार्थ आदि सङ्घयात बिइके बिया वं गन्धमालादिं भगवान्यात पूजा यात । अले छखेलिकक फेतुना धर्म न्यनेधुंका कामभोगया दोष व प्रव्रज्याया लाभ खंका परिषद् दना वनेवं वं भगवान्याके प्रव्रज्यायागु प्रार्थना यात । वं मांबौपिनिगु अनुज्ञा दःसा जक तथागतं प्रव्रज्या याना बिज्याइगु धयागु खँ सिइवं व छेंय् वन । छवाःतक नसा मनःसे दचालाना मांबौपिनिगु अनुज्ञा (अनुमति) कायेधुंका, अनं वया प्रव्रज्यायागु याचना यात । शास्तां छम्ह भिक्षुयात आज्ञा बिया बिज्यात । वं वयात प्रव्रजित याना बिल । प्रव्रजित जुइवं वयात आपालं लाभ सत्कार प्राप्त जुल । वं आचार्य व उपाध्यायपिनिगु सेवा याना लयताय्का उपसम्पदा प्राप्त यात । अले न्यादैतक धर्मयात पालन यायेधुंका वं बिचाः यात - “थन जि हुल्मुलय् च्वं च्वना । थ्व जिगु नितिं अनुकूल मजुल ।” वं ‘जंगलय् च्वना विपश्यना प्राप्त यायेगु इच्छा यात अले उकिया नितिं आचार्ययाथाय् वना कर्मस्थान ग्रहण यात । अले छगू प्रत्यन्त गामय् वना आरण्य (जंगल) य् वना च्वंवन । विपश्यना प्राप्त याना भिनिदैतक लगातार प्रयत्न यात नं वं अर्हत्त्व प्राप्त याये मफुत । समय बिते जुया वंलिसे वया मांबौपिं नं फवगी जुया वन । न्ह्यांम्हं वयागु नुंज्या याइपिं अथवा वलिसे ब्यापार याइपिं मनूतय्सं थुगु कुलय् सुं काय्मचा अथवा किजापिं सुं मदुगुलिं साहु उठे याः वइ मखु धका सिइका छु छु इमिगु ल्हातय् वल व व ज्वना बिस्सू वन । छेंय् ज्या याइपिं च्योत ज्यामि आदि मनूतय्सं नं लुं, वहः आदि ज्वना कुईच जुया बिस्सू वन । लिपा जबले इपिं निम्ह मांबौपिं लः त्वनेगु थल छगः तकं मदुपिं जुया छें मिया छें मदुपिं जुया फवगी जुया, भ्वाथःगु वसः पुना ल्हाती मनूया छर्चो (पात्र) ज्वना फवना नया जुल ।

उगु इलय् छम्ह भिक्षु जेतवनं पिहाँ वया व च्वना च्वंगु निवासस्थानय् थ्यंकः वल । वं वयात लसकुस याना हनेबने यायेधुंका फेतुइका न्यन - “गनं वयागु ?” लिसः बिल “जेतवनं ।” अले वं शास्ता व महाश्रावक आदिपिनिगु कुशलया खँ न्यनेधुंका थः मांबौपिनिगु खँ न्यन - “भन्ते ! श्रावस्ती फलानागु सेठ परिवारया छु बांलागु खँ दु ?”

“आयुष्मान् ! उगु कुलयागु खँ न्यने मते ।”

“भन्ते ! छाया ?”

“आयुष्मान् ! उगु कुलय् छम्हं छम्ह जक काय्मचा दुगु खः व (बुद्ध) शासनय् प्रव्रजित जुया वन । व प्रव्रजित जुया वनेधुंका थुकथं हासनाश जुया स्यना वन । आः निम्हं तच्चवंतं दुःख कष्ट सिया दयनीय अवस्था जुइका फवना नया च्वन ।”

वं वयागु खँ न्यना होश सम्भाले याना तये मफुत । मिखां ख्वबि स्वस्व वय्का ख्वल । “आयुष्मान् ! छु छाया ख्वयागु ?” न्यनेवं वं धाल- “भन्ते ! इपिं जिमि मांबौपिं खः । जि इमि काय् खः ।” “आयुष्मान् ! छं मांबौपिसं छंगु कारणं हासनाश जुया स्यना वन । हूँ, इमिगु सेवा याः हूँ ।” वं बिचाः यात - “भिनिदैतक कुतः यानां नं जिं मार्ग अथवा फल छुं नं प्राप्त याये मफु । लाः सा जि थः हे उकिया नितिं योग्यम्ह मखु जुइमाः । जित प्रव्रज्या छु ज्या ? गृहस्थ जुया मांबौपिनिगु पालन पोषण याना दान बिया स्वर्गाभिमुख जुया वने ।” थुलि बिचाः याना वं थःगु अरण्य निवास उम्ह स्थविरयात लःल्हात । अले कन्हेखुन्हु अनं वना छसिंकथं श्रावस्तीया लिक्क जेतवनया ल्यूने विहारय् थ्यंकः वन । अन निपु लँ दुगु जुया च्वन । छपु लं जेतवन वनेगु खःसा, मेगु लं श्रावस्ती । वं अन कालय् दना बिचाः यात - “न्हापां मांबौपिंत दर्शन याःवनेलाकि अथवा दशबल (बुद्ध) यात ?” वं बिचाःयात- “जिं ताःकालं निसें मांबौपिनिगु दर्शन याये मखंनि परन्तु आवंलि जिगु नितिं बुद्धयागु दर्शन दुर्लभ जुइगु जुल । थौं सम्यक्सम्बुद्धयात दर्शन याना धर्मया खँ न्यना कन्हे सुयन्हापां जक मांबौपिनिगु दर्शन याये ।” वं श्रावस्ती वनेगु लँ मवंसे सन्ध्या

इलय् जेतवनय् थ्यंकः वन । उखुन्हया दिनय् शास्तां सुथन्हापनं लोकयात ध्यान तथा स्वया बिज्याबले थुम्ह कुलपुत्रयागु उद्धार जुइगु संभावना खंका बिज्यागु जुल । व वःगु इलय् तथागतं वया न्ह्योने मांबौपिनिगु सेवा याइपिं कायपिनिगु गुणया वर्णन याना बिज्यात । परिषदया ल्यूने दना धर्मकथा न्यना च्वंम्ह उम्ह भिक्षुं बिचाः यात - “जिं मती तयागु खः, ‘गृहस्थ जुया मांबौपिनिगु सेवा याये धका’ परन्तु शास्तां जुलसा प्रव्रजित पुत्रपिनिगु हे उपकार जुइगु खँ आज्ञा जुया बिज्यात । यदि जिं शास्तायात दर्शन मयासे वनागु जूसा थुयागु प्रव्रज्यां हीन जुइका च्वने माःम्ह जुइगु जुइ । आः गृहस्थ मज्जेसे प्रव्रजित जुया हे मांबौयागु सेवा याना च्वने ।” वं श्लाक* भोजन काल । अले उकिया अनुसारं श्लाक जा व श्लाक क्ये प्राप्त यात । भिनिदतक वनवासय् च्वना वःम्ह भिक्षुया नितिं पाराजिका जूथे जागु गम्भीर अपराध याये लाःथे जुल ।

वं सुथन्हापनं हे श्रावस्ती दुहाँ वना बिचाः यात - “न्हापां जिं यागु जा निं काये लाकि अथवा मांबौपितं निं स्ववनेगु ?” वं बिचाः यात - “फवगीतयथाय् खाली ल्हातं वनेगु ठीक जुइ मखु ।” उकिं वं यागु जा ज्वना हे जक पुलांगु छे क्वय् थ्यंकः वन । मांबौपिं यागु जा फवना सुं जलाखलापिनि छे क्वय् पःखा लिक्क फेतुना च्वन । इमित उकथं च्वं च्वंगु खना वयागु मनय् शोक उत्पन्न जुल अले वं मिखाय् ख्वबि ततं इपिं स्वया भतिचा तापाक वना दना च्वन । इमिसं वयात खना नं म्हसिइके मफुत । वया मांम्हं वयात भिक्षा फवंवःम्ह जुइ धका भाःपिया धाल - “भन्ते ! छपितं बिइत जिमिके छुं म्दु । न्ह्योने बिज्याहुँ ।” वयागु खँ न्यना वयागु नुगः पँम्हइथे खुल्ल मिना नुगः मछिना वल अले ख्वबि स्वस्व वय्का अन हे दना च्वन । निको स्वको धाल नं चिला मवंसे अन हे दना च्वन । अले वया बौम्हं मांम्हसित धाल - “हुँ, म्हसिइकि, थ्व छंम्ह काय् खः ।” व दना वना म्हसिइका वयागु तुती भोपुया ख्वल । वया बौम्हं नं अथे हे यात । तःसकं नुगः मछिंसे करुणा चाइपूसे च्वंगु अवस्था जुल । वं नं मांबौपितं खना थःत थःम्हं धैर्य धारण याना तये मफया मिखां ख्वबि स्वस्व पिकाल । अले शोकयात नियन्त्रण याना वं थः मांबौपितं “चिन्ता काये म्वाः । जिं लालन पालन याना लही” धया आश्वासन बिल । अले इमित यागु जा नका छखेलिक्क फेतुना हानं भिक्षाटनया नितिं वन अले भिक्षा कया हया इमित नके हल । अनं लिपा नं थःत भिक्षा कया हया इमिथाय् वना हानं भोजन यायेला धका न्यना इमित नकाः थःम्हं (त्यंगु) भोजन याये सिधय्का इमित गनं छथाय् लिक्क फेतुइका तल ।

वं थुकथं मांबौपिनिगु सेवा याना च्वन । वयात गुगु पाक्षिक भोजन आदि दइगु खः व नं इमित हे बिया नकल । थः भिक्षाया नितिं वन, दःसा कया नल । वर्षाकालयागु वस्त्र व मेमेगु गुलि नं वयात प्राप्त जूगु खः व दक्वं इमित हे बिल । इमिसं पुना तःगु भ्वाथः काप हिया रंगं छिना थःम्हं पुन । भिक्षा वनेबले नं आपालं दिन तक ला वयात भिक्षा हे प्राप्त मजू । वया लासा फांगा आपालं क्वाचूगु खः । अथेसां व मांबौपिनिगु सेवाय् लगे जुया च्वन । लिपा जूबले व गंसी जुल, म्हासुया वल । वया पासापिसं न्यन - “आयुष्मान् ! न्हापा छंगु शरीर बांलासे च्वंगु खः । आः सुखु गना बांमलाना वन । छु छंत छुं ल्वय् जुल लाकि छु ?” वं “आयुष्मान् ! जित रोग छुं जूगु म्दु, अथे नं बाधा धाःसा अवश्य दु” धया वं उगु खँ इमित कन ।

“आयुष्मान् ! शास्तां श्रद्धापूर्वक ब्यूगु वस्तुयात नष्ट याके बिया बिज्याइ मखु । छं श्रद्धापूर्वक ब्यूगु वस्तु गृहस्थीपितं बिया अनुचित याना च्वन ।”

इमिगु खँ न्यना व मछाला छचो कोछुकल । इमिसं थुलि धया नं सन्तोष मजुल । इमिसं वना शास्तायात धाल - “भन्ते ! फलानाम्ह भिक्षुं श्रद्धापूर्वक ब्यूगु वस्तुयात नाश याना गृहस्थीपितं पालन पोषण

५. भोजनया नितिं टिकटथे सिंत्या इना विइगु ।

याना च्वन ।” शास्तां उम्ह कुलपुत्रयात सःतके छ्ववया न्यना बिज्यात - “भिक्षु ! छु छं धात्थे श्रद्धापूर्वक ब्यूगु वस्तु कया यंका गृहस्थपित पालन पोषण याना च्वनागु खः ला ?”

“धात्थे खः, भन्ते !”

शास्तां वयागु सुकृत्ययात प्रशंसा यायेत व थःम्हं याना तयागु न्हापायागु सुकृत्य वर्णन यायेगु उद्देश्यं वयाके न्यना बिज्यात - “भिक्षु ! गृहस्थपिनिगु पालन पोषण याना लहिना च्वनाबले छं सुयात पालन पोषण यानागु ?”

“भन्ते ! मांबौयागु ।”

अनंलि शास्तां वयात उत्साहित यायेया नितिं स्वकोतक साधुकार बिया बिज्यात अले आज्ञा जुया बिज्यात - “छ जिगु लैय् वःम्ह खः । जिं नं पूर्वजन्मय् मांबौपिनिगु सेवा यानागु दु ।” व भिक्षु उत्साहित जुल । शास्तां उगु न्हापायागु चर्यायात प्रकट याका बिज्याकेया नितिं भिक्षुपिसं प्रार्थना यायेवं पूर्वजन्मया खं आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापाया समयय् वाराणसी भतिचा उखे नदीया सिथय् ब्याधा गां छगू दु । हानं पारीया सिथय् मेगु छगू ब्याधा गां नं दुगु जुया च्वन । छगू छगू गामय् न्यासः न्यासः कुल दुगु जुया च्वन । निगुलिं गांया ब्याधा मुखिया पासापिं जुया च्वन । इमिसं न्याय्महगु अवस्थाय् हे थवंथवय् कोछिना तःगु जुया च्वन - “यदि भी निम्हसिया मध्ये छम्हसिया काय् बुल अले मेम्हसिया म्हचाय् बुल धाःसा थुपिं निम्हसियां आवाह विवाह याना बिइगु । थुगु किनाराय् च्वंम्ह ब्याधा मुखियाया काय्मचा दत । मचा बूगु इलय् हे दुकूल धयागु बांलागु कापतं भुना वःम्ह जुया वयात दुकूल नां छुत । अथवा थथे नं धाः ‘निगू कुलयाम्ह जूगुलिं दुकूल धका नां छुत’ । उखे किनाराय् च्वंम्ह ब्याधा मुखियाया म्हचाय्मचा बुल । व पारीया किनाराय् बूम्ह जुया वयात पारिका धका नां छुत ।

इपिं निम्हं बांलापिं, स्वर्ण-वर्णापिं खः ।” ब्याधा कुलय् जन्म जूसांतबि प्राणातिपात मयाःपिं खः । लिपा भिंखुदं दुम्ह दुकूल कुमारयात मांबौपिसं धाल - “पुता ! छंगु नितिं छम्ह म्हचाय्मचा हया बिये ।” ब्रह्मलोकं वःम्ह शूद्र प्राणी जूगुलिं वं न्हायपनय् ल्हाः तया धाल - “जित गृहस्थी माःगु मदु । थथे धया दी मते ।” स्वकोतक न्यन नं वं इच्छा मयाः । पारिका कुमारीयात नं “जिमि पासाया काय् बांलाम्ह सुवर्ण वर्णम्ह दु, वयात छं बिया छ्ववये त्यना” धाःबले वं नं न्हायपनय् ल्हाः तल । व नं ब्रह्मलोकं वःम्ह खः । दुकूल कुमारं वयाथाय् गुप्तगु सन्देश बिया हल - “यदि मैथुन-धर्मयागु इच्छा दःसा मेपिनिगु छेंय् हूँ । जित भ्या भतिचा हे इच्छा मदु ।” वं नं अजागु हे सन्देश बिया हल । इमिगु इच्छा मदय्कं इमित आवाह विवाह याना बिल । इपिं निम्हं क्लेशयागु समुद्रय् मदुंसे निम्हं ब्रह्मापिं च्वनेथे अलग अलग च्वं च्वन । दुकूल कुमारं न्यां मस्याः, लाया नितिं पशुत नं मस्याः, थन तक कि हया ब्यूगु ला तक नं मथ्यू ।

वया मांबौपिसं वयात धाल - “तात ! ब्याधा कुलय् जन्म जूम्ह जुया नं गृहस्थी जुइगु मन मतः न त प्राणीहिंसा हे याः । छं छु ज्या याइ ?” “मांबापिं ! छिकपिनिगु अनुमति दःसा थौं हे पिहाँ वना प्रव्रजित जूवने ।” “अथेसा हूँ” धया मांबौपिसं निम्हसित नं बिदा बिया छ्वत । इमिसं मांबौपित प्रणाम याना छेंनं पिहाँ वना गंगाया सिथय् हिमालयय् दुहाँ वन । गुगु थासय् मिग धयागु नदी हिमालयं पिहाँ वया

गंगाय मिले जुड़गु हवं खः, उगु थासय् थ्यंकः वना गंगा नदी त्वःता मिग नदीया च्वयूपाखें थहाँ वन । उगु इलय् शक्रभवन वाना वःथें जुल ।

शक्रं थुगु खँ सिइसाथं हे विश्वकर्मायात सःता धाल - “तात विश्वकर्मा ! महापुरुषपिं निम्ह गृहत्याग याना हिमालयय् दुहाँ वःगु दु । इमित निवासस्थान दये माल । मिग नदीया बागू कोसया दुने थुमि निम्हसितं पर्णशाला व प्रव्रजितपिनि नितिं मामाःगु सकतां वस्तुत दय्का वा ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले मूगपक्ख जातक (जा. नं. ५३८) स वःगु वर्णनअनुसारं हे सकतां तयार याना बांमलाक, ग्यानपुक हालिपिं पशुतयूत बिसिकः छवया यबुलँचा दय्का थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन । इमिसं नं उगु लँपु खना अनं वना उगु आश्रमय् थ्यंकः वन । दुकूल पण्डितं पर्णशालाय् दुहाँ वनेवं प्रव्रजितपितं माःगु सकतां वस्तुत खना इमित शक्र खंका काल, अले उपिं सामानत शक्रपाखें हे दय्का तःगु खः धका सिइका काल । वं वसः त्वःता ह्याउँगु रंगयागु वल्कल चीवर धारण याना, पुना, अजिनचर्म छचंगु ब्वहलय् पाछाल । अले जटा चित, ऋषिभेष काल । पारिकायात नं प्रव्रज्या बिल । निम्हं (अन) कामावचर-लोकया मैत्री भावना यायां अन च्वं च्वन ।

इमिगु मैत्रीया प्रतापं सकलें पशुपंछितय् थवंथवय् मैत्री-चित्त दुपिं जुल । सुनानं सुयातं दुःख कष्ट मब्यू । पारिकां लः कया हइ, आश्रमय् बँ पुना बिइ, अले मेमेगु सकतां ज्या याना बिइ । निम्हसिनं फलाफल कया हया, नया, थथःगु पर्णकुटी वना श्रमणधर्म याना च्वं च्वन । शक्र गुबलें गुबलें इलय् ब्यलय् इमिगु सेवाय् वया च्वन । छन्हु इमिगु बारे स्वस्वं विचार याना स्वःबले इपिं (लिपा) कां जुइतिनिगु खँ सिइकल । थुगु विघ्न खंका वं दुकूल पण्डितयाथाय् वना प्रणाम याना छखेलिकक फेतुत । अले धाल -

“भन्ते ! भविष्य्य् छपितं छगू विघ्न जुइगु खने दु । सेवा याइम्ह काय् छम्ह दय्के माल । लोकधर्मयागु सेवन याना बिज्याहूँ ।”

“शक्र ! थ्व छु खँ ल्हानागु ? जिमिसं छेँय् च्वं च्वनागु इलय् तक नं लोकधर्मयात त्वःता, थ्वयात जिमिसं कीतयगु नवःगु खिद्वंथें घौचाय्कागु खः । आः अरण्यय् दुहाँ वया ऋषि प्रव्रज्या कायेधुंका गुकथं यायेगु ?”

“भन्ते ! यदि अथे याये मफुसा ऋतुनी जुइवं पारिका तपस्विनीया त्यपुचाय् ल्हातं थिया ब्यु ।”

बोधिसत्त्वं “थुलि सम्म याये फु” धया स्वीकार यात । शक्रं वयात वन्दना याना थःगु भवनय् तुं लिहाँ वन । बोधिसत्त्वं नं थ्व खँ पारिकायात धाल । वया ऋतुनी जूगु इलय् वयागु त्यपुचाय् थिया बिल ।

अबले बोधिसत्त्वं देवलोकं च्युत जुया वयागु कोखय् जन्म काःवन । भिला दयेवं वया मांमं लुंथें जाम्ह कायमचायात जन्म बिल । उकिं वयागु नां स्वर्णसाम तल । उपिं निम्हसिनं बोधिसत्त्वयात मोल्हुइका पर्णशालाय् थ्यना थःपिं फलाफलया नितिं वनिगु जुया च्वन । उगु इलय् किन्नरतय्सं कुमारयात कन्दरा आदि थासय् यंका मोल्हुइका, हानं पर्वतया च्वकाय् यंका थीथी प्रकारया स्वानं बांलाक समाये याना म्हासुगु व ह्याउँगु आदि रंगयागु सिन्ह तिका पर्णशालाय् थ्यने हया बिइगु याना च्वन । पारिका वया काय्यात दुरु त्वंकः वइगु । लिपा तःधिक जुइवं भिंखुदँया आयु दःसां तबि मांबौपिसं वयागु संरक्षणया दृष्टिं वयात पर्णशालाय् तया स्वयं थःपिं बनय् फलाफलया नितिं वना च्वन । बोधिसत्त्वं थः मांबौपिं गुगु लँपु वंगु खः उगु लँपुपाखे स्वया इमित गनं छुं आपत्ति मवयेमा धका स्वयेगु याना च्वन ।

छन्हुया दिनय् बनं फलाफल ज्वना सन्ध्या इलय् लिहाँ वया च्वंबले आश्रमं भतिचा तापाक तःसकं तुफानं सुपाँय्त खिउँक वल । इपिं छमा सिमाक्वय् चाद्वंया लिक्क दंवन । उकी दुने छम्ह विष दुम्ह सर्प दुगु जुया च्वन । इमिगु म्हं दुर्गन्धगु, चःति ल्वाकः ज्यागु लःफुति वयागु त्वाथय् लाःवन । वं तँ पिकया

फुंकार याना सासः पिकाल । इपिं निम्हं मिखां मखना कां जुल, छम्हं मेम्हसित मखन । दुकूल पण्डितं पारिकायात सःता धाल - “पारिका ! जिं मिखां मखन, कां जुल, छुं हे मखन ।” वं नं अथे हे धाल । इमिसं “आः भ्मीपिं म्वाना च्वने फइ मखुत” धया लें मखंगु कारणं ख्वया ख्वया उखें थुखें भत्के जुया च्वन ।

इमिगु पूर्वकर्म छु खः ? इपिं पूर्वजन्मय् वैद्य जुया च्वन । इमिसं वैद्य जुया छम्ह तधंम्ह, धनीम्ह साहुया मिखा स्याःगुया वासः याना च्वंगु जुया च्वन । वं इमित छुं मब्यू । वैद्यं तें पिकया थःम्ह कलायाके न्यन - “छु यायेगु ?” वं नं तमं धाल - “भ्मीत वयागु धन माःगु मद्दु । वासः यायेगु त्वहः तया मिखाय् छुं तया कां याना ब्यु ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार याना अथे हे याना बिल । इपिं निम्हं थुगु (पूर्व) कर्मया कारणं मिखां मखीपिं जूगु खः ।

अनलि बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “जिमि मांबौपिं म्हिग म्हीग जूसा थुईति थ्यंकः वइपिं खः । आः इपिं गन वना च्वन धयागु मस्यू । जिं इमिगु लें स्व वने माल ।” वं भतिचा वनेधुंका ततःसलं मांबौपित सःतल । इमिसं वयागु सः म्हसिइका लिसः बिया पुत्रस्नेशया कारणं हाला हल - “तात साम ! थन खतरा दु । वये मते ।” अले वं तःहाकगु कथि छपु इमिथाय् छ्वया धाल - “अथेसा थुकियात ज्वना वा ।” इपिं कथियागु च्वका ज्वना वयाथाय् वल । वं इमिके न्यन - “मिखां मखंगुया कारणं छु खः ?” “तात ! वर्षाया इलय् जिपिं सिमाक्वय् चाद्वय् वना दना च्वना ।” इमिसं अथे धाःगु खँ न्यनेवं अन विष दुम्ह सर्प दु जुइमाः धका सिइकल । वं तमं फुंकार यात जुइमाः । वं मांबौपित खना न्हापां छको ख्वल अले हानं छको न्हिल । इमिसं वयाके न्यन - “तात ! छ छाय् ख्वयागु ? अले छाय् हानं न्हिलागु ?” “मांबापिं ! ल्हाय्म्हगु अवस्थाय् हे मांबौपिति मिखां मखन धका ख्वयागु खः” अले ‘आः सेवा याये दइगु जुल’ धका न्हिलागु खः । चिन्ता काये म्वाः । जिं सेवा याये ।”

वं थः मांबौपित आश्रमय् व्वना यंकल । वं इपिं चान्हे च्वनेगु थासय्, न्हिने च्वनेगु थासय्, चाहिलेगु थासय्, पर्णशालाय्, पाइखानाय् व च्वफाय्थाय् वनेत फुक्क थासय् वनेत खिपः प्यना बिल । अनं निसें वं इमित आश्रमय् तया थःम्हं बनय् फलमूल काःवनेगु यात । सुथन्हापनं दना इपिं च्वनिगु थासय् बँ पुना, मिग धयागु नदी वना लः काःवन । अले त्वनेत लः तया बिल । दतिवं, ख्वाः सिलेत लः आदि बिया सासाःगु फलाफल नकल । इमित ख्वाः सिइकेधुंका थःम्हं नं नया मांबौपित प्रणाम याना मृगतय्सं चाःहुइका फलाफलया नितिं जंगलय् दुहाँ वनेगु याना च्वन । पर्वतया दंथुइ किन्नरतय्गु बथानं भुंका व फलाफल ज्वना सन्ध्या इलय् लिहाँ वइ, अले घलय् लः कया हया क्वाका, लुमु लुमु धाःगु क्वाः लखं मोल्हुइका वा तुति सिला, मकः कया हया मि पंकेधुंका इमित फलाफल नके बिइगु याइ । अले थःम्हं नं नया ल्यंगु कन्हेया नितिं तया तइ । थुकथं वं मांबौपित सेवा याना च्वन ।

उगु बखतय् वाराणसीस पिलीयक्ख धयाम्ह जुजुं राज्य याना च्वन । मृगयागु लाया लोभं वं थः मांयात राज्य लःल्हाना न्याथी आयुध (त्वाभ) ज्वना हिमालयय् दुहाँ वन । अन वं मृगतय् त स्थाना मृगतय्गु ला ननं मिग सम्मता धयागु नदी सिथय् थ्यंकः वल । छसिकथं व अन वल गन साम वया लः काःवइगु थाय् खः । वं वयागु पलाख्वाय्थात मृगया पलाख्वाय् भाःपिल । व मणिवर्णगु शाखाया किचलय् धनुष ज्वना विषय् थुना तःगु तीर तया सुपिना च्वं च्वन । बोधिसत्त्व नं सन्ध्या इलय् फलाफल कया हया आश्रमय् तया, मांबौपित प्रणाम याना ‘मोल्हुया लः कया वये’ धया घः ज्वना वन । मृगतय्गु पुचलय् वना च्वंबले निम्ह मृगतय् त नापं तया इमिगु म्ह्य लःघः तया उकियात ल्हातं ज्वना नदीया सिथय् थ्यंकः वन ।

थाःगु आश्रयस्थानय् दना जुजुं व वया च्वंगु खना, बिचाः यात - “थुलिमच्छि दिननिसें थुकथं चाःहिला जुया च्वनाबले जिं मनूत मखना । थ्व देव जुइला अथवा नाग ? जि थ्वयाथाय् वना न्यंवने धाःसा यदि थ्व देव जूसा आकाशं व्वया वनी अले नाग जूसा भूमिसं दुसुना वनी । जि सदा नं हिमालयय् च्वं

च्वनिम्ह मखु । वाराणसी नं वनि हे तिनि । अन जिके अमात्यपिसं “महाराज ! हिमालयय् च्वं च्वनागु इलय् छुं आश्चर्यजनकगु छुं खना बिज्यानाला” धका न्यनी । उगु इलय् यदि जिं इमित थुजाम्ह प्राणी खनागु दु धका न्यंकेबले इमिसं न्यने फु “वयागु नां छु ?” यदि जिं मस्यू धका धायेवं इमिसं जित निन्दा याये फु । उकिं ध्वयात कय्का बःमलाका वयाके न्यना स्वये माल ।”

गुगु इलय् मृगत न्ह्यवः हे लखय् कुहाँ वना लः त्वना थहाँ वये धुंकल उबले बोधिसत्त्वं अभ्यस्तम्ह महास्थविरथे विस्तार विस्तारं लखय् कुहाँ वना थहाँ वया वल्कलवस्त्र पुना, अजिनचर्म ब्वहलय् तथा घः ल्हवना, लः हुया उकियात खःगु ब्वहलय् दिकल । उगु इलय् कय्केत उपयुक्त समय सम्भे जुया जुजुं विष भ्याःगु तीरं वयागु जःपाखे कय्का छवत । तीर खःपाखे पिहाँ वल । मृगतय्सं वयात कय्का लाकल धका सिइवं इपिं ग्यानागिना बिस्युं वन ।

यद्यपि लुंया ऊनथे जाम्ह साम पण्डितायात तीरं कल नं वं लःघःयात उखे थुखे वाके मब्यूसे, होश सम्भाले याना विस्तारं क्वकया फि चिइका बँय् दिकल । अनलि दिशायागु विचार याना मांबौपिं च्वं च्वंगु दिशापाखे छुचौं लाका वहःया वस्त्र समानगु फिब्वय् लुंयागु मूर्तिथे जुया गोतुल । अले चित्त थासय् तथा “थुगु हिमालय प्रदेशय् जि सुलिसे वैरी मद्दु, जिगु मनय् नं सुयांप्रति वैर मद्दु” धया म्हुतुं हि ल्हवया जुजुयात मस्वःसे हे थुगु न्हापांगु गाथा धाल -

“को नु मं उसुना विज्जि, पमत्तं उदहारकं ।
खत्तियो ब्राह्मणो वेस्सो, को मं विद्धा निलीयसी’ति” ॥

“जित (थुगु क्षणय् मैत्री भावना मद्दुगु इलय्) प्रमत्तम्हसित लः कया हया च्वनागु इलय् सुनां तीरं कय्का बिल ? व क्षत्रिय, ब्राह्मण वा वैश्य सु खः, गुम्हसिनं जित वाणं कय्का सुपिला च्वं च्वन ?”

थुलि धायेधुंका हानं थःगु शरीरया ला अभक्ष्य खः धयागु क्यनेया नितिं वं थुगु निपुगु गाथा धाल -

“न मे मंसानि खज्जानि, चम्मेनत्थो न विज्जति ।
अथ केन नु वण्णेन, विद्धेय्यं मं अमज्जथा’ति” ॥

“जिगु ला नये ज्युगु मखु, जिगु छचंगु नं ज्या ख्यले दुगु मखु । जित छु कारणं बाणं कय्का स्याये ज्युगु भाःपियागु खः ?”

हानं मेगु गाथाया पाखे वयागु नां आदि सिइके मास्ति वय्कल -

“को वा त्वं कस्स वा पुत्तो, कथं जानेमु तं मयं ।
पुट्ठो मे सम्म अक्खाहि, किं मं विद्धा निलीयसी’ति” ॥

“छ सु खः अथवा छ सुया काय् खः, अले जिमिसं छंत गुकथं म्हसिइकेगु ? हे पासा ! धा, जित बाणं कय्का छाया सुला च्वनागु ?”

थुगु खँ न्यना जुजुं बिचाःयात - “ध्व विष भ्याःगु बाणं जिपाखे लाका च्वन नं वं जित ब्वः मब्यू न त लाक्वपाक्व हे धा । वं जिगु नुगलय् दुने स्वचाइथे (दुहाँ वनेथे) च्वंगु शब्दं सम्बोधन याना च्वन । जि वयाथाय् वने माल ।” व अन वन, वयाथाय् लिक्क दना, धाल -

६. मैत्री भावना याना च्वंम्ह सामयात तीरं कःगु खँय् जुजु मिलिन्द व भदन्त नागसेनया तर्कयुक्त न्ह्यसः लिसःया नितिं मिलिन्द-प्रश्न पृ. २५५ स्वये बहः जू ।

“राजाहमस्मि कासीनं, पीळियक्खोति मं विदू ।
लोभा रडं पहित्वान, मिगमेसं चरामहं ॥

“इस्सत्थे चस्मि कुसलो, दब्धम्मोति विस्सुतो ।
नागोपि मे न मुच्च्वेय, आगतो उसुपातन’त्ति” ॥

“जि काशीया जुजु खः । जित पीलियक्ख धका म्हसिइकू । जि तीर चले यायेगुली कुशलम्ह खः,
तःसकं क्वातूम्ह खः, थ्व खँ प्रसिद्ध जू । जिगु तीरया न्ह्योने वःम्ह किसि नं बचे जुये फइ मखु ।”

थुकथं थःगु बलया बयान याना वयागु नां व गोत्र सिइकेत न्यन्यं धाल -

“को वा त्वं कस्स वा पुत्तो, कथं जानेमु तं मयं ।
पितुनो अत्तनो चापि, नामगोत्तं पवेदया’ति” ॥

“छ सुया काय् खः ? जिमिसं छंत गथे याना म्हसिइकेगु ? छं थःगु व थः बौयागु नां व गोत्र कं ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं “यदि जिं थःत्त थःम्हं देव, नाग, किन्नर आदि अथवा क्षत्रिय आदि
न्ह्यारगुं धाःसा नं थ्वं विश्वास याना हे काइ, अथे नं जिं सत्य खँ ल्हायेमाः” धका बिचाः याना धाल -

“नेसादपुत्तो भदन्ते, सामो इति मं जातयो ।
आमन्तयिसु जीवन्तं, स्वज्जेवाहं गतो सये ॥

“विद्धोस्मि पुथुसल्लेन, सविसेन यथा मिगो ।
सकम्हि लोहिते राज, पस्स सेमि परिण्णुतो ॥

“पटिवामगतं सल्लं, पस्स धिम्हामि लोहितं ।
आतुरो त्थानुपुच्छामि, किं मं विद्धा निलीयसि ॥

“अजिनम्हि हज्जते दीपि, नागो दन्तेहि हज्जते ।
अथ केन नु वण्णेन, विद्धेय्यं मं अमज्जथा’ति” ॥

“भदन्त ! जि ब्याघाया काय् खः, छं भिनेमा, म्वाना च्वनाबले जिमि थःथितिपिसं जित ‘साम
(श्याम)’ धका सःतिइगु खः । उम्ह थौं अथवा कन्हे सिना वनिम्ह जुल ।”

“हे राजन् ! जि चलातयत् कय्कूथे विष थुना तःगु तीरं कःम्ह खः । स्व, जि थःगु हे हि भ्याकं
लसपस जुया गोतुना च्वनाम्ह जुल ।”

“जि रुगण अवस्थाय् थ्यंम्हं छंके न्यना च्वना, जित कय्का छ छाय् सुपिला च्वनागु ?”

“धुंयात छचंगुया नितिं स्याइगु खः, किसियात दन्तया नितिं स्याइगु खः । छं जित छु कारण्य
स्याये बहःम्ह भाःपियागु ?”

जुजुं वयागु खँ न्यना यथार्थ (खःगु) खँ मल्हासे मखुगु खँ ल्हात -

“मिगो उपडित्तो आसि, आगतो उसुपातनं ।
तं दिस्वा उब्बिजी साम, तेन कोधो ममाविसी’ति” ॥

“जिगु बाणया न्ह्योने चलात वःगु खः, इपिं छ खना ग्याना बिस्यूं वया जित च्वःवल । उकिं
जित तं पिहाँ वया जिं छंत बाणं कय्कागु खः ।”

अर्नलि बोधिसत्त्वं “महाराज ! छु धयागु ? थुगु हिमालय प्रदेशय् जित खना बिस्युं वनिपिं सुं चला मद्दु” थये धया गाथात धाल -

“यतो सरामि अत्तानं, यतो पत्तोस्मि विञ्जुतं ।

न मं मिगा उत्तसन्ति, अरञ्जे सापदानिपि ॥

“यतो निधिं परिहरिं, यतो पत्तोस्मि योब्बनं ।

न मं मिगा उत्तसन्ति, अरञ्जे सापदानिपि ॥

“भीरु किम्पुरिसा राज, पब्बते गन्धमादने ।

सम्पोदमाना गच्छाम, पब्बतानि वनानि च ॥

“न मं मिगा उत्तसन्ति, अरञ्जे सापदानिपि ।

अथ केन नु वण्णेन, उत्रासन्ति मिगा मम’न्ति” ॥

“गुबलेनिसें जि लुमं, गुबलेनिसें भाषं सिल, उबलेनिसें जि खना मृगत मग्गाः, शिकार याःवपिं जन्तुत नं मग्गाः ।”

“गुबलेसं निसें जिं वल्कल चीवर धारण याना, गुबले निसें जि ल्याय्म्ह जुल, उबलेसां निसें जि खना मृगत मग्गाः, शिकार याःवपिं जन्तुत नं मग्गाः ।”

“राजन् ! गन्धमादन पर्वतय् किन्नरत च्वं च्वंगु दु । इपिं तःसकं ग्याफर स्वभावयापिं खः । इपिं लिसे नं जिपिं पर्वत व बनय् आनन्दपूर्वक च्वं च्वनागु दु । उकिं उपिं मृगत गुकथं भयभीत जुइ फइ ?”

अर्नलि जुजुं “जिं थुम्ह निरपराधीयात कय्का मखुगु खँ ल्हानागु जुल, आः जिं सत्य खँ ल्हाये माल” धका बिचाः याना धाल -

“न तं तस मिगो साम, किं ताहं अलिकं भणे ।

कोधलोभाभिभूताहं, उरुं ते तं अवस्सजि’न्ति” ॥

“साम ! जिं मृगायात मखना । परन्तु मखुगु खँ ल्हानागु जुल । जिं तँ व लोभया बशय् वना हे छंत बाणं कय्कागु खः ।”

थुलि धया हानं बिचाः यात - “थुम्ह लुंया ऊनर्थे जाम्ह साम थुगु जंगलय् याकचा जक खइ मखु, थ्वया थःधितिपिं नं दयेमाः, जिं थ्वयाके न्यने माल” धका बिचाः याना वं मेगु गाथा धाल -

“कुतो नु साम आगम्म, कस्स वा पहितो तुवं ।

‘उदहारो नदिं गच्छ’, आगतो मिगसम्मत’न्ति” ॥

“पासा ! छ् गनं वयाम्ह खः ? अथवा सुनां छ् वया हया लः कायेत मिग धयागु नदी वयाम्ह खः ?”

वं वयागु खँ न्यना तीव्र वेदना सह यायां म्हुतुं हि ल्ह्व ल्ह्वं थुगु गाथा धाल -

“अन्धा मातापिता म्हुं, ते भरामि ब्रहावने ।

तेसाहं उदकाहारो, आगतो मिगसम्मत’न्ति” ॥

“जिमि मिखां मख्धिं कापिं मांबौपिं दु । जि इमिगु नितिं फलमूल कया हया भयानकगु बनय् इमिगु पालन पोषण याना लहिना च्वनाम्ह खः । इमिगु हे नितिं लः कायेत जि मिग नदी वयाम्ह खः ।”

थुलि धया मांबौपित लुमंका विलाप यायां धाल -

“अत्थि नेसं उसामत्तं, अथ साहस्स जीवितं ।
उदकस्स अलाभेन, मज्जे अन्धा मरिस्सरे ॥

“न मे इदं तथा दुक्खं, लब्धा हि पुमुना इदं ।
यच्च अम्मं न पस्सामि, तं मे दुक्खतरं इतो ॥

“न मे इदं तथा दुक्खं, लब्धा हि पुमुना इदं ।
यच्च तातं न पस्सामि, तं मे दुक्खतरं इतो ॥

“सा नून कपणा अम्मा, चिररत्ताय रुच्छति ।
अट्ठरत्तेव रत्ते वा, नदीव अवसुच्छति ॥

“सो नून कपणो तातो, चिररत्ताय रुच्छति ।
अट्ठरत्तेव रत्ते वा, नदीव अवसुच्छति ॥

“उट्टानपादचरियाय, पादसम्बाहनस्स च ।
साम तातविलपन्ता, हिण्डिस्सन्ति ब्रहावने ॥

“इदम्मि दुतियं सल्लं, कम्पेति हृदयं ममं ।
यच्च अन्धे न पस्सामि, मज्जे हिस्सामि जीवित'न्ति” ॥

“इमिके भोजन जक दु, छवा: म्वायेत गाछि । अथे नं ल: मदुगुलिं कापिं इपिं सिना वनिगु जुल ।”

“थुगु (मरण) जिगु नितिं अजागु दु:ख मखु गुगु मेपिं मनूतयत् जुइथे जा:गु ख: । गथे कि आ: जिं मांयात मखनिगु ।”

“थुगु (मरण) जिगु नितिं अजागु दु:ख मखु गुगु मेपिं मनूतयत् जुइथे जा:गु ख: । गथे कि आ: जिं बौयात मखनिगु ।”

“व बफराम्ह मां अवश्य नं ताउतक ख्वया च्वनिगु जुइ । अले बाचा ई अथवा चा फ्वचायेवं नदी सुके जूथे सुके जुया वनिगु जुइ ।”

“व बफराम्ह बौ अवश्य नं ताउतक ख्वया च्वनिगु जुइ । अले बाचा ई अथवा चा फ्वचायेवं नदी सुके जूथे सुके जुया वनिगु जुइ ।”

“जि अलसि मचासे इमिगु सेवा यानाम्ह ख:, तुति तिया आदि सेवा यानाम्ह ख: । जिमि मांबौपिसं साम तात ! धाघां घोर जंगलय् भत्के जुइगु मखा जुइ ।”

“थ्व निगूगु कं ख:, गुकिं जिगु दुनुगलय् दुने थ्यंक: सुया च्वंगु ख: । ‘जिं थ: कापिं मांबौपित स्वये खनी मखुत, अले जिं प्राण त्याग याये त्यना’ ।”

जुजुं वयागु विलापया स: न्यना विचा: यात - “थ्व छम्ह एकनिष्ठम्ह ब्रह्मचारी ख: । धर्म्य च्वं च्वंम्ह ख: । मांबौपिनिगु पोषण याना च्वंम्ह ख: । आ: थुगु दु:खय् नं इमित हे लुमंका विलाप याना च्वन । थुजाम्ह गुणवान्या प्रति जिं अपराध याये लात । आ: जिं थ्वयात गुकथं आश्वस्त याना बियेगु ?” हानं विचा: यात - “जि नरक वनेगु इलय् राज्यं छु हे याइ ? गथे थ्वं मांबौपित सेवा याना च्वंगु ख:, अथे हे जिं नं इमिगु सेवा याये । थुकथं जुइवं थ्व सिना वंसां मसिइगुथे हे जुइ ।” थुलि निश्चय याना वं धाल -

“मा बाब्हं परिदेवेसि, साम कल्याणदस्सन ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सं ते ब्रहावने ॥

“इस्सत्थे चस्मि कुसलो, दब्बधम्मोति विस्सुतो ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सं ते ब्रहावने ॥

“मिगानं विघासमन्वेसं, वनमूलफलानि च ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सं ते ब्रहावने ॥

“कतमं तं वनं साम, यत्थ मातापिता तव ।
अहं ते तथा भरिस्सं, यथा ते अभरी तुव’न्ति” ॥

“हे कल्याणदर्शन साम ! आपा विलाप याये मते । जिं सेवक जुया (छंगु पलेसा) घोर जंगलय् इमिगु (छं मांबौपिनिगु) सेवा याना बिये ।”

“जि बाण कयकेगुली कुशलम्ह खः, अले उकी व्वातुम्ह खः धयागु खं प्रसिद्ध जू । जि सेवक जुया घोर जंगलय् इमिगु (छं मांबौपिनिगु) सेवा याना बिये ।”

“मृगतयगु नसा माला हया, अले बनयागु फलफुल माला कया हया जिं सेवक जुया घोर जंगलय् इमिगु (छं मांबौपिनिगु) सेवा याना बिये ।”

“हे साम ! व गुगु जंगल जुल गन छिम्मि मांबौपिं च्वं च्वंगु ? जिं इमिगु अथे हे पालन पोषण याये गथे छं याना वया च्वंगु खः ?”

अनलि बोधिसत्त्वं “महाराज ! ज्यू, मांबौपिनिगु पोषण याना बिज्याहूँ” धया वयात लँ क्यक्यं गाथा धाल -

“अयं एकपदी राज, योयं उस्सीसके मम ।
इतो गन्त्वा अट्टकोसं, तत्थ नेसं अगारकं ।
यत्थ मातापिता मय्हं, ते भरस्सु इतो गतो’ति” ॥

“राजन् ! ध्व जिगु (छर्चो) फुसपाखे गुगु यःबु लँपुचा दु, अनं बाक्वय् (बागू कोश) ति वनेवं इमिगु निवासस्थान आश्रम ध्वःदुइ । अन जिमि मांबौपिं च्वं च्वंगु दु । थनं वनां इमिगु पोषण याना बिज्याहूँ ।”

थुकथं वयात लँ क्यना मांबौपिनिप्रति आपालं स्नेह दुगुया कारणं वं अजागु वेदनायात वाक्कुछिना सह याना नं इमिगु सेवा यायेया नितिं ल्हाः बिनित्ति याना प्रार्थना यायां हानं थये धाल -

“नमो ते कासिराजत्थु, नमो ते कासिवट्टुन ।
अन्था मातापिता मय्हं, ते भरस्सु ब्रहावने ॥

“अज्जलिं ते पग्गण्हामि, कासिराज नमत्थु ते ।
मातरं पितरं मय्हं, वुत्तो वज्जासि वन्दन’न्ति” ॥

“हे काशीराज ! छपितं नमस्कार दु । हे काशीवर्धन ! छपितं नमस्कार दु । घोर जंगलय् जिमि मिखां मखीपिं कापिं मांबौपिनिगु सेवा याना बिज्याहूँ ।”

“हे काशीराज ! छपित नमस्कार दु । जिं ल्हाः बिनित्त याना च्वना । जिमि मांबौपित्त जिगु प्रणाम दु धका न्यंका ब्यु ।”

जुजुं “ज्यु” धया स्वीकार यात । बोधिसत्त्व नं मांबौपित्त प्रणाम न्यंकेधुंका बेहोश जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“इदं वत्तान सो सामो, युवा कल्याणदस्सो ।
मुच्छित्तो विसवेगेन, विसज्जी समपज्जथा’ति” ॥

“थुलि धया साम धयाम्ह उम्ह कल्याणदर्शन युवा विषवेगं बेहोश जुल, व सिइम्हथें जुया होश मदया वन ।”

थुबलेतक वं गुलि नं जुजुलिसे खँल्हाबल्हा यात वं सासः हहःपंका खँल्हागु खः । आः जुलसा विषया जोरं वयागु चित्त-सन्तति नुगःपाखे प्रवाहित जुल । वयागु खँ त्वाःदत । म्हुतुप्वाः बन्द जुल । मिखा तिसित । ल्हाः तुति तिल्ल प्यना थिंगः च्वन । म्ह छम्हं हिभ्याः जुल । जुजुं विचाः यात - “नकतिनि जक हे थ्व जिलिसे खँ ल्हाणा च्वंम्ह खः, छु जुल ?” वं वयागु सासः दनि लाकि मंत धका स्वल । सासः पिहाँ मवल । म्ह तिल्ल प्यना थिंगः च्वन । साम सित धका भाःपिया शोक सह याये मफया जुजुं निपा ल्हाः छ्चनय् तथा ततःसकं हाला ख्वया विलाप यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“स राजा परिदेवेसि, बहुं कारुज्जसज्जितं ।
अजरामरोहं आसि, अज्जेतं जामि नो पुरे ।
सामं कालङ्कतं दिस्वा, नत्थि मच्चुस्स नागमो ॥

“यस्सु मं पटिमन्तेति, सविसेन समप्पितो ।
स्वज्ज एवं गते काले, न किञ्चि मभिभासति ॥

“निरयं नून गच्छामि, एत्थ मे नत्थि संसयो ।
तदा हि पकतं पापं, चिररत्ताय किब्बिसं ॥

“भवन्ति तस्स वत्तारो, गामे किब्बिसकारको ।
अरज्जे निम्मनुस्सम्हि, को मं वत्तुमरहति ॥

“सारयन्ति हि कम्मनि, गामे संगच्छ माणवा ।
अरज्जे निम्मनुस्सम्हि, को नु मं सारयिस्सती’ति” ॥

“उम्ह जुजुं तःसकं करुणा चायेपूसे च्वंक विलाप यायां - ‘जिं थःत थःम्हं अजर-अमर भाःपिया च्वनाम्ह खः । थौं जिं साम सिइगु खना सिइका कया मृत्युयागु आगमन जु हे जू खनि ! थ्वयां ह्यो मस्यूगु खः’ ।”

“विषय् फिना तःगु बाणं कल नं गुगु जिलिसे खँल्हाबल्हा याना च्वंगु खः, आः वं समय बिते जुया वनेधुंका छगू शब्द नं न्वं मवात ।”

“निःसन्देह जि नरकय् हे वनिम्ह जुल । थ्व यानागु पापं ताःकालतक दुःख बिइगु जुल ।”

“बस्ती जूसा दारुण-कर्म याःम्ह धका निन्दा याइपिं दया च्वनी । मनूत मदुगु थुगु जंगलय् जित सुनां कनी ?”

“बस्ती (जूसा) मनूत मुना पापकर्मयात लुमंका बिइपिं दइ । मनूत मद्दुगु थुगु जंगलय् जित सुनां कनी ?”

उगु इलय् गन्धमादनय् च्वनिम्ह बहुसोदरी धयाम्ह देव-कन्या छम्ह दुगु जुया च्वन । व बोधिसत्त्वया न्हेगू जन्म न्ह्योयाम्ह मां जुया च्वन । व हे पूर्वस्नेहया कारणं वं न्हिन्हिं बोधिसत्त्वयागु धन्दा कया चिन्तन याना च्वंगु खः । उखुन्हुया दिनय् वं दिव्य सम्पत्तिया भोग याना च्वंगुलिं वयात लुममन । थये नं धया तःगु दु, देव-सम्मेलनय् वना च्वंगुलिं लुममन । व बेहोश जुइधुंका ‘जिमि कायया छु जुया च्वन’ धका वया लुमना वल । वं खन “पीलियम्बु जुजुं जिमि काययात विष भ्याःगु बाणं कय्का बिल । आः व मिग नदीया सिथय् फिसःब्वय् गोतुइका ततःसकं ख्वया च्वन ।” वं बिचाः यात – “यदि जि मवन धाःसा जिमि काय् स्वर्णसाम अन हे फुना वनी । जुजुया नं नुगःचु पँम्हइ । सामया मांबापिं नं नसा मनसे दयांलाना लः त्वनेगु मदया सिना वनी । जि वनेवं जुजुं लः दुगु घः ज्वना मांबौपिंथाय् थ्यंकः वनी । इमिगु खँ न्यना वं इमित काय्याथाय् व्वना हइ । अले इपिलिसे मिले जुया जिं सत्यक्रिया याये । सामयागु विष व्वलाना वनी । थुकथं जिमि कायं जीवन लाभ याइ । मांबौपिनि नं मिखा चाला मिखां खनी । जुजु सामयागु धर्मदेशना न्यना, लिहाँ वना महादान बिया स्वर्गगामी जुइ । उकिं जि अन वनेमाः ।” व अन वना, मिग नदीया सिथय् अदृश्य जुया आकाशय् दना जुजुलिसे खँ ल्हात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“सा देवता अन्तरहिता, पब्वते गन्धमादने ।
रञ्जोव अनुकम्पाय, इमा गाथा अभासथ ॥

“आगुं किर महाराज, अकरि कम्मदुक्कटं ।
अदूसका पितापुत्ता, तयो एकूसुना हता ॥

“एहि तं अनुसिक्खामि, यथा ते सुगती सिया ।
धम्मनन्धे वने पोस, मज्जेहं सुगती तया’ति” ॥

“गन्धमादन पर्वतं अन्तर्धान जुया उम्ह देवीं जुजुया प्रति अनुकम्पा तया थुपिं गाथात धाल ।”

“महाराज ! छपिंसं तःधंगु अपराध यात । छपिंसं मखुगु ज्या यात । छपिंसं निर्दोषम्ह प्राणी छम्हसित जक स्याःगु मखु वया मांबौपिं याना स्वम्ह स्वम्हसित छपु हे बाणं स्याना बिल ।”

“वा, जिं छपिंत स्यना बिये, गुकिं याना छपिंत सुगति दइगु खः । छपिंसं धर्मानुसार बनय् च्वपिं कांपित सेवा याना बिज्याहूँ । जिं मती तया, थुकिं याना छपिं सुगतिस थ्यनी ।”

जुजुं देवीयागु खँ न्यना बिचाः यात – “जिं थ्वया मांबौपिंत पोषण याना स्वर्ग वने ।” थुकी मन व्वातुका, ततःसकं ख्वया हाला, शोक भतिचा याउँकल । अले थये बिचाः यात – “स्वर्णसाम सित जुइमाः’ थुलि बिचाः याना थीथी स्वां कया हया वयागु शरीरय् छाया पूजा यात । हानं लखं अभिषेक याना स्वचा चाःहिला, प्यखेरसं वन्दना यात । अले जागु लः घः ज्वना झ्यातुगु मनं दक्षिण दिशापाखे स्वया वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“स राजा परिदेवित्वा, बहं कारुञ्जसज्झितं ।
उदककुम्भमादाय, पक्कामि दक्खिणामुखो’ति” ॥

“ख्वया हाला, आपालं नुगः मछिंका कारुणिक स्थितिस उम्ह जुजुं लः घः कुबिया जःपाखे स्वया वन ।”

स्वभावं हे जुजु बलवान्मह खः । लः घः कुबिया व आश्रम-भूमिपाखे व्वाँय् वना दुकूल पण्डितया पर्णकुटीया लुखा क्वय् थ्यंकः वन । पण्डितं दुने च्वं च्वना हे वया पला सः ताया ‘ध्व सामयागु पला सः मखु’ धका सिइका काल । ‘ध्व सुयागु पलाख्वाँय्या सः खः ?’ न्यन्यं वं थुपिं निपु गाथात धाल -

“कस्स नु एसो पदसद्दो, मनुस्सस्सेव आगतो ।
नेसो सामस्स निग्घोसो, को नु त्वमसि मारिस ॥

“सन्तज्झि सामो वजति, सन्तं पादानि नेयति ।
नेसो सामस्स निग्घोसो, को नु त्वमसि मारिसा’ति” ॥

“ध्व सुं मेम्ह मनूया पला सः खः । ध्व मनूया सःथें च्वं । ध्व सामयागु सः मखु । हे भाजु ! छ सु खः ?”

“वयागु पला सः साप हे नाइसे च्वं, सामं शान्तपूर्वक पलाः छिइ । ध्व मनूया सःथें च्वं । ध्व सामया सः मखु । हे भाजु ! छ सु खः ?”

ध्व खँ न्यना जुजुं बिचाः यात - “यदि जिं थः जुजु धका मकंसे इमित जिं छिमि काय्यात स्यानाम्ह धका कन धाःसा ध्वं तँ पिकया जित छाःगु वचन न्वंवाइ । थुकिं याना जिगु मनय् नं थुमिप्रति क्रोध पिहाँ वइ । अले जिं थुमित कष्ट नं बिये फु । ध्व जिगु नितिं अकुशल कर्म जुइ । ‘जुजु’ धका धायेबले सकलें गयाइ । उकिं आः जुजु जुयागुया खँ नि कने माल ।” वं लः घः दिकेगु धासय् वना लः घः दिकल अले पर्णशालाया लुखा क्वय् दना धाल -

“राजाहमस्मि कासीनं, पीलियवखोति मं विदू ।
लोभा रटुं पहित्वान, मिगमेसं चरामहं ॥

“इस्सत्थे चस्मि कुसलो, दब्धम्मोति विस्सुतो ।
नागोपि मे न मुच्चेय्य, आगतो उसुपात्तन’न्ति” ॥

“जि काशीया जुजु खः । जित पीलियवख धका म्हसिइकू । जि तीर चले यायेगुली कुशलम्ह खः, तःसकं क्वातुम्ह खः, ध्व खँ प्रसिद्ध जू । जिगु तीरया न्ह्योने वःम्ह किसि नं बचे जुये फइ मखु ।”

दुकूल पण्डितं नं वयाके कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“स्वागतं ते महाराज, अथो ते अदुरागतं ।
इस्सरोसि अनुप्पत्तो, यं इधत्थि पवेदय ॥

“तिन्दुकानि पियालानि, मधुके कासुमारियो ।
फलानि खुइकप्पानि, भुज्ज राज वरं वरं ॥

“इदम्पि पानीयं सीतं, आभतं गिरिगम्भरा ।
ततो पिव महाराज, सचे त्वं अभिकङ्कसी’ति” ॥

“महाराज ! छपित लसकुस दु, छपिं थन बिज्यागु बां हे लात । छपिं ईश्वर खः । छपिं थन बिज्यात । थन छु छु दुगु खः, आज्ञा जुया बिज्याहुँ ।”

“हलुवाबेत व पियालया हः, मधुर कासुमारी (तुयुगु अँ = अथवा तुसि) फल, चिचिगवःगु फलफुल भतिचा दु । हे राजन् ! बां बांलागु ल्यया ल्यया भपिया बिज्याहूँ ।”

“हे महाराज ! यदि छिपिनि यःसा पर्वतयागु ज्वलं हया तःगु ध्व ख्वाउँसे च्वंगु लः नं त्वना (भपा) बिज्याहूँ ।”

थुकथं लसकुस यायेवं जुजुं बिचाः यात - “जिं छिमि काययात स्यायेधुन धका न्ह्यवः हे धाये मज्यू । मस्यूपहः याना खँ शुरु याना कने ।” थथे बिचाः याना धाल -

“नालं अन्धा वने दट्टुं, को नु वो फलमाहरि ।
अनन्धस्सेवयं सम्मा, निवापो मय्ह खायती’ति” ॥

“कापिसं वनय् खंके फइ मखु । थुपिं फलत सुनां हया ब्यूगु ? जिं स्वयेबले ध्व (खाद्य सामग्री) मुंका तःगु सुं मिखा दुम्हसियागु हे ज्या जुइमाः ।”

ध्व खँ न्यना पण्डितं “महाराज ! जिमिसं ध्व फलाफल हयागु मखु, जिमि कायं हया तःगु खः” धका क्यनेया नितिं वं निपु गाथात धाल -

“दहरो युवा नातिब्रहा, सामो कल्याणदस्सन्नो ।
दीघस्स केसा असिता, अथो सूनग्गवेल्लिता ॥

“सो हवे फलमाहरित्वा, इतो आदाय कमण्डलुं ।
नदिं गतो उदहारो, मज्जे न दूरमागतो’ति” ॥

“ल्याय्मह, युवाम्ह, तःधिकमह नं मखु, चिधिकमह नं मखुमह, वयागु नां खः साम, व कल्याणदर्शनमह खः । वयागु सँ तःहाक, हाकु अले कुलि कुलि चिं ।”

“वं फल कया हया धनं कमण्डलु ज्वना लः काः वनेत नदी वना च्वन । जिं स्वयेबले, व तापा मजू, वया हे च्वन जुइमाः ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं धाल -

“अहं तं अवधिं सामं, यो तुय्हं परिचारको ।
यं कुमारं पवेदेथ, सामं कल्याणदस्सनं ॥

“दीघस्स केसा असिता, अथो सूनग्गवेल्लिता ।
तेसु लोहितलित्तेसु, सेति सामो महा हतो’ति” ॥

“गुम्हसिनं छिमिगु सेवा याना च्वंगु खः, गुम्ह कल्याणदर्शनमह साम कुमारयागु खँ ल्हाना च्वनागु खः वयात जिं स्यायेधुन ।”

“वयागु सँ तःहाक, हाकु, कुलि कुलि चिं । उगु हि भ्याःगु सँय् व जिपाखें घाःपाः जुया गोतुला च्वने धुंकल ।”

दुकूल पण्डितया भतिचा तापाक पारिकाया पर्णशाला दुगु जुया च्वन । व अन फेतुना च्वंबले जुजुयागु खँ न्यना, उगु खँ सिइकेत उत्सुक जुया अनं खिपःया ग्वाहालिं दुकूल पण्डितयाथाय् वया धाल -

“केन दुकूल मन्तेसि, ‘हतो सामो’ति वादिना ।
‘हतो सामो’ति सुत्वान, हदयं मे पवेधति ॥

“अस्सत्थस्सेव तरुणं, पवाळं मालुतेरितं ।
‘हतो सामो’ति सुत्वान, हृदयं मे पवेधती’ति” ॥

“सामयात स्यायेधुन धका धया च्वंम्हलसे, हे दुकूल ! छं खँ ल्हाना च्वनागु ला ? साम सित धयागु खँ न्यना जिगु नुगः भारा भारा मिना च्वन ।”

“गथे पीपल सिमाया न्हूगु हः फसं संका च्वथें हे ‘साम सिइ धुंकल’ धयागु खँ न्यना जिगु नुगः भारा भारा मिना च्वन ।”

दुकूल पण्डितं वयात उपदेश व्युब्युं धाल -

“पारिके कासिराजायं, सो सामं भिगसम्मते ।
कोधसा उसुना विज्झि, तस्स मा पापमिच्छिम्हा’ति” ॥

“हे पारिका ! शुम्ह काशी जुजु खः । ध्वं स्वयं भिग नदीया सिधय् तमं चूर जुया वयात कय्का व्यूगु खः । भीसं ध्वयागु मभिंगु चित्ते मयाये नु ।”

हानं पारिकां धाल -

“किच्छा लद्धो पियो पुत्तो, यो अन्धे अभरी वने ।
तं एकपुत्तं घातिम्हि, कथं चित्तं न कोपये’ति” ॥

“तःसकं थाकुक्क यःम्ह काय् दुगु खः, गुम्हसिनं बनय् कांपिं मांबौपिनिगु सेवा याना च्वंगु खः । उम्ह याकः काय्यात स्याम्हसिया प्रति गुकथं तं पिहाँ मवइगु ?”

दुकूल पण्डितं धाल -

“किच्छा लद्धो पियो पुत्तो, यो अन्धे अभरी वने ।
तं एकपुत्तं घातिम्हि, अक्कोधं आहु पण्डिता’ति” ॥

“तःसकं थाकुक्क यःम्ह काय् दुगु खः, गुम्हसिनं बनय् कांपिं मांबौपिनिगु सेवा याना च्वंगु खः । पण्डितपिसं धया तःगु दु, ‘धुजाम्ह याकः काय्यात स्याम्हसिया प्रति नं तं पिकाये मज्यु’ ।”

धुलि धया इपिं निम्हसिनं ल्हातं छाती बुबु स्याना बोधिसत्त्वयागु गुणयात लुमंका तःसकं ख्वल । अनलि जुजुं इमित आश्वासन व्युब्युं धाल -

“मा बाळ्हं परिदेवेध, ‘हतो सामो’ति वादिना ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सामि ब्रहावने ॥

“इस्सत्थे चस्मि कुसलो, दळ्हधम्मोति विस्सुतो ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सामि ब्रहावने ॥

“भिगानं विधासमन्वेसं, वनमूलफलानि च ।
अहं कम्मकरो हुत्वा, भरिस्सामि ब्रहावने’ति” ॥

“साम स्यायेधुन धका धयाम्हसिया खँ न्यना आपालं विलाप याये मते । जिं भारी तःधंगु जंगलय् छिंमि सेवक जुया छिंमित पालन याना च्वने ।”

“जि तीर चले याये सःम्ह खः, क्वातूम्ह खः धयागु खँ जगत प्रसिद्ध जू । जिं भारी तःधंगु जंगलय् छिमि सेवक जुया छिमित पालन याना च्वने ।”

“मृगतयुगु ला व जंगलयागु फलमूल मामां जिं भारी तःधंगु जंगलय् छिमि सेवक जुया छिमित पालन याना च्वने ।”

थुकथं जुजुं “छिमिसं चिन्ता काये मते । जित राज्ययागु अपेक्षा मंत । जिं जीवनकाःछिं छिमिगु सेवा याये” धया इमित आश्वासन बिल । वं जुजुलिसे खँल्हाबल्हा यासे धाल -

“नेस धम्मो महाराज, नेतं अम्हेसु कप्पति ।
राजा त्वमसि अम्हाकं, पादे वन्दाम ते मय’न्ति” ॥

“महाराज ! ध्व धर्म मखु । ध्व जिमित शोभा विइ मखु । छपिं जिमि जुजु खः । जिमिसं छपिनिगु चरणय् प्रणाम याना च्वना ।”

ध्व खँ न्यना जुजु तःसकं लय्ताल । अहो ! आश्चर्य खः ! जि थुलिमच्छि दोषी खः, अथे नं जिप्रति कठोर वचन तर्क मल्हाः । जित भन् च्वछाया च्वन । वं गाथा धाल -

“धम्मं नेसादा भणथ, कता अपचिती तया ।
पिता त्वमसि अम्हाकं, माता त्वमसि पारिके’ति” ॥

“हे निषाद ! छं धर्मयागु खँ ल्हाना च्वन । छं जिमिगु आदर तल । छ जिमि बौ खः अले हे पारिका ! छ मां खः ।”

इमिसं ल्हाः ज्वजलपा बिनित याना धाल - “महाराज ! छपिसं जिमिगु सेवा याये माःगु मद्दु । जिमित तुतांया च्वका ज्वंका अन यंका सामयात क्यने यंका ब्यु ।” थथे प्रार्थना यायां इमिसं निपु गाथात धाल -

“नमो ते कासिराजत्थु, नमो ते कासिवड्डन ।
अज्जलिं ते पग्गण्हाम, याव सामानुपापय ॥
“तस्स पादे समज्जन्ता, मुखच्च भुजदस्सनं ।
संसुम्भमाना अत्तानं, कालमागमयामसे’ति” ॥

“हे काशीराज ! छपित नमस्कार दु । हे काशीवर्धन ! छपित नमस्कार दु । जिमिसं छपित ल्हाः बिनित याना च्वना । गन साम दु, अन जिमित थ्यंका ब्यु ।”

“वयागु तुती भोसुना व बांलागु ख्वाः मिखा व शरीरया अंगत थ्युथ्युं जिपिं थःपिं मसिइतले सामया लिक्क पिया च्वने ।”

इमिसं थथे धया च्वंगु इलय् निभा बिना वन । ‘यदि जिं इमित आः हे ब्वना यंकल धाःसा वयात खना थुमिगु नुगः पँम्हुइ फु । थुपिं स्वम्हं सित धाःसा जि नरकय् वनिगु निश्चित हे जू । उकिं जिं इमित वने विये मखु ।” थुलि बिचाः याना जुजुं प्यपु गाथात धाल -

“ब्रहा वाळमिगाकिण्णं, आकासन्तं व दिस्सति ।
यत्थ सामो हतो सेति, चन्दोव पतितो छमा ॥

“ब्रहा वाळमिगाकिण्णं, आकासन्तं व दिस्सति ।
यत्थ सामो हतो सेत्ति, सूरियोव पतितो छमा ॥

“ब्रहा वाळमिगाकिण्णं, आकासन्तं व दिस्सति ।
यत्थ सामो हतो सेत्ति, पंसुना पतिकुन्थितो ॥

“ब्रहा वाळमिगाकिण्णं, आकासन्तं व दिस्सति ।
यत्थ सामो हतो सेत्ति, इधेव वसथस्समे’ति” ॥

“गुगु बनय् साम घाःपा जुया चताः वाना च्वंगु खः अन चन्द्रमा कुतुं वया पृथ्वीस चताः वना च्वंथे जुया च्वन, अन आपालं ग्यानपूर्पिं पशुत भुना च्वंगु महाबन आकाशया च्चकाय् खने दया च्वन ।”

“गुगु बनय् साम घाःपा जुया चताः वाना च्वंगु खः अन सूर्य कुतुं वया पृथ्वीस चताः वना च्वंथे जुया च्वन, अन आपालं ग्यानपूर्पिं पशुत भुना च्वंगु महाबन आकाशया च्चकाय् खने दया च्वन ।”

“गुगु बनय् साम फिं त्वःपुया घाःपा जुया चता वाः वना च्वन, अन आपालं ग्यानपूर्पिं पशुत भुना च्वंगु महाबन आकाशया च्चकाय् खने दया च्वन ।”

“गुगु बनय् साम घाःपा जुया चताः वाः वना च्वन, अन ग्यानपूसे च्वंपिं पशुत भुना च्वंगु बन आकाशया च्चकाय् खने दया च्वन ।”

अनंलि इमिसं पशु आदिपिनिपाखे थःगु निर्भयता क्यनेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“यदि तत्थ सहस्सानि, सतानि नियुतानि च ।
नेवम्हाकं भयं कोचि, वने वाळेसु विज्जती’ति” ॥

“अन हारांपिं, ग्यानपूर्पिं पशुत सच्छि, द्वःच्छि, अल्याख छाया मद्यका अथे नं जिमित इमिपाखे छुं गुगुं प्रकारयागु भय मद्दु ।”

जुजुं इमित गने फइ मखुत धयागु सिइका वं इमित ल्हाः ज्वना अन यंकल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो अन्धानमादाय, कासिराजा ब्रहावने ।
हत्थे गहेत्वा पक्कामि, यत्थ सामो हतो अहू’ति” ॥

“अनंलि जुजुं इमित तःधंगु बनय् कांपितं ल्हाः ज्वना अन यंका बिल गन साम घाःपाः जुया थसः पाया च्वंगु खः ।”

इमित वयाथाय् लिक्क यंका वं इमित ‘थ्व छिमि काय् खः’ धका धाल । अले वया बौम्हं छुचो व मांमं तुति व खम्पाय् ल्हाः तया फेतुना विलाप यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेत शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्थितं ।
अपविद्धं ब्रहारज्जे, चन्दं व पतितं छमा ॥

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्थितं ।
अपविद्धं ब्रहारज्जे, सूरियं व पतितं छमा ॥

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्धितं ।
अपविद्धं ब्रह्मरञ्जे, कलूनं परिदेवयुं ॥

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्धितं ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘अधम्मो किर भो’इति ॥

“बाब्बं खो त्वं पमत्तोसि, साम कल्याणदस्सन ।
यो अज्जेवं गते काले, न किञ्चि मभिभाससि ॥

“बाब्बं खो त्वं पदित्तोसि, साम कल्याणदस्सन ।
यो अज्जेवं गते काले, न किञ्चि मभिभाससि ॥

“बाब्बं खो त्वं पकुद्धोसि, साम कल्याणदस्सन ।
यो अज्जेवं गते काले, न किञ्चि मभिभाससि ॥

“बाब्बं खो त्वं पसुत्तोसि, साम कल्याणदस्सन ।
यो अज्जेवं गते काले, न किञ्चि मभिभाससि ॥

“बाब्बं खो त्वं विमनोसि, साम कल्याणदस्सन ।
यो अज्जेवं गते काले, न किञ्चि मभिभाससि ॥

“जटं बलिनं पंसुगतं, कोदानि सण्ठपेस्सति ।
सामो अयं कालकतो, अन्धानं परिचारको ॥

“को मे सम्मज्जमादाय, सम्मज्जिस्सति अस्समं ।
सामो अयं कालकतो, अन्धानं परिचारको ॥

“कोदानि न्हापयिस्सति, सीतेनुण्होदकेन च ।
सामो अयं कालकतो, अन्धानं परिचारको ॥

“कोदानि भोजयिस्सति, वनमूलफलानि च ।
सामो अयं कालकतो, अन्धानं परिचारको’ति” ॥

“साम पुतायात धुलं गया च्वंगु, तीर कया च्वंगु, तःधंगु बनय् अथे हे थसः पाया च्वंगु गथे पृथ्वीस चन्द्रमा कुतुं वया च्वथे जुल ।”

“साम पुतायात धुलं गया च्वंगु, तीर कया च्वंगु, तःधंगु बनय् अथे हे थसः पाया च्वंगु गथे पृथ्वीस सूर्य कुतुं वया च्वथे जुल ।”

“साम पुतायात धुलं गया च्वंगुलिं नुगः मद्धिका करुणा याचापुसे च्वंक ख्वल ।”

“साम पुतायात धुलं गया च्वंगु खना इमिसं ल्हाः ल्त्वना ख्वख्वं ‘अहो ! अधर्म जुल’ धका हाल ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छं तःन्ट्यो वय्कल । थुलिमद्धि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छ तःसकं मत्तम्ह जुल । थुलिमद्धि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छ तःसकं प्रमत्तम्ह जुल । थुलिमद्धि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छं तःसकं तै पिकया च्वन । थुलिमद्धि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छ तःसकं अभिमानीम्ह जुल । थुलिमछि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“हे कल्याणदर्शन साम ! छ आपालं तँम्वया च्वन । थुलिमछि ई वन नं छं छुं न्वंमवाः ।”

“जिमिगु जटा स्वया ल्वाकःबाकः जुइ धुंकल, धुलं गया धि चिने धुंकल, आः सुनां मोल्हुइका चाया बिइगु ? कांपिनिगु सेवा याइम्ह थुम्ह साम आः मंत ।”

“सुनां आः आश्रमय् बँ पुना सफा याना बिइगु ? कांपिनिगु सेवा याइम्ह थुम्ह साम आः मंत ।”

“सुनां आः ख्वाउँ लखं व क्वाःगु लखं मोल्हुइका बिइगु जुइ ? कांपिनिगु सेवा याइम्ह थुम्ह साम आः मंत ।”

“सुनां आः बनयागु फलमूल हया नके हइगु जुइ ? कांपिनिगु सेवा याइम्ह थुम्ह साम आः मंत ।”

वया मांमं आपालं विलाप याना ख्वयेधुंका कायया छाती ल्हाः तःबले क्वाजः दुगु चाल । वं वयाके क्वाजः आःतकं दनिगु चाय्का विषयागु जोरं बेहोश जूम्ह जुइमाः धका मती तल । वं वयाके च्वंगु विष क्वकायेया नितिं सत्यक्रिया याये माल धका निश्चय याना वं सत्यक्रिया यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्थितं ।
अट्टिता पुत्तसोकेन, माता सच्चं अभासथ ॥

“येन सच्चेनयं सामो, धम्मचारी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, ब्रह्मचारी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, सच्चवादी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, मातापेत्तिभरो अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, कुले जेट्टापचायिको ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, पाणा पियतरो मम ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“यं किञ्चित्थि कतं पुज्जं, मद्दञ्चेव पितुच्च ते ।
सब्बेन तेन कुसलेन, विसं सामस्स हज्जतू’ति” ॥

“धुलय् गोतुला च्वंम्ह काय् सामयात खना पुत्रशोकं दुःखी जूम्ह मांमं सत्यक्रिया यात ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा धर्मचारीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं थ्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा ब्रह्मचारीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं थ्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा सत्यवादीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा मांबौपिनिगु सेवा याइम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा थकालिपिंत हनामना तइम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“जिं अथवा ध्वया बौम्हं गुलि नं पुण्य यानागु, याःगु दु, उगु कुशल कर्मयागु प्रतापं सामयागु विष मदया वनेमा ।”

थुकथं मांमं न्हेपु गाथाद्वारा सत्यक्रिया यायेवं साम मूपुल । अले वया बौम्हं नं जिमि काय् म्वाइ, जिं नं सत्यक्रिया याये धका मती लुइका वया मांमं याःथे थःम्हं नं सत्यक्रिया यात -

“दिस्वान पतितं सामं, पुत्तकं पंसुकुन्थितं ।
अट्टितो पुत्तसोकेन, पिता सच्चं अभासथ ॥

“येन सच्चेनयं सामो, धम्मचारी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, ब्रह्मचारी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, सच्चवादी पुरे अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, मातापेत्तिभरो अहु ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, कुले जेडापचायिको ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“येन सच्चेनयं सामो, पाणा पियतरो मम ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“यं किञ्चित्थि कतं पुज्जं, मय्हज्जेव मातुच्च ते ।
सब्बेन तेन कुसलेन, विसं सामस्स हज्जतू’ति” ॥

“धुलय् गोतुला च्वंम्ह काय् सामयात खना पुत्रशोकं दुःखी जूम्ह बौम्हं सत्यक्रिया यात ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा धर्मचारीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा ब्रह्मचारीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा सत्यवादीम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा मांबौपिनिगु सेवा याइम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“गुगु सत्यं थुम्ह साम न्हापा थकालिपित हनामना तइम्ह खः, थुगु सत्ययागु प्रभावं ध्वयागु विष मदया वनेमा ।”

“जिं अथवा ध्वया मांमं गुलि नं पुण्य यानागु, याःगु दु, उगु कुशल कर्मयागु प्रतापं सामयागु विष मदया वनेमा ।”

बौम्हसिनं सत्यक्रिया यायेवं बोधिसत्त्व फःपुला मेखें मूपुल । अले देवीं नं स्वंगूगु सत्यक्रिया यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यासे शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“सा देवता अन्तरहिता, पब्बते गन्धमादने ।
सामस्स अनुकम्पाय, इमं सच्चं अभासथ ॥

“पब्बत्याहं गन्धमादने, चिररत्तनिवासिनी ।
न मे पियतरो कोचि, अज्जो सामेन विज्जति ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“सब्बे वना गन्धमया, पब्बते गन्धमादने ।
एतेन सच्चवज्जेन, विसं सामस्स हज्जतु ॥

“तेसं लालप्पमानानं, बहुं कारुज्जसज्झितं ।
खिप्पं सामो समुट्ठासि, युवा कल्याणदस्सनो’ति” ॥

“गन्धमादन पर्वतं अन्तर्धान जुया उम्ह देवीं सामयात अनुकम्पा तयेया नितिं थुगु सत्य धाल ।”

“जिं ताःकालं निसें गन्धमादन पर्वतय् निवास याना च्वनाम्ह खः । सामसिबे अप्वः यःम्ह जि मेपिं सुं मद्दु । थुगु सत्यया प्रभावं सामयागु विष मदया वनेमा ।”

“गन्धमादन पर्वतय् दक्वं बन सुगन्धित जू । थुगु सत्यया प्रभावं सामयागु विष मदया वनेमा ।”

“वयागु अतिकं करुणा चाये बहःगु सलं धया च्वंबले कल्याणदर्शनम्ह युवक साम तुरन्त दना वल ।”

थुकथं बोधिसत्त्व निरोगी जूगु, वया मांबौपिनि हानं मिखां खंगु, निभा लुया वःगु अले देवीया प्रतापं उपिं प्यंम्हं आश्रमय् थ्यंगु - थ्व सकतां छगू हे क्षणय् जूगु जुल । मांबौपिं मिखां छुइवं अले साम निरोगी जुइवं इपिं सकलें तःसकं लय्ताल । इमित साम पण्डितं गाथा धाल -

“सामोहमस्मि भइं वो, सोत्थिनाम्हि समुट्ठितो ।
मा बाळ्हं परिदेवेथ, मञ्जुनाभिवदेथ म’न्ति” ॥

“छिमिगु भिं जुइमा, जि साम खः, सकुशल दना वयाम्ह खः । आपाः विलाप याये मते । जिलिसे नायगु सलं खें ल्हा ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं जुजुयात खना वयात लसकुस याना धाल -

“स्वागतं ते महाराज, अथो ते अदुरागतं ।
इस्सरोसि अनुप्पत्तो, यं इधत्थि पवेदय ॥

“तिन्दुकानि पियालानि, मधुके कासुमारियो ।
फलानि खुद्दकप्पानि, भुज्ज राज वरं वरं ॥

“अत्थि मे पानीयं सीतं, आभतं गिरिगम्भरा ।
ततो पिव महाराज, सचे त्वं अभिकङ्क्षसी'ति” ॥

“महाराज ! छपिं त लसकुस दु, छपिं थन बिज्यागु बां हे लात । छपिं ईश्वर खः । छपिं थन बिज्यात । थन छु छु दुगु खः, आज्ञा जुया बिज्याहूँ ।”

“हलुवाबेत व पियालया हः, मधुर कासुमारी (तुयुगु अँ अथवा तुसि) फल, चिचिगवःगु फलफुल भतिचा दु । हे राजन् ! बां बांलागु ल्यया ल्यया भपिया बिज्याहूँ ।”

“हे महाराज ! यदि छपिनि यःसा पर्वतयागु ज्वलं हया तःगु ध्व ख्वाउँसे च्वंगु लः नं त्वना (भपा) बिज्याहूँ ।”

जुजुं अजागु आश्चर्ययात खना धाल -

“सम्मूहामि पमुहामि, सब्बा मुहन्ति मे दिसा ।
पेतं तं साम मद्विंख, को नु त्वं साम जीवसी'ति” ॥

“जित मोह जुल, प्रमोह जुल, सकतां दिशातयूसं जित मूढ याना बिल । हे साम ! जिं छंगु लास खनागु खः । छंत सुनां म्वाका बिल ?”

साम बोधिसत्त्वं थुम्ह जुजुं जित सिइम्ह भाःपिल धका मती तथा थः म्वानिगु खँ क्यनेया नितिं थुगु गाथात धाल -

“अपि जीवं महाराज, पुरिसं गाळ्हवेदनं ।
उपनीतमनसङ्कप्पं, जीवन्तं मज्जते मतं ॥

“अपि जीवं महाराज, पुरिसं गाळ्हवेदनं ।
तं निरोधगतं सन्तं, जीवन्तं मज्जते मत'न्ति” ॥

“महाराज ! अत्यन्त वेदनाग्रस्तपिं प्राणीपिं नं भवङ्ग अवस्थाय् म्वाना च्वंसां सिइम्हथे च्वनिगु खः ।”

“महाराज ! अत्यन्त वेदनाग्रस्तपिं प्राणीपिं नं निद्रित अवस्थाय् म्वाना च्वंसां सिइम्हथे च्वनिगु खः ।”

थुकथं लोकं जित म्वानिम्ह जूसां सिइम्ह भाप्यूगु खः धका धया जुजुयात सदर्थय् लगे यायेगु इच्छां धर्मोपदेश ब्युब्युं निपु गाथात धाल -

“यो मातरं पितरं वा, मच्चो धम्मेन पोसति ।
देवापि नं तिकिच्छन्ति, मातापेत्तिभरं नरं ॥

“यो मातरं पितरं वा, मच्चो धम्मेन पोसति ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती'ति” ॥

“गुम्ह मनुखं मां वा बौयात धर्मानुसार सेवा याइ, देवतापिसं नं मांबौपिनिगु सेवा याम्हसित वासः याना बिइ ।”

“गुम्ह मनुखं मां वा बौयात धर्मानुसार सेवा याइ, वयागु थन नं प्रशंसा जुइ अले व परलोक वनेवं स्वर्गय् नं आनन्द माने याइ ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं बिचाः यात - “भो ! आश्चर्यं खः ! मांबौपितं सेवा याःम्हसिया रोगयात देवतापिसं नं चिकित्सा याइ ! ध्व साम तःसकं बांलाना च्वन ।” वं ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना धाल -

“एस भिय्यो पमुद्दामि, सब्बा मुद्दन्ति मे दिसा ।
सरणं तं साम गच्छामि, त्वञ्च मे सरणं भवा’ति” ॥

“जि भन् हे मोहलय् लात । सकतां दिशातय्सं जित मूढ याना बिल । हे साम ! जि छंगु शरणय् वये त्यना । छपिं जिगु शरण जुया ब्यु ।”

अनलि बोधिसत्त्वं “महाराज ! यदि देवलोक वनेगु इच्छा दःसा महान् दिव्य सम्पत्ति भोग यायेगु इच्छा दःसा थुपिं भिगू धर्मचर्यायागु पालन या ।” वं भिपु धर्मचर्या गाथात न्यंकल -

“धम्मं चर महाराज, मातापितृसु खत्तिय ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, पुत्तदारेसु खत्तिय ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, भित्तामच्चेसु खत्तिय ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, वाहनेसु बलेसु च ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, गामेसु निगमेसु च ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, रट्टेसु जनपदेसु च ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, समणब्राह्मणेसु च ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, भिगपवस्त्रीसु खत्तिय ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, धम्मो चिण्णो सुखावहो ।
इध धम्मं चरित्वान, राज सगं गमिस्ससि ॥

“धम्मं चर महाराज, सइन्दा देवा सब्रह्मका ।
सुचिण्णेन दिवं पत्ता, मा धम्मं राज पामदो’ति” ॥

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! मांबौपिनिप्रति धर्माचरण याना बिज्याहुँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! काय् कलापिनिप्रति धर्माचरण याना बिज्याहुँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! मित्र अमात्यपिनिप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! वाहन व सेनातयप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! गां व निगमप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! राष्ट्र व जनपदप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! श्रमण-ब्राह्मणपिनिप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“हे क्षत्रिय ! हे राजन् ! पशुपंछिपिनिप्रति धर्माचरण याना बिज्याहूँ । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग थ्यनी ।”

“महाराज ! धर्माचरण याना बिज्याहूँ । धर्माचरण सुखदायक जू । थन धर्माचरण यायेवं स्वर्ग गमन दइ ।”

“महाराज ! धर्माचरण याना बिज्याहूँ । धर्माचरण यायेवं हे इन्द्र व सब्रह्म देवगणपित दिव्यलोक प्राप्त जूगु खः । जुजु धर्मय गुबलें प्रमाद जुया बिज्याये मते ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं दशराजधर्मयागु उपदेश बिल अले मेगु नं उपदेश बिया वयात पञ्चशील बिल । जुजु उगु उपदेशयात छत्रचनं स्वीकार यात अले वाराणसी वना दानादि पुण्य याना परिषद्सहित स्वर्गगामी जुल । बोधिसत्त्व नं मांबौपिलिसे तुं अभिजा व समापत्ति लाभ याना ब्रह्मलोकगामी जुल ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! मांबौपिनिगु सेवा यायेगु पण्डितपिनिगु वंश परम्परा खः” आज्ञा जूसे (आर्य) सत्ययात प्रकाशित याना जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । सत्य प्रकाशनया अन्तय उम्ह भिक्षुं स्रोतापत्तिफल प्राप्त यात । उगु इलय जुजु आनन्द खः । देवकन्या उत्पलवर्णा खः । शक्र अनुरुद्ध खः । बौ काश्यप खः । मां भद्रकपिलानी खः । स्वर्णसाम पण्डित जुलसा जि हे खः ।

- * -

५४१. निमि जातक

“अच्छेरं वत लोकसिं-...” थुगु गाथा शास्तां मिथिलाया आश्रम मखादेव (मघदेव) अम्बबनय् च्वना बिज्यागु इलय् मुसुकक न्हिला बिज्यागुया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

छन्हुया दिनय् सनिलया इलय् आपालं भिक्षुपिं व्वना शास्ता उगु आम्रबनय् चाःहिला बिज्याना च्वंबले शास्तां छगू बांलागु भूमी प्रदेशयात खना थःगु पूर्व-चरित्र क्यनेगु इच्छां मुसुकक न्हिला बिज्यात । आयुष्मान् आनन्द स्थविरं मुसुकक न्हिला बिज्यागुया कारण न्यन । “आनन्द ! मखादेव जुजुया रूपय् उत्पन्न जुयागु इलय् जि थुगु प्रदेशय् ध्यान-क्रीडा याना च्वनाम्ह खः ।” वं प्रार्थना यायेवं शास्तां लाया व्यूगु आसनय् फेतुना बिज्यासे पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापायागु समयय् विदेश राष्ट्रय् मिथिला नगरय् मखादेव (मघदेव) धयाम्ह छम्ह जुजु दु । वं चेय्प्यद्रः दैतक युवराज जुया बिते यात । चेय्प्यद्रः दै राज्य याना च्वनेधुंका छन्हु नौयात धाल - पासा नौ ! जिगु छचनय् तुयुगु सँ खने दत धायेवं जित धा ।” लिपा छन्हु नौनं तुयुगु सँ खने दयेवं वं धाल । जुजु वयात सँ पुइके बिया थःगु पाःल्हातय् तय्के बिल । उगु सँ खना जुजुयात थःगु छचो फुसय् मृत्यु थ्यकः वःथे जुल । वं बिचाः यात, आः थ्व जिगु प्रव्रजित जुइगु समय जुल । उकिं नौयात छगू भिंगु गां बक्सिस बिया तःधिकम्ह काय्यात सःतके छवया धाल - “तात ! राज्य सम्भाले या । जि प्रव्रजित जूवने ।” वं “देव ! छाया ?” धका न्यनेवं लिसः बिल -

“उत्तमङ्गरुहा मरुं, इमे जाता वयोहरा ।
पातुभूता देवदूता, पब्बज्जासमयो ममा’ति” ॥

“जिगु आयु हरण याइम्ह थ्व जिगु छचनय् (तुयुगु) सँ बुया वये धुंकल । थुपिं देवदूतत पिहाँ वये धुंकल । थ्व जिगु प्रव्रज्याया ई खः ।”

थुलि कन अले वयात राज्याभिषिक्त याना बिल । अले वयात नं थथे हे या धका उपदेश बिया, नगरं पिहाँ वना भिक्षुपिनिगु प्रव्रज्याकथं प्रव्रजित जुल । वं चेय्प्यद्रः दैतक प्यंगू ब्रह्मविहारयागु भावना याना ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूवने । अथे हे वया काय् नं प्रव्रजित जुया ब्रह्मलोकगामी जुल । अनं वया काय् हानं वया काय्, थुगु हे कथं निम्ह पा चेय्द्रः क्षत्रिय (जुजुपिनि) छचनय् तुयुगु सँ खंका हे परम्पराकथं उगु आम्रबनय् प्रव्रजित जूवने । इपिं नं प्यंगू ब्रह्मविहारयागु भावना याना ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूवने । उपिंमध्ये दकले न्हापां उत्पन्न जूवम्ह मखादेव जुजुं ब्रह्मलोकय् च्वना च्वंगु इलय् थःगु वंश (परम्परा) यात स्वःबले

वं निम्ह पा चेय्यप्यद्वः क्षत्रियपिं प्रव्रजित जूपिं खन । व लयताया बिचाः याना ध्वयां लिपा थुगु परम्परा न्ह्याना वनी लाकि वनी मखु धका बिचाः याना स्वत । थुगु परम्परा न्ह्याइ मखुत धका वं सिइकल । अनंलि थःगु वंशयात जिं हे चले याये धका बिचाःयात । वं अनं च्युत जुल अले वं मिथिला नगरय् जुजुया महारानीयागु कोखय् जन्म ग्रहण यात । अले वयात नां छ्गु दिनय् लक्षणज्ञपिसं वयाके लक्षण स्वया धाल- “महाराज ! थुम्ह राजकुमार छपिनिगु (प्रव्रज्या-) वंश फुकेया नितिं उत्पन्न जूवःम्ह खः । छपिनिगु वंश हे प्रव्रज्या-वंश खः । ध्वयां लिपां निसें (प्रव्रज्या-वंश) चले जुइ मखुत ।

ध्व खँ न्यना जुजुं ‘थुम्ह रथया घःचाया आसि (नेमि) थें जुया जिगु वंश चले यायेया नितिं जन्म जूम्ह जुल’ धका वयागु नां नेमिकुमार हे तल । मचाबले निसें हे दान, शील व उपोसथ-कर्मय् वयागु मन क्वसायका च्वं च्वन । वया बौम्हं न्हापा न्हापायापिसंथें हे तुयुगु सँ खना, नौयात गां बिया, काय्यात राज्य लःल्हाना आम्रबनय् प्रव्रजित जुया ब्रह्मलोकगामी जुल । निमि जुजुं दान बिइगु इच्छां प्यंगू नगरया धवाखाय् व नगरया दथुइ याना न्यागू दानशाल दय्के बिया महादान बिल । छ्गू छ्गू दानशालाय् लाखयागु ल्याखं न्हिन्हं न्यागू न्यागू लाख कार्षापणयागु त्याग याना च्वन । न्हिया न्हिथं न्यागू (पञ्च) शीलयात रक्षा याना च्वन । पक्षया दिनय् उपोसथ-व्रत ग्रहण याना जनतायात नं दानादि कुशल ज्याय् लगे जुइत प्रेरित यात । स्वर्ग वनेगु लँपु क्यना नरकयागु भय क्यना धर्मोपदेश बिल । वयागु उपदेशअनुसारं वना, पुण्यादि याःपिं सिना वनालि देवलोकय् उत्पन्न जूवन । देवलोक जाल । नरक खालिथें जुल ।

अनंलि त्रयस्त्रिंश भवनय् देवतापिं सुधर्मा देव-सभाय् मुना बोधिसत्त्वयागु गुणानुवाद यायां खँ ल्हाना च्वन - “अहो ! जिमि आचार्य निमि जुजु ! वयागु हे कारणं जिमिसं थुगु बुद्ध-ज्ञानपाखें अपरिमेय्य दिव्य-सम्पत्तियागु अनुभव याना च्वनागु जुल । महासमुद्रय् दचोने वाःगु चिकंथें मनुष्यलोकय् नं वयागु प्रशंसा फैले जुया च्वन ।” शास्तां उगु खँ प्रकट याना वसपोलं भिक्षुसङ्घयात कना बिज्यासे आज्ञा जुया बिज्यात -

“अच्छेरं वत लोकस्मि, उप्पज्जन्ति विचक्खणा ।

यदा अहु निमिराजा, पण्डितो कुसलत्थिको ॥

“राजा सब्बविदेहानं, अदा दानं अरिन्दमो ।

तस्स तं ददतो दानं, सङ्कप्पो उदपज्जथ ।

दानं वा ब्रह्मचरियं वा, कतमं सु महप्फल’न्ति” ॥

“आश्चर्यया खँ जुल, लोकय् बुद्धिमान्पिं मनूत उत्पन्न जू वः । कुशलार्थी पण्डित निमि जुजु उत्पन्न जुइवं उम्ह अरिन्दम, सकल विदेहपिनि जुजुं दान बिल । दान ब्यूगु इलय् वयागु मनय् संकल्प लुया वल - दान व ब्रह्मचर्य मध्ये छुकियागु फल आपाः दु ?”

उगु इलय् इन्द्रभवन क्वाना वल । शक्रं उकियागु कारण बिचाः याना स्वःबले वयात खना जिं ध्वयागु शंका मदय्का विद्ये माल धका बिचाः यात । व याकचा हे तुरन्त वल अले छें छ्खां जाज्वल्यमान जुइक प्रकाशित याना शयनागारय् दुने वन । हानं प्रकाश फैले याना आकाशय् दना वं न्यनेवं वयात लिसः बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तस्स सङ्कप्पमज्जाय, मघवा देवकुज्जरो ।

सहस्सनेत्तो पातुरहु, वण्णेन विहनं तमं ॥

“सलोमहट्ठो मनुजिन्दो, वासवं अवचा निमि ।

देवता नुसि गन्धब्बो, अदु सक्को पुरिन्ददो ॥

“न च मे तादिसो वण्णो, दिट्ठो वा यदि वा सुतो ।
आचिक्ख मे त्वं भदन्ते, कथं जानेमु तं मयं ॥

“सलोमहट्टं जत्वान, वासवो अवचा निमिं ।
सक्कोहमस्मि देविन्दो, आगतोस्मि तवन्तिके ।
अलोमहट्ठो मनुजिन्द, पुच्छ प्हं यमिच्छसि ॥

“सो च तेन कतोकासो, वासवं अवचा निमिं ।
पुच्छामि तं महाराज, सब्भूतानमिस्सर ।
‘दानं वा ब्रह्मचरियं वा, कतमंसु महप्फलं’ ॥

“सो पुट्ठो नरदेवेन, वासवो अवचा निमिं ।
विपाकं ब्रह्मचरियस्स, जानं अक्खासिजानतो ॥

“हीनेन ब्रह्मचरियेन, खत्तिये उपपज्जति ।
मज्झिमेन च देवत्तं, उत्तमेन विसुज्जति ॥

“न हेते सुलभा काया, याचयोगेन केनचि ।
ये काये उपपज्जन्ति, अनागारा तपस्सिनो’ति” ॥

“देवेन्द्र शक्रं वयागु संकल्पयागु खँ सिइका कायेवं उम्ह द्रःच्छ्रगवः मिखा दुम्हं (सहस्र नेत्रं) थःगु प्रकाशं अन्धकारयात नाश यायां प्रकट जुल ।”

“उम्ह लोम हर्षित जूम्ह मनुजेन्द्र निमिं वासव (इन्द्र) यात धाल - ‘छ देवता खः लाकि गन्धर्व ? अथवा पुरेन्द्र शक्र ? जिं थजागु वर्ण न्हापा खनागु नं मद्दु, न्यनागु नं मद्दु’ ।”

“वासवं लोम हर्षित जूम्ह निमियात खना धाल - ‘हे निमि ! जि देवेन्द्र शक्र खः । रोमाञ्चित मजूसे छु खँ न्यने माःगु खः, न्यं ।”

“इन्द्रं वयात अनुमति विइवं निमि जुजुं शक्रयात धाल - ‘हे सर्वभूतेश्वर महाबाहु ! जिं छंके न्यना च्वना, दान व ब्रह्मचर्यमध्ये गुकिया फल आपाः दु’ ?”

“नरेन्द्रं न्यंगु न्ह्यसःयात शक्रं स्यूसां नं मस्यूम्हर्थे जुया ब्रह्मचर्यया फल कन - ‘क्वह्यंगु ब्रह्मचर्यं जुजु जुया उत्पन्न जुइ, मध्यमगु ब्रह्मचर्यं देवता जुया उत्पन्न जुइ अले श्रेष्ठगु ब्रह्मचर्यं विशुद्ध जुइ’ ।”

“थुजागु जन्म छुं नं अन्य यज्ञादिपाखें सुलभ जुइ मखु । थुकी अनागारिक तपस्वी जक जन्म ग्रहण याइ ।”

“दुदीपो सागरो सेलो, मुजकिन्दो भगीरसो ।
उसिन्दरो कस्सपो च, असको च पुथुज्जनो ॥

“एते चञ्जे च राजानो, खत्तिया ब्राह्मणा बहू ।
पुथुयञ्जं यजित्वान, पेततं नातिवत्तिसु’न्ति” ॥

“दुदीप, सागर, सेल, मुचलिन्द, भगीरथ, उसीनर, अट्टक व अस्सक गुलि नं पृथक्जनपिं दुगु जुल अले मेपिं नं गुलि नं आपालं क्षत्रिय-ब्राह्मणपिं जुजुपिं दुगु जुल, इपिं आपालं यज्ञ याःपिं खः परन्तु इपिं (कामावचर) प्रेत-योनिं सिबे च्वय वने मफु ।”

“अथ यीमे अवत्तिसु, अनागारा तपस्सिनो ।
सत्तिसयो यामहनु, सोमयामो मनोजवो ॥

“समुद्धो माघो भरतो च, इसि कालपुरक्खतो ।
अङ्गीरसो कस्सपो च, किसवच्छो अकत्ति चा’ति” ॥

“थुपिं अनागारिक तपस्वीपिं न्हेम्ह यामहनु, सोमयाग, मनोजव, समुद्र, माघ, भरत व इसिकालिक रक्खिय अले अङ्गीरस, काश्यप किसवच्छ व अकीर्ति अवश्य नं कामावचर (प्रेत-योनिं) हाचां गाया च्वय् थहाँ वंपिं खः ।”

थुकथं न्हापा न्यना तःकथं ब्रह्मचर्यायागु महान् फलयागु बयान याना थःगु अनुभवकथं धाल -

“उत्तरेन नदी सीदा, गम्भीरा दुरतिक्कमा ।
नळगिवण्णा जोतन्ति, सदा कञ्चनपब्बता ॥

“परूळ्हकच्छा तगरा, रूळ्हकच्छा वना नगा ।
तत्रासुं दससहस्सा, पोराणा इसयो पुरे ॥

“अहं सेट्ठोस्मि दानेन, संयमेन दमेन च ।
अनुत्तरं वतं कत्वा, पकिरचारी समाहिते ॥

“जातिमन्तं अजच्चञ्च, अहं उजुगतं नरं ।
अतिवेलं नमस्सिस्सं, कम्मबन्धू हि माणवा ॥

“सब्बे वण्णा अधम्मडा, पतन्ति निरयं अधो ।
सब्बे वण्णा विसुज्जन्ति, चरित्वा धम्ममुत्तम’न्ति” ॥

“उत्तर हिमालयय् सीदा धयागु नदी दु, गुगु तःजागु, पुला वने थाकूगु खः, गन कञ्चन पर्वतया तियागु बनं पिहाँ वःगु मिथे चम्के जूगु खः ।”

“उगु नदीया सिथय् तगर (सुगन्ध) दु अले पर्वतय् बन दु । अन पूर्वकालय् भिद्धः ऋषिपिं दुगु खः ।”

“जिं दानय् श्रेष्ठ-पद लाभ याना कया, उपिं संयमीपिं, इन्द्रिय दमन युक्त जूपिं, अनुत्तर व्रत च्वनिपिं, एकान्तवासी एकाग्र चित्त दुपिं ऋषिपिंत (दान बिया) ।”

“जिं इमिगु जाति आदियागु चिन्ता मयासे इमिगु तप्यंगु (ऋजु) चर्याया कारणं इमित नमस्कार याना, छायाकि कर्म हे मनूया बन्धु खः ।”

“अधर्ममार्गय् वनिपिं सकलें वर्णयापिं मनूत नरकय् वनी । श्रेष्ठ धर्मयागु आचरण याइपिं सकलें वर्णयापिं मनूत (दुःखया) निरोधय् थ्यंकः वनी ।”

थुलि कना, ‘यद्यपि, महाराज ! दान सिबे ब्रह्मचर्य हे श्रेष्ठ फलदायी खः, अथे नं थुपिं नितां हे महापुरुषपिनिगु वितर्क खः । उकिं थुपिं निताय् अप्रमादी जुया दान बिया, शीलयागु रक्षा याना बिज्याहुं’ धका उपदेश बिल अले थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यासे शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“इदं वत्तान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
वेदेहमनुसासित्वा, सगकायं अपक्कमी'ति” ॥

“थुलि कना देवेन्द्र सुजम्पति शक्रं विदेह (जुजु) यात अनुशासित याना स्वर्गलोकय् तुं वन ।”

अनंलि देवगणपिसं न्यन - “महाराज छपिं खने मदु । गन विज्याना च्वनागु ?”

“पासापिं ! मिथिलाय् निमि जुजुया मनय् छगू शंका लुया वःगु खः । वयागु न्ह्यसःया खँयात समाधान याना वयात शंका मदुम्ह याना लिहाँ वयाम्ह खः ।” थुलि धया हानं व हे खँयात गाथाद्वारा कनेत धाल -

“इमं भोन्तो निसामेथ, यावन्तेत्थ समागता ।
धम्मिकानं मनुस्सानं, वण्णं उच्चावचं बहुं ॥

“यथा अयं निमिराजा, पण्डितो कुसलत्थिको ।
राजा सब्बविदेहानं, अदा दानं अरिन्दमो ॥

“तस्स तं ददतो दानं, सङ्कप्पो उदपज्जथ ।
दानं वा ब्रह्मचरियं वा, कतमं सु महप्फल'न्ति” ॥

“छलपोलपिं थन विज्याना च्वपिं सकसिनं न्यना विज्याहुँ । धार्मिक मनूतय्के थय्याः क्वथ्याः (उच्चावच) यक्व दु ।”

“गथे थुम्ह पण्डितम्ह, कुशलार्थीम्ह, सकल विदेहपिनि जुजु निमि खः । थुम्ह शत्रुतय्त दमन याइम्ह जुजुं दान बिल ।”

“दान बिया च्वंबले वयागु मनय् छगू संकल्प उत्पन्न जुल - दान व ब्रह्मचर्यमध्ये गुकिया फल आपाः दु ?”

थुकथं वं छुं नं खँ त्वःमफिइकूसे जुजुयागु गुणानुवाद यात । थुपिं दक्वं खँ न्यना देवतापिनि जुजुया दर्शन यायेगु इच्छा जुल । इमिसं धाल - “महाराज ! निमि जुजु जिमि आचार्य खः । वयागु उपदेशकथं यानागुलिं हे जिमित दिव्य सम्पत्ति प्राप्त जूगु खः । जिमित वयागु दर्शन यायेगु इच्छा जुल । वयात सःतके छूवया, महाराज ! जिमित दर्शन याका विज्याहुँ ।” शक्रं “ज्यू” धया स्वीकार यात । अले मातलियात सःतके छूवया धाल - “मातलि ! वैजयन्त रथ जोते या । मिथिला वना निमि जुजुयात दिव्ययानय् तथा हति ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार याना रथ जोते याना यंकल । गुलि ईतक शक्रं देवतापिलिसँ खँल्हाबल्हा याना च्वन अले मातलियात आज्ञा बिया रथं काय्के छूवत, उलि ई मनूतय्गु ल्याखं लच्छि समय बिते जुल ।

गुगु इलय् पुन्हीया बहनि उपोसथ-व्रत धारण याना निमि जुजु इयाः चाय्का अमात्यपिसं छूचालं भुना फेतुना शीलयागु मनन याना च्वंगु खः उबले पूर्वदिशाय् लुया वया च्वम्ह तिमिलालिसँ तुं उगु रथ नं प्रकट जुल । सनिलया बेलि याये सिधय्का न्ह्याइपुक छँया लुखाक्वय् फेतुना च्वपिं मनूतय्सं हालेगु यात - “थौं निम्ह चन्द्रमा छूकोलं लुया वल ।” इमि खँ ल्हाना च्वंबले हे रथ प्रकट जूगु खः । जनतां थ्व चन्द्रमा मखु, विस्तार विस्तारं मनूतय्सं मातलिं चले याना हःगु रथय् द्रुःच्छिम्ह सलतय्त खंबले इमिसं बिचाः यात - “थुगु दिव्ययान सुया नितिं वःगु जुइ ?” अले बिचाः यात- “मेपिं सुया नितिं जुइ ? भी जुजु धार्मिक खः ।

वयागु हे नितिं शक्रं वैजयन्त रथ छूवया हःगु जुइमाः । भी जुजु हे थुकिया नितिं योग्यम्ह खः” धका बिचाः याना लयूताया गाथा धायेगु यात -

“अभुतो वत लोकस्मि, उप्पज्जि लोमहंसनो ।
दिब्बो रथो पातुरुहु, वेदेहस्स यसस्सिनो’ति” ॥

“लोकय् अद्भुत लोम-हर्षक खं जुल । यशस्वी विदेहया नितिं दिव्यरथ वःगु जुल ।”

मनूत खं लहाना च्वंगु इलय् हे लाक्क वायुवेगं मातलि थ्यंकः वल । वं रथ दिकल । अले वं झ्याःया मां लिक्क थिइक रथ तथा जुजुयात आह्वान यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“देवपुत्तो महिद्धिको, मातलि देवसारथि ।
निमन्तयित्थ राजानं, वेदेहं मिथिलग्गहं ॥
“एहिमं रथमारुह, राजसेट्टु दिसम्पति ।
देवा दस्सनकामा ते, तावत्तिसा सइन्दका ।
सरमाना हि ते देवा, सुधम्मायं समच्छरे’ति” ॥

“महान्म्ह ऋद्धिवान्म्ह देवपुत्र देव सारथि मातलिं मिथिलाया जुजु विदेह राजायात निमन्त्रणा बिल ।”

“वं धाल - ‘हे राज श्रेष्ठ ! हे दिशातय् पति ! बिज्याहुँ, रथय् च्वना बिज्याहुँ । इन्द्रसहित त्रयस्त्रिंश देवतापिनि छपिनिगु दर्शन यायेत लालायित जुया च्वन । देवतागणपिं सुधर्माय् फेतुना छपितं लुमंका च्वंगु दु’ ।”

थ्व खं न्यना जुजुं बिचाः यात - “थ्वयां न्ह्यवः जिं मखनानि । देवलोक स्ववने । अले जिं मातलियात नं संग्रह याये । जि वने ।” वं अन्तःपुरयापिं मनूत व जनतायात सःतके छूवया “जि याकनं हे लिहाँ वये । छिपिं अप्रमादी जुया दानादि पुण्य याना च्वं ।” थुलि धया व रथय् च्ववन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो राजा तरमानो, वेदेहो मिथिलग्गहो ।
आसना बुद्धित्वान, पमुखो रथमारुहि ॥
“अभिरुद्धं रथं दिब्बं, मातलि एतदब्रवि ।
केन तं नेमि मग्गेन, राजसेट्टु दिसम्पति ।
येन वा पापकम्मन्ता, पुञ्जकम्मा च ये नरा’ति” ॥

“अनलि मिथिलाया जुजु विदेह प्रमुख जुजु तुरन्त हे आसनं दना रथय् वना च्ववन ।”

“दिव्यरथय् च्वनेधुंका जुजुयाके मातलिं न्यन - ‘हे राज श्रेष्ठ ! हे दिशातय् पति ! जिं छपितं गुगु मार्गं यंका बिये ? पापीत च्वं च्वंगु थासं यंकेगु लाकि पुण्यवान्पिं च्वं च्वंगु थासं यंकेगु’ ?”

शक्रयागु पाखें खास आज्ञा मव्यूगु कारणं वं थःगु विशेषता क्यनेया नितिं अथे धाःगु खः । जुजुं बिचाः यात - “जिं निगुलिं थाय्मध्ये छता नं खनागु मडुनि ।” वं नितां स्वयेगु इच्छा तथा धाल -

“उभयेनेव मं नेहि, मातलि देवसारथि ।
येन वा पापकम्मन्ता, पुञ्जकम्मा च ये नरा’ति” ॥

“हे देव सारथि ! हे मातलि ! जित निथासं लं जुका यंका ब्यु । पापीपिं च्वं च्वंगु थासं नं, पुण्यकर्म यापिनि थासं नं यंका ब्यु ।”

अनंलि मातलिं ‘निपु लंपुं छुकोलं यंके फइ मखु’ धका बिचाः याना हानं गाथाद्वारा खँ न्यन -

“केन तं पठमं नेभि, राजसेट्टु दिसम्पति ।
येन वा पापकम्मन्ता, पुञ्जकम्मा च ये नरा’ति” ॥

“हे राज श्रेष्ठ ! हे दिशातय पति ! जि न्हापां छंत गुगु लंपुं यंकेगु ? पापीत च्वना च्वंगु थासं अथवा पुण्य याना च्वंपिं दुगु थासं ?”

निरय काण्ड क्वचाल ।

नरक काण्ड

अनंलि जुजुं बिचाः यात - “जि ला देवलोकय वनिम्ह हे जुल, आः नरक निं स्वये ।” वं लिसः बिल -

“निरये ताव पस्साभि, आवासे पापकम्पिनं ।
ठानानि लुइकम्मानं, दुस्सीलानञ्च या गती’ति” ॥

“जिं न्हापां पापीपिं च्वं च्वंगु थाय, लोभीपिं च्वं च्वंगु थाय व दुःशीलपिनि गजागु दुर्गति जुइ धयागु खँ सिइकेत नरक हे स्ववने ।”

वयात वैतरणी क्यने यंकल । थुगु अर्थयात शास्तां प्रकाशित याना बिज्यात -

“दस्सेसि मातलि रञ्जो, दुगं वेतरणि नदिं ।
कुथितं खारसंयुत्तं, तत्तं अगिसिखूपम’न्ति” ॥

“मातलिं जुजुयात तःसकं थाकु क पार जुया वने माःगु नदी क्यना बिल । गुगु दासि वःथे दाय च्वंगु, कं दुगु, मिंया ज्वालाया च्वकार्थे तप्त जुया च्वंगु खः ।”

निमि जुजुं वैतरणीस मनूतयत् थीथी प्रकारं दुःखं पीडित जुया च्वंगु खना बिचाः यात- “मातलि ! थुपिं प्राणीपिंसं छु पापकर्म याःगु दु ?” वं लिसः बिल । थुगु खंयात शास्तां प्रकाशित याना बिज्यात -

“निमी हवे मातलिमज्झभासथ, दिस्वा जनं पतमानं विदुग्गे ।
भयञ्चि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना वेतरणि पतन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये दुब्बले बलवन्ता जीवलोके, हिं सन्ति रोसेन्ति सुपापधम्मा ।
ते लुइकम्मा पसवेत्व पापं, तेमे जना वेतरणि पतन्ती’ति” ॥

“मनूतयत् कष्टय लाना कुतुं वना च्वंगु खना निमिं मातलियात धाल - ‘हे सारथि ! इमित खना जित गयासे चिकुसे च्वना वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यने त्यना, थुपिं मनूतयस्ं छु पापकर्म याःगु दु, गुकिं याना थुगु वैतरणीस क्ववाः वल ।”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“जीवलोकय् गुपिं पापी बलवान्पिं खः इमिसं बःमलापित कष्ट ब्यूपिं, दुःख ब्यूपिं, इपिं रौद्र कर्म याइपिनि पापकर्म पाके जुइवं वैतरणी नदी वया कुतुं वइ ।”

थुगु प्रकारं मातलिं वयागु खं न्यंका बिल । जुजुं वैतरणी स्वयेधुंका अनं अन्तर्धान जुया रथ न्ह्योने यंका वयात खिचा आदिं न्याका तःगु थाय् क्यने यंकल । ग्याचिकु ख्वाः वम्ह जुजुया पाखें खं न्यनेवं वं समाधान याना बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सामा च सोणा सबला च गिज्जा, काकोलसङ्गा अदन्ति भेरवा ।
भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जने काकोलसङ्गा अदन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये केचिमे मच्छरिनो कदरिया, परिभासका समणब्राह्मणानं ।
हिं सन्ति रोसेन्ति सुपापधम्मा, ते लुइकम्मा पसवेत्त्व पापं ।
तेमे जने काकोलसङ्गा अदन्ती’ति” ॥

“हाकुपिं खिचात, च्यातः थाःपिं गिद्धतयसं व क्वःतय् बथानं (मनूतयत्) नया च्वन । हे सारथि ! इमित खना जित भय जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छुंके न्यना च्वना, थुपिं मनूतयसं छु पापकर्म याःगु दु गुकिं याना थुपिं क्वःतयसं थुमित चिचि च्याना नया च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“गुलि नं नुगः स्याःपिं कंजूस, मभिंंगु बिचाः दुपिं पापीपिं, श्रमण ब्राह्मणपित हाय्किइपिं खः इमित दुःख कष्ट बिइपिं खः, इपिं रौद्रकर्म याइपिनि पापकर्म पाके जुइवं थुकथं खिचातयसं न्याका च्वने माःपिं जुल ।”

मेगु न्ह्यसःया समाधान नं थुकथं दु -

“सजोतिभूता पथविं कमन्ति, ततेहि खन्धेहि च पोथयन्ति ।
भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना खन्धहता सयन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये जीवलोकस्मि सुपापधम्मिनो, नरञ्च नारिञ्च अपापधम्मं ।
हिं सन्ति रोसेन्ति सुपापधम्मा, ते लुइकम्मा पसवेत्त्व पापं ।
तेमे जना खन्धहता सयन्ती’ति” ॥

“ह्वाना ह्वाना छ्वया च्वंगु शरीरं दागा दागां क्वाःगु बँय् न्यासि वना च्वन । ह्याउँक क्वाःगु दण्डं इमित दाया च्वन । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छुंके न्यना च्वना, थुपिं मनूतयसं छु पापकर्म याना वःगु दु गुकिं याना ह्याउँक क्वाःगु दण्डं दाय्का च्वने माल ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“जीवलोकय् गुपिं पापीपिं सदाचारीपिं मिजँ व मिसायात दुःख कष्ट ब्यूपिं खः, इपिं रौद्रकर्म याःपिं पापकर्म पाके जूगुलिं ह्याउँक छुया तःगु दण्डं दायके माःपिं जुल ।”

“अङ्गारकासुं अपरे फुणन्ति, नरा रुदन्ता परिदङ्कगन्ता ।
भयञ्चि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किं मकंसु पापं, येमे जना अङ्गारकासुं फुणन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये केचि पूगाय धनस्स हेतु, सक्खि करित्वा इणं जापयन्ति ।
ते जापयित्वा जनतं जनिन्द, ते लुद्धकम्मा पसवेत्त पापं ।
तेमे जना अङ्गारकासुं फुणन्ती’ति” ॥

“थुपिं मेपिं मनूत मियागु गालय् कुतुं वना ह्वाना ह्वाना च्याःगु शरीरया कारणं ख्वया हाला वाथा वाथा कना जुल । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, गुकिं याना मियागु गालय् कुतुं वना ह्वाना ह्वाना च्याःगु शरीरया कारणं ख्वया हाला वाथा वाथा कना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“गुम्हसिनं घूस नया मखुगु खँ ल्हाना साक्षी बके याइ, न्यायाधीसं मखुगु निर्णय याना जनता व जुजुयात धोखा बिइ । इपिं अजागु ज्या याइपिं पापकर्म पाके जुइवं मि गालय् क्वबाना च्वनी ।”

“सजोतिभूता जलिता पदिता, पदिस्सति महती लोहकुम्भी ।
भयञ्चि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना अवंसिरा लोहकुम्भि पतन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये सीलवन्तं समणं ब्राह्मणं वा, हिंसन्ति रोसेन्ति सुपापधम्मा ।
ते लुद्धकम्मा पसवेत्त पापं, तेमे जना अवंसिरा लोहकुम्भि पतन्ती’ति” ॥

“ह्वाना ह्वाना च्याना च्वंगु, मिज्वाला पिहाँ वया च्वंगु नयागु जःसि खना च्वना । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, गुकिं याना ह्वाना ह्वाना च्याना च्वंगु, मिज्वाला पिहाँ वया च्वंगु नयागु जःसी छ्योँ क्वय् तुति च्वय् लाना ग्वारा ग्वारा च्वय् क्वय् थहाँ कुहाँ जुया च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“गुपिं पापीपिं, सुं सदाचारिपिं श्रमण ब्राह्मणपिं दुःख कष्ट ब्यूपिं खः, इपिं रौद्रकर्म याःपिं पापकर्म पाके जूगुलिं ह्वाना ह्वाना च्याना च्वंगु, मिज्वाला पिहाँ वया च्वंगु नयागु जःसी छ्योँ क्वय् तुति च्वय् लाना ग्वारा ग्वारा च्वय् क्वय् थहाँ कुहाँ जुया च्वंगु खः ।”

“लुञ्चन्ति गीवं अथ वेठयित्वा, उण्होदकस्मि पकिलेदयित्वा ।
भयञ्छि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना लुत्तसिरा सयन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये जीवलोकस्मि सुपापधम्मिनो, पक्खी गहेत्वान विहेठयन्ति ते ।
विहेठयित्वा सकुणं जनिन्द, ते लुद्धकम्मा पसवेत्त पापं ।
तेमे जना लुत्तसिरा सयन्ति” ॥

“क्वाःगु हिं लिपु लिपु जुइक, ककु म्वय् दचाका तःगु दु । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, छुकिं याना छचो मदय्क धयना तःगु दु ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“जीवलोकय् गुपिं पापीपिसं भंगःपंछितयत्त ककु लः थ्याना स्याइ, इपिं, हे राजन् ! जनतायात कष्ट ब्यूपिं खः । इपिं रौद्रकर्म याःपिं पापकर्म पाके जुइवं छचो धयंका च्वने माःपिं जुल ।”

“पहूततोया अनिगाधकूला, नदी अयं सन्दति सुप्पत्तिथा ।
घम्माभितत्ता मनुजा पिबन्ति, पीतञ्च तेसं भुस होति पानि ॥

“भयञ्छि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, पीतञ्च तेसं भुस होति पानि ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये सुद्धधञ्जं पलासेन मिस्सं, असुद्धकम्मा कयिनो ददन्ति ।
घम्माभितत्तानं पिपासितानं, पीतञ्च तेसं भुस होति पानीति” ॥

“थुगु लखं जाःगु, तःजा मजूगु, किनारा सी दुगु, बांलागु तीर्थ दुगु नदी न्ह्याना च्वन । निभालं पूपिं मनूत लः त्वनेया नितिं बया च्वन । लः त्वनेवं इमिगु प्यास भन् हे बढे जुया वना च्वन ।”

“हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिक्कु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, गुकिं याना निभालं पूपिं मनूत लः त्वनेया नितिं बया च्वन । लः त्वनेवं इमिगु प्यास भन् हे बढे जुया वना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“गुपिं पापीपिसं वाय् कःलि त्वाकछ्चाना ग्राहकयात बिया च्वन, उपिसं निभालं पुका प्यास चाय्का लः त्वना च्वन । लः त्वनेवं इमिगु प्यास भन् हे बढे जुया वइगु खः ।”

“उसूहि सत्तीहि च तोमरेहि, दुभयानि पस्सानि तुदन्ति कन्दतं ।
भयञ्छि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना सत्तिहता सयन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये जीवलोकस्मिं असाधुकम्मिनो, अदिन्नमादाय करोन्ति जीविकं ।
धज्जं धनं रजतं जातरूपं, अजेळकज्वापि पसुं महिसं ।
ते लुहकम्मा पसवेत्व पापं, तेमे जना सत्तिहता सयन्ती’ति” ॥

“बाणं, भालां व तलवारं निखे पिचायक सुइका मारी ऋन्दन याना ख्वया हाला च्वन । हे सारथि !
इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, गुकिं याना थुपिं भालां
सुइका च्वने माःपिं जुया च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिं पापीपिसं धान्य, धन, वहः, लुं, दुगु, च्वलेचा, फै, म्ये, आदिपिं खुया
काइ अथवा ठगे याना थःपिनिगु जीविका चले याइ, उपिं रौद्रकर्म याइपिनि पापकर्म पाके जुइवं इमित
भालां सुइका च्वं च्वने माली ।”

“गीवाय बद्धा किस्स इमे पुनेके, अज्जे विकन्ता बिलकता सयन्ति ।
भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना बिलकता सयन्ति ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ओरब्भिका सूकरिका च मच्छिका, पसुं महिसज्ज्व अजेळकज्ज्व ।
हन्वान सूनेसु पसारयिसु, ते लुहकम्मा पसवेत्व पापं ।
तेमे जना बिलकता सयन्ती’ति” ॥

“थुपिं गुलिं मनूत छु कारणं गःपतय् चिका च्वने माःगु ? गुलिं छाया टुका टुका जुइका च्वने
माःगु ? हानं गुलिं गुलिं छाया टुचिंका च्वने माःगु ? हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे
देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, गुकिं याना थुपिं टुचिंका च्वने माःपिं जूगु खः ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“फै स्याइपिं, फां स्याइपिं, न्यां लाइपिं, दुगुचा च्वनेला व म्ये आदि स्याइपिं थुपिं पशुत स्याना
ला मिइत पसलय् ला व्वया तइ । थुजापिं रौद्रकर्म याःपिनि पापकर्म पाके जुइवं इपिं कुतुं वना द्वचिना
च्वने माःपिं जुल ।”

“रहदो अयं मुत्तकरीसपूरो, दुग्गन्धरूपो असुचि पूति वाति ।
खुदापरेता मनुजा अदन्ति, भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा ।
पुच्छामि तं मातलि देवसारथि, इमे नु मच्चा किमकंसु पापं ।
येमे जना मुत्तकरीसभवखा ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासि जानतो ॥

“ये केचिमे कारणिका विरोसका, परेसं हिंसाय सदा निविट्ठा ।
ते लुहकम्मा पसवेत्व पापं, मित्तहुनो मीब्धमदन्ति बाला’ति” ॥

“शुपिं च्च खिं जाःगु पुखू धूमधामं न वया च्चन, तच्चंतं सह याये मफयक न वया च्चन । उकियात नये पित्यापिं मनूतयसं नया च्चन । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्चना, शुपिं मनूतयसं छु पापकर्म याना वःगुलिं खि च्च नये माःपिं जुया च्चन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“शुपिं गुपिं शिकारीत, विरोधीगु ज्या याइपिं, सदां कतःपिनिगु हिंसा यायेगु ज्याय् लगे जुया च्चपिं खः इपिं रौद्रकर्म याःपिं, मित्रद्रोहीपिनि पापकर्म पाके जुइवं फोहरगु न वःगु खि च्च नये माःपिं जूपिं खः ।”

“रहदो अयं लोहितपुब्बपूरो, दुग्गन्धरूपो असुचि पूति वाति ।
धम्माभितत्ता मनुजा पिबन्ति, भयञ्छि मं विन्दति सूत दिस्वा ।
पुच्छामि तं मातलि देवसारथि, इमे नु मच्चा किमकंसु पापं ।
येमे जना लोहितपुब्बभवखा ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये मातरं वा पितरं वा जीवलोके, पाराजिका अरहन्ते हनन्ति ।
ते लुइकम्मा पसवेत्व पापं, तेमे जना लोहितपुब्बभवखा’ति” ॥

“शुपिं हि व न्हिं जाःगु पुखू धूमधामं न वया च्चन, तच्चंतं सह याये मफयक न वया च्चन । उकियात निभालं पूपिं मनूतयसं त्वना च्चन । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्चना, शुपिं मनूतयसं छु पापकर्म याना वःगुलिं हि व न्हिं नये माःपिं जुया च्चन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिंसं मांबौ अथवा अर्हतपितं स्याना पाराजिका याना च्चन, उपिं रौद्रकर्म याःपिनि पापकर्म पाके जुइवं हि व न्हि त्वने माःपिं जूगु खः ।”

मेगु उस्सद नरकय् नं नरकपालं नरकय् लाःपिं ताइबःसिमा अपायजा जुइक छवया च्चंम्हसित नंयागु काकय् (हुकं) म्ये हवः खना साला, ल्हवना प्राणीपितं च्याना च्चंगु नंयागु पृथ्वीस क्वफाना, द्रहंयागु छचंगुयातथे चकंका सच्छिपु नंयागु सिखलं दाया च्चन । इपिं बय् लाःपिं न्यातथे छटपटे जुया च्चन । थुगु दुःखयात सह याये मफुगु कारणं म्हुतुं लाः ल्हवया च्चन । मातलिं थ्व क्यंबले जुजुं धाल -

“जिह्व च पस्स बळिसेन विद्धं, विहतं यथा सङ्कुसतेन चम्मं ।
फन्दन्ति मच्छाव थलम्हे खित्ता, मुञ्चन्ति खेळं रुदमाना किमेते ॥

“भयञ्छि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना वङ्घस्ता सयन्ती’ति” ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये केचि सन्धानगता मनुस्सा, अग्घेन अग्घं कयं हापयन्ति ।
कूटेन कूटं धनलोभहेतु, छन्नं यथा वारिचरं वधाय ॥

“न हि कूटकारिस्स भवन्ति ताणा, सकेहि कम्मेहि पुरक्खतस्स ।
ते लुइकम्मा पसवेत्व पापं, तेमे जना वङ्घस्ता सयन्ती’ति” ॥

“काकचां सुया तःगु म्ये व सच्छिपु नंयागु सिखलं दाया तःगु छ्चंगुथे जागु खना अले बँय् वांछ्वम्ह न्याथे छ्चटपटे जुया ख्वख्वं म्हुतुं लाः ल्हवया च्वंगु खना । हे सारथि ! इमित खना जित ग्याचिक्कु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छ्चंके न्यना च्वना, थुमिसं छ्चु पापकर्म यात गुकिं यानां थुपिं काकचां म्ये सुइका च्वने माःपिं जुल ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“मनूत न्यायेगु मिइगु बजारय् (थासय्) वना मूल्य बिया न्याइपिं मिइपिंत हानि याइपिं जुइ, धनया लोभं काता तराजुइ दण्डी, धः आदि द्वारा कूट कर्म याइ, अले उक्रियात अथे हे सुचुकी गथे न्यां लाइम्हसिनं न्यां लायेत बलिसयात सुचूकेथे याना सुचुकी । कूटकर्म याइम्हसित त्राण दइ मखु । व थःगु हे कर्म थत पुरस्कृत याइ । उपिं रौद्रकर्म याःपिनि पापकर्म पाके जुइवं काकलं म्ये ह्वः खंका च्वने माःपिं जुल ।”

“नारी इमा सम्परिभिन्नगता, पग्ग्यह कन्दन्ति भुजे दुजच्चा ।
सम्मक्खिता लोहितपुब्बलित्ता, गावो यथा आघातने विकन्ता ।
ता भूमिभागस्मि सदा निखाता, खन्धातिवत्तन्ति सजोतिभूता ॥

“भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमा नु नारियो किमकंसु पापं, या भूमिभागस्मि सदा निखाता ।
खन्धातिवत्तन्ति सजोतिभूता ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“कोलित्थियायो इध जीवलोके, असुद्धकम्मा असतं अचारुं ।
ता दित्तरूपा पति विप्पहाय, अज्जं अचारुं रत्तिखिइहेतु ।
ता जीवलोकस्मि रमापयित्वा, खन्धातिवत्तन्ति सजोतिभूता’ति” ॥

“थुपिं धुसि लूपिं, जँ त्वःधुपिं, घौचाये बहःपिं, मिसात लप्पा ज्वना ख्वया च्वन, प्यखेरं हि व न्हिं भ्याता भ्यातां भुना तःपिं, सा स्यायेथाय् पाला स्याना तःपिंथे जुया च्वपिं, जँतक जमिनय् दुने गाडे जुया च्वपिं अले च्याना च्वंगु पर्वतं त्यय्का च्वने माःपिं ।”

“हे मातलि ! इमित खना जित ग्याचिक्कु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छ्चंके न्यना च्वना, थुपिं मिसातय्सं छ्चु पापकर्म याना वःगु कारणं जँतक जमिनय् गाडे जुया च्वने माःपिं जुया च्याना च्वंगु पर्वतं त्यय्का च्वने माःपिं जुइ माःगु ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् कुलाङ्गरपिं मिसात असंयत कर्म याना, शठरूपी रति-क्रिडाया नितिं थःम्ह भातयात त्वःता मेपिनिथाय् वनी, इमिसं परपुरुषपिंलिसे थःगु चित्तयात न्ह्याइपुका च्वपिं जुया नितिं ज्वलन्त पर्वतं त्यय्का च्वने माःपिं जूपिं खः ।”

“पादे गहेत्वा किस्स इमे पुनेके, अवंसिरा नरके पातयन्ति ।
भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना अवंसिरा नरके पातयन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये जीवलोकस्मिं असाधुकम्मिनो, परस्स दारानि अतिक्कमन्ति ।
ते तादिसा उत्तमभण्डथेना, तेमे जना अवंसिरा नरके पातयन्ति ॥

“ते वस्सपूगानि बहूनि तत्थ, निरयेसु दुक्खं वेदनं वेदयन्ति ।
न हि पापकारिस्स भवन्ति ताणा, सकेहि कम्मेहि पुरक्खतस्स ।
ते लुद्धकम्मा पसवेत्त्व पापं, तेमे जना अवंसिरा नरके पातयन्ती’ति” ॥

“शुपिं नरकपालतयूसं गुलिसियागु तुति ज्वना छ्चो क्वय्लाका बँय् बस्वाना च्वन । हे मातलि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छ्के न्यना च्वना, गुकिं याना इमित नरकपालतयूसं छ्चो क्वय् तुति च्वय् लाका छ्वावाना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिं असत्पुरुषपिसं मेपिनि मिसातयत् अतिक्रमण याना च्वन, इपिं मेपिनि यःगु वस्तु खुया काइपिं नरकय् क्ववाना च्वन ।”

“इमिसं यक्व यक्व वर्षतक नरकय् दुःख भोग याना च्वन । पापकर्म याइम्हसित त्राण दइ मखु । इपिं थःगु हे कर्म पुरस्कृत जुइपिं खः । इपिं रौद्रकर्म याःपिनि पापकर्म पाके जुइवं इमित छ्चो क्वय् तुति च्वय् लाका नरकय् बस्वाये यकिगु जुया च्वन ।”

थुलि कना सर्व संग्राहक मातलिं उगु नरकयात नं खने मदय्का रथयात न्हयोने यंका मिथ्यादृष्टिपिं जले जुइगु नरक क्यने यंकल -

“उच्चावचामे विविधा उपक्कमा, निरयेसु दिस्सन्ति सुधोररूपा ।
भयज्झि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु पापं, येमे जना अधिमत्ता दुक्खा तिब्बा ।
खरा कटुका वेदना वेदयन्ति ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पापकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये जीवलोकस्मिं सुपापदिट्ठिनो, विस्सासकम्मानि करोन्ति मोहा ।
परञ्च दिट्ठिसु समादपेन्ति, ते पापदिट्ठिं पसवेत्त्व पापं ।
तेमे जना अधिमत्ता दुक्खा तिब्बा, खरा कटुका वेदना वेदयन्ती’ति” ॥

“नरकय् जित चिधंगु तःधंगु थीथी प्रकार भयानकगु खँ (उपक्रम) खने दया च्वन । हे मातलि ! इमित खना जित ग्याचिकु जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छ्के न्यना च्वना, गुकिं याना थुलिमच्छि तीव्र, कठोर, कटु वेदनाया अनुभव याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पापकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिं मिथ्यादृष्टि दुपिं, उगु दृष्टी विश्वास याःगु कारणं, मोहग्रस्त जूगुया कारणं पाप याना च्वन, इमिसं हे थपायमच्छि तःधंगु मात्राय् तीव्र, कठोर, कटु वेदनाया अनुभव याना च्वने माःपिं जुया च्वंगु खः ।”

मातलिं जुजुयात मिथ्यादृष्टिपिं पाके जुइगु नरकयात क्यने यंका बिल । देवलोकय् नं देवतापिं जुजु वइगु प्रतीक्षा यायां सुधर्मा सभाय् मुना च्वंगु जुया च्वन । शक्रं 'छ्राय् मातलि विस्तार याना च्वंगु' धका विचार यात । वं सिइका काल, मातलिं थःगु विशेषता क्यनेया नितिं "महाराज ! फलानागु ज्या याःम्ह मनु फलानागु नरकय् सास्ति नया च्वन" धका क्यक्यं चाःहिइका च्वंगु । वं बिचाः यात - "निमि जुजुयात नरक जक क्यना च्वन धाःसा वयागु आयु हे फुना वनी, अथेनं नरक फ्वःचाली मखु ।" अले छ्रम्ह ब्वाय् वने फुम्ह दूतयात सःता 'मातलियात धया जुजुयात याकनं थ्यंके हति' धका धाय्के छ्रवत । मातलिं वयागु खें न्यना आः लिबाका च्वने जी मखुत धका बिचाः यात । वं छ्रगू हे बारं जुजुया प्यखेरं चाःहिइका यक्व यक्व नरक क्यनेधुंका थुगु गाथा धाल -

“विदितानि ते महाराज, आवासं पापकम्पिनं ।
ठानानि लुद्धकम्पानं, दुस्सीलानञ्च या गति ।
उय्याहि दानि राजीसि, देवराजस्स सन्तिके’ति” ॥

“महाराज ! छ्रपिसं पापीतय्गु निवासस्थान सिइका बिज्याये धुंकल, अले रौद्रकर्म याःपिनि थाय्यात व दुःशीलपिनिगु दुर्गति जूगु खें नं स्वया सिइका बिज्याये धुंकल । हे राजन् ! आः देवराजयाथाय् वने नु ।”

नरक काण्ड क्वचाल ।

स्वर्ग काण्ड

थुलि धया मातलिं रथ देवलोकपाखे स्वकल । जुजुं देवलोक वना च्वंबले वीरणी धयाम्ह देवकन्यायागु आकाशय् च्वंगु विमान खन, गुगु भिंनिगू योजन दुगु खः, गुकिया थां मणि थुना तःगु लुयागु खः, गुकियात सकतां अलंकारं बांलाका तःगु खः । अन उद्यान व पुखू नं दुगु खः, गन कल्पवृक्षत छचालं घेरे याना तःगु दु । वं उम्ह देवकन्यायात नं खन गुम्ह कूटागारया दुने लासाय् द्रलंद्रः अप्सरापिसं चाःहिइका च्वं च्वंम्ह खः अले मणियागु झ्याः चाय्का पिने स्वया च्वंम्ह खः । वं मातलियाके न्ह्यसः न्यंसे थुगु गाथा धाल -

“पञ्चथूपं दिस्सतिदं विमानं, मालापिठन्धा सयनस्स मज्जे ।
तत्थच्छति नारी महानुभावा, उच्चावचं इद्धि विकुब्बमाना ॥

“विस्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु नारी किमकासि साधुं, या मोदति सग्गपत्ता विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्पानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“यदि ते सुता वीरणी जीवलोके, आमायदासी अहु ब्राह्मणस्स ।
सा पत्तकालं अतिथिं विदित्वा, माताव पुत्तं सकिमाभिनन्दी ।
संयमा संविभागा च, सा विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“थन थुगु विमान खने दया च्वन, गुकी न्यागू शिखर दु, गुकि स्वांमालं छ्राय्पिया तःगु दु । अन लासाय् च्वना च्वंम्ह महाप्रतापीम्ह मिसा थरी थरीपिं देवकन्यापित क्यना फेतुना च्वंगु दु ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुम्ह मिसां छु पुण्य याना वःगु दु, गुम्हसिनं स्वर्ग्य विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोक्य यदि छपिसं न्यनागु दःसा, ब्राह्मणया वीरणी धयाम्ह छेय् ज्या याइम्ह नोकरनी छम्ह दुगु खः । वं पाहुनात वःगु इलय् मांमं काय्यात बिचाः याइथे इमित सत्कार याना छ्वत । थःगु संयम व त्यागया प्रतापं हे व विमानय् आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

थुलि कना मातलिं रथ न्ह्योने यंकुबले सोणदिन्न देवपुत्रया न्हेगू स्वर्ण विमानत क्यना बिल । वं उकियात व वयागु श्री सम्पत्ति खना वं याना तःगु कर्मया बारे न्यन, अले मातलिं उकिया लिसः ब्यूगु गाथात थुकथं दु -

“ददल्लमाना आभेन्ति, विमाना सत्त निम्मिता ।
तत्थ यक्खो महिद्धिको, सब्बाभरणभूसितो ।
समन्ता अनुपरियाति, नारीगणपुरक्खतो ॥

“वित्ति हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु मच्चो किमकासि साधुं, यो मोदति सग्गपत्तो विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“सोणदिन्नो गहपति, एस दानपती अहु ।
एस पब्बजितुद्दिस्स, विहारे सत्त कारयि ॥

“सक्कच्चं ते उपट्ठासि, भिक्खवो तत्थ वासिके ।
अच्छादनञ्च भत्तञ्च, सेनासनं पदीपियं ।
अदासि उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुद्दिसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसी, सदा सीलेसु संवुत्तो ।
संयमा संविभागा च, सो विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“प्रज्वलित कथं चम्के जूगु न्हेगू विमानत दु । अन सकतां तिसां तिया तःम्ह महाप्रतापीम्ह यक्ख, नारी समूहं प्यखेरं भुना चाःहिला च्वन ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुम्ह मनूखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुम्हसिनं स्वर्ग्य विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुम्ह सोणदिन्न गृहपति दानीम्ह खः । वं प्रब्रजितपिनि नितिं न्हेगू विहार दय्का बिल । ध्व अन च्वनिपिं भिक्षुपित्त बांलाक सेवा यात ।”

“ध्व प्रसन्न चित्त तथा ऋजु चरित्रपित वस्त्र, भोजन, शयनासन व मत सामग्री आदि दान यात । चतुर्दशी व अष्टमी अले सप्तमी व नवमी आदि खुन्हु नं अष्टाङ्ग उपोसथ-व्रतया पालन यात । ध्व शील व संयम जुया उपोसथ-व्रत पालन यात । थःगु संयम व त्यागया प्रतापं हे व विमानय् आनन्द कया च्वंम्ह खः ।”

थुकथं सोणदिन्नयागु कर्मया खँ कना मातलिं रथयात न्ह्योने न्ह्याका स्फटिक (फटकिरियागु) विमान क्यना बिल । उगु विमान जाः कथं नीन्यागू योजन दु, अनेक सलंसः ह्याउँगु रत्नं दय्का तःगु थांत दुगु खः, अनेक सलंसः शिखर गजूत दुगु खः, चिचिगःगु गँमा यःखाया तःगु, लुँ व वहःयागु ध्वाय् पताका ब्वय्का तःगु, थीथी स्वाँ ह्वया च्वंगु, विचित्रगु उद्यानत व वन भूमिं सजे याना तःगु, न्ह्याइपूगु पुखूत दुगु खः अले अन म्येँ हालेत बाजँ थायेत यक्ष व अप्सरात म्वःम्वः च्वं च्वन । ध्व खना जुजुं उर्पिं अप्सरापिनिगु न्हापायागु कर्मया खँ न्यन अले मातलिं नं उकिया लिसः ब्यूगु गाथात थुकथं दु -

“पभासति मिदं ब्यम्हं, फलिकासु सुनिम्मितं ।

नारीवरगणाकिण्णं, कूटागारवरोचितं ।

उपेतं अन्नपानेहि, नच्चगीतेहि चूभयं ॥

“विती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।

इमे नु मच्चा किमकंसु साधुं, या मोदरे सग्गपत्ता विमाने ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।

विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“या काचि नारियो इध जीवलोके, सीलवन्तियो उपासिका ।

दाने रता निच्चं पसन्नचित्ता, सच्चे ठिता उपोसथे अप्पमत्ता ।

संयमा संविभागा च, ता विमानस्मि मोदरे’ति” ॥

“थुगु स्फटिकं दय्का तःगु विमान प्वाला प्वालां थिइगु, मिसापिनि समूहं घेरा लगे याना तःगु, शिखर गजूतयसं सुशोभित जुया च्वंगु अले अन्नपान व नृत्यगीत आदिं युक्त जुया च्वंगु खः ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुपिं मिसापिंसं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिंसं स्वर्गय् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिं मिसापिं शीलवान् उपासिकापिं दु, दानय् लगे जूपिं, न्हिन्हिं प्रसन्न जुया च्वंपिं, सत्यय् थातं च्वंपिं, उपोसथ-व्रतय् अप्रमादीपिं, संयमीपिं व त्यागय् रुचि दुपिं खः, इपिं सकलें विमानय् आनन्द माने याना च्वंपिं खः ।”

वं रथ हानं न्ह्योने न्ह्याके यंकूबले छगू मणिमयगु विमान क्यना बिल । व माथं वंगु भूमिसं दना स्वयेवं मणिपर्वतथें तःजागु जुइगु जुया च्वन । दिव्य गीत-वादित युक्तगु आपालं देवपुत्रपित खना उर्पिं देवपुत्रपिंसं याना वःगु कर्मया बारे न्यंगु अले मातलिं नं उकिया लिसः ब्यूगु थुगु गाथात -

“पभासति मिदं ब्यम्हं, वेळुरियासु निम्मितं ।

उपेतं भूमिभागेहि, विभत्तं भागसो मितं ॥

“आलम्बरा मुदिङ्गा च, नच्चगीता सुवादिता ।
दिब्बा सदा निच्छरन्ति, सवनीया मनोरमा ॥

“नाहं एवंगतं जातु, एवंसुरुचिरं पुरे ।
सहं समभिजानामि, दिट्ठं वा यदि वा सुतं ॥

“वित्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु साधुं, ये मोदरे सग्गपत्ता विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“ये केचि मच्चा इध जीवलोके, सीलवन्ता उपासका ।
आरामे उदपाने च, पपा सङ्कमनानि च ।
अरहन्ते सीतिभूते, सक्कच्चं पटिपादयुं ॥

“चीवरं पिण्डपातञ्च, पच्चयं सयनासनं ।
अदंसु उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुदसिं पच्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसुं, सदा सीलेसु संवुता ।
संयमा संविभागा च, ते विमानस्मि मोदरे’ति” ॥

“थुगु विल्लौरं दय्का तःगु विमान भारी चम्के जुया च्वन । थुगु न्ह्याइपूगु भूमि भाग दुगु अले बांलाक थीथी याना दय्का तःगु जुया च्वन ।”

“आलम्बर व मृदङ्गया शब्द, सुवादित नृत्यगीत व न्ह्याइपुक यइपुक न्यने बहःगु दिव्य शब्दतय्गु ध्वनि ध्वया च्वन ।”

“जिं पक्का नं गुबलें थुजागु बांलागु नगरय् थुजागु मनोरम सः न्यनागु धयागु मस्यू ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुपिं मनूतय्सं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिसं स्वर्गय् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुगु जीवलोकय् गुपिं शीलवान्पिं उपासकपिसं शान्त चित्तपिं अरहन्तपित बांलाक सेवा यात । वसपोलपिनि नितिं आराम (पार्क), पुखू (जलाशय), बुंगाः, व चंक्रमण यायेगु थाय् दय्का बिल । इमिसं प्रसन्न चित्त तथा चीवर, पिण्डपात्र, विरामीपित माःगु प्रत्यय व शयनासन बिल । थुमिसं चतुर्दशी, पूर्णिमा, बाय् अष्टमी व त्रयोदशी आदि खुन्हु अष्टांगशील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत पालन याना च्वन । थुपिं थःपिं संयम व त्यागया कारणं विमानय् आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

थुकथं इमिगु कर्मया खँ कना, रथयात न्ह्योने न्ह्याके यंकूबले मेगु स्फाटिक विमान नं क्यन । अनेक गजू बांलूगु शिखर दुगुलिं बांलागु, थीथी प्रकारया ह्वया च्वंगु बांबांलागु सिमां छायापिया तःगु सिमाना दुगु, थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछितय्गु हाःसलं गुञ्जमान जुया च्वंगु, यचुगु निर्मलगु लखं जागु नदी

चाहुउगु, अप्सरातयसं घेरे याना तःगु, सुं पुण्यवान्यागु उगु निवासस्थान खना वयाके वयागु कर्मया खं न्यंगु अले मातलिं नं उकिया लिसः ब्यूगु गाथात -

“पभासति मिदं ब्यम्हं, फलिकासु सुनिम्मितं ।
नारीवरगणाकिण्णं, कूटागारवरोचितं ॥

“उपेतं अन्नपानेहि, नच्चगीतेहि चूभयं ।
नज्जो चानुपरियाति, नानापुण्डुमायुता ॥

“विती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु मच्चो किंमकासि साधुं, यो मोदती सग्गपत्तो विमाने ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्पानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“मिथिलायं गहपति, एस दानपती अहु ।
आरामे उदपाने च, पपा सङ्गमनानि च ।
अरहन्ते सीतिभूते, सक्कच्चं पटिपादयि ॥

“चीवरं पिण्डपातञ्च, पच्चयं सयनासनं ।
अदासि उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुदसिं पच्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसी, सदा सीलेसु संवुतो ।
संयमा संविभागा च, सो विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“थुगु स्फटिकं दय्का तःगु विमान ज्वाला ज्वालां थिना च्वंगु दु । मिसापिसं भुना च्वंगु, शिखरं सजे याना तःगु व अन्नपान दुगु अले नृत्य व गीतं नं समन्वित जूगु । थीथी प्रकारयागु स्वां, फल सया च्वंथाय खुसित न्ह्याना च्वंगु ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुम्ह मनुखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिसं स्वर्गय् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुम्ह गृहस्थ किम्बिल नगरय् दानपति खः । वं प्रसन्न चित्त तया शान्त चित्त जूपिं अरहत्पिंत बांलाक बिचाः यात । वं वसपोलपिनि नितिं आराम, पुखू, बुंगा, चंक्रमण स्थान दय्का बिल । ध्व चीवर, पिण्डपात्र, विरामीपिनिगु प्रत्यय व शयनासन बिल । ध्व चतुर्दशी, पुन्ही, बाय् अष्टमी, व त्रयोदशी आदिया दिंखुन्हु अष्टांगशील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत च्वन । व थःगु संयम व त्यागया कारणं विमानय् आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

थुकथं वं याना तःगु पुण्यकर्मया खं कना रथयात न्ह्योने यंकूबले मेगु नं स्फटिकयागु विमान क्यना बिल । न्हापायागु विमान स्वया नं उगु विमानयागु विशेषता खना थीथी प्रकारया स्वां व फलफुल सया ह्वया च्वंगु सिमात दुगु उगु विमानयात खना जुजुं उम्ह सम्पत्ति दुम्ह देवपुत्रयागु बारे न्यंगु अले वं नं उकिया लिसः ब्यूगु -

“पभासति मिदं ब्यम्हं, फलिकासु सुनिम्मितं ।
नारीवरगणाकिण्णं, कूटागारवरोचितं ॥

“उपेतं अन्नपानेहि, नच्चगीतेहि चूभयं ।
नज्जो चानुपरियाति, नानापुण्डुमायुता ॥

“राजायतना कपित्था च, अम्बा साला च जम्बुयो ।
तिन्दुका च पियाला च, दुमा निच्चफला बहू ॥

“वित्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु मच्चो किमकासि साधुं, यो मोदती सग्गपत्तो विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“मिथिलायं गहपति, एस दानपती अहु ।
आरामे उदपाने च, पपा सङ्गमनानि च ।
अरहन्ते सीतिभूते, सक्कच्चं पटिपादयि ॥

“चीवरं पिण्डपातञ्च, पच्चयं सयनासनं ।
अदासि उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुदसिं पच्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसी, सदा सीलेसु संवुतो ।
संयमा संविभागा च, सो विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“थुगु स्फटिकं दय्का तःगु विमान ज्वाला ज्वालां थिना च्वंगु दु । मिसापिसं भुना च्वंगु, शिखरं सजे याना तःगु व अन्नपान दुगु अले नृत्य व गीतं नं समन्वित जूगु । थीथी प्रकारयागु स्वाँ, फल सया च्वंथाय् खुसित न्ह्याना च्वंगु ।”

“राजायतन, कपित्थ, अँ, शाल, जामुन, हलुवाबेत, पियाल व मेमेगे नं न्ह्याबलें फल सया च्वंगु आपालं सिमात दु ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुम्ह मनुखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिसं स्वर्ग्य् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुम्ह गृहस्थ मिथिला नगरय् दानपति खः । वं प्रसन्न चित्त तथा शान्त चित्त जूपिं अरहत्पिंत बांलाक बिचाः यात । वं वसपोलपिनि नितिं आराम, पुखू, बुंगा, चंक्रमण स्थान दय्का बिल । ध्व चीवर, पिण्डपात्र, विरामीपिनिगु प्रत्यय व शयनासन बिल । ध्व चतुर्दशी, पुन्ही, बाय् अष्टमी, व त्रयोदशी आदिया दिंखुन्हू अष्टांगशील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत च्वन । व थःगु संयम व त्यागया कारणं विमानय् आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

थुकथं वयागु कर्मया बारे खँ कना रथयात न्ह्योने यंकल । अले न्हापार्थे जागु हे मेगे छगू स्फटिकयागु विमान क्यन । जुजुं उगु विमानया देवपुत्रयागु कर्मया खँ न्यंगु व मातलिं कंगु -

“पभासति मिदं ब्यम्हं, वेळुरियासु निम्मितं ।
उपेतं भूमिभागोहि, विभत्तं भागसो मितं ॥

“आळम्बरा मुदिङ्गा च, नच्चगीता सुवादिता ।
दिब्बा सद्दा निच्छरन्ति, सवनीया मनोरमा ॥

“नाहं एवंगतं जातु, एवंसुरुचिरं पुरे ।
सद्दं समभिजानामि, दिट्ठं वा यदि वा सुतं ॥

“वित्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु मच्चो किमकासि साधुं, यो मोदती सग्गपत्तो विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“बाराणसियं गहपति, एस दानपती अहु ।
आरामे उदपाने च, पपा सङ्कमनानि च ।
अरहन्ते सीतिभूते, सक्कच्चं पटिपादयि ॥

“चीवरं पिण्डपातञ्च, पच्चयं सयनासनं ।
अदासि उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुद्दसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसी, सदा सीलेसु संवुतो ।
संयमा संविभागा च, सो विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“थुगु विल्लौरं दय्का तःगु विमान भारी चम्के जुया च्वन । थुगु न्ह्याइपूगु भूमि भाग दुगु अले बांलाक थीथी याना दय्का तःगु जुया च्वन ।”

“आलम्बर व मृदङ्गया शब्द, सुवादित नृत्यगीत व न्ह्याइपूक यइपूक न्यने बहःगु दिव्य शब्दतय्गु ध्वनि ध्वया च्वन ।”

“जिं पक्का नं गुबलें थुजागु बांलागु नगरय् थुजागु मनोरम सः न्यनागु धयागु मस्यू ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छंके न्यना च्वना, थुम्ह मनुखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिसं स्वर्गय् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुम्ह गृहस्थ मिथिला नगरय् दानपति खः । वं प्रसन्न चित्त तथा शान्त चित्त जूपिं अरहत्पिंत बांलाक बिचाः यात । वं वसपोलपिनि नितिं आराम, पुखू, बुंगा, चंक्रमण स्थान दय्का बिल । ध्व चीवर, पिण्डपात्र, विरामीपिनिगु प्रत्यय व शयनासन बिल । ध्व चतुर्दशी, पुन्ही, बाय् अष्टमी, व त्रयोदशी आदिया दिंखुन्हु अष्टांगशील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत च्वन । व थःगु संयम व त्यागया कारणं विमानय् आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

अनंलि रथयात न्ह्योने यंकूबले नकतिनि लुया वःगु बालसूर्यथे जाज्वल्यमानगु स्वर्ण विमानयात
क्यन । अन च्वंम्ह देवपुत्रयागु सम्पत्तिया बारे न्यंगु व वं कंगु -

“यथा उदयमादिच्चो, होति लोहितको महा ।
तथूपमं इदं ब्यम्हं, जातरूपस्स निम्मितं ॥

“वित्ति हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
अयं नु मच्चो किमकासि साधुं, यो मोदती सग्गपत्तो विमाने ॥

“तस्स पुट्टो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“सावत्थियं गहपति, एस दानपती अहु ।
आरामे उदपाने च, पपा सङ्कमनानि च ।
अरहन्ते सीतिभूते, सक्कच्चं पटिपादयि ॥

“चीवरं पिण्डपातञ्च, पच्चयं सयनासनं ।
अदासि उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“चातुदसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्टसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसी, सदा सीलेसु संवुतो ।
संयमा संविभागा च, सो विमानस्मि मोदती’ति” ॥

“गुगु प्रकारं नकतिनि लुया वःगु बालसूर्यथे रक्त वर्ण खः अथे हे थुगु स्वर्ग्य दय्का तःगु विमान
खः ।”

“जिं पक्का नं गुबले थुजागु बांलागु नगरय् थुजागु मनोरम सः न्यनागु धयागु मस्यू ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छ्के न्यना च्वना,
थुम्ह मनुखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिसं स्वर्ग्य विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“थुम्ह गृहस्थ श्रावस्ती नगरय् दानपति खः । वं प्रसन्न चित्त तथा शान्त चित्त जूपिं अरहत्पिंत
बांलाक बिचाः यात । वं वसपोलपिनि निरितिं आराम, पुखू, बुंगा, चंक्रमण स्थान दय्का बिल । ध्व चीवर,
पिण्डपात्र, विरामीपिनिगु प्रत्यय व शयनासन बिल । ध्व चतुर्दशी, पुन्ही, बाय् अष्टमी, व त्रयोदशी
आदिया दिंखुन्हु अष्टांगशील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत च्वन । व थःगु संयम व त्यागया कारणं विमानय्
आनन्द कया च्वने दुगु खः ।”

थुकथं वं च्यागू विमानयागु वर्णन याना च्वंबले देवेन्द्र शक्रं मातलिं तःसकं विलम्ब याना च्वन
धका सिङ्कल । वं हानं मेम्ह छ्म्ह शीघ्रगामी देवपुत्रयात छूवया सःतके छूवत । वं थत सःतके हःगु खं
न्यना आः धाःसा विलम्ब याना च्वने मजिल धका बिचाः यात । वं छ्कोलं हे तःगुमच्छि विमानत क्यना
बिल । अनयागु सम्पत्तिया आनन्द कया च्वंपिनिगु बारे जुजुं न्यंगु अले वं लिसः ब्यूगु -

“वेहायसामे बहुका, जातरूपस्स निम्मिता ।
ददल्लमाना आभेन्ति, विज्जुवब्भघनन्तरे ॥

“वित्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।
इमे नु मच्चा किमकंसु साधुं, ये मोदरे सग्गपत्ता विमाने ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“सद्दयाय सुनिविट्ठाय, सद्दम्मे सुप्पवेदिते ।
अकंसु सत्थु वचनं, सम्मासम्बुद्धसासने ।
तेसं एतानि ठानानि, यानि त्वं राज पस्ससी’ति” ॥

“थुपिं यक्व धयाथे आकाशय् च्वंगु विमानत खः, गुपिं लुं दयका तःगु खः अले आकाशय्
हावालासा त्वयेथे ज्वारां थिना च्वंगु दु ।”

“हे सारथि ! ध्वयात खना जित बडो आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छुंके न्यना च्वना,
थुम्ह मनुखं छु पुण्य याना वःगु दु, गुपिंसं स्वर्गय् विमान-सुख भोग याना च्वन ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“हे राजन् ! छपिंसं खना च्वंगु इमिगु थाय् खः गुपिंसं बांलाक स्पष्ट याना तःगु बुद्धधर्मय् क्वातुक
श्रद्धा तथा सम्यक्सम्बुद्ध शास्तायागु वचन पालन याना च्वीपिं खः ।”

थुकथं वयात आकाशय् च्वंगु विमान क्यना शक्रयाथाय् वनेया नितिं उत्साहित यायां धाल -

“विदितानि ते महाराज, आवासं पापकम्मिनं ।
अथो कल्याणकम्मानं, ठानानि विदितानि ते ।
उय्याहि दानि राजीसि, देवराजस्स सन्तिके’ति” ॥

“हे महाराज ! छपिंसं पापीपिनिगु निवास स्वया बिज्याये धुंकल अले हानं छपिंसं भिंगु ज्या
याःपिनिगु नं निवासस्थान स्वया बिज्याये धुंकल । हे राजर्षि ! आः छपिं देवेन्द्रयाथाय् बिज्याहूँ ।”

थुलि धया रथ न्ह्योने यंका सिनेरु पर्वतया लिक्क च्वंगु न्हेबः पर्वत क्यन । इमित खना जुजुं
मातलियाके खँ न्यन । ध्व खँयात स्पष्ट यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सहस्सयुत्तं हयवाहिं, दिब्बयानमधिट्ठितो ।
यायमानो महाराजा, अद्दा सीदन्तरे नगे ।
दिस्वानामन्तयी सूतं, इमे के नाम पब्बता’ति” ॥

“द्वःछिम्ह सलत जोते याना तःगु दिव्ययानय् च्वना वंम्ह जुजुं वना च्वंबले महासमुद्रया दथुइ
पर्वतयात खन । उकियात खना सूतयात सम्बोधन यात - “थुपिं गनया पर्वत खः ?”

थुकथं निमि जुजुं न्यंगु न्ह्यसःया लिसलय् मातलिं धाल -

“सुदस्सनो करवीको, ईसधरो युगन्धरो ।
नेमिन्धरो विनतको, अस्सकण्णो गिरी ब्रहा ॥

“एते सीदन्तरे नगा, अनुपुब्बसमुग्गता ।
महाराजानमावासा, यानि त्वं राज पस्ससी’ति” ॥

“सुदर्शन, करवीक, ईसधर, युगन्धर, नेमिन्धर, विनतक व अस्सकण्ण पर्वत । हे राजन् ! छपिंसं खना च्वंगु थाय्त उपिं महाराजतयगु निवासस्थान खः । ध्वया दथुइ छगू छगूयां लिपा महासमुद्र दु ।”

थुकथं वयात चातुर्महाराजिक देवलोक क्यन । रथयात न्ह्योने यंका त्रयस्त्रिंश भवनया चित्रकूट ध्वाखाया लिक्क इन्द्रयागु मूर्ति क्यन । उकियात स्वया जुजुं न्ह्यसः न्यन अले मातलिं लिसः ब्यूगु -

“अनेकरूपं रुचिरं, नानाचित्रं पकासति ।

आकिण्णं इन्दसदिसेहि, ब्यग्घेहेव सुरक्खितं ॥

“विन्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।

इमं नु द्वारं किमभञ्जमाहु, मनोरमं दिस्सति दूरतोव ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।

विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“‘चित्रकूटो’ति यं आहु, देवराजपवेसनं ।

सुदस्सनस्स गिरिनो, द्वारञ्जेतं पकासति ॥

“अनेकरूपं रुचिरं, नानाचित्रं पकासति ।

आकिण्णं इन्दसदिसेहि, ब्यग्घेहेव सुरक्खितं ।

पविसेतेन राजीसि, अरजं भूमिमक्कमा’ति” ॥

“थुपिं छु खः गुगु अनेक रूपत बांलाक, थीथी प्रकारं बुत्ता किया तःगु ? धुंतयगु बनथे इन्द्रथे जाःगु मूर्तितयसं घेरा बिया तःगु ?”

“हे सारथि ! थुपिं खना जित तःसकं आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! थुगु ध्वाखायागु नां छु खः ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“ध्व चित्रकूट धयागु देवेन्द्रयागु मू लुखा खः । ध्व सुदर्शन पर्वतया ध्वाखां हे खने दु ।”

“थुगु अनेक रूपत, बांलाक थीथी प्रकारं बुत्ता किया तःगु खः । धुंतयगु बनथे इन्द्रथे जाःगु मूर्तितयसं घेरा बिया तःगु खः । हे राजर्षि ! थुगु अरज भूमिस दुहाँ बिज्याहूँ ।”

थुलि धया मातलिं जुजुयात देवनगरय् दुत यंकल । उकिं हे धया तःगु दु -

“सहस्सयुत्तं हयवाहिं, दिब्बयानमधिद्वितो ।

यायमानो महाराजा, अद्दा देवसभं इद’न्ति” ॥

“सहस्र (द्वःच्छम्ह) सलत दुगु दिव्ययानय् च्वना महाराज वना च्वंगु इलय् थुगु देवसभायात खन ।”

व दिव्ययानय् च्वना च्वंक च्वंक हे वना च्वंबले सुधर्मा देवसभायात खना मातलियाके न्यन अले वं नं वयात लिसः ब्यूगु थथे खः -

“यथा सरदे आकासे, नीलोभासो पदिस्सति ।

तथूपमं इदं ब्यम्हं, वेळुरियासु निम्मितं ॥

“विन्ती हि मं विन्दति सूत दिस्वा, पुच्छामि तं मातलि देवसारथि ।

इमं नु ब्यम्हं किमभञ्जमाहु, मनोरमं दिस्सति दूरतोव ॥

“तस्स पुट्ठो वियाकासि, मातलि देवसारथि ।
विपाकं पुञ्जकम्मानं, जानं अक्खासिजानतो ॥

“‘सुधम्मा’ इति यं आहु, पस्सेसा दिस्सते सभा ।
वेळुरियारुचिरा चित्रा, धारयन्ति सुनिम्भिता ॥

“अट्टंसा सुकता थम्भा, सब्बे वेळुरियामया ।
यत्थ देवा तावत्तिसा, सब्बे इन्दपुरोहिता ॥

“अत्थं देवमनुस्सानं, चिन्तयन्ता समच्छरे ।
पवित्सेतेन राजीसि, देवानं अनुमोदनन्ति ॥

“शरद ऋतुया इलय् आकाशय् गथे वंचुसे च्वंगु खने दइगु खः, अथे हे थुगु बिल्लौरं दय्का तःगु भवन खने दु ।”

“हे सारथि ! थ्व खना जित तःसकं आनन्द जुया वल । हे देव सारथि ! जिं छुंके न्यना च्वना, थुगु विमानया नां छु खः ?”

“अले उम्ह स्यूम्ह देव सारथि मातलिं उम्ह मस्यूम्हसित पुण्यकर्मयागु फल कन ।”

“सुधर्मा धयागु उगु सभायात स्वया बिज्याहूँ । थ्व बिल्लौरं दय्का तःगु, बांलागु, बुत्ता दुगु व थुक्रियात बिल्लौरं दय्का तःगु च्याकुं सिलिं दुगु थामं फय्का तःगु दु । थन इन्द्रप्रमुख सकल त्रयस्त्रिंश देवतापिं च्वं च्वंगु दु । थुमिसं देव-मनुष्यपिनि हित जुइगु खँय् बिचाः याना च्वं च्वंगु दु । हे राजर्षि ! गन देवतापिसं थवंथवय् अनुमोदन याइगु खः, अन दुहाँ बिज्याहूँ ।”

देवगणपिं नं फेतुना वयागु आगमनया प्रतीक्षा याना च्वन । इमिसं जुजु थ्यंकः वल धयागु खँ न्यना ल्हाती दिव्य-सुगन्ध स्वाँ आदि ज्वना चित्रकूटया ध्वाखाया क्वय् वया लसकूस याना गन्धादिं बोधिसत्त्वयात पूजा याना वयात सुधर्मसभाय् दुत ब्वना यंकल । जुजुं रथं कुहाँ वया धर्मसभाय् दुहाँ वन । अन देवतापिसं वयात आसन बिल । इन्द्रं आसन व कामभोग । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं देवा पटिनन्दिसु, दिस्वा राजानमागतं ।
स्वागतं ते महाराज, अथो ते अदुरागतं ।
निसीद दानि राजीसि, देवराजस्स सन्तिके ॥

“सक्कोपि पटिनन्दित्थ, वेदेहं मिथिलगगहं ।
निमन्तयित्थ कामेहि, आसनेन च वासवो ॥

“साधु खोसि अनुप्पत्तो, आवासं वसवत्तिनं ।
वस देवेषु राजीसि, सब्बकामसमिद्धिसु ।
तावत्तिसेसु देवेषु, भुञ्ज कामे अमानुसे’ति” ॥

“जुजु वःगु खना देवतापिसं वयात अभिनन्दन यात - ‘महाराज ! छपित लसकूस दु ।’ इमिसं धाल - ‘हे राजर्षि ! आः देवराजया लिक्क फेतुना बिज्याहूँ ।’ शक्रं नं विदेह मिथिलेशयात अभिनन्दन यात । इन्द्रं वयात कामभोगयागु निमन्त्रणा बिल अले धाल - ‘वशवर्तीपिनि निवासस्थानय् छपिनिगु आगमन भिं जुल ।’ (वं थथे नं धाल -) ‘हे राजर्षि ! सकतां स्मृद्धि (समृद्धि) दुगु देवलोकय् निवास याना बिज्याहूँ अले त्रयस्त्रिंश देवलोकय् दिव्यकामभोगयागु सेवन याना बिज्याहूँ ।”

शुक्रयं शक्रया पाखें कामभोगयागु निमन्त्रणा दत नं जुजुं उकियात निषेध यायां धाल -

“यथा याचितकं यानं, यथा याचितकं धनं ।
एवं सम्पदमेवेतं, यं परतो दानपच्चया ॥

“न चाहमेतमिच्छामि, यं परतो दानपच्चया ।
सयंकतानि पुञ्जानि, तं मे आवेणिकं धनं ॥

“सोहं गन्त्वा मनुस्सेसु, काहामि कुसलं बहुं ।
दानेन समचरियाय, संयमेन दमेन च ।
यं कत्वा सुखितो होति, न च पच्छानुत्पप्ती’ति” ॥

“गुगु मेपिनिगु दानया परिणामस्वरूप दुगु खः फवगीया वाहन अथवा फवगीया धन समान खः ।
जिं कतःपिनिगु दानया परिणामस्वरूप दइगु कामभोगयागु इच्छा मयाना । थःम्हं यानागु पुण्यकर्म हे जिगु
परम्परागत धन खः ।”

“उकिं जि मनुष्यलोकय् वना यक्व कुशलधर्म याये । जिं दान बिये, जिं विषम-चर्यायात त्याग
याये अले जि संयमी जुये । थये यायेवं मनूत सुखी जुइ अले वया नितिं नुगः मछिंके माली मखु ।”

शुक्रयं बोधिसत्त्वं देवतापितं मधुरस्वरं धर्मोपदेश बिल । मनूतयगु ल्याखं न्हेन्हुतक अन च्वना,
धर्मोपदेश बिया, देवतापितं लय्ताय्का, देवतापिनि दथुइ दना दना हे मातलियागु गुणया खँ प्रकाश यायां
धाल -

“बहूपकारो नो भवं, मातलि देवसारथि ।
यो मे कल्याणकम्मानं, पापानं पटिदस्सयी’ति” ॥

“देव सारथि मातलिं जित कुशलकर्म व अकुशलकर्म याःपिनिगु थाय् क्यना जित तःधंगु उपकार
याना बिल ।”

अनंलि जुजुं शक्रयात सम्बोधन यायां धाल - “महाराज ! जि मनुष्यलोकय् लिहाँ वने मास्ति वल ।”

शक्रं आज्ञा बिल - “अथेसा मातलि ! निमि जुजुयात अथे हे तुं याना मिथिला थ्यंका व्यु ।” वं
“ज्यू” धया स्वीकार यात अले रथ कया हया न्ह्योने तये हल । जुजुं देवगणपिं लिसे बिदा काल । वं इमित
रोके याना रथ गल । मातलिं रथ यंका पूर्वपाखें मिथिलाय् थ्यंका बिल । जनता दिव्यरथ स्वस्वं आनन्दित
जुल - “भी जुजु लिहाँ वया च्वन ।” मातलिं मिथिला चाःहुला जुजुयात व हे इयालं क्वकया जुजुलिसे बिदा
काल - “महाराज ! जि वने त्यना ।” थुलि धया व थःगु हे निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन ।

जनतां नं जुजुयात छ्चाखेरं भुना न्यन - “देव ! देवलोक गथे च्वं ?” जुजुं देवतापिनिगु व देवेन्द्र
शक्रयागु सम्पत्तियागु बयान यायां धर्मोपदेश बिल - “छिमिसं दानादि पुण्यकर्म या । थये यायेवं छिपिं नं
देवलोकय् उत्पन्न जूवनी ।”

लिपा जूबले नौनं तुयुगु सँ बुया वःगु खँ कन । अले उगु सँ पुया वयागु पाःल्हातय् तया ब्यूबले
जुजुं नौयात भिंगु गां छगू बक्सिस बिल अले प्रव्रजित जुइगु इच्छां काय्यात राज्य लःल्हात । अले “देव !
छाय् छपिं प्रव्रजित जुइ त्यनागु ?” धका न्यंबले जुजुं धाल -

“उत्तमङ्गरुहा मय्हं, इमे जाता वयोहरा ।
पाहुभूता देवदूता, पब्बज्जासमयो ममा’ति” ॥

अले न्हापायापिं जुजुपिंथें हे प्रव्रजित जुया व हे आम्रवनय् च्व च्वं प्यंगू ब्रह्मविहारयागु भावना याना ब्रह्मलोकगामी जुल । वयागु थुकथं प्रव्रजित जुया वंगु खँ स्पष्ट यायां शास्तां अन्तिम गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“इदं वत्वा निमिराजा, वेदेहो मिथिलग्गहो ।
पुथुयञ्जं यजित्वान, संयमं अज्जुपागमी’ति” ॥

“थुलि धया विदेह मिथिलेश निमि जुजुं आपालं (दान) यज्ज याना संयम ग्रहण यात ।”

वया काय् कलारजनक धयाम्ह खः । वं हे उगु वंश परम्परा उच्छेद याना प्रव्रजित जुल ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, तथागतं न्हापा नं अभिनिष्क्रमण याःगु हे दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् शक्र अनुरुद्ध खः । मातलि आनन्द खः । चेय्प्यद्वल जुजुपिं बुद्ध-परिषद् खः । निमि जुजु जुलसा जि हे खः ।

- * -

५४२. खण्डहाल जातक^७

“राजासि लुइकम्मो...” थुगु गाथा शास्तां गृद्धकूटय् च्वना बिज्यागु इलय् देवदत्तया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

वयागु खँ सङ्गभेदकस्कन्धय् वये थुंकूगु जुल^८ । वयागु प्रव्रज्यानिसें कया बिम्बिसार जुजुयागु मृत्यु तकया खँ अन वःगु क्रमकथं सिइका कायेमाः । बौयात स्यायेथुंका देवदत्तं अजातशत्रुयाथाय् वना धाःवन - “महाराज ! छपिनिगु मनोरथ पूवन । जिगु मनोरथ जुलसा आःतकं पूमर्वनि ।”

“भन्ते ! छपिनिगु मनोरथ छु खः ?

“दशबलयात स्याना बुद्ध जुइगु इच्छा दु ।”

“जिमिसं थुगु सम्बन्धय् छु याये माल ?”

७. चन्द्रकुमार जातक - वि. वि. वि. ।

८. स्वया दिसँ सङ्गभेदकस्कन्धक, विनयपिटक (हिन्दी) पृ. ४७७ निसँ ४९६ तक ।

“धनुर्धारीपितं मुंका बिये माल ।”

“भन्ते ! ज्यू धया जुजुं न्यासः अक्षण-वेधी धनुर्धारीपिं मुंके बिल अले उपिंमध्ये सच्छि व स्वीम्हसित ल्यया देवदत्तयाथाय् छवया “स्थविरं धार्थे या” धका हुकुम बिया छवत । देवदत्तं इमि मुखियायात सःता धाल - “आयुष्मान् ! श्रमण गौतम गृद्धकूटय् च्वं च्वंगु दु । फलानागु इलय् फलानागु थासय् चंक्रमण याना च्वनी । छ अन वना वयात विषय् थुना तःगु तीरं कय्का स्याना ब्यु अले फलानागु लं लिहाँ वा ।” वं उगु लैय् निम्ह धनुर्धारीपितं ज्या ब्वल । इमित धाल - “छिमिगु लं छम्ह मनू वइ, छिमिसं वयात स्याना फलानागु लं लिहाँ वा ।” वं उगु लैय् प्यम्ह धनुर्धारीपितं ज्या ब्वल । इमित धाल - “छिमिगु लं निम्ह मनू वइ, छिमिसं इमित स्याना फलानागु लं लिहाँ वा ।” वं उगु लैय् च्याम्ह धनुर्धारीपितं ज्या ब्वल । इमित धाल - “छिमिगु लं प्यम्ह मनूत वइ, छिमिसं इमित स्याना फलानागु लं लिहाँ वा ।” वं उगु लैय् भिंखुम्ह धनुर्धारीपितं ज्या ब्वल । इमित धाल- “छिमिगु लं च्याम्ह मनूत वइ, छिमिसं इमित स्याना फलानागु लं लिहाँ वा । वं अथे छाया याःगु ? थःगु कर्म (योजना) त्वःपुया तयेया नितिं । अनंलि धनुर्धारीपिनि मुखियां खः पाखे तलवार घाना, जैय् बाण तयेगु त्वाःचा घाना, फैचियागु न्यकुतिं दय्का तःगु महाधनुष ज्वना तथागतयाथाय् थ्यंकः वन । वं तथागतयात कय्केया नितिं धनुषय् तीर तथा खिपः साल परन्तु वं तीर त्वःते मफुत । वयागु म्ह छम्हं जडथे थिंग जुल, मानो यन्त्रयाम्हथे जुल । व मृत्युभयं ग्यात ।

शास्तां वयात खना मधुर सलं सःता बिज्यात - “ग्याये म्वाः, थन वा ।” वं उगु हे इलय् शस्त्र त्याग यात अले भगवान्या चरणय् छर्चो दिका क्षमा फ्वन - “भन्ते ! जिगु अपराधयात क्षमा याना बिज्याहुँ, जिं थःगु मूर्खतायागु कारणं अपराध याये लात, मूढतायागु कारणं अपराध याये लात, पापयागु कारणं अपराध याये ला । जिं छपिनिगु गुण म्ह मस्युगु कारणं उम्ह कांम्ह मूर्खम्ह देवदत्तयागु खँ न्यने लानां छपिनिगु ज्यान कायेत वयाम्ह खः । जित क्षमा याना बिज्याहुँ ।” थुकथं क्षमा फ्वना व छखेलिकक फेतुत । शास्तां सत्ययागु प्रकाशन याना वयात स्रोतापत्तिमार्गय् प्रतिष्ठित याना बिज्यात अले आज्ञा जुया बिज्यात - “आयुष्मान् ! देवदत्तं धाःगु लं वने मते, मेगु लं लिहाँ हुँ ।” थुकथं वयात बिदा बिया चंक्रमण यायेगु त्वःता छमा सिमाक्वय् फेतुना बिज्यात । उम्ह धनुर्धारीयात वःगु मखना निम्ह धनुर्धारीपिसं ‘वं छाया विस्तार याना च्वन’ धका बिचाः याना इपिं उखे स्वया वन । लैय् इमिसं तथागतयात खंसैलि इपिं वसपोलयाथाय् वना छखेलिकक फेतुत । शास्तां इमित नं सत्य प्रकाशित याना बिज्यात अले स्रोतापत्तिफल्य् प्रतिष्ठित याना थथे आज्ञा जूसे बिदा बिया छवया बिज्यात - “आयुष्मान्पिं ! देवदत्तं धाःगु लं वने मते, मेगु लं लिहाँ हुँ ।” अथे हे याना मेपिं वःपिं नं अथे हे याना वसपोलयाथाय् फेतूवल अले इमित नं स्रोतापत्तिफल्य् प्रतिष्ठित याना बिज्यायेधुंका इमित नं मेगु हे लं छवया बिज्यात ।

अनंलि उम्ह न्हापां वःम्ह धनुर्धारी देवदत्तयाथाय् वना धाःवन - “भन्ते ! देवदत्त ! जिं सम्यक्सम्बुद्धया ज्यान काये मफु । वसपोल भगवान् तधंम्ह ऋद्धिवान्म्ह खः, तधंम्ह हे प्रतापवान्म्ह खः ।” इपिं सकसिनं सम्यक्सम्बुद्धयागु हे कारणं इमिगु थःगु प्राण बचे जुल धका भाःपिया सम्यक्सम्बुद्धयाथाय् प्रव्रजित जुया अर्हत जुल । भिक्षुपिसं धर्मसभाय् थ्व खँ ल्हाना च्वन । “आयुष्मान्पिं ! देवदत्तं तथागतया प्रति वैर दागा तथा तःम्हमच्छि मनूतय्के ज्या कायेत स्वल । शास्तायागु हे कारणं इपिं सकसियागु ज्यान बचे जुल । शास्तां बिज्याना न्यना बिज्यात - “भिक्षुपिं ! थन फेतुना छु खँ ल्हाना च्वनागु ?” “थुजा-थुजागु खँ” धका बिनित्ति यायेवं “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, देवदत्तं न्हापा नं जि याकचिया प्रति वैर तथा तःम्हमच्छिया ज्यान कायेत स्वगु दु” आज्ञा जूसे पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापाया इलय् वाराणसीया नां पुष्पवती खः । अन वशवती धयाम्ह जुजुया एकराज धयाम्ह कायं राज्य याना च्वन । वया चन्द्रकुमार धयाम्ह काय् उपराज (युवराज) खः । खण्डहाल धयाम्ह ब्राह्मण पुरोहित खः । व जुजुया अर्थ-धर्मानुशासक खः । जुजुं वयात पण्डित माने याना न्यायाधीशया पदय् तया बिल । व घूस नइम्ह जुया घूस नया स्वामी मखुम्हसित स्वामी याना, स्वामीयात अस्वामी याना च्वन । छन्हुया दिनय् मुद्दाय् बूम्ह छम्ह मनुखं न्यायालययात ब्वः ब्युब्युं वना च्वन । वं जुजुया सेवाय् वना च्वम्ह चन्द्रकुमारयात खन । वं वयागु तुती भोपुत । चन्द्रकुमारं न्यन - “हे मनु ! छु खँ खः ?” “स्वामी ! खण्डहालं न्यायाधीश पदय् च्वना लुटे याना च्वन । वं घूस नया जिगु विरुद्धय् मुद्दा फ़ैसला याना बिल ।” कुमारं वयात धाल - “ग्याये मते ।” अले न्यायालयय् यंका स्वामीयात हे स्वामी याना बिल । जनतां उच्च सलं साधुकार बिल । जुजुं उगु हाःसः ताया न्यन - “ध्व छुकिया सः खः ?” “खण्डहालया गलत निर्णययात चन्द्रकुमारं भिका बिल, ध्व उकिया हे साधुवादया सः खः ।” जुजुं ध्व खँ न्यनेधुंका कुमार वया प्रणाम याना दना च्वम्हसियाके न्यन - “तात ! छं छु छगू मुद्दाय् निर्णय यानागु ला ?”

“खः, देव !”

“तात ! अथेसा आवलि छं हे न्याय या” धया वयात न्यायाधीश दय्का बिल । खण्डहालया घूस नये मंत । उगु इलनिसें वं चन्द्रकुमारया वैरी जुया मौका माला जुया च्वन । जुजु मूढ-श्रद्धावान्म्ह जुया च्वन । छन्हुया दिनय् वं ब्रह्म मुहूर्तय् (नसंचा इलय्) म्हागसय् त्रयस्त्रिंश भवन खन, अनयागु लुखाद्दाः बांलाक समाये याना तःगु खः, अनयागु प्यखेंया पःखा न्हेता रतनं दय्का तःगु खः । अन ख्वीगू योजनया स्वये हे बांलागु बजार दुगु खन, अन द्वःच्छि योजन तःजागु वैजयन्त प्रासादं सुशोभित जुया च्वन । अन नन्दन बन आदि दुगुलिं न्ह्याइपूसे रमणीय जुया च्वन । अन नन्दा पुष्करिणी आदि पुखूत दुगुलिं न्ह्याइपूसे च्वं अले अन देवताया देवतापिं जक दुगु जुया च्वन । उकियात खना जुजुया अन वनेगु इच्छा जुल । वं बिचाः यात - “आचार्य खण्डहाल वयेवं वयाके देवलोक वनेगु लँ न्यना, वं कंगु लं देवलोक वने ।” खण्डहालं नं सुथ न्हापानं हे राजदरबारय् थ्यंकः वना जुजुया सुखपूर्वक न्ह्यः वः ला धका न्यंवन । जुजुं वयात आसन बिया वयाके न्ह्यसः न्यन । थुगु अर्थयात प्रकाशित याना बिज्यासे शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“राजासि लुहकम्मो, एकराजा पुष्पवतीया ।
सो पुच्छे ब्रह्मबन्धुं, खण्डहालं पुरोहितं मूळ्हं ॥

“सग्गान मग्गमाचिक्ख, त्वंसि ब्राह्मण धम्मविनयकुसलो ।
यथा इतो वजन्ति सुगतिं, नरा पुज्जानि कत्वाना’ति” ॥

“व जुजु खः रोद्रकर्मी । वयागु नां एकराजा खः । व पुष्पवतीया जुजु खः । वं मूढम्ह ब्रह्मबन्धु खण्डहाल धयाम्ह पुरोहितयाके न्ह्यसः न्यन - “हे ब्राह्मण ! छु धर्मविनय बांलाक स्यूम्ह खः । छं कना ब्यु, गुकथं मनुखं थन पुण्यकर्म याना स्वर्गगामी जुइ ?”

थुगु न्ह्यसः सर्वज्ञ बुद्ध अथवा वसपोलया श्रावकपिंके न्यने माःगु खः अले थुपिं निम्ह मदइबले बोधिसत्त्वयाके न्यने बहःगु खः । परन्तु गथे सुं छम्ह छवाःतक लँ तना च्वम्हसियाके न्यनेथे हे याना थुगु प्रश्न खण्डहालयाके न्यन । वं नं बिचाः यात - “आः ध्व शत्रुलिसे बदला कायेगु ई खः । आः चन्द्रकुमारयात प्राणान्त याका थःगु मनोरथ पूर्वके ।” वं जुजुयात सम्बोधन याना स्वपुगु गाथा धाल -

“अतिदानं ददित्वान, अवज्झे देव घातेत्वा ।
एवं वजन्ति सुगतिं, नरा पुञ्जानि कत्वाना’ति” ॥

“हे देव ! अतिदान बिया व अबध्यपितं बध (हत्या) यायेवं पुण्यवान्मह मनु स्वर्ग्य् थ्यंकः वनी ।”

जुजुं वयाके बांलाक न्यना स्वयेत गाथाद्वारा न्यन -

“किं पन तं अतिदानं, के च अवज्जा इमस्मि लोकस्मि ।
एतञ्च खो नो अक्खाहि, यजिस्सामि ददामि दानानी’ति” ॥

“व अतिदान धयागु छु खः ? अले थुगु लोक्य् अबध्य धयाह्म सु खः ? जिमित कना बिज्याहूँ ।
जिमिसं यज्ञ याये अले दान बिये ।”

वं नं स्पष्ट यात -

“पुत्तेहि देव यजितब्बं, महेसीहि नेगमेहि च ।
उसभेहि आजानियेहि चतूहि, सब्बचतुक्केन देव यजितब्ब’न्ति” ॥

“हे देव ! कायपितं बध (हत्या) याना यज्ञ यायेमाः, कलापितं, निगमवासी (सेठ) पितं, इहंतयत्, भिपिं सलतयत् - थुकथं प्यम्ह प्यम्ह याना स्यायेमाः ।”

थुकथं चन्द्रकुमार याकचिगु जक नां काल धाःसा वैर-चित्त तया धाल धाइ धका भाःपिया वं यक्व मनुतय् दथुइ तया थथे धाःगु खः । वं थथे धाःगु खँ न्यना रनिवासया मनुत ग्याना छगू हे बारं छकोलं चिल्लायदंक हाल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं सुत्वा अन्तेपुरे, कुमारा महेसियो च हज्जन्तु ।
एको अहोसि निग्घोसो, भिक्खा अच्चुग्गतो सद्दो’ति” ॥

“अन्तःपुरयापिसं कुमारपितं व कलापितं स्याइगु जुल धयागु खँ न्यनेवं छगू भयानक हल्ला जुल, तःसकं हे तःसःगु हासः पिहाँ वल ।”

ब्राह्मणं नं जुजुयाके न्यन - “महाराज ! यज्ञ याना बिज्याये फुलाकि मफु ?”

“आचार्य ! छु धया बिज्यानागु ? यज्ञ याना देवलोक वने ।”

“महाराज ! ग्याफरपिसं, बःमलागु संकल्प दुपिसं यज्ञ याये फइ मखु । छपिसं थन दक्वसित मुंका बिज्याहूँ । जिं यज्ञकुण्ड दयकः वने ।”

वं थः लिसे गाक्क मनुत व्वना नगरं पिहाँ वना यज्ञकुण्ड म्हुइका, बँ माथं वंके बिया उकिया छचाखेरं बारं खुया बिल । धार्मिक श्रमण ब्राह्मणपिसं अन वया यज्ञया ज्याय् पंगल थं वइ धका पुलापिं ब्राह्मणपिसं यज्ञया छचाखेरं बारं खुइगु नियम (न्हापांनिसें) दयका तःगु खः । जुजुं नं मनुतयत् सःता हुकुम बिल - “तात ! जिं थः कायपिं म्हचायपि व कलापितं स्याना यज्ञ याना देवलोक्य् वने त्यना । हूँ, इमित धया सकसितं ज्वना हति ।” कायपितं कायके छवयेत धाल -

“गच्छथ वदेथ कुमारे, चन्दं सूरियञ्च भद्रसेनञ्च ।
सूरञ्च वामगोत्तञ्च, पचुरा किर होथ यज्जत्थाया’ति” ॥

“हूँ, सूर्य, चन्द्र, भद्रसेन व वैमानिक सूर सकसितं धा, यज्ञया नितिं छगू थासय् मुं वा धका ।”

इपिं दकले न्हापां चन्द्रकुमारयाथाय् थ्यंकः वना धाःवन - “कुमार ! छपितं स्याना छपिनि बौ देवलोक वनेगु इच्छा याना च्वन । जुजुं जिमित छपितं ज्वना हयेत छ्वया हल ।”

“सुनां धया जित ज्वंकू ?”

“देव ! खण्डहालं धया ।”

“छु वं जित जक ज्वंके हःगुलाकि मेपिं नं ?”

“मेपितं नं ज्वंके हःगु खः । वं सकले प्यम्ह प्यम्ह तथा यज्ञ याये मास्ति वय्का च्वं च्वन ।”

वं बिचाः यात - “वया मेपिं सुलिसे वैर मदु । न्यायाधीश जुया लुटे याये मखन धका बिचाः याना जिप्रति वैरभाव तःगु कारणं यक्वसित स्याके त्यन । बौलिसे नाप लाना उपिं सकसितं मुक्त याका बिइगु जिगु जिम्मेवारी खः ।” थुलि बिचाः याना वं इमित धाल - “अथेसा बौनं धाःथे या ।” इमिसं वया ज्वना यंका लाय्कु चुकय् छ्वेपाखे थने यंकल अले मेपिं स्वम्हसित नं ज्वना हया वयाथाय् हे तये यंका जुजुयात सूचना बिल - “देव ! छपिनि काय्पिं हयेधुन ।” जुजुं इमिगु खं न्यना हुकुम बिल - “तात ! अथेसा आः जिमि म्हचाय्पितं नं हया इपिं नाप तुं तये हति ।” जुजुं थुगु गाथा धाल -

“कुमारियोपि वदेथ, उपसेनं कोकिलञ्च मुदितञ्च ।
नन्दञ्चापि कुमारिं, पचुरा किर होथ यञ्जत्थाया’ति” ॥

“उपसेन, कोकिला, मुदिता व नन्दा कुमारीपितं नं धया ब्यु, यज्ञया नितिं सकले छगू थासय् मुं वा धका ।”

इमिसं “ज्यु, अथे हे याये” धया इमिथाय् वना इमित ख्वय्क, हाय्क ज्वना हया दाजुकिजापिनिथाय् तये हल । अनलि जुजुं थः यःपिं कलापितं ज्वंके छ्वयेया नितिं मेगु गाथा धाल -

“विजयम्पि मय्हं महेसिं, एरावतिं केसिनिं सुनन्दञ्च ।
लक्खणवरूपपन्ना, पचुरा किर होथ यञ्जत्थाया’ति” ॥

“जिमि पहिलाम्ह रानी विजय, एरावती, केसिनी व सुनन्दा धयापिं रूप सम्पन्नपिं, बांलापि कलापितं नं धा, यज्ञया नितिं मुं वा धका ।”

इमिसं इमित नं ख्वय्क, हाय्क ज्वना हया कुमारपिंथाय् तये हल । अनलि जुजुं प्यम्ह सेठपितं ज्वंके छ्वयेया नितिं मेगु गाथा धाल -

“गृहपतयो च वदेथ, पुण्णमुखं भदियं सिङ्गालञ्च ।
वड्डञ्चापि गृहपतिं, पचुरा किर होथ यञ्जत्थाया’ति” ॥

“गृहपतिपिं पूर्णमुख, भद्रिय, सिगाल व बद्ध गृहपतिपितं नं धा, इपिं नं यज्ञया नितिं मुं वा धका ।”

राजपुरुषपिं वना इमित नं ज्वना हल । जुजुं थःम्ह मिसातय्, मस्तय् यंकूगु इलय् सारा नगरया जनतां छुं न्वं मवाः । सेठया कुल जुलसा आपालं सम्बन्ध दुपिं जुया च्वन । उकिं इमित ज्वंगु इलय् सारा नगरयापिं जनतां विरोध यात - “जिमिसं सेठपितं स्याका जुजुयात यज्ञ याके बिये मखु । सेठ थःगु ज्ञातिवर्गपिं लिसे राजकुलय् थ्यंकः वन । थःथिति फुकिजनपिसं घरे याका सेठपिसं थःपिनिगु प्राण दानया भिक्षा पवन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते तत्थ गहपतयो, अवोचिसुं समागता पुत्तदारपरिकिण्णा ।
सब्बेव सिखिनो देव करोहि, अथ वा नो दासे सावेही’ति” ॥

“काय, कलापिं व्वना वःपिं उपिं गृहपतिपिसं जुजुयात ततःसकं हाला धाल - ‘देव ! जिपिं सकसितं छचनय् आगसें जक ल्यंक पाचुक सें खाना थःम्ह नोकर दय्का व्यु अथवा दास घोषणा याना व्यु, परन्तु जिमिगु ज्यान काये मते ।”

थुकथं प्रार्थना यात नं इमित जीवनदान मब्यू । राजपुरुषपिसं मेपिं सकसितं ख्याना लिद्धवया इपिं प्यम्ह सेठतयत् ज्वना यंका कुमारपिनिथाय् यंका तये यंकल । अनंलि जुजुं किसि आदिया बारे हुकुम जुल -

“अभयङ्करम्पि मे हत्थि, नालागिरिं अच्चुगतं वरुणदन्तं ।
आनेथ खो ने खिप्पं, यञ्जत्थाय भविस्सन्ति ॥

“अस्सरतनम्पि केसिं, सुरामुखं पुण्णकं विनतकञ्च ।
आनेथ खो ने खिप्पं, यञ्जत्थाय भविस्सन्ति ॥

“उसभम्पि यूथपति अनोजं, निसभं गवम्पतिं तेपि मरुं आनेथ ।
समूह करोन्तु सब्बं, यजिस्सामि ददामि दानानि ॥

“सब्बं पटियादेथ, यञ्जं पन उग्गतम्हि सूरियम्हि ।
आणापेथ च कुमारे, अभिरमन्तु इमं रत्ति ॥

“सब्बं उपट्टपेथ, यञ्जं पन उग्गतम्हि सूरियम्हि ।
वदेथ दानि कुमारे, अज्ज खो पच्छिमा रत्ती’ति” ॥

“अभयङ्कर, नालागिरि, अच्चुत व वरुणदन्त किसितयत् तुरन्त हति, इपिं यज्ञया नितिं जुइ ।”

“केसी, सुरामुख, पुण्णक व विनतक अश्वरत्नतयत् नं तुरन्त हति, इपिं यज्ञया नितिं जुइ ।”

“यूथपति, अनोज, निसभ व गवम्पति द्वहंतयत् नं तुरन्त हति, मेपिं नं फुक्क (भंगःपंछि आदि) मुंकि । जिमिसं यज्ञ याये अले दान बिये ।”

“दक्व न्ह्योने हति । (कन्हे) सूर्योदयया लिसें तुं यज्ञ शुरु जुइ । कुमारपितं थौया चाय् मोज या धका धया व्यु ।”

“दक्वं न्ह्योने हति । (कन्हे) सूर्योदयया लिसें तु यज्ञ शुरु जुइ । आः कुमारपितं थौया चा अन्तिम जुइ धका धया व्यु ।”

उगु इलय् जुजुया मांबौपिं जीवित हे तिनियु जुया च्वन । अमात्यपिं वना राजमातायात खबर बिल -
“आर्ये ! छपिनि कायं थः काय, कलापितं स्याना यज्ञ याये त्यन ।” वं “तात ! छु धयागु ?” धया थःगु नुगःचुइ ल्हाः तया खवया हाला ब्वाय् वना न्यंवन - “पुता ! छु धात्थे छंगु यज्ञ थजागु ला ?”

थुगु अर्थयात प्रकाशित याना शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तंतं माता अवच, रोदन्ती आगन्त्वा विमानतो ।
यञ्जो किर ते पुत्त, भविस्सति चतूहि पुत्तेही’ति” ॥

“मांम्ह थःगु निवासस्थानं ख्वया वया न्यंवल - ‘पुता ! छु छंगु यज्ञ प्यम्ह काय्पिंत स्याना यायेगु ला ?”

जुजुं धाल -

“सब्बेपि मय्हं पुत्ता चत्ता, चन्दस्मिं हज्जमानस्मिं ।
पुत्तेहि यज्जं यजित्वान, सुगतिं सगं गमिस्सामी’ति” ॥

“चन्द्रकुमारयात स्याके मासेलि जिं दक्ख काय्पिंत त्याग यायेधुन । काय्पिनिगु हत्या याना यज्ञ याना जि स्वर्ग वनिम्ह जुये ।”

अनंलि मांमं धाल -

“मा तं पुत्त सहहेसि, सुगति किर होति पुत्तयज्जेन ।
निरयानेसो मग्गो, नेसो मग्गो हि सग्गानं ॥

“दानानि देहि कोण्डज्ज, अहिंसा सब्भूतभय्यानं ।
एस मग्गो सुगतिया, न च मग्गो पुत्तयज्जेना’ति” ॥

“पुता ! पुत्रपिनिगु बलि बिया स्वर्ग वनिगु खंय् विश्वास याये मते । ध्व नरकया लैपु खः, स्वर्गयागु मखु ।”

“हे कोण्डन्य ! दान ब्यु । सकलें प्राणीपिनिप्रति अहिंसाया व्यवहार या । ध्व सुगतिया लैपु खः । काय्पिंत बलि बिया मखु ।”

जुजुं धाल -

“आचरियानं वचना, धातेस्सं चन्दज्च सूरियज्च ।
पुत्तेहि यज्जं यजित्वान दुच्चजेहि, सुगतिं सगं गमिस्सामी’ति” ॥

“जिं आचार्यपिनिगु खं न्यना चन्द्रकुमार व सूर्यकुमार काय्पिंत स्याना च्वना । गुकिया त्याग दुष्कर खः, अजापिं काय्पिनि बलि बिया जि स्वर्ग वनिम्ह जुये ।”

मांमं थःगु खं न्यंके मफुसेलि व लिहां वन । बौम्हं नं थुगु खं न्यना वयाके न्यंवल । थुगु अर्थयात नं शास्तां प्रकाशित याना बिज्यात -

“तंतं पितापि अवच, वसवत्ती ओरसं सकं पुत्तं ।
यज्जो किर ते पुत्त, भविस्सति चतूहि पुत्तेही’ति” ॥

“वशवर्ती धयाम्ह बौम्हं नं थः औरसपुत्रयाके न्यंवल - ‘पुता ! छु छंगु यज्ञ प्यम्ह काय्पिंत स्याना यायेगु ला ?”

जुजुं धाल -

“सब्बेपि मय्हं पुत्ता चत्ता, चन्दस्मिं हज्जमानस्मिं ।
पुत्तेहि यज्जं यजित्वान, सुगतिं सगं गमिस्सामी’ति” ॥

“चन्द्रकुमारयात स्याके मासेलि जिं दक्ख काय्पिंत त्याग यायेधुन । काय्पिनिगु हत्या याना यज्ञ याना जि स्वर्ग वनिम्ह जुये ।”

अनंलि बौम्हं धाल -

“मा तं पुत्त सद्देहेसि, सुगति किर होति पुत्तयञ्जेन ।
निरयानेसो मग्गो, नेसो मग्गो हि सग्गानं ॥

“दानानि देहि कोण्डञ्ज, अहिंसा सब्भूतभय्यानं ।
एस मग्गो सुगतिया, न च मग्गो पुत्तयञ्जेना’ति” ॥

“पुता ! पुत्रपिनिगु बलि बिया स्वर्ग वनिगु खँय् विश्वास याये मते । थ्व नरकया लँपु खः,
स्वर्गयागु मखु ।”

“हे कोण्डन्य ! दान व्यु । सकलें प्राणीपिनि प्रति अहिंसाया व्यवहार या । थ्व सुगतिया लँपु खः ।
काय्पिंत बलि बिया मखु ।”

जुजुं धाल -

“आचरियानं वचना, घातेस्सं चन्दञ्च सूरियञ्च ।
पुत्तेहि यञ्जं यजित्वान दुच्चजेहि, सुगतिं सग्गं गमिस्सामी’ति” ॥

“जिं आचार्यपिनिगु खँ न्यना चन्द्रकुमार व सूर्यकुमार काय्पिंत स्याना च्वना । गुकिया त्याग
दुष्कर खः, अजापिं काय्पिनि बलि बिया जि स्वर्ग वनिम्ह जुये ।”

अनंलि बौम्हं धाल -

“दानानि देहि कोण्डञ्ज, अहिंसा सब्भूतभय्यानं ।
पुत्तपरिवुतो तुवं, रट्टं जनपदञ्च पालेही’ति” ॥

“हे कोण्डन्य ! दान व्यु । सकलें प्राणीपिनि प्रति अहिंसाया व्यवहार या । पुत्रसहित राष्ट्र व
जनपदयात पालन या ।”

वं नं वयात थःगु खँ न्यंके मफुत । अले चन्द्रकुमारं बिचाः यात - “केवल जिगु कारणं
थुलिमच्छिसिया विपत्तिस लात । बौयाके प्रार्थना याना थुलिमच्छिसियागु मृत्यु-दुःखं बचे याना बिये माल ।”
वं बौम्हलिसे खँलाबल्हा याना धाल -

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थी अस्से च पालेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थिष्ठकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, अस्सछकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
यस्स होन्ति तव कामा, अपि रट्टा पब्बाजिता ।
भिक्षाचरियं चरिस्सामा’ति” ॥

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया व्यु । तुती न्यवलं
नृत्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसि सलत पाले याना च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवलं न्ह्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसियागु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवलं न्ह्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह सलतय्गु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । जिपिं राष्ट्रं पितिना छूवसां नं फ्वगीं जुया म्वाना च्वने ।”

वयागु थीथीकथंया विलाप न्यना जुजुया नुगः पँम्हुइथें च्वना वल । वं मिखाय् ख्ववि जाय्क तथा धाल – “जिमि काय्पितं सुनानं स्याये फइ मखु । जित देवलोक माःगु म्दु ।” वं सकसितं त्वःता छूवयेत धाल –

“दुक्खं खो मे जनयथ, विलपन्ता जीवितस्स कामा हि ।
मुज्जेथ दानि कुमारे, अलम्पि मे होतु पुत्तयज्जेना’ति” ॥

“म्वायेगु इच्छां विलाप याना च्वंगुलिं जिगु मनय् घाः जुल । आः कुमारपितं त्वःता ब्यु । जित काय्पिनिगु बलि बिइ माःगु यज्ञ म्वाल ।”

जुजुयागु खँ न्यना राजपुरुषपिं निसें कया भंगःपँछित सकल प्राणीपितं मुक्त याना बिल । खण्डहाल यज्ञकुण्डयागु ज्या याकेगुली लगे जुया च्वंगु खः । छम्ह मनुखं धाल – “अरे दुष्ट खण्डहाल ! जुजुं काय्पितं त्वःते धुंकल । छं थः काय्पितं स्याना इमिगु गःपतं हि म्हुका यज्ञ या ।” वं “जुजुं छु यात” धका बिचाः याना (धोति ज्वज्वं) ब्वाय् ब्वाय् वया हाःवल –

“पुब्बेव खोसि मे वुत्तो, दुक्करं दुरभिसम्भवज्जेतं ।
अथ नो उपक्खटस्स यज्जस्स, कस्मा करोसि विक्खेपं ॥

“सब्बे वजन्ति सुगतिं, ये यजन्ति येपि याजेन्ति ।
ये चापि अनुमोदन्ति, यजन्तानं एदिसं महायज्ज’न्ति” ॥

“थ्व दुष्कर कृत्य खः धका जिं छपितं न्हापा हे धयागु खः, आः छपिसं तयार जुइ धुंकूगु यज्ञय् विघ्न बिया च्वना बिज्यात ।”

“गुम्हसिनं यज्ञ याइ, गुम्हसिनं यज्ञ याकी अले गुम्हसिनं थुजागु तःधंगु यज्ञयागु अनुमोदन याइ, इपिं सकलें स्वर्गलोक थ्यनी ।”

तमं अभिभूत जूम्ह ब्राह्मणयागु खँ न्यना उम्ह कांम्ह मूर्खम्ह जुजुया मनय् धर्म यायेगु धयागु भावना हानं दना वल । वं हानं कुमारपितं ज्वंके छूवत । अले चन्द्रकुमारं बौम्हसिया मिखा चाय्केया नितिं धाल –

“अथ किस्स जनो पुब्बे, सोत्थानं ब्राह्मणे अवाचेसि ।
अथ नो अकारणास्मा, यज्जत्थाय देव घातेसि ॥

“पुब्बेव नो दहरकाले, न हनेसि न घातेसि ।
दहरम्हा योब्बनं पत्ता, अदूसका तात हज्जाम ॥

“हत्थिगते अस्सगते, सन्नद्धे पस्स नो महाराज ।
युद्धे वा युज्जमाने वा, न हि मादिसा सूरा होन्ति यज्जत्थाय ॥

“पचन्ते वापि कुपिते, अटवीसु वा मादिसे नियोजेन्ति ।
अथ नो अकारणस्मा, अभूमियं तात हज्जाम ॥

“यापि हि ता सकुणियो, वसन्ति तिणघरानि कत्वान ।
तासम्पि पिया पुत्ता, अथ नो त्वं देव घातेसि ॥

“मा तस्स सद्वहेसि, न मं खण्डहालो घातेय्य ।
ममज्झि सो घातेत्वान, अनन्तरा तम्पि देव घातेय्य ॥

“गामवरं निगमवरं ददन्ति, भोगम्पिस्स महाराज ।
अथगपिण्डिकापि, कुले कुले हेते भुज्जन्ति ॥

“तेसम्पि तादिसानं, इच्छन्ति दुब्भितुं महाराज ।
येभुय्येन एते, अकतञ्जुनो ब्राह्मणा देव ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थी अस्से च पालेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थिच्छकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, अस्सच्छकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
यस्स होन्ति तव कामा, अपि रट्ठा पब्बाजिता ।
भिक्खाचरियं चरिस्सामा’ति” ॥

“थुम्ह ब्राह्मणं न्हापा (जिपिं बूबले) स्वस्ति पाठ छाया यात ? हे देव ! आः थ्वं अकारणय् हे यज्ञया नितिं जिमित हत्या याके बिया च्वन ।”

“हे देव ! जिपिं मचाबले छपिसं जिमित छाया स्याना मछ्वयागु अथवा सिका मछ्वयागु ? आः जिपिं मचां ल्याय्म्ह जुयेधुंका बिना अपराध छाया स्याके त्यनागु ?”

“महाराज ! जिपिं सकसितं किसिम्हय्, सलम्हय् च्वना युद्धया नितिं तयार जुया च्वापिं स्वया खंका बिज्याहूँ । जिपिंथे जापिं शूरपिं यज्ञय् बलि बिइया नितिं जुइ मखु ।”

“प्रत्यन्त देशय् विद्रोह जुइवं अथवा जंगलयागु रेखदेख यायेया नितिं जिपिंथे जापिं छ्वया ज्या काइ । तात ! जिपिं थना बिना कारण मखुगु थासय् स्याकिन ।”

“हे देव ! छाया, सु, कथियागु स्वीं दय्का गुपिं भंगःपंछित च्वं च्वनी, इमि नं थः मस्त प्यारो जुया च्वनी । अले हे देव ! छपिसं धाःसा जिमिगु हत्या याके त्यन ।”

“वयागु विश्वास याना बिज्याये मते । खण्डहालं जित मस्याकेमा । वं जित स्यायेधुंका, देव ! लिपा छपित नं स्याके फु ।”

“महाराज ! थुम्ह ब्राह्मणयात भिंगु गां, भिंगु निगम व भिंगु भोग सामग्रीत नं बिइगु याः अले थ्व कुलय् अग्र-पिण्ड जुया हे भोजन नं नः ।”

“महाराज ! थुपिं भिंगु गा आदि बिइम्हसियागु नं मभिं स्वये ययूका च्वन । देव ! ब्राह्मण धयापिं आपाः याना अकृतज्ञपिं हे जुया च्वनी ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दयूका खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवंलं न्ह्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसि सलत पाले याना च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दयूका खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवंलं न्ह्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसियागु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दयूका खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवंलं न्ह्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह सलतयूगु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दयूका खण्डहालयात बिया ब्यु । जिपिं राष्ट्रं पितिना छूवसां नं फवगीं जुया म्बाना च्वने ।”

जुजुं कुमारयागु विलाप न्यना थुगु गाथा धया, वयात हानं त्वःतके बिल ।

“दुक्खं खो मे जनयथ, विलपन्ता जीवितस्स कामा हि ।
मुञ्चेथ दानि कुमारे, अलम्पि मे होतु पुत्तयञ्जेना’ति” ॥

“म्बायेगु इच्छां विलाप याना च्वंगुलिं जिगु मनयू घाः जुल । आः कुमारपितं त्वःता ब्यु । जित कायपिनिगु बलि बिइ माःगु यज्ञ म्वाल ।”

खण्डहालं हानं वया धाःवल -

“पुब्बेव खोसि मे वुत्तो, दुक्करं दुरभिसम्भवञ्जेतं ।
अथ नो उपक्खटस्स यञ्जस्स, कस्मा करोसि विक्खेपं ॥

“सब्बे वजन्ति सुगतिं, ये यजन्ति येपि याजेन्ति ।
ये चापि अनुमोदन्ति, यजन्तानं एदिसं महायञ्ज’न्ति” ॥

“थ्व दुष्कर कृत्य खः धका जिं छपितं न्हापा हे धयागु खः, आः छपिसं तयार जुइ धुंकूगु यज्ञयू विघ्न बिया च्वना बिज्यात ।”

“गुम्हसिनं यज्ञ याइ, गुम्हसिनं यज्ञ याकी अले गुम्हसिनं थुजागु तःधंगु यज्ञयागु अनुमोदन याइ, इपिं सकलें स्वर्गलोक थ्यनी ।”

थ्व खें न्यना जुजुं कुमारपितं हानं ज्वंकल । कुमारं जुजुयात अनुनय यायां धाल -

“यदि किर यजित्वा पुत्तेहि, देवलोकं इतो चुता यन्ति ।
ब्राह्मणो ताव यजतु, पच्छापि यजसि तुवं राज ॥

“यदि किर यजित्वा पुत्तेहि, देवलोकं इतो चुता यन्ति ।
एस्वेव खण्डहालो, यजतं सकेहि पुत्तेहि ॥

“एवं जानन्तो खण्डहालो, किं पुत्तके न घातेसि ।
सब्बञ्च ज्ञातिजनं, अत्तानञ्च न घातेसि ॥

“सब्बे वजन्ति निरयं, ये यजन्ति येपि याजेन्ति ।
ये चापि अनुमोदन्ति, यजन्तानं एदिसं महायञ्जं ॥

“सचे हि सो सुञ्जति यो हनाति, हतोपि सो सग्गमुपेति ठनं ।
भोवादि भोवादिन मारयेयुं, ये चापि तेसं अभिसद्दहेयु’न्ति” ॥

“यदि कायूपिनिगु बलि बिया यज्ञ याइम्ह थनं सिना देवलोक वनिगु खःसा दकले न्हापां ब्राह्मणं निं यज्ञ यायेमाः । देव ! छपिसं लिपा यज्ञ याना बिज्याहूँ ।”

“यदि कायूपिनिगु बलि बिया यज्ञ याइम्ह थनं सिना देवलोक वनिगु खःसा थुम्ह ब्राह्मणं थः कायूपितं बलि बिइका यज्ञ याकी ।”

“थजागु ज्ञां दुम्ह खण्डहालं थः कायूपितं हत्या छाया मयाःगु ? थः सकलें थःथितिपितं छाया मस्याःगु ? अले थःत थःम्ह छाया मस्याःगु ?”

“गुम्हसिनं यज्ञ याइ, गुम्हसिनं यज्ञ याकी अले गुम्हसिनं थुजागु यज्ञयागु अनुमोदन याइ, इपिं सकलें नरकय् थ्यंकः वनी ।”

थुलि न्यंका नं कुमारं जुजुयात थःगु खँ न्यंके मफुसेलि वं जुजुयात छचालं भुना च्वंपिं परिषद्यात सम्बोधन यायां धाल -

“कथञ्च किर पुत्तकामायो, गहपतयो घरणियो च ।
नगरम्हि न उपरवन्ति राजानं, मा घातयि ओरसं पुत्तं ॥

“कथञ्च किर पुत्तकामायो, गहपतयो घरणियो च ।
नगरम्हि न उपरवन्ति राजानं, मा घातयि अत्रजं पुत्तं ॥

“रञ्जो चम्हि अत्थकामो, हितो च सब्बजनपदस्स ।
न कोचि अस्स पटिघं, मया जानपदो न पवेदेती’ति” ॥

“कायूमचायागु कामना याइपिं गृहणीपिसं व गृहपतिपिसं नं नगरय् चिल्लायदंक हाला जुजुयात थः औरसपुत्रयात स्याये मते धका छाया धाये मफुगु ?”

“कायूमचायागु कामना याइपिं गृहणीपिसं व गृहपतिपिसं नं नगरय् चिल्लायदंक हाला जुजुयात थः अत्रज कायूयात स्याये मते धका छाया धाये मफुगु ?”

“जि जुजुया शुभचिन्तकम्ह जुया च्वनाम्ह खः । सुनानं जिलिसे वैर दु धका धाये फुपिं दइ मखु । अथेनं सुं जनपदं जुजुयात छाया धाये मफुगु ?”

थुलि धाल नं सुनानं छसः हे छुं न्वं मवाः । अले राजकुमारं थथःपिनि कलापितं जुजुयात प्रार्थना याकेत प्रेरणा बिइत धाल -

“गच्छथ वो घरणियो, तातञ्च वदेथ खण्डहालञ्च ।
मा घातेथ कुमारे, अदूसके सीहसङ्कासे ॥

“गच्छथ वो घरणियो, तातञ्च वदेथ खण्डहालञ्च ।
मा घातेथ कुमारे, अपेक्खिते सब्बलोकस्सा’ति” ॥

“गृहणीपिं ! हूँ, अले तातयात व खण्डहालयात धा हूँ, सिंह समानपिं कुमारपितं हत्या याके बिये मते ।”

“गृहणीपिं ! हूँ, अले तातयात व खण्डहालयात धा हूँ, सकसियां लोकप्रियपिं कुमारपितं हत्या याके बिये मते ।”

इपिं वना याचना यात । जुजुं ध्यान मब्यू । अले कुमारं अनाथ जुया विलाप यात -

“यंनूनाहं जायेय्यं, रथकारकुलेसु वा ।
पुक्कुसकुलेसु वा वेस्सेसु वा जायेय्यं ।
न हज्ज मं राज यज्जे घातेय्या’ति” ॥

“यदि जि रथकार कुलय् जन्म जुयाम्ह जूसा अले पँयागु ज्या याइपिनिथाय् छेय् जन्म जुयाम्ह जूसा जुजुं अवश्य नं थौ यज्ञया नितिं जिगु हत्या याइ मखुगु जुइ ।”

अले हानं इमित हे प्रेरित यायेया नितिं धाल -

“सब्बा सीमन्तिनियो गच्छथ, अय्यस्स खण्डहालस्स ।
पादेसु निपतथ, अपराधाहं न पस्सामि ॥

“सब्बा सीमन्तिनियो गच्छथ, अय्यस्स खण्डहालस्स ।
पादेसु निपतथ, किन्ते भन्ते मयं अदूसेमा’ति” ॥

“सकले मिसात मुना आर्य खण्डहालयाथाय् वना वयागु तुति ज्वं हूँ । जिं वयागु छुं अहित यानागु दु धका सम्भे मजुया धका धाः हूँ ।”

“सकले मिसात मुना आर्य खण्डहालयाथाय् वना वयागु तुति ज्वं हूँ । अले धा ‘भन्ते ! जिमिसं छपिंगु छु अपराध यानागु दु ?”

चन्द्रकुमारया कान्छीमह केहें शैलकुमारी शोक सह याये मफया बौयागु चरणय् भोसुना ख्वल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“कपणा विलपति सेला, दिस्वान भातरे उपनीतते ।
यज्जो किर मे उक्खिपितो, तातेन सग्गकामेना’ति” ॥

“दाइपितं बलिया नितिं हःपिं खना बफरा शैलकुमारी विलाप यायां धाल - ‘स्वर्गकामी अबुं यज्ञ यायेत तयार याना च्वन’ ।”

जुजुं वयागु खँ नं मन्यं । अले चन्द्रकारया वासुल धयाम्ह कायं बौयात दुःखी जूगु खना बिचाः यात - “जिं बाज्यायात याचना याना थः बौयागु प्राण रक्षा याये ।” वं जुजुया तुती भोसुना विलाप यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“आवत्ति परिवत्ति च, वसुलो सम्मुखा रज्जो ।
मा नो पितरं अवधि, दहरम्हायोब्बनं पत्ता’ति” ॥

“वासुल जुजुया न्ह्योने ग्वारा ग्वारा तुलहा ह्वाँय् ह्वाँय् ख्वया धाल - ‘जिमि अबुयात हत्या याये मते । जिपिं मचा तिति । जिपिं तःधि मज्जुनि ।”

जुजुं वयागु विलाप न्यंबले जुजुया नुगः पँम्हइथें जुल । जुजुं थःगु मिखाय् ख्ववि जाय्क तया कुमारयात घय्पुना धाल - “तात ! निश्चिन्त जु । छिमि बौयात त्वःता बिये ।” वं गाथा धाल -

“एसो ते वसुल पिता, समेहि पितरा सह ।
दुक्खं खो मे जनयसि, विलपन्तो अन्तेपुरस्मि ।
मुञ्चेथ दानि कुमारे, अलम्पि मे होतु पुत्तयञ्जेना’ति” ॥

“वासुल ! थ्व छिमि बौ खः । बौलिसे नापला हूँ । अन्तःपुरयागु विलाप न्यना जित दुःख जुल ।
आः कुमारपिंत त्वःता ब्यु । जित काय्पिं बलि बिया यज्ञ याये माःगु म्दु ।”

हानं खण्डहाल वया हाःवल -

“पुब्बेव खोसि मे वुत्तो, दुक्करं दुरभिसम्भवञ्चेतं ।
अथ नो उपक्खटस्स यञ्जस्स, कस्मा करोसि विक्खेपं ॥

“सब्बे वजन्ति सुगतिं, ये यजन्ति येपि याजेन्ति ।
ये चापि अनुमोदन्ति, यजन्तानं एदिसं महायञ्ज’न्ति” ॥

“थ्व दुष्कर कृत्य खः धका जिं छपिंत न्हापा हे धयागु खः, आः छपिसं तयार जुइ धुंकूगु यज्ञय्
विघ्न बिया च्चना बिज्यात ।”

“गुम्हसिनं यज्ञ याइ, गुम्हसिनं यज्ञ याकी अले गुम्हसिनं थुजागु तःधंगु यज्ञयागु अनुमोदन याइ,
इपिं सकलें स्वर्गलोक थ्यनी ।”

जुजु नं कांम्ह मूर्खम्ह हे खनि । हानं वं धाःगु खँ न्यना काय्पिंत ज्वंकल । अले खण्डहालं बिचाः
यात - “थुम्ह जुजुया नुगः नायु । गुबलें ज्वंकिइगु गुबलें त्वःतकिइगु । हानं मस्तय्गु खँ न्यना काय्पिंत
त्वःता बिये फु । थ्वयात यज्ञकुण्डय् ब्वना यंके माल ।” वं वयात ब्वना यंकेया नितिं गाथा धाल -

“सब्बरतनस्स यञ्जो उपक्खटो, एकराज तव पटियत्तो ।
अभिनिक्खमस्सु देव, सगं गतो त्वं पमोदिस्ससी’ति” ॥

“हे एकराज ! छपिनिगु सर्वरत्नमय यज्ञ तयार जुइ धुंकल । हे देव ! बिज्याहूँ । स्वर्ग थ्यनेवं
छपिंत आनन्द जुइ ।”

बोधिसत्त्वयात यज्ञकुण्डय् ब्वना यंकूगु इलय् वया दक्व रनिवासयापिं मुना ल्यूल्यु वन । थुगु
अर्थयात प्रकाशित यासे शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“दहरा सत्तसता एता, चन्द्रकुमारस्स भरियायो ।
केसे पकिरित्वान, रोदन्तियो मग्गमनुयायिसु ॥

“अपरा पन सोकेन, निक्खन्ता नन्दने विय देवा ।
केसे पकिरित्वान, रोदन्तियो मग्गमनुयायिसु’न्ति” ॥

“चन्द्रकुमारयाथाय् च्वापिं न्हेसः ल्यासेपिं मिस्त सँ फफँ तथा ख्वया लँय् पिहाँ वल ।”

“गथे नन्दन वनय् च्वापिं देवकन्यापिं खः, अथे हे याना मेमेपिं मिसात नं सँ फफँ तथा ख्वया लँय्
वल ।”

थ्वयां लिपा इमिगु विलाप गाथात खः -

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलिन्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, यञ्जत्थाय एकराजस्स ॥

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, मातु कत्वा हृदयसोकं ॥

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, जनस्स कत्वा हृदयसोकं ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, यञ्जत्थाय एकराजस्स ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, मातु कत्वा हृदयसोकं ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
नीयन्ति चन्दसूरिया, जनस्स कत्वा हृदयसोकं ॥

“यस्सु पुब्बे हत्थिवरधुरगते, हत्थीहि अनुवजन्ति ।
त्यज्ज चन्दसूरिया, उभोव पत्तिका यन्ति ॥

“यस्सु पुब्बे अस्सवरधुरगते, अस्सेहि अनुवजन्ति ।
त्यज्ज चन्दसूरिया, उभोव पत्तिका यन्ति ॥

“यस्सु पुब्बे रथवरधुरगते, रथेहि अनुवजन्ति ।
त्यज्ज चन्दसूरिया, उभोव पत्तिका यन्ति ॥

“येहिस्सु पुब्बे निय्यंसु, तपनीयकप्पनेहि तुरङ्गेहि ।
त्यज्ज चन्दसूरिया, उभोव पत्तिका यन्तीति” ॥

“काशीया शुद्ध वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डलं तिया तःपिं, अगुरु चन्दनं बुया तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त एकराजया यज्ञया नितिं यंका च्वन ।

“काशीया शुद्ध वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डलं तिया तःपिं, अगुरु चन्दनं बुया तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त मांया नुगलय् शोक पिड्या नितिं यंका च्वन ।”

“काशीया शुद्ध वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डलं तिया तःपिं, अगुरु चन्दनं बुया तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त जनताया नुगलय् शोक पिड्या नितिं यंका च्वन ।

“लाया भोजन याका तःपिं, मोल्हुइकीपिसं मोल्हुइका तःपिं, कुण्डल तिसां तिका तःपिं, अगुरु चन्दन बुइका तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त एकराजया यज्ञया नितिं यंका च्वन ।”

“लाया भोजन याका तःपिं, मोल्हुइकीपिसं मोल्हुइका तःपिं, कुण्डल तिसां तिका तःपिं, अगुरु चन्दन बुइका तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त मांया नुगलय् शोक पिड्या नितिं यंका च्वन ।”

“लाया भोजन याका तःपिं, मोल्हुइकीपिसं मोल्हुइका तःपिं, कुण्डल तिसां तिका तःपिं, अगुरु चन्दन बुइका तःपिं चन्द्र, सूर्य कुमारपित्त जनताया नुगलय् शोक पिड्या नितिं यंका च्वन ।”

“गुपिं न्हापा भिपिं किसितय्गु म्ह्य् सवारी जुइपिं खः अले किसित इमिगु ल्यूल्यु वइगु खः इपिं निम्हं चन्द्र व सूर्यपिं थौ न्यासि वया च्वन ।”

“गुपिं न्हापा भिपिं सलतयगु म्हय् सवारी जुइपिं खः अले सलत इमिगु ल्यूलू वइगु खः इपिं निम्हं चन्द्र व सूर्यपिं थौं न्यासि वया च्वन ।”

“गुपिं न्हापा चम्के जूगु काठी दुपिं सलम्हय् च्वना पिहाँ वइपिं खः, इपिं निम्हं चन्द्र व सूर्यपिं थौं न्यासि वया च्वन ।”

थुकथं इपिं विलाप याना च्वन अले बोधिसत्त्वयात नगरं यंका च्वन । जनता पिहाँ वयेया नितिं ध्वाखा चिध्वा जुल । ब्राह्मणं म्वःम्वः मनूत पिहाँ वया च्वंगु खना बिचाः यात – “सुनां छु स्यू, छु जुइ, छु जुइ ?” वं ध्वाखाया खापा तिइकल । जनता पिहाँ वये मखंसैलि नगर ध्वाखाया लिक्क छगू उद्यानय् जम्मा जुया जनतां ततःसकं चिल्लायदंक विरोध याना हाल । इमिगु हाःसलं क्षुब्ध जुया भंगःपंछित आकाशय् ब्वया वन । जनतां उपिं उपिं भंगःतयूत सम्बोधन याना विलाप याना हाल –

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि पुत्तेहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि कञ्जाहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि महेसीति ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि गहपतीहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि हत्थीहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि अस्सेहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो चतूहि उसभेहि ॥

“यदि सकुणि मंसमिच्छसि, डयस्सु पुब्बेन पुप्फवतिया ।
यजतेत्थ एकराजा, सम्मूळ्हो सब्बचतुक्केना ति” ॥

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह कायपित बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह म्हायपित बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह कलापित बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह गृहपतिपित बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह किसितयत् बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह सलतयत् बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं प्यंम्ह द्वहँतयत् बलि बिया यज्ञ याये त्वन ।”

“हे भंगःत ! यदि लायागु इच्छा दुसा पुष्पवती (बनारस) या पूर्वदिशापाखे ब्वया हूँ । अन मूर्खम्ह (जुजु) एकराजं सकतां प्यथी प्यथी प्रकारयागु पदार्थं यज्ञ याये त्वन ।”

थुकथं जनतां ख्वया हाला अनं बोधिसत्त्वया निवासस्थान कूटागार, उद्यान आदि स्वया स्वया गाथात ब्वब्वं विलाप याना च्वन -

“अयमस्स पासादो, इदं अन्तेपुरं सुरमणीयं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स कूटागारं, सोवण्णं पुष्फमत्यविकिण्णं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स उय्यानं, सुपुष्फितं सब्बकालिकं रम्मं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स असोकवनं, सुपुष्फितं सब्बकालिकं रम्मं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स कणिकारवनं, सुपुष्फितं सब्बकालिकं रम्मं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स पाटलिवनं, सुपुष्फितं सब्बकालिकं रम्मं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“इदमस्स अम्बवनं, सुपुष्फितं सब्बकालिकं रम्मं ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता ॥

“अयमस्स पोक्खरणी, सञ्छन्ना पदुमपुण्डरीकेहि ।
नावा च सोवण्णविकता, पुष्फवल्लिया चित्ता सुरमणीया ।
तेदानि अय्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निञ्जीता’ति” ॥

“ध्व वयागु प्रासाद खः । ध्व न्ह्याइपूगु अन्तःपुर खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु स्वाँमालं यःखाना तःगु लुँयार्थे जागु कूटागार खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु भिनिना यंके न्ह्याबलें न्ह्याइपुक स्वाँ ह्वःगु उद्यान खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु भिनिना यकं न्ह्याबले न्ह्याइपुक स्वां ह्वःगु अशोक उद्यान खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु भिनिना यकं न्ह्याबले न्ह्याइपुक स्वां ह्वःगु कर्णिकार बन खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु भिनिना यकं न्ह्याबले न्ह्याइपुक स्वां ह्वःगु पाटलि बन खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु भिनिना यकं न्ह्याबले न्ह्याइपुक स्वां ह्वःगु आम्रबन खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु पुखू खः, धन पलेस्वां, पद्म व पुण्डरीक ह्वया त्वपुया च्वंगु दु । ध्व वयागु लुंयागु, स्वां समाये याना तःगु, बांलागु न्ह्याइपुक दय्का तःगु डुंगा खः । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

थुलि थासय् च्वना विलाप यायेधुंका अनं लिपा हस्तिशाला आदि थासय् वना विलाप याःवन -

“इदमस्स हत्थिरतनं, एरावणो गजो बली दन्ती ।
तेदानि अव्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निन्नीता ॥

“इदमस्स अस्सरतनं, एकखुरो अस्सो ।
तेदानि अव्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निन्नीता ॥

“अयमस्स अस्सरथो, साल्लियनिग्घोसो सुभो रतनविचित्तो ।
यत्थस्सु अव्यपुत्ता, सोभिसु नन्दने विय देवा ।
तेदानि अव्यपुत्ता, चत्तारो वधाय निन्नीता ॥

“कथं नाम सामसमसुन्दरेहि, चन्दनमुदुकगत्तेहि ।
राजा यजिस्सते यज्जं, सम्मूळ्हो चतूहि पुत्तेहि ॥

“कथं नाम सामसमसुन्दराहि, चन्दनमुदुकगत्ताहि ।
राजा यजिस्सते यज्जं, सम्मूळ्हो चतूहि कज्जाहि ॥

“कथं नाम सामसमसुन्दराहि, चन्दनमुदुकगत्ताहि ।
राजा यजिस्सते यज्जं, सम्मूळ्हो चतूहि महेसीहि ॥

“कथं नाम सामसमसुन्दरेहि, चन्दनमुदुकगत्तेहि ।
राजा यजिस्सते यज्जं, सम्मूळ्हो चतूहि गहपतीहि ॥

“यथा होन्ति गामनिगमा, सुज्जा अमनुस्सका ब्रह्मरज्जा ।
तथा हेस्तति पुप्फवतिया, यिट्ठेसु चन्दसूरियेसू’ति” ॥

“ध्व वयागु हस्तिरतन खः, एरावण, वरुण दन्त दुम्ह किसि । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु अश्वरतन खः, छगू जक ख्वः दुम्ह । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“ध्व वयागु अश्वरथ खः, मैनाया सःथे पिकाइम्ह, शुभरत्नत थुना तःगु थुकी आर्यपुत्र उलि हे शोभा दु गथे नन्दन बनय् देवतापिंथे । आः इपिं प्यम्ह आर्यपुत्रपित हत्या यायेया नितिं यंके धुंकल ।”

“व लुंया ऊनथे बांलापिं, ह्याउंसे च्वंगु चन्दनं बुला तःपिं प्यम्ह पुत्रपित मूर्खम्ह जुजुं यज्ञय् गुकथं बलि बिइगु जुइ ?”

“व लुंया ऊनथे बांलापिं, ह्याउंसे च्वंगु चन्दनं बुला तःपिं प्यम्ह म्हचायपित मूर्खम्ह जुजुं यज्ञय् गुकथं बलि बिइगु जुइ ?”

“व लुंया ऊनथे बांलापिं, ह्याउंसे च्वंगु चन्दनं बुला तःपिं प्यम्ह कलापित मूर्खम्ह जुजुं यज्ञय् गुकथं बलि बिइगु जुइ ?”

“व लुंया ऊनथे बांलापिं, ह्याउंसे च्वंगु चन्दनं बुला तःपिं प्यम्ह गृहपतिपित मूर्खम्ह जुजुं यज्ञय् गुकथं बलि बिइगु जुइ ?”

“चन्द्र व सूर्यपित बलि बिया छ्रवयेवं पुष्पवतीया अजागु हे अवस्था जुइगु जुइ जुजु गुगु सुनसान, मनूत मदुगु, तःधंगु जंगलथे फिभां दनिगु मखा जुइ ।”

बोधिसत्त्वयात यज्ञकुण्ड दुथाय् यंकल । वया मां गौतमीदेवी जुजुया तुति भोसुना ग्वारा ग्वारा तुला धाल – “जिमि कायपित जीवन दान व्यु ।” वं गाथा धाल –

“उम्मत्तिका भविस्सामि, भूनहता पंसुना च परिकिण्णा ।
सचे चन्दवरं हन्ति, पाणा मे देव रुज्जन्ति ॥

“उम्मत्तिका भविस्सामि, भूनहता पंसुना च परिकिण्णा ।
सचे सूरियवरं हन्ति, पाणा मे देव रुज्जन्तीति” ॥

“जि उई जुइन । भूणहता व धुंल गःम्ह जुया । यदि चन्द्रकुमारयागु हत्या जुइगु खःसा, हे देव ! जिगु प्राण ल्यनी मखु ।”

“जि उई जुइन । भूणहता व धुंल गःम्ह जुया । यदि सूर्यकुमारयागु हत्या जुइगु खःसा, हे देव ! जिगु प्राण ल्यनी मखु ।”

व अपायसकं ख्वल नं हाल नं वं जुजुयात छुं हे खं न्यंके मफुसेलि वं कुमारपिनि मिसातयत् पाच्यु वना ख्वख्वं धाल – “जिमि कायपिं छिपिं खना तंभवया वःगु जुइमाः । छिमिसं इमित छाया मगनागु ?” वं गाथा धाल –

“किन्नुमा न रमापेय्युं, अज्जमज्जं पियंवदा ।
घट्टिका उपरिक्खी च, पोक्खरणी च भारिका ।
चन्दसूरियेसु नच्चन्तियो, समा तासं न विज्जतीति” ॥

“थुपिं थवंथवय् यय्क खं ल्हाइपिं घट्टिका, उपरिक्खी, पोक्खरक्खी व नायिकापिं ! इमित छाया रोके मयानागु ? चन्द्रसूर्यपिनि न्ह्योने प्याखँ हुलीबले इमिगु मुकावला याये फुपिं सुं म्दु ।”

थः भौपिलिसे ख्वया हाला जुल नं सुनानं छुं याना मव्यूसेलि व खण्डहालयात व्वः व्युव्युं च्यापु गाथात धाल –

“इमं मय्हं हृदयसोकं, पटिमुञ्चतु खण्डहाल तव माता ।
यो मय्हं हृदयसोको, चन्दमिहं वधाय निञ्जीते ॥

“इमं मय्हं हृदयसोकं, पटिमुञ्चतु खण्डहाल तव माता ।
यो मय्हं हृदयसोको, सूरियमिहं वधाय निञ्जीते ॥

“इमं मय्हं हृदयसोकं, पटिमुञ्चतु खण्डहाल तव जाया ।
यो मय्हं हृदयसोको, चन्दमिहं वधाय निञ्जीते ॥

“इमं मय्हं हृदयसोकं, पटिमुञ्चतु खण्डहाल तव जाया ।
यो मय्हं हृदयसोको, सूरियमिहं वधाय निञ्जीते ॥

“मा च पुते मा च पतिं, अहंकिख खण्डहाल तव माता ।
यो घातेसि कुमारे, अदूसके सीहसङ्कासे ॥

“मा च पुते मा च पतिं, अहंकिख खण्डहाल तव माता ।
यो घातेसि कुमारे, अपेकिखते सब्बलोकस्स ॥

“मा च पुते मा च पतिं, अहंकिख खण्डहाल तव जाया ।
यो घातेसि कुमारे, अदूसके सीहसङ्कासे ॥

“मा च पुते मा च पतिं, अहंकिख खण्डहाल तव जाया ।
यो घातेसि कुमारे, अपेकिखते सब्बलोकस्सा’ति” ॥

“हे खण्डहाल ! चन्द्रकुमारयात हत्या यायेया नितिं यंकूबले गुगु जिगु दुनुगल्य् घाः लात व दुनुगल्य्या घाः छिमि मांयात लायेमा ।”

“हे खण्डहाल ! सूर्यकुमारयात हत्या यायेया नितिं यंकूबले गुगु जिगु दुनुगल्य् घाः लात व दुनुगल्य्या घाः छिमि मांयात लायेमा ।”

“हे खण्डहाल ! चन्द्रकुमारयात हत्या यायेया नितिं यंकूबले गुगु जिगु दुनुगल्य् घाः लात व दुनुगल्य्या घाः छिमि कलायात लायेमा ।”

“हे खण्डहाल ! सूर्यकुमारयात हत्या यायेया नितिं यंकूबले गुगु जिगु दुनुगल्य् घाः लात व दुनुगल्य्या घाः छिमि कलायात लायेमा ।”

“हे खण्डहाल ! छं निर्दोषपिं, सिंह समानपिं कुमारपितं स्याके बिइ त्यन, छं मांयात काय्पिं अथवा भातं सुं स्वये मदयेमा ।”

“हे खण्डहाल ! छं सकसियागु न्ह्योने कुमारपितं स्याके बिइ त्यन, छं मांयात काय्पिं अथवा भातं सुं स्वये मदयेमा ।”

“हे खण्डहाल ! छं निर्दोष सिंह समानपिं काय्पितं स्याके बिइ त्यन, छं कलायात काय्पिं अथवा भातं सुं स्वये मदयेमा ।”

“हे खण्डहाल ! छं सकसियागु न्ह्योने कुमारपितं स्याके बिइ त्यन, छं कलायात काय्पिं अथवा भातं सुं स्वये मदयेमा ।”

बोधिसत्त्वं यज्ञकुण्डया लिक्क च्वना बौयाके प्रार्थना यात -

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थी अस्से च पालेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, हत्थिष्ठकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
अपि निगळबन्धकापि, अस्सष्ठकणानि उज्जेम ॥

“मा नो देव अवधि, दासे नो देहि खण्डहालस्स ।
यस्स होन्ति तव कामा, अपि रट्ठा पब्बाजिता ।
भिक्षाचरियं चरिस्साम ॥

“दिब्बं देव उपयाचन्ति, पुत्तत्थिकापि दलिद्दा ।
पटिभानानिपि हित्वा, पुत्ते न लभन्ति एकच्चा ॥

“आसीसिकानि करोन्ति, पुत्ता नो जायन्तु ततो पपुत्ता ।
अथ नो अकारणस्मा, यज्जत्थाय देव घातेसि ॥

“उपयाचितकेन पुत्तं लभन्ति, मा तात नो अघातेसि ।
मा किच्छालद्धकेहि पुत्तेहि, यजित्थो इमं यज्जं ॥

“उपयाचितकेन पुत्तं लभन्ति, मा तात नो अघातेसि ।
मा कपणलद्धकेहि पुत्तेहि, अम्माय नो विप्पवासेही”ति ॥

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवलं
न्ट्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसि सलत पाले याना च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवलं
न्ट्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह किसियागु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । तुती न्यवलं
न्ट्याना च्वने मातलें जिमिसं वयाम्ह सलतय्गु खि मुना बिया च्वने ।”

“देव ! जिमिगु हत्या याये मते । जिमित दास दय्का खण्डहालयात बिया ब्यु । जिपिं राष्ट्रं
पितिना छ्वसां नं फ्वगी जुया म्वाना च्वने ।”

“पुत्रयागु कामना याइपिं दरिद्रपिं मिसापिसं नं दिव्य वस्तुयागु इच्छा याइ । दोहद (इच्छा) मयाःसां
गुलिं गुलिसित काय्मस्त मदुगु जुया च्वन ।”

“प्राणीपिसं कामना याइ, इमि काय्मचा दय्मा, अले काय्मस्तय् नं काय्मचा दयेमा धका । देव !
जिमिगु अकारणय् यज्जया नितिं हत्या याना बिज्याये मते ।”

“भाकल्प यायेवं काय्मचा दइ । हे तात ! जिमिगु हत्या याके मते । थाकुक्क दय्के माःपिं
काय्मस्तयत्त यज्जय् बलि बिये मते ।”

“भाकल्प यायेवं काय्मचा दइ । हे तात ! जिमिगु हत्या याके मते । थपाय्स्कं थाकुक्क दय्के
माःपिं काय्मस्तयत्त यज्जय् बलि बिये मते ।”

व अपायस्कं हाल नं वया बौम्हं छुं खँ मन्यसेली वया मांयागु तुति भोसुना विलाप यायां धाल -

“बहुदुक्खा पोसिय चन्दं, अम्म तुवं जीयसे पुत्तं ।
वन्दामि खो ते पादे, लभतं तातो परलोकं ॥

“हन्द च मं उपगूह, पादे ते अम्म वन्दितुं देहि ।
गच्छामि दानि पवासं, यञ्जत्थाय एकराजस्स ॥

“हन्द च मं उपगूह, पादे ते अम्म वन्दितुं देहि ।
गच्छामि दानि पवासं, मातु कत्वा हृदयसोकं ॥

“हन्द च मं उपगूह, पादे ते अम्म वन्दितुं देहि ।
गच्छामि दानि पवासं, जनस्स कत्वा हृदयसोकं’न्ति” ॥

“मां ! तःसकं थाकुक् पाले याना लहिना तःम्ह चन्द्र आः छुपिं नापं बाया वना च्वना । जि छुपिनिगु चरणय् वन्दना याना च्वना । तात ! परलोक प्राप्त याना बिज्याहूँ ।”

“मां ! जिगु छुचनय् नं तुं, अले जित छुपिनिगु चरणय् वन्दना याके ब्यु । जि आः एकराजया यज्ञया नितिं प्रवास वने त्यना ।”

“मां ! जिगु छुचनय् नं तुं, अले जित छुपिनिगु चरणय् वन्दना याके ब्यु । जिं मांयात शोकाकुल याना प्रवास वने त्यना ।”

“मां ! जिगु छुचनय् नं तुं, अले जित छुपिनिगु चरणय् वन्दना याके ब्यु । जि जनतायात शोकाकुल याना प्रवास वने त्यना ।”

मांमं विलाप यायां थुपिं प्यपु गाथात धाल -

“हन्द च पदुमपत्तानं, मोळिं बन्धस्सु गोतमिपुत्त ।
चम्पकदलमिस्सायो, एसा ते पोरणिक्का पकति ॥

“हन्द च विलेपनं ते, पच्छिमकं चन्दनं विलिम्पस्सु ।
येहि च सुविलित्तो, सोभसि राजपरिसायं ॥

“हन्द च मुदुकानि वत्थानि, पच्छिमकं कासिकं निवासेहि ।
येहि च सुनिवत्थो, सोभसि राजपरिसायं ॥

“मुत्तामणिकनकविभूसितानि, गणहस्सु हत्थाभरणानि ।
येहि च हत्थाभरणेहि, सोभसि राजपरिसायं’न्ति” ॥

“हन्त गौतमी पुत्र ! हे चन्द्रकुमार ! पदुम-पत्र धयागु तिसां तिया थःगु छुचनय् च्वंगु पर्वतय् बांलाका ब्यु । चम्प कदली आदि थीथी प्रकारयागु स्वॉ धारण या । थ्व हे छं न्हापांसिं यायेगु बानी खः ।”

“हन्त ! छं थःगु अन्तिम चन्दनया लेपं बु, गुकिं बुइबले छ राज-परिषद्य् शोभा दइगु खः ।”

“हन्त ! काशीयागु नायुगु वसतं दकले अन्तिम बार पुं, गुकिं धारण यायेवं छ राज-परिषद्य् शोभा दइगु खः ।”

“मोति, माणिक व लुंया तिसां त्यु, गुकिं तिइबले छ राज-परिषद्य् शोभा दइगु खः ।”

अनंलि वयाम्ह चन्दा धयाम्ह महारानी वयागु तुति भोसुना विलाप यात -

“न हि नूनायं रट्टपालो, भूमिपति जनपदस्स दायादो ।
लोकस्सरो महन्तो, पुत्ते स्नेहं जनयती’ति” ॥

“अवश्यं नं थुम्ह राष्ट्रपाल, भूमिपति, जनपदया उत्तराधिकारी, लोकेश्वर^९, महानम्ह व्यक्तिया काय्पिनिप्रति भ्याः भतिचा हे स्नेह मदु जुइ ।”

थ्व खँ न्यना जुजुं धाल -

“मद्दम्पि पिया पुत्ता, अत्ता च पियो तुम्हे च भरियास्यो ।
सग्गञ्च पत्थयानो, तेनाहं घातयिस्सामी’ति” ॥

“जित काय्पिं यः जू, थःत थःम्हं नं यः जू, छिपिं सकलें कलापिं नं यः जू, अथेनं स्वर्गयागु कामना याना च्वनाम्ह जुया थुमिगु हत्या याका च्वनागु खः ।”

चन्द्रां धाल -

“मं पठमं घातेहि, मा मे हदयं दुक्खं फालेसि ।
अलङ्कतो सुन्दरको, पुत्तो देव तव सुखुमालो ॥
“हन्दय्य मं हनस्सु, परलोके चन्दकेन हेस्सामि ।
पुज्जं करस्सु विपुलं, विचराम उभोपि परलोके’ति” ॥

“न्हापां जित निं स्याना छ्व । दुःखं जिगु नुगः छ्या छ्या याना त्वात्वा मथलेमा । हे देव ! छं काय्पिं समाये याना तःपिं खः, बांलापिं खः, अले सुकुमारपिं नं खः ।”

“हन्त, आर्य ! जिगु हत्या या । जि चन्द्रकुमारलिसे समानगु लोक दुम्ह जूवने । छपिसं यक्व पुण्य या । जिपिं परलोक्य् छथायसं मुंवने ।”

जुजुं धाल -

“मा त्वं चन्दे रुच्चि मरणं, बहुका तव देवरा विसालक्खि ।
ते तं रमयिस्सन्ति, यिट्ठस्मि गोतमिपुत्ते’ति” ॥

“हे चन्द्रे ! छंत थ्व यः मताये फु । हे विशालाक्षी ! छं आपालं किजाभोतपिं दु । गौतमी पुत्रयात बलि बिया छ्वयेवं इमिसं छलिसे (कला तथा) रमण याइ ।”

अनंलि शास्तां बापु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“एवं वुत्ते चन्दा अत्तानं, हन्ति हत्थतलकेही’ति” ॥

“थथे धायेवं चन्द्रां थःत थःम्हं ल्हातं दाल ।”

थ्वयां लिपा वयागु हे विलाप खः -

९. थन पालि गाथाय् लोकेश्वर (लोकस्सरो) शब्द बुद्धकाल पूर्व जातकालीन इलय् हे थःम्ह काय्यात यज्जय् हत्या याके त्यम्ह जुजुयात छ्यागु खने दु । उकी लोकेश्वरया अर्थ जुजुपिनिगु प्रशस्तिकथं लोकया मालिकया रूपय् छ्यागु खने दु । थन लोकेश्वरया अर्थ बोधिसत्त्व मखु । - अनु.

“अलमेत्थ जीवितेन, पिस्सामि विसं मरिस्सामी’ति” ॥

“जित म्वाणा च्वने मयल । जिं विष त्वना सिना वने ।”

“न हि नूनिमस्स रज्जो, मित्तामच्चा च विज्जरे सुहदा ।
ये न वदन्ति राजानं, ‘मा घातयि ओरसे पुत्ते’ ॥

“न हि नूनिमस्स रज्जो, जाती मित्ता च विज्जरे सुहदा ।
ये न वदन्ति राजानं, ‘मा घातयि अत्रजे पुत्ते’ ॥

“इमे तेपि मय्हं पुत्ता, गुणिनो कायूरधारिनो राज ।
तेहिपि यजस्सु यज्जं, अथ मुञ्चतु गोतमिपुत्ते ॥

“बिलसतं मं कत्वान, यजस्सु सत्तथा महाराज ।
मा जेडुपुत्तमवधि, अदूसकं सीहसङ्कासं ॥

“बिलसतं मं कत्वान, यजस्सु सत्तथा महाराज ।
मा जेडुपुत्तमवधि, अपेक्खितं सब्बलोकस्सा’ति” ॥

“अवश्य नं उम्ह जुजुया सुं पासापिं, अमात्यपिं वा सुहृदयपिं मदु जुइमाः, गुपिसं जुजुयात औरस पुत्रपिंत स्याये मते धका धाये फुपिं खः ।”

“अवश्य नं उम्ह जुजुया सुं थःथितिपिं, पासापिं वा सुहृदयपिं मदु जुइमाः, गुपिसं जुजुयात अत्रज पुत्रपिंत स्याये मते धका धाये फुपिं खः ।”

“हे राजन् ! थुपिं जिमि कायूपिं खः – मालाधारीपिं व बाजुबन्दधारीपिं । छुपिसं गौतमी पुत्रपिंत त्वःता थुकिं यज्ज याना बिज्याहूँ ।”

“महाराज ! जित त्वाः त्वाः थला न्हेको यज्ज याना बिज्याहूँ । निर्दोषम्ह सिंह समानम्ह तःधिकम्ह काय्यात हत्या याये मते ।”

“महाराज ! जित त्वाः त्वाः थला न्हेको यज्ज याना बिज्याहूँ । सारा लोकं खंक खंकं जेष्ठम्ह काय्यात हत्या याये मते ।”

थुकथं वं थुपिं गाथातद्वारा जुजुया न्ह्योने विलाप यात । वयात छुं हे आश्वासन मवसेलि वं बोधिसत्त्वया लिक्क वना दना विलाप याःवन । वं वयात धाल – “चन्द्रे ! थःगु जीवनकालय् गुबले गुबले छं बांबालागु खँत न्यंकुबले जिं तःधं चिधंगु मणि मुक्तादि आपालं तिसात बियागु खः । थौं छंत थ्व थःगु शरीरया तिसात अन्तिम पटकय् बिया च्वना, का ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“बहुका तव दिन्नाभरणा, उच्चावचा सुभणितम्हि ।
मुत्तामणिवेळुरिया, एतं ते पच्छिमकं दान’न्ति” ॥

“छं छुं छगु बांलागु खँ ल्हाइबले छंत आपालं तःधं चिधंगु मोति, माणिक व बिल्लौरयागु तिसात बियागु खः । थ्व छंत अन्तिम पटक बिया च्वना ।”

ध्व खँ न्यना चन्द्रादेवी विलाप यायां गुपु गाथात धाल -

“येसं पुब्बे खन्धेसु, फुल्ला मालागुणा विवत्तिं सु ।
तेसज्जपि सुनिसितो, नेत्तिसो विवत्तिस्सति खन्धेसु ॥

“येसं पुब्बे खन्धेसु, चित्ता मालागुणा विवत्तिं सु ।
तेसज्जपि सुनिसितो, नेत्तिसो विवत्तिस्सति खन्धेसु ॥

“अचिरं वत नेत्तिसो, विवत्तिस्सकि राजपुत्तानं खन्धेसु ।
अथ मम हृदयं न फलति, ताव दढ्ढबन्धञ्च मे आसि ॥

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, यञ्जत्थाय एकराजस्स ॥

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, मातु कत्वा हृदयसोकं ॥

“कासिकसुचिवत्थधरा, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, जनस्स कत्वा हृदयसोकं ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, यञ्जत्थाय एकराजस्स ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, मातु कत्वा हृदयसोकं ॥

“मंसरसभोजना न्हापकसुन्हापिता, कुण्डलिनो अगलुचन्दनविलित्ता ।
निय्याथ चन्दसूरिया, जनस्स कत्वा हृदयसोकं”न्ति” ॥

“गुम्हसिया गःपतय् न्हापा स्वाँमा क्वखाया तःगु खः, व हे गःपतय् थौँ म्हासुगु नःगु तलवार च्वं वइ ।”

“गुम्हसिया गःपतय् न्हापा थीथी स्वाँमा क्वखाया तःगु खः, व हे गःपतय् थौँ म्हासुगु नःगु तलवार च्वं वइ ।”

“अचिरकालं हे राजपुत्रपिनिगु गःपतय् तलवार कुतुं वइतिनि । आः नं जिगु नुगः पँमम्हु । ध्व थपायसकं कठोरगु जुया च्वन ।”

“काशीयागु शुद्धगु वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं एकराजया यज्ञया नितिं हूँ ।”

“काशीयागु शुद्धगु वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं मांया नुगलय् शोक उत्पन्न यायेत हूँ ।”

“काशीयागु शुद्धगु वस्त्र धारण याना तःपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं जनताया नुगलय् शोक उत्पन्न यायेत हूँ ।”

“मांस रसया भोजन याना च्वंपिं, मोल्हुइकीपिनिपाखें बांलाक मोल्हुइका च्वंपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं एकराजया यज्ञया नितिं हूँ ।”

“मांस रसया भोजन याना च्वंपिं, मोल्हुइकीपिनिपाखें बांलाक मोल्हुइका च्वंपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं मांया नुगलय् शोक उत्पन्न यायेत हूँ ।”

“मांस रसया भोजन याना च्वंपिं, मोल्हुइकीपिनिपाखें बांलाक मोल्हुइका च्वंपिं, कुण्डल तिसां तिया तःपिं, अगरु चन्दन बुया तःपिं चन्द्र-सूर्य कुमारपिं जनताया नुगलय् शोक उत्पन्न यायेत हूँ ।”

थुकथं व ख्वया हाला च्वंबले यज्ञकुण्डयागु सकतां तयार यायेगु ज्या सिधल । राजपुत्रयात ककु क्वःछुइका फेतुइकल । खण्डहालं लुंयागु देमा काय्के छुवया ल्हाती तलवार ज्वना वयागु गःप त्वाःल्हाये धका दना च्वन । थ्व खना चन्द्रादेवी “आः मेगु छुं उपाय मंत । जिं थःगु सत्यबलं स्वामीयागु मंगल याये ।” थये बिचाः याना ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना परिषद्या दथुइ च्वना सत्यक्रिया यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सब्बस्मिं उपक्खटस्मिं, निसीदिते चन्दस्मिं यज्जत्थाय ।
पञ्चालराजधीता पञ्जलिका, सब्बपरिसाय समनुपरियायि ॥

“येन सच्चेन खण्डहालो, पापकम्मं करोति दुम्मेथो ।
एतेन सच्चवज्जेन, समङ्गिनी सामिकेन होमि ॥

“ये इधत्थि अमनुस्सा, यानि च यक्खभूतभब्बानि ।
करोन्तु मे वेय्यावटिकं, समङ्गिनी सामिकेन होमि ॥

“या देवता इधागता, यानि च यक्खभूतभब्बानि ।
सरणेसिनि अनाथं तायथ मं, याचामहं पति माहं अजेय्य’न्ति” ॥

“यज्ञयागु सकतां तयारी जुइधुंका, चन्द्रकुमारयात बलि विइया नितिं फेतुइके धुंका पञ्चालराज धीतां ल्हाः ज्वजलपा सारा परिषद्य् चाहिल ।”

“मूर्खम्ह खण्डहालं गुगु सत्यं पापकर्म याये त्यन उगु सत्यया प्रभावं जिं स्वामीया संगिनी जुये दयेमा ।”

“थन गुलि नं अमनुष्य दु, गुलि नं यज्ञ दु अले गुलि नं दया वने धुंक्कूपिं दु अथवा दइतिनिपिं प्राणीपिं दु इपिं सकसिनं जिगु सेवा यायेमा, जि स्वामीया संगिनी जुये दयेमा ।”

“थन गुलि नं देवतापिं मुना च्वंपिं दु, गुलि नं यक्षत दु अले दया वने धुंक्कूपिं दु अथवा दइतिनिपिं प्राणीपिं दु, इपिं सकसिनं जि शरणागत अनाथयात त्राण या । जिं याचना याना च्वना, जि थः भातयात तंके म्वालेमा ।”

देवेन्द्र शक्रं वयागु विलाप न्यन अले थुगु खबर सिइवं वं ह्यारुँक क्वाःगु नं ज्वना थ्यंकः बल अले जुजुयात ख्याना सकसितं मुक्त याना बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित याना बिज्यासे शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं सुत्वा अमनुस्तो, अयोकूटं परिभभेत्वान ।
भयमस्स जनयन्तो, राजानं इदमवोच ॥

“बुद्धास्सु खो राजकलि, मा ताहं मत्थकं निताळेसिं ।
मा जेडुपुत्तमवधि, अदूसकं सीहसङ्कासं ॥

“को ते दिट्ठो राजकलि, पुत्तभरियायो हज्जमानायो ।
सेट्ठि च गहपतयो, अदूसका सग्गकामा हि ॥

“तं सुत्वा खण्डहालो, राजा च अब्भुतमिदं दिस्वान ।
सब्बेसं बन्धनानि मोचेसुं, यथा तं अनुपघातं ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
सब्बे एकेकलेड्डुकमदंसु, एस वधो खण्डहालस्सा’ति” ॥

“थुगु खं न्यना शक्रं वज्र (अयकूट) चाःहिइकुं चाःहिइकुं जुजुया मनय् भय सञ्चार याना धाल -

“हे पापी राजा ! सिद्धकि ! काः सा जिं छंगु छर्चो तछ्छाना बिये । निर्दोषम्ह सिंह समानम्ह तःधिकम्ह काय्यात स्याये मते ।”

“हे पापी राजा ! स्वर्गयागु कामनां निर्दोषपिं कायूपिं, कलापिं व श्रेष्ठी, गृहपतिपिं हत्या याइपिं छं गन खनागु दु ?”

“ध्व खं न्यना अले थुगु अद्भुत दृश्य खना खण्डहाल व जुजुं सकले निर्दोषपिनिगु बन्धन पयना बिल ।”

“सकले मुक्त जुइवं अन मुना च्चपिं मनूत सकसिनं खण्डहालयात छगः छगः ल्वहंतं कय्कल । अन हे खण्डहालया मृत्यु जुल ।”

वयात स्यायेधुंका जनतां जुजुयात हत्या याये त्यन । बोधिसत्त्वं बौयात घयपुना वयात स्याके मबिल । जनतां धाल - “थुम्ह पापीम्ह जुजुयात स्याके मबिल म्वाल, परन्तु आः जिमिसं ध्वयात राज्यछत्र बिये मखु । चण्डाल दय्का नगरं पिने पितिना छ्रवयेगु ।” इमिसं जुजुया पोषाक त्वकल, म्हासुगु वसः पुंकल अले म्हासुगु बेतलिं छ्चनय् हिना, चण्डाल दय्का चण्डालपिनि बस्ती छ्रवया बिल । गुपिसं पशुयात याये माःगु यज्ज यात, याकल अथवा अनुमोदन यात इपिं सकले नरकगामी जूपिं जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सब्बे पविट्ठा निरयं, यथा तं पापकं करित्वान ।
न हि पापकम्मं कत्वा, लब्भा सुगतिं इतो गन्तु’न्ति” ॥

“उगु पापकर्म याना सकले नरकय् लाःवन । पाप याना थनं वनेवं सुयातं नं सुगति दइ मखु ।”

जनतां नं निम्ह अलक्षिणपिं बाहेक अन हे अभिषेकया सामान काय्के छ्रवया चन्द्रकुमारयागु अभिषेक यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चन्दं अभिसिञ्चिसु, समागता राजपरिसा च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चन्दं अभिसिञ्चिसु, समागता राजकञ्जायो च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चन्दं अभिसिञ्चिसु, समागता देवपरिसा च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चन्दं अभिसिञ्चिसु, समागता देवकञ्जायो च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चेलुक्खेपमकरुं, समागता राजपरिसा च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चेलुक्खेपमकरुं, समागता राजकञ्जायो च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चेलुक्खेपमकरुं, समागता देवपरिसा च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, ये तत्थ समागता तदा आसुं ।
चेलुक्खेपमकरुं, समागता देवकञ्जायो च ॥

“सब्बेसु विप्पमुत्तेसु, बहू आनन्दिता अहुं ।
नन्दिं पवेसि नगरं, बन्धना मोक्खो अघोसित्था’ति” ॥

“सकलें मुक्त जूगु इलय् राजपरिषद्दिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं चन्द्रकुमारयात
अभिषेक यात ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् राजकन्यापिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं चन्द्रकुमारयात
अभिषेक यात ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् देवपरिषद्दिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं चन्द्रकुमारयात
अभिषेक यात ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् देवकन्यापिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं चन्द्रकुमारयात
अभिषेक यात ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् राजपरिषद्दिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं आकाशय् वस्त्र
वांछ्वल ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् राजकन्यापिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं आकाशय् वस्त्र
वांछ्वल ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् देवपरिषद्दिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं आकाशय् वस्त्र
वांछ्वल ।”

“सकलें मुक्त जूगु इलय् देवकन्यापिं लिसें गुलि नं वया च्वांपिं खः इपिं सकसिनं आकाशय् वस्त्र
वांछ्वल ।”

“सकलें मुक्त जुइवं आपालं आनन्द माने यात, नगरय् आनन्द-भेरी बाजं थाकल अले सकलें मुक्त
जुल धका घोषणा यात ।”

बोधिसत्त्वं थः बौयात माःगु फुककं व्यवस्था याना बिल । परन्तु वयात देशय् दुने वये मदय्का बिल । वयाके खर्च मदय्वं बोधिसत्त्व उचानय् क्रीडा आदिया नितिं वनिगु इलय् वयात नाप लाना खर्च पवं वयेगु याना च्वन परन्तु थः बौ जूगुया कारणं बोधिसत्त्वयात प्रणाम मयाः । अथे नं ल्हाः बिनित्ति याना “स्वामी ! ताःकालतक म्वाना च्वनेमा” धका धाइ । “छु माल ?” धका न्यना बोधिसत्त्वं वयात खर्च बियावं च्वन ।

बोधिसत्त्व धर्मानुसार राज्य याना आयु फुइवं देवलोक वन ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, न्हापा नं देवदत्तं जि याकचियागु कारणय् यक्वसित स्यायेत कृतः याःगु दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् खण्डहाल देवदत्त खः । गौतमीदेवी महामाया खः । चन्द्रादेवी राहुलमाता खः । वासुल राहुल खः । सेला (शैला) उत्पलवर्णा खः । सूर वामगोत्त काश्यप खः । भद्रसेन मौद्गल्यायन खः । सूर्यकुमार सारिपुत्र खः । चन्द्र जुजु जुलसा जि हे खः ।

- * -

५४३. भूरिदत्त जातक

“यं किञ्चि रतनं अस्ति...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय् च्वना बिज्यागु इलय् उपोसथ-व्रत च्वनिपिं उपासकपिनिगु बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

“इपिं उपोसथ-व्रत च्वनेगु दिखुन्हु सुथन्हापनं हे व्रतयागु अधिष्ठान याना, दान बिया, भोजन धुंका ल्हाती गन्धमाला आदि ज्वना जेतवनय् वना, धर्मश्रवणया इलय् छखेलिकक फेतुत । शास्तां धर्मसभाय् बिज्याना, अलंकृत बुद्धासनय् फेतुना भिक्षुसङ्घयात स्वया बिज्यात । भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकापिंमध्ये सुयागु बारे खँ न्ह्यथना बिज्याये माःगु खः इपिलिसें तथागतं खँल्हाबल्हा याना बिज्याइ । उकिं थौं उपासकपिनिगु बारे कया पूर्वचर्यासम्बन्धी धर्मकथा जुइ धका सिइका बिज्याना शास्तां उपासकपिं लिसे खँ न्ह्यथना न्यना बिज्यात - “उपासकपिं ! छु उपोसथ-व्रत धारण याना ला ?” इमिसं “याना, भन्ते !” धका बिनित्ति यायेवं आज्ञा जुया बिज्यात - “उपासकपिं ! भिंगु ज्या यात । छिमिसं जिथें जाम्ह बुद्ध उपदेष्टा आचार्य दुगु इलय् उपोसथ-व्रत धारण यात धाःसा थ्व खँय् छुं आश्चर्य चाये माःगु मद्दु, पुलापिं पण्डितपिसं आचार्यपिं मद्दुगु इलय् नं आपालं आपाः सम्पत्ति त्याग याना उपोसथ-व्रत पालन याःगु दु ।” शास्तां थुलि आज्ञा जुया सुम्क च्वना बिज्यात । अले इमिसं प्रार्थना यायेवं पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापा न्हापा वाराणसी ब्रह्मदत्तं राज्य याना च्वंगु इलय् वया काय्यात युवराज यात । जुजुं काय्या वैभव खना लाः सा गनं ध्वं राज्य जकं लाका काइगु मखुला धका धन्दा जुल । वं धाल - "तात ! छ् थनं पिहाँ हूँ, गन इच्छा दु अन वना च्वं हूँ, अले जि मदयेधुंका वया कुलागत राज्य ग्रहण याना काः वा ।" वं "ज्यू" धया बौयात प्रणाम यात अले छसिंकरं यमुना खुसिया सिथय् थ्यंकः वन । यमुना समुद्र व पर्वतया दधुइ पर्णशाला दय्का ऋषियागु भेष कया जंगलयागु फलमूल नया अन च्वनेगु याना च्वन ।

उगु इलय् समुद्र तटवर्ती नागभवनय् भात सिइ धुकूम्ह ल्यासेम्ह नाग छम्ह दु । वं मेपिं भात दुपिनिगु वैभव खना रागय् वशीभूत जुया नागभवनं पिहाँ वना समुद्रया सिथय् विचरण याना च्वन । अन वं राजपुत्रया पालिख्वाय् खन । वं वयागु पालिख्वाय् ल्युन्यू वना पर्णशालाय् थ्यंकः वन । उगु इलय् राजपुत्र फलमूल माःवना च्वंगु जुया च्वन । पर्णशालाय् दुहाँ वना सिंयागु खःचा व मेमेगु मालसामान खना ध्व छ्गू सुं प्रव्रजितयागु निवासस्थान जुइमाः धका मती तल । वं उम्ह श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह खः वा मखु उकिया परीक्षा याना स्वयेगु कोछित ।" यदि श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह खःसा व नैष्कर्म्यय् रुचि दुम्ह जूगु कारणं जिं समाये याना तयागु शयनासन काइ मखु । यदि रागीम्ह जूसा अले श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित मजूम्ह जूसा जिं दय्का तयागु लासाय् दचनी । अले ध्वयात थःम्ह मिजं दय्का थन हे च्वं च्वने ।"

व नागभवन वन । अनं दिव्य स्वाँ व दिव्य सुगन्ध ज्वना वल । हानं स्वाँयागु लासा समाये याना, पर्णशालायात स्वाँनं छायापिया सुगन्धित चूं ह्वला, पर्णशालायात समाये याना नागभवनय् तुं लिहाँ वन । राजपुत्र सनिलय् लिहाँ वया पर्णशालाय् दुहाँ वंबले वं अन अजागु ज्या खना "ध्व सुनां दय्कूगु" धका बिचाः यात । फलमूल नयेधुंका स्वाँयागु वासना ताया "अहो ! ह्वला ह्वला बास वःगु लासा लाया तःगु नं दुगु जुया च्वन ।" श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह मखुगुलिं व लय्ताल । व स्वाँयागु लासाय् गोतुल अले अन न्हयो वय्कल । कन्हेखुन्हया दिनय् निभा लुइवं व दना वल अले सतलय् बी पुना सफा मयासे फलमूलया नितिं वन ।

नागकन्यां वया स्ववःबले स्वाँ सुकु गना च्वंगु खन । बिचाः यात - "थुम्ह रागीम्ह खः । श्रद्धां प्रव्रजित जूम्ह मखु । जिं ध्वयात फसे याये फु ।" वं पुलांगु स्वाँ चिइकल अले मेगु स्वाँ हया शय्या तयार यात, पर्णशाला समाये यात अले चंक्रमण यायेगु थासय् स्वाँ ह्वला नागभवनय् तुं लिहाँ वन । व उखुन्हया दिनय् नं स्वाँयागु लासाय् हे दचन । कन्हेखुन्हया दिनय् वं बिचाः यात - "थुगु पर्णशालायात सुनां समाये याना तल ?" व फलमूलया नितिं मवंसे पर्णशालां भतिचा तापाक छ्थाय् सुपिना स्वया च्वन । वं नं आपालं सुगन्ध व स्वाँ ज्वना आश्रमय् वल ।

राजपुत्र बांलाम्ह नाग ल्यासेयात खनेखतं हे वया प्रति आसक्त जुल । वं थत थःम्हं प्रकट मयासे छ्कोलं पर्णशालाय् दुहाँ वना शय्या तयार याना च्वंम्हसियाके न्यन - "छ् सु खः ?"

"स्वामी ! जि नाग ल्यासे खः ।"

"छ्ं भात दुलाकि मदु ?"

"जि भात मदु । जि विधवाम्ह खः । छ्पिं गन च्वंम्ह खः ?"

"जि वाराणसी जुजुया काय् खः । जिगु नां ब्रह्मदत्तकुमार खः । छ् नागभवन त्वःता छाया चाःहिला जुया च्वनागु ?"

“जि भात दुपिं नाग ल्यासेतयगु वैभव खना रागया कारणं उत्कण्ठित जूम्ह खः । अनं पिहाँ वया जिं मिजें छम्ह मालेत चाःहिला जुया च्वनाम्ह खः ।”

“जि नं श्रद्धापूर्वकं प्रव्रजित जुयाम्ह मखु । बौनं पितिना हया थन वया च्वनाम्ह खः । छं चिन्ता काये म्वाः । जि छंम्ह भात जुया बिये । निम्हं थन मिले जुया च्वने ।”

वं “ज्यू” धया स्वीकार यात ।

अबलेनिसें इपिं निम्ह छथायसं च्वनेगु यात । वं थःगु प्रतापं अत्यन्त मूल्यवान्गु छें दयकल अले अन अत्यन्त मूल्यवान्गु पलंग दयका उकी लासा लाया बिल । अबलेनिसें फलमूल नयेगु बन्द जुल । दिव्य खाना नयेगु त्वनेगु याना च्वन । लिपा जूबले नागकन्यां काय्मचा छम्ह बुइकल । समुद्रया लिक्क जन्म जूम्ह जुया वयात सागर ब्रह्मदत्त नां छुत । व पलाछिना जुइ सःबले नागल्यासें म्हचाय् छम्ह बुइकल । समुद्र सिथय् जन्म जूगुलिं वयागु नां समुद्र-जात तल ।

छम्ह वाराणसी निवासी ब्याधा अन थ्यंकः वल । वयात भारी लसकुस याना सम्मान यात । वं राजपुत्रयात म्हसिइका काल अले छुं दिन अन च्वना “देव ! जिं छपिं थन च्वना बिज्याना च्वंगु खँ राजकुलय् थ्यंका बिये” धया अनं लिहाँ वना वाराणसी थ्यंकः वन । उगु इलय् जुजु सिइ धुंकूगु जुया च्वन । अमात्यपिसं वयागु शारीरिक ज्याखँ याये माःगु सिधय्का न्हेन्हु दुखुन्हु मुना बिचाः यात - “जुजु मदयकं राज्य दइ मखु । राजपुत्र गन दु ? दनिला, मंतला ? छुं मस्यू । पुष्परथ त्वःता छ्वया जुजु ल्यये माली ।” उगु हे इलय् ब्याधा नगरय् थ्यंकः वःबले व खँ न्यना अमात्यपितं धाःवन - “जिं राजपुत्रयाथाय् स्वन्हु प्यन्हु च्वना वयाम्ह खः ।”

ध्व खँ न्यना अमात्यपिसं वयात सत्कार यात अले वयात लँ क्यंका अन थ्यंकः वन । अन इमिगु स्वागत सत्कार जुल । इमिसं जुजु सिइ धुंकूगु खँ वयात बिनित याना धाल - “देव ! राज्य याना बिज्याहुँ ।” व नागकन्यायागु मनया खँ सिइकेया नितिं वयाथाय् वना धाःवन - “भद्रे ! जिमि बौ सिइ धुंकल । अमात्यपिसं जित छत्रधारण याकेत वःगु खः । भद्रे ! नु । निम्हं मिले जुया भिनिगू योजनया वाराणसी राज्य याये नु । छं भिंखुद्रः मिसातय् महारानी जुइ ।”

“स्वामी ! जिपिं वये मखु ।”

“छाय् ?”

“जिपिं घोर विष दुपिं खः । याकनं तँ पिहाँ वइपिं खः । छकुचा खँय् नं तुरन्त तँ पिकाइपिं खः । लिथु न्हयथु दुगु कुलय् तँ ग्यानपुक पिहाँ वये यः । यदि जिं सुयात स्वया न्यना तमं स्वल धाःसा व भूसया द्वं च्यायेथे छ्वया वनी । उकिं जि वये मखु ।”

राजपुत्रं कन्हेखुन्हु नं आग्रह यात । वं धाल - “जि न्हयाथे याःसा नं वये फइ मखु । खः, ध्व जिमि काय् नागकुमार खः । ध्व छंगु लं दुम्ह खः । ध्व मनू जातियाम्ह खः । यदि छंके जिप्रति माया दु धयागु जूसा ध्वयागु बारे अप्रमादी जुया ब्यु । ध्व लःया जीव खः, सुकुमारम्ह खः । लँय् वनेबले निभा फसं कया सिइ नं फु । छगू दुंगा दयका लः तया वयात लखय् म्हितका म्हितका र्यकि । नगरय् नं भूमिया दुने हे पुखू दयका ब्यु । थथे यायेवं वयात दुःख कष्ट जुइ मखु ।”

थुलि धया राजपुत्रयात प्रणाम याना, प्रदक्षिणा याना काय्म्हचाय्पितं घयपुत । अले इमित दुरुष्वःया दथुइ गोतुइका चुप्पा नया इपिं राजपुत्रयात लःल्हात । अले छ्वया हाला अनं हे अन्तर्धान जुया नागभवनय् तं लिहाँ वन । राजपुत्रया मन खिन्न जुया मिखां छ्ववि स्वस्व वय्का निवासस्थानं पिहाँ वया

मिखाय् च्वंगु ख्ववि हुया अमात्यपिनिथाय् वन । इमिसं वयात अन हे अभिषेक यात अले धाल - “देव ! थःगु नगरय् लिहाँ बिज्याहूँ ।” “अथेसा याकनं हे गाडाय् दचोने डुंगा तया अले उकी लः जाय्का थीथी वर्ण व गन्धया स्वाँ ह्वय्के व्यु । जिमि काय्महचाय्पिं लखय् च्वनिपिं खः । इपिं अन लखय् म्हिता सुखपूर्वक वनी ।” अमात्यपिसं अथे हे दय्का अथे हे याना यंकल । जुजु वाराणसी थ्यंकः वल अले बांलाक समाये याना तःगु नगरय् वन अले भिंखुदुः नर्टकीपिं व अमात्यपिनि दथुइ च्वना छ्वाःतक महापान याना नखः हना त्वन अले काय्पिनि निरिं पुखू दय्के बिल । इपिं लगातार अन हे लाल कया म्हिता च्वन ।

छन्हया दिनय् पुखुली लः त्वःता तःबले छम्ह कापलि वल । वं पिहाँ वनेगु थाय् मखंसेली व पुखुया लखय् दचोने च्वं च्वन । मस्त लखय् म्हिता च्वंबले लखं छ्चोँ थछ्वया हःबले इमिसं वयात खना ग्याना लखय् दुने बिस्सू वन । इपिं व खना ग्याना बौयाथाय् दुरुरं व्वाय् वना धाःवन - “तात ! पुखुली छम्ह यक्षं जिमित ख्याना च्वन ।” जुजुं मनूतयत आज्ञा जुल - “हूँ, वना वयात ज्वं हूँ ।” इमिसं जाल प्यना कापलियात ज्वन अले यंका जुजुयात क्यने यंकल । कुमार व खना चिल्लायेदंक हाल “तात ! ध्व पिशाच खः ।” जुजुयात पुत्रस्नेहया कारणं कापलि खना तँ पिहाँ वल । वं हुकुम बिल - “यंकि, ध्वयात दण्ड बिइ यंकि ।” अन गुलिसियां प्रस्ताव वल - “थुम्ह राजवैरी खः, ध्वयात उगलय् तया मुसलं (लुसिं) वाना चूचू यायेमाः । गुलिसियां प्रस्ताव खः, ध्वयात स्वकोतक भुतुली छुया नयेमाः । गुलिसियां प्रस्ताव खः, मिइ छुया नयेमाः । गुलिसियां प्रस्ताव खः, ध्वयात कडाहीलय् तया सिया नयेमाः । परन्तु छम्ह लः खना ग्याःम्ह अमात्यं प्रस्ताव तल - “ध्वयात यमुनाया ह्वय् च्वंगु भूमरी क्वफाये यंकेमाः । अन ध्व महान विनाश जुया वनी । थुलिं अप्वः ध्वयात दण्ड बिये फइ मखु ।” कापलिं वयागु खँ न्यना छ्चोँ पिकया धाल - “भो ! जिगु छु अपाय्जिगु अपराध दु, जित थजागु दण्ड बिइत ? जिं मेमेगु दण्ड सह याये फु परन्तु ध्व यमुनाय् क्वफाये यंकिगु सजाय तःसकं कडा जुल । थथे याना दी मते ।” ध्व खँ न्यना जुजुं हुकुम बिया धाल - “मखु, मखु, ध्वयात व हे दण्ड बिइमाः ।” जुजुं वयात यमुनाया ह्वय् च्वंगु भुमरी क्वफाय्के बिल । व छ्गू नागभवन वनिगु भुमरी लाना नागभवन थ्यंकः वन ।

उगु बाः वया च्वंथाय् धृतराष्ट्र नाग नरेशया काय् म्हिता च्वंगु जुया च्वन । वं वयात खना धाल - “थुम्ह दासयात ज्वं ।” वं बिचाः यात - “जि वाराणसी जुजुयागु ल्हातं मुक्त जुया वया नं हानं थुगु दारुण नागपिनि ल्हातय् लाःवल । आः ध्वयापाखें छु उपाय याःसा मुक्त जुये फइ ?” वं मती तल, छ्गू उपाय दु । वं मखुगु खँ ल्हात अले धाल - “छिपिं धृतराष्ट्र नाग जुजुया सन्तानत जुया नं थथे खँ ल्हाना च्वनेगु ला ? जि चित्त-सूल धयाम्ह कापलि खः । वाराणसी जुजुया दूत खः । धृतराष्ट्रयाथाय् वयाम्ह खः । जिमि जुजुं धृतराष्ट्रयात थःम्ह म्हचाय्मचा बिये मास्ति वल । जुजुं जित छ्वया हःगु खः । जित वलिसे नापलाका व्यु ।”

इपिं लय्ताल अले वयात जुजुयाथाय् यंका व खँ कन । जुजुं वयात सःतके छ्वया धाल - “व्वना हया क्यने हति ।” वयात खनेसाथं जुजु असन्तुष्ट जुल । धाल - “छु थुजागु हीनगु शरीर दुम्हं दूतकर्म याये फइला ?” ध्व खँ न्यना कापलिं धाल - “छु जुजुयाम्ह राजदूत ताइबःसिमा अपाय्धिकम्ह जुइमाःला ?” म्हधिक तःधिक वा चिधिक धयागु ध्व छुं तःधंगु खँ मखु । धात्थेंगु खँ धयागु दूतपिंके दयेमाःगु गुण लक्षण दया ज्या सुथां लाके फतकि थुलिं हे गा । महाराज ! जिमि जुजुया दूतत यक्व धयार्थे दु । स्थलय् ज्या दःसा मनूतय्सं याइ । आकाशय् जूसा भंगःपंछितय्सं याइ अले लखय् जिं । जिगु नां चित्तसूल खः । जि पदाधिकारी खः । जुजुया यःम्ह खः । साधारण कथयाम्ह कापले मखु । जित गिजे याना बिज्याये मते ।” थुकथं वं थःगु गुणयागु बयान यात ।

वयाके धृतराष्ट्र जुजुं “छंत छु उद्देश्यं छ्वया हल” धका न्यन । “महाराज ! जित जुजुं थये धया बिज्यागु दु, ‘जिं सारा जम्बुद्वीपया सच्छि व छम्ह जुजुपिलिसें मैत्रीसम्बन्ध स्थापित यानागु दु । आः जिं धृतराष्ट्र जुजुलिसे मैत्री सम्बन्ध तयेया नितिं थःम्ह समुद्रजा धयाम्ह म्हचाय्मचा छम्ह बिये त्यना’ धका जित कना छ्वया हःगु खः । छपिसं विलम्ब मयासे जिलिसें तुं परिषद् छ्वया हया, दिं कोछिना कुमारी ग्रहण याना बिज्याहूँ । वं लय्ताया वयात सत्कार याना प्यम्ह नाग-त्याय्म्हतय्त् छ्वया “हूँ, जुजुयागु खँ न्यना, दिं कोछिना लिहाँ वा” धया छ्वत ।

इमिसं “ज्यू” धया कापलि ब्वना नागभवनं पिहाँ वल । यमुना व वाराणसीया दथुइ छगू पलेस्वाँ पुखू खना छुं उपाय याना कापलिया बिस्पू वनेगु इच्छा जुल । उकिं वं धाल - “भो ! नाग तरुणपिं ! जिमि जुजु व वया काय व कलापिसं जि लखं वयागु जूगुलिं राजदरबारय् वःम्ह खन धाःसा ‘जिके पलेस्वाँ, पलेस्वाँ दहँ व सकि हयागु दुला’ धका न्यनी । जि वय्कःपिनि नितिं कया हये । छिकपिसं जित त्वःता, जि मदय्क हे न्हापां जुजुयाथाय् भ्नाया च्वना दिसें । जिं छिकपित अन हे नाप लाःवये ।” इमिसं वयागु खँय् विश्वास याना वयात त्वःता छ्वत । वं अन छथाय् गनं वना सुप्युवंबले नाग-तरुणतय्सं वयात मखंसेली इपिं जुजुयाथाय् वन जुइ धका भाःपिल । इपिं ब्रह्मचारीया रूप धारण याना जुजुयाथाय् थ्यंकः वन ।

जुजुं इमित लसकुस हनाबना याना न्यन - “गनं वयापिं खः ?”

“महाराज ! धृतराष्ट्रया थासं ।”

“छाय् ?”

“महाराज ! जिपिं जुजुया दूतत खः । धृतराष्ट्रं छपिनिगु कुशल समाचार न्यना हःगु दु । छपित छु माल, व वय्कलं बिइत तयार दु । छपिनि समुद्रजा धयाम्ह म्हचाय्मचा छम्ह जिमि जुजुया चरण सेविका याना बिज्याहूँ ।” थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं थुगु न्हापांगु गाथा इमिसं धाल -

“यं किञ्चि रतनं अत्थि, धतरदुनिवेसने ।
सब्बानि ते उपयन्तु, धीतरं देहि राजिनो’ति” ॥

“धृतराष्ट्रया छैय् गुलि नं रत्नत दु व फुक्क छपित दइ । छपिसं (जिमि) जुजुयात थःम्ह म्हचाय्मचा छम्ह ब्यु ।”

थ्व खँ न्यना जुजुं निपुगु गाथा धाल -

“न नो विवाहो नागेहि, कत्तपुब्बो कुदाचनं ।
तं विवाहं असंयुत्तं, कथं अम्हे करोमसे’ति” ॥

“नागपिलिसे गुबलें जिमि न्हापा विवाह जूगु मदुनि । थ्व अयोग्य विवाह जिमिसं गुकथं यायेगु ?”

थ्व खँ न्यना नाग तरुणपिं तँ म्वय्का जुजुयात ख्यात - “यदि धृतराष्ट्रलिसे सम्बन्ध तयेगु अयोग्य खःसा छाय्ले छपिसं थःम्ह चित्तसूल धयाम्ह दूत छ्वया हया “समुद्रजा म्हचाय्मचा बिये धका जिमि जुजुयाथाय् छ्वया हयागु ? थुकथं छ्वया हया आः जिमि जुजुयागु अपमान याना च्वन । जिमिसं स्वये नि, थये याःपिं नाप जिमिसं छु व्यवहार यायेमाः धयागु सिइके । जिपिं नागत खः ।” इमिसं थुपिं निपु गाथात धाल -

“जीवितं नून ते चत्तं, रट्टं वा मनुजाधिप ।
न हि नागे कुपितम्हि, चिरं जीवन्ति तादिसा ॥

“यो त्वं देव मनुस्सोसि, इद्धिमन्तं अनिद्धिमा ।
वरुणस्स नियं पुत्तं, यामुनं अतिमञ्जसी’ति” ॥

“हे राजन् ! छं अवश्य नं जीवन अथवा राष्ट्र त्याग याःगु दयेमाः । नागत कुपित जुइवं छथें जापिं ताःकालतक म्वाइ मखु ।”

“हे देव ! छ मनुत मध्ये ऋद्धि मदुम्ह जुया ऋद्धिमान्म्ह यमुनोत्पन्न वरुणया कायभाजुयात अपमान याना च्वन ।”

अले जुजुं निपु गाथात धाल -

“नातिमञ्जामि राजानं, धतरडुं यसस्सिनं ।
धतरडुो हि नागानं, बहूनमपि इस्सरो ॥

“अहि महानुभावोपि, न मे धीतरमारहो ।
खत्तियो च विदेहानं, अभिजाता समुद्दजा’ति” ॥

“जिं यशस्वी धृतराष्ट्रयात अपमान याना मच्चना । धृतराष्ट्र आपालं नागपिनि ईश्वर (मालिक) खः । वय्कः सर्प निस्सन्देह तःधंगु प्रताप दुम्ह खः परन्तु जिमि म्हचाय् जुलसा वय्कःया नितिं योग्य मजू । जिमि म्हचाय् मयजु समुद्रजाया नितिं विदेहलय् च्वापिं क्षत्रियपिं जक योग्य जू ।”

नाग तरुणपिनि ला वयात अन हे फुंके याना कुं ल्हवया स्याना बियेला धयार्थे जुल । परन्तु इमिसं मती तल, “जिमित जुलसा दिं तोके याना लिहाँ वा जकं धया छ्वया हःगु खः, जिमिसं थथे यायेगु योग्य मजू । जिपिं वना जुजुयात कंवने अले छु याये माल सिइका काये ।” थुलि मती तथा इपिं अन हे अन्तर्धान जुया वन । जुजुं न्यन - “तात ! छु म्हचाय्मचा दतला ?” इमिसं तँ पिकया लिसः बिल - “देव ! जिमित म्वाःसां म्वाःसां खँ हे मथुइकं छपिसं वाराणसी जुजुयाथाय् छ्वया बिज्यात । यदि जिमित स्याये मास्ते वःसा थन हे स्याना छ्व । वं छपिंत व्वः बिया अपमान याना हल । जात्याभिमानया कारणं थःम्ह म्हचाय्यात च्वछाया च्वन ।” जुजुं छु धया हःगु खः व मधासे, छु मधागु खः व कना इमिसं वयात तँ पिकाय्कल । वं थःगु परिषद्यात मुकेगु उजं बिया धाल -

“कम्बलस्सतरा उट्टेन्तु, सब्बे नागे निवेदय ।
वाराणसिं पवज्जन्तु, मा च कच्चि विहेठयु’न्ति” ॥

“कम्बलस्सतरा नागत दना वया तयार जु । सकलें नागतय्त धया ब्यु, इपिं सकलें वाराणसी वने माल । खः बरु सुयातं कष्ट बिये छता मते, ख्याना जक वा ।”

अनंलि उपिं नागतय्सं बिचाः यात - “यदि सुं मनुतय्त कष्ट बिइ मज्यूसा जिपिं वनां जक छु यायेगु ?” जुजुं “ध्व या, जिं नं ध्व याये” धार्धा निपु गाथात धाल -

“निवेसनेसु सोब्भेसु, रथिया चच्चरेसु च ।
रुक्खगोसु च लम्बन्तु, वितता तोरणेसु च ॥

“अहम्मि सब्बसेतेन, महता सुमहं पुरं ।
परिक्खिपिस्सं भोगेहि, कासीनं जनयं भय’न्ति” ॥

“छें छेंय, पुखुली, लँया प्यकालँय, सिमाय, लुखाय् चकना यःखाना जु ।”

“जि नं थःगु सर्वश्वेत तःधिकगु म्ह दय्का फनं काशीयापिं मनूतयूत ख्याना तःधंगु काशी नगरयात घेरे याना बिये ।”

नागतयूसं नं अथे हे यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तस्स तं वचनं सुत्वा, उरगानेकवण्णिनो ।
वाराणसिं पवज्जिसु, न च कच्चि विहेठयुं ॥

“निवेशनेसु सोब्भेसु, रथिया चच्चरेसु च ।
रुक्खग्गेसु च लम्बिसु, वितता तोरणेसु च ॥

“तेसु दिस्वान लम्बन्ते, पुथू कन्दिंसु नारियो ।
नागे सोण्डिकते दिस्वा, पस्ससन्ते मुहुं मुहुं ॥

“वाराणसी पव्यथिता, आतुरा समपज्जथ ।
बाहा पग्गह पक्कन्दुं, धीतरं देहि राजिनो’ति” ॥

“वयागु थुगु उजं न्यना अनेक वर्णयापिं नागत वाराणसी दुहाँ वन । इमिसं सुयातं कष्ट मब्बू ।”

“इपिं छेँ छेँय, पुखुली, लैया प्यकाल्य, सिमाय, लुखाय चकना यःगाना च्वन ।”

“उपिं सर्पतयूसं बारम्बार फन फैले याना च्वंगु, खंगु व यःगाना च्वंगु खना मिसात चिल्लायदंक हाला हल ।”

“इपिं सकले वाराणसी जुजुयाथाय वया ल्हाः ल्हवना ल्हवना ख्वख्वं धृतराष्ट्रयात म्हचाय्मचा ब्यु’ धका धाःवन ।”

वं लासाय् गोतुला च्वंबले हे नगरवासीपिं व कलापिनिगु विलापया खँ न्यना अले उपिं प्यम्ह नाग तरुणतयूसं ख्याना थकुसँलि मृत्यु भय खना ग्याना स्वकोतक धाल - “जिं थः समुद्रजा म्हचाय्मचा धृतराष्ट्रयात बियेगु जुल ।” थ्व खँ न्यना सकले नागराजत छगू गब्यूति (=पाख=गावत) जक लिचिला वन । अले छगू देवनगरयागु निर्माण याना म्हचाय्मचा छ्वया हति धका धाय्के छ्वत । जुजुं नं इमिगु भेट (उपहार) स्वीकार याना काल । अले “छिपिं वना च्वं, जिं थःम्ह म्हचाय् अमात्यपिं नापं छ्वया हये” धया इमित बिदा बिया छ्वत । इमित बिदा बिया छ्वयेधुंका वं थः म्हचाय्यात तले व्वना यंका इया चाय्का धाल - “स्व, थ्व बांलागु नगर खः । छ थुमि जुजुया महारानी जुइ । नगर तापाः मजू । मं मदइबले थन वये फु । छ थुगु नगरय् वने माल ।” थुकथं वयात सम्भे बुभे याना मोल्हुइके बिया, सकतां तिसां तिइके बिया, पर्दा दुगु रथय् तया अमात्यपिंलिसे छ्वया बिल । नागराजपिसं वयात लसकुस याना दुकया सम्मान यात । अमात्यपिं नगरय् वना वयात म्हचाय्मचा लःल्हाना आपालं धन सम्पत्ति ज्वना लिहाँ बल । राजकन्या दरबारया तले थत यंकल अले दिव्य शय्याय् थ्यन । उगु हे इलय् नाग तरुणीपिं चिचिधिकपिं मिसामचाया रूपय् सेविकापिं जुया वयात भुंवल ।

दिव्य शय्याय् गोतुलेवं हे दिव्य स्पर्शया कारणं न्ह्योवल । धृतराष्ट्र नागपरिषद्सहित वयात अनं अन्तर्धान याना नागभवनय् यंका अन प्रकट यात । राजकन्यां मिखा कना स्वःबले वं अलंकृत शयनासन, मेमेगु लुंयागु, मणियागु दरबार, उद्यान, पुखूत आदि देवनगरयागुथे च्वंक समाये याना तःगु खन । थुगु नागभवनयात खना वं भुतुचापिं चिचिधिकपिं सेविकापिंके न्यन - “थुगु नगर तच्चवंतं बांलाक समाये याना तल । थ्व जिमिगु नगरथे मजू । थ्व सुयागु नगर खः ?”

“देवी ! थ्व छपिनि स्वामीयागु नगर खः । कम जक पुण्य दुम्हसियात थजागु सम्पत्ति दइ मखु । छपिं महापुण्यवान् जूगुलिं दुगु खः ।”

धृतराष्ट्रं नं न्यासः योजनयागु नागभवनय् घोषणा याके बिल - “सुनां समुद्रजायात सर्प जुया क्यनी वयात राजदण्ड बियेगु जुइ ।” उकिं सुं छम्हसिनं नं वया न्ह्योने थःगु सर्परूप प्रकट याना क्यने मछागु जुल । वं उकियात मनुष्यलोक भाःपिया च्वन । वलिसे लयतातां प्रेमपूर्वकं च्वं च्वन ।

नगर काण्ड क्वचाल ।

उपोसथ काण्ड

“लिपा जूबले धृतराष्ट्रया पाखें वं गर्भ धारण यात । अले काय् बुइकल । प्रियदर्शनम्ह जूगुया कारणं वयागु नां सुदर्शन तल । हानं मेम्ह छम्ह काय् बुइकल । वयागु नां दत्त तल । व बोधिसत्त्व जुया च्वन । हानं मेम्ह छम्ह बुइकल । वयात सुभोग धका नां छुत । हानं मेम्ह छम्ह बुइकल । वयागु नां अरिष्ट तल । थुकथं प्यम्ह काय्पिनि मां जुया नं वं थः नागभवनय् च्वं च्वनागु धका मस्यु ।

छन्हुया दिनय् अरिष्टयात ‘छिमि मां मनू खः, नागनी मखु’ धका सुं छम्हसिनं कन । अरिष्टं बिचाः यात - “जिं थुकियात जाँच याना स्वये ।” छन्हु वं दुरु त्वना च्वंगु इलय् सर्पया रूप धारण याना मांया जनुफातय् न्हिप्यनं दाल । वं वयागु सर्प शरीर खना ग्याना सातुवंका चिल्लायेदंक हाला वयात बैय् बस्वाःगु इलय् लुसिं किया वयागु मिखा तज्यात । मिखां हि पिहाँ वल । जुजुं नं वयागु हाःसः न्यना ‘थ्व छाया ख्वःगु’ धका न्यंबले लिसः वल “अरिष्टं याःगु खना ग्यागुलिं ।” जुजुं अरिष्टयात ख्याख्यां उजं बिल - “थुम्ह दासयात ज्वना स्याना व्यु ।” राजकन्यां थःम्ह मिजं तँम्बगु सिइका पुत्रस्नेहया कारणं धाल - “देव ! जिमि काय्या मिखा तज्याना कां जुइ धुंकल । थ्वयात क्षमा व्यु ।” “वं हे थथे धार्सेलि छु याये ज्यू” धका मती लुइका जुजुं वयात क्षमा बिल । उखुन्हितिनि वं थ्व नागभवन धका सिइका काल । अबलेनिसें अरिष्टया नां काणा-अरिष्ट जुल । प्यम्हं काय्पिं तःधिक जुल ।

वया बौम्हं इमित सच्छि सच्छि योजनया राज्य बिल । तःसकं भव्यतालं च्वं च्वन । भिखुद्रः भिखुद्रः नागकन्यापिसं चाःहुइका च्वं च्वन । बौम्हसियाके सच्छिगू योजन घेरा जक राज्य त्यं दनिगु जुल । स्वम्ह काय्पिं लच्छिइ छको मांबौपिनिगु ख्वाः स्वः वया च्वन । बोधिसत्त्व बाच्छिइ छको ख्वाः स्वः वया च्वन । नागभवनय् यदि छु खँ पिहाँ वल धाःसा वं हे उकियात समाधान याना बिइगु जुया च्वन । बौम्ह सहित विरुपाक्ष महाराजपिं नं वयागु सेवाय् वयेगु यात । अन नं यदि छुं खँ दत्त धाःसा वं हे उकियात समाधान याना बिइगु जुया च्वन ।

छन्हुया दिनय् विरुपाक्ष नागपरिषद् सहित त्रयस्त्रिंशपुरय् शक्रया जःखः फेतुना च्वंबले देवतापिनि दथुइ न्ह्यसः पिदन । सुनानं उकिया लिसः बिये मफुत । आसनय् मुलपतिं थ्याना फेतुना च्वंम्ह बोधिसत्त्वं हे उकिया लिसः बिया समाधान याना बिल । देवराजं वयात दिव्य गन्ध स्वीनं पूजा यात अले धाल - “देव ! छु पृथ्वी समान विपुल प्रज्ञा दुम्ह खः । आर्वलि छंगु नां भूरिदत्त जुल ।” वं वयागु नां भूरिदत्त तया बिल ।

अनं लिपां निसें व शक्रयागु सेवाय् वइबले वं अन अलंकृत वैजयन्त प्रासाद, देव अप्सरापिं व अति मनोहरगु शक्रया सम्पत्ति स्वया च्वन । वयात देवलोकय् त्वःवन अले वं बिचाः यात - “थ्व ब्यांचा, न्यां आदि नइम्ह जुया च्वनां छु यायेगु ? नागभवन वना उपोसथ-व्रत च्वना थुगु देवलोकय् उत्पन्न जुइका बिइगु उपोसथ पालन याये ।” थुलि बिचाः याना नागभवनय् वन अले मांबौपिके अनुमति फ्वन “मांबापिं !

उपोसथ-व्रत च्वने त्यना ।” “ज्यू तात ! च्वं । परन्तु पिने मवंसें थन गनं छगू एकान्तगु विमानय् च्वं । पिने वना च्वं वनेवं नागतयत् आपालं भय दु ।”

वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले अन हे शून्यगु विमानय् आराम उद्यानय् उपोसथ-व्रत च्वनिम्ह जुया च्वं च्वन ।

वयात थीथी बाजँ ज्वना वंषिं नागकन्यातय्सं भुवइगु जुया च्वन । वं बिचाः यात – “थन जिगु उपोसथ-व्रत पूवनी मखु । जि मनूतयथाय् वना व्रत पूरा याःवने । वयात भय जुल, लाः सा वया मांबौषिंसं वयात छुवइ मखु धका । उकिं वं थ्व खँ इमित मकं । वं थः कलायात सःता धाल – “भद्रे ! जि मनूतयथाय् वने त्यना । अन यमुनाया सिथय् महानिग्रोध वृक्ष दु । अनं भतिचा उखे भुलाय् (चाद्वंय्) फन तया चतुरङ्ग सम्पूर्णगु व्रतया अधिष्ठान याना अन हे च्वना उपोसथ-व्रत च्वने । चच्छि उपोसथ-व्रत च्वनेधुंका निभा लुइगु इलय् छिपिं मध्ये भिम्ह भिम्ह पालंपा ल्हातय् बाजँ ज्वना जिथाय् वया स्वाँ व सुगन्धं जित पूजा याना म्येँ हाला प्याखँ हुला जित नागभवनय् यंका ब्यु ।” थुलि धया व अन वन अले भुलाद्वंय् दचोने फन तया संकल्प यात – “सुं गुम्हसिया जिगु छचंगु, नसा, क्वेँ अथवा हि माल धाःसा कया यंकि ।” थुकथं प्यंगू अंग दुगु उपोसथ-व्रतया अधिष्ठान याना हलोया छचों अपायधिकगु शरीर दय्का अन उपोसथ-व्रत च्वन । निभा लुया वयेवं नागकन्यापिं वया आज्ञाकथं आचरण याना वयात नागभवनय् लित ब्वना यंकीगु जुया च्वन । थुकथं वया उपोसथ-व्रत च्वना च्वं च्वं यक्व समय बिते जुल ।

उपोसथ काण्ड क्वचाल ।

गरुड काण्ड

उगु इलय् वाराणसी धवाखा सिथय् गांयाम्ह छम्ह ब्राह्मणं सोमदत्त धयाम्ह काय्लिसे जंगलय् वनिगु अले काकय्, यन्त्र, फंदा व जाल प्यना मृगतयत् स्थाना इमिगु ला नुगलं कुबिया हया बजारय् यंका मिया जीविका याना च्वन ।

छन्हुया दिनय् वयात गोधायी मस्तय्गु लातकं काये मफुसेलि वं धाल – “तात सोमदत्त ! यदि खालि ल्हातं लिहाँ वन धाःसा छिमि मां तंम्बइ । न्ह्यागुसां ज्वना वने माली ।” गुखे बोधिसत्त्व च्वना च्वंगु खः उखे भुलांपाखे वन । अले अन वं लः त्वनेया नितिं वना च्वंषिं मृगतय्गु पालिख्वाय् खन । उकियात खना वं धाल – “तात ! मृगत वनिगु लँ खने दत । छ आसे, दचु । जिं लःया नितिं वःपिं मृगतयत् कय्का बिये ।” व धनुष ज्वना मृगतयत् प्युप्युं छमा सिमाक्वय् दना च्वन ।

सनिलय् छम्ह मृग लः त्वनेत वल । वं वयात कय्कल । मृग अन गोतूमवं । बाणया वेगं भयभीत जुया हि तिकि तिकि नंका बिस्पू वन । बौकाय् निम्हसिनं वयात लिना यंकल । गन व गोतूवन अनं वयागु ला कया हया जंगलं पिहाँ वया निभा ब्यूगु इलय् उगु निग्रोध सिमाया क्वय् थ्यंकः वल । वं बिचाः यात – “आः लिबात । वने फइ मखु । थन हे च्वने ।” उकिं ला छखेपाखे तया सिमाय् थहाँ वना सिमाकचाय् च्वंवन । ब्राह्मणं सुथन्हापनं दना वल अले वं मृगतय्गु हाःसः न्यनेया नितिं न्हाय्पं बिया न्यना च्वन । उगु इलय् नागकन्यापिंसं बोधिसत्त्वया नितिं आसन लाया बिल । वं नाग शरीरयात लोप यात अले सकतां अलंकारं समाये याना दिव्य शरीर निर्माण याना शक्र फेतुइथें पुष्पासनय् फेतुत । नाग ल्यासेतय्सं नं गन्ध माला आदिं वयागु पूजा याना बाजँ थाना नृत्यगीत क्यना च्वन ।

ब्राह्मणं इमिगु सः तायेवं ध्व सु खः धयागु सिइकेगु इच्छा जुल । वं “यः पुता !” धका सःता काय्यात थन । न्ह्यलं मचागुलिं बिचाः यात - “त्यान्हु चाल जुइ, दचंसा थदचं, जि जक वने ।” व सिमां कुहाँ वया वयाथाय् वन । नाग ल्यासेत वयात खना बाजँ सहित अन्तर्धान जुया नागभवनय् थ्यंकः वन । बोधिसत्त्व याकचा जुल । ब्राह्मणं वयाथाय् लिक्क दना न्यन्यं थुपिं निपु गाथात धाल -

“पुष्पाभिहारस्स वनस्स मज्झे, को लोहितक्खो विततन्तरंसो ।
का कम्बुकायूरधरा सुवत्था, तिट्ठन्ति नारियो दस वन्दमाना ॥

“को त्वं ब्रहाबाहु वनस्स मज्झे, विरोचसि घतसित्तोव अग्गि ।
महेसक्खो अञ्जतरोसि यक्खो, उदाहु नागोसि महानुभावो’ति” ॥

“थुगु बनय् स्वामालं क्वखाया तःम्ह, ह्याउँसे च्वंगु मिखा दुम्ह, प्यखेरं प्रकाश फैले जूम्ह छ सु खः ? अले थुपिं लुँया तिसां तिया बांलाका तःपिं, बांबालागु वसतं पुना तःपिं भिम्ह मिस्त ल्हाः बित्ति याना च्वपिं सु खः ?”

“हे विशालबाहु ! छ सु खः ? गुम्ह मिइ लाःगु घ्यःथे बनय् प्रकाशमान जुया च्वन । छु छ तःधंम्ह यक्ष खः ला अथवा सुं तःधंम्ह प्रताप दुम्ह नाग ?”

वयागु खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “यदि जि शक आदिपिं मध्ये न्ह्याम्हसां छम्ह खः धाःसां नं थुम्ह ब्राह्मणं विश्वास याइगु जुइ, परन्तु थौं जिं सत्य हे न्वं वायेमाः ।” वं थःत नागराज जूगु खँ क्यनेत धाल -

“नागोहमस्मि इद्धिमा, तेजस्सी दुरतिक्कमो ।
इंसेय्यं तेजसा कुद्धो, फीतं जनपदं अपि ॥

“समुद्दजा हि मे माता, धतरड्डो च मे पिता ।
सुदस्सनकनिट्ठोस्मि, भूरिदत्तोति मं विदू’ति” ॥

“जि ऋद्धिवान्म्ह, तेजस्वीम्ह, दुर्दमनीयम्ह नाग खः । तँ पिहाँ वयेवं थःगु तेजं समूद्ध जनपदयात नं डसे याना स्यंका बिये फु ।”

“जिमि मां समुद्रजा व बौया नां खः धृतराष्ट्र । जि सुदर्शनया किजा खः अले जिगु नां भूरिदत्त ।”

थुलि धया बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह ब्राह्मण चण्डालम्ह जुइफु, कठोरम्ह जुइफु, सर्प लाइपित खबर बिये फु । छाया जिं ध्वयात नागभवनय् यंका आपालं ऐश्वर्य बिया थःगु उपोसथ-कर्म ताःकालतक मच्चने ।” वं धाल - “ब्राह्मण ! छंत आपालं ऐश्वर्य बिये । वा, बांलागु नागभवनय् यंका बिये ।” “स्वामी ! जिमि काय् दु । व वयेवं वने ।” अले बोधिसत्त्वं “ब्राह्मण ! अथेसा वयात व्वना वा” धया थःगु निवासस्थानया ठेगाना ककं धाल -

“यं गम्भीरं सदावट्टं, रहदं भेस्मं पेक्खसि ।
एस दिब्बो ममावासो, अनेकसतपोरिसो ॥

“मयूरकोज्वाभिरुदं, नीलोदं वनमज्जतो ।
यमुनं पविस मा भीतो, खेमं वत्तवतं सिव’न्ति” ॥

“गुगु छंत ध्व भयानकगु, तःजागु, तःधंगु पुखू खने दया च्वंगु खः ध्व सच्छिगू पुरुसा (छगू पुरुषा = मनु छम्हसिया ल्हाःसहित जा) दुगु पुखू हे जिगु दिव्य निवासस्थान खः । उकिया सिथय् म्हयखात व क्रौंच भंगःपंछित नाद याना च्वं च्वंगु दु, थुकिया लः वंचुसे च्वं, ध्व बनया दथुं न्ह्याना च्वंगु दु । हे ब्राह्मण ! छु निर्भय जुया व्रतधारीया निवासस्थानय् वयेत थुगु कल्याणकरगु नदी दुहाँ वा ।”

ब्राह्मण वन अले काय्यात थुगु खँ कना ब्वना हल । बोधिसत्त्वं उपिं निम्हसितं ब्वना यंका यमुनाया सिथय् थ्यंका धाल -

“तत्थ पत्तो सानुचरो, सह पुत्तेन ब्राह्मण ।
पूजितो म्हं कामेहि, सुखं ब्राह्मण वच्छसी’ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! अन अनुचरम्ह कायलिसें थ्यनेवं, जिगु पाखें कामभोगयागु सामग्रीतय्पाखें पूजित जुया छ सुखपूर्वक च्वनी ।”

थुलि धया बोधिसत्त्वं उपिं बौ काय् निम्हसितं नागभवनय् ब्वना यंकल । अन इमिगु दिव्य जन्म जुल । बोधिसत्त्वं इमित दिव्य सम्पत्ति बिल, म्हतिं प्यसः प्यसः नागकन्यात बिल । इमिसं तःधंगु सम्पत्तिया उपभोग यात । बोधिसत्त्व नं अप्रमादी जुया उपोसथ-व्रत च्वं च्वन । बाच्छिइ छको मांबौपिनिगु सेवाय् वना, धर्मकथा कना, अनं हे ब्राह्मणयाथाय वना वयागु कुशल समाचार सिइका अले वयात थये धाइगु, ‘न्ह्यागु वस्तुत माःसा धा । अनुद्विग्न जुया च्वं ।’ अले सोमदत्तयागु कुशल समाचार न्यना थःगु निवासस्थानय् लिहाँ वनिगु ।

पुण्य मगागु कारणं ब्राह्मण दच्छिति च्वना नागभवनय् च्वने मं मदय्कल । वं मनुष्यलोकय् लिहाँ वनेगु इच्छा यात । वयात नागभवन नरकर्थे च्वना वल । अलंकृत प्रासाद कारागारथे च्वना वल । अले नागकन्यात यक्षणीतथे च्वना वल । वं बिचाः यात “जित ला मं मंत । सोमदत्तया चित्तयागु खँ सिइके माल ।” व वयाथाय वना धाःवन - “तात ! छु उद्विग्न जुया ला ?”

“छाय् उद्विग्न जुइगु ? उद्विग्न मजुया । तात ! छु छ उद्विग्न जुया ला ?”

ब्राह्मणं धाल - “खः, तात !”

“छु कारणं ?”

“छिमि मां व किजा केहेपित मखंगुलिं । वा तात सोमदत्त ! वने नु ।”

वं न्हापां ला ‘वने मखु’ धका धाःगु खः, परन्तु बौम्हं बारम्बार धासेंलि स्वीकार यात । ब्राह्मणं बिचाः यात - “काय्या मनया खँ ला सिइकेधुन । परन्तु यदि जिं भूरिदत्तयात लिहाँ वनेगु खँ कन धाःसा वं जित मेगु नं ऐश्वर्य बिइ । थये जुलकि जि वने खनी मखु । उकिं जिं वलिसे छता खँ ल्हाना वयागु ऐश्वर्ययागु प्रशंसा याना वयाके न्यने माल - “छ थजागु सम्पत्ति त्वःता मनुष्यलोकय् वना उपोसथ-व्रत छाय् च्वं वनागु ?” वं “स्वर्गया नितिं” धाल धाःसा वयात संकेत याना ‘छ थजागु सम्पत्ति त्वःता उपोसथ-व्रत च्वं च्वन धाःसा जिमिगु छु खँ, गुपिं मेपिनिगु हत्या याना जीविका चले याना च्वना’ धका न्यंके ।” जि नं मनुष्यलोकय् वना थःथितिपिं स्वया प्रव्रजित जुया श्रमणधर्म याये ।” वं बिचाः यात - “थुकथं वं जित वनेत उजं बिइ ।” छन्हु भूरिदत्तं वयाथाय वया - “ब्राह्मण ! छु म्हाइपु ला मजूला ?” धका न्यंवंबले ब्राह्मणं - “छंथाय् छुं वस्तुया कमी मजू” धका न्यंकुं न्यंकुं थःपिं लिहाँ वनेगु खँ छुं मधासे वं शुरुनिसें वयागु ऐश्वर्ययागु हे च्वछायेगु यात -

“समा समन्तपरितो, पहूततगरा मही ।
 इन्द्रगोपकसञ्जना, सोभति हरितुत्तमा ॥
 “रम्मानि वनचेत्यानि, रम्मा हंसूपकूजिता ।
 ओपुष्पपद्मा तिद्वन्ति, पोक्खरञ्जो सुनिम्मिता ॥
 “अट्टंसा सुकता थम्भा, सब्बे वेळुरियामया ।
 सहस्सथम्भा पासादा, पूरा कञ्जाहि जोतरे ॥
 “विमानं उपपन्नोसि, दिव्यं पुञ्जेहि अत्तनो ।
 असम्बाधं सिवं रम्मं, अच्चन्तसुखसंहितं ॥
 “मञ्जे सहस्सनेत्तस्स, विमानं नाभिकङ्कसि ।
 इद्धी हि त्यायं विपुला, सक्कस्सेव जुतीमतो’ति” ॥

“थुगु पृथ्वी प्यखेरं समतल जू, इन्द्रगोपं (लूँ, वहः मोति दुगु घः) ढाके जुया च्वंगु दु, वाउँसे शोभायमान जुया च्वंगु दु ।”

“न्त्याइपूगु बन दु, हँयतयूगु हाःसलं न्त्याइपुसे च्वं, बांलाक दयका तःगु पुखुली बांलाक हवया च्वंगु पलेस्वाँ जाया च्वंगु दु ।”

“च्यागू कुनय् बांलाक दयका तःगु थांत दु, सकतां बिल्लौर रत्तं दयका तःगु । इल्लंढः थां दुगु प्रासाद नागकन्यापिं पाखें जाज्वल्यमान जुया च्वन ।”

“थःगु पुण्यकर्मयागु कारणं दिव्य विमानय् उत्पन्न जूम्ह जुल, गुगु बाधा रहित जू, गुगु कल्याणकर जू, गुगु न्त्याइपुसे च्वं, गुगु अत्यन्त सुखदायक जू ।”

“जिं स्वयेबले छं सहस्रनेत्र दुम्ह इन्द्रयागु विमानयात नं कामना मयाः जुइफु । छंगु ऋद्धि दे दिव्यमानम्ह शक्रया सिबे नं तःधं जू ।”

ध्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं धाल - “ब्राह्मण ! थजागु खँ ल्हाये मते । शक्रयागु ऐश्वर्यया दौजय् जिमिगु ऐश्वर्य सुमेरु पर्वतया न्त्योने तुगवः समान खः । जिपिं वया परिचारिक (सेवक) जुइत नं योग्य मजू ।” वं गाथा धाल -

“मनसापि न पत्तब्बो, आनुभावो जुतीमतो ।
 परिचारयमानानं, सइन्दानं वसवत्तिन’न्ति” ॥

“उम्ह हूतिमानया प्रतापयात मति लुइका नं प्राप्त याये फइ मखु, (मेगुला छु खँ) वया परिचारकपिं वशवतीं प्यम्ह महाराजपिनिगु तक नं भिंखब्बय् छब्बनं ल्याखय् मरयं ।”

थुलि धया ‘ध्व छंगु सहस्रनेत्रया विमानथें जागु विमान’ धका धाःगु छंगु अभिव्यक्तिया खँ न्यना जित इन्द्र लुमंसे वल । अले आः जिं वैजयन्तयागु हे इच्छा तया उपोसथ-व्रत च्वं च्वनागु खः धका कना थःगु कामना क्यनेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“तं विमानं अभिज्जाय, अमरानं सुखेसिनं ।
 उपोसथं उपवसन्तो, सेमि वम्मिकमुद्धनी’ति” ॥

“सुखयागु कामना याइपिं उपिं देवतापिनिगु विमानयागु कामना याना हे जि भुलांद्रं च्वना उपोसथ-व्रत च्वं च्वनाम्ह खः ।”

ध्व खँ न्यना ब्राह्मणं विचाः यात “आः जिगु नितिं सुअवसर वल । वं लयूता क्यनेया नितिं अनुमति प्राप्त यायेत निपु गाथात धाल -

“अहञ्च भिगमेसानो, सपुत्तो पाविसिं वनं ।
तं मं मतं वा जीवं वा, नाभिवेदेन्ति जातका ॥

“आमन्तये भूरिदत्तं, कासिपुत्तं यसस्सिनं ।
तया नो समनुञ्जाता, अपि पस्सेमु जातके’ति” ॥

“जिं मृगतयूत माला जुजुं कायलिसे बनयू दुहाँ वयाम्ह खः । जिगु बारे सुनानं जि सितला म्वानीला धयागु खँ मस्यू । जिं काशी राजकन्याया कायू यशस्वीम्ह भूरिदत्तयात सम्बोधन याना च्वना । यदि छपिनिगु अनुमति दत धाःसा जिपिं थःथितिपिलिसे नाप लाःवने ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं धाल -

“एसो हि वत मे छन्दो, यं वसेसि ममन्तिके ।
न हि एतादिसा कामा, सुलभा होन्ति मानुसे ॥

“सचे त्वं निच्छसे वत्थुं, मम कामेहि पूजितो ।
मया त्वं समनुञ्जातो, सोत्थि पस्साहि जातके’ति” ॥

“जित ला थन हे च्वना च्वंसा ज्यू धयागु इच्छा दुगु खः । मनुष्यलोकयू थजागु कामभोग सुलभ मजू ।”

“यदि जिं बियागु कामभोगयागु सामग्रीं पूजित जुया नं थुपिं वस्तुतयगु इच्छा मयानागु धयागु जूसा छंत अनुमति दु, छ वना थःथितिपिलिसे लाःवनेत ।”

थुपिं निपु गाथा कना वं विचाः यात - “ध्व जिप्रति आश्रित जुया सुखपूर्वक च्वनागु खँ सुयातं मकनेमा । जिं ध्वयात सकतां कामनायागु पूर्ति जुइगु मणि बिया छूवये ।” वं वयात व व्युब्युं धाल -

“धारयिमं मणिं दिब्यं, पसुं पुत्ते च विन्दति ।
अरोगो सुखितो होति, गच्छेवादाय ब्राह्मणा’ति” ॥

“थुगु मणियात धारण याना तयेवं पशुत व कायूहचायूपिं दइ, इच्छा याःगु पूरा जुइ, निरोगी जुइ, सुखपूर्वक च्वने दइ । हे ब्राह्मण ! ध्वयात ज्वना हूँ ।”

अनंलि ब्राह्मणं गाथा धाल -

“कुसलं पटिनन्दामि, भूरिदत्त वचो तव ।
पब्बजिस्सामि जिण्णोस्मि, न कामे अभिपत्थये’ति” ॥

“हे भूरिदत्त ! छपिनिगु खँ निर्दोष जू । जिं उकिया विरोध मयाना । परन्तु जि आः प्रव्रजित जूवने । जि बुरा जुइ धुकल । जित कामभोगयागु इच्छा मंत । थुकथं प्रव्रजित जुइम्ह जित ध्व मणि छुं ज्या ख्यले मद्दु ।”

बोधिसत्त्वयागु लिसः खः -

“ब्रह्मचरियस्स चे भङ्गो, होति भोगेहि कारियं ।
अविकम्पमानो एय्यासि, बहुं दस्सामि ते धन’न्ति” ॥

“छुं जुया ब्रह्मचर्यया व्रत पालन याये थाकुया स्यन धाःसा कामभोगया वस्तुत माले फु । थथे जुइवं छं निःसंकोच जुया थन वा । छंत आपालं धन बिया छवये ।”

ब्राह्मणं धाल -

“कुसलं पटिनन्दामि, भूरिदत्त वचो तव ।
पुनपि आगमिस्सामि, सचे अत्थो भविस्सती’ति” ॥

“हे भूरिदत्त ! जिं छपिनिगु निर्दोषगु वचनयात अभिनन्दन याना । माल धाःसा हानं नं वये ।”

वयात अन चवने मं मदुगु खं सिइका बोधिसत्त्वं तरुण नाग प्यम्हसित सःता ब्राह्मणयात मनुष्य-
लोकय् छवया बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“इदं वत्वा भूरिदत्तो, पेसेसि चतुरो जने ।
एथ गच्छथ उट्ठेथ, खिप्पं पापेथ ब्राह्मणं ॥

“तस्स तं वचनं सुत्वा, उट्ठाय चतुरो जना ।
पेसिता भूरिदत्तेन, खिप्पं पापेसु ब्राह्मण’न्ति” ॥

“भूरिदत्तं प्यम्हसितं ‘वा, हूँ, दै, अले ब्राह्मणयात याकनं थ्यंका व्यु’ धका धाल ।”

“वयागु खं न्यना प्यम्हं दन अले भूरिदत्तं छवया हःपिं प्यम्हसिनं बौकाय् ब्राह्मणपित वाराणसी
वनेगु लैपुइ थ्यंका बिल ।”

ब्राह्मणं नं थः काय्यात “तात, सोमदत्त ! थन जिं मृगयात कय्का स्यानागु खः, थन फाँयात
कय्का स्यानागु खः” धका ककं लैय् छगू पुखू खना काय्यात कन “तात सोमदत्त ! मोल्हये नु ।”

“ज्यू, तात !” सोमदत्तं लिसः बिल ।

निम्हसिनं दिव्यवस्त्र व दिव्यतिसात त्वया, प्वचिना, पुखू सिथय् तया लखय् कुहाँ वना मोल्हु वन ।
उगु इलय् तिसावसत लोप जुया वना नागभवनय् थ्यंका वन । न्हापा पुना तःगु हाकुगु भ्वाथःगु वसःत
इमिगु म्हय् लाःवल । धनुषबाण भाला आदि शस्त्रत नं न्हापार्थे दया वल । सोमदत्तं “तात ! छं भीत
स्यंका बिल” धका खल ।

बौम्हं वयात आश्वासन बिल - “चिन्ता काये मते । गुबलेतक जंगलय् मृगत दइ, उबलेतक
इमित स्याना जीविका याना चवने ।” सोमदत्तया मामं इपिं थ्यंका वःगु खं सिइका इमित लसकुस याना
छेय् दुने व्वना यंका नकेगु त्वंकेगु यात । ब्राह्मण नया दचन । ब्राह्मणीनं काय्याके न्यन - “तात !
थुलिमच्छि ईतक छिपिं गन च्वं च्वनागु ?”

“मां ! भूरिदत्त नागराजं जिमित नागभवनय् यंकूगु खः । अन चवने मं मंत । उकिं आः जिपिं
लिहाँ वयागु खः ।”

“वं छुं रत्न व्यूगु दुला ?”

“मां ! कया महयाः ।”

“छु वं छिमित छुं मब्यूला ?”

“मां ! भूरिदत्तं बायात सकतां कामना पूर्वका बिइगु मणि व्यूगु खः परन्तु वानं मकाः ।”

“छाय् मकाःगु ?”

“प्रव्रजित जुइगु विचारं मकाःगु खः ।”

वयात तँ पिहाँ वल । थुलिमच्छि ईतक मस्तय्गु भार जित त्वःता नागभवनय् च्वना, आः प्रव्रजित जुइगु खँ ल्हाना च्वन । वं वा सिइगु वाःतं वयात जनुफातय् भुकु भुकुं दाय्ा ख्यात – “दुष्टम्ह ब्राह्मण ! प्रव्रजित जुइगु विचारं मणि मकाःम्ह ! आः छाय् प्रव्रजित मज्जुसे जिथाय् वयागु ? तुरन्त छँनं पिहाँ हँ ।” वं धाल – “तँ म्वये मते । गुबलेतक जंगलय् मृगत दइ (उबलेतक) जिं छँत व मस्तयत् पालन पोषण याना च्वने ।” व कन्हेखुन्हु काय्यात व्वना जंगलय् वन अले न्हापार्थे हे याना जीविका हना च्वन ।

उगु इलय् दक्षिण महासमुद्रया प्रदेशय् हिमालयय् छम्ह सिम्बलीवासी गरुडं पपूया फसं समुद्रया लः च्चिइका समुद्रयात निभू याना नागभवनय् कुहाँ वना छम्ह नागराजया छ्चोँ ज्वन । उगु इलय् तक नागतयत् ज्वनेगु तरिका गरुडतय्सं मस्युनिगु जुया च्वन । थ्व खँ इमिसं पण्डर जातक (जा. नं. ५१८) या इलनिसें जक स्यूगु जुल । वं वयात छ्चनय् ज्वना लः मदुथाय् लुया हया, न्हिप्यँ ज्वना ल्हवना यःखाना ज्वना वना हिमालयया फुसं वन ।

गरुड काण्ड क्वचाल ।

क्रीडा काण्ड

उगु इलय् काशी-राष्ट्रवासी छम्ह ब्राह्मण ऋषिपिनिगु प्रव्रज्याकथं प्रव्रजित जुया हिमालय प्रदेशय् छ्गू पर्णशाला दय्का च्वं च्वन । वयागु चंक्रमण भूमिया फुसय् तःमागु निग्रोध सिमा छ्मा दुगु खः । व न्हिनय् उगु सिमाक्वय् च्वनिगु जुया च्वन । गरुड न्यग्रोधया फुसं नागयात ज्वना यंका च्वंगु जुया च्वन । नाग यातां प्यातां यःखाना यंका च्वंबले गरुडपाखें बचे जुइत छ्चोँनं न्यग्रोध सिमाया कचाय् हिन । गरुडं व खँ मस्युगु जुया च्वन । व तःसकं महाबलशालीम्ह जूगुया कारणं आकाशय् हे व्वया वना च्वन । न्यग्रोध सिमा हां नापं लिना यंकल । गरुडं नागयात स्वया वयात सिम्बली वनय् यंका त्वाथलं वयागु प्वाः फाया नागयागु ला नया बाकी दनिगु सिम्ह समुद्रय् वाँछवत । न्यग्रोध सिमा बँय् कुतुं वना भारांक तःसकं सः पिहाँ वल । गरुडं थ्व छुकिया सः धका बिचाः यात । क्वय् स्वयेवं वं न्यग्रोध वृक्ष खन । वं ‘जिं थ्व गनं लिना हयागु ?’ धका बिचाः यात । वं यथार्थ खँ सिइकल । थ्व तपस्वीया चंक्रमण भूमिया फुसय् च्वंगु न्यग्रोध सिमा खः । थ्व वया नितिं साप हे ज्या वःगु खः । वं ‘जिं उम्ह तपस्वीयाके न्यना हे जित पाप लात कि मलाः धयागु खँ सिइके माल’ धका बिचाः यात । व ब्रह्मचारीया भेष कया वयाथाय् वन । उम्ह तपस्वी उगु थाय् माथं वंका च्वंगु जुया च्वन ।

गरुडराजं तपस्वीयात नमस्कार यात अले छ्खेलिकक फेतुना मस्यूमर्थे जुया न्यन – “भन्ते ! थ्व सुयागु थाय् खः ?”

“छम्ह गरुडं नागयात स्याना नयेत ज्वना वना च्वंगु खः । नागं वयापाखें बचे जुइया नितिं न्यग्रोध सिमाया कचा थःगु म्हं हिन । गरुड बलवान जूगुलिं सिमां नापं व्वय्का यंकल । थवं सिमाया हा नापं ज्वना वन । थ्व उगु सिमायागु थाय् खः ।”

“भन्ते ! छु उम्ह गरुडया दोष दुला ?”

“यदि वं मस्युसा, मस्युम्हसित दोष मदु ।”

“भन्ते ! नागया बारे गये ले ?”

“वं नं लिइ धका ज्वंगु मखु । वं नं थः बचे जुइत हे ज्वंगु खः । उकिं वयात नं दोष मदु ।”

गरुड तपस्वी खना लयताल । अले धाल - “भन्ते ! जि उम्ह गरुडराज खः । थःगु शंका मदयेवं जि लयताःम्ह जुया । छपिं बनय् हे च्वना बिज्याहूँ । जिं छगू अलम्पायन मन्त्र स्यू । व तःसकं मूल्यवान्गु मन्त्र खः । जिं छपित थःम्ह आचार्य माने याना उगु मन्त्र बिये त्यना । उकियात स्वीकार याना बिज्याहूँ ।”

“जित मन्त्र माःगु मदु । छ हूँ ।”

वं बारम्बार आग्रह याना वयात राजी याकल अले मन्त्र बिया थःगु बासस्थानय् लिहाँ वन ।

उगु इलय् वाराणसी छम्ह दरिद्रम्ह ब्राह्मणं आपालं त्यासा कया तल । वयात त्यासा ब्यूपिं साहुतय्सं आपालं दुःख बिया हाय्कूगुलिं व अन च्वं च्वनेगु सिबे बरु बनय् वना सिना वनेगु भिं जुइगु खंकल । व पिहाँ वना छसिंकथं उगु आश्रमय् थ्यंकः वन । वं तपस्वीयात थःगु सेवां लय्ताय्कल । तपस्वी बिचाः यात - “थुम्ह ब्राह्मणं जित यक्व उपकार यात । गरुडराजं बिया तःगु मन्त्र थ्वयात बिये माल ।” वं धाल - “ब्राह्मण ! जिं अलम्पायन मन्त्र स्यू । व छंत बिये त्यना । उकियात ग्रहण याना का ।”

“भन्ते ! जित मन्त्र माःगु मदु ।”

वं बारम्बार आग्रह याना वयात राजी याका मन्त्र बिल । उगु मन्त्रयात ल्वःगु बासः व मन्त्रया उपचार विधि आदि दक्वं खँ कना बिल ।

ब्राह्मणं ‘आः जित जीविकाया साधन दत्’ धका बिचाः यात । वं अन छुं दिन च्वनेधुंका ‘जित फय्कु ग्वारा थाइगु ल्वय् दु’ धका त्वहः चिना तपस्वीयाके बिदा कया प्रणाम याना क्षमा फवना जंगलं पिहाँ वन । व छसिंकथं यमुनाया सिथय् थ्यंकः वना उगु मन्त्रया पाठ यायां उगु महामार्गं वना च्वन । उगु इलय् भूरिदत्तया द्विच्छिम्ह सेविका नाग कुमारीपिसं सकतां कामना पूर्वका बिइ फुगु मणि ज्वना नागभवनं पिहाँ वया उकियात यमुना सिथय् फिया द्रैय् तया उकिया प्रकाशं चिच्छिं जल क्रीडा याना मिहता च्वंबले निभा लुया वये त्यंगु इलय् इमिसं थः थःम्ह बांलाक सकतां तिसां तिया समाये याना मणिरत्न धारण याना बांलाक च्वंगु जुया च्वन । ब्राह्मण नं मन्त्र पाठ यायां अन थ्यंकः वन । इमिसं मन्त्रया सः ताइकथं थ्व गरुड जुइमाः धका भाःपिल । इपिं ग्याना मणिरत्न मकासे हे पृथ्वीसं दुसुना नागभवनय् बिस्यू वन ।

ब्राह्मणं मणिरत्न खंबले जिगु मन्त्रं आः तिनि फल बिल धका भाःपिल । व लयताल । अले मणिरत्न ज्वना वन । उगु इलय् उम्ह शिकारी ब्राह्मण सोमदत्तलिसे चलायागु शिकार यायेया नितिं जंगल स्वया वना च्वंगु जुया च्वन । वं उम्ह ब्राह्मणया ल्हातय् उगु मणिरत्न खना काय्याके न्यन - “छु थ्व व हे मणि मखुला गुगु भीत भूरिदत्तं ब्यूगु खः ?”

“खः तात ! थ्व व हे खः ।”

“अथेसा थ्वयागु दोष कना, थुम्ह ब्राह्मणयात ठगे याना थ्वयाके च्वंगु मणि हेय्का काये माल ।”

“तात ! न्हापा भूरिदत्तं छंत ब्यूबले छं मकाः । आः थुम्ह ब्राह्मणं छंत जकं ठगे याइ । सुम्क च्वं ।”

“का, अथेसा तात ! छं थ्वयात अथवा जित ठगे याःगु स्वया का ।”

वं अलम्पायनलिसे खँल्हाबल्हा यासे थुकथं खँ ल्हात -

“मणिं पगग्ह मङ्गल्यं, साधुवित्तं मनोरमं ।
सेलं व्यञ्जनसम्पन्नं, को इमं मणिमज्झगा’ति” ॥

“थुगु बांलागु, मनोरमगु, व्यञ्जन युक्तगु मणि ल्वहं गनं कया हयागु ?”

अनंलि अलम्पायनं गाथा धाल -

“लोहितक्खसहस्साहि, समन्ता परिवारितं ।
अज्ज कालं पथं गच्छं, अज्झगाहं मणिं इम’न्ति” ॥

“थौ सुथय् तिनि महामार्गय् वना च्वनाबले ह्याउंसे च्वंगु मिखा दुपिं द्रुच्छिम्ह पाः च्वना च्वंपिसं
ध्व मणियात अर्थे त्वःता बिस्सुं वन, अले जिं कया हयागु खः ।”

ब्याधाया कायं वयात ठगे यायेगु नियतं मणियागु दोषया खं कना थःम्हं कायेगु बिचाः याना स्वपु
गाथात धाल -

“सूपचिण्णो अयं सेलो, अच्चितो मानितो सदा ।
सुधारितो सुनिक्खित्तो, सब्बत्थमभिसाधये ॥

“उपचारविपन्नस्स, निक्खेपे धारणाय वा ।
अयं सेलो विनासाय, परिचिण्णो अयोनिसो ॥

“न इमं अकुसलो दिब्बं, मणिं धारेतुमारहो ।
पटिपज्ज सतं निक्खं, देहिमं रतनं मम’न्ति” ॥

“बांलाक बिचाः याना तये फःसा, बांलाक माने याना तये फःसा, बांलाक थःगु याना तये फःसा,
बांलाक धारण याना तये फःसा अले बांलाक तया तये फःसा जक ध्वं सकतां अर्थ सिद्ध जुइका बिइगु खः ।”

“सुं गुम्हसिनं ध्वयात तयेगुली, धारण यायेगुली छुं द्रुंकल धाःसा द्रुंकूम्हसिया विनाश जुइत ध्व
पर्याप्त जू ।”

“सुं मभिंपिं मनूतय्सं थुगु मणियात तया तये फइ मखु । जिके सच्छि असर्फी कया जित ध्व मणि
(रत्न) ब्यु ।”

अनंलि अलम्पायनं थुगु गाथा धाल -

“न च म्यायं मणी केय्यो, गोहि वा रतनेहि वा ।
सेलो व्यञ्जनसम्पन्नो, नेव केय्यो मणि ममा’ति” ॥

“गो (साद्रहं) अथवा रत्न बिया सुनानं थुगु मणि जिके न्याये फइ मखु । जिगु थुगु मणि लक्षण
दुगु खः । थुगु मणियात सुनानं न्याये फइ मखु ।”

ब्याधा ब्राह्मणं धाल -

“नो चे तया मणी केय्यो, गोहि वा रतनेहि वा ।
अथ केन मणी केय्यो, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति” ॥

“यदि छंगु मणियात सुनानं गो अथवा रत्न बिया न्याये फइ मखुगु जूसा जिं छंके न्यना च्वना,
छं जवाफ ब्यु, छु वस्तुकं छंगु मणि न्याये फइ ?”

अलम्पायनं धाल -

“यो मे संसे महानागं, तेजस्सि दुरतिक्कमं ।
तस्स दज्जं इमं सेलं, जलन्तमिव तेजसा’ति” ॥

“गुम्हसिनं दुर्दमनीयम्ह तेजस्वीम्ह महानाग जित क्यना बिइ, वयात जिं मि च्याथे प्रदीप्तगु थुगु मणि बिया बिये ।”

ब्याधा ब्राह्मणं धाल -

“को नु ब्राह्मणवण्णेन, सुपण्णो पततं वरो ।
नागं जिगीसमन्वेसि, अन्वेसं भक्खमत्तनो’ति” ॥

“छ सु खः, गुम्ह भंगःतमध्ये श्रेष्ठम्ह गरुड खः ला ? ब्राह्मणया रूपय् थःगु भोजन (रूपी) नागयात माला जुया च्वंम्ह ?”

अलम्पायनं धाल -

“नाहं दिजाधिपो होमि, अदिट्ठो गरुडो मया ।
आसीविसेन वित्तोति, वेज्जो ब्राह्मण मं विदू’ति” ॥

“जि गरुड मखु । जिं गरुड हे स्वये मनांनि । सर्प विष लंका बिइगु मन्त्र सःम्ह, सर्प प्याखं हुइके सःम्ह खः ।”

ब्राह्मणं धाल -

“किं नु तुय्हं फलं अत्थि, किं सिप्यं विज्जते तव ।
किस्मिं वा त्वं परत्थद्धो, उरगं नापचायसी’ति” ॥

“छंके अजागु थजागु छु बल दुला, अजागु गजागु विद्या दुला अथवा छंके सुयागु ग्वाहाली दुला, गुम्ह छं न्याना स्याये यःपिं सर्पयात ज्वनेत ?”

वं थःगु बल क्यक्यं धाल -

“आरञ्जिकस्स इसिनो, चिररत्तं तपस्सिनो ।
सुपण्णो कोसियस्सक्खा, विसविज्जं अनुत्तरं ॥

“तं भावित्तञ्जतरं, सम्मन्तं पब्बतन्तरे ।
सक्कच्चं तं उपट्ठासिं, रत्तिन्दिवमतन्दितो ॥

“सो तदा परिचिण्णो मे, वत्तवा ब्रह्मचरियवा ।
दिब्बं पातुकरी मन्तं, कामसा भगवा मम ॥

“त्याहं मन्ते परत्थद्धो, नाहं भायामि भोगिनं ।
आचरियो विसघातानं, अलम्पानोति मं विदू’ति” ॥

“गरुडं कोसिय गोत्री आरण्यक (जंगलय् च्वनिम्ह) दीर्घकाल तपस्वी ऋषियात श्रेष्ठ विष विद्या बिल ।”

“जिं उम्ह अभ्यासी, पर्वतय् दथुइ च्वनिम्ह ऋषियात चान्हिं आलस्य रहित जुया सेवा याना ।”

“उम्ह व्रती, ब्रह्मचारी ऋषिं जिगु सेवा खना लय्ताया स्वेच्छां जित दिव्यमन्त्र बिल ।”

“जिके उगु मन्त्रया बल दुगुलिं नागत खना मरयाः । जित विष वैद्यया आचार्य अलम्पायन धका म्हसिइकि ।”

थ्व खँ न्यना ब्याधा ब्राह्मणं बिचाः यात – ‘थुम्ह अलम्पायन खः ।’ गुम्हसिनं थ्वयात नाग क्यना बिइ, वं वयात मणिरत्न बिइ । थ्वयात भूरिदत्त क्यना थ्वयाके मणि काये माल । अनलि वं थः कायूलिसे सल्लाह यायां गाथा धाल –

“गण्हामसे मणिं तात, सोमदत्त विजानहि ।
मा दण्डेन सिरिं पत्तं, कामसा पजहिम्हसे’ति” ॥

“तात सोमदत्त ! भीके मणि दत्त धका सिइका का । दण्डं दुगु श्रीयात भीसं स्वेच्छां त्वःते मज्जू ।”
सोमदत्तं न्वंवात –

“सकं निवेसनं पत्तं, यो तं ब्राह्मण पूजयि ।
एवं कल्याणकारिस्स, किं मोहा दुब्भिमिच्छसि ॥
“सचे त्वं धनकामोसि, भूरिदत्तो पदस्सति ।
तमेव गन्त्वा याचस्सु, बहुं दस्सति ते धन’न्ति” ॥

“थःगु छेय् वःम्हसित उम्ह ब्राह्मणं छंगु (भीगु) पूजा यात । मोहया कारणं छु थुकथं गुण दुम्ह कल्याणकारीलिसे द्रोह याये यःगु ला ?”

“यदि धन यःसा भूरिदत्तं बिइ । वयाथाय् वना पवं हूँ, वं छंत यक्व धन बिइ ।”
ब्राह्मणं वयात छ मचातिनि, ज्ञां मदुनि धया थुगु गाथा धाल –

“हत्थगतं पत्तगतं, निकिण्णं खादितुं वरं ।
मा नो सन्दिड्ढिको अत्थो, सोमदत्त उपच्चगा’ति” ॥

“तापाक च्वंगु वस्तुकं भीत छु बिइ ? गुगु ल्हातय् लाये धुंकूगु, पात्रय् लाये धुंकूगु, न्ह्योने न्ह्यच्याके धुंकूगुयात नयेगु हे भिं जू । हे सोमदत्त ! भीत दइगु फाइदायात त्वःता छवये मते ।”

सोमदत्तं धाल –

“पच्चति निरये घोरे, महिस्समपि विवरति ।
मित्तदुब्धी हितच्चागी, जीवरेवापि सुस्सति ॥
“सचे त्वं धनकामोसि, भूरिदत्तो पदस्सति ।
मज्जे अत्तकत्तं वेरं, न चिरं वेदयिस्ससी’ति” ॥

“गुम्हसिनं पासालिसे द्रोह याइ, गुम्हसिनं थः हितचिन्तकयात त्याग याइ व म्वाना च्वंसां नं गना वनी अले घोर नरकय् लाःवनी, लिसें वयात पृथ्वीनं नुना छवइ ।”

“यदि छंत धन माःसा भूरिदत्तं बिइ । छं थःम्हं यानागु वैरया फल याकनं हे भोगे याइथे च्वं ।”
बौम्हं काय्यात ब्वः बिया थथे धाल –

“महायज्जं यजित्वान, एवं सुज्जन्ति ब्राह्मणा ।
महायज्जं यजिस्साम, एवं मोक्खाम पापका’ति” ॥

“पुता सोमदत्त ! ब्राह्मण धयापिं तःधंगु यज्ञ याना शुद्ध जुइपिं खः । जि नं पाप याःसां तबि लिपा तःधंगु यज्ञ याना पापं मुक्त जुया वने ।”

सोमदत्तं धाल -

“हन्द दानि अपायामि, नाहं अज्ज तथा सह ।
पदम्पेकं न गच्छेय्यं, एवं किब्बिसकारिणा’ति” ॥

“जि आः (छंत त्वःता) वने त्यना । थजाम्ह पापीलिसे जि पला छपला तक नं नापं वने मखु ।”

थुलि धया व पण्डित ब्रह्मचारी बौयात थःगु खँ न्यंके मफुसेलि ‘थजाम्ह पापीलिसे वने मखु’ धयागु घोषणां देवतापितं नं कम्प याना बौनं खंक खंक हे बिस्सुं वना हिमालयय् वन । अन प्रव्रजित जुया अभिजा व समापत्ति प्राप्त याना ध्यान लाभी जुया ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूवन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“इदं वत्वान पितरं, सोमदत्तो बहुस्सुतो ।
उज्जापेत्वान भूतानि, तम्हा ठाना अपक्कमी’ति” ॥

“बौयात थुलि धया बहुश्रुतमह सोमदत्तं भूतपितं (देवतापितं) कम्प याना उगु थासं चिला वन ।”

ब्याधा ब्राह्मणं विचाः यात - “सोमदत्त थःगु छँ त्वःता गन हे वनी ?” वं अलम्पायनयात भतिचा असन्तुष्ट जूगु खना धाल - “अलम्पायन ! चिन्ता काये मते । जिं छंत भूरिदत्त क्यना बिये ।” वं वयात ब्वना यंका अन वन गन नागराज उपोसथ-कर्म याना च्वंगु खः । भुलांद्वैय् फन फैले याना च्वंम्ह नागराजयात खना वं भतिचा तापाक दना ल्हाः चकंका निपु गाथात धाल -

“गण्हाहेतं महानागं, आहरेतं मणि मम ।
इन्द्रगोपकवण्णाभो, यस्स लोहितको सिरा ॥

“कप्पासपिचुरासीव, एसो कायो पदिस्सति ।
वम्मिकग्गतो सेति, तं त्वं गण्हाहि ब्राह्मणा’ति” ॥

“गुम्हसिया इन्द्र-गोप समान ह्याउँसे च्वंगु छर्चो दु, उम्ह महानागयात ज्वं अले जित मणि ब्यु ।”

“थ्व कपाय् द्वंथें खने दया च्वन । थ्व भुलांया द्वैय् च्वना मह चकंका दचना च्वन । हे ब्राह्मण ! छं थ्वयात ज्वना का ।”

बोधिसत्त्वं मिखा चाय्का स्वःबले ब्याधायात खन ‘थ्वं जिगु उपोसथ-व्रतय् बाधा विइ धका हे जिं थ्वयात नागभवनय् यंका महान् सम्पत्ति बियागु खः । थ्वं जिं बियागु मणि कायेगु इच्छा मयाः । आः थ्व सर्प लाइम्ह ब्वना वया च्वन । यदि जिं थुम्ह मित्र-दोहीलिसे तँ पिकाये धाःसा जिगु शील खण्डित जुइ । जिं न्हापा हे प्यंगू अंग दुगु व्रत धारण याना तयेधुन । व अथे हे दया च्वनेमा । चाहे अलम्पायनं जित ध्यना ला दाय्केमा अथवा काटां ध्यनेमा, जिं थ्वया प्रति तँ पिकाये मखु । यदि जिं वयात स्वल धाःसा जिगु उपोसथ-व्रत स्यना वने फु । वं मिखा तिसित अले अधिष्ठानपारमितायात न्ह्यव्वसे फनय् दुने छर्चो तया निश्चिन्त जुया च्वं च्वन ।

ब्याधा ब्राह्मणं नं धाल- “अलम्पायन ! थुम्ह नागयात ज्वं अले जित मणि ब्यु । अलम्पायनं नागयात खनेवं लय्ताल । वं मणियात छुं नं ल्याचा मतसे धाल- “ब्राह्मण ! का ना ।” वं मणि वयागु ल्हातय् वांछव्या

बिल । व वयागु ल्हातं कुतुं वना बैय् लात । बैय् लायेवं व अन दुहाँ वना नागभवनय् हे थ्यंकः वन । उम्ह ब्राह्मण मणिरत्तं, भूरिदत्तयागु मैत्री व थः कायपाखँ – स्वम्हसियापाखँ दचाका च्वने माल । व 'जि' आधार मदुम्ह जुल । जिं कायं धाःगु खँ मन्यना तःधंक हे द्रुंके लात धका नुगः मछिंका पश्चाताप चाय्का च्वन ।

अलम्पायनं नं थःगु म्हय् दिव्य वासलं बुल, छुं वासः नल अले व म्हय् दुने थ्यंकः थ्यंका वं दिव्य मन्त्र जप यायां बोधिसत्त्वयाथाय् न्ह्योने वन । वं वयात न्हिप्यनं ज्वन, साल अले वयागु म्हुतु जबर्जस्ती वां खाय्का चाय्कल । वं उकी वासः नका म्हुतुइ ई फात । शूचि (पवित्र) स्वभाव दुम्ह जूगुलिं नागराजं शीलयागु खण्डन जुइगु भयं तँ पिमकासे मिखा तिसिना च्वन । वं वयात वासलं बेहोश याना बिल । हानं न्हिप्यं ज्वना छुच्यो क्वद्वुइका, संका, बैय् छहाक जुइक ग्वारा तुइका थ्यन । अले फुंगायात त्यत्तु त्यला न्हाया मले यायेथें याना न्हापा नया तःगु फुक्कं ल्हवकल । क्वेंत नचुया चुचुथें जुल । हानं न्हिप्यं ज्वना वसः छ्वावायेथें याना बैय् छ्वावात । थुकथं दुःखायागु अनुभव याना च्वन नं बोधिसत्त्वं तँ पिमकाः ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“अथोसधेहि दिब्बेहि, जप्यं मन्तपदानि च ।

एवं तं असम्बि सत्थुं, कत्वा परित्तमत्तनो'ति” ॥

“थुकथं दिव्य वासलं व मन्ध जपं थःत थःम्हं सुरक्षित याना वं वयात ज्वने फत ।”

थुकथं वं बोधिसत्त्वयात दुर्बल यात, गुंखि, लहरा आदिं ढकि दय्का बोधिसत्त्वयात उकी तल । म्ह तःधिक जूगुलिं उकी मन्ह्यन । अनंलि वयात ग्वाली च्वाना ढकी दुछ्वया ढकि ज्वना छगू गामय् थ्यंकः वन अले गांया दथुइ बैय् दिका 'सर्पयागु प्याखँ स्वये न्ह्यापिं, स्व वा' धका ततःसकं हाल । सारा गांयापिं मनूत मूवल । उगु इलय् अलम्पायनं धाल – “महानाग ! पिहाँ वा ।” बोधिसत्त्वं बिचाः यात – “थौ जिं परिषद् लय्ताइकथं अजागु खेल क्यना बिये माल । गुकिं याना अलम्पायनयात यक्व धन दइ, अले जित त्वःता बिइ । छु छु थ्वं जित याकल व व याना क्यना बिये ।”

अनंलि वं वयात ढकिचां लिकया धाल – “तःधिक जु ।” व तःधिक जुया क्यन । 'चिधिक जुया क्यं, प्याच्च जुया क्यं, तःचाकः जुया क्यं, छगू फन दुम्ह, न्यागू, न्हेगू, च्यागू, गुंगू, फिगू, नीगू, स्वीगू, प्यीगू, न्हेय्गू फन दुम्ह, सच्छिगू फन दुम्ह, तःजा जुया, चिजा जुया, साकार, निराकार जुया बच्छि साकार बच्छि निराकार जुया, वचुम्ह जुया, म्हासुम्ह जुया, ह्याउंम्ह जुया, तुयुम्ह जुया, अले स्यला रंगम्ह जुया, ज्वाला पिकया, लः व कू पिकया क्यं ।' थुगु तरिकां वं गथे गथे धाल अथे अथे थःगु रूप दय्का प्याखँ क्यन । थ्व खना सुनानं थःगु मिखाय् खबि दिका तये मफुत । मनूतय्सं यक्व दय्क लुंया दां, लुं, वसः व तिसात बिल । थुकथं छगू गामं हे द्रुःच्छि दां दत । वं बोधिसत्त्वयात ज्वंगु इलय् “द्रुःच्छि दां दइबले थ्वयात त्वःता छ्वये” धका मती तःगु खः । परन्तु वयागु मनय् लोभ उत्पन्न जुया वल, वं मती तल, “छगू चिकिचाधंगु गामं हे थुलि दत धाःसा नगरं गुलि दइगु जुइ ।” वं वयात त्वःता मछुवः । वं उगु गामय् परिवार बसे यात अले रत्नयागु ढकि दय्का उकी बोधिसत्त्वयात तल । अले आरामसाथ सवारी च्वना गां निगम आदि थासय् वयागु खेल क्यक्यं वाराणसी थ्यंकः वन । वं नागराजयात चाकुगु ताय् आदि नसा नके हल । ब्यांचा स्याना नके हल । वं छुं मनः । छ्याय्धाःसा वं नलकि वयात त्वःती मखु धका व ग्याः । वं निराहार जुया च्वना नं वं प्यगू धवाखा गामं निसें शुरु याना उखें थुखें लच्छितक व तमासा क्यना जुल । पुन्हीया दिंखुन्हु वं जुजुयाथाय् “थौ छपिंथाय् तमासा क्यनेगु” धका धाय्के छ्वत । जुजुं घोषणा याका जनता मुंके बिल । लाय्कु चुकय् दबुली दचोने दबु दय्का तयार यात ।

क्रीडा काण्ड क्वचाल ।

नगरप्रवेश काण्ड

गुखुन्हुया दिनय् अलम्पायनं बोधिसत्त्वयात ज्वंगु खः उखुन्हुया दिनय् हे बोधिसत्त्वया मांनं छम्ह ह्याउँगु मिखा दुम्ह हाकुम्ह मनुखं तलवारं वयागु लप्पा ध्यना बिल धका म्हगसय् खन । उकिं हि बाः वया च्वन अले वं उकियात ज्वना वन धका । व ग्यानागिना न्त्यलं चाय्का वाथाइथिं दना काचा काचां थःगु लप्पा थिया स्वःबलेतिनि वं थ्व म्हगसय् खंगु धका सिइकल । वया मनय् थ्व जिं बांमलागु म्हगस खनागु धयाथे जुल । थ्वला जिमि प्यम्ह काय्पिनि नितिं, धृतराष्ट्र जुजुया नितिं अथवा जिगु थःगु हे नितिं भिं जुइ मखु । परन्तु वं आपाः याना बोधिसत्त्वयागु हे बारे कया धन्दा काल । छाय् ? मेपिं जुलसा थथःगु नागभवनय् च्वं च्वनिपिं खः । व जुलसा शील सदाचारयागु विचारं मनुष्यलोकय् वना उपोसथ-व्रत च्वं च्वनिम्ह खः । उकिं वं वयागु हे बारे कया “लाः सा जिमि काय्यात सुं सर्प ज्वनिपिसं जक ज्वंगु मखुला” धका आपाः हे चिन्ता काल । अनं बाच्छि दय्का वं थथे बिचाः याना भन् हे दुःखी जुल “जिमि काय् बाच्छिं अप्वः जिलिसे बाया च्वने मफुम्ह खः, पक्का नं वयात छुं खतरा जूगु दयेमाः । लच्छि दय्का ला वयागु मिखां सदां नं ख्वबि वाः वया च्वन । नुगः गना वन, मिखा मना वल । व फेतुना च्वं च्वं व वइ धका ‘आः वइला, अले वइला’ आश याना च्वन ।

लच्छि दय्का, वया तःधिकम्ह काय् सुदर्शनं आपालं अनुयायीत व्वना मांबौयागु दर्शन याःवल । परिषदपित पिने त्वःता, दरबारय् थहाँ वना मांयात नमस्कार याना छ्खेलिक्क दना च्वन । वयात भूरिदत्तयागु जक चिन्ता जुया च्वन । उकिं वं वलिसे छुं हे खं मल्हाः । वं बिचाः यात - “न्हापा न्हापा जूसा जि वयेबले जिमि मां साप लय्ताइम्ह खः । कुशल समाचार न्यनीम्ह खः । छु कारण खः, थौं व दुःखी जूगु ?” वं थः मांयाके न्यन -

“ममं दिस्वान आयन्तं, सब्बकामसमिद्धिनं ।
इन्द्रियानि अहङ्गानि, सावं जातं मुखं तव ॥

“पद्धं यथा हत्थगतं, पाणिना परिमहितं ।
सावं जातं मुखं तुहं, ममं दिस्वान एदिस’न्ति” ॥

“सकतां कामना पूर्वका बिइम्ह जि वःगु खना छंगु इन्द्रिय प्रसन्न मजू, अले ख्वाः नं चमकं ।”

“गथे ल्हातं ज्वना वःगु पलेस्वाँ ल्हातं न्हातु न्हाया तःगुथे जित थुकथं वःम्ह खना छंगु ख्वाः खिउँसे च्वं ।”

वं थथे न्यंकल नं व छुं न्वमवा । सुदर्शनं बिचाः यात - “सुनानं वयात व्वः बिल जुइ अथवा उपहास जकं यात जुइ । वं थः मांयाके न्यन्यं मेगु गाथा धाल -

“कच्चि नु ते नाभिससि, कच्चि ते अत्थि वेदना ।
येन सावं मुखं तुहं, ममं दिस्वान आगत’न्ति” ॥

“छु छंत सुनानं कष्ट जकं बिलला ? छंत छुं वेदना जकं जुलला ? जि वयागु खना छं छाय् ख्वाः खिउँकागु ? थुकिया कारण कं ।”

वं वयात लिसः बिल -

“सुपिनं तात अद्विखि, इतो मासं अधोगतं ।
‘दक्खिणं विय मे बाहुं, छेत्वा रुहिरमक्खितं ।
पुरित्तो आदाय पक्कामि, मम रोदन्तिया सति’ ॥

“यतोहं सुपिनमद्विखि, सुदस्सन विजानहि ।
ततो दिवा वा रत्ति वा, सुखं मे नोपलब्धती’ति” ॥

“थनिं लच्छि न्ह्यव थौया हे दिनय्, तात ! जिं छगू म्हगस खना । व थथे खः, छम्ह मनुखं जिगु जःगु लप्पा धयना, हि बाः वय्क वय्क हे, ख्वय्क ख्वय्क हे जित ज्वना यंकल ।”

“हे सुदर्शन ! गुबले जिं उगु ग्यानपूगु म्हगस खनागु खः उबलेनिसें जित न्हिनय् हे सुख मताः, चान्हे नं सुख मताः ।”

थुलि न्यंका व ख्वख्वं हानं धाल -

“यं पुब्बे परिवारिंसु, कञ्जा रुचिरविग्गहा ।
हेमजालप्पटिच्छन्ना, भूरिदत्तो न दिस्सति ॥

“यं पुब्बे परिवारिंसु, नेत्तिसवरधारिनो ।
कणिकाराव सम्फुल्ला, भूरिदत्तो न दिस्सति ॥

“हन्द दानि गमिस्साम, भूरिदत्तनिवेसनं ।
धम्मदुं सीलसम्पन्नं, पस्साम तव भातर’न्ति” ॥

“तात ! छं किजा, जिमि यःम्ह काय् खने मदु । वयात छुं नं छुं खतरा जूगु दयेमाः ।” व हाल -

“न्हापा वयात सेवा याना च्वपिं स्वर्ण जालाच्छादित (लुंयागु जाली त्वःपुया च्वपिं) बांलागु शरीर दुपिं कन्यापिं नापं बाच्छिइ छको वइम्ह भूरिदत्तयात खंगु मदुनि ।”

“न्हापा वयात सेवा याना च्वपिं कर्णिकार स्वार्थे बांलाक ह्वया च्वपिं, श्रेष्ठगु खड्ग धारण याना च्वपिं नापं बाच्छिइ छको वइम्ह भूरिदत्तयात खंगु मदुनि ।”

“आः भ्नीपिं भूरिदत्तयागु निवासस्थानय् वने नु, अले छंम्ह धर्मय् च्वं च्वंम्ह शील सदाचारम्ह किजायात स्ववने नु ।”

थुलि धया, वयागु व थःगु परिषद्यात ब्वना अन वन । भूरिदत्तया मिसापिंसं नं वयात भुलांद्वय् मखंसेली व मांयाथाय् वना च्वन जुइ धका भाःपिया निश्चिन्त जुया च्वन । माजुं काय्यात मखना माः वया च्वन धयागु खँ सिइका इमिसं वयात लसकुस याःवल । अले वयागु तुती भोसुना “आर्ये ! थनिं लच्छि न्ह्यवः निसें वयात खनागु मदु” धका ख्वख्वं महाविलाप याना धाल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तञ्च दिस्वान आयन्ति, भूरिदत्तस्स मातरं ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, भूरिदत्तस्स नारियो ॥

“पुत्तं तेय्ये न जानाम, इतो मासं अधोगतं ।
मतं वा यदि वा जीवं, भूरिदत्तं यस्सिन’न्ति” ॥

“भूरिदत्तया मां वःगु खना भूरिदत्तया मिसात लप्पा ज्वना विलाप याना धाल - ‘हे आर्ये ! लच्छि न्ह्यवः निसं जिमिसं छपिनि काय्यागु बारे छूं मस्यू, जिमिसं यशस्वीम्ह भूरिदत्त सितला अथवा म्वानीला धयागु छूं खूं मस्यू ।”

भूरिदत्तया मां थः काय्भौपिलिसे गल्ली ख्वया ख्वया इपिं लिसें वयागु दरबारय् थहाँ वना काय्यागु शय्या खना ख्वया हाला छाती दादां धाल -

“सकुणी हतपुत्ताव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, भूरिदत्तं अपस्सती ॥

“कुररी हतछापाव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, भूरिदत्तं अपस्सती ॥

“सा नून चक्कवाकीव, पल्लल्लिम्मि अनोदके ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, भूरिदत्तं अपस्सती ॥

“कम्मरानं यथा उक्का, अन्तो ज्ञायति नो बहि ।
एवं ज्ञायामि सोकेन, भूरिदत्तं अपस्सती’ति” ॥

“गथे सिद्धम्ह काय्या मां भंगलं थःगु स्वैय् सुनसान खना ख्वइगु खः, अथे हे भूरिदत्तयात मखंगु कारणं जि ताकालं निसें दुःखी जुया नुगः मछिंका च्वना ।”

“गथे सिद्धम्ह सन्तानया मां कुररी भंगलं थःगु स्वैय् सुनसान खना दुःखी जुइगु खः, अथे हे भूरिदत्तयात मखंगु कारणं ताःकालं निसें दुःखी जुया नुगः मछिंका च्वना ।”

“गथे लः मदुगु पुखुली चक्रवाक भंगलं लः त्वने मखना दुःखी जुइगु खः, अथे हे भूरिदत्तयात मखना ताःकालं निसें दुःखी जुया नुगः मछिंका च्वना ।”

“गथे लुंकिमिं मिनालय् मि दुने च्याकीगु खः, पिने मखु, अथे हे जिं भूरिदत्तयात मखंगुलि शोकं (दुने दुने) च्याना च्वनागु दु ।”

थुकथं भूरिदत्तया मांमं विलाप याना च्वंगु इलय् भूरिदत्तयागु भवनय् समुद्रया गर्भयर्थे हासः थ्वल । सुनं होश तथा च्वं च्वने मफुत । भवन छगुलिं युगान्त-वायुं (फसं) संकूगु शालवनर्थे जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“सालाव सम्पमथिता, मालुतेन पमहिता ।
सेन्ति पुत्ता च दारा च, भूरिदत्तनिवेसने’ति” ॥

“भूरिदत्तया भवनय् वया मिसात मस्त अथे हे ग्वारा ग्वारा तुला च्वन गथे फसं गोतुइकूगु शालवृक्षर्थे ।”

सुभोग व अरिद्ध दाजुकियापिं मांबौपिनिगु सेवाय् वना च्वंगु इलय् उगु सः न्यना भूरिदत्त-भवनय् दुहाँ वना मांयात आश्वस्त यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“इदं सुत्वान निग्घोसं, भूरिदत्तनिवेसने ।
अरिद्धो च सुभोगो च, पधाविंसु अनन्तरा ॥

“अम्म अस्सास मा सोचि, एवंधम्मा हि पाणिनो ।
चवन्ति उपपज्जन्ति, एसास्स परिणामिता’ति” ॥

“भूरिदत्त-भवनय् थुगु सः ताया सुभोग व अरिद्ध तुरन्त अन ध्यंकः वन ।”

“इमिसं आशवासन बिल - ‘मां ! आश्वस्त जु । धन्दा काये मते । प्राणीपिं छन्हु मखु छन्हु
अवश्य सिइ, बुइ - ध्व स्वभाव धर्म खः । ध्व हे ध्वयागु परिणाम शीलता खः ।”

समुद्र-कन्यां धाल -

“अहम्मि तात जानामि, एवंधम्मा हि पाणिनो ।
सोकेन च परेतस्मि, भूरिदत्तं अपस्सती ॥

“अज्ज चे मे इमं रत्तिं, सुदस्सन विजानहि ।
भूरिदत्तं अपस्सन्ती, मज्जे हिस्सामि जीवित’न्ति” ॥

“तात ! ध्व प्राणीपिनि स्वभाव धर्म खः धका जिं नं स्यू । अथेनं भूरिदत्तयात मखंगु कारणं जि
शोक्य् डुबे जुया च्वना ।”

“हे सुदर्शन ! ध्व खें सिइका का, यदि थौ बहनि तकया दुने जिं भूरिदत्तयात मखन धाःसा जि
प्राण त्वःता वनीम्ह जुल ।”

काय्पिं स्वम्हसिनं धाल -

“अम्म अस्सास मा सोचि, आनयिस्साम भातरं ।
दिसोदिसं गमिस्साम, भातुपरियेसनं चरं ॥

“पब्बते गिरिदुग्गेषु, गामेषु निगमेषु च ।
ओरेन सत्तरत्तस्स, भातरं पस्स आगत’न्ति” ॥

“मां ! धन्दा कायेम्वाः । जिमिसं किजायात ब्वना हये । जिमिसं किजायात मालेया नितिं प्यंगू
दिशाय् वने ।”

“जिमिसं बनय्, पर्वतय्, गिरि-गुफाय्, गामय् व निगमय् माःवने । छं थनिं न्हेन्हु दइबले हे किजा
वःगु खनी ।”

अनलि सुदर्शनं बिचाः यात - “यदि स्वम्हं छगू हे दिशाय् वन धाःसा यक्व ढिला जुइ । स्वम्ह
स्वंगू दिशाय् वनेमाः । छम्ह देवलोकय्, छम्ह हिमालय प्रदेशय् व छम्ह मनुष्यलोकय् वनेमाः । यदि काणा
अरिद्ध मनुष्यलोकय् वन धाःसा गन भूरिदत्त नाप लाइ अन उगु गां वा निगमयात च्याका छ्वय्का विइ ।
ध्व कडाम्ह खः । परुष स्वभावम्ह खः । ध्वयात अन छ्वये जिइ मखु ।” थुपिं सकतां ख्यं बिचाः याना वं
धाल - “तात अरिद्ध ! छ देवलोकय् हूँ । यदि धर्मोपदेश न्यने यःपिं देवतागणपिसं भूरिदत्तयात देवलोकय् यंका
तःगु जूसा छं अनं वयात ब्वना हति ।” थुकथं वं अरिद्धयात देवलोकय् छ्वया बिल । सुभोगयात हिमालय
प्रदेशय् छ्वया - “तात ! छ हिमालय प्रदेशय् हूँ, न्यागू महानदीस भूरिदत्तयात माला वा ।” थः स्वयं
मनुष्यलोकय् वनेगु इच्छां बिचाः यात - “यदि जि ब्रह्मचारीया भेषय् वन धाःसा मनुतय्सं शंका याइ । जि
तपस्वीया भेष कया वनेमाः । मनुतय्सं प्रव्रजितपिं स्वये यः, यय्की ।” वं तपस्वीया भेष काल अले मांयात
प्रणाम याना पिहाँ वन । बोधिसत्त्वया चिरीमांया पाखें छम्ह केहें दुगु जुया च्वन । नां खः अजमुखी । वया

बोधिसत्त्व दाजुकिजापिं मध्ये तःसकं यः । वं सुदर्शनयात वने त्यंगु खना बिचाः याना धाल - “दाइनं यक्व दुःख सिइ माली । जि नं छलिसे वया भूरिदत्तयात माः वये ।”

“छ वये फइ मखु । जि प्रव्रजित भेषय् वने त्यना ।”

“जि चिधिकचाम्ह ब्यांचा जुया छंगु जटाय् दुने सुपिना वये ।”

“अथेसा वा ।”

व ब्यांचाया मचा जुया वयागु जटाय् दुने सुपिल । सुदर्शनं बिचाः यात - “जिं शुरु थासं निसें माला वने माल । वं बोधिसत्त्वया कलापिके वयागु उपोसथ-व्रत च्वनिगु थाय्या बारे न्यन । अन वन । अन वं गुगु थासय् अलम्पायनं बोधिसत्त्वयात खंगु खः अन हि खन । अले लतां ढकिचा दय्कूगु थाय् खन । अले भूरिदत्तयात सर्प लाइपिसं लाना यंकल धका सिइकल । शोकया कारणं वयागु मिखाय् ख्वबि वल । व अलम्पायन वंगु हे लैपु जुना वंबले उगु गामय् थ्यन गन वं दकले न्हापां बोधिसत्त्वयागु तमासा क्यंगु खः । वं मनूतय्के न्यन “छु सुं सर्प लाइमं थजाम्ह सर्पयागु तमासा क्यंगु दुला ?”

“दु, अलम्पायनं थनिं लच्छि न्हापा तमासा क्यंगु खः ।”

“वयात छुं दतला ?”

“दत, थन हे द्दच्छि दां दया धनी जुइ धुंकल ।”

“आः व गन वन ?”

“फलानागु गामय् ।”

अनं लिपा वं न्यन्यं जुजुया लाय्कु ध्वाखाय् थ्यंकः वन ।

उगु इलय् अलम्पायन नं बांलाक यचुक पिचुक मोल्हुया, इला, रेशमी वस्त्रं पुना, रत्नयागु ढकि ज्वना लाय्कु ध्वाखाय् थ्यना च्वंगु खः । जनता मुना च्वंगु खः । जुजुया आसन तया तये धुंकूगु खः । जुजुं थःगु निवासस्थानय् दुने च्वना हे “नागराजयागु तमासा क्यना च्वं, जि वये” धका उजं दय्कूगु खः । अलम्पायनं बांलागु लासा लाया उकी दचोने ढकि दिका ढकि उला “महानागराज ! पिहाँ वा” धका लापा थाना क्यन । उगु इलय् सुदर्शन नं परिषदया सिथय् दना च्वंगु जुया च्वन । बोधिसत्त्वं छ्चौं पिकया सारा परिषदयात मिखा व्वया स्वल । नाग धयापिसं निगू कारणं परिषदयात स्वइगु जुया च्वन, शत्रु गरुडयात स्वयेत व थःथितिपिं सुं दुला धका स्वयेत ।

नाग धयापिं गरुडयात खना ग्याना प्याखँ हुली मखु । थःथितिपिंत खना मछाला प्याखँ हुली मखु । बोधिसत्त्वं परिषदया सिथय् दना च्वंमह दाजुयात खन । वं मिखाय् ख्वबि तया, ढकिं पिहाँ वया दाजुमहेसिथाय् व्वाय् वन । व वःगु खना जनता ग्याना भागाभाग जुया चिल्लाये दना बिस्सू वन । सुदर्शन छ्मह जक दना च्वन । व वना वयागु तुती छ्चौं दिका ख्वल । सुदर्शन नं ख्वल । बोधिसत्त्व ख्वयेधुंका ढकि तुं च्वंवन । अलम्पायनं बिचाः यात - “थुमह नागं तपस्वीयात न्याना बिल जुइमाः । जिं थ्वयात आश्वस्त याना बिये ।” व वयाथाय् वना धाःवन -

“हत्था पमुत्तो उरगो, पादे ते निपती भुसं ।

कच्चि नु ते इंसी तात, मा भायि सुखितो भवा'ति” ॥

“सर्प जिगु ल्हातं छुटे जुइसाथं छंगु तुती लाःवल । तात ! लाः सा छंत डसे जकं मयाला ? ग्याये मते । सुखी जु, जिं वासः याना बिये ।”

सुदर्शनं वलिसे खँल्हाबल्हा यायेगु इच्छां वयात गाथाद्वारा लिसः बिल -

“नेव मय्हं अयं नागो, अलं दुक्खाय कायचि ।
यावतत्थि अहिग्गाहो, मया भिय्यो न विज्जती’ति” ॥

“थुम्ह नागं जित छुं कथं दुःख बिइ फइ मखु । गुलि नं सर्प लाइपिं दु, इपिं जि सिबे तःधंम्ह जुइ मखु ।”

अलम्पायनं थ्व फलानाम्ह खः धयागु मसिइकं तँ पिकया धाल -

“को नु ब्राह्मणवण्णेन, दित्तो परिसमागतो ।
अक्खायन्तु सुयुद्धेन, सुणन्तु परिसा ममा’ति” ॥

“परिषदपिं ! जिगु खँ न्यना दिसँ । थ्व गजाम्ह मूर्ख खः, गुम्ह ब्राह्मणया भेषय् जिलिसे युद्धया नितिं धेधे बःला याना च्वन ।”

वयात सुदर्शनं गाथाद्वारा लिसः बिल -

“त्वं मं नागेन आलम्प, अहं मण्डूकछापिया ।
होतु नो अब्भुतं तत्थ, आ सहस्सेहि पञ्चही’ति” ॥

“छुं जिलिसे सर्प ज्वना ल्वा, जिं ब्यांचिया मचा ज्वना ल्वाये । जिगु व छंगु लडाईया तमासा जुइमाः । उकी न्याद्वः दांया शर्त तया बाजी तये ।”

अलम्पायनं धाल -

“अहज्जि वसुमा अहो, त्वं दलिद्वोसि माणव ।
को नु ते पाटिभोगत्थि, उपजूतञ्च किं सिया ॥
“उपजूतञ्च मे अस्स, पाटिभोगो च तादिसो ।
होतु नो अब्भुतं तत्थ, आ सहस्सेहि पञ्चही’ति” ॥

“हे ब्रह्मचारी ! जि जुलसा सम्पत्तिशालीम्ह खः, धनाध्यम्ह खः । छ गरीबम्ह खः । छं सु जमानी दु ? अले छंगु बाजी (शर्त) या धन गन काः वनेगु ?”

“यदि छंके जित बिइत धन दु अले छं सुं जमानी नं दु धयागु जूसा न्याद्वःया बाजी तया छंगु व जिगु धेधेबःला कासा जुइमा ।”

सुदर्शनं वयागु खँ न्यना न्याद्वः दांया जमानी मालाः मग्यासे राजदरबारय् थहाँ वना पाजु जुजुयाथाय् वना गाथा धाल -

“सुणोहि मे महाराज, वचनं भद्दमत्थु ते ।
पञ्चन्नं मे सहस्सानं, पाटिभोगो हि कित्तिमा’ति” ॥

“हे राजन् ! छपिनिगु कल्याण जुइमा । जिगु खँ न्यना बिज्याहूँ । हे कीर्तिमान ! जिगु न्याद्वःया जमानी कया बिज्याहूँ ।”

जुजुं बिचाः यात, थुम्ह तपस्वीं जिके यक्व दय्क धन चहाना याना च्वन । छु कारण खः ? वं गाथा धाल -

“पेत्तिकं वा इणं होति, यं वा होति सयंकतं ।
किं त्वं एवं बहं मय्हं, धनं याचसि ब्राह्मणा’ति” ॥

“भो ऋषि ! छं ला बाज्या, तापा बाज्यापिसं बिया तःगु त्यासा दुर्थे च्वंक जिके सम्पत्ति पवं वया च्वन । छं जिके थुलि ध्यबा छाया पवं वयागु ?”

अनंलि सुदर्शनं निपु गाथात धाल -

“अलम्पायनो हि नागेन, ममं अभिजिगीसति ।
अहं मण्डूकछापिया, उंसयिस्सामि ब्राह्मणं ॥

“तं त्वं ददुं महाराज, अज्ज रद्धाभिवड्ढन ।
खत्तसङ्घपरिव्यूब्बहो, निव्याहि अहिदस्सन’न्ति” ॥

“अलम्पायनं जित नागयागु ग्वहालि कया जित त्याके मास्ति वः । जिं ब्राह्मणयात ब्यांचिया मचां न्याका बिये ।”

“हे राष्ट्रभिवर्धन महाराज ! छपिं क्षत्रियसङ्घ व्वना थुगु धेंधें कासा स्वयेत बिज्याहूँ ।”

“अथेसा का नु” धया जुजु तपस्वीलिसें तुं पिहां वल । वयात खना अलम्पायनं बिचाः यात - ‘थुम्ह तपस्वी जुजुयात व्वना वया च्वन । थ्व जुजुया विश्वास दुम्ह मनू जुइमा । वयात ग्यासे वल ।’ अले वयागु अनुकरण यायां वं गाथा धाल -

“नेव तं अतिमज्जामि, सिप्पवादेन माणव ।
अतिमत्तोसि सिप्पेन, उरगं नापचायसी’ति” ॥

“हे माणव ! जिं थःगु शिल्पज्ञानया कारणं छंगु अपमान यानागु म्दु । परन्तु छं थःगु शिल्पयागु अभिमानं याना नागयात आदर मयाः ।”

अनंलि सुदर्शनं निपु गाथात धाल -

“अहम्मि नातिमज्जामि, सिप्पवादेन ब्राह्मण ।
अविसेन च नागेन, भुसं वच्चयसे जनं ॥

“एवज्जेतं जनो जज्जा, यथा जानामि तं अहं ।
न त्वं लभसि आलम्प, भुसमुट्ठिं कुतो धन’न्ति” ॥

“जिमिसं नं शिल्पया कारणं ब्राह्मणयात अपमान यानागु म्दु । अथेनं छं विष म्दुम्ह सर्प ज्वना जनतायात आपालं ठगे याना च्वन । यदि गथे जिं छंत स्यूगु खः अथे हे मनूतयसं नं छंत म्हस्यूगु जूसा, हे आलम्प ! छंत सत्तुया गोजा नं दइ मखु धाःसा धनयागु छु खः ?”

अले अलम्पायनं तं पिकया धाल -

“खराजिनो जटी दुम्मी, दित्तो परिसमागतो ।
यो त्वं एवं गतं नागं, ‘अविसो’ अतिमज्जति ॥

“आसज्ज खो नं जज्जासि, पुण्णं उग्गस्स तेजसो ।
मज्जे तं भस्मरासिव, खिप्पमेस करिस्सती’ति” ॥

“कोरागु मृगचर्म पुना तःम्ह, जटा दुम्ह, खिति थाःम्ह, हे मूर्ख ! छं सभाय् वया थजाम्ह नागयात विष म्दुम्ह धका धया वयात अपमान यात ।”

“छं उम्ह उग्र तेज दुम्ह पूर्ण नागयाथाय् थ्यनेवं छं सिइका काइ । जिं स्वयेबले वं छंत याकनं हे नौयाद्वं दय्का बिइ ।”

वल्लिसे ख्याः यायेथें याना सुदर्शनं गाथा धाल -

“सिया विसं सिलुत्तस्स, देडुभस्स सिलाभुनो ।
नेव लोहितसीसस्स, विसं नागस्स विज्जती’ति” ॥

“बरु छेंयाम्ह सर्पयाके विष दयेफु, लखय् च्वनिम्ह सर्पयाके विष दयेफु, वाउँगु रंगयाम्ह सर्पयाके विष दयेफु परन्तु थुम्ह ह्याउँसे च्वंगु छचों दुम्ह नाग जुलसा विष दुम्ह खः हे मखु ।”

अनंलि अलम्पायनं वयात निपु गाथात धाल -

“सुतमेतं अरहतं, सञ्जतानं तपस्सिनं ।
इध दानानि दत्त्वान, सग्गं गच्छन्ति दायका ।
जीवन्तो देहि दानानि, यदि ते अत्थि दातवे ॥
“अयं नागो महिद्धिको, तेजस्सी दुरतिक्कमो ।
तेन तं उंसयिस्सामि, सो तं भस्मं करिस्सती’ति” ॥

“पासा ! जिं थ्व खँ न्यना तयागु दु - शरीर वचन व मन संयम जूपिं ऋषि श्रमणपित दान बिल धाःसा दाता स्वर्गय् थ्यनी । यदि छंके दान बिइगु वस्तु दःसा आः हे जीवित जुया च्वंबले दान ब्यु ।”

“थुम्ह महान्द्रिमान्, दुर्दमनीय, तेजस्वीम्ह नाग खः । जिं थुम्ह नागं छंत उसे याका बिये । थ्वं छंत भस्म याना बिइ ।”

सुदर्शनया लिसः खः -

“मयापेतं सुतं सम्म, सञ्जतानं तपस्सिनं ।
इध दानानि दत्त्वान, सग्गं गच्छन्ति दायका ।
त्वमेव देहि जीवन्तो, यदि ते अत्थि दातवे ॥
“अयं अजमुखी नाम, पुण्णा उग्गस्स तेजसो ।
ताय तं उंसयिस्सामि, सा तं भस्मं करिस्सति ॥
“या धीता धतरडुस्स, वेमात्ता भगिनी मम ।
सा तं उंसत्वजमुखी, पुण्णा उग्गस्स तेजसो’ति” ॥

“पासा ! जि नं थ्व खँ न्यना तयागु दु, शरीर, वचन व मन संयम जूपिं ऋषि, श्रमणपित दान बिल धाःसा दाता स्वर्गय् थ्यनी । यदि छंके दान बियेगु वस्तु दुसा जीवित जुया च्वंबले ब्यु ।”

“थुम्ह उग्र तेज दुम्ह खः । थ्वया नां खः अजमुखी । जिं थ्वयापाखें छंत उसे याके अले थ्व छंत भस्म याना बिइ ।”

“गुम्ह धृतराष्ट्रया म्हचाय्या लिथुम्हचाय् खः, जिमि चिरिमांया म्हचाय् खः, उम्ह उग्र तेज दुम्ह जुया पूरां अर्चिमुखी (अजमुखी) जुया पिहाँ वइ ।”

थुलि धया वं जनताया दथुइ च्वना ल्हाः फया केहैयात सः बिया धाल - “हे अजंमुखी ! जिगु जटां पिहाँ वया ल्हातय् च्वं वा ।” वं वयागु सः ताया जटाय् च्वं च्वना हे स्वकोतक ब्यांचा हालेथें हाल । अले पिहाँ वया ब्वहलय् फेतुत अले अनं तिगं न्ह्या वयागु पाः ल्हातय् विष स्वफुति तिकि नंका जटाय् वना सुप्यवन ।

सुदर्शनं विष कया दना च्वन । वं - “थुगु जनपद नष्ट जुया वनिन, थुगु जनपद नष्ट जुया वनिन” धका स्वकोतक धाल । वयागु उगु सः भिनिगू योजन दगु वाराणसी छगूलिं ध्वल । जुजुं न्यन - “छु जनपद नष्ट जुइगु ला ?”

“महाराज ! जिं अजागु थाय् मखना गन ध्व विष तिकि नंके ज्यूगु खः ?”

“तात ! ध्व पृथ्वी तःसकं तःधं । बैय् कुतुकि ।”

वं “महाराज ! कुतुके जिइ मखु” धया निषेध याना गाथा धाल -

“छमायं चे निसिञ्चिस्सं, ब्रह्मदत्त विजानहि ।
तिणल्लतानि ओसध्वो, उस्सुस्सेय्युं असंसय’न्ति” ॥

“हे ब्रह्मदत्त ! ध्व खँ सिइका कया बिज्याहूँ, यदि जिं पृथ्वीसं कुतुका बिल धाःसा गुलि नं घाँय् गुंखि व वासःत खः इपिं दक्वं निश्चय नं गना वनी ।”

“उद्धं चे पातयिस्सामि, ब्रह्मदत्त विजानहि ।
सत्तवस्सानियं देवो, न वस्से न हिमं पते’ति” ॥

“हे ब्रह्मदत्त ! ध्व खँ सिइका कया बिज्याहूँ । यदि जिं ध्व आक्सय् बाँछुवल धाःसा च्वं वा वय्का हइ मखु, च्वापु नं गाइ मखु ।”

“उदके चे निसिञ्चिस्सं, ब्रह्मदत्त विजानहि ।
यावन्तोदकजा पाणा, मरेय्युं मच्छकच्छपा’ति” ॥

“हे ब्रह्मदत्त ! ध्व खँ सिइका कया बिज्याहूँ, यदि जिं ध्व लखय् बाँछुवल धाःसा गुलि नं न्यां कापलि आदि लखय् च्वनिपिं प्राणीपिं दुगु खः, इपिं सकलें सिना वनी ।”

अनंलि जुजुं धाल - “तात ! जिमिसं छुं मस्यू । जिमिगु राष्ट्र मस्यनीकथं उपाय यायेगु छं हे सिइका का ।”

“अथेसा महाराज ! ध्व हे थासय् छसिंकथं गाः स्वगाः म्हुइके बिया बिज्याहूँ ।”

जुजुं गाः म्हुइके बिल । सुदर्शनं दथुया गालय् थीथी प्रकारयागु वासः तया जाय्का बिल । मेगुली सौखिं । स्वगूगु गालय् दिव्य वासलं । अले दथुयागु गालय् विषया तिकि कुतुका बिल । व हे क्षणय् कुं पिहाँ वया मि ज्वाला पिहाँ वल । उगु मि ज्वाला सौखि दुगु गालय् सरे जुल । अनं नं थहाँ वया मेगु दिव्य वासः दुगु गालय् च्वंगु दिव्य वासःत च्याना सिना वन । अलम्पायन उगु गालं भतिचा उखे दना च्वंगु खः । वयात विषयागु क्वाःजलं थिल । म्हुय् च्वंगु छचंगु ब्वला वल । वयात श्वेतकुष्ठ (महारोग) जुल । व गयात । अले स्वकोतक नागराजयात त्वःता बिया धका ततःसकं चिल्लाये दंक हाल । ध्व खँ न्यना बोधिसत्त्व रत्नयागु ढकिं पिहाँ वया सकतां अलंकारं तिया थःगु रूप दय्का देवराज शकथें जुया दना च्वन । सुदर्शन व

अजमुखी नं अथे हे याना दना च्वंवन । अनंलि सुदर्शनं जुजुयात धाल - “महाराज ! जिमित म्हस्यूला, जिपिं सुया काय्पिं खः धका ?”

“म्हमस्यू ।”

“जिमित म्हसिइ मखु । छु लुमंला काशीराजाया म्हचाय् समुद्रजा धयाम्ह म्हचाय् धृतराष्ट्रयात ब्यूगु खं ?”

“लुमं, स्यू । व जिमि केहे खः ।”

“जिपिं वया काय्मस्त खः । छपिं जिमि पाजु खः ।”

थ्व खं न्यना जुजुं इमित घय्पुत । छचनय् चुप्पा नल, ख्वल अले इमित दरबारय् थत ब्वना यंका तःसकं आदर सत्कार याना भूरिदत्तलिसे कुशलक्षेमया खं न्यना न्ह्यसः न्यन - “तात ! छथें जाम्ह उग्र तेज दुम्हसित अलम्पायनं गुकथं ज्वंगु ?”

वं सकतां खं सविस्तारं कना बिल । अले पाजुम्हसित जुजु धयाम्हं गुकथं राज्य यायेमाः धयागु धर्मोपदेश बिल ।

अनंलि सुदर्शनं धाल - “पाजु ! जिमि मां भूरिदत्तयात मखना दुःख ताया च्वन । जिपिं पिने विलम्ब याना च्वने मखुत ।”

“ज्यू तात ! छपिं हूँ । जि जुलसा जिमि केहेयात स्वयेगु इच्छा जुल । गुकथं नाप लायेगु ?”

“पाजु ! काशी जुजु गन दु ?”

“तात ! जिमि केहे मदय्क च्वने मफुगु कारणं राज्य त्वःता प्रव्रजित जुया फलानागु वनखण्डय् च्वं च्वंगु दु ।”

“पाजु ! जिमि मां छपिंत व आर्ययात स्वयेगु इच्छा याना च्वन । छपिं फलानागु दिनखुन्हु आर्ययाथाय् बिज्याहूँ । जिपिं मांयात ब्वना आर्ययागु आश्रमय् वये अन छपिसं नं वयात नाप लाये खनी ।”

थुकथं पाजुलिसे दिं तोके याना राजभवनं कुहाँ वल । जुजुं भिंचापिंत बिदा बिया, दिना ख्वल । इपिं नं पृथ्वीस दुहाँ वना नागभवनय् थ्यंकः वन ।

नगरप्रवेश काण्ड क्वचाल ।

महासत्त्वया परियेसना काण्ड

बोधिसत्त्व लिहाँ वयेवं सारा नगरवासीपिं ख्वया हल । व नं लच्छित्तक ढकिचाय् च्वना वःम्ह जूगुलि विरामी जुया लासाय् गोतुल । वयाथाय् स्ववःपिं म्वःम्वः नागतय्गु ल्याचाः हे म्दु । वयाथाय् वःपिं नाप खं ल्हायेत कष्ट जुया च्वन । काणा अरिइ देवलोक चाःहिला अन बोधिसत्त्वयात मखना न्ह्यवः हे लिहाँ वया च्वन । ‘थ्व हारांम्ह खः, छाःगु स्वभाव दुम्ह खः, थ्वं नाप लाःवपिंत पने फइ धका बिचाः याना वयात बोधिसत्त्व गोतुला च्वंगु कोथाया द्वारपाल दय्का बिल ।

सुभोग नं सारा हिमालयय् माला अन महासमुद्र व मेमेगु नदी स्वया यमुना स्वस्वं लिहाँ वया च्वन । व्याधा ब्राह्मण नं अलम्पायनयात कोठी जूगु खना बिचाः यात - ‘थुम्ह भूरिदत्तयात कष्ट ब्यूगुलिं कोठी जुल । जिं मणियागु लोभं थःम्ह अजाम्ह उपकारीयात, सितिकं अलम्पायनयात क्यना बिया । जित

उगु पापया फल ला हे लाइ । उकिया फल लाये न्ह्यो यमुनाय् वना पाप प्रक्षालन-तीर्थय् वना पाप मोचन याः वने । व अन थ्यंकः वना थये धाधां यमुनाय् कुहाँ वन - जिं भूरिदत्तया प्रति मित्रद्रोह कर्म यानागु दु, उगु पाप सिला च्वना ।”

उगु हे इलय् व अन थ्यंकः वल । वं वयागु खँ ताःबले वं बिचाः यात - “थुम्ह पापी थुलिमच्छि सम्पत्ति ब्यूम्ह जिमि दाइयात मणि छगःया लोभं अलम्पायनयात क्यना बिल । ध्वयात मस्यासँ त्वःते मखु । वं वयागु तुती न्हिप्यनं हिन अले सालायंका लखय् क्वफाये यंकल । व सासः ल्हाये मफुसँलि भतिचा त्वःता बिल । वं छचों च्वय् थछ्ववया हल । वं हानं वयात साला यंका डुबे याना सासः ल्हाये थाकुइवं भतिचा त्वःता बिल । वं छचों ल्हवना हल । थुकथं वं बारम्बार सालेगु व डुबे यायेगु यात । उकिं वयात आपालं सास्ति जुइवं व्याधा ब्राह्मणं छचों ल्हवना गाथा धाल -

“लोक्यं सजन्तं उदकं, पयागस्मि पतिडितं ।
को मं अज्जोहरी भूतो, ओगाळ्हं यमुनं नदि’न्ति” ॥

“प्रयागय् पाप नाशक लखं मोल्हुया च्वनाम्ह जित सुनां तःजागु यमुना नदी साला काल ?”

सुभोगं वयात गाथां लिसः बिल -

“यदेस लोकाधिपती यसस्सी, बाराणसिं पक्रिय समन्ततो ।
तस्साह पुत्तो उरगूसभस्स, सुभोगोति मं ब्राह्मण वेदयन्ती’ति” ॥

“गुम्ह ध्व यशस्वी लोकाधिपति खः, गुम्हसिनं प्यखेरं वाराणसी घेरा लगे याना तःगु दु, जि उम्ह सर्पराजया काय् खः । हे ब्राह्मण ! जित सभोग नामं म्हसिइका काइगु जुया च्वन ।”

“थुम्ह भूरिदत्तया किजा खः, ध्वं जित मस्यायेकं त्वःती मखुत । जिं ध्वयागु व ध्वया मांबौयागु प्रशंसा याना वयागु चित्त भतिचा नाइका, ध्वया पाखें थःगु प्राणयागु भिक्षा फवने” धका बिचाः याना ब्राह्मणं गाथा धाल -

“सचे हि पुत्तो उरगूसभस्स, कासिस्स रज्जो अमराधिपस्स ।
महेसक्खो अज्जतरो पिता ते, मच्चेसु माता पन ते अतुल्या ।
न तादिसो अरहति ब्राह्मणस्स, दासम्पि ओहारितुं महानुभावो’ति” ॥

“यदि छ अमरपति कंस सर्पराजया काय् खःसा छंम्ह मां लोकय् असमानम्ह जुल । छर्थे जाम्ह महानुभावया निरिं (ब्राह्मणयात ला छु) ब्राह्मणया च्योयात तक नं डुबे याये योग्य मजू ।”

अनंलि सुभोगं “दुष्टम्ह ब्राह्मण ! छं स्वयेबले छं जित ठगे याना ज्यान बचे याये धका च्वन । जिं छंत मस्यासँ त्वःते मखु” धाल अले वयागु पापकर्मयात क्यन -

“रुक्खं निस्साय विज्जित्थो, एणेय्यं पातुमागतं ।
सो विद्धो दूरमचरि, सरवेगेन सीघवा ॥

“तं त्वं पतितमद्विखि, अरज्जस्मिं ब्रहावने ।
स मंसकाजमादाय, सायं निगोधुपागमि ॥

“सुकसाळिकसङ्कुडुं, पिङ्गलं सन्थतायुतं ।
कोकिलाभिरुदं रम्मं, धुवं हरितसदलं ॥

“तत्थ ते सो पातुरुहु, इद्धिया यससा जलं ।
महानुभावो भाता मे, कञ्जाहि परिवारितो ॥
“सो तेन परिचिण्णो त्वं, सब्बकामेहि तप्पितो ।
अदुडुस्स तुवं दुब्धि, तं ते वेरं इधागतं ॥
“खिप्पं गीवं पसारेहि, न ते दस्सामि जीवितं ।
भातु परिसरं वेरं, छेदयिस्सामि ते सिर’न्ति” ॥

“छं लः त्वनेत वःम्ह मृगयात सिमाक्वय् दना कय्कल । बाण-वेगं कःम्ह मृग व्वाय् वना छुं भचा तापाक वन ।”

“छं घोर जंगलय् गोतुला च्वंम्ह वयात खन । अनं निसें छं नुगलय् (नोलय्) तया कुबिया सनिलय् न्यग्रोध सिमाक्वय् थ्यंकः वल ।”

“तोत्ता मैनाया सलं गुञ्जायमान जूगु, भुयुगु (पिङ्गल) वर्णगु सिमाकचां इवाम्म च्वंगु, कोकिलयागु स्वर युक्तगु अले गन न्ह्याबलें वाउँसे च्वना च्वंथाय्, अन कन्यापिसं घेरे याका च्वंम्ह, ऋद्धि व यशं जाज्वल्यमानम्ह जिमि दातिम्ह किजायात छं धवःदुइकल ।”

“वं छंत थःगु भवनय् यंका छंगु सकतां कामना पूर्वका बिल । उम्ह अद्रोहीलिसे छं द्रोह यात । आः छंगु उगु वैरकर्म छंगु न्ह्योने च्वंवल ।”

“याकनं छंगु गःप पिका । जिं छंत म्वाः म्वाकं त्वःते मखु । दाइयात याःगु वैर ल्यूल्यू वल । जिं छंगु छचों ध्यना बिये ।”

अनंलि ब्राह्मणं बिचाः यात - “थ्वं जित म्वाः म्वाकं त्वःता थकी मखुत । अथेनं न्ह्यात्थे यानासां जीवित जुया च्वनेया नितिं कुतः यायेमाः । वं गाथा धाल -

“अज्झायको याचयोगी, आहुतग्गि च ब्राह्मणो ।
एतेहि तीहि ठानेहि, अवज्झो होति ब्राह्मणो’ति” ॥

“वेद व्वनिम्ह, यज्ञ याइम्ह व अग्निपूजा याइम्ह ब्राह्मणयात स्याये मत्यः (अबध्य) ।”

वयागु खँ न्यना सुभोगया मनय् शंका जुल । थ्वयात नागभवनय् यंका दाइयाके न्यना स्वया सिइका काये धका कोछित । वं निपु गाथात धाल -

“यं पुरं धतरडुस्स, ओगाळ्हं यमुनं नदिं ।
जोतते सब्बसोवण्णं, गिरिमाहच्च यामुनं ॥

“तत्थ ते पुरिसव्यग्घा, सोदरिया मम भातरो ।
यथा ते तत्थ वक्खन्ति, तथा हेस्ससि ब्राह्मणा’ति” ॥

“यमुना नदी सिथय् धृतराष्ट्रया नगर दु, अन यमुनाया लिक्क स्वर्णमय गिरि सुशोभित जुया च्वंगु दु । हे पुरुष-ब्याघ्र ! अन जिमि सहोदर (दाइ) च्वना च्वंगु दु । हे ब्राह्मण ! गथे वं धाल अथे हे जुइ ।”

थुलि धया वयात ककु ज्वना थना व्वःव्युब्बुं वयात बेइज्जती यायां बोधिसत्त्वया महलया धवाखा क्वय् थ्यंकः वन ।

महासत्त्वया परियेसना काण्ड व्वचाल ।

मिथ्याकथा

थुकथं द्वारपाल बने जुया च्वंम्ह कांम्ह अरिट्टं वं थुकथं सास्ति याना हया तःम्ह ब्राह्मणयात खना वयात लसकुस यायां धाल - “सुभोग ! ध्वयात सास्ति याये मते । ब्राह्मण धयाम्ह महाब्रह्माया काय् खः । यदि महाब्रह्मां जिमि काययात सास्ति बिल धयागु खँ सिल धाःसा व क्रुद्ध जुया भीगु दक्व नागभवन नष्ट याना स्यंका बिइफु । लोकय् ब्राह्मण धयाम्ह श्रेष्ठ जू, महाप्रतापी खः । छं वयागु प्रतापया खँ मस्यू । जिं स्यू ।” कांम्ह अरिट्ट ध्वयां न्ह्यवया जन्मय् छ्म्ह याज्ञिक ब्राह्मण खः । अथे जुया वं थये धाःगु खः ।

वं थये धाल अले यज्ञ यायेगु पाखे भुके जुया सुभोग व नागपरिषद्यात सम्बोधन याना धाल - “वा, जिं यज्ञ याइपिं ब्राह्मणपिनिगु गुणया खँ कने ।” वं यज्ञतय्गु गुणानुवाद यायां धाल -

“अनित्तरा इत्तरसम्पयुत्ता, यज्जा च वेदा च सुभोग लोके ।
तदगगरह्मि विनिन्दमानो, जहाति वित्तञ्च सतञ्च धम्म’न्ति” ॥

“हे सुभोग ! लोकय् यज्ञ व वेद श्रेष्ठ खः । उपिं यज्ञ व वेद दुपिं ब्राह्मणपिं नं श्रेष्ठ खः । थजापिं अनिन्दनीयपिंत निन्दा याइपिनि धन व सत्पुरुष-धर्म मदय्का च्वने माली ।”

वं थ्व खँ भूरिदत्तया प्रति मित्रद्रोह कर्मयागु दु धका धाये मफयेमा धयागु विचारं थये धाःगु खः । वं न्यन - “सुभोग ! स्यूला, थ्व संसार सुनां दय्कूगु खः ?”

“मस्यू ।”

“ब्राह्मणपिनि पिता महाब्रह्मां दय्कूगु खः” धका कनेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“अज्जेनमरिया पथविं जनिन्दा, वेस्सा कसिं पारिचरियञ्च सुद्धा ।
उपागु पच्चेकं यथापदेसं, कताहु एते वसिनाति आहू’ति” ॥

“उम्ह महाब्रह्मां इमित दय्का बिल अले ब्राह्मणपिनि नितिं अध्ययन, क्षत्रियपिनि नितिं राज्य त्याकेगु, वैश्यपिनि नितिं कृषि व शूद्रपिनि नितिं (स्वंगू वर्णयापिं) सेवाया विधान दय्का बिल । थुगु नियमकथं थथःपिनि ज्या दत ।”

‘थुकथं थुपिं ब्राह्मण धयापिं महागुणवान्पिं खः । सुं गुम्हसिनं इमित श्रद्धा तथा दान बिइ, इमिगु जन्म मेथाय् गनं मजूसे देवलोकय् जूवनी’ धया हानं गाथा धाल -

“धाता विधाता वरुणो कुवेरो, सोमो यमो चन्दिमा वायु सूरियो ।
एतेपि यज्जं पुथुसो यजित्वा, अज्जायकानं अथो सब्बकामे ॥

“विकासिता चापसतानि पञ्च, यो अज्जुनो बलवा भीमसेनो ।
सहस्सबाहु असमो पथब्या, सोपि तदा आदहि जातवेद’न्ति” ॥

“धाता-विधाता, वरुण, कुवेर, सोम, यम, चन्दिमा, वायु व सूर्य आदि आपासिनं यज्ञ याना देवगति प्राप्त यात ।”

“गुपिं सहस्रबाहु, भीमसेन, बलवान् अर्जुनं न्यासः धनुष चढे यात, उगु पृथ्वीभरय् अतुलनीय वीरपिंसं नं अग्नि पूजा याःगु खः ।”

वं लिपा ब्राह्मणपितं च्छासे हानं गाथा धाल -

“यो ब्राह्मणे भोजयि दीघरत्तं, अत्रेण पानेन यथानुभावं ।
पसन्नचित्तो अनुमोदमानो, सुभोग देवञ्जतरो अहोसी’ति” ॥

“सुं गुपिसं प्रसन्न चित्त तथा अनुमोदन यायां यथा सामर्थं ताःकालतक अन्नपानं ब्राह्मणपिं सेवा यात, हे सुभोग ! इपिं देवलोक्य उत्पन्न जुल ।”

ब्राह्मण धयाम्ह अग्र दक्षिणा बिइ वहःम्ह खः धयागु समर्थनय् वं मेगु नं गाथा धाल -

“महासनं देवमनोमवण्णं, यो सप्पिना असक्खि भोजेतुमग्गिं ।
स यञ्जतन्तं वरतो यजित्वा, दिब्बं गतिं मुचलिनन्दज्जगच्छी’ति” ॥

“गुम्ह मुचलिनन्द जुजुं श्रेष्ठ वर्णम्ह महान् भक्षीम्ह अग्निदेवतायात घ्यलं सन्तुष्ट याये फत, वं यज्ञया विधान अनुसारं यज्ञ याना दिव्यगति दय्का काल ।”

वं ध्व खँ नं क्यना गाथा धाल -

“महानुभावो वस्ससहस्सजीवी, यो पब्बजी दस्सनेय्यो उळारो ।
हित्वा अपरियन्त रट्ठं ससेनं, राजा दुदीपोपि जगाम सग्ग’न्ति” ॥

“गुम्ह महाप्रतापी जुजु द्वःच्छिदं तक म्वाना च्चन, उम्ह उदार, दर्शनीय जुजुं सेनासहित असीम रथयात त्वःता प्रब्रज्या ग्रहण यात, उम्ह दुदीप जुजु नं (यज्ञ याना स्वर्ग वन) ।”

मेगु नं उदाहरण बिया धाल -

“यो सागरन्तं सागरो विजित्वा, यूपं सुभुं सोण्णमयं उळारं ।
उत्सेसि वेस्सानरमादहानो, सुभोग देवञ्जतरो अहोसि ॥
“यस्सानुभावेन सुभोग गङ्गा, पवत्तथ दधिसन्निसिन्नं समुदं ।
स लोमपादो परिचरिय मग्गि, अङ्गो सहस्सवक्खपुरज्जगच्छी’ति” ॥

“गुम्ह सागर (सगर) जुजुं सागरपर्यन्त पृथ्वी त्याका काःम्ह खः, वं नं विश्वानर अग्नियात पूजा यायां तःग्गु लुंयागु थां थंगु खः । हे सुभोग ! वं देवगति प्राप्त यात ।”

“हे सुभोग ! गुम्ह अङ्गलोमपाद (जुजु) या प्रतापं गङ्गा व समुद्र अस्तित्त्वय् दःवल, वं नं अग्नि परिचर्या याना इन्द्रलोकयागु गमन यात ।”

वयात थुगु न्हापायागु खँ कना थुगु गाथा धाल -

“महिद्धिको देववरो यसस्सी, सेनापति तिदिवे वासवस्स ।
सो सोमयागेन मलं विहन्त्वा, सुभोग देवञ्जतरो अहोसी’ति” ॥

“इन्द्रयाम्ह महाप्रतापीम्ह, श्रेष्ठदेव, यशस्वी सेनापति नं सोमयज्ञ याना हे थःत निर्मल याना देवगति थ्यंकः वंम्ह खः ।”

मेगु नं उदाहरण ब्युब्युं धाल -

“अकारयि लोकमिमं परञ्च, भागीरथिं हिमवन्तञ्च गिज्जं ।
यो इद्धिमा देववरो यसस्सी, सोपि तदा आदहि जातवेदं ॥

“मालागिरी हिमवा यो च गिज्जो, सुदस्सनो निसभो कुबेरु ।
एते च अञ्जे च नगा महन्ता, चित्था कत्ता यञ्जकरोहि माहू’ति” ॥

“गुम्हसिनं थुगु लोक व परलोक दय्का बिल, गङ्गा व हिमालय एवं गृद्धकूट पर्वततय्गु सृष्टि याना बिल, उम्ह ऋद्धिमान् श्रेष्ठदेव, यशस्वी महाब्रह्मां नं (लोकयात दय्के न्ह्यवः) अग्नियागु पूजा याःगु खः ।”

“धया तःगु दु, मालागिरि, हिमालय, गृद्धकूट, सुदर्शन, निसभ व काकनेरु आदि गुलि नं पर्वतत दु इपिं दक्वं याञ्जिकपिनि नितिं ल्यया ल्यया दय्का तःगु आसनं हे बढे जुया पर्वतत बने जूगु खः ।”

हानं धाल - “सुभोग किजा ! स्यूला, थुगु समुद्र छु कारणं चिभ्या (लवण रस) जूगु व त्वने बहः मज्जुगु (अपेय्य जूगु) खः ?” “मस्यू अरिड्ड !” “अथेसा छं ब्राह्मणयात स्यायेगु जक स्यूम्ह खः, का न्यं” धया मेगु गाथा धाल -

“अञ्जायकं मन्तगुणूपपन्नं, तपस्सिनं ‘याचयोगो’तिधाहु ।
तीरे समुद्रस्सुदकं सजन्तं, तं सागरोज्जोहरि तेनापेय्यो’ति” ॥

“थुगु सागरय् छम्ह अध्यापक, वेद (मन्त्र) ब्वनिम्ह, तपस्वी याञ्जिक ब्राह्मण समुद्रया सिथय् दना च्वन । जिं न्यनार्थे लः थिया च्वंबले वयात लखं चुइकः यंकल । (उकिं तैम्बया महाब्रह्मां श्राप बिल । उकिं हे थुगु समुद्र) लवण रस व अपेय्य जूगु खः ।”

हानं मेगु नं धाल -

“आयागवत्थूनि पुथू पथब्या, संविज्जन्ति ब्राह्मणा वासवस्स ।
पुरिमं दिसं पच्छिमं दक्खिणुत्तरं, संविज्जमाना जनयन्ति वेद’न्ति” ॥

“पृथ्वीस आपालं ब्राह्मणपिं देवेन्द्र शक्रया पुण्यक्षेत्र खः । इपिं पूर्व, पश्चिम, दक्षिण व उत्तर दिशाय् च्वना इन्द्रयागु मनय् प्रसन्नता हया बिइपिं खः ।”

थुकथं अरिड्डं भिंण्यपु गाथाद्वारा ब्राह्मणतय्गु, यज्ञतय्गु व वेदतय्गु प्रशंसा यात ।

मिथ्याकथा क्वचाल ।

यज्ञ-भेदवाद काण्ड

वयागु खँ न्यना बोधिसत्त्वया रोगी सेवा यायेया नितिं वया च्वपिं नागपिसं ‘थ्वं सत्यगु खँ कना च्वन’ धका विश्वास याना मिथ्या विश्वासीपिं जुल । बोधिसत्त्वं रोगी शय्याय् गोतुला दचना च्वंबले सकतां खँ ताल । नागतय्सं नं वयात कंवन । बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह अरिड्डं मिथ्यामतयागु प्रशंसा याना च्वन । थ्वयागु मतयात खण्डन याना जनतायात सत्य-मतानुयायी दय्का बिये माल ।” व दना वना मोल्हुत अले सकतां तिसा वसतं पुना समाये याना धर्मासनय् फेतुत । सकल नाग परिषद्यात भेला याना अरिड्डयात सत्ता धाल - “अरिड्ड ! छं मिथ्या खँ ल्हाना वेद व यज्ञयागु च्वछाया च्वन । वेद विधिया कथं गुम्ह ब्राह्मणया यज्ञ याये माःगु दु व वया नितिं अनिष्टकर खः, स्वर्ग यंका बिइगु मखु । थःगु मतयागु असत्यता स्व ।” वं यज्ञयात खण्डन यायां धाल -

“कली हि धीरान कटं मगानं, भवन्ति वेदज्जगतानरिडु ।
मरीचिधम्मं असमेक्खितत्ता, मायागुणा नातिवहन्ति पज्जं ॥

“वेदा न ताणाय भवन्ति दस्स, मित्तहुनो भूनहुनो नरस्स ।
न तायते परिचिण्णो च अग्गि, दोसन्तरं मच्चमनरियकम्मं ॥

“सब्बञ्च मच्चा सधनं सभोगं, आदीपितं दारु तिणेन मिस्सं ।
दहं न तप्पे असमत्थतेजो, को तं सुभिव्खं द्विरसञ्जु कयिरा ॥

“यथापि खीरं विपरिणामधम्मं, दधि भवित्वा नवनीतम्पि होति ।
एवम्पि अग्गि विपरिणामधम्मो, तेजो समोरोहती योगयुत्तो ॥

“न दिस्सती अग्गि मनुप्पविट्ठो, सुक्खेसु कट्टेसु नवेसु चापि ।
नामत्थमानो अरणीनरेन, नाकम्मना जायति जातवेदो ॥

“सचे हि अग्गि अन्तरतो वसेय्य, सुक्खेसु कट्टेसु नवेसु चापि ।
सब्बानि सुस्सेय्यु वनानि लोके, सुक्खानि कट्टानि च पज्जलेय्युं ॥

“करोति चे दारुतिणेन पुज्जं, भोजं नरो धूमसिखिं पतापवं ।
अङ्गारिका लोणकरा च सूदा, सरीरदाहापि करेय्यु पुज्जं ॥

“अथ चे हि एते न करोन्ति पुज्जं, अज्जेनमग्गि इध तप्पयित्वा ।
न कोचि लोकस्मिं करोति पुज्जं, भोजं नरो धूमसिखिं पतापवं ॥

“कथञ्चि लोकापचितो समानो, अमनुज्जगन्धं बहूनं अकन्तं ।
यदेव मच्चा परिवज्जयन्ति, तदप्पसत्थं द्विरसञ्जु भुज्जे ॥

“सिखिम्पि देवेसु वदन्ति हेके, आपं मिलक्खू पन देवमाहु ।
सब्बेव एते वितथं भणन्ति, अग्गी न देवज्जतरो न चापो ॥

“अनिन्द्रियबद्धमसञ्जकायं, वेस्सानरं कम्मकरं पजानं ।
परिचरिय मग्गि सुगतिं कथं वजे, पापानि कम्मामि पकुब्बमानो ॥

“सब्बाभिभू ताहुध जीविकत्था, अग्गिस्स ब्रह्मा परिचारिकोति ।
सब्बानुभावी च वसी किमत्थं, अनिमित्तो निमित्तं वन्दितस्स ॥

“हस्सं अनिज्ज्ञानक्खमं अतच्छं, सक्कारहेतु पकिरिंसु पुब्बे ।
ते लाभसक्कारे अपातुभोन्ते, सन्धापिता जन्तुभि सन्तिधम्मं ॥

“अज्जेनमरिया पथविं जनिन्दा, वेस्सा कसिं पारिचरियञ्च सुद्दा ।
उपागु पच्चेकं यथापदेसं, कताहु एते वसिनाति आहु ॥

“एतञ्च सच्चं वचनं भवेय्य, यथा इदं भासितं ब्राह्मणेहि ।
नाखत्तियो जातु लभेथ रज्जं, नाब्राह्मणो मन्तपदानि सिक्खे ।
नाज्जत्र वेस्सेहि कसिं करेय्य, सुद्दो न मुच्चे परपेसनाय ॥

“यस्मा च एतं वचनं अभूतं, मुसाविमे ओदरिया भणन्ति ।
तदप्पपज्जा अभिसद्दहन्ति, पस्सन्ति तं पण्डिता अत्तनाव ॥

“खत्या हि वेस्सानं बलिं हरन्ति, आदाय सत्थानि चरन्ति ब्राह्मणा ।
तं तादिसं सङ्घुभितं पभिञ्जं, कस्मा ब्रह्मा नुज्जु करोति लोकं ॥

“सचे हि सो इस्सरो सब्बलोके, ब्रह्मा बहूभूतपती पजानं ।
किं सब्बलोकं विदही अलक्खि, किं सब्बलोकं न सुखि अकासि ॥

“सचे हि सो इस्सरो सब्बलोके, ब्रह्मा बहूभूतपती पजानं ।
माया मुसावज्जमदेन चापि, लोकं अधम्मन किमत्थमकारि ॥

“सचे हि सो इस्सरो सब्बलोके, ब्रह्मा बहूभूतपती पजानं ।
अधम्मिको भूतपती अरिट्ठ, धम्मे सति यो विदही अधम्मं ॥

“कीटा पटङ्गा उरगा च भेका, गन्त्वा किमी सुज्जति मक्खिका च ।
एतेपि धम्मा अनरियरूपा, कम्बोजकानं वितथा बहून्त्ति” ॥

“हे अरिट्ठ ! वेदाध्ययन धैर्यवान् पुरुषयात दुर्भाग्य खः अले मूर्खपित सौभाग्य खः । ध्व (वेदत्रय) मृगमरीचिकाथे जागु खः । सत्यासत्यया विवेक मतयेवं मूर्खतयसं ध्वयात सत्य माने याना काइ । शुपिं मायावी (वेदं) प्रज्ञावान्पित धोखा बिइ फइ मखु ।”

“मित्रद्रोही व जीवनाशकपित वेदं बचे याये फइ मखु । द्वेषी, अनार्यकर्मी मनूयात अग्निपरिचर्यां नं बचे याये फइ मखु ।”

“यदि मनुखं थःगु दक्व दाक्व धन व भोगयात सिं व घाँय तया च्याका छ्वसां नं उगु मियात तृप्त याये फइ मखु । हे द्वि-रसज्ञ ! थुगु मियात सुनां गाक्व भोजन नके फइ ?”

“गुगु प्रकारं दुरु परिवर्तनशीलगु खः, धौ जुया मक्खन नं जुया वनिगु खः, उगु हे प्रकारं अग्नि नं परिवर्तनशील खः । व निगः ल्वहँ अरणीया संघर्षं पिहाँ वइगु खः ।”

“गुबलेतक मि गंगु वा न्हूगु सिं दद्योने तया बिइ मखु उबलेतक व खने दइ मखु । गुबलेतक मनुखं अरणीयात घोते याइ मखु, उबलेतक व खने दइ मखु । गुबलेतक मि दुम्ह मनू दइ मखु, मि छ्वय्केत ज्या याइ मखु उबलेतक मि पिहाँ वइ मखु ।”

“यदि न्हूगु वा गंगु सिया दुने हे मि दुगु जूसा संसारया दक्वदाक्व जंगल गना वना गंगु सिं च्याये माःगु खः ।”

“यदि मनुखं प्रतापीगु मियात सिं व घाँय नकेवं पुण्य याःगु जूसा न्ह्यंग्वा दयकीपिं, चि दयकीपिं, भुतुली जा थुइपिं, मसानय् सिम्हसित उइपिं सकसिनं पुण्य हे याःगु ठहरे जुइ ।”

“यदि थुमिसं पुण्य मयाःगु जूसा अले हानं संसारय् सु नं मनुखं वेद मन्त्रद्वारा मियात खाना नकूपिसं पुण्य याःगु ठहरे जुइ मखुगु जुल ।”

“हे द्वि-रसज्ञ ! ध्व गथे जुइ फइ ? गुकियात छं संसारय् पूज्य धया च्वनागु खः, वं अजागु अप्रिय असुन्दर वस्तुयात भोजन (खाना) नया च्वन, गुकियात सामान्य प्राणीपिसं त्याग याना च्वंगु खः ?”

“गुलिसिया धापूकथं अग्निदेवता खः, गुलिसिया धापूकथं म्लेच्छ (मिलक्ख) खः, गुलिसियां लः देवता खः । ध्व सकसिनं अयथार्थ खँ ल्हाना च्वन । अग्निदेवता मखु, हानं लः नं देवता मखु ।”

“गुगु इन्द्रिय मदुगु, चेतना मदुगु खः, गुकियात मनूतयसं जा थुइत आदि ज्या काइ, अजागु अग्निपरिचर्या यायेवं सु नं पापी गुकथं स्वर्ग वने फइ ?”

“थःपिनिगु जीविका हनेया नितिं (ब्राह्मणपिसं न्हापां ला) धाल, ब्रह्मा सकसितं अभिभूत याइम्ह खः (अले सारा लोकया निर्माता खः) अले ब्रह्मां नं अग्निया पूजा याः धका धया च्वन । व थः हे सर्वश्रेष्ठम्ह खःसा अले सकतां वयागु बशय् दु धयागु जूसा व स्वयं सुनानं दय्का मतःम्ह जुया नं थःम्हं हे दय्का तःगु अग्नियात छाया पूजा याःगु ले ?”

“ध्व न्हिले मास्ति वःगु खँ खः, थुकी गम्भीरतापूर्वक विचाः याये बहःगु खँ ला खः हे मखु, ध्व असत्य खः । न्हापाया इलय् (ब्राह्मणपिसं) सत्कार प्राप्त यायेया नितिं थुपिं खँत प्रचार याना तःगु खः । गुबले इमित पर्याप्त लाभसत्कार प्राप्त याना काये मफुत उबले इमिसं उगु (धापूति) स पशुतय्त नं दुकया (अर्थात् पशुबलिया प्रतिपाद याना) थःगु शान्तिधर्मयात जड दय्का बिल ।”

“अले हानं गुगु ध्व धाःगु – उम्ह महाब्रह्मां इमित दय्का बिल । ब्राह्मणपितं अध्ययन, क्षत्रियपितं राज्य त्याकेगु, वैश्यपितं कृषि व शूद्रपिनि नितिं (स्वंगू वर्णयापितं) सेवा यायेगु विधान यात । थुमिसं नियमानुसार थथःगु कर्म यात धयागु खँ ।”

“यदि थुपिं ब्राह्मणपिनिगु ध्व खँ सत्य खःसा सुं क्षत्रिय मखुपिसं राज्य प्राप्त मयाये माःगु खः, सुं ब्राह्मण मखुम्हं गुबले (वेद) मन्त्र मस्यने माःगु अले वैश्यपिं बाहेक मेपिसं बुज्या मयाये माःगु खः अले शूद्रत गुबले मेपिनिगु सेवा यायेगुलिं मुक्त मजुइ माःपिं खः ।”

“थुमिगु ध्व खँ पाय्छि मजू । अले प्वाःया नितिं थुमिसं मखुगु खँ ल्हाना च्वंगु खः । मूर्खपिसं थुमिगु खँय विश्वास याइ परन्तु गुपिं पण्डितपिं खः इपिं स्वयं थःपिसं ध्व धापूति गुलि तक दोष दुगु खः धका खंका काइ ।”

“क्षत्रिय व वैश्यं बलि बिइ मखु अले ब्राह्मणं शस्त्र ज्वना चाःहिला जुइ । थुकथं त्वाकवकःपिं मनूतय्त ब्रह्मां छाया ठीक मयाःगु ?”

“यदि व ब्रह्मा सकसियां ‘ईश्वर’ खः अले सकल प्राणीपिनि स्वामी खः धयागु जूसा वं लोकय् ध्व माया, भ्रूठ, दोष व मद छाया दय्का तःगु ?”

“यदि व ब्रह्मा सकसियां ईश्वर खः अले सकल प्राणीपिनि स्वामी खः धयागु जूसा, हे अरिइ ! व स्वयं अधार्मिक खः, छायाधाःसा वं धर्म दय्क दय्कं अधर्म दय्का बिल । की, पति, सर्प, ब्यां, भुजिं आदि प्राणीपितं स्याकेवं प्राणीपिं शुद्ध जुइ । ध्व अनार्यधर्म आपा याना काम्बोजपिनिथाय्^{१०} चले जूगु खः ।”

थुमिगु हे मिथ्यापनयात बांलाक उला क्यनेत वं धया यंकल –

“सचे हि सो सुज्जति यो हनाति, हतोपि सो सग्गमुपेति ठानं ।
भोवादि भोवादिन मारयेय्युं, ये चापि तेसं अभिसदहेय्युं ॥

“नेव मिगा न पसू नोपि गावो, आयाचन्ति अत्तवधाय केचि ।
विप्फन्दमाने इध जीविकत्था, यज्जेसु पाणे पसुमारभन्ति ॥

१०. काम्बोजपिं धयागु उत्तर पश्चिम देशय् च्वपिं जनजातिपिं खः । थुपिं आर्य जातं च्युत जुया म्लेच्छ जूपिं खः ।

“यूपुस्सने पसुबन्धे च बाला, चित्तेहि वण्णेहि मुखं नयन्ति ।
 अयं ते यूपो कामदुहो परत्थ, भविस्सति सस्सतो सम्पराये ॥
 “सचे च यूपे मणिसङ्घमुत्तं, धञ्जं धनं रजतं जातरूपं ।
 सुक्खेसु कट्टेसु नवेसु चापि, सचे दुहे तिदिवे सब्बकामे ।
 तेविज्जसङ्घाव पुथू यजेय्युं, अब्राह्मणं कञ्चि न याजयेय्युं ॥
 “कुतो च यूपे मणिसङ्घमुत्तं, धञ्जं धनं रजतं जातरूपं ।
 सुक्खेसु कट्टेसु नवेसु चापि, कुतो दुहे तिदिवे सब्बकामे ॥
 “सठा च लुद्धा च पलुद्धबाला, चित्तेहि वण्णेहि मुखं नयन्ति ।
 आदाय अग्गि मम देहि वित्तं, ततो सुखी होहिसि सब्बकामे ॥
 “तमग्गिहुत्तं सरणं पविस्स, चित्तेहि वण्णेहि मुखं नयन्ति ।
 ओरोरपयित्वा केसमस्सुं नखञ्च, वेदेहि वित्तं अतिगाळ्हयन्ति ॥
 “काका उलूकंव रहो लभित्वा, एकं समानं बहुका समेच्च ।
 अन्नानि भुत्वा कुहका कुहित्वा, मुण्डं करित्वा यञ्जपथोस्सजन्ति ॥
 “एवञ्चि सो वञ्चितो ब्राह्मणेहि, एको समानो बहुका समेच्च ।
 ते योगयोगेन विलुम्पमाना, दिट्ठं अदिट्ठेन धनं हरन्ति ॥
 “अकासिया राजूहिवानुसिट्ठा, तदस्स आदाय धनं हरन्ति ।
 ते तादिसा चोरसमा असन्ता, वज्झा न हञ्जन्ति अरिट्ठ लोके ॥
 “इन्दस्स बाहारसि दक्खिणाति, यञ्जेसु छिन्दन्ति पलासयट्ठिं ।
 तं चेपि सच्चं मघवा छिन्नबाहु, केनस्स इन्दो असुरे जिनाति ॥
 “तञ्चेव तुच्छं मघवा समङ्गी, हन्ता अवज्झो परमो स देवो ।
 मन्ता इमे ब्राह्मणा तुच्छरूपा, सन्दिट्ठिका वञ्चना एस लोके ॥
 “मालागिरि हिमवा यो च गिज्झो, सुदस्सनो निसभो कुवेरु ।
 एते च अञ्जे च नगा महन्ता, चित्था कता यञ्जकरेहि माहु ॥
 “यथापकारानि हि इट्ठकानि, चित्था कता यञ्जकरेहि माहु ।
 न पब्बता होन्ति तथापकारा, अञ्जा दिसा अचला तिट्ठसेला ॥
 “न इट्ठका होन्ति सिला चिरेन, न तत्थ सञ्जायति अयो न लोहं ।
 यञ्जञ्च एतं परिवण्णयन्ता, चित्था कता यञ्जकरेहि माहु ॥
 “अञ्जायकं मन्तगुणूपपन्नं, तपस्सिनं ‘याचयोगो’तिधाहु ।
 तीरे समुहस्सुदकं सजन्तं, तं सागरज्झोहरि तेनापेय्यो ॥
 “परोसहस्सम्मि समन्तवेदे, मन्तूपपन्ने नदियो वहन्ति ।
 न तेन ब्यापन्नरसूदका न, कस्मा समुदो अतुली अपेय्यो ॥
 “ये केचि कूपा इध जीवलोके, लोणूदका कूपखणेहि खाता ।
 न ब्राह्मणज्झोहरणेन तेसु, आपो अपेय्यो द्विरसञ्जु माहु ॥

“पुरे पुरत्था का कस्स भरिया, मनो मनुस्सं अजनेसि पुब्बे ।
तेनापि धम्मेन न कोचि हीनो, एवम्पि वोस्सग्गविभङ्गमाहु ॥

“चण्डालपुत्तोपि अधिच्च वेदे, भासेय्य मन्ते कुसलो मतीमा ।
न तस्स मुद्दापि फलेय्य सत्तथा, मन्ता इमे अत्तवधाय कता ॥

“वाचाकता गिद्धिकता गहीता, दुम्मोचया कव्यपथानुपन्ना ।
बालान चित्तं विसमे निविट्टं, तदप्पपञ्जा अभिसदहन्ति ॥

“सीहस्स ब्यग्घस्स च दीपिनो च, न विज्जती पोरिसियं बलेन ।
मनुस्सभावो च गवंव पेक्खो, जाती हि तेसं असमा समाना ॥

“सचे च राजा पथविं विजित्वा, सजीववा अस्सवपारिसज्जो ।
सयमेव सो सत्तुसङ्गं विजेय्य, तस्सप्पजा निच्चसुखी भवेय्य ॥

“खत्तियमन्ता च तयो च वेदा, अत्थेन एते समका भवन्ति ।
तेसञ्च अत्थं अविनिच्छिनित्वा, न बुज्जती ओघपथं व छन्नं ॥

“खत्तियमन्ता च तयो च वेदा, अत्थेन एते समका भवन्ति ।
लाभो अलाभो अयसो यसो च, सब्बेव तेसं चतुन्नञ्च धम्मा ॥

“यथापि इब्भा धनधञ्जहेतु, कम्मानि करोन्ति पुथू पथब्या ।
तेविज्जसङ्गा च तथेव अज्ज, कम्मानि करोन्ति पुथू पथब्या ॥

“इब्भेहि ये ते समका भवन्ति, निच्चुस्सुका कामगुणेषु युत्ता ।
कम्मानि करोन्ति पुथू पथब्या, तदप्पपञ्जा द्विरसञ्जुरा ते’ति” ॥

“यदि हत्या याइपिं स्वर्गय् वनिगु खःसा अले गुम्हसित स्यात व नं स्वर्ग वनिगु खःसा ब्राह्मणं ब्राह्मणयात हत्या यायेमाः, ध्व खँय् ब्राह्मणपिनि विश्वास दयेमाः ।”

“न मृग, न पशु हानं न साद्वहँतय्सं हे आत्म बधयागु याचना याः । जीविकाया नितिं हे यज्जय् छटपटे जूपिं प्राणीपित हत्या याइगु जुया च्वन ।”

“उपिं मूर्खपिंसं विचित्र विचित्रगु खँ दयका यज्जमान (जयमां) पितं ठगे याना च्वन । धाइ - छं थामय् पशुतयत् चित । थुगु थामं (यूपं) छंगु सकतां कामना पूर्वका बिइ ।”

“यदि थामय् मणि, शङ्ख, मोति, धान्य, धन, लुं वहः दुगु खः अथवा गंगु वा न्हूगु सिं हे थुपिं सकतां दइगु खःसा अले स्वर्गय् सकतां कामना पूर्ण जुइगु खःसा त्रिवेद सःपिं ब्राह्मणपिंसं जक अलग च्वना यज्ज यायेमाः, मेपिं सुं ब्राह्मणपिनिपाखे यज्ज मयाकेमाः ।”

“गन थामय् मणि, शङ्ख व मोति दु । गन धन धान्य, वहः लुं तया तःगु दु ? गन गंगु अथवा न्हूगु सिं तया तःगु दु ? अले गन परलोकय् सकतां कामना जुइगु तया तःगु दु ?”

“थुपिं सठपिं, लोभीपिं व मूर्खपिं ब्राह्मणपिंसं सीधा साधापिं मनुतयत् थरी थरीया खँ ल्हाना इमित ठगे याना च्वन । धाइ - ‘छं मि ज्वं अले जिमित धन व्यु ।’ इमित दाही, ग्वाय्, सँ खाका अले लुसि धयंका वेदया नामय् इमिके यक्व धन काइ ।”

“गथे यक्व क्वःतयगु बथानय् छम्ह याकचाम्ह न्हिकांभंगः (भुलुखा) यात याकचा जूगु खंका (त्वाथलं क्वाना न्याइगु खः), अथे हे थुम्ह ब्राह्मणं अन्न नया, यज्ञयागु खःगुं मखुगुं प्रशंसा यायां (जयमांयाके) लुटे याना, यज्ञ मण्डप त्वःता वनी ।”

“अथे हे व याकचाम्ह (जयमां) यात यक्व मुना च्वंपिं ब्राह्मणपिनि पाखें ठगे याका च्वने माली । इपिं (ब्राह्मण) पिंसं नाना उपायं ठगे याना अदृष्ट (खने मदुगु) या लालच क्यना वयागु साक्षात् दुगु धन लुटे याना काइ ।”

“गुगु प्रकारं राजाज्ञां कर उठे याइम्ह अकासी धयाम्ह राजकर्मचारी धन ज्वना वनिगु खः, अथे हे याना उपिं (ब्राह्मण) पिंसं धन कया यंकिगु खः । थुपिं थजापिं असंयमीपिं खः, खुंथें जापिं खः, स्याये बहःपिं खः (परन्त आश्चर्य खः) लोकय् इमित स्याना छ्वइ मखु ।”

“यदि थुमिगु उक्त धापू असत्य खः अले सदेव इन्द्र सर्वश्रेष्ठ खः धयागु जूसा (मेपित) स्याइम्ह जुल, अबध्यम्ह जुल, उकिं थुपिं ब्राह्मणपिनिगु मन्त्र निस्सार जुल । थ्व जुलसा लोकय् मिखां खने दुगु ठगी ज्या जुल ।”

“अले हानं थ्व गुगु धया तःगु मालागिरि, हिमालय, गृद्धकूट, सुदर्शन, निसभ व काकनेरु आदि गुलि नं पर्वतत दुगु खः, उपिं याज्ञिकपिनि नितिं ल्यया ल्यया दय्का तःगु आसनं हे तःजा जुया पर्वत जुल धयागु खं ।”

“गुगु प्रकारं याज्ञिकपिंसं चित्तात अप्पां दय्कूगु खः, अथे हे पर्वतत मजू । स्थिर शैल पर्वत मेगु हे कथंयागु (प्राकृतिक) खः ।”

“ताःकालं नं अप्पात त्वहं जुया मवं, अयस (सिजः) नं बने मजू । परन्तु थुपिं यज्ञयागु प्रशंसा याइपिंसं थुपिं पर्वतत याज्ञिकपिनि नितिं ल्यया ल्यया तःगु आसनं बने जूगु धका धया तल ।”

“हानं धया च्वन - ‘थ्व सागर छम्ह अध्यापक, वेद (मन्त्र) ब्वनिम्ह तपस्वी, याज्ञिक ब्राह्मणयात व सिथय् च्वना च्वंबले थःगु शरीरयात लखं लुना च्वंबले लखं चुइकः यन । (उकिं याना तँम्बम्ह महाब्रह्मां श्राप ब्यूगु खः, गुकिं याना) थ्व समुद्र लवण-रस जूगु व त्वने मज्यूगु खः ।”

“सदेव, मन्त्रधारी द्वलंद्रः ब्राह्मणपित नदीतयसं चुइकः यनी । उकिं नदीयागु लः चिन्वइ मखु । अथेसा थपायधंगु समुद्र हे जक अपेय्य छाया जुइ माःगु ?”

“संसारय् तुं म्हुइपिंसं गुलिं नं तुं म्हुल, हे द्वि-रसज्ञ ! ब्राह्मणयात चुइकः यंकूगुलिं अनया लः चिन्वः धका धाये फइ मखु ।”

“सृष्टियागु आरम्भय् सु सुया कला खः ? थ्व अत्यन्त आरम्भिक कालय् मनूतयगु मनोमय उत्पत्ति खः । थ्व खैय् बिचाः याना स्वत धाःसा सुं नं हीनपिं जुइ मखु । थुपिं थरी थरी विभाजन थथःगु कर्मानुसार हे खः ।”

“यदि सुं बुद्धिमानम्ह चण्डाल-पुत्रं नं वेद ब्वना उकियागु पाठ याःसां वयागु छर्चो न्हेकु दली मखु । ब्राह्मणपिनिगु थुपिं मन्त्र उकियात भुट्टा प्रमाणित याना इमिगु हत्या याइ ।”

“थुपिं मन्त्र मिथ्या-चिन्तनया परिणाम खः । थुपिं लोभी ब्राह्मणपिंसं ज्वना तःगु खः । थुपिं (न्यायात लायेगु काकय् बत्सि, हूक) थें छुटे जुइ मखु । थजागु खं अल्प-प्रज्ञा दुपिं मनूतयसं जक विश्वास याइ ।”

“थुपिं ब्राह्मणपिनिगु म्हया बल सिंह, धुँ व चितुवापिनिगुथें मखु । थुपिं मनूत खः अथेनं थुमित द्वहँथें जापिं धका भाःपियेमाः, छायाकि थुमिगु जात हे असम खः ।”

“यदि ब्राह्मणपिनिगु धापूकथं ब्रह्मां हे क्षत्रियपिंत्त दयका तःगु खःसा जुजुं पृथ्वीयात त्याका कायेमाः अले थः अमात्यपिनिगु व परिषद्पिनिगु ग्वाहालि मदयूक जुजुं स्वयं थःम्हं हे शत्रुतयत् त्याका कायेमाः अले वयागु प्रज्ञा सुखपूर्वक च्वनेमा । (परन्तु थये मजू ।)”

“क्षत्रिय-मन्त्र (राजनीति-शास्त्र) व स्वंगू वेद अर्थया दृष्टिं उत्थें हे च्वं । उकिया अर्थ बाः वया त्वःपुगु लँथें बांलाक सिइ मडु ।”

“क्षत्रिय-मन्त्र व स्वंगू वेद अर्थया दृष्टिं उत्थें हे च्वं । लाभ-अलाभ, यश-अयश थुपिं लोकधर्म प्यंगुलिं वर्णयापिनि नितिं उत्थें च्वं ।”

“गुगु प्रकारं मेपिं गृहस्थपिंसं धन धान्यया नितिं लोकय् थीथी प्रकारयागु ज्याखँ याना जुइ, अथे हे याना ब्राह्मणपिंसं नं थौं लोकय् थीथी प्रकारयागु लजगाः याना च्वं ।”

“थुपिं अन्य गृहस्थीपिंसंथें हे तुं नित्य कामभोगया नितिं उत्सुक जुया च्वन, थुमिसं पृथ्वीस थीथी प्रकारयागु ज्या याना च्वन । हे द्वि-रसज्ञ ! थुपिं अल्पप्रज्ञ धर्मं नं तापापिं खः ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं वयागु मतयात खण्डन याना थःगु मतयागु स्थापना यात । वयागु धर्मकथा न्यना नागपरिषद् लयताल ।

यज्ञ-भेदवाद काण्ड ववचाल ।

बोधिसत्त्वं व्याधा ब्राह्मणयात नागभवनं पिनिता छूवया बिल । वयात छसः हे नुगलय् स्याक्क व्वः मव्यू । सागर ब्रह्मदत्त (जुजु) नं निश्चित दिन स्वया न्ह्यवः चतुरङ्गिनी सेना व्वना पिता (महाराज) च्वना च्वंगु थासय् वन । बोधिसत्त्वं नं पाजु व आर्ययात नाप लाःवने त्यना धका घोषणा याकल अले तःसकं भव्यतालं वना यमुना पार याना व हे आश्रमपाखे स्वया वन । मेपिं किजापिं व वया मांबापिं लिपा लिपा वन । उगु इलय् सागर ब्रह्मदत्तं बोधिसत्त्वयात यक्व मनूत व्वना वःगु खंबले म्हसिइके मफुगुलिं बौयाके न्यन -

“कस्स भेरी मुदिङ्गा च, सङ्गा पणवदिन्दिमा ।
पुरतो पटिपन्नानि, हासयन्ता रथेसभं ॥

“कस्स कच्चनपट्टेन, पुथुना विज्जुवण्णिना ।
युवा कलापसन्नद्धो, को एति सिरिया जलं ॥

“उक्कामुखपहडुं व, खदिरङ्गारसन्निभं ।
मुखञ्च रुचिरा भाति, को एति सिरिया जलं ॥

“कस्स जम्बोनदं छत्तं, ससलाकं मनोरमं ।
आदिच्चरंसावरणं, को एति सिरिया जलं ॥

“कस्स अङ्गं परिगग्घ, वालबीजनिमुत्तमं ।
उभतो वरपुञ्जस्स, मुद्धनि उपरूपरि ॥

“कस्स पेखुणहत्थानि, चित्रानि च मुदूनि च ।
कञ्चनमणिदण्डानि, चरन्ति दुभतो मुखं ॥

“खदिरङ्गारवण्णाभा, उक्कामुखपहंसिता ।
कस्सेते कुण्डला वग्गू, सोभन्ति दुभतो मुखं ॥

“कस्स वातेन छुपिता, निद्धन्ता मुदुकाळका ।
सोभयन्ति नलाटन्तं, नभा विज्जुरिवुग्गता ॥

“कस्स एतानि अक्खीनि, आयतानि पुथूनि च ।
को सोभति विसालक्खो, कस्सेतं उण्णजं मुखं ॥

“कस्सेते लपनजाता, सुद्धा सङ्खवरूपमा ।
भासमानस्स सोभन्ति, दन्ता कुप्पिलसादिसा ॥

“कस्स लाखारससमा, हत्थपादा सुखेधिता ।
को सो बिम्बोडुसम्पन्नो, दिवा सूरियोव भासति ॥

“हिमच्चये हिमवति, महासालोव पुप्फितो ।
को सो ओदातपावारो, जयं इन्दोव सोभति ॥

“सुवण्णपीळकाकिण्णं, मणिदण्डविचित्तकं ।
को सो परिसमोगग्घ, ईसं खगं पमुञ्चति ॥

“सुवण्णविकता चित्ता, सुकता चित्तसिब्बना ।
को सो ओमुञ्चते पादा, नमो कत्वा महेसिनो’ति” ॥

“शुपिं जुजुयात लयतायेकीगु भेरी, मृदङ्ग, शङ्ख, ढोल व दण्डिम बाजं सुयागु न्ह्यो न्ह्यो थाना वया च्वंगु ?”

“हावालास त्वयेथे चम्के जूगु लुंयागु रंगथे जागु कपाया पाता सुयागु मुख-मण्डलं (ख्वालं) चम्के जुया च्वंगु ? बाणयागु त्वाचा व धनुष ज्वना न्ह्यां वया च्वंम्ह सु खः ?

“लुंकमिया मिनालय् ग्वाका तःगु खदिरयागु न्ह्यिग्वा मिथे प्वाल्लां थिङ्गु बांलागु ख्वाः दुम्ह सु खः गुम्ह श्रीनं सुशोभित जुया न्ह्यां वया च्वन ?”

“ध्व बांलागु चु दुगु लुंयागु कुसा सुयागु छ्चो फुसय् कुङ्का तःगु ? ध्व सूर्यया रश्मिथे जागु आवरण दुम्ह सु खः, गुम्ह श्रीनं सुशोभित जुया न्ह्यां वया च्वन ?”

“गुम्ह श्रेष्ठ प्रजाया छ्चो फुसय् फुसय् च्चामोलं गायका च्वन ?”

“गुम्हसिया निखेसनं विचित्रगु, नायुगु ल्हातं म्हय्खाया पपू दु अले गुम्हसिया निखेसनं लुं व मणि थुना तःगु छ्छिडिकथि ज्वना वया च्वन ?”

“लुंकमिया मिनालय् ग्वाका तःगु खदिरयागु न्ह्यिग्वामिथे प्वाल्लां थिङ्गु बांलागु कुण्डल सुयागु ख्वाःया निखेरं शोभा दया बांलाना च्वंगु ?”

“ध्व आक्सय् च्वय् धहाँ वःगु हावालासाथे, वायुयागु स्पर्श संगु, चुलुगु हाकुगु सँ सुयागु छ्चनय् सुशोभित जुया च्वंगु ?”

“ध्व गुलि गुलि चिंगु ततःग्वःगु सुयागु मिखा खः ? ध्व विशालाक्षी सु खः ? अले ध्व न्हाय्कथें जागु सुयागु ख्वाः खः ?”

“शुद्धगु शङ्खथें सफागु, तुयुगु म्हतुइ बुया वड्गु, मन्दारयागु स्वार्थें च्वंगु, न्वं वाइबले शोभा बढे याना बिद्दगु, थुपिं सुयागु वा खः ?”

“थुपिं भौथें जागु ह्याउँगु, सुख्य् समूद्धगु सुयागु ल्हाः तुति खः ? ध्व सु खः गुम्हसिया म्हतुसी बिम्बया समानं ह्याउँसे च्वं अले न्हिनेया सूर्यथें ज्वालां चम्के जू ?”

“हिमालय्य् हिमपात धुंका चुलि जाया वड्गु तःमागु शालवृक्ष सिमार्थें ध्व श्वेतछत्र धारण याना तःम्ह सु वया च्वंगु ? गुम्ह विजयी इन्द्रथें सुशोभित जुया च्वन ।”

“लुँयागु चु दुगु मणि थुना तःगु तलवारयात परिषद्व्य् वया स्वामीथें तया तःम्ह ध्व सु खः ?”

“ध्व सु गुम्हसिन् महर्षियात प्रणाम याना लुँयागु बांलाक दय्का तःगु, बुत्ता दुगु खडाउयात ल्हातं त्वःम्ह, ध्व सु खः ?”

थुकथं थः काय् (जुजु) सागर ब्रह्मदत्तं न्यनेवं ऋद्धिमानम्ह, अभिज्ञा लाभी तपस्वी “तात ! ध्व धृतराष्ट्र जुजुया काय्, छं भिंचा नाग खः” धका ककं गाथा धाल -

“धतरडा हि ते नागा, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
समुद्दजाय उप्पजा, नागा एते महिद्धिका’ति” ॥

“थुपिं ऋद्धिमान् यशस्वी धृतराष्ट्रया नागत खः । थुपिं महाऋद्धिवान्पिं नागत समुद्रजाया मस्त खः ।”

थुकथं इपिं थथे खें ल्हाना च्वंगु इलय् नाग परिषद्वत वया तपस्वीयागु चरण्य् प्रणाम यात अले छखेलिक्क फेतुत । समुद्रजा नं बौयात नमस्कार याना, ख्वया, नाग-परिषद्वलिसें नागभवन्य् तुं लिहाँ वन । सागर ब्रह्मदत्त अन छुं दिन च्वना वाराणसी हे लिहाँ वन । समुद्रजां नागभवन्य् हे शरीर त्वःतल । बोधिसत्त्वं जीवनकाःछिं शीलयागु रक्षा याना, उपोसथ-व्रत पालन याना आयु फुइवं नागपरिषद्वसहित स्वर्ग लाभ यात ।

थुकथं शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “उपासकपिं ! थुकथं पुलापिं पण्डितपिसं बुद्ध उत्पन्न मज्जिनिगु इलय् नं थजागु नाग-सम्पत्ति त्वःता उपोसथ-कर्म याःगु दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय्या मांबौपिं महाराज-कुल खः । ब्याधा ब्राह्मण देवदत्त खः । सोमदत्त आनन्द खः । अजमुखी उत्पलवर्णा खः । सुदर्शन सारिपुत्र खः । सुभोग मौद्गल्यायन खः । काणा अरिद्ध सुनक्खत्त खः । भूरिदत्त जुलसा जि हे खः ।

५४४. महानारदकस्सप जातक^१

“अहु राजा विदेहानं-...” थुगु गाथा शास्तां लट्टिवन उद्यानय् च्वना बिज्यागु इलय् उरुवेल काश्यपयात दमन याःगुया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

“उगु इलय् शास्तां धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्याये सिधय्का बिज्याये धुंकूगु जुल । उरुवेल काश्यप आदि (स्वम्ह) जटिल (दाजुकिजा) पित दमन नं याना बिज्याये धुंकूगु जुल । वसपोलं मगध जुजुयात बिया तथा बिज्यागु वचनं मुक्त जुया बिज्यायेया नितिं पूर्वयापिं द्वःच्छिम्ह जटिलपिनि नितिं लट्टिवन उद्यानय् बिज्यात । उगु इलय् मगध जुजु भिर्निगू नहुत (लाख) परिषद् ब्वना वल अले दशबल बुद्धयात वन्दना याना फेतुत । मगध जुजुया परिषद् च्वं पिं ब्राह्मण व गृहपतिपिनि मनय् वितर्क जुल - “छु खः ? उरुवेल काश्यप महाश्रमणयाथाय् ब्रह्मचर्य आचरण याना च्वंगु लाकि अथवा महाश्रमण उरुवेल काश्यपयाथाय् ?”

अर्नलि भगवानं काश्यपयात थःथाय् प्रव्रजित जूगु खँ क्यना बिज्यायेया नितिं थुगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“किमेव दिस्वा उरुवेलवासि, पहासि अग्निं किसकोवदानो ।
पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं, कथं पहीनं तव अग्निहुत्तन्ति” ॥

“हे उरुवेलवासी ! हे तपकृषया समर्थक ! छं छु खना (अग्निहोत्र) यायेगु त्वःता बियागु ? हे काश्यप ! जिं थ्व खँ छंके न्यना च्वना, छंगु अग्निहोत्र गुकथं त्वःतागु ?”

स्वविरं नं भगवान्यागु खँ सिइका लिसः बिल -

“रूपे च सद्दे च अथो रसे च, कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।
एतं मलन्ति उपधीसु जत्वा, तस्मा न विट्ठे न हुते अरञ्जिन्ति” ॥

“यज्ञ यायेवं रूप, शब्द, रस व कामभोगया साधन - मिसात दइ धका धया तल । थजागु उपधितयूत (चित्तया) खिति खंका, उकि आः कामना तथा याइगु यज्ञ व अग्निहोत्रय् जिगु मनय् छुं नं आनन्द मताल ।”

थुगु गाथा न्यंका उरुवेल काश्यपं थःगु शिष्यभाव क्यनेया नितिं तथागतया चरणय् थःगु छुंछो दिका धाल- “भन्ते भगवान् ! छलपोल जिमि शास्ता खः । जि छुपिनि शिष्य खः ।” अले छुमा ताइबःसिमा, निमा, स्वमा ताइबःसिमा ..... न्हेमा ताइबःसिमा अपायजातक आक्सय् न्हेकोतक थहाँ वना तथागतयात वन्दना याना छुखेलिक्क फेतुत । थुगु आश्चर्यया खँ खना जनतां शास्तायागु प्रशंसा यायेगु यात - “अहो ! बुद्धपिनिगु गपाय्धंगु प्रताप ! थपाय्सकं क्वातूगु मत दय्का च्वंम्ह, थःत थःम्हं अरहत् धका भाःपिया च्वंम्ह

१. आचार्य डा. अमृतानन्द महानायक महास्थविरया धापूकथं भगवान् बुद्धं दकले न्हापां कना बिज्यागु जातक हे थुगु महानारदकस्सप जातक खः । स्व जातक संग्रह भाग १ या प्राक्कथन पृ. ३३ स ।

उरुवेल काश्यपयागु मतयात खण्डन याना तथागतं वयात थःगु बशय् कया बिज्यात ।” तथागतं आज्ञा जुया बिज्यात - “थुकी छुं आश्चर्य चाये माःगु मद्दु, यदि जिं आः सर्वज्ञ जुइधुंका थ्वयात दमन यात धयागु खँय् । न्हापा रागी जुया च्वनागु अवस्थाय् नं, उबले जि नारद धयाम्ह ब्रह्मा जुया च्वनाबले थ्वयागु मतयात छिन्नभिन्न याना थ्वयात विनम्र दय्काःगु दु ।” थुलि आज्ञा जुया बिज्यात अले परिषद्दयागु याचनाकथं पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापाया इलय् विदेह राष्ट्रय् मिथिलाय् अङ्ग धयाम्ह जुजुं धर्मानुसार राज्य याना च्वन । वया रुजा धयाम्ह म्हचाय्मचा छम्ह दु, अभिरूपम्ह, बांलाम्ह, द्वःच्छिगू कल्पं निसें प्रार्थना याना च्वंम्ह, महापुण्यवान्म्ह, बडामहारानीया कोखं उत्पन्न जूम्ह । जुजुया मेपिं भिंखुद्वः लानिपिं दु, मस्त मद्दुपिं । वयात म्हचाय् तःसकं यः, मनं निसें यः । जुजुं वया नितिं धीधी प्रकारयागु नीन्यागू ढकिं स्वां व सूक्ष्मगु वस्त्र न्हि न्हिथं छवया च्वन, उकिं वया थःत बांलाक समाये या धका । नयेगु त्वनेगु खँय्ला थुलि उलि धका धया च्वने माःगु हे मखुत । हरेक पक्षपतिकं दान बिइया नितिं द्वःच्छिसाहिं दां बिया तल । जुजुया विजय, सुनाम व अलात धयापिं स्वम्ह अमात्यपिं दुगु जुया च्वन । जुजुं चातुर्मासिक कौमुदुनी (सकिमिला पुन्हीया) उत्सव जुइवं नगर व अन्तःपुरयात देवनगरथे भ्रमः धाय्क समाये याना, बांलाक मोल्हुये धुंका, अनुलिप्त जुया सकतां तिसा वसतं बांलाक छायेपियेधुंका सनिलया बेली यात । अले झ्याःखापा चाय्का दरबारया तलय् दबूलि च्वना अमात्यपिनि दथुइ फेतुना सफागु आकाशय् न्ह्याना वना च्वंगु चन्द्रमण्डलयात स्वया अमात्यपिके न्यन - “भो ! तिमिला दुगु चा साप हे न्ह्याइपुसे च्वं ! थौं सुयागु संगति यायेगु ?”

थुगु अर्थयात प्रकाशित याना बिज्यासे शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“अहु राजा विदेहानं, अङ्गति नाम खत्तियो ।
पहूतयोग्गो धनिमा, अनन्तबलपोरिसो ॥

“सो च पन्नरसिं रत्तिं, पुरिमयामे अनागते ।
चातुमासा कोमुदिया, अमच्चे सन्निपातयि ॥

“पण्डिते सुतसम्पन्ने, म्हितपुब्बे विचक्खणे ।
विजयञ्च सुनामञ्च, सेनापतिं अलातकं ॥

“तमनुपुच्छि वेदेहो, पच्चेकं ब्रूथ सं रुचिं ।
चातुमासा कोमुदज्ज, जुण्हं व्यपहतं तमं ।
कायज्ज रतिया रत्तिं, विहरेमु इमं उतु’न्ति” ॥

“विदेहपिनि अङ्ग धयाम्ह क्षत्रिय जुजु दु । यक्व किसि, सलत दुम्ह, यक्व ऐश्वर्य दुम्ह व अनन्त बल व पौरुष दुम्ह ।”

“वं छन्हु, भिंन्यान्हु दुखुन्हुया पुन्हीया बहनि चान्हे जुइ न्ह्यवः अमात्यपिंत मुंकल ।”

(वं) पण्डित, ज्ञानी, न्हूखाः वय्क न्वं वाइपिं विजय, सुनाप व सेनापति अलातयात थः नापं तल ।”

“विदेह जुजुं इपिं सकसियाके थथःपिसं स्यूथें थूथें लिसः व्यु धका न्ह्यसः न्यन - थौ चतुर्मासया पुन्ही खः । ख्यूंगु अन्धकार मदया विलीन जुइ धुंकल । थौया चाय् जिमिसं सुलिसे संगति यायेगु ?”

“ततो सेनापति रञ्जो, अलातो एतदब्रवि ।
‘हट्टं योग्गं बलं सब्बं, सेनं सन्नाहयामसे ॥
“निय्याम देव युद्धाय, अनन्तबलपोरिसा ।
ये ते वसं न आयन्ति, वसं उपनयामसे ।
एसा मय्हं सका दिट्ठि, अजितं ओजिनामसे’ ॥

“अनंलि सेनापति अलातं थथे धाल - दक्वं सेनात सन्तुष्ट जुया च्वंगु दु, किसि सलत तयार जुया च्वंगु दु । भीसं उकियात सञ्चालन याये नु । हे देव ! थःगु अनन्तबल पौरुषयात युद्धया नितिं छ्चला बिज्याहूँ । गुपिं छ्पिसं त्याका बशय् तये मानिपिं खः इमित त्याका बशय् तये हये । जिगु थ्व हे सिद्धान्त खः, गुगु प्रदेश आःतक मत्याकाःनिगु खः, भीसं उकियात त्याके माल ।”

“अलातस्स वचो सुत्वा, सुनामो एतदब्रवि ।
‘सब्बे तुय्हं महाराज, अमिता वसमागता ॥
“निक्खित्तसत्था पच्चत्था, निवातमनुवत्तरे ।
उत्तमो उस्सवो अज्ज, न युद्धं मम रुच्चति ॥

“अलातयागु खँ न्यना सुनामं धाल - ‘हे महाराज ! छ्पिसं सकलें शत्रुत त्याका तये धुंकूगु दु । सकसिनं अभिन्नगु शस्त्र त्याग याना शान्त जुया च्वने धुंकूगु दु । थौ उत्सवया नितिं भिंगु दिं खः । जित युद्ध यः मताः । छ्पिनि नितिं अन्नपान व खाद्य याकनं काय्के छ्चया बिज्याहूँ । थौ छलपोल प्याखँ म्ये आदिस कामभोगयागु आनन्द कया मोज याना बिज्याहूँ ।”

‘अन्नपानञ्च खज्जञ्च, खिप्पं अभिहरन्तु ते ।
रमस्सु देव कामेहि, नच्चगीते सुवादिते’ ॥
‘सुनामस्स वचो सुत्वा, विजयो एतदब्रवि ।
सब्बे कामा महाराज, निच्चं तव मुपट्ठिता’ ॥
‘न हेते दुल्लभा देव, तव कामेहि मोदितुं ।
सदापि कामा सुलभा, नेतं चित्तमतं मम’ ॥
‘समणं ब्राह्मणं वापि, उपासेमु बहुस्सुतं ।
यो नज्ज विनये कङ्कं, अत्थधम्मविदू इसे’ ॥
‘विजयस्स वचो सुत्वा, राजा अङ्गति मब्रवि ।
यथा विजयो भणति, मय्हम्पेतं व रुच्चति’ ॥
‘समणं ब्राह्मणं वापि, उपासेमु बहुस्सुतं ।
यो नज्ज विनये कङ्कं, अत्थधम्मविदू इसे’ ॥
‘सब्बेव सन्ता करोथ मतिं, कं उपासेमु पण्डितं ।
यो नज्ज विनये कङ्कं, अत्थधम्मविदू इसे’ ॥

‘वेदेहस्स वचो सुत्वा, अलातो एतदब्रवि ।
अत्थायं भिगदायस्मिं, अचेलो धीरसम्मतो’ ॥

‘गुणो कस्सपगोत्तायं, सुतो चित्रकथी गणी ।
तं देव पयिरुपासेमु, सो नो कङ्गं विनेस्सति’ ॥

“अलातस्स वचो सुत्वा, राजा चोदेसि सारथिं ।
भिगदायं गमिस्साम, युत्तं यानं इधा नया’ति” ॥

“सुनामयागु खँ न्यना विजयं धाल - ‘महाराज ! छपिनि नितिं कामभोगया साधनत न्ह्याबलें दया च्वंगु जुल । हे देव ! कामभोग्य मोज यायेगु धयागु छपित दुर्लभ मजू । कामभोग धयागु न्ह्याबलें हे दया च्वंगु दु । उकिं जिगु सिद्धान्त थजागु मखु । भीसं सुं अजाम्ह बहुश्रुतम्ह श्रमण ब्राह्मणयागु संगत याये नु, गुम्ह अर्थधर्मया खँ स्यूम्ह जुया गुगु थौं भीके दुगु शंकायात मदय्का बिये फुम्ह जुइमा ।”

“विजययागु खँ न्यना जुजु अङ्गं धाल - ‘जित ला विजयं धाःगु पाय्छि ताल’ ।”

“भीसं सुं अजाम्ह बहुश्रुतम्ह श्रमण ब्राह्मणयागु संगत याये नु, गुम्ह अर्थधर्मया खँ स्यूम्ह जुया गुगु थौं भीके दुगु शंकायात मदय्का बिये फुम्ह जुइमा’ ।”

“भी सकलें मिले जुया गुम्ह पण्डितयागु संगत यायेगु धयागु खँय् बिचाः याये नु । सु अर्थ धर्मयागु खँ स्यूम्ह ऋषिं थौं जिगु शंकायात समाधान याना बिइ ?”

“विदेह जुजुयागु खँ न्यना अलातं धाल - मृगदायय् धीरवान्म्ह अचेल (नांगाम्ह) दु । व गुणीम्ह खः धयागु न्यने दु । काश्यप गोत्रयाम्ह खः । विचित्रम्ह कथिक खः । गणया नेता खः । हे देव ! भीसं वयागु संगत याये नु । वं भीगु शंकायात समाधान याना बिइ । अलातयागु खँ न्यंबले जुजुं सारथियात प्रेरित यात - जिपिं मृगदाय वने । रथ जोते याना थन हति ।”

“तस्स यानं अयोजेसुं, दन्तं रूपियपक्खरं ।
सुक्कमट्टपरिवारं, पण्डरं दोसिना मुखं ॥

“तत्रासुं कुमुदायुत्ता, चत्तारो सिन्धवा हया ।
अनिलूपमसमुप्पाता, सुदन्ता सोण्णमालिनो ॥

“सेतच्छत्तं सेतरथो, सेतस्सा सेतबीजनी ।
वेदेहो सहमच्चेहि, निय्यं चन्दोव सोभति ॥

“तमनुयायिसु बहवो, इन्दिखग्गधरा बली ।
अस्सपिट्ठिगता वीरा, नरा नरवराधिपं ॥

“सो मुहुत्तं व यायित्वा, याना ओरुय्ह खत्तियो ।
वेदेहो सहमच्चेहि, पत्ती गुणमुपागमि ॥

“येपि तत्थ तदा आसुं, ब्राह्मणिब्भा समागता ।
न ते अपनयी राजा, अकतं भूमिमागते’ति” ॥

“वया नितिं रथ जोते याना हल । दन्तं बने जूगु, बहःयागु घेरा तथा तःगु, शुद्धगु, चुलुगु, तुयुगु व चन्द्रिकार्थे च्वंगु ।”

“अन प्यम्ह तुयुगु कुमुदवर्णयापिं सैन्धव सलत जोते याना तःगु खः, गुपिं वेगय् वायु समानपिं खः, सुदान्तपिं खः अले इमिगु गःपतय् लुंयागु माः क्वखाय्का तःगु दु ।”

“तुयुगु छत्र, तुयुगु रथ, तुयुपिं सलत अले तुयुगु पंखा (बीजनी) लिसे अमात्यपिंसहित विदेह जुजु चन्द्रमार्थे शोभा बिया च्वन ।”

“आपालं इन्द्र खड्गधारीपिं, बलवान्पिं, अश्वारोही मनूतय्सं उम्ह जुजुयागु अनुगमन यात ।”

“व छत्वाःचा लं रथय् च्वन । रथं कुहाँ वया अमात्यपिंसहित विदेह जुजु न्यासि वना हे आजीवकयाथाय् थ्यंकः वन ।”

“अन न्हापा हे वया च्वपिं ब्राह्मण व गृहपतिपिंत जुजुं बिदा बिया मछ्वसे अन हे तया तल ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो सो मुदुका भिसिया, मुदुचित्तकसन्थते ।
मुदुपच्चन्थते राजा, एकमन्तं उपाविसि ॥

“निसज्ज राजा सम्मोदि, कथं सारणियं ततो ।
'कच्चि यापनियं भन्ते, वातानमवियग्गता ॥

“कच्चि अकसिरा वुत्ति, लभसि पिण्डयापनं ।
अप्पाबाधो चसि कच्चि, चक्खुं न परिहायति' ॥

“तं गुणो पटिसम्मोदि, वेदेहं विनये रतं ।
'यापनीयं महाराज, सब्बमेतं तदूभयं ॥

“कच्चि तुहम्पि वेदेह, पच्चन्ता न बलीयेरे ।
कच्चि अरोगं योगं ते, कच्चि वहति वाहनं ।
कच्चि ते व्याधयो नत्थि, सरीरस्सुपतापिया' ॥

“पटिसम्मोदितो राजा, ततो पुच्छि अनन्तरा ।
अत्थं धम्मञ्च जायञ्च, धम्मकामो रथेसभो ॥

“कथं धम्मं चरे मच्चो, मातापितूसु कस्सप ।
कथं चरे आचरिये, पुत्तदारे कथं चरे ॥

“कथं चरेय्य वुड्ढेसु, कथं समणब्राह्मणे ।
कथञ्च बलकायस्मिं, कथं जनपदे चरे ॥

“कथं धम्मं चरित्वान, मच्चा गच्छन्ति सुगतिं ।
कथञ्चेके अधम्मद्दा, पतन्ति निरयं अथो'ति” ॥

“अनंलि उम्ह जुजु नायुगु लासाय् लाया तःगु नायुगु अस्तरणय् व नायुगु कापतय् छखेलिक्क फेतुत ।”

“वं फेतुना आजिवकयाके कुशल समाचार न्यन - ‘भन्ते ! मन तय्क च्वना बिज्याला ? म्हय् वायु आदिं छुं कुपित ला मयाःला ?”

“छु भोजन थाकु मजुइक प्राप्त जू मखुला ? म्हय खास विशेष छुं ल्वय् मदु मखुला ? मिखां मछु मजू मखुला ?”

“अनंलि आजीवकं उम्ह विनीतम्ह विदेह जुजुयाके कुशलक्षेमया खँ न्यना लिसः बिल - ‘महाराज ! भोजनादि सकतां सुविधा दु अले म्ह नं फु ।”

“हे विदेह ! छु छपिनिगु जनपदय् नं विद्रोह ला मजू मखाः ? छु छपिनिगु रथं छंत म्ह सुख मदय्का ला मव्यू मखुला ? छपिनिगु म्हय् सास्ति जुइगु छुं ल्वय् ला मदु मखुला ?”

“थुकथं न्यने कने याये सिधय्का धर्मकामी जुजुं अर्थ, धर्म व ज्ञानया विषयय् कया न्ह्यसः न्यन-हे काश्यप ! मांबौया प्रति मनुखं गजागु धर्माचरण यायेगु ? आचार्यपिनिप्रति गजागु यायेगु ? मिसा व मस्तय्प्रति गजागु यायेगु ? थःसिबे थकालिपिंप्रति गजागु यायेगु ? श्रमण ब्राह्मणपिं प्रति गजागु यायेगु ? सेनातलिसे गजागु यायेगु ? जनपदवासीपिंप्रति गजागु व्यवहार यायेगु ? गजागु धर्माचरण यायेवं मनुखं स्वर्ग लाभ याइ ? अले गजागुलिं गुलिं अधर्माचरण याःपिं क्वय् नरकय् कुतुं वंगु ?”

थुकथं न्यनेवं वयागु न्ह्यसःया लिसः बिये मफया, जया च्वंम्ह द्रहैयात त्वाथलय् मुइक कथिं दाय्थें अथवा जा नया च्वंगु देमाय् चिपः वांछ्वया बियेथें याना - “महाराज ! न्यं” धया थःगु मिथ्या मत (सिद्धान्त) वर्णन यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“वेदेहस्स वचो सुत्वा, कस्सपो एतदब्रवि ।

‘सुणोहि मे महाराज, सच्चं अवितथं पदं ॥

“नत्थि धम्मचरितस्स, फलं कल्याणपापकं ।

नत्थि देव परो लोको, को ततो हि इधागतो ॥

“नत्थि देव पितरो वा, कुतो माता कुतो पिता ।

नत्थि आचरियो नाम, अदन्तं को दमेस्सति ॥

“समतुल्यानि भूतानि, नत्थि जेट्ठापचायिका ।

नत्थि बलं वीरियं वा, कुतो उट्टानपोरिसं ।

नियतानि हि भूतानि, यथा गोटविसो तथा ॥

“लद्धेय्यं लभते मच्चो, तत्थ दानफलं कुतो ।

नत्थि दानफलं देव, अवसो देववीरियो ॥

“बालेहि दानं पञ्जत्तं, पण्डितेहि पटिच्छित्तं ।

अवसा देन्ति धीरानं, बाला पण्डितमानिनो’ति” ॥

“विदेहयागु खँ न्यना काश्यपं धाल - ‘महाराज ! यथार्थ सत्य खँ न्यना बिज्याहुँ ।”

“धर्माचरणया छुं नं भिं-मभिं फल मदु । देव ! परलोक मदु । अनं थन सुनां हया बिइ ?”

“देव ! बौ हे मदु धयागु खाःसा गनया मां, गनया बौ ? आचार्य हे मदु धाःसा गनया असंयतयात संयत सुनां याना बिइगु ?”

“सकलं प्राणीपिं बराबरपिं खः । इपिंमध्ये सुनं तःधं चिधं जुइ मखु, हानं गनं बल मदु, वीर्यं नं मदु । अथे जूगुलिं पुरुष-पराक्रम गनं दइ ? गथे हुंगाया ल्यूनेया च्चका न्ह्योनेया प्वःकाया ल्यूल्यू वइगु खः, अथे हे प्राणीपिं नं नियति (भाग्य) या ल्यूल्यू जुइमाः ।”

“गुम्ह मनु नाप लाये माःगु दु, व नाप हे लाइ, इमिके दान फल गनं वइ । हे देव ! दानयागु फल मदु । दान बिइपिंसं करं याना दान बिइगु खः ।”

“मूर्खतयसं दान बिइगु दय्का तःगु खः । पण्डितपिंसं दान कायेगु स्वीकार याना तल । थःत थःम्हं पण्डित भापिइपिं मूर्खपिंसं करबरं धीर पुरुषपित दान याका च्वंगु खः ।”

थुकथं दानयागु निष्फलतायागु खँ कनेधुंका आः पापयागु फलाभावयागु वर्णन यात -

“सत्तिमे ससता काया, अच्छेज्जा अविकोपिनो ।
तेजो पथवी आपो च, वायो सुखं दुखञ्चिमे ।
जीवे च सत्तिमे काया, येसं छेत्ता न विज्जति ॥

“नत्थि हन्ता व छेत्ता वा, हज्जे येवापि कोचि नं ।
अन्तरेनेव कायानं, सत्थानि वीतिवत्तरे ॥

“यो चापि सिरमादाय, परेसं निसितासिना ।
न सो छिन्दति ते काये, तत्थ पापफलं कुतो ॥

“चुल्लासीतिमहाकप्पे, सब्बे सुज्जन्ति संसरं ।
अनागते तम्हि काले, सज्जतोपि न सुज्जति ॥

“चरित्वापि बहुं भद्रं, नेव सुज्जन्तिनागते ।
पापञ्चेपि बहुं कत्वा, तं खणं नातिवत्तरे ॥

“अनुपुब्बेन नो सुद्धि, कप्पानं चुल्लासीतिया ।
नियतिं नातिवत्ताम, वेलन्तमिव सागरो’ति” ॥

“अग्नि (मि), पृथ्वी, जल (लः), वायु (फय), सुख, दुःख व जीव - थुपिं न्हेता शाश्वत खः, अभेद्य खः, अविकोप्य खः, ध्वयात काटे याना बिइ फुपिं सुं मदु ।”

“थुकियात नाश याइपिं सुं मदु, थुकियात काटे याइपिं सुं मदु, हानं थुकियात नाश याना बिइ फुपिं नं सुं मदु । शस्त्र थुमिगु बिचय् बिचय् जक लाःवनी ।”

“गुम्हसिनं नःगु तलवारं मेपिनिगु छ्चोँ ध्यनी, वं नं उगु अग्नि, पृथ्वी आदियात ध्यनी मखु धाःसा पापफल गनं वइ ?”

“चौरासी महाकल्पतक संसारय् चाचाःहिलेवं (संसरण यायेवं) सकल प्राणीपिं शुद्ध जूवनी । उगु समय सिबे न्ह्यवः संयमं नं शुद्ध जुइ मखु ।”

“आपालं पुण्य याःसां नं समय सिबे न्ह्यवः शुद्धि जुइ मखु । अले यक्व पाप याःसां नं उगु क्षणयागु उल्लंघन जुइ मखु ।”

“चौरासी महाकल्प बिते जुइवं हे भ्नीगु शुद्धि अनायासं हे जुया वइ । भ्नीसं नियतियात अथे हे याना हांचा गाये मफु गथे समुद्रं थःगु किनारायात ।”

थुकथं वं “उच्छेदवाद” यात थःगु सामर्थ्यअनुसार थःगु मत (धर्म=सिद्धान्त) प्रतिपादन याना अलग याना कन ।

“कस्सपस्स वचो सुत्वा, अलातो एतदब्रवि ।
यथा भदन्तो भणति, मय्हम्पेतं व रुच्चति ॥

“अहम्मि पुरिमं जातिं, सरे संसरित्तनो ।
पिङ्गलो नामहं आसिं, लुद्धो गोघातको पुरे ॥

“बाराणसियं फीतायं, बहुं पापं मया कतं ।
बहू मया हता पाणा, महिसा सूकरा अजा ॥

“ततो चुतो इध जातो, इद्धे सेनापतीकुले ।
नत्थि नून फलं पापं, योहं न निरयं गतो’ति” ॥

“काश्यपया खँ न्यना अलातं (मन्त्री) धाल - गथे भन्तेनं कना बिज्यात अथे हे जित नं व पाय्छि ताल ।”

“जिके नं थःगु पूर्वजन्मया खँ लुमंसे वल । जिं न्हापा पिङ्गल (भुयुचा) धयाम्ह गोघातक नाय् खः । जिं समृद्ध वाराणसी यक्व पापकर्म यानागु खः । जिं म्ये, फां व दुगुचात यक्व प्राणीपिं घात यानागु दु ।”

“अनं सिना वना धन समृद्ध सेनापति कुलय् जन्म जुल । निश्चय नं पापकर्मयागु मभिंगु फल मदु । जि नरकगामी जु हे मजुया ।”

“अथेत्थ बीजको नाम, दासो आसि पटच्चरी ।
उपोसथं उपवसन्तो, गुणसन्तिकुपागमि ॥

“कस्सपस्स वचो सुत्वा, अलातस्स च भासितं ।
पस्ससन्तो मुहुं उण्हं, रुदं अस्सूनि वत्तयी’ति” ॥

“ध्व हे मिथिला नगरय् बीजक धयाम्ह दरिद्रम्ह दास छम्ह दुगु खः । व उपोसथ-व्रत च्वना च्वंम्ह खः । व नं उम्ह मुनियाथाय् वल ।”

“वं काश्यपयागु खँ न्यनेधुंका अले अलातयागु खँ नं न्यनेधुंका भचा क्वाःगु सासः ल्हानां मिखां ख्ववि स्वस्वः वय्का हल ।”

“तमनुपुच्छि वेदेहो, ‘किमत्थं सम्म रोदसि ।
किं ते सुतं वा दिट्ठं वा, किं मं वेदेसि वेदन’न्ति” ॥

“वयाके विदेह जुजुं न्यन - ‘अरे ! छाया ख्वया हयागु ? छं छु न्यनागु ? अथवा छु खनागु ? अले छाया जिलिसे थःगु दुःख क्यना च्वनागु ?”

“वेदेहस्स वचो सुत्वा, बीजको एतदब्रवि ।
‘नत्थि मे वेदना दुक्खा, महाराज सुणोहि मे ॥

“अहम्मि पुरिमं जातिं, सरामि सुखमत्तनो ।
साकेताहं पुरे आसिं, भावसेट्टि गुणे रतो ॥

“सम्मतो ब्राह्मणिभानं, संविभागरतो सुचि ।
न चापि पापकं कम्मं, सरामि कतमत्तनो ॥

“ततो चुताहं वेदेह, इध जातो दुरित्थिया ।
गम्भ्हि कुम्भदासिया, यतो जातो सुदुग्गतो ॥

“एवम्पि दुग्गतो सन्तो, समचरियं अधिद्धितो ।
उपहुभागं भत्तस्स, ददामि यो मे इच्छति ॥

“चातुहसिं पञ्चदसिं, सदा उपवसामहं ।
न चापि भूते हिसामि, थेय्यं चापि विवज्जयिं ॥

“सब्बमेव हि नूनेतं, सुचिण्णं भवति निष्फलं ।
निरत्थं मज्जिदं सीलं, अलातो भासती यथा ॥

“कलिमेव नून गण्हामि, असिप्पो धुत्तको यथा ।
कटं अलातो गण्हति, कितवोसिक्खितो यथा ॥

“द्वारं नप्पटिपस्सामि, येन गच्छामि सुग्गतिं ।
तस्मा राज परोदामि, सुत्वा कस्सपभासित’न्ति” ॥

“विदेह जुजुयागु खं न्यना बीजकं थुकथं धाल - ‘महाराज ! जिगु खं (नं) न्यना बिज्याहूँ । जित छुं कष्ट जुया दुःख जूगु म्दु ।”

“जित नं थःगु न्हापायागु जन्मय् सुखयागु खं लुमं । जि न्हापायागु जन्मय् साकेतय् च्वंम्ह खः । जिगु नां भावसेट्ठी खः अले जि गुणीम्ह खः ।”

“जि ब्राह्मण व गृहपतिपिनि पाखें हंका च्वनाम्ह खः, दानीम्ह खः, पवित्र जीवन यापन याना च्वनाम्ह खः । जिं छुं पाप यानागु खं छुं लुममं ।”

“जि अनं सिना थन लः ल्हइम्ह दासीया गर्भय् जन्म जुया गुकिं याना जिगु अवस्था तःसकं बांमलात ।”

“थुगु बांमलागु अवस्थाय् नं जि समान व्यवहार यायेगु कोळिना गुम्हसित माल वयात थःगु बच्चि जा बिया च्वना ।”

“जि चतुर्दशी व पुन्हीबले न्ह्याबले उपोसथ-व्रत धारण याना च्वनाम्ह खः । जिं प्राणीपिनिगु हत्या मयाना अले खूँज्या नं मयाना ।”

“थ्व दक्वदाक्व शील सदाचार निष्फल हे जुल । जि नं अलातं गथे धाल अथे हे भाःपिया च्वनागु खः, ‘थ्व सकतां शील निरर्थक जुल’ ।”

“गथे मसःम्ह जुवाद्यो बुइगु खः, अथे हे जि पराजित जूम्ह जुल अले गथे सःम्ह जुवाद्यो त्याइगु खः अथे हे जि त्याःम्ह जुया ।”

“जिं सुगति प्राप्त जुइगु लुखा गनं मखना । उकिं काश्यपयागु खं न्यना जि ख्वयाम्ह खः ।”

“बीजकस्स वचो सुत्वा, राजा अङ्गति मब्रवि ।
नत्थि द्वारं सुगतिया, नियतिं कहुं बीजक ॥

“सुखं वा यदि वा दुःखं, नियतिया किर लब्धति ।
संसारसुद्धिं सब्बेसं, मा तुरित्थो अनागते ॥

“अहम्मि पुब्बे कल्याणो, ब्राह्मणिब्बेसु ब्यावटो ।
बोहारमनुसासन्तो, रतिहीनो तदन्तरा’ति” ॥

“न्हापां थुपिं निम्हसियागु अले अनं लिपा बीजकयागु खँ न्यना अङ्ग जुजुं धाल - ‘बीजक ! सुगति वनेगु मेगु लँपु मदु । नियतियात पिया च्चनेमाः ।”

“यदि सुख अथवा सुख नियतिं हे दइगु खःसा भविष्यत् सकसियां शुद्धि ला जु हे जुइ । छ हथाये चाये मते ।”

“जि नं थौतक ब्राह्मण व गृहपतिपिनिगु ज्याखँय् लगे जुया च्चना, मुद्दा मामिलाय् फैसला याना जुया च्चना । थुलिया दुने जिं कामरति काये मखँका च्चना ।”

थुलि धया वयाके विदा काकां धाल - “भन्ते काश्यप ! थुलि समयतक बेकारय् जिमिसं प्रमादय् बिते याना । परन्तु आः जिमित आचार्य चूलात । आर्वलि जि कामभोगय् हे भुले जुया च्चं च्चने । आर्वलि छपिनिगु धर्मोपदेश न्यनेत नं विलम्ब हे याना च्चने । छपिं च्चना बिज्याहँ । जिपिं वना छ्वये ।”

“पुनपि भन्ते दक्खेमु, सङ्गति चे भविस्सती’ति” ॥

“यदि मौका वल धाःसा हानं नाप लाइ ।”

“इदं वत्तान वेदेहो, पच्चगा सनिवेसन’न्ति” ।

“थुलि धया विदेह जुजु थःगु भवनय् लिहाँ वन ।”

न्हापां जुजु वःबले, गुण (मुनि) याथाय् वया वयात प्रणाम याना न्ह्यसः न्यं वःम्ह खः । लिहाँ वंगु इलय् प्रणाम मयासे हे वन । गुण (मुनि) यागु अवगुणयागु कारणं वयात नमस्कार तक नं याः मंत । भोजन आदि सत्कार गनं दइ ? जुजुं नं उगु चा फवचायेवं कन्हेखुन्हु अमात्यपितं सःता उजं दय्कल - “जिगु नितिं कामभोगया साधनत जोरे या । आर्वलि जि कामभोगय् हे जक अनुरक्त जुया च्चने । जित मेगु छुं ज्या यायेत हाः वये मते । मुद्दा मामिलाया खँ फलानापिसं यायेगु या ।”

थुलि धया जुजु कामभोगय् हे जक अनुरक्त जुया च्चन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो रत्या विवसाने, उपट्टानम्हि अङ्गति ।
अमच्चे सन्निपातेत्वा, इदं वचनमब्रवि ॥

“चन्दके मे विमानसिं, सदा कामे विधेन्तु मे ।
मा उपगच्छुं अत्थेसु, गुह्यप्पकासियेसु च ॥

“विजयो च सुनामो च, सेनापति अलातको ।
एते अत्थे निसीदन्तु, बोहारकुसला तयो’ ॥

“इदं वत्तान वेदेहो, कामेव बहुमञ्जथ ।
न चापि ब्राह्मणिब्बेसु, अत्थे किस्मिञ्चि ब्यावटो’ति” ॥

“अनंलि चा फवचालेवं थःगु सेवाय् मूवःपिं अमात्यपितं मुंका अङ्ग नरेशं थये धाल ।”

“जिगु चन्दक प्रासादय् नित्य कामभोगयागु व्यवस्था या । प्रकट अथवा गोप्य (रहस्य) खँ ज्वना ज्या दःसां सुं नं जिथाय् मवयेमा ।”

“बीज, सुनाम व अलात सेनापति - थुपिं स्वम्हं न्याये याये सःपिं खः । थुमिसं न्यायया ज्या यायेमाः ।”

“थुलि धायेधुंका विदेह जुजुं कामभोगय् हे जक आपालं आपाः महत्त्व बिइगु यात । आः वं ब्राह्मण व गृहपतिपिनिगु छुं हे ज्याखँय् लगे मजुल ।”

“ततो द्वेसत्तरत्तस्स, वेदेहस्सत्रजा पिया ।
राजधीता रुचा नाम, धातिमातरमब्रवि ॥

“अलङ्करोथ मं खिप्पं, सखियो चालङ्करोन्तु मे ।
सुवे पन्नरसो दिव्यो, गच्छं इस्सरसन्तिके ॥

“तस्सा माल्यं अभिहरिंसु, चन्दनञ्च महारहं ।
मणिसङ्गमुत्तारतनं, नानारत्ते च अम्बरे ॥

“तञ्च सोण्णमये पीठे, निसिन्नं बहुकित्थियो ।
परिकिरिय असोभिंसु, रुचं रुचिरवण्णिनि'न्ति” ॥

“अनं भिंप्यन्हु लिपा रुजा धयाम्ह जुजुया यःम्ह म्हचाय् नं धाइमांयात धाल ।”

“जित तुरन्त समाये याना व्यु, जिमि पासापित नं याना व्यु । कन्हे दिव्य पूर्णिमा खः । जिं जुजुयाथाय् वने ।”

“वयागु नितिं स्वांमात हल, बहु मूल्यवान्गु चन्दन न्ह्योने तये हल । मणि, शङ्ख, मोति व रत्न हया बिल अले थीथी रंगयागु वस्त्रत नं हया बिल ।”

“लुंयागु खःचाय् फेतुना च्वंम्ह बांलाम्ह रुजा (धयाम्ह जुजुया म्हचाय्) यात गः गः मिसातय्सं भुना बांलाका च्वन ।”

“सा च सखिमज्जगता, सब्बाभरणभूसिता ।
सतेरता अब्भमिव, चन्दकं पाविसी रुचा ॥

“उपसङ्गमित्वा वेदेहं, वन्दित्वा विनये रतं ।
सुवण्णखचिते पीठे, एकमन्तं उपाविसी'ति” ॥

“सकतां तिसा वसतं समाये याना तःम्ह, पासापिं व्वना रुजा चन्दक दरबारय् पल्पसा त्वयेथें याना दुहाँ वन ।”

“विदेहयाथाय् वना उम्ह विनयी जुजुयात प्रणाम याना लुं भुना तःगु आसनय् छ्खेलिकक फेतुत ।”

“तञ्च दिस्वान वेदेहो, अच्छरानं व सङ्गमं ।
रुचं सखिमज्जगतं, इदं वचनमब्रवि ॥

“कच्चि रमसि पासादे, अन्तोपोक्खरणि पति ।
कच्चि बहुविधं खज्जं, सदा अभिहरन्ति ते ॥

“कच्चि बहुविधं माल्यं, ओचिनित्वा कुमारियो ।
घरके करोथ पच्चेकं, खिड्दारतिरता मुहं ॥

“केन वा विकलं तुयं, किं खिप्पं आहरन्ति ते ।
मनो करस्सु कुड्ढमुखी, अपि चन्दसमहिपी’ति” ॥

“विदेह जुजुं अप्सरापिनिगु समागम जूथे खन अले उपिं पासापिनि दथुइ रुजायात खंबले वं धाल ।”

“छु प्रासादय मन वंला ? छु पुखुलि न्त्याइपु ताः ला ? छुं छंगु नितिं तःथी प्रकारयागु नसा त्वसा हया ब्यूला ?”

“छु क्रीडाय रतपिं मिसा मस्तयसं थीथी प्रकारयागु स्वां हया प्रत्येक अलग अलग छें समाये याः ला ?”

“छु छु याः वयाम्ह ? तुरन्त थनं हूं । हे कःलीथे जागु ख्वाः दुम्ह ! छु इच्छा जुल व धा, चाहे चन्द्रमार्थे जागु वस्तु हे छाया मजुइमा ।”

“वेदेहस्स वचो सुत्वा, रुचा पितर मब्रवि ।
‘सब्बमेतं महाराज, लब्भतिस्सरसन्तिके ॥

“सुवे पन्नरसो दिब्बो, सहस्सं आहरन्तु मे ।
यथादिन्नञ्च दस्सामि, दानं सब्बवणीस्वह’न्ति” ॥

“विदेह जुजुयागु खं न्यना रुजां बौयात धाल - ‘महाराज ! छपिनि थासं जित सकतां दया च्वंगु दु’ ।”

“कन्हे दिव्य पूर्णिमा खः । जिगु नितिं द्वःच्छिसाहि दां हया बिइ माल । गथे बिल अथे हे सकल याचकपित दान बिया बिये ।”

“रुचाय वचनं सुत्वा, राजा अङ्गति मब्रवि ।
‘बहुं विनासितं वित्तं, निरत्थं अफलं तथा ॥

“उपोसथे वसं निच्चं, अन्नपानं न भुञ्जसि ।
नियतेतं अभुत्तब्बं, नत्थि पुञ्जं अभुञ्जतो’ति” ॥

“रुजायागु खं न्यना अङ्ग जुजुं धाल - ‘छं आपालं आपाः धन बेकारय् खर्चं याना च्वन’ ।”

“छु न्हि न्हिं उपोसथ-व्रत च्वं च्वन अले नये त्वनेगु मयासे च्वं च्वन । छंत नियतियागु कारणं दयालाना च्वने माःगु जुल । मनयेगुली छुं पुण्य मदु ।”

“बीजकोपि हि सुत्वान, तदा कस्सपभासितं ।
‘पस्ससन्तो मुहं उण्हं, रुदं अस्सूनि वत्तयि ॥

“याव रुचे जीवमाना, मा भत्तमपनामयि ।
नत्थि भद्दे परो लोको, किं निरत्थं विहज्जसी’ति” ॥

“(हानं मेगु नं धाल -) उगु इलय् काश्यपयागु भाषण न्यना बीजकं नं क्वाःगु सासः ल्हात अले वयागु मिखां खवि स्वस्व वयका हल ।”

“हे रुजा ! गुबलेतक छ म्वाना च्वनी, नयेगु त्वःते मते । भद्रे ! परलोक द हे मद्, छं थःत थःम्हं बेकारय् द्वाय् कष्ट बिया च्वनागु ?”

“वेदेहस्स वचो सुत्वा, रुचा रुचिरवण्णिनी ।
जानं पुब्बापरं धम्मं, पितरं एतदब्रवि ॥

“सुतमेव पुरे आसि, सक्खि दिट्ठमिदं मया ।
बालूपसेवी यो होति, बालोव समपज्जथ ॥

“मूळ्हो हि मूळ्हमागम्म, भिय्यो मोहं निगच्छति ।
पतिरूपं अलातेन, बीजकेन च मुच्छितुं” ॥

“विदेह जुजुयागु खँ न्यना स्वये हे बांलासे च्वंम्ह रुजां पूर्वापर धर्मयागु खँ स्यूम्ह जूगुलिं बौयात धाल ।”

“न्हापा जिं ध्व खँ न्यना जक तयागु खः, परन्तु थौ थःगु हे मिखां खन, ‘मूर्खयागु संगत याःम्ह मूर्ख हे जुया वनी’ धयागु खँ ।”

“मूढयागु संगत यायेवं मूढम्ह भन् दकले अप्वः मूढ जुया वनी । अलात व बीजकपिनि नितिं जुलसा अथे मूर्ख जुइगु ला पाय्छि हे जू ।”

“त्वञ्च देवासि सप्पञ्जो, धीरो अत्थस्स कोविदो ।
कथं बालेभि सदिसं, हीनदिट्ठि उपागमि ॥

“सचेपि संसारपथेन सुज्झति, निरत्थिया पब्बज्जा गुणस्स ।
कीटोव अग्गि जलितं अपापतं, उपपज्जति मोहमूळ्हो नग्गभावं ॥

“संसारसुद्धीति पुरे निविट्ठा, कम्मं विदूसेन्ति बहू अजानं ।
पुब्बे कली दुग्गहितोवनत्था, दुम्मोचया बलिसा अम्बुजोवा”ति” ॥

“देव ! छपिं जुलसा प्रज्ञावान्म्ह खः, खँ थूम्ह । छपिसं मूर्खपिसंथे मिथ्यामत गुकथं ग्रहण यानागु ?”

“यदि संसारय् अनायास हे शुद्धि जुया वइगु खःसा गुण (मुनि) पिनिगु प्रव्रज्या बेकार जुल । उपिं मूढपिं, च्याना च्वंगु मिइ लाःपिं कीतथे नग्गभाव प्राप्त जुइपिं खः ।”

“संसारय् अनायास हे शुद्धि जुया वइगु खःसा, न्हापा हे थुगु धारण दुपिं आपालं अज्ञजनपिसं कर्मफलयात दोष बिइ । इपिं थुगु दुर्गहीत अर्थया कारणं न्हापा हे पराजित जूपिं जुल । गथे न्याया ककुइ थाःगु कं (हूक) घुतुके थाकुइगु खः, अथे हे थुपिं मिथ्यामतयात घुतुके थाकु ।”

ध्वयां लिपा नं उदाहरण व्युब्युं धाल -

“उपमं ते करिस्सामि, महाराज तवत्थिया ।
उपमाय मिथेकच्चे, अत्थं जानन्ति पण्डिता ॥

“वाणिजानं यथा नावा, अप्पमाणभरा गरु ।
अतिभारं समादाय, अण्णवे अवसीदति ॥

“एवमेव नरो पापं, थोकं थोकम्मि आचिनं ।
अतिभारं समादाय, निरये अवसीदति ॥

“न ताव भारो परिपूरो, अलातस्स महीपति ।
आचिनाति च तं पापं, येन गच्छति दुग्गतिं ॥

“पुब्बेवस्स कतं पुज्जं, अलातस्स महीपति ।
तस्सेव देव निस्सन्दो, यज्जेसो लभते सुखं ॥

“खीयते चस्स तं पुज्जं, तथा हि अगुणे रतो ।
उजुमग्गं अवहाय, कुम्मग्गमनुधावति ॥

“तुला यथा पग्गहिता, ओहिते तुलमण्डले ।
उन्नमेति तुलासीसं, भारे ओरोपिते सति ॥

“एवमेव नरो पुज्जं, थोकं थोकम्पि आचिनं ।
सग्गातिमानो दासोव, बीजको सातवे रतो’ति” ॥

“महाराज ! छपिनिगु हितया नितिं उपमा बिये त्यना । गुलिं पण्डितपिसं उपमाया खं नं खं थुइका काः ।”

“गथे आपाः भार दुपिं ब्यापारीतयगु डुंगा आपा भारी जूगुलिं समुद्रय् डुबे जुइगु खः ।”

“अथे हे मनुखं भति भति यायां पापकर्म यायां आपा भार दयेवं नरकय् कुतुं वनी ।”

“राजन् ! आः अलातया पापया भार इयातु मज्जुनि । वं पाप मुंका च्वन तिनि, गुकिं याना मनू दुर्गति थ्यनिगु खः ।”

“राजन् ! थ्व अलातया न्हापा याना तःगु पुण्यकर्मया कारणं हे व आः सुख भोग याना च्वन ।”

“वयागु पुण्य फुना वना च्वन । उकिं हे व अवगुण सेवी जुल । वं सुमार्गयात त्वःता कुमार्गय् व्वाय् वना च्वन ।”

“गथे तराजु इयातुपाखे क्वसालिइगु खः, अथे हे मनुखं भति भति जूसां पुण्य संचय याःगुलिं व स्वर्गयागु कामना याःम्ह बीजक दासयें जुया कुशल कर्मय् लगे जुया च्वन ।”

मेगु नं धाल -

“यमज्ज बीजको दासो, दुक्खं पस्सति अत्तनि ।
पुब्बेवस्स कतं पापं, तमेसो पटिसेवति ॥

“खीयते चस्स तं पापं, तथा हि विनये रतो ।
कस्सपच्च समापज्ज, मा हेवुप्पथमागमा’ति” ॥

“थ्व गुम्ह बीजक दासं दुःख सिया च्वंगु खः व वया न्हापा याना तःगु पापकर्म खः गुकिं याना वं भोग याना च्वंगु खः ।”

“वयागु उगु पापकर्म क्षीण जुया वना च्वन । उकिं हे व सदाचारय् रत जूम्ह खः । हे पिता ! छपिं काश्यपयागु संगतिया कारणं कुमार्गगामी मज्जुइमा ।”

अले वयात कुसंगतिया दोष व सत्संगतियागु गुण कन -

“यं यञ्चि राज भजति, सन्तं वा यदि वा असं ।
सीलवन्तं विसीलं वा, वसं तस्सेव गच्छति ॥

“यादिसं कुरुते भित्तं, यादिसं चूपसेवति ।
सोपि तादिसको होति, सहवासो हि तादिसो ॥

“सेवमानो सेवमानं, सम्फुट्टो सम्फुसं परं ।
सरो दिद्धो कलापंव, अलित्तमुपलिम्पति ।
उपलेपभया धीरो, नेव पापसखा सिया ॥

“पूतिमच्छं कुसग्गेन, यो नरो उपनय्हति ।
कुसापि पूति वायन्ति, एवं बालूपसेवना ॥

“तगरञ्च पलासेन, यो नरो उपनय्हति ।
पत्तापि सुरभि वायन्ति, एवं धीरूपसेवना ॥

“तस्मा पत्तपुटस्सेव, जत्वा सम्पाकमत्तनो ।
असन्ते नोपसेवेय्य, सन्ते सेवेय्य पण्डितो ।
असन्तो निरयं नेन्ति, सन्तो पापेन्ति सुग्गति'न्ति” ॥

“राजन् ! मनुखं गजागु संगत यात, चाहे भिंगु यायेमा, अथवा मभिंगु । चाहे सदाचारीम्ह जुइमा अथवा दुराचारीम्ह जुइमा, मनु अजाम्ह हे जुया वनी ।”

“अथे हे मनुतलिसे मित्रता याइगु खः, न्ह्याम्हलिसे संगत याःसां उम्ह मनु नं अथे हे जुया वनी, छायाकि वयागु संगति हे अजागु खः ।”

“गुगुलिसे स्पर्श जुल, स्पर्श जूम्ह नं अथे हे जुइ, अले गुम्हलिसे संगत याना जुल व संगत याना जूम्ह नं अथे हे जुइ, गथे विषय् फिना तःगु बाणतयगु थलय् तीरत तल धाःसा व नं विष भ्याः जूथे । उकिं निन्दा जुइगु भयं बुद्धिमान्म्ह मनुखं पापीपिनिगु संगत याये मज्यू ।”

“गुम्ह मनुखं कुशघाँसं नवःगु न्याँयात चिना यंकल धाःसा कुशघाँय् नं ध्वग्गी नवया वइ । ध्व हे अवस्था मूर्खपिलिसे संगत यायेवं जुइ ।”

“गुम्ह मनुखं तगर (श्रीखण्ड) यागु सुगन्धयात पलाससिं नापं तया यंकेवं पलाससिया सिमा हः तकं सुगन्धित जुया वइ ।”

“उकिं ध्व खँ सिइका जि नं पलासया हःया खँयथे पाण्डित्य प्राप्त याये फु, बुद्धिमान्म्ह मनुया नितिं असत्पुरुषपिनिगु संगत याये मज्यू, सत्पुरुषपिनिगु संगत यायेमाः । असत्पुरुषपिनिगु संगतिं नरकय् यंकी, सत्पुरुषपिनिगु संगतिं स्वर्ग थ्यंकी ।”

थुकथं राजकन्यां खुपु गाथाद्वारा बौयात धर्मोपदेश बिया न्हापा थःम्ह दुःख सिया वयागु खँ वर्णन यायां कन -

“अहम्मि जातियो सत्त, सरे संसरित्तनो ।
अनागतापि सत्तेव, या गमिस्सं इतो चुता ॥

“या मे सा सत्तमी जाति, अहु पुब्बे जनाधिप ।
कम्मरपुत्तो मगधेसु, अहुं राजगहे पुरे ॥

“पापं सहायमागम्म, बहुं पापं कतं मया ।
परदारस्स हेटेन्तो, चरिम्हा अमरा विय ॥
“तं कम्मं निहितं अट्ठा, भस्मच्छत्रोव पावको ।
अथ अज्जेहि कम्मोहि, अजायिं वंसभूमियं ॥
“कोसम्बियं सेट्टिकुले, इट्ठे फीते महद्धने ।
एकपुत्तो महाराज, निच्चं सक्कतपूजितो ॥
“तत्थ मित्तं असेविसं, सहायं सातवे रतं ।
पण्डितं सुतसम्पन्नं, सो मं अत्थे निवेसयि ॥
“चातुदसिं पच्चदसिं, बहुं रत्तिं उपावसिं ।
तं कम्मं निहितं अट्ठा, निधीव उदकन्तिके ॥
“अथ पापान कम्मानं, यमेतं मगधे कतं ।
फलं परियाग मं पच्छा, भुत्वा दुडुविसं यथा ॥
“ततो चुताहं वेदेह, रोरुवे निरये चिरं ।
सकम्मुना अपच्चिस्सं, तं सरं न सुखं लभे ॥
“बहुवस्सगणे तत्थ, खेपयित्वा बहुं दुखं ।
भिन्नागते अहं राज, छगलो उद्धतप्फलो’ति” ॥

“जित नं थःगु न्हेगू जन्मतकयागु (दुःखसियागु) खँ लुमं, अले हानं मेगु न्हेगू जन्मया खँ नं लुमं गन गन जि सिना जन्म जूवनागु (देवलोक व मनुष्यलोकया) थायूत खः ।”

“हे जनाधिप ! व जिगु न्हेगू जन्म न्ह्यवः, जि उगु जन्मय् जिं मगधय् राजगृहय् लुँकमि जुया जन्म कयागु खः ।”

“मभिंगु संगतियागु कारणं जिं यक्व पाप याना । जिं देवतापिसंथे मिसात स्यंकः जुया च्वना ।”

“जिगु उगु कर्म नौलि दुने सुपिना च्वंगु मिथे दुने सुपिना च्वन । मेगु छगू कर्मया फलस्वरुप जिगु जन्म वंस देशय् जुल ।”

“जि कोसम्बी छगू समूद्धगु, महाधनवा सेठया कुलय् जुल । महाराज ! जि याकः काय् खः । जित न्हिन्हं आदर सम्मान याना तल, पूजा याना तल ।”

“अन छम्ह पण्डित, ज्ञानी, शुभ कर्मी मित्रयागु संगति याना । वं जित सदर्थय् लगे याना बिल ।”

“जि आपालं आपाः चतुर्दशी व पुन्हिखुन्हु उपोसथ-व्रत च्वना । जिगु उगु कर्म लखय् दुने डुबे जुया च्वंगु धनथे सुपिला च्वन ।”

“गुगु पापकर्म जिं मगधय् यानागु खः, उकिया फल जिगु ल्यूल्यु वल गथे नया तःगु मभिंगु विषया फलथे ।”

“हे विदेह जुजु ! अनं च्युत जुया जिगु थःगु कर्मया हूनिं रौरव नरकय् यंका उत्पन्न याना बिल अले अन ताःकालतक दुःख सियेधुंका जि, हे राजन् ! भेण्णाकटय् भार ल्हइम्ह दुगुचा जुयाम्ह जुल ।”

थुगु खँयात क्यनेत गाथाद्वारा कन -

“सातपुत्ता मया वूढ्हा, पिड्डिया च रथेन च ।
तस्स कम्मस्स निस्सन्दो, परदारगमनस्स मे’ति” ॥

“जिं अमात्यपिनि कायपितं थःगु म्हायु तया व गाडी जोते जुया ल्हया बिया । ध्व सकतां जिगु व हे परस्त्रीगमनयागु फल खः ।”

अनं च्युत जुया जंगलय् माकःया योनी जन्म जुया । जन्म जूगु दिनय् हे यूथपति (सरदार) यात क्यने यंकल । वं ‘जिमि काय हति’ धका धाल अले वयात चिल्लाये दंक वां न्ह्यया अण्डकोष तद्धयाना (खसी) याना बिल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां धाल -

“ततो चुताहं वेदेह, कपि आसिं ब्रहावने ।
निलुञ्चितफलोयेव, यूथपेन पगब्धिना ।
तस्स कम्मस्स निस्सन्दो, परदारगमनस्स मे’ति” ॥

“हे विदेह जुजु ! अनं च्युत जुया जि महावनय् माकः (कपि) जुया उत्पन्न जुया । प्रगल्भम्ह यूथपतिं अण्डकोष तद्धयाना बिल । ध्व परस्त्रीगमनयागु हे फल खः ।”

ध्वयां लिपा मेमेगु जन्मयागु खँ नं क्यना धाल -

“ततो चुताहं वेदेह, दस्सनेसु पसू अहं ।
निलुञ्चितो जवो भद्रो, योग्गं वूढ्हं चिरं मया ।
तस्स कम्मस्स निस्सन्दो, परदारगमनस्स मे ॥

“ततो चुताहं वेदेह, वज्जीसु कुलभागमा ।
नेविन्थी न पुमा आसिं, मनुस्सत्ते सुदुल्लभे ।
तस्स कम्मस्स निस्सन्दो, परदारगमनस्स मे ॥

“ततो चुताहं वेदेह, अजायिं नन्दने वने ।
भवने तावत्तिसाहं, अच्छरा कामवण्णिनी ॥

“विचित्रवत्थाभरणा, आमुत्तमणिकुण्डला ।
कुसला नच्चगीतस्स, सक्कस्स परिचारिका ॥

“तत्थ टिताहं वेदेह, सरामि जातियो इमा ।
अनागतापि सत्तेव, या गमिस्सं इतो चुता ॥

“परियागतं तं कुसलं, यं मे कोसम्बियं कतं ।
देवे चेव मनुस्से च, सन्धाविसं इतो चुता ॥

“सत्त जच्चो महाराज, निच्चं सक्कतपूजिता ।
थीभावापि न मुच्चिस्सं, छट्टा निगतियो इमा ॥

“सत्तमी च गति देव, देवपुत्तो महिद्धिको ।
पुमा देवो भविस्सामि, देवकायस्मिमुत्तमो ॥

“अज्जापि सन्तानमयं, मालं गन्थेन्ति नन्दने ।
देवपुत्तो जवो नाम, यो मे मालं पटिच्छति ॥

“भुहुत्तो विय सो दिब्बो, इध वस्सानि सोळस ।
रत्तिन्दिवो च सो दिब्बो, मानुसिं सरदोसतं ॥

“इति कम्मनि अन्वेन्ति, असङ्खेय्यापि जातियो ।
कल्याणं यदि वा पापं, न हि कम्मं विनस्सती’ति” ॥

“अनं च्युत जुया दशार्णव देशय् जि थुसा जुया उत्पन्न जुल । जिगु अण्डकोष स्यंका बिल । जि न्यासि वनेगुलि बांलाम्ह खः । जिं ताःकालतक भारी ल्ह्यया बिया । थ्व जित परस्त्रीगमनयागु फल दत ।”

“हे विदेह जुजु ! थनं च्युत जुया जिं वज्जी जनपदय् छगू कुलय् जन्म ग्रहण याना । उगु दुर्लभ मनुष्य योनि दत नं जि मिसा नं मखु, मिजं नं मखुम्ह अर्थात् नपुंसकम्ह जुल । थ्व जिगु परस्त्रीगमनयागु परिणाम खः ।”

“हे विदेह जुजु ! अनं च्युत जुया जि नन्दन बनय् उत्पन्न जूवना – त्रयस्त्रिंश भवनय् अप्सरा जुल, यत्थे रूप धारण याये फुम्ह, विचित्रगु तिसा व मणि कुण्डलं सुया तःम्ह, नृत्यगीत यायेगुलि कुशलम्ह, अले शक्रया सेविका ।”

“जि उगु जन्म जुया च्वं च्वनाबले, हे विदेह जुजु ! जित न्हेगू जन्मयागु खँ लुमना वल । अले हानं जिं उगु न्हेगू जन्मयागु खँ नं स्यू, गन गन अनं च्युत जुया जन्म जुइ माःगु खँ ।”

“जिं कोसम्बी गुगु कुशलकर्म यानागु खः उकियागु फल बिइगु पाः वल । जिं सिल, आः थनं च्युत जुया जि देवयोनि व मनुष्य-योनी उत्पन्न जुइगु जुल धका ।”

“महाराज ! थुपिं न्हेगू जन्मतक जि शक्रया पाखें न्हिथं माने याका च्वनाम्ह जुल । थुपिं खुगू जन्मतक जि मिसायागु जन्मं मुक्त जुये मफुम्ह जुल ।”

“हे देव ! जिगु न्हेगूगु जन्म प्रतापीम्ह देवपुत्रया रूपय् जुइ । जि देवयोनी पुरुष देवता जुया उत्पन्न जूवने ।”

“थौनिसें हे नन्दन बनय् क्रमिक माला हनेगु याये धुंकल । जव धयाम्ह देवपुत्रं जित स्वांमालं क्वखायेकी ।”

“थुपिं भिखुदँ दिव्यलोकय् जुलसा छगू सेकेण्ड (मुहूर्त) भर जक खः अले दिव्यलोकया छ्वा छन्हू मनुष्यलोकय् सच्छिगू वर्ष खः ।”

“थुकथं असंख्य जन्म जन्मान्तरतक नं मनुतयगु कर्म प्राणीपिनि ल्यूल्यू वया च्वनी । भिंगु अथवा मभिंगु यानागु कर्म फुना वनी मखु ।”

थनं लिपा धर्मोपदेश ब्युब्युं वं धाल –

“यो इच्छे पुरिसो होतुं, जातिं जातिं पुनप्पुनं ।
परदारं विवज्जेय्य, धोतपादोव कद्दमं ॥

“या इच्छे पुरिसो होतुं, जातिं जातिं पुनप्पुनं ।
सामिकं अपचायेय्य, इन्दवं परिचारिका ॥

“यो इच्छे दिव्यभोगञ्च, दिव्यमायुं यसं सुखं ।
पापानि परिव्रजेत्वा, तिविधं धम्ममाचरे ॥

“कायेन वाचा मनसा, अप्पमत्तो विचक्खणो ।
अत्तनो होति अत्थाय, इत्थी वा यदि वा पुमा ॥

“ये केचिमे मानुजा जीवलोके, यसस्सिनो सब्बसमन्तभोगा ।
असंसयं तेहि पुरे सुचिण्णं, कम्मस्सकासे पुथु सब्बसत्ता ॥

“इङ्गानुचिन्तेसि सयम्पि देव, कुतोनिदाना ते इमा जनिन्द ।
या ते इमा अच्छरासन्निकासा, अलङ्कता कञ्चनजालछन्ना’ति” ॥

“सुं गुम्हसियात बारम्बार मिजैया जन्म जक दया च्वंसां व परस्त्रीगमनं उलि हे तापाना च्वनेमाः
गुलि तुति सिला तःम्हं ध्याचः नापं तापाना च्वंथें ।”

“सुं गुम्ह मिसायात बारम्बार मिजैया जन्म जक दया च्वंसां वं थः मिजैयागु उकथं हे सेवा याना
च्वनेमाः गथे इन्द्रयात वया सेविकापिसं सेवा याना च्वंथें ।”

“सुं गुम्हसिनं दिव्य-भोग, आयु, यश व सुखयागु इच्छा यायेगु खःसा वं पापलिसे तापाक च्वना
त्रिविध (स्वथी) कर्म यायेमाः ।”

“सुं गुम्ह अप्रमादी, बुद्धिमानं शरीर, मन व वचनं पुण्यकर्म यात धाःसा व मिसा जुइमा अथवा
मिजै, वं थःगु कल्याण याइ ।”

“जीवलोकर्य गुलि नं यशस्वी व ऐश्वर्यवान्पिं प्राणीपिं दु, इमिसं अवश्य नं पूर्वजन्मय् भिंगु कर्म
याना वःगु दु । सकल प्राणीपिं कर्मयागु हे आधीनयापिं खः ।”

“हे देव ! छपिसं नं विचाः याना स्वया बिज्याहूँ, गुपिं थुपिं अलंकृतपिं लुंया जालं भुना तःपिं
अप्सरपिसं भुना च्वंगु खः, व छपिनि छु कर्मयागु परिणाम खः ?”

थुकथं वं बौयात अनुशासित यात । उगु अर्थयात क्यनेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“इच्चेवं पितरं कञ्जा, रुचा तोसेसि अङ्गति ।
मूढहस्स मग्गमाचिक्खि, धम्ममक्खासि सुब्बता’ति” ॥

“थुकथं रुजा धयाम्ह जुजुया म्हायं अङ्ग धयाम्ह बौयात सन्तुष्ट यात । उम्ह सन्नत दुम्ह मूढह
जुजुयात लं क्यना बिल अले धर्मया उपदेश बिल ।”

थुकथं वं पूर्वाह्न इलं निसें शुरु याना, चच्छिं बौयात उपदेश बिया च्वन - “देव ! उम्ह नांगागु
मिथ्यामत दुम्हसियागु सिद्धान्तयात ग्रहण याये मते । ‘ध्व लोक नं दु, परलोक नं दु, भिंगु व मभिंगु
कर्मया फल नं दु’ धाइपिं जिथें जापिं कल्याणमित्रपिनिगु धया खँ ग्रहण याना बिज्याहूँ । तीर्थ मदुगुलि
तिंगन्हुया वने मते ।” थथे धाल नं वं वया बौयात मिथ्यादर्शनं मुक्त याना बिये मफु । व केवल वयागु
नायुगु बोली न्यना लयताया च्वन । मांबौ धयापितं यःम्ह सन्तानया न्वं वाइगु यइगु जुया च्वन । परन्तु
उकिं वयात थःगु मिथ्यामत त्वःतके मफइगु जुया च्वन । सारा नगर छगुलिं ‘राजकन्या रुजां बौयात
धर्मोपदेश बिया मिथ्यामतं मुक्त याना च्वन’ धका हल्ला जुल । जनता सन्तुष्ट जुल - ‘राजकन्यां बौयात
मिथ्यादर्शनं मुक्त याना नगरवासीपिनिगु कल्याण यात’ धका । बौयात खँ न्यंकेगुली असमर्थ जुल नं वं
थःगु कुतः छ्वासु मयासे न्ह्यात्थे याना नं बौयात कल्याण याये धका निश्चय यात । वं छ्चनय् ल्हाः तया

बिन्ति याना भिगू दिशायात नमस्कार यायां प्रार्थना यात - “थुगु लोकय् लोक संरक्षक धार्मिक श्रमण ब्राह्मणपिं दु, लोकपाल देवतापिं दु, महाब्रह्मपिं दु । इपिं वया थःगु बलं जिमि बौयात मिथ्यामतं मुक्त याना बिये माल । ध्वयागु छुं गुण मदुसां नं, जिगु गुण, जिगु बल, जिगु सत्यया कारणं वया ध्वयागु मिथ्यादृष्टियात मदय्का सारा संसारयागु कल्याण याना बिये माल ।”

उगु इलय् बोधिसत्त्व नारद धयाम्ह महाब्रह्मा खः । बोधिसत्त्वं थःगु मैत्री-भावनाया कारण, करुणया कारण, उदाराशयतायागु कारणं थ्व खँ स्वयेया नितिं, गजाम्ह प्राणी बांलाक याना च्वन, गजाम्ह प्राणी बांलाक याना मच्चं धयागु खँ स्वयेया नितिं संसारपाखे इलय् व्यलय् स्वयेगु याना च्वन । उखुन्हुया दिनय्, वं राजकन्यां थः बौयात मिथ्यादृष्टिं छुटे यायेया नितिं लोक संरक्षक देवतापिंत नमस्कार याना च्वंगु खन । वं बिचाः यात- “जि छम्ह त्वःता सुं मेम्ह मदु गुम्हसिनं थुम्ह जुजुयात मिथ्यादृष्टिं मुक्त याना बिये फुगु खः । थौं जिगु नितिं जिं राजकन्यायात संग्रह यायेगु व परिजनपिंसहित जुजुयात कल्याण याना वये बहः जू ।” हानं बिचाःयात- “छु भेष्य् वंसा बेश जुइ ?” वया मती लुल, “मनूत धयापिंत प्रव्रजितपिं यःता जू । इमिसं प्रव्रजितपिंत हना बना याः । इमित इमिसं धाःगु खँ नं यःता जू ।” उकिं वं प्रव्रजितयागु भेष्य् वनेगु कोछित । अनलि वं सुन्दर, सुवर्ण-वर्ण मनुष्यरूप दय्का, बांलाक जटां चिना, जटाय् दुने ह्याउँगु वस्त्र पुना पिने ह्याउँगु रंगया वल्कल चीवर पुना लुंयागु का, सुका जडे याना तःगु, वहःयागु बुत्ता दुगु अजिनचर्म (छचंगु) ब्वहलय् पाछाया मोति थुना तःगु लुंयागु खिपतय् पात्र पाछाया, स्वंगू थासय् बुत्ता दुगु तुतां ज्वना, मिहचा पाछाया, मोति थुना तःगु भिम्पूया कमण्डलु ज्वना वन । थ्व हे ऋषिभेषं व आकाशं चम्के जूगु चन्द्रमा समान आकाशमार्गं वया, अलंकृत चन्द्रमा दरबारया च्वतय् जुजु च्वनिगु थासय् दुहाँ वयेथें जुजुया न्ह्योने आकाशय् दना च्वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“अथागमा ब्रह्मलोका, नारदो मानुसिं पजं ।

जम्बुदीपं अवेक्खन्तो, अद्वा राजानमङ्गतिं ॥

“ततो पतिट्ठा पासादे, वेदेहस्स पुरत्थतो ।

तञ्च दिस्वानानुप्पत्तं, रुचा इसिमवन्दथा’ति” ॥

“ब्रह्मलोकं नारदमुनिं जम्बूद्वीपपाखे स्वःबले अङ्ग धयाम्ह जुजुयात खन । अले व ब्रह्मलोकं मनुष्यलोकय् वल ।”

“व विदेह जुजुया न्ह्योने प्रासादय् वया च्वंवल । वयात वःगु खना रुजां उम्ह ऋषियात नमस्कार यात ।”

जुजुं नं वयात खंबले वयागु ब्रह्मतेजया प्रभावं थःगु आसनय् फेतुना च्वने मफुत । व कुहाँ वया बय् दना वं वःगु थाय्, नां व गोत्र न्यन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“अथासनम्हा ओरुह, राजा व्यथितमानसो ।

नारदं परिपुच्छन्तो, इदं वचनमब्रवि ॥

‘कुतो नु आगच्छसि देववणि, ओभासयं सब्बदिसा चन्दिमाव ।

अक्खाहि मे पुच्छितो नामगोत्तं, कथं तं जानन्ति मनुस्सलोके’ति” ॥

“भयभीत जूम्ह जुजुं आसनं दना कुहाँ वल अले नारदमुनियाके नृत्यसः न्यसे वं धाल - ‘हे देव वर्णे ! छपिनिगु आगमन गनं जुल ? छपिं चन्द्रमार्थे बहनियात प्रकाशित याना बिज्यात । जि न्यना च्वनाम्हसित छपिनिगु नां व गोत्र कना बिज्याहूँ । छपितं मनुष्यलोक्य गुकथं म्हसिइकेगु ?”

वं “थुम्ह जुजु परलोक माने मयासे च्वंम्ह खः, थ्वयात परलोकया खँ कने माल” धका बिचाः याना वं धाल -

“अहज्जि देवतो इदानि एमि, ओभासयं सब्बदिसा चन्दिमाव ।
अक्खामि ते पुच्छितो नामगोत्तं, जानन्ति मं नारदो कस्सपो चा’ति” ॥

“जिं चन्द्रमां बहनि प्रकाशित याइम्हर्थे जुया देवलोकं वयाम्ह खः । जिं छं न्यनेवं छंत नां व गोत्रया खँ कने । जित नारद व काश्यपकथं म्हसिइका काः ।”

जुजुं बिचाः यात । परलोकया खँ लिपा नं न्यने कने याये ज्यू । न्हापां थ्वयाके ऋद्धियागु खँ निं न्यने । थुलि बिचाः याना गाथा धाल -

“अच्छेररूपं तव यादिसञ्च, वेहायसं गच्छसि तिट्ठसी च ।
पुच्छामि तं नारद एतमत्थं, अथ केन वण्णेन तवायमिद्धी’ति” ॥

“गथे छपिनिगु आश्चर्यकरगु रूप दुर्थे तुं छपिं आकाशय स्थित जुया च्वन, अले आकाशमार्ग वनेगु याना च्वन, हे नारद ! जिं थ्व खँ न्यना च्वना, छंगु थुगु ऋद्धि गजागु खः ?”

नारदं लिसः बिल -

“सत्त्वञ्च धम्मो च दमो च चागो, गुणा ममेते पकता पुराणा ।
तेहेव धम्मेहि सुसेवितेहि, मनोजलो येन कामं गतोस्मी’ति” ॥

“सत्य, धर्म, संयम व त्याग - थुपिं जिगु स्वाभाविक पुलांगु गुणत खः । थुपिं हे धर्मतयूत बांलाक पालन याना तया तयागु दुगुलिं जि गन वने मास्ते वल अन मनया वेगं थ्यंकः वनेगु खः ।”

थथे धाल नं क्वातुगु मिथ्यादृष्टियागु कारणं व परलोक्य श्रद्धा मतःगु कारणं वं ‘छु पुण्यकर्मयागु फल दुला’ धका न्यन्यं गाथा धाल -

“अच्छेरेमाचिक्खसि पुञ्जसिद्धिं, सचे हि एतेहि यथा वदेसि ।
पुच्छामि तं नारद एतमत्थं, पुट्ठो च मे साधु वियाकरोही’ति” ॥

“थ्व गुगु छं पुण्य सिद्धियागु खँ ल्हाना च्वन, थ्वला तःसकं आश्चर्ययागु खँ जुल । यदि थ्व छं धात्थे हे खत धाःसा, हे नारद ! जिं छंके थ्व खँ न्यना च्वना । न्यना च्वनाम्ह जित छं लिसः ब्यु ।”

नारदं धाल -

“पुच्छस्सु मं राज तवेस अत्थो, यं संसयं कुरुसे भूमिपाल ।
अहं तं निस्संसयतं गमेमि, नयेहि जायेहि च हेतुभी चा’ति” ॥

“हे राजन् ! छं शंका दुगु न्ह्यागुं खँ न्यं, जिं छंत सकारण क्यना, ज्ञानं व हेतुं थुइका बिये ।”

जुजुं धाल -

“पुच्छामि तं नारद एतमत्थं, पुट्ठो च मे नारद मा मुसा भणि ।
अत्थि नु देवा पितरो नु अत्थि, लोको परो अत्थि जनो यमाहू’ति” ॥

“हे नारद ! जिं छपिंके थ्व खँ न्यना च्वना । जिं न्यनेवं मखुगु खँ ल्हाये मते । थ्व गुगु लोकं धया च्वन, ‘देवतापिं दु, बौ दु, परलोक दु,’ थ्व छु धात्थे हे दुगु खःला ?”

नारदं धाल -

“अत्थेव देवा पितरो च अत्थि, लोको परो अत्थि जनो यमाहु ।
कामेसु गिद्धा च नरा पमूळ्हा, लोकं परं न विदू मोहयुत्ता’ति” ॥

“देवतापिं नं दु, बौपिं नं दु, अले मनूतयसं धया च्वंगु परलोक दु धका, व नं दु । कामभोग्य आसक्तपिं मूर्खपिं मनूत मोहलय् ग्रसित जूगुया कारणं परलोक दु धका सिइ मखु ।”

थ्व खँ न्यना जुजुं वयात गिजे यायेथे याना गाथां धाल -

“अत्थीति चे नारद सदहासि, निवेसनं परलोके मतानं ।
इधेव मे पञ्च सतानि देहि, दस्सामि ते परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“हे नारद ! सिइ धुंक्पिं परलोकय् वनी धयागु विश्वास दुसा जित थन हे न्यासः दां त्यासा हिं । जिं छंत परलोकय् द्वःच्छि पुला बिये ।”

बोधिसत्त्वं परिषद्या दथुइ हे वयात निन्दा यायां गाथात धाल -

“दज्जेमु खो पञ्च सतानि भोतो, जज्जामु चे सीलवन्तं वदज्जुं ।
लुदं तं भोत्तं निरये वसन्तं, को चोदये परलोके सहस्सं ॥

“इधेव यो होति अधम्मसीलो, पापाचारो अलसो लुदकम्मो ।
न पण्डिता तस्मि इणं ददन्ति, न हि आगमो होति तथाविधम्हा ॥

“दक्खञ्च पोसं मनुजा विदित्वा, उट्टानकं सीलवन्तं वदज्जुं ।
सयमेव भोगेहि निमन्तयन्ति, कम्मं करित्वा पुन माहरेसी’ति” ॥

“जिमिसं छपिंत न्यासः दां बियेगु जुल, यदि जिमिसं छपिं छम्ह सदाचारीम्ह खः उदारम्ह खः धका म्हस्यूसा । क्रूर स्वभावयाम्ह छपिं नरकय् लाइम्ह जूसा अन परलोकय् द्वःच्छिया त्यासा सुनां पुला बिइगु ?”

“गुम्ह मनू अधार्मिकम्ह, दुराचारीम्ह, अलसीम्ह, क्रूरम्ह जुल धाःसा पण्डितजनपिसं थजाम्ह मनूयात थुगु लोकय् नं त्यासा बिइ मखु, छायाधाःसा थजाम्हसिनं त्यासा लित बिइ हइ मखु ।”

“गुम्ह मनूयात दक्षम्ह, उत्साहितम्ह सदाचारीम्ह, उदारम्ह धका म्हसिइ, वयात थःत आवश्यक जुइगु इलय् त्यासा का वा धका निमन्त्रणा बिइगु जुया च्वन, अले ज्या सिधय्का लिपा लित बिइ हिं धका धाइगु जुया च्वन ।”

थुकथं ब्वः बिया जुजुयात खँ न्यंकेवं जुजु हतप्रभ जुल । जनतां प्रसन्न जुया सारा नगरय् हल्ला याना जुल - “देव ऋषि महाप्रतापीम्ह खः । थौं जुजुयात मिथ्यादृष्टिं मुक्त याना बिइ ।” बोधिसत्त्वया प्रतापं उगु न्हेगू योजनयागु मिथिला नगर चाकलय् छम्ह मनू नं अजाम्ह मदु गुम्हसिनं वयागु धर्मोपदेश मताःगु खः । अनलि बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह जुजुं मिथ्यादृष्टियात तःसकं क्वातुक ज्वना तल । थ्वयात नरकयागु भय क्यना, मिथ्यादृष्टि त्वःतका हानं देवलोकयागु खँ कना आश्वस्त याना बिये ।” थुलि बिचाः याना, “महाराज ! यदि मिथ्यामतयात त्याग मयात धाःसा अत्यन्त दुःखया छें जुया च्वंगु नरकय् लाः वनी” धका नरकया खँ कनेगु यात -

“इतो चुतो दक्खसि तत्थ राज, काकोलसङ्गेहि विकस्समानं ।
तं खज्जमानं निरये वसन्तं, काकेहि गिज्जेहि च सेनेकेहि ।
सञ्चिन्नगतं रुहिरं सवन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“हे राजन् ! थनं परलोक वनेवं छं खनि, छंत क्वःतयगु बथानं क्वाना नया च्वंगु । क्वःतयसं, गिद्धतयसं व इमातयसं न्याइगु इलय् क्षत-विक्षत जूगु शरीरं हि बाः वया च्वंगु इलय् नरकय् च्वना च्वंम्ह छं द्वःच्छ दांया त्यासा गथे पुले फइ ?”

थुकथं कोकाल नरकयागु बयान याना “यदि कोकाल नरकय् मवन धाःसा लोकान्तर नरकय् वनी” धया उगु नरकयागु वर्णन यायेत थुगु गाथा धाल -

“अन्धंतमं तत्थ न चन्दसूरिया, निरयो सदा तुमुलो घोररूपो ।
सा नेव रत्ती न दिवा पञ्जायति, तथाविधे को विचरे धनत्थिको’ति” ॥

“अन धुमधामं अन्धकार जू । अन चन्द्र सूर्य मदु । उगु नरकय् लगातारं अन्धकारया अन्धकार जक दु । अन चान्हे नं सिइ मदु, न्हिने नं सिइ मदु । थुजागु नरकय् वना थःगु त्यासा उठे यायेत सु वइ ?”

थुगु लोकान्तर नरकयागु नं विस्तारपूर्वक वर्णन यायां “महाराज ! मिथ्यादृष्टि त्याग याये मफुम्हसित थुलि जक मखु मेगु नं दुःख भोग याये माली” धया थुपिं गाथात धाल -

“सबलो च सामो च दुवे सुवाना, पवद्धकाया बलिनो महन्ता ।
खादन्ति दन्तेहि अयोमयेहि, इतो पणुवं परलोकपत्त’न्ति” ॥

“थनं परलोक वंम्हसित च्यातः च्यातः दाग दुम्ह, हाकुम्ह ततःधिकपिं, बलवान्पिं निम्ह खिचातयसं थःगु न्थे जागु वां न्हयया नइ ।”

“तं खज्जमानं निरये वसन्तं, लुद्धेहि वाळेहि अघम्मिगेहि च ।
सञ्चिन्नगतं रुहिरं सवन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“हारापिं मभिपिं खिचातयसं नया च्वनिगु इलय् क्षत-विक्षत शरीरं हि बाः वया च्वंगु इलय् द्वःच्छया त्यासा सुनां उठे याइगु ?”

“उसूहि सत्तीहि च सुनिसिताहि, हनन्ति विज्जन्ति च पच्चमिन्ता ।
कालूपकाळा निरयम्हि घोरे, पुब्बे नरं दुक्कटकम्मकारि’न्ति” ॥

“कालूपकाल धयाम्ह अभिन्न नरकपालं घोर नरकय् दुराचारीम्ह मनूयात तीरं व नःगु भालां सुया सास्ति याना तइ ।”

“तं हज्जमानं निरये वजन्तं, कुच्छिस्मिं पस्सस्मिं विष्फालितूदरं ।
सञ्चिन्नगतं रुहिरं सवन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“थुकथं सास्ति याना तइगु इलय्, नरकय् उखे थुखे बिस्यू वना च्वंगु इलय्, प्वाः व याक्व फाइगु इलय्, क्षत-विक्षत शरीरं हि बाः वया च्वंगु इलय् द्वःच्छया त्यासा सुनां उठे याइगु ?”

“सत्ती उसू तोमरभिण्डवाला, विविधावुधा वस्सन्ति तत्थ देवा ।
पतन्ति अङ्गारभिवच्चिमन्तो, सिलासनी वस्सति लुद्धकम्मे’ति” ॥

“अन नरकय् देवपिसं बाणयागु, भालायागु भेण्डकीयागु व मेमेगु थरीथरीयागु शस्त्रत वा वय्का हइ । गुपिं रौद्रकर्म याइपिं इमित च्याना च्वंगु मि लाःवइ अले ल्वहँतय् मलः जुइ ।”

“उण्हो च वातो निरयम्हि दुस्सहो, न तम्हि सुखं लब्धति इत्तरम्पि ।
तं तं विधावन्तमलेनमातुरं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“नरकय् सह याना सह याये थाकुगु क्वाःगु फय् वइ । अन भ्या भतिचा हे सुख मडु । (नरकय्) उखें थुखें ब्वाय् जुया च्वंम्हसियाके, अशरण जुया च्वंम्हसियाके व दुःखी जुया च्वंम्हसियाके सुनां द्वःच्छि दांया त्यासा उठे याइगु ?”

“सन्धावमानम्पि रथेसु युत्तं, सजोतिभूतं पथविं कमन्तं ।
पतोदलङ्गीहि सुचोदयन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“च्याना च्वंगु जमिनय् न्ह्याना च्वंगु रथय् जोते जुया वना च्वंम्हथे चाबुकं स्याक स्याक दाय्का च्वंम्हसियाके सुनां द्वःच्छि दांया त्यासा उठे याइगु ?”

“तमारुहन्तं खुरसञ्चितं गिरिं, विभिसनं पज्जलितं भयानकं ।
सञ्चिन्नगतं रुहिरं सवन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“महाभयानक, प्रज्वलित हिं पालिख्वः सिइ दय्क पहाडय् गया च्वंगु इलय् क्षत-विक्षत शरीरं हि बाः वया च्वंगु इलय् द्वःच्छिया त्यासा सुनां उठे याइगु ?”

“तमारुहन्तं पब्बतसन्निकासं, अङ्गाररासिं जलितं भयानकं ।
सुदङ्गत्तं कपणं रुदन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“भयानक, ज्वलित, न्ह्यंग्वा मिया तःजागु पर्वतया लिक्क भूमिसं म्ह ह्वाना ह्वाना च्याना थहाँ वया च्वंगु इलय्, दुःखी जुया ख्वया च्वंगु इलय् परलोकय् सुनां द्वःच्छि दांया त्यासा उठे याइगु ?”

“अब्भकूटसमा उच्चा, कण्टकनिचिता दुमा ।
अयोमयेहि तिक्खेहि, नरलोहितपायिभि ॥

“तमारुहन्ति नारियो, नरा च परदागू ।
चोदिता सत्तिहत्थेहि, यमनिद्देसकारिभी’ति” ॥

“सुपाय्यागु पर्वत समानं तःजागु, मनूतय्यगु हि त्वनिगु, नया चुपि धाःथे नःगु कं सिमा हः दुगु सिमात दु । मिसात व परस्त्रीगमन याइपिं मनूतय्यत अन गया थहाँ वने माःगु जुया च्वन । अले यमया उजंकथं शस्त्रधारी यमराजया सेवकपिसं ल्हातय् भाला ज्वना इमित थच्छवयेत सास्ति याना च्वनी ।”

“तमारुहन्तं निरयं, सिम्बलिं रुहिरमक्खितं ।
विदङ्गकायं वितचं, आतुरं गाळ्हवेदनं ॥

“पस्ससन्तं मुहुं उण्हं, पुब्बकम्मापराधिकं ।
दुमग्गे वितचं गत्तं, को तं याचेय्य तं धन’न्ति” ॥

“नरकय् हि भ्यागु सिम्बली वृक्षय् गया च्वनिबले, म्ह छ्वया च्वंम्हसियाके, छ्चंगु मडुम्हसियाके, दुःखीम्हसियाके, तीब्रगु वेदना अनुभव याना च्वंम्हसियाके बारम्बार थःगु पूर्वजन्मयागु तःधंगु अपराधयात खंम्हसियाके, सिमाकचा ज्वना च्वंम्ह छंके सुनां साहु उठे याः वइगु ?”

“अभकूटसमा उच्चा, असिपत्ताचिता दुमा ।
अयोमयेहि तिक्खेहि, नरलोहितपायिभी’ति” ॥

“सुपाँयागु पर्वत समानं तःजागु, मनूतयगु हि त्वनिगु, नया चुपि धाःथे नःगु कं सिमा हः दुगु
सिमात दु ।”

“तमारुहन्तं असिपत्तपादपं, असीहि तिक्खेहि च छिज्जमानं ।
सञ्छिन्नगतं रुहिरं सबन्तं, को चोदये परलोके सहस्स’न्ति” ॥

“उगु असि-पत्र वृक्ष्य च्वने माःम्ह जुया नःगु तलवारं ध्यना च्वनिगु इलय् क्षत-विक्षत शरीरं हि
बाः वया च्वंगु इलय् द्वःच्छया त्यासा सुनां उठे याइगु ?”

“ततो निक्खन्तमत्तं तं, असिपत्ताचिता दुमा ।
सम्पतितं वेतरणिं, को तं याचेय्य तं धन’न्ति” ॥

“उगु असि-पत्र वृक्ष दुगु नरकं पिहाँ वया वैतरणी नदी ध्यनिबले छंके सुनां साहु उठे याः वइगु ?”

“खरा खारोदिका तत्ता, दुग्गा वेतरणी नदी ।
अयोपोक्खरसञ्छन्ना, तिक्खा पत्तेहि सन्दति” ॥

“त्याकं च्याना च्वंगु गर्मगु, कठिनपूर्वक पार याना वने माःगु वैतरणी नदी खः । ध्व नयागु स्वाँ
हलं जःगु कारणं नःगु धार दुगु पत्र दुगु जुया बाः वना च्वनी ।”

“तत्थ सञ्छिन्नगतं तं, बुद्दन्तं रुहिरमक्खितं ।
वेतरञ्जे अनालम्बे, को तं याचेय्य तं धन’न्ति” ॥

“अन क्षत-विक्षत शरीर दुम्ह म्ह छम्हं घाः व हिं ख्वं जुइका निराश्रित जुया च्वंगु अवस्थाय्
वैतरणी नदीया धारय् चुइका च्वंगु इलय् सुनां साहु उठे याः वइ ?”

बोधिसत्त्वयागु थुगु नरकया खँ न्यंबले जुजु म्ह जिरीग मिना ग्यात अले बोधिसत्त्वयागु हे शरण
मासां धाल -

“वेधामि रुक्खो विय छिज्जमानो, दिसं न जानामि पमूळ्हसञ्जो ।
भयानुतप्पामि महा च मे भया, सुत्वान कथा तव भासिता इसे ॥

“आदित्ते वारिमज्झंवं, दीपंबोधे महण्णवे ।
अन्धकारेव पज्जोतो, त्वं नोसि सरणं इसे ॥

“अत्थञ्च धम्मं अनुसास मं इसे, अतीतमद्दा अपराधितं मया ।
आचिक्ख मे नारद सुद्धिमगं, यथा अहं नो निरयं पतेय्य’न्ति” ॥

“हे ऋषि ! छं धाःगु खँ न्यना जि ध्यना तःगु सिमार्थे कम्प जुयाम्ह जुल । जि बेहोश जूम्ह जुल ।
जिं दिशात नं मखना वल । जि भयं ग्याःम्ह जुल । जित तःसकं ग्याना म्हम्हिं हे चिंक मिन ।”

“गथे मिं नयेव लःया दथुइ, समुद्रय् बाः वयेवं द्वीप अथवा खिउँगु थासय् प्रकाशया खोजी जुइगु
खः, अथे हे याना छं जित शरण कया व्यु ।”

“हे ऋषि ! जित धर्मयागु अनुशासन या । जि न्हापाया इलय् यक्व पाप यायेधुन । हे नारद !
जित शुद्ध जुइगु लैपु क्यना बिज्याहँ, गुकिं याना जि नरकय् वने म्वालमा ।”

बोधिसत्त्वं वयात विशुद्धि मार्गयागु उपदेश ब्युब्युं ठीकगु लँपु वंषिं पुलांषिं जुजुपिनिगु उदाहरण
बिया कन -

“यथा अहू धतरट्टो, वेस्सामित्तो अट्टको यामतग्गि ।
उसिन्दरो चापि सिवी च राजा, परिचारका समणब्राह्मणानं ॥

“एते चञ्जे च राजानो, ये सम्गविसयं गता ।
अधम्मं परिवज्जेत्वा, धम्मं चर महीपति ॥

“अन्नहत्था च ते ब्यम्हे, घोसयन्तु पुरे तव ।
‘को छातो को च तसितो, को मालं को विलेपनं ।
नानारत्तानं वत्थानं, को नग्गो परिदहिस्सति ॥

‘को पन्थे छत्तमानेति, पादुका च मुटू सुभा’ ।
इति सायञ्च पातो च, घोसयन्तु पुरे तव ॥

“जिण्णं पोसं गवास्सञ्च, मास्सु युञ्ज यथा पुरे ।
परिहारञ्च दज्जासि, अधिकारकतो बली’ति” ॥

“गथे धृतराष्ट्र, विश्वामित्र, अट्टक यामदग्नि, उशीनर व शिवी जुजुषिं - थुषिं सकलें श्रमण
ब्राह्मणपिनि सेवक जूषिं खः ।”

“थुषिं व मेमेपिं जुजुषिं गुपिसं शक्रत्व प्राप्त याःपिं खः, इपिथें हे, हे राजन् ! छपिसं नं अधर्मयात
त्याग याना धर्माचरण याना बिज्याहूँ ।”

“छपिनिगु नगरय् व लाय्कु छैय् मनुतयत् ल्हातय् अन्न ज्वंका थथे घोषणा याका चाःहिइका
बिज्याहूँ - सुं नये पित्याःम्ह खः ? सु त्वने प्याचाःम्ह खः ? सुयात स्वांमा माः ? सुयात लेप माः ? सु
नांगाम्हसियात फिइत थीथी वर्णयागु वसः मा ? सुया लँय् कुसां कुया वने माः ? सुयात भिंगु नायुगु
चप्पल (पादुका) माःगु दु ? थुजागु घोषणा सुथे व सनिलय् याकेमाः ।”

“गुम्ह मनु बुरा जुइ धुंकल अथवा बुराम्ह थुसा जुइ धुंकल, इमित न्हापाथें ज्याय् लगे याके मते ।
इमित गुगु बिया तःगु खः न्हापाथें तुं (पेन्सन् आदि) बिया तयेमाः । छायाकि शरीरय् सामर्थ्य दुगु इलय्
इमिसं ज्या याना बिया (पेन्सन् कायेगु) अधिकार कया तये धुंकल ।”

धुकथं बोधिसत्त्वं जुजुयात दानकथा व सदाचारयागु उपदेश बिइधुंका बिचाः यात - “थुम्ह जुजु
रथया नापं थःगु उपमा बिया कनेवं सन्तुष्ट जूम्ह जुइ, उकिं थ्वयात सकतां कामना पूरा जुइगु रथयागु
उपमा बिया धर्मापदेश बिये माल ।” थुलि बिचाः याना वं धाल -

“कायो ते रथसञ्जातो, मनोसारथिको लहु ।
अविहिंसासारितक्खो, संविभागपटिच्छदो ॥

“पादसञ्जमनेमियो, हत्थसञ्जमपक्खरो ।
कुच्छिसञ्जमनब्भन्तो, वाचासञ्जमकूजनो ॥

“सच्चवाक्यसमत्तङ्गो, अपेसुञ्जसुसञ्जतो ।
गिरासखिलनेलङ्गो, मितभाणिसिलेसितो ॥

“सद्बालोभसुसङ्घारो, निवातञ्जलिकुब्जरो ।
अथद्वतानतीसाको, सीलसंवरनन्धनो ॥

“अक्कोधनमनुगधाती, धम्मपण्डरछत्तको ।
बाहुसच्चमपालम्बो, टितचित्तमुपाधियो ॥

“कालञ्जुताचित्तसारो, वेसारज्जतिदण्डको ।
निवातवुत्तियोत्तको, अनतिमानयुगो लहु ॥

“अलीनचित्तसन्धारो, बुद्धिसेवी रजोहतो ।
सतिपतोदो धीरस्स, धिति योगो च रस्मियो ॥

“मनो दन्तं पथं नेति, समदन्तेहि वाहिभि ।
इच्छा लोभो च कुम्मगो, उजुमगो च संयमो ॥

“रूपे सद्दे रसे गन्धे, वाहनस्स पधावतो ।
पञ्जा आकोटनी राज, तत्थ अत्ताव सारथि ॥

“सचे एतेन यानेन, समचरिया दब्हा धिति ।
सब्बकामदुहो राज, न जातु निरयं वजे’ति” ॥

“छंगु शरीर रथ समान खः । हलुकागु मन धयागु सारथि समान खः । अविहिंसा श्रेष्ठ अक्ष (आसि) खः अले दान बिड्गु रथया पर्दा खः ।”

“पलाया संयम नेमि खः, ल्हाःया संयम जःखया किनारा खः । प्वाःया संयम चिकं खः । वाणीया संयम (रथया) सीधापन खः ।”

“सत्यवाणी धयागु (रथयागु) अङ्गतयगु सम्पूर्णता खः । चुगलीया अभाव दुगु धयागु चिकं दुगुधे चुलुगु खः । निर्दोषवाणी धयागु निर्दोषता खः, अल्पभाषण धयागु स्वापू-स्वापू खः ।”

“श्रद्धा व अलोभरूपी अलंकारं अलंकृत जुया, विनम्रतारूपी पै दुम्ह जुया, कोमलतारूपी भतिचा भुके जूगु पैथे जुया अले शील संयमरूपी खिपतं चिना तःगु जुइमाः ।”

“अक्रोधरूपी स्थिरतां युक्त जुया, धर्मरूपी श्वेतछत्रं कुइका, बहुश्रुतभावरूपी घःचा पनेगु यन्त्र दुगु जुइमाः । स्थिरचित्तभावरूपी च्वय्या वस्त्रं युक्तगु जुइमाः ।”

“काल ज्ञानरूपी चित्तयागु सारभावं युक्तगु जुया, वैशारद्यरूपी जोतं युक्त जुइमाः, अभिमानया अभावरूपी हलुकागु जुवा दुगु जुइमाः ।”

“चेतना युक्त चित्तरूपी अस्तरण दुम्ह जुइमाः, (ज्ञान) वृद्ध आदि पुरुषपिनिगु सेवाभावरूपी धू नाशक जुइमाः, धैर्यवान्यागु स्मृतिरूपी हांके यायेगु धृति (ह्याउ) दुम्ह जुइमाः अले धृति योगरूपी खिपः दुम्ह जुइमाः ।”

“शिक्षितम्ह सलथे संयत मन सुमार्ग्य वनी । इच्छा व लोभ कुमार्ग खः, अले संयत सुमार्ग खः ।”

“हे राजन् ! रूप, शब्द, रस व गन्धया ल्यूल्यू ब्वाये वना च्वंगु रथयात पनिम्ह प्रज्ञा खः अले थः धयाम्हे हे रथया सारथि खः ।”

“यदि थुगु (शरीररूपी) रथयात सम्यक् आचरण याना यंकल अले धृति क्वातुकल धाःसा थुगु रथ सकतां कामनायात पूर्ण याइम्ह जुइगुलिं अवश्य नं नरक वनी मखु ।”

थुकथं वयात धर्मोपदेश बिया, मिथ्यादृष्टियात हटे याना, शील्य प्रतिष्ठित याना, आर्वलि कुसंगतियात त्वःता छ्व, भिंपिनिगु संगतय् च्वं, नित्य अप्रमादी जुया च्वं धका उपदेश बिया राजकन्यागु गुण प्रकाश याना राजपरिषद् व रनिवासयापित उपदेश बिया तःधंगु प्रतापं वं खंक खंक हे बोधिसत्त्वं ब्रह्मलोकयागु यात्रा यात ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, न्हापा नं जिं मिथ्यादृष्टियागु जाल प्यदंक पाला उरुवेल काश्यपयात दमन यानागु दु” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात अले अन्त्य थुपिं गाथात आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

“अलातो देवदत्तोसि, सुनामो आसि भद्दजि ।
विजयो सारिपुत्तोसि, मोग्गल्लानोसि बीजको ॥

“सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो, गुणो आसि अचेलको ।
आनन्दो सा रुचा आसि, या राजानं पसादयि ॥

“उरुवेलकस्सपो राजा, पापदिट्ठि तदा अहु ।
महाब्रह्मा बोधिसत्तो, एवं धारेथ जातक’न्ति” ॥

“अलात देवदत्त खः, सुनाम भद्दजि खः, विजय सारिपुत्र खः । मौद्गल्यायन बीजक खः ।”

“सुनक्खत्त लिच्छविपुत्र खः, गुण अचेलक खः, आनन्द रुजा खः, गुम्हसिनं जुजुयात लय्ताय्का बिल ।”

“उरुवेल काश्यप उबलेयाम्ह जुजु खः, गुम्हसियात मिथ्यादृष्टि जूगु खः अले महाब्रह्मा जुलसा बोधिसत्त्व हे खः । थुकथं थुगु जातकयात भाःपियेमाः ।”

- * -

५४५. विधुर जातक

“पण्डु किसियासि दुब्बला-...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय च्वना बिज्यागु इलय् प्रज्ञापारमितायागु बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

छन्हया दिनय् भिक्षुपिसं धर्मसभाय् खँ ल्हात - “आयुष्मान्पिं ! शास्ता महाप्रज्ञावान्मह खः, विस्तृत प्रज्ञा (पुथुपञ्जा) दुम्ह खः, गम्भीर प्रज्ञा दुम्ह खः, जवन (शीघ्र) प्रज्ञा दुम्ह खः, हास प्रज्ञा दुम्ह, तीक्ष्ण प्रज्ञा दुम्ह, निर्वैदिक प्रज्ञा दुम्ह खः, मेपिनिगु मतयात खण्डन याइम्ह, वसपोलं थःगु प्रज्ञाबलं क्षत्रिय पण्डित आदिपिसं न्ह्योने तये हःगु सूक्ष्म प्रश्नयात समाधान याना विनम्र दयका (त्रि)शरण व (पञ्च)शीलय् प्रतिष्ठित याना निर्वाणपाखे यंकीगु मार्गग् यंका बिज्याइ ।” शास्तां बिज्याना न्यना बिज्यात - “भिक्षुपिं ! थन फेतुना छु खँ ल्हाना च्वनागु ?” “थुजा-थुजागु खँ” धका बिनित् यायेवं “भिक्षुपिं ! थुकी छुं आश्चर्य चाये माःगु मद्दु, यदि तथागतं परम् बुद्धत्व प्राप्त याना मेपिनिगु मतयात खण्डन याना क्षत्रिय आदिपित् विनीत यात धयागु खँय् । न्हापा न्हापाया समयय् बोधिज्ञान माला च्वनागु इलय् नं तथागत प्रज्ञावान्मह खः अले मेपिनिगु मतयात मन्थन याइम्ह जूगु खः । जिं विधुरकुमार जुया च्वनागु इलय् नं ख्वीगू योजन तःजागु काल पर्वतया च्वाक्य च्वना च्वंम्ह पुण्णक धयाम्ह यक्ष सेनापतियात ज्ञानबलं त्याका, विनम्र दयका थःगु प्राण रक्षा यानागु दु” आज्ञा जुया बिज्याना पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापा न्हापा वाराणसी कुरु राष्ट्रय् इन्द्रप्रस्थ नगरय् धनञ्जय धयाम्ह कौरव्यं राज्य याना च्वन । विधुर पण्डित धयाम्ह वया अमात्य खः, अर्थ-धर्मानुशासक । व मधुरभाषीम्ह खः, महान् धार्मिक वक्ता । वं सारा जम्बुद्वीपयापिं जुजुपित् थःगु धार्मिक उपदेशं अथे हे प्रभावित याना तःगु खः अले हस्तिकान्त वीणायागु मधुर सलं किसित मुग्ध जुइथे । वं इमित थथःगु राज्यय् तक नं वने मव्यूगु जुया च्वन । वं बुद्धलीलां जनतायात धर्मोपदेश ब्युब्युं भव्यरूपं उगु नगरय् च्वं च्वन ।

वाराणसी वया प्यम्ह गृहस्थ ब्राह्मण पासापिसं कामभोगय् दोष खंका हिमालयय् दुहाँ वना ऋषि प्रब्रज्या ग्रहण यात । अले अभिज्ञा व समापत्ति प्राप्त याना वन-मूल नया ताःकालतक अन हे च्वं च्वन । अले चि व पाउँ सवा कायेया नितिं चारिका यायां अङ्ग राष्ट्राया कालचम्पा नगरय् थ्यंकः वना जुजुया उद्यानय् च्वना कन्हेखुन्हु नगरय् भिक्षाटनया नितिं दुहाँ वन । अन प्यम्ह गृहस्थ मित्रपिसं इमिगु चर्या खना लयताया इमिगु भिक्षापात्र कया छम्ह छम्हसित म्हतिं म्हतिं थथःगु छेय् यंका प्रणीत भोजन याकल अले इमित प्रतिज्ञाबद्ध याना उद्यानय् हे तया तल । प्यम्ह तपस्वीपिं प्यम्ह गृहस्थपिनिथाय् छेय् भोजन यायेधुंका न्हिनय् विश्राम यायेया नितिं प्यम्हं प्यथाय् वनेगु याना च्वन । छम्ह त्रयस्त्रिंश भवनय्, छम्ह नागभवनय्, छम्ह गरुडभवनय् अले छम्ह कौरव्य जुजुया मृग उद्यानय् वनेगु याना च्वन ।

उपिंमध्ये देवलोक्य वना न्हिने च्वना वःम्ह छम्हसिनं शक्रयागु ऐश्वर्य स्वया वया थः सेवकयात उकियागु बयान याना कनेगु याना च्वन । न्हिनय् नागभवनय् च्वना वःम्हसिनं नागराजयागु सम्पत्ति स्वया वया थः सेवकयात उकियागु बयान याना कनेगु याना च्वन । न्हिनय् गरुडभवनय् च्वना वःम्हसिनं गरुडराजयागु सम्पत्ति स्वया वया थः सेवकयात उकियागु बयान याना कनेगु याना च्वन । अथे हे न्हिनय् कौरव्ययागु उद्यानय् च्वना वःम्हसिनं धनञ्जयराजयागु श्रीशोभा स्वया वया थःम्ह सेवकयात उकियागु बयान याना कनेगु याना च्वन । उपिं सेवक प्यम्हसिनं नं उगु उगु देवस्थानयागु कामना यात । दान आदि पुण्य याना आयु फुना वनेवं छम्ह शक्र जुया उत्पन्न जूवन । छम्ह काय, कलापिसहित नागभवनय् उत्पन्न जूवन । छम्ह सिम्बलीदह विमानय् गरुडराज जुया उत्पन्न जूवन । छम्ह धनञ्जय जुजुया महाराणीयागु कोखं जन्म जूवन । उपिं तपस्वीपिं नं ब्रह्मलोक्य उत्पन्न जूवन ।

कौरव्यकुमार तःधिक जुइवं बौम्ह सिद्धुंका, राज्यय् प्रतिष्ठित जुल अले धर्मानुसार राज्य याना च्वन । खः, वया जू म्हितेगु शौख धाःसा दुगु जुया च्वन । वं विधुर पण्डितयागु उपदेशअनुसार जुया दान बिया च्वन, शीलयागु रक्षा याना च्वन अले उपोसथ-व्रत च्वं च्वन । छन्हुया दिनय् वं उपोसथ-व्रत च्वं च्वं बले एकान्त सेवनयागु इच्छां उद्यानय् वन अले बांलासे च्वंगु थासय् च्वना श्रमण-धर्म याना च्वन । शक्र नं उपोसथ-व्रत च्वं च्वन । वं नं देवलोक्य पंगलत आपालं दु धका बिचाः याना व हे उद्यानय् वया बांलासे च्वंगु थासय् च्वना श्रमण-धर्म यायेगु याना च्वन । वरुण नागराज नं उपोसथ-व्रत च्वन अले नागभवनय् पंगलत आपालं दु धका बिचाः याना व हे उद्यानय् वया बांलासे च्वंगु थासय् च्वना श्रमण-धर्म यायेगु याना च्वन । गरुडराज नं उपोसथ-व्रत च्वन अले गरुडभवनय् आपालं पंगलत दु धका बिचाः याना व हे उद्यानय् वया बांलासे च्वंगु थासय् च्वना श्रमण-धर्म यायेगु याना च्वन ।

उपिं प्यम्हं सनिलय् थथःगु थासं वया मङ्गल पुष्करिणीया सिथय् मूवल । इपिं परस्पर छम्हं मेम्हसित खना पूर्व-स्नेहयागु कारण एकचित्त व प्रमुदित मन दुपिं जुल अले परस्पर मैत्री भावना स्थापित याना छम्हं मेम्हलिसे न्ह्याइपुक कुशल खँ न्यना जुल । शक्र मङ्गलशिला धयागु ल्वहँफातय् फेतुत । मेमेपिं नं थथःपित यथायोग्य स्थानय् फेतुवन । शक्रं न्ह्यसः तल - “भीपिं प्यम्हं जुजुपिं खः । परन्तु भीपिंमध्ये सुयागु शील तःधं ?” वरुण नागराजं लिसः बिल - “छिपिं स्वम्हसियागु शील स्वयां जिगु शील तःधं जू । थुकिया कारण छु खः ? थुम्ह गरुडराज जिमिगु जाती उत्पन्न व अनुत्पन्न सकसियां शत्रु खः । जि थःम्ह अजाम्ह जीवन नाशक शत्रुयात खना नं तँ पिमकया । थुकिया कारणं जिगु शील तःधं जू ।”

“यो कोपनेय्ये न करोति कोपं, न कुञ्जति सप्पुरितो कदाचि ।
कुद्धोपि सो नाविकरोति कोपं, तं वे नरं समणमाहु लोके’ति” ॥

“गुम्हसिनं तँ पिकाये बहःम्ह खना नं तँ पिकाइ मखु, गुम्ह सत्पुरुषयाके गुबलें तँ पिहाँ मवः । अले गुम्हसिनं तँ पिहाँ वःसा नं तँयात प्रकट मयाः अजाम्ह सत्पुरुष मनूयात लोक्य धात्थेम्ह श्रमण धाइ ।”

‘जिके थजागु गुण दु, उकिं जिगु शील हे तःधं जू ।’ थ्व खँ न्यना गरुडराजं बिचाः यात - ‘थुम्ह नाग जिगु प्रणीतगु भोजन खः । जिं थथिंजागु प्रणीतगु भोजन खना नं, नये मास्ति वःगुयात सह याना नयेया नितिं पाप मयाना । उकिं जिगु शील हे तःधं जू ।’ वं धाल -

“ऊनूदरो यो सहते जिघच्छं, दन्तो तपस्सी मितपानभोजनो ।
आहारहेतु न करोति पापं, तं वे नरं समणमाहु लोके’ति” ॥

“गुम्हसिनं सुकूचिंगु (खाली) प्वाथं नये पित्यागु (भोक) यात सह याना च्वनी, गुम्ह शान्त दान्तम्ह तपस्वी, मात्रा सिइका भोजन याइम्ह अले भोजनया नितिं पाप मयाम्ह खः, अजाम्ह सत्पुरुष मनूयात लोकय् धात्थेम्ह श्रमण धाइ ।”

अनंलि शक्र देवेन्द्र “जिं थीथी प्रकारयागु सुख दुगु देवलोकयागु सम्पत्ति त्वःता शील रक्षा यायेया नितिं मनुष्यलोकय् वया च्वनाम्ह खः” उकिं जिगु शील तःधं धका गाथा धाल -

“खिइं रतिं विप्पजहित्वान सब्बं, न चालिकं भासति किञ्चि लोके ।
विभूसड्डाना विरतो मेथुनस्मा, तं वे नरं समणमाहु लोके’ति” ॥

“सकतां क्रीडा-रति (महितेगु, न्ह्याइपुकेगु) दक्कं त्वःता गुम्हसिनं लोकय् छुं छुं हे असत्य खं मल्लाः, गुम्हसिनं तिसां तिइगु, स्वां छुइगु, चूर्णं बुइगु आदि समाये यायेगु व मैथुन ज्यां तापाक च्वनेगु याइ अजाम्ह सत्पुरुषम्ह मनूयात लोकय् धात्थेम्ह श्रमण धाइगु खः ।”

ध्व खं न्यना धनञ्जयराजं “जिं थौ महान परिग्रहयापिं भिंखुद्वल नर्तकी मिसापिं म्वःम्वः दुगु रनिवासयात त्वःता उद्यानय् श्रमण-धर्म (उपोसथ पालन यायेगु) याना च्वना, उकिं छिमिगु शील स्वयां जिगु शील तःधं जू” धया थुगु गाथा धाल -

“परिग्रहं लोभधम्मञ्च सब्बं, यो वे परिञ्जाय परिच्वजेति ।
दन्तं टित्तं अममं निरासं, तं वे नरं समणमाहु लोके’ति” ॥

“दक्क परिग्रह व लोभ-धर्मयात गुपिसं सिइका त्याग याइगु खः, गुपिं शान्तदान्तिपिं खः, स्थिरपिं खः, ममत्त्व मदुपिं खः, आसक्ति मदुपिं खः, अजाम्ह सत्पुरुषम्ह मनूयात लोकय् धात्थेम्ह श्रमण धाइगु खः ।”

थुकथं उपिं प्यम्ह जुजुपिसं थथःगु शीलयात च्वछाये धुंकूसेलि धनञ्जययाके न्यन - “महाराज ! छु छपिनिथाय् अजाम्ह सुं पण्डित दुला गुम्हसिनं थुगु सन्देहयात मदय्का बिये फुगु खः ?”

“दु, महाराजपिं ! जिमि अर्थ-धर्मअनुशासक, ज्वः मदुम्ह, विधुर पण्डित दु । वं भीगु सन्देहयात मदय्का विइ । वयाथाय् वनेनु ।” व जुलसा महाप्रज्ञावान्म्ह खः, यइपुसे च्वंगु मधुरगु सः दुम्ह नं खः ।

इमिसं “ज्यू” धया स्वीकार यात । अले सकलें उद्यानं पिहां वया धर्मसभाय् वन । बोधिसत्त्वयात समाये याना श्रेष्ठगु आसनय् फेतुका कुशलक्षेमया खं न्यना छखेलिकक फेतुना धाल - “पण्डित ! जिमिगु मनय् शीलसम्बन्धी छगू सन्देह उत्पन्न जुया च्वन, उकियात मदय्का ब्यु ।” इमिसं गाथाद्वारा धाल -

“पुच्छाम कत्तारमनोमपञ्जं, कथासु नो विग्गहो अत्थि जातो ।
छिन्दज्ज कङ्गं विचिकिच्छितानि, तदज्ज कङ्गं वितरेमु सब्बे’ति” ॥

“जिमिसं (कर्तव्य बोध) याकिइम्ह, महाप्रज्ञा दुम्हसियाके न्यना च्वना । जिमिगु गाथायागु खँय् (छगुलिं मेगु) विरोध उत्पन्न जुया वल । जिमिगु सन्देह, जिमिगु विचिकिच्छायात थौ त्वाःल्हाना ब्यु । गुकिं याना जिपिं सकलें थथःगु शंकां पार तरे जुया वने दइ ।”

पण्डितं इमिगु खँ न्यनेधुंका धाल - “महाराज ! जिं ध्व छलपोलपिनिगु शीलसम्बन्धी गाथातय्गु खँय् गुकथं सिइका सुयागु धापू पाय्छि जू, सुयागु धापू पाय्छि मजू धका सिइका कायेगु ?” थुलि धया थुगु गाथा धाल -

“ये पण्डिता अत्थदसा भवन्ति, भासन्ति ते योनिसो तत्थ काले ।
कथं नु कथानं अभासितानं, अत्थं नयेय्युं कुसला जनिन्दा’ति” ॥

“गुपिं अर्थ खंके फुपिं, पण्डित जूपिं खः, इमिसं इलय् उचितकथं बिचाः याना खँ ल्हाइ । हे जनिन्द्र ! पण्डितपिसं कं हे मकंगु खँयागु अर्थयात कया गुकथं धाये फइगु खः ?”

अले हानं न्यन -

“कथं हवे भासति नागराजा, गरुळो पन वेनतेय्यो किमाह ।
गन्धब्बराजा पन कि वदेति, कथं पन कुरुनं राजसेट्ठो’ति” ॥

“नागराजं छु धया च्वन ? गरुडं छु धया च्वन ? गन्धर्वराजं छु धया च्वन ? अले कौरव्यराज श्रेष्ठं छु धया च्वन ।”

इमिसं वयात थुगु गाथा धाल -

“खन्ति हवे भासति नागराजा, अप्पाहारं गरुळो वेनतेय्यो ।
गन्धब्बराजा रतिविप्पहानं, अकिञ्चनं कुरुनं राजसेट्ठो’ति” ॥

“नागराजं क्षान्तियागु खँ धया च्वन । गरुडं अल्प आहारयागु महिमा कना च्वन । गन्धर्वराजं रति त्याग यायेगु खँ व कौरवराज श्रेष्ठं छु च्यूता मदुगु अकिञ्चन जुइगु खँ कना च्वन ।”

इमिगु खँ न्यना बोधिसत्त्वं थुगु गाथा धाल -

“सब्बानि एतानि सुभासितानि, न हेत्थ दुब्भासितमत्थि किञ्चि ।
यस्मिञ्च एतानि पतिट्टितानि, अराव नाभ्या सुसमोहितानि ।
चतुब्धि धम्महि समङ्गिभूतं, तं वे नरं समणमाहु लोके’ति” ॥

“थुपिं दक्वं सुभाषित वचन खः । थुकी दुर्भाषितपिं सुं मदु । गथे घःचाया त्यपुचा (प्वालया) दण्डित बांलाक प्रतिष्ठित जुया च्वनिगु खः, अथे हे गुम्ह मनूयाके थुपिं प्यतां खँत दइ अथवा गुम्ह मनू थुपिं प्यतां खँ दुम्ह जुया च्वनी, वयात लोकय् धात्थेम्ह श्रमण धाइ ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं प्यम्हसियागु शील उत्थे (समान) जूगु खँ कन । थ्व खँ न्यना प्यम्हं व खना लय्ताल अले वयागु प्रशंसा यायां खुपुगु थुगु गाथा धाल -

“तुवञ्छि सेट्ठो त्वमनुत्तरोसि, त्वं धम्मगू धम्मविदू सुमेधो ।
पञ्जाय पञ्चं समधिग्गहेत्वा, अच्छेच्छि धीरो विचिकिञ्चित्तानि ।
अच्छेच्छि कङ्कं विचिकिञ्चित्तानि, चुन्दो यथा नागदन्तं खरेना’ति” ॥

“छ श्रेष्ठम्ह खः । छ अनुपमम्ह (ज्वः मदुम्ह) खः । छ धर्म स्यूम्ह खः । छ धर्मविदू खः । छ बांलागु प्रजा दुम्ह (मेधावी) खः । छं प्रजाद्वारा प्रश्नतयत् बांलाक ग्रहण याना कया जिमिगु सन्देहयात अथे हे याना त्वाःल्हाना बिल गथे चुन्दं (दन्तकारं) किसियागु दन्तयात कःतिं त्वाःल्हाना बिइथे ।”

थुकथं इपिं प्यम्हसिनं थथःपिनिगु शंका समाधान जूगुलिं सन्तुष्ट जुल । शक्रं वयात दिव्यवस्त्रं पूजा यात । गरुडं लूया सिखलं, नागराज वरुणं मणिं अले धनञ्जयराजं द्रःच्छिम्ह सा आदिं पूजा यात । इन्द्रं धाल -

“नीलुप्पलाभं विमलं अनगधं, वत्थं इदं धूमसमानवण्णं ।
पञ्हस्स वेय्याकरणेन तुट्ठो, ददामि ते धम्मपूजाय धीर ॥

“वचुगु पलेस्वाँथें चमक दुगु, निर्मलगु, मूल्यवान्गु, कुँयागु रंगथें जागु थुगु वस्त्र, हे धीर पुरुष ! जिं छंत शंका समाधानं सन्तोष जुया धर्मपूजाया रूप्य बिया च्वना ।”

गरुडं धाल -

“सुवण्णमालं सतपत्तफुल्लितं, सकेसरं रत्नसहस्रमण्डितं ।
पण्हस्स वेय्याकरणेन तुडो, ददामि ते धम्मपूजाय धीर ॥

“लुँयागु सिखः गुकी सच्छि हः बुत्ता दुगु खः, केशरं युक्तगु द्रच्छि रत्न थुना तःगु दु । हे धीर पुरुष ! जिं छंत शंका समाधानं सन्तोष जुया धर्मपूजाया रूप्य बिया च्वना ।”

नागराजं धाल -

“मणि अनगधं रुचिरं पभस्सरं, कण्ठावसत्तं मणिभूसितं मे ।
पण्हस्स वेय्याकरणेन तुडो, ददामि ते धम्मपूजाय धीर ॥

“शोभा दुगु, मूल्यवान्गु, चमक दुगु ध्व गःपतय् च्वंगु मणि खः, जिगु आभूषण खः । हे धीर पुरुष ! जिं छंत शंका समाधानं सन्तोष जुया धर्मपूजाया रूप्य बिया च्वना ।”

धनञ्जय कौरव्य जुजुं धाल -

“गवं सहस्सं उसभञ्च नागं, आजञ्जयुत्ते च रथे दस इमे ।
पण्हस्स वेय्याकरणेन तुडो, ददामि ते गामवरानि सोळसा’ति ॥

“द्रच्छि सात, थुसात दक्वं किसि व श्रेष्ठिपिं सलत जोते याना तयागु थुपिं भिगू रथत व भिंखुगू गांत, हे धीर पुरुष ! जिं छंत शंका समाधानं सन्तोष जुया धर्मपूजाया रूप्य बिया च्वना ।”

शक्र आदिपिंसं बोधिसत्त्वयात पूजा याना थथःगु छेंय् लिहाँ वन ।

चतूपोसथ काण्ड क्वचाल ।

दोहल काण्ड

उपिंमध्ये नागराजया कलाया नां विमलादेवी खः । वं वया थः भातयागु गःपतय् मणि मखंसेली न्यन - “देव ! छपिनि मणि गो ?”

“भद्रे ! चन्द्र ब्राह्मण पुत्र विधुर पण्डितयागु धर्मकथा न्यना श्रद्धावान् जुया जिं उगु मणिं वयात पूजा याना बिया । जिं जक पूजा यानागु मखु, शक्रं नं वयात दिव्यवस्त्रं पूजा यात । गरुडराजं लुँया मालां अले धनञ्जय जुजुं द्रच्छिम्ह सात आदि बिया पूजा यात ।

“देव ! व धार्मिक वक्ता खः ला ?”

“भद्रे ! छु धयागु ? जम्बुद्वीपय् बुद्ध उत्पन्न जूगु ईथें च्वं । सारा जम्बुद्वीपया सच्छि व छम्ह जुजुपिं वयागु मधुर वाणी थपायसकं आकर्षक जुया च्वंगु दु, गथे हस्तिकान्त वीणायागु स्वरं आकर्षक जूपिं मस्तपिं किसितथें । इपिं थथःपिनिगु राज्यय् तक नं मवं । व थपायसकं मधुरभाषीम्ह खः ।”

वं विधुर पण्डितयागु गुणयागु खँ न्यंबले वयागु मनय् वयाके धार्मिक भाषण न्यनेगु इच्छा जुल । वं बिचाः यात - “यदि जिं थथे धाये ‘देव ! जिं वयागु धर्मोपदेश न्यने मास्ति वल, वयात थन व्वना हति’ धका धाये धाःसा वयात हया बिइ मखु । जित दोहद (इच्छा) उत्पन्न जुल धया रोगीमर्थे जुया क्यने माल ।” वं अथे हे यात अले सेविकापित संकेत बिया गोतुला च्वंवन ।

नागराजं सेवाय् वःगु इलय् विमलायात मखंसेली सेविकापिके न्यन - “विमला गो ?”

“देव ! म्ह मफु ।”

व वया लिक्क वन । लासाया सिथय् फेतुना वयागु म्हय् उसि उसि याना वं न्हापांगु गाथा धाल -

“पण्डु किसियासि दुब्बला, वण्णरूपं न तवेदिसं पुरे ।
विमले अक्खाहि पुच्छिता, कीदिसी तुहं सरीरवेदना’ति” ॥

“छंगु म्ह म्हासुसे च्वना च्वन, छ गंसि जुल, छ बःमलात । छंगु रंग रूप न्हापार्थे मच्चन । हे विमला ! जिं छंके न्यना च्वना, छं धा । छंत छु शरीर कष्ट जुल ?”

वं निपुगु गाथाद्वारा वयात लिसः बिल -

“धम्मो मनुजेषु मातीनं, दोहळो नाम जनिन्द बुच्चति ।
धम्माहटं नागकुञ्जर, विधुरस्स हदयाभिपत्थये’ति” ॥

“मनुष्य योनी सिमापिनिगु थजागु स्वभाव खः, हे जनेन्द्र ! इमित दोहद (इच्छा) उत्पन्न जुइगु । हे नागश्रेष्ठ ! जित धर्मानुसार कया हःगु विधुर पण्डितयागु नुगःचु माल । व दःसा जक जि म्वाइ, मदुसा म्वाइ मखु ।”

थ्व खँ न्यना नागराजं स्वपुगु गाथा धाल -

“चन्दं खो त्वं दोहळायसि, सूरियं वा अथ वापि मालुतं ।
दुल्लभञ्जि विधुरस्स दस्सनं, को विधुरमिध मानयिस्सती’ति” ॥

“छंगु मनय् चन्द्रमाया नितिं दोहद उत्पन्न जुल ला अथवा सूर्यया नितिं अथवा वायुया नितिं ? जब कि विधुरयागु दर्शन यायेगु हे दुर्लभ धाःसा विधुरयात थन सुनां हया बिइ ?”

वं वयागु खँ न्यना धाल - “दइ मखुसा जि थन हे सिना वने ।” वं थःगु म्ह मूपुल अले वस्त्रयागु च्वकां ख्वाः त्वपुल ।

नागराज थःगु भवनय् लिहाँ वना लासाय् गोतुला “विमला विधुर पण्डितयागु नुगःचु इच्छा याना च्वन, यदि नुगःचु मंत धाःसा व म्वाइ मखु” धका मती लुइका बिचाः यात - “वयागु नुगःचु गुकथं कया हयेगु ?” वया इरन्धति धयाम्ह नागकन्या छम्ह दु । व सकतां तिसा वसतं छायापिया बांलाक वया वयागु सेवाय् वया बौयात नमस्कार याना छखेलिक्क दना च्वन । वं थः बौया ख्वाः खिउँगु खना न्यन - “तात ! छपिं तःसकं दुःखी जुया च्वन । छु कारण खः ? न्यन्यं वं थुगु गाथा धाल -

“किं नु तात तुवं पज्जायसि, पदुमं हत्थगतं ते मुखं ।
किं नु दुम्पनरूपोसि इस्सर, मा त्वं सोचि अभित्तापना’ति” ॥

“हे तात ! छपिसं छु चिन्ता याना च्वनागु ? छपिनिगु ख्वाः ल्हातय् च्वंगु सुकुचिंगु पलेस्वां समान जुया च्वन । हे राजन् ! छपिनिगु रूपं छु जुया स्यंगु ? हे शत्रुतयत् ताप बिइम्ह ! छपिसं छु धन्दा कयागु ?”

म्हचाय्यागु खँ न्यना नागराजं वयात न्ह्यसःया लिसः व्युब्युं धाल -

“माता हि तव इरन्धति, विधुरस्स हृदयं धनियति ।

दुल्लभज्झि विधुरस्स दस्सनं, को विधुरमिध मानयिस्सती’ति” ॥

“हे इरन्धति ! छंम्ह मांनं विधुरयागु नुगःचु इच्छा याना च्वन । विधुरयागु दर्शन हे दुर्लभ जूसा विधुरयात सुनां थन हये फइ ?”

वं धाल - “बा ! जिके विधुर हये फुगु सामर्थ्यं म्हु । छं मांयात जीवन दान व्यु । जिं अजाम्ह भात माःवने गुम्हसिनं विधुरयात थन हये फुम्ह खः ।”

वं वयात प्रेरित यायां बापु गाथा धाल -

“तस्स भत्तुपरियेसनं चर, यो विधुरमिध मानयिस्सती’ति” ॥

“अजाम्ह भात मा गुम्हसिनं विधुरयात थन हये फइ ।”

रागया बशय् लाःम्ह जुया वं थः म्हचाय्यात धाये मत्यःगु खँ नं धाल -

“पितुनो च सा सुत्तान वाक्यं, रत्ति निक्खम्म अवस्सुत्तिं चरी’ति” ॥

“बौयागु खँ न्यना व बहनि हे पिहाँ वना भात मालेत चाःह्यु वन ।”

चाःह्युह्युं वं हिमालयय् वर्ण-गन्ध-रस सम्पन्नगु स्वांत थ्वल अले पर्वतयात अनर्घ मणियातथे बांलाक समाये याना दचोने स्वांयागु आसन दय्का बांलाक प्याखँ हुहुं न्ह्याइपुक म्ये हाहां न्हेपुगु गाथा धाल -

“के गन्धब्बे रक्खसे च नागे, के किम्पुरिसे चापि मानुसे ।

के पण्डिते सब्बकामददे, दीघरत्तं भत्ता मे भविस्सती’ति” ॥

“गन्धर्वपिं, राक्षसपिं, किंपुरुष (किन्नर) पिं, व मनुतमध्ये अजाम्ह सु पण्डित दइ गुम्हसिनं जिगु सकतां कामना पूरा याना ताःकालतक जिमि स्वामी जुइ ?”

उगु इलय् कुवेर (वैश्रवण) महाराजया पुण्णक धयाम्ह भिंचा, यक्षपिनि सेनापति, स्वंगू गब्यूति दुगु मनोमय सिन्धु धयाम्ह सल गया कालपर्वतया फुसं फुसं मनोशिलातलय् जुइ त्यंगु यक्ष-सम्मेलनय् (सहभागी जुइत) वना च्वंगु जुया च्वन । वं वयागु म्ये ताल । वं थःगु न्हापायागु जन्मय् नं उम्ह मिसालिसे सम्बन्ध तया वःम्ह खः, उकिं हे वयागु म्येयागु सः वयागु छचंगु आदिं पार याना दुने थ्यंकः दुहाँ वना क्वेचय् दुने स्यःतक थ्यूवन । आसक्त जूगुया कारणं व दित । अले वं सिन्धु धयाम्ह सलम्हय् च्वना च्वनां हे धाल - “भद्रे ! जिं थःगु प्रज्ञाज्ञानं, न्यायं, शान्तिं विधुरयागु नुगःचु कया हये फु । धन्दा काये म्वाः ।” वं वयात आश्वस्त व्युब्युं च्यापुगु गाथा धाल -

“अस्सास हेस्सामि ते पति, भत्ता ते हेस्सामि अनिन्दलोचने ।

पज्जा हि ममं तथाविधा, अस्सास हेस्ससि भरिया ममा’ति” ॥

“आश्वस्त (धुक्क) जु । जि छंम्ह भात जुये । हे अनिन्दित लोचन ! जि छंम्ह भात जुये । जिगु प्रज्ञा हे थजागु खः । विश्वास या, छ जिमि कला जुइ ।”

“अवचासि पुण्णकं इरन्धती, पुब्बपथानुगतेन चेतसा ।
एहि गच्छाम पितु ममन्तिके, एसोव ते एतमत्थं पवक्खती’ति” ॥

“अनंलि पूर्वजन्मयागु अनुभूति दुगु कारणं इरन्धतिं वयात धाल – ‘वा, छंत जिमि बौयाथाय् यंका बिये । अन हे छलिसे थुगु विषयय् खँ ल्हाये’ ।”

“अलङ्कता सुवसना, मालिनी चन्दनुस्सदा ।
यक्खं हत्थे गहेत्वान, पितुसन्तिकुपागमी’ति” ॥

“अलंकृत, सुवस्त्र व माः क्वखाया तःम्ह, चन्दन धारण याना तःम्ह उम्ह यक्षयात ल्हातं ज्वना बौयाथाय् यंकल ।”

पुण्णक यक्ष नं वयात लुकुं छिना नागराजयाथाय् वल । अले वं इरन्धतियात कलाया रूपय् चाहना यायां थुपिं गाथात धाल –

“नागवर बचो सुणोहि मे, पतिरूपं पटिपज्ज सुद्धियं ।
पत्थेमि अहं इरन्धतिं, ताय समङ्गिं करोहि मं तुवं ॥

“सतं हत्थी सतं अस्सा, सतं अस्सतरीरथा ।
सतं वलभियो पुण्णा, नानारत्नस्स केवला ।
ते नाग पटिपज्जस्सु, धीतरं देहिरन्धति’न्ति” ॥

“हे नागश्रेष्ठ ! जिगु खँ न्यं । जिके मिसायात योग्यगु मू का । जित इरन्धति यल । छं वयात जिमिम्ह संगिनी दय्का व्यु ।”

“सच्छिम्ह किसि, सच्छिम्ह सल, सच्छिम्ह खच्चर व थीथी रत्नत भारी दुगु सच्छिगू छत दुगु रथ का अले जित छंम्ह म्हचाय् इरन्धति व्यु ।”

नागराजं लिसः बिल –

“याव आमन्तये जाती, भित्ते च सुहदज्जने ।
अनामन्त कतं कम्मं, तं पच्छा अनुतप्पती’ति” ॥

“गुबलेतक जि थः थःथितिपिलिसे, पासापिलिसे व सुहदजनपिलिसे न्यने लाइ मखुनि उबलेतक पिया च्वं । थःथितिपित निमन्त्रणा मब्यूसे छुं ज्याखँ यात धाःसा लिपा नुगः मछिंका च्वं च्वने माली, मेपिनिगु दोषारोपण फये माली ।”

थुलि धया व छेंय् वना थःम्ह मिसालिसे खँल्हाबल्हा याःवन । थुगु खँयात प्रकाशित यायेत शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“ततो सो वरुणो नागो, पविसित्वा निवेसनं ।
भरियं आमन्तयित्वान, इदं वचनमब्रवि ॥

“अयं सो पुण्णको यक्खो, याचती मं इरन्धतिं ।
बहुना वित्तलाभेन, तस्स देम पियं मम’न्ति” ॥

“अले उम्ह वरुण नाग छेंय् वन अले थःम्ह कलायात सम्बोधन याना थ्व खँ कन ।”

“थुम्ह पूर्ण यक्षं जिके इरन्धति पवना च्वन । ध्वयाके आपालं धन कया भीसं थःम्ह म्हचाय् वयात बिया छ्वयेला ?”

विमलां धाल -

“न धनेन न वित्तेन, लब्धा अम्हं इरन्धती ।
सचे च खो हृदयं पण्डितस्स, धम्मेन लद्धा इध माहरेय्य ।
एतेन वित्तेन कुमारि लब्धा, नाञ्जं धनं उत्तरि पत्थयामा’ति” ॥

“भीसं धनं अथवा सम्पत्तिं इरन्धतियात दय्कागु मखु । यदि वं न्यायं, शान्तिं पण्डितयागु नुगःचु धन हये फत धाःसा थुगु धनं उम्ह कुमारी प्राप्त याये फइ । थुलिं अप्वः भीत मेगु छुं धन माःगु मदु ।”

“ततो सो वरुणो नागो, निक्खमित्वा निवेसना ।
पुण्णकामन्तयित्वान, इदं वचनमब्रवि ॥

“न धनेन न वित्तेन, लब्धा अम्हं इरन्धती ।
सचे तुवं हृदयं पण्डितस, धम्मेन लद्धा इध माहरेसि ।
एतेन वित्तेन कुमारि लब्धा, नाञ्जं धनं उत्तरि पत्थयामा’ति” ॥

“अले उम्ह वरुण नागं छेत्तं पिहाँ वल अले वं पुण्णकयात सःता थ्व खँ कन ।”

“जिमित इरन्धति धनं दुगु मखु, नत सम्पत्तिं दुगु खः । यदि छं जोर जबर्जस्ती मयासे पण्डितयागु नुगःचु हये फत धाःसा छंत थुगु धनं जिमि म्हचाय् दइ । जिमित थुलिं अप्वः मेगु धन माःगु मदु ।”

पुण्णकं धाल -

“यं पण्डितोत्येके वदन्ति लोके, तमेव बालोति पुनाहु अञ्जे ।
अक्खाहि मे विप्पवदन्ति एत्थ, कं पण्डितं नाग तुवं वदेसी’ति” ॥

“लोकय् गुम्हसित गुलिसिन् पण्डित धाःगु खः वयात हे मेपिंसं मूर्खं धया च्वन । हे नाग ! जित धा, छं सुयात पण्डित धया च्वनागु खः ?”

नागराजं धाल -

“कोरब्यराजस्स धनञ्जयस्स, यदि ते सुतो विधुरो नाम कत्ता ।
आनेहि तं पण्डितं धम्मलद्धा, इरन्धती पदचरा ते होतू’ति” ॥

“यदि छं कौरब्यराज धनञ्जययाम्ह विधुर धयाम्ह मन्त्री न्यना तयागु दःसा उम्ह पण्डितयात जबर्जस्ती मयासे व्वना हति । इरन्धति छंम्ह चरण दासी जुइ ।”

“इदञ्च सुत्वा वरुणस्स वाक्यं, उट्ठाय यक्खो परमप्पतीतो ।
तत्थेव सन्तो पुरिसं असंसि, आनेहि आजञ्जमिधेव युत्त’न्ति” ॥

“वरुणयागु थुगु खँ न्यनेधुंका तःसकं प्रसन्न जुया यक्ष वाथाक्क दन अले वं अन च्वना हे थः मनूयात ‘श्रेष्ठम्ह सल थन हे हया व्यु’ धका उजं जुल ।”

“जातरूपमया कण्णा, काचम्हिचमया खुरा ।
जम्बोनदस्स पाकस्स, सुवण्णस्स उरच्छदो’ति” ॥

“न्हायुपं त्वःपुइगु लुंयागु तिसा, खिपः, माणिकयागु ख्वः (खूर) अले ह्याउंसे च्वंगु जम्बोनद छाती लुंयागु तिसां तिइका हति ।”

उम्ह मनू व हे इलय् उम्ह (वं धाःम्ह) सल ज्वना वल । पुण्णक वयागु म्हय् गल अले आकाशमार्ग कुवेरया न्ह्योने वना नागभवनयागु प्रशंसा याना उगु खँ कन । उकियागु हे खँ प्रकाशन याना क्यनेया नितिं धया तःगु दु -

“देववाहवहं यानं, अस्समारुह पुण्णको ।
अलङ्कतो कप्पितकेसमस्सु, पक्कामि वेहायसमन्तलिक्खे ॥
“सो पुण्णको कामरागेन गिद्धो, इरन्धति नागकज्जं जिगीसं ।
गन्वान तं भूतपति यसस्सिं, इच्चब्रवी वेस्सवणं कुवेरं ॥
“भोगवती नाम मन्दिरे, वासा हिरञ्जवतीति वुच्चति ।
नगरे निम्मिंते कञ्चनमये, मण्डलस्स उरगस्स निद्धितं ॥
“अट्टालका ओट्टगीवियो, लोहितङ्कस्स मसारगल्लिनो ।
पासादेत्थ सिलामया, सोवण्णरतनेहि छादिता ॥
“अम्बा तिलका च जम्बुयो, सत्तपण्णा मुचलिन्दकेतका ।
पियङ्गु उट्टालका सहा, उपरिभद्दका सिन्दुवारका ॥
“चम्पेय्यका नागमल्लिका, भगिनीमाला अथ मेत्थ कोलिया ।
एते दुमा परिणामिता, सोभयन्ति उरगस्स मन्दिरं ॥
“खज्जुरेत्थ सिलामया, सोवण्णधुवपुप्फिता बहू ।
यत्थ वसतोपपातिको, नागराजा वरुणो महिद्धिको ॥
“तस्स कोमारिका भरिया, विमला कञ्चनवेल्लिविग्गहा ।
काला तरुणाव उग्गता, पुचिमन्दन्थनी चारुदस्सना ॥
“लाखारसरत्तसुच्छवी, कणिकाराव निवात्तपुप्फिता ।
तिदिवोकचराव अच्छरा, विज्जुवब्भघना विनिस्सटा ॥
“सा दोहळिनी सुविम्हिता, विधुरस्स हृदयं धनियति ।
तं तेसं देमि इस्सर, तेन ते देन्ति इरन्धतिं मम’न्ति” ॥

“देवतापिंत तया यंकिगु यान - बांलाक समाये याना भिंका तःगु सलम्हय् गया पुण्णक (पूर्णक) आकाशमार्ग वन ।”

“कामभोगया बशय् लाःम्ह जुया उम्ह पुण्णक नागकन्या इरन्धतियागु कामनां यशस्वी वैश्रवण कुवेर जुजुयाथाय् वन अले धाल ।”

“भोगवती धयागु भवनय् ‘वासा’ व ‘हिरण्यवती’ धयागु थाय्त् दु । उगु लुथें जागु नगरय् फन दुम्ह नागया म्हथें सम्पूर्णं बने जूगु थाय् दु ।”

“उकियागु अट्टालिकात माणिक व स्फटिकं बने जूगु म्हुतुसी व गःपया आकारयागु खः । अनयागु दरबारत ल्वहँतं बने जूगु खः उकिया पौ लुं, वहः रत्नं चिना तःगु खः ।”

आकाशमार्गं वना च्वंगु इलय् वं बिचाः यात - “विधुर पण्डितया आपालं मनूत दु । वयात जिं ज्वने फइ मखु । खः, बरु धनञ्जय कौरव्यया जू म्हितेगु शौख दु । वयात जूलय् बुका विधुरयात हये । वयागु छैय् यक्व रत्नत दु । आपाः मू मवंगु वस्तुतयगु बाजी तथा जू म्हिती मखु । जि नं यक्व मूल्यवान्गु रत्नत ज्वना वनेमाः । मेमेगु रत्न जुजुं काइ मखु । राजगृह नगरया लिक्क वैपुल्य पर्वतया दुने चक्रवर्ती जुजुया नितिं योग्यगु आपालं आपाः तेजस्वी मणिरत्नत दु । उपिं ज्वना उकिं जुजुयात लोभे याना जुजुयात बुके ।” वं अथे हे यात ।

थुगु अर्थयात प्रकट याना क्यनेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो अगमा राजगहं सुरम्भं, अङ्गस्स रज्जो नगरं दुरायुतं ।
पहूतभक्खं बहुअन्नपानं, मसक्कसारं विय वासवस्स ॥

“मयूरकोञ्चागणसम्पघुट्टं, दिजाभिघुट्टं दिजसङ्गसेवितं ।
नानासकुन्ताभिरुदं सुवङ्गणं, पुप्फाभिकिण्णं हिमवंव पब्बतं ॥

“सो पुण्णको वेपुलमाभिरूहि, सिलुच्चयं किम्पुरिसानुचिण्णं ।
अन्वेसमानो मणिरतनं उळारं, तमइसा पब्बतकूटमज्जे’ति” ॥

“व अङ्ग जुजुया न्ह्याइपूगु दुर्जय राजगृह नगरय् थ्यंकः वन । यक्व खाद्य सामग्री दुगु व आपालं अन्नपानयागु भण्डार जुया च्वंगु उगु नगर इन्द्रयागु मसक्कसार राजधानीथे च्वंगु जुया च्वन ।”

“म्हय्खा, क्रौञ्च भंगःपंछि आदि अनेक थरीयापिं भंगःपंछितय्सं भरी भराउ जुया थीथी इमिगु सलं गुञ्जे जुया च्वंगु, बांलागु ख्यः चुक आदि दुगु अले हिमालय पर्वतय्थे ह्वया च्वंगु स्वानं त्वःपुया तःगु ।”

“उम्ह पुण्णक तःग्वःगु ल्वहँ दुगु, किंपुरुष (किन्नर) पिसं दय्का तःगु वैपुल्य पर्वतया फुसय् थहाँ वन । वं (पुण्णकं) उगु अनर्घ मणिरत्नत माला च्वंबले उकियात पर्वतया च्वकाया दथुइ खना लुइकल ।”

“दिस्वा मणिं पभस्सरं जातिमन्तं, मनोहरं मणिरतनं उळारं ।
दइल्लमानं यससा यसस्सिनं, ओभासती विज्जुरिवन्तलिक्खे ॥

“तमग्गही वेळुरियं महग्घं, मनोहरं नाम महानुभावं ।
आज्जमारुह मनोमवण्णो, पक्कामि वेहायसमन्तलिक्खे’ति” ॥

“प्वाला प्वालां थिइगु, धन हइगु, ततःग्वःगु अले यशस्वीपिनिगु यश स्वया नं चम्के जूगु, पल्पसाथे भ्रान्तिपूर्वक प्रकाशित जूगु भिभिंगु मणित खन ।”

“व उगु महामूल्यवान्गु, मनोहरगु मणि लिक्कया काल अले श्रेष्ठगु वर्ण दुम्ह भिंम्ह व्वः सलया म्हय् च्वना आकाशमार्गं वन ।”

“सो अगमा नगरमिन्दपत्थं, ओरुय्हुपागच्छि सभं कुरुनं ।
समागते एकसतं समग्गे, अद्धेत्थ यक्खो अविक्कम्पमानो ॥

“को नीध रज्जं वरमाभिजेति, कमाभिजेय्याम वरद्धनेन ।
कमनुत्तरं रतनवरं जिनाम, को वापि नो जेति वरद्धनेना’ति” ॥

“व इन्द्रप्रस्थ नगरय् वल अले सलम्हं कुहाँ वया कुरुपिनिगु सभाय् थ्यंकः वन । उम्ह पुण्णक सच्चिद्मह जुजुपिनिगु सभाय् वना थिंक दना च्वंवन ।”

“व सुनां जिमिके जुजुपितं ल्वःगु श्रेष्ठगु धन त्याका काइ ? अथवा जिमिसं सुयाके धनं त्याका कायेगु ? जिमिसं गजागु श्रेष्ठगु धन त्याकेगु ? अथवा सुनां जिमिके श्रेष्ठगु धन त्याका काइगु ?”

थुकथं वं कौरव्ययात प्यंगू पादं प्रशंसा यात । जुजुं बिचाः यात “ध्वयां न्ह्यो जिं थथिंजाम्ह शूरम्ह जुया न्वंवाना च्वंम्हसित खनागु मदु । ध्व सु खः ? जुजुं न्यन्यं थुगु गाथा धाल -

“कुहिं नु रट्टे तव जातिभूमि, न कौरव्यस्सेव वचो तवेदं ।
अभीतोसि नो वण्णनिभाय सब्बे, अक्खाहि मे नामञ्च बन्धवे चा’ति” ॥

“छु राष्ट्र छंगु जन्मभूमि खः ? ध्व छंगु भाय् कुरुदेशवासीपिनिगु मखु । छं थःगु प्रभां सकसितं अभिभूत याना च्वन । थःगु नां व बान्धव (गोत्र) कं ।”

ध्व खँ न्यना वं बिचाः यात - “थुम्ह जुजुं जिगु नां न्यना च्वन । पुण्णक धयागु नां जुलसा च्योतय्गु नां खः । यदि जिं थःगु नां पुण्णक धका कन धाःसा जित थुम्ह दास खः, अप्वः जुया खँ ल्हाना च्वंम्ह धका वास्ती मयाये फु । जिं ध्वयां न्हापायागु जन्मयागु नां कने ।” थथे मती तया थुगु गाथा धाल -

“कच्चायनो माणवकोस्मि राज, अनूननामो इति म्हायन्ति ।
अङ्गेषु मे जातयो बन्धवा च, अक्खेन देवस्मि इधानुपत्तो’ति” ॥

“हे राजन् ! जि कच्चायन (कात्यायन) माणवक खः । जित अनून (अन्यून, पूर्ण) नां धाइगु खः । अङ्ग जनपदय् जिमि थःथितिपिं व जातियापिं दु । हे देव ! जि थन जू म्हितेत वयाम्ह खः ।”

अनंलि जुजुं वयाके न्यन - “माणवक ! छंत त्याकल धाःसा छं छु बियेगु ? छंके छु दु ?” वं थुगु गाथा धाल -

“किं माणवस्स रतनानि अत्थि, ये तं जिनन्तो हरे अक्खधुत्तो ।
बहूनि रज्जो रतनानि अत्थि, ते त्वं दल्लिहो कथमम्हयेसी’ति” ॥

“हे माणव ! छंके गजागु रत्नत दु, त्याकेवं जुवाद्योवं छंके काये फइगु खः ? जुजुयाके जुलसा यक्व यक्व रत्नत दु । छं दरिद्रम्हं जुजुयात गुकथं जूलय् हाथ्या बियागु ?”

अनंलि पुण्णकं धाल -

“मनोहरो नाम मणी ममायं, मनोहरं मणिरतनं उळारं ।
इमञ्च आजञ्जममित्तापनं, एतं मे जिनित्वा हरे अक्खधुत्तो’ति” ॥

“जिके मनयात हरे याये फुगु मणि दु । ध्व धनयात हया बिइगु तःग्वःगु मणि खः । थुगु मणियात व शत्रुतयत् अनुत्तपत् याये फुम्ह थुम्ह श्रेष्ठम्ह सलयात जुवाद्योवं जित त्याका काये फु ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं गाथा धाल -

“एको मणी माणव किं करिस्सति, आजानियेको पन किं करिस्सति ।
बहूनि रज्जो मणिरतनानि अत्थि, आजानिया वातजवा अनम्पका’ति” ॥

“हे माणवक ! ध्व मणि छगलं छु हे याइ ? अले थुम्ह श्रेष्ठम्ह सल छम्हसिनं छु हे याइ ? जुजुयाके यक्व रत्नत दु, फसय् ब्वया वने फुपिं आपालं आपाः अल्याख ब्वः सलत नं दु ।”

दोहद काण्ड क्वचाल ।

मणि काण्ड

वं जुजुयागु खँ न्यना धाल - “महाराज ! ध्व छु खँ हुकुम जुयागु ? छम्ह सल द्वाःच्छिम्ह सलया ल्याः ग्यं । छ्मः मणि नं द्वाःच्छिम्हः मणिया ल्या ग्यं । दक्व सलत उत्थे च्वंपि जुइ मखु । थुम्ह सलयागु वेगयात स्वया बिज्याहूँ ।” थुलि धया सलम्हय् च्वना वं प्यखय् पःखा क्वय् ब्वाकल । न्हेगू योजनयागु नगर थये जुल मानो (पःखा चाःह्यूथे) सलतय्गु ककुं घेरे जूगुथे च्वन । न्ह्योने सल खने मंत । यक्ष नं खने हे मदु । पुण्णकया जय् चिना तःगु ह्याउंसे च्वंगु मखमल कापःया कापतं छ्चालं घेरे जूगु खने दत । वं सलम्हं कुहाँ वया न्यन - “महाराज ! सलयागु वेग स्वया बिज्याये धुन, मखुला ?”

“अँ, स्वयेधुन । गजब हे खः ।”

“महाराज ! हानं स्वया बिज्याहूँ” धया व सलयात नगरया उद्यानय् यंका लखय् ब्वाकल । वं सलयात तुति ख्वः मप्याकूसे तिंगन्हुइका यंकल । वं पलेस्वाँ ह्वया च्वंगु थासं थःम्ह सलयात ब्वाके छ्वत । अले लापा थाना ल्हाः फल । सल वया वयागु ल्हाः दुथाय् दंवल । अले धाल - “महाराज ! थजाम्ह अश्वरन्तयागु शक्ति खन मखुला ?”

“खना, माणवक ! तःसकं हे गजबगु जुया च्वन ।”

“महाराज ! अश्वरन्तया खँ त्वःति । आः मणिरन्तयागु महिमा स्वया बिज्याहूँ ।” धाधां गाथा धाल-

“इदञ्च मे मणिरतनं, पस्स त्वं द्विपदुत्तम ।
इत्थीनं विग्गहा चेत्थ, पुरिसानञ्च विग्गहा ॥

“मिगानं विग्गहा चेत्थ, सकुणानञ्च विग्गहा ।
नागराजा सुपण्णा च, मणिम्हि पस्स निम्मित’त्ति” ॥

“हे नरोत्तम ! थुगु मणियात स्वया बिज्याहूँ । थुकी मिसातय्गु बांलागु रूप, मिजँतय्गु बांलागु रूप, पशुतय्गु बांलागु रूप, भ्रंगःपँछितय्गु बांलागु रूप, नागराजगणपिनिगु बांलागु रूप व गरुडतय्गु बांलागु रूप स्वया बिज्याहूँ । थुगु मणिस सकसियागु रूप प्रकट रूपं खने दया वइ ।”

अले हानं मेगु नं -

“हत्थानीकं रथानीकं, अस्से पत्ती च वम्मिने ।
चतुरङ्गिनिमं सेनं, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“हत्थारोहे अनीकट्टे, रथिके पत्तिकारके ।
बलग्गानि वियूब्भानि, मणिम्हि पस्स निम्मित’त्ति” ॥

“किसितय्गु सेना, सलतय्गु सेना, सल, पैदल सेना व ध्वाँय् - थुजापिं मणिस बने जूपिं चतुरङ्गिनी सेनात खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“किसि गइपिं सैन्यत, सल गइपिं सैन्यत, रथ गइपिं सैन्यत, पैदल सैन्य व लाइनय् च्वना च्वंपिं सेनात - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पुरं उद्धापसम्पन्नं, बहुपाकारतोरणं ।
सिद्धाटके सुभूमियो, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“एसिका परिखायो च, पलिखं अग्गळानि च ।
अट्टालके च द्वारे च, मणिहि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“प्यखें पःखा दुगु नगर, तःगुमच्छि पःखा दुगु ध्वाखात अले प्यकालैय् न्त्याइपूगु भूमि - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।

“थां, गाः, लुखाय् च्वंगु थां, लुखा, अट्टालिका व ध्वाखा - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्स तोरणमग्गोसु, नानादिजगणा बहू ।
हंसा कोज्वा मयूरा च, चक्कवाका च कुक्कुहा ॥
“कुणालका बहू चित्रा, सिखण्डी जीवजीवका ।
नानादिजगणाकिण्णं, मणिहि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“तोरणयागु फुसय् स्वया बिज्याहूँ, थीथी प्रकारयापिं आपालं भंगःपंछित । हँय्, क्रौञ्च, म्हय्खा, चक्रवाक व ग्वंगत ।”

“अत्यन्त चित्रित कोयली, म्हय्खा, जीवजीवक व थीथी प्रकारयापिं भंगःतय्गु समूह - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्स नगरं सुपाकारं, अब्भुतं लोमहंसनं ।
समुस्सितधजं रम्मं, सोण्णवालुकसन्थतं ॥
“पस्सेत्थ पण्णसालायो, विभत्ता भागसो मिता ।
निवेसने निवेसे च, सन्धिब्यूहे पथद्धियो’ति” ॥

“बांलासे च्वंगु पःखा दुगु अद्भुत, लोमहर्षक, रमणीय नगरयात स्वया बिज्याहूँ, गन ध्वजा पताका ब्वय्का तःगु दु, अले अन लुंथें च्वंगु फिब्वः लाया तःगु दु ।”

“इवः इवः पसत स्वया बिज्याहूँ, छेंय् छेंय् वस्तुत स्वया बिज्याहूँ अले बजार व गल्लीत स्वया बिज्याहूँ । तःब्यागु लं, प्यकालं, उखे च्वंगु फल्वात, तःखांगु छें, चिखांगु छें, इयाः आदि स्वया बिज्याहूँ ।”

“पानागारे च सोण्डे च, सुना ओदनिया घरा ।
वेसी च गणिकायो च, मणिहि पस्स निम्मितं ॥
“मालाकारे च रजके, गन्धिके अथ दुस्सिके ।
सुवण्णकारे मणिकारे, मणिहि पस्स निम्मितं ॥
“आळारिके च सूदे च, नटनाटकगायिनो ।
पाणिस्सरे कुम्भथूनिके, मणिहि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“भट्टी अय्लाखं कया च्वपिं, छेंय् वेश्यात च्वना च्वंगु, परिव्राजकपिं, भिक्षुणीपिं - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“गथु, धोबी, गन्ध मुंकेगु ज्या याइपिं गान्धी, कापः मिइपिं, लकां मिइपिं, रथ (गाडा) मिइपिं, लुंकमि व ज्वाहारीत - थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“भुतुसुवा, मरिकमि, नर्तकी, प्याखँ हुलिपिं, गायक, लापा थाइम्ह व धःप थाना बाजँ थाइम्ह, थीथी बाजा थाइपिं – थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्स भेरी मुदिङ्गा च, सङ्गा पणवदिन्दिमा ।
सब्बञ्च ताळावचरं, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“सम्मतालञ्च वीणञ्च, नच्चगीतं सुवादितं ।
तूरियताळितसङ्कुट्टं, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“लङ्घिका मुडिका चेत्य, मायाकारा च सोभिया ।
वेतालिके च जल्ले च, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“भेरी, मृदङ्ग, शङ्ख, ढोलक, बासुरी व मेमेगु सकतां संगीत बाद्य थाइपिं – थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“मंजीरा, वीणा, नृत्यगीत, सुबाद्य व थीथी प्रकारयागु बाजँ – थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“तिं न्हुइपिं (जिम्नास्टीक) खेलाडी, पहलमान, जादूगर, नगरयापिं शोभा रूप, वैतालिक व नौत-थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“समज्जा चेत्य वत्तन्ति, आकिण्णा नरनारिभि ।
मञ्चातिमञ्चे भूमियो, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“मिजँ मिसातयगु छ्वाखेरं तमासा स्वया च्वपिं दु अले दबूया फुसय् गवया तःगु थीथी तकि तकिं तल्लात दु – थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्स मल्ले समज्जस्मिं, फोटेन्ते दिगुणं भुजं ।
निहते निहतमाने च, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“उगु कासाय् पहलमान प्रस्तिस्पर्धा रूपं दाया दाया म्हिता च्वंगु, त्याःपिं-बूपिं पहलमान – थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्स पब्बतपादेसु, नानामिगगणा बहू ।
सीहा ब्यग्घा वराहा च, अच्छकोकतरच्छयो ॥

“पलासादा गवजा च, महिसा रोहिता रुरु ।
एणेय्या च वराहा च, गणिनो नीकसूकरा ॥

“कदलिमिगा बहू चित्रा, बिळारा ससकण्टका ।
नानामिगगणाकिण्णं, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“पर्वतयागु क्वय् ख्यलय् थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछि बथां खने दया वइ, सिंह, धुं, फां, भालु, भालुथें जापिं पशुत स्वया बिज्याहूँ ।”

“गौडा म्ये, द्वहँ, म्ये, वराह (फां), रुरु धयाम्ह मृग, ऐणी धयाम्ह मृग, गणि (बाह्हसिंगे मृग), तुयुम्ह फां, कदली मृत, जंगली भौचा, खराचा, दुम्सी थीथी प्रकारयापिं पशुत थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“नज्जायो सुप्पतित्थायो, सोण्णवालुकसन्धता ।
अच्छा सवन्ति अम्बूनि, मच्छगुम्बनिसेविता ॥

“कुम्भीला मकरा चेत्थ, सुसुमारा च कच्छपा ।
पाठीना पावुसा मच्छा, बलजा मुञ्चरोहिता’ति ॥

“सुन्दर घाट दुगु नदीत, लुंथें जागु फिसब्बःय सफागु यचुगु लखय न्यात बाः वया च्वंगु दु ।”

“थुगु नदी गौजु स्वंजु, मकर, कापलि, न्यात थीथी प्रकारयापिं न्यात व मुञ्ज (सन्याँ) व रोहित (घौन्याँ) आदि थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“नानादिजगणाकिण्णा, नानादुमगणायुता ।
वेळुरियकरोदायो, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“थीथी प्रकारयागु सिमात व भंगःपंछितयसं घेरे याना तःगु, फटकिरीयागु गुफाय ल्वाना सः पिहाँ वःगु नदीत स्वया बिज्याहूँ । थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पस्सेत्थ पोक्खरणियो, सुविभत्ता चतुहिसा ।
नानादिजगणाकिण्णा, पुथुलोमनिसेविता ॥

“समन्तोदकसम्पन्नं, महिं सागरकुण्डलं ।
उपेतं वनराजेहि, मणिम्हि पस्स निम्मित’न्ति” ॥

“प्यखेरं वया च्वपिं थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछित व आपालं थरीयापिं न्यात दुगु पुखूत स्वया बिज्याहूँ ।”

“प्यखेरं लः जाया च्वंगु सागरयात प्यखेरं चाकलं पृथ्वी भुना तःगु बन जंगलं युक्तगु थाय नं खने दया वइ । थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“पुरतो विदेहे पस्स, गोयानिये च पच्छतो ।
कुरुयो जम्बुदीपञ्च, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“पस्स चन्दं सूरियञ्च, ओभासन्ते चतुहिसा ।
सिनेरुं अनुपरियन्ते, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“सिनेरुं हिमवन्तञ्च, सागरञ्च महीतलं ।
चत्तारो च महाराजे, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“आरामे वनगुम्बे च, पाटिये च सिलुच्चये ।
रम्मे किम्पुरिसाकिण्णे, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“फारुसकं चित्तलतं, मिस्सकं नन्दनं वनं ।
वेजयन्तञ्च पासादं, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“सुधम्मं तावत्तिसञ्च, पारिछत्तञ्च पुष्फितं ।
एरावणं नागराजं, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“पस्सेत्थ देवकञ्जायो, नभा विज्जुरिवुग्गता ।
नन्दने विचरन्तियो, मणिम्हि पस्स निम्मितं ॥

“पस्सेत्थ देवकञ्जायो, देवपुत्तपलोभिनी ।
देवपुत्ते रममाने, मणिहि पस्स निम्मित”न्ति” ॥

“पूर्वय् विदेह, पश्चिमय् अपरगोयान द्वीप, उत्तरय् कुरुद्वीप व दक्षिणय् जम्बुद्वीप स्वया बिज्याहूँ ।”

“प्यखेरं जः फौले जुया सुमेरु पर्वततक चाःहिला च्वंपिं चन्द्र सूर्ययात स्वया बिज्याहूँ ।”

“सुमेरु पर्वत, हिमालय पर्वत, महासमुद्र व चतुर्महाराजापिं थुगु मणिस स्वया बिज्याहूँ, खने दया वइ ।”

“किन्नरत दुगु आराम, तःजागु पर्वत, व घना बन जंगलत थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ ।
महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“फारुसक उद्यान, चित्तलता उद्यान, मिश्रक उद्यान, नन्दनबन व वेजयन्त प्रासाद थुपिं दक्व
मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“सुधर्मशाला, त्रयस्त्रिंश देवलोक, बांलाक स्वाँ ह्वया च्वंगु पारिच्छत्र, एरावण देव किसि थुपिं
दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“आकाशय् पल्पसा त्वयेथेँ जापि नन्दन बनय् वना च्वंपिं देवकन्यापिं, देवपुत्रपिं न्त्याइपुका च्वंपिं,
देवपुत्रीपिं, थुपिं दक्व मणिस खने दया वइ । महाराज ! स्वया बिज्याहूँ ।”

“परोसहस्सपासादे, वेळुरियफलसन्थते ।
पज्जलन्ते च वण्णेन, मणिहि पस्स निम्मितं ॥

“तावतिंसे च यामे च, तुसिते चापि निम्मिते ।
परनिम्मितवसवत्तिनो, मणिहि पस्स निम्मितं ॥

“पस्सेत्थ पोवस्वरणियो, विप्पसन्नोदिका सुची ।
मन्दालकेहि सञ्छन्ना, पदुमुप्पलकेहि चा’ति” ॥

“बिलौरं दय्का तःगु द्वःच्छ्रं मयाक विमान चम्के जुया च्वंगु स्वया बिज्याहूँ ।”

“त्रयस्त्रिंश, याम, तुषिता, निर्मित व परनिर्मित देवलोक मणिस स्वया बिज्याहूँ ।”

“न्याता प्रकारयागु पलेस्वाँ मन्दालक पद्म व उत्पलं त्वःपुया च्वंगु सफागु, यचुगु लः दुगु पुखूत
खने दया वइ, स्वया बिज्याहूँ ।”

“दसेत्थ राजियो सेता, दस नीला मनोरमा ।
छ पिङ्गला पन्नरस, हलिदा च चतुदस ॥

“वीसति तत्थ सोवण्णा, वीसति रजतामया ।
इन्दगोपकवण्णाभा, ताव दिस्सन्ति तिंसति ॥

“दसेत्थ काळियो छच्च, मज्जेड्डा पन्नवीसति ।
मिस्सा बन्धुकपुप्फेहि, नीलुप्पलविचित्तिका ॥

“एवं सब्बङ्गसम्पन्नं, अच्चिमन्तं पभस्सरं ।
ओधिसुद्धं महाराज, पस्स त्वं द्विपदुत्तमा’ति” ॥

“थुगु मणिस भ्रिता प्रकारयागु तुयुगु धवःत दु, भ्रिता प्रकारयागु गाढा वचुगु रंगया धवः दु, नीछता प्रकारयागु सियुगु रंगया धवः दु, भ्रिंप्यता प्रकारयागु हलु रंगयागु धवः दु।”

“लुंयागु रंगथे जागु नीगू धवः दु, वहःथे जागु नीगू धवः दु, स्वीगू इन्द्रधनुषथे जागु धवः दु।”

“भ्रिंखुगू हाकुगु धवः दु, नीन्यागू स्येला रंगगु धवः दु, हाकुगु व स्येला रंग ल्वाकः ज्यागु नीलोत्पल स्वाँथे तःसकं विचित्र रूपं बांलागु स्वया बिज्याहूँ।”

“हे नरोत्तम ! हे महाराज ! थजागु सर्वाङ्ग सम्पूर्णगु, तेजस्वी, प्रकाशमानगु मणियात बाजी तयागु स्वया बिज्याहूँ। जि बुत धाःसा थुगु मणि कया बिज्याहूँ।”

मणिकाण्ड क्वचाल ।

अक्ष काण्ड

थथे धया पुण्णकं धाल - “महाराज ! जि बुत धाःसा थुगु मणिरत्न कया बिज्याहूँ । छपिंस छु बाजी तयेगु ?”

“तात ! जिगु म्ह, महारानी व श्वेतछत्र त्वःता मेगु सकतां बाजी तये ।”

“देव ! अथे जूसा विस्तार याना च्वने मते । जि तापाकं निसें वयाम्ह खः । जू म्हितेगु खाल तयार याके बिया बिज्याहूँ।”

जुजुं अमात्यपिंत आज्ञा बिल । इमिसं तुरन्त जू म्हितेगु थाय् तयार याना जुजुया नितिं श्रेष्ठगु लासा लाया, मेपिं जुजुपिंत ल्वल्वःगु लासा लाया, अले पुण्णकया नितिं नं ल्वःगु लासा लाया जुजुयात ईया सूचं बिल ।

अनलि पुण्णकं जुजुयात गाथाद्वारा सम्बोधन यात -

“उपागतं राज मुपेहि लक्खं, नेतादिसं मणिरत्नं तवत्थि ।

धम्मेन जिस्साम असाहसेन, जितो च नो खिप्पमवाकरोही’ति” ॥

“राजन् ! जू म्हितेगु थाय् तयार जुइ धुंकल । जू म्हितेत बाजी तयागु सामान तये हया बिज्याहूँ । छपिंके थजागु रत्नत मदु । जिमिसं धर्मपूर्वक त्याके, जबर्जस्ती मखु । त्यात धाःसा विस्तार याना तये मते, तुरन्त बिया छव ।”

अनलि जुजुं धाल - “माणवक ! छ जि जुजु धका ग्याये मते । त्याः बू धयागु धर्मपूर्वक हे जुइ, जबर्जस्ती मखु ।” थ्व खँ न्यना माणवकं मेपिं सच्छिन्ह जुजुपिंत साक्षी तया जिमिगु त्याः बू धर्मानुसार हे जुइ धका न्यंका गाथा धाल -

“पञ्चाल पच्चुग्गत सूरसेन, मच्छा च मद्दा सह केककेभि ।

पसन्तु नोते असठेन युद्धं, न नो सभायं न करोन्ति किञ्ची’ति” ॥

“प्रसिद्धपिं पञ्चाल जुजुपिं शूरसेन, मत्स्य, मद्र व केककया जुजुपिं प्रमुख मेपिं जुजुपिंसं धनञ्जय कौरव्य जुजुं धाःगु खँ लुमंका ति । छलपोलपिंसं धार्मिकपूर्वक निर्णय बिइ फय्का बिज्याहूँ । छलपोलपिं साक्षी च्वना खः मखु स्वया बिज्याहूँ ।”

अनंलि सच्छिम्ह जुजुपिं व्वना जुजुं पुण्णकयात नापं व्वना जू म्हितेथाय् वना यथास्थानय् फेतूवन । वहःयागु फलकय् लूँयागु कौ (पासा) तल । पुण्णकं काचा काचां धाल - “महाराज ! पासाय् भाग्यवान् पासात मालिक सावट, बहुल, शान्तिभद्र नीप्यंगू पासा (खेल) दु । उकी मध्ये छपिनि यःगु भाग्यवान् पासा कया बिज्याहूँ ।” जुजुं “ज्यू” धाल अले “बहुल” काल । पुण्णकं “सावट” । अले जुजुं धाल - “अथेसा माणवक ! पासा वांछूव । ” “महाराज ! जिं न्हापा वांछूवयेगु पाय्छि मजू । छपिसं नि म्हिता बिज्याहूँ ।” जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात कौरव्य जुजुया स्वंगू जन्म न्ह्यवया मां जुया च्वंम्हं आरक्षकदेवी छम्ह दु । वयागु प्रतापं म्हितु पतिकं जुजु त्याना च्वन । व जुजुया लिक्क च्वं च्वन । जुजुं देवीयात लुमंका जू म्हितीबले हालिगु म्येँ हाल ।

“सब्बा नदी वङ्गती, सब्बे कट्टमया वना ।
सब्बित्थियो करे पापं, लभमाने निवातके ॥

“अथ पस्सतु मं अम्म, विजयं मे पदिस्सतु ।
अनुकम्पाहि मे अम्म, महन्तं जयमेस्सतु ॥

“देवते त्वज्ज रक्ख देवि, पस्स मा मं विभावेय्य ।
अनुकम्पका पतिट्ठा च, पस्स भद्रानि रक्खित्तुं ॥

“जम्बोनदमयं पासं, चतुरंसमट्टङ्गलि ।
विभाति परिसमज्जे, सब्बकामददो भव ॥

“देवते मे जयं देहि, पस्स मं अप्पभागिनं ।
मातानुकम्पको पोसो, सदा भद्रानि पस्सति ॥

“अट्टकं मालिकं वुत्तं, सावट्टच्च छकं मतं ।
चतुक्कं बहुलं जेय्यं, द्विबिन्दुसन्तिभद्रकं ।
चतुवीसति आया च, मुनिन्देन पकासिता’ति” ॥

“दक्व नदीत बेबेक्वः । दक्व बनय् सिं दु । एकान्त दयेवं सकलें मिसातय्सं पापकर्म याइ ।”

“देवी ! जित रक्षा याना बिज्याहूँ । जित अनुकम्पा तया बिज्याहूँ । मां ! छपिसं स्यूगु हे खः थ्व पासा जम्बुराज लूँ दयका तःगु खः, प्यंकु लागु, च्यालङ्गु दु । परिषदपिनिगु दथुइ ध्व जाज्वल्यमान जुया च्वंगु दु । दक्व इच्छायात थुगु पासां पूरा याना बिइफु । देवी ! जि कम् जक शान्ति दुम्ह खः । मां ! देवी जित अनुकम्पा तया त्याकेत ग्वाहाली याना बिज्याहूँ ।”

“मालिक धयागु पासाय् च्यागू ध्वः दु, सावट धयागु पासाय् खुगू ध्वः दु, बहुल धयागु पासाय् प्यध्वः दु, शान्ति भद्र धयागु पासाय् निप्वाः दु । थुपिं पासा जम्मा नीप्यंगू दु धका मुनिन्द्रं धया तःगु दु ।”

ल्हाः थछूवया पासातय्त आकाशय् वांछूवत । पुण्णकयागु आनुभावं जुजुयात बुका कुतुं वया च्वन । जुजु जू म्हितेगुली सःम्ह खः । थः बुइत्यंगु खँ सिया आक्सय् च्वंगु पासा ज्वना हानं छको च्वय् आक्सय् वांछूवत । निको याना नं थः बुइत्यंगु सिया फलकय् मथ्यःनिबले हे पासायात लाना काल । अनंलि पुण्णकं बिचाः यात - “थुम्ह जुजुं जिथेँ जाम्ह यक्षलिसे जू म्हिता नं बुइत्यंगु पासायात ल्हातं ज्वना सना च्वंगु छु कारणं खः ?” वं जुजुयात आरक्षक देवीयागु आनुभावयागु खँ सिइका तँ पिहाँ वःगु मिखां देवीयात स्वल । देवी नं ग्यानागिना सुईत बिस्यूं वना चक्रवाल पर्वत फुसय् थर थर खाखां स्वया च्वन । जुजुं स्वकोगु पटकय् नं पासा आक्सय् वांछूवल । थः वूगु स्यूगु थुगु पटकय् पुण्णकयागु आनुभावं ल्हाः छूवया ज्वने

मफुत । पासा जुजुया विरुद्धय् क्तुं वल । अले पुण्णकं पासा वांछुवल । व पुण्णक त्याइकथं पासा क्तुं वया बय् लात । जुजु बुना थः त्यागु सिया पुण्णक दना लापा थाथां “जि त्यात, जि त्यात” धका स्वकोतक चिच्चाये दंक हाल । ध्व खं सारा जम्बुद्वीपय् फैले जुया वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते पाविसुं अक्खमदेन मत्ता, राजा कुरुनं पुण्णको चापि यक्खो ।
राजा कलिं विच्चिनमग्गहेसि, कटं अग्गही पुण्णको नाम यक्खो ॥

“ते तत्थ जूते उभये समागते, रज्जं सकासे सखीनञ्च मज्जे ।
अजेसि यक्खो नरवीरसेट्ठं, तत्थप्पनादो तुमुलो बभूवा’ति” ॥

“कुरुपिनि जुजु व पुण्णक जू म्हितेगुली मस्त जुया इपिं निम्ह जू म्हितेथाय् वन । जुजुं बुइगु गोटी काल अले पुण्णक यक्षं त्याइगु गोटी काल ।”

“इपिं निम्ह जू म्हितेथाय् वना जुजुपिं व पासापिं साक्षी तया जू म्हितल । उम्ह यक्षं उम्ह नरवीर्य श्रेष्ठम्ह जुजुयात त्याकल । त्याःगुया घोषणा ततःसकं जुल ।”

जुजु जूलय् बुइवं असन्तुष्ट जुल । वयात आश्वस्त यायां पुण्णकं गाथा धाल -

“जयो महाराज पराजयो च, आयूहतं अज्जतरस्स होति ।
जनिन्द जीनोसि वरद्धनेन, जितो च मे खिप्पमवाकरोही’ति” ॥

“महाराज ! निम्हसिया ल्वापु जुइबले छम्ह त्याइगु छम्ह बुइगु ला जु हे जुइ । हे जनेन्द्र ! जिं श्रेष्ठगु धन त्याकेधुन । आः जित याकनं बाजी तया तयागु व्यु ।”

जुजुं वयात “का ना” धाधां थुगु गाथा धाल -

“हत्थी गवास्सा मणिकुण्डला च, यञ्चापि मय्हं रतनं पथव्या ।
गण्हाहि कच्चान वरं धनानं, आदाय येनिच्छसि तेन गच्छा’ति” ॥

“किसि, द्रहं, सल, मणिकुण्डल व गुलि नं जिगु रत्नत पृथ्वीस दुगु खः, हे कात्यायन ! थुपिं धनत मध्ये गुगु श्रेष्ठगु खः, उकिया ययःगु ल्यया कया गन वने माल अन ज्वना हूँ ।”

पुण्णकं धाल -

“हत्थी गवास्सा मणिकुण्डला च, यञ्चापि तुय्हं रतनं पथव्या ।
तेसं वरो विधुरो नाम कत्ता, सो मे जितो तं मे अवाकरोही’ति” ॥

“किसि, द्रहं, सल, मणिकुण्डल व गुलि नं छपिनिगु रत्नत पृथ्वीस दुगु खः, उपिंमध्ये श्रेष्ठगु धयागु विधुर धयाम्ह खः । जिं वयात त्याकेधुन । जित व्यु ।”

जुजुं धाल -

“अत्ता च मे सो सरणं गती च, दीपो च लेणो च परायणो च ।
असन्तुलेय्यो मम सो धनेन, पाणेन मे सादिसो एस कत्ता’ति” ॥

“व जि थः हे खः । व हे जिमि शरण-स्थान खः । व हे जिगु गति खः । व हे जिगु द्वीप खः । व हे जिगु आश्रयस्थान खः । वयागु हे भरोसाय् जिपिं दु । वलिसे जिं छुं गुगुं धनलिसे दाजे याना स्वये मफु । थुम्ह मन्त्री जिगु प्राण समानम्ह खः ।”

पुण्णकं धाल -

“चिरं विवादो मम तुहञ्चस्स, कामञ्च पुच्छाम तमेव गत्त्वा ।
एसोव नो विवरतु एतमत्थं, यं वक्खती होतु कथा उभिन्न’त्ति” ॥

“जिगु व छपिनिगु विवाद न्हापांसिं दया च्वंगु खँ जुल । भीपिं वना वयाके हे न्यना स्वये । वं हे भीत थुगु खँ निर्णय याइ । वं छु धाइ व हे भी निम्हसिनं माने याये ।”

जुजुं धाल -

“अद्धा हि सच्चं भणसि, न च माणव साहसं ।
तमेव गत्त्वा पुच्छाम, तेन तुस्सामुभो जना’ति” ॥

“हे माणव ! छं निश्चय नं सच्चागु खँ न्ववात । ध्व जबर्जस्तीगु खँ मखु । वयाथायु हे वना न्यं वने नु । वयाके खँ न्यना निम्हं सन्तुष्ट जुये ।”

थुलि धया जुजुं सच्छिम्ह जुजुपिं व पुण्णक माणवकयात व्वना प्रसन्न मनं तुरन्त हे धर्मसभायु थ्यंकः वन । पण्डित आसनं दना जुजुयात नमस्कार याना छखेलिकक दन । अले पुण्णकं महासत्त्वयात सम्बोधन याना धाल - “पण्डित ! छ धर्मयु च्वना च्वंम्ह खः । छं प्राण बचे यायेया नितिं मखुगु खँ ल्हाइ मखु, ध्व छंगु कीर्ति लोकयु प्रसिद्ध जू । जिं थौं छ धर्मयु च्वना च्वंगु खँ परीक्षा याना स्वये त्यना ।” वं गाथा धाल -

“सच्चं नु देवा विदहू कुरूनं, धम्मे टितं विधुरं नाममच्चं ।
दासोसि रज्जो उद वासि जाति, विधुरोति सङ्गा कतमासि लोके’ति” ॥

“छु कुरुदेशयु विधुर नांयाम्ह छम्ह मनू धर्मयु च्वं च्वंम्ह खः धका देवतापिसं धया च्वंगु खँ पायछि जूला ? ध्व गुगु लोकयु विधुर संज्ञा (नां) खः व छु खः ? छु विधुर जुजुया दास खः अथवा थःथिति खः ?”

अनलि बोधिसत्त्वं विचाः यात - “ध्वं जिके थुकथं न्यना च्वन । जिं ध्वयात जुजुया थःथिति खल नं धायेफु, जुजु सिबे नं श्रेष्ठम्ह नं धायेफु, जुजुलिसे छुं सम्बन्ध मदु नं धायेफु । परन्तु थुगु लोकयु सत्यया समान आधार मेगु मदु । सत्य हे न्वं वायेमाः ।” थुलि विचाः याना लिसः बिल - “माणवक ! जि जुजुया थःथिति मखु, न श्रेष्ठम्ह हे खः । जि प्यथी प्रकारयापिं दासतमध्ये छगू प्रकारयाम्ह दास खः ।” ध्व खँ कनेत थुगु गाथात धाल -

“आमायदासापि भवन्ति हेके, धनेन कीतापि भवन्ति दासा ।
सयम्पि हेके उपयन्ति दासा, भया पणुन्नापि भवन्ति दासा ॥
“एते नरानं चतुरोव दासा, अद्धा हि योनितो अहम्पि जातो ।
भवो च रज्जो अभवो च रज्जो, दासाहं देवस्स परम्पि गत्त्वा ।
धम्मेन मं माणव तुह दज्जा’ति” ॥

“दासीयागु प्वाथं जन्म ग्रहण यायेवं नं गुलिं मनू दास जुइ । धनं न्याना तःम्ह जुइवं नं दास जुइ । गुलिं थः स्वयं हे दास जूवपिं नं दइ अले गुलिं भयं ग्याना करं क्यना नं दास जूपिं दइ ।”

“मनूतयुके थथिजापिं प्यथी प्रकारयापिं दासत दइ । पक्का नं जि नं दास योनी उत्पन्न जूम्ह खः । चाहे जुजुया भिनेमा अथवा मभिनेमा (जिं मखुगु खँ ल्हाये मखु) । तापाक थ्यना च्वंसा जिं देवया दास हे जुया च्वने । हे माणवक ! जुजुं जि छंत धर्मानुसार बिये फु ।”

थुगु खँ न्यना पुण्णकं लयताया हानं लापा थाना धाल -

“अयं दुतीयो विजयो ममज्ज, पुट्टो हि कत्ता विवरेत्थ पज्हां ।
अधम्मरूपो वत राजसेट्ठो, सुभासितं नानुजानासि मद्दन्ति” ॥

“थौ ध्व जिगु निगूगु विजय जूगु जुल । मन्त्री जिं न्यनागु न्ह्यसःयात पाय्छि जुइक हे लिसः बिल ।
परन्तु थुम्ह राजश्रेष्ठ अधार्मिक खः । ध्वं जित (अभ्र नं) विधुर पण्डित लःल्हाना मब्यूनि ।”

बोधिसत्त्वया थुगु खँ न्यना जुजुं तँ पिकया मती तल - “ध्व जिथें जाम्ह ऐश्वर्य दाताया पाखे
मस्वःसे थुम्ह माणवकया पाखे भ्वलित ।” जुजुं पुण्णकयात धाल - “यदि ध्वं थःत दास धाःसा वयात व्वना
यंकि ।” वं गाथा धाल -

“एवं चे नो सो विवरेत्थ पज्हां, दासोहमस्मि न च खोस्मि जाति ।
गण्हाहि कच्चान वरं धनानं, आदाय येनिच्छसि तेन गच्छा’ति” ॥

“यदि ध्वं थुकथं न्ह्यसःयात ज्यंका ‘ध्व थःथिति मखु, दास खः धका धया च्वन धाःसा, हे
कच्चायन ! ध्व धनमध्ये श्रेष्ठमहसियात गन यंके मास्ति वल अन ज्वना हूँ ।”

अक्ष काण्ड क्वचाल ।

घरावास काण्ड

“थुलि धया जुजुं बिचाः यात - “माणवकं पण्डितयात यंका गन यंके मास्तिवल अन यंकी । व
वनेधुंका जिगु नितिं मधुरगु धर्मकथा न्यनेगु दुर्लभ जुइ । जिं ध्वयात धर्मया स्थानय् स्थापित याना ध्वया
पाखें गृहस्थया सम्बन्धय् न्ह्यसःत न्यने माल ।” वं वयात धाल - “पण्डित ! छ वनेवं जिगु नितिं मधुरगु
धर्मकथा न्यनेगु दुर्लभ जुइ । समाये याना तःगु धर्मासनय् फेतुना थःगु थासं जित गृहस्थीपिनिगु न्ह्यसःया
लिसः बिया बिज्याहूँ ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । अले समाये याना तःगु धर्मासनय् फेतुना जुजुं
न्ह्यसः न्यनेवं उकियात समाधान यात । उगु न्ह्यसः लिसःत थुकथं दु -

“विधुर वसमानस्स, गहडुस्स सकं घरं ।
खेमा वुत्ति कथं अस्स, कथं नु अस्स सङ्गहो ॥

“अव्याबज्झं कथं अस्स, सच्चवादी च माणवो ।
अस्मा लोका परं लोकं, कथं पेच्च न सोचती’ति” ॥

“हे विधुर ! थःगु छेंय् च्वं च्वंमह गृहस्थयागु कल्याण गुकथं जुइ ? वयात (प्यता) संग्रह (वस्तुत)
गुकथं प्राप्त जुइ ?”

“व गुकथं दुःख मदुम्ह जुइ ? व गुकथं सत्यवादी जुइ ? अले वं छु यायेवं थुगु लोकं परलोक
वनेबले शोक याये माली मखु ?”

“तं तत्थ गतिमा धितिमा, मतिमा अत्थदस्सिमा ।
सङ्घाता सब्बधम्मानं, विधुरो एतदब्रवि ॥

“उम्ह गतिमानम्ह, धृतिमानम्ह, मतिमानम्ह, सकतां धर्मया खें स्यूम्ह, अर्थदर्शी विधुरं वयात थुकथं लिसः बिल ।”

“न साधारणदारस्स, न भुञ्जे सादुमेकको ।
न सेवे लोकायतिकं, नेतं पञ्जाय वड्ढनं ॥

“सीलवा वत्तसम्पन्नो, अप्पमत्तो विचक्खणो ।
निवातवुत्ति अत्थद्धो, सुरतो सखिलो मुदु ॥

“सङ्गहेता च मित्तानं, संविभागी विधानवा ।
तप्पेय्य अन्नपानेन, सदा समणब्राह्मणे ॥

“धम्मकामो सुताधारो, भवेय्य परिपुच्छको ।
सक्कच्चं पयिरुपासेय्य, सीलवन्ते बहुस्सुते ॥

“घरमावसमानस्स, गहट्टस्स सकं घरं ।
खेमा वुत्ति सिया एवं, एवं नु अस्स सङ्गहो ॥

“अब्बाबज्झं सिया एवं, सच्चवादी च माणवो ।
अस्मा लोका परं लोकं, एवं पेच्च न सोचती’ति” ॥

“कतःपिनि मिसापिलिसें थःम्ह मिसायातथें व्यवहार याये मते । सासाःगु वस्तु मेपित इना मब्यूसे थः याकचां जक नये मते । लोकायतवादी (भौतिकवादी) पिनिगु संगत याये मते । थुकिं प्रजा वृद्धि जुइ मखु ।”

“शील सदाचारी जुया च्वं, गृहस्थीपिसं गृहस्थीयागु कर्तव्य, जुजुं थःगु कर्तव्य पालन याइम्ह जु, कुशल कार्य यायेगुली न्ह्याग्गुं ज्याखँय् नं प्रजा न्ह्यचिका ज्या या, अप्रमादी जु, विनम्रम्ह जु, ईर्ष्या मात्सर्य मदुम्ह जु, संयमिम्ह जु, प्रेमपूर्वक नाइक खें ल्हाइम्ह जु ।”

“मित्रपितं प्यंगू संग्रह वस्तुकं संग्रह याइम्ह जु, दान बिइगु ज्या यायेगु समय स्यूम्ह जुइगु व अले सदां अन्नपानं श्रमण ब्राह्मणपिनिगु सेवा याइम्ह जु ।”

“धर्मयागु कामना याइम्ह जु, थःधितिपितं संग्रह याइम्ह जु, ज्ञां दुपिं मनूतयगु आधार कया न्ह्यसः न्यनीम्ह जु अले सदाचारी बहुश्रुतिपिं श्रमण ब्राह्मणपितं बांलाक आदर गौरव तथा उपासना याइम्ह जु ।”

“थःगु छँय् च्वनिम्ह गृहस्थया थुकथं कल्याण जुइ अले थुकथं संग्रह जुइ ।”

“थुकथं मनूत सुखी जुइ अले थुकथं सत्यवादी जुइ । थुगु लोकं परलोक वनेवं हानं शोक याये माली मखु ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं जुजुयात गृहस्थीसम्बन्धी न्ह्यसःया लिसः बिल । धर्मासनं दना वया जुजुयात नमस्कार यात । जुजुं नं वयात आपालं सत्कार यात अले सच्छिम्ह जुजुपिं व्वना थःगु लाय्कु दरवारय् तुं लिहाँ वन ।

लक्षण काण्ड

अनंलि पुण्णकं धाल -

“एहि दानि गमिस्साम, दिन्नो नो इस्सरेन मे ।
ममेवत्थं पटिपज्ज, एस धम्मो सनन्तनो’ति” ॥

“नु, आ: वने । जुजुं छ जित बिये धुंकल । आ: जिं धयाथे या, ध्व हे सनातन (परम्परागत) धर्म ख: ।”

विधुर पण्डितं धाल -

“जानामि माणव तयाहमस्मि, दिन्नोहमस्मि तव इस्सरेन ।
तीहञ्च तं वासयेमु अगारे, येनद्धना अनुसासेमु पुत्ते’ति” ॥

“हे माणवक ! जिं स्यू, छं जित प्राप्त याये धुंकल । जुजुं जि छंत बिये धुंकल । जित निन्हु स्वन्हु छं थन छेय् तया ब्यु, थुगु इलय् जिं थ: मिसा व मस्तयत्त सम्भे बुभे यायेत मौका ब्यु ।”

ध्व खं न्यना पुण्णकं बिचा: यात - “पण्डितं पायच्छि हे धाल । ध्वं जिगु आपालं उपकार या:गु दु । निन्हु स्वन्हु ला छु ? छवा: अथवा बाच्छि धा:सां नं पिये बह: जू ।” वं धाल -

“तं मे तथा होतु वसेमु तीहं, कुरुतं भवज्ज घरेसु किच्चं ।
अनुसासतं पुत्तदारे भवज्ज, यथा तयी पेच्च सुखी भवेय्या’ति” ॥

“का अथेसा, अथे हे जुइमा । जिपिं स्वन्हु च्चने । छपिंसं छेया ज्या सिधय्का बिज्याहुं । छपिंसं थ: मिसा व मस्तयत्त न्यंके मा:गु कने मा:गु याना बिज्याहुं, उकिं याना छपिं बिज्यायेधुंका इपिं सुखपूर्वक जीवन हना च्चने खनेमा ।”

थुलि धया पुण्णक बोधिसत्त्वलिसें तुं वयागु छेय् वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“साधूति वत्तान पहूतकामो, पक्कामि यक्खो विधुरेन सद्धि ।
तं कुञ्जराजञ्जहयानुचिण्णं, पावेक्खि अन्तेपुरमारियसेट्ठो’ति” ॥

“‘ज्यू’ धया उम्ह महाऐश्वर्यशालीम्ह यक्ष विधुरया लिसें तुं वयागु छेय् वन । उम्ह आर्य-श्रेष्ठ किसि व श्रेष्ठपिं सलत दुगु अन्त:पुर खन ।”

स्वंगू ऋतुया नितिं बोधिसत्त्वयाके स्वंगू प्रासादत दु - छगूया नां ख: क्रौञ्च-प्रासाद, निगूगूया नां ख: मयूर प्रासाद व स्वंगूगू प्रासादया नां ख: प्रियकेत । थुमिगु बारे धया त:गु गाथा ख: ।

“क्रौञ्चं मयूरञ्च पियञ्च केतं, उपागमी तत्थ सुरम्मरूपं ।
पहूतभवखं बहुअन्नपानं, मसक्कसारं विय वासवस्सा’ति” ॥

“क्रौञ्च, मयूर व प्रियकेत प्रासादय् (गन व उगु इलय् च्चना च्वंगु ख:) थ्यंक: वन । गुगु बांलासे च्वंगु, रमणीय जूगु ख:, अन नये त्वनेगु यक्व दुगु व इन्द्रया मसक्कसारथे बांलागु ख: ।”

व अन थ्यंकः वन । वं बांलाक समाये याना तःगु न्हेतजागु तल्लाय् च्वंगु शयनागार व चुक्यु समाये याका यक्षया नितिं लासा लाय्का सकतां नयेगु, त्वनेगु जोरे याना देवकन्यार्थे च्वंपिं न्यासः मिसापिंत वयाम्ह चरणसेविका दयका बिल । अले इमित निश्चिन्त जुया च्वनेत कना थःगु निवासस्थानय् लिहाँ वन । व अनं वनेवं उपिं मिसापिंसं थीथी प्रकारयागु बाजँ आदि ज्वना पुण्णकयागु परिचर्या (सेवा) य् नृत्यादि यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तत्थ नच्चन्ति गायन्ति, अह्यन्ति वरावरं ।
अच्छरा विय देवेसु, नारियो समलङ्कता’ति” ॥

“अप्सरापिंसं देवलोकय् म्येँ हालेगु, प्याखँ हुलेगु याइथेँ हे बांलाक समाये याना तःपिं मिसापिंसं छगू स्वया मेगु बांलाक म्येँ हालेगु, प्याखँ हुलेगु यात ।”

“समङ्गिकत्वा पमदाहि यक्खं, अत्रेन पानेन च धम्मपालो ।
अत्थत्थमेवानुविचिन्तयन्तो, पावेक्खि भरियाय तदा सकासे’ति” ॥

“यक्षयाथाय् मिसापिं त्वःता अले (वयात) नकेगु, त्वंकेगु व्यवस्था याना सत्यार्थयागु हे बिचाः यायां उम्ह धर्मपालक थःम्ह मिसायाथाय् वन ।”

“तं चन्दनगन्धरसानुलित्तं, सुवण्णजम्बोनदनिक्खसादिसं ।
भरियंवाचा ‘एहि सुणोहि भोति, पुत्तानि आमन्तय तम्बनेत्ते’ति” ॥

“वं उम्ह जम्बुनद लुँथेँ च्वंम्ह, श्रीखण्डयागु सुगन्धं बुला ह्वाला ह्वाला बास वःम्ह कलायात सःता धाल - ‘भगवति ! वा, न्यं, हे रक्त नेत्रे ! कायपिंत नं सःति ।”

“सुत्वान वाक्यं पतिनो अनुज्जा, सुणिसं वच तम्बनखि सुनेत्तं ।
‘आमन्तय वम्मधरानि चेते, पुत्तानि इन्दीवरपुण्फसामे’ति” ॥

“उम्ह अनुज्जा धयाम्ह ह्याउंसे च्वंगु मिखा (ताम्र नेत्रा) दुम्हं थः भातयागु खँ न्यना थःम्ह सुनेत्र धयाम्ह म्हचाय्यात सःता धाल - ‘हे चेते ! हे इन्दीवर स्वार्थे च्वंम्ह ! तिसां तिया तःपिं कायपिंत सःता हति ।”

वं “ज्यू” धाल अले प्रासादय् चाःहिला धाःवन - “अबुं उपदेश बियेया नितिं सकसितं सःता च्वन ।” वं थथे धया न्यंकल - “थ्व हे वयागु अन्तिम दर्शन खः ।” वया सकलें थःथितिपिंत (सुहृदयपिंत) व कायम्हचाय्पिंत मुंका भेला यात । धर्मपालकुमारं थ्व खँ न्यनेवं ह्वाय् ह्वाय् ख्वल अले थः किजापिंत ब्वना बौयाथाय् थ्यंकः वन । पण्डितं इमित खंबले नुगः मछिंका होश थातं तया तये मफुत । वं ख्वबिं प्याःगु मिखा तया इमित घय्पुल, छचनय् चुप्पा नल, तःधिकम्ह काययात भतिचा ताउतक छाती व्वातुक्क घय्पुल अले दनावल । कोथां पिहाँ वया चुक्यु दबुली लासा लाया तःथाय् दथुइ फेतुना कायपिंत उपदेश बिल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते आगते मुद्धनि धम्मपालो, चुम्बित्वा पुत्ते अविकम्पमानो ।
आमन्तयित्वान अवोच वाक्यं, दिन्नाहं रज्जा इध माणवस्स ॥

“तस्सज्जहं अत्तसुखी विधेय्यो, आदाय येनिच्छति तेन गच्छति ।
अहञ्च वो सासितुमागतोस्मि, कथं अहं अपरित्ताय गच्छे ॥

“सचे वो राजा कुरुरद्ववासी, जनसन्धो पुच्छेय्य पहतकामो ।
किमाभिजानाथ पुरे पुराणं, किं वो पिता पुरत्था ॥

“समासना होथ मयाव सब्बे, कोनीध रज्जो अब्भतिको मनुस्सो ।
तमज्जलिं करिय वदेथ एवं, मा हेवं देव न हि एस धम्मो ।
वियग्घराजस्स निहीनजच्चो, समासनो देव कथं भवेय्या’ति” ॥

“इपिं थ्यंकः वयेवं धर्मपालं इमित छन्नय् चुप्पा नल अले इमित सम्बोधन याना क्वातुक मन तया कन - जुजुं जित थुम्ह माणवकयात बिये धुंकल ।”

“जि थौतक थःम्हं धयार्थे च्वने दुम्ह सुखीम्ह खः परन्तु थनिं स्वन्हु लिपा माणवकयागु खं न्यना च्वने माःम्ह जुइगु जुल । वं गन यंके मास्तिवल अन जित व्वना यंकी । जिं छिमित छुं कने न्यंके धका वयाम्ह खः । जिं छिमित छुं खं मकंसे (त्राण मयासे) गुकथं वने फइ ?”

“यदि कुरुक्षेत्रवासी जनसन्ध ऐश्वर्यवानम्ह जुजुं थये न्यनेफु ‘छिमिसं पुलांगु ईया खं छु स्यू ? छिमि बौनं छिमित न्हापांगु व लिपायागु छु स्यना थकूगु दु ?’ थये न्यना छिमित हानं थये धायेफु ‘छिमिं सकलें जिलिसे फेतु । छिमिंमध्ये जुजुया सिबे तःधंम्ह सु खः ?’ थये न्यन धाःसा छिमिसं जुजुयात ल्हाः ज्वजलपा विन्ति याना थये धा - ‘देव ! थये मखु । ध्व धर्म मखु । हे देव ! पशुतय् जुजु व हीनम्ह ध्वं गथे बराबर जुइ’ ?”

वयागु थुगु खं न्यना काय्म्हचाय्पिं थःथितिपिं (सुहृदयपिं) व सकल दासपरिषदपिं सकलें थःत थःम्हं धैर्य धारण याना च्वने मफया ततःसकं ह्वाय् ह्वाय् खवल । बोधिसत्त्वं इमित शान्त यात ।

लक्षण काण्ड क्वचाल ।

राजकुल काण्ड

अनंलि वं थः थःथितिपिनिथाय् वन अले इमित सुम्क च्वना च्वंगु खना धाल - “तात ! धन्दा काये मते । सकतां संस्कार अनित्य खः । ऐश्वर्यया अन्तय् विपत्ति वइगु खः । अथेनं जिं छिमित ऐश्वर्य दइगु राज्यसेवायागु खं कने त्यना । थुकियात एकाग्र चित्त तया न्यं ।” वं बुद्धलीलां राजकुलय् च्वनेगुया वर्णन यात -

“सो च पुत्ते अमच्चे च, जातयो सुहदज्जने ।
अलीनमनसङ्गप्पो, विधुरो एतदब्रवि ॥

“एथय्यो राजवसतिं, निसीदित्वा सुणाथ मे ।
यथा राजकुलं पत्तो, यसं पोसो निगच्छती’ति” ॥

“सत्य संकल्पम्ह विधुरया गुलि नं पासापिं खः, अमात्यपिं खः, थःथितिपिं खः, सुहृदयपिं खः इपिं सकसितं थये धाल ।”

“थन वा, अले फेतुना जिके राजकुलय् च्वनेगुया खं न्यं । ‘राजकुलय् गुकथं च्वंम्ह मनूयात ऐश्वर्य प्राप्त जुइगु धयागु खं न्यं’ ।”

“न हि राजकुलं पत्तो, अज्जातो लभते यसं ।
नासूरो नापि दुम्भेधो, नप्पमत्तो कुदाचनं ॥

“यदास्स सीलं पज्जञ्च, सोचेय्यं चाधिगच्छति ।
अथ विस्ससते त्यम्हे, गुह्णञ्चस्स न रक्खती’ति” ॥

“राजकुल्य् गुबलें हे अप्रसिद्धम्ह मनूयात ऐश्वर्यं प्राप्त जुइ मखु, न त सुं शूर मदुम्हसित प्राप्त जुइ, न त सुं ज्ञान मदुम्ह, चलाख मजूसित हानं न त सुं बेहोश जूम्हसित (प्रमादम्हसित) हे प्राप्त जुइ थुपिं प्यम्हसित प्रात जुइ मखु ।”

“जुजुं गुम्ह मनूया शील, प्रज्ञा व वयागु नुगः यच्चुसे च्वंगु (सखीभाव) खं सिइ, उबले जुजुं विश्वास याइ अले छुं रहस्यगु खं नं सुचुका तइ मखु ।”

“तुला यथा पग्गहिता, समदण्डा सुधारिता ।
अज्झिद्धो न विकम्पेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“तुला यथा पग्गहिता, समदण्डा सुधारिता ।
सब्बानि अभिसम्भोन्तो, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“गुम्ह मनू जुजुया पाखें छुं उजं बिइवं, बांलाक ज्वना तःगु तराजु (कातां) थें उखे थुखे मसंक क्वातुक च्वने फइ, व हे मनू राजकुल्य् च्वने खनी ।”

“गुम्ह मनू सकतां जुजुया ज्या याये फइ अले बांलाक ज्वना तःगु तराजुथें धातं च्वने फइ व हे जक राजकुल्य् च्वने खनी ।”

“दिवा वा यदि वा रत्तिं, राजकिच्चेसु पण्डितो ।
अज्झिद्धो न विकम्पेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“दिवा वा यदि वा रत्तिं, राजकिच्चेसु पण्डितो ।
सब्बानि अभिसम्भोन्तो, स राजवसतिं वसे ॥

“यो चस्स सुकतो मग्गो, रज्जो सुप्पटियादितो ।
न तेन वुत्तो गच्छेय्य, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“चाहे न्हिने जुइमा अथवा चान्हे, गुम्ह पण्डितं जुजुया ज्या परे जुइबले जुजुया न्ह्योने नं ल्यूने नं स्थिरभावं दिक्क मचासे ज्या याना बिइफु व हे जक राजकुल्य् च्वने खनी ।”

“चाहे न्हिने जुइमा अथवा चान्हे, गुम्ह पण्डितं जुजुया ज्या परे जुइबले सकतां ज्या याना बिइफु व हे जक राजकुल्य् च्वने खनी ।”

“गुगु जुजुया थः वनेत दय्का तःगु लैपु जुजुं स्वीकृति ब्यूसां तबि नं गुम्ह उगु लैपु वनी मखुम्ह खः, व हे जक राजकुल्य् च्वने खनी ।”

“न रज्जो सदिसं भुज्जे, कामभोगे कुंदाचनं ।
सब्बत्थ पच्छतो गच्छे, स राजवसतिं वसे ॥

“न रज्जो सदिसं बत्थं, न मालं न विलेपनं ।
आकप्पं सरकुत्तिं वा, न रज्जो सदिसमाचरे ।
अज्जं करेय्य आकप्पं, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“गुम्ह मनुखं जुजुया बराबरीयागु कामभोगया उपभोग याइ मखु, न्ह्याबलें जुजुया ल्यूत्यू जक वनी व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह मनुखं जुजुं फिइगु वस्त्रथें च्वंगु वसः फिइ मखु, माला व विलेपन धारण याइ मखु, अजागु पोशाक मपूम्ह, अजागु सः पिमकाःम्ह अले जुजुया सिबे छतं कुहाँ वया गुम्हसिनं मेकथं हे व्यवहार याइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“कीळे राजा अमच्चेहि, भरियाहि परिवारितो ।
नामच्चो राजभरियासु, भावं कुब्बेथ पण्डितो ॥

“अनुद्धतो अचपलो, निपको संवुतिन्द्रियो ।
मनोपणिधिसम्पन्नो, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“जुजुं अमात्यपिनि कलापिलिसे क्रीडा याःसां नं पण्डितम्ह अमात्यं लानिपिंप्रति थःगु भाव संयम तया तयेमाः ।”

“उद्धत मजुइमाः, चपल मजुइमाः, बुद्धिमान् जुइमाः, संयम जुइमाः अले शान्त मन दुम्ह जुइमाः, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“नास्स भरियाहि कीळेय्य, न मन्तेय्य रहोगतो ।
नास्स कोसा धनं गण्हे, स राजवसतिं वसे ॥

“न निहं बहु मज्जेय्य, न मदाय सुरं पिवे ।
नास्स दाये भिगे हज्जे, स राजवसतिं वसे ॥

“नास्स पीठं न पल्लङ्कं, न कोच्छं न नावं रथं ।
सम्मतोम्हीति आरूहे, स राजवसतिं वसे ॥

“नातिदूरे भजे रज्जो, नच्चासन्ने विचक्खणो ।
सम्मुखञ्चस्स तिट्ठेय्य, सन्दिस्सन्तो सभत्तुनो ॥

“न वे राजा सखा होति, न राजा होति मेथुनो ।
खिण्णं कुञ्जन्ति राजानो, सूकेनक्खीव घट्टितं ॥

“न पूजितो मज्जमानो, मेधावी पण्डितो नरो ।
फरुसं पतिमन्तेय्य, राजानं परिसंगत’न्ति” ॥

“गुम्ह लानिपिलिसे म्हिती मखु, न त एकान्तय् लानिपिलिसे खं ल्हायेगु याइ अले जुजुयागु धुकुतिं धन सम्पत्ति खुया काइ मखु, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह आपाः दघनी मखुम्ह, नसाया नितिं सुरापान याइ मखुम्ह, जुजुयागु जंगलय् चलातयत् शिकार याइ मखुम्ह, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह जुजुयागु लासाय, पलंगय्, मेचय् फेतुइ मखु, जुजुयागु किसिया म्हय् अथवा जुजुयागु रथय् विशेष अधिकार सम्पन्नम्ह धका भाःपिया मच्चनिम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“पण्डित मनुया नितिं जुजुलिसे आपाः तापाक च्वने मज्यू, न त वया लिक्क हे च्वने ज्यू, जुजुयागु खं न्यने फइगुकथं व जुजुयात खने दयेक तापाक च्वनेमाः ।”

“जुजु (गुबलें) पासा जुइ मखु, अले हानं व प्रतिद्वन्द्दी (पासायें व्यवहार याये ज्यूम्ह मखु) नं जुइ मखु । कायें मिखाय् वामाया च्चकां इवेपिवं तुरन्त मिखा स्याइगु खः अथे हे जुजु नं तुरन्त क्रोधी (क्षुब्ध) जुइम्ह खः ।”

“मेघावी, पण्डित मनुखं जुजुं जित गौरव तः, जिगु खँ न्यं धका राजसभाया दथुइ च्वना अजागु खँ ल्हाये मज्यू ।”

“लद्धद्वारो लभे द्वारं, नेव राजूसु विस्ससे ।
अग्गीव संयतो तिट्ठे, स राजवसतिं वसे ॥

“पुत्तं वा भातरं वा सं, सम्पग्गण्हाति खत्तियो ।
गामेहि निगमेहि वा, रट्ठेहि जनपदेहि वा ।
तुण्हीभूतो उपेक्खेय्य, न भणे ऐकपापक'न्ति” ॥

“न्त्याबलेंया नितिं लुखाद्वाः चायुका तःम्ह जूसा नं स्वीकृति मदयुक्कं वने मज्यू । जुजु धयापित्ति मिथें भापिइमाः । व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“जुजुं गां, निगम, राष्ट्र, जनपदयागु खँ ल्हाना काय् अथवा थः किजापिनिगु व च्योतयुगु खँ ल्हाइगु इलय् न्वं मवासे सुम्क च्वना स्वया च्वनेमाः । म्वाःम्वाःगु छुं खँ ल्हाये मज्यू ।”

“हत्थारोहे अनीकट्टे, रथिके पत्तिकारके ।
तेसं कम्मावदानेन, राजा वट्ठेति वेतनं ।
न तेसं अन्तरा गच्छे, स राजवसतिं वसे ॥

“चापोवूनुदरो धीरो, वंसोवापि पकम्पये ।
पटिलोमं न वत्तेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“चापोवूनुदरो अस्स, मच्छोवस्स अजिक्कवा ।
अप्पासी निपको सूरो, स राजवसतिं वसे'ति” ॥

“किसि गइपिं सेनात, रथ गइपिं सेनात व पैदल सेनात गुलि नं दु इमित जुजुं स्वइच्छां ज्या अनुसारं बक्सिस बिइबले गुम्ह मनुखं थुजागु खँय् पंगल थनी मखु, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह धनुषयागुथें लोभ कम जुया चिग्वःगु प्वाः दुम्ह जुइमा, पैमा क्वच्छूथें जुजुया न्ह्योने क्वच्छुना जुये फयुक्केमाः अले गुम्हसिनं प्रतिकूल व्यवहार याइ मखुम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्हसिया प्वाः धनुषयाथें चिग्वःगु प्वाः खः अले गुम्हसिया म्यें मदुम्ह न्याँयाथें मितभाषीम्ह जुइ फुम्ह व अल्पाहारीम्ह जुइ फु, व हे बुद्धिमान्म्ह शूरम्ह मनु राजकुलय् च्वनेगु यायेमाः ।”

“न बाळ्हं इत्थि गच्छेय्य, सम्पस्सं तेजसङ्खयं ।
कासं सासं दरं बाल्यं, खीणमेधो निगच्छति ॥

“नातिवेलं पभासेय्य, न तुण्ही सब्बदा सिया ।
अविकिण्णं मितं वाचं, पत्ते काले उदीरये ॥

“अक्कोधनो असङ्घट्टो, सच्चो सण्हो अपेसुणो ।
सम्फं गिरं न भासेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“मातापेत्तिभरो अस्स, कुले जेड्ढापचायिको ।
सण्हो सखिलसम्भासो, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“थःगु तेजस्विता क्षय जुइगु खंका मनुखं बारम्बार मिसायाथाय् वने मज्यू । थथे याइम्ह मूर्ख कफ, दम, शरीर पीडा व दुर्बलताया ल्वगी जुया प्रज्ञाहीन जुइ ।”

“आपाः ताउतक खँ ल्हाना च्वने मज्यू, न्ह्याबले न्वं मवासे सुम्क नं च्वं च्वने मज्यू । उचित इलय् सीमितकथं नापे याना, लना तर्थे मात्राछि जक स्पष्टरूपं प्यदंक न्वं वायेमाः ।”

“गुम्ह तँकुलु मजूम्ह, ल्वापुखिचा मजूम्ह, सत्यवादीम्ह, प्रियवादीम्ह, चुगलि मयाइम्ह व म्वाः मदुगु खँ मल्हाइम्ह खः व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“मांबौपिनिगु सेवा याइम्ह, कुलय् थकालिपिंत आदर गौरव तइम्ह अले लज्जाभय दुम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“विनीतो सिप्पवा दन्तो, कतत्तो नियतो मुदु ।
अप्पमत्तो सुचि दक्खो, स राजवसतिं वसे ॥

“निवातवुत्ति वुद्धेसु, सम्पत्तिस्सो सगारवो ।
सुरतो सुखसंवासो, स राजवसतिं वसे ॥

“आरका परिवज्जेय्य, सहितुं पहितं जनं ।
भत्तारञ्जेवुदिक्खेय्य, न च अञ्जस्स राजिनो’ति” ॥

“गुम्ह विनीतम्ह जुइ, विद्वानम्ह जुइ, संयमी जुइ, अभ्यासीम्ह जुइ, स्थिरम्ह जुइ, अन्-अभिमानीम्ह जुइ, अप्रमादीम्ह जुइ, पवित्रम्ह जुइ अले दक्षम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“थकालिपिनिप्रति विनम्रम्ह जुइ, गौरवभाव तइम्ह जुइ, शूरवीरम्ह जुइ, दयावान्म्ह जुइ, भिंपिं गुरुपिनिथाय् वनिम्ह जुइ अले गुम्हसित न्वंवायेगु इलय् सुख वइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुप्तगु खँ सिइकेगु आदि ज्याखँया नितिं छ्वया हया तःपिं अन्य राजपुरुषपिं खना थःत तापाक तया तयेमाः, थः स्वामीया पाखे जक स्वइम्ह जुइमाः, मेपिं सुं जुजुया पाखे स्वये मज्यू ।”

“समणे ब्राह्मणे चापि, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
सक्कच्चं पयिरुपासेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“समणे ब्राह्मणे चापि, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
सक्कच्चं अनुवासेय्य, स राजवसतिं वसे ॥

“समणे ब्राह्मणे चापि, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
तप्पेय्य अन्नपानेन, स राजवसतिं वसे ॥

“समणे ब्राह्मणे चापि, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
आसज्ज पञ्जे सेवेथ, आकङ्खं वुद्धिमत्तनो’ति” ॥

“शीलवान्, बहुश्रुतपिं श्रमण ब्राह्मणपिनिगु बांलाक संगत याइम्ह जुया, अनुकरण याइम्ह जुया, इमित अन्नपान आदि प्यंगू प्रत्ययं सेवा याइम्ह जुइमाः, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह थःगु उन्नति यःम्ह खः, वं शीलवान्, बहुश्रुत श्रमण ब्राह्मणपिनिथाय् वना प्रज्ञावान्पिनिगु संगत याना धर्मसम्बन्धी छलफल यायेमाः ।”

“दिन्नपुब्बं न हापेय्य, दानं समणब्राह्मणे ।
न च किञ्चि निवारेय्य, दानकाले वणिब्बके ॥

“पञ्जवा बुद्धिसम्पन्नो, विधानविधिकोविदो ।
कालञ्जू समयञ्जू च, स राजवसतिं वसे ॥

“उद्घाता कम्मधेय्येसु, अप्पमत्तो विचक्खणो ।
सुसंविहितकम्मन्तो, स राजवसतिं वसे’ति” ॥

“श्रमण ब्राह्मणपितं न्हापांनिसें परम्परागतरूपं दान बिया तःगुयात बन्द याये मज्जू । अले दान बिया च्वंगु इलय् सुं याचकपितं गने मज्जू ।”

“गुम्ह प्रज्ञावान्मह खः, गुम्हसियाके बुद्धि दु, गुम्हसिनं थीथी प्रकारयागु नियमत स्यू, गुम्हसियाके काल व समययागु ज्ञां दु, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्ह थःगु कर्तव्यया प्रति उत्साही जुइ, अप्रमादी जुइ, बुद्धिमान्नीम्ह बांलाक ब्यवस्थित याना तःगु दइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“खलं सालं पसुं खेतं, गन्ता चस्स अभिक्खणं ।
मितं धज्जं निधापेय्य, मितं व पाचये घरे ॥

“पुत्तं वा भातरं वा सं, सीलेसु असमाहितं ।
अनङ्गवा हि ते बाला, यथा पेता तथेव ते ।
चोळञ्च नेसं पिण्डञ्च, आसीनानं पदापये ॥

“दासे कम्मकरे पेस्से, सीलेसु सुसमाहिते ।
दक्खे उद्धानसम्पन्ने, आधिपच्चम्हि ठापये’ति” ॥

“सेना, सतः, पशुस्थान व बुई बरोबर वना स्वः वनिम्ह जुइमाः । दान छेंय् भकारी स्वथनेमाः अले छें जा थुसां नापे याना जा थुइमाः ।”

“चाहे काय् जुइमा अथवा किजा यदि व शीलवान् मज्जुल धाःसा व थःथिति मखुगु भापिमाः । व प्रेतथें च्वंम्ह जुल । इमित अथें तया मतसे भोजन व वस्त्र बिइगु यायेमाः अर्थात् इमित छुं पदय् प्रतिष्ठित याये मज्जू ।”

“बरु दास हे जुइमा अथवा श्रमिक जुइमा अथवा सन्देश हयेगु, यंकेगु याइम्ह दूत जुइमा यदि इपिं दक्षम्ह, उत्साहीम्ह जुल धाःसा इमित हे जक छुं पदय् प्रतिष्ठित याना बिइमाः ।”

“सीलवा च अलोलो च, अनुरक्खो च राजिनो ।
आवी रहो हितो तस्स, स राजवसतिं वसे ॥

“छन्दञ्जू राजिनो चस्स, चित्तदो अस्स राजिनो ।
असङ्कुसकवुत्तिस्स, स राजवसतिं वसे ॥

“उच्छादये च न्हापये, धोवे पादे अधोसिरं ।
आहतोपि न कुम्पेय्य, स राजवसति वसे’ति” ॥

“गुम्ह सदाचारीम्ह जुइ, निर्लोभीम्ह जुइ, थःम्ह जुजुया प्रति अनुरक्तम्ह जुइ अले प्रकट व अप्रकट रूप्य न्ह्याबलें हे वयागु हितचिन्तक जुइम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“गुम्हसिनं जुजुयागु इच्छाया खँ सिइका तइ, जुजुयागु इच्छा कथं च्वनी, गुम्हसिनं जुजुयागु विरोधी मजूसे अनुकूलगु व्यवहार याइम्ह जुइ, व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“जुजु मोल्हुया च्वनिबले, मालिस याना च्वनिबले, तुति सिला च्वनिबले जुजुयागु ख्वाः स्वये मजू ।
क्वःछुना च्वनेमाः, जुजुं तँ पिकासां नं थःम्हं तँ पिकाये मजू । व हे जक राजकुलय् च्वने खनी ।”

“कुम्भम्पञ्जलिं करिया, चाटञ्चापि पदक्खिणं ।
किमेव सब्बकामानं, दातारं धीरमुत्तमं ॥

“यो देति सयनं वत्थं, यानं आवसथं घरं ।
पज्जुन्नोरिव भूतानि, भोगेहि अभिवस्सति ॥

“एस्यो राजवसति, वत्तमानो यथा नरो ।
आराधयति राजानं, पूजं लभति भतुसू’ति” ॥

“मनूतय्सं लः जाःगु घः खना ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याः धाःसा अले क्वजात भंगःयात तकं ल्हाः
ज्वजलपा याना बिन्ति याः धाःसा सकतां इच्छायात प्राप्त याना बिइम्ह श्रेष्ठम्ह जुजुयात छाया बिन्ति
मयायेगु ?”

“गुगु प्रकारं सुपाचं प्राणीपित भोग्यवस्तुयागु वर्षा याना बिइगु खः, अथे हे याना गुगु शयनासन,
वस्त्र, दान, निवासस्थान व छेंत बिइम्ह खः, वयात छाया बिन्ति मयायेगु ?”

“आर्यपिं ! जिं वर्णन यानागु थ्व राजकुलवासयागु खँ जुल । गुगु कथं च्वनिम्ह, याइम्ह मनुखं
जुजुयात लय्ताय्की अले जुजुया पाखें पूजा याके खनी ।”

राजकुल काण्ड क्वचाल ।

अन्तर पेय्याल

थुकथं काय, कला, पासा आदिपित उपदेश बिया च्वच्चं हे स्वन्हु दिं वन । अले स्वन्हुया दिं
फ्वचाल धयागु सिइका ‘सरखुन्हु सुथन्हापनं हे सुगन्धित लखं मोल्हुया थीथी प्रकारयागु सासाःगु भिभिंगु
भोजन नया, जुजुयात नाप लाना माणवकलिसे वने’ धका विचाः याना थःथितिपिं व्वना राजदरवारय् वन
अले जुजुयात प्रणाम याना छ्खेलिक्क दना वयात कने बहःगु खँत कन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“एवं समनुसासित्वा, जातिसङ्गं विचक्खणो ।
परिकिण्णो सुहदेहि, राजानमुपसङ्गमि ॥

“वन्दित्वा सिरसा पादे, कत्वा च नं पदक्खिणं ।
विधुरो अवच राजानं, पग्गहेत्वान अज्जलिं ॥

“अयं मं माणवो नेति, कत्तुकामो यथामति ।
जातीनत्थं पवक्खामि, तं सुणोहि अरिन्दम ॥

“पुत्ते च मे उदिक्खेसि, यच्च मज्जं घरे धनं ।
यथा पेच्च न हायेथ, जातिसङ्घो मयी गते ॥

“यथेव खलती भूम्या, भूम्यायेव पतिट्ठति ।
एवेतं खलितं मद्दं, एतं पस्सामि अच्चय'न्ति” ॥

“थुकथं उम्ह बुद्धिमान्मह विधुरं थःथिति फुकिजनपित सम्भे बुभे याना पासापिं ब्वना जुजुयाथाय वन ।”

“छ्चोनं निसें तुतितकयात स्वया नमस्कार याना, प्रदक्षिणा याना ल्हाः ज्वजलपा विधुरं जुजुयात धाल -

“थुम्ह माणवकं जित वया छु इच्छा जुल उगु ज्याया नितिं यंके त्यन । हे राजन् ! जिं थः थःथितिपिनिगु हितयागु खँ कने त्यना, न्यना बिज्याहूँ ।”

“जिमि कायपित छपिनिपाखें व मेमेपिं जुजुपिनिपाखें बिया तथा बिज्यानागु गुगु धन खः उखेपाखे बिचाः याना स्वया बिज्याहूँ, छ्छ्याधाःसा जातिसङ्घयागु अवस्थायात स्यंके मफयेमा ।”

“गथे मनूत बँय चुलुया दइगु खः अले हानं बँय हे चुया दना च्वनिगु खः । अथे हे जिगु नं खं चुलुया दल । जिं थःगु दोष स्वीकार याना ।”

थ्व खँ न्यना जुजु धाल - “पण्डित ! छ वनिगु जित यःता मजू । छ वने मते । जित ला थुम्ह माणवकयात न्यायपूर्वक सःतके छ्वया स्याना सुचुका बिये मास्ति वः ।” थुगु खँ प्रकट यायां गाथा धाल -

“सक्का न गन्तुं इति मद्दं होति, छेत्वा वधित्वा इध कातियानं ।
इधेव होही इति मद्दं रुच्चति, मा त्वं अगा उत्तमभूरिपज्जा'ति” ॥

“जिगु मनय् जा 'छ मवंसा' ज्यू धयार्थे च्वं । थन हे राजदरबारय् हे कात्यायनयात सःता मेपिसं मसिइक स्याना बिये मास्ति वल । थ्व जित यः ताल । हे बहुप्रज्ञ ! छ वने मते ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं धाल - “देव ! छपिसं थुकथं बिचाः याना बिज्यायेगु अनुचित खः ।” वं धाल -

“मा हेवधम्मेषु मनं पणीदहि, अत्थे च धम्मे च युत्तो भवस्सु ।
थिरस्थु कम्मं अकुसलं अनरियं, यं कत्वा पच्छा निरयं वजेय्य ॥

“नेवेस धम्मो न पुनेत किच्चं, अयिरो हि दासस्स जनिन्द इस्सरो ।
घातेतुं ज्ञापेतुं अथोपि हन्तुं, न च मद्दं कोधत्थि वजामि चाह'न्ति” ॥

“छपिसं थःगु चित्तयात अधर्मय् छ्वयके बिइ मते । छपिं अर्थ व धर्म युक्तम्ह जुया बिज्याहूँ । थजागु अकुशल अकर्म-कर्मयात धिक्कार दु गुकिं याना मनु लिपा नरकय् वने माली ।”

“ध्व धर्म मखु न त ध्व याये त्यःगु हे खः । हे राजन् ! छपिं दासया मालिक खः । उकिं छपिसं स्यायेगु, पालेगु न्ह्यागुं यायेफु । जिगु मनय् तं मदु । जि वने त्यना ।”

थुलि धया बोधिसत्त्वं जुजुयात नमस्कार यात । अनंलि जुजुया लानिपिंत व वया परिषदपिंत उपदेश बिल । इपिं थः थःम्हं मन धैर्यं याना च्वने मफुत । अले ख्वया हाला विलाप यायेगु यात । इमित अजागु अवस्थाय् त्वःता व राजदरबारं पिहाँ वन । सारा नगरवासी जनता लाय्कु चुकय् भेला जुया मूवल – “पण्डित माणवकलिसे वने त्यन । वा, वयात स्ववने ।” वं इमित नं उपदेश बिल – “धन्दा कायेम्वाः । सकतां संस्कार अनित्य खः । दान, शील भावना याना अप्रमादी जुया च्वं ।” अले अनं हानं दिना थःगु छें पाखे स्वया वन । उगु इलय् थः बौयात लसकूस यायेगु मनं तुना थः किजापिं ब्वना धर्मपालकुमारं छेंया मूलुखा क्वय् बौयात नाप लात । बोधिसत्त्वं इमित खना शोक सह याना च्वने मफुत । वं वयात घयपुना तुं छेंय् दुहाँ वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात –

“जेट्टपुत्तं उपगुह्, विनेय्य हृदये दरं ।
अस्सुपुण्णेहि नेत्तेहि, पाविसी सो महाघरन्ति” ॥

“थःम्ह तःधिकम्ह काय्यात पाचित, नुगःत्या मि शान्त यात, ख्वबिं जाःगु मिखा तथा छेंय् दुहाँ वन ।”

वयागु छेंय् द्वःच्छिम्ह मिजंमस्त, द्वःच्छिम्ह मिसामस्त, द्वःच्छिम्ह मिसात व न्हेसः वर्ण दासीत दुगु जुया च्वन । वया मेपिं दासत, ज्यामित, थःथितिपासाभाइ आदिया कारणं छें छखां युगान्तया अन्तय् वःगु फय्या प्रहारं शालबनया दक्वदाव्व शालवृक्षत गोतु वंथें जूगु जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात –

“सालाव सम्मपतिता, मालुतेन पमहिता ।
सेन्ति पुत्ता च दारा च, विधुरस्स निवेसने ॥
“इत्थिसहस्सं भरियानं, दासिसत्तसतानि च ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, विधुरस्स निवेसने ॥
“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, विधुरस्स निवेसने ॥
“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, विधुरस्स निवेसने ॥
“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, विधुरस्स निवेसने ॥
“इत्थिसहस्सं भरियानं, दासिसत्तसतानि च ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥
“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥
“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
बाहा पग्गह् पक्कन्दुं, कस्मा नो विजहिस्ससि ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।
बाहा पग्गय्ह पक्कनुं, कस्मा नो विजहिस्ससी”ति” ॥

“विधुरया छेय् च्वापिं मिस्त व मस्त थुकथं गोतुला च्वन, गथे फसं पुइका गोतूगु शालवृक्षर्थे ।”

“अन्तःपुरयापिं कुमारपिं, वैश्य व ब्राह्मणपिं विधुरया छेय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन ।”

“द्वःच्छ मिसापिं व न्हेसः दासीत विधुरया छेय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन ।”

“किसि गइपिं सैनिक, रथसवार व पैदल सेनात विधुरया छेय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन ।”

“जनपद व निगमं मूं वःपिं मनूत विधुरया छेय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन ।”

“द्वःच्छ मिसात व न्हेसः दासीत ल्हाः ज्वना ज्वना ‘जिमित छाया् त्वःता वने त्यना’ धका ख्वया च्वन ।”

“अन्तःपुरयापिं, कुमारपिं, वैश्य व ब्राह्मणपिं ल्हाः ज्वना ज्वना ‘जिमित छाया् त्वःता वने त्यना’ धका ख्वया च्वन ।”

“किसि गइपिं सैनिक, रथसवार व पैदल सेनात ल्हाः ज्वना ज्वना ‘जिमित छाया् त्वःता वने त्यना’ धका ख्वया च्वन ।”

“जनपद व निगमं वःपिं मनूत ल्हाः ज्वना ज्वना ‘जिमित छाया् त्वःता वने त्यना’ धका ख्वया च्वन ।”

बोधिसत्त्वं उपिं सारा जनतायात आश्वस्त यात । याये माःगु दक्खदिक्खं ज्या क्वचाय्का छेय् च्वापिं मनूतयत्त उपदेश बिया छु छु न्यंके माःगु उपिं सकतां खँ कना पुण्णकयाथाय् वन अले वयात सकतां ज्या सिधःगु खँ कन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“कत्वा घरेसु किच्चानि, अनुसासित्वा सकं जनं ।
मित्तामच्चे च भच्चे च, पुत्तदारे च बन्धवे ॥

“कम्मन्तं संविधेत्वान, आचिक्खित्वा घरे धनं ।
निधिञ्च इणदानञ्च, पुण्णकं एतदब्रवि ॥

“अवसी तुवं मय्ह तीहं अगारे, कतानि किच्चानि घरेसु मय्हं ।
अनुसासिता पुत्तदारा मया च, करोम कच्चान यथामति ते”ति” ॥

“छेयागु ज्या सिधय्का अले मित्रअमात्यपिंत, ज्यामितयत्त, मिसातयत्त, काय्पिंत व थःथिति बन्धुपिंत अनुशासित याना, बुज्याया व्यवस्था याना, छेयागु धन स्वथना तःगु थाये क्यना, धुकु व त्यासा कायेगु बियेगु खँ कना पुण्णकयात थुकथं धाल -”

“छ जिगु छेय् स्वन्हूतक च्वने धुंकल । जिं छेयागु ज्या सिधय्केधुन । जिं थः कला, काय्पिंत छु छु न्यंके माःगु खः व कना बियेधुन । आः जिं छंगु इच्छाकथं याये ।”

पुण्णकं लय् लय् तातां धाल -

“सचे हि कत्ते अनुसासिता ते, पुत्ता च दारा अनुजीविनो च ।
हन्देहि दानी तरमानरूपो, दीघो हि अद्वापि अयं पुरत्था ॥

“अष्ठम्भितोव गणहाहि, आजानेय्यस्स वालधिं ।
इदं पच्छिमकं तुय्हं, जीवलोकस्स दस्सन’न्ति” ॥

“हे मन्त्री ! यदि छं थः काय् कलापितं सम्भे बुभे याना खं ल्हाये सिधःगु जूसा याकनं वा । वने माःगु लं नं तःहाकनि ।”

“निर्भय जुया भिंम्ह सलयागु न्हिप्यं ज्वं । आः छं अन्तिम पटक जीवलोकयागु दर्शन याना च्चन ।”

वयात बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“सोहं किस्स नु भायिस्सं, यस्स मे नत्थि दुक्कटं ।
कायेन वाचा मनसा, येन गच्छेय्य दुग्गति’न्ति” ॥

“गुबलें हे जिं शरीर, वचन व मनं छुं अजागु दुष्कर्म याना तयागु मदुसा जि दुर्गती वनी धका ग्याये माःगु हे छाया ?”

थुकथं बोधिसत्त्वं सिंहनाद याना निर्भयम्ह केशरसिंहथें मग्यासे निर्भय जुया क्वातुक अधिष्ठान यात -
“थुगु पुना तयागु वस्त्र जिगु इच्छा मदय्क छुटे मजुइमा ।” अले उगु वस्त्रयात क्वातुक पुना, सलयागु न्हिप्यं निपा ल्हातं न्याक्क क्वातुकक ज्वन अले निपा तुतिं सलयागु खम्पाय् काकाः धाल - “माणवक ! जिं न्हिप्यं ज्वनेधुन । आः गथे इच्छा जुल अथे हे या ।” अनंलि पुण्णकं मनोमयम्ह सिन्धव सलयात भाय् याना इशारा बिल । वं पण्डितयात यंका आकाशय् ब्वल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो अस्सराजा विधुरं वहन्तो, पक्कामि वेहायसमन्तलिक्खे ।
साखासु सेलेसु असज्जमानो, काळागिरिं खिप्पमुपागमासी’ति” ॥

“उम्ह अश्वराजं विधुरयात ब्वना आकाशय् वन । गनं नं सिमाकचाय् वा ल्वहंतय् मन्याःकूसे वं तुरन्तमय् हे कालागिरि पर्वतय् थ्यंकः वन ।”

पुण्णकं बोधिसत्त्वयात यंकेधुंका पण्डित (बोधिसत्त्व) या कायूपिं व मेमेपिं पुण्णक तया तःगु निवासस्थानय् वना स्वःवन । इमिसं वयात अन मखनेवं प्रपातं कुतुं वःपिथें उखें थुखें ग्वारा ग्वारा तुला ततःसकं ख्वया विलाप यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“इत्थिसहस्सं भरियानं, दासिसत्तसतानि च ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘यक्खो ब्राह्मणवण्णेन ।
विधुरं आदाय गच्छति’ ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘यक्खो ब्राह्मणवण्णेन ।
विधुरं आदाय गच्छति’ ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘यक्खो ब्राह्मणवण्णेन ।
विधुरं आदाय गच्छति’ ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘यक्खो ब्राह्मणवण्णेन ।
विधुरं आदाय गच्छति’ ॥

“इत्थिसहस्सं भरियानं, दासिसत्तसतानि च ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘पण्डितो सो कुहिं गतो’ ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘पण्डितो सो कुहिं गतो’ ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘पण्डितो सो कुहिं गतो’ ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘पण्डितो सो कुहिं गतो’ति” ॥

“द्वःच्छि मिसात व न्हेसः दासीत लप्पा ज्वना ‘ब्राह्मण भेषधारी यक्षं विधुरयात ब्वना यंकल’ धका ख्वया च्वन ।”

“अन्तःपुरयापिं, कुमारमिं, वैश्य व ब्राह्मणपिं लप्पा ज्वना ‘ब्राह्मण भेषधारी यक्षं विधुरयात ब्वना यंकल’ धका ख्वया च्वन ।”

“किसि गइपिं सैनिक, रथसवार व पैदल सेनात लप्पा ज्वना ‘ब्राह्मण भेषधारी यक्षं विधुरयात ब्वना यंकल’ धका ख्वया च्वन ।”

“मूवःपिं जनपद व निगमयापिं मनूत लप्पा ज्वना ‘ब्राह्मण भेषधारी यक्षं विधुरयात ब्वना यंकल’ धका ख्वया च्वन ।”

“द्वःच्छि मिसात व न्हेसः दासीत लप्पा ज्वना ‘पण्डित गन वन’ धया ख्वया च्वन ।”

“अन्तःपुरयापिं कुमारपिं, वैश्यपिं, ब्राह्मणपिं लप्पा ज्वना ‘पण्डित गन वन’ धया ख्वया च्वन ।”

“किसि गइपिं सैनिक, रथसवार व पैदल सेनात लप्पा ज्वना ‘पण्डित गन वन’ धया ख्वया च्वन ।”

“मूवःपिं जनपद व निगमयापिं मनूत लप्पा ज्वना ‘पण्डित गन वन’ धया ख्वया च्वन ।”

बोधिसत्त्वयात आकाशमार्गं यंकल धका सिइका व थ्व खँ न्यना सकलें ह्वाय् ह्वाय् ख्वल । अले सकल नगरवासीपिं ब्वना ख्वया हाला छाती दाया इपिं सकलें लाय्कु ध्वाखाय् थ्यंकः वन । जुजुं ख्वया हाला वःपिनिगु तःसगु ख्वःसः ताया इयाः चाय्का व्वय् स्वया न्यन – “छाय् ख्वयागु ?” मनूतय्सं लिसः बिल – “देव ! उम्ह माणवक ब्राह्मण मखु । व ब्राह्मण भेषय् वःम्ह यक्ष खः । वं वया पण्डितयात ब्वना आकाशमार्गं यंकल । व मदय्क जिपिं म्वाये मखु । यदि थनिं न्हेन्हुया भित्रय् लिहाँ मवल धाःसा द्वःच्छिगू गाडां सिं मुंका जिपिं सकलें मिइ क्ववाना सिना वने ।” थ्व खँ (अल्टीमेटम्) न्यंकुं न्यंकुं थुगु गाथा धाल –

“सचे सो सत्तरत्तेन, नागच्छिस्सति पण्डितो ।
सब्बे अग्गिं पवेक्खाम, नत्थत्थो जीवितेन नो’ति” ॥

“यदि न्हेन्हुया दुने उम्ह पण्डित लिहाँ मवल धाःसा जिपिं सकले मिइ क्वबाना सिना वने । जिपिं म्वाना च्वनेगुया छुं अर्थ म्दु ।”

(सम्यक्सम्बुद्धयागु निर्वाणया इलय् हे ‘जिपिं मिइ क्वबाना सिना वने’ धाःपिं सुं म्दु । अहो ! बोधिसत्त्व गपायसकं यय्क, लोकप्रिय जुया नगरय् च्वना वंगु !)

जुजुं इमिगु खँ न्यना इमित धीरज बिल - “मधुरभाषी पण्डितं माणवकयात धर्मकथाद्वारा लुदक कना लय्ताय्का थःगु पाली भोसुका, याकनं हे छिमिगु मिखाया ख्वबि गंका न्हिला न्हिला लिहाँ वइतिनि, धन्दा काये म्वाः ।” जुजुं गाथा धाल -

“पण्डितो च वियत्तो च, विभावी च विचक्खणो ।
खिप्पं मोचिय अत्तानं, मा भायित्थागमिस्सती’ति” ॥

“व पण्डितम्ह खः, विचारवान्मह खः, विवेकवान्मह खः, व दक्षम्ह नं खः । ग्याये मते । व याकनं हे थः थःम्हं त्वःतका लिहाँ वइ ।”

जुजुयागु खँय् विश्वास याना सकले थथःगु छेंय् लिहाँ वन ।

पुण्णकं नं बोधिसत्त्वयात नालागिरि पर्वत फुसय् तये यंकल । अले बिचाः यात - “गुबलेतक थ्व म्वाना च्वनितिनि उबलेतक जिगु उन्नति जुइ मखु । थ्वयात स्याना, नुगःचु नागभवनय् यंका विमलायात बिया, इरन्धतियात व्वना देवलोकय् वने ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो तत्थ गन्वान विचिन्तयन्तो, उच्चावचा चेतनका भवन्ति ।
नयिमस्स जीवेन ममत्थि किञ्चि, हन्वानिमं हृदयमानयिस्स’न्ति” ॥

“व अन वना मनं मनं बिचाः याना स्वःबले विधुरयात मस्यायेकं इरन्धति जित प्राप्त जुइ मखु । जिं मेहनत यानागु नं सार जुइ मखु । सितिं वनी । उकिं थ्वयात स्याना थ्वयागु नुगःचु विमलादेवीयात बिये यंके । इरन्धतियात देवलोकय् यंके ।”

अले हानं - “जिं थ्वयात थःगु ल्हातं मस्यासे भैरवरूप क्यना स्याना बिये माल” धका मती तथा वं भैरव राक्षसयागु रूप धारण यात । अले वयाथाय् वल । अले वयात घ्वाना गोतुइकल । अनलि वयात ज्वना म्हुतु वांखाया नयेथें यात । बोधिसत्त्वयात भ्या भतिचा हे ग्याचिक्कु धयागु मजुल । अले सिंहयागु रूप धारण यात । अले हानं मस्तम्ह तःधिकम्ह किसियागु रूप धारण याना तःहाकगु धँवा व दन्तया दथुइ तथा फाया बिइथें याना क्यन । वं अथे याःसां व मग्याः । अनलि मनु छम्ह न्ह्यंगु (थल अपायग्वःगु) तःधिकम्ह सर्पयागु रूप धारण याना सासः फिवं फिवं पिकया वयागु म्ह छम्हं हिना छचौं फुसय् फन धारण यात । अथेनं वयात छप्ते हे ग्याः धयागु मजू । अले वयात पर्वतय् दना क्वफाना नचुसे च्वंकेगु मती तथा तःसकं वेगं फय् वय्का हल । उकिं वयागु सँ च्वका छपुति तकं इकिधिकि संके मफुत । अनलि वं वयात व हे पर्वतय् तथा ख्वीगू योजन तःजागु पर्वतयात किसिं खज्जुर धयागु सिमायात संकेथें याना उखें थुखें संकल । थथे यात नं वं वयात, गन च्वना च्वंम्ह खः अन च्वंम्हसित सँ च्वका छपुति तकं इकिधिकि संके मफुत ।

अनलि वं बिचाः यात - “ध्वयात भयानक सः पिकया ख्याना ध्वयागु नुगःचु पः म्हुइका स्याना बिये ।” व पर्वतया दुने दुहाँ वन अले वं पृथ्वी व आकाशयात छस्वां जुइक तःसकं सः पिकया वेगं चिच्चाये दना हाल । उकिं नं वयात भ्या भतिचा हे ग्याचिकु मजुल । बोधिसत्त्वं यक्ष, सिंह, किसि व नागराजयागु रूपय् वःम्ह नं माणवक हे खः, मेपिं सुं मखु, अले फय्, वा (वर्षा) व पर्वतयात संकूम्ह नं माणवक हे खः, मेपिं सुं मखु, अले पर्वतया दुने च्वना तःसकं हाला हःम्ह नं व हे खः, मेपिं सुं मखु धका स्यूगुलिं हे मग्याःगु खः । अनलि यक्षं बिचाः यात - “जिं ध्वयात पिनेया उपाय याना स्याये फइ मखुत । थःगु ल्हातं हे ध्वयात स्याये माल ।” वं बोधिसत्त्वयात पर्वतया च्वकाय् तल अले पर्वतया क्वय् वना मणिइ म्हासुगु सुका तयेथें याना थ्वय्क हाला पर्वतया दुनें पिहाँ वया बोधिसत्त्वयात न्याक्क ज्वना तुति च्वय् छचौं क्वय् तया निराधारगु आकाशय् वांछ्रवत । उकिं धया तःगु दु -

“सो तत्थ गन्त्वा पब्बतन्तरस्मिं, अन्तो पविसित्वान पदुट्टचित्तो ।
असंवुतस्मिं जगतिप्पदेसे, अधोसिरं धारयि कातियानो’ति” ॥

“उम्ह द्वेषी अन पर्वतया क्वय् वन अले दुने दुहाँ वना उम्ह कात्यायनं विधुरयात निराधारगु आकाशय् छचौं क्वय् लाका यःखाना बिल ।”

“सो लम्बमानो नरके पपाते, महब्भये लोमहंसे विदुग्गे ।
असन्तसन्तो कुरुनं कत्तुसेट्ठो, इच्चव्रवि पुण्णकं नाम यक्खं ॥

“अरियावकासोसि अनरियरूपो, असञ्जतो सञ्जतसन्निकासो ।
अच्चाहितं कम्मं करोसि लुद्रं, भावे च ते कुसलं नत्थि किञ्चि ॥

“यं मं पपातस्मिं पपातुमिच्छसि, को नु तवत्थो मरणेण मय्हं ।
अमानुसस्सेव तवज्ज वण्णो, आचिक्ख मे त्वं कतमासि देवता’ति” ॥

“उम्ह कुरुपिनि श्रेष्ठम्ह मन्त्रीयात भयानकगु, लोमहर्षगु, कष्टप्रदगु नरकथें जागु प्रपातय् यःखाना ब्यूबले वं छुं भयभीत मजूसे पुण्णक धयाम्ह यक्षयात थथे धाल ।”

“छंगु रूप जुलसा आर्य समानगु जुया च्वन परन्तु छ जुलसा अनार्य रूपयाम्ह जुया च्वन, छ असंममीम्ह जुया च्वन परन्तु छंगु धाचागाचा धाःसा संयमीम्हथें च्वं । छ अत्यन्त अहितकार रौद्रकर्म याइम्ह जुया च्वन । छंगु चित्तय् छुं नं कुशल धयागु मदु ।”

“छं जित प्रपातय् क्वफाये त्यंगु व जि सिइवं छंगु गजागु अर्थ प्रयोजन सिद्ध जुइगु ? थौं छंगु ज्या मनुखं याइ मखुगु ज्या जुल । छ गजाम्ह यक्ष धयागु खँ जित धा ।”

पुण्णकं लिसः बिल -

“यदि ते सुतो पुण्णको नाम यक्खो, रञ्जो कुवेरस्स हि सो सजिब्बो ।
भूमिन्धरो वरुणो नाम नागो, ब्रहा सुची वण्णबलूपपन्नो ॥

“तस्सानुजं धीतरं कामयामि, इरन्धती नाम सा नागकञ्जा ।
तस्सा सुमज्झाय पिपाय हेतु, पतारयिं तुम्ह वधाय धीरा’ति” ॥

“यदि छं जुजु कुवेरयाम्ह मन्त्री पुण्णक यक्षयागु नां न्यना तयागु दु धयागु जूसा जि व हे खः । गुगु महान् पवित्र वर्णबलं युक्तगु वरुण धयाम्ह नागभूमिपति दु, जिं थुम्ह नागया इरन्धति धयाम्ह

नागकन्यायात ययका च्वना । उम्ह यःम्ह मध्यम आकारयाम्ह कन्याया नितिं हे, हे धीर पुरुष ! जिं छंगु हत्या यायेत कोछिनागु खः ।”

ध्व खँ न्यनेधुंका बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुगु लोक मसिइकं हे नष्ट जुइन । गुम्हसिया नागकन्या यः वयात जि स्याना छु लाभ जुइ ? जिं यथार्थ खँ सिइके माल ।” वं गाथा धाल -

“मा हेव त्वं यक्ख अहोसि मूळ्हो, नडा बहू दुग्गहीतेन लोके ।
किं ते सुमज्जाय पियाय किच्चं, मरणेन मे इह्व सुणोमि सब्बन्ति” ॥

“हे यक्ष ! छ मूर्ख जुये मते । खँ मथुगुलिं अनेक लोक नष्ट जुया वने धुंकल । जित छको सकतां खँ न्यंका व्यु, जित स्यात धाःसा छं यःम्ह मध्यम आकारयाम्ह कन्यायात छु ज्या वने जुइगु ?”

ध्व खँ न्यना पुण्णकं लिसः बिल -

“महानुभावस्स महोरगस्स, धीतुकामो जातिभतोहमस्मि ।
तं याचमानं ससुरो अवोच, यथा ममज्जिसु सुकामनीतं ॥

“दज्जेमु खो ते सुतनुं सुनेतं, सुचिम्हितं चन्दनलित्तगतं ।
सचे तुवं हदयं पण्डितस्स, धम्मेन लद्धा इध माहरेसि ।
एतेन वित्तेन कुमारि लब्भा, नज्जं धनं उत्तरि पत्थयाम ॥

“एवं न मूळ्होस्मि सुणोहि कत्ते, न चापि मे दुग्गहितत्थि किञ्चि ।
हदयेन ते धम्मलद्धेन नागा, इरन्धतिं नागकज्जं ददन्ति ॥

“तस्मा अहं तुहं वधाय युत्तो, एवं ममत्थो मरणेन तुहं ।
इधेव तं नरके पातयित्वा, हन्त्वा न तं हदयमानयिस्सन्ति” ॥

“महाप्रतापीम्ह नागराजयाम्ह कन्यायात इच्छा याना जिं वया परिवारपिके प्वं वना । जिं ससःबौ जुइम्हसियाके वयात प्वनाबले वं धाल ‘जिमिसं छंत व बांलागु शरीर दुम्ह, बांलागु मिखा दुम्ह, यइपुक मुसुक्क न्हिलीम्ह, म्हुतुसी श्रीखण्डं बुला तःम्हसित बिया बिये, यदि छं न्यायपूर्वक पण्डितयागु नुगःचु थन हल धाःसा । थुगु धनं म्हचाय्मचा छंत दइ । थुलिं बाहेक जिमित मेगु धन माःगु मडु ।”

“हे मन्त्री ! थुकथं जि मूर्ख मखु, अले जि छुं खँ मथूम्ह नं मखु । यदि न्यायपूर्वक छंगु नुगःचु दत धाःसा उकिं (नाग) इरन्धति धयाम्ह नागया म्हचाय्मचा जित बिइ ।”

“उकिं जिं छंगु हत्या याये त्यनागु खः । ध्व हे छंत स्याये धुनेवं जित लाभ जुइगु खः । जिं छंत थुगु हे थासय् भीरं क्वफाना छंगु नुगःचु कया यंके त्यनागु खः ।”

वयागु खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “विमलायात जिगु नुगःचु माःगु खइ मखु । वरुणं धर्मोपदेश न्यना, मणिं पूजा याना, अन वना जिगु धर्मोपदेशयात प्रशंसा यात जुइमाः । व खँ न्यना विमलाया मनय् जिके धर्मकथा न्यनेगु दोहद (इच्छा) उत्पन्न जूगु जुइमाः । वरुणं बांलाक खँ मथुइकूसे पुण्णकयात उजं ब्यूगु जुइमाः । थुकथं वं खँ मथुइकूसे जित स्यायेया नितिं थुलिमिच्छ दुःख बिया च्वंगु जुइमाः । स्थान-उत्पत्ति-कारणयात थुइकेगुली समर्थगु जिगु पाण्डित्यं यदि ध्वं जित स्याना बिल धाःसा छु हे याइ ?” वं थथे मती तल - “जिं सत्पुरुष-धर्म स्यू” धका ध्वयात कना बिया थःगु प्राण बचे याये माल । गुबलेतक जि सिइ मखुनि उबलेतक जित पर्वतया च्वकाय् फेतुइका बांलाक सत्पुरुष-धर्म न्यं । लिपा छं छु इच्छा जुल अथे हे या ।” धका बिचाः याना वं छर्चो क्वय् यःखाना तःबले हे गाथा धाल -

“खिप्यं मम उद्धर कातियान, हृदयेन मे यदि ते अत्थि किच्चं ।
ये केचिमे साधुनरस्स धम्मा, सब्बेव ते पातुकरोमि अज्जा’ति” ॥

“हे कात्यायन ! यदि छंत जिगु नुगःचु माःगु खःसा जित याकनं सीधां थं । जिं थौ गुलि नं सत्पुरुष-धर्म दुगु खः उपिं सकतां छंगु न्ह्योने बांलाक कना बिये ।”

वयागु खँ न्यना पुण्णकं बिचाःयात- “थुम्ह पण्डितं गुगु उपदेश बिइ व थ्वया न्ह्यो देवमनुष्यपिंसं कना मतःगु धर्म जुइमाः । थ्वयात याकनं थना, थ्वयापाखँ सत्पुरुषयागु धर्म न्यने माल ।” वं बोधिसत्त्वयात थना पर्वतयागु च्चकाय् फेतुइका बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो पुण्णको कुरुनं कनुसेइं, नगमुद्धनि खिप्यं पतिइपेत्वा ।
अस्सत्थमासीनं समेक्खियान, परिपुच्छि कत्तारमनोमपज्जं ॥

“समुद्धटो मेसि तुवं पपाता, हृदयेन ते अज्ज ममत्थि किच्चं ।
ये केचिमे साधुनरस्स धम्मा, सब्बेव मे पातुकरोहि अज्जा’ति” ॥

“पुण्णकं कुरुपिनि श्रेष्ठम्ह मन्त्री (विधुर) यात तुरन्त हे पर्वतया च्चकाय् फेतुइकल । अले वयात आश्वस्त जुया फेतुना च्चंगु खना उम्ह बुद्धिमानम्हसियाके न्यन - ‘जिं छंत भीरं थना पर्वत च्चकाय् तयेधुन । थौ जित छंगु नुगःचु माःगु दु । गुलि नं सत्पुरुष-धर्मत दु, उपिं थौ जित सकतां ल्यंपुल्यं मतसे बांलाक कना ब्यु ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“समुद्धटो त्यस्मि अहं पपाता, हृदयेन मे यदि ते अत्थि किच्चं ।
ये केचिमे साधुनरस्स धम्मा, सब्बेव ते पातुकरोमि अज्जा’ति” ॥

“छं भीरं जित थना बिये धुंकल । यदि छंत जिगु नुगःचु माःगु खःसा गुलि नं सत्पुरुष-धर्मत दु, उपिं थौ छंत सकतां ल्यंपुल्यं मतसे बांलाक कना बिये ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं धाल - “जिगु म्ह्य् खितिं फोहर जुया च्चंगु दु । जि मोल्हये माल ।” यक्षं “ज्यू” धाल अले मोल्हयेया निरितिं लः हया बिल अले मोल्हये धुनेवं बोधिसत्त्वयात दिव्यवस्त्र व दिव्यसुगन्धित मालादि कया बिइ हल । व बांलाक समाये याना तःम्ह जुइवं वयात दिव्यभोजन नकल । भोजन यायेधुंका बोधिसत्त्वं कालागिरि पर्वत च्चकाय् अलंकृत याके बिया आसन लाय्के बिया, अलंकृत आसनय् फेतुना बुद्धलीलां सत्पुरुष-धर्मया खँ न्यंका गाथा धाल -

“यातानुयायी च भवाहि माणव, अल्लज्च पाणि परिवज्जयस्सु ।
मा चस्सु मित्तेसु कदाचि दुब्धी, मा च वसं असतीनं निगच्छे’ति” ॥

“माणवक ! न्हापा वना च्चपिं सत्पुरुषपिनिगु अनुगमन याइम्ह जु, वाउंगु घाँयात छ्वय्के मते, गुबलें मित्रद्रोही याये मते । अले पापीपिं मिसापिनिगु बशय् लाये मते ।”

संक्षेपं कंगु प्यंगू सत्पुरुष-धर्म थुइके मफुगु कारणं यक्षं विस्तारपूर्वक न्ह्यसः तया न्यन -

“कथं नु यातं अनुयायि होति, अल्लज्च पाणि दहते कथं सो ।
असती च का को पन मित्तदुब्धो, अक्खाहि मे पुच्छितो एतमत्थ’न्ति” ॥

“न्हापा वना च्चपिं सत्पुरुषपिनिगु अनुगमन याइम्ह गजाम्ह जुइ ? वाउंगु घाँयात छ्वयेकीम्ह गजाम्ह जुइ ? पापीम्ह मिसा गजाम्ह जुइ अले मित्रद्रोही सु जुइ ? न्यना च्वनाम्ह जित थुपिं खँ कना ब्यु ।”

बोधिसत्त्वं वयात थुइका बिल -

“असन्धुतं नोपि च दिट्टपुब्बं, यो आसनेनापि निमन्तयेय्य ।
तस्सेव अत्थं पुरिसो करेय्य, यातानुयायीति तमाहु पण्डिता ॥

“यस्सेकरत्तम्पि घरे वसेय्य, यत्थन्नपानं पुरिसो लभेय्य ।
न तस्स पापं मनसापि चिन्तये, अटुब्भपाणिं दहते मित्तदुब्भो ॥

“यस्स रुक्खस्स छायाय, निसीदेय्य सयेय्य वा ।
न तस्स साखं भज्जेय्य, मित्तदुब्भो हि पापको ॥

“पुण्णाम्पि चेमं पथविं धनेन, दज्जित्थिया पुरिसो सम्मताय ।
लद्धा खणं अतिमज्जेय्य तम्पि, तासं वसं असतीनं न गच्छे ॥

“एवं खो यातं अनुयायि होति, अल्लञ्च पाणिं दहते पुनेवं ।
असती च सा सो पन मित्तदुब्भो, सो धम्मिको होहि जहस्सु अधम्मन्ति” ॥

“गुम्हसित न्हापा गुबलें खनागु मदु, अले गुम्हलिसे न्हापा गुबलें नापं च्वनागु मदु, अजाम्ह मनुखं यदि सःता आसन बिया फेतुइका नके त्वंके आदि मामाःगु सत्कार यात धाःसा मनुखं वयागु हित यायेमाः । अले थथे याःम्हसित पण्डितजनं (न्हापा) वना च्वंपिं सत्पुरुषपिनिगु अनुगमन याःम्ह धका धाइ ।”

“गुगु छेंय छ्वा जूसां च्वने धुंकूगु व गन मनूयात अन्नपान प्राप्त जुल अन च्वंम्ह मनूयात मनं नं गुबलें मभिंगु चित्ते याये मते । द्रोही यात धाःसा वाउँगु घौय् च्याकथें जुइ ।”

“गुगु सिमाया किचलय् फेतुत अथवा गोतुल धाःसा उकिया कचा ध्यने मते । मित्रद्रोह यायेगु पाप खः ।”

“यदि धनं जाःगु सारा पृथ्वी नं मनुखं मिसायात विश्वास याना वयात लःल्हाना बिल धाःसा नं समय वयेवं वयात नं विश्वासघात याइ । उकिं अजापिं पापी मिसातयगु बशय् लाये मज्जू ।”

“थुकथं वंपिं सत्पुरुषपिनिगु अनुगमन याइम्ह जुइ हानं थुकथं वाउँगु घौय् छ्वयेकीम्ह जुइ, व पापीम्ह मिसायागु बशय् लाःम्ह जुइ अले व मित्रद्रोही जुइ । थथे याइम्ह अधार्मिक जुइ । अधर्मयात त्वःता छ्वयेमाः ।”

अन्तर पेय्याल (सत्पुरुषधर्म) काण्ड क्वचाल ।

कालागिरि काण्ड

थुकथं बोधिसत्त्वं यक्षयात प्यंगू सत्पुरुष-धर्म बुद्धलीलां कना न्यंकल ।

थ्व खँ न्यनेवं हे पुण्णकं थुइकल - “प्यंगुलिं कथं पण्डितं थःगु जीवनयागु हे याचना याना च्वंगु धका सिइकल । थ्वं जिथें जाःम्ह न्हापा गुबलें नापं मच्चानाम्हसित सत्कार याःगु जुल । जिं थ्वयागु छेंय स्वन्हृतक न्ह्याइपुक च्वना वयेधुन । जिं थ्व पापकर्मयागु ज्या मिसायागु नितिं हे याना च्वनागु जुल । तःगुमच्छिकथं जि हे मित्रद्रोही खः । यदि पण्डितयागु मभिं तुना ज्या यात धाःसा जि सत्पुरुष-धर्मया कथं आचरण याःम्ह जुइ मखु । जित नागकन्या छु यायेत माःगु दु ? इन्द्रप्रस्थवासीपिनिगु ख्वविं प्याःगु ख्वाः चकंका व्युब्बुं जिं थ्वयात याकनं हे लित यंका धर्मसभाय् तया बिये ।” थथे मती तया वं धाल -

“अवसिं अहं तुय्ह तीहं अगारे, अन्नेन पानेन उपडितोस्मि ।
मित्तो ममासी विसज्जामहं तं, कामं धरं उत्तमपज्ज गच्छ ॥

“अपि हायतु नागकुला अत्थो, अलम्पि मे नागकज्जाय होतु ।
सो त्वं सकेनेव सुभासितेन, मुत्तोसि मे अज्ज वधाय पज्जाति” ॥

“जि स्वन्हुतक छंगु छेय् च्वनेधुन । छं अन्नपानं जिगु सेवा याःगु दु । छ जिमि पासा खः । जिं
छंत त्वःता बिये । हे श्रेष्ठ-प्रज्ञ ! छ थःगु इच्छानुसार छेय् लिहाँ हूँ ।”

“नागकुलयागु खँ पू थमवनेमा । नागकन्याया पाखे जिगु उपेक्षा दत । हे प्रज्ञावान् ! छ थःगु
सुभाषितयागु कारणं हे थौं जिपाखँ मुक्त जूमह जुल ।”

बोधिसत्त्वं धाल- “माणवक ! छं जित आः थःगु छेय् लित छ्वये मते । नागभवनय् हे यंका ब्यु ।”
थुलि धया गाथा धाल -

“हन्द तुवं यक्ख ममम्पि नेहि, ससुरं ते अत्थं मयि चरस्सु ।
मयञ्च नागाधिपति विमानं, दक्खेमु नागस्स अदिट्ठपुब्बन्ति” ॥

“हे यक्ष ! छं जित नं यंका ब्यु । छं ससःबौयागु हित जिपाखँ याकि । जिमिसं नं नागाधिपतियात
व वयाके च्वंगु थौंतक मखनागु भोग सम्पत्तित व विमान नं स्वये दइ ।”

पुण्णकं धाल -

“यं वे नरस्स अहिताय अस्स, न तं पज्जो अरहति दस्सनाय ।
अथ केन वण्णेन अमित्तगामं, तुवमिच्छसि उत्तमपज्ज गन्तुन्ति” ॥

“बुद्धिमान्ह मनुया नितिं अजाम्ह मनुयागु मभिं स्वये यःम्हसित नाप लायेगु उचित मजू । हे
उत्तम प्रज्ञ ! छ छु कारणं थःम्ह शत्रुया निवासस्थानय् वने मास्ति वय्काःगु ? शत्रुत धयापिं खना तापाकं
निसँ अलग जुया च्वनेमाः ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“अद्धा पजानामि अहम्पि एतं, न तं पज्जो अरहति दस्सनाय ।
पापञ्च मे नत्थि कतं कुहिञ्चि, तस्मा न सङ्गे मरणागमायाति” ॥

“जिं नं थ्व खँ निश्चयरूपं स्यू, प्रज्ञावान्या अजाम्हसियागु दर्शन याये बहः मजू धका । परन्तु जिं
गनं नं छुं पापकर्म याना तयागु मदु । उकिं जित सिइ खना मग्याः ।”

“देवराज ! जिं छयें जाम्ह कठोर हृदयदुम्हसित धर्मोपदेशं प्रभावित याना नुगः नायका बियेधुन ।
आः छं जित ‘नागकन्या म्वाल, थःगु छेय् लिहाँ हूँ’ धाल । नागराजयात नुगः नायकेत जित छुं थाकु जुइ
मखु । जित अन हे यंका ब्यु ।” थ्व खँ न्यना पुण्णकं वं थये धायेवं “ज्यू” धया स्वीकार याना धाल -

“हन्द च ठानं अतुलानुभावं, मया सह दक्खसि एहि कत्ते ।
यत्थच्छति नच्चगीतेहि नागो, राजा यथा वेस्सवणो नळिज्जं ॥

“नं नागकज्जा चरितं गणेन, निकीळितं निच्चमहो च रत्तिं ।
पहूतमाल्यं बहुपुण्फछन्नं, ओभासती विज्जुरिवन्तलिक्खे ॥

“अन्नेन पानेन उपेतरूपं, नच्चेहि गीतेहि च वादितेहि ।
परिपूरं कञ्जाहि अलङ्कताहि, उपसोभति बत्थपिलन्धनेना’ति” ॥

“हे मन्त्री ! वा । जि नापं महाप्रभावशाली स्थानयात स्वया का, गन जुजु वैश्रवण नाग नृत्यगीतया दथुइ थःगु नलिनी धयागु राजधानी च्वं च्वंगु दु ।”

“अन चां न्हिं नागकन्यापिनिगु सामूहिक नृत्यगीतया क्रीडा, गन मा व स्वीं गाक्वं दया च्वंगु दु गथे आकाशय् पल्पसा त्वया बांलाइथें ।”

“अन्नपानं युक्तगु, नृत्यगीत व बाजें नं युक्तगु, बांलाक समाये याना तःपिं कन्यापिं म्वःम्वः दुगु अले वस्त्र व अलंकारं युक्तमह जुजु शोभायमान जुया च्वन ।”

“सो पुण्णको कुरुनं कत्तुसेट्टं, निसीदयी पच्छतो आसनस्मिं ।
आदाय कत्तारमनोमपञ्जं, उपानयी भवनं नागरञ्जो ॥

“पत्त्वान ठानं अतुलानुभावं, अट्टासि कत्ता पच्छतो पुण्णकस्स ।
सामग्गिपेक्खमानो नागराजा, पुब्बेव जामातरमज्झभासथा’ति” ॥

“उम्ह पुण्णकं कुरुपिनि मन्त्री श्रेष्ठयात ल्यूनेया आसनय् फेतुइकल अले उम्ह महाप्रज्ञ कर्ता (मन्त्री) यात उम्ह नागराजया भवनय् यंका बिल ।”

“उगु महाप्रतापगु थासय् थ्यंका मन्त्री पुण्णकया ल्यूने दना बिल । एकताया इच्छुकम्ह नागराजं हे दकले न्हापां जिजाभाजु जुइम्हसित सम्बोधन यात ।”

नागराजं धाल -

“यञ्चु तुवं अगमा मच्चलोकं, अन्वेसमानो हृदयं पण्डितस्स ।
कच्चि समिद्धेन इधानुपत्तो, आदाय कत्तारमनोमपञ्ज’न्ति” ॥

“छु छं पण्डितयागु नुगःचु मामां मर्त्यलोकय् थ्यंकः वनागु मखुला ? छु छं महाप्रज्ञाम्ह मन्त्रीयात नापं व्वना हया ज्या सिद्ध याना थन वयागु ला ?”

पुण्णकं धाल -

“अयञ्जि सो आगतो यं त्वमिच्छसि, धम्मेन लद्धो मम धम्मपालो ।
तं पस्सथ सम्मुखा भासमानं, सुखो हवे सप्पुरिसेहि सङ्गमो’ति” ॥

“गुम्हसियागु छं इच्छा याःगु खः, व थुम्ह थन वया च्वन । थुम्ह धर्मपालयात जिं धर्मतापूर्वक प्राप्त यानागु खः । ध्वलिसे खँल्हाबल्हा याना स्वया बिज्याहूँ । सत्पुरुषपिनिगु संगत छको जक जूसा यायेगु सुखकर जू ।”

कालागिरि काण्ड व्वचाल ।

नागराजां बोधिसत्त्वयात स्वया गाथा धाल -

“अदिट्टपुब्बं दिस्वान, मच्चो मच्चुभयट्ठितो ।
ब्यम्हितो नाभिवादेसि, नयिदं पञ्जवतामिवा’ति” ॥

“भययागु कारणं न्हापा गुबलें मखनाम्ह मनूयात गुगु छं अभिवादन मयाःगु खः, ध्व बुद्धिमानीपिनि नितिं योग्य मजू ।”

थुकथं नमस्कार याकेगु आशा तःम्ह नागराजयात बोधिसत्त्वं छ जिमि वन्दनीय मजू धका मघाःसे थःगु ज्ञानं व उपायं जि बध्य जूगु कारणं छंत नमस्कार मयानागु खः” धाधां निपु गाथात धाल -

“न चम्हि ब्यम्हितो नाग, न च मच्चुभयद्वितो ।
न वज्जो अभिवादेय्य, वज्जं वा नाभिवादये ॥

“कथं नो अभिवादेय्य, अभिवादापयेथ वे ।
यं नरो हन्तुमिच्छेय्य, तं कम्मं नुपपज्जती’ति” ॥

“हे नाग ! जि सिइ खना मग्याः । परन्तु गुम्ह स्यायेत तथा तःम्ह खः वं वयात नमस्कार याइ मखु, न त सुनां नं वयात नमस्कार हे याके ज्यू ।”

“गुम्ह मनुखं थतः स्याके मास्ति वयकूम्हसित गुकथं नमस्कार यायेगु अले वयात सुयातं नमस्कार या धका धया याकेगु - ध्व कर्म जुलसा ठीक मजूथें च्वं ।”

ध्व खँ न्यना नागराजं बोधिसत्त्वयागु प्रशंसा यायां निपु गाथात धाल -

“एवमेतं यथा ब्रूसि, सच्चं भाससि पण्डित ।
न वज्जो अभिवादेय्य, वज्जं वा नाभिवादये ॥

“कथं नो अभिवादेय्य, अभिवादापयेथ वे ।
यं नरो हन्तुमिच्छेय्य, तं कम्मं नुपपज्जती’ति” ॥

“हे पण्डित ! छं गथे धाल व सत्य हे धाल । गुम्ह बध्यम्ह खः वं नमस्कार याइ मखु न त वयात नमस्कार हे याकी ।”

“गुम्ह मनुखं सुयागुं हत्या याये त्यन धाःसा वयात सुनां गुकथं नमस्कार याइ ? अले व गुकथं सुयात नमस्कार याकी ? ध्व ज्या ला पाय्छि मजूगु हे खत ।”

अले बोधिसत्त्वं नागराजयाके कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं खँल्हाबल्हा यात -

“असस्सतं सस्सतं नु तवयिदं, इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति ।
पुच्छामि तं नागराजेतमत्थं, कथं नु ते लद्धमिदं विमानं ॥

“अधिच्चलद्धं परिणामजं ते, सयंकतं उदाहु देवेहि दिन्नं ।
अक्खाहि मे नागराजेतमत्थं, यथेव ते लद्धमिदं विमान’न्ति” ॥

“हे नागराज ! छंगु ऋद्धि, धृति, बल व वीर्य - थुपिं उपपत्तित सकतां अशाश्वत खः, शाश्वत मखु । हे नागराज ! जिं न्यना च्वना, छंत थुगु विमान गुकथं प्राप्त जुल ?”

“ध्व छंत अर्थे दुगु खः अथवा ऋतु परिवर्तन जूगुलिं दुगु खः, स्वयं थःम्हं दयकाःगु खः अथवा देवतापिसं ब्यूगु खः । हे नागराज ! जित ध्व खँ कना ब्यु, छंत ध्व विमान गुकथं दत ?”

ध्व खँ न्यना नागराजं धाल -

“नाधिच्चलद्धं न परिणामजं मे, न सयंकतं नापि देवेहि दिन्नं ।
सकेहि कम्मेहि अपापकेहि, पुज्जेहि मे लद्धमिदं विमान’न्ति” ॥

“हे मन्त्री ! अर्थे दुगु नं मखु, ऋतु परिवर्तनं दुगु नं मखु, थःमं दय्काःगु नं मखु न त देवतापिसं हे दय्का ब्यूगु खः । थःगु हे न्हापायागु जन्मय् याना तयागु निष्पापगु पुण्यकर्मयागु फलस्वरूप थ्व जित दुगु खः ।”

बोधिसत्त्वं न्यन -

“किं ते वतं किं पन ब्रह्मचरियं, किस्स सुचिण्णस्स अयं विपाको ।
इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति, इदञ्च ते नाग महाविमान’न्ति” ॥

“छंगु छु व्रत खः ? छंगु छु ब्रह्मचर्य खः ? थ्व छंगु छु भिंगु कर्मयागु परिणाम खः ? थ्व गुगु ऋद्धि खः, धृति खः, बल खः, वीर्ययागु उत्पत्ति खः अले हे नाग ! थ्व गुगु छंगु महान् विमान खः ?”

नागराजं धाल -

“अहञ्च भरिया च मनुस्सलोके, सद्धा उभो दानपती अहुम्हा ।
ओपानभूतं मे घरं तदासि, सन्तप्पिता समणब्राह्मणा च ॥

“मालञ्च गन्धञ्च विलेपनञ्च, पदीपियं सेय्यमुपस्सयञ्च ।
अच्छादनं सायनमन्नपानं, सक्कच्च दानानि अदम्ह तत्थ ॥

“तं मे वतं तं पन ब्रह्मचरियं, तस्स सुचिण्णस्स अयं विपाको ।
इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति, इदञ्च मे धीर महाविमान’न्ति” ॥

“जि व जिमि कला, जिपिं निम्हं मनुष्यलोकय् श्रद्धावान्पिं व दानीपिं खः । जिगु छेय् उगु इलय् बुंगा समानगु खः । सकलें श्रमण ब्राह्मणपितं चतुप्रत्ययं तृप्त याना च्वनापिं खः ।”

“जिमिसं उगु इलय् माला, गन्ध, विलेपन, मत, खाता, लासा, फांगा, तन्ना, वासः व अन्नपान - सकतां वस्तुत आदरपूर्वक दान बियागु खः ।”

“हे धीरपुरुष ! थ्व हे जिमिगु व्रत खः, थ्व हे जिमिगु ब्रह्मचर्य खः अले थ्व व हे पुण्यकर्मयागु हे फल खः गुकिं थुगु ऋद्धि, थुगु दद्युति (सम्पत्ति), थुगु बल, थुगु वीर्ययात उत्पत्ति जूगु खः अले थुगु विमान नं दुगु खः ।”

बोधिसत्त्वं धाल -

“एवं चे ते लद्धमिदं विमानं, जानासि पुञ्जानं फलूपपत्तिं ।
तस्मा हि धम्मं चर अप्पमत्तो, यथा विमानं पुन मावसेसी’ति” ॥

“यदि छं थजागु विमान प्राप्त यानागु पुण्यकर्मयागु फल वा प्रतापं खः धयागु जूसा पुण्य व पुण्यकर्मयागु फल स्यूम्ह हे जुल । उकिं अप्रमादी जुया धर्माचरण यायेगु या गुकिं याना थजागु विमान हानं हानं दया च्वनेमा ।”

व खं न्यना नागराजं धाल -

“नयिध सन्ति समणब्राह्मणा च, येसन्नपानानि ददेमु कत्ते ।
अक्खाहि मे पुच्छितो एतमत्थं, यथा विमानं पुन मावसेमा’ति” ॥

“हे मन्त्री ! थन मनुष्यलोकय्थें श्रमण ब्राह्मणपिं मद्दु, गुपितं जिमिसं अन्नपान बिये फइगु खः । न्यना च्वनाम्ह जित हानं थजागु विमान दय्केया नितिं अजागु विधि कना बिज्याहूँ ।”

बोधिसत्त्व -

“भोगी हि ते सन्ति इधूपपन्ना, पुत्ता च दारा अनुजीविनो च ।
तेसु तुवं वचसा कम्मुना च, असम्पदुट्ठो च भवाहि निच्चं ॥

“एवं तुवं नाग असम्पदोसं, अनुपालय वचसा कम्मुना च ।
टत्त्वा इध यावतायुकं विमाने, उद्धं इतो गच्छसि देवलोक'न्ति” ॥

“हे नाग ! थन छलिसे छं कायम्हचायपिं, कला व अन्य आश्रितपिं दु । छ उपिं सकसिया प्रति न्ह्याबलें वचन व कर्म मैत्री दुगु चित्त दुम्ह जुया च्वं ।”

“हे नाग ! थुकथं छं वचन व कर्म मैत्री भावनायागु पालन यायेवं थन आयु दतले च्वना, थनं देवलोकय वनी । छं अतुलनीय दिव्य सम्पत्ति प्राप्त याना काये फइ ।”

नागराजं बोधिसत्त्वयागु धर्मकथा न्यनेधुंका विचाः यात - “पण्डितलिसे पिने यक्व लिबाका (विलम्ब) च्वने जी मखु । थ्वयात विमलायात नाप लाका सुभाषित खँ न्यंका विमलादेवीयागु दोहद (इच्छा) शान्त याना अले धनञ्जय जुजुयात ने सन्तुष्ट याका पण्डितयात याकनं लिच्छवये बहः जू ।” वं गाथा धाल -

“अद्दा हि सो सोचति राजसेट्ठो, तथा विना यस्स तुवं सजिब्बो ।
दुक्खूपनीतोपि तथा समेच्च, विन्देय्य पोसो सुखमातुरोपी'ति” ॥

“निश्चय नं उम्ह राजश्रेष्ठ (कुरुदेशया जुजु) चिन्ता कया च्वन जुइमाः, गुम्हसिया छ अमात्य खः । छलिसे दुःखी जूपिं रोगी जूपिं नं सुखया अनुभव याइ ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं नागयात स्तुति यायां मेगु गाथा धाल -

“अद्दा सतं भाससि नाग धम्मं, अनुत्तरं अत्थपदं सुचिण्णं ।
एतादिसियासु हि आपदासु, पञ्जायते मादिसानं विसेसो'ति” ॥

“हे नाग ! छं निश्चय नं सर्वश्रेष्ठ, सार्थक व कुशल धर्मयागु खँ ल्हाना न्यंका च्वन । थजागु विपत्तित वःसां नं जिथें जाम्हसियागु विशेषतात खंका च्वन ।”

थ्व खँ न्यना नागराजं भन् हे अप्वः लयताया थुगु गाथा धाल -

“अक्खाहि नो तायं मुधा नु लद्धो, अक्खेहि नो तायं अजेसि जूते ।
धम्मेन लद्धो इति तायमाह, कथं नु त्वं हत्थमिमस्स मागतो'ति” ॥

“छंत सिति कया हःगु लाकि अथवा जूलय् त्याका हःगु खः ? थ्व खँ जिमित कं । पुण्णकं छंत वं धर्मपूर्वक कया हयागु धका धया च्वन । छ गुकथं वयागु लहातय् लाः वनी ?”

बोधिसत्त्वं धाल -

“यो मिस्सरो तत्थ अहोसि राजा, तमायमक्खेहि अजेसि जूते ।
सो मं जितो राजा इमस्सदासि, धम्मेन लद्धोस्मि असाहसेना'ति” ॥

“गुम्ह जिमि जुजु धनञ्जय खः । व नापं पुण्णक जू म्हितल । पुण्णकं त्याकल । उकिं जित पुण्णकं त्याका काःगु खः । अले जुजुं जि वयात बिया बिल । जि धर्मानुसार जबर्जस्ती याये म्वाःक त्याका हःम्ह खः ।”

“ध्व खँ न्यना नागराज लयताल । ध्व खँ कनेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“महोरगो अत्तमनो उदग्गो, सुत्वान धीरस्स सुभासितानि ।
हत्थे गहेत्वान अनोमपञ्जं, पावेक्खि भरियाय तदा सकासे ॥

“येन त्वं विमले षण्डु, येन भत्तं न रुच्चति ।
न च मेतादिसो वण्णो, अयमेसो तमोनुदो ॥

“यस्स ते हदयेनत्थो, आगतायं पभङ्करो ।
तस्स वाक्यं निसामेहि, दुल्लभं दस्सनं पुना’ति” ॥

“धीरम्ह पुरुषयागु वचन न्यना महानाग तःसकं लयताल अले उम्ह महाप्रज्ञावान्महसियागु ल्हाः
ज्वना वयात कलायाथाय् यंकल ।”

“हे विमला ! गुम्हसिया नितिं छ म्हासुया वन, गुम्हसिया कारणं छंत भोजन लुइ मखात, व छंगु
अन्धकारयात तापाक बिइम्ह ध्व खः । थुजागु अतुलनीय वर्ण मेपिं सुयाकें मदु ।”

“छंत गुम्हसियागु नुगःचु माःगु खः उम्ह प्रभापुञ्ज थ्यंकः वल । वयागु वचन न्यं । हानं दर्शन
यायेगु दुर्लभ खः ।”

“दिस्वान तं विमला भूरिपञ्जं, दसङ्गुली अञ्जलिं पग्गहेत्वा ।
हट्ठेन भावेन पतीतरूपा, इच्चब्रवि कुरूनं कत्तुसेट्ठ’न्ति” ॥

“उम्ह प्रज्ञावान्महसित विमलां खंबले लयताया निपा ल्हाः ज्वजलपा कुरुपिनि उम्ह श्रेष्ठम्ह
मन्त्रीयात थथे धायेगु यात -”

“अदिट्ठपुब्बं दिस्वान, मच्चो मच्चुभयट्ठितो ।
ब्यम्हितो नाभिवादेसि, नयिदं पञ्जवतामिवा’ति” ॥

“भययागु कारणं न्हापा गुबलें मखनाम्ह मनूयात गुगु छं अभिवादन मयाःगु खः, ध्व बुद्धिमानीपिनि
नितिं योग्य मजू ।”

विधुर -

“न चम्हि ब्यम्हितो नागि, न च मच्चुभयट्ठितो ।
न वज्झो अभिवादेय्य, वज्झं वा नाभिवादये ॥

“कथं नो अभिवादेय्य, अभिवादापयेथ वे ।
यं नरो हन्तुमिच्छेय्य, तं कम्मं नुपपज्जती’ति” ॥

“हे नाग ! जि सिइ खना मग्याः । परन्तु गुम्ह स्यायेत तथा तःम्ह खः वं वयात नमस्कार याइ
मखु, न त सुनां नं वयात नमस्कार हे याके ज्यू ।”

“गुम्ह मनुखं थःत स्याके मास्ति वयकूम्हसित गुकथं नमस्कार यायेगु अले वयात सुयातं नमस्कार
या धका धया याकेगु - ध्व कर्म जुलसा ठीक मजूथें च्वं ।”

नागया कला -

“एवमेतं यथा ब्रूसि, सच्चं भाससि पण्डित ।
न वज्झो अभिवादेय्य, वज्झं वा नाभिवादये ॥

“कथं नो अभिवादेय्य, अभिवादापयेथ वे ।
यं नरो हन्तुमिच्छेय्य, तं कम्मं नुपपज्जती”ति ॥

“हे पण्डित ! छं गथे धाल व सत्य हे धाल । गुम्ह बध्यम्ह खः वं नमस्कार याइ मखु न त वयात नमस्कार हे याकी ।”

“गुम्ह मनुखं सुयागुं हत्या याये त्यन धाःसा वयात सुनां गुकथं नमस्कार याइ ? अले व गुकथं सुयात नमस्कार याकी ? ध्व ज्या ला पाय्छि मजूगु हे खत ।”

विधुर -

“असस्सतं सस्सतं नु तवयिदं, इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति ।
पुच्छामि तं नागकज्जेतमत्थं, कथं नु ते लद्धमिदं विमानं ॥

“अधिच्चलद्धं परिणामजं ते, सयंकतं उदाहु देवेहि दिन्नं ।
अक्खाहि मे नागकज्जेतमत्थं, यथेव ते लद्धमिदं विमान’न्ति” ॥

“हे नागराज ! छंगु ऋद्धि, धृति, बल व वीर्य - थुपिं उपपत्तित सकतां अशाश्वत खः, शाश्वत मखु । हे नागराज ! जिं न्यना च्वना, छंत थुगु विमान गुकथं प्राप्त जुल ?”

“ध्व छंत अथे दुगु खः अथवा ऋतु परिवर्तन जूगुलिं दुगु खः, स्वयं थःम्हं दय्कागु खः अथवा देवतापिसं ब्यूगु खः । हे नागराज ! जित ध्व खँ कना व्यु, छंत ध्व विमान गुकथं दत ?”

नागया कला -

“नाधिच्चलद्धं न परिणामजं मे, न सयंकथं नापि देवेहि दिन्नं ।
सकेहि कम्मेहि अपापकेहि, पुज्जेहि मे लद्धमिदं विमान’न्ति” ॥

“हे मन्त्री ! अथे दुगु नं मखु, ऋतु परिवर्तनं दुगु नं मखु, थःम्हं दय्कागु नं मखु न त देवतापिसं हे दय्का ब्यूगु खः । थःगु हे न्हापायागु जन्मय् याना तयागु निष्पापगु पुण्यकर्मयागु फलस्वरूप ध्व जित दुगु खः ।”

विधुर -

“किं ते वतं किं पन ब्रह्मचरियं, किस्स सुचिण्णस्स अयं विपाको ।
इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति, इदञ्च ते नागि महाविमान’न्ति” ॥

“छंगु छु व्रत खः ? छंगु छु ब्रह्मचर्यं खः ? ध्व छंगु छु भिंगु कर्मयागु परिणाम खः ? ध्व गुगु ऋद्धि खः, दचुति खः, बल खः, वीर्ययागु उत्पत्ति खः अले हे नाग ! ध्व गुगु छंगु महान् विमान खः ?”

नागया कला -

“अहञ्च खो सामिको चापि मय्हं, सद्धा उभो दानपती अहुम्हा ।
ओपानभूतं मे घरं तदासि, सन्तप्पिता समणब्राह्मणा च ॥

“मालञ्च गन्धञ्च विलेपनञ्च, पदीपियं सेय्यमुपस्सयञ्च ।
अच्छादनं सायनमन्नपानं, सक्कच्च दानानि अदम्ह तत्थ ॥

“तं मे वतं तं पन ब्रह्मचरियं, तस्स सुचिण्णस्स अयं विपाको ।
इद्धी जुती बलवीरियूपपत्ति, इदञ्च मे धीर महाविमान’न्ति” ॥

“जि व जिमि स्वामी, जिपिं निमहं मनुष्यलोक्य् श्रद्धावान्पिं व दानीपिं खः । जिगु छेय् उगु इलय् बुंगा समानगु खः । सकलें श्रमण ब्राह्मणपित चतुप्रत्ययं तृप्त याना च्वनापिं खः ।”

“जिमिसं उगु इलय् माला, गन्ध, विलेपन, मत, खाता, लासा, फांगा, तन्ना, वासः व अन्नपान – सकतां वस्तुत आदरपूर्वक दान बियागु खः ।”

“हे धीरपुरुष ! ध्व हे जिमिगु व्रत खः, ध्व हे जिमिगु ब्रह्मचर्य खः अले ध्व व हे पुण्यकर्मयागु हे फल खः गुकिं थुगु ऋद्धि, थुगु दचुति (सम्पत्ति), थुगु बल, थुगु वीर्ययात उत्पत्ति जूगु खः अले थुगु विमान नं दुगु खः ।”

विधुर –

“एवं चे ते लद्धमिदं विमानं, जानासि पुञ्जानं फलूप्रपत्तिं ।
तस्मा हि धम्मं चर अप्पमत्ता, यथा विमानं पुन मावसेसी’ति” ॥

“यदि छं थजागु विमान प्राप्त यानागु पुण्यकर्मयागु फल वा प्रतापं खः धयागु जूसा पुण्य व पुण्यकर्मयागु फल स्यूह हे जुल । उकिं अप्रमादी जुया धर्माचरण यायेगु या गुकिं याना थजागु विमान हानं हानं दया च्वनेमा ।”

नागया कला –

“नयिध सन्ति समणब्राह्मणा च, येसन्नपानानि ददेमु क्ते ।
अक्खाहि मे पुच्छितो एतमत्थं, यथा विमानं पुन मावसेमा’ति” ॥

“हे मन्त्री ! धन मनुष्यलोक्यर्थे श्रमण ब्राह्मणपिं मद्दु, गुपित जिमिसं अन्नपान बिये फइगु खः । न्यना च्वनाह जित हानं थजागु विमान दय्केया नितिं अजागु विधि कना बिज्याहूँ ।”

विधुर –

“भोगी हि ते सन्ति इधूपपन्ना, पुत्ता च दारा अनुजीविनो च ।
तेसु तुवं वचसा कम्मुना च, असम्पदुट्टा च भवाहि निच्चं ॥

“एवं तुवं नागि असम्पदोसं, अनुपालय वचसा कम्मुना च ।
ठत्वा इध यावतायुकं विमाने, उद्धं इतो गच्छसि देवलोक’न्ति” ॥

“हे नाग ! धन छलिसे छं काय्महायपिं, कला व अन्य आश्रितपिं दु । छ उपिं सकसिया प्रति न्ह्याबले वचन व कर्म मैत्री दुगु चित्त दुह जुया च्वं ।”

“हे नाग ! थुकथं छं वचन व कर्म मैत्री भावनायागु पालन यायेवं धन आयु दतले च्वना, धनं देवलोक्य वनी । छं अतुलनीय दिव्य सम्पत्ति प्राप्त याना काये फइ ।”

नागया कला –

“अद्धा हि सो सोचति राजसेट्ठी, तथा विना यस्स तुवं सजिब्बो ।
दुक्खूपनीतोपि तथा समेच्च, विन्देय्य पोसो सुखमातुरोपी’ति” ॥

“निश्चय नं उह राजश्रेष्ठ (कुरुदेशया जुजु) चिन्ता कया च्वन जुइमाः, गुहसिया छ अमात्य खः । छलिसे दुःखी जूपिं रोगी जूपिसं नं सुखया अनुभव याइ ।”

विधुर -

“अद्वा सतं भाससि नागि धम्मं, अनुत्तरं अत्थपदं सुचिण्णं ।
एतादिसियासु हि आपदासु, पञ्जायते मादिसानं विसेसो’ति” ॥

“हे नाग ! छं निश्चय नं सर्वश्रेष्ठ, सार्थक व कुशल धर्मयागु खँ लहाना न्यंका च्वन । थजागु विपत्तित वःसां नं जिथे जाम्हसियागु विशेषतात खंका च्वन ।”

नागया कला -

“अक्खेहि नो तायं मुधा नु लद्धो, अक्खेहि नो तायं अजेसि जूते ।
धम्मेन लद्धो इति तायमाह, कथं नु त्वं हत्थमिमस्स मागतो’ति” ॥

“छंत सितिं कया हःगु लाकि अथवा जूलय् त्याका हःगु खः, थ्व खँ जिमित कं । पुण्णकं छंत वं धर्मपूर्वक कया हयागु धका धया च्वन । छ गुकथं वयागु लहातय् लाः वन ?”

विधुर -

“यो मिस्सरो तत्थ अहोसि राजा, तमायमक्खेहि अजेसि जूते ।
सो मं जितो राजा इमस्सदासि, धम्मेन लद्धोस्मि असाहसेना’ति” ॥

“गुम्ह जिमि जुजु धनञ्जय खः । व नापं पुण्णक जू म्हितल । पुण्णकं त्याकल । उकिं जित पुण्णकं त्याका काःगु खः । अले जुजुं जि वयात बिया बिल । जि धर्मानुसार जबर्जस्ती याये म्वाःक त्याका हःम्ह खः ।”

“यथेव वरुणो नागो, प्हं पुच्छित्थ पण्डितं ।
तथेव नागकञ्जापि, प्हं पुच्छित्थ पण्डितं ॥

“गुगु प्रश्न वरुण नागं पण्डितयाके न्यंगु खः व हे प्रश्न नागकन्यां नं पण्डितयाके न्यन ।”

“यथेव वरुणं नागं, धीरो तोसेसि पुच्छितो ।
तथेव नागकञ्जम्पि, धीरो तोसेसि पुच्छितो ॥

“गुगु प्रकारं धीरपुरुषं नागयात सन्तुष्ट याःगु खः उगु हे प्रकारं धीरपुरुषं नागकन्यायात नं सन्तुष्ट याना बिल ।”

थुकथं सन्तुष्ट जुइधुंका -

“उभोपि ते अत्तमने विदित्वा, महोरगं नागकञ्जञ्च धीरो ।
अच्छम्भी अभीतो अलोमहट्टो, इच्चब्रवि वरुणं नागराजानं ॥

“मा रोधयि नाग आयाहमस्मि, येन तवत्थो इदं सरीरं ।
हदयेन मंसेन करोहि किच्चं, सयं करिस्सामि यथामति ते’ति” ॥

“धीरपुरुषं नागराज व नागकन्या निम्हसिनं सन्तुष्ट जूगु सिइका नागराज वरुणयात थथे धाल ।”

“हे नाग ! म्खाले म्वाः । थ्व जि खः । जिगु म्हय् च्वंगु न्ह्यागु काये माःसां का, यदि नुगःचु माःसां नं का । यदि छं जित स्याये मफुसा छंगु इच्छाकथं छं गथे धाल अथे हे जिं थःम्हं याना बिये ।”

नागराजं धाल -

“पञ्जा हवे हृदयं पण्डितानं, ते त्यम्ह पञ्जाय मयं सुतुड्डा ।
अनूननामो लभतज्ज दारं, अज्जेव तं कुरुयो पापयातू’ति” ॥

“पण्डितपिनिगु प्रजा हे वयागु नुगः खः । जिपिं छंगु प्रजां हे सन्तुष्ट जुया । पुण्णकयात वया कला दयेमा । अले थौ हे छ कुरुदेशय् लिहाँ वने दयेमा ।”

थुलि धया वरुणं इरन्धति, पुण्णकयात बिल । वं वयात प्राप्त याना लयताया बोधिसत्त्वलिसे खँल्हाबल्हा यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“स पुण्णको अत्तमनो उदग्गो, इरन्धति नागकज्जं लभित्वा ।
हट्ठेन भावेन पतीतरूपो, इच्चब्रवि कुरुनं कत्तुसेट्ठं ॥

“भरियाय मं त्वं अकरि समङ्गिं, अहज्ज ते विधुर करोमि किच्चं ।
इदज्ज ते मणिरत्तनं ददामि, अज्जेव तं कुरुयो पापयामी’ति” ॥

“इरन्धति नागकन्यायात प्राप्त याना प्रसन्न चित्तं पुण्णक प्रसन्नतापूर्वकं कुरुपिनि श्रेष्ठ मन्त्री (विधुर) लिसे खँ ल्हात ।”

“हे विधुर ! छं जिमि कला (जुइम्ह) लिसे जित नाप लाका बिल । जिं नं छंगु उपकार याना बिये । जिं छंत थुगु मनोहरगु मणिरत्तन बिये त्यना अले थौ हे छंत कुरुदेशय् थ्यंका बियेगु जुल ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं वयागु प्रशंसा यायां मेगु गाथा धाल -

“अजेय्यमेसा तव होतु मेत्ति, भरियाय कच्चान पिपाय सद्धिं ।
आनन्दि वित्तो सुमनो पतीतो, दत्त्वा मणिं मज्ज नयिन्दपत्थ’न्ति” ॥

“हे कात्यायन ! कलालिसे जीवनकाछिं छंगु मैत्री अजेय जुइमा । छ न्हापा हे नं सुमन, प्रसन्न चित्तम्ह खः । छं जित मनोहरगु मणि बिया इन्द्रप्रस्थ यंका व्यु ।”

“स पुण्णको कुरुनं कत्तुसेट्ठं, निसीदयी पुरतो आसनस्मिं ।
आदाय कत्तारमनोमपज्जं, उपानयी नगरं इन्दपत्थं ॥

“मनो मनुस्सस्स यथापि गच्छे, ततोपिस्स खिप्पतरं अहोसिं ।
स पुण्णको कुरुनं कत्तुसेट्ठं, उपानयी नगरं इन्दपत्थं ॥

“पुण्णकं कुरुपिनि श्रेष्ठ मन्त्रीयात न्ह्योनेयागु आसनय् फेतुइकल अले उम्ह महाप्रजावान्यात इन्द्रप्रस्थ नगरय् थ्यंका बिल ।”

“गुलि ई तकया दुने मनूया मन गनं गन थ्यनिगु खः वया सिबे नं याकनं पुण्णकं कुरुपिनि श्रेष्ठ मन्त्रीयात इन्द्रप्रस्थ नगरय् थ्यंका बिल ।”

अनंलि पुण्णकं धाल -

“एतिन्दपत्थं नगरं पदिस्सति, रम्मनि च अम्बवनानि भागसो ।
अहज्ज भरियाय समङ्गिभूतो, तुवज्ज पत्तोसि सकं निकेत’न्ति” ॥

“उगु इन्द्रप्रस्थ नगर न्ह्योने खन दत । थीथी थला तःगु बांलागु आम्रबन खः । जि थम्ह कलालिसे निम्हं छम्ह जुयेधुन । छ नं थःगु छेय् थ्यंम्ह जुल ।”

व हे दिनय् सुथन्हापनं हे जुजुं म्हगस खन । म्हगस थजागु खः - जुजुया दरबारया ध्वाखासी छमा सिमा बुया वल । उकी प्रज्ञारूपी सिमाकचा दुगु जुया च्वन । उकिया नं शील सदाचाररूपी कचामचा हांगा बिंगा दुगु जुया च्वन । उकी न्याथी गोरसरूपी फल सया च्वंगु जुया च्वन । अले उकियात बांलाक समाये याना तापिं किसि, सल द्रुहैतय्स भुं वया च्वन । जनतां सत्कार याना ल्हाः ज्वजलपा नमस्कार याना च्वन । ह्याउंगु वसतं पुना तःम्ह, ह्याउंगु स्वीं न्हायपनय् छुना तःम्ह, ल्हातं तलवार ज्वना छम्ह हाकुम्ह मनू वल अले जनतापिं ख्वय्क ख्वय्क हे वं उगु सिमायात हा नापं ध्यना ज्वना वन । हानं तुरन्त उकिया स्वाभाविक थासय् तुं तयां गथे खः अथे हे याना लिहाँ वन ।

थुगु म्हगसया बारे विचार याना स्वःबले जुजुयात “विधुर पण्डित छम्ह बाहेक मेपिं सुं तःमागु सिमा जुइ फइ मखु, जनतायात ख्वय्का हा नापं ध्यना यंकूम्ह मनू पण्डितयात यंकूम्ह माणवक बाहेक मेपिं सुं जुइ मखु । अले हानं उगु सिमायात लित हया व हे स्वाभाविक थासय् तये हःगुया अर्थ व हे माणवकं कन्हे हे पण्डितयात लित ब्वना हया धर्मसभायागु ध्वाखाय् तये हइ” धका सिइकल । अले थौं भीसं पण्डितयात खनिगु जुल धका जुजुयात निश्चय जुल । वं लय्ताया सारा नगरयात समाये याके बिया धर्मसभायात नं समाये याके बिया अलंकृत रत्नमण्डपय् धर्मासन लायके बिया, सच्छि व छम्ह जुजुपिं, अमात्यपिं, नगरवासीपिं व जनपदवासीपिंत आश्वस्त यात - “छिमिसं धन्दा कायेम्वाल । थौं छिमिसं पण्डितयात खनिगु जुल ।” जुजु धर्मासनय् फेतुना पण्डितयागु आगमन जुइगु पिया च्वन । पुण्णकं नं पण्डितयात क्वकाल अले धर्मसभाया ध्वाखा सिथय् परिषद्पिनिगु दथुइ च्वंवन । अले आज्ञा कया इरन्धतिसहित थःगु देवनगरय् तुं लिहाँ वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“न पुण्णको कुरुनं कत्तुसेट्ठं, ओरोपिय धम्मसभाय मज्जे ।
आज्जमारुह् अनोमवण्णो, पक्कामि वेहायसमन्तलिव्खे ॥

“तं दिस्वा राजा परमप्पतीतो, उट्टाय बाहाहि पलिस्सजित्वा ।
अविकम्पयं धम्मसभाय मज्जे, नितीदयी पमुखमासनस्मि'न्ति” ॥

“उम्ह पुण्णकं कुरुपिनि श्रेष्ठम्ह मन्त्रीयात धर्मसभाया दथुइ क्वकाल अले व उत्तमगु वर्ण दुम्ह सलम्हय् गया आकाशमार्ग अन्तरिक्षय् लिहाँ वन ।”

“ध्व खना जुजु धनञ्जय कौरव्य तःसकं लय्ताल । वं वयात लप्पा ज्वना घयपुल, स्थिरभावं, सभाया दथुइ प्रमुख आसनय् फेतुइकल ।”

जुजु वलिसे खँल्हाबल्हा यायां तःसकं नाइक न्ह्याइपुक कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं गाथा धाल -

“त्वं नो विनेतासि रथं व नद्धं, नन्दन्ति तं कुरुयो दस्सेनेन ।
अक्खाहि मे पुच्छितो एतमत्थं, कथं पमोक्खो अहु माणवस्सा'ति” ॥

“गुगु प्रकारं सारथिं जोते याना तःगु रथ चले याइगु खः, अथे हे छं जिमित चले याइम्ह खः । कुरुयापिं मनूत छंत खना लय्ताया च्वन । जिं न्यनेवं छं जित थ्व खँ कना ब्यु, माणवकयागु ल्हातं छ गुकथं बचे जुया वयागु ?”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“यं माणवोत्याभिवदी जनिन्द, न सो मनुस्सो नरवीरसेट्ट ।
यदि ते सुतो पुण्णको नाम यक्खो, रज्जो कुवेरस्स हि सो सजिब्बो ॥

“भूमिन्धरो वरुणो नाम नागो, ब्रह्मा सुची वण्णबलूपपन्नो ।
तस्सानुजं धीतरं कामयानो, इरन्धती नाम सा नागकज्जा ॥

“तस्सा सुमज्जाय पियाय हेतु, पतारयित्थ मरणाय मद्दं ।
सो चेव भरियाय समङ्गिभूतो, अहञ्च अनुज्जातो मणि च लद्धो’ति” ॥

“हे राजन् ! गुम्हसिनं थःत थःम्हं माणवक धका धाल, हे नरवीर्यं श्रेष्ठ ! व मनु मखु । यदि छपिंसं पुण्णक यक्ख धयाम्हसियागु नां न्यना तयागु दुसा व (जि) व हे जुजु कुवेरया अमात्य खः ।”

“भूमियात धारण याना तःम्ह वरुण धयाम्ह नाग दु, महानम्ह, पवित्रम्ह व वर्ण व बलं युक्तम्ह ।
उम्ह पुण्णक उम्ह वरुणया इरन्धति धयाम्ह नागकन्यायागु कामना यात ।”

“उम्ह मध्यम आकारयाम्ह प्रिय नागकन्यायात प्राप्त यायेया नितिं हे वं जित स्यायेत स्वःगु खः ।
वया थःम्ह कलालिसे मेल जुल अले वं जित मुक्त याना मनोहरगु मणि बिया हल ।”

अनंलि जुजुं थःम्हं सुथन्हापनं खंगु म्हागस नगरवासीपितं न्यंकेगु इच्छां “नगरवासीपिं ! थौ जिं खंगु
म्हागसया खं न्यं” धया गाथात धाल -

“रुक्खो हि मद्दं पदारे सुजातो, पज्जाक्खन्धो सीलमयस्स साखा ।
अत्थे च धम्मे च टितो निपाको, गवप्फलो हत्थिगवास्सछन्नो ॥

“नच्चगीततूरियाभिनादिते, उच्छिज्ज सेनं पुरिसो अहासि ।
सो नो अयं आगतो सन्निकेतं, रुक्खस्सिमस्सापचितिं करोथ ॥

“ये केचि वित्ता मम पच्चयेन, सब्बेव ते पातुकरोन्तु अज्ज ।
तिब्बानि कत्वान उपायनानि, रुक्खस्सिमस्सापचितिं करोथ ॥

“ये केचि बद्धा मम अत्थि रट्टे, सब्बेव ते बन्धना मोचयन्तु ।
यथेवयं बन्धनस्सा पमुत्तो, एवमेते मुञ्चरे बन्धनस्सा ॥

“उन्नङ्गला मासमिमं करोन्तु, मंसोदनं ब्राह्मणा भक्खयन्तु ।
अमज्जपा मज्जरहा पिवन्तु, पुण्णाहि थालाहि पलिस्सुताहि ॥

“महापथं निच्च समहयन्तु, तिब्बञ्च रक्खं विदहन्तु रट्टे ।
यथाञ्जमज्जं न विहेठयेय्युं, रुक्खस्सिमस्सापचितिं करोथा’ति” ॥

“जिगु लुखा क्वय् सिमा छमा बुया वल । उकिया सिमाकचा प्रज्ञायागु अले उकिया कचामचात
शीलयागु खः । व अर्थ व धर्मय् स्थिर जुया तःमा जूगु खः । न्याथी प्रकारयागु उकिया गोरस फल सःगु
अले किसि, थुसा व सलतय्सं घेरा लगे याना तःगु खः ।”

“नृत्यगीत व बाजं थाना च्चंबले हे छम्ह मनुखं उकियात ल्ये थना यंकल । व अले हानं जिमिथाय्
न्हापायागु थासय् वया सिमा तये हल । सिमा धयागु जिमि अमात्य विधुर पण्डित हे खः । सकल
देशवासीपिंसं थुगु सिमायात पूजा या ।”

“गुलि नं जिगु निमित्तं सन्तोष जूपिं दु इपिं सकसिनं थौं थःगु प्रसन्नता व्यक्त यायेमाः । ततःधंक उपहारं, बिस्कं उपहारं थुम्ह सिमायात पूजा यायेमाः ।”

“गुलि नं जिगु राष्ट्रय् कैदीत दु इपिं सकसितं बन्धनं मुक्त याना ब्यु । गुगु प्रकारं ध्व बन्धनं मुक्त जुया वल अथे हे इपिं नं मुक्त याना ब्यु । बन्धनय् लाना च्वपिं पशुपंछि, न्याँ आदिपित बन्धनं मुक्त याना ब्यु । शिकारी ज्या व न्याँ लायेगु ज्या याके बिये मते ।”

थुगु ला (लच्छि) बुज्या मयायेमा, व्यापारीतय्सं नं कारोबार मयायेमा अर्थात् छुट्टी का । नगर छगुलिं नायखिं च्वयका थःगु इच्छाअनुसार उत्सव माने याना न्त्याइपुके बिइमाः । ब्राह्मणपिसं सासाःगु भोजन नया न्त्याइपुकेमाः । अय्लाःगुलुतय्त नं भट्टी गुलि इच्छा दु उलि अय्लाः त्वके बिइमाः । नगरशोभिनीपिनिथाय् वने मंदुपिं पुरुषपित नं छुट बिये माल । पशुपंछिं निसें कया दक्वसिनं नं छुम्ह मेम्हसित सास्ति याना दुःख कष्ट मबिइमा । जिगु म्हगसय् म्हंगु सिमार्थे जागु सकल देशवासीपिनि यःम्ह जिमि अमात्य विधुर पण्डित थःगु छेंय् आः ध्यने धुंकल । सकसिनं नं आदर गौरव तथा यक्व उपहार बिया पूजा सत्कार या ।

जुजुं थथे धायेवं

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“बहुजनो पसन्नोसि, दिस्वा पण्डितमागते ।

पण्डितम्हि अनुप्पत्ते, चेलुक्खेपो पवत्तथा’ति” ॥

“रनिवासयापिं मनूतय्सं, कुमारपिसं वैश्य व ब्राह्मण सकसिनं लच्छितक पण्डितया नितिं आपालं आपाः अन्नपान हया बिल ।”

“किसिमागत, सैनिकत, रथ सवारत, व पैदल सेनात सकसिनं लच्छितक पण्डितया नितिं आपालं आपाः अन्नपान हया बिल ।”

“जनपदयापिं व निगमयापिं मनूत वल अले सकसिनं लच्छितक पण्डितया नितिं आपालं आपाः अन्नपान हया बिल ।”

“पण्डितयात लिहाँ वःगु खना आपालं मनूत लय्ताल अले पण्डित वःगु खना वस्त्रत आकासय् वांछ्वया लय् लय् तातां पूजा सत्कार यात ।”

बोधिसत्त्वं बुद्धयागु हे ज्या याःम्हथे जुया जनतायात धर्मोपदेश बिल अले जुजुयात अनुशासन यात । व आयुभर म्वाना स्वर्गगामी जुल । वयागु उपदेशया कथं वना जुजुं निसें कया सकल कुरुदेशवासीपिसं दान आदि पुण्यकर्म याना आयु फुइवं तावतिस देवलोकय् उत्पन्न जूवन ।

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, न्हापा नं तथागत प्रज्ञा दुम्ह खः अले उपाय कुशलम्ह नं खः” आज्ञा जूसे जातकयागु स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् पण्डितया मांबौपिं महाराज-कुल खः । जहान जूम्ह राहुलमाता खः । तःधिकम्ह काय् राहुल खः । विमलादेवी उत्पलवर्णा खः । वरुण नागराज सारिपुत्र खः । गरुडराज मौद्गल्यायन खः । शक्र अनुरुद्ध खः । धनञ्जय जुजु आनन्द खः । पुण्णाक छन्न्^{१२} खः । परिषद् बुद्ध-परिषद् खः । विधुर पण्डित जुलसा जि हे खः ।

- * -

५४६. उमङ्ग जातक^{१३}

“पञ्चालो सब्बसेनाय...” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय् च्वना बिज्यागु इलय् प्रज्ञापारमितायागु बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

छन्हुया दिनय् धर्मसभाय् फेतुना च्वंपिं भिक्षुपिसं तथागतयागु प्रज्ञापारमितायागु खंय् च्छाछां खँ ल्हाना च्वन - “आयुष्मान्पिं ! तथागत महाप्रज्ञावान्म्ह खः, गम्भीरगु प्रज्ञा दुम्ह खः, प्रमुदितगु प्रज्ञा दुम्ह खः, जवन प्रज्ञा दुम्ह खः, तीक्ष्ण प्रज्ञा दुम्ह खः, दुष्कर प्रज्ञा दुम्ह खः, मेपिनिगु मिथ्यामतयात खण्डन याना बिज्याइम्ह खः । वसपोलं थःगु प्रज्ञाबलं हे कूटदन्त आदि ब्राह्मणपिंत, सत्य आदि परिव्राजकपिंत, अङ्गुलीमाल आदि खँतय्त, आलवक आदि यक्षतय्त, शक्र आदि देवतापिंत, बक आदि ब्रह्मापिंत दमन याना इमित विनम्र याना बिज्यागु जुल । वसपोलं आपालं मनूतय्त प्रव्रजित याना महाफल्य् प्रतिष्ठित याना बिज्यागु जुल । आयुष्मान्पिं ! शास्ता थथिंजाम्ह महाप्रज्ञावान्म्ह खः ।” भिक्षुपिसं थुकथं फेतुना शास्तायागु गुणगान याना च्वंगु जुया च्वन । शास्तां बिज्याना न्यना बिज्यात - “भिक्षुपिं ! थन फेतुना छु खँ ल्हाना च्वनागु ?” “थुजा-थुजागु खँ” धका बिन्ति यायेवं “भिक्षुपिं ! आः जक तथागत प्रज्ञावान्म्ह मखु, न्हापाया इलय् ज्ञान परिपक्व मज्जनिगु इलय् नं, बुद्धत्त्व प्राप्तिया निरतिं प्रयत्नशील जुया च्वनागु अवस्थाय् नं प्रज्ञावान्म्ह हे खः ।” थुलि आज्ञा जुया पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

१२. बर्मी अनुवादकथं छन्न मज्जे अंगुलिमाल धका क्यना तःगु दु । सिन्धव सल कन्थक सल खः । इरन्धति कृष्णागौतमी खः ।

१३. थुगु जातकयात उम्मरग जातक, महाउम्मरग जातक अथवा महोसध जातक नं धाइ ।

अतीत कथा

न्हापा न्हापा वाराणसी ब्रह्मदत्तं राज्य याना च्वंबले मिथिलाय् विदेह धयाम्ह जुजुं राज्य याना च्वंगु इलय् सेनक, पुक्कुस, कामिन्द व देविन्द धयापिं प्यम्ह अर्थ-धर्मअनुशासक पण्डितपिं दुगु जुया च्वन ।

छन्हु जुजुं बोधिसत्त्व गर्भय् च्वंवाःगु दिनय् नसंचा इलय् थजागु म्हगस खन । लाय्कु चुकया प्यंगू कुनय् मिद्रं च्याना च्वन । थुपिं मिद्रं प्यखेरं पःखा अपाय् जा जुइक तःजा जुया मिद्रं थहाँ वन । थुकिया दथुइ पुईं पुईकेरा समानं चिकिचाधंगु मि छगू खने दया वल । व उगु हे क्षणय् प्यंगुलिं मिद्रंतय्त पुला वना ब्रह्मलोक थ्यंकः मि ज्वाला थहाँ वना सारा चक्रवालयात प्रकाशित याना बिल । बय् कुतुं वना च्वंगु तुया र्वः तर्कं खने दत । देवतापिसहित सारा लोकं मालागन्धादिं पूजा सत्कार यात । जनता मिइ हे न्हया चाःहिला जुया च्वन । परन्तु सुयागुं चिमिसँ प्वाःतक नं मक्वाःगु जुया च्वन ।

थथिंजागु म्हगस खंबले जुजुयात ग्याना भय जुल । वं बिचाः यात - “छु जुइगु जुइ ?” थुकथं चिन्ता यायां वं फेतुना फेतुना हे चा काटे यात । प्यम्हं पण्डितपिं सुथन्हापनं वया न्यंबल - “देव ! छु सुखपूर्वक न्ह्यो वय्का बिज्याला ?” वं धाल - “आचार्यपिं ! जिगु नितिं सुख गनं दइ ? जिं थथिंजागु म्हगस खनागु दु ।” सेनक पण्डितपिसं धाल - “महाराज ! ग्याना बिज्याये म्वाः । थ्व मङ्गल-स्वप्न खः । छुपिनिगु उन्नति हे जुइ ।” जुजुं न्यन - “थथे छाया् धयागु ?” इमिसं धाल - “महाराज ! जिपिं प्यम्ह पण्डितपिंत निष्प्रभ याइम्ह मेम्ह न्याम्हम्ह पण्डित उत्पन्न जुइगु जुल । जिपिं प्यम्ह प्यकुनय् च्वंगु मिद्रं समानपिं खः । दथुइ उत्पन्न जूगु मिद्रं समानं न्याम्हम्ह पण्डित जुइ । देवतापिसहित लोकय् व ज्वः मदुम्ह असदृशम्ह जुइ ।

“आः व गन दु ?”

“महाराज ! थौं वं गर्भय् प्रवेश याःगु दयेमाः अथवा मांयागु गर्भं पिहाँ वःगु दयेमाः ।”

थुमिसं सकतां खँ थःपिनिगु विद्या-बलं थुकथं कना बिल, मानो दिव्यदृष्टिं खंका धया च्वंगुथें जुल ।

अबलेनिसँ जुजुं थ्व खँ लुमंका तल । मिथिलाया प्यंगू ध्वाखापाखे प्राचीन यवमज्झक, दक्षिण यवमज्झक, पश्चिम यवमज्झक व उत्तर यवमज्झक प्यंगू निगम दुगु जुया च्वन । उकी मध्ये प्राचीन यवमज्झकय् श्रीवर्धन धयाम्ह सेठ छम्ह दु । वया सुमनादेवी धयाम्ह कला छम्ह दु । म्हगस खंगु दिंखुन्हु हे बोधिसत्त्वं त्रयस्त्रिंश भवनं च्युत जुया वयागु कोखय् प्रवेश यात । अले मेपिं नं द्वाःच्छिम्ह देवपुत्रपिसं त्रयस्त्रिंश भवनं च्युत जुया व हे गामय् सेठ, अनुसेठपिनिगु कुलय् प्रवेश यात ।

सुमनादेवी फिला दय्का लुथें जाम्ह बांलाम्ह कायमचा छम्हसित जन्म बिल । उगु इलय् शक्रं मनुष्यलोकय् स्वया बोधिसत्त्वं मांयागु कोखं जन्म ग्रहण यात धका सिइकल । वं बिचाः यात - “थुम्ह बुद्धाङ्कुरयात देवतापिसहित सारा लोकय् प्रचार याना बिइगु उचित जू । वं बोधिसत्त्व मांया कोखं पिहाँ वःगु इलय् सुनानं मखंक अदृश्य जुया वना वयागु ल्हातय् छगू जडीबुटी (सुतुक्क) तया थःगु थासय् तुं लिहाँ वन । बोधिसत्त्वं उकियात थःगु ल्हातय् म्हुचिना तल । वया मांया कोखं पिहाँ वःगु इलय् मांयात छुं कष्ट मजुइक चालनी पिहाँ वःगु लःथें अत्यन्त सुविस्तासाथं अपुक हे पिहाँ वल ।

मांम्हं वयागु ल्हातय् जडीबुटी छक्कु खना न्यन - “तात ! थ्व छु गनं वल ?” “मां ! थ्व वासः खः ।” धया उगु दिव्यवासः मांयागु ल्हाती तया बिल अले धाल - “मां ! थुगु वासः यंका न्हयागु नं ल्वय्यापिं ल्वगीपिंत बिया व्यु ।” वं लय्तया श्रीवर्धन सेठयात थुगु खँ कन । (संयोगबश) वयागु छुचौं न्हेदीनिसँ स्याना च्वंगु जुया च्वन । व लय्ताल अले वं बिचाः यात - “थ्वं मांयागु गर्भय् च्वंवाःबले निसँ

वासः ज्वना वःगु खः । जन्म जुइसाथं हे मालिसे खँ ल्हात । पुण्यवान्महं ज्वना वःगु थजागु वासः अत्यन्त आनुभाव सम्पन्नगु (पावरफूलगु) जुइमाः । वं उगु वासः कया ल्वहँतय् च्वला भतिचा कपालय् इला बिल । न्हेदँनिसे कपाः स्थाना च्वंगु ल्वय् पलेस्वाया हःया दचोने च्वंगु लः फुति हाया वनीथें तुं तुरन्त लाया वन ।

‘वासः तःसकं आनुभाव सम्पन्नगु खः’ धका व तःसकं लय्ताल । बोधिसत्त्वं वासः ज्वना वःगु खँ न्यौकनं प्रचार जुल । सकतां प्रकारया ल्वगीत सेठया छेंय् वया वासः फवंवल । सकसितं ल्वहँतय् च्वला, भतिचा कया लखय् ल्वाकः छ्याना इना बिल । दिव्यवासः म्हय् लायेवं हे सकतां ल्वय् लना वनिगु जुया च्वन । इपिं ल्वचं कःपिं मनूतय्सं सेठया छेंय् च्वंगु वासः साप हे आश्चर्यजनकगु व आनुभाव सम्पन्नगु वासः खः धका लय्तातां च्वछाया च्वन ।

बोधिसत्त्वयात नां छुइगु दिनय् महासेठं बिचाः यात - “जिमि काय्या नितिं बाज्यापिनिगु (कुल परम्परागत) नां छुयेगु पाय्छि जुइ मखु । थुम्ह औषध (वासः) नांयाम्ह हे जुइमाः । वं वयागु नां महौषध-कुमार हे तल । वयागु मनय् थथे जुल “जिमि काय् महाप्रज्ञावान्मह खः । व याकचा जक उत्पन्न जूम्ह खइ मखु । थ्वलिसें तुं मेमेपिं मस्त नं बूगु दयेमाः । वं माय्का स्वःबले द्रःच्छिम्ह मस्त बूगु खँ सिइकल । व सकसितं मिजमचातय्त माःगु तिसात छज्वः छज्वः बिइके छ्वत अले धाइमापिं नं छ्ववया बिल । “थुपिं जिमि काय्या सेवकपिं जुइ” धका बिचाःयाना बोधिसत्त्व नापं तुं तया इमिगु नं मंगल उत्सव याना बिल । मचातय्त बांलाक समाये याना इलय् ब्यलय् बरोबर बोधिसत्त्वयागु सेवाय् हयेगु याना तल । इपिलिसे म्हितुं म्हितुं बोधिसत्त्व तःधिक जुया न्हेदँ दयेवं लुंया मूर्तिथें बांलाम्ह जुल । गामय् दथुइ इपिं मस्त नापं म्हिता च्वनिगु इलय् गुबलें गुबलें किसि आदि जनावरतय्सं म्हितीगु थाय् स्यंका बिइगु व निभा-फसं मस्तय्त कष्ट जुइगु जुया च्वन । छन्हुया दिनय् इपिं मस्त म्हिता च्वंगु इलय् आकाभाकां हाकुसे च्वंक सुपाय् थहाँ वल । थ्व खना किसि छम्हसियागु बल दुम्ह बोधिसत्त्व व्वाय् व्वाय् वना सत्तिकसं च्वंगु छगू सतलय् (शालाय्) दुहाँ वन । मेपिं मस्त नं ल्यूल्यु व्वाय् वंबले छम्हं मेम्हलिसे तक्यना गुलिसियां पुलि आदि तज्यात ।

बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थन क्रीडाभवन छगू दय्के माल । थथे दय्के फःसा कष्ट जुइ मखु ।” वं मस्तेत धाल - “भिसं थन फय्, निभा व वा वइगु इलय् च्वनेत, फेतुइत, गोतुलेत ज्यूगु सतः (शाला) छगू छगू दय्के नु । छिपिं सकसिनं म्हितं म्हितं छगू छगू कार्षापण ज्वना वा ।” उपिं द्रःच्छिम्ह मस्तय्सं अथे हे यात । बोधिसत्त्वं सिकमि नायोयात सःता द्रःच्छिदां बिया धाल - “थन छगू सतः दय्का ब्यु ।” वं “ज्यू” धया बँ माथं वंके बिल । बँ माथं वंके बिइधुंका जःग म्हुइकेत कां चिं तल । वं बोधिसत्त्वयागु मनया खँ सिइके मफुत । बोधिसत्त्वं वयात काचिं तयेगु तरिका स्थाना ब्युब्युं धाल - “थुकथं काचिं तये मते, बांलाक चिं ति ।”

“स्वामी ! जिं थः ससःथें कां चिं तयागु खः । थ्वयासिकं बांलाक चिं तये मसः ।”

“थुलि हे मसःम्हसिनं जिमिगु मनया कथं गुकथं सतः दय्का बिइ ? का हति । जिं छंत चिं तया क्यना बिये ।”

वं का कया थःम्हं हे बांलाक चिं तया बिल । विश्वकर्मा तःगु चिंथें च्वंक चिं तया बिल । अले सिकमियाके न्यन - “थुकथं कां चिं तये फुला ?”

“स्वामी ! चिं तये मफु ।”

“अथेसा जिं धयाथें दय्का बिये फुला ?”

“फु, स्वामी !”

बोधिसत्त्वं उगु सतःया पिनेपाखे स्वया थुपिं सकतां थायूत दयूकेत धाल । गथे (१) अनाथपिं च्वनिगु थायू (२) अनाथपिं मिसातयूगु प्रसूतिगृह (मचा बुइकेगु थायू), (३) आगन्तुक श्रमण ब्राह्मणपिं च्वनेगु थायू, (४) आगन्तुक मनूत च्वनेगु थायू व (५) आगन्तुक व्यापारीतयूगु सामान तयेया निरितिं थायू (गोदाम) । वं अन हे म्हितेगु थायू, न्यायालय व धर्मसभाया थायू नं दयूका बिल ।

याकनं हे म्हितेगु थायू दयूके सिधसेली वं पुं (चित्रकार) तयूत सतःके छ्वया, स्वयं थःम्हं विचार याना न्ह्याइपूगु बांवांलागु चित्रत दयूके बिल । सतः इन्द्रयागु सुधर्मा सभाया भवनथें च्वन । अनलि थुलिं जक नं थ्व म्हितेगु थायूया शोभा मगानि; पुखू नं दयेके बिये माल धका मती तया ज्यामितयूत सतःके छ्वया थःगु हे योजनाकथं दयूके बिया द्रुच्छिगू कुं दुगु सच्छिगू घाट दुगु तःधंगु पुखू छगू दयूकल । न्याता प्रकारयागु पलेस्वां नं त्वःपुगु उगु पुखू नन्दनवनथें शोभायमानगु जुल । पुखूया सिथयू छचाखेरं स्वां ह्वया च्वंगु व फल सया च्वंगु सिमा पिइका नन्दनवनथें च्वंगु उद्यान दयूके बिल । उगु हे सतलयू दयूकूगु धार्मिक श्रमण ब्राह्मण व आगन्तुक यात्री आदिपिनि निरितिं दान बिइगु परम्परा प्रबन्ध यात ।

वं याःगु ज्या सकतां थासयू प्रचार जुल । आपालं मनूत म्वःम्वः स्वःवल । बोधिसत्त्व सतलयू च्वना अन वइपिं मनूतयूत उचित-अनुचित, योग्य अयोग्यया खं कना उपदेश बिया च्वन । त्वापु छिने याना बिया च्वन । बुद्धयागु इलयूथें जुल । उगु इलयू विदेह जुजुया न्हेदं न्ह्यो प्यम्ह पण्डितपिसं “जिमित बुका बिइम्ह न्याम्हम्ह पण्डित दइ” धका धाःगु खं (भसक्क) लुमना वल । वं “व थुगु इलयू गन दु ?” धका विचाः यात । जुजुं प्यंगू धवाखां प्यम्ह पण्डितपिं छ्वया वयागु निवासस्थान मायूकेत छ्ववत । मेमेगु धवाखां वंपिं पण्डितपिसं लुइके मफुत । पूर्वया धवाखां वंम्ह पण्डितं सतः आदि खना थुगु सतः दयूकूम्ह अथवा दयूके ब्यूम्ह सुं पण्डित जुइमाः । वं मनूतयूके न्यन - “थुगु सतः सु कर्मिं दयूकूगु खः ?” मनूतयूसं लिसः बिल - “थुगु सतः कर्मिं थःगु बुद्धिं दयूकूगु मखु । थ्व श्रीवर्धन सेठया महौषध पण्डित धयाम्ह कायम्हं थःगु विचारअनुसार दयूकूगु खः ।”

“पण्डित गोदं दुम्ह खः ?”

“न्हेदं पूरा जूम्ह ।”

अमात्यं जुजुं म्हास खंगु दिया ल्याःचा याना स्वःबले जुजुया म्हास खंगुलिसे मिले जूवल । वं जुजुयाथायू दूत छ्ववत - “देव ! प्राचीन यवमज्झक गामयू श्रीवर्धन सेठयाम्ह न्हेदं दुम्ह महौषध पण्डित धयाम्ह कायं थजा-थजागु सतः दयूके ब्यूगु दु, थजा-थजागु पुखू दयूके ब्यूगु दु अले थजा-थजागु उद्यान दयूके ब्यूगु दु । थुम्ह पण्डितयात ब्वना हये लाकि महयेगु ?”

जुजुं उगु खं न्यना तःसकं लयूताया सेनक पण्डितयात सतः थुगु खं कना न्यन - “सेनक ! छु पण्डितयाके सतःके छ्वयेला ?” वं ईर्याया बशयू वना “महाराज ! सतः आदि दयूके बिइ सयेवं हे जक पण्डित जुइ मखु । सुनानं थुलि सकतां दयूकल धायेवं, थ्व तःधंगु खं जुइ मखु ।” जुजुं वयागु खं न्यंबले विचाः यात “थुकी छुं नं छुं रहस्यया खं दयेमाः” थथे मनयू तया सुम्क च्वन । वं दूतयात अमात्ययाथायू छ्वया अन हे च्वना पण्डितयागु (अभ्र) गहन परीक्षा याना च्वं धका धायूके छ्ववत । थुगु परीक्षा-विधिया गाथा थथे दु -

“मंसं गोणो गन्धि सुत्तं, पुत्तो गोतो रथेन च ।

दण्डो सीसं अही चेव, कुक्कुटो मणि विजायनं ।

ओदनं वालुकञ्चापि, तळाकुय्यानं गद्रभो मणी’ति” ॥

“ला, द्रहँ, हारमा, सुकाग्वारा, काय, गोत, रथ, सिंकथि, खप्पर (छ्चोँ ग्वः), सर्प, ग्वंगः, मणि, द्रहँचां मचा बुइकूगु जा, फियागु खिपः, पुखू, उद्यान, गधा व मणि - याना जम्मां भिंंगुंगूगु समस्या न्ह्यथना तःगु दु ।”

लापाँय्यागु खँ- छन्हुया दिनय् बोधिसत्त्व पासापिसं चाःहुइका म्हितेगु सतः (क्रीडामण्डल) स वना च्वंबले छम्ह इमां ला पसलय् च्वंगु लापाँय् छपाँय् ज्वना आकाशय् ब्वया वन । थ्व खना मस्त लापाँय् कुतुका कायेया नितिं इमाया ल्यूल्यू ब्वाँय् वन । इमा नं उखें थुखें ब्वया जुल । मचात च्वय् थस्वया इमाया ल्यूल्यू ब्वाँय् वंगुलि लुफिं हाःगु, दःगु आदिं दुःख कष्ट जुल । पण्डितं धाल - “जिं थ्वयापाखें ला कुतुका बिये ला ?” “स्वामी ! कुतुका ब्यु ।” “अयेसा स्व न्हिं ।” वं च्वय् आकाशय् मस्वःसे हे, फय्या वेगं ब्वाँय् वन, इमायागु किचः न्हुया, लापा थाना विशब्दं चिच्चाय् दंक हाल । वयागु प्रतापं व हाःगु सः इमाया प्वाथय् दुने च्वना हाःगुथें च्वन । इमां ग्यानागिना लापाँय् त्वःता बिस्सू वन । बोधिसत्त्वं लापाँय् कुतुं वःगु सिइका किचः स्वया च्वय् आकाशय् हे बँय् कुतुं मर्वक थःगु ल्हातं फया काल । थुगु आश्चर्यजनकगु ज्या स्वया च्विपिं जनतां लापा थाना ततःसलं हाला आपालं प्रशंसा यात । अमात्यं थुगु समाचार सिइका जुजुयाथाय् सन्देश छवत - “पण्डितं थुगु उपायं लापाँय् कुतुका काल । देव ! थ्व खँ सिइका बिज्याहूँ ।” जुजुं नं थ्व खँ सिइका सेनकयाके न्यन - “सेनक ! छु पण्डितयात सतःके छवये ला ?” वं बिचाः यात - “व मचा थन वयेवं जिमिगु प्रभाव मदया वनी । जुजुं जिपिं दु वा मदु धयागु हे वास्ता याइ मखु । उकिं वयात सतःके बिये मज्यू ।” वं ईर्ष्यायागु कारणं धाल - “महाराज ! थुलिं जक सुं पण्डित जुइ मखु । थ्व जुलसा चिधंगु खँ जुल ।” जुजुं उपेक्षाभाव तया सन्देशवाहकयात लित छवया ‘अन च्वना वयागु परीक्षा याना स्वया च्वं’ धका धया छवत ।

द्रहँयागु खँ- प्राचीन यवमज्झक गांयाम्ह छम्ह मनुखं “वा वयेवं बुज्या याये धका मती तया मेगु छगू गामं द्रहँ छज्वः न्याना हल । चिच्छं इमित छें तया कन्हेखुन्हु आपाः घाय् दुगु गौचरय् यंका जया च्वं च्वं त्यानुया इकु इकु न्ह्यो वःगुलिं द्रहँतय्त ख्यलय् तया सिमा छमाया किचलय् गोतूवन । वयात अन गोतुला च्वंबले साराकक न्ह्योवल । उगु इलय् खँ छम्ह वया निम्ह द्रहँत ख्याना खुया यंकल । द्रहँथुवालं न्ह्यलं चाय्का स्वःबले व थःम्ह द्रहँत मखन । उखें थुखें वना माःवना स्ववंबले बिस्सू वना च्वंम्ह खँ खन । वं वेगं ब्वाँय् वना वयात ज्वना न्यन- “जिमिम्ह द्रहँत गन यंके त्यनागु ?” “जिमि द्रहँत जि यःथाय् ख्याना यंके, छंत छु वास्ता” धका वं धाल - इमिगु विवादयागु खँ न्यना मनूत हुलहुल मूवल । बोधिसत्त्वयागु सतःयागु धवाखा क्वं क्वं वना च्वंगु इलय् इमिगु हाःसः ताया पण्डितं इमित सतल अले इमिगु व्यवहार खनेवं थुम्ह खँ खः, थुम्ह थुवा खः धका सिइका काल । स्युसां नं न्यन - “छाय् ल्वाना च्वनागु ?” द्रहँ थुवानं धाल - “जिं थुपिं निम्ह द्रहँत फलानागु गामं फलानाम्ह मनूयाके न्याना हयागु खः । अले छेंय् तया घाय् दुगु ख्यलय् त्वःता घाय् नका तयागु खः । अन जि त्यानुया न्ह्यो वया च्वंबले थ्वं द्रहँत खुया बिस्सू वन । जिं उखें थुखें माला जुयाबले थ्वयात बिस्सू वना च्वंगु खना ज्वना हयागु खः । फलानागु गांयापिं मनूतय्सं जिं न्याना हयागु खँ स्यू ।” खुं धाल - “थुपिं जिगु छेंय् बूपिं खः । थ्वं मखुगु खँ ल्हात ।” अले पण्डितं न्यन - “जिं छिमित न्याय याना बिये । छिमिसं जिगु खँ न्यने ला ?” “ज्यू, खँ न्यने ।”

पण्डितं अन मुना च्विपिं जनतायात विश्वास याकेया नितिं दकले न्हापां वं खुंयाकेनिं न्ह्यसः तल- “छं थुपिं द्रहँतय्त छु नका तयागु दु, छु त्वंका तयागु दु ?”

“यागु नका तया, हामोग्वारा नका तया, खौ नका तयागु दु ।”

अनलि द्रहँथुवायाके न्यन । वं लिसः बिल - “स्वामी ! जि गरीबम्ह खः; यागु आदि गनं कया नके हये फइ ? घाय् जक नका तयागु खः ।”

पण्डितं इपिं निम्हसियागु खँय् सकसितं आकर्षित यात अले तूया ग्व कायके छवया उकियात उगलय् छचाका लखय् ल्वाकःछ्याना द्वहैतयत् त्वंके बिल । द्वहैतयसं खिफाना हल । इमिसं फाःगु सौखी घाय् जक खने दत । पण्डितं जनतायात धाल- “ध्व स्व ।” अले खँयाके न्यन - “छ खँ खःलाकि मखु ?”

“खँ खः ।”

“अथेसा, आवलि थजागु ज्या याये मते ।”

परन्तु बोधिसत्त्वया मनूतयसं वयात ज्वना लाकमं च्वाना, म्हुचिना दाया दुर्बल याना बिल । अनलि पण्डितं वयात सःता उपदेश बिल - “ध्व हे जन्मय् छंत थजागु फल भोग याये माल । परलोकय् जुलसा यक्व दुःख भोग याये मालीतिनि । आवलि थजागु ज्या यायेगु त्वःता व्यु ।”

बोधिसत्त्वं वयात पञ्चशील बिल । अमात्यं जुजुयात गथे खः अथे हे द्वहैयागु समाचार बिया छवत । जुजुं सेनकयाके न्यन । वं लिसः बिल - “महाराज ! द्वहैतयगु मुद्दा मामिलाय् न्ह्याम्हसिनं नं फैसला यायेफु । भतिचा प्रतीक्षा याना स्वया बिज्यासा बेश जुइ ।” जुजुं उपेक्षावान् जुया हानं अजागु हे सन्देश बिया छवत । (थुकथं हे सकतां विषयय् सिइका काये माःगु जुल । आवलि ध्वयां लिपा घटना जक वर्णन यायेगु जुइ ।)

लुं, वहः आदिं दय्का तःगु हारमाःयागु खँ- छम्ह गरीबम्ह मिसां थीथी रंगयागु सुकां थाना दय्का तःगु हारमाः गःपतं त्वया, वसःया दचोने तया, पण्डितं दय्का तःगु पुखुली मोल्हुइत कुहाँ वन । छम्ह मेम्ह ल्यासेम्ह मिसां उकियात खना वयागु मनय् लोभ जुल । वं उकियात काल अले धाल - “मां ! ध्व तःसकं बांलासे च्वंगु जुया च्वन । गुलि तूगु ?” जित नं थजागु दय्के माल । जिं छको क्वखाना स्वयेला ?” उम्ह सोभाम्ह मिसां लिसः बिल- “ज्यू, क्वखाना स्व ।” वं व क्वखाना बिस्युं वन । मेम्ह वयात बिस्युं वंगु खना काचा काचां पुखुलिं थहाँ वया वसः पुना ब्वाँय् वना वयागु गाच्चः ज्वना धाल - “जिगु कायागु हारमाला ज्वना गन बिस्युं वने त्यनागु ?” मेम्ह लिसः बिल - “जिं छंगु हारमाला कयागु मद्दु । जिगु गःपतय् क्वखाया तयागु जिगु हारमाला खः ।” ध्व खँ न्यना जनता भेला जूवल । मस्त नापं म्हिता च्वम्ह पण्डितं ल्वाल्वां सतःया धवाखां वना च्वंपिनिगु हाःसः ताल । न्यन - “ध्व छुकिया हाःसः खः ?” वं निम्हसियागु ल्वापुया खँ सिइकल । वं इमित सःतल अले इमिगु आकार प्रकारं हे गुम्ह खँ खः गुम्ह खँ मखुम्ह खः धयागु खँ सिइका काल । अथेसां नं मस्यूपहः याना इमिगु ल्वापु जूगु खँ न्यनेधुंका “छु जिगु फैसलाया खँ न्यनेला” धका न्यन । इमिसं “ज्यू, स्वामी !” धका लिसः बिल । अले वं न्हापां खँनीयाके न्यन - “छं थुगु हारमाला क्वखायेबले गजागु सुगन्ध इलेगु ?” “जिं न्ह्याबले सर्वसंहारक धयागु नस्वालं इलेगु खः । नस्वा वःगु गन्ध (सेन्ट) धयागु सकतां नस्वात मिले याना दय्का तःगु सुगन्धयात धाइगु जुया च्वन । अले थुवायाके न्यन । वयागु लिसः खः- “जि गरीबम्हसियाके गनया सर्वसंहारक सुगन्ध ? जिं तू बुँया बास जक बुला तयागु दु ।” पण्डितं लः दुगु बाता कायके छवया उकी उगु हारमाला क्वफात अले सुगन्धयागु ज्या याइम्हसित सःतके छवया न्यन - “थुगु बाताय् च्वंगु सुगन्ध नतुना फलानागु गन्ध धका सिइका व्यु ।” वं सुगन्ध नतुना ध्व तू बुँया गन्ध धका सिइका काल अले एकक निपातस वःगु थुगु गाथा धाल -

“सब्बसंहारको नत्थि, सुद्धं कङ्गु पवायति ।

अलिकं भासतियं धुती, सच्चमाहु महल्लिका’ति” ॥

“ध्व नस्वा वःगु सेन्ट (गन्ध) मखु । शुद्ध तूयागु बास जक खः । ध्व भंगःम्ह मिसां (धूर्त) मखुगु खँ ल्हात । बुरीम्हं सत्यगु खँ ल्हात ।”

बोधिसत्त्वं जनतायात ध्व खँ कना वयाके न्यन- छ खँनी खःलाकि मखु ?" थुकथं वं वयात खँनी जूगु खँ स्वीकार याकल । अबलेनिसँ बोधिसत्त्वयागु पाण्डित्ययागु खँ सारा जनताया दथुइ प्रसिद्ध जुल ।

सुकाग्वारायागु खँ- कपाय् बूँ पिवा च्वनिम्ह मिसा छम्हसिनं बूँ पिवा च्वच्चं भिंगु कपाय्यागु का निला ग्वारा चिना थःगु म्हय् बेकुं च्यात । अले गांमय् लिहाँ वना च्वंगु इलय् पण्डितं दय्का तःगु पुखुली मोल्हुयेया नितिं वसःया दचोने काग्वारा तथा मोल्हुवन । मेम्ह मिसा छम्हसिनं उकियात खना मनय् लोभ वल । वं उकियात काल अले धाल - "मां ! छं साप हे बांलाक का नीला तल ।" थुलि धया आश्चर्य प्रकट याना व जँय् प्वःचिना बिस्सू वन । थनं बाकी खँ च्वय् वने धुंकूगु खँथें सिइका काये माल । पण्डितं खँनीयाके न्यन - "छं काग्वाराया दुने छु तथा ग्वारा चिनागु ?" "स्वामी ! कपाय्यागु ग्वः दुने तथा चिना तथागु ।" वं मेम्हसियाके न्यन - "स्वामी ! तिम्बर फलया पु दुने तथा ग्वारा चिना तथागु ।" वं निम्हसियागु धापूपाखे जनतायागु ध्यान आकर्षित यात अले काग्वारा फ्यना स्वःबले तिम्बरया पु खना व खँनीनं थः खँनी जूगु खँ स्वीकार यात । जनतां तःसकं लय्ताया धात्थें हे बांलाक मुद्दा छिने याना बिल धका बोधिसत्त्वयात द्रलंद्रःको साधुकार बिल ।

काय्मचायागु खँ छम्ह मिसा छम्ह ह्याउँमचा ज्वना ख्वाः सिलेया नितिं पण्डितयागु पुखुली वन । वं काय्यात न्हापां मोल्हुइकल अले वसतं पुंका पुखूसिथय् थःगु वसतय् दचोने गोतुइकल । थः ख्वाः सिलेत पुखुली वन । उगु हे इलय् छम्ह यक्षणी उम्ह मचायात खना नयेगु इच्छां मिसाया भेषय् अन वल अले धाल- "पासा ! मचा साप हे बांला । ध्व छंम्ह मचा खः ला ?" "खः मां ।" "जिं ध्वयात दुरु त्वंकेला ?" "त्वकि ।" धका धायेवं वै भतिचा दुरु त्वंकल अले मचा ज्वना बिस्सू वन । मांम्हसिनं थःम्ह मचायात ज्वना बिस्सू वंगु खना वयात ज्वना धाल - "जिमि काय्यात गन यंके त्यनागु ?" यक्षणीनं धाल - "छम्ह मचा गनं वल ? ध्व जिमि काय् खः ।" इपिं निम्हं ल्वाल्वां सतःया न्ह्योने वना च्वन । पण्डितं इपिं ल्वाना वया च्वंगु न्यना इमित सःता धाल - "ध्व छु खः ?" वं ल्वापुया कारणं सिइका काल । वं मिखा फुति मयागु अले वयागु मिखा फुसि नं ह्याउँसे च्वंगुलिं थुम्ह मनू मखु यक्षणी धका सिइका काल । अथेनं वं न्यन - "जिं यायेगु फैसला छिमिसं स्वीकार यायेला ?" "ज्यू, जिमिसं स्वीकार याये" धायेवं वं बँय् ध्वः साल अले मचायात ध्वःया दथुइ लाक्क मचायात तथा यक्षणीयात ल्हाः व मांम्हसित तुति ज्वंका धाल - "छिपिं निम्हसिनं सा । गुम्हसिनं साला लाका काइ, मचा वयाम्ह हे जुइ ।" उपिं निम्हसिनं साल । मचायात साःबले सास्ति जूगुलिं मचा चिल्लाय्दंक हाला ख्वल । मां जुया च्वंम्ह मिसाया नुगः हे तज्याना वनिथें च्वंक नुगः मछिना मचायात त्वःता छ्खेलिक्क दना ख्वया च्वन । पण्डितं मनूतय्के न्यन - "मचाया प्रति मांयागु नुगः क्यातु जुइ लाकि मां मखुम्हसियागु ?" "पण्डित ! मांयागु नुगः ।" "अथे जूसा छुले गुम्ह मचा ज्वना दना च्वंम्ह खः व मां खःलाकि अथवा गुम्हसिनं मचायात त्वःता बिल उम्ह मां खः ?" "पण्डित ! गुम्हसिनं त्वःता बिल व मां खः ।" "थुम्ह मचायात खुया यंकूम्हसित छिमिसं म्हस्यूला ?" "पण्डित ! जिमिसं म्हमस्यू ।" "थुम्ह यक्षणी खः, ध्वं मचायात नयेया नितिं लाका हःगु खः ।" "पण्डित ! ध्व खँ छं गथे याना म्हसिइकागु ?" "ध्व मिसां मिखाफुति नं मयाः, मिखा कुं नं ह्याउँसे च्वं । वयागु किचः मद्दु । ध्व मद्धाः नं मजू अले ध्वयाके दया माया धयागु भ्याः हे मद्दु । अनलि वयाके न्यन - "छ सु खः ?"

"स्वामी ! जि यक्षणी खः ।"

"कांम्ह मूर्ख ! न्हापा नं पाप याना वया यक्षणी जुल । आः हानं नं पाप याना च्वन । अहो ! छ गपाय्सकं मूर्खम्ह खनि ।"

थुकथं वयात पञ्चशीलय् प्रतिष्ठित याना प्रेरित यात । मचाया मांम्हं "स्वामी ! ताःकालतक म्वाना च्वनेमा" धया पण्डितयागु स्तुति यायां काय्यात बुया वन ।

बागचियागु खँ- बागचा जूगुलिं गोत अले हाकुम्ह जूगुलिं काल । उकिं गोतकाल धयाम्ह मनु छम्ह दुगु खः । वं न्हेदैतक कतःपिनिगु छें ज्या याना कला छम्ह हल । व मिसा नामं हे दीर्घताड नांयाम्ह जुल । छन्हुया दिनय् वं वयात सःता धाल - “भद्रे ! माल्पा छुना ब्यु । मांबौपित नाप लाःवने माल ।” वं स्वकोतक अस्वीकार याना धाल - “छंत मांबौपिं नाप लाःवना छु दइ ?” वं अस्वीकार याःसां नं वं वयात स्वकोतक धया माल्पा छुइके बिल, नसा जोरे याके बिल अले वयात नं ब्वना छेंनं पिहाँ वल । लैय् छगू चिजाःगु खुसी छगू खन, लः खना ग्याःपिं निम्हतिपू खुसी पारी वने ग्याना व खुसिसिथय् तुं च्वं च्वन ।”

अनंलि म्ह तःधिकम्ह दीर्घपीठ धयाम्ह छम्ह मनु खुसिया सिथय् चाःह्यूह्यू अन थ्यंकः वल । इमिसं वयात खना न्यन - “पासा ! थुगु खुसी तःजालाकि चिजा ?” थुपिं लः खना ग्यापिं धका सिइवं वं लिसः बिल - “तःसकं तःजा जू । थन प्रचण्डपिं न्यां, कापले गोंजुस्वैजुत दु ।” “पासा ! छ गथे याना खुसी छिना वनेगु ले ?” “थन च्वपिं गोंजुस्वैजु, न्यातयसं जित म्हस्यू । उकिं जित इमिसं छुं कष्ट मब्यू । इमिसं धाल - “अथेसा जिमित नं खुसी छिका ब्यु ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । इमिसं वयात नयेगु त्वनेगु बिल । नयेधुंका वं न्यन - “पासा ! न्हापां सुयात यंका बियेगु ?”

“न्हापां छं केहैयात निं यंका ब्यु । जित लिपा काः वा ।”

वं “ज्यू” धाल अले वयात ब्वहलय् फेतुका दक्वं नयेगु खाना व उपहार नं ज्वना खुसी छिइत खुसी वन । भतिचा वना वं पुतुं फेतुना पलाछिना उखे पारी थ्यंकः वन । कालगोलं खुसी सिथय् दना दना हे बिचाः यात - “गपायसकं तःजागु थुगु खुसी । थपायमच्छि तःधिकम्ह मनूला थुलिमच्छि डुबे जू धाःसा जिथें जाम्ह बागचाम्हसिया नितिं संभव हे मजू । दीर्घपीठ धयाम्ह नं खुसिया दथुइ थ्यनेवं धाल- “भद्रे ! जिं छंत पालन पोषण याये । वसः, तिसा, दास दासीपिसं सेवा याका च्वने दइ । थुम्ह बागचां छंत छु याना विइ फइ ? जिगु खँ न्यं ।” उम्ह मिसां नं वयागु खँ न्यना थःम्ह भातयागु माया त्वःता व हे इलय् वयाके आसक्त जुया वयागु खँ न्यन अले धाल - “स्वामी ! जित त्वःते मखुसा छं धाःगु खँ न्यने । पारी थ्यनेवं कालगोतयात त्वःता “छ आम्कन हे च्वना च्वं” धया वं खंक खंक हे नये त्वने याना वन । वं इमित वंगु खना बिचाः यात - “लाः सा थुपिं निम्हं मिले जुया जित त्वःता बिस्सुं वना च्वपिंथें च्वं ।” व उखें थुखें ब्वाय् ब्वाय् जुल, अले खुसिया सिथय् भतिचा कुहाँ वना स्वल । सिइ खना ग्याना दित । अले वया तँ पिहा वल । वं बिचाः यात - “सिइसां थसि” धका व खुसी वन । अले खुसी चिजागु सिइका व उखेपारी थ्यंकः वन । अले ब्वाय् वना वयात ज्वन अले धाल - “हे दुष्ट ! जिमि कलायात ब्वना गन यंके त्यनागु ?” वं नं वयात कक्कु ज्वना घ्वाना धाल - “अरे दुष्टम्ह बागचा ! थुम्ह मिसा गनया छं कला खः ? थ्व जिमि कला खः ।” वं दीर्घताडयात ल्हाः ज्वना साला धाल - “आसे, गन वने त्यनागु ? न्हेदैतक छेंयागु ज्या याना कया हयाम्ह जिमि कला खः । व वलिसे त्वाल्वां वना च्वंबले सतःया लिक्क थ्यंकः वल । जनताया भेला जुया मूवल । बोधिसत्त्वं “थ्व छुकिया हाःसः खः ?” धका न्यंबले इमि निम्हसितं सःता, इमिके न्यनेकने याना सिइका न्यन - “जिगु निर्णय स्वीकार यायेला ?” “स्वीकार याये” धका धायेवं वं दीर्घपीठयात छखे सःतके छ्वया न्यन - “छंगु नां छु खः ?”

“स्वामी ! जिगु नां दीर्घपीठ खः ।”

“छंम्ह कलाया नां छु खः ?”

वं वयागु नां मसिया मेगु नां कन ।

“छिमि मांबौपिनिगु नां छु छु खः ?”

“फलाना फलाना नां ।”

“छिमि कलाया मांबौपिनिगु नां छु खः ?

वं इमिगु नां मस्यू उकिं वं मेमेगु हे नां कन । वं वयागु खँय् जनतायागु ध्यानाकर्षित यात । अले वयात छुखेलिकक चिइका बागचित सःता न्हापार्थे तुं याना सकसियागु नां न्यन । वं पाय्छिकथं स्यूगु जुया सकतां पाय्छि पाय्छि जुइक कना बिल । वयात नं भतिचा तापाक तय्के छुवया दीर्घताडयात सःता न्यन-

“छंगु नां छु खः ?”

“स्वामी ! जिगु नां दीर्घताड खः ।”

“छिमि भातया नां छु खः ?”

वं मस्यूगुलिं मेगु हे नां कन । अले हानं वयाके न्यन - “छिमि मांबौपिनिगु नां छु ?” वं पाय्छि पाय्छि जुइक धाल - “छिमि भातया मांबौपिनिगु नां छु ले ?” वं खःसां मखुसां यःयःथे मेगु हे नां कना बिल । पण्डितं मेपिं निम्हसितं सःतके छुवया जनतायाके न्यन - “थ्वयागु खँ दीर्घपीठं धाःगु खँ लिसे मिले जूलाकि कालगोतयागु खँलिसे मिले जू ?”

“पण्डित ! कालगोतं धाःगु खँलिसे मिले जू ।”

“थ्व वया भात खः, मेम्ह खुं खः” धया वयाके तुं न्यना खुं जूगु खँ स्वीकार याकल । (थनया बाकी खँ च्वयर्थे)

रथया खँ- छम्ह मनू रथय् च्वना ख्वाः स्यू वनेत छेनं पिहाँ वल । उगु इलय् शक्रं बिचाः याना संकल्प यात - “बुद्धाङ्कुरम्ह महौषध पण्डितयागु प्रज्ञा प्रतापयात प्रकट याना क्यना बिये माल ।” वं मनूया रूप कया रथया ल्यूने कुंचाय् ज्वना ब्वाय् वना च्वन । रथय् च्वना वःम्ह मनुखं न्यन - “तात ! छाया वयागु ?” “छंगु सेवा यायेया नितिं ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले रथं कुहाँ वया शारीरिक कृत्य यायेया नितिं रथ त्वःता वन । उगु इलय् शक्रं रथय् च्वना रथ वेगं ब्वाके यंकल । रथया थुवा शारीरिक कृत्य याये सिधय्का वःबले वं शक्रयात रथ ज्वना वना च्वंगु खन । वं वेगं ब्वाय् वनां वयात लिलाका धाल - “आसे ! रथ दिकि । जिगु रथ ज्वना गन वने त्यनागु ?”

“छंगु रथ मेगु हे जुइ । थ्व ला जिगु रथ खः ।”

इपिं निम्ह ल्वाल्वां सतःया ध्वाखाकव्य थ्यंकः वल । पण्डितं “थ्व छु खः ?” धयागु सिइकेया नितिं इपिं निम्हसितं सःतल । वयात वःगु खना, वयागु निर्भयतायात खना वयाके मिखा फुसि मदुगु खना ‘थुम्ह शक्र खः अले थुम्ह रथया थुवा खः धयागु खँ सिइका काल । अथे थःम्हं स्यूसां वं ल्वापुया कारण न्यना स्वयेत न्ह्यसः तल - “जिगु निर्णय स्वीकार यायेला ?” “ज्यू, याये ।” थथे धायेवं वं धाल - “जिं रथ हाके याये । छिमिं निम्हसिनं रथया ल्यूने ज्वना वा । गुम्ह रथया थुवा खः वं रथयात त्वःती मखु, अले गुम्ह मखु वं त्वःती ।” थुलि धया वं थः मनूयात रथ हाके याना यंकेत उजं बिल । वं अथे हे यात । निम्हं रथया ल्यूने ज्वना वल । रथया थुवा भतिचा तापाक वनेवं ब्वाय् वने मफुगु कारणं रथयात त्वःता दना च्वन । शक्र रथलिसें तुं ब्वाय् वना च्वन । पण्डितं रथ दिके बिया मनूतयत धाल - “थुम्ह मनू भतिचा उज्यां तक ब्वाय् वना रथयात त्वःता दना च्वन । परन्तु थुम्ह रथलिसें तुं ब्वाय् वया रथ नापं तुं दित । वयागु म्हय् चःति छपित नं दुगु मखु । न सासः हे फुले जू । थ्व निर्भयम्ह खः । वं मिखाफुति नं मयाः । थ्व देवेन्द्र शक्र खः ।” अनलि वं वयाके न्यन - “छु छ देवराज खः ला ?”

“खः ।”

“छाय वयागु ?”

“पण्डित ! छंगु हे प्रज्ञा प्रसिद्ध यायेया नितिं वयागु ।”

“अथेसा आः हानं अथे याये मते ।”

शक्रं शक्र प्रताप क्यन अले हानं आकाशय् दना पण्डितं याःगु मुदाया निर्णययात स्तुति यायां थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन ।

अनंलि उम्ह अमात्यं थः स्वयं वना जुजुयात धाःवन- “महाराज ! पण्डितं थुकथं रथयागु ल्वापुया निर्णय याना बिल । वं शक्रयात नं बुका बिल । छपिसं पुरुष विशेषयात छाय् म्हसिइका कया विमज्यानागु ?” जुजुं सेनकयाके न्यन - “छु सेनक ! पण्डितयात सःतके छवये ला ?” “महाराज ! थुलिचां हे पण्डित जुइ मखुनि । आः हानं पिया स्वये मानी । परीक्षा याना सिइका काये मानी ।”

न्हेगू बालप्रश्न क्वचाल ।

सित्वाःयागु खँ- छन्हूया दिनय् पण्डितयात परीक्षा याना स्वयेया नितिं खदिरयागु सिं छत्वाः काय्के छवत । अले उकियात कोलाछि त्वाः ल्हाना सिंकमितय्थाय् यंका बांलाक रण्डां सुइका प्राचीन यवमज्भक गामय् छवया बिल - “यवमज्भकगांयापिं मनूत पण्डित खः । थुगु सिंत्याया च्वःका व प्वःका लुइका हति । यदि कने मफुत धाःसा द्रःच्छि दांया बौ पुले माली ।” गांयापिं मनूत मुंवल । इमिसं उकियात स्वया सिइके मफुसेलि इमिसं सेठयात धाल - “शायद पण्डितं जक स्यू जुइमाः । वयात सःतके छवया न्यने माल ।” सेठं पण्डितयात क्रीडामण्डलं सःतके छवल अथे वयात थ्व खँ कना न्यन - “तात ! जिमिसं मसिल । छं धाये फुला ?” थ्व खँ न्यना पण्डितं बिचाः यात - “जुजुयात थुगु सिंया च्वः व प्वःयागु ज्या मदु । जिगु परीक्षा याना स्वयेया नितिं हे छवया हःगु जुइमाः ।” थुलि बिचाः याना धाल - “तात ! न्त्योने तये हति । केना बिये ।” वं थःगु ल्हाती तयेसाथं हे सिंयागु च्वः व प्वः थ्व थ्व धका सिइ धुकल अथेनं जनतायात विश्वास याका क्यने माःगुलिं लः दुगु बाता छगः काय्के छवत । अले खदिरयागु सिंतवाःया दथुइ सुकां चिना मेगु सुकाया च्वका ल्हातं ज्वना उगु सिंतवाः लखय् तल । हा पाखे च्वंगु सिं झ्यातु जुइगुलिं न्हापा व डुबे जुल । अले जनतायाके न्यन “सिमाया हापाखे च्वंगु सिं झ्यातुइ लाकि च्वका झ्यातुइ ?”

“पण्डित ! सिमाया हापाखे झ्यातुइ ।”

“अथेसा न्हापां डुबे जूगु सिंया प्वःका धका सिइका का । थुकिया प्रज्ञा ज्ञानं वं सिंयागु प्वः व च्वः क्यना बिल । गांयापिसं नं जुजुयात जाहेरी याके छवत - “थुगु च्वः खः, थुगु प्वः खः ।” जुजुं थ्व खँ न्यना लय्ताल अले न्यन - “थ्व खँ सुनां सिइकूगु ?” लिसः बिल - “श्रीवर्धन सेठया काय् महौषध पण्डितं ।” अले जुजुं सेनकयाके न्यन - “छु वयात सःतके छवये ला ?” “महाराज ! थुलिचां हे पण्डित जुइ मखुनि । आः हानं पिया स्वये मानी । परीक्षा याना सिइका काये मानी ।”

खप्परयागु खँ- छन्हूया दिनय् छगः मिसाम्हसियागु छर्चो व छगः मिजँम्हसियागु छर्चो काय्के छवया निगः छर्चो छवया “गुगु मिसायागु छर्चो, गुगु मिजँयागु छर्चो छुटे याना हति । छुटे याये मफुत धाःसा द्रःच्छि दां बौ पु” धया छवत । गांयापिसं छुटे याना सिइके मफुत । इमिसं बोधिसत्त्वयाके न्यन । वं स्वयेसाथं सिइका काल । मिजँपिनिगु छर्चो ग्वलय् रेखा सिधा जुइ, मिसातय्गुली रेखा बेक्वया ल्यूनेपाखे चाचा तुला च्वनी । थुगु हे ज्ञानया आधार कया वं थुगु मिसायागु छर्चो खः, थुगु मिजँयागु छर्चो खः धका सिइका काल । गांयापिं मनूतय्सं जुजुयात थुगु खँ जाहेरी याके छवत । मेगु बाकी खँ च्वयर्थे तुं ।

सर्पयागु खँ- छन्हया दिनय सर्प व सर्पनी निम्ह छवया हल । गुम्ह सर्प खः, गुम्ह सर्पनी खः धका धाये माल । गांयापिं मनूतयसं पण्डितकयाके न्यन । वं खनेसाथं सिइका काल । सर्पया निहप्यं भतिचा तःपु जुइ, सर्पनीया भचा चिपु जुइ । सर्पया छर्चो तःग्व जुइ, सर्पनीया छर्चो तःहाक जुइ । सर्पया मिखा ततःग्वः जुइ, सर्पनीया मिखा चिचिग्वः जुइ । सर्पया गःपतय च्वं ध्वःनं छस्वां जुइ । सर्पनीया गःपतय च्वंगु ध्वः बांलाक सिइ दइ मखु । वं थुगु ज्ञानया आधारं थुम्ह सर्प खः, थुम्ह सर्पनी खः धका कना बिल । बाकी खँ च्वयर्थे तुं ।

ग्वंगःयागु खँ- छन्हया दिनय विदेह जुजुं प्राचीन यवमज्भक गांयापिं मनूतयथाय “म्ह छम्हं तुयुम्ह, तुती न्यकू दुम्ह, जँधुली च्वंगु महाद्योचा छचनय दुम्ह, हानं स्वंगू यामय ठीक ठीक इलय हाले माःम्ह द्रहँचा छम्ह जिथाय याकनं छवया हति । हया बिये मफुत धाःसा द्रःच्छि दां बौ पुले माली ।” थ्व खँ सिइके मफया पण्डितयाके न्यंवन । वं लिसः बिल - “जुजुं म्ह छम्हं तुयुम्ह ग्वंगः फवना हःगु दु । वयागु तुती लुसि दु, उकिं वयात तुती न्यकू दुम्ह धाःगु खः । वयागु छचनय कल्की लात्या फार फारां वया च्वंगु दुगु व स्वंगू इलय स्वको नियमित रूपं सः पिकया हालिम्ह खः । उकिं अजाम्ह ग्वंगः छम्ह छवया व्यु ।” इमिसं अजाम्ह हे छम्ह छवया बिल ।

मणियागु खँ- शक्रपाखें कुश नरेशयात बिया तःगु मणि च्यागु थाय्या प्वाः बेबेक्वःगु जुया च्वन । उकि छवला तःगु का पुलां जुया भ्वाभः जुल । सुनानं पुलांगु का लिकया न्हूगु का छवले मफुगु जुया च्वन । छन्हया दिनय उजं बिया हल - “थुगु मणी च्वंगु पुलांगु का लिकया न्हूगु का दुछवया हति ।” गांयापिं मनूतयसं पुलांगु का लिकाये मफुत नत न्हूगु का हे दुछवये फत । मफुगुलिं पण्डितयाके न्यंवल । वयागु लिसः खः - “धन्दा काये म्वाः ।” वं “कस्ति भतिचा काय्के छव” धया कस्ति काय्के छवत । अले मणिया निखेसनं प्वालय भति भति कस्ति इला बिल, ऊनयागु का निला, च्वकाय कस्ति इला, कस्ति भ्यागु च्वका मणिया प्वालय भतिचा दुछवया बिल । अले चिचिधिकपिं सपन (इमु) चात कस्तियागु गन्ध ताया प्वालं दुहाँ वना मणियागु पुलांगु का भका भक ननं मेगु प्वालं पिहाँ वल । ऊनयागु का च्वकायात ज्वना साला यंका इमिसं मेगु प्वालं पिहाँ वल धयागु सिइका का साला काल अले उगु मणि गांयापिं मनूतयत बिया जुजुयात बिइके छवत । जुजुं का दुछवगु तरिका न्यना साप हे लयताल ।

मचा बुइकेगु खँ- छन्हया दिनय जुजुया मंगल द्रहँयात यक्व महिनातक ल्हवंक प्वाः जायक नका प्वाः तःगोम्ह याना, वयागु न्यकूयात यचुक सिला उकी चिकनं बुइका, म्ह छम्हं हलुचिकनं बुइका यवमज्भक गांयापिं मनूतयथाय छवया बिल - “छिपिं पण्डितपिं खः । जुजुयाम्ह थुम्ह मंगल वृषभया प्वाथय दत । थ्वयात मचा बुइका मचासहित छवया हति । छवया हये मफुत धाःसा द्रःच्छि दांया बौ पुले माली ।” गांयापिसं पण्डितयाके न्यन - “थ्व ला जुइ मफुगु खँ जुल । छु याये माल ।” वं बिचाः याना स्वःबले - “थुगु खँ जुल धाःसा न्ह्यसः न्यना लिसः काये माःगु खँ जुल ।” अले मनूतयके न्यन - “छु छिपिंमध्ये अजाम्ह मनू दुला गुम्ह जुजु नापं मग्यासे निर्भीक जुया जवा सवा याये छाःम्ह ?

“पण्डित थ्व तःधंगु खँ मखु ।”

“अथेसा वयात सःति ।” इमिसं अजाम्ह मनू छम्ह सःता न्ह्योने तये हल । बोधिसत्त्वं धाल - “हे मनू ! थन वा । छं सँ फँफँ तया छाती ल्हातं दादां ततःसकं विलाप याना हाला जुजुया लाय्कु धवाखाय न्ह्योने हँ । मेमेपिसं न्ह्याक्व हे न्यं वःसां छुं हे लिसः मब्यूसे खवया जक च्वं । जुजुं हे सःतके हया विलाप याना च्वनागु कारण न्यन धाःसा धा- ‘देव ! जिमि बौनं मचा बुइके मफया च्वन । थनिं न्हेन्हु दये धुंकल । जित छपिनिगु शरणय कया बिज्याहँ अले जित अजागु उपाय कना बिज्याहँ गुकिं याना जिमि बौनं मचा बुइके फइगु खः ।” जुजुं छंतं म्वाःमदुगु ज्या ख्यले मदुगु खँ ल्हाना च्वंम्ह धका ब्वः बिया “मिर्जपिसं नं

मचा बुइकिला” धका धाल धाःसा थये धा - “देव ! यदि थ्व खँ सत्य खःसा प्राचीन यवमज्झक गांयापिं मनूतयसं गुकथं द्रहैया पाखें मचा बुइका बिइले ?” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले वं नं अथे हे यात । जुजुं न्यन - “थुगु न्ह्यसः लिसः सुनां मती लुइकूगु ?” महौषध पण्डितं याःगु धयागु खँ न्यना जुजु अतिकं लयताल । (मेगु बाकी खँ न्हापायें तुं ।)

जायागु खँ- हानं छन्हु पण्डितयागु परीक्षा याना स्वयेया नितिं उजं जुल - “प्राचीन यवमज्झक गांयापिं मनूत ! जिमित च्यागू अंगं परिपूर्णगु पाउँगु जा थुया हये माल । च्यागू अङ्गत थुपिं खः - (१) जाकि म्वाःगु (२) लः म्वाःगु, (३) जासी म्वाःगु, (४) भुतुली देखुइ म्वाःगु, (५) मि म्वाःगु (६) सिं च्याके म्वाःगु, (७) मिसाम्हं अथवा मिजैम्हं जा मथुगु, (८) लं हःगु मखुगु जुइमाः । छवया हये मफुत धाःसा द्रःच्छि दां बौ पुले माली ।” गांयापिं मनूतयसं थ्व खँ थुइके मफया पण्डितयाथाय् वना न्यंवन । वं धाल - “छिमिसं छुं धन्दा कायेम्वाः ।” जाकि म्वाःगुया अर्थ खः च्वकि । (२) लः म्वाःगुया अर्थ खः सीत (ओस) । (३) जासी म्वाःगुया अर्थ खः जा मथुनिगु न्हूगु कसिचा । (४) भुतुली देखुइ म्वाःगुया अर्थ खः च्याना च्वंगु सिं स्वकाया भुतु । (५) मि म्वाःगुया अर्थ खः अरणी (सिं) च्वला उकिं पिहाँ वःगु मि । (६) सिं च्याके म्वाःगुया अर्थ खः गंगु सिमा हः । (७) थुकथं वं स्वाभाविक मि त्वःता अरणीयागु मि च्याका सिमा हः आदि च्याका पाउँगु जा न्हूगु कसि तथा जा थुया छाप तथा मिजै नं मखु मिसा नं मखुया अर्थ नपुंसकम्ह मनूया पाखें अले (८) लं हये म्वाःगुया अर्थ महामार्गं मवसें यःबुं लैचां यकिं” धका धाल । इमिसं अथे हे याना बिल । जुजुं न्यन - “थ्व न्ह्यसःया खँ सुनां सिइका काःगु ?” “महौषध पण्डितं” धयागु खँ न्यना जुजु साप हे लयताल -

फियागु खँ- हानं छन्हुया दिनय् पण्डितयात परीक्षा याना स्वयेया नितिं गांयापिं मनूतयथाय् उजं बिया छवत - “जि जुलसा हुस्लुं चुला म्हितेगु इच्छा जुल । लायकुलि दुगु पुलांगु फिं निला तःगु खिपः पुलां जुया भ्वाथः जुइ धुंकल । फियागु छपु खिपः निला बिइके छवया हति । बिया हये मफुत धाःसा द्रःच्छि दांया बौ पुले माली ।” मस्युगु कारणं गांयापिं मनूत वना पण्डितयाके न्यंवन । पण्डितं बिचाः यात- “थ्व नं प्रति-प्रश्न न्यना जवाफ काये माःगु खँ जुल । वं गांयापिं मनूतयत् धन्दा काये म्वाः धका आश्वस्त याना खँ ल्हाये फुपिं, खँ सःपिं निम्ह स्वम्ह मनूतयत् सःतका धाल - “हँ, जुजुयात धाः हँ - ‘देव ! गांयापिं मनूतयसं फियागु खिपः तःपुगु अथवा चिपुगु गपायपुगु माः धयागु खँ मसिया च्वन । पुलांगु फियागु खिपः छगू पाखति अथवा प्यलङ्कति नमुना बिया बिज्याहँ । जिमिसं उगु फियागु खिपः नमुना स्वया निला हये’ । यदि जुजुं जिमिगु राजदरबारय् अजागु खिपः गुबलें हे दयका तःगु मदु धका धाल धाःसा थये धा - ‘महाराज ! यदि छपिके हे अजागु खिपः मदुसा प्राचीन यवमज्झक गांयापिं मनूतयसं फियागु खिपः गुकथं निले फइ ?” इमिसं नं अथे हे धाःवन । जुजुं इमिगु खँ न्यना इमिके न्यन - “थुगु प्रति-प्रश्न सुनां मती तःगु ?” “पण्डितं” धयागु खँ न्यना जुजु तःसकं लयताल ।

पुखूया खँ- हानं छन्हुया दिनय् गांयापिं मनूतयत् उजं बिया हल- “जुजुया लखय् म्हिते मास्ति वल । न्याथी प्रकारयागु पलेस्वानं त्वपुइक हवया च्वंगु न्हूगु पुखू छगू छवया हति । छवया हये मफुत धाःसा द्रःच्छि दांया बौ पुले माली ।” इमिसं पण्डितयाके न्यंवन । वं थ्व खँ न्यना बिचाः यात - “थ्व नं प्रति-प्रश्न याना हे थुइके माःगु खँ जुल ।” वं खँ ल्हाये सःपिं, खँ ल्हाये छाःपिं छध्व मनूत सःतके छवया धाल- “छपिं हँ । अले लखय् म्हिति अले मिखा ह्याउंसे च्वंका, प्याःगु सँ फँ फँ तथा, प्याःगु वस्तं पुना, नाःतिं म्हय् भ्याता भ्यातां बुला ल्हातय् खिपः, कथि, गल, अप्पा ज्वना जुजुया राजदरबारयागु मूल प्रवेश द्वारय् हँ ।” अले राजद्वारय् वना जुजुयात सूचना बिइके छव । अनुमति बिइवं दुने वना धाः हँ - “महाराज ! छपिसं प्राचीन यवमज्झक गांयापिं मनूतयत् पुखू ल्ह्यया हति धका उजं दयका बिज्यात । उकिं जिमिसं छपित

लायकगु तःपुखू छगू ज्वना वयागु खः । परन्तु व जंगलय् च्वंम्ह जुया नितिं छपिनिगु नगर, प्यखेरं पःखा, गाः, अट्टालिका आदि खना ग्याना गिना खिपः चफुना बिस्सू वना जंगलय् तुं वन । जिमिसं वयात अप्पां कयका, कथिं दाया नं रोके याये मफुत । छपिंके दुगु जंगलं हया तःगु पुखू पलखया नितिं ज्या कायेत बिया बिज्याहूँ । जिमिसं छपिनिगु पुखूयात जोते याना वयात ब्वना हये ।” थथे धायेबले यदि जुजुं जिमिसं जंगलं गुबले पुखू हया तयागु मद्दु, हानं पुखू हय्केत मेगु पुखू जोते याना हल धयागु खँ मस्यू धका धाल धाःसा थथे धाल - “अथेसा यवमज्झक गामवासी मनूतयसं गुकथं पुखू ल्हय्या हयेगु ?” इमिसं अथे हे याना धाःवन । जुजुं नं पण्डितं धया हःगु खँ धका सिइका तःसकं लय्ताल ।

उद्यानयागु खँ- हानं छन्हुया दिनय् उजं बिया हल- “जिमि उद्यान क्रीडा याये मास्ति वल । जिमिगु उद्यान पुलां जुल । यवमज्झक गांयापिसं बांलाक स्वाँ ह्वया च्वंगु सिमात दुगु उद्यान छ्वया हति । पण्डितं थ्व नं प्रति-प्रश्नयागु विषय खः धका सिइका मनूतयत् धन्दा कायेम्वाः धका आश्वस्त याना मनूत छ्वया न्हापाथे तुं धाय्के छ्वत ।

अनलि जुजुं सन्तुष्ट जुया सेनकयाके न्यन - “पण्डितयात सःतके छ्वये ला ?” वं (अभ्र नं) लाभया प्रति ईर्ष्याया कारणं धाल - “थुलिं पण्डित जुइ मखु । अभ्र पिपा स्वया बिज्याहूँ ।” वयागु खँ न्यना जुजुं बिचाः यात - “महौषध पण्डितं बाल-प्रश्नं हे जिगु मन त्याका काल । अथे थथिंजागु मूढगु परीक्षा व प्रति-प्रश्नयागु खँय् जा वयागु ब्याख्या बुद्धयागु समानगु खः । सेनकं थजाम्ह पण्डितयात वय्के बिइ मखु । जित सेनक पण्डित छु यायेत माःगु दु ? वयात आः थथे ब्वना हये माल ।” जुजु तःसकं भव्यतालं तयारी याना उगु गांपाखे प्रस्थान यात । जुजुं मंगल सलया म्हय् च्वना वना च्वंबले सलया तुति बँ तज्याना च्वंगु ह्वतय् स्वचाना त्वःधुल । जुजुं अनं तुं नगरय् लिहाँ वन । अबले सेनक वया न्यंवल - “महाराज ! पण्डितयात हयेत यवमज्झक गामय् सवारी जुया बिज्यानागु ला ?”

“खः, पण्डित !”

“महाराज ! छपिसं जित अहित चिन्तक भाःपिया बिज्यात । जिं सरकारयागु पाउलय् बारम्बार विन्ति जाहेरी यायेक यायेकं छलपोलं थुगु प्रकारं थःगु इच्छाकथं पिहाँ बिज्यात । न्हापांगु पटकय् हे मंगल सलया तुति त्वःधुइका वये माल ।” वयागु खँ न्यना जुजु न्वं मवासे सुम्क च्वन ।

हानं छन्हुया दिनय् जुजुं सेनकलिसे सल्लाह याना धाल - “सेनक ! छु महौषध पण्डितयात सःतके छ्वये ला ?” “अथेसा महाराज ! छपिं स्वयं सवारी मजुसे दूतयात छ्वया बिज्याहूँ अले जिपिं छंथाय् वये त्यनागु दु धका धाय्के छ्वया बिज्याहूँ । जिमिम्ह सलया तुति त्वःधुल । अस्सतर सल अथवा श्रेष्ठतरम्ह सल छ्वया हति ।” यदि अस्सतर सल छ्वया हल धाःसा व थः स्वयं हे वइ । यदि श्रेष्ठतरम्ह सल छ्वया हल धाःसा बौम्हसियात छ्वया हइ । थ्व नं भीगु छगू प्रश्न हे जुइ । जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले अथे हे धया दूत छ्वया बिल ।

पण्डितं दूतयागु खँ न्यना बिचाः यात - “जुजुं जित व बौयात स्वये मास्ति वयकल । व थः बौयाथाय् वन अले वयात प्रणाम याना धाल- “तात ! जुजुं छपित व जित नाप लाये मास्ति वयका च्वन । छपिं न्हापां द्रःच्छिपिं सेठत ब्वना बिज्याहूँ । वनेबले खाली ल्हातं मवंसे न्हूगु घ्यः थना चन्दनं दयका तःगु ठेकी ज्वना बिज्याहूँ । जुजुं छपिलिसे कुशलक्षेमया खँ न्यनेधुंका छपित थःत ल्वःगु आसनय् फेतु धका धाइ । छपिसं अजागु आसन स्वया फेतू बिज्याहूँ । छपिं फेतुना च्वंगु इलय् लाक्क हे जि थ्यंकः वये । जुजुं जिंके नं कुशलक्षेमया खँ न्यनेधुंका धाइ - “पण्डित ! थःत ल्वःगु आसन् स्वया फेतु ।” अबले जिं छपिनिपाखे

स्वये छपिसं उगु संकेतयात सिइका आसनं दना थथे धया बिज्याहूँ- “महौषध पण्डित थुगु आसनय् फेतु ।” थौं छगू प्रश्न पूवनी ।

वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । अले वं धाःथें हे याना वना जुजुयात थः दरबारया धवाखाय् च्वं च्वनागु सूचं बिइके छवत । दुहाँ वनेगु अनुमति दयेवं दुने वना जुजुयात नमस्कार याना छखेलिकक दना च्वन । जुजुं नं वयागु कुशलायागु खँ न्यनेधुका न्यन - “गृहपति ! छंम्ह काय् महौषध पण्डित गन दु ?” “देव ! वया च्वंगु दु ।” जुजुं नं “वया च्वन” धयागु खँ न्यना लयताया धाल - “थःत ल्वःगु आसन सिइका फेतु ।” वं थःत उचितगु आसन सिइका छखेलिकक फेतुत ।

बोधिसत्त्व थःत बांलाक तिसा वसतं समाये याना द्वःच्छिम्ह मिजंमस्त ब्वना समाये याना तःगु रथय् च्वना नगरय् दुहाँ वन । अथे वना च्वंबले गालं पिने छम्ह गधायात खना थः बःलापिं पासापितं ज्या ब्वल - “थ्व गधायात लिना यंका ज्वना हाले मजीक म्हुतुइ क्वातुकक चिना, तुति प्यपां चिना कापतं भुनां ब्वहलय् तया कुबिया हति ।” इमिसं अथे हे यात । बोधिसत्त्वं नं भव्यरूपं नगरय् दुहाँ वन । जनताया मन बोधिसत्त्वयात स्वयेत व वयागु प्रशंसा यायेगुलि लगे जुल । मनूत हाला जुल - “थुम्ह श्रीवर्धन सेठया काय् खः महौषध पण्डित धयाम्ह । जन्म जूगु इलय् ल्हातय् वासः ज्वना जन्म जूम्ह । थ्वं परीक्षाया नितिं न्यंगु थुलिमच्छि प्रश्नतयगु प्रति-प्रश्नत सिइकूम्ह । वं राजदरबारया धवाखाय् थ्यंका थः थ्यंगुया सूचं बिइके छवत । जुजुं न्यनेवं तःसकं लयताया धाल - “जिमि काय् महौषध पण्डित थ्यंकः वा ।” द्वःच्छिम्ह मस्त सहित व राजदरबारय् थहाँ वन । अले जुजुयात प्रणाम याना छखेलिकक दना च्वन ।

जुजुं वयात खनेवं लयताल अले नाइक खँ ल्हाल्हां कुशलक्षेमया खँ न्यना धाल - “पण्डित ! थःत योग्यगु आसन सिइका उकी फेतु ।” वं थः बौयात पुलुकक स्वल । बौम्हं स्वगु मिखाया भाय् सिइका दना बिया धाल - “पण्डित ! थुगु आसनय् फेतु ।” व उकी फेतुत । वयात अन फेतूगु खना सेनक, पुक्कुस, कोविन्द, देविन्द व मेमेपिं कापिं मूर्खतयसं लापा थाना तःसकं न्हिला गिजे यात - “थजाम्ह कांम्ह मूर्खयात पण्डित धया च्वन । थ्वं थः बौयात आसनं थना थः फेतुल । वयात पण्डित धायेगु योग्य मजू ।” जुजुया ख्वाः नं कुतुं वंथें जुल ।

बोधिसत्त्वं न्यन- “महाराज ! छु, मन स्यंका बिज्यानागु लाकि छु ?” “खः, पण्डित ! मन स्यन । छंगु बारे न्यनागु जुलसा बांला, दर्शन जुलसा बांमलात ।”

“छु कारणं ?”

“बौयात थना आसनय् फेतूगुलिं ।”

“महाराज ! छु छपिसं दक्व थासय् बौयात काय्या सिबे श्रेष्ठम्ह भाःपियागु ला ?”

“खः, पण्डित !”

“महाराज ! छु छपिसं जिमिथाय् अश्वतर सल अथवा वया सिबे श्रेष्ठतरम्ह छवया हति धका उजं दय्का बिज्यानागु मखुला ?” थथे न्यनां वं दना उपिं मिजं मस्तेत स्वल अले छिमिसं ज्वना हम्ह गधा न्ह्योने तये हति धका धाल । उकियात काय्के छवत अले जुजुयागु चरणय् गौतुइका न्यन - “महाराज ! थ्व गधायागु मू गुलि वं ?”

“यदि ज्या ख्यले दुम्ह खःसा च्यागू कार्षापण वनी ।”

“थ्वयागु सम्बन्धं श्रेष्ठम्ह मिसाम्ह सलया कोखं बूम्ह खच्चरयागु मूल्य गुलि जुइ ?”

“पण्डित ! अमल्य ।”

“देव ! थथे छाया धया बिज्यानागु ? छु नकतिनि हे जक सकतां थासय् कायपिं स्वयां बौ हे तःधं जुइ धका छपिसं धया बिज्यानागु मखुला ?” यदि थ्व खँ सत्य खः धयागु जूसा छपिनिगु मतअनुसारं खच्चर सिबे गधा हे श्रेष्ठम्ह खः । छु महाराज ! छपिनि पण्डितपिसं थुलि खँ हे मसिइकं लापा थाना न्हिला च्वन । अहो ! छपिनि पण्डितपिनिगु प्रज्ञा ! थुपिं गनं हया तयापिं खः ? थुकथं वं प्यम्ह पण्डितपित गिजे याना छगू निपातय् च्वंगु थुगु गाथाद्वारा जुजुयात सम्बोधन याना धाल -

“हंचि तुवं एवमञ्जसि ‘सेय्यो, पुत्तेन पिता’ति राजसेट्ट ।
हन्दस्सतरस्स ते अयं, अस्सतरस्स हि गद्रभो पिता’ति” ॥

“हे राजश्रेष्ठ ! यदि छपिनि मान्यताकथं न्ह्यागु अवस्थाय् नं काय्या सिबे बौ श्रेष्ठम्ह जुइ धयागु खःसा अस्सतर (खच्चर) सिबे थुम्ह गधा हे श्रेष्ठम्ह जुल छायाकि अस्सतर (खच्चर) या बौ गधा हे खः ।”

थुलि धया जुजुयात धाल - “महाराज ! यदि काय्या सिबे बौ श्रेष्ठम्ह खःसा थःगु हित साधनया नितिं बौयात कया बिज्याहुँ अले यदि बौयासिबे काय् श्रेष्ठम्ह खः धयागु जूसा जित कया बिज्याहुँ ।”

जुजु लयताया खुसी जुल । सारा राजपरिषदं “थुम्ह पण्डितं न्ह्यसःयात पाय्छिकथं समाधान याना बिल धाधां साधुकार बिल । मनूतय्सं चुट्की न्यायकल अले द्वलंदः वसः कापः आक्सय् वांछ्वत । प्यंम्हं पण्डितपिनि खाः पाउँकल । मांबौपिनिगु उपकार गुणयात म्हसिइकेगुली बोधिसत्त्वथे जांम्ह मेपिं सुं दइ मखु । वं थथे छाया याःगु ? बौयागु अपमान यायेया नितिं मखु । जुजुं “खच्चर छ्वया हति अथवा श्रेष्ठतरम्ह धका धाय्का छ्वया हःगु न्ह्यसःयात समाधान यायेया नितिं, थःगु पाण्डित्य क्यनेया नितिं व प्यम्ह पण्डितपित निष्प्रभ यायेया नितिं हे वं अथे याःगु खः ।

गद्रभ-प्रश्न क्वचाल ।

जुजुं लयताया सुगन्धित लखं लुंयागु भारी कया सेठया ल्हातय् लः हाय्का धाल - “प्राचीन यवमञ्जक गांयात जुजुपाखें ब्यूगु भाःपिया उकियात उपभोग या ।” अले हानं उजं दय्कल - बाकी सेठत थुम्ह सेठया हे सेवकत जु । अनलि बोधिसत्त्वया मांया नितिं सकतां तिसात बिया छ्वत । जुजु गद्रभ-प्रश्न न्यना थपाय्सकं प्रभावित जुलकि बोधिसत्त्वयात थःम्ह काय् दय्केगु इच्छां जुजुं सेठयात धाल - “गृहपति ! थुम्ह महौषध पण्डितयात जिमि काय् दय्का लःल्हाना ब्यु ।”

“देव ! थ्व आःतकं मचा हे तिति । अम्ह नं थ्वयागु म्हुतुं दुरु बास वनी । तःधिक जुइवं छपिनिथाय् वइ ।”

जुजुं वयात लिहाँ वनेत प्रेरित याना धाल - “गृहपति ! आर्वनिसें थ्वया प्रति ममत्त्व त्वःता ब्यु । थौनिसें जिमि काय् जुल । जिं थः काय्यात पोषण याना तये ।”

वं जुजुयात प्रणाम यात, पण्डितयात घयपुल अले वयात छाती न्याक्क कस्सिक घयपुल, छचनय् चुप्पा नल अले वयात उपदेश बिल । वं नं बौयात प्रणाम याना बिदा बिया धाल - “तात ! चिन्ता काये म्वाः ।”

जुजुं पण्डितयाके न्यन - “तात ! दरबारया दुने च्वना जा नयेगु लाकि पिने च्वना ?” वं जिमि पासापिं यक्व दु, जित भोजन पिने च्वना हे याये माली धका बिचाः याना जि पिने च्वना हे भोजन याये धका लिसः बिल । जुजुं वयात च्वने योग्यगु छेंय् बिइके बिया, द्वःच्छिम्ह मस्तलिसे इमित नं खर्च बिइके

बिया अले मेमेगु सामानत नं व्यवस्था याके बिल । अनं लिपानिसें वं जुजुयागु सेवाय् च्वं च्वन । जुजु नं वयात परीक्षा याना स्वयेया नितिं उत्सुकम्ह जुया च्वंगु जुल ।

उगु इलय् नगरया दक्षिण ध्वाखाया लिकक पुखूया सिथय् छमा ताइबःसिमाय् क्वःतय्गु स्वैय् मणिरत्न दुगु जुया च्वन । उकियागु किचः पुखुली खने दुगु जुया च्वन । जुजुयात पुखुली मणि दु धका खबर बिल । वं सेनकयात सःता न्यन - “पुखुली मणि खने दया च्वन । उकियात गुकथं लिकायेगु ?” लिसः बिल - “लः लिकया लिकायेमाः ।” जुजुं वयात हे ध्व ज्या जिम्मा बिया “अथेसा अथे हे या” धका याकल । वं यक्व दय्क मनूत मुंकल अले लः व ध्याचः लिकाय्के बिल अथे हे जमिन म्हुइकल नं मणि खने मंत । पुखुली लः जाय्केवं हानं मणियागु किचः खने दत । वं निकोगु पटकय् नं अथे हे यात । परन्तु मणि लुइका काये मफु ।

अनंलि जुजुं पण्डितयात सःतके छ्वया न्यन - “पुखुली मणि छगः खने दया च्वन । सेनकं लः व ध्याचः लिकाये धुंकल हानं जमिन नं म्हुइ धुंकल । अथेनं मणि लुया मवः । पुखुलि लः जाय्केवं हानं मणि खने दत । छु छं मणि लिकया बिये फुला ?” “महाराज ! ध्व छुं तःधंगु खँ मखु । बिज्याहुँ, जिं क्यने फु ।” जुजु लय्ताया खुसी जुल - “थौं पण्डितयागु ज्ञानबल स्वये दइगु जुल ।” मनूतय्सं भुंका व पुखूया सिथय् थ्यंकः वन ।

बोधिसत्त्वं पूखूसिथय् दना मणियात स्वये साथं थुगु मणि पुष्करणी (पुखुली) स दुगु मखु । थुगु मणि ताइबःसिमाय् दयेमाः अले वं धाल - “देव ! पुखुली मणि दुगु मखु ।”

“छु लखय् खने दया च्वंगु मखंला ?”

वं देमाय् लः तया क्यना धाल - “देव ! पुखुली जक मणि खने दुगु मखु, लः दुगु देमाय् नं खने दया च्वंगु दु ।”

“पण्डित ! अथेसा मणि गन दय्माः ले ?”

“देव ! पुखुली खने दुगु मणियागु किचः जक खः, मणि मखु । मणि जुलसा थुगु ताइबःसिमाय् च्वंगु कोयागु स्वैय् दु । मनूतय्त गय्का काय्के छ्वया बिज्याहुँ ।”

जुजुं अथे याका मणि काय्के छ्वत । पण्डितं व कया जुजुया ल्हाती तया बिल । जनतां साधुकार बिल अले सेनकयात गिजे याना बोधिसत्त्वयात प्रशंसा यायेगु यात - “मणिरत्नयात ताइबःसिमाय् त्वःता सेनकं बःलापिं मनूत हया पुखू स्यंकल । पण्डित धयाम्ह महौषधथें जाम्ह जुइमाः । जुजुं नं वयात थःम्हं क्वखाया तःगु मोतिमाः वयात बिल अले द्रःच्छम्ह मस्तय्त नं मोतिया चुरि छपाः छपाः बिल । अनुयायीपिं ब्वना बोधिसत्त्वया नितिं छुं रोकतोक मदय्क सेवाय् वये वने दइगु नियम दय्का बिल ।

भिंगूगु न्ह्यसः क्वचाल ।

हानं छन्हुया दिनय् जुजु विदेह पण्डित ब्वना उद्यानय् वन । उगु इलय् ध्वाखा फुसय् तोरणय् छम्ह म्हालिकाय्चा च्वं च्वन । वं जुजु वया च्वंगु खना क्हाँ वया बँय् च्वना क्वछुना च्वन । जुजुं वयागु ज्याखँ खना पण्डितयाके न्यन - “पण्डित ! ध्व म्हालिकाय्चां छु याना च्वंगु ?”

“महाराज ! छपिनिगु सेवाय् वया च्वंगु ।”

“यदि अथे खःसा जिमिगु सेवा निष्फल मजुइमा, वयात भोग्य वस्तुत विइके ब्यु ।”

“देव ! ध्वयात मेमेगु भोग्य वस्तुत माःगु मद्दु, ध्वया नितिं भोजन हे पर्याप्त जू ।”

“ध्वं छु नइ ?”

“देव ! ला ।”

“ध्वयात गुलि ला नके माल ?”

“देव ! दां दांछि ध्यवाया दःसा गा ।”

जुजुं छम्ह मनूयात आज्ञा बिल - “जुजुथें जाम्हसिनं व्यूगु बक्स दां दांछियागु योग्य मजू, ध्वयात न्हियान्हिथं बागू मासा मूल्यया ला हया नकि ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले अबलेनिसें अथे हे याना नकेगु यात । छन्हूया दिनय् उपोसथया दिं जूगुलिं ला न्यायेगु मद्दुगुलिं वं व हे आधा मासाया दांयात ह्वः खना का तया वयात क्वखाय्का बिल । थुकिं याना वयात अभिमान वल । व हे दिनय् जुजु हानं उद्यानय् वन । वं जुजुयात वःगु खना धनया कारणं पिहाँ वःगु अभिमानं याना लुखा फुसय् च्वना तोरणं कुहाँ मवसे अन हे च्वना छर्थो संका जुजुलिसे थःगु धनयागु तुलना यायां बिचाः यात - “हे विदेह ! छंके धन आपाः दु लाकि जिके दु ?” जुजुं म्हालिकाय्चां अथे याना च्वंगु खना न्यन - “पण्डित ! मेमेगु दिनय्थें थौं ध्व कुहाँ मवः । छु कारण ?” जुजुं न्हापांगु गाथा धाल -

“नायं पुरे उन्नमति, तोरणगे ककण्टको ।
महोसध विजानाहि, केन थद्वो ककण्टको’ति” ॥

“थुम्ह म्हालिकाय्चा थौंथे न्हापा तोरणय् च्वना मच्चनिम्ह खः । हे महौषध ! थौं ध्व म्हालिकाय्चा छाया घमण्डी जुल धयागु खँ छं सिइका का ।”

पण्डितं उपोसथ दिं जूगु कारणं राजपुरुषं ला कया हये मफुत जुइमाः, उकिं वयागु गःपतय् बच्छि मासायागु ध्यवा घाना व्यूगु दय्माः उकिं हे ध्व अभिमानीम्ह जूगु जुइमाः धयागु खँ सिइका थुगु गाथा धाल-

“अलद्धपुब्बं लद्धान, अह्ममासं ककण्टको ।
अतिमञ्जति राजानं, वेदेहं मिथिलग्गह’न्ति” ॥

“थौंतक गुबले मद्दुगु बच्छि मासा दयेवं म्हालिकाय्चां मिथिलाया जुजु विदेह राजायात जिके नं सम्पत्ति दुम्ह खः धका अवहेलना याना च्वन ।”

जुजुं उम्ह मनूयात सःता न्यना स्वत । वं यथार्थ खँ बिनित्ति यात । सुयाकें न्यना स्वये म्वाःक सर्वज्ञबुद्धथें पण्डितं म्हालिकाय्चियागु भाव सिइका काःगु जुल धयागु सिइका जुजु तःसकं लयताल अले पण्डितयात प्यंगु धवाखां आम्वदानी जुइगु कर बक्सिस बिल । जुजुं म्हालिकाय्चा खना तंम्वया वयागु भोजन बन्द याना बिये मास्ति वय्कल । पण्डितं वयात - “थथे यायेगु अनुचित जुइ” धया गन ।

ककण्टक-प्रश्न क्वचाल ।

मिथिलाय् पिङ्गुत्तर धयाम्ह माणवक छम्ह दु । वं तक्षशिला वना अन प्रसिद्धम्ह आचार्ययाके शिल्प याकनं सय्के सिइके याना काल । वं आचार्ययात निमन्त्रणा बिया वनेत उजं पचन । उगु कुलय् गजागु दस्तुर दु धाःसा, बिया छवये त्यःम्ह ल्यासेम्ह म्हाचाय्मचा छेंय् दःसा वयात दकले तःधिकम्ह शिष्यमचायात विवाह याना बिइ माःगु जुया च्वन । उम्ह आचार्यया म्हाचाय् छम्ह दुगु जुया च्वन, बांलाम्ह, देवप्सराथें च्वंम्ह । वं वयात धाल - “तात ! जिं छंत थःम्ह म्हाचाय्मचा बिया च्वना । वयात ज्वना हूँ ।” व ल्याय्म्ह

मनू अभाग्यम्ह व अलक्षिनम्ह जुया च्वन । वं वयात खंबले यः मताल । मयःसां नं वं आचार्ययागु खें न्यने माःगुलिं वं “ज्यू” धया स्वीकार याना काल । ब्राह्मणं वयात थःम्ह म्हचाय् बिया छवत । बहनिया इलय् बांलाक छाय्पिया तःगु शयनागारय् दचना च्वंबले वयाम्ह मिसा वया शय्याय् भातलिसे दचंबल । उम्ह माणवक जुलसा उम्ह सुलक्षणम्ह मिसा नापं दचनेगु कर्म व पुण्य मगाःगुलिं ग्याना शय्यां कुहाँ वया बैय् दचंबन । व नं कुहाँ वया वलिसे दचंबन । अलक्षिनम्हलिसे लक्ष्मीया मेल मजूगु जुया च्वन । कलाम्ह शय्याय् हे दचना च्वन । व बैये हे दचना च्वन । थुकथं छ्वाः बिते जुल । वयात ब्वना आचार्ययात प्रणाम याना बिदा कया वन । लैय् इमि दथुइ न्वंतकं मतू । मं मदयक मं मदयक विवाह याना ब्यूम्ह कला ब्वना निम्ह मिथिला थ्यंकः वन । नगरं भतिचा तापाक फल ज्वाय् ज्वाय् सया च्वंगु उदुम्बर सिमा छमा दुगु जुया च्वन । पिङ्गुतरं व खना नये मास्ति वयकल । व सिमाय् गया फल नल । मिसाम्हं नं नये पित्याना सिमाक्वय् वना धाःवन – “जित नं फल कुतुका हति ।” वं लिसः बिल – “छु छं ल्हाः तुति मदुला ? थः हे सिमाय् गया न ।” व नं सिमाय् गया फल नया च्वन । वं वयात सिमाय् गया च्वंगु खना थः काचा काचां कुहाँ वया सिमाक्वय् कंत छ्वालं द्रंचिना “जि अलक्षिनम्ह पाखें मुक्त जुल” धाधां बिस्सू वन । व सिमां कुहाँ वये मफुगु कारणं अन हे च्वं च्वन ।

उद्यान-क्रीडा यायेगु क्वचाय्का जुजु सनिलय् किसिम्हय् च्वना नगरय् लिहाँ वया च्वंबले जुजुं वयात अन च्वना च्वंगु खना वया प्रति आसक्त जुल । जुजुं उम्ह मिसाया भात दुम्ह खः अथवा मखु बुभ्ने याके बिल । वं लिसः बिल – “कुलं बिया हःबले जिमि भात दुगु खः परन्तु वं जित थन त्वःता बिस्सू वन ।” अमात्यं थ्व खें जुजुयात कन । “थुवा मदुगु वस्तु जुजुयागु जुइ” भाःपिया जुजुं वयात सिमां क्वकया किसिम्हय् तया राजदरबारय् यंका अभिषेक याना वडामहारानी दयका बिल । जुजुयात व यःम्ह जुल, मनयात ज्वंम्ह जुल । उदुम्बर सिमाय् खंम्ह जूगुलिं व उदुम्बरादेवी नामं हे प्रसिद्धम्ह जुल ।

छन्हुया दिनय् जुजु वनिगु ध्वाखासिथय् गांयापिं मनूत लें मर्मत याना च्वंगु जुया च्वन । पिङ्गुतर नं ज्यामि ज्या यायां, धोतिं चिना, त्वकु ज्वना लें दयका च्वंगु जुया च्वन । लें दयके सिमधनिबले हे जुजु उदुम्बरादेवी ब्वना रथय् च्वना वया च्वन । उदुम्बरादेवी नं उम्ह अलक्षिनम्हं लें दयका च्वंगु खना “थुम्ह अलक्षिनं जिथें जाम्ह लक्ष्मी दया नं धारण याये मफुम्ह धका मती लुइका फिसिक्क न्हिल । जुजुं व न्ह्यूगु खना तें पिकया न्यन – “छाय् न्हिलागु ?” “देव ! थुम्ह लें दयका च्वंम्ह मनू जिमि न्हापायाम्ह भात खः । थ्वं जित उदुम्बर सिमाय् थ्छ्ववया कं छ्वालं द्रंचिना बिस्सू वंगु खः । जिं थ्वयात खना थथे बिचाः यानाकि जिथें जाम्ह लक्ष्मीयात धारण याये मफुम्ह” धका मती तया न्हिलागु खः । जुजुं तलवार ल्हवना – “छं मखुगु खें ल्हात । मेपिं सुयातं खना न्ह्यूगु जुइमाः । छंत स्याना बिये ।” व ग्याना भयभीत जुया धाल – “देव ! थःम्ह पण्डितपिकं न्यना स्वया बिज्याहूँ ।” जुजुं सेनकयाके न्यन – “छं थ्वं धाःगु खँय् विश्वास याना ला ?” सेनकं लिसः बिल – “देव ! मयाना । थथिंजाम्ह मिसायात सुनां त्वःता बिस्सू वनी ?” लानिं वयागु खें न्यना भन् हे ग्याना भयभीत जुल । अनलि जुजुं “सेनकं छु सिइ, थ्व खें पण्डितयाके न्यना स्वये माल” धका बिचाः याना गाथा धाल –

“इत्थी सिया रूपवती, सा च सीलवती सिया ।
पुरिसो तं न इच्छेय्य, सद्दहासि महोसधा’ति ॥”

“मिसा बांलाम्ह नं अले सदाचारीम्ह जूसां नं मनुखं वयात इच्छा मयाःगु खँय् – हे महौषध ! छु थ्व खँय् छंत विश्वास दुला ?”

थुगु खें न्यना पण्डितं गाथा धाल –

“सदहामि महाराज, पुरिसो दुब्भगो सिया ।
सिरी च काळकणी च, न समेन्ति कुदाचन’न्ति” ॥

“महाराज ! जिं मनु अभाग्यम्ह जुइ फु धयागु खँय् विश्वास याना । लक्ष्मी व अलक्षिन गुबलें नापं च्वनी मखु ।”

जुजुं वयागु खँ न्यने दुगु कारणं वं तँ पिमकाल । वयागु नुगः सिचुल । जुजुं लय्ताया खुसी जुया छगू लाख दां पण्डितयात बक्सिस बिल । अले धाल - “पण्डित ! यदि छ थन मदुगु जूसा जिं मूर्खम्ह सेनकयागु खँ न्यना थर्थिंजाम्ह स्त्रीरत्न तंका च्वने मालिम्ह जुइगु । आः छंगु हे कारणं जित थ्व दत ।” अनंलि लानिं नं जुजुयात नमस्कार याना धाल - “देव ! पण्डितयागु कारणं हे जिगु ज्यान बचे जूगु जुल । जित महौषधयात किजा दय्का बिज्यायेगु वरदान बिया बिज्याहुँ ।”

“ज्यु, देवी ! जिं छंत थुगु वर बियागु जुल । ना, का ।”

“देव ! थनिंनिसें जिं थःम्ह किजायात सासाःगु वस्तु मबिइकं नये मखु । आर्वलि इलय् व्यलय् न्ह्याबलें नं खापा चाय्का किजायाथाय् सासाःगु बिइके छवयेत जित वर बिया बिज्याहुँ ।”

“ज्यु, भद्रे ! थ्व वरदान नं का ।”

श्रीकालकणी-प्रश्न क्वचाल ।

छन्हु मेगु हे दिनय् जलपान यायेधुंका तापाक न्यासि वना च्वंबले जुजुं छम्ह दुगुचा व छम्ह खिचाया मैत्रीपूर्वक च्वना च्वंगु खन । उम्ह दुगुचां किसिगलय् किसितयत् नके हया तःगु किसिं मननिगु घाय् नया च्वन । किसिमागःनं वयात दाया पितिना हल । व चिल्लाय् दंक हाला बिस्युं वना च्वंबले छम्हसिनं व्वाये वया वयागु जनुफातय् यांकया छत्थु कथिं दाल । दुगुचा तःसकं स्याःगुलिं जँ चातुइका विशब्द विशब्द हाहां व्वाय् वना राजदरबारया तःजागु पःखा क्वय् लिधना गोतुला च्वन ।

व हे दिनय् जुजुया भुतुली क्वय्, छचंगु आदि नया तःधिक जूम्ह खिचां भुतुसुवालं जा थुया पिने दना चःति गंका च्वंबले न्यां व लाया गन्ध नताया सह याना च्वने मफुगुलिं भुतुली दुहाँ वना पुस्पा कुतुका ला नल । थलय् पुस्पा कुतुं वःगु सः ताःबले भुतुसुवानं भुतुली दुहाँ वना स्वंबले खिचायात खन । अले खापा तिना कथि आदिं दाये फक्व दाल । नःगु ला अन हे ल्हवया व चिल्लाय्दंक हाला बिस्युं वन । भुतुसुवानं नं वयात पिने बिस्युं वंगु खना लिना यंका वयागु जनुफातय् यांकया दाल । वं नं जनुफा क्वच्छुइका तुति छपा ल्हवल्हवं गन दुगुचा दुगु खः अन हे वन । अले दुगुचां न्यन - “पासा ! छं जनुफा क्वच्छुका वया च्वन । छु छंत वायु-रोग जकं जुल ला ?” खिचां नं न्यन - “छं नं ला जनुफा क्वच्छुका च्वंगु दु । छु छंगु म्हय् नं वायुं कष्ट जकं ब्यूगुला ?” वं थःगु खँ कन । अनंलि दुगुचां न्यन - “छु हानं नं भुतुली वने फुला ?” “वने मफुत । वन धाःसा ज्यान बचे जुइ मखु । छु ले छ किसिगलय् वने फुला ?” “जि नं अन वने मफु । वन धाःसा जिगु नं ज्यान बचे जुइ मखु ।”

इमिसं आः भ्नीपिं गथे याना म्वायेगु धका बिचाः यात । दुगुचां धाल - “यदि भ्नीपिं मिले जुये फत धाःसा छगू उपाय दु ।” “अथेसा धा ।” “पासा ! थनिंनिसें छ किसिगलय् वनेगु या । किसिमागलं छ घाय् नइम्ह धका शंका याइ मखु । छं जिगु नितिं घाय् कया हया ब्यु । जि भुतुली वने । भुतुसुवानं जि ला नइम्ह धका शंका याइ मखु । जिं छंगु नितिं ला कया हये ।” इपिं निम्हसिनं थुगु उपाय बांला धका स्वीकार यात । खिचा किसिगलय् वन । अन वं घाय् छम्ह म्हुती तया हया दरबारया तःजागु पःखा क्वय्

तये हल । मेहं नं भुतुली वना म्हुतुइ जायक लापाय् तया वयात अन हे तये हयेगु यात । खिचां ला नइगु व दुगुचां घाय् नयेगु यात । थुगु उपायं इपिं मिलेचले जुया प्रसन्नतापूर्वक तःजागु पःखा क्वय् च्वं च्वन । जुजुं थुमिगु मित्र-धर्म खना बिचाः यात - ध्वयां न्ह्यो थजागु खें स्वये म्दु । आः थुपिं शत्रु जुया नं मित्रतापूर्वक च्वं च्वंगु खना च्वना । थ्व खँयात कया प्रश्न (न्ह्यसः) दय्का पण्डितपिंके खें न्यने माल । गुम्हसिनं थुगु न्ह्यसःया लिसः बिये फइ मखु, वयात राष्ट्रं पितिना छ्वये । गुम्हसिनं लिसः बिइ फइ वयात थजाम्ह मेम्ह पण्डित म्दु धका भाःपिया वयात भारीनक्सां सत्कार याये । थौं जुलसा लिबात । कन्हे सेवाय् वःपिंके न्यने माली ।” कन्हेखुन्हुया दिनय् पण्डितत वयागु सेवाय् वया च्वं वयेवं वं न्ह्यसः न्यना थुगु गाथा धाल -

“येसं न कदाचि भूतपुब्बं, सख्यं सत्तपदम्मिमस्मि लोके ।
जाता अमित्ता दुवे सहाया, पटिसन्थाय चरन्ति किस्स हेतू’ति” ॥

“थुगु लोकय् गुपिं गुबले मैत्रीपूर्वक न्हेपला तकं पला छिना मर्वपिं खः, इपिं शत्रुत थवंथवय् मित्र जुया च्वन । थुपिं छु कारणं मिले जुया च्वंगु ?”

थुलि धया हानं थथे धाल -

“यदि मे अज्ज पातरासकाले, पज्हं न सक्कुण्येय्याथ वत्तुमेतं ।
रड्ढा पब्बाजयिस्सामि वो सब्बे, न हि मत्थो दुप्पञ्जजातिकेही’ति” ॥

“यदि थौं जि सुथसिया जा नयेगु ईया दुने जिगु थुगु न्ह्यसःया लिसः बिइ मफुत धाःसा छिपिं सकसितं पितिना छ्वये । मूर्खतयसं जिगु खें सिइके फइ मखु ।”

सेनक (जुजुया न्ह्योने) दकले न्हापांगु आसनय् फेतुना च्वंगु व पण्डित दकसिबे सिथय्या आसनय् फेतुना च्वन । पण्डितं जुजुं न्यंगु न्ह्यसःया सम्बन्धय् बिचाः याना स्वःबले थःगु छुं स्पष्ट विचार लुया मवःसेली मनं मनं बिचाः यात - “थुम्ह जुजु जुलसा अत्यन्त धवां बुद्धिम्ह खः । थुम्ह जुजुं थःगु विचारं चिन्तना याना “थुगु न्ह्यसः न्यने फइ मखु । थ्वं छु नं छुं खंगु अवश्य दयेमाः । छन्हुयागु भाखा बिल धाःसा थुगु न्ह्यसःयात जिं समाधान याना बिये फु । सेनकं न्ह्यागुसां त्वहः तया थौंया दिन छन्हु अवकाश फवसां ज्यू ।” बाकी प्यम्हसितं नं खिरुंसे च्वंगु छैय् दुहाँ वनेथें जुल । इमिसं नं छुं लुइके मफुत । सेनकं बोधिसत्त्वयागु मनया खें सिइकेत बोधिसत्त्वया पाखे स्वल । वं नं वया पाखे स्वल । सेनकं स्वःगु धाचाकाचां हे पण्डितयाके नं थुगु खँय् छुं न्ह्यसः म्दुनि, उकिं छन्हुया अवकाश माःगु धयागु खें सिइकल । वं बिचाः यात - “ध्वयागु मनोरथ पूर्वका बिये ।” विश्वस्त ढंगं वं जुजुलिसे तःसकं हररं न्ह्यन्ह्यं न्यन - “महाराज ! न्ह्यसःया लिसः बिये मफुत धाःसा जिपिं सकसितं देशं पितिना छ्वया विज्यायेगु ला ? बिचाः याना विज्याहूँ । थ्व नं छगू प्रश्न ला ? जिमिसं थजागु न्ह्यसःया लिसः बिये मफु धयागु जुइ हे मखु । अथेनं थ्व भतिचा गम्भीर जुया दुष्कर जुया च्वंगु प्रश्न जनताया न्ह्योने तुरन्त हे लिसः बिइत अःपू मजू । एकान्तय् बिचाः याना लिपा छपित हे कं वये । जिमित अवकाश बिया विज्याहूँ ।” वं बोधिसत्त्वयागु बिचाः याना निपु गाथात धाल -

“महाजनसमागमम्हि घोरे, जनकोलाहलसङ्गमम्हि जाते ।
विक्खित्तमना अनेकचित्ता, पज्हं न सक्कुणोम वत्तुमेतं ॥

“एकग्गचित्ताव एकमेका, रहसि गता अत्थं निचिन्तयित्वा ।
पविवेके सम्मसित्वान धीरा, अथ वक्खन्ति जनिन्द एतमत्थ’न्ति” ॥

“हे जनेन्द्र ! जनतायागु म्वःम्वः भीड दुथाय् मनूतयगु कालाकुलु हाःसः दयेवं मन थीथीपाखे व्वया वने फुगुलिं थीथी मनय् खँ वाले फुगुलिं न्ह्यसःया लिसः बिइ मफये यः ।”

“एकाग्र-चित्त जुया एकान्तय् थुगु खँय् बिचाः याना, हे जनेन्द्र ! पण्डितजनपिसं परामर्श याना थुकिया खँ कं वये ।”

विदेह जुजुं सेनकयागु खँ न्यना मन सुख मतायकल अथेनं जुजुं हुकुम बिल - “ज्यू, अथेसा बांलाक बिचाः याना कं वा ।” थथे धया वं इमित ख्यात - “लिसः बिये मफुत धाःसा देशं पितिना छूवयेगु अवश्य ।” प्यम्हं पण्डितत राजदरबारं कुहाँ वल । सेनकं मेपित धाल - “तात ! जुजुं सूक्ष्मगु प्रश्न न्यंगु दु । कने मफुत धायेवं भीत तःधंगु विपत्ति वइ । छिमिसं थथःगु स्वास्थययात अनुकूलगु भोजन याना बांलाक बिचाः याना स्व ।” इपिं सकले थथःगु छेंय् लिहाँ वन ।

पण्डित नं दना वना उदुम्बरादेवीयाथाय् वना न्यंवन - “देवी ! थौ व म्हिग जुजु अप्वः याना गन च्वं च्वना बिज्यागु ?” “तात ! लिबाक तक झ्याःखापा चाय्का झ्यालं स्वस्वं लिरथिरु जुया च्वंगु ।” अनंलि बोधिसत्त्वं मनं मनं बिचाः यात - “जुजुं थुखेपाखें छुं खंगु जुइमाः ।” अन वना, पिने स्वयेवं राजदरबारया पःखा क्वसं दुगुचा व खिचा निम्हसियागु मेलमिलाप जुया च्वंगु खना हे जुजुयागु मनय् थुगु न्ह्यसः दना वःगु जुइमाः धका सिइकल । थुगु खँय् निश्चिन्त जुया व थःगु छेंय् लिहाँ वन । मेपिं स्वम्ह अमात्यपिं छुं मखंकूसे चिन्ता यायां सेनकया छेंय् वन । वं इमिके न्यन - “न्ह्यसःया खँय् बिचाः याना लिसः लुइका वये धुनला ?” “आचार्य ! लुइके मधुनानि ।” “यदि अथे खःसा जुजुं भीत देशं पितिना छूवइगु जुल । छु यायेगु ?” “मधुनानि, जिं नं छुं लुइके मफुनि ।” “छपिंथें जाम्हसिनं लुइके मफु धाःसा जिमिसं छु लुइके फइ ? जुजुया न्ह्योने धाःसा भीसं लिपा बिचाः याना कं वये धका सिंहनाद याना वयागु जुल । लिसः बिये मफुत धाःसा जुजुं तँ पिकाइ, छु यायेगु ?”

“भीसं थुगु न्ह्यसःया लिसः लुइके फइ मखुत । पण्डितं सच्चिद्रगू गुणां मयाक थुगु खँय् बिचाः यात जुइमाः । नु, वयाथाय् वने नु ।”

इपिं प्यम्हं बोधिसत्त्वया लुखाक्वय् थ्यंकः वन । थःपिं वयागु खबर बिइके छूवत । दुने वना (वयाके) कुशल खँ न्यनेधुंका छखेलिकक दना च्वन अले बोधिसत्त्वयाके न्यन - “पण्डित ! छु छं न्ह्यसःया लिसः लुइका काये धुनला ?” “जिं मलुइकूसा सुनां लुइका काइ ? खः, जिं लुइका कायेधुन ।”

“अथेसा जिमित नं कं ।”

बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “यदि जिं थुमित मकन धाःसा जुजुं थुमित पितिना छूवइ अले जित न्हेगू रत्नं पूजा याइ । थुपिं मूर्खत मस्यनेमा उकिं थुमित नं कना बिये । वं प्यम्हसितं चिजागु आसनय् फेतुइका ल्हाः निपां ज्वजलपा बिन्ति याकल अले जुजुं खंगु खँ धका मकंसे धाल - “जुजुं न्यनीबले थथे धा ।” वं प्यम्हसिया नितिं पालि भाषां प्यपु गाथा दय्का इमित स्यना बिल । इपिं सरखुन्हुया दिनय् जुजुयागु सेवाय् थ्यंकः वना आसनय् फेतूवन । जुजुं सेनकयाके न्यन - “सेनक ! छुंके न्ह्यसःया लिसः वल ला ?”

“महाराज ! जिके मवःसा सुयाके वइ ?”

“अथेसा कं ।”

“देव ! न्यना बिज्याहूँ ।” वं लुमंथें गाथा व्वना यंकल -

“उगपुत्तराजपुत्तियानं, उरब्भस्स मंसं पियं मनापं ।

न सुनखस्स ते अदेन्ति मंसं, अथ मेण्डस्स सुणेन सख्यमस्सा’ति” ॥

“अमात्यपुत्रपित व राजपुत्रपित दुगुचिया ला नये यः, खिचायागु ला नये मयः । उकिं दुगुचा व खिचाया दथुइ त्वाय् पासा जूगु जुइमाः ।”

गाथा ब्वना न्यंकूसां नं सेनकं थुकिया अर्थ मस्यूगु जुया च्वन । जुजुं खँ न्यनेवं थूगु जुया च्वन । उकिं जुजुया स्वयेबले सेनकं स्यू धका विचाः याना “आः जिं पुक्कुसयाके न्यने ।” अले जुजुं पुक्कुसयाके न्ह्यसः तल । पुक्कुसं धाल - “छु जि जक पण्डित मखुम्ह ला ?” वं नं थः लुमंथें गाथा ब्वना न्यंकल -

“चम्मं विहनन्ति एळकस्स, अस्सपिडुत्थरस्सुखस्स हेतु ।
न च ते सुनखस्स अत्थरन्ति, अथ मेण्डस्स सुणेन सख्यमस्सा’ति” ॥

“दुगुचिया छ्चंगु सलम्हय् सुखासनया नितिं लाइगु खः । खिचायागु छ्चंगु लाइ मखुगु जुया च्वन । उकिं दुगुचा व खिचाया दथुइ त्वाय् पासा जूगु जुइमाः ।”

थुकिया अर्थ नं वं मस्यू । अर्थ नं जुजुं खँ थुइवं थ्वं नं स्यू धका भाःपिल । अले जुजुं कामिन्द्रयाके न्ह्यसः तल । वं नं गाथा धाल -

“आवेल्लितसिङ्गिको हि मेण्डो, न च सुनखस्स विसाणकानि अत्थि ।
तिणभक्खो मंसभोजनो च, अथ मेण्डस्स सुणेन सख्यमस्सा’ति” ॥

“दुगुचिया न्येकू चातु । खिचायां न्येकू दइ मखु । छ्मह घाँय् नइम्ह जूसा मेम्ह ला नइम्ह । उकिं दुगुचा व खिचाया दथुइ त्वाय् पासा जूगु जुइमाः ।”

जुजुं स्वयेबले वं नं खँ स्यू धका भाःपिल अले देविन्द्रयाके न्ह्यसः न्यन । वं नं थःम्हं लुमंका तःथें गाथा ब्वना न्यंकल ।

“तिणमासि पलासमासि मेण्डो, न च सुनखो तिणमासि नो पलासं ।
गण्हेय्य सुणो ससं बिळारं, अथ मेण्डस्स सुणेन सख्यमस्सा’ति” ॥

“दुगुचां घाँय् व सिमा हः न । खिचां घाँय् मनः, सिमा हः नं मनः । खिचां खराचा व भौचा ज्वना नइ । उकिं दुगुचा व खिचाया दथुइ त्वाय् पासा जूगु जुइमाः ।”

अनंलि पण्डितयाके न्यन - “तात ! छं थुगु न्ह्यसःया खँ स्यूला ?”

“महाराज ! अवीचि नरकं निसें भवाग्रतक जि छ्मह त्वःता मेपिं सुनां थुगु न्ह्यसःया लिसः सिइका काइ ?”

“अथेसा धा ।”

“महाराज ! न्यना बिज्याहूँ ।” धया थःम्हं उकिया खँ स्यूगुयात क्यनेया नितिं थुपिं निपु गाथात धाल -

“अट्टुपदो चतुष्पदस्स, मेण्डो अट्टनखो अदिस्समानो ।
छादियमाहरती अयं इमस्स, मंसं आहरती अयं अमुस्स ॥
“पासादवरगतो विदेहसेट्ठो, वीतिहारं अज्जमज्जभोजनानं ।
अइक्खि किर सक्खिकं जनिन्दो, बुभुक्कस्स पुण्णंमुखस्स चेत’न्ति” ॥

“प्यपा तुति दुम्ह व च्याथाय् खने मदुगु लुसि दुम्ह प्यपां चूम्हसिया नितिं खिचां घाँय्मोसु हया बिइ अले वं वया नितिं ला कया हया बिइ ।”

“राजदरबारय् च्वना च्वंम्ह श्रेष्ठम्ह विदेह जुजुं छम्हं मेम्हसिया नितिं नसा हया ब्यूपिं दुगुचा व खिचायात खन । हे जनेन्द्र ! विदेह जुजुं साक्षी जुया खन ।”

जुजुं मेपिसं बोधिसत्त्वया पाखें न्यना सिइकूगु धयागु खँ मस्यूगु जुया च्वन । न्याम्हसिनं थथःपिनिगु प्रज्ञाबलं सिइका काःगु धका भाःपिया जुजु लय्ताल अले थुगु गाथा धाल -

“लाभा वत मे अनप्परूपा, यस्स मेदिसा पण्डिता कुलम्हि ।
पञ्हस्स गम्भीरगतं निपुणमत्थं, पटिविज्जन्ति सुभासितेन धीरा’ति” ॥

“ध्व जिगु दरबारया नितिं तःसकं तःधंगु लाभ जुल, जिगु कुलय् थथिंजापिं धीरपण्डितपिं दुगु जुल गुपिसं गम्भीर स्वयां गम्भीरगु विषययात सिइका सुभाषित याना कना बिल ।”

इपिं खना लय्ताःगुलिं उगु लय्ताःगुयात प्रकट याना क्यनेमाल धका बिचाः याना गाथा धाल -

“अस्सतरिरथञ्च एकमेकं, फीतं गामवरञ्च एकमेकं ।
सब्बेसं वो दम्मि पण्डितानं, परमप्पतीतमनो सुभासितेना’ति” ॥

“छम्ह छम्ह अस्सतर (खच्चर) सल व रथ, छगू छगू गां म्हतिं म्हतिं जिं थुपिं दक्व पण्डितपिं सुभाषित खना लय्ताया बक्सिस बिया च्वना ।”

द्वादसनिपातय् च्वंगु मेण्डक-प्रश्न क्वचाल ।

उदुम्बरादेवीं सेनक आदि प्यम्हसिनं पण्डितया पाखें सिइका न्ह्यसःया लिसः ब्यूगु खँ सिइवं जुजुं सिम्पू व कय्गूया ग्वःतकं छुटे याना मस्वःसे न्याम्हसितं समानरूपं सत्कार यात धयागु खँ सिइका “जिमि किजायात बिस्कंकथं सत्कार याये म्वाः ला ?” धका बिचाः यात । लानि जुजुयाथाय् वना न्यंवन - “देव ! थुगु न्ह्यसःया लिसः सुनां बिल ?” “भद्रे ! न्याम्हं पण्डितपिसं ।” “देव ! प्यम्हसिनं उगु न्ह्यसःया खँ सुयाके न्यना सिइका काःगु ?” “भद्रे ! मस्यू ।” “महाराज ! इमिसं छु सिइ ? इपिं मूर्खत नष्ट जुया मवनेमा धका पण्डितं हे इमित न्ह्यसःया लिसः स्यना ब्यूगु खः । छपिसं सकसितं समानरूपं सम्मान याना बिज्यात । ध्व अनुचित खः । पण्डितयात विशेषकथं यायेमाः । पण्डितया पाखें हे मेपिसं खँ सिइकूगु” धयागु खँ पण्डितं मकंगु सिइका जुजु लय्ताल अले पण्डितयात अतिरिक्त (मेमेगु तं) सत्कार यायेगु इच्छा तथा “ज्यू, अथेसा थःम्ह किजायाके छगू न्ह्यसः न्यना लिसः बिइवं आपालं सत्कार याना बिये” धका मती तल । जुजुं न्ह्यसःयागु खँय् बिचाः याना श्रीमन्द सम्बन्धय् न्ह्यसः लुइकल । छन्हुया दिनय् न्याम्हं पण्डितपिं सेवाय् वया मं तय्क फेतुना च्वपिं जुजुं न्यन - “सेनक ! न्ह्यसः छगू न्यने त्यना ।” “देव ! न्यना बिज्याहूँ ।” जुजुं श्रीमन्दया न्ह्यसःयागु न्हापांगु गाथा धाल -

“पञ्जायुपेतं सिरिया विहीनं, यसस्सिनं वापि अपेतपञ्जं ।
पुच्छामि तं सेनक एतमत्थं, कमेत्थ सेय्यो कुसला वदन्ती’ति” ॥

“छम्ह मनु प्रज्ञावान्म्ह परन्तु लक्ष्मीपति (ध्यबा दुम्ह) मखुम्ह दु मेम्ह यशस्वीम्ह जूसां प्रज्ञा मदुम्ह दु । हे सेनक ! जिं छंके ध्व खँ न्यना च्वना - स्यूपिं मनूतय्सां गुम्हसित श्रेष्ठम्ह धका धाइ ।”

थुगु न्ह्यसः सेनकया कुल परम्परागत वया च्वंगु प्रश्न खः । उकिं वं तुरन्त लिसः बिल -

“धीरा च बाला च हवे जनिन्द, सिम्पूपपन्ना च असिम्पिनो च ।
सुजातिमन्तोपि अजातिमस्स, यसस्सिनो पेसकरा भवन्ति ।
एतम्पि दिस्वान अहं वदामि, पञ्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“हे राजन् ! धैर्यवान्पिं (बुद्धिमानीपिं) अथवा मूर्खपिं, सःपिं, मसःपिं सकसिनं श्रेष्ठ जातियापिं मनूत जुया नं (हीन कुलय) जन्म जूम्ह धनीम्ह मनूया च्यो जूवनी । थ्व खँ खंका नं जिं धया च्वना प्रज्ञावान् तुच्छ खः, श्रीमान् (श्री दुम्ह) हे श्रेष्ठम्ह खः ।”

जुजुं थुगु न्ह्यसः मेपिं स्वम्हसिके मन्यसे लिक्क फेतुना च्वंम्ह महौषध पण्डितयाके न्यन -

“तुवम्पि पुच्छामि अनोमपञ्ज, महोसध केवलधम्मदस्सि ।
बालं यसस्सि पण्डितं अप्पभोगं, कमेत्थ सेय्यो कुसला वदन्ती’ति” ॥

“हे बहुप्रज्ञ ! हे केवलधर्म खंम्ह महौषध पण्डित ! जिं छंके नं थ्व हे खँ न्यना च्वना - स्यूपिं मनूतयसं गुम्हसित श्रेष्ठम्ह धका धाइ ।”

अनलि बोधिसत्त्वं धाल - “महाराज ! न्यना विज्याहँ” -

“पापानि कम्मनि करोति बालो, इधमेव सेय्यो इति मञ्जमानो ।
इधलोकदस्सी परलोकमदस्सी, उभयत्थ बालो कलिम्मगहेसि ।
एतम्पि दिस्वान अहं वदामि, पञ्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“थन हे सकतां श्रेयस्कर भापिइपिं मूर्खतयसं पापकर्म याइ । थुगु लोकयात जक खंका च्वंम्ह व परलोकयात मखंम्ह मूर्खम्ह निगुलिं थासय् पापया भागी जुया च्वनी । थ्व खँ खंका नं जिं धया च्वना - यशस्वीम्ह मूर्खया सिबे बर प्रज्ञावान् हे श्रेष्ठ जू ।”

थ्व खँ न्यना जुजुं सेनकयाके न्यन - “पण्डितं प्रज्ञावान् हे श्रेष्ठ जू धका धया च्वन ।” “महाराज ! महौषध मचा तिनि । आः तकं वयागु म्हुतुं (मांयागु) दुहयागु गन्ध वःनि । थ्वं छु खँ सिइ ?” वं थुगु गाथा धाल -

“निसिम्पमेतं विदधाति भोगं, न बन्धुवा न सरीरवण्णो यो ।
पस्सेळ्मूगं सुखमेधमानं, सिरी हि नं भजते गोरविन्दं ।
एतम्पि दिस्वान अहं वदामि, पञ्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“शिल्प अर्थात् ज्ञानबुद्धिं धनी याना विइ मखु, परिवार विइ मखु, न त शरीरयात बांलाका हे विइ । थुम्ह महामूर्खम्हसिनं सुख भोग याना च्वंगु स्वया विज्याहँ- लक्ष्मी थुम्ह गोरिमन्द (गोविन्द)^{१४} याथाय् च्वं च्वंगु । थ्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

थ्व खँ न्यना जुजुं धाल - “महौषध पण्डित ! थ्वं छु धया च्वंगु ?” पण्डितं ब्यूगु लिसः खः - “देव ! सेनकं छु स्यू धका । गथे जा वाना च्वंथाय् च्वंम्ह कोखंथे अथवा धौ वाना च्वंथाय् नयेत सना च्वंम्ह खिचार्थे थ्वं न्ह्याथाय् नं धन जक खना च्वन । वं थःगु छचनय् लाय् त्यंगु कथि मखं । देव ! न्यना विज्याहँ ।” वं थुगु गाथा धाल -

१४. सेठ विशेषया नां । थ्वयागु सम्बन्धय् सिइकेया माःपिसं महौषध महाजातक पृ. ६३ स्वये बहःजू ।

“लद्धा सुखं मज्जति अप्पपज्जो, दुक्खेन फुट्ठोपि पमोहमेति ।
आगन्तुना दुक्खसुखेन फुट्ठो, पवेधति वारिचरोव घम्मे ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“मूर्खम्ह मनु भतिचा सुख दयेवं प्रमादी जुया जुइ, दुःखयागु स्पर्श यायेवं मूढ जुइम्ह जुइ । न्ह्योने वःगु (आगन्तुक) सुख दुःखयागु स्पर्श अथे हे छटपटे जुइ गथे क्वाःगु फिसलय् लाःम्ह न्याँ । ध्व खँ नं खंका जिं धया च्वना यशस्वीम्ह मूर्खया सिबे बरु प्रज्ञावान् हे श्रेष्ठ जू ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं धाल - “आचार्य ! ध्व गजागु खँ खः ?” सेनकं धाल - “देव ! ध्वं छुं मस्यू । मनूतय्गु खँ त्वःता बिज्याहूँ । जंगलय् बुया वःगु सिमाय् फलफुल ज्वाँय् ज्वाँय् सया च्वथाय् भंगःपंछित तर्कं अन वनी” धया सेनकं गाथा धाल -

“दुमं यथा सादुफलं अरज्जे, समन्ततो समभिसरन्ति पक्खी ।
एवम्मि अहं सधनं सभोगं, बहुज्जनो भजति अत्थहेतु ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“गथे जंगलय् स्वादिष्टगु फल ज्वाँय् ज्वाँय् सःगु सिमाय् भंगःपंछित प्यखेरं भुना च्वनिगु खः अथे हे धनीम्ह, सम्पत्ति दुम्ह मनूयात अर्थयागु इच्छां आपालं मनूत प्यखेरं भुना च्वनी । थुगु खँयात नं स्वया नं जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं धाल - “तात ! ध्व गजागु खः ?” पण्डितं धाल - “थुम्ह तःगःगु प्वाः दुम्ह भोरिवालं छु स्यू धका ? देव ! न्यना बिज्याहूँ” धया पण्डितं थुगु गाथा धाल -

“न साधु बलवा बालो, साहसा विन्दते धनं ।
कन्दन्तमेतं दुम्पेधं, कट्टन्ति निरयं भुसं ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“मूर्खम्ह बलवान्म्ह ठीक मजू । वं जवर्जस्ती याना मेपिनिगु धनया भोग याइ । उम्ह मूर्खयात नं नरकपालतय्सं दाया ख्वय्का साला यकी । थुगु खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावान्म्ह हे श्रेष्ठ जू ।”

महौषध पण्डितं थुगु खँ कनेवं जुजुं - “सेनक ! ध्व छु खँ खः ?” धका न्यन । सेनकं हानं थुगु गाथा धाल -

“या काचि नज्जो गङ्गमभिस्सवन्ति, सब्बाव ता नामगोत्तं जहन्ति ।
गङ्गा समुद्धं पटिपज्जमाना, न खायते इद्धिं पज्जोपि लोके ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“गुलिं नं नदीत समुद्रय् वना मिले जूवन, इपिं सकसिनं थथःगु नां गोत्र त्वःता बिइ । हानं गङ्गा नं समुद्रय् क्वबाना खने मदया वनी । दुनिया ऋद्धिवानुपिनिपाखे भुके जुया च्वनी । ध्व खँ नं खंका सिइका जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

हानं जुजुं धाल - “पण्डित ! ध्व छु खः ?” “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ” धया वं थुपिं निपु गाथात धाल -

“यमेतमक्खा उदधिं महन्तं, सवन्ति नज्जो सब्बकालमसङ्गं ।
सो सागरो निच्चमुळारवेगो, वेलं न अच्चेति महासमुद्धो ॥

“एवमि बालस्स पजप्पितानि, पज्जं न अच्छेति सिरी कदाचि ।
एतमि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“ध्वं गुगु (नकतिनि) दक्वं नदीत थथःगु नदीया नां व रूप तंका समुद्रय् मिले जूगु खँ न्ह्यथन व जुलसा वेगवान् महासमुद्रं गुबलें थःगु सीमा उल्लंघन मयाः । थुकथं मूर्खं म्वाः मदुगु खँ ल्हाना च्वन । लक्ष्मी गुबलें नं प्रज्ञाया सिबे च्वय् लाःम्ह जुइ मखु । ध्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावान्म्ह हे श्रेष्ठ जू ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं धाल- “सेनक ! खँ छु खः ?” “देव ! न्यना बिज्याहूँ” धया वं थुगु गाथा धाल -

“असज्जतो चेपि परेसमत्थं, भणाति सन्धानगतो यसस्सी ।
तस्सेव तं रुहति जातिमज्जे, सिरी हि नं कारयते न पज्जा ।
एतमि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“न्यायाधीशया पदय् फेतुना च्वंम्ह दुराचारीम्ह श्रीमान् दुम्ह नं यदि स्वामीयात स्वामी मखुम्ह व स्वामी मखुम्हसित स्वामी दय्का बिल धाःसां जातियापिनि दथुइ वयागु निर्णय मान्य जुइ । ध्व ज्या लक्ष्मी याकी, प्रज्ञां मखु । ध्व खँ खना नं जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

हानं जुजुं थये धाल - “तात ! ध्व छु खँ खः ?” “अथेसा, देव ! न्यना बिज्याहूँ । मूर्खम्ह सेनकं छु स्यू धका ।” धया थुगु गाथा धाल -

“परस्स वा अत्तनो वापि हेतु, बालो मुसा भासति अप्पपज्जो ।
सो निन्दितो होति सभाय मज्जे, पच्छापि सो दुग्गतिगामी होति ।
एतमि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“मेपिनि नितिं अथवा थःपिंगु हे नितिं यदि अल्पप्रज्ञम्ह मूर्खं मखुगु खँ ल्हात धाःसा वयात सभाय निन्दित याइ अले परलोकय् नं दुर्गती थ्यंकः वनी । ध्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावान्म्ह हे श्रेष्ठ जू ।”

अनलि सेनकं गाथा धाल -

“अत्थमि चे भासति भूरिपज्जो, अनाब्बिहयो अप्पधनो दल्लिहो ।
न तस्स तं रुहति जातिमज्जे, सिरी च पज्जाणवतो न होति ।
एतमि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“यदि अल्प धनीम्ह, अलक्ष्मीपति फ्वर्गीम्ह परन्तु प्रज्ञावान्म्हं यथार्थगु खँ ल्हाःसां नं वयागु खँयात जातियापिसं प्रामाणिकरूपय् मान्यता विइ मखु । ध्व खँ खना नं जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

हानं जुजुं “तात ! छु खँ खः ?” धका धायेवं “सेनकं छु स्यू धका, ध्व थुगु जन्म (लोक) यात जक स्वया च्वन, मेगु जन्म (परलोक) यात मस्वः” धया पण्डितं थुगु गाथा धाल -

“परस्स वा अत्तनो वापि हेतु, न भासति अलिकं भूरिपज्जो ।
सो पूजितो होति सभाय मज्जे, पच्छापि सो सुग्गतिगामी होति ।
एतमि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“मेपिनि नितिं अथवा थःगु नितिं जूसां प्रज्ञावान्मह मनुखं मखुगु खँ ल्हाइ मखु । व सभाया दथुइ पूजित जुइ अले परलोकयू नं व सुगतिस ध्यकः वनी । थ्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावान्मह हे श्रेष्ठ जू ।”

अनंलि सेनकं गाथा धाल -

“हत्थी गवास्सा मणिकुण्डला च, थियो च इद्धेसु कुलेसु जाता ।
सब्बाव ता उपभोगा भवन्ति, इद्धस्स पोसस्स अनिद्धिमन्तो ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“किसि, म्ये, द्वहँ, सल, मणिकुण्डल चाचा व ल्यासेपिं मिसात - थुपिं सकतां धनी कुलय् दया च्वनी । दक्व ऐश्वर्यहीन प्राणीपिं ऐश्वर्यवान्पिनि भोग्यवस्तु बने जुया च्वनी । थ्व खँ खना नं जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

अनंलि पण्डितं “थ्व छुं स्यूम्ह मखु धका” धया थःगु खँ कनेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“असंविहितकम्मन्तं बालं दुम्मेधमन्तिनं, सिरी जहति दुम्मेधं जिण्णं व उरगो तचं ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“गुम्हसिया ज्याखँ ताले मलाः, गुम्हसिया सल्लाहकार मूर्खम्ह खः अले गुम्ह थः स्वयं मूर्ख खः, वयात लक्ष्मी अथे हे याना त्वःता वनी गथे सर्पं थःगु पुलांगु बिखु त्वःता वनीथे । थ्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावान्मह हे श्रेष्ठ जू ।”

जुजुं हानं धाल - “थ्व गजागु खँ खः ?” धका धाःबले सेनकं धाल - “देव ! थुम्ह मचां छुं मस्यू । न्यना बिज्याहूँ” धया अले हानं पण्डितयात अप्रतिभ (निस्तसाहित) याये धका मती तया थुगु गाथा धाल -

“पञ्च पण्डिता मयं भदन्ते, सब्बे पज्जलिका उपट्टिता ।
त्वं नो अभिभुय्य इस्सरोसि, सक्कोव भूतपति देवराजा ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जो निहीनो सिरीमाव सेय्यो’ति” ॥

“जिपिं न्याम्हं पण्डितपिं भदन्तया न्त्योने ल्हाः ज्वजलपा दना च्वना । छुपिं जिमि सकसिया दकले च्वय्याम्ह ईश्वर खः, गथे भूतपति देवेन्द्र शक । थ्व खँ खना नं जिं धया च्वना - प्रज्ञावान्या सिबे बरु लक्ष्मीपति हे श्रेष्ठ जू ।”

थ्व खँ न्यंबले सेनकं पाय्छिकथं धाःगु जुल धका जुजुं बिचाः यात । छु जिमि कायं थ्वयागु मतयात खण्डन याना मेगु खँ कने फइला ? थथे मती लुइका वं धाल- “पण्डित ! आः छु खँ दु ?” परन्तु सेनकया थजागु धापूयात खण्डन यायेत बोधिसत्त्व छम्ह त्वःता मेपिं सुनानं फइ मखुगु जुया च्वन । उकिं बोधिसत्त्वं थःगु प्रज्ञाबलं उकियात खण्डन यायां धाल - “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ ।” थुलि धया थुगु गाथा धाल -

“दासोव पज्जस्स यसस्सि बालो, अत्थेसु जातेसु तथाविधेसु ।
यं पण्डितो निपुणं संविधेति, सम्मोहमापज्जति तत्थ बालो ।
एतम्मि दिस्वान अहं वदामि, पज्जोव सेय्यो न यसस्सि बालो’ति” ॥

“अजागु अवसर वयेवं यशस्वी मूर्ख प्रज्ञावान्या च्यो जूवइ । गुगु खँयात पण्डितं पायुद्धिकथं थुइका काइ, उगु विषयय् मूर्ख मूढ जुया वाताहाँ च्वने माली । थ्व खँ नं खंका जिं धया च्वना - यशस्वी मूर्खम्ह सिबे बरु प्रज्ञावानम्ह हे श्रेष्ठ जू ।”

बोधिसत्त्वं थुकथं प्रज्ञायागु आनिशंस (प्रताप) यात क्यना बिइवं जुजुं धाल - “सेनक ! यदि फःसा लिसः ब्यु ।” वयात अथे जुल गथे कोथाय् तया तःगु धन गाय्व जूथें जुल । व अप्रतिभ जुल, छ्चो क्वच्छुइका फेतुना बिचाः यात । यदि वं छुं खँ धाल धाःसा द्रःच्छिपु गाथां नं थुगु जातक क्वचाइ मखु । गुगु इलय् व अप्रतिभ जुया फेतुना च्वंगु खः उगु हे इलय् तःधंगु बाः वय्का हयेथें याना बोधिसत्त्वं हे तुं प्रज्ञायागु बारे कया मेमेगु नं प्रशंसा यायां थुगु गाथा धाल -

“अद्वा हि पञ्जाव सतं पसत्था, कन्ता सिरी भोगरता मनुस्सा ।
जाणञ्च बुद्धानमतुल्यरूपं, पञ्जं न अच्चेति सिरी कदाची”ति” ॥

“निश्चय नं सत्पुरुषपिसं प्रज्ञायागु हे जक प्रशंसा याः । भोगय् लगे जूपिं मनूतय्त जक लक्ष्मी यः ताइ । बुद्धपिनिगु ज्ञान हे जक अतुलनीय जुइ । लक्ष्मी गुबले प्रज्ञायात बुके फइ मखु ।”

थ्व बोधिसत्त्वयागु ब्याख्या न्यना जुजु लय्ताया खुशी जुल । वं सुपाचं वा वय्का ब्युगुथें याना बोधिसत्त्वयात पूजा यायां गाथा धाल -

“यं तं अपुच्छिम्ह अकित्तयी नो, महोसध केवलधम्मदस्सी ।
गवं सहस्सं उसभञ्च नागं, आजञ्जयुत्ते च रथे दस इमे ।
पञ्हस्स वेय्याकरणेन तुट्ठो, ददामि ते गामवरानि सोळसा”ति” ॥

“गुलि नं खँ जिं छंके न्यना उपिं ब्याक्वं छं लिसः बिल । हे महौषध ! छ् हे जक धर्म खंम्ह (धर्मदर्शी) खः । जिं छंगु न्त्यसःया लिसलं लय्ताया द्रःच्छिम्ह सात, द्रहंत, किसि, भिंपिं सलत जोते याना तःगु भिगू रथ व भिंखुगू भिभिंगु गांत बक्सिस बियागु जुल ।”

नीगुगु निपातय् च्वंगु श्रीमन्द-प्रश्न क्वचाल ।

अबलेनिसें बोधिसत्त्वयाके आपालं आपाः ऐश्वर्य बढे जुल । थुपिं सकतांया खँय् उदुम्बरादेवी हे बिचाः याना तया तल । व भिंखुदँ दयेवं लानिं बिचाः यात - “जिमि किजा आः मचा मखुत । वयागु ऐश्वर्य नं यक्व दये धुंकल । थ्वयात विवाह याना बिये जिल ।” लानिं थ्व खँ जुजुयात धाल । जुजुं थ्व खँ न्यना लय्ताया खुशी जुल अले धाल - “ज्यू, अथेसा छं खँ न्यंकि ।” लानिं वयात खँ न्यंकल । वं स्वीकार याःगु सिइका लानिं वयात धाल - “अथेसा तात ! मिसा माला हये माल ।” “शायद थुमिसं माला हःम्ह जिगु मनं मज्वंम्ह लाये फु, बरु जिं थःम्हं हे माला हये” धका बिचाः याना बोधिसत्त्वं लिसः बिल “देवी ! छुं दिं तक जुजुयात छुं धाये मत्यनि । जिं मिसा छम्ह थःम्हं हे माला थः यःगु खँ छंत कना बिये ।”

“तात ! छं स्वया, अथे हे या ।”

वं देवीयात नमस्कार यात अले थःगु छँय् वना पासापित दुसाःखँ ल्हाना भेष बदले याना, सुजिकातयगु मुलुसुका आदियागु प्वः छप्वः ज्वना याकचा हे उत्तर धवाखां पिहाँ वना उत्तर यवमज्झक गामय् वन ।

उगु इलय् अनयाम्ह पुलांगु छगू सेठ-कुल दरिद्र जुइ धुंकूगु जुया च्वन । उगु कुलयाम्ह अमरादेवी धयाम्ह मिसामचा छम्ह साप हे बांलाम्ह, सकतां लक्षण दुम्ह व पुण्यवतीम्ह जुया च्वन । व उखुन्हुया दिनय् सुथन्हापनं हे छ्वालुक जा थुया, बौया बूई नसा नकः वनेगु इच्छां छैनं पिहां वया लैय् वना च्वन । बोधिसत्त्वं वयात वया च्वंगु खना बिचाः यात - “थुम्ह मिसा लक्षणं युक्तम्ह खः । यदि अविवाहितम्ह जूसा जिमिम्ह चरण-सेविका यायेत योग्यम्ह खः ।” वं नं वयात खनेसाथं हे मती तल - “यदि थजाम्ह मनूया छेय् वने दसा जिं कुटुम्ब (परिवार) पाले याये फुम्ह जुइ ।” बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “जिं मस्यू, ध्व विवाह जुइ धुंकूम्ह खः अथवा मधुनिम्ह खः । हस्त मुद्राद्वारा जिं न्ह्यसः न्यने माल । यदि पण्डितम्ह मिसा जूसा वं थुइका काइ ।” वं तापाक दना हे ल्हाः म्हुचित । वं जिके विवाह जुइ धुंकूम्ह खः लाकि मखु धयागु न्यना च्वंम्ह धका सिइका काल अले थगु ल्हाः चकंका क्यन । वं सिइका काल अले लिक्क वना न्यन - “भद्रे ! छंगु नां छु खः ?”

“स्वामी ! जिगु नां अजागु खः गुगु भूत, भविष्य वा वर्तमान (काल) य् मदु ।”

“भद्रे ! लोकय् अमर सुं मदु । छंगु नां अमरा जुइमाः ।”

“खः, स्वामी !”

“भद्रे ! ध्व छ्वालुकु जा सुया नितिं ज्वना वना च्वनागु ?”

“स्वामी ! पूर्वदेवताया नितिं ।”

“भद्रे ! मांबौपिं हे पूर्वदेवतापिं खः । छं थः बौया नितिं ज्वना वंम्हथे च्वं ।”

“स्वामी ! अथे हे खः ।”

“छं बौनं छु ज्या याइगु ?”

“छगूयात निगू याइगु ।”

“छगूयात निगू दय्केगुया अर्थ खः हल चले यायेगु (सा वायेगु) ।”

“खः, स्वामी !”

“छिमि बौनं गन थासय् सा वाना च्वन ?”

“गन छको वने धुनेवं हानं लिहां वइ मखु ।”

“छको वना लिहां वये म्वाःगु थाय् खः मसान (देप) । भद्रे ! मसानया लिक्क हल चले याना च्वंथे च्वं ।”

“स्वामी ! खः ।”

“भद्रे ! छु थौं हे लिहां वयेगु ला ?”

“यदि वःसा लिहां वये मखु, मवःसा लिहां वये ।”

“भद्रे ! छं बौ खुसि सिथय् पारी हल जोते याना च्वंम्हथे च्वं । वा वःसा लिहां वइ मखु, मवःसा लिहां वइम्हथे च्वं ।”

“खः, स्वामी !”

थुलि खँल्हाबल्हा यायेधुंका मय्जुं न्यन - “स्वामी ! यागु भपा बिज्याये ला ?”

बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “मयः धका अस्वीकार यायेगु अमङ्गल जुइ ।” धाल - “भद्रे ! ज्यू ।”

वं यागु तया तःगु थल बैय् दिकल । बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “यदि ल्हाः मस्यूसे, ल्हाः सिलेत लः मब्यूसे यागु (क्वाःति जा) तया बिल धाःसा मनसे वने । वं थलय् लः तया ल्हाः सिलेत लः बिल । खालीगु देमा ल्हाती मब्यूसे बैय् तया थल संका उकी यागु तया बिल ।

उकी जाकि आपाः तया दय्का तःगु जुया ताकुगु जुया च्वन । बोधिसत्त्वं धाल - “भद्रे ! यागु जा तःसकं ताकु ।” “स्वामी ! लः काये थाकुगुलिं ताकुगु खः ।”

“बुई नं लः आपाः मदुथें च्वं ।”

“खः, स्वामी !” वं बौयात यागु ल्यंका बोधिसत्त्वयात नकल । वं नल, म्हुतु च्वल अले धाल - “भद्रे ! जि छंगु छेंय् वने त्यना । जित लें क्यना ब्यु ।” वं “ज्यू” धया लें क्यक्यं छंगू निपातय् च्वंगु थुगु गाथा धाल -

“येन सत्तुबिलङ्गा च, दिगुणपलासो च पुष्फितो ।
येन ददामि तेन वदामि, येन न ददामि न तेन वदामि ।
एस मगो यवमज्झकस्स, एतं अन्नपथं विजानाही’ति” ॥

“गन सत्तु व गुलिमधियागु पसः (बजार) दु अले पलासयागु हः निचल दुगु ह्वया च्वंगु सिमा दु । उकिया जवपाखे (खःपाखे मखु) वनेवं यवमज्झक वनेगु लैपु ध्वःदुइ । थुगु खने मदुगु लैयात म्हसिइकि ।”

छन्नपथ-प्रश्न क्वचाल ।

व वं कंगु लैपु अनुसारं छेंय् थ्यंकः वन । अन अमरादेवीया मांमं खनेसाथं वयात आसन बिल अले न्यन - “स्वामी ! यागु थुया बिइला ?” “मां ! जिमि केहें अमरादेवीं जित यागु नके धुंकल ।” थुलि धायेवं थःम्ह म्हचाय्या नितिं वःम्ह खः धका सिइकल । बोधिसत्त्वं इपिं फ्वगी (गरीब) धका स्यूसां न्यन - “मां ! जि सुजिका खः । लें सुये माःगु दुला ?” “दु, स्वामी ! परन्तु ज्याला बियेत ध्यबा मदु ।” “मां ! ज्याला माःगु मदु । हति, जिं सुया बिये ।” वं पुलांगु वसः हया न्ह्योने तया बिल । न्ह्योने तये हक्व ब्याक्वं बोधिसत्त्वं ज्या सिधयका बिल । पुण्यवानपिनिगु ज्या सुथां लाइ । वं धाल - “मां ! गल्ली वना मनूतयत धाः हूँ ।” वं नं गां छगुलिं प्रचार याना बिल । गामय् च्वंपिसं नं थीथी लें वसः सुइके हल । उखुन्हु छन्हुं हे बोधिसत्त्वं सुज्या याना द्वःच्छि दां ज्याला कमे यात । बुरीम्हं नं वया नितिं जा थुया नकल । अले न्यन- “तात ! बहनी गुलि जा थुयेगु ?” “मां ! गुलि थ्व छेंय् नइपिं दुगु खः व हे ल्याखं जा थु ।” वं थीथी क्यें, तरकारी दय्का आपालं जा थुल । अमरादेवी नं बहनि छत्रनय् सिंकु तया वाउँचा ब्यकुं च्याना जंगलं लिहाँ वल । वं लुखा न्ह्योने सिं दिका ल्यूनेया लुखां छेंय् दुहाँ वन । बौम्ह भतिचा लिबाक सन्ध्याकाः ईति छेंय् लिहाँ वल । बोधिसत्त्वं थीथी प्रकारयागु सासाःगु रस दुगु भोजन यात । अमरादेवीं मांबौपिनिगु तुति सिइका तिया बिइधुंका बोधिसत्त्वयागु तुति सिला तिया बिल । वं वयागु जाँच यायां अन छुं दिं च्वं च्वन ।

वयागु परीक्षा याना स्वयेया नितिं बोधिसत्त्वं छन्हु धाल - “भद्रे ! बच्छि नाली (छमाना ?) वा कया यंका जित यागु, मधि व जा थुया ब्यु ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । अले वं वा कुति वाना च्चकियागु मधि छुना बिल, बागःगु जाकिं यागु दय्का बिल, जाकिं जा थुया बिल । उकियात ल्वय्क ल्वसा घासा दय्का बोधिसत्त्वयात ल्वसा (ब्यञ्जन) या यागु नं न्ह्यच्याके हल । बोधिसत्त्वं म्ये च्चकाय् तयेवं यागुया ओजस स्वाद रस म्ह छम्हं फैले जुल । वं वयागु परीक्षा याना स्वयेया नितिं हे “भद्रे ! यदि

दय्के मसःसा छाया दय्का जिगु वा जक (बेकारय्) सितिं छूवयागु ?” धया ई नाप यागु ल्हवया बँय् वांछवत । वं तँ पिमकासे “स्वामी ! यदि यागु मसःसा मधि भपिया बिज्याहूँ” धया मधि न्ह्योने तये हल । वं उकियात नं अथे हे यात । जा न्ह्यच्याके हःबले अथे हे याना तँ पिहाँ वःमर्थे जुया धाल – “यदि दय्के मसःसा छाया जिगु वा स्यंका बियागु ?” आः स्वतां छगः थलय् ल्वाकःबाकः याना म्ह छम्हं बुला पिखा लखुइ च्वं हूँ ।” वं तँ पिमकासे “स्वामी ! ज्यू ।” धया वं अथे हे यात । वं वयागु विनम्रताया खँ सिइका “भद्रे ! वा” धका धायेवं वाथाइथिं दना वल ।

बोधिसत्त्व छेंनं पिहाँ वःगु इलय् हे र्वा, र्वाय् तथा हःगु म्हिचाय् छज्व वसः व द्वःच्छि दां तथा हःगु खः । वं उगु वसः पिकया वयागु ल्हातय् तथा धाल – “भद्रे ! थः पासापिं व्वना मोल्हया थुगु वसः पुना वा ।” वं अथे हे यात ।

पण्डितं कमे याःगु व ज्वना वःगु दक्कं धन वया मांबौपितं बिल अले इमित निश्चिन्त याना वयात व्वना नगरय् थ्यंकः वन । अन वयागु परीक्षा याना स्वयेया नितिं वं वयात द्वारपालया छेंय् यंका तये यंकल । हानं द्वारपालया कलायात छु धाये माःगु खः, खँ न्यंका थःगु निवासस्थानय् याकचा लिहाँ वन । अन वना मनूतयूत सःतका द्वःच्छि दां बिया छूवत – “जिं फलानागु छेंय् मिसायात तथागु वयागु दु । थ्व द्वःच्छि दांया प्वः ज्वना वयागु परीक्षा याः हूँ ।” इमिसं अथे हे यात । वं अस्वीकार याना धाल – “थ्वला जिमि स्वामीया पाली तःले च्वंगु धू छफुति ति हे मयं ।” इमिसं लिहाँ वना पण्डितयात खँ कंवन । अनं लिपा नं वं स्वकोतक मनूत छूवत । प्यकोगु पटकय् बोधिसत्त्वं थथे धया ज्या वात – “अथेसा वयात ल्हाः ज्वना लुया हति ।” इमिसं अथे हे याना हल । तःधंक ऐश्वर्य तथा च्वना च्वंम्ह जूगु कारणं वं बोधिसत्त्वयात म्हसिइके मफुत । खंबले न्हापां न्हिल अले लिपा ख्वल । वं निगुलिं खँया कारण न्यन । वं धाल – “स्वामी ! जिं छपिनिगु सम्पत्ति खना थुपिं सम्पत्ति अर्थे दुगु खइ मखु धका बिचाः याना । पूर्वजन्मय् याना वःगु कुशलकर्मयागु फलं दुगु जुइमाः । अहो ! पुण्यया फल !” थथे मती तथा न्हिलागु खः अले जि ख्वयागु छायाधाःसा आः छपिसं कतपिनिगु वस्तुकय् ल्हाः तःवना च्वन, उकिं नरकय् वनी । छपिनिप्रति करुणा तथा ख्वयागु खः ।” वं वयागु परीक्षा याना वयागु शुद्धता सिइका काल । अले मनूतयूत ज्या व्वल – “हूँ, वयात अन हे तये यंकि ।” अले कन्हेखुन्हु सुजिकायागु हे भेष कया वलिसे चा बिते यात । अले कन्हे सुथन्हापनं हे राजकुलय् वना उदुम्बरादेवीयात खबर बिल ।

लानिं जुजुयात धया अमरादेवीयात सकतां तिसा वसतं बांलाकं समाये याना बांलाका तःगु तःजिगु रथय् तथा भव्यकथं बोधिसत्त्वया छेंय् लसकुस याना दुकया मङ्गल ज्या यात । जुजुं बोधिसत्त्वया नितिं द्वःच्छि दां उपहार बिया छूवत । द्वारपालनिसें कया दक्क नागरिकतयसं उपहार बिइ हल । अमरादेवीं जुजुं बिया हःगु उपहारयात निव्व थला छव्व जुजुयात बिइके छूवत । अथे हे सकल नगरवासीपिसं बिया हःगु उपहार इमित तुं बिया नागरिकपिनिगु मन त्याकल । अबलेनिसें बोधिसत्त्व व नाप मिलेचले जुया च्वच्वं जुजुया अर्थ व धर्मअनुशासक जुया च्वन ।

अमरादेवी मालेगु ज्या क्वचाल ।

छन्हुया दिनय् स्वम्ह अमात्यपिं थथाय् वया च्वंपित सेनकं धाल- “भो ! उम्ह गृहपति-पुत्र महौषध छम्हसित हे भीसं छुं याये मफु । आः हानं वया सिबे जाःम्ह छम्ह कला व्वना हये धुंकल । छु खँ न्यंका वयात जुजुलिसे फाया भेद याना बिइगु ?” “आचार्य ! जिमिसं छु सू ?” “अथेसा धन्दा काये म्वाः । उपाय छगू दु । जिं जुजुयागु चूडामणी (श्रीपेच) खुया हये । पुक्कुस ! छं लुया सिखः खुया हति । कामिन्द ! छं

राजकम्बल खुया हति । देविन्द ! छं लुंयागु खडाउ (पादुका) खुया हति ।” इपिं प्यम्हसिनं थःगु हे कथं उपिं वस्तुत कया हल ।

अर्नलि सुनानं मसिइक थुपिं वस्तुत महौषधया छेंय् तय्के छ्वयेगु कोछित्त । सेनकं मणियात मद्दा (महि) या घलय् तया दासीयागु ल्हातय् तया वयात धाल - “यदि सुनानं थुगु महिया घः काःवल धाःसा इमित मब्यूसे, महौषध पण्डितया छेंय् च्वंपिसं काःवल धाःसा वयात घः नापं बिया वा ।” व पण्डितया छेंव्वय् वना उखे थुखे चाःहिला च्वंम्हथें जुया ततःसकं हाल - “महि कया दिसं, महि कया दिसं ।” लुखाय् दना च्वंम्ह अमरादेवी वयागु ज्याखँ खना थुकी छुं खँ दयेमाः धका मती तल । व छाया् गनं मेथाय् मवंगु ? वं भाय् याना सकल दासीपितं छेंय् दुहाँ वनेत धया थः स्वयं उम्ह दासीयात सःतल - “अय् थन वा । महि काये ।” व वयेवं दासीपितं सःतल । इपिं मवःगु खना वं व हे दासीयात धाल - “हूँ, दासीपितं सःता हति ।” अबले व घलय् ल्हाः दुछुवबले मणि खन । व लिहाँ वःबले वयाके न्यन - “छ सुयाथाय् च्वंम्ह खः ?”

“जि सेनक पण्डितया दासी खः ।”

अले वयागु व वया मांयागु नां न्यनेधुंका धाल - “अथेसा महि ब्यु ।” वं धाल - “छपिसं कया बिज्यायेगु खःसा ध्यबा कया छु यायेगु ? घः नापं कया बिज्याहूँ ।”

“अथेसा हूँ ।”

वयात बिदा बिया छ्वया वं भ्वँ छकुती च्वल - “सेनक आचार्यं फलानाम्हा दासी, फलानाम्हासिया महचाय्या ल्हातं जुजुया चूडामणी भेट स्वरुप बिइके हःगु जुल ।”

पुककुसं चमेली स्वाँया ढकी दुने लुँया सिखः तया बिइके हल । कामिन्दं तरकारीया दालाय् तया जुजुयागु कम्बल बिइके हल । देविन्दं (छ्वाली) सुकुली दुने लुँयागु खडाउ सुचुका बिइके हल । वं उपिं दक्वं सामान कया भ्वँतय् नां आदि च्वया बोधिसत्त्वयात सूचं बिया तल । इपिं प्यम्ह मन्त्रीत नं राजकुलय् वना न्यंवन - “देव ! छु छाया् छपिसं चूडामणी धारण याना बिमज्यानागु ?” जुजुं धाल “हिं सा, धारण याये ।” मणि खने मद्दु । बाकी मेगु वस्तुत नं खने मद्दु । प्यम्हसिनं धाल - “देव ! छपिनिगु तिसात महौषध पण्डितया छेंय् दु । वं थःम्हं हे धारण याना च्वन । महाराज ! व छपिनिम्ह शत्रु खः ।” थुकथं इमिसं जुजुयागु मन स्यंका फः पुइका बिल ।

जुजुया दूततय्सं पण्डितयात सूचना बिल । बोधिसत्त्व - “जुजुलिसे नाप लाना खँ पत्ता लगे याये माल” धका मती लुइका जुजुयागु सेवाय् वन । जुजुं नं तँ पिकया हुकुम बिल - “जिं मस्यू, थन छु याः वये त्यंगु ?” जुजुं वयात थःगु हजुरी वय्के मबिल । पण्डितं जुजु तँम्बगु सिइका थःगु छें तुं लिहाँ वन । जुजुं हुकुम जुल - “वयात ज्वं ।” पण्डितं थःम्ह दूतपिनिपाखें ध्व खँ सिइका बिस्सू वने माःगु कोछित्त । वं अमरादेवीयात संकेत बिल अले भेष बदले याना नगरं पिहाँ वना दक्षिण यवमज्झक गामय् वना छम्ह कुम्हाःया छेंय् कुम्हाःया ज्या याना बिया च्वन ।

सारा नगरय् पण्डित बिस्सू वन धका हैलाखैला जुइक हल्ला जुल । सेनक आदि प्यम्हसिनं धायेगु यात - “धन्दा काये म्वाः । छु भीपिं अपण्डितपिं खःला ?” इमिसं छम्हं मेम्हासित खबर मब्यूसे अमरादेवीयाथाय् उपहारत बिइके छ्वत । वं प्यम्हसिनं बिइके छ्वया हःगु उपहारत स्वीकार याना काल अले फलाना फलाना इलय् वा धका धाय्के छ्वत । वयेवं इमिगु छ्चनय् च्वं सँ पाचुक खाके बिया खिगालय् व्वफाना इमित आपालं सास्ति याना बिल । अले जुजुयात सूचना बिया थःगु रत्नत ज्वंके बिया अमात्यपिं सहित राजदरबारय् थ्यंकः वन । वं जुजुयात प्रणाम याना दना धाल - “देव ! महौषध पण्डित

खुँ मखु । खुँत थुपिं खः । थुपिंमध्ये सेनक मणि खुँ खः । पुक्कुस लुँयागु सिखः खुँ खः । कामिन्द कम्बल खुँ खः । अले देविन्द लुँयागु खडाउ खुँ खः । फलानागु महिनाय, फलानागु दिनय, फलानाम्ह दासीया फलानाम्ह दासीम्ह म्हचायया ल्हातं थुमिसं थुपिं वस्तुत बिइके हःगु खः । थुगु पत्रय् च्वंगु खँ स्वया बिज्याहँ । थःगु वस्तुत कया प्यम्हं खुँत लःल्हाना कया बिज्याहँ ।” थुकथं वं उपिं प्यम्हसितं महाविपत्ति वय्का जुजुयात नमस्कार याना छेय् लिहाँ वन । जुजुं बोधिसत्त्व बिस्यू वंगु आशंकां व मेपिं पण्डितपिं मन्त्रीत मदुगु कारणं इमित छुं मघाल । केवल थुलि हे जक धाल – “मोल्हया थथःगु छेय् हँ ।”

प्यम्ह रत्न खुँया खँ क्वचाल ।

उगु इलय् छत्रय् च्वं च्वम्ह देवी बोधिसत्त्वया पाखें धर्मदेशना न्यने मखनेवं उकिया कारणया बारे बिचाः याना स्वःबले थ्व खँ सिइका पण्डित हयेगु उपायया बारे बिचाः यात । वं चान्हेया इलय् कुसाया गजुली च्वना प्यंगूगु निपातय् च्वंगु देवता-प्रश्नय् वःगु प्यंगू प्रश्न न्यन । जुजुं उकिया लिसःयागु खँ मस्यूगु कारणं मेपिं पण्डितपिंके न्यना कने धका छन्हूया दिं म्याद फवन । अले (कन्हेखुन्हु) पण्डितपिं वा धका सःतके छवत । इमिसं धाल – “पाचुक सँ खना तयापिं जिपिं बजारं वये मछ्वाः ।” जुजुं छर्चो त्वपुइत कापः प्यकु बिइके छवया – “थुकिं छर्चो त्वपुया वा ।” छर्चो त्वपुइगु दयेवं इपिं वया लाया तःगु आसनय् फेतुवल । जुजुं न्यन – “सेनक ! थौं चान्हे छत्रय् च्वनिम्ह देवी थन वया जिके प्यंगू प्रश्न न्यन । । जिं थःम्हं मस्यूगुलिं पण्डितपिंके न्यना स्वये धया । आः जित थुपिं न्ह्यसःया लिसःत ब्यु –

“हन्ति हत्थेहि पादेहि, मुखञ्च परिसुम्भति ।
स वे राज पियो होति, कं तेन त्वाभिपस्ससी’ति” ॥

“ल्हाः तुतिं दाइ । ख्वाले नं दाइ । हे राजन ! (अथेसां) व यःम्ह जुइ । छं अजाम्ह सु खनागु दु ?”

सेनकं “छु दाइगु, छु दाइगु” धाधां प्रलाप याना च्वन । वं थुकिया च्वः प्वः नितानं मखन । मेपिं नं प्रतिहत जुल । जुजुया नुगः मछिन । चान्हे हानं देवी वया न्यन – “न्ह्यसःतयगु लिसः सिल ला ?” जुजुं धाल – “प्यम्हं पण्डितपिंके न्यनेधुन, इमिसं नं मस्यू ।” देवी धाल – “इमिसं छु सिइ ? महौषध छम्ह त्वःता मेपिं सुनानं थुगु न्ह्यसःया लिसः बिये फइ मखु । यदि वयात सःता थुगु न्ह्यसःतयगु लिसः काये मफुत धाःसा जिं च्याना च्वंगु ह्याउंसे च्वंगु मुगलं छंगु छचनय् मुइकः दाया तछ्चाना बियेगु जुल ।” थुकथं जुजुयात ख्याच्चः बिया ख्याना वं थ्व नं धाल – “महाराज ! मि माल धायेवं पुईं पुईं गेरापाखें मि दय्केत स्वयेगु अले दुरु माल धका पशुतयगु न्येकुतिं दुरु पिकायेत स्वयेगु उचित मजू ।” थुलि धया न्यागूगु निपातय् च्वंगु थुपिं खच्चोत-प्रश्नयागु वर्णन यात –

“को नु सन्तम्हि पज्जोते, अग्गिपरियेसनं चरं ।
अद्दक्खि रत्ति खज्जोतं, जातवेदं अमञ्जथ ॥

“स्वस्स गोमयचुण्णानि, अभिमत्थं तिणानि च ।
विपरीताय सञ्जाय, नासक्खि पज्जलेतवे ॥

“एवम्पि अनुपायेन, अत्थं न लभते भिगो ।
विसाणतो गवं दोहं, यत्थ खीरं न विन्दति ॥

“विविधेहि उपायेहि, अत्थं पप्पोन्ति माणवा ।
निग्गहेन अमित्तानं, मित्तानं पग्गहेन च ॥

“सेनामोक्खपलाभेन, वल्लभानं नयेन च ।
जगति जगतिपाला, आवसन्ति वसुन्धर’न्ति” ॥

“थःत मि मालेवं सुं मनू मि मालेत पिहाँ वन । वं चान्हे पुईं पुईं गेरा खन अले उकियात मि भाःपिया सपाःचूं व घाँय्म्वलय् तल । थःगु मूर्खतायागु कारणं वं मि पिकाये मफुत । अथे हे अःखःगु उपाय याना मूर्खम्ह मनुखं थःगु ज्या सिद्ध याये फइ मखु । गथे साया दुरु मदुगु न्येकुतिं दुरु न्त्याना काये धका स्वःसां दुरु पिहाँ वइ मखुगुथें खः । थीथी उपायं मनूयागु ज्या सिद्ध जुइ – शत्रुतयत् निग्रह यायेवं वं मित्रपित्तं बढे यायेवं । जुजु धयापिसं श्रेणिपिनि मुखिया व यःपिं अमात्यपिनिगु व्यवहारं बसुन्धरा (न्हेगु रत्तया आधार जुया च्वंगु पृथ्वी) या स्वामित्त्व कायम याइ ।”

खद्योतपनक-प्रश्न क्वचाल ।

मृत्यु खना ग्याना भयभीत जूम्ह जुजुं हानं छन्हु प्यम्हं अमात्यपित्तं सःतल अले उजं दयकल – “तात ! छिपिं प्यम्हं प्यंगु रथय् च्वना प्यंगु नगरया ध्वाखां पिहाँ वना जिमि काय् महौषध पण्डित गन खन अनं निसें सत्कार यायां याकनं ब्वना हति ।” इपिंमध्ये स्वम्हसिनं पण्डितयात मखन । परन्तु गुम्ह दक्षिणयागु ध्वाखां पिहाँ वंम्ह खः, वं बोधिसत्त्वयात चा हया बिया च्वंगु अले गुरुयागु (कुम्हाःयागु) घःचा चाःहिइका, भ्याता भ्यातां चा किइगु म्हं, घाँसय् फेतुना तरकारी मदय्क म्हु चिना तःगु छ्रवःयागु जा ग्वारा नया च्वन । वं थथे छायाय् याःगु ? वं थथे छायाय् याःगु धाःसा जुजु जुलसा पण्डितम्ह खः । जुजुयात महौषध पण्डितं राज्य काइ धका शंका जुया च्वंगु खः । कुम्हाःया ज्या याना दुःख सिया जीविका याना च्वन धयागु खँ जुजुं सिल धाःसा जुजुयाके सन्देह दइ मखु । वं अमात्य वयाथाय् वल धयागु सिइका ‘आः जिगु ऐश्वर्य न्हापाथें जुइगु जुल अले जिं अमरादेवीयागु ल्हातं जोरे याना तःगु थीथी प्रकारयागु सासाःगु भिभिंगु भोजन याये खनिगु जुल’ धका सिइकल । वयागु ल्हातय् च्वंगु जाप्ये क्वय् तथा वं नुस्य वन । व हे इलय् व थ्यंकः वल । व सेनकया पक्षयाम्ह हे जुया च्वन । वं बोधिसत्त्वयात ध्याच्यु न्यंका धाल – “पण्डित ! आचार्य सेनकं धाःगु खँ हे कल्याणकारीगु खः । छंगु ऐश्वर्ययागु हानि नोकसानी जूगु इलय् छंगु अजागु प्रज्ञां छुं ग्वाहालि मब्यू । आः चा भ्याता भ्यातां किइगु म्हं, भ्वाथःगु सुकुली फेतुना थजागु भोजन याना च्वन” धया भिगूगु निपातय् वःगु भूरि-प्रश्नय् च्वंगु (जा. नं. ४५२ स) थुगु न्हापांगु गाथा धाल –

“सच्चं किर, त्वं अपि भूरिपञ्ज, या तादिसी सिरी धिती मती च ।
न तायतेभाववसूपनित्तं, यो यवकं भुञ्जसि अप्पसूप’न्ति” ॥

“आचार्य सेनकं सत्य हे धाःगु जुल । हे महाप्रज्ञ ! छंगु अजागु ऐश्वर्य, श्री, धृति व बुद्धि नं अभाग्यया इलय् ग्वाहालि मवः । छं थन भतिचा सूप तथा छ्रवःयागु जा नया च्वन ।”

अनंलि वयात बोधिसत्त्वं – “मूर्ख ! जिं थःगु प्रज्ञाबलं हे थःगु अजागु ऐश्वर्ययात हानं दय्केगु इच्छां थथे याना च्वनागु खः” धया थुपिं निपु गाथात धाल –

“मुखं दुक्खेन परिपाचयन्तो, कालाकालं विचिनं छन्दछन्नो ।
अत्थस्स दारानि अवापुरन्तो, तेनाहं तुस्सामि यवोदनेन ॥

“कालञ्च जत्वा अभिजीहनाय, मन्तेहि अत्थं परिपाचयित्वा ।
विजम्भिस्सं सीहविजम्भितानि, तायिद्धिया दक्खसि मं पुनापी’ति” ॥

“दुःखं सुख लाभ यायेगु कृतः यायां, समय असमयय् बिचाः याना थःगु हे इच्छां सुला सुला थःगु ऐश्वर्ययागु लुखाद्वाः हानं चाय्केगु कामना यासे जिं छ्वःयागु भोजनं सन्तोष ताय्का च्वना ।”

“कृतः यायेगुया उचित समय सिइका थःगु ज्ञानबलं उद्देश्य पूर्वका केशराज सिंहं म्ह धुप्यंकीर्थे जिं धुप्यना क्यने, छं हानं नं जित उगु ऋद्धिं सम्पन्न जूगु स्वये दइतिनि ।”

अर्नलि वयात अमात्यं धाल – “पण्डित ! छत्रय् च्वनिम्ह देवीं जुजुयाके न्ह्यसः न्यन । जुजुं प्यम्हं पण्डितपिके न्यने धुंकल । छगू न्ह्यसःया नं लिसः बिये मफु । उकिं जित छंथाय् छ्वया हःगु खः ।”

“थये जुल नं छं प्रजायागु प्रताप मखं । थजागु इलय् ऐश्वर्य सहायक जुइ मखु, प्रजावान्यागु हे जक लिधंसा दइ ।” धया बोधिसत्त्वं प्रजायागु बयान यात । अर्नलि अमात्यं “पण्डितयात गन नाप लात अन हे मोल्हुइका, वसः पुंका हति” धयागु जुजुयागु हुकुम दुगुलिं जुजुं बिया हःगु द्वःच्छिं दां व वसः छज्वः बोधिसत्त्वयागु ल्हातय् तया बिल । कुम्हाः “जिं महौषध पण्डितयात च्यो ज्या याका तया” धका ग्यात । बोधिसत्त्वं वयात – “आचार्य ! ग्याना दिइ मते । छिगुपाखें जित आपालं उपकार जूगु दु” धया निश्चिन्त याना द्वःच्छिं दां बिल अले चा भ्याकं तुं रथय् च्वना नगरय् दुहाँ वन ।

अमात्यं जुजुयात सूचं बिल । जुजुं न्यन – “तात ! छं पण्डितयात गन खनागु ?” “देव ! दक्षिण यवमञ्जक गामय् कुम्हाःया ज्या याना जीविका याना च्वंगु । छपिसं सन्ता बिज्यात धयागु खँ न्यना मोमल्हुसे, चा भ्याःगु शरीरं तुं वःगु दु ।” जुजुं बिचाः यात – “यदि जिमि शत्रु जूगु खःसा ऐश्वर्यशालीकथं च्वं च्वनिगु जुइ । थ्व जिमि शत्रु अवश्य नं जुइ मखु ।” जुजुं उजं दयकल – “जिमि काययात थःगु छेंय वना, मोल्हुया समाये याना गथे जिं धयागु खः अथे याना वा धा ।” थ्व खँ न्यना पण्डितं अथे हे याना वल । दुहाँ वयेगु आज्ञा दयेवं जुजुयात प्रणाम याना छखेलिकक दन । जुजुं वयाके कुशलक्षेमया खँ न्यनेधुंका पण्डितयागु परीक्षा यायां थुगु गाथा धाल –

“सुखीपि हेके न करोन्ति पापं, अवण्णसंसग्गभया पुनेके ।
पहू समानो विपुलत्थचिन्ती, किं कारणा मे न करोसि दुक्खन्ति” ॥

“गुलिसिनं सुखय् सन्तोष ताय्का पाप मयाः, गुलिसिनं निन्दा जुइगु भयं पाप मयाः । छ समर्थवान्म्ह खः लिसें थीथीकथंया बिचाः याये फुम्ह खः, छं जित छाया दुःख मबियागु ?”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल –

“न पण्डिता अत्तसुखस्स हेतु, पापानि कम्मनि समाचरन्ति ।
दुक्खेन फुट्ठा खलितापि सन्ता, छन्दा च दोसा न जहन्ति धम्मन्ति” ॥

“थःगु सुखया नितिं पण्डितं मेपित दुःख जुइगु पापकर्म याइ मखु, दुःखी जुइबले व ऐश्वर्य विहीन जुइबले छन्दागति व द्वेषागतिया कारणं याना वं धर्मयात त्वःती मखु ।”

हानं जुजुं वयागु परीक्षा कायेया नितिं क्षत्रिय मायायागु खँ ल्हाल्हां थुगु गाथा धाल –

“येन केनचि वण्णेन, मुदुना दारुणेन वा ।
उद्धरे दीनमत्तानं, पच्छा धम्मं समाचरे’ति” ॥

“नाइसे च्वंम्ह जुया अथवा कठोरम्ह जुया यथिंजागु उपायं हे थजु, न्हापां थःगु दीन दरिद्रतायात तापाका सत्पुरुष-धर्मयात अर्थे निं ति । अनं लिपा बांलाक धर्मया आचरण या ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं सिमायागु उपमा व्युब्युं थुगु गाथा धाल -

“यस्स रुक्खस्स छायाय, निसीदेय्य सयेय्य वा ।
न तस्स साखं भज्जेय्य, मित्तदुब्भो हि पापको’ति” ॥

“गुगु सिमाया किचलय् फेतुइगु वा दचनेगु खः, उकियागु सिमाकचा त्वःथुले मज्यू । मित्रद्रोह यायेगु मभिंंगु पापकर्म खः ।”

थुलि धया “महाराज ! यदि गुगु सिमाया किचलय् फेतूम्ह वा गोतूम्ह मनुखं उगु सिमाया कचा ध्यान धाःसा मित्रद्रोही जुइगु खः धयागु सत्य खःसा छपिसं जुलसा जिमि बौयात तःधंगु ऐश्वर्य्य प्रतिष्ठित याना बिज्यात हानं जित नं आपालं दया तथा बिज्यातसा छपिनिप्रति यदि जिं मखुगु व्यवहार यात धाःसा जि गुकथं मित्रद्रोही मजूम्ह जुइ ?” धया अनेक कथं थःगु अमित्रद्रोही जूगु भाव प्रकट याना क्यन । हानं जुजुयात दोष व्युब्युं धाल -

“यस्सापि धम्मं पुरिसो विजञ्जा, ये चस्स कङ्कं विनयन्ति सन्तो ।
तं हिस्स दीपञ्च परायणञ्च, न तेन मेत्तिं जरयेथ पञ्जो’ति” ॥

“मनुखं गुम्हसिया पाखें धर्म सिद्धकिगु खः, अले गुम्हसिनं वयागु शंका मदय्का बिइगु खः, व हे वया द्वीप खः । अले (व हे) लिधंसा काये बहःगु शरणस्थल खः । बुद्धिमान्म्ह मनुखं वलिसेया मित्रता त्वाःथले मज्यू ।

अनंलि वयात उपदेश व्युब्युं थुपिं निपु गाथात धाल -

“अलसो गिही कामभोगी न साधु, असञ्जतो पब्बजितो न साधु ।
राजा न साधु अनिसम्मकारी, यो पण्डितो कोधनो तं न साधु ॥

“निसम्म खत्तियो कथिरा, नानिसम्म दिसम्पति ।
निसम्मकारिनो राज, यसो कित्ति च वड्ढती’ति” ॥

“कामभोगीम्ह, अलसिम्ह गृहस्थ भिं मजू । असंयमीम्ह प्रव्रजित भिं मजू । बिचाः बाचा मयासे ज्या याइम्ह जुजु भिं मजू । गुम्ह पण्डित तँकुलु जुइ व नं भिं मजू ।”

“राज्यभार क्वबिइम्ह जुजु धयाम्हं बिचाः पूर्वका ज्या यायेमाः, जुजु धयाम्हं बिचाः मयासे ज्या याये मज्यू, हे राजन् ! बिचाः पूर्वका ज्या याइम्हसियागु यशकीर्ति ऐश्वर्य्य बढे जुइ ।”

भूरि-प्रश्न क्वचाल ।

थथे धायेधुंका जुजुं बोधिसत्त्वयात थना यंका श्वेतछत्रया क्वय् राजसिंहासनय् फेतुइका थः स्वयं चिजागु आसनय् फेतुना धाल - “पण्डित ! श्वेतछत्रय् च्वनिम्ह देवी जिके प्यंगू न्ह्यसःत न्यन । जिं प्यम्हं पण्डितपिंके न्यना स्वया । प्यम्ह पण्डितपिसं नं कने मफु । तात ! न्ह्यसःया लिसःत ब्यु ।”

“महाराज ! चाहे छत्रय् च्वनिम्ह देवी जुइमा, चाहे चातुर्महाराज आदि देवतापिं जुइमा, न्ह्याम्हसिनं न्यंगु जूसां उकिया जवाफ बिये । महाराज ! देवी न्यंगु न्ह्यसः कना बिज्याहूँ ।”

जुजुं गथे देवी न्यंगु खः, अथे हे कना थुगु गाथा धाल -

“हन्ति हत्थेहि पादेहि, मुखञ्च परिसुम्भति ।
स वे राज पियो होति, कं तेन त्वाभिपस्ससी’ति” ॥

“ल्हाः तुतिं दाइ । ख्वाले नं दाइ । हे राजन् ! (अथेसां) व यःम्ह जुइ । छं अजाम्ह सु खनागु दु ?”

गाथा न्यनेसाथं बोधिसत्त्वयात आकाशय् प्रकट जूगु चन्द्रमा समानं उकिया अर्थं छर्लङ्गं प्रकट जुल । बोधिसत्त्वं धाल - “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ । मांयागु मुलय् गोतुला च्वंम्ह मचा लय् लयतातां म्हिता च्वनिबले मांयात ल्हातं दाइ, तुतिं प्यंकी, सँ ज्वना साली, ख्वालय् दाइ अले मांम्हं ‘माःवये च्वना खँ मचा ! थथे छाया् दायगु ?’ आदि यःगु वचनं धाधां आपालं माया याना वयात दुरुप्पलं कसिक्क घयपुना चुप्पा नइ । अजागु इलय् उम्ह मचा वया भन् हे प्यारो जुइ । अथे हे बौयात नं यइ ।”

थुगु प्रकारं सूर्य लुया वइथें स्पष्ट यायां न्ह्यसःया लिसः बिल । थ्व खँ न्यना छत्रयागु गजुलिं देवी पिहाँ बल, बाम्ह पिने प्रकट याना मधुर स्वरं साधुकार बिल - “न्ह्यसःया लिसः पाय्छि जुइक बिल ।” हानं दिव्यपुष्प गन्ध रत्नबत्ताय् जायका बोधिसत्त्वयात पूजा यात अले अन्तर्धान जुया वन । जुजुं नं पुष्प आदिं बोधिसत्त्वयात पूजा यात । हानं मेगु न्ह्यसःया खँ न्ह्यथना बोधिसत्त्वं “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ” धायेवं मेगु गाथा धाल -

“अक्कोसति यथाकामं, आगमञ्चस्स इच्छति ।
स वे राज पियो होति, कं तेन त्वाभिपस्ससी’ति” ॥

“गाक्क ब्वः बिइ अले वयागु आगमन तक नं इच्छा याइ मखु । राजन् ! व हे यःम्ह जुइ । छं थजाम्ह सुयात खनागु दु ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं थुइकल - “महाराज ! न्हेदं च्यादं दुम्ह मचायात ज्या ब्वये बहः जुइवं वया मांम्हं वयात धाइ - ‘बुई हूँ । पसः हूँ ।’ अले वं धाइ - ‘जित नयेगु ब्यूसा वने ।’ मांम्हं ‘हे माःवेस्यकना पुता !’ धया नयेगु बिइ । वं नयेधुनेवं धाइ - “मां ! छ जुलसा सिचुक किचलय् फेतुना च्वन, जि पिने ज्याय् वनेगु ला ?” ल्हाः म्हुतु चूलाकेधुंका व वनी मखु । मांम्हं तँ पिकया कथि ज्वना- “छं जिगु नयेधुंका आः बुई छुं ज्या मयाइम्ह !” धका ब्वः ब्युब्युं लिना यंकी । व ब्वाय् बिस्युं वना कुईच जुइ । वं वयात ज्वने फइ मखु, अले धाइ - “अरे फ्वगिं ! का हूँ । खुँ ! छंत त्याः त्याः याना नचुका बिये ।” थुकथं वयात यक्व यक्व ब्वःबिइ । वं म्हुतु वाना धाःगु स्वयेबले व लिहाँ वइगु हे वयात स्वये मयःथें च्वनी । व न्हिच्छिं पासापिलिसें म्हिता सन्ध्या ई जुइथें च्वंका छेंय् वयेगु सहास याये मफया थःथितिपिनि छेंय् वना च्वं वनी । मांम्हं नं व लिहाँ वइ धका पिया च्वनी । व हतपत्तिं मवःगु खना व लिहाँ वये ग्याना च्वन धका चिन्ता कया च्वनी । व धन्दा कया चिन्ता काकां मिखाय् ख्वबि ततं थःथितिपिनिथाय् माःवनी । अन काय्यात खना वयात घयपुइ, अले चुप्पा नइ । अले निपा ल्हातं न्याक्क ज्वना प्रेमं विह्वल जुया धाइ- “पुता ! जिं धाल धका नं ग्याये माला ?” उकिं, “महाराज ! तँ वइगु इलय् मांयात काय् भन् हे अप्वः प्यारो जुइ” धाधां निगूगु न्ह्यसःयात नं समाधान याना बिल । देवी अथे हे याना पूजा यात । जुजुं नं पूजा याना स्वंगूगु न्ह्यसःयागु खँ न्ह्यथनेवं “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ” धका धायेवं जुजुं थुगु गाथा धाल-

“अभक्खाति अभूतेन, अलिकेनाभिसारये ।
स वे राज पियो होति, कं तेन त्वाभिपस्ससी’ति” ॥

“मखु मखुगु खँ न्यंका च्वनी, मखुगु दोषारोपण याना च्वनी । हे राजन् ! (अथेसां) व यःम्ह जुइ । छं अजाम्ह सु खनागु दु ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं धाल - “महाराज ! मिजँ मिसा कला भात मछाः मछाः एकान्तय् नाप लाइबले छम्हं मेम्हसित खंसां मखुसा ख्याः याना छम्हं मेम्हसित मिथ्यारोप लगे यायां खँ ल्हाइ - “छं जि मयः, छं

यःमह मेथाय् दु ।” अले इमिसं छम्हं मेम्हसित भन् हे प्रेम याइ । महाराज ! थुगु प्रकारं थुगु न्ह्यसःया लिसः सिइका बिज्याहूँ ।”

देवीं हानं अथे हे याना पूजा यात । जुजुं नं पूजा याना मेगु न्ह्यसःया खँ न्ह्यथनेवं “महाराज ! न्यना बिज्याहूँ” धका धायेवं जुजुं प्यपुगु गाथा धाल -

“हरं अन्नञ्च पानञ्च, वत्थसेनासनानि च ।
अञ्जदत्थुहरा सन्ता, ते वे राज पिया होन्ति ।
कं तेन त्वाभिपस्ससी’ति” ॥

“अन्नपान, वस्त्र व शयनासन ज्वना वनी । इमिसं निश्चयरूपं ज्वना हे वनी । हे राजन् ! (अथेसां) इपिं यःपिं जुइ । छं अजापिं सु खनागु दु ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं समाधान यात - “महाराज ! थुगु न्ह्यसः धार्मिक श्रमण ब्राह्मणपिलिसे स्वापू दुगु खः । श्रद्धावान् कुलयापिं मनूत थुगु लोक व परलोकयागु खँय् श्रद्धावान् जूपिं जुइ, दान बिइगु इच्छा याइपिं जुइ । अजापिं मनूतयुके श्रमण ब्राह्मणपिसं याचना यात धाःसा अले गुगु दत उक्कियात ज्वना वनी, नया वनी । थथे इमिसं नया च्वंगु, यंका च्वंगु खना इपिं खना भन् हे श्रद्धा उत्पन्न जुइ, जिमिके हे जक कया अन्न आदि ग्रहण यात धका भन् हे प्रेम उत्पन्न जुइ । थुकथं निश्चयरूपं याचना याइपिं व यंकिइपिं जूसां इपिं यःपिं हे जुइ ।”

थुगु न्ह्यसःया लिसः नं बियेवं देवीं हानं अथे हे याना पूजा यात अले साधुकार बिया न्हेगू रत्नं जाःगु रत्नया वत्ता बोधिसत्त्वया चरणय् छाया धाल - “पण्डित ! का ।” जुजुं नं लयताया वयात सेनापति दयका बिल । अबलेनिसें बोधिसत्त्वयागु ऐश्वर्य यक्व दुगु जुल ।

देवता-प्रश्न क्वचाल ।

प्यम्ह मन्त्रीतयुसं हानं चिन्ता यायेगु यात- “आः छु यायेगु ? गृहपति-पुत्रया ऐश्वर्य जुलसा भन् हे बढे जुल ।” सेनकं धाल - “आसे न्हि ! जित छगू उपाय लुमंसे वल । भ्नीपिं गृहपतिपुत्रयाथाय् वना रहस्ययागु खँ सुयात कनेमाः धका न्यंवने नु ।” वं सुयातं कने मज्यू धका धाइ । अले जुजुयात थथे धाःवने नु - “देव ! गृहपतिपुत्र छपिनि शत्रु जुल । व छम्ह विश्वासघातीम्ह खः ।” थुलि बिचाः याना इपिं प्यम्हं पण्डितयागु छेंय् वन अले कुशलक्षेमया खँ न्यनेधुंका धाल- “पण्डित ! जिमिसं छंके न्ह्यसः न्यने त्यना ।” “न्यं” धायेवं सेनकं न्ह्यसः तल - “पण्डित ! मनू धयाम्ह छुकी प्रतिष्ठित जुइमाः ?”

“सत्यय् ।”

“सत्यय् प्रतिष्ठित जुया छु यायेमाः ?”

“धन कमाये यायेमाः ।”

“धन कमाये याना छु यायेमाः ?

“मन्त्र ग्रहण यायेगु यायेमाः ।”

“मन्त्र ग्रहण याना छु यायेमाः ?”

“थःगु रहस्य कतःपित कने मज्यू ।”

इमिसं “पण्डित ! ज्यू” धया अले गृहपतिपुत्रयात पराजित याये खनिगु जुल धका लय्ताल । इपिं जुजुयाथाय् वन अले धाःवन – “महाराज ! गृहपतिपुत्र छपिनि शत्रु जुया पिहाँ वल ।”

“जिं छिमित विश्वास मयाना । व जिमि शत्रु जुइ फइ मखु ।”

“महाराज ! यदि विश्वास मदुसा, पण्डितयाके हे ‘पण्डित ! थःगु रहस्य सुयात कनेमाः’ धका न्यना स्वया बिज्याहूँ ।” यदि शत्रु मखुसा फलानाम्हसित कनेमाः धाइ, यदि शत्रु खःसा सुयातं कने मज्यू धाइ । मनोरथ पूरा जुइवं हे जक कनेमाः धाइ । अले जक जिमिगु खँय् विश्वास याना सन्देह मदुम्ह जुया बिज्याहूँ ।”

जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले छन्हुया दिनय् सकलें वया फेतुइधुंका नीगू निपातयागु पञ्चपण्डित-प्रश्न (जा. नं ५०८ स) यागु न्हापांगु गाथा धाल –

“पञ्च पण्डिता समागतात्थ, पञ्हा मे पटिभाति तं सुणाथ ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, कस्सेवाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“न्याम्हं पण्डितपिं समागम जुया च्वंगु दु । छगू प्रश्न जिगु मनय् लुया वःगु दु । उकियात न्यं । निन्दनीयगु जूसां अथवा प्रशंसनीयगु जूसां गुह्य (रहस्य) खँ सुयात जक कने ज्यू ?”

जुजुं थथे न्यनेवं सेनकं जुजुयात नं थःगु हे पक्षय् सम्मिलित यायेगु विचारं थुगु गाथा धाल –

“त्वं आविकरोहि भूमिपाल, भत्ता भारसहो तुवं वदेतं ।
तव छन्दरुचीनि सम्मसित्वा, अथ वक्खन्ति जनिन्द पञ्च धीरा’ति” ॥

“हे भूमिपाल ! दकसिबे न्हापां छपिसं हे थ्व खँ कना बिज्याहूँ । छपिं हे जिमि स्वामी खः । छपिं हे जिमि बोभ्र फया बिज्याना च्वंम्ह खः । छपिनिगु इच्छा व रुचियात विचार विमर्श यायेधुंका, हे जनेन्द्र ! न्याम्ह पण्डितपिसं (थथःपिनिगु विचार) कनी ।”

जुजुं रागाभिभूत जूगु कारणं थुगु गाथा धाल –

“या शीलवती अनञ्जथेय्या, भन्तुच्छन्दवसानुगा पिया मनापा ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, भरियायाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“गुम्ह शीलवतीम्ह खः, पतिव्रताम्ह खः, भातयागु इच्छा अनुरूप जुया च्वनिम्ह खः, अले यःम्ह खः, अजाम्ह कलायात, निन्दनीयगु जुइमा अथवा प्रशंसनीयगु जुइमा, अजागु गुह्य खँ प्रकट याना कने ज्यू ।”

अनंलि सेनकं “जिं जुजुयात नं थःगु पक्षय् सामेल याना कायेधुन” धका लय्ताल । वं थःगु खँ स्पष्ट यायां थुगु गाथा धाल –

“यो किच्छगतस्स आतुरस्स, सरणं होति गती परायणञ्च ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, सखिनोवाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“गुम्ह दुःखी दरिद्रया चरणस्थान जुया च्वं च्वनिम्ह खः, गति व आधार भरोसा जुया च्वनिम्ह खः, अजाम्ह पासायात, निन्दनीयगु जुइमा अथवा प्रशंसनीयगु जुइमा, अजागु गुह्य खँ प्रकट याना कने ज्यू ।”

अनंलि जुजुं पुक्कुसयाके न्यन- “हे पुक्कुस ! छं स्वयेबले गथे च्वं ? रहस्यगु खँ सुयात कने ज्यू ?” वं थुगु गाथा धाल –

“जेद्वो अथ मज्झिमो कनिद्वो, यो चे सीलसमाहितो ठित्तो ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, भातुवाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“सद्वेम्ह दाजु हे जुइमाः, दथुया (माहिला) म्ह जुइमाः, अथवा किजा जुइमाः यदि व शीलं समाहितम्, स्थिर स्वभाव दुम्ह जुल धाःसा वयात, निन्दनीयगु जुइमा अथवा प्रशंसनीयगु जुइमा, अजागु गुह्य खें प्रकट याना कने ज्यू ।”

अनंलि जुजुं कामिन्द्रयाके न्यन । वं थुगु गाथा धाल -

“यो वे पितृहृदयस्स पद्दगू, अनुजातो पितरं अनोमपज्जो ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, पुत्तसाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“गुम्ह आज्ञाकारीम्ह, वंश परम्परा चले याइम्ह जुइमाः अजाम्ह काय्यात, निन्दनीयगु जुइमा अथवा प्रशंसनीयगु जुइमा, अजागु गुह्य खें प्रकट याना कने ज्यू ।”

अनंलि जुजुं देविन्दयाके न्यन । वं थुगु गाथा धाल -

“माता द्विपदाजनिन्दसेट्ठ, या नं पोसेति छन्दसा पियेन ।
निन्दियमत्थं पसंसियं वा, मातुयाविकरेय्य गुह्यमत्थ’न्ति” ॥

“हे निपां चुपिमध्ये श्रेष्ठम्ह जनेन्द्र ! गुम्ह मांम्हं छन्द व प्रेमं भरण पोषण याइगु खः, अजाम्ह मांयात, निन्दनीयगु जुइमा अथवा प्रशंसनीयगु जुइमा, अजागु गुह्य खें प्रकट याना कने ज्यू ।”

इमिके न्यनेधुंका जुजुं पण्डितयाके न्यन - “पण्डित ! छं स्वयेबले गथेधें च्वं ?” वं थुगु गाथा धाल -

“गुह्यस्स हि गुह्यमेव साधु, न हि गुह्यस्स पसत्थमाविकम्मं ।
अनिप्फन्नता सहेय्य धीरो, निप्फन्नोव यथासुखं भणेय्या’ति” ॥

“गुप्तगु खें धयागु गुप्त जुया च्वनिगु हे भिं जू । गुप्तगु खें प्रकट जुइगु पायछि मजू । धीरम्ह मनुखं गुबलेतक ज्या पूवनी मखु अबलेतक गुप्तगु खँयात मनय् तुं तया तयेमाः । गुबले ज्या पूवनीगु खः, अबले याउँसे अपुसेच्वंक म्हतु चायकेमाः ।”

पण्डितं थये कनेवं जुजु असन्तुष्ट जुया सुख मदयकल । अनंलि सेनक व जुजुं थवंथवय् छम्हं मेम्हसित खाः स्वल । बोधिसत्त्वं इमिगु ज्याखें स्वयेसाथं हे “थुपिं प्यम्हसिनं न्हापा हे जुजुया मन फः पुइका तये धुंक्कू जुइमाः धका सिइका काल । उकिं हे परीक्षा याना स्वयेया नितिं थुगु न्ह्यसः न्यंगु जुइमाः” धका सिइकल । इमिगु खँल्हाबल्हा जुया च्वच्चं हे निभा बिना वन । मत च्याके धुंकल । पण्डितं बिचाः यात - “जुजुपिनिगु ज्याखें महत्त्वपूर्ण जुइयः । छु ज्या दइगु खः मखु याकनं हे बिदा कया वने माल ।” अले आसनं दना जुजुयात नमस्कार याना पिहाँ वना च्वंम्हसिया मती लुया वल अले निश्चय यात - “थुपिं मध्ये छम्हसिनं गुप्तगु खें पासायात कनेमाः धका धाःगु दु । छम्हसिनं किजायात कनेमाः धका धाःगु दु । छम्हसिनं काय्यात व मेम्हं मांयात कनेमाः धाःगु दु । इमिसं अथे हे कने नंगु व याये नंगु जुइमाः । न्ह्यागु हे जूसां थजुइका, थौं थुकियागु रहस्य सिइका काये माल ।

इपिं प्यम्हं मेमेबलेथें राजदरबारं पिहाँ वनिबले लाय्कु धवाखा लिक्क भान्छाघरय् मेचय् फेतुना थःपिनिगु ज्याखें छलफल याना छेंय् लिहाँ वनिगु जुया च्वन । पण्डितं बिचाः यात - “जि टेबलया तःलय् सुपिना थुमिगु रहस्य सिइका काये फु । वं उगु टेबल चिइका उकी व्वय् लासा लाया टेबल तया उकी

तःल्य दुहाँ वना थः मनूतयत इशारा यात - “छिमिसं प्यम्ह पण्डितपिनि खँ लहाना लिहाँ वनेवं जित काः वा ।” इमिसं “ज्यू” धया स्वीकार यात ।

सेनकं नं जुजुयात विन्ति यात - “महाराज ! छपिसं जिमिगु खँय विश्वास याना विमज्याः । आः गथे खः ?” जुजुं फ्वाना बिइपिनिगु खँय विश्वास याना विचार हे मयासे ग्याना भयभीत जुया धाल - “सेनक पण्डित ! आः छु याये माल ?” “महाराज ! विस्तार याना मच्चंसे सुनानं छुं मसिइक गृहपतिपुत्रयात स्याना छवयेगु हे बेश जुइ ।” “सेनक ! छ छम्ह बाहेक मेपिं सुं जिमि हितचिन्तक महु । छं हे थः विश्वासीपिं मनूत यंका राजदरबारय् तथा गृहपतिपुत्रयात सुथन्हापनं सेवाय् वइगु इलय् तलवारं छचौं धयना स्याना व्यु ।” थुलि हुकुम बिया जुजुं थःगु तलवार वयात बिल ।

वं “ज्यू, देव ! ग्याना बिज्याये म्वाः । जिमिसं वयात हत्या याना बिये” धया पिहाँ वन अले वना अन हे भान्छाघरया टेबलय् च्वच्वं “भीसं शत्रुयात सिधय्केगु मौका वल” धाधां फेतूवन । अले सेनकं धाल - “भो ! गृहपतिपुत्रयात सुनानं ल्हाः वायेगु ?” मेपिसं वयात हे जिम्मा बिया धाल - “आचार्य ! छपिसं हे ।” अले सेनकं धाल - “छिमिसं गुप्तगु खँ फलाना फलानापित जक कनेमाः धका धाल, छिमिसं थये छु याना, खना वा न्यना छुकियागु आधारय् धयागु ?” “आचार्य ! थ्व खँ अर्थेनि ति । छपिसं गुप्तगु खँ पासायात कनेमाः धका धया बिज्यानागु थ्व खँ गथे खः ?” “थ्व छायां माःगु दु ?” “आचार्य ! कना बिज्याहूँ ।” “यदि थ्व रहस्य जुजुं सिल धाःसा जिगु ज्यान बचे जुइ मखु ।” “आचार्य ! ग्याना बिज्याये म्वाः । थन छपिनिगु रहस्य प्रकट याइपिं सुं महु । आचार्य ! कना बिज्याहूँ ।” वं थःगु लुसिं टेबलय् किया टेबलय् दचोने ल्हातं दाया धाल - “थुकी तःलय् गृहपतिपुत्र सुपिना च्वंगु जकं महुला ?” “आचार्य ! गृहपतिपुत्र थःगु ऐश्वर्ययागु कारणं थुजागु थासय् गुबले दुहाँ वया च्वं वया च्वनी ? आः जुलसा व मस्त जुया च्वं च्वन जुइ । छपिसं कना बिज्याहूँ ।”

सेनकं थःगु रहस्य प्रकट यायां धाल- “थ्व हे नगरय् फलानागु नां दुम्ह वेश्या म्हस्यूला ?” “स्यू, आचार्य !” “आः व खने दनिला ?” “महु, आचार्य !” “जिं शालवन उद्यानय् वलिसे पुरुषकर्म याना । अले वयागु तिसायागु लोभं वयात स्याना । अले वयागु हे वसतय् तिसा प्वःचिना हया थःगु छँय फलानागु तल्लाय् फलानागु कोथाय् फलानागु किसियागु दन्तं दय्का तःगु काकय्चाय् खाया तथा । जिं वयात हत्या याना हयागुलिं तिसा तिइगु सहास हे याये मद्दाः । उकी पुलांगु इतिहासया खँ दु । राज्यया विरुद्धय् थपाय्धंगु अपराध याना नं जिं छम्ह पासायात कनागु खः । वं सुयातं मकं । थ्व हे कारणं जिं पासायात रहस्यगु खँ कने ज्यू धका धयागु खः ।” पण्डितं वं बांलाक प्वःगु रहस्यया खँयात थःगु मनय् स्वचाकल ।

पुक्कुसं नं थःगु रहस्य कना धाल - “जिगु खम्पाय् कुष्टरोग दु । जिमि किजां सुथन्हापनं सुनानं मसिइक घाः सिला, उकी वासः पाना कापतं हिना बिइ । जुजुया मनय् जिप्रति कोमलभाव दु । जुजुं जित पुक्कुस ! वा धका सःता आपाः याना जिगु हे खम्पाय् छचौं दिका न्ह्यो वय्का बिज्याइ । यदि जिगु खम्पाय् कुष्टरोग दु धयागु खँ जुजुं स्यूगु जूसा जिगु ज्यान बचे जुइ मखु । थ्व खँ जिमि किजा छम्हसिनं बाहेक मेपिं सुनानं हे मस्यू । उकिं जिं रहस्ययागु खँ किजायात कने ज्यू धका धयागु खः ।”

कामिन्दं नं थःगु रहस्य कना धाल - “कृष्णपक्ष औसिया उपोसथ दिनय् नरदेव धयाम्ह यक्ष जिके दुब्यू वइगु । अले छथाय् च्वने मालिइम्ह जुया उगु इलय् जिं वेंचाम्ह खिचार्थे उखें थुखें वना चिल्लाय् दंक हाला जुइगु । जिं थ्व खँ थःम्ह काय्यात कना तथा । वं जिके यक्ष दुब्यू वःगु धका सिइका जित छँय थामय् चिना बिइ अले खापाखिपा तिना जिगु हाःसः त्वपुइया नितिं लुखा न्ह्योने बाजाबिजा थाका तइगु । थ्व हे कारणं जिं रहस्ययागु खँ काय्यात कने ज्यू धका धयागु खः ।”

अले स्वम्हसिनं देविन्द्याके न्यन । वं थःगु रहस्य प्वला क्यन - “गुगु इलय् जिं (जुजुयागु) मणि हुया चम्के याना च्वनागु खः अबले जिं शक्रं कुशराजयात बिया तःगु श्री दुगु मङ्गल मणि खुया यंका मांयात बिइ यंका । वं सुनानं मसिइक राजदरबार वने त्यय्का जित उगु मणि बिइगु याना च्वन । जिं उगु मणिं श्रीयात न्ह्योने तया राजदरबारय् उपस्थित जूवनेगु याना च्वना । जुजुं उगु मणियागु आनुभावं छलपोलपिं नाप न्वं मत्तूसे दकले न्हापां जिलिसे न्वं तुया बिज्याइ । न्हिन्हिं च्यागू, भिंखुगू, स्वीनिगू अथवा ख्वीप्यंगू कार्षापण जित खर्चया नितिं बिइगु याइ । यदि जुजुं जिके मणि सुचुका तयागु खं सिल धाःसा जिगु ज्यान बचे जुइ मखु । उकिं जिं रहस्ययागु खं मांयात कने ज्यू धका धयागु खः ।”

बोधिसत्त्वं सकसियागु रहस्ययागु खं सिइका काल । उपिं मनूतय्सं थःगु प्वाः फाया अन्न पिने पिकया क्यनेथें याना छम्हं मेम्हसियागु थःगु रहस्ययागु खं प्रकट यात । अले आसनं दना प्रमाद मजूसे कन्हे सुथन्हापनं गृहपतिपुत्रयात हत्या यायेया नितिं वयेत धया लिहाँ वन । इपिं लिहाँ वनेवं मनूतय्सं टेबल चिइका बोधिसत्त्वयात थना यंकल । वं मोल्हुत, समाये याना, सासाःगु भोजन यात अले थौं जिमि तता उदुम्बरादेवी जित छुं सन्देश छूवया हइतिनि धका सिइका धवाखाय् छम्ह मनूयात पिइकेया नितिं पाः तया धाल - “राजदरबारं वःम्हसित जिथाय् तुरन्त छूवया हति ।” थुलि धया शय्याय् गोतुला च्वन ।

उगु इलय् शय्याय् गोतुला च्वंम्ह जुजुया मनय् नं महौषध पण्डितयागु गुणया खं लुमना साप हे नुगः मछिना वल - “वं न्हेदैतक जिगु सेवा याना च्वन । वं गुबले नं जिगु मभिं मयाः । यदि पण्डित मदुगु खःसा देवता-प्रश्नया इलय् हे जिगु ज्यान वनिगु जुइ । जिं वैरीयागु खं न्यना विश्वास याना वयात स्यायेत तलवार लःल्हाना थर्थिंजाम्ह अनूपमम्ह पण्डितयात स्याकेत ज्या ब्वया तःधंगु अनुचित ज्या याये लात । आः जिं वयात कन्हे स्वये खनी मखुत ।” वयागु म्हं चःति नाना वल । शोकाकुल जूगुया कारणं वयागु मनय् शान्ति मंत । उदुम्बरादेवी जुजुलिसे व हे शय्याय् दचना च्वंगु जुया च्वन । लानिं थ्व खं सिइका छु जिपाखें छुं अपराध जक जुलला अथवा देवया शोक जूगु मेगु छुं कारण दु” धका न्यन्यं थुगु गाथा धाल -

“किं त्वं विमनोसि राजसेट्टु, द्विपदजनिन्द वचनं सुणोम मेतं ।

किं चिन्तयमानो दुम्नोसि, नून देव अपराधो अत्थि म्हुं’न्ति” ॥

“हे राजश्रेष्ठ ! छपिनिगु मन छाया स्यना च्वन ? हे द्विपदेन्द ! छपिनिगु सः छाया ताये मदया च्वन । हे देव ! छपिं छुं खं चिन्तित जुया च्वना बिज्यानागु ? हे देव ! जिगु छुं अपराध दुलाकि ?”

अनंलि जुजुं गाथा धाल -

“पण्हे वज्जो महोसधोति, आणत्तो मे वमाय भूरिपज्जो ।

तं चिन्तयमानो दुम्नोस्मि, न हि देवी अपराधो अत्थि तुह’न्ति” ॥

“हे देवी ! छंगु छुं अपराध मदु । जिं पृथ्वी समानगु प्रज्ञा दुम्ह महान् प्राज्ञम्ह महौषध पण्डितयात स्याकेया नितिं हुकुम बियेधुन । व हे खं चिन्तना याना जित मन सुख मदया च्वन ।”

थ्व खं न्यना लानिया मनय् बोधिसत्त्वयागु बारे कया पर्वतं क्वत्त्यूं वःथें शोक जुल । वं बिचाः यात - “छगू उपायं जुजुयात आश्वासन बिया, जुजुया न्ह्यो वय्केवं थःम्ह किजायात सन्देश बिया छूवये माल ।” वं धाल - “महाराज ! छपिसं हे उम्ह गृहपतिपुत्रयात ऐश्वर्य बिया बिज्यात । हानं छपिसं हे वयात सेनापति दय्का बिज्यात । छु आः व छपिनि हे शत्रु जुया पिहाँ वल । शत्रु धयापिं चिधि जुइ मखु । वयात हटे याना छूवये हे माः । छपिसं चिन्ता याना बिज्याये म्वाः ।” थुकिं जुजुयागु शोक याउँल अले जुजुया न्ह्यो नं वल ।

देवी दना वल । कोथाय वन । वं पौ च्वल - “महौषध ! प्यम्ह पण्डितपिसं चुगलि याना जुजुयागु मन स्यंके धुंकल । जुजुं तं पिकया कन्हे ध्वाखाय् छंगु हत्या यायेत हुकुम बक्से याये धुंकल । कन्हे राजदरबारय् वये मते । वयेगु हे खःसा नगरयापिं सकसितं ल्हातय् कया तयार जुया वा ।” अले वं लहुइ दुने पौ तया लहुयात कां हिना न्हूगु थलय् तया सुगन्धित याना (भौ) छाप तया छम्ह सेविका (मिसा) यात बिल - “थुगु लहु जिमि किजायात बिइ यंकि ।” वं अथे हे याना बिइ यंकल । वं गथे याना चान्हे बिइ यंकल धयागु खँ न्ह्यसः न्यने माःगु हे मखुत । जुजुं न्हापा हे देवीयात वर बिया तःगु दु । उकिं वयात सुनानं रोके मयाः । बोधिसत्त्वं उपहार बिया हःगु कया वयात विदा बिया छूवत । वं लिहाँ वना “बिया वयेधुन” धका लानियात खबर बिल । उगु इलय् देवी वना जुजु नापं दचो वन । बोधिसत्त्वं नं लहु तःछ्याना पौ व्वना स्वत, खँ सिइका काल अले छु याये माःगु खः उकिया बिचाः याना शय्याय् गोतूवन ।

मेपिं प्यम्ह अमात्यपिं सुथन्हापनं ल्हातं तलवार ज्वना लुंखाक्वय् दना च्वन । इमिसं पण्डित मवःगु खना मन सुख मदय्का दुःखी जुया जुजुयाथाय् वन । जुजुं न्यन - “पण्डितपिं ! छु गृहपतिपुत्रया हत्या याये धुनला ?”

“देव ! मवः; खने मद् ।”

बोधिसत्त्व नं निभा लुया वयेवं नगरयात थगु बशय् कया उखे थुखे सैनिकत पाः तया, रथय् च्वना भारी भीड व्वना यंका जुजुया लाय्कु ध्वाखाय् थ्यंकः वन । जुजुं नं इयाःखापा चाय्का दना स्वया च्वन । बोधिसत्त्वं रथं कुहाँ वया जुजुयात प्रणाम यात । जुजुं बिचाः यात - “यदि ध्व जिमि शत्रु खःसा जित नमस्कार याइ मखुगु जुइ ।” वयात सःतके छूवया जुजु खाताय् फेतुत । बोधिसत्त्व नं वना छखेलिकक फेतुत । प्यम्ह पण्डितत नं अन हे फेतुत । जुजुं छुं हे मस्यूम्हथे जुया न्यन - “तात ! म्हिगः वंम्ह आः थुगु ईति वल । छु जित थुकथं त्वःते त्यनागु ला ?” जुजुं थुगु गाथा धाल -

“अभिदोसगतो दानि एहिसि, किं सुत्वा किं सङ्कते मनो ते ।
को ते किमवोच भूरिपञ्ज, इङ्ग वचनं सुणोम ब्रूहि मेत’न्ति” ॥

“म्हिगः बहनि वंम्ह नकतिनि थ्यंकः वल । छु खँ न्यना छंगु मनय् छु शंका जुल ? मे महाप्रज्ञ ! सुनां छंत छु धाल ? जिमिसं छंगु खं न्यने मास्ति वल । जिमित कं ।”

बोधिसत्त्वं “महाराज ! छपिसं प्यम्ह पण्डितपिनिगु खँय विश्वास याना जिगु हत्या यायेत हुकुम बिया बिज्यात, उकिं जि मवयागु खः” दोषारोपण यायां गाथा धाल -

“पण्हे वज्झो महोसधोति, यदि ते मन्तयितं जनिन्द दोसं ।
भरियाय रहोगतो असंसि, गुह्यं पातुकतं सुतं ममेत’न्ति” ॥

“छाय्धाःसा छपिसं बहनी हुकुम बिया बिज्यात - प्रज्ञावान्म्ह महौषध पण्डित स्याये बहःम्ह खः । अले हे जनेन्द्र ! छपिसं थः कलायात एकान्तय् थुगु रहस्य प्रकट याना बिज्यात । व खँ जिं ताय्केधुन ।”

जुजुं थ्व खँ न्यनेवं तमं देवीया ख्वाः स्वल - “थ्वं हे उगु इलय् सन्देश बिया छूवगु जुइमाः ।” बोधिसत्त्वं थ्व खँ सिइका जुजुयात सम्बोधन याना धाल - “देव ! छु देवी खना तं पिकया बिज्याना ला ? जिं भूत, भविष्यत् व वर्तमान सकतां खँ स्यू । देव ! म्वालका, थ्व खं महारानीं जित कन धका धाय्का, आचार्य सेनक व पुक्कुस आदिपिनिगु रहस्य जित सुनां कना बिलले ? जिं थुमिगु रहस्यया खँ नं स्यू ।” वं सेनकयागु रहस्य ककं थुगु गाथा धाल -

“यं सालवनस्मिं सेनको, पापकम्मं अकासि असब्भिरूपं ।
सखिनोव रहोगतो असंसि, गुहं पातुकतं सुतं ममेत'न्ति” ॥

“सेनकं शालवनय् गुगु असभ्यगु पापकर्म यात, व वं एकान्तय् थः पासायात कन, वं प्रकट याना कंगु रहस्यया खँ नं जिं ताय्केधुन ।”

जुजुं सेनकयात स्वया कारागार (झ्यालखाना) य् तयेगु हुकुम बिल । पण्डितं पुक्कुसयागु रहस्यया खँ प्रकट यायां थुगु गाथा धाल -

“पुक्कुसपुरिसस्स ते जनेन्द्र, उप्पन्नो रोगो अराजयुत्तो ।
भातुच्च रहोगतो असंसि, गुहं पातुकतं सुतं ममेत'न्ति” ॥

“हे जनेन्द्र ! पुक्कुसया खम्पाय् कृष्टरोग उत्पन्न जुल, वं एकान्तय् थ्व खँ थः किजायात कन, वं प्रकट याना कंगु रहस्यगु खँ जिं नं ताय्केधुन ।”

जुजुं वया पाखे स्वया न्यन - “छु थ्व सत्य खःला ?” “खः, देव !” धका धायेवं वयात नं कारागारय् छ्ववया बिल । पण्डितं कामिन्द्रयागु नं रहस्यया खँ प्रकट यायां धाल -

“आबाधोयं असब्भिरूपो, कामिन्दो नरदेवेन फुट्ठो ।
पुत्तस्स रहोगतो असंसि, गुहं पातुकतं सुतं ममेत'न्ति” ॥

“हे जनेन्द्र ! थुम्ह कामिन्द्र अमात्य भिम्ह मखु । नरदेव नां दुम्ह यक्षं ज्वनेवं वेंय् जुइम्ह खः । थ्वं एकान्तय् व खँ काय्यात कन । वं प्रकट याना कंगु उगु रहस्यया खँ नं जिं ताय्केधुन ।”

कामिन्द्रयाके नं जुजुं न्यन - “कामिन्द्र ! छु सत्य खःला ?” “खः, सत्य खः” धका धायेवं वयात नं कारागारय् छ्ववया बिल । पण्डितं देविन्द्रयागु रहस्यया खँ प्रकट याना ककं थुगु गाथा धाल -

“अट्टवङ्कं मणिरत्तनं उळारं, सक्को ते अददा पितामहस्स ।
देविन्द्रस्स गतं तदज्ज हत्थं, मातुच्च रहोगतो असंसि ।
गुहं पातुकतं सुतं ममेत'न्ति” ॥

“शक्रं गुगु मणिरत्तनं छपिनि बाज्यायात ब्यूगु खः, व थौं देविन्द्रयाथाय् दु, थ्व खँ वं एकान्तय् मांयात कन, वं प्रकट याना कंगु उगु रहस्यया खँ नं जिं ताय्केधुन ।”

जुजुं वयाके नं न्यन - “छु सत्य खःला ?” “खः, सत्य खः” धका धायेवं वयात नं कारागारय् छ्ववया बिल । थुकथं बोधिसत्त्वया हत्या याये धका धाःपिं दक्वं कारागारय् दुहाँ वन । बोधिसत्त्वं नं “थ्व हे कारणं जिं धयागु खः थःगु रहस्य सुयातं कने मज्यू” धका । प्रकट याःपिं महाविनाश जुया स्थना वन धाधां धर्मोपदेश यायां थुपिं गाथात धाल -

“गुहस्स हि गुहमेव साधु, न गुहस्स पसत्थमाविकम्मं ।
अनिप्फन्नता सहैय्य धीरो, निप्फन्नोव यथासुखं भणैय्य ॥

“गुप्तगु खँ धयागु गुप्त जुया च्वनिगु हे भिं जू । गुप्तगु खँ प्रकट जुइगु पाय्छि मजू । धीरम्ह मनुखं गुबलेतक ज्या पूवनी मखु अबलेतक गुप्तगु खँयात मनय् तुं तया तयेमाः । गुबले ज्या पूवनीगु खः, अबले याउँसे अपुसेच्वकं म्हतु चाय्केमाः ।”

“न गुहमत्थं विवरेय्य, रक्खेय्य नं यथा निधिं ।
न हि पातुकतो साधु, गुहो अत्थो पजानता ॥

“रहस्य (गुह्य) गु खँ उला क्यने मज्यू । उकियात धन घःयातथें रक्षा याना तयेमाः । बुद्धि दुम्ह मनूया पाखें रहस्यगु प्रकट यायेगु पाय्छि मजू ।”

“धिया गुह्यं न संसेय्य, अभित्तस्स च पण्डितो ।
यो चाभिसेन संहिरो, हृदयत्येनो च यो नरो ॥

“पण्डितम्ह मनुखं मिसायात नं गुह्य (रहस्य) या खँ ब्याके मज्यू । शत्रुयात नं रहस्ययागु खँ ब्याके मज्यू । भौतिक वस्तु ब्यूम्ह पासायात नं रहस्यया खँ ब्याके मज्यू । अले नुगःया खँ सिद्धके मास्ति वय्का ह्यय्कीम्हसित नं रहस्य खँ ब्याके मज्यू ।”

“गुह्यमत्थं असम्बुद्धं, सम्बोधयति यो नरो ।
मन्तभेदभया तस्स, दासभूतो तितिक्खति ॥

“गुम्ह मनुखं अज्ञात रहस्य खँ सुं मेपितं कना बिइवं उगु मन्त्र भेद जुइगु भयं उम्ह मनुखं मेपिनि च्योनंथें कष्ट फये माला च्वनिगु जुया च्वन ।”

“यावन्तो पुरिसस्सत्थं, गुह्यं जानन्ति मन्तिनं ।
तावन्तो तस्स उब्बेगा, तस्मा गुह्यं न विस्सजे ॥

“गुलि मन्तयसं ब्यक्तियागु गुह्य खँ सिया च्वनी उलि हे वं धन्दा कया च्वने माली । उकिं रहस्य खँ प्रकट याये मज्यू ।”

“विविच्च भासेय्य दिवा रहस्सं, रत्ति गिरं नातिवेलं पमुञ्चे ।
उपस्सुतिका हि सुणन्ति मन्तं, तस्मा मन्तो खिप्पमुपेति भेदन्ति” ॥

“न्हिनय् रहस्यगु खँ कने माःसा खुल्ला चकंगु शान्तगु ख्यलय् च्वना चिसकं कनेमाः, बहनी ई मखुबले म्हुतुप्वाः तिना तयेमाः । चिवा कया खँ न्यनीपिसं मन्त्रणा याःगु खँ ताय्का काये फु । उकिं याना मन्त्र याकनं प्रकट जुइगु जुया च्वन ।”

पञ्चपण्डित-प्रश्न क्वचाल ।

युद्धपराजय काण्ड

“अबलेनिसें पण्डितं जुजुयाम्ह अर्थ धर्मानुशासकयागु ज्या यात । वं बिचाः यात – “जिं जुजुयागु श्वेतच्छत्र राज्ययागु जक बिचाः याना च्वना । जि थः हे अप्रमादी जुया च्वनेमाः ।” वं नगरय् प्यखेरं ततःजागु पःखा दंके बिल । अथे हे चिजागु प्यखेरं पःखालय् थाय् थासय् क्वाथः दय्कल । दुनेया क्वाथः दय्के बिल । लः दुगु गाः दय्के बिल । प्याःगु ध्याचःगु गाः दय्के बिल । थुकथं स्वथी प्रकारयागु गाः दय्के बिल । नगरय् च्वंगु पुलांगु भ्वाथःगु छें ल्हवनेगु यात । ततःधंगु तःपुखू दय्का उकी लः थना जाय्के बिल । हिमवन्त प्रदेशं विश्वासीपिं तपस्वीपिनि ल्हातं लखय् ह्वइगु लः स्वाया पुसा काय्के छवत । लः वइगु धः सफा याका नगरं पिने नं ल्हवंकेगु ज्या याकल । छाय् ? भावी खतरायात पनेया नितिं । हानं वं उखें थुखें वःपिं ब्यापारीपिके न्यन – “गनं वयापिं ?” “फलाना फलानागु थासं ।” “छिमि जुजुयात छु यः ?” “फलानागु वस्तु ।” वं इमित नं सम्मान याका थःम्ह सच्छि व छम्ह योधापित सःतके छवया धाल – “पासापिं ! जिं बिया छवयेगु उपहार ज्वना सच्छि व छगू राजधानी हूँ । अले अन थःगु रुचिया अनुसारं उपिं

उपिं जुजुपितं उपहार देहाना इमिगु सेवाय् च्वना इमिसं याना च्वंगु ज्याखँ व इमिगु मन्त्रणाया खँ जित गोप्य रिपोर्ट छवया हया च्वं । जिं छिमि मिसा व मस्तयगु पालन पोषण यायेगु जिम्मा काये ।” वं गुलिसित कण्डल चाःचा, गुलिसितं लुंयागु खडाउ, गुलिसिनं खड्ग अले गुलिसितं लुंया सिखःमाः बिया छवत । उकी आखः किया तःगु दुगु जुया च्वन । वं संकल्प यात – “जित मालिबले थुपिं आखःत खने दया वयेमाः” धका संकल्प यात । इपिं नं अन अन वना उपिं उपिं जुजुपिनिथाय् उपहार देहाना धाःवन – “छपिनिगु सेवाय् च्वनेया नितिं वयागु खः ।” न्यन – “गनं ?” थपिं वयागु थाय् मधासे मेमेथाय्यागु नां कना बिल । जुजुपिसं नं “ज्यू” धया स्वीकार याना कायेवं इपिं जुजुपिनि विश्वस्तपिं जुल ।

एकबल राष्ट्रय् सङ्गपाल धयाम्ह जुजुं आयुध दय्के बिया च्वन । अले सेनात मुंके बिया च्वन । वयाथाय् छवया तःम्ह मनुखं वयात गोप्य सन्देश छवया हल – “थन थयागु समाचार दु । जुजुं छु याये त्यन धयागु धाये फया च्वंगु मदु । न्त्याम्हसित छवया हया जूसां यथार्थ खँ सिइका कया बिज्याहूँ ।” बोधिसत्त्वं तोत्ता (सुगा) या मचायात सःता धाल – “सौम्य ! एकबल राष्ट्रय् वना सङ्गपाल धयाम्ह जुजुं छु याये त्यन धयागु खँ सिइका, सारा जम्बुद्वीपय् च्वनेया नितिं समाचार ज्वना वा ।” वं वयात कस्ति बुला तःगु नसा नके बिल, साखःति त्वंके बिल सच्छिको व द्रःच्छिको दायका तःगु चिकनं पपूति बुया बिल अले पूर्वयागु इयालय् च्वना ब्वय्का छवत । व अन वना अन च्वपिं मनूतयगु खँ न्यना उम्ह जुजुयागु यथार्थ खँ सिइका जम्बुद्वीप चाःहिला कम्पिल राष्ट्रया उत्तर पञ्चाल नगरय् थ्यंकः वन ।

उगु इलय् अन चूलनी ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन । केवट्ट धयाम्ह वयाम्ह अर्थ धर्मानुशासक खः, पण्डितम्ह, चतुरम्ह । व सुथन्हापनं दना वःबले मतया जलय् बांलाक समये याना तःगु शयनागारय् आपालं ऐश्वर्य खना बिचाः यात – “थ्व जिगु ऐश्वर्य गनं वल ? थ्व गनं वःगु मखु, चूलनी ब्रह्मदत्तया पाखें वःगु खः । थुकथं याःम्ह ऐश्वर्यया दायक जुजुयात सारा जम्बुद्वीपय् अग्रम्ह (प्रमुखम्ह) नरेश दय्का बिये माल । अले जि अग्रम्ह पुरोहित जुये ।”

व सुथन्हापनं हे जुजुयाथाय् थ्यंकः वन अले “सुखपूर्वक न्त्यो वय्का बिज्याःला” धका न्यन । अले हानं बिनित्ति यात “महाराज ! मन्त्रणा याये माःगु दु ।” “आचार्य ” आज्ञा दय्का बिज्याहूँ ।” “देव ! नगरया दुने एकान्तगु थाय् मदु । उद्यानय् बिज्याहूँ ।” “ज्यू, आचार्य !” धया जुजु वलिसे उद्यानय् वन । वं सेनायात पिने त्वःता, पाः तया, ब्राह्मणलिसें तुं उद्यानय् दुने वन अले मङ्गलशिलाय् विराजमान जुल । सुगाया मचां थ्व इमिगु चहपह खना बिचाः यात – “थन पण्डितयात कने बहःगु छुं खँ अवश्य दु जुइमा, न्यने माल ।” व उद्यानय् दुने वना मङ्गलशाल सिमाया भ्नालय् दुने सुपिना च्वंवन । जुजुं धाल – “आचार्य ! कना बिज्याहूँ ।” “महाराज ! छपिनिगु न्हाय्पं थुखे बिया बिज्याहूँ । प्यपा न्हाय्पनय् जक मन्त्रणा जुइ । महाराज ! यदि जिं धयार्थे याना बिज्यात धाःसा छपित सारा जम्बुद्वीपया जुजु याना बिये ।”

जुजु महान् तृष्णायागु बशय् लाःम्ह जुया च्वन । जुजुं वयागु खँ न्यना लय्ताल अले धाल – “आचार्य ! आज्ञा दय्का बिज्याहूँ । छपिसं धार्थे याये ।” “देव ! भीसं सेना मुना वना न्हापां चिचिधंगु राज्यत घेरा लगे याः वने । जिं चिदुवागु धवाखां नगरय् वना जुजुयात धाःवने – “महाराज ! छपित युद्ध याये माःगु मदु । छपिसं केवल जिमिगु अधीनता स्वीकार याना बिज्याहूँ । छपिनिगु राज्य छपिके तुं तया बिज्याहूँ । युद्ध याना बिज्यात धाःसा जिमिगु सेना यक्व दुगु कारणं निश्चय नं छपिं पराजित जुइ । यदि जिं धयागु खँ न्यना बिज्यात धाःसा छपित पासा दय्के, मखुसा युद्ध याना छपिनिगु हत्या याना सेना ब्वना मेगु राष्ट्रय् अनं हानं मेगु राष्ट्र थुकथं सारा जम्बुद्वीपयागु राज्य काःवने ।” थुकथं सच्छि व छम्ह जुजुपित थःगु नगरय् हया उद्यानय् च्वनेत मण्डप दय्का अन फेत्तुइका तःपिं जुजुपित विष ल्वाकः ज्यागु अय्लाः त्वंका

उपिं सकल जुजुपितं हत्या याना सच्छि व छगू राजधनीया राज्य हस्तगत याना काये । थुकथं छपिं सारा जम्बुद्वीपया जुजु जुइ ।”

जुजुं धाल- “आचार्य ! ज्यू । अथे हे याये ।” “महाराज ! थुगु खँ प्यपा न्हायपंयागु मन्त्रणा जुल । थ्व खँ सुं मेम्हं सिइ मज्यू । उकिं विलम्ब याना बिमज्यासे याकनं पिहाँ बिज्याये माल ।” जुजु लय्ताल अले “ज्यू” धया स्वीकार यात ।

सुगाया मचां थ्व खँ तायेवं केवट्टया छचनय् खिफाना बिल । थ्व छु धका धया आश्चर्य चाया म्हुतु चायका च्वय् स्वःबले वयागु म्हुतुइ लाक्क खिफाना बिल । अले “किरि किरि” सः पिकया हाला सिमा कचां ब्वया थथे हाहां वन - “केवट्ट ! छं स्वयेबले छंगु मन्त्रणा प्यपा न्हायपनं जक ताःगु धका च्वन । आः खुपा न्हायपनय् थ्यने धुंकल । च्यापागु न्हायपनय् थ्यना सलंसः न्हायपनय् तकं थ्यनी ।” मनूत मारी हाला हल - “ज्वं ज्वं ।” व वायुवेगं मिथिलाय् पण्डितयागु निवासस्थानय् थ्यंकः वन । वयागु थुगु मर्यादा जुया च्वन “यदि गनं कया हयागु सूचना केवल पण्डितयात जक न्यंकेगु जुल धाःसा वयागु ब्वहलय् जुइगु जुया च्वन । यदि अमरादेवीं नं न्यने बहःगु जुल धाःसा वयागु मुलय् जू वइगु जुया च्वन । अले जनतां नं न्यने बहःगु जुल धाःसा बैय् जुइगु जुया च्वन ।” व पण्डितयागु ब्वहलय् वया जूवन । थुगु संकेतं जनतां छुं रहस्ययागु खँ जुइमा धका सिइकल । मनूत चिला वन । पण्डितं वयात तलय् यंका न्यन - “तात ! छं छु खना अथवा न्यना ?”

वं लिसः बिल - “देव ! जिं सारा जम्बुद्वीपय् मेपिं सुं जुजुपिनि पाखें भय मखना । परन्तु उत्तर पञ्चाल नगरय् चूलनी ब्रह्मदत्तया केवट्ट धयाम्ह पुरोहित छम्ह दु । वं जुजुयात उद्यानय् यंका प्यपा न्हायपनं मन्त्रणा यात । जिं सिमा भाःया कचाय् च्वना वयागु म्हुतुइ खिफाना वयागु खः ।” धया वं गुलि नं खंगु व न्यंगु खः व फुक्क पण्डितयात कना न्यंकल । बोधिसत्त्वं न्यन - “जुजुं वयागु खँ न्यं ला ?” लिसः बिल - “खः, जुजुं खँ न्यने धुंकल ।”

पण्डितं वयात यथायोग्य सत्कार याना वयात लुंयागु पञ्जलय् नायुगु लासाय् थ्यने धुंका बिचाः यात - “केवट्टं मस्यू, जि महौषध धका । आः जिं वयागु योजना पूर्वके बिये मखु ।” वं नगरय् च्विंपिं दरिद्र कुलयापिं मनूतय्त नगरं पिने बसे यात अले राष्ट्र जनपद व ध्वाखाय् गामं समृद्धपिं ततःधंपिं कुलयापिंत सतःका नगर बसे यात । आपालं धनधान्य मुंका भण्डारं यात ।

चूलनी ब्रह्मदत्तं नं केवट्टयागु खँ न्यना सेनासहित वना छगू नगर (देश) घेरा लगे यात । केवट्टं च्वय् धाःथें अन वना उम्ह जुजुयात खँ न्यंका थःलिसें तुं मिले यात । अले धाल - “देव ! सेनात मुंका मेम्ह जुजुयात घेरा लगे याः वने नु ।” थुकथं चूलनी ब्रह्मदत्तं केवट्टयागु उपदेशअनुसार वना विदेह जुजु छम्ह त्वःता मेपिं जम्बुद्वीपया सकल जुजुपितं थःगु अधिनय् काल । बोधिसत्त्वं त्वःता तःपिं मनूतय्पाखें सूचं वया च्वन - “ब्रह्मदत्तं थौं थुलि नगर काल, थौं थुलि नगर काल । अप्रमादी जुया बिज्याहुं ।” वं नं इमित धया छवत - “जि थन होशियारी जुया च्वं च्वनागु दु । छिपिं आम्कन मग्यासे अप्रमादी जुया च्वं च्वं ।”

न्हेदं, न्हेला व न्हेन्हुया दिखुन्हु ब्रह्मदत्तं विदेह राज्य छगू त्वःता बाकी दक्वं जम्बुद्वीपय् अधिकार जमे यायेधुंका केवट्टयात धाल - “आचार्य ! मिथिलाय् विदेह राज्य काःवने नु ।” “महाराज ! महौषध पण्डित दतले नगर काये फइ मखु । व थजाम्ह हे प्रजावान्म्ह व उपाय कुशलम्ह खः ।” थुकथं वं चन्द्रमण्डलय् आक्रमण यायेगुर्थें याना वयागु गुणया खँ कन । व थःहे नं उपाय कुशलम्ह खः । उकिं वं जुजुयात थःगु हे कथं खँ न्यंकेत धाल - “देव ! मिथिला राज्य चिधंचागु खः । भीगु नितिं सारा जम्बुद्वीपया राज्य यक्व जुइ धुंकल । भीत थुगु राज्य छकुचा छु यायेत माःगु ?” बाकी जुजुपिं नं हाला

च्वन - “भीसं मिथिला राज्य त्याकेधुंका जक जयपान याये ।” केवट्टं इमित नं अस्वीकार याना धाल - “विदेह राज्य कयां छु यायेगु ? उगु राज्य भीगु हे खः । आसे ।” थुकथं वं इमित नं थःगु हे कथं खँ न्यंकेत स्वत । वयागु खँ न्यना इपिं रोके जुल । बोधिसत्त्वया मनूतयसं सूचं छवया हल - “सच्छि व छम्ह जुजुपिं सहित ब्रह्मदत्त मिथिला ववं बिचं हे लिहाँ वना थःगु नगरय् थ्यंकः वल ।” वं नं थथे धया छवत - “थनं लिपा छु छु याइ उकिया खबर छवया हयावं च्वं ।”

ब्रह्मदत्तं नं केवट्टलिसे आः छु यायेगु धका मन्त्रणा यात । वं लिसः बिल - “भीसं विजयपान याये ।” वं सेवकपिंत हुकुम बिल - “उद्यानयात बांलाक समाये याना द्रुच्छिगः घलय् अय्लाः ति । थीथी प्रकारयागु न्याँ, ला आदि नं हति ।” थुगु खबर नं पण्डितया मनूतयसं वयाथाय् थ्यंके हल । इमिसं थ्व खँ तक नं मस्यू, विष ल्वाकः छ्चाना इमित अय्लाः त्वंका स्याइगु नियत दुगु खँ । परन्तु सुगाया मचायापाखें न्यना तःगु दुगुलिं थ्व खँ बोधिसत्त्वं स्यू । वं थः मनूतयत् सुरापानया दिनय् जुइगु घटना बांलाक सिइका खबर छवया हति धका खबर छवत । इमिसं अथे हे यात । थ्व खँ न्यना पण्डितं बिचाः यात - “जियेजाम्ह पण्डित दय्क दय्कं थुलिमच्छि जुजुपिं स्याका छवयेगु उचित मजू । जि इमिगु आधार (शरण) जुया बिये ।” वं थः नापं जन्म जूपिं द्रुच्छिम्ह योधापिंत सःता इमित थथे धया स्यने कने याना छवत- “पासापिं ! चूलनी ब्रह्मदत्त उद्यानय् अलंकृत सच्छिम्ह जुजुपिं लिसे अय्लाः त्वं वइ । छिपिं अन थ्यंकः वना जुजुपिंत आसन लाया वनिबले अन सुं फेतु वये न्ह्यो चूलनी ब्रह्मदत्त जुजुया आसनया ल्यू जिमि जुजुयागु आसन खः । उकिया अधिकार जमे या । यदि वया मनूतयसं छिपिं सुया मनूत धका न्यन धाःसा “जिपिं विदेह जुजुयापिं खः” धका लिसः ब्यु । अले इमिसं थथे लिसः बिइवं “जिमिसं जुलसा न्हेदं, न्हेला, न्हेन्हुतक युद्ध याना देश त्याका वयागुली छिमि विदेह जुजुयात मखना । छिमि विदेह जुजुयात जिमिसं म्ह मस्यू । हुँ, हुँकन सिथय् च्वंगु आसन काःहुँ ।” थथे धया छिपिं नाप ल्वापु थःवइ । छिमिसं ल्वापु बढे या अले धा “ब्रह्मदत्त छम्ह त्वःता मेपिं जुजुपिं जिमि जुजु सिबे तःधं मजू । जिमि जुजुया नितिं आसन तकं लाया तःगु मदु । आः जिमिसं अय्लाः त्वंके बिये मखु, न्याँ व ला नं नके बिये मखु ।” थुकथं हैला खैला मचे याना ततःसलं हाःला इमित सलं ख्याना ततःपुगु कथि ज्वना वना दक्वं अय्लाः घःत तछ्चाना न्याँ व ला नये मजिइक वांछवया ब्यु । अले वेगं सेनातयथाय् दुहाँ वना देवनगरय् दुहाँ वःपिं असुरतयसंथें हलचल मचे याना धा - “जिपिं मिथिला नगरया महौषध पण्डितया मनूत खः । यदि ज्वने फुसा ज्वं । थुकथं थःपिं वयागु सूचना बिया थन लिहाँ वा ।”

इमिसं “ज्यू” धया वयागु खँ स्वीकार यात अथे न्याथी प्रकारयागु आयुध सजेधजे याना पिहाँ वना अन थ्यंकः वन । अन नन्दनबनथें बांलाक समाये याना तःगु उद्यानय् प्रवेश याना श्वेतछत्रया क्वय् तया तःगु सच्छिगू राजसिंहासनयागु ऐश्वर्य खना गथे बोधिसत्त्वं धया छवगु खः अथे हे सकतां याना जनताया दथुइ खलबल मचे याना मिथिला लिहाँ वल ।

जुजुया मनूतयसं नं उपिं जुजुपिंत थुगु खबर बिल । ब्रह्मदत्तं “थथिंजागु पिष-योगयात स्यंका बिल” धका तँ पिकाल । जुजुपिं नं “जिमि विजयपान याके मबिल” धका तँ पिकाल । सेनात नं “जिमि सिंतिं त्वने दुगु अय्लाः त्वने मखन” धका तँम्बल । ब्रह्मदत्तं जुजुपिंत सःता धाल - “का वा, मिथिला वना विदेह जुजुयागु छ्चौं तलवारं ध्यना, सिम्हसिया म्हय् तुतिं न्ह्या विजयपान यायेत सेनात तयार या ।” हानं एकान्तय् केवट्टयात नं तया उगु वृत्तान्त खँ कना धाल - “भीसं थथिंजागु मन्त्रणाय् पंगल थंम्ह शत्रुयात ज्वं वने नु । सच्छिम्ह जुजुपिनि भिंंच्यागू अक्षौहिणी सेनात ब्वना उगु नगरय् वने नु । आचार्य ! बिज्याहुँ ।”

ब्राह्मणं थःगु पाण्डित्ययागु कारणं बिचाः यात - “महौषध पण्डितयात त्याके फइ मखु । जिपिं नं लज्जित जुया वये माली । जुजुयात रोके याये माल ।” वं धाल - “महाराज ! थ्व विदेह जुजुयागु शक्ति

मखु । ध्व महौषध पण्डितयागु संविधान खः । वयागु तःधंगु प्रताप दु । वं मिथिलायागु रक्षा याना तइ । गुगु प्रकारं सिंहं रक्षा याना तःगु गुफा काये फइ मखुगु खः, अथे हे भीसं उकियात नं त्याके फइ मखु । ध्व भीगु नितिं केवल लज्जायागु हे जक कारण जुइ फु । अन बिज्याये मते ।” जुजु क्षत्रियमद व ऐश्वर्यमदं मत्तम्ह खः । जुजुं धाल - “वं छु हे याइ ?” अले सच्छिम्ह जुजुपिं व इमिगु भिंच्यागु अक्षौहिणी सेनात व्वना प्रस्थान यात ।

केवट्टं नं थःगु खँ न्यंके मफुसेलि जुजुलिसे विरोधी जुया च्वनेगु अनुचित भाःपिया व नं इपिं नापं तुं वन । उपिं योधापिसं नं चच्छिया दुने मिथिला लिहाँ वया थःपिसं याना वयागु खँ पण्डितयात कंवन । न्हापा छवया तःपिं मनूतयसं नं मनूतयपाखें समाचार छवया हल - “चूलनी ब्रह्मदत्त विदेह जुजुयात ज्वनेया नितिं सच्छिम्ह जुजुपिं व्वना वया च्वंगु दु । पण्डित अप्रमादी जुया च्वं ।” नियमपूर्वक “थौं थन थ्यन, थौ थन नगरय् थ्यन” धका खबर थ्यंका च्वन । ध्व खँ न्यना बोधिसत्त्व भन् हे अप्रमादी जुया च्वन । विदेह जुजुया न्हायपनं नं ब्रह्मदत्तं थुगु नगर काये धका वया च्वन धयागु खबर थ्यन ।

अनलि ब्रह्मदत्तं चाया न्हापांगु यामय् हे लाखौं मशाल (चिराग, म्वाःस्याः प्वाः) ज्वंका वया नगरयात घेरा लगे यात । हानं वया ल्यूने किसि सेना, सल सेना, रथ सेनां चाःहुइका उगु उगु थासय् विशेष पाः पहरा तथा तल । मनूत दना हाःसः पिकया च्वन, लापा थाना च्वन, सुलु पुया हल्ला मचे याना च्वन, प्याखँ हुला च्वन, गर्जे जुया च्वन । चिकं मतया जलं व हतियारयागु जलं न्हेगु योजनयागु सकभनं मिथिला जाज्वल्यमानं प्रकाशित जुया च्वन । किसि, सल, रथ, पैदल सेना व बाजँ आदियागु सलं पृथ्वी तज्याइथें च्वन । प्यम्ह पण्डितपिसं हलचलयागु सः ताया मस्युगु कारणं जुजुयाथाय् वना धाःवन - “महाराज ! तःसकं हैला खैला जुया च्वन । छाय् छु खँयथें ? सिइके माल ।” ध्व खँ न्यना जुजुं “ब्रह्मदत्त थ्यंकः वःगु जुइमाः” धका बिचाः याना इयाः चाय्का स्वःबले इपिं थ्यंकः वःगु खँ सिइकल । व वाथाइथिं दना आः जुलसा भीगु ज्यान वचे जुइ मखुत । इमिसं भीपिं सकसिगुं ज्यान काइगु जुल । जुजु उपिं मन्त्रीतलिसे खँ ल्हाना च्वं च्वन ।

परन्तु बोधिसत्त्वं इपिं थ्यंकः वःगु खँ न्यंबले सिंह समान मग्याःसे भयभीत मजूसे सारा नगरयागु संरक्षणयागु ब्यवस्था यात । अनलि जुजुयात आश्वस्त यायेया नितिं राजदरबारय् थहाँ वना जुजुयात प्रणाम याना छखेलिकक दन । जुजुं वयात खनेवं भतिचा आश्वस्त जुल । वं बिचाः यात- “जिमि काय् महौषध पण्डित छम्ह त्वःता मेपिं सुनानं हे जित थुगु दुःखं छुटे याना बिये फइ मखु । वलिसे खँल्हाबल्हा यायां जुजुं धाल-

“पञ्चालो सब्बसेनाय, ब्रह्मदत्तोयमागतो ।
सायं पञ्चालिया सेना, अप्पमेय्यो महोसध ॥
“वीथिमती पत्तिमती, सब्बसङ्गामकोविदा ।
ओहारिनी सद्वती, भेरिसङ्घप्पबोधना ॥
“लोहविज्जालङ्काराभा, धजिनी वामरोहिनी ।
सिप्पियेहि सुसम्पन्ना, सूरेहि सुप्पतिट्ठिता ॥
“दसेत्थ पण्डिता आहु, भूरिपज्जा रहोगमा ।
माता एकादसी रज्जो, पञ्चालियं पसासति ॥
“अथेत्थेकसतं खत्या, अनुयन्ता यसस्सिनो ।
अच्छिन्नरट्ठा व्यथिता, पञ्चालियं वसं गता ॥

“यंवदा तक्करा रज्जो, अकामा पियभाणिनो ।
पञ्चालमनुयायन्ति, अकामा वसिनो गता ॥

“ताय सेनाय मिथिला, तिसन्धिपरिवारिता ।
राजधानी विदेहानं, समन्ता परिखञ्जति ॥

“उद्धं तारकजाताव, समन्ता परिवारिता ।
महोसध विजानाहि, कथं मोक्खो भविस्सती’ति” ॥

“पञ्चाल जुजु ब्रह्मदत्त दक्ख सेनात व्वना थ्यंकः वये धुंकल । हे महौषध ! थुपिं पञ्चालीय सेनात अल्याख दु ।”

“म्ह्यु भार कुबिइपिं, न्यासि वइपिं सेनात सकलें योधात खः । इमिसं सुनानं मखंक मेपिनिगु छुच्चो ध्यने फु । किसि, सल, रथ आदि याना भिथी प्रकारयागु सः पिहाँ वया च्वंगु भण्डात ज्वना वया च्वपिं व भेरी शङ्ख आदियागु सलं न्ह्यलं चाय्का च्वन ।”

“युद्ध विद्या व अलंकारं प्रकाशित जुया च्वन, ध्वजा पताका दु, किसि, सल, व प्राविधिक शिल्पीत दुगु खः, अले व शूरवीरपिसं प्रतिष्ठित जूपिं खः ।”

“धया तःगु दु, थुगु सेनाय् भिम्ह प्रज्ञावान्पिं दु गुपिसं एकान्तय् मन्त्रणा याइ अले जुजुया मां नापं याना भिंछ्मम्हम्ह खः गुपिसं पञ्चाली सेनायात अनुशासन याना च्वन ।”

“धन सच्छि व छम्ह अनुयुक्त, यशस्वी क्षत्रिय जुजुपिं दु गुपिनिगु राष्ट्र लाका काये धुंकल गुपिं ब्यधितपिं खः अले गुपिं पञ्चालीया बशय् लाये धुंकूपिं जुल ।”

“न्ह्यागु धाःसां इमिसं जुजुया नितिं ज्या याइपिं, अनिच्छापूर्वक प्रियभाषी जुजुं इपिं पञ्चालया बशय् वंगु कारणं वयागु अनुगमन याना च्वन ।”

“उपिं सेनातयसं मिथिला शहरयात स्वखेरं घेरा लगे याये धुंकल । विदेहया राजधानी प्यखेरं प्वंका हयेथें म्वम्बः मनुखं घेरा लगे याये धुंकल ।”

“आकाशय् च्वंगु नौत समानं थुमिसं प्यखेरं घेरा लगे याये धुंकल । हे महौषध ! आः छं गुकथं बचे जुइगु (मोक्ष) धका सिइका का ।”

जुजुया थुगु खँ न्यना बोधिसत्त्वं विचाःयात- “थुम्ह जुजु सिइ खना तःच्चतं ग्याना च्वन । रोगीयात वैद्ययागु शरण माः, नये मास्ति वःम्हसित भोजन माः, प्याचाःम्हसित लः माः । ध्वया नं जि छुम्ह त्वःता मेपिं सुं शरणदाता मदु । ध्वयागु ग्याःपहयात हटे याना बिये माल ।” अनलि बोधिसत्त्वं मनोशिलातलय् फेतुना गर्जे जूम्ह सिंहंथें याना गर्जना यात - “महाराज ! ग्याना बिज्याये मते । राज्यसुखया अनुभव याना बिज्याहुँ । जिं थुपिं भिंच्यागू अक्षौहिणी सेनातयूत चागलं कय्का कोयात ख्याना छुवय्थें अथवा धन धनुषं माकतयूत ख्याना छुवयेथें याना इमित थयःगु धोति तकं थातय् मलाक ख्याना छुवया बिये । वं थुगु गाथा धाल -

“पादे देव पसारोहि, भुञ्ज कामे रमस्सु च ।
हित्वा पञ्चालियं सेनं, ब्रह्मदत्तो पलायिती’ति” ॥

“देव ! तुति इवलंका दचना बिज्याहुँ । कामभोगय् रमण याना बिज्याहुँ । ब्रह्मदत्तं पञ्चालिय सेनातयूत त्वःता भागाभाग जुया बिस्यू वनितिति ।”

पण्डितं जुजुयात आश्वस्त याना पिहाँ वया नगरय् उत्सवभेरी थाय्के बिल । वं नागरिकपिंत नं आश्वस्त यात- “छिमिसं चिन्ता कायेम्वाः । छ्वाःतक माला-गन्ध-विलेपन व पान-भोजन आदि तयार याना उत्सव-क्रीडा याना च्वं । अन मनूत थथःगु इच्छाकथं पान या, प्याखँ हु, बाजँ था, सुलु पुया चिच्चाये दकं हा, लापा था । थुकिया खर्चं जिगु जिम्मा जुल । जि महौषध पण्डित खः । जिगु प्रभाव स्व ।” मनूतय्सं अथे हे यात । म्ये हाःगु, बाजँ थाःगुया सः नगरया पिने मनूतय्सं ताः । चिदुवाःगु लुखां मनूत दुहाँ वःपिं शत्रुत बाहेक मेपिंत स्वया म्हसिइका दुकया च्वन । थुकिं याना वयेगु व वनेगु बन्द मजू । गुपिं नगरय् वल इमिसं नगरय् उत्सव माने याना च्वंगु खंगु जुया च्वन ।

चूलनी ब्रह्मदत्तं नं नगरय् हल्ला न्यना अमात्यपिके न्यन - “भीसं भिंंच्यागू अक्षौहिणी सेनातपाखें नगर घेरे याना तयागु दु । नगर निवासीपिके डर भय छुं मदु । इमिसं आनन्द माने याना च्वन । इपिं लयतातां लापा थाना च्वन, सुलु पुया सः पिकया हाला च्वन, ततःसकं सः पिकया च्वन अले म्ये हाला च्वन । थ्व छु खः ?” वं नियुक्त याना तःपिं गुप्तचरतय्सं वयात भुद्वागु खबर बिल - “देव ! जिमि छगू ज्या दया चिदुवागु लुखां नगरय् वना । अन जिमिसं मनूत उत्सव माने याना च्वंगु खना न्यना - “भो ! सारा जम्बुद्वीपयापिं जुजुपिसं छिमिगु नगर घेरे याना तये धुंकल । छिमिं अति प्रमादी जुया च्वन । थ्व छु खः ?” इमिसं लिसः बिल - “मचाबले जिमि जुजुया छगू इच्छा दुगु खः । ‘सारा जम्बुद्वीपया जुजुपिसं नगरयात घेरा लगे यायेवं उत्सव याये’ । थौं वयागु इच्छा पूरा जुइगु जुया उत्सवया भेरी थाका स्वयं दरबारया बैगलय् च्वना सुरापान याना च्वंगु जुया च्वन ।

जुजुं इमिगु खँ न्यंबले वयात तँ पिहाँ वल । वं थःगु सेनाया छगू अङ्गयात हुकुम बिल - “नगरय् उखें थुखें आक्रमण यायां, गाः स्यंका, पःखाया घेरा पुला, ध्वाखाया क्वाथः स्यंका, नगरय् वना, गाडी तया चाया थल ल्ह्यया हयेथे याना मनूतय्गु छ्चो व विदेह जुजुयागु छ्चो ल्ह्यया हति ।” थ्व खँ न्यना शूर योधापिं थीथी प्रकारयागु आयुध ज्वना ध्वाखा क्वय् थ्यंकः वन । पण्डितया मनूतय्सं क्वा क्वाःगु नालं (ध्याचलं) त्वहतं व सिंगोलं कय्का हल । इपिं ग्याना लिहाँ वन । पःखा पुला वनेया तिनिं गां पुला वन नं क्वाथया दथुइ च्वना च्वना हे बाण, भाला, तीर - आदिं कःगुलिं महाविनाश जुया वन । पण्डितया योद्धापिसं ब्रह्मदत्तया योद्धापिंत ल्हातं, ख्वालं ज्याना थीथी प्रकारं व्वः बिल, ख्याना छ्ववत । इमिसं अय्लाःथलं कय्का हल न्याँ व ला नया - “ना, छिमि नये मखं, जुइ भचा त्वं, न ।” थये धया थःपिसं तुं नया च्वन । इपिं प्यखेरं पःखालं पखालं चाःहिला जुया क्यना च्वन । मेपिसं छुं याये मफुत । अनलि इपिं चूलनी ब्रह्मदत्तयाथाय् लिहाँ वना धाःवन- “देव ! ऋद्धिमान्पिं बाहेक मेपिं सुं पार जुया वने फइ मखु ।”

प्यन्हु न्यान्हुतक च्वना नं जुजुं गुगु राज्य त्याका काये माःगु खः व त्याका काये मफुसेलि आचार्ययात धाल - “जिमिसं नगर काये मफु । छम्ह नं अन थ्यंके मफु । छु यायेगु ?” “महाराज ! चिन्ता कया बिज्याये मते । लः नगरं पिने लाइ । लः फुइवं (राज्य) काये । मनूतय्त लखं दुःख कष्ट जुइवं ध्वाखा चाय्की ।” जुजुं स्वीकार यात - “खः, थ्व नं छगू उपाय खः ।” अबलेनिसं नगरय् लः मछ्वल । पण्डितया पाखें तया तःपिं मनूतय्सं थ्व खँ पत्रय् च्वना उकियात तीरया च्वकाय् चिना खबर छ्ववया हल । वं नं न्हापा हे उजं बिया तःगु खः - “सुना सुना तीरया च्वकाय् तया वांछ्ववया हःगु भ्वँ खनी इमिसं इमिसं व कया हया जित बिइ हति ।” छम्ह मनुखं व खना पण्डितयात बिइ हल ।

वं थुगु समाचार सिइका धाल - “थुमिसं जित महौषध पण्डित धका मस्यू ।” अनलि वं ख्वीकु हाकःगु पँ फाया सफा यात अले हानं पँबाला स्वाना छ्चंगुया बलां हिना बिल । उकी दचोने चां पाना बिल । अले हिमालयं ऋद्धि प्राप्त जूपिं तपस्वीपिनिपाखें हया तःगु कर्दम कुमुद धयागु पलेस्वाँया पुसायात पुखुया सिथय् नालय् पिइके बिल । अले पुसा दुदुथाय् पँ धंका पँया च्वकाय् लः जाय्के बिल । अले

पलेस्वाँया पुसा चच्छ्रया दुने बोधिसत्त्वयागु आनुभावं तःमां जुया ख्वीकु हाकःगु पैमाय् थहाँ वना छकुति हाकःगु लखँ पिहाँ वया स्वाँ ह्वया च्वन । अले पलेस्वाँ थ्वय्के बिया ब्रह्मदत्त जुजुयात क्यं धका राजपुरुषपितं बिया छवत । राजपुरुषपिसं उगु पलेस्वाँ कया पःखायाथाय् च्वना पञ्चाल जुजुया मन्त्रपितं छिपिं जिमिगु नगरया लिक्क दचांलाना सिङ्गु उचित मजू । थुगु पलेस्वाँ व पलेस्वाँयागु दँ कया प्वाः जाय्क न । न्हाय्पनय् नं छुना ति धका पञ्चाल जुजुया सेनात दुथाय् पलेस्वाँयागु प्वः वाँछ्वया बिल । सेनातय्सं पलेस्वाँ कया यंका जुजुयात बिइ यंकल । ‘महाराज ! जिमिसं थपाय्मछि हःगु चू दुगु पलेस्वाँ स्वये मनं नि ।’ जुजुयात नं स्वया बिज्याहँ धका पलेस्वाँ लःल्हाये यंकल । जुजुं धाल – “थ्व चू गपाय्हाक दाना स्व ।” पण्डितया मनुखं ख्वीकु हाकःगु दँ (चु) यात चय्कु हाकःगु याना नापे यात । अले जुजुं न्यन– “थ्व गन बुया वःगु ?” छम्हसिनं मखुगु खँ ल्हाना लिसः बिल – “देव ! छन्हुया दिनय् प्यास चाया अय्लाः त्वनेया नितिं चिदुवाःगु लुखां नगरय् दुहाँ वना । अन जिं नागरिकतय् म्हितिगु ततःधंगु पुखूत खना । मनूत नाउचाय् च्वना स्वाँ थ्वः जुया च्वन । थ्व ला पुखूया सिथय् बुया वःगु स्वाँ तिनि । तःजाथाय् बुया वःगु स्वाँ जुलसा सच्छिक्क दयेमा ।

थ्व खँ न्यना जुजुं केवट्टयात धाल – “आचार्य ! थुगु नगरयात लखं ख्याना त्याका काये फइ मखु । थःगु मन्त्रणा लित का ।” “देव ! अथेसा धान्य (वा) या अभाव याना त्याका काये । वा नगरया पिने दया च्वनी ।” “आचार्य ! अथे हे जुइमा ।” पण्डितयात न्हापायें तुं याना खँ सिङ्का कायेवं धाल – “केवट्ट ब्राह्मणं जिगु पाण्डित्यया खँ मस्यू ।” वं पःखाया मोलय् चा लाय्का वा पिङ्के बिल । बोधिसत्त्वया अभिप्राय पूवनी । वा छन्हुं हे बुया वया पःखा मोलय् खने दया च्वन । थुकियात नं खना ब्रह्मदत्तं न्यन – “अरे ! थ्व पःखा मोया छचालं वाउँसे च्वंक बुया वया च्वंगु छु खः ?” पण्डितं नियुक्त याना तःपिं मनूतय्सं जुजुयागु म्हुतुइ च्वंगु खँ लाका कायेथें याना तुरन्त लिसः बिल – “देव ! गृहपतिपुत्र महौषधं भावी भययागु बिचाः याना राष्ट्रं वा मुंका कोथी जाय्के धुंकल । बाकी वा छचालं पखालय् मुंका तःगु दु । निभालय् पाना तःबले पःखालय् वाय् वा वया लः लायेवं अनं हे वामा बुया वया च्वंगु खः । जि नं छन्हुया दिनय् छुं ज्या छगू दया चिदुवागु लुखां दुहाँ वना । छचालं पःखा क्वय् वाना च्वंगु वा ल्हातं म्हुचिना यंका गल्ली तये यंका बिया । मनूतय्सं ख्याः याना गिजे यात – “छ पञ्चाल जुजुया सेना खःला, छाया थुकथं यानागु ? नये मास्ति वःम्हथें च्वं । वा लंकुति तया छेय् यंका जा थुया न” धाल ।

जुजुं थ्व खँ न्यना केवट्टयात धाल – “आचार्य ! वायागु अभाव याना नं थुगु नगरयात त्याका काये फइ मखु । थ्व नं बांलागु उपाय मखुत ।” “देव ! अथेसा सिंयागु अभाव याना त्याका काये । सिं नगरं पिने जक दइंगु खः ।” “आचार्य ! अथे हे जुइमा ।” पण्डितं न्हापायें जागु विधिं थुगु खँ सिङ्का छचालं पःखालय् वा बुइका क्यथें अपाय्जा हे याना सिपं चिंकल । मनूतय्सं ब्रह्मदत्तया मनूतय्त ख्याः यायेथें याना गिजे यात – “यदि दचां लाः सा यागु थुया न” धाधां ततःकागु सिं वाँछ्वया बिल ।

जुजुं नं न्यन– “छचालं पःखाले सिंत खने दया च्वन । थ्व छु खः ?” “गृहपतिपुत्रं भावी भय खना सिंत काय्के छवल अले उकियात छेया ल्यूने तय्के बिल । अप्वःगु सिंत छचालं पःखालय् तय्के बिल ।” जुजुं नियुक्त याना तःपिं मनूत छगू मतयापिं जुल । इमिसं केवट्टयात धाल – “आचार्य ! सिं अभाव याना भीसं थुगु नगरयात त्याके फइ मखु । थुगु उपाययात नं लित का ।”

“महाराज ! चिन्ता कया बिज्याये म्वाः । मेगु उपाय दु ।”

“आचार्य ! थ्व गजागु उपाय खःले ? जित ला छंगु उपाय क्वचाल धयागु खने मदुथें च्वं । जिमिसं विदेह जुजुयात त्याका काये फइ ख्वाः मवः । थःगु नगरय् लिहाँ वने नु ।”

“ध्व भीगु नितिं चूलनी ब्रह्मदत्तं सच्छि व छम्ह जुजुपिं व्वना वया नं विदेह जुजुयात त्याका काये मफुत धयागु खँ लज्जाया विषय जुइ । महौषध जक पण्डित मखु, जि नं पण्डित खः । जिपिं निम्हंसिया दथुइ वाक् युद्ध याये ।”

“आचार्य ! वाक् युद्ध धयागु छु ?”

“जिपिं धर्मयुद्ध याये ।”

“ध्व धर्मयुद्ध छु खः ?”

“महाराज ! सेनात ल्वाइगु मखु । निम्ह जुजुपिनि निम्हं पण्डितपिं छथासय् वना मुनेगु । निम्ह मध्ये गुम्हसिनं नमस्कार याइ, व बूगु धका माने याइ । महौषधं थुगु मन्त्र मस्यू । जि थकालिम्ह खः । व मचातिनिम्ह खः । वं जित खना नमस्कार याइ । अले विदेह बुइ । भीसं विदेह जुजुयात बुका थःपिं छेय् लिहां वने । थुकथं जुल धाःसा भीपिं लज्जित जुये माली मखु । ध्व धर्मयुद्ध खः ।

पण्डितं ध्व खँ सिइवं वं बिचाः यात - “जिगु नां पण्डित मखु यदि जित केवटं बुकल धाःसा ।”

ब्रह्मदत्तं नं “आचार्य ! ध्व उपाय बांला जू” धया छगू पौ च्वया चिदुवागु लुखां विदेह जुजुयाथाय् छवल - “कन्हे धर्मयुद्ध जुइ । निम्हं पण्डितपिनि दथुइ धर्मानुसार न्यायपूर्वक त्याः बू जुइ । धर्मयुद्ध मयात धाःसां नं बूगु हे माने यायेगु जुइ ।” ध्व खँ न्यना विदेह जुजुं पण्डितयात सःतके छवया धाल । पण्डितया लिसः खः - “देव ! ज्यू । कन्हे सुथे हे पश्चिम ध्वाखा सिथय् धर्मयुद्ध मण्डप दय्का ‘धर्मयुद्ध मण्डलय् वा’ धका धाय्के छवया बिज्याहूँ ।” ध्व खँ न्यना गुम्ह राजदूत वःगु खः वयात हे पौ बिया लिछवत । पण्डितं कन्हेखुन्हुया दिनय् केवट्यात बुकेया नितिं पश्चिम ध्वाखाय् धर्मयुद्ध मण्डप दय्के बिल । उपिं सकले मनूतय्सं “सुनां छु स्यू, छु जुइ, छु जुइ” धका मती तया पण्डितयागु रक्षाया नितिं केवट्या छचालं च्वं च्वन । उपिं सच्छि व छम्ह जुजुपिं नं धर्मयुद्ध मण्डपय् थ्यंकः वल अले दना पूर्वदिशापाखे स्वया च्वन । अथे हे याना केवट् ब्राह्मण नं च्वं च्वन । परन्तु बोधिसत्त्वं सुथन्हापनं हे सुगन्धित लखं मोल्हुया, लाख मूवंगु काशीयागु वस्त्रं पुना, सकतां अलंकारं तिया, थीथी प्रकारयागु सासाःगु भोजन यात । भोजन सिधयेसाथं वं जुजुया ध्वाखाय् थ्यंकः वन । अले “जिमि काय् वा” धका जुजुं धाय्के हयेवं लाय्कु ध्वाखां दुहाँ वना जुजुयात प्रणाम यात अले छखेलिक्क दना च्वन । जुजुं न्यन - “तात महौषध ! छु खँ दु ?” “जि धर्मयुद्ध मण्डपय् वने त्यना ।” “जिं छु याये माल ?” “देव ! जिं केवट् ब्राह्मणयात मणिं भंगः लाये मास्ति वः । च्याथाय् बेक्वगु मणिरत्न माल ।” “तात ! ज्वना हूँ ।”

वं उक्रियात ज्वना, जुजुयात प्रणाम याना राजदरबारं कुहाँ वन । हानं थःलिसें तुं नापं बूपिं (जन्म जूपिं) द्वःच्छिम्ह योद्धापिं नं व्वना, गुदः कार्षापण मू वीपिं तुयुपिं सलत जोते याना तःगु रथय् च्वना वना सुथन्हापनं जलपानया इलय् ध्वाखा क्वय् थ्यंकः वन । केवट् नं दना वयागु आगमनयागु प्रतीक्षा यायां “आः वइला ? आः वइला” धका स्वस्वं च्वना च्वंबले वयागु ककु हे तःहाक जूथे च्वन । निभाया क्वाःजलं वयागु म्हय् चःति नाना वया च्वन । आपालं अनुयायीपिं व्वना वःगु कारणं समुद्र चकना च्वंथे, केशरसिंहथे भय-रहित, रोमाञ्चरहित जूम्ह बोधिसत्त्वं ध्वाखाया खापा चाय्के बिल अले नगरं पिहाँ वल, रथय् च्वना, सिंहथे जागृत जुया वन । सच्छि व छम्ह जुजुपिसं वयागु रूपशोभा खंबले ध्व हे श्रीवर्धन सेठया काय् महौषध पण्डित धका म्हसिइकल, ध्वथे जाःम्ह प्रज्ञावान्म्ह सारा जम्बुद्वीपय् मेम्ह सुं म्दु । इमिसं द्वःच्छिको चिल्लाय् दना हाल । व नं देवतापिसं चाःहुइका वःम्ह इन्द्रथे जुया अनूपम श्रीवैभव तया, ल्हातं उगु मणिरत्न ज्वना केवट् दुथाय् वन ।

केवट्टं वयात खंबले थत थःम्ह थातं तथा तये मफुत । वं वयागु लसकुस यायां धाल- “महोषध ! भीपिं निम्हं पण्डितपिं खः । जिपिं छिमिथाय् थुलिमच्छि समयतक च्वं च्वनेधुन, छं जिमित उपहार छगू धका छवया हःगु मखु । अथे छाया यानागु ?” बोधिसत्त्वं लिसः बिल - “पण्डित ! छंत बिये बहःगु उपहार माला जुया च्वना । थौं थुगु मणिरत्न लुया वल । थथिंजागु मणिरत्न मेगु मदु ।” वं वयागु ल्हातय् जाज्वल्यमानगु मणिरत्न खना बिचाः यात - “थ्व बिये त्यंगु जुइ ।” उकिं ल्हाः चकंका धाल - “ब्यु ।” बोधिसत्त्वं “ना” धया चकंका तःगु ल्हाःया च्वाक्य् कुतुका बिल । ब्राह्मणं भयातुगुलिं मणिरत्नयात पतिचां फया तये मफुत । पतिचां कुतुं वना बोधिसत्त्वया तुती लाःवन । लोभया बशय् लाःम्ह ब्राह्मणं व कायेया नितिं वयागु तुतिपाखे भोसूवन ।

बोधिसत्त्वं वयात क्वत्यला दना वये मफय्का बिल । छपा ल्हातं वयागु ब्वहलय् क्वत्यला मेगुली जनुफातय ल्हाः तथा म्हुतुं “आचार्य ! दना बिज्याहुँ । आचार्य ! दना बिज्याहुँ । जि क्वकालीम्ह खः । छपिनि छय् धाये ल्वःम्ह खः । जित प्रणाम याये गात ।” परन्तु ल्हातं वयात उखे थुखे घ्वाना ख्वाः व छयौं ब्यु गिरि गिरि याना हि पिकया बिल । अले “कांम्ह मूख ! छं जिपाखें प्रणाम याकेगु आशा याना च्वंम्ह” धाधां ककु तिना घ्वाना वांछवया बिल । व (छगू उसभ) तापाक जूवन अले दना बिस्यूं वन । मणिरत्न बोधिसत्त्वया मनूतय्सं काल । बोधिसत्त्वं “दं दं, जित प्रणाम याये मते” धाःगु सः सारा परिषद्य् फैले जुल । वयागु परिषदं नं छगू हे बारं हल्ला यात “केवट्ट ब्राह्मणं पण्डितया पालि चरणय् वन्दना यात ।” ब्रह्मदत्तं निसैं कया सकल जुजुपिसं केवट्टयात बोधिसत्त्वया चरणय् अन्यागु हे खंगु जुल । “जिमिम्ह पण्डितं महौषधयात वन्दना यात । आः जिमित म्वाःम्वाकं त्वःता छ्वइ मखु” धका बिचाः याना थथःगु सलम्हय् च्वना पञ्चालपाखे स्वया बिस्यूं वन । इपिं बिस्यूं वंगु खना बोधिसत्त्वया मनूतय्सं हानं हल्ला यात - “ब्रह्मदत्त थःपिनि सच्छि व छम्ह जुजुपिं ब्वना बिस्यूं वन ।” थ्व खँ न्यना उपिं राजागणपिं मृत्युभय खना ग्याना भन् हे तःसकं वेगं भागाभाग जुल । वं सेनातयत् छिन्नभिन्न याना बिल । बोधिसत्त्वया परिषदं नं ततःसकं हाला सः पिकया हल्ला यायां बांलाक न्वाना छवत ।

सेनातय्सं घेरा लगे याका बोधिसत्त्व नगरय् तुं लिहाँ वन । ब्रह्मदत्तया सेना स्वंगू योजन वना च्वंवन । केवट्ट सलम्हय् च्वना छचनय् च्वंगु हि हुहुं सेनात दुथाय् थ्यंकः वन । सलम्हय् फेतुनां तुं वं धाल - “बिस्यूं वने मते । जिं गृहपतिपुत्रयात वन्दना यानागु मदु । आसे ! आसे !” सेना लिफः हे मस्वःसे, वयागु खँ मन्यसे, वयात ब्वः ब्युब्युं गिजे यायां वना च्वन - “पापी ! दुष्ट ब्राह्मण ! धर्मयुद्ध याये धया वना वयात नमस्कार यात, व ला छं छय् धाये ल्वःम्ह नं मखु । छंगु नितिं छुं नं याये मत्यःगु मदु ।” वं ब्वाय् वना सेनातय्थाय् थ्यंकः वना धाल - “अरे ! जिगु खँय् विश्वास या । जिं वयात नमस्कार यानागु मदु । वं मणि क्यना भंगः लात ।” थुकथं वं सकलें जुजुपितं थीथी प्रकारं विश्वास याकल अले थःगु खँय् भरोसा बिया चिच्चाय्दक बिस्यूं वना च्वंगु सेनातयत् विश्वास याके फत । उगु सेना थुलि तःधंगु खः, यदि इमिसं म्हं छम्हु छम्हु फि अथवा छगः छगः चाग्वचा वांछवये हःसां प्यखेरं पखाया सिबे नं तःजा जुइक द्वं चिनी । परन्तु बोधिसत्त्वयागु संकल्प न्ह्यागुं पूवनीगु जुया च्वन । सुं छम्हसिनं नं फि अथवा चाग्वचां नगरपाखे स्वया मकय्कु । सकलें चिच्चाय् दना च्वंपिं सेनात ब्याक्कं मुना छावनी च्वंवन ।

बोधिसत्त्वं न्हापाथें हे याना खँ सिइका बिचाः यात - “यदि थुपिं ताःकालतक थन च्वं च्वन धाःसा भीत सुख शान्ति धयागु दइ मखु । इमित चलाखी याना ख्याना छवये माल । जिं थुमित मन्त्रणाद्वारा बिसिकः छवया बिये ।” वं सुं छम्ह मन्त्रणा यायेगुली कुशलम्ह अमात्यया खोज याःबले अनुकेवट्ट धयाम्हसित खन अले वयात सःतके छवया धाल - “आचार्य ! छपिसं जिमिगु छगू ज्या याना बिये माल ।” “पण्डित ! छु याना बिये माल ?” “छपिसं प्यखेरं पखाया मोलय् च्वना जिमि मनूतय्सं मखंक इलय्

ब्यलय् ब्रह्मदत्तया मनूतयूत छुचुंमरि, न्याँ, ला आदि वांछुवया बिया च्वं अले धा “अरे ! का ना थुपिं न । ग्याये म्वाः । छुं दिन अप्वः च्वनेगु कुतः याना च्वं । नगरयापिं मनूत पंजलय् कुना तःपिं खाचातथे च्वं च्वन । इपिं ग्याना याकनं खापा चाय्का बिइ । छिमिसं विदेह जुजुयात व दुष्टम्ह गृहपतियात ज्वं ।” अले जिमि मनूतयूसं थ्व खँ न्यना छंत ब्वः बिइ, ख्याइ । अले ब्रह्मदत्तया मनूतयूगु न्ह्योने हे छंत ल्हातं दाइ, तुतिं च्वाइ, पँयागु कथिं दायेगु नाटक याइ । हानं छचनय् च्वंगु न्यागः सपः (आंग) सँ ज्वना उकी सिखः (अप्पा) चू ह्वला बिइ अले ककुइ ह्याउँसे च्वंगु कणेरया स्वीमाः क्वखाय्का, भचा दायेगु याना, जनुफातय् ध्वध्वः बां सिइ दयक दाइ । अले प्यखेया पःखा गय्का खम्ली तथा खिपतं चिना कुतुके छूवया ब्वः ब्युब्युं धाइ— “भेद खोले याना च्वंम्ह खूँ ! हूँ ।” इमिसं छंत ब्रह्मदत्तया मनूतयूत लःल्हाना बिइ । इमिसं छंत इमि जुजुया न्ह्योने तये यंकी । जुजुं छंके न्यनी — “छंगु छु अपराध दु ?” वयात थुकथं कनेगु या — “महाराज ! न्हापा जि तःसकं ऐश्वर्यवान्म्ह खः । गृहपतिपुत्रं जुजुयात “थुम्ह भेद कना ब्यूम्ह” धका कना जिगु सकतां ऐश्वर्य जफत याना बिल ।” जिं थःगु यश जफत याना काःम्ह गृहपतिपुत्रयागु छुचोँ त्वाः ल्हाके धका बिचाः याना छपिनि मनूत ग्याःगु खना इमित नयेगु त्वनेगु बिया च्वना । थुलि खँय् पुलांगु वैर लुमंका वं जित थुगु अवस्था याना बिल । महाराज ! छपिनि मनूतयूसं थ्व सकतां खँ स्यू । थुकथं वयात थीथी प्रकारं विश्वास वंके बिया धायेगु या — “महाराज ! जि वया छपिंलिसे मिले जूवयेधुंका आः छपिंसं चिन्ता कया बिज्याये म्वाल । आः विदेह जुजु व गृहपतिपुत्रया ज्यान बचे जुइ मखुत । जिं स्यू, थुगु नगरया प्यखेरं पःखालय् गुगु थासय् बःला, गुगु थासय् बःमला धयागु स्यू, हानं नगरया छचाखेरं च्वंगु लःया घेराय् गोंजुस्वंगु आदि दुथाय्, मदुथाय् दक्वं स्यू । जिं याकनं हे नगर त्याका छलपोलया ल्हातय् लःल्हाना बियेगु जुल ।”

उगु इलय् जुजुं छंत विश्वास याना सत्कार याइ । छंत सेनापति याना बिइ । अले वयागु सेनातयूत गोंजुस्वंगु दुथाय् लखय् क्वछूवया ब्यु । वयागु सेनात गोंजुस्वंगुतयूगु भयं ग्याना लखय् कुहाँ वनी मखु । अले जुजुयात खँ न्यंकी — “देव ! छपिनि सेनातयूत गृहपतिपुत्रं ल्हातय् कया तये धुंकल । आचार्यसहित सकल जुजुपिंमध्ये छम्ह नं अजाम्ह मदु गुम्हसिनं घूस मनःगु खः । थुपिं जुलसा छपिनि ख्वाः न्ह्योने चाप्लुसी याना जुया च्वन । यदि जिगु खँय् विश्वास मदुसा सकल जुजुपिंत बांलाक तिसा वसः पुना छपिनिथाय् उपस्थित जू वा धका हुकुम जुया बिज्याहूँ । अले इपिं सकल जुजुपिंसं तिया वःगु वस्त्र, अलंकार, खड्ग आदिसं च्वया तःगु गृहपतिपुत्रया नां स्वया विश्वास याना बिज्याहूँ ।” वं अथे याका अले इपिं सकतां वस्तुत खना विश्वास याना भय जूगु कारणं उपिं जुजुपिंत बिदा बिया छूवइ अले छंके हे तुं न्यनी— “पण्डित ! आः छु यायेगु ?” वयात छं थथे धायेगु या — “महाराज ! गृहपतिपुत्र तःसकं मायावीम्ह खः । यदि छुं दिन थन च्वना बिज्यात धाःसा सकल सेनातयूत थःगु ल्हातय् कया छपिंत ज्वनी । विलम्ब याना मच्चंसे थौया बाचा फः पुलेधुंका सलम्हय् च्वना बिस्यू बिज्याहूँ । मेपिनिगु ल्हातय् लाना भीपिं सिये म्वालेमा । वं छंगु खँ न्यना अथे हे याइ । छं इपिं बिस्यू वनिगु इलय् थः मनूतयूत सूचं बिया हति ।”

ध्व खँ न्यना अनुकेवट्ट ब्राह्मणं धाल — “ज्यू, पण्डित ! छं धाःथे याना बिये, धन्दा काये म्वाः ।” “अथेसा छंत दाःगु सह याये फुला ?” “पण्डित ! जिगु जीवन व मिखा, ल्हाः, तुति ल्यना जक च्वन धाःसा मेगु छु याये माल या ।” वं वयागु छेँय् च्वपिं मनूतयूत सत्कार याना च्वय् धयातःथे अनुकेवट्टयात दुर्दशा याना खिपतं चिना क्वफाना ब्रह्मदत्तया मनूतयूत लःल्हाना बिल ।

जुजुं वयात परीक्षा याना स्वयेधुंका, वयात विश्वास यात अले वयात सत्कार याना सेना लःल्हाना बिल । वं नं सेनातयूत ग्यानपुसे च्वंगु गोंजुस्वंगु दुथाय् क्वफाये यंकल । गोंजुस्वंगुतयूसं नःगुलिं, क्वाथय् च्वपिं मनूतयूसं बाण, भाला व तीरया वर्षाथे याना हःगुलिं सूगुलिं सेनात विनाश जुया वन । अनंलि इपिं भयया कारणं न्ह्यज्यां वने मफुत । अनुकेवट्ट जुजुयाथाय् वना धाःवन — “महाराज ! छपिनिपाखेँ ल्वाइपिं हे

मदु । सकसिनं घूस नया तःगु दु । यदि विश्वास मदुसा जुजुपित सःतके छ्वया इमिसं पुना वःगु वस्त्र आदिसं च्वया तःगु आखः ब्वना बिज्याहुँ ।” जुजुं अथे हे याकल । वं सकसियागु वस्त्रय् आखः खनेवं इमिसं घूस नल धका विश्वास जुल । वं न्यन - “आचार्य ! आः छु याःसा बेश जुइ ?” “देव ! मेगु छुं याये बहःगु मदु । यदि ढिला याना च्वन धाःसा गृहपतिपुत्रं ज्वनी । महाराज ! आचार्य केवट्ट नं न्ह्याबलें छ्चनय् घाःखू तया चाःहिला जुया च्वन । वं नं घूस नया तये धुंकल । वं मणिरत्न कया छपिं स्वंगू योजनतक लिहाँ बिज्यायेधुंका नं विश्वास याके बिया लित ब्वना हल । थ्व नं भेद याइम्ह भंगः खः । जित जुलसा व छ्चा नं थन च्वनिगु यःता मजू । थौं हे बाचा ई फ्वचालेधुंका बिस्यू बिज्याये बहःजू ताया । जि छ्म्ह त्वःता थन छ्पिनि सुं पासा मदु ।”

“आचार्य ! अथे जूसा छ्पिसं हे जिम्ह सल तयार याना सवारीयागु व्यवस्था याना ब्यु ।”

ब्राह्मणं “थौं पक्का नं जुजु बिस्यू वनिगु जुल” धयागु खबर सिइसाथं वं जुजुयात आश्वस्त यात - “महाराज ! ग्याना बिज्याये म्वाः ।” अले थः हानं पिहाँ वया थःपिसं तया तःपिं मनूतयूत सावधान यात - “थौं जुजु बिस्यू वनी । दचने मते ।” वं जुजुया सलम्हय् थपायसकं न्याक्क काठी कसे याना बिल गुकिं याना सल तःसकं ब्वाय् वने फयेमा । अले बाचा ई फ्वचालेधुंका जुजुयात सूचं ब्यून - “देव ! सल कसे याना बियेधुन । छ्पिसं ई सिइका बिज्याहुँ ।” जुजु सलम्हय् च्वना भागाभाग जुल । अनुकेवट्ट नं सल गया वया ल्यूल्यु भचा वना दित । न्याक्क काठी कसे याना तःम्ह सलयात साःसां नं जुजुयात ब्वना बिस्यू वन ।

अनुकेवट्टं सेनाय् दुहाँ वना चूलनी ब्रह्मदत्त बिस्यू वने धुंकल धका हल्ला मचे याना बिल । तया तःपिं मनूतयूसं नं थःपिनि मनूतलिसे मिले जुया शोर मचे याना हैलाखैला यात । मेमेपिं जुजुपिसं नं थ्व हाःसः न्यना बिचाः यात - “महौषध पण्डित खापा चाय्का पिहाँ वल जुइमाः । आः वं भीत जीवित याना तइ मखुत ।” थथे बिचाः याना, ग्याःगु कारणं इपिं सकलें थथःगु मालसामानत सकतां भाताभुतुं त्वःता भागाभाग बिस्यू वन । मेमेपिं मनूतयूसं नं थ्व खँ न्यना लुखाय् दना च्विं व क्वाथय् च्वना च्विं ततःसकं हल्ला मचे याना लापा थाना सः पिकाल । उगु इलय् पृथ्वी तःज्याःथें च्वन अथवा महासमुद्रया छालया सलं क्षुब्ध जूथें जुल, सारा नगर दुने व पिने छ्गू हे सलं थ्वया च्वन । भिंच्यागू अक्षौहिणी सेनातयूसं स्वयेबले महौषधं जुजु ब्रह्मदत्तसहित सकल जुजुपित ज्वना कुने धुंकल धका भाःपिया सिइ खना ग्याना निराश्रित जुया धोति तक नं वांछ्वया भागाभाग जुल । छावनी खाली जुल । चूलनी ब्रह्मदत्त सच्छि व छ्म्ह जुजुपिं ब्वना थःगु नगरय् तुं लिहाँ वन ।

कन्हेखुन्हु सुथन्हापनं नगरयागु धवाखा चाय्का सेनात नगरं पिहाँ वना स्वबबले आपालं लूट मचे याना च्वंगु खना बोधिसत्त्वयात खबर बिल अले न्यन - “पण्डित ! आः छु यायेगु ?” वं लिसः बिल - “थुमिसं त्वःता वंगु धन भीगु खः । दक्व जुजुपिनिगु दक्व दाक्व धन भी जुजुयात बिइ यंकि । सेठपिनिगु व केवट्ट ब्राह्मणयागु धन जिमिथाय् तये हति । बाकी मेगु धन नगरवासीपित इना ब्यु ।” मूल्यवान् सामान ल्ह्ययेत जक हे बाच्छि लगे जुल । मेमेगु मालसामान ल्ह्ययेत प्यला लगे जुल । बोधिसत्त्वं अनुकेवट्टयात यक्व ऐश्वर्य बिल । उगु इलनिसें मिथिलावासीपिं आपालं धनी जुल । उपिं जुजुपिं नापं उत्तर पञ्चालय् च्वना च्वंगु नं दच्छि दत ।

छ्न्हुया दिनय् केवट्ट न्हायकनय् थःगु ख्वाः स्वया च्वन । वयागु छ्चनय् घाःखू खने दत । “थ्व गृहपतिपुत्रया करतूत खः । वं जित थुलिमच्छि जुजुपिनि न्ह्योने लज्जित याना बिल” धका बिचाः याना जरंक्क तँ पिकाल अले बिचाःयात- “जिं गुबले वलिसे ब्वला साला काये फइगु ?” वया मती लुल- “छ्गू उपाय दु । भीम्ह जुजुया म्हाय्या नां खः पञ्चाल-चण्डी । वयागु रूप अतिकं बांला । अप्सराथें च्वंम्ह ।

वयात “विदेह जुजुयात बियेगु” धका धया वयात कामभोगयागु लोभ लालसा क्यना, बल्सी क्यंम्ह न्यायातथे याना महौषध पण्डितलिसे तुं वयात थन सःता निम्हसितं स्याना जयपान याये माल ।” थुलि मनं निश्चय याना व जुजुयाथाय् वना धाःवन- “देव ! छगू मन्त्रणा दु ।” “आचार्य ! छपिनिगु मन्त्रणायागु खँ न्यना जिपिं थःगु वस्त्र मदय्का च्वने माल । आः हानं छु याये मास्ति वल ? सुम्क च्वं ।” “महाराज ! थुगु उपायथे जाःगु मेगु म्दु ।” “अथेसा कं ।” “महाराज ! भीपिं निम्ह जक दये माल ।” “अथे हे जुइमा ।” अनंलि ब्राह्मणं जुजुयात राजदरबारया बैगलय् यंका धाल - “महाराज ! विदेह जुजुयात कामभोगयागु लोभ क्यना वयात थन सःता गृहपतिपुत्र नापं तुं स्यायेगु ।” “आचार्य ! उपाय जुलसा तःसकं बांला । परन्तु वयात लोभे याना ह्यगु गुकथं ?” “महाराज ! छपिनि म्हचाय् पञ्चालचण्डी^{१५} उत्तम रूप दुम्ह खः । वयागु सौन्दर्य व चातुर्ययात कया कविपिनिपाखें म्ये चिंका उगु काव्ययात मिथिलाय् गायक कलाकारतय् पाखें म्ये हाय्के छ्वयेगु - “यदि विदेह जुजुयात थयिंजाम्ह स्त्रीरत्न प्राप्त मज्जा वयागु राज्य छु ख्यले दत ?” भीम्ह म्हचाय्मचायागु प्रशंसा न्यना वया प्रति आसक्ति जुल धका सिइवं जि वना दिं पक्का याना वये । जिं दिं क्वचिना लिहाँ वयेवं बल्सी तःक्यंम्ह न्याथे जुया जुजुं गृहपतिपुत्र व्वना थन वइ । अले भीसं इमित स्याना बियेगु ।”

जुजुं वयागु खँ माने यात- “आचार्य ! थुगु उपाय तःसकं बांला । थथे हे याये ।” उगु मन्त्रणायात चूलनी ब्रह्मदत्तया शयनागारय् च्वं च्वनिम्ह मैना छम्हसिनं थःगु हे न्हाय्पनं ताल । जुजुं चलाखपिं कवितयत् सःता यक्व ध्यवा बिया थःम्ह म्हचाय् क्यना धाल - “तात ! थ्वया सौन्दर्यया बारे कया काव्य रचना याना व्यु ।” इमिसं बांबांलाक कविता चिना जुजुयात न्यंकल । जुजुं इमित यक्व धन बक्स बिया छ्वत । कविपिंके प्याखँ म्वःतय्सं स्याना उगु म्येया आधारय् (रास) लीला दय्का म्ये हाल । थुगु कथं उगु म्येत न्यौकनं प्रचार जुल । म्येत जनमानसय् थ्यनेवं जुजुं म्ये हालिपित सःता धाल - “तात ! छपिं ततःधिकपिं भंगःत ज्वना वना चान्हे सिमा गया सिमाय् चिच्छ च्वं । अले दचो तुयु तुयु धायेवं सुथन्हापनं इमिगु गःपतलय् लियागु घंगली घाना व्वय्का छ्वया सिमां कुहाँ वा ।” जुजुं थुकथं छाय् याकूगु धाःसा मनूतय्सं स्वयेबले पञ्चाल राजया म्हचाय् राजकुमारीयागु शरीर शोभाया वर्णन देवतापिसं तकं याः धका धाय्केत खः । जुजुं हानं उपिं कवितयत् सःतके छ्ववया धाल - “तात ! आः छिमिसं थजागु म्ये चिनेगु या गुकिं मिथिला जुजुया वैभवयागु व थुम्ह भीम्ह राजकुमारीया सौन्दर्ययागु खँ वर्णन याना तःगु दये माल अले थुम्ह राजकुमारी मिथिला जुजु छम्ह बाहेक मेपिं सुनं जम्बुद्वीपय् थ्वया नितिं योग्य मज्जा धयागु खँ नं उल्लेख जुइ माल ।” इमिसं नं अथे हे याना जुजुयात खबर बिल । जुजुं नं इमित धन बक्स बिइके बिया धाल- “तात ! मिथिलाय् वना थथे हे याना म्ये हाः हूँ ।” इमिसं म्ये हाहां छसिंकथं मिथिला नगरय् वना प्याखँ क्यना म्ये हाः वन । अजागु म्ये न्यना जनतां द्वालद्वः बार करतल ध्वनि याना लापा थात अले इमित यक्व यक्व धन बिल । बहनि इपिं सिमाय् गया च्वय् च्वनां नं म्ये हालेगु यात अले भंगःपछितय्गु गःपतय् लियागु घंगली घाना व्वय्का सिमां थःपिं कुहाँ वल । आकाशय् गं न्यागु सः न्यना नगर छगुलिं पञ्चाल राजया कन्याया सौन्दर्ययागु प्रशंसा देवतापिसं तक नं याः धका हल्ला जुल ।

जुजुं नं थुगु खँ न्यना सिइका कवितयत् थःगु लाय्कु छेया दरबारय् प्याखँ क्यंका म्ये हाय्के बिल । अले चूलनी जुजुं थपाय्सकं बांलाम्ह थःम्ह म्हचाय् जित बिये मास्ति वय्कल धका सिइका साप हे लय्ताल । जुजुं लय्ताया इमित यक्व धन बक्सिस बिया छ्वत । इमिसं ब्रह्मदत्तयाथाय् वना थ्व खँ बित्ति याःवन । अबले केवट्टे धाल - “महाराज ! आः जिं दिं कोछिना लिहाँ वये ।” “आचार्य ! ज्यू । छु याये माल याना बिज्याहूँ ।” “छुं उपहार बिया बिज्याहूँ ।” “यंका बिज्याहूँ” धया उपहार बिया छ्वत ।

१५. उत्तमगु न्यागु प्रकारयागु लक्षणं सम्पूर्णं जुया चन्द्रमा समानं बांलाम्ह जूगुलिं वयात पञ्चालचण्डी धका धाःगु खः । महौषध जातक पृ. १५९ ।

उपहार ज्वना वना व भव्यतालं विदेह राष्ट्र्य् थ्यंकः वन । व वःगु न्यना नगर्य् हैलाखैला जुल - “आः जुलसा चूलनी जुजु व विदेह जुजुया मैत्री स्थापना जुइगु जुल । चूलनी जुजुं थःम्ह म्हचाय् विदेह जुजुयात बिइगु जुल । केवट्ट दिं कोछिइत वया च्वन ।” विदेह जुजुं नं थ्व खँ ताल । बोधिसत्त्वं नं थ्व खँ ताल । परन्तु बोधिसत्त्वया मनय् थथे जुल - थ्व थन वःगु जित यःता मजू । जिं यथार्थ खँ सिइके माल ।” वं चूलनी जुजुयाथाय् तथा तःपिं मनूतय्थाय् सन्देश छवत - “थुगु मन्त्रणायागु यथार्थ खँ छु धयागु जानकारी छवया हति ।” इमिसं लिसः सन्देश छवया हल - “जिमिसं नं थुकिया यथार्थ खँ सिइके फुगु मदुनि । जुजु व केवट्ट निम्ह शयनागार्य् च्वना मन्त्रणा याइगु जुया च्वन । खः, जुजुया शयनागार्य् मैना छम्ह जक दु, शायद वं जकं थुगु मन्त्रणाया खँ स्यू जुइमाः ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुगु नगरयात दयकाबले शत्रुतयसं छुं मौका काये मफय्मा धका बांलाक सुविभक्त याना दय्का तथागु खः, जिं केवट्टयात थ्व खँ स्वयेगु मौका बिये मखु ।” व नगर धवाखानिसें राजभवनतक अले राजभवननिसें थःगु छेंतक निखेसनं सुखुति त्वःपुया च्वं नं सुखुतिं त्वःपुया लँ दय्के बिल । वं उकी बांलाक बुत्ता भरे याके बिल । लय् स्वाँ ह्वय्के बिल, जाःगु घः भवः भवः तय्के बिल । केरामां थाय् थासय् तथा धवाखा दय्के बिल । अले अन थाय् थासय् ध्वजा पताका तय्के बिल । केवट्ट उगु नगर्य् वःबले वं अन सुविभक्त जुया च्वंगु नगर मखन । वं बिचाः यात - “जुजुं जिगु नितिं लँ बांलाक समाये याना तःगु जुइमाः ।” वं थ्व नगर त्वःपुइया नितिं थथे याना तःगु खः धयागु खँ वाचाय्के मफतु । व वन अले महाराजयागु दर्शन याना वयात उपहार देछात अले कुशलक्षेमया खँ न्यना छखेलिकक फेतुत । अले जुजुया पाखें सत्कृत जुइवं वं थः वयागु खँ कनेत थुपिं निपु गाथात धाल -

“राजा सन्धवकामो ते, रतनानि पवेच्छति ।

आगच्छन्तु इतो दूता, मञ्जुका पियभाणिनो ॥

“भासन्तु मुदुका वाचा, या वाचा पटिनन्दिता ।

पञ्चालो च विदेहो च, उभो एका भवन्तु ते’ति” ॥

“जिमि जुजुं छलपोललिसे मैत्री सम्बन्ध स्थापित याये मास्ति वः । उकिं वसपोलं जित छपित रत्नत बिया छवया हःगु खः । आर्विल अनं (अले थनं) प्रियभाषीपिं दूतत वये वनेगु जुइ । इमिसं आनन्दित जुइगु कोमल वचनया खँ ल्हाइ । पञ्चाल व विदेहयापिं मनूत निखलं नं छगू हे खलः जुइगु जुल । मैत्री सम्बन्ध क्वातुइगु जुल ।”

थुलि धायेधुंका केवट्ट हानं मेगु खँ बिनित यात - “महाराज ! जिमि जुजुं मेम्ह महामात्ययात छवया हयेगु विचार याःगु खः । अले वसपोलं मेपिसं वसपोलया सन्देश सरकारया पाउस बांलाक थ्यंके फइ मखु धका जित हे छवया हःगु जुल ।

जुजुं लयताया धाल - “आचार्य ! छपिसं जुजुयात बांलाक खँ न्यंका ब्वना हया बिज्याहूँ ।” “महाराज ! बिज्याहूँ । छपित बांलाम्ह राजकुमारी दइगु जुल अले जिमि जुजुलिसे मैत्रीया सम्बन्ध नं स्थापित जुइगु जुल ।” वयागु खँ न्यना जुजु लयताया मक्ख जुल । थःत बांलाम्ह राजकुमारी दइगु जुल धका आसक्त जुल । अले हुकुम जुल - “आचार्य ! छपिनि व महौषध पण्डितया बिचय् धर्मयुद्ध जूगु खः । छपिं बिज्याना जिमि काय् नापं नं छको नाप लाना बिज्याहूँ । निम्ह पण्डितपिसं परस्पर्य् छम्हं मेम्हसियाके क्षमा फ्वना, मन्त्रणा याना थन विराजमान जुया बिज्याहूँ ।”

महाराजयागु हुकुम न्यना केवट्ट पण्डितयात उपहार बिइत दना वन । बोधिसत्त्वं नं उखुन्हुया दिनय् सुयन्हापनं हे भतिचा घ्यः त्वन । बिचाः यात - “उम्ह पापीलिसें जिगु खँल्हाबल्हा हे मजुइमा ।”

वयागु छेंय नं ताकुक ख्वातुक वाउँगु गोवरं बँ थिइका तल । थां थामय् चिकं पाय्का तल । व गोतुला च्वंगु सुखु छपाः बाहेक मेगु फुकक सुखु मेच दक्वं चिइके बिल । वं मनुतय्त खँ स्यना तल - “ब्राह्मणं खँ ल्हाइबले थथे धा - ‘ब्राह्मण ! पण्डितलिसे खँ ल्हाना बिज्याये मते । थौं वसपोलं घ्यः त्वना बिज्याना तःगु दु’ अले जि नं न्वंवायेत म्हुतु चायके त्यनेवं नं धा - ‘देव ! थौं छपिसं घ्यः त्वना बिज्यागु दु, न्वंवाना बिज्याये मते’ ।” थथे कनेमाःगु कना बोधिसत्त्व ह्याउँगु वसः पुना न्हेबः खापा दुगु थासय् निवारयागु सुखुति गोतुला च्वन । केवट्ट नं वयागु छेंक्वय् वना न्यंवन- “पण्डित गन दु ?” मनुतय्सं धाल - “ब्राह्मण ! तःसकं हाला बिज्याये मते । बिज्यायेगु खःसा चिसकं बिज्याहूँ । थौं पण्डितं घ्यः त्वना बिज्यागु दु । ततःसकं हाला बिज्याना हल्ला याना बिज्याये मज्यू ।” मेमेगु कोथा पतिकं नं वयात थथे हे धया हल । व न्हेगू लुखा पुला दुहाँ वना पण्डितयाथाय् थ्यंकः वन । पण्डितं नं न्वं वायेत सन । मनुतय्सं वयात नं गना धाल - “देव ! खँ ल्हाना बिज्याये मते । कडागु घ्यः त्वना बिज्यानागु मखुला ? थुम्ह दुष्टम्ह ब्राह्मणलिसे खँ ल्हाना छु हे दइ ।” थुकथं वयात पण्डितयाथाय् थ्यंका फेंतुइत गनं छगू हे थाय् म्हु अले बः कया च्वने ज्यूगु थाय् नं गनं म्हु । व प्याः प्याः बँ थिला तःगु बँय् धःपाना दना च्वने माल ।

वयात खना छम्ह मनुखं मिखा छपा तिसिना क्यन, छम्हसिनं मिखा फुसि चकंका क्यन अले छम्हसिनं छचनय् च्वंगु सँय् उसि उसि याना क्यन । इमिगु ज्याखँ खना वया छु याये छु याये जुल । वं धाल - “पण्डित ! जि वने त्यना ।” अबले छम्ह मनुखं धाल - “अरे दुष्टम्ह ब्राह्मण ! छंत धयागु मखुला, हाले मते धका । अभं नं हाला च्वन । का, निहं छंगु क्वें त्वःथुला बिये” धका ल्हाः म्हुया क्यन । व भयभीत जुया ग्यात अले दिना स्वया च्वन । अबले तकया भित्रय् छम्हसिनं जनुफातय् पँ बलां छत्थु दाया बिल । मेम्ह छम्हसिनं ब्राह्मणयागु ककु न्याक्क तिया हूँकन थ्यंकः घ्वाना छ्वया बिल । हानं मेम्हसिनं ब्राह्मणया जनुफातय् न्यापतिं बां सिइदय्क दाया बिल । व शेरया म्हुतुं बचे जूम्ह चलार्थे भयभीत जुया जुजुया लाय्कु छेंय वन । जुजुं नं बिचाः यात - “थौं जिमि कायं थुगु समाचार सिइका लय्ताइ । निम्हं पण्डितपिनि तःधंक धर्म चर्चा जुल जुइमाः । थौं निम्हसिनं थवंथवय् क्षमा फ्वनी । थ्व जिगु नितिं तःसकं बांलाइ ।” जुजुं केवट्टयात खना पण्डितलिसे नाप लाःगु खँ सिइकेया नितिं न्यन्यं -

“कथं नु केवट्ट महोसधेन, समागमो आसि तदिङ्ग ब्रूहि ।
कच्चि ते पटिनिज्झत्तो, कच्चि तुट्ठो महोसधो’ति” ॥

“हे केवट्ट ! महौषधलिसे नाप लाना छु जुल, गथे जुल, कना बिज्याहूँ । छु छपिनिगु क्षमा याचना जुल ला ? छु महौषध सन्तुष्ट जुल ला ?”

थथे न्यनेवं केवट्टं विन्ति यात - “महाराज ! छपिसं वयात पण्डित सत्पुरुष सम्भे जुया बिज्यात । वसिबे तःधंम्ह असत्पुरुष मेम्ह सुं दइ मखु” धका धाधां गाथा धाल -

“अनरियरूपो पुरिसो जनिन्द, असम्मोदको थद्धो असत्थिरूपो ।
यथा मूगो च बधिरो च, न किञ्चित्थं अभासथा’ति” ॥

“हे राजन् ! व जुलसा अनार्य पुरुष खः, तप्यंक खँ मल्हाइम्ह कठोरम्ह व असभ्यम्ह खः । व जुलसा लाता पाक ख्वाँयर्थे जुया जिलिसे खँ हे मल्हाः ।”

जुजुं वयागु खँ न्यना समर्थन नं मयाः, खण्डन नं मयाः । वयात व वलिसे वःपित खर्च बिल अले च्वनेगु व्यवस्था याका हुकुम जुल - “आचार्य ! बिज्याहूँ । विश्राम काः बिज्याहूँ ।” थुकथं वयात बिदा बिया छ्वयेधुंका वं बिचाः यात - “जिमि काय् पण्डितम्ह खः । मधुर व्यवहार याये सःम्ह खः । थ्वलिसे

कुशलक्षेमया खँ नं मल्हाः, प्रसन्नता नं प्रकट याना मच्चं । वं छुं छुं भावीभय खंगु दयेमाः ।” थुली मती लुइका थथःमं गाथा ब्यक्त यात -

“अद्धा इदं मन्तपदं सुदुहसं, अत्थो सुद्धो नरविरियेन दिद्धो ।
तथा हि कायो मम सम्पवेधति, हित्वा सयं को परहत्थमेस्सती’ति” ॥

“निश्चय नं थुगु मन्त्रणा मेपिसं बांलाक सिइका तये धुंकल जुइमाः । वीरम्ह मनुखं यथार्थ खँ सिइका तये धुंकल । जिगु म्ह थर थर खाना च्वन । थःगु देशयात त्वःता सुनां मेपिनिगुलि ल्हाः तः जुइ ?”

जिमि कायं ब्राह्मण थन वःगुलि दोषया खँ सिइका काये धुंकल । थ्व मैत्री सम्बन्ध तयेया नितिं वःम्ह खइ मखु । थ्वं जित कामभोगया प्रलोभन बिया, नगरय् यंका ज्वनेत वःम्ह खः- “थुगु भावीभय पण्डितं खंका काये धुंकूगु दयेमाः । थुकथं मती लुइका ग्याना भयभीत जुया च्वंबले लाक्क सेनक आदि प्यम्हं पण्डितत अन उपस्थित जूवल । जुजुं सेनकयात धाल- “सेनक ! पञ्चाल नगरय् वना चूलनी जुजुया म्हचाय् राजकुमारी हयेगुली छंत यःता जूला ?” वं बिन्तियात- “महाराज ! थ्योने थ्यंकः वःम्ह लक्ष्मीयात ख्याना छ्वये बहः मजू । यदि छपिं अन बिज्याना वयात अङ्गीकार याना बिज्यात धाःसा चूलनी ब्रह्मदत्त छम्ह बाहेक सारा जम्बुद्वीपय् सुं नं जुजु छपिलिसे ज्वरी खोजे याये फुपिं दइ मखुत । छु कारणं ? जेष्ठम्ह जुजुया म्हचाय् काये दुगुलिं । मेपिं सारा जुजुपिं जुलसा जिगु अधीनय् दुपिं जुल केवल विदेह छम्ह जक जि समानम्ह खः धका बिचाः याना सारा जम्बुद्वीपय् दकसिवे बांलाम्ह राजकुमारी छपित बिये त्यंगु खः । वयागु खँ न्यना बिज्याहुं । छपिनिगु कारणं जिमित नं वस्त्र अलंकारत दइ ।” जुजुं मेपिं पण्डितपिके नं खँ न्यना स्वत । इमिसं नं अजागु हे प्रकारं लिसः विल । जुजुं अमात्यपिलिसे थुकथं खँल्हाबल्हा याना च्वंगु इलय् हे केवट्ट ब्राह्मण थःगु निवासस्थानं पिहाँ वया “जुजुयाके अनुमति कया लिहाँ वने माल” धका बिचाः याना अन वया धाःवल- “महाराज ! जिपिं विलम्ब याना च्वने मखुत । जिपिं लिहाँ वने ।” जुजुं वयात सत्कार याना विदा बिया छ्वत ।

बोधिसत्त्वं व लिहाँ वन धयागु खँ सिइका मोल्हया समाये याना जुजुयागु सेवाय् उपस्थित जू वया नमस्कार याना छखेलिक्क दना च्वन । जुजुं बिचाः यात - “जिमि काय् महौषध पण्डित महामन्त्री खः, मन्त्रणा यायेगुली पारङ्गत जूगु कारणं व भूत, भविष्य व वर्तमानया खँ स्यूम्ह खः । पण्डितं थ्व खँ स्यू जुइमाः, जिपिं अने वने ज्यू अथवा मज्यू । रागय् अनुरक्त व मोहलय् मूढ जूगुया कारणं थःगु न्हापांगु संकल्पय् थातं च्वने मफया वं न्यन्यं थुगु गाथा धाल -

“छन्नजिह्वा एकाव मती समेति, ये पण्डिता उत्तमभूरिपत्ता ।
यानं अयानं अथ वापि ठानं, महोसध त्वम्पि मतिं करोही’ति” ॥

“हे महौषध ! भीपिं खुम्ह प्रज्ञावान्पिनिगु छगू हे विचार जुल । छं नं थःगु विचार प्वंकि - अन वने ज्यू लाकि मज्यू ? अथवा थन हे च्वं च्वने ज्यू ?”

जुजुयागु खँ न्यना पण्डितं बिचाः यात - “थुम्ह महाराज कामुकताय् आपालं आसक्त जूगु खने दु । थःगु अन्धापनया कारणं, थःगु मूर्खतायागु कारणं थुपिं प्यम्हसिनं धाःगु खँ न्यने धुंकल । थ्वयात वनेगुली दोष न्यना गने माल ।” वं प्यपु गाथात धाल -

“जानासि खो राज महानुभावो, महब्बलो चूलनिब्रह्मदत्तो ।
राजा च तं इच्छति मारणत्थं, मिगं यथा ओकचरेन लुद्धो ॥

“यथापि मच्छो बळिसं, वड्डं मंसेन छादितं ।
आमगिद्धो न जानाति, मच्छो मरणमत्तनो ॥

“एवमेव तुवं राज, चूळनेय्यस्स धीतरं ।
कामगिद्धो न जानासि, मच्छोव मरणमत्तनो ॥
“सत्ते गच्छसि पञ्चालं, खिप्पमत्तं जहिस्ससि ।
मिगं पन्थानुबन्धं, महन्तं भयमेस्सती’ति” ॥

“राजन् ! बिचाः याना स्वया बिज्याहूँ, छपिंसं स्यूगु हे खँ खः, छपिनि पाउलय् जाहिरय् जूगु खँ खः, चूलनी ब्रह्मदत्त महाबलशाली, महाप्रतापी जुजु खः धका । उम्ह जुजुं छपिंत थःगु स्वार्थ तया हे अन सःते त्यंगु खः, गथे व्याघ्रां लहिना तःपिं मिसाम्ह चला क्यना चलायात लायेत स्वःथे ।”

“गथे लाया लोभीम्ह न्याँ बल्सीयात मस्यूगु कारणं मरण प्राप्त याइगु खः अथे हे याना, हे राजन् ! छपिंसं नं चूलनीया म्हचाय्यागु बशय् लाना थःगु मृत्युयात म्हसिइके फइ मखु ।”

“यदि पञ्चाल बिज्यात धाःसा याकनं हे विनाश जुया वनी, पाय्छि अथे हे, गथे गामय् वःम्ह मृगं तःधंगु भय प्राप्त याःथे, छपिंसं नं तःधंगु भय प्राप्त याना बिज्याइ ।”

अतिकं निन्दा याःगुलिं जुजुया तँ पिहाँ वल । वं बिचाः यात - “ध्वं जित थःम्ह दासयातथे भाःपिया च्वन । ध्वं ‘जि जुजु खः’ धका तर्कं ल्याख्ये मरयंकू । श्रेष्ठम्ह जुजुं जित थःम्ह म्हचाय्मचा बिये धका खबर छवया हल नं छसः नं मङ्गलया सः म्हुतुं पिमकाः । जिगु बारे जित थुम्ह मूर्खम्ह मृगयातथे, बल्सी क्यंम्ह न्याँयातथे अथवा मनूतय्गु बस्ती दुहाँ वःम्ह मृगयातथे मरण जुइका च्वने माली धका ख्याना च्वन । वं तँ पिकया मेगु गाथा धाल -

“मयमेव बालम्हसे एळमूगा, ये उत्तमत्थानि तयी लपिम्हा ।
किमेव त्वं नङ्गलकोटिवट्टो, अत्थानि जानासि यथापि अज्जे’ति” ॥

“जिपिं हे महामूर्खपिं खः, गुपिं थुजागु भिंगु खँया बारे कया छलिसे खँ ल्हाना च्वनापिं । हे चिग्वःगु छचौं ज्वना तःधिक जूम्ह मचा ! छ थुपिं खँत मेपिसथे गुकथं थुइका वाचाय्के फइ ?”

थुकथं वयात अपशब्द छचला व्वः बिया गिजे याना, अपमान याना, “थुम्ह गृहपतिपुत्र जिगु भिंगु ज्याय् पंगल थनिम्ह” धका बिचाः यात अले पितिना छवयेया नितिं गाथा धाल -

“इमं गले गहेत्वान, नासेथ विजिता मम ।
यो मे रतनलाभस्स, अन्तरायाय भासती’ति” ॥

“ध्वं जित स्त्रीरत्न लाभ जुइगुली पंगल थनेगु खँ ल्हाना च्वन । ध्वयात ककुतिना गत्तां ज्वना जिगु देशं पितिना छवया ब्यु ।”

जुजु तँम्बगु खँ सिइका बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “यदि सुनानं जुजुयागु खँ न्यना जिगु गत्तां ज्वन अथवा ल्हाः ज्वन धाःसा ध्व जिगु जीवनकाछिं मछ्छाय्का च्वनेया नितिं प्रयाप्त जुइ । बरु जि थः हे पिहाँ वने ।” वं जुजुयात प्रणाम यात अले थःगु छेँ लिहाँ वन । जुजुं नं तँ पिकया तमं थथे धाःगु खः । बोधिसत्त्वया प्रति आदर दुगुलिं जुजुं सुयातं अथे यायेत हुकुम मब्यू । बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह जुजु मूर्खम्ह खः । थःगु भिं-मभिंया खँ हूँ मस्यू । कामुकताया बशय् वना “जुजुया म्हचाय् अवश्य हये” धका भावीभय मस्यूगु कारणं अन वन धायेवं महाविनाश जुइ । जिं ध्वं धाःगु खँय् नुगलय् स्याका च्वने मज्यू । ध्व जिमि तःधंम्ह उपकारी खः । ध्वं जित यक्व ऐश्वर्य ब्यूगु दु । जि ध्वयाम्ह ग्वहालीमि जुया बियेमाः । न्हापां सुगाया मचायात छवया, यथार्थं खँ सिइका जक थः स्वयं वने माली धका बिचाः याना सुगाया मचायात त्वःता छवल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो च सो अपक्कम्म, वेदेहस्स उपन्तिका ।
अथ आमन्तयी दूतं, माधरं सुवपण्डितं ॥

“एहि सम्म हरितपक्ख, वेय्यावच्चं करोहि मे ।
अत्थि पञ्चालराजस्स, साळिका सयनपालिका ॥

“तं बन्धनेन पुच्छस्सु, सा हि सब्बस्स कोविदा ।
सा तेसं सब्बं जानाति, रज्जो च कोसियस्स च ॥

“आमोति सो पटिस्सुत्वा, माधरो सुवपण्डितो ।
अगमासि हरितपक्खो, साळिकाय उपन्तिकं ॥

“ततो च खो सो गन्त्वान, माधरो सुवपण्डितो ।
अथामन्तयि सुधरं, साळिकं मज्जुभाणिकं ॥

“कच्चि ते सुधरे खमनीयं, कच्चि वेस्से अनामयं ।
कच्चि ते मधुना लाजा, लब्धते सुधरे तुवं ॥

“कुसलज्जेव मे सम्म, अथो सम्म अनामयं ।
अथो मे मधुना लाजा, लब्धते सुवपण्डित ॥

“कुतो नु सम्म आगम्म, कस्स वा पहितो तुवं ।
न च मेसि इतो पुब्बे, दिट्ठो वा यदि वा सुतो’ति” ॥

“अनंलि विदेह जुजुयाथाय् छ्वयेत माधर धयाम्ह पण्डितम्ह सुगायात दूत ज्या याकेत सःतल ।”

“पासा हरित पक्षी ! वा, जिगु ज्या छगू याना ब्यु । पञ्चाल राजया शयनकक्षय् छम्ह मैना च्चं च्वंगु दु । वयाके एकान्तय् खँ न्यं । वं सकतां खँ स्यू । व उम्ह जुजु व केवट्ट ब्राह्मणपिनिगु खँ दक्खं स्यू ।”

“उम्ह माधर सुगा पण्डितं “ज्यू” धया वचन बिल अले व हरित पक्षया दिनय् उम्ह मैनायाथाय् थ्यंकः वन ।

“उम्ह माधर सुगा पण्डितं अन थ्यंका उम्ह सुधरवासिनी, मधुरभाषिनी मैनायात सम्बोधन यात ।”

“हे सुधरवासिनी ! छं सकुशल जू मखुला ? हे वैश्यबधु ! छं म्हफु ला जू मखुला ? हे सुधरवासिनी ! छु छं कस्ति व ताय् नये खं मखुला ?”

“पासा ! जित सकुशल जू । हे पासा ! जित म्ह फु । अले हे सुगा पण्डित ! जित कस्ति दुगु ताय् नके हः ।”

“पासा ! छ गनं वयाम्ह खः ? अथवा छंत सुनां छ्वया हःम्ह खः ? ध्वयां न्ह्यो जिं छंत खनागु न्यनागु म्दु ।”

मैनायागु खँ न्यना सुगां बिचाः यात - “यदि जि मिथिलां वयाम्ह धका वयात कन धाःसा बरु व सिना हे वनी, वं जित विश्वास याइ मखु । जि सिवि राष्ट्रया अरिद्वपुर नगर जुना वयाम्ह खः । उकिं “सिवि जुजुं छ्वया हःम्ह” जुया अनं वयाम्ह धका मखुगु खँ ल्हाये माल धका बिचाः याना धाल -

“अहोसिं सिविराजस्स, पासादे सयनपालको ।
ततो सो धम्मिको राजा, बद्धे मोचेसि बन्धना’ति” ॥

“जि सिविराजया लायकु छेय् शयनकक्षय् च्वंम्ह खः । उम्ह धार्मिक जुजुं जित बन्धनं मुक्त याना त्वःता हल ।”

अले उम्ह मैनां थःगु नितिं लुंया थलय् तथा तःगु कस्ति दुगु नसा व चाकुगु लः बिया न्यन - “पासा ! छ तापाक निसें वःम्ह खः । छ छु उदेश्यं वयाम्ह खः ?” वं वयागु खं न्यना “रहस्य” या खं सिइकेगु इच्छां मखुगु खं कना लिसः बिल -

“तस्स मेका दुतियासि, साळिका मज्जुभाणिका ।
तं तत्थ अवधी सेनो, पेक्खतो सुधरे ममा’ति” ॥

“जिमि छम्ह यय्क खं ल्हाइम्ह जहान मैना छम्ह दुगु खः । हे सुधरवासिनी ! वयात जिं खंक खंक हे इमां दाया यंकल ।”

वं वयाके न्यन- “छंम्ह कलायात इमां गथे याना स्याना ब्यूगु ?” वं वयात लिसः बिल - “भद्रे ! न्यं । छन्हुया दिनय् जिमि जुजुं जल-क्रीडाया नितिं वना च्वंबले जित नं सत्ता बिज्यात । जिं थःम्ह मिसायात नं व्वना यंका म्हिता, अले सन्ध्याया इलय् वलिसें तुं लिहाँ वया च्वना । अले जुजुलिसें तुं राजदरबारय् थहाँ वना म्ह गंकेया नितिं जिपिं निम्हं भालं पिहाँ वया छगू कूटागारया ग्वाखुँचाय् च्वं च्वना । उगु हे इलय् छम्ह इमां कूटागारं पिहाँ वया जिमित हयेकाः वल । जि मृत्युया भयं ग्याना तुरन्त बिस्सू वना । व उगु इलय् प्वाथय् दुम्ह खः । उकिं व याकनं व्वया बिस्सू वने मफुत । इमां वयात जिगु हे न्ह्योने स्याना यंकल । शोकं ख्वया च्वनाम्ह जित खना जिमि जुजुं न्यन - “छाय् ख्वया च्वनागु ?” जिं थःगु खं जुजुयात बिन्ति याना । अले जुजुं हुकुम बिल - “ज्यू, सौम्य ! ख्वये मते । मेम्ह मिसा छम्ह स्व ।” “देव ! मेम्ह आचार मदुम्ह दुःशीलम्ह कला हयां छु फाइदा ! बरु याकचा हे च्वं च्वने ।”

अनलि जुजुं जित थये धया थन छ्वया हया बिज्यागु खः - “सौम्य ! जिं छम्ह सदाचारिनीम्ह मैना खनागु दु । व छिमि कलार्थे च्वंम्ह खः । चूलनी जुजुया शयनकक्षय् च्वं च्वंम्ह मैना छम्ह छिमि कलार्थे च्वंम्ह खः । छ अन वना वयागु मनया खं सिइका वयात राजी याना खं न्यंका वा । यदि छंत यल धाःसा जिमित धाः वा । जि अथवा लानि अन वना भव्यतालं वयात कया हये धया जित छ्वया हःगु खः ।” जि उकिया नितिं वयाम्ह खः धया गाथा धाल -

“तस्सा कामा हि सम्पत्तो, आगतोस्मि तवन्ति के ।
सचे करेय्य ओकासं, उभयोव वसामसे’ति” ॥

“उगु हे इच्छां लय्ताया जि छंथाय् वयाम्ह खः । यदि छं अनुमति बिल धाःसा भ्नीपिं निम्ह छंथाय् च्वने ।”

मैनां वयागु खं न्यना लय्ताल । अथेसां मनया खं सुचुका इच्छा मदुथे च्वंक क्यनेया नितिं धाल -

“सुवोव सुविं कामेय्य, साळिको पन साळिकं ।
सुवस्स साळिकायेव, संवासो होति कीदिसो’ति” ॥

“सुगां पोधिम्ह सुगायात यय्की, मिजंम्ह मैनां मिसाम्ह मैनायात यय्की धयागु खं जक जुइ । परन्तु सुगा व मैनाया सहवास गुकथं जुइ ?”

वयागु खँ न्यना सुगां मती तल - “ध्वं मज्जू धका अस्वीकार मयाः । खाली न्याकुं पहः कया जक खँ ल्हात । ध्वं पक्का नं जित यय्कु जुइमाः । जिं ध्वयात थीथी अनेक उपमात बिया विश्वास याका ल्हातय् काये माल” धका बिचाः याना गाथा धाल -

“योयं कामे कामयति, अपि चण्डालिकामपि ।
सब्बो हि सदिसो होति, नत्थि कामे असादिसो’ति” ॥

“कामुकं गुम्ह गुम्हसियागु कामना याइ, चाहे व चण्डालनी हे छाया मजुइमा वया नितिं सकलें उत्थें च्वनी । कामभोगय् गनं नं असादृश्य खनी मखु ।”

ध्व खँ कना मनुतमध्ये थीथी जातियापिनि परस्परय् संवास क्यनेया नितिं क्वय्या गाथा धाल -

“अत्थि जम्पावती नाम, माता सिविस्स राजिनो ।
सा भरिया वासुदेवस्स, कण्हस्स महेसी पिया’ति” ॥

“सिवि जुजुया मां जम्पावती धयाम्ह (छम्ह चण्डालनी) दु । वं कृष्णायन (गोत्र) याम्ह (भिम्ह दाजु किजापिंमध्ये तःधिकम्ह दाजु) वासदेवया यःम्ह कला” जुल ।”

थुगु दसु क्यना वं थपायसनाम्ह क्षत्रियं नं चण्डालनीलिसे सहवास याःगु खँ वयात कन । भीपिं तिरच्छिनपिनिगु खँ छु खः ? परस्पर संवास याये दइगु जुल धायेवं गा हे गानि । अले हानं मेगु नं दसु क्यना धाल -

“रट्टवती किम्पुरिसी, सापि वच्छं अकामयि ।
मनुस्सो मिगिया सद्धिं, नत्थि कामे असादिसो’ति” ॥

“रथावती किन्नरीं नं वच्छं तपस्वीयागु कामना यात । मनुखं मृगलिसे नं संवास यात । कामभोगय् उत्थें च्वपिं जुइमाः धयागु मदु ।”

वयागु खँ न्यना मैनां धाल - “स्वामी ! चित्त धयागु न्ह्याबलें एकनाश जुया च्वं च्वनी मखु । जित यःम्ह नाप बाये माली धका गयाः ।” सुगा पण्डित खः । व स्त्रीमायाय् कुशलम्ह खः । वं वयागु परीक्षा याना स्वस्वं हानं गाथा धाल -

“हन्द ख्वाहं गमिस्सामि, साळिके मज्जुभाणिके ।
पच्चक्खानुपदज्हेतं, अतिमज्जसि नून म’न्ति” ॥

“हे प्रियभाषिनी मैना ! का, जि वने त्यना; ध्व छंगु अस्वीकारयागु खँ जुल । ध्वं जित यय्कल धका सिइका छं तःसकं घमण्डी जुल ।”

“जि वने त्यना” धयागु खँ तायेवं वयागु नुगः पंम्हुइथें च्वन । वयात स्वस्वं वयागु मनय् कामवासनायागु जलन उत्पन्न जुया वल । वं छपुत्याः गाथा धाल -

“न सिरी तरमानस्स, माधर सुवपण्डित ।
इधेव ताव अच्छस्सु, याव राजान दक्खसि ।
सोस्सि सद्धं मुदिज्ञानं, आनुभावज्ज राजिनो’ति” ॥

“हे माधर सुगा पण्डित ! हथाय् चायां लक्ष्मी दइ मखु । जुजु नाप मलातले छ थन हे च्वं च्वं । थन मृदङ्ग खिं आदिया सः न्यने दइ अले जुजुया प्रताप नं स्वये दइ ।”

सन्ध्या इलय् निम्हसिनं मैथुन धर्म सेवन यात । निम्हसियां छम्ह मेम्ह क्वातुसे च्वंक यय्कल । अले सुगाया मचां बिचाः यात - “आः थ्वं जित रहस्यया खँ सुचुका तये फइ मखुत । आः थ्वयाके न्यना सिङ्के माल ।” वं धाल - “मैना !”

“स्वामी ! छ्वाय् ?”

“जिं छंत छुं खँ ल्हाये मास्ति वः । खँ कने त्यना ।”

“कं, स्वामी !”

“का ! थौं भीगु मङ्गल दिं खः । लिपा बिचाः याये ।”

“स्वामी ! यदि मङ्गलया खँ जूसा कना बिज्याहुँ, यदि अमाङ्गलिक जूसा कने मते ।”

“थ्व जुलसा मङ्गलया खँ हे खः ।”

“अथेसा स्वामी ! कं ।”

“यदि न्यने यःसा जिं छंत कने” धया उगु रहस्ययागु खँ न्यनेया नितिं छपुत्याः गाथा धाल -

“यो नु छ्वायं तिब्बो सहो, तिरोजनपदे सुतो ।
धीता पञ्चालराजस्स, ओसधी विय वणिणी ।
तं दस्सति विदेहानं, सो विवाहो भविस्सती’ति” ॥

“मेमेगु जनपदय् थ्व हैलाखैला जुङ्क ब्यापकरूपं हल्ला न्यने दु - शुक्रतारा (औषधी तारा) थें ज्वाल्लां थिङ्मह पञ्चालराजया म्हाचाय् विदेहेपित बिङ्गु अले वयागु विवाह जुङ्गु खँ ।”

वयागु खँ न्यनेधुंका वं धाल - “स्वामी ! मङ्गलया दिनय् थथिंजागु अमाङ्गलिक खँ छ्वाय् म्हुतुं पिकयागु ?”

“जिं मङ्गलया खँ कना च्वनां छुं अमङ्गलया खँ धाल । थ्व छु खः ?”

“स्वामी ! शत्रुतय्त नं थजागु मङ्गल ज्या मजुइमा ।”

“अथेसा भद्रे ! कं ।”

“स्वामी कने मफु ।”

“भद्रे ! यदि छं जित छुं रहस्य सुचुकल धाःसा थनिंनिसें भीगु सहवास जुइ मखुत ।”

थुकथं वयात ख्याना दवाब बिङ्गवं वं धाल - “अथेसा, स्वामी ! न्यं” धया वं गाथा धाल -

“एदिसो मा अभित्तानं, विवाहो होतु माधर ।
यथा पञ्चालराजस्स, वेदेहेन भविस्सती’ति” ॥

“माधर ! पञ्चाल जुजु व विदेह जुजुया दथुइ जुइ त्यंगु विवाहथें जागु विवाह छिमि शत्रुतय्त नं मजुइमा ।”

थुगु गाथा न्यंकेवं वं वयाके न्यन - “भद्रे ! थजागु खँ छाया ल्हाना च्वनागु ?” अले वं “न्यं, दोष कने” धया मेगु गाथा धाल -

“आनयित्वान वेदेहं, पञ्चालानं रथेसभो ।
ततो नं घातयिस्सति, नस्स सखी भविस्सती’ति” ॥

“वैदेहयात थन सःता, पञ्चालया जुजुं वयात स्याना छ्वइ । वलिसे मैत्री सम्बन्ध दइ मखु ।”

थुकथं वं सुगा पण्डितयात दक्वं रहस्य कना बिल । थ्व खँ न्यना केवट्टयागु प्रशंसा यात - “आचार्य केवट्ट उपाय कुशलम्ह खः । थजागु उपायं जुजुयात स्यात धाःसा थुकी छुं आश्चर्य चाये माःगु मदु ।” हानं धाल - “थुजागु अमाङ्गलिक खँलिसे भीत छु वास्ता” धया सुम्क च्वना दचन । व वयागु उद्देश्य ताः लात धका भाःपिया चच्छिं वलिसें दचन अले बिदा कया वनेगु मती तया धाल - “भद्रे ! आः जि सिवि राष्ट्र वना जुजुयात भिंम्ह मिसा छम्ह दत धका कंवने त्यना ।” वं गाथा धाल -

“हन्द खो मं अनुजानाहि, रत्तियो सत्तमत्तियो ।
यावाहं सिविराजस्स, आरोचेमि महेसिनो ।
लद्धो च मे आवसथो, सालिकाय उपन्तिक’न्ति” ॥

“जित न्हेचाया नितिं अनुमति ब्यु । जि वना सिविपिनि महारानीयात जित मैना नाप च्वने दइगु जुल धका कना वये ।”

मैनाया वलिसे बायेगु इच्छा मदुगु खः अथेसां वयागु खँ न्यना मज्यु धाये मफया वं क्वय्या गाथा धाल -

“हन्द खो तं अनुजानामि, रत्तियो सत्तमत्तियो ।
सचे त्वं सत्तरत्तेन, नागच्छसि ममन्तिके ।
मज्जे ओक्कन्तसत्तं मं, मताय आगमिस्ससी’ति” ॥

“जिं छंत न्हेचाया नितिं बाया च्वनेत अनुमति बिया च्वना । यदि छ न्हेचा दय्का जिथाय् लिहाँ मवल धाःसा जिगु प्राण वनेधुंका जक वइ धका जिं सिइका काये ।”

वं मनं मनं बिचाः यात - “चाहे छ म्वायेमा अथवा सिना वनेमा, जित छु वास्ता !” अथेनं म्हुतुं धाल - “भद्रे ! छु खँ ल्हानागु आम ? जि नं यदि च्यान्हुया दिनय् छंत मखन धाःसा जि जक गथे म्वाना च्वने ?” व अनं ब्वया वना भतिचा उखे सिवि राष्ट्र स्वया वना अनं दिना मिथिलाय् थ्यंकः वन अले पण्डितया ब्वहलय् जूवन । बोधिसत्त्वं वयात तले बैगलय् यंका न्यन । वं दक्वं खबर कना बिल । वं नं न्हापार्थे तुं याना वयात सत्कार यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो च खो सो गन्त्वान, माधरो सुवपण्डितो ।
महोसधस्स अक्खासि, सालिकावचनं इद’न्ति” ॥

“अनंलि माधर धयाम्ह सुगा पण्डितं मैनायाके खँ न्यना वया महौषध पण्डितया कना बिल ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “जिगु खँ मन्यसे जुजु वनिन । वन धाःसा महाविनाश जुइ । अबले जित निन्दा याइ - थजाम्ह ऐश्वर्यदातायात नं बिचाः मयासे वयात रक्षा मयात । जिथे जाम्ह पण्डित दय्क दय्कं नं थुम्हसित गुकथं नष्ट जुइकेगु ? थ्व जिगु जिम्मेवारी खः, जि जुजुया सिबे न्हापा लाक्क

वना चूलनी जुजुलिसे नाप लाःवनेगु अले विदेह जुजु च्वनेया नितिं बांलाक नगर निर्माण याका छगू गावुत^{१७} जक वने ज्युगु सुरुड व निगू गावुत तःधंगु सुरुड (सुरं) दय्के बिये माल । अले थुकथं चूलनी जुजुया म्हचाय्यात थःम्ह जुजुया चरण सेविका दय्का बिये माल । अले भिंच्यागू अक्षौहिणी^{१८} सेना व सच्छि व छम्ह जुजुपिसं घेरा लगे याःसां तबि नं थःम्ह जुजुयात राहुया ल्हातं चन्द्रमायात मुक्त यायेथें याना छुटे याना हया बिये माल ।” थथे बिचाः याना च्वंबले वयागु मन प्रीतिं जाल । व लय्तागु आवेशय् प्रीति वाक्य धाधां थुगु बापु गाथा धाल -

“यस्सेव घरे भुञ्जेय्य भोगं, तस्सेव अत्थं पुरिसो चरेय्या’ति” ॥

“मनुखं गुम्हसिया छेंय् च्वना भोगयागु भोग याइ वं वयागु हित याना बियेमाः ।”

वं मोल्हुत अले बांलाक समाये याना भव्यछाटं राजकुलय् वना जुजुयात प्रणाम याना छखेलिकक दना न्यन - “देव ! छु छपिं उत्तर पञ्चाल नगरय् बिज्यायेगु पक्का जुल ला ?” खः, तात ! यदि जित पञ्चालचण्डी दइ मखुसा जित राज्य जक दयां छु छ्यले दु ? जित त्वःते मते । जिलिसें नु । अन वनेवं भीगु निगू प्रयोजन सफल जुइ - (१) स्त्रीरत्न प्राप्त जुइगु व (२) जुजुपिं लिसें मैत्री सम्बन्ध स्थापित जुइगु ।” “अथेसा देव ! जि न्हापालाकक वना छपिनि नितिं निवासस्थान दय्का बिये । जिं खबर बिया हयेवं जक छपिं बिज्याहूँ ।” वं निपु गाथात धाल -

“हन्दाहं गच्छामि पुरे जनिन्द, पञ्चालराजस्स पुरं सुरम्मां ।
निवेसनानि मापेतुं, वेदेहस्स यसस्सिनो ॥

“निवेसनानि मापेत्वा, वेदेहस्स यसस्सिनो ।
यदा ते पहिणेय्यामि, तदा एय्यासि खत्तिया’ति” ॥

“राजन् ! जिं पञ्चाल राज्यया बांलागु नगरय् न्हापां वने - यशस्वी विदेहया नितिं निवासस्थान दय्कः वने ।”

“जिं यशस्वीम्ह विदेह नरेशया नितिं निवासस्थान दय्के सिधय्केधुंका जिं छपिंत सन्देश छवया हये, हे क्षत्रिय ! अले जक छपिं बिज्याहूँ ।”

थ्व खँ न्यना पण्डितं जित मत्वःतूनि धका मती लुइका लय्ताल । धाल - “तात ! न्ह्यवः वनेत छंत छु माः ?”

“देव ! सेनात माल ।”

“तात ! गुलि माल उलि व्वना यंकि ।”

“देव ! न्यौकन कारागारय् धवाखा चाय्का, खुंतय्त न्यवः, सिखः, त्वका इमित नं जि नापं छवया व्यु ।”

“तात ! छं स्वया यंकि ।”

१७. न्हेकुया छगू यट्टि दइ, नीगू यट्टिया छगू उसभ अले चय्गू (८०) उसभया छगू गावुत दइ । (स्वया दिसं, महौषध जातक पृ. १८० या पाद टिप्पनी ।

१८. छगू अक्षौहिणीस १,०९,३५० न्यासि वनिपिं सेनात, ६५,६१० सल, २१,८७० रथ व २१,८७० किसित दइ । स्वया दिसं संक्षिप्त वेस्सन्तर जातक पृ. ११७ या पाद टिप्पनी ।

बोधिसत्त्वं कारागार चायुके बिल, अनं शूरपिं योद्धात व अन वना ज्या सफल याना बिये फुपिं मनूत मुंका इमित धाल - "जिगु सेवाय् च्वं ।" अले इमित सत्कार याकल । सिकमित, नकमित, छचंगुया ज्या याइपिं, चित्रकार आदि थीथी प्रकारयापिं कमित भिंच्याथीयापिं मुंकल । बसिला, मुगः, कू, गल आदि आपालं ज्याभत ज्वन । अथे हे याना आपालं सेनात नं ब्वना नगरं पिहाँ वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

"ततो च पायासि पुरे महोसधो, पञ्चालराजस्स पुरं सुरम्भं ।
निवेसनानि मापेतुं, वेदेहस्स यसस्सिनो'ति" ॥

"अनंलि यशस्वी विदेह जुजुया नितिं निवासस्थान दय्केत महौषध न्ह्यःवहे पञ्चाल जुजुया बांलागु नगरय् वन ।"

बोधिसत्त्व वना च्वंबले छगू छगू योजन पतिकं छगू छगू गामय् छम्ह छम्ह अमात्ययात पाः तया धाल - "जुजु पञ्चालचण्डीयात ब्वना लिहाँ वइबले छं किसि, सल व रथयात तयार याना जुजुयात ब्वना शत्रुतय्पाखें बचे याना गुलिफत उलि याकनं मिथिला थ्यंकः हूँ ।"

वं गङ्गा नदीया सिथय् थ्यनेवं आनन्दकुमारयात सःता धाल - "आनन्द ! छं स्वसः सिकमितय्त ब्वना यंका गङ्गाया फुसय् सिमात ध्यंके ब्यु, स्वसः डुंगात दय्के बिया नगर निर्माण यायेया नितिं अन हे सिंत छाना याउंगु सिंत दक्व डुगाय् जायका याकनं हति ।" अले थः स्वयं डुगाय् च्वना गङ्गाया पारी वना गन कुहाँ वःगु खः अनंनिसें पला छिना नापे याना बच्छि योजन तकया थाय् निश्चय याना अन सुरुड दय्केगु मती तल । थन भीम्ह जुजुया नगर जुइ । थनं जुजुया राजदरबार तक छगू गब्युति जक वने ज्युगु सुरुड दय्केगु । थुकथं दय्केगु कोछिना वं नगरय् प्रवेश यात । चूलनी जुजुं बोधिसत्त्व थ्यंकः वल धयागु खँ सिइका "आः जिगु मनोरथ सिद्ध जुइगु जुल" धका बिचाः यात । शत्रुतय्गु विनाश स्वये खनिगु जुल । थ्व थ्यंकः वल धायेवं विदेह जुजु नं याकनं थ्यंकः वइगु जुइ । वं आः थुपिं निम्हसितं स्थाना समस्त जम्बुद्वीपया जुजु जुये खनिगु जुल धका खुसी जुया आनन्द ताल । सारा नगरय् ब्यापकरूपय् हल्ला जुल - "थुम्ह महौषध पण्डित खः । थ्वं सच्छि व छम्ह जुजुपितं कोयात अप्पां कय्का ख्याना हयेथें ख्याना हःम्ह खः । नागरिकपिसं वयागु सौन्दर्य स्वया मक्ख जुया च्वंबले बोधिसत्त्व लाय्कु ध्वाखाय् थ्यंकः वन अले रथं कुहाँ वया जुजुयात सूचं बिइके छूवत । "दुहाँ वा" धका धाय्के हयेवं दुहाँ वना जुजुयात प्रणाम याना छखेलिक्क दन ।

जुजुं वयाके कुशलक्षेमया खँ न्यनेधुंका न्ह्यसः तल - "तात ! जुजु गुबले थ्यंकः वइगु ?"

"देव ! जिं सूचं बिया छूवयेवं वइ ।"

"छ छाय् वयागु ?"

"देव ! जिमि जुजुया नितिं निवासस्थान दय्केत वयागु ।"

"ज्यू, तात !"

जुजुं वयागु सेनायात खर्च बिइके बिया बोधिसत्त्वयात नं आपालं सत्कार याना निवासस्थान प्रबन्ध याना धाल - "तात ! छिमि जुजु थ्यंकः मवतल्ले उत्कण्ठा रहित जुया जिमिगु हित जुइगु माःगु ज्याख्यं नं लगे जुया च्वं । वं राजभवन थहाँ वंगु स्वहाने क्वय् दना थन क्वय् सुरुडया लैपु दय्केगु योग्य जू धका सिइकल । वं मती लुइका बिचार यात - "जुजुं जिमिगु हित जुइगु ज्याखँ या धका धाःगु दु । आः अथे याये माल, सुरुड प्वाः म्हुइबले थुम्ह जुजुं स्वहाने मगयेमाः ।" थथे बिचाः याना वं जुजुयात धाल - "देव !

जिं दुहाँ वसां निसें स्वहानेया क्वय् दना स्वयाबले थुकी दय्कातःगु मिले मजूगु खनागु दु । यदि छपिंत प्रसन्न जूसा, सिं दत धाःसा जिं थुकियात पाय्छिकथं ल्हवना दय्का बिये ।”

“तात ! ज्यू दय्कि ।”

वं थन सुरुडद्वार दय्केगु ज्यू धका कोछिना उगु स्वहानेयात अनं चिइके बिया गन सुरुडद्वार दय्केगु खः अन फि कुतुं मवकेया नितिं त्वाथः दय्का बारं खुल । जुजुं थुगु भेदया खँ मस्यू । जुजुया स्वयेबले जित माया स्नेह याना थथे याना च्वंगु धका च्वं च्वन । थुकथं उखुन्हुया दिन ल्हवनेगु ज्याय् दिन बिते यात अले कन्हेखुन्हु जुजुयात धाःवन – “देव ! जिमि जुजुयात थन तःसा ठीक जुइ धका थाय् ल्ययेवं छपिसं जिमित थाय्या ब्यवस्था याना बिज्याहूँ ।”

“ज्यू, पण्डित ! जिगु दरबार छगू त्वःता नगरय् मेमेथाय् न्ह्याथाय् जूसां बांलागु ठीकगु थाय् ल्यया काः हूँ ।”

“महाराज ! जिपिं पाहुनात खः । छपिके आपालं प्रियपिं योद्धात दु । इमिगु छें काःवन धाःसा जिपिलिसे इपिं ल्वाः वइ । इपिं नाप जिपिं गथे याना ल्वायेगु ?”

“पण्डित ! इमिसं धाःवइ धका धन्दा हे कायेम्बाः । छिमित यःगु थाय् ल्यया काः हूँ । जिं हुकुम बिया तयेधुन ।”

“देव ! इपिं बरोबर वया छपिंत धाःवइ । उकिं याना छपिंत चित्तसू (चित्तय् शान्ति) दइ मखु । यदि छपिनि यःसा, अथे नं याना बिज्याये ज्यू, गुबलेतक जिमिसं छें दय्का च्वनी उबलेतक जिमि मनूत जक ध्वाखाय् पाः च्वनी । उबलेतक सुं नं दुहाँ वये दइ मखु लिहाँ वनेमाः । थथे जुइवं छपिंत नं चित्तसू दइ ।”

जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात । बोधिसत्त्वं स्वहाने तःलय्, स्वहानेया फुसय्, मू लुखाय् सकतां थासय् थः हे मनूत पाः तयेगु यात अले वं थः मनूतय्त् उजं दय्कल – “सुयातं नं वय्के बिये मते ।”

अनंलि पण्डितं थः मनूतय्त् ज्याः ब्वल – “राजमातायागु छें थुनेगुथें याः हूँ ।” इमिसं लुखा व बार्दली अप्पा चा कुतुकेगु यात । राजमातां थ्व खँ सिइका न्यंवल – “तात ! जिगु छें छाया थुने त्यनागु ?”

“महौषध पण्डितं थुकियात थुना थःम्ह जुजुया नितिं दरबार छगू दय्के त्यन ।”

“यदि अथे खःसा थन हे च्वं ।”

“जिमि जुजुया सेना सवारी यक्व दु । थ्व थाय् मगाः । मेगु दय्के माल ।”

“छिमिसं जित म्ह मस्यू । जि राजमाता खः । जिं आः जिमि काय् जुजुयाथाय् वना हुकुम प्रमांगी याके ।”

“जिमिसं जुजुं धया हे थुना च्वनागु खः । यदि रोके याके फुसा याका बिज्याहूँ ।”

वया तँ पिहाँ वल । फुई फुई तँ पिकया आः दण्डयागु ब्यवस्था मयासे गन त्वःते धका बिचाः याना जुजुया लाय्कु छेंय वनं । वयात अन रोके याना – “दुने प्रवेश याये मते” धाल ।

“जिमिसं थ्व खँ स्यू । जिमित जुजुं हे सुं दुकाये मते धका हुकुम बिया तःगु दु । छपिं बिज्याहूँ ।” राजमातां गुगु आशं वंगु खः व प्राप्त याये मफुसेलि व दिना लिफः स्वया थःगु दरबार छें स्वया च्वन । उबले हे वयात छम्हसिनं लुया यंका ककु ज्वना बैय् बःस्वाना धाल – “थन छु याना च्वनागु ? वनेगु लाकि मवनेगु ?” राजमातां बिचाः यात – जुजुयागु हुकुम हे थजागु जुइ । मखु धयागु जूसा जिये जाःम्ह

राजमातायात अथे याये फइ मखुगु जुइ । जि पण्डितयाथाय् हे वने माल । अन वना वं धाःवन - “तात ! महौषध ! जिगु छें छाया् थुंके बिया च्वनागु ?” वं ताःसां मतासू याना वलिसे खँ मल्हाः । वया लिक्क च्वंम्ह मनुखं न्यन - “देवी ! छपिसं छु आज्ञा जुया बिज्यानागु ?”

“तात ! छाया् पण्डितं जिगु दरबार थुंके बिया च्वंगु ?”

“विदेह जुजुया नितिं निवासस्थान दय्केत सना च्वंगु खः ।”

“छु वं थपाय्मच्छि धंगु नगरय् वया नितिं मेथाय् गनं थाय् मखंगु ला ? थ्व छगू लाख घूस कया मेथाय् दय्कः हूँ ।”

“ज्यू, देवी ! छपिनिगु छें त्वःता बिये । का, स्वया बिज्याहूँ जिमिसं घूस कयागु खँ सुयातं कना बिज्याये मते । मखु धयागु जूसा मेमेपिसं नं घूस बिया थथःगु छें काय्के बिइ मखु ।”

“तात ! जिगु नितिं नं राजमाताथें जाम्हसिनं घूस बिल धका सिइवं लज्जाया खँ जुइ । जिं सुयातं कने मखु ।”

वं “ज्यू” धाल अले वयाके छगू लाख दां काल । अनलि केवट्टया छें प्यूवन । व राजदरबारया धवाखाय् वन । अन वयात पै बलां वयागु छचंगु तुइक दाया हल । अनलि वं नं थःम्हं धयाथें याये मखंसेली छगू लाखया दां घूस बिल । थुकथं सारा नगरया छें छें प्यूवनेत ववं इमिसं ब्यूगु घूस काकां गुंगू करोड कार्षापण मुन । बोधिसत्त्व सारा नगरय् चाचाःहिला आखिरय् राजदरबारय् थ्यंकः वन ।

अनलि जुजुं न्यन - “पण्डित ! छु निवासस्थान दय्केत थाय् लुया वलला ?” “महाराज ! मब्यूपिं सुं हे मदु । अथेनं छें बिइ मालीबले इमित दुख कष्ट जुइगु जुया च्वन । जिमि नितिं नं इमि यःगु वस्तु लाका कायेगु योग्य मताल । नगरं पिने छगू गब्यूति तापाक गङ्गा व नगरया दथुइ जिमि जुजुया नितिं निवास नगर दय्के त्यना ।” थ्व खँ न्यना जुजुं बिचाः यात - “नगरय् दुने युद्ध याये माःसा थाकुइ । थःगु सेना व कतःया सेना बिस्कं सिइके फइ मखु । नगरं पिने युद्ध याये माःसां अपू नं जू । नगरं पिने हे इमित दायादिया मारामुरु याना स्थाना छवये ।” वं लयताया धाल - “ज्यू, तात ! छं ल्ययागु थासय् हे दय्कि ।” “महाराज ! जिं ला दय्के बिये । जिमिसं ज्या याका तयागु थासय् अन सिं हः आदिया नितिं छपिनि मनूत वय्के बिये मजिल । वल धाःसा अन मःफतय् ल्वापु जुइ । उकिं याना छपित व जिमित निखलंसियात चित्तसू दइ मखु ।”

“ज्यू, तात ! उखे वये वनेगु बन्द याना ब्यु ।”

“देव ! हानं जिमि किसित न्ह्याबलें लखय् जक म्हिता सना जुइगु बानी दुपिं खः । इपिं लखय् जक म्हिता सना जुइ । लः फोहर जुया ताकुइवं नागरिकत छपिंथाय् वया “गुबले निसें महौषध वल उबलेनिसें सफागु यचुगु लः त्वने मखन” धका उजूर याः वये फु । थथे धाःवसां सह याये माली ।” जुजुं छिमि किसित निश्चिन्त जुया लखय् म्हिता” धया नगरय् नाय्खिं च्वय्का घोषणा याके बिल - सुं गुम्ह पिहाँ वना महौषध पण्डितया नगर निर्माण स्थलय् वन धाःसा वयात द्वःच्छि दां वं पुइकेगु जुइ ।”

बोधिसत्त्वं जुजुयात नमस्कार यात अले थःपिनि मनूत व्वना नगरं पिहाँ वना सुनानं मखंथाय् नगर निर्माण यायेगु ज्या प्रारम्भ यात । गङ्गाया पारी गगली धयागु छगू गां बसे यात । अन किसि, सल रथ, साद्रहं लहिइकल अले नगर निर्माणया ज्याय् बिचाः याना ज्या थीथी याना मनूतय्त जिम्मा बिल - “थुलि ज्या फलानापिं मनूतय्सं या” अले सुरुइ दय्केगु ज्या कोछिना ज्या शुरु यात । तःधंगु सुरुइया लुखा प्वाः गङ्गा नदी सिथय् स्वकल । खुद्रः योद्धातय्सं सुरुइ म्हुइगु यात । ततःपागु छचंगुया म्हिचाय् चा थना हया

गङ्गा नदी क्वफाये हल । चा क्वफाये हःलिसे उकियात किसिं न्हुइके बिल । नदीया लः फोहर जुया ताकुल । नगरवासीपिं हाला हल - “महौषध पण्डित वर्सेनिसें यचुगु लः त्वने हे मंत । गङ्गा बुलुया नाः बाः वया च्वन । छु कारण खः ?” पण्डितं तया तःपिं मनूतयसं खँ थुइके बिया च्वनी - “महौषधया किसित नदीया लखय् म्हिता च्वंगु । इमिसं लखय् ध्याचः याना म्हिता च्वंगु । उकिं याना नदीया लः ताकुया फोहर जुया च्वंगु खः ।” बोधिसत्त्व धयापिनिगु उद्देश्य न्ह्याबलें पूरा जुइ । उकिं याना सुरुडय् च्वंगु सिमाया हात, ल्वहँत दक्वं जमिनय् डुबे जुया वन । न्यासि वना पिहाँ वयेगु सुरुडया लुखा प्वाः नगरपाखे स्वःगु जुया च्वन । न्हेसः मनूतयसं न्यासि वनेगु सुरुड मार्ग म्हुया यंकल । छ्चंगुया ततःपागु म्हिचाय् चा तया उगु नगरय् छ्थाय् तया उकी लः तया चा न्हाया पःखा दय्के बियेगु यात अथवा उकिं छु ज्या काये माःगु खः उगु ज्या काल । तःधंगु सुरुडया प्रवेशद्वार नगरय् पाखे लाः । उकिं भिंच्याकु जाःगु यन्त्रद्वार जडान याःगु जुल । छ्पु खिपः सालेवं धवाखा बन्द जुइगु व छ्पु खिपः सालेवं खापा चालिइगु जुया च्वन । तःधंगु सुरुडया निखेरं सख्वाया ल्यूं तय्कल । च्वय् फुसय् छत दय्का खने दइथाय् चायागु ल्यूं तया तुयुगु सख्वा पाय्कल । जम्मा याना चेय्पाः तःपागु खापा व ख्वीप्यंगु च्चिचिधंगु लुखा दुगु जुया च्वन । न्यौकनं यन्त्र युक्त याना जडान याना तल । छ्पु खिपः सालेवं दक्वं चाला वइ । निखेसनं जःखः सलंसः मत पाल्वा तया तल । उपिं नं स्वचालित यन्त्रयुक्त याना जडान याना तःगु जुया च्वन । छ्पवाः च्याकेवं दक्वं छ्कोलं च्याइगु अले छ्पवाः मत स्याना बिइवं दक्वं मत छ्कोलं सिइगु जुया च्वन । निखेसनं सच्छि व छ्म्ह क्षत्रिय (जुजु) पिं दचनेया नितिं सच्छि व छ्गू शयनकक्ष दुगु जुल । छ्गू छ्गू पतिकं थीथी रंगयागु लासा लाया तःगु जुया च्वन । गनं गनं श्वेतछ्त्रसहित तःधंगु शय्या दःसा गनं गनं सिंहासनसहित ततःधंगु शय्या तया तःगु जुया च्वन । गनं गनं कोथाय् बांलापिं ल्यासेतय्गु मूर्ति^{१९} नं दु । ल्हातं थिया मस्वय्कं थुपिं मनूत सकलिपिं मखु धका सिइके हे फइ मखु । सुरुडया निखेरं अंगलय् चतुरपिं चित्रकारपिसं विभिन्न प्रकारयागु चित्रत दय्का तःगु दु । इमिसं शक्रलीला, सुमेरु (पर्वत), परिण्ड-सागर, महासागर, चातुर्महाद्वीप, हिमालय, अनोतप्त, मनोशिलातल, चन्द्रमा, सूर्य, चातुर्महाराजिक देवतापिं, खूगू कामस्वर्ग आदि सकतां वस्तुत सुरुडय् च्वया क्यना तल । बँय् वःथें तुयुगु फि ह्वला उकी स्वये हे यइपुसे च्वंगु पलेस्वां ह्वय्का क्यना तल । निखेपाखें भवः भवः थीथी प्रकारयागु पसत नं न्याये मिये यायेत क्यना तल । उखें थुखें न्यौकनं बास वःगु स्वांमालं समाये याना सुधर्मा धयागु देवसभार्थें याना सुरुडयात बांलाक समाये याना तल । स्वसः सिकमितयसं नं स्वसः डुंगा दय्का उकी छेंयागु मालसामान जाय्का गङ्गा हया पण्डितयात खबर बिल । वं इमित नगरया ज्याय् लगे याना “जिं धायेसाथ हति” धया छ्गू थासय् सुचुका तय्के बिल । नगरय् नं लः गाः, भिंच्याकु तःजागु प्यखेरं पःखा, गोपुर, अट्टालिका, राजभवन, आदि भवनत, हस्तिशाला, किसिचुक, आदि व पुखूत सकतां दय्केगु ज्या सिधय्कल । तःधंगु सुरुड, चिधंगु सुरुड, नगर थुपिं दक्वं प्यलां दय्के सिधय्का तयार यात । बोधिसत्त्वं प्यला लिपा जुजुयाथाय् वःसां जिल धका दूत छ्वत ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“निवेसनानि मापेत्वा, वेदेहस्स यसस्सिनो ।
अथस्स पाहिणी दूतं, वेदेहं मिथिलगहं ।
एहि दानि महाराज, मापितं ते निवेसन'न्ति” ॥

“यशस्वी विदेहया नितिं निवासस्थान दय्के सिधय्का ‘महाराज ! छ्पिं बिज्याहूँ । छें ज्या सिधल’ धया दूतयात छ्वत ।”

१९. मूर्तिया खँ थुगु जातकय् दुगु खँ मूर्तिया इतिहासकारपिनि नितिं ध्यान वने माःगु जुल ।

दूतया खँ न्यना लय्ताया जुजु आपालं अनुयायीपिं ब्वना वल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां मेगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो च राजा पायासि, सेनाय चतुरङ्गिया ।
अनन्तवाहनं ददुं, फीतं कपिलियं पुर’न्ति” ॥

“अनंलि जुजु चतुरङ्गिनी सेनात ब्वना अनन्त सेनात दुगु समृद्धशालीगु काम्पिल्य नगर स्वयेत वन ।”

वं छसिंकथं गङ्गाया सिथय् थ्यंकः वन । बोधिसत्त्वं वयात लसकुस यात अले जुजुयात नकतिनि दय्के सिधःगु नगरय् ब्वना यंकल । वं अन श्रेष्ठगु दरबारय् च्वना थीथी प्रकारयागु श्रेष्ठगु भोजन नया पलख आराम कया सन्ध्या इलय् थः थ्यंकः वयागु खबर अनयाम्ह जुजुयात बिइके छ्वयेया निरिं दूतयात छ्वत । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया निरिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो च खो सो गन्वान, ब्रह्मदत्तस्स पाहिणि ।
आगतोस्मि महाराज, तव पादानि वन्दितुं ॥

“ददाहि दानि मे भरियं, नारिं सब्बङ्गसोभिनिं ।
सुवण्णेन पटिच्छन्नं, दासीगणपुरक्खत’न्ति” ॥

“अनंलि वं वना ब्रह्मदत्तयात सूचना बिइके छ्वत - “महाराज ! छपिनिगु चरणय् वन्दना यायेत थ्यंकः वयेधुन । आः जित सर्वाङ्ग सुन्दर मिसा जहानया रूपय् बिया बिज्याहुं, गुम्हसित लुं भुना तःगु जुइ माल अले वलिसें तुं दासीपिं नं दये माल ।”

दूतयागु खँ न्यना चूलनी जुजु प्रसन्न जुया लय्ताल - “आः जिमि शत्रु गन हे वनी ? निम्हसियागु छर्चो ध्यना जयपान याये । वं तँ पिहाँ वःसां प्रसन्नता क्यना दूतयात सत्कार यायां क्वय्या गाथा धाल -

“स्वागतं तेव वेदेह, अथो ते अदुरागतं ।
नक्खत्तञ्जेव परिपुच्छ, अहं कञ्जं ददामि ते ।
सुवण्णेन पटिच्छन्नं, दासीगणपुरक्खत’न्ति” ॥

“हे विदेह राज ! छंत लसकुस दु । छ वःगु बां हे लात । नक्षत्र न्यना स्व । जिं छंत दासीत सहित लुं भुना तयाम्ह कन्या बिये ।”

ध्व खँ न्यना दूतं विदेह जुजुयाथाय् वना खबर बिल - “देव ! मङ्गल कृत्यया निरिं योग्यगु नक्षत्र (साइत) सिइका बिज्याहुं । जुजुं छपितं कन्या बिइगु जुल ।” वं निकोगु पटक दूतयात छ्वत - “थौं हे योग्य नक्षत्र दु ।” थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो च राजा वेदेहो, नक्खत्तं परिपुच्छथ ।
नक्खत्तं परिपुच्छित्वा, ब्रह्मदत्तस्स पाहिणि ॥

“ददाहि दानि मे भरियं, नारिं सब्बङ्गसोभिनिं ।
सुवण्णेन पटिच्छन्नं, दासीगणपुरक्खत’न्ति” ॥

“अनंलि विदेह जुजुं नक्षत्र न्यना स्वत अले नक्षत्र न्यना स्वयेधुंका चूलनी जुजुयाथाय् दूत छ्वया बिल - जित सर्वाङ्ग सुन्दरी, लुं त्वःपुया तःम्ह, दासीत सहित मिसायात कलाया रूपय् बिया बिज्याहुं ।”

चूलनी जुजुं नं धया हल -

“ददामि दानि ते भरियं, नारिं सब्बङ्गसोभिनिं ।
सुवण्णेन पटिच्छन्नं, दासीगणपुरक्खत’न्ति” ॥

“जिं आः छुपितं सर्वाङ्ग सुन्दरीम्ह लुं (या तिसां) भुना तःम्ह, दासीत सहित म्हचाय्मचायात कलाया रूपय् बिया च्वना ।”

थुगु गाथा धया “आः छुवया हये, अले छुवया हये” धका मखुगु खँ ल्हाल्हां सच्छि व छम्ह जुजुपितं संकेत बिल - “भिंच्यागू अक्षौहिणी सेना नाप वना सकलें युद्धया नितिं तयार जुया पिहाँ वा । निम्हं शत्रुपिनिगु छुच्यो ध्यना जयपान याये ।” इपिं सकलें तयार जुया पिहाँ वल । थःपिं पिहाँ वःगु इलय् वं मां चलाकदेवीयात, महारानी नन्दादेवीयात, काय् पञ्चालचण्डयात व म्हचाय् पञ्चालचण्डियात लाय्क् छेंय् हे तया वःगु जुया च्वन ।

बोधिसत्त्वं चूलनी जुजु व वनाप वःपिं सेनातयत बांलाक सत्कार यात । गुलिं मनूतयसं अय्लाः त्वन । गुलिसिनं न्यां, ला आदि नल । गुलिं तापाकं निसें वःगु कारणं त्यानुया न्ह्यो वय्कल । विदेह जुजु जुलसा सेनक आदि पण्डितपिं व्वना अमात्यपिसं भुंका अलंकृत महाप्रासादाया तलय् च्वं च्वन । चूलनी जुजु नं भिंच्यागू अक्षौहिणी सेनात व्वना उपकारी धयागु नगरयात स्वंगू जोडां व प्यंगू संक्षेपं घेरा लगे याना सलंसः द्रलंद्रः म्वास्याप्वाः च्याका निभा लूगुथें यचुसे च्वंका भव्यरूपं तयारी याना ठीक जुया च्वन ।

थ्व खँ सिद्धका बोधिसत्त्वं थःम्ह स्वसः योद्धापितं ज्या व्वल - “चिधंगु सुरुडं वना जुजुया मां, महारानी, काय् व म्हचाय्पितं व्वना सुरुडं हया, सुरुडं पिमछुवसे जिपिं मवःतले इमित अन दुने तःधंगु दबुली तया ति ।” इमिसं वं धाःगु खँ न्यना चिधंगु सुरुडं वना स्वाहाने तलय् तिना तःगु प्वाः चाय्का पाः च्वना च्वंपितं व बागचापिं च्योतयत ज्वना ल्हाः तुति, म्हुतु चिना छुखे ध्याकुने स्वथना बिल । अनंलि जुजुया नितिं तयार याना तःगु मध्ये भोजन नल अले बास वःगु चूर्णं बुया राजदरबारय् तलय् थहाँ वन ।

उगु इलय् चलाक (तलताल) देवी छु जुइ छु जुइ धका बिचाः याना नन्दादेवीयात, राजपुत्रयात व राजकन्यायात थःथाय् हे छगू हे शय्याय् ध्यना तल । उपिं योद्धातयसं कोथां पिने दना सःतल । वं पिहाँ वया न्यंवल - “तात ! छु खः ?” “देवी ! भीम्ह जुजुं विदेह जुजुयात व महौषधयात हत्या याये धुंकल । आः सारा जम्बुद्वीपया एकछत्र राजा जुया बिज्याये धुंकल । भीम्ह जुजुं सच्छि व छम्ह जुजुपिनि दथुइ फेतुना भव्यतालं महापान यायां छपिं प्यम्हसितं व्वना हति धका जिमित उजं दय्का बिज्यागु दु । इपिं राजदरबारं कुहाँ वया स्वहाने क्वय् थ्यन । इमिसं इमित अन यंका चिधंगु सुरुडय् यंकल । इमिसं धाल - “जिपिं थन च्वं च्वनागु थुलिमच्छि दये धुंकल, जिमिसं थुगु गल्ली खंगु मखु ।” “थुगु गल्ली न्ह्याबलें दुकाइ मखु । थ्वया नां मङ्गल गल्ली खः । थौं मङ्गल दिवस जूगुलिं जुजुं थुगु गल्ली छलपोलपितं व्वना हयेत उजं दय्का बिज्यागु दु ।” इमिसं इमित विश्वास यात । गुलिसिनं उपिं प्यम्हसितं व्वना दुत यंकल । गुलिं अन च्वं च्वन । गुलिसिनं राजदरबारया रत्नगृह चाय्का यक्व मूल्यवान्गु धन कया हल । न्हापां वंपिं राजमातासहित प्यम्हसिनं सुरुड दुने दुहाँ वंबले देवसभार्थं बांलाक समाये याना तःगु खंबले जुजुया नितिं समाये याना तःगु जुइमाः धका भाःपिल । इमिसं इमित महागङ्गाया लिक्क यंकल अले सुरुडया दुने तया समाये याना तःगु भवनय् कुना पाः तया तल । अले गुलिसिनं इमित कया हये धुनागु खँ बोधिसत्त्वया सूचं ब्यवन ।

वं इमिगु खँ न्यना प्रसन्न जुया लय्ताल । अले बिचाः यात - “आः जिगु मनोरथ पूरा जुइगु जुल ।” व जुजुयाथाय् वना छुखेलिक्क दना च्वन । जुजु नं कामुकताया बशय् वना “आः मिसामचा बिया हइ, आः उम्ह मिसामचा बिया हइ” धका बिचाः यायां खातां दना वना भयालं क्वसः वन । वं उबले

लखलख् म्वास्याप्वाः च्याना जहाँ थीगु व भारी सेनां घेरा याना तये धुंकूगु नगरयात खंबले “थ्व छु जुइ” धका मनय् चिंक भिन । जुजुं पण्डितपिंके मन्त्रणा यायां थुगु गाथा धाल -

“हत्थी अस्सा रथा पत्ती, सेना तिड्ढन्ति वम्मिता ।
उक्का पदिता ज्ञायन्ति, किं नु मञ्जन्ति पण्डिता’ति” ॥

“किसि, सल, रथ व कवचं पुना च्वं पिं सेनात तयार जुया दना च्वन । प्रज्वलितगु म्वास्याप्वाःत च्याना च्वन । हे पण्डितत ! थुकिया छु अर्थ खः, जित म्हायमचा बिइत वया च्वंगु खःला अथवा युद्ध यायेत ?”

“थ्व खँ न्यना सेनक पण्डित भाजुं धाल - “महाराज ! चिन्ता कया बिज्याये म्वाः । थौ यक्व म्वास्याप्वाः खने दया च्वन । जुजुं छपित थःम्ह म्हायमचा बिइत वया च्वंगु जुइमाः । पुक्कुसं धाःगु खः, छपिनिगु सत्कार यायेया निरिं सेनात तयार जुया च्वंगु दु । सुया सुया मनय् गथे वल अथे हे जुजुयात जानकारी बिया विन्ति यात । जुजुं फलानागु थासय् सेनात तयार जुया च्वं च्वने धुंकल, फलानागु थासय् कडा पाः तया “जुजुयात ज्वं, महौषधपित नं ज्वं, च्युच्यु, स्यास्या, पापा, न्हूगु नगर याकनं विनाश याना छूव । थन थुगु थासय् पाः च्वं, हँ कुंचाय् न्याथी हतियार ज्वना तःपिं सेनात ति” धका हाला जूगु सः ताया कवचधारीपिं सेनातयसं घेरा याये धुंकूगु खना जुजु मरणभयं आछु आछु कन । वं बोधिसत्त्वयागु विचार सिइकेगु कामना याना थुगु गाथा धाल -

“हत्थी अस्सा रथा पत्ती, सेना तिड्ढन्ति वम्मिता ।
उक्का पदिता ज्ञायन्ति, किं नु काहन्ति पण्डिता’ति” ॥

“किसि, सल, रथ व कवच पुना तःपिं सेनात तयार जुया दना च्वने धुंकल । प्रज्वलितगु म्वास्याप्वाःत च्याना च्वन । पण्डित ! आः छु यायेगु ?”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं - “थुम्ह कांम्ह मूर्खम्हसित न्हापां भचा ख्यानि ख्याये माली, लिपा थःगु बल क्यना सान्त्वना बिये माली” धका बिचाः याना थुगु गाथा धाल -

“रक्खति तं महाराज, चूळनेय्यो महब्बलो ।
पदुडो ब्रह्मदत्तेन, पातो तं घातयिस्सती’ति” ॥

“महाराज ! बलशालीम्ह चूलनीयं छपित छचालं घेरा लगे याये धुंकल । दुष्टम्ह ब्रह्मदत्तं कन्हे सुथे छपिनिगु हत्या याइगु जुल ।”

थ्व खँ न्यना सकलें मृत्युभय खना ग्यात । जुजुया कथु सुना वन । म्हुतुं लाः स्वाल्हाहाँ वल । म्हा पुना वाथा वाथा भिन । वं मृत्युभय खना भयभीत जुया ख्वख्वं हाहां थुपिं निपु गाथात धाल -

“उब्बेधति मे हदयं, मुखञ्च परिसुस्सति ।
निब्बुतिं नाधिगच्छामि, अग्गिदद्दोव आतपे ॥

“कम्मरानं यथा उक्का, अत्थो ज्ञायति नो बहि ।
एवम्पि हदयं मय्हं, अन्तो ज्ञायति नो बही’ति” ॥

“जिगु मुटु भारा भारा मिना पुना च्वन । म्हुतु गना च्वन । भिं पूम्ह मनूयात निभालं शान्ति दइ मखुथें जित नं सुख शान्ति मदया च्वन ।”

“गथे लूकमिया मिनालय् मि दुने च्याइगु खः, पिने मखु, अथे हे जिगु मुटु नं दुने च्याना पुना च्वन, पिने मखु ।”

बोधिसत्त्वं जुजु ख्वःगु व हाःगु न्यना - “थुम्ह मूर्खं इलय् जिगु खं मन्यं” धका बिचाः याना भतिचा निग्रह यायेया नितिं धाल -

“पमत्तो मन्तनातीतो, भिन्नमन्तोसि खत्तिय ।
इदानि खो तं तायन्तु, पण्डिता मन्तिनो जना ॥

“अकत्वामच्चस्स वचनं, अत्थकामहितेसिनो ।
अत्तपीतिरतो राजा, मिगो कूटेव ओहितो ॥

“यथापि मच्छो बळिसं, वड्डं मंसेन छादितं ।
आमगिद्धो न जानाति, मच्छो मरणमत्तनो ॥

“एवमेव तुवं राज, चूलनेय्यस्स धीतरं ।
कामगिद्धो न जानासि, मच्छोव मरणमत्तनो ॥

“सचे गच्छसि पञ्चालं, खिप्पमत्तं जहिस्ससि ।
मिगं पन्थानुबन्धं, महन्तं भयमेस्सति ॥

“अनरियरूपो पुरिसो जनिन्द, अहीव उच्छङ्गतो डसेय्य ।
न तेन मित्तिं कयिराथ धीरो, दुक्खो हवे कापुरिसेन सङ्गमो ॥

“यदेव जज्जा पुरिसं जनिन्द, सीलवायं बहुस्सुतो ।
तेनेव मित्तिं कयिराथ धीरो, सुखो हवे सप्पुरिसेन सङ्गमो’ति” ॥

“हे क्षत्रिय ! छ सुनां नं धाःगु मन्त्रणा (खं) मन्यनीम्ह, प्रमादीम्ह पुरुष खः । मेमेपिनिगु खं न्यना मेगु हे मन्त्रणा अनुसारं जुइम्ह खः । आः उषिं मन्त्रणा बिइपिं पण्डितजनपिसं छंगु त्राण याये माल ।”

“हितैषी अमात्यं धाःगु खं मन्यंम्ह हे राजन् ! थःगु मज्जाय् मस्त जूगुया कारणं छपिं जालय् तःक्यंम्ह मृगथे जुइ धुंकल ।”

“गथे ला धका बल्सी नुना छ्वःम्ह न्यां खः अले लाया लोभया कारणं थःगु मृत्युयात खंके मफइगु खः, अथे हे, हे राजन् ! छपिसं चूलनी जुजुया म्हचाय्यागु कामना याःगु कारणं छपिसं मृत्युयात खंके मफुत ।”

“यदि पञ्चाल बिज्यात धाःसा याकनं हे थःत थःम्हं मदय्का च्वं च्वने माली । मनुष्य-पथय् वःम्ह मृगयातथे तःधंगु भय प्राप्त जुइ ।”

“हे राजन् ! अनार्य पुरुषयात हिना तःम्ह विषालुम्ह सर्पथे न्याइ । बुद्धिमान्म्ह मनुखं अज्यापिलिसे मैत्री मतयेमाः । दुष्टम्ह मनूया संगतिया परिणाम दुःख हे जुइ ।”

“गुम्हसित सदाचारीम्ह व बहुश्रुतम्ह धका म्हसिइ अजाम्हलिसे बुद्धिमान्म्ह मनुखं मैत्री स्वापू तयेमाः । सत्पुरुषम्ह मनूया संगतिया परिणाम सुख हे जुइ ।”

जुजुयात “हानं थथे जकं याइगु मखुला” धाल अले बांलाक निग्रह यायां जुजुं न्हापां धया तःगु खं लुमंके बिया धाल -

“बालो तुवं एळमूगोसि राज, यो उत्तमत्थानि मयी लपित्थो ।
किमेवहं नङ्गलकोटिवट्ठो, अत्थानि जानामि यथापि अज्जे ॥

“इमं गले गहेत्वान, नासेथ विजिता मम ।
यो मे रतनलाभस्स, अन्तरायाय भासतीति” ॥

“हे राजन् ! वज्र मूर्खम्ह जुया बिज्याम्ह छपिसं जित अति च्वन्ट्याःगु खँ ल्हाना बिज्यागु दु । जि सा वायेगु हलोया च्वः ज्वनिम्ह ज्यापुमचां मेमेपिसं कंगु च्वन्ट्याःगु खँ गथे याना थुइके फइ ?”

“ध्वयात गत्तां ज्वना ककुतिना जिगु देशं पितिना छ्वया ब्यु, गुम्हसिनं जिगु रत्न लाभ् पंगल थनेगु खँ ल्हाना च्वन ।”

थुपिं निपु गाथात धया बोधिसत्त्वं मेगु नं धाल - “महाराज ! जि किसानया मचा खः । गथे छपिनि मेमेपिं सेनक आदि पण्डितपिसं खँ थुइके फुयें जिं गुकथं थुइके फइ ? ध्व जिगु विषय मखु । जि जुलसा गृहस्थपिनिगु ज्या जक स्यूम्ह खः । थजागु खँ सेनकादिपिसं जक थुइके फइ । इपिं पण्डितपिं खः । थौं भिंंच्यागू अक्षौहिणी सेनां घेरा याना तये धुंकूगु अवस्थाय् छपितं इमिसं बचे याये माल । छपिं इमिगु शरणय् वने माल । जित जुलसा गत्तां ज्वना ककुतिना पितिना छ्वयेगु हुकुम जुइ धुंकल । आः जिके छु धका न्यना बिज्याना च्वनागु ?” थुकथं वयात मेगु खं नं निग्रह यात । वयागु खँ न्यना जुजुं बिचाः यात - “पण्डितं जिगु दोष जक क्यना हाला च्वन । वं न्हापा हे भावीभय खंका तये धुंकल जुइमाः । उकिं जित स्याचुकक ध्याचुकक निग्रह याना च्वंगु खः । परन्तु ध्व थुलिमच्छि ईतक अले सुम्क च्वना च्वंगु अवश्यं खइ मखु । ध्वं अवश्यं नं जिगु सुरक्षायागु व्यवस्था याना तःगु दयेमाः ।” वयात हे इनाप यायां जुजुं निपु गाथात धाल -

“महोसध अतीतेन, नानुविज्जन्ति पण्डिता ।
किं मं अस्सं व सम्बद्धं, पतोदेनेव विज्जसि ॥

“सचे पस्ससि मोक्खं वा, खेमं वा पन पस्ससि ।
तेनेव मं अनुसास, किं अतीतेन विज्जसीति” ॥

“हे महौषध ! पण्डितजनपिसं भूतकालया खँयात कया वाणीं ध्याचू न्यंकी मखु । सलयातथें चिना तये धुंकूम्ह जित वचनरूपी कोडां छाया दया च्वनागु ?”

“यदि मुक्तिया लँ खने दःसा, यदि कल्याण जुइगु खने दःसा जित कना ब्यु । पुलांगु खँयात कया जित छाया ध्याचु न्यंका च्वनागु ? छ बाहेक जिगु मेगु शरण मदु ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह जुजु आपालं अन्धा मूर्खम्ह खः, पुरुष विशेषयात म्हसिइके नं मफुम्ह खः । ध्वयात भचा हाय्का लिपा जिं ध्वयात र्वहाली याये ।” अले वं थथे धाल -

“अतीतं मानुसं कम्मं, दुक्करं दुरभिसम्भवं ।
न तं सक्कोपि मोचेतुं, त्वं पजानस्सु खत्तिय ॥

“सन्ति वेहायसा नागा, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
तेपि आदाय गच्छेय्युं, यस्स होन्ति तथाविधा ॥

“सन्ति वेहायसा अस्सा, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
तेपि आदाय गच्छेय्युं, यस्स होन्ति तथाविधा ॥

“सन्ति वेहायसा पक्खी, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
तेपि आदाय गच्छेय्युं, यस्स होन्ति तथाविधा ॥

“सन्ति वेहायसा यक्खा, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
तेपि आदाय गच्छेय्युं, यस्स होन्ति तथाविधा ॥

“अतीतं मानुसं कम्मं, दुक्करं दुरभिसम्भवं ।
न तं सक्कोमि मोचेतुं, अन्तलिक्खेन खत्तिया’ति” ॥

“मनूया पूर्व-कर्म दुष्कर जू, दुसह जू । जिं छपित उकिं बचे याना बिये मफु । हे क्षत्रिय ! छं हे सिइका का ।”

“ऋद्धिमान्म्ह, यशस्वीम्ह छदन्त धयाम्ह किसि दु गुम्हसिनं आकाशमार्गं ब्वना यंके फुम्ह खः,
यदि सुयाकें थजाम्ह किसि दःसा अजापिसं नं वयात आकाशमार्गं यंका बिये फु ।”

“ऋद्धिमान्म्ह, यशस्वीम्ह वलाहक धयाम्ह सल दु गुम्हसिनं आकाशमार्गं ब्वना यंके फुम्ह खः,
यदि सुयाकें थजाम्ह सल दःसा अजापिसं नं वयात आकाशमार्गं यंका बिये फु ।”

“ऋद्धिमान्म्ह, यशस्वीम्ह गरुड धयाम्ह भंगः दु गुम्हसिनं आकाशमार्गं ब्वना यंके फुम्ह खः, यदि
सुयाकें थजाम्ह भंगः दःसा अजापिसं नं वयात आकाशमार्गं यंका बिये फु ।”

“ऋद्धिमान्म्ह, यशस्वीम्ह सातागिरि धयाम्ह यक्ष दु गुम्हसिनं आकाशमार्गं ब्वना यंके फुम्ह खः,
यदि सुयाकें थजाम्ह यक्ष दःसा अजापिसं नं वयात आकाशमार्गं यंका बिये फु ।”

“मनूया पूर्व-कर्म दुष्कर जू, दुसह जू । हे क्षत्रिय ! जिं छपित आकाशमार्गं मिथिला नगर यंका
उकिं बचे याना बिये मफु ।”

जुजुं ध्व खँ न्यना हडबडे चाल । अनंलि सेनकं बिचाः यात - “आः जुजुया नितिं व जिमिगु नितिं
नं पण्डित छम्ह बाहेक मेपिं सुं भरोसा मंत । जुजु नं वयागु खँ न्यना भयभीत जुये धुंकल । छुं न्वं वाये
मफये धुंकल । जिं पण्डितयाके प्रार्थना याये माल ।” वं थुपिं निपु गाथात धाल -

“अतीरदस्सी पुरिसो, महन्ते उदकण्णवे ।
यत्थ सो लभते गाधं, तत्थ सो विन्दते सुखं ॥

“एवं अम्हञ्च रञ्जो च, त्वं पतिट्ठा महोसथ ।
त्वं नोसि मन्तिनं सेट्ठो, अम्हे दुक्खा पमोचया’ति” ॥

“तःजागु समुद्रय् जहाज स्यना डुवे जुइ त्यनेवं मनुखं किनारा (सी) मखनेवं न्ह्याथाय्सां गनं छगू
धासय् शरणस्थान लुइवं अन हे वं सुखया अनुभव याइगु खः ।”

“अये हे तुं, हे महौषध ! आः जिमिगु व जुजुयागु छ हे छम्ह जक शरणस्थान दनि । छ हे जिपिं
मन्त्रीतमध्ये श्रेष्ठम्ह खः । जिमित दुःखं मुक्त याना ब्यु ।”

वयात निग्रह यायां बोधिसत्त्वं गाथा धाल -

“अतीतं मानुसं कम्मं, दुक्करं दुरभिसम्भवं ।
न तं सक्कोमि मोचेतुं, त्वं पजानस्सु सेनका’ति” ॥

“मनूया पूर्व-कर्म दुष्कर जू, दुसह जू । जिं छिमित उकिं बचे याना बिये मफु । हे सेनक ! छं हे सिइका का ।”

जुजुं इच्छापूर्तिं जुइगु लं मखना मृत्युं भयभीत जुया बोधिसत्त्वलिसे खँल्हाबल्हा यायेगुली थःत थःमं असमर्थ जूगु खंका बिचाः यात- “लाः सा, सेनकं हे छुं उपाय स्यूला, वयाके न्यने माल ।” वं गाथा धाल -

“सुणोहि मेतं वचनं, पस्स सेनं महब्भयं ।
सेनकं दानि पुच्छामि, किं किच्चं इध मज्जसी’ति” ॥

“जिगु वचन न्यं । थ्व तःधंगु भय खने दया च्वन । हे सेनक ! जिं न्यना च्वना - आः छु याये माल ले ? आः महौषधं नं जित त्वःते धुंकल ।”

थ्व खँ न्यना सेनकं बिचाः यात - “जुजुं उपाय न्यना च्वन । ज्यूसां मज्यूसां ठीक जूसां मजूसां थ्वयात छगू उपाय कने माल ।” वं गाथा धाल -

“अग्गिं वा द्वारतो देम, गण्हामसे विकन्तनं ।
अज्जमज्जं वधित्वान, खिप्पं हिस्साम जीवितं ।
मा नो राजा ब्रह्मदत्तो, चिरं दुक्खेन मारयी’ति” ॥

“भीसं लुखाय् खापाखिपा बन्द याना मि च्याके नु अले शस्त्र ज्वना परस्परय् छम्हं मेम्हसित हत्या याना थःथवं याकनं सिना वने नु । भीत जुजु ब्रह्मदत्तं ताःकालतक दुःख बिया मस्यायेमा ।”

थ्व खँ न्यना जुजुया मन सुख मदय्कल । धाल - “छं थः मिसा मस्तयूत थज्यागु चिता दय्कि ।” जुजुं पुक्कुस आदिपिके न्यन । इमिसं नं थःपनिगु मूर्खता कथं तु लिसः बिया खँ कन । उकिं धया तःगु दु -

“सुणोहि मेतं वचनं, पस्स सेनं महब्भयं ।
पुक्कुसं दानि पुच्छामि, किं किच्चं इध मज्जसि ॥

“थुगु वचन न्यं । थुगु महान भय खने दया च्वन । हे पुक्कुस ! जिं छंके न्यना च्वना - आः छु याये माल ले ?”

“विसं खादित्वा मीयाम, खिप्पं हिस्साम जीवितं ।
मा नो राजा ब्रह्मदत्तो, चिरं दुक्खेन मारयि ॥

“भी सकसिनं विष नया सिना वने माल । याकनं जीवन फुका छ्वये नु । भीत जुजु ब्रह्मदत्तं ताःकालतक दुःख बिया मस्यायेमा ।”

“सुणोहि मेतं वचनं, पस्स सेनं महब्भयं ।
कामिन्दं दानि पुच्छामि, किं किच्चं इध मज्जसि ॥

“थुगु वचन न्यं । थुगु महान् भय खने दया च्वन । हे कामिन्द ! जिं छंके न्यना च्वना - आः छु याये माल ले ?”

“रज्जुया बज्ज मीयाम, पपाता पपतामसे ।
मा नो राजा ब्रह्मदत्तो, चिरं दुक्खेन मारयि ॥

“भी सकलें यःगात धाःसा याउँक सिना वने दइ । अथवा जिगु विचार कथं भीत जुजु ब्रह्मदत्तं ताःकालतक सास्ति बिया पक्का नं स्याइगु हे जूसैलि इमिगु ल्हातं सिइगु सिबे बरु भीरं क्ववाः वना सिइ वनेगु बेश जुइ ।”

“सुणोहि मेतं वचनं, पस्स सेनं महब्भयं ।
देविन्दं दानि पुच्छामि, किं किच्चं इध मज्जसि ॥

“थुगु वचन न्यं । थुगु महान् भय खने दया च्वन । हे देविन्द ! जिं छुंके न्यना च्वना - आ: छु याये माल ले ?”

“अग्गिं वा द्वारतो देम, गण्हामसे विकन्तनं ।
अज्जमज्जं वधित्वान, खिप्पं हिस्साम जीवितं ।
न नो सक्कोति मोचेतुं, सुखेनेव महोसधो’ति” ॥

“भीसं लुखाय् खापाखिपा तिना मिं च्याके नु अले शस्त्र ज्वना परस्परय् छम्हं मेम्हसित हत्या याना याकनं सिना वने नु । महौषध छम्हसिनं बाहेक भीत बचे याये फुपिं मेपिं सुं मद्दु, आ: भीसं छुं हे याये मफुत ।”

थ्व खं न्यना जुजुं बोधिसत्त्वया प्रति याना तःगु अपराधयात लुमंका खँल्हाबल्हा याये मफुगु कारणं वयात न्यंका विलाप यायां गाथा न्यंका च्वन -

“यथा कदलिनो सारं, अन्वेसं नाधिगच्छति ।
एवं अन्वेसमाना नं, प्पहं नज्जगमामसे ॥

“यथा सिम्बलिनो सारं, अन्वेसं नाधिगच्छति ।
एवं अन्वेसमाना नं, प्पहं नज्जगमामसे ॥

“अदेसे वत नो वुट्टं, कुज्जरानं वनोदके ।
सकासे दुम्मनुस्सानं, बालानं अविजानतं ॥

“उब्बेधति मे हदयं, मुखञ्च परिसुस्सति ।
निब्बुतिं नाधिगच्छामि, अग्गिदद्दोव आतपे ॥

“कम्मरानं यथा उक्का, अन्तो ज्ञायति नो बहि ।
एवम्पि हदयं मय्हं, अन्तो ज्ञायति नो बही’ति” ॥

“गथे केरामाय् ख्वाला प्वला स्वयेवं उकी दुने छुं दुस्यः (सार तत्त्व) मलुइगु खः, अथे हे जिमिसं मालाबले नं जिमित भयं बचे जुइगु उपाय दया नं न्ह्यसःया लिसःत लुया मवः ।”

“गथे सिम्बली सिमाय् ख्वाला प्वला स्वयेवं उकी दुने छुं दुस्यः (सार तत्त्व) मलुइगु खः, अथे हे जिमिसं मालाबले नं जिमित भयं बचे जुइगु उपाय दया नं न्ह्यसःया लिसःत लुया मवः ।”

“गथे किसि लः मद्दुगु थासय् च्वनिगु खः अथे हे थुपिं दुष्टपिं, मूर्खपिं व मस्यूपिं मनूतय्गु दथुइ च्वनेगु देश मद्दुथाय् च्वनेथे जुल ।”

“जिगु नुगः भारा भारा मिना पुना वल । म्हुतु गन । मिं पूम्ह मनूयात निभालय् च्वनेगु सुख मताइथे जित सुख शान्ति मंत ।”

“गथे लुंकमिया मिनालय् मिं दुने च्याइगु खः, पिनें मखु, अथे हे जिगु नुगः नं दुने दुने च्याना पुना च्वन, पिनें मखु ।”

ध्व खँ न्यना पण्डितं बिचाः यात - “थुम्ह जुजुं तःच्चतं दुःख कष्ट सिया च्वन । यदि ध्वयात थजागु अवस्थाय् सान्त्वना मबिल धाःसा ध्वया नुगः पँम्हुइ फु अले ध्व सिना वने नं फु । वं वयात सान्त्वना बिल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो सो पण्डितो धीरो, अत्थदस्सी महोसधो ।
वेदेहं दुक्खितं दिस्वा, इदं वचनमब्रवि ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, राहुग्गहं चन्दिमं ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, राहुग्गहं सूरियं ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, पङ्के सन्नं कुञ्जरं ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, पेळाबद्धं पन्नं ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, पक्खि बद्धं पञ्जरे ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, मच्छे जालगतेरिव ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
अहं तं मोचयिस्सामि, सयोग्गबलवाहनं ॥

“मा त्वं भायि महाराज, मा त्वं भायि रथेसभ ।
पञ्चालं वाहयिस्सामि, काकसेनं लेहुना ॥

“अदु पञ्जा किमत्थिया, अमच्चो वापि तादिसो ।
यो तं सम्बाधपक्खन्दं, दुक्खा न परिमोचये’ति” ॥

“अनंलि उम्ह प्रज्ञावान्म्ह, अर्थदर्शी, पण्डित महौषधं दुःखी जुया च्वंम्ह विदेह जुजुयात खना थुपि वचन धाल ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपितं राहुया म्हुतुं चन्द्रमायात मुक्त याःथें मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपितं राहुया म्हुतुं सूर्ययात मुक्त याःथें मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपितं ध्वम्पय् दुना च्वंम्ह किसियात मुक्त याःथें मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपितं पिचाय् लाःम्ह सर्पयात मुक्त याःथें मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपिंत पंजलय् लाःम्ह भंगःयात मुक्त याःथे मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपिंत जालय् दुने लाःम्ह न्याँयात मुक्त याःथे मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं छपिंत रथ, सेना, व वाहनसहित मुक्त याना बिये ।”

“महाराज ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । रथेसभ ! छपिं ग्याना बिज्याये म्वाः । जिं पञ्चालपिंत अथे हे याना ख्याना छ्वये गथे चाग्वचां क्वःतयगु बधानयात ख्याना छ्वःथे ।”

“अजागु ज्ञान छु यायेत, अजापिं मन्त्रीत छु ज्या ख्यले दु । गुपिं विपत्ति वइबले छपिंत दुःखं बचे याना बिये मफु ?”

बोधिसत्त्वयागु खँ न्यना जुजुयात शान्ति दत । जुजुयात विश्वास दत, आः जुजुयागु ज्यान बचे जुइगु जुल धका । बोधिसत्त्वं सिंहनाद याःबले सकलें सन्तुष्ट जुल । अबले सेनकं धाल – “पण्डित ! छं जिपिं सकसितं गुकथं यंका बियेगु ?” “जिं अलंकृत सुरुडं यंका बिये । छिपिं सकलें तयार जु ।” वं सुरुडया खापा चायेकत योद्धापिंत उजं बिया गाथा धाल –

“एथ माणवा उट्ठेथ, मुखं सोधेथ सन्धिने ।
वेदेहो सहमच्चेहि, उमङ्गेन गमिस्सती’ति” ॥

“तरुणपिं ! दं । सुरुडयात व प्वाःयात चाय्किक । अमात्यपिंसहित विदेह जुजु सुरुडं वनी ।”

इपिं दना वना सुरुडया लुखा चाय्कल । दक्क सुरुड समाये याना तःगु देवसभार्थे प्रकाशित जुया च्वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“तस्स तं वचनं सुत्वा, पण्डितस्सानुचारिनो ।
उमङ्गद्वारं विवरिंसु, यन्तयुत्ते च अगगळे’ति” ॥

“वयागु खँ न्यना पण्डितया अनुचारीपिंसं यन्त्रयुक्तगु लुखा चाय्का बिल ।”

इमिसं सुरुडया लुखा चाय्का बोधिसत्त्वयात सूचना बिल । वं जुजुयात संकेत बिल – “देव ! थुगु इलय् दरबारं कुहाँ वनेगु ई जुल । जुजु कुहाँ वन । सेनकं छचनय् पुया तःगु पकडी त्वल । वसः त्वःतल । बोधिसत्त्वं वयात खना न्यन – “तात ! छु यानागु ?” “सुरुडय् वनेबले पकडी बांलाक बिचाः याना धोति कसे याना वने माली ।” “सेनक ! छं सुरुडय् वनेबले क्वच्छुना, माय् माये याना, पुलिं चुया वने माली धका भाःपिये मते । यदि किसिम्हय् च्वना वने मास्ति वल धाःसा किसिम्हय् च्वं । सुरुड भिंच्याकु तःजा जू । तःदुवागु धवाखा दु । छं यःथे बांलाक सजे धजे याना जुजुया न्ह्यो न्ह्यो हूँ ।”

बोधिसत्त्वं सेनकयात न्ह्यवः न्ह्यवः छ्वत, जुजुयात दथुइ तल अले स्वयं थः ल्यूनं ल्यूनं वन । छाय् ? बांलाक समाये याना तःगु सुरुड स्वस्वं विस्तारं मवनेमा धका । सुरुडय् नयेगु त्वनेगु आपालं सामग्रीत ब्यवस्था याना तःगु दु । मनूत ननं त्वत्वं सुरुड स्वस्वं वना च्वन । बोधिसत्त्वं नं “महाराज ! बिज्याहूँ” धार्धां प्रेरित यायां ल्यू ल्यू वना च्वन । जुजुं बांलाक समाये याना तःगु देवसभार्थे जागु सुरुडयात स्वस्वं वना च्वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“पुरतो सेनको याति, पच्छतो च महोसधो ।
मज्जे च राजा वेदेहो, अमच्चपरिवारितो’ति” ॥

“न्त्यवः न्त्यवः सेनक वना च्वन अले ल्यूने ल्यूने महौषध । दथुइ अमात्यपिसं चाःहुइका जुजु वना च्वन ।”

जुजु वया च्वन धयागु सिइका पण्डितया विशेष दलं चूलनी जुजुया मां, लानि, काय् व म्हचाय् सुरुडं तःजागु महलय् यंकल । जुजु नं बोधिसत्त्वसहित सुरुडं पिहाँ वल । चूलनी जुजुया मांपिसं विदेह जुजु व पण्डितयात खंबले ‘जिपिं शत्रूतय्गु ल्हातय् लाये धुंकल’ धका सिइकल । जिमित थन हःपिं पण्डितया हे मनूत जुइमाः । सिइ खना ग्याना वं चिल्लाये दंक पिच्याकक हालेगु यात । चूलनी जुजु नं विदेह जुजु बिस्युं वनी धयागु भयं गङ्गां छगू गब्युति जक तापाक च्वना च्वंगु जुया च्वन । वं उबले हाःसः मदुगु शान्त जुया च्वंगु बहनिया इलय् थः मांयागु हाःसः ताःबले “थ्वजा थःम्ह मां चलाकदेवीयागु सःथें च्वं” धका सिइकल । अथेसां वं छुं मधाः । थन चलाकदेवीया सः गनं ताल धका मेपिसं हायेकी धका वया मनय् तिक्क मिन ।

बोधिसत्त्वं पञ्चालचण्डी कुमारीयात अन रत्नया द्वय् फेतुका वयात अभिषेक याना धाल -
“महाराज ! छपिं थ्वया नितिं बिज्याम्ह खः । थन छपिनि बडामहारानी जुइमा । स्वसः डुंगात थ्यंकः वये धुंकल । जुजु महलं कुहाँ वया समाये याना तःगु डुंगाय् च्वंवन । इपिं प्यम्ह पण्डितत नं डुंगाय् च्वंवन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“उमङ्गा निवखमित्वान, वेदेहो नावमारुहि ।
अभिरुळ्हञ्च तं जत्वा, अनुसासि महोसधो ॥

“अयं ते ससुरो देव, अयं सस्सु जनाधिप ।
यथा मातु पटिपत्ति, एवं ते होतु सस्सुया ॥

“यथापि नियको भाता, सउदरियो एकमातुको ।
एवं पञ्चालचन्दो ते, दयितब्बो रथेसभ ॥

“अयं पञ्चालचन्दी ते, राजपुत्ती अभिच्छिता ।
कामं करोहि ते ताय, भरिया ते रथेसभा’ति” ॥

“सुरुडं पिहाँ वया विदेह जुजु डुंगाय् च्वंवन । महौषधं जुजु डुंगाय् च्वने धुंकूगु खंसेली जुजुयात थुगु उपदेश बिल - “देव ! थुम्ह छपिनि ससःबौ^{२०} खः । अले, हे राजन् ! थ्व छपिनि ससःमां खः । छपिसं गुगु मांया प्रति याये माःगु कर्तव्य खः व हे छपिसं थःम्ह ससःमांया प्रति नं याना बिज्याहूँ ।”

“गथे थः छम्ह हे मांया पाखें जन्म जूम्ह दाजुकिजापिं खः अथे हे, हे राजन् ! छपिसं पञ्चाल-चण्डयात सम्भे जुया बिज्याहूँ । हे राजन् ! थुम्ह राजपुत्री पञ्चालचण्डी खः गुम्हसित छपिसं यय्का बिज्यात । आः छपिनि गथे माल अथे याना बिज्याहूँ । थ्व छपिनि कला खः ।”

छगू तःधंगु दुःखं बचे जुइधुंका डुंगां वने त्यंम्ह जुजुं बोधिसत्त्वयात - “तात ! छ नदी सिथय् दना दना हे खँ ल्हाना च्वन” धका धया थुगु गाथा धाल -

२०. चूलनी जुजु ससःबौया अभावय् वया काय्यात हे ससःबौ धका क्यंगु ।

“आरुह्य नावं तरमानो, किं नु तीरम्हि तिड्डसि ।
किच्छा मुत्ताम्ह दुक्खतो, याम दानि महोसधा’ति” ॥

“याकनं दुंगाय् च्वं वा । आः किनाराय् छाय् दना च्वनागु ? तःसकं थाकुक्क भीपिं दुःखं मुक्त्त जुयापिं खः । हे महौषध ! आः भीपिं वने नु ।”

बोधिसत्त्वं “देव ! छपिं नापं जि वये मज्जूनि” धका धया थुगु गाथात धाल -

“नेस धम्मो महाराज, योहं सेनाय नायको ।

सेनङ्गं परिहापेत्वा, अत्तानं परिमोचये ॥

“निवेसनम्हि ते देव, सेनङ्गं परिहापितं ।

तं दिन्नं ब्रह्मदत्तेन, आनयिस्सं रथेसभा’ति” ॥

“महाराज ! जि सेनाया नायक जुया सेनायात त्वःता थः छम्हसियागु ज्यान बचे यायेगु - थ्व जिगु धर्म मखु ।”

“देव ! छपिनिगु निवासस्थानय् सेनात तथा तथागु दु । हे राजन् ! जिं इमित ब्रह्मदत्तया पाखें छुटे याना व्वना हये ।”

उपिं मनूतमध्ये गुलिं तापाकं निसें वःपिं जूगुया कारणं त्यानुचाःपिं दु, गुलिं दचना च्वंपिं दु । गुलिं नये त्वनेगु याना च्वंपिं दु । भीपिं बिस्सुं वने धुंकल धयागु खँ मस्यूपिं नं दनि । गुलिं ल्वगीपिं नं दु । जि नापं प्यलातक ज्या याना ब्यूपिं जिमि उपकारी मनूत थन दक्व दनी । जिं थन सुं छम्ह मनूयात नं त्वःता वये मफु । जि थन दिना छपिनि उपिं दक्व सेनात ब्रह्मदत्तया पाखें बचे याना सकुशल लित व्वना हये । महाराज ! छपिं नं गनं हे विलम्ब मयासे तुरन्त लिहाँ बिज्याहुँ । जिं लँय् किसि, सल, आदि वाहनत व्यवस्था याना तथागु दु, त्यानुचाःपिं वाहनत त्वःता बबःलाःपिं वाहनत त्यया तुरन्त मिथिलाय् थ्यंकः बिज्याहुँ ।”

अनंलि जुजुं गाथा धाल -

“अप्पसेनो महासेनं, कथं विग्गह्ठस्ससि ।

दुब्बलो बलवन्तेन, विहज्जिस्ससि पण्डिता’ति” ॥

“कम जक सेना दुम्ह जुया नं छ यक्व सेना दुम्हसिया न्ह्योने गथे याना अरे जुइ फइ ? हे पण्डित ! दुर्बलम्हसित बलवान्म्हसिनं स्याना बिइ ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं गाथा धाल -

“अप्पसेनोपि चे मन्ती, महासेनं अमन्तिनं ।

जिनाति राजा राजानो, आदिच्चोवुदयं तम’न्ति” ॥

“बुद्धिमान्म्हसियाके कम जक सेनात दःसां नं यक्व सेना दुम्ह मूर्खयात त्याकी, अथे हे छम्ह जुजुं आपालं आपाः जुजुपितं अथे हे त्याकी गथे खिउँसे च्वंगु इलय् लुया वःम्ह छम्ह सूर्यं त्याकूथें ।”

थुलि धया बोधिसत्त्वं बिदा बिया जुजुयात छवत । जुजु शत्रुया ल्हातं बचे जूगु खना साप हे लय्ताया प्रसन्न जुल । अले चण्डकुमारी दसेलि वयागु मनोरथ नं पूवन । उकिं वं बोधिसत्त्वयागु गुण स्मरण याना तःच्वतं आनन्दित जुल । जुजुं पण्डितयागु गुण सेनकयात ककं थुगु गाथा धाल -

“सुसुखं वत संवासो, पण्डितेहीति सेनक ।
पक्खीव पज्जरे बद्धे, मच्छे जालगतेरिव ।
अमित्तहत्थत्तगते, मोचयी नो महोसधो’ति” ॥

“हे सेनक ! पण्डितपिं नापं च्वनेगु तःधंगु सुखया खँ खः, पंजलय् दुने लाःपिं भंगःथे जालय् लाःपिं न्यातथे शत्रुतयगु ल्हातय् लाये धुंकूपिं भीत महौषधं बचे याना बिल ।”

थुगु खँ न्यना सेनकं नं पण्डितयागु गुणयात प्रशंसा यायां धाल -

“एवमेतं महाराज, पण्डिता हि सुखावहा ।
पक्खीव पज्जरे बद्धे, मच्छे जालगतेरिव ।
अमित्तहत्थत्तगते, मोचयी नो महोसधो’ति” ॥

“महाराज ! अथे हे खः । पण्डित सुखदायक खः हे खः । पंजलय् दुने लाःपिं भंगःथे जालय् लाःपिं न्यातथे शत्रुतयगु ल्हातय् लाये धुंकूपिं भीत महौषधं बचे याना बिल ।”

अनंलि विदेह जुजु नदी पार जुया वना योजनभर तापाक वनेवं बोधिसत्त्वं बसे याना थकूगु गामय् थ्यंकः वन । अन बोधिसत्त्वं तया तःपिं मनूतयसं जुजुयात किसि सल आदि वाहन नयेगु त्वनेगु प्रबन्ध याना बिल । जुजुं त्यानुचाःपिं किसि, सल, रथ त्वःता मेपिं वाहन कया इपिं छचला मेगु गामय् थ्यंकः वन । थुकथं सच्छिगू योजनया लैपु पुला वना कन्हेखुन्हया सुयन्हापनं मिथिला नगरय् थ्यंकः वन ।

बोधिसत्त्वं नं सुरुडया लुखाय् थ्यंकः वना थःम्हं भ्याना तयागु तलवार फ्यना क्वय् तल अले सुरुडया ध्वाखाय् फि ह्वला बिल । फि ह्वला, सुरुडय् दुने वना सुरुडं वना उगु नगरय् थ्यंकः वन । हानं सुगन्धित लखं मोल्हुया थीथी प्रकारं सासाःगु भिभिंगु भोजन नल अले लासाय् गोतुला ‘जिगु मनोरथ पूरा जुल’ धका मती लुइका च्वन ।

उगु चा प्वचालेवं चूलनी जुजुं सेनायात व्यवस्थित यायेधुंका अन थ्यंकः वल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“रक्खित्वा कसिणं रत्तिं, चूळनेय्यो महब्बलो ।
उदेन्तं अरुणुग्गस्मिं, उपकारिं उपागमि ॥

“आरुह्य पवरं नागं, बलवन्तं सट्टिहायनं ।
राजा अवोच पञ्चालो, चूळनेय्यो महब्बलो ॥

“सन्नद्धो मणिवम्पेन, सरमादाय पाणिना ।
पेसिये अज्झभासित्थ, पुथुगुम्बे समागते’ति” ॥

“चच्छिं पहरा बिइका च्वनेधुंका, सुथे निभा लुया वयेवं महाबलशाली चूलनीय जुजु उपकारी धयागु नगरय् थ्यंकः वन ।”

“बलवान्मह, ख्वीदं दुमह, भिंमह किसिया म्हाय् च्वना महाबलशाली पञ्चाल नरेश चूलनीय जुजुं धाल ।”

“मणियागु कवचं ज्वाल्लां थीमह, ल्हातय् बाण ज्वना वःमह जुजुं थःमह दूततयूत व वःपिं आपालं शिल्प सःपित हुकुम बिल ।”

इपिं गथे च्वं धयागु वयनेया नितिं -

“हत्थारोहे अनीकट्टे, रथिके पत्तिकारके ।
उपासनम्हि कतहत्थे, बालवेधे समागते’ति” ॥

“किसि गया वःपिं सैनिकत दु, रथ गया वःपिं दु, पैदल सेनात दु, धनुष विद्याय कुशलपिं दु -
इमिसं सँ ग्वच्छि मपाक सँय ताके याना कय्के फुपिं खः ।”

अनंलि विदेह जुजुयात म्वाःम्वाकं ज्वना हयेत हुकुम बक्से जुजुं धाल -

“पेसेथ कुञ्जरे दन्ती, बलवन्ते सट्टिहायने ।
मदन्तु कुञ्जरा नगरं, वेदेहेन सुमापितं ॥

“वच्छदन्तमुखा सेता, तिक्खग्गा अट्टिवेधिनो ।
पणुन्ना धनुवेगेन, सम्पतन्तुतरीतरा ॥

“माणवा वम्पिनो सूरा, चित्रदण्डयुतावुधा ।
पक्खन्दिनो महानागा, हत्थीनं होन्तु सम्मुखा ॥

“सत्तियो तेलधोतायो, अच्चिमन्ता पभस्सरा ।
विज्जोतमाना तिट्टन्तु, सतरंसीव तारका ॥

“आवुधबलवन्तानं, गुणिकायूरधारिनं ।
एतादिसानं योधानं, सङ्गामे अपलयिनं ।
वेदेहो कुतो मुच्चिस्सति, सचे पक्खीव काहिति ॥

“तिस मे पुरिसनावुत्थो, सब्बेवेकेकनिच्चिता ।
येसं समं न पस्सामि, केवलं महीमं चरं ॥

“नागा च कप्पिता दन्ती, बलवन्तो सट्टिहायना ।
येसं खन्धेसु सोभन्ति, कुमारा चारुदस्सना ॥

“पीतालङ्कारा पीतवसना, पीतुत्तरनिवासना ।
नागखन्धेसु सोभन्ति, देवपुत्ताव नन्दने ॥

“पाठीनवण्णा नेत्तिसा, तेलधोता पभस्सरा ।
निट्टिता नरधीरेभि, समधारा सुनिस्सिता ॥

“वेल्लालिनो वीतमला, सिक्कायसमया दळा ।
गहिता बलवन्तेभि, सुप्पहारप्पहारिभि ॥

“सुवण्णथरुसम्पन्ना, लोहितकच्छुपधारिता ।
विवत्तमाना सोभन्ति, विज्जूवब्धनन्तरे ॥

“पटाका वम्पिनो सूरा, असिचम्मस्स कोविदा ।
धनुग्गहा सिक्खितरा, नागखन्धे निपातिनो ॥

“एतादिसेहि परिक्खित्तो, नत्थि मोक्खो इतो तव ।
पभावं ते न पस्सामि, येन त्वं मिथिलं वजे’ति” ॥

“दन्त दुपिं, बलवान्पिं, ख्वीदें दुपिं किसित छ्वया हति, छायाधाःसा उम्ह विदेह जुजुं दयका तःगु नगरयात थुना छ्वये फयेमा ।”

“गुगु त्वःता छ्वयेगु धनुषया तीरत खः, उगु साचिया वाथें तुइसे च्वामुसे च्वना क्वेथें छाःगुयात ह्वः खना कयके फुगु खः अजागुलिं वा भवः भवःथें लगातारं कयका छ्व ।”

“ल्हातय् ढाल दुपिं बहादुरपिं, विचित्रगु दण्ड दुगु आयुध धारण याना तःपिं ल्याय्म्हपिं योद्धात तिंम न्हया महानाग किसितय्गु न्ह्योने च्वं वा ।”

“चिकनं बुला तःगु, प्रज्वलितगु, ज्वाल्लां थीगु इता मतत शुक्रतारा (औषधी तारा) थें च्याना च्वनेमा ।”

“आयुध व बल दुपिं, कवचरूपी वाजूबन्द धारण याना तःपिं, संग्रामं बिस्सुं वनी मखुपिं योद्धापिनिपाखें बचे जुया विदेह जुजु आकाशमार्गं नं ब्वया हे वंसा, व आः गन हे वने फइ ?

“जिके स्वीगुदुः ल्यया ल्यया तयापिं योद्धात दु, थथिंजापिं सारा पृथ्वीस माःवन धाःसा नं जिं लुइके फइ मखु ।”

“बलवान्म्ह ख्वीदें दुम्ह, दन्त दुम्ह किसि दु, वयागु म्हय् बांलापिं कुमारपिं शोभा दया बांलाना च्वन ।”

“म्हासुगु वर्णं अलंकार, म्हासुगु वर्णयागु वस्त्र पुना तःपिं व म्हासुगु वर्णयागु गां न्यया तःपिं कुमारपिं शोभा दया बांलाना च्वन ।”

“पाठीन (न्याँ) थें वर्णयागु, चिकं बुला तःगु, प्वाल्लां प्वाल्लां थिइगु, उत्थें च्वंगु धार दुगु, नःगु तलवार ज्वना वीरपुरुषपिं तयार जुया च्वने धुकल ।”

“मन्ध्यान्हया (तिन्हिनेया) सूर्यथें चम्के जूगु, खतं मनःगु, स्टील नं दयका तःगु तलवार धारण याना प्रहार याये सःपिं बलवान्पिं पुरुषपिं तयार जुया च्वने धुकल ।”

“लुंयागु छ्चोँ दुगु, ह्याउँगु रंगयागु म्यान दुगु नांगागु तलवारं अथे हे शोभा बिया च्वन गथे घनागु सुपाय्या दथुइ पल्पसा त्वइथें शोभा दया बांलाना च्वन ।”

“ध्वजा पताका व कवच धारण याना तःपिं ढाल तलवार चले यायेगुली सःपिं (दक्षपिं), तलवारया म्वः ज्वनेगुली तालिम प्राप्तपिं व किसिया छ्चोँ त्वाः ल्हायेगुली समर्थपिं योद्धापिंसं घेरा लगे याये धुकूगुलिं आः थनं बचे जुया वने फइ मखुत । आः जिं छ्त थनं बचे जुया मिथिला नगरय् लिहाँ वने फइगु अजागु छुं प्रताप छंके मखनेधुन ।”

बोधिसत्त्वं पाः तया तःपिं मनूतय्सं “सुनां छु स्यू ? छु जुइ, छु जुइ” धका बिचाः याना थः सेवकपिंसहित वया बोधिसत्त्वयात घेरा लगे याना पाः च्वंवल । उगु इलय् बोधिसत्त्व शय्यां दना वया, सुथ न्हापांयागु ज्या सिधय्का, जलपानया ज्या क्वचायेसाथं, सजधज याना, लाख मूवंगु काशीयागु वस्त्र धारण याना, ह्याउँगु गां छ्छे ब्वहलय् पाछाया, न्हेगू रत्न जडे याना तःगु कम्बल ब्वहलय् पाछाया उपहारय् प्राप्त जूगु दण्ड ज्वना, लुंयागु लाकां न्ह्याना, देवअप्सरथें जापिं बांलाक समाये याना तःपिं मिसापिंसं पंखां गायका, अलंकृतगु दरबारया भ्याःखापा चायका, थःत थःम्हं चूलनी जुजुं खने दयका, देवेन्द्र शक्रया समानं उखें थुखें जुया च्वन । चूलनी जुजुं वयागु शोभा खना थःगु चित्त चकंका लयतायका च्वने मफुत । “आः ध्वयात ज्वने माल” धका मती लुइका याकनं याकनं किसित न्ह्यज्याका छ्वया हल । पण्डितं बिचाः

यात - “लाः सा थुम्ह जुजुया स्वयेबले जिं विदेह जुजुयात थःगु ल्हातय् काये धुंकल धका भाःपिया च्वन जुइ । उकिं ध्वं याकनं याकनं थुखे वया च्वंगु । ध्वं थ्व खँ नं मस्यून, जिमि जुजुं ध्वया काय्म्हचाय्पिं ब्वना वने धुंकल धयागु खँ । लुंया न्हाय्कं दुनेथें च्वंगु थःगु ख्वाः क्यना थ्वलिसे खँल्हाबल्हा याये माल” धका बिचाः यात । वं भयालय् च्वं च्वं हे म्हुतुं मधुरगु वचन प्रकट यात -

“किं नु सन्तरमानोव, नागं पेसेसि कुञ्जरं ।
पहड्ढरूपो आपतसि, सिद्धत्थोस्मीति मञ्जसि ॥

“ओहरेतं धनुं चापं, खुरप्पं पटिसंहर ।
ओहरेतं सुभं वम्मं, वेळुरियमणिसन्थत’न्ति” ॥

“छु याकनं याकनं किसियात न्ह्यज्याका च्वनागु ? ‘जिगु थःगु मनोरथ पूरा जुल’ धका भाःपिया तःसकं तःधंक प्रसन्न जुया वयागु ला ?”

“थःगु धनुष व बाणतय्त्त क्वय् ति अले बिल्लौर व मणि थुना तःगु थःगु कवचयात नं त्वया बँय् ति ।”

वं वयागु खँ न्यना बिचाः यात - “गृहपतिपुत्रं जित हेपे याना खँ ल्हाना च्वन, थौं छं छु याये माली धका कने माल” धया धम्की ब्युब्युं वं गाथा धाल -

“पसन्नमुखवण्णोसि, म्हितपुब्बञ्च भाससि ।
होति खो मरणकाले, एदिसी वण्णसम्पदा’ति” ॥

“छंगु ख्वालय् लय्ता वः । छ मुसु मुसु न्हिला खँ ल्हाना च्वन । सिइ त्यंम्ह मनूया ख्वालय् थये हे रौनक (चहक) खने दइगु खः ।”

जुजुं महौषधलिसे थुकथं खँल्हाबल्हा याना च्वंबले तःसकं तःधंगु सेना पुचलं बोधिसत्त्वयागु रूपश्री खना बिचाः यात - “भूमि जुजु महौषध पण्डितलिसे मन्त्रणा याना च्वन । थुमि छु मन्त्रणा जुया च्वन, न्यने माल ।” इपिं जुजुया लिक्क थ्यंकः वन । पण्डितं नं वयागु खँ न्यना मती तल - “ध्वं जि महौषध पण्डित खः धयागु खँ मस्यून ।” जिं ध्वयात थत थःम्हं स्याके बिये मखु ।” अले वं “छंगु षडयन्त्र भण्डाफोर जुइ धुंकल । छं व केवट्टं गथे मनं तुंगु खः अथे मजुल । गथे जिं धया अथे हे जुल” धयागु खँ प्रकट यायां गाथा ब्यक्त यात -

“मोघं ते गज्जितं राज, भिन्नमन्तोसि खत्तिय ।
दुग्गण्होसि तया राजा, खळुङ्गेनेव सिन्धवो ॥

“तिण्णो हिय्यो राजा गङ्गं, सामच्चो सपरिज्जनो ।
हंसराजं यथा धङ्को, अनुज्जवं पतिस्ससी’ति” ॥

“राजन् ! छंगु गर्जना व्यर्थ खः । हे क्षत्रिय ! छंगु षडयन्त्रया खँ सिइकेधुन । गुगु प्रकारं खलुंक सलं सिन्धव पोथी सल प्राप्त याये फइ मखुगु खः अथे हे छं जिमि जुजुयात प्राप्त याये फइ मखु ।”

“जिमि जुजु म्हिगः हे थः अमात्यपिं व परिजनपिसहित गङ्गा पार जुया वने धुंकल । यदि छं लिना यंकल धाःसा गथे हंसराजया ल्यूल्यू वनिम्ह क्वः कुतुं वनिगु खः अथे हे छं नं लँय् हे कुतुं वनी ।”

अनंलि निर्भयम्ह सिंहथें जुया उदाहरण ब्युब्युं धाल -

“सिङ्गाला रत्तिभागेन, फुल्लं दिस्वान किंसुकं ।
मंसपेसीति मञ्जन्ता, परिव्यूढ्हा मिगाधमा ॥

“वीतिवत्तासु रत्तीसु, उगगतस्मिं दिवाकरे ।
किं सुकं फुल्लितं दिस्वा, आसच्छिन्ना मिगाधमा ॥

“एवमेव तुवं राज, वेदेहं परिवारिय ।
आसच्छिन्नो गमिस्ससि, सिङ्गाला किंसुकं यथा’ति” ॥

“चान्हेया इलय् ध्वँत सिमाय् किंसुक स्वाँ ह्वया च्वंगु खनीबले उकियात लापाय् भाःपिया छ्वाखेरं पुचः पुचः मुना च्वनी । चा फवःचाला निभा लुया वयेवं ह्वया च्वंगु किंसुक स्वाँ खना इपिं निराश जुया लिहाँ वनिगु खः अथे हे, हे राजन् ! छ नं निराश जुइ माली ।”

जुजुं व निर्भय जुया खँ ल्हाना च्वंगु न्यना बिचाः यात - “थुम्ह गृहपतिपुत्रं आपालं कसे जुया च्वछाया खँ ल्हाना च्वन । पक्का नं थवं विदेह जुजुयात बिसिकः छ्वये धुंकल जुइमाः ।” वया अतिकं हे तं पिहाँ वल । अले बिचाः यात - “न्हापा थुम्ह गृहपतियागु कारणं हे जिपिं म्हय् वसः मदय्का च्वने माल । आः थवं जिमिगु ल्हातय् लाये धुंकूम्ह शत्रुयात बिसिकः छ्वये धुंकल । थवं जिमिगु आपालं अनर्थ याना बिल । निम्हसितं बिये माःगु दण्ड थव याकचित हे बिये माल ।” वं वयात दण्ड बिइगु हुकुम ब्युब्युं धाल -

“इमस्स हत्थे पादे च, कण्णनासञ्च छिन्दथ ।
यो मे अभित्तं हत्थगतं, वेदेहं परिमोचयि ॥

“इमं मंसंव पातब्बं, सूले कत्वा पचन्तु नं ।
यो मे अभित्तं हत्थगतं, वेदेहं परिमोचयि ॥

“यथापि आसभं चम्मं, पथब्बा वितनीयति ।
सीहस्स अथो ब्यग्घस्स, होति सङ्कुसमाहतं ॥

“एवं तं वितनित्वान, वेधयिस्सामि सत्तिया ।
यो मे अभित्तं हत्थगतं, वेदेहं परिमोचयी’ति” ॥

“गुम्हसिनं जिगु ल्हातय् लाये धुंकूम्ह शत्रु जुजु विदेहयात बिसिकः छ्वया बिल, उम्हसित ज्वना, ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यना ब्यु ।”

“गुम्हसिनं जिगु ल्हातय् लाये धुंकूम्ह शत्रु जुजु विदेहयात बिसिकः छ्वया बिल, उम्हसित ज्वना, छुया नये बहःगु ला भाःपिया नतुचाया च्चकाय् तिया मिइ छुया ब्यु ।”

“गथे बैय् द्रहँया छ्चंगु चकंका छ्चप्यंकीगु खः गथे सिंह व धुँयागु छ्चंगु ध्यना तुला काइगु खः अथे हे गुम्हसिनं जिगु ल्हातय् लाये धुंकूम्ह शत्रुयात बिसिकः छ्वया बिल वयात भीसं भालां चकंका ध्यने ।”

थव खँ न्यना बोधिसत्त्व न्हिल । “थुम्ह जुजुं जिं थ्वया लानि व थ्वया परिवारयात मिथिलाय् थ्यंका तयेधुन धयागु खँ मंस्युनि । उकिं जित दण्ड बियेगु खँ ल्हाना च्वन । तँया बशय् वना थवं जित भालां नं सुया बिये फु अथवा थवं मती लूथे याना नं जित सास्ति याना बिये फु । थुम्ह शोकातुरयात कष्ट बिया किसिया म्हय् च्व च्वं हे बेहोश जुइ फुगु खँ कने माल” धका बिचाः याना धाल -

“सचे मे हत्थे पादे च, कण्णनासञ्च छेच्छसि ।
एवं पञ्चालचन्दस्स, वेदेहो छेदयिस्सति ॥

“सचे मे हत्थे पादे च, कण्णनासञ्च छेच्छसि ।
 एवं पञ्चालचन्दिया, वेदेहो छेदयिस्सति ॥
 “सचे मे हत्थे पादे च, कण्णनासञ्च छेच्छसि ।
 एवं नन्दाय देविया, वेदेहो छेदयिस्सति ॥
 “सचे मे हत्थे पादे च, कण्णनासञ्च छेच्छसि ।
 एवं ते पुत्तदारस्स, वेदेहो छेदयिस्सति ॥
 “सचे मंसंव पातब्बं, सुले कत्वा पचिस्ससि ।
 एवं पञ्चालचन्दस्स, वेदेहो पाचयिस्सति ॥
 “सचे मंसंव पातब्बं, सुले कत्वा पचिस्ससि ।
 एवं पञ्चालचन्दिया, वेदेहो पाचयिस्सति ॥
 “सचे मंसंव पातब्बं, सुले कत्वा पचिस्ससि ।
 एवं नन्दाय देविया, वेदेहो पाचयिस्सति ॥
 “सचे मंसंव पातब्बं, सुले कत्वा पचिस्ससि ।
 एवं ते पुत्तदारस्स, वेदेहो पाचयिस्सति ॥
 “सचे मं वितनित्वान, वेधयिस्ससि सत्तिया ।
 एवं पञ्चालचन्दस्स, वेदेहो वेधयिस्सति ॥
 “सचे मं वितनित्वान, वेधयिस्ससि सत्तिया ।
 एवं पञ्चालचन्दिया, वेदेहो वेधयिस्सति ॥
 “सचे मं वितनित्वान, वेधयिस्ससि सत्तिया ।
 एवं नन्दाय देविया, वेदेहो वेधयिस्सति ॥
 “सचे मं वितनित्वान, वेधयिस्ससि सत्तिया ।
 एवं ते पुत्तदारस्स, वेदेहो वेधयिस्सति ।
 एवं नो मन्तिं रहो, वेदेहेन मया सह ॥
 “यथापि पलसतं चम्मं, कोन्तिमन्तासुनिद्धितं ।
 उपेति तनुताणाय, सरानं पटिहन्तवे ॥
 “सुखावहो दुक्खनुदो, वेदेहस्स यत्तस्सिनो ।
 मत्तिं ते पटिहञ्जामि, उसुं पलसतेन वा’ति ॥

“यदि जिगु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यन धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डियागु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यनी ।”

“यदि जिगु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यन धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डीयागु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यनी ।”

“यदि जिगु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यन धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं नन्दादेवीयागु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यनी ।”

“यदि जिगु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यन धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं छं मांयागु ल्हाः तुति व न्हाय् न्हाय्पं ध्यनी ।”

“यदि ला छुया बुकेथें याना जित नतूचाया च्चकाय् तिया मिइ छुल धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डयात छुइ ।”

“यदि ला छुया बुकेथें याना जित नतूचाया च्चकाय् तिया मिइ छुल धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डीयात छुइ ।”

“यदि ला छुया बुकेथें याना जित नतूचाया च्चकाय् तिया मिइ छुल धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं नन्दादेवीयात छुइ ।”

“यदि ला छुया बुकेथें याना जित नतूचाया च्चकाय् तिया मिइ छुल धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं छं मिसा व काय्महाचाय्पित्तं छुइ ।”

“यदि जित चकंका भालां सुइके बिइगु यात धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डयात सुइका बिइ ।”

“यदि जित चकंका भालां सुइके बिइगु यात धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं पञ्चालचण्डीयात सुइका बिइ ।”

“यदि जित चकंका भालां सुइके बिइगु यात धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं नन्दादेवीयात सुइका बिइ ।”

“यदि जित चकंका भालां सुइके बिइगु यात धाःसा अथे हे याना विदेह जुजुं छं काय्महाचाय् कलापित्तं सुइका बिइ ।”

“गथे छ्चंगुया ज्या याइम्ह चर्मकारं छ्चंगु बबः तया दय्का तःगु ढालं तीरयात पना शरीरयात रक्षा यायेगुया कारण जुइगु खः, अथे हे जि नं यशस्वी विदेह जुजुयात सुख विइम्ह खः । अले वयागु दुःख मदय्का बिइम्ह खः । गथे छ्चंगुया ढालं तीरतय्त रोके याइगु खः अथे हे छ्चंगु बुद्धियात कुण्ठित याइम्ह खः ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं बिचाः यात – “गृहपतिपुत्रं छु धया च्वंगु ! गथे जिं ध्वयात दण्ड बिल अथे हे विदेह जुजुं जिमि मिसा व मस्तय्त दण्ड बिइगु धया च्वन । ध्वं मस्यू जिमि मिसा व मस्त गुलि क्वातुकक पाः पहरा बिया सुरक्षा याना तयागु दु धयागु खँ । “आः स्याना बिइन” धका मृत्युभयया कारणं ध्वं विलाप याना न्वं वाना च्वन । वं वयागु खँ विश्वास मयाः । बोधिसत्त्वं नं जिं भययागु कारणं थथे न्वं वाना च्वन धका ध्वं भाःपिल धयागु खँ सिइका थुगु गाथा धाल –

“इङ्ग पस्स महाराज, सुञ्जं अन्तेपुरं तव ।

ओरोधा च कुमारा च, तव माता च खत्तिय ।

उमङ्गा नीहरित्वान, वेदेहस्सुपनामिता’ति” ॥

“महाराज ! थःपनिगु अन्तःपुर छको स्व । अन शून्य जुइ धुंकल । हे क्षत्रिय ! छ्चंगु रनिवास, कुमार व छ्चम्ह मां सुरुडं पितयंका विदेह जुजुयात लःल्हायेधुन ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं बिचाः यात – “पण्डितं अतिकं विश्वासपूर्वकं न्वं वाना च्वन । जिं चान्हेया इलय् गङ्गाया सिथय् नन्दादेवीयागु हाःसः नं तायागु खः । थुम्ह पण्डित महाप्रज्ञावान्म्ह खः । लाः सा ध्व खँ सत्य जकं मखुला ।” वयात भयानक शोक उत्पन्न जुल । अथेनं वं धैर्यं तया, चिन्ता मकासे च्वंमथें जुया, छ्चम्ह अमात्ययात सःता, खँ सिइकेया नितिं वयात छ्वच्छ्वं मेगु गाथा धाल –

“इह अन्तेपुरं महं, गन्वान विचिनाथ नं ।
यथा इमस्स वचनं, सच्चं वा यदि वा मुसा’ति” ॥

“जिगु अन्तःपुरय् वना थ्वं धाःगु खँ सत्य खः लाकि मखु सिइका वा ।”

वं मनूत व्वना राजदरबारय् वन । अन व धवाखा चाय्का दुने वना स्ववंबले ल्हाः तुति चिना तःपिं, म्हुतुइ कापः ग्वारा स्वथना तःपिं व अन्तःपुरया पाले सुरक्षाकर्मीतयूत चिना यःखाना तःगु खन अथे हे बागःचापिं भुतुचापिं मनूतयूत नं तथा तःगु खन, तज्यागु थलबल छ्चालब्याल जुया च्वंगु व नयेगु त्वनेगु वस्तुत उखें थुखें वाना च्वंगु, रत्नघर भण्डार चाय्का रत्नत लुटे याना तःगु अले चाला च्वंगु शयनकक्षया भयालं दुहाँ वना क्वःत जुना च्वं च्वंगु अले त्वःता वंगु भिभांभिभां दंगु गांथे अथवा मसान भूमिथे श्री-हीन जुया च्वंगु खन । वं वया जुजुयात धाःवल -

“एवमेतं महाराज, यथा आह महोसधो ।
सुञ्जं अन्तेपुरं सब्बं, काकपट्टनकं यथा’ति” ॥

“महाराज ! थुम्ह महौषधं धाःथे हे जुल । सारा अन्तःपुर स्यंगु गां शून्य जुइथे क्वःत भुना च्वने धुंकल ।”

जुजु प्यम्हलिसे बाये माःगु शोकं थर थर खात । वं सिल, थ्व फुक्क दुःखया मूल कारण गृहपतिपुत्र खः । व कथिं दाय्का च्वंम्ह विष दुम्ह सर्पथे बोधिसत्त्वया प्रति अतिकं क्रोधित जुल । बोधिसत्त्वं वयागु चहपह खना बिचाः यात - “थुम्ह जुजु अतिकं ऐश्वर्यशालीम्ह खः । थ्वं तमं तं सहयाये मफया लाः सा जित स्याका बियेत नं बेर मदु । छाया जिं नन्दादेवीयागु शरीर सौन्दर्ययागु प्रशंसा मयाये, गथे वं न्हापा वयात गुबले मखनिगु खः । अले सम्भव दु ‘जिं महौषधयात स्यात धाःसा थजाम्ह स्त्रीरत्न दइ मखुत’ धयागु खँ वयात लुमना वये फु । अले थःम्ह कलालिसे दुगु माया स्नेहया कारणं जित छुं याये फइ मखु । थुलि मती लुइका वं आत्मरक्षार्थं दरबारय् दना दना हे ह्याउंगु वस्त्रया दुने लुंथे जाःगु लप्पा उला इपिं वंगु लया वर्णन यायां धाल -

“इतो गता महाराज, नारी सब्बङ्गसोभना ।
कोसम्बफलकसुस्सोणी, हंसगगरभाणिनी ॥

“इतो नीता महाराज, नारी सब्बङ्गसोभना ।
कोसेव्यवसना सामा, जातरूपसुमेखला ॥

“सुरत्तपादा कल्याणी, सुवण्णमणिमेखला ।
पारेवतक्खी सुतनू, बिम्बोद्धा तनुमज्झिमा ॥

“सुजाता भुजलट्टीव, वेदीव तनुमज्झिमा ।
दीघस्सा केसा असिता, ईसकगपवेल्लिता ॥

“सुजाता मिगछापाव, हेमन्तगिसिखारिव ।
नदीव गिरिदुग्गेषु, सञ्छन्ना खुद्वेळुभि ॥

“नागनासूरु कल्याणी, परमा तिम्बरुत्थनी ।
नातिदीघा नातिरस्सा, नालोमा नातिलोमसा’ति” ॥

“महाराज ! सर्वाङ्ग सुन्दरी, गुम्हसिया म्हुतुसि लुंया पाताथें बांला जू, अले गुम्हसियाके हँयतयगु सःथें न्यन हे यइपुगु सः दु । व थुगु लं वने धुंकल ।”

“महाराज ! कोषेय्य वस्त्र धारण याना तःम्ह, लुंया ऊनथें च्वंम्ह, लुंयागु मेखला धारण याना तःम्ह सर्वाङ्ग सुन्दरी नारी थनं थुगु लं यंके धुंकल ।”

“तुलि पालि ह्याउंसे च्वंम्ह, स्वये हे यइपुसे च्वंम्ह, मणि मेखला लुंया ऊनयागु धारण याना तःम्ह, बखुँचियाथें जाःगु मिखा दुम्ह, म्हथां बांलासे चत्त च्वंम्ह, म्हुतुसी बिम्ब (फल) थें ह्याउंसे च्वंम्ह, जं मध्यम आकार याम्ह ।”

“भुजङ्ग लता समानं सुजातम्ह, स्वर्णवेदिकाथें मभ्रौलाम्ह, न्ह्योने सँ कुलि कुलि चिना सँ हाकुसे च्वना तःहाक जूम्ह ।”

“धुंया मचाथें सुजातम्ह, हेमन्त ऋतु (चिकुला) या मि द्वंथें ज्वाललां थिइम्ह, चिचिधंगु स्रोतं पिहाँ वया च्वंगु पहाडया कापिं पिहाँ वया च्वंगु नदीथें स्वये हे यइपुसे च्वंम्ह ।”

“किसियागु स्वँथें जागु खम्पा दुम्ह, बांलाम्ह, तिम्बरु फलथें जागु दुरुप्पः दुपिंमध्ये न्हापांम्ह, तःधिकम्ह नं मखु चिधिकम्ह नं मखु, आपाः सँ नं मदुम्ह ।”

बोधिसत्त्वं थुकथं वयागु रूप-सौन्दर्ययागु वर्णन (बयान) याःबले जुजुया नितिं मानों न्हापा वयात गुबलें मखंम्हथें जुल । वयागु मनय् आपालं माया स्नेह उत्पन्न जुल । बोधिसत्त्वं वयागु मनय् माया स्नेह उत्पन्न जुइ धुंकल घयागु खँ सिइका मेगु गाथा धाल -

“नन्दाय नून मरणेन, नन्दसि सिरिवाहन ।
अहञ्च नून नन्दा च, गच्छाम समसाधन'न्ति” ॥

“हे श्रीवर्धन ! छ नन्दा सिइगुली लयताया च्वन । जि व नन्दा निम्हं छगू पाखं यमयाथाय् वने त्यना ।”

बोधिसत्त्वं आःतक नन्दायागु हे जक प्रशंसा याःगु खः, मेपिनिगु मखु । थथे छाया् खः ? प्राणी धयाम्हसिया दकसिबे अप्वः कलायाके हे आसक्ति दया च्वनी । मनं मांयागु लुमन्ति वयेवं काय्म्हचाय्पिनिगु नं लुमन्ति वइगु जुया च्वन । उकिं हे वं वयागु हे वर्णन याःगु खः । राजमाता जुलसा बुरी जूगुया कारणं बयान मयाःगु जुल । ज्ञानी बोधिसत्त्वयागु मधुर सलं वर्णन याःगु सः न्यना च्वंबले हे जुजुयात नन्दादेवी मानों थःगु न्ह्योने भवाताहां दं वःगुथें जुल ।

अनंलि जुजुं बिचाःयात- “महौषध छम्ह त्वःता मेपिं सुनानं जिमि कलायात हये फइ मखु ।” थःम्ह मिसा लुमना वयेवं वयागु मनय् शोक जुल । अनंलि बोधिसत्त्वं जुजुयात सान्त्वना बिल - “महाराज ! धन्दा कया बिज्याये म्वाः । छपिनि लानि, काय् व मां स्वम्हं वइतिनि । जि थनं वनेगु लिबाके मजिल । राजन् ! छपिंसं धीरज धारण यान्म बिज्याहूँ ।” अनंलि जुजुं बिचाः यात - “जिं थःगु नगरयात सुरक्षित याका, थ्वयागु उपकारी नगरयात थुलिमच्छि सेनातय्सं घेरा लगे याका तया । थ्व थपाय्सकं सुरक्षा व्यवस्था याना तयागु सुरक्षित नगरं नं जिमि लानि, काय्म्हचाय्पिं व मांयात सःतके छ्वया विदेहया ल्हातय् लःल्हाना छ्वया बिल । जिमित व मेमेपिं घेरा लगे याना च्वंपिं मनूतय्त चुइंक हे सिइके मब्युसे सेनासहित विदेह जुजुयात बिसिकः छ्वया बिल । छु थ्व दिव्यमाया (मन्त्र) सःम्ह खः ला अथवा थ्वं गथे याना जिमिगु मिखाय् धुलं छ्वाका ब्यूगु ?” जुजुं वयाके न्यन्यं गाथा धाल -

“दिब्बं अधीयसे मायं, अकासि चक्खुमोहनं ।
यो मे अमित्तं हत्थगतं, वेदेहं परिमोचयी’ति” ॥

“ल्हातय् लाये धुंकूम्ह, जिमि शत्रु विदेहयात पिकया बिसिकः छ्वया बिल, छु छ दिव्यमाया (मन्त्र) व्वना तयाम्ह खःला ? अथवा जिमित मिखाय् धुलं छ्वाका बिये सःम्ह ?”

ध्व खं न्यना बोधिसत्त्वं “महाराज ! जिं दिव्यमाया स्यू । पण्डितजनपिसं दिव्यमाया सिइका खतरा वयेवं थःगु व मेपिनिगु भयं मुक्त याना बिइ” धया थुगु गाथा धाल -

“अधीयन्ति महाराज, दिब्बमायिध पण्डिता ।
ते मोचयन्ति अत्तानं, पण्डिता मन्तिनो जना ॥

“सन्ति माणवपुत्ता मे, कुसला सन्धिछेदका ।
येसं कतेन मग्गेन, वेदहो मिथिलं गतो’ति” ॥

“महाराज ! पण्डितजनपिसं दिव्यमाया सय्का तइ । उपिं पण्डित मन्त्रीजनपिसं थःत थःम्हं बचे याना तइ ।”

“जिके सुरुड ह्वः म्हुइ सःपिं मनूत दु, शुमिसं दय्का तःगु लैपुं हे विदेह जुजु मिथिला वंगु खः ।”

बांलाक समाये याना तःगु सुरुडं वन धयागु खं न्यना व गजागु सुरुड जुइ धयागु स्वयेगु जुजुया इच्छा जुल । वयागु खं सिइका बोधिसत्त्वं “जुजुया सुरुड स्वये मास्ति वय्कल, थ्वयात सुरुड क्यने माल” धका मती लुइका “थ्व सुरुड खः” धका क्यक्यं धाल -

“इङ्ग पस्स महाराज, उमङ्गं साधु मापितं ।
हत्थीनं अथ अस्सानं, रथानं अथ पत्तिनं ।
आलोकभूतं तिइन्तं, उमङ्गं साधु मापित’न्ति” ॥

“महाराज ! थुगु सुरुड स्वया बिज्याहूँ । थन किसि, सल, रथ व पैदल सेनात सकलें बांलाक च्वया तःगु दु अले थुपिं दक्वं याना प्रकाशित जुया थ्व बांलाक दय्का तःगु खः ।”

थुलि धया “महाराज ! जिगु प्रज्ञारूपी चन्द्रमा व ज्ञानरूपी सूर्य लुया वःगु थासय् अलंकृत सुरुडय् चेय्गू ततःधंगु ध्वाखात दु अले छ्वीप्यंगू लुखा व सच्छिगू शयनागार व सलंसः प्रकाशयुक्त कोथात स्वया बिज्याहूँ । जिलिसे प्रसन्न चित्त तया थः सेनासहित उपकारी नगरय् प्रवेश याना बिज्याहूँ ।” थुलि धया वं नगर ध्वाखा चाय्के बिल । सच्छि व छम्ह जुजुपिसहित जुजु नगरय् दुहाँ वन । बोधिसत्त्व दरबारं कुहाँ वया जुजुयात प्रणाम याना अनुचरपिसहित सुरुडय् दुने वन । जुजुं सुरुडयात अलंकृत देवनगरथें खना बोधिसत्त्वयात प्रशंसा यायां धाल -

“लाभा वत्त विदेहानं, यस्सिमेदिसा पण्डिता ।
धरे वसन्ति विजिते, यथा त्वंसि महोसथा’ति” ॥

“विदेह राष्ट्रया नागरिकत तःसकं भाग्यवान्पिं खः गुपिनिगु छेंय् अथवा देशय् छर्थेजाम्ह पण्डित च्वना च्वंगु दु ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं वयात सच्छिगू शयनागार क्यना बिल । छगूया लुखा चाय्केवं दक्वंया लुखा स्वतः चालिइगु जुया च्वन । छगूया लुखा तियेवं दक्वंया लुखा तिइगु जुया च्वन । जुजु सुरुड स्वस्वं न्त्थां वना च्वन । पण्डित ल्यूल्यू वना च्वन । दक्वं सेनात सुरुडय् दुने दुहाँ वन । जुजु सुरुडं पिहाँ वल । जुजु

पिहाँ वल धका सिइका थः नं पिहाँ वया मेपितं पिकायूके मव्यूसे सुरुडया धवाखा बन्द यायेया नितिं खवः साल । चैयगू ततःधवागु धवाखात, ख्वीप्यंगू चिदुवागु धवाखात, सच्छिगू शयनागार, सलंसः प्रकाशयुक्तगु कोथाया लुखा छगू हे पाखं छकोलं बन्द जुल । सुरुड छगुलिं लोकन्तरिक नरकर्ये अन्धकार जुया खिउँसे च्वन । मनूत ग्यात । बोधिसत्त्वं म्हिग सुरुडय दुहाँ वःगु इलय त्वःता थकूगु तलवार काल अले वं भिंच्याकु च्वय् तिगन्हुया जुजुयात ल्हातं ज्वना तलवार ल्हवन । अले जुजुयात ख्याना न्यन - “महाराज ! सारा जम्बुद्वीपयागु राज्य सुयागु खः ?” वं ग्याग्यां धाल - “पण्डित ! छंगु खः ।” थुलि धया अभययागु याचना यात । वं तलवार जुजुयात बिया धाल - “महाराज ! ग्याना बिज्याये मते । जिं छपितं स्याये धका तलवार ल्हातं कयागु मखु । थःगु प्रज्ञा क्यनेया नितिं यानागु खः । महाराज ! यदि छपिसं जित स्याना छवये मास्ति वःसा तलवारं पाला स्याना छवया बिज्याहुँ अथवा यदि अभय बिये मास्ति वःसा अभय बिया बिज्याहुँ ।” “पण्डित ! छं धन्दा काये म्वाः । जिं छंत न्हापा हे अभय बिया तयेधुन ।” निम्हसिनं तलवार थिया थवंथवय् द्वेष मदुपिं जुया च्वनेगु पा फयकल ।

अनंलि जुजुं बोधिसत्त्वयाके न्यन - “पण्डित ! छ थपायसकं प्रज्ञावान् जुया नं छं राज्य छाय् थःगु ल्हातय् मकयागु ?” “महाराज ! यदि जिं इच्छा जक यात धाःसा थौ दक्व जम्बुद्वीपया जुजुपितं स्याना राज्य काये फु । परन्तु कतःपितं स्याना ऐश्वर्य दयकेगु पण्डितपिसं प्रशंसा याना तःगु ज्या मखु ।” “पण्डित ! मनूतयत् पिने पिहाँ वयेगु लुखाद्वाः मदया च्वन, उकिं इपिं चिल्लाये दना हाला च्वन । सुरुडया लुखाप्वाः चाय्का मनूतयत् बचे याना व्यु ।” वं लुखा चाय्का बिल । दक्वं सुरुडया मता च्याना जहाँ थित । मनूतयत् सान्त्वना दत । दक्व जुजुपिं थथःपिनि सेना ब्वना पिहाँ वल अले इपिं पण्डितयाथाय् थ्यंकः वन । व जुजुलिसे तःजागु दबुली च्वं च्वंगु जुया च्वन । उपिं राजागणपिसं धाःवल - “पण्डित ! छंगु कारणं जिमित जीवन दान दत । यदि पलख जक सुरुडया द्वार मचाय्कूगु जूसां जिपिं सकलें अन हे सिना वनिगु जुइ ।” “महाराजपिं ! आः जक मखु न्हापा नं जिगु हे कारणं छिमिगु प्राण बचे जूगु दु ।” “पण्डित ! गुबले ?” “लुमंला, जिमिगु देश (नगर) छगू त्वःता सारा जम्बुद्वीपयागु राज्य कया पञ्चाल जुजुं जयपान यायेया नितिं अय्लाः दय्का तःगु खै ?” “पण्डित ! खः ।” “उबले थुम्ह जुजुं केवट्टयागु कुमन्त्रणाय् जुया अय्लाः, न्यां व लाय् विष ल्वाकःछ्याना त्वंका छिपिं सकसितं स्याना छवयेगु आयोजना याःगु खः । अबले जिं थथे बिचाः याना, जिं खंक खंक थुलिमच्छि मनूत हाना मदय्क सिका च्वनेगु ठीक मजू धका बिचाः याना जिं थः मनूत छवया दक्व थलबल तःछ्याके बियागु, थुमिगु मन्त्रणा असफल याना छिमित जीवन दान बियागु दु ।” उपिं सकलें उद्विग्न चित्त दुपिं जुल अले चूलनी जुजुयाके न्यन - “महाराज ! छु ध्व खै सत्य खः ला ?” “खः, पण्डितं सत्य हे खै ल्हाःगु खः । जिं केवट्टयागु खै न्यना थथे याकाःगु खः ।” उपिं सकसिनं बोधिसत्त्वयात घय्युल - “पण्डित ! छ हे जिमि सकसियां शरणस्थान जुल । छंगु हे कारणं जिमिगु प्राण बचे जूगु जुल ।” उपिं सकसिनं तिसा, अलकारं बोधिसत्त्वयात पूजा यात । पण्डितं जुजुयात धाल - “महाराज ! छपिसं चिन्ता काये म्वाः । ध्व कुसंगतयागु परिणाम खः । छपिसं थुपिं जुजुपिके क्षमा फवना बिज्याहुँ ।” जुजुं क्षमा फवन - “दुष्टम्ह मनूयागु संगतं याना जिं थथे याये लात । ध्व जिगु दोष खः । क्षमा याना बिज्याहुँ । हानं थथे गुबलें याये मखु ।” इपिं थवंथवय् थथःगु दोष स्वीकार याना मिले जुल । अनंलि जुजुं यक्व दय्क नयेगु त्वनेगु सामान काय्के छवत अले उपिं नापं तुं च्वना छवाःतक सुरुडय् म्हिता न्त्याइपुका नगरय् प्रवेश याना बोधिसत्त्वयात यक्व दय्क सत्कार याना माने यात । अनंलि सच्छि व छम्ह जुजुपिनि दथुइ च्वना तःजागु दबुली फेतुना पण्डितयात थथाय् हे तयेगु इच्छा तथा जुजुं धाल -

“वुत्तिञ्च परिहारञ्च, दिगुणं भत्तवेतनं ।

ददामि विपुले भोगे, भुञ्ज कामे रमस्सु च ।

मा विदेहं पच्चगमा, किं विदेहो करिस्सती’ति” ॥

“जिं छंत निदुगं ऐश्वर्यं, ग्राम निगम आदि, नयेगु त्वनेगु व तलब बिये । थन हे च्वना विपुल कामभोगय् रमण याना च्वं । विदेह जुजुं छु याये फइ ? छ लिहाँ वने म्वाल ।”

पण्डितं थुकियात अस्वीकृत याना धाल -

“यो चजेथ महाराज, भत्तारं धनकारणा ।
उभिन्नं होति गारह्यो, अत्तनो च परस्स च ।
याव जीवेय्य वेदेहो, नाञ्जस्स पुरिसो सिया ॥

“यो चजेथ महाराज, भत्तारं धनकारणा ।
उभिन्नं होति गारह्यो, अत्तनो च परस्स च ।
याव तिट्ठेय्य वेदेहो, नाञ्जस्स विजिते वसे’ति” ॥

“महाराज ! सुं गुम्हसिनं धनयागु लोभं थःम्ह स्वामीयात त्वःता छुवइ, वं थःत थःम्हं हे निन्दा याःगु जुइ । अले मेपिसं वयात निन्दा याः दइ । गुबलेतक विदेह म्वाणा च्वनी उबलेतक जि मेपिनि मनु जुइ मखु ।”

“महाराज ! सुं गुम्हसिनं धनयागु लोभं थःम्ह स्वामीयात त्वःता छुवइ, वं थःत थःम्हं हे निन्दा याःगु जुइ । अले मेपिसं वयात निन्दा याः दइ । गुबलेतक विदेह म्वाणा च्वनी उबलेतक जि मेपिनिगु राज्य्य च्वने मखु ।”

अनलि जुजुं धाल - “पण्डित ! अथे जूसा वचन व्यु, गुबले छिंमि जुजु दिवंगत जुइ उबले छ थन वया च्वं वा ।” “महाराज ! म्वना च्वंसा वये ।”

जुजुं छुवाःतक यक्व दय्क सत्कार याना माने यात । छुवाः फुइवं अनुमति काःवंगु इलय् “पण्डित ! जिं छंत थ्व थ्व बिये” धया गाथा धाल -

“दम्मि निक्खसहस्सं ते, गामासीतिञ्च कासिसु ।
दासिसतानि चत्तारि, दम्मि भरियासतञ्च ते ।
सब्बं सेनइमादाय, सोत्थि गच्छ महोसधा’ति” ॥

“जिं छंत द्वःच्छ असर्फी बिये, काशी जनपदया चयेगु गां बिये, प्यसःम्ह दासीत बिये अले सच्छिम्ह मिसात बिये । हे महौषध ! दक्व सेनात ब्वना सकुशल लिहाँ हूँ ।”

वं नं जुजुयात धाल - “महाराज ! छुपिं थः परिवारया सदस्यपिनि नितिं धन्दा कया बिज्याये म्वाः । जिं जिमि जुजुयात छुवयागु इलय् धयागु खः “महाराज ! नन्दादेवीयात मांयागु थासय् तया बिज्याहूँ, पञ्चालयात किजाया थासय् तया बिज्याहूँ । खः बरु, छुपिनि म्हचाय्यात नं अभिषेक याना वयात जुजुलिसे छुवया बियेधुन । छुपिनि मां, लानि व पुत्रयात याकनं लित छुवया हये ।” जुजुं “पण्डित ! ज्यू ।” धया थःम्ह म्हचाय्यात बिइया नितिं दासी दासपिं, वस्त्र, अलंकार, हिरण्य, स्वर्ण, अलंकृत किसि, सल, रथ आदि वयात लःल्हाना “जिमि म्हचाय्यात बिया व्यु” धाल । अले सेनावाहन आदिया बारे छु याये माःगु खः व याना बियेधुंका वं धाल -

“याव ददन्तु हत्थीनं, अस्सानं दिगुणं विधं ।
तप्पेन्तु अन्नपानेन, रथिके पत्तिकारके’ति” ॥

“सलतयूत निदुगं व किसितयूत गुलि माल उलि खाना तया ब्यु अले रथयू च्वनिपिंत व न्यासि वनिपिंत अन्नपानं सन्तुष्ट या ।”

थुलि धया पण्डितयात बिदा ब्युब्युं धाल -

“हत्थी अस्से रथे पत्ती, गच्छेवादाय पण्डित ।
पस्सतु तं महाराजा, वेदेहो मिथिलं गत’न्ति” ॥

“पण्डित ! किसि, सल, रथ व पैदल सेनात ब्वना हूँ । मिथिला थ्यनेवं छं महाराज विदेहयात खनेमा ।”

थुकथं वं पण्डितयात यक्व दयक सत्कार याना बिदा बिया छूवत । उपिं सच्छि व छम्ह जुजुपिंसं नं यक्व सत्कार याना उपहार भेट चढे यात । वं तया तःपिं मनूत दक्वं पण्डितलिसैं तुं लिहाँ वन । व म्वःम्वः यक्व अनुयायीपिं नापं लैयू लिहाँ वन । लैयू चूलनी जुजुं ब्युगु गामं कर उठे यायेया नितिं मनूतयूत ज्या ब्वया छूवछूवं विदेह राष्ट्रयू थ्यंकः वन । सेनक पण्डितं नं मनूतयूत लाः सा हाकनं चूलनी जुजु वइला मवइला स्वयेत थायू थासयू पाः तया तल । अले न्ह्याम्ह वःसा वयात खबर ब्यु धका धया तल । इमिसं स्वंगू योजन तापाकं निसैं यक्व अनुयायीपिं ब्वना पण्डित लिहाँ वया च्वन धयागु खबर थ्यंके हया च्वन । ध्व खँ न्यना व राजदरबारयू वन । जुजुं नं दरबारयू थहाँ वना भयाः चायूका स्वाःबले यक्व सेनात खंबले बिचाःयात- “थुम्ह महौषधया सेनात जुलसा आपाः मदु, भतिचा जक दुगु खः, ध्व ला गाक्क हे म्वःम्वः भीड दुगु जुल । लाः सा चूलनी जकं वःगु मखुला ?” जुजुं भयभीत जुया थुगु खँ सिइके मास्ति वयूकल ।

“हत्थी अस्सा रथा पत्ती, सेना पदिस्सते महा ।
चतुरङ्गिनी भीसरूपा, किं नु मञ्जसि पण्डिता’ति” ॥

“सेनक ! किसि, सल, रथ, पैदल सेना - म्वःम्वः सेनात खने दया च्वन । उपिं चतुरङ्गिनी सेनाया रूप ग्यानपुसे भयानक खने दया च्वन । पण्डित ! छं छु मती तया ?”

अनंलि सेनकं थुगु खँ विन्ति यायां धाल -

“आनन्दो ते महाराज, उत्तमो पटिदिस्सति ।
सब्बं सेनङ्गमादाय, सोत्थि पत्तो महोसधो’ति” ॥

“महाराज ! छपिनि नितिं तःसकं आनन्दया विषय खने दया च्वन । दक्व सेनासहित महौषध सकुशल लिहाँ वया च्वंगु दु ।”

थुगु खँ न्यना जुजुं धाल - “सेनक ! पण्डितया सेना आपाः मदु, भतिचा जक दुगु खः, ध्व जुलसा यक्व तःधंगु सेना जुल ।” “महाराज ! वं जुजुयात लयूतायकल जुइमाः । वं हे थुलिमच्छि तःधंगु सेना बिया हःगु जुइमाः ।” जुजुं नगरयू घोषणा याके बिल - “नगरयात समाये याना पण्डितयात लसकुस या ।” नागरिकतयूसं अथे हे यात । पण्डितं नगरयू प्रवेश याना राजकुलयू वना जुजुयात नमस्कार यात । जुजुं वयात पाचिना घयपुल । अले श्रेष्ठ आसनयू फेतुना कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“यथा पेत्तं सुसानसिं, छडेत्वा चतुरो जना ।
एवं कपिलय्ये त्यम्ह, छड्डयित्वा इधागता ॥

“अथ त्वं केन वण्णेन, केन वा पन हेतुना ।
केन वा अत्थजातेन, अत्तानं परिमोचयी’ति” ॥

“गथे प्यम्हसिनं सिद्धम्हसित मसानय् वांछ्ववया त्वःता वइगु खः, अथे हे जिमित छं काम्पिल्ल राष्ट्रय् त्वःता वल । छं गुकथं याना, छु हेतुं अथवा गुगु कथं थःत थःम्हं मुक्त याना वयागु ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“अत्थं अत्थेन वेदेह, मन्तं मन्तेन खत्तिय ।
परिवारयिं राजानं, जम्बुदीपं व सागरो’ति” ॥

“हे विदेह जुजु ! जिं वयागु अर्थलिसे थःगु अर्थनाप, हे क्षत्रिय ! जिं वयागु मन्त्रणा थःगु मन्त्रणालिसे अले वयाम्ह जुजुपित थुकथं ल्हातय् कया गथे समुद्रं जम्बुद्वीपयात छ्वाखेरं चाःहुला च्वथें ।”

थ्व खं न्यना जुजु सन्तुष्ट जुल । अनंलि पण्डितं चूलनी जुजुं बिया हःगु उपहार भेटया बारे धाल -

“दिन्नं निक्खसहस्सं मे, गामासीति च कासिसु ।
दासिसतानि चत्तारि, दिन्नं भरियासतञ्च मे ।
सब्बं सेनङ्गमादाय, सोत्थिनाम्हि इधागतो’ति” ॥

“जित द्वःच्छिगू असर्फी बिया हल, काशी जनपदयागु सच्छिगू गां बिया हल, प्यसः दास दासीपिं व सच्छिग्ग्ह मिसात नं बिया हल । जिं दक्व सेनात व्वना सकुशल थन लिथ्यकः वया ।”

अले जुजु तःच्वतं सन्तुष्ट जुया लयूताल अले जुजुं बोधिसत्त्वयागु प्रशंसा यायां व हे उल्लास-वाक्य प्रकट यात -

“सुसुखं वत संवासो, पण्डितेहीति सेनक ।
पक्खीव पज्जरे बद्धे मच्छे जालगतेरिव ।
अमित्तहत्थत्तगते, मोचयी नो महोसधो’ति” ॥

“हे सेनक ! पण्डितपिं नापं च्वनेगु तःधंगु सुखया खं खः, पंजलय् दुने लाःपिं भंगःथें जालय् लाःपिं न्यातथें शत्रुतय्गु ल्हातय् लाये धुंकूपिं भीत महौषधं बचे याना बिल ।”

सेनकं नं वयागु धापू स्वीकार यात व हे गाथा धाल -

“एवमेतं महाराज, पण्डिता हि सुखावहा ।
पक्खीव पज्जरे बद्धे, मच्छे जालगतेरिव ।
अमित्तहत्थत्तगते, मोचयी नो महोसधो’ति” ॥

“महाराज ! अथे हे खः । पण्डित सुखदायक खः हे खः । पंजलय् दुने लाःपिं भंगःथें जालय् लाःपिं न्यातथें शत्रुतय्गु ल्हातय् लाये धुंकूपिं भीत महौषधं बचे याना बिल ।”

जुजुं नगरय् उत्सव (नखः) हनेत नाय्खिं च्वय्का “छ्वाःतक उत्सव माने या । गुम्ह गुम्हसिनं जित स्नेह तइ इपिं इपिं सकसिनं पण्डितयात सत्कार सम्मान या” धका घोषणा याकल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“आहञ्जन्तु सब्बवीणा, भेरियो दिन्दिमानि च ।
धमेन्तु मागधा सङ्घा, वग्गू नदन्तु दुन्दुभी’ति” ॥

“दक्वं वीणा, भेरी व दण्डिम थाय्के व्यु । मागध शङ्ख नाद याके व्यु । बांलाक दुन्दुभी थाय्के व्यु ।”

नगर व जनपदयापिं मनूत अर्थे हे नं पण्डितयागु सत्कार यायेत उत्सुक जुया च्वपिं खः । इमिसं जुजुयागु घोषणा न्यंबले भन् हे उत्साहित जुया सत्कार यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आंजा जुया बिज्यात -

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।

बहुं अन्नञ्च पानञ्च, पण्डितस्साभिहारयुं ॥

“बहुजनो पसन्नोसि, दिस्वा पण्डितमागतं ।

पण्डितमि अनुप्पत्ते, चेलुक्खेपो अवत्तथा'ति” ॥

“रनिवासयापिं मिसात, कुमारपिं, वैश्य व ब्राह्मणपिं सकलें पण्डितयां नितिं आपालं अन्नपान ज्वना वल ।”

“किसि गया वपिं, सैनिक, रथी व पैदल सेनात सकलें पण्डितया नितिं आपालं अन्नपान ज्वना वल ।”

“जनपदयापिं मनूत नं वल अले निगमयापिं मनूत नं वल, सकलें पण्डितया नितिं आपालं अन्नपान ज्वना वल ।”

“पण्डित लिहाँ वःगु खना यक्व मनूत लयूताल । पण्डित वयेवं मनूतयूसं लयूताया वस्त्रत आक्सय वांछवल ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं उत्सव माने याये क्वचासेली राजदरबारय् वना धाःवन - “महाराज ! चूलनी जुजुया मां, लानि व काय्महसित लित छ्वया बिज्याये माल ।” “तात ! लित छ्वया ब्यु ।” वं उपिं स्वमहसितं महान् सत्कार याना थः नापं वःपिं सेनातयूत नं सत्कार सम्मान याका, उपिं स्वमहसितं तःसकं भव्यतालं थः मनूत नापं छ्वया बिल । जुजुं गुपिं थःमह सच्छिमह मिसात व प्यसः दासीत बिया हःगु खः, इमित नन्दादेवीया लिसें तुं छ्वया बिल । थः नापं वःपिं सेनात नं इपिं नापं लिछ्वया बिल । इपिं तःसकं भव्यछाटं उत्तर पञ्चाल नगरय् थ्यंकः वन । अनंलि जुजुं मांमहसियाके न्यन- “मां ! छु विदेह जुजुं सेवा सुश्रुषा याःला ?” “तात ! छु धयागु ? जित दचोयातर्थे पूजा याः, नन्दादेवीयात मांयातर्थे पूजा याः, अले पञ्चालचण्डयात थःमह किजायातर्थे याना तल ।” थ्व खँ न्यना जुजु अति लयूताया सन्तुष्ट जुल । अले वं आपालं उपहार भेट छ्वया बिल । अनं लिपानिसें उपिं निमहं जुजुपिं मिलेचले जुया अतिकं प्रसन्नतापूर्वक च्वं च्वन ।

महाउम्मरग काण्ड क्वचाल ।

पञ्चालचण्डी जुजुया यःमह खः, मननिसें यःमह खः । मेगु दैय् वं काय् छमहसित जन्म बिल । व मचा भिदं दुबले विदेह जुजु सित । बोधिसत्त्वं वयात छत्र धारण यायेधुंका न्यन - “देव ! जि छिमि बाज्या चूलनी जुजुयाथाय् वने त्यना ।” “पण्डित ! जि मचामहसित त्वःता वने मते । जिं छंत बौ भापा माने याना सत्कार याना तये ।” पञ्चालचण्डीं नं प्रार्थना यात - “पण्डित ! छ वनेवं मेगु शरणस्थान जिमित मद्दु,

वने मते ।” वं नं बिचाः यात - “जिं जुजुयात वचन बिया तयेधुन । मवंसे च्वने मफु ।” मनूतय्सं ख्वख्वं विलाप याना च्वन नं वं थः सेवकपिं ब्वना पिहाँ वना उत्तर पञ्चाल नगरय् थ्यंकः वन । जुजुं व थ्यंकः वल धयागु खँ न्यना लसकुस याना अतिकं सत्कार याना नगरय् दुकाल अले वयात तःखागु छँ छखा विल । परन्तु न्हापा बिया तःगु चैय्गू गां बाहेक मेगु खास छुं मब्यू । व उम्ह जुजुयागु सेवाय् च्वं च्वन ।

उगु इलय् भेरी धयाम्ह परिव्राजिका छम्ह राजदरबारय् भोजन याः वना च्वन । व छम्ह पण्डितम्ह, मेधावीम्ह खः । वं बोधिसत्त्वयात गुबलें मखनिगु जुया च्वन । महौषध पण्डितं जुजुयागु सेवा याना च्वन धका जक वं न्यना तःगु दुगु जुया च्वन । वं नं परिव्राजिकायात मखनिगु जुया च्वन । वं नं भेरी धयाम्ह परिव्राजिका राजभवनय् भोजन याइम्ह धका न्यना जक तःगु दुगु जुया च्वन । नन्दादेवी बोधिसत्त्व खना तँम्हवा च्वंगु खः । वया धापूकथं वं प्रिय वियोग याना बाये मायूका जिमित दुःख कष्ट बिल धयाथें च्वंगु खः । वं जुजुया यःपिं न्याम्ह मिसात ल्हातय् कया “न्ह्याथे यानासां बोधिसत्त्वयात आरोप लगे याना जुजुया मन स्यंकेगु कुतः या” धका हुकुम बिया तल । इमिसं नं थजागु अवसर मामां चाःहिला जुया च्वन ।

छन्हुया दिनय् उम्ह परिव्राजिका नयेधुंका लिहाँ वना च्वंबले वं जुजुया लाय्कु चुकय् जुजुयागु सेवाय् वया च्वंम्ह बोधिसत्त्वयात खन । वं वयात नमस्कार याना दना च्वन । वं बिचाः यात “थुम्ह पण्डित खः । जिं थ्वयात पण्डित खः वा अपण्डित धका परीक्षा याना स्वये माल ।” वं हस्तमुद्रा ज्याना न्ह्यसः न्यन्यं बोधिसत्त्वयात स्वया ल्हाः चकंकल । वं न्ह्यसः ल्हाः ज्याना थुकथं न्यंगु जुया च्वन - “पण्डित ! परदेशं सःतके छ्वया आः छंम्ह जुजुं छंत सेवा याः लाकि मयाः ? खँ छु खः ?” बोधिसत्त्वं नं हस्तमुद्राद्वारा न्यंगु खँया भाय् सिइका काल । वं न्ह्यसःया लिसः ब्युब्युं ल्हाः म्हुचित । वं थःगु मनया खँ ल्हाः भाय् याना थुकथं ब्युगु जुल - “आर्ये ! जिके वचन कया, जित सःतका, आः जुजुं ल्हाः कसे याना च्वन । आः जित विशेपं छुं मब्यू ।” वं वयागु ल्हाः भाय् सिइका ल्हाः ल्हवना छचनय् तल । थुकिया भावार्थ खः - “पण्डित ! यदि कष्ट जूसा जिथे तं प्रव्रजित छाय् मजुयागु ?” थ्व खँ थुइका बोधिसत्त्वं थःगु प्वाः थिया क्यन । थुकिया भावार्थ खः - “आर्ये ! जि याकचा मखु, जिं यक्वसित पालन पोषण याना लहीमाः । उकिं प्रव्रजित जुये मफुगु खः ।” थुकथं वं हस्तमुद्रा ज्याना न्ह्यसः न्यना थःगु निवासस्थानय् तं लिहाँ वन ।

बोधिसत्त्व नं वयात नमस्कार याना राजसेवाय् वन । नन्दादेवी नियुक्त याना तःपिं जुजुया यःपिं मिसातय्सं भयालय् च्वना थुमिगु ल्हाःभाय् याना खँ ल्हाणा च्वंगु खना चूलनी जुजुयाथाय् वना चुक्ली (उजुरी) यावन - “देव ! महौषध भेरी परिव्राजिका नापं मिले जुया छपिनिगु राज्य काये त्यन । व छपिनि शत्रु जुया पिहाँ वल ।” जुजुं न्यन - “छिमिसं छु खना, छु न्यना ?” “महाराज ! परिव्राजिका भोजन धुंका लिहाँ वना च्वंगु इलय् महौषधयात खना ल्हाः चकंका प्रश्न न्यन - “छं जुजुयात पाःल्हाःथें मारथंवंक क्वत्यला छ्वये मफुला, अथवा छुचूथें नचुस्से निना जुजुयागु राज्य काये मफुला ?” बोधिसत्त्वं नं तलवार ज्वनेगुथें याना म्हुचिना लिसः बिल - “छुं दिन लिपा थ्वयागु छचौं ध्यना राज्य थःगु ल्हातय् काये ।” वं थःगु ल्हाः छचनय् तया छचौं त्वाःल्हा धका क्यन । बोधिसत्त्वं प्वाथय् ल्हाः तया थ्वयात दथुं ध्यने धका धाल । महाराज ! होशियारी जुया बिज्याहूँ । महौषधयात स्याका छ्वये बहः जुल ।”

जुजुं इमिगु खँ न्यना बिचाः यात - “पण्डितं जिलिसे द्वेष याइ मखु । जिं परिव्राजिकायाके न्यना स्वये माल ।” कन्हेखुन्हु परिव्राजिका भोजन याना च्वंगु इलय् जुजुं वयाथाय् वना न्यं वन - “आर्ये ! छु महौषध पण्डितयात नाप लात ला ?”

“नाप लात, महाराज ! म्हिग भोजन याना थनं लिहाँ वना च्वनाबले नाप लात ।”

“छुं खँल्हाबल्हा जूला ?”

“छुं मजू । जिं थ्व पण्डित धका न्यना तयागु दु, यदि थ्व धात्थेम्ह पण्डितम्ह खःसा जिं ल्हाः चकंका हस्तमुद्रा ज्याना क्यनागु प्रश्नया लिसः बियेमाः” धका बिचाः याना छु जुजुया ल्हाः छंगु नितिं चकं लाकि म्हुचिं धका ल्हाः ज्याना । जुजुं छंत छुं ब्यूलाकि मब्यू धका न्यना । पण्डितं ल्हाः म्हुचिना क्यन । गुकिया अर्थ खः, जुजुं जिंके वचन कया, सःता आः ल्हाः कयकुंकल । छुं मब्यू । अनलि जिं थःगु ल्हाः छचनय् तया क्यना । थुकिया अर्थ खः “अथे यदि कष्ट जूसा जिथे प्रव्रजित जुया हूँ ।” वं प्वाथय् ल्हाः तया क्यन । गुकिया अर्थ खः, “जिं यक्व मनूतय्त पालन पोषण याना लहि माःगु दु, यक्व मनूतय्गु प्वाः जाय्के माःगु दु, उकिं प्रव्रजित जुये मफु ।”

“आर्ये ! महौषध पण्डित खः ।”

“खः, महाराज ! पृथ्वीभरय् वथेजाम्ह मेपिं सुं दइ मखु ।”

जुजुं वयागु खँ न्यना वयात नमस्कार याना बिदा बिया छवत । व लिहाँ वनेधुंका पण्डित दुहाँ वल । वं वयाके नं न्यन – “पण्डित ! छु छुं भेरी परिव्राजिका नाप लाये धुनला ?”

“खः, महाराज ! मिहग थनं पिहाँ वया च्वंम्हसित नाप लात । वं ल्हाः ज्याना जिंके न्ह्यसः न्यन । जिं नं अथे हे याना वयात लिसः बिया ।” गथे वं कंगु खः अथे हे वं नं लिसः बिल ।

जुजुं उखुन्हया दिनय् लयताया पण्डितयात सेनापति याना बिल । दक्वं ज्याया जिम्मेवारी वयात लःल्हाना बिल । व यक्व ऐश्वर्यशालीम्ह जुल । जुजु छम्ह जक वयासिबे अप्वः ऐश्वर्यशालीम्ह दुगु जुल । “जुजु धयापिसं गुबलें गुबलें स्याकेगु नियतं नं थथे याये यः । जिं जुजुयागु परीक्षा याना जुजुया जिप्रति सुहृदय दुलाकि मद्दु स्वये माल । थ्व खँ मेपिं सुनानं सिइके फइ मखु । जिमिम्ह परिव्राजिका ज्ञानीम्ह खः । वं छुं उपाय याना सिइका काये फइ ।” पण्डित आपालं सुगन्धित स्वांमा आदि ज्वना वना परिव्राजिकाया निवासस्थानय् वन अले वयात प्रणाम याना वयागु पूजा यायेधुंका धाल – “आर्य ! गुखुन्हया दिनय् छपिसं जुजुयात जिगु गुणयागु वर्णन यात, उखुन्हया दिनं निसें जुजुं जित यक्व यक्व ऐश्वर्य बिया च्वन । जिं थ्व खँ स्वाभाविकरूपं बिया च्वंगु खः अथवा अस्वाभाविकरूपं बिया च्वंगु खः धयागु खँ सिइके मफया च्वन । साप हे ज्यू, यदि छुं उपायं जुजुया जिप्रति गजागु भाव दु धयागु खँ छपिनिपाखें सिइके दःसा ।”

वं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले कन्हेखुन्हु राजदरवारय् वना च्वंबले लय् हे वं जल राक्षसयागु प्रश्नया खँ मती तल । वं बिचाः यात – “गुप्तचरथे जुया, विचार पुरे याना जुजुयाके न्ह्यसः न्यना जुजुया मन पण्डितप्रति सुहृदय जू वा मजू धयागु खँ सिइका काये माल ।” व वन अले भोजन धुंका फेतुना च्वन । जुजुं नं वयात प्रणाम याना छखेलिकक फेतुत । वं बिचाः यात – “यदि पण्डितया प्रति जुजुया मभिंगु भावना दःसा थ्व न्ह्यसः न्यनेबले जुजुं न्ह्योने दुपिं मनूतय्गु न्ह्योनेसं तुं कना बिइ, गुगु पाय्छि जुइ मखु । जिं वयाके एकान्तय् न्ह्यसः न्यने माली । वं धाल – “महाराज ! जिं एकान्तय् (छपिं नाप) च्वने माल ।” जुजुं मनूतय्त चिला हूँ धका धाल । वं धाल – “महाराज ! छपिंके न्ह्यसः न्यने त्यना ।” “आर्ये ! न्यना बिज्याहूँ । स्यूसा लिसः बिये ।” वं जल-राक्षसया प्रश्नया न्हापांगु गाथा धाल –

“सचे वो बुहमानानं, सत्तन्नं उदकण्णवे ।

मनुस्सबलिमेसानो, नावं गण्हेय्य रक्खसो ।

अनुपुब्बं कथं दत्त्वा, मुञ्चेसि दकरक्खसा’ति” ॥

“यदि तःजागु समुद्रय् थुपिं न्हेम्ह – मां, नन्दादेवी, तीक्ष्ण मन्त्री कुमार (किजा), धनुसेखर पासा, पुरोहित, महौषध व छपिं दुगु डुंगायात मनुष्य-बलि काइम्ह राक्षसं ज्वन धाःसा छपिसं छसिंकथं बलि बिया छपिं मुक्त जुया बिज्याये माल धाःसा गुकथं याना बिज्यायेगु ?”

ध्व खं न्यना जुजुं थःगु विचार व्यक्त यायां थुगु गाथा धाल -

“मातरं पठमं दज्जं, भरियं दत्वान भातरं ।
ततो सहायं दत्वान, पञ्चमं दज्जं ब्राह्मणं ।
छट्ठाहं दज्जमतानं, नेव दज्जं महोसधन्ति” ॥

“दकले न्हापां जिं मांयात बलि बिये, अनं कलायात, अनंलि किजायात, अनंन्यू पासायात, न्याम्हम्हया रूपय् ब्राह्मणयात अले खुम्हम्हय् थःत थःम्हं बलि बिये । पण्डितयात जुलसा बलि गुबलें बिये हे मखु ।”

थुलिं हे ध्व न्ह्यसःया ज्या नं सिधःगु जुल । परिव्राजिकां नं जुजुया मनय् महौषधया प्रति सुहृद भाव दु धयागु खं सिइका काल । परन्तु थुलिं जक नं पण्डितयागु गुण प्रसिद्ध (प्रचार) जुइ मखुगु जुया च्वन । अनंलि वं बिचाः यात - “जिं जनताया दथुइ ध्वयागु गुणगान याना प्रचार याना बियेमाः । जुजुं इमिगु अवगुणया खं न्यना पण्डितयागु गुण प्रकाश याइ । थुकथं पण्डितयागु गुण आकाशय् पुन्हीया चन्द्रमा जहाँ थिइगु समानं प्रकट जुइ । वं अन्तःपुरया दक्क मन्तयूत भेला याना मुंका शुरुनिसें हानं जुजुयाके व हे न्ह्यसः न्यन । जुजुं नं व हे तुं लिसः बिल । अनंलि वं “महाराज ! छपिसं धया बिज्यात, “जिं दकले न्हापां मांयात निं राक्षसयात लःल्हाये धका हुकुम जुया बिज्यात । मां जुलसा आपालं तःधंगु गुण दुम्ह खः । छपिनि मां नं मेमेपिनि मांथें जाम्ह मखु । ध्वया छपिनि प्रति तःधंगु उपकार दु” धका धाधां वं निपु गाथात धाल -

“पोसेता ते जनेत्ती च, दीघरत्तानुकम्पिका ।
छम्भी तयि पदुस्सति, पण्डिता अत्थदस्सिनी ।
अज्जं उपनिसं कत्वा, वधा तं परिमोचयि ॥
“तं तादिसिं पाणददिं, ओरसं गब्भधारिनि ।
मातरं केन दोसेन, दज्जासि दकरक्खिनो’ति” ॥

“थुम्ह छपित पोषण याःम्ह खः, छपित जन्म ब्यूम्ह खः, ताःकालतक छपित अनुकम्पा तया च्वंम्ह खः । वं छम्भी (ब्राह्मण) या मनय् छं प्रति द्वेष दुबले थुम्ह बुद्धिमती गुगुं उपाय याना छत हत्या याकेगुलिं बचे याना ब्यूगु खः ।”

“छपिसं थुम्ह प्रणयदायनी, छाती क्वातुक्क घयपुना तःम्ह, गर्भधारण याना तःम्ह मांयात वयागु छु अपराधया कारणं राक्षसयात लःल्हाना बिये त्यनागु ?”

चूलनी जुजुया बौ महाचूलनी धयाम्ह महाराज खः । चूलनी मचाबले वया मां चलाकदेवी छम्भी धयाम्ह पुरोहित ब्राह्मण नापं ल्यवः कया मैथुन सेवन यात । अले जुजुयात विष नका स्याना ब्राह्मणयात छत्र धारण याका जुजु याना वया अग्रमहारानीया थासय् तुं च्वं च्वन । छन्हया दिनय् चूलनी राजकुमारं “मां ! नये पित्यात ।” धाःबले मचायात साखःतिं बुला तःगु मरि नके बिल । मचां मरि नया च्वंबले चाकुगु गन्धं याना आपालं भुजितं कुमारया म्हय् भुंवल । उगु इलय् कुमारं भुजितय्सं म्हय् मभुंकेया नितिं थःम्ह नया च्वनागु चाकुगु मरि बय् उखें थुखें ह्वला थः न्हापा च्वना च्वनाथाय् च्वना भुजिं मदाय्क चाकुगु मरि नल । म्हुतु च्वल अले थः माथाय् म्हितः वन ।

ब्राह्मणं उम्ह मचां याःगु ज्या खना बिचाः यात - “थुम्ह मचाम्ह कुमारं आवंनिसें हे थःगु म्हय् भुजिं भूंगु तकं सह मयाः, लिपा तःधिक जुया वयेवं जित ध्वं अवश्य थुगु राज्य सम्पत्ति विइकी मखु । ध्वयात आः हे स्याना छवये मालः ।” ध्व खं देवीयात कन ।

वं “ज्यू देव !” जिं जुलसा छपितं प्रेम यानागुलिं थःम्ह भातयात ला स्याना छवये फु धाःसा थ्व चिधिकम्ह मचा छम्हसित स्याना छवये मफइगु छुं कारण मद्दु । महाराज ! थुगु गुप्तगु खँ मेपिं सुनानं हे सिइका बिज्याये मते । जिं गुप्तरूपं स्याके छवया बिये ।” धका थःम्ह ल्यवः ब्राह्मणयात हेयका चलाख जुया बुद्धि पिकया छगू योजना दयकल । भुतुसुवायात सःतके छवया धाल - “सौम्य ! जि काय् चूलनी व छंम्ह काय् धनुसेख निम्हं छन्हुं हे बूपिं, नाप नापं म्हिता तःधिक जूपिं खः । छम्भि ब्राह्मणं जिमि काय्यात स्याना छव धका हुकुम बिल । छं जि काय्यात जीवनदान बिये माल ।” “ज्यू देवी ! जिं छु याये माल ?”

“सौम्य ! जिमि काय्यात छं थःगु छेंय यंका कायनापं तया नके, त्वंके, तीके, थ्यने याना तया ति । छुं दिन लिपा सकसिनं खँ सिइगु इलय् इपिं दचनिगु खाताय् दुगुचियागु क्वें हया तया सकलें मनूत दचना च्वंगु चान्हेया इलय् थःगु छेंय मि तया जि काय् समेत छिपिं स्वम्हं तापाथाय् मेगु राज्य छगुलि बिस्यू वना जीविका याना च्वं हूँ । मेगु राज्यय् वना च्वं वनेबले नं जि काय् राजकुमार धका सुयातं सिइके बिये मते ।” वं “ज्यू” धका स्वीकार यात अले वयात यक्व धन सम्पत्ति बिया छवत । वं नं लानिं धाःथें याना मचात ब्वना मद्दु देशया सागल नगरय् वना च्वंवन । अन वं जुजुया भुतुसुवा जुया सेवा याना च्वन । जुजुं न्हापायाम्ह भुतुसुवा लिकया वयागु थासय् वयात भुतुसुवा नायो याना तया बिल । निम्हं मस्त व नापं तुं राजदरबारय् यंका तल । जुजुं मस्त खना सुया मस्त धका न्यन । भुतुसुवानं जिमि मस्त खः धका बिनित यात । “थुपिं निम्हं उत्थें मच्चं, ख्वाः पाः, गथे ले” धका जुजुं न्यन । वं काचाक्क लिसः बिल - “थुपिं निम्ह बौ छम्ह हे जूसां निम्ह मांया मस्त खः ।” समय वलिसे राजदरबारय् थुपिं निम्ह मस्त जुजुया म्हायलिसे नं म्हितेगु यात । अनलि चूलनी व राजकुमारी निम्हसिनं छम्हं मेम्हसित खना प्रेमय् आसक्त जुल । म्हितेगु कोथाय् म्हिता च्वनिबले चूलनीं नं राजकुमारीयात बल व लड्डु काय्के छवयेत ज्या ब्वल । वं कया महः धका वं वयागु छचनय् दाःगु जुया च्वन । अले राजकुमारी ह्वाँय् ह्वाँय् ख्वल । राजकुमारी ख्वःगु सः ताया जुजुं “जिमि म्हाय्यात दाःम्ह सु” धका न्यनेवं राजकुमारीयात सुरक्षा याना च्वपिं धाइत ब्वाँय् वया स्वःबल । परन्तु राजकुमारी बिचाः यात - “यदि जिं थ्वं दाःगु धका कना बिल धाःसा जिमि बौनं थ्वयात राजदण्ड बिये फु ।” उकिं वया प्रति प्रेमय् आसक्त जुया वं खःगु खँ मकसे जित सुनानं मदाः, लुफिं हाना ख्वयागु धका कंगु जुया च्वन । अले छन्हुया दिनय् जुजुं वयात हानं अथे याःगु खन अले जुजुं बिचाः यात “थुम्ह मचा भुतुसुवाया मचा अवश्य खइ मखु, थुम्ह मचा बां नं ला, आकर्षक नं जू ग्या नं मरयाः ।” अले अनं लिपानिसें जुजुं उम्ह मचाया बारे चिवा कया स्वयेगु याना च्वन । धाइतय्सं म्हितेगु कोथाय् यंका राजकुमारीयात मरि बिइ यंकीबले राजकुमारी मस्तयत् मरि इना बिया च्वनिबले इपिं मस्तय्सं पुलिं चुया कायेगु याना च्वन । परन्तु राजकुमार चूलनीं नं म्हितेगु मदचूसे दना दना हे मरि ल्हातं लाका काल । जुजुं थ्व नं स्वया च्वन । छन्हुया दिनय् चूलनीया बल जुजुया खाता तःलय् दुहाँ वन । मस्त घोंस्याना खाताय् दुहाँ वना बल काःवन, परन्तु मचा, जुजु जातिया अभिमानया कारणं विदेशी जुजुया खाता क्वय् कोमछुसे कथिं साला काल । जुजुं थ्व मचाया गतिविधि स्वयेधुंका थुम्ह मचा अवश्य नं भुतुसुवाया काय् खः हे मखु धका सिइकल । अले भुतुसुवायात सःतके छवया “थ्व मचा सुयाम्ह खः” धका न्यन । “देव ! थ्व जिमि मचा खः” धका वं धाल । जुजुं तँम्बगु भाव पिज्वयका तलवार पिकया भुतुसुवाया छचनय् दिका - “जिं जुलसा थ्व मचा छं मखु धका ब्याक्कं सिइका कायेधुन । खःगु खँ ब्याक्कं कं । यदि बांलाक सत्य खँ मकन धाःसा छंगु प्राण थन हे वनी धका ख्यात । भुतुसुवा थर थर खाखां ग्याना बिनित यात - “महाराज ! जिं छपितं यथार्थ खँ बिनित याये । एकान्तय् च्वने माल ।” जुजुं वं धाःथें एकान्तगु थासय् च्वंवन । अले भुतुसुवानं थः सहित राजकुमारयात अभयदान पवन । अले वं यथार्थ खँ बिनित यात । जुजुं वयागु खँ न्यना थःम्ह म्हाय्यात बांलाक समाये याना वयात विवाह याना बिल ।

उखे उखुन्हु छें मिं नःगु खँ ब्यापकरूपं नगरय हल्ला जूगु खः । भुतुसुवा, चूलनीकुमार, व भुतुसुवाया काय् छें मिं नया सित धायगु हल्ला जूगु तायेवं चलाकदेवीं ब्राह्मणयात धाल - “छपिनिगु मनोरथ पूर्ण जुल । भुतुसुवाया छें मिं नया स्वम्हं सिना वन ।” अथे धाःगु न्यना ब्राह्मण साप लयताया सन्तुष्ट जुल । चलाकदेवीं दुगुचिया व्वें काय्के छ्वया क्यन । थुगु घटना उल्लेख याना चूलनी जुजुयात प्राण बचे याना ब्यूम्ह अत्यन्त उपकारीम्ह राजमाता धका भेरी परिव्राजिकां खँ न्ह्यथंगु खः ।

थ्व खँ न्यना जुजुं “आर्ये ! जिमि मांयाके यक्व गुण दु धका जिं स्यू । वं जिप्रति तःधंगु उपकार याःगु दु धका नं स्यू । अथेसां नं जिगु हे गुण आपाः दु” धया मांयागु अवगुण क्यनेत निपु गाथात धाल -

“दहरा वियलङ्कारं, धारेति अपिळन्धनं ।
दोवारिके अनीकट्टे, अतिवेलं पजग्घति ॥

“अथोपि पटिराजूनं, सयं दूतानि सासति ।
मातरं तेन दोसेन, दज्जाहं दकरक्खिनो’ति” ॥

“ल्यासेपिंसं तिङ्गुथे जागु तिसा (बुरीपिंसं) तिये बहः मज्जुगु तिसा तिया जुङ्गु । द्वारपालपिं व सैनिकतलिसे ताउतक न्हिला ख्याः याना जुङ्गु ।”

“हानं विरोधीपिं जुजुपिनिथाय् थः थःम्हं हे दूतत छ्वयेगु याना च्वन । जिं मांयागु थुगु दोषयागु कारणं वयात जल-राक्षसयात बिये त्यनागु खः ।”

का, अथेसा महाराज ! मांयात जुलसा थुगु अपराधया कारणं राक्षसयात लःल्हाना बिङ्गु याना बिज्यात परन्तु थःम्ह कला जुलसा गुणवतीम्ह खः धाधां थुगु गाथा धाल -

“इत्थिगुम्बस्स पवरा, अच्चन्तं पियभाणिनी ।
अनुग्गता सीलवती, छायाव अनपायिनी ॥

“अक्कोधना पुज्जवती, पण्डिता अत्थदस्सिनी ।
उब्बरिं केन दोसेन, अज्जासि दकरक्खिनो’ति” ॥

“मिसातमध्ये श्रेष्ठम्ह, छपिनिगु मनमिन् हे प्रसन्न जुङ्क बांलाक खँ ल्हाये सःम्ह, शील सदाचार दुम्ह, किपालुथे छपिनि ल्यूल्यू जुङ्ग्म्ह, तँ मदुम्ह, पण्डितम्ह, व अर्थदर्शीम्ह (थःम्ह) कलायात छु अपराधया कारणं राक्षसयात लःल्हाना बिये त्यनागु ?”

वं वयागु अवगुणया खँ ककं धाल -

“खिङ्गारतिसमापन्नं, अनत्थवसमागतं ।
सा मं सकान पुत्तानं, अयाचं याचते धनं ॥

“सोहं ददामि सारत्तो, बहुं उच्चावचं धनं ।
सुदुच्चजं चजित्वान, पच्छा सोचामि दुम्पनो ।
उब्बरिं तेन दोसेन, दज्जाहं दकरक्खिनो’ति” ॥

“कामक्रीडाय् लगे जुङ्ग्म्ह जुया जि वया प्रति अनर्थकारी वासनाया बशय् वःगु सिङ्का वं जिं थः काय्म्हचाय्पितं बिया तयागु तिसात लिकाये मज्जुगु तिसात लिकया लाका काये यः ।”

“रागया बशय् वना जिं तधंगु चिधंगु वस्तुत बियेगु खः । बिये बहः मज्जुगु वस्तुत बिया लीपा नुगः मच्छिंका च्वनेमाः । जिं थःम्ह कलायाके थुगु दोषया कारणं वयात जल-राक्षसयात लःल्हाये त्यनागु खः ।”

अनंलि परिव्राजिकां न्ह्यसः न्यन - “थ्वयात ला थुगु दोषया कारणं जल-राक्षसयात लःल्हाये त्यन परन्तु तीक्ष्ण मन्त्रीकुमार धयाम्ह छपिनि किजायात छु दोषया कारणं (जल-राक्षसयात) लःल्हाये त्यनागु ? वं गाथा धाल -

“येनोचिता जनपदा, आनीता च पटिग्गहं ।

आभतं पररज्जेभि, अभिद्वाय बहुं धनं ॥

“धनुग्गहानं पवरं, सूरं तिखिणमन्तिनं ।

भातरं केन दोसेन, दज्जासि दकरक्खिनो’ति” ॥

“गुम्हसिनं जनपद बढे यायेगु ज्या याना बिल, गुम्हसिनं छपित विदेशं थःगु देश लिहाँ वय्के बिल अले गुम्हसिनं मेमेगु राज्यत त्याका आपालं धन सम्पत्ति प्राप्त याना बिल उम्ह धनुर्घारीपिंमध्ये श्रेष्ठम्ह शूरवीरम्ह तीक्ष्ण मन्त्री किजायात छु अपराधया कारणं (जल-राक्षसयात) लःल्हाना बिये त्यनागु ?”

जुजुया किजा तीक्ष्णकुमार जन्म जूबले वया मां, महारानी ब्राह्मण नापं भात कया ब्राह्मणयात जुजु याना च्वं च्वंगु खः । व तःधिक जुइवं ब्राह्मणं वयात तलवार ल्हातय् तथा छं जिगु रक्षा याना च्वं धका धाल । वं नं ब्राह्मणयात थःम्ह हे बौ भाःपिया अथे हे याना च्वन । परन्तु छन्हु वयात भारदार छम्हसिनं व छिमि बौ मखु धका कन । छं छं मांयागु गर्भय् च्वना च्वंबले छं मांम्हं छं बौ जुजुयात विष नका स्याना बिल । अले छिमि मांया ल्यवः ब्राह्मणयात जुजु याःगु खः । छं महाचूलनी जुजुया काय् खः, थुम्ह ब्राह्मणया काय् मखु ।” थथे कनेवं तीक्ष्णकुमारं तःसकं तं पिकया ब्राह्मणयात स्यायेगु उपाय माला जुल । अले छन्हु व राजदरबारय् दुहाँ वन । अन वं थः विश्वासीम्ह सेवक छम्हसित थःगु तलवार बिल । अले मेम्हसित धाल - “दरबारया धवाखाय् च्वना थुगु तलवारया खँय् म्वाःसां म्वाःस्वां ल्वापु थना थ्व जिगु तलवार धका दावी या ।” थुलि धया व दुहाँ वन अले अन इपिं निम्हसिया दथुइ तलवार छपुया खँय् ल्वापु जुल । तीक्ष्णकुमारं मनू छम्हसित छवया छाया ल्वाना च्वंगु धका बुभे याके छवत । व अन वना तलवार छपुया खँय् ल्वापु जुया च्वंगु धका बुभे याना खँ कंवल । ब्राह्मणं थुगु खँ ताया गजागु तलवार धका न्यन । कुमारं धाल - “महाराज ! थ्व तलवार जुलसा छपिसं जित बिया तथा बिज्यागु खः । जिं थःम्ह सेवक छम्हसित बिया तयागुलिं मेम्ह मनुखं वयागु तलवार हति धका लाकः वःगुलिं ल्वापु जुया च्वन” धका धाल । ब्राह्मणं धाल - “पुता ! छं छु खँ ल्हानागु ? अथे जूसा उगु तलवार धन जिथाय् हति । जिं छंत बियागु तलवार बांलाक म्हसिइ माःगु खः ।”

अले वं उगु तलवार काय्के छवया छम्भी ब्राह्मणयात क्यनेथें याना न्ह्योने तये हया “का, स्व” धका क्यने भाय् याना छम्भी ब्राह्मणया गःपतय् यां कया व हे तलवारं चदंका पाला ब्यूबले ब्राह्मणया छर्चो कुमारया तृतिक्वय् ग्वारातूवन । अले व दरबार छगुलिं नीची याना सफा सुघर यात । अले नगरयात बांलाक समाये याके बिया जुजु जुइगु घोषणा याकल ।

तीक्ष्णकुमारं राज्याभिषेक कायेत ठीक याना च्वंगु इलय् चलाकदेवी महारानी वयात चूलनी राजकुमार मद् धयागु देशय् च्वना च्वंगु खँ कन । अले वं सेनात ब्वना थःम्ह दाजुयात लित ब्वना हया जुजु याना बिल । तीक्ष्णकुमारं छम्भी ब्राह्मणयात हत्या याना थःगु बुद्धिं तीक्ष्णता क्यंगुलिं वयात तीक्ष्णमन्त्री धका धाःगु खः । वयागु योगदान क्यनेया नितिं परिव्राजिकां थुकथं न्ह्यसः न्यंगु खः ।

जुजुं वयागु दोषया खँ कन -

“येनोचिता जनपदा, आनीता च पटिग्गहं ।
आभतं पररज्जेभि, अभिद्वाय बहुं धनं ॥

“धनुग्गहानं पवरो, सूरु तिखिणमन्ति च ।
मयायं सुखितो राजा, अतिमञ्जति दारको ॥

“उपट्टानम्मि मे अय्ये, न सो एति यथा पुरे ।
भातरं तेन दोसेन, दज्जाहं दकरक्खिनो’ति” ॥

“जिं जनपदत बढे याना बियागु दु, परदेशं लित वय्के बियागु दु अले मेमेगु राज्यत त्याका आपालं धन हयागु दु । जि धनुर्धारीपिंमध्ये श्रेष्ठम्ह खः । शूरम्ह खः । जि तीक्ष्णमन्त्री खः । जिं हे थुम्ह जुजुयात सुखी यानागु खः” भाःपिया थुम्ह मचां जित उपेक्षा याना च्वन । आः थ्वं न्हापार्ये उपहार भेट चडे याः नं मवः । थुगु दोषया कारणं जिं किजायात (जल-राक्षसयात) बिये त्यनागु खः ।”

परित्राजिकां का अथेसा छंम्ह किजायाके थजागु दोष दये फु । परन्तु थुम्ह धनुशेखर कुमार जुलसा छपिनि यक्व स्नेही व उपकारीम्ह खः धया वयागु गुणया खँ ककं गाथात धाल -

“एकरत्तेन उभयो, त्वञ्चेव धनुसेख च ।
उभो जातेत्थ पञ्चाला, सहाया सुसमावया ॥

“चरिया तं अनुबन्धित्थो, एकदुक्खसुखो तव ।
उस्सुक्को ते दिवारत्तिं, सब्बकिच्चेसु ब्यावटो ।
सहायं केन दोसेन, दज्जासि दकरक्खिनो’ति” ॥

“छपिं व धनुशेखर कुमार निम्हसिया जन्म छगू हे इलय् जूपिं खः । निम्हं पञ्चालयापिं खः । निम्हं पासापिं ख । निम्ह समवयस्कपिं खः । व छपिनि ल्यूल्यु वइम्ह खः । छपिनिगु दुःखय् दुःखी अले सुखय् सुखी जुइम्ह खः । व छपिनि सकतां ज्या यायेया निरिं चान्निं उत्सुक जुया च्वनिम्ह खः । छपिसं छु कारणं थथिंजाम्हा पासायात (जल-राक्षसयात) लःल्हाना बिये त्यनागु ?”

जुजुं वयागु दोष ककं धाल -

“चरिया मं अयं अय्ये, पजग्घित्थो मया सह ।
अज्जापि तेन वण्णेन, अतिवेलं पजग्घति ॥

“उब्बरियापिहं अय्ये, मन्तयामि रहोगतो ।
अनामन्तो पविसति, पुब्बे अप्पटिवेदितो ॥

“लद्धद्वारो कतोकासो, अहिरिकं अनादरं ।
सहायं तेन दोसेन, दज्जाहं दकरक्खिनो’ति” ॥

“आर्ये ! थ्व न्हापा जिलिसे निहला, भिता ख्याः याना वःम्ह खः । आः नं अथे हे ताःकालतक निहलेगु, ख्याः यायेगु याः । जि एकान्तय् थःम्ह कलापिं नापं खँ ल्हाना ख्याः याना च्वनेबले वं छुं हे सूचं मब्यूसे आकाभाकां कोथाय् दुहाँ वयेगु याः । थ्व हे कारणं जिं अवसर वयेवं, थुम्ह आदर मतइम्ह मछ्छाः मज्जुम्ह पासायात (जल-राक्षसयात) लःल्हाना बिये त्यनागु खः ।”

परिव्राजिकां धाल - “का, ज्यू ध्वयाके नं थजागु दोष दु धाये । पुरोहित जुलसा छपिनि तःसकं तःधंम्ह उपकारी खः । वं वयागु गुणया खँ कन -

“कुसलो सब्बनिमित्तानं, रुतञ्जू आगतागमो ।
उप्पाते सुपिने युत्तो, निव्याने च पवेसने ॥

“पट्टो भूमन्तलिक्खस्मिं, नक्खत्तपदकोविदो ।
ब्राह्मणं केन दोसेन, दज्जासि दकरक्खिनो’ति” ॥

“व सकतां लक्षण स्यूम्ह खः, दक्वं (पशुतयगु) भाय् सःम्ह स्यूम्ह खः, दक्व शास्त्र सःम्ह स्यूम्ह खः, सकतां उत्पात व स्वप्नया भाष्यकर्ता खः, सकतां पिहाँ वनिगु व दुहाँ वइगु नक्षत्रया बारे खँ सःम्ह स्यूम्ह, पृथ्वी आकाशयागु सकतां दोषया बारे सःम्ह स्यूम्ह खः, दक्व नक्षत्रतयगु बारे सःम्ह स्यूम्ह - थथिंजाम्ह ब्राह्मणयात छपिसं छु अपराधया कारणं जल-राक्षसयात लःल्हाना बिये त्यनागु ?”

जुजुं दोष कन -

“परिसायम्मि मे अय्ये, उम्मीलेत्वा उदिक्खति ।
तस्मा अच्चभमुं लुद्धं, दज्जाहं दकरक्खिनो’ति” ॥

“छपिसं धया बिज्याःथे केवट्ट मन्त्री पुरोहित गुणं सम्पूर्णम्ह खः । अथे जूसां नं ध्वं परिषद्दया दथुइ नं जित तँ पिहाँ वःम्हथे मिखा गो गो धायुक ततःगो याना स्वया च्वनी । उकिं जिं थुम्ह मिखाफुसि थातं तया तइम्ह ग्यानपुसे च्वंगु ख्वाः दुम्ह ब्राह्मणयात जल-राक्षसयात बिये त्यनागु खः ।”

अनलि परिव्राजिकां “महाराज ! थःम्ह मांनिसे कया थुपिं न्याम्हसित जि जल-राक्षसयात बिया छवये धका धया बिज्यात । हानं थथे नं धया बिज्यात । ‘थथिंजागु श्री व ऐश्वर्ययागु चिन्ता मयासे थुगु जीवन नं महौषध पण्डितया नितिं बलिदान बिये’ धका धया बिज्यात । “वयाके अजागु छु गुण दु ?” धका न्यन्यं थुपिं गाथात धाल -

“ससमुहपरियायं, महिं सागरकुण्डलं ।
वसुन्धरं आवसति, अमच्चपरिवारितो ॥

“चातुरन्तो महारट्टो, विजितावी महब्बलो ।
पथब्या एकराजासि, यसो ते विपुलं गतो ॥

“सोळसित्थिसहस्सानि, आमुत्तमणिकुण्डला ।
नानाजनपदा नारी, देवकञ्जूपमा सुभा ॥

“एवं सब्बङ्गसम्पन्नं, सब्बकामसमिद्धिनं ।
सुखितानं पियं दीघं, जीवितं आहु खत्तिय ॥

“अथ त्वं केन वण्णेन, केन वा पन हेतुना ।
पण्डितं अनुरक्खन्तो, पाणं चजसि दुच्चज’न्ति” ॥

“सागरं घेरे जूगु पृथ्वीसं छपिसं अमात्यपिसं चाहुइका राज्य याना च्वना बिज्यात । छपिनिगु राष्ट्र प्यखेरं दिशाय् फैले जुया च्वंगु दु । छपिं विजयीम्ह खः । छपिं महाबलवान्म्ह खः । छपिं पृथ्वीया छम्ह जक जुजु खः । छपिनि ऐश्वर्यं तःधं जू । मोति, माणिक व कुण्डल तिसां तिया तःपिं भिंखुद्धः मिसात दु, उपिं थीथी जनपदं वःपिं मिसात खः, बांलापिं खः, देवकन्याथे च्वपिं खः । हे क्षत्रिय ! गुम्हसिया सर्वाङ्ग

सम्पूर्ण जूगु दइ, गुम्हसिया हरेक कथं समृद्ध जूगु दइ, सुखी जूगु दइ वयात थःगु जीवन प्रिय जुइ धका धया तःगु दु । अथेनं छपिसं छु कारणं अथवा छु हेतुं पण्डितयात बचे यायेया नितिं थःत तोते थाकूगु थःगु प्राण तक नं त्याग याना बिज्याये त्यनागु ?”

वं वयागु खँ न्यना पण्डितयागु गुणया खँ क्यनेत थुपिं गाथात धाल -

“यतोपि आगतो अय्ये, मम हत्थं महोसधो ।
नाभिजानामि धीरस्स, अणुमत्तम्मि दुक्कटं ॥

“सचे च किस्मिचि काले, मरणं मे पुरे सिया ।
सो मे पुत्ते पपुत्ते च, सुखापेय्य महोसधो ॥

“अनागतं पच्चुप्पन्नं, सब्बमत्थम्मि पस्सति ।
अनापराधकम्मन्तं, न दज्जं दकरब्बिधनो’ति” ॥

“आर्ये ! गुबलेनिसें महौषध जिगु ल्हातय् वल उबलेनिसें जि थुम्ह पण्डितयाके छगू नं दोष मखनानि । यदि गुगुं इलय् जि ध्वया सिबे न्हापा सिना वन धाःसा थुम्ह महौषध पण्डितं जिमि कायपिंत व छयपिंत सुखी दय्का बिइ । ध्व अनागत व वर्तमान सकतां खँय् ध्यान तः । थुम्ह निरपराधम्हसित जिं जल-राक्षसयात लःल्हाये मखु ।”

थुकथं थुगु जातक कथाया अन्त्य अन्त्यपाखे थ्यंवाया च्वन । अनंलि परिव्राजिकां बिचाः यात - थुलिं नं पण्डितयागु गुण प्रसिद्ध (प्रचार) जुइ मखु । दक्क नगरवासीपिनि दथुइ सागरया दचोने सुगन्धित लः हा हा यायेथें याना ध्वयात प्रकट याना बिये माल । वं जुजुयात ब्वना राजदरबारं कुहाँ वया लायकु चुकय् लासा लायका उकी फेतुना वं नागरिकतयत भेला याका मुंके बिल । हानं जुजुयाके च्वनिसें जल-राक्षसयागु प्रश्न न्यन अले जुजुं नं च्वयर्थे जागु हे लिसः बिइधुंका नागरिकपिंत सम्बोधन यायां धाल -

“इदं सुणाथ पञ्चाला, चूलनेय्यस्स भासितं ।
पण्डितं अनुरक्खन्तो, पाणं चजति दुच्चजं ॥

“मातु भरियाय भातुच्च, सखिनो ब्राह्मणस्स च ।
अत्तनो चापि पञ्चालो, छन्नं चजति जीवितं ॥

“एवं महत्थिका पञ्जा, निपुणा साधुचिन्तिनी ।
दिइधम्महितथाय, सम्परायसुखाय चा’ति” ॥

“हे पञ्चाल नागरिकपिं ! चूलनीयागु थुगु अभिभाषणयात न्यं । थुम्ह पण्डितयात बचे यायेया नितिं थःगु दुप्त्याज्य प्राणयात त्याग याना च्वन । थुकथं थुम्ह प्रज्ञा महान् अर्थ सिद्ध याना बिइम्ह खः, समर्थम्ह खः अले कल्याणकारीम्ह खः । थुम्ह थुगु लोकय् हितकारीम्ह खः अले परलोकय् नं सुख बिइम्ह खः ।”

थुकथं रत्नयागु छेंय् मणियागु गजू छुइगु समानं वं बोधिसत्त्वयागु गुण कना देशना व्वचाय्कल ।

जातक-समोधान थुकथं दु -

“भेरी उप्पलवण्णासि, पिता सुद्धोदनो अहु ।
माता आसि महामाया, अमरा बिम्बसुन्दरी ॥

“सुवो अहोसि आनन्दो, सारिपुत्तो च चूळनी ।
देवदत्तो च केवट्टो, चलाका थुल्लनन्दिनी ॥

“पञ्चालचन्दी सुन्दरी, साळिका मल्लिका अहु ।
अम्बट्टो आसि कामिन्दो, पोट्टपादो च पुक्कुसो ॥

“पिलोतिको च देविन्दो, सेनको आसि कस्सपो ।
उदुम्बरा मङ्गलिका, वेदेहो काळुदायको ।
महोसथो लोकनाथो, एवं धारेथ जातक’न्ति” ॥

“भेरी उत्पलवर्णा खः, बौ शुद्धोदन खः, मां महामाया खः, अमरादेवी बिम्बसुन्दरी खः ।”

“सुगा आनन्द खः, सारिपुत्र चूलनी जुजु खः, देवदत्त केवट्ट खः, चलाकदेवी थूलनन्दी खः ।

“पञ्चालचण्डी सुन्दरी खः, मैला मल्लिका महारानी खः । कामिन्द अम्बट्ट माणवक खः, पुक्कुस पोट्टपाद ब्राह्मण खः ।”

“देविन्द धयाम्हा पिलोतिक ब्राह्मण खः । सेनक महाकाश्यप खः । उदुम्बरादेवी दिट्ठमाङ्गलिका उपासिका खः । विदेह जुजु लालुदायी स्थविर खः । अले महौषध जुलसा नोकनाथ (बुद्ध) हे खः - थुगु जातकयात थुकथं माने याये माः ।”

वर्मी अनुवादकथं थथे नं दु -

सेनक महाकाश्यप खः, पुक्कुस अम्बट्ट माणवक खः, कामिन्दा कूटदन्त ब्राह्मण खः, देविन्द पिलोतिक माणवक खः । केवट्ट ब्राह्मण सुप्पबुद्ध खः । पञ्चालदेवी सुन्दरी खः । चलाकदेवी थुलनन्दी भिक्षुणी खः । मैना मल्लिका महारानी खः । उदुम्बरादेवी दिट्ठमाङ्गलिका उपासिका खः । विदेह जुजु लालदायी स्थविर खः ।

- * -

५४७. वेस्सन्तर जातक

“फुस्सती वरवण्णाभे...” धुगु गाथा शास्तां कपिलवस्तुयागु आश्रय कया निग्रोधाराम (विहार) य् च्वना बिज्यागु इलय् ततःफुति जुडक पलेस्वायें वा वःगुया बारे कया आज्ञा जुया बिज्यागु जुल -

वर्तमान कथा

शास्तां पञ्चवर्गीय भिक्षुपिंत धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यायेधुंका छसिंकथं राजगृह बिज्यात अले अन हेमन्तऋतु ज्वःछि च्वना बिज्याना सतः वःम्ह उदायी स्थविरयात न्ह्यवः न्ह्यवः छ्वया वया ल्यूल्यु नीद्वः क्षीणास्रव भिक्षुपिं व्वना न्हापांगु बार कपिलवस्तु बिज्यात । अबले शाक्य जुजुपिसं बिचाः यात - “भीसं थः जाति-श्रेष्ठम्हसित दर्शन याये ।” इमिसं छथाय् भेला जुया भगवान् बुद्धया नितिं उपयुक्त जूगु निवासस्थानया बारे बिचाः यात । इमिसं निग्रोध शाक्यया आराम (बगैचा) रमणीय जूगुलिं उगु थाय् ल्ययेगु कोछित । अन इमिसं सकतां कथंया व्यवस्था याना गन्धपुष्पादि ल्हातं ज्वना लसकुस यायां, सकतां तिसा व वसतं बांलाक छाय्पिया तःपिं नगरया भिजमस्त व मिसामस्त न्ह्यो न्ह्यो तया लसकुस याके छ्वत । वयां ल्यु राजकुमार व राजकुमारीपिंत छ्वत । वयां ल्यु गन्ध, पुष्प, चूर्णादि ज्वना शाक्य जुजु महारानीपिं, अमात्य भारदारपिं आदि स्वयं थःपिसं ज्वना शास्तायात पूजा यायां भगवान्या नितिं ज्वना वना निग्रोधारामय् थ्यंकः वन । अन भगवान् नीद्वल क्षीणास्रव भिक्षुपिसं छचालं घेरे याका लाया तःगु श्रेष्ठगु बुद्धासनय् फेतुना बिज्याना च्वन । शाक्यत धयापिं अतिमान दुपिं अभिमानीपिं खः । इमिसं सिद्धार्थकुमार जिपिं सिबे क्वकालीम्ह खः, जिमि किजा खः, जिमि भिंचा खः, जिमि काय् खः, छय् खः धका बिचाः याना चिचिधिकपिं राजकुमारपिंत धाल - “छिमिसं वसपोलयात नमस्कार या । जिपिं छिमि ल्युने च्वना फेतुइ ।” इमिसं नमस्कार मयासे थुकथं फेतुइवं भगवानं इमिगु मनया खै सिडका बिचाः याना बिज्यात - “जिमि थःथितिपिसं जित नमस्कार मयाः । ज्यू, आः इमिपाखें नमस्कार याके बिये ।” भगवानं अभिज्ञापादक चतुर्थ ध्यानय् च्वना बिज्यात अले दना बिज्याना आकाशय् थहाँ बिज्यात । अले इमिगु छचौं फुसय् धू छ्वारा छ्वारा कुतुं वय्का बिज्यात । न्हापा गण्डम्ब (कडम्ब) वृक्षया मूलय् यमक प्रातिहार्य क्यना बिज्याथें जागु प्रातिहार्य क्यना बिज्यात । जुजुं (शुद्धोधनं) अजागु आश्चर्यजनक घटनायात खना धाल- “भन्ते ! छपिं जन्म जूबले छपिंत कालदेवल (ऋषि) यात नमस्कार याकेया नितिं यंकागु खः । छपिनिगु तुति पालि थहाँ वना ब्राह्मणया छचनय् लाःवन । थ्व खना जिं छपिंत वन्दना यानागु खः । थ्व जिगु न्हापांगु वन्दना खः । अनलि सिनाज्याया मङ्गल दिंखुन्हु जम्बुवृक्षया किचलय् शय्याय् थ्यना तयागु इलय् सिमाया किचः व हे थासय् तुं च्वना च्वंगु खना जिं छपिनिगु चरणय् वन्दना यानागु खः । थ्व जिगु निकोगु वन्दना खः । आः थौं थ्वयां न्ह्यो न्हापा गुबलें मखनागु प्रातिहार्य खना नं छपिनिगु चरणय् वन्दना याना च्वना । थ्व जिगु स्वकोगु वन्दना खः । जुजुं जक नमस्कार छु यात, नमस्कार मयाःपिं छम्ह हे शाक्यत मंत । सकसिनं वसपोलयात वन्दना यात । थुकथं भगवान्या थःथितिपिं सकसितं नमस्कार याकेधुंका आकाशं कुहाँ बिज्याना आसनय् फेतू बिज्यात । भगवान् फेतुना बिज्याये धुनेवं सकल थःथितिपिं सहभागी जुल । इपिं सकलें एकाग्र चित्त जुया फेतुना च्वन । अबले महामेघ (ख्वातुक सुपाय्) त्वःपु वल अले ततःफुति याना वा वल (कमल-वर्षा जुल) । सिजःथें ह्याउंगु रंगया वा वःबले क्वय् बय् सः पिहाँ वया च्वन । गुम्हसिया वां दाय्के यः वयात वां दया म्हा पात, गुम्हसिया वां दाय्के मयः वया म्हाय् छफुति वां

तकं मदाः । थ्व खना सकसितं आश्चर्यं जुल । सकलें हाला हल - “अहो ! अद्भुत खः । अहो ! बुद्धया आनिशंस (प्रताप) ! गुम्हसिया थःथितिपिं समागम जुया च्वन, अन थथिंजागु कमल-वर्षा जुया च्वन ।” थ्व खँ न्यना शास्तां “भिक्षुपिं ! आः जक मखु, न्हापा नं जिमि थःथितिपिनिगु समागम जूबले थथिंजागु कमल-वर्षा जूगु दु” आज्ञा जूबले इमिसं प्रार्थना यायेवं पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया बिज्यात -

अतीत कथा

न्हापा न्हापा सिवि राष्ट्रयागु जेत्तुत्तर नगरय् राज्य याना च्वंबले सिवि जुजुयात सञ्जय धयाम्ह काय् छम्ह लाभ जुल । वं व तःधिक जुइवं फुसती धयाम्ह मद्रराज जुजुया म्हाचाय् हया सञ्जययात राज्य लःल्हात अले वयात महारानी दय्का बिल । थ्व इमिगु न्हापायागु खँ खः -

थौ स्वया ग्वीछ्गू कल्प न्हापा विपश्ची धयाम्ह भगवान् बुद्ध लोकय् उत्पन्न जुया बिज्यात । उगु इलय् वसपोल बन्धुमती नगरयागु आश्रय कया कल्याणकर मृगदायय् विहार याना च्वना बिज्यागु इलय् छम्ह जुजुं बन्धुमति जुजुयाथाय् अनर्घ (बहुमूल्य वंगु) चन्दनसार लिसे तुं छ्गू लाख मू वंगु लुंयागु सिखः उपहार चढे याके छ्वया हल । जुजुया निम्ह म्हाचाय्पिं दुगु जुया च्वन । जुजुं थः निम्ह म्हाचाय्पिंत उपहार वियेगु इच्छां तःधिकम्ह म्हाचाय्यात चन्दनसार बिल अले चिधिकम्ह म्हाचाय्यात लुंया सिखः बिल । उपिं निम्हसिनं बिचाः यात - “जिमिसं थुपिं थःगु म्हय् धारण मयासे थुकिं भगवान् बुद्धयात हे पूजा याये ।” इमिसं जुजुयाके न्यन - “तात ! जिमिसं चन्दनसार व लुंया सिखलं दशबल शास्तायात पूजा याये ।” जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात । तःधिकम्ह म्हाचायं चन्दनयात नचुका चूं दय्का लुंयागु बत्ताय् तया ज्वना वन । चिधिकम्ह केहेमं लुं सिखःयात कण्ठमाला दय्के बिया लुंयागु बत्ताय् तया ज्वना वन । निम्हं मृगदायय् विहारय् वन । तःधिकम्ह म्हाचं चन्दनचूर्णं दशबलया लुंथें जागु शरीरयात पूजा यात अले ल्यंगु श्रीखण्ड चूं गन्धकुटी ह्वला प्रार्थना यात - “भन्ते ! जि भविष्यत् छपिंथें जाःम्ह बुद्धया मां जुये दयेमा ।” चिधिकम्ह केहेनं तथागतयागु लुंथें च्वंगु शरीरयात लुंयागु कण्ठमालां पूजा याना प्रार्थना यात - “भन्ते ! जिं अर्हत्त्व लाभ याये मफुतले थुगु तिसा थुगु म्ह छुटे मजुइमा ।” शास्तां इमित अनुमोदन याना बिज्यात । इपिं निम्ह ज्यूताभर म्वाना देवलोकय् उत्पन्न जूवन । उपिं मध्ये तःधिकम्ह ग्वीछ्गू कल्पनिसें देवलोकं मनुष्यलोक मनुष्यलोकं देवलोकय् उत्पन्न जुयावं च्वन । अले अन्तय् ग्वीछ्गू कल्प दयेधुंका बुद्धया मां महामायादेवी जुल । चिधिकम्ह नं अथेहे जन्म ग्रहण यायां काश्यप बुद्धया इलय् किकी जुजुया म्हाय् जुया उत्पन्न जुल । छाती बुत्ता दुगु माला समानं छायापियातःगु तिसा दुम्ह जुया जन्म जूगुलिं वयागु नां उरच्छदकुमारी जुल । भिंखुदैया बैश जुइवं शास्तायागु दानानुमोदन न्यना स्रोतापत्तिफलय् प्रतिष्ठित जुल । लिपा जूबले दानानुमोदन न्यना च्वंगु इलय् थःम्ह बौ स्रोतापत्तिफलय् प्रतिष्ठित जूबले व व हे दिनय् अर्हत्त्व प्राप्त याना प्रब्रजित जुया परिनिर्वाण प्राप्त यात । किकी जुजुयात नं मेपिं न्हेम्ह म्हाचाय्पिं दत । इमिगु नां खः -

“समणी समणगुत्ता च, भिक्खुणी भिक्खदायिका ।

धम्मा चैव सुधम्मा च, सङ्घदासी च सत्तमी’ति” ॥

“श्रमणी, श्रमणगुप्ता; भिक्खुणी, भिक्खदायिका, धम्मा, सुधम्मा व न्हेम्हम्ह सङ्घदासी खः ।”

थुगु बुद्ध-युगय् छसिंकथं जूपिं थुपिं -

“खेमा उप्पलवण्णा च, पटाचारा च गौतमी ।
धम्मदिन्ना महामाया, विसाखा चापि सत्तमी’ति” ॥

“खेमा, उत्पलवर्णा, पटाचारा, गौतमी, धम्मदिन्ना, महामाया, न्हेम्हम्ह विशाखा जुल ।”

उपिमध्ये (काश्यप बुद्धया पालय्) फुसती, सुधर्मा नां दुम्ह जुल । वं दानादि पुण्यकर्म यात अले विपश्वी धयाम्ह सम्यक्सम्बुद्धयात गुगु चन्दन चूर्ण पूजा याना वःगु खः उकिया फलं लाल चन्दनं बुला तःगु म्ह दुम्ह जुया देवलोक व मनुष्यलोक्य् जन्म ग्रहण यायां लिपा शक्र देवराजया महारानी जुया उत्पन्न जुल । अन वयागु आयु फुइवं वयाके न्यागू पूर्वनिमित्त प्रकट जुल^{२१} देवेन्द्र शक्रं वयागु आयु क्षय जुल धयागु खँ सिइका वयात तःसकं भव्यतालं समाये याना नन्दनबनय् व्वना यंकल । अन वयात समाये याना तःगु शय्याय् फेतुइकल । शक्रं थः स्वयं शय्याय् लिक्क फेतुना धाल – “भद्रे फुसती ! जिं छंत भिता वर विये त्यना । ग्रहण या ।” थुलि धया वं थुगु द्वःच्छिपु गाथा दुगु वेस्सन्तर जातकया न्हापांगु गाथा धाल –

“फुसती वरवण्णाभे, वरस्सु दसधा वरे ।
पथव्या चारुपुब्बङ्गि, यं तुहं मनसो पिय’न्ति” ॥

“हे श्रेष्ठ वर्ण धारिणी फुसती ! हे पृथ्वीस सुन्दर अंग दुम्ह ! छंत मनं निसें यःगु भिता वर पवं ।”
थुकथं वेस्सन्तर धर्मदेशना देवलोक्य् प्रतिष्ठित जूगु जुल ।
वं थःगु च्युत जुइगु खँ मसिया प्रमादवश मेगु गाथा धाल –

“देवराज नमो त्यत्थु, किं पापं पकतं मया ।
रम्मा चावेसि मं ठाना, वातोव धरणीरुह’न्ति” ॥

“हे देवराज ! छपित नमस्कार दु । जिं अजागु छु पापकर्म यानागु दु गुकिं याना छपिसं जित थुगु न्त्याइपुसे च्वंगु थासं अथे याना व्वफाना छ्ववया विज्याये त्यन गथे फसं सिमायात पुइका छ्ववयेथें याना ।”

वयागु प्रमाद खना शक्रं निपु गाथात धाल –

“न चेव ते कतं पापं, न च मे त्वमसि अप्पिया ।
पुञ्जञ्च ते परिकखीणं, येन तेवं वदामहं ॥
“सन्तिके मरणं तुहं, विनाभावो भविस्सति ।
पटिगण्हाहि मे एते, वरे दस पवेच्छतो’ति” ॥

“छं छुं पाप याःगु महु, जित मयः नं मजू । आः छंगु पुण्य फुत, उकिं जिं थथे धया च्वनागु खः ।”

“छंगु मरण लिक्क थ्यने धुंकल, आः छलिसे बाये मालीगु जुल । उकिं जिं विये त्यनागु वर पवना का ।”

वं शक्रयागु खँ न्यना, थःगु मरण जुइगु खँ सिइका वर पवपवं धाल –

“वरं चे मे अदो सक्क, सब्बभूतानमिस्सर ।
सिविराजस्स भदन्ते, तत्थ अस्सं निवेसने ॥
“नीलनेत्ता नीलभमु, नीलक्खी च यथा मिगी ।
फुस्सती नाम नामेन, तत्थपस्सं पुरिन्दन ॥

२१. न्यागू पूर्वनिमित्त धयागु छु छु खः धयागु सिइकेत इतिवुत्तक नेपालभाषा पृ.७२ स्वये बहः जू ।

“पुत्तं लभेथ वरदं, याचयोगं अमच्छरिं ।
पूजितं पटिराजूहि, कित्तिमन्तं यसस्सिनं ॥

“गढ्भं मे धारयन्तिया, मज्झिमङ्गं अनुव्रतं ।
कुच्छि अनुव्रतो अस्स, चापंव लिखितं समं ॥

“थना मे नप्पपतेय्युं, पलिता न सन्तु वासव ।
काये रजो न लिम्भेथ, वज्जञ्चापि पमोचये ॥

“मयूरकोञ्चाभिरुदे, नारिवरगणायुते ।
खुज्जचेलापकाकिण्णे, सूतमागधवण्णिते ॥

“चित्रगळेरुधुसिते, सुरामंसपबोधने ।
सिविराजस्स भदन्ते, तत्थस्सं महेसी पिया’ति” ॥

“हे सकल सत्त्वप्राणीपिनि ईश्वर शक्र ! यदि छपिसं जित वर बिया बिज्यायेगु इच्छा दुगु खःसा जि सिवि जुजुया अग्रमहारानी जुइ दइगु वर बिया बिज्याहूँ ।”

“जित चलायथे जाःगु वचुगु मिखा दय्मा, मिखाफुसि सँ नं वचुगु जुइमा । अले अन नं हे पुरेन्द्र ! जि फुसती नामं हे प्रख्यातम्ह जुइमा ।”

“जित श्रेष्ठ वस्तुतय्गु दान बिइम्ह दाता, दानी उदारम्ह काय्मचा छम्ह दय्मा गुम्हसित मेमेपिं जुजुपिसं पूजित याःम्ह जुइमा, प्रशंसा याःम्ह जुइमा अले यशस्वीम्ह नं जुइमा ।”

“जिं गर्भधारण यायेबले जिगु प्वाः तग्वः मजुइमा, समानाकार विचित्रगु धनुषथे मध्यमाकार जूम्ह जुइमा ।”

“जिगु दुरुप्पवः तःहाकगु मजुइमा, हे वासव ! जिगु छचोया सँ तुइसे पाके मजुइमा, म्हय् ला हये हये कुना बुरीम्हथे खने मदयेमा अले जिं प्राणदण्ड प्राप्तपिं मनूतय्त्त नं मुक्त याये फुम्ह जुइमा ।”

“जि सिविराजया उगु लाय्कु छेयोम्ह महारानी जुये दयेमा गन म्हयखा व क्रोञ्च भंगःत न्त्याइपुक हाला च्वंगु दयेमा, अन बांबांलापिं मिसात सेविकापिं दयेमा, अन चिचिधीपिं कर्मचारीतय्सं घेरे याका च्वने दयेमा, अन कवितय्सं व मागधतय्सं स्तुति यायां बुत्ता दुगु भ्यालं लुखां ‘न, त्वं’ धयागु सलं मनूतय्त्त धया च्वंगु सः न्यने दयेमा ।”

शक्रं धाल -

“ये ते दस वरा दिन्ना, मया सब्बइसोभने ।
सिविराजस्स विजिते, सब्बे ते लच्छसी वरे’ति” ॥

“हे सर्वाङ्ग शोभिनी ! जिं बियागु थुपिं भिगू वरत छंत सिविराजया राष्ट्रय् अवश्य नं प्राप्त जुइ ।”

“इदं वत्तान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
फुस्सतिया वरं दत्त्वा, अनुमोदित्थ वासवो’ति” ॥

“देवेन्द्र देवराज सुजम्पतिं फुसतीयात थये धया वर बिल अले वर बिया उकियात अनुमोदन यात ।”

भिता वर व्यूगु गाथा क्वचाल ।

थुकथं उपिं वरत ग्रहण याना अनं च्युत जुया व मदराजया महारानीया कोखय् च्वंवल । व जन्म जुइवं हे चन्दन-चूर्ण हवला बुला तःगु वर्णथे शरीर दुम्ह जुया जन्म जुल, उकिं नामाकरणया दिनय् वयागु नां फुसती धका हे तःगु जुल । व भव्यतालं बांलाक तःधिक जुया भिंखुदं दय्वं साप हे बांलाम्ह लुंयार्थे रूप दुम्ह जुल । अले वयात सिविराजं थःम्ह काय् सञ्जयकुमारया नितिं हया बिल । वं कायया छ्चो फुसय् छत्र धारण याका फुसतीयात भिंखुदः मिसापिं मध्ये अग्रमहारानी दय्का बिल । उकिं धया तःगु दु -

“ततो चुता सा फुसती, छत्तिये उपपज्जथ ।
जेतुत्तरम्हि नगरे, सञ्जयेन समागमी’ति” ॥

“अनं च्युत जुया व फुसती क्षत्रिय कुलय् उत्पन्न जुल अले जेतुत्तर नगरय् च्वंम्ह सञ्जययात प्राप्त यात ।”

व सञ्जययात यःम्ह जुल, मनंसिंसें यःम्ह जुल । अनलि शक्रं मती लुइका बिचाः यात - “जिं फुसतीयात बिया तयागु वर मध्ये गुता पूवने धुंकल । छगू, भिगूगु, काय् दुम्ह जुइगु वर छता पूमवनि । उकियात नं पूर्वका बिये माल ।”

उगु इलय् बोधिसत्त्व त्रयश्चिंश देवलोकय् च्वना च्वंम्ह खः । वयागु आयु फुइ धुंकूगु जुया च्वन । थ्व खं सिइका शक्रं वयाथाय् वना धाःवन - “पासा ! छपिं मनुष्यलोकय् बिज्याये माल । अन सिवि जुजुया महारानी फुसतीयागु कोखय् च्वना बिज्याहूँ ।” शक्रं वयाके व मेपिं ख्वीद्वल च्युत जुइ त्यपिं देवपुत्रपिके प्रतिज्ञा याका थःगु थासय् तुं लिहाँ वन । बोधिसत्त्व अनं च्युत जुया अन हे उत्पन्न जूवन । मेपिं देवपुत्रपिं नं ख्वीद्वल अमात्यपिनि छेय् उत्पन्न जूवन । बोधिसत्त्व कोखय् च्वं वयेवं फुसतीयात दोहद (इच्छा) उत्पन्न जुल । वया इच्छा जुल - प्यंगू नगरया धवाखाय् व नगरया दथुइ व लायकु छेया धवाखाय् याना खुगू दानशाला स्वना न्हियान्हिंथं खुगू लाखयागु त्याग याना दान बियेगु इच्छा जुल । जुजुं वयागु दोहदया खं न्यना निमित्त स्पूपिके (ज्योतिषपिके) न्यन । इमिसं लिसः बिल - “महाराज ! देवीयागु कोखय् दान बिइगुलि न्ह्याइपु ताय्कीम्ह सत्त्वप्राणी च्वं वःगु दु । व दान बिइगु खंय् लुदनी मखु ।” जुजुं थ्व खं न्यना लय्ताल अले जुजुं नं अजागु कथं हे दान बिइकेगु व्यवस्था याना बिल । बोधिसत्त्व कोखय् च्वं वसानिसं जुजुया आय नं अनं वः थनं वः मदय्क असीम जुल । वयागु पुण्यया प्रतापं सकल जम्बुद्वीपया जुजुपिसं उपहार देछाया हल । लानिं भव्यतालं बांलाक गर्भधारण याना च्वन । भिला पूवनेवं वं जुजुयात धाल - “नगर स्वये मास्ति वल ।” जुजुं नगरयात देवनगरयातथे बांलाक भ्रभ्रः धायेक समाये याका, लानियात श्रेष्ठगु रथय् तया नगर प्रदक्षिणा याकल । व वैश्यपिनिगु गल्ली थ्यंबले लानिया मचा बुइ त्यन । जुजुयात सूचं बिइके छवत । वं वैश्यपिनिगु गल्ली (टोलय्) हे वया नितिं प्रसूतिगृह दय्का व्यवस्था याना बिल । वं अन काय्यात जन्म बिल । उकिं धया तःगु दु -

“दस मासे धारयित्वान, करोन्ती पुरं पदस्त्रिणं ।
वेस्सानं वीथिया मज्जे, जनेसि फुसती मम’न्ति” ॥

“भिलातक जित गर्भय् तया नगरया प्रदक्षिणा याना च्वंगु इलय् वैश्यपिनिगु गल्ली फुसती जित जन्म बिल ।”

बोधिसत्त्व मांयागु कोखं शुद्धरूपं मिखा कना पिहाँ वल । पिहाँ वयेवं ल्हाः फया मांयात धाल - “मां ! दान बिये मास्ति वल । छुं दुला ?” वं वयागु चकंका तःगु ल्हातय् द्वाःछिं दांया प्वः तया धाल - “तात ! गुलि दान बिये मास्ति वल, उलि व्यु ।” बोधिसत्त्वं उम्मरग जातक (जा. नं. ५४६) य, थुगु

जातकय् व अन्तिम (सिद्धार्थया) जन्म जूबले जन्म जुइसाथं खँ ल्हाःगु खः । नामाकरणया दिनय् वैश्यपिनिगु गल्ली जन्म जूगु कारणं वयात वेस्सन्तर^{२२} नां छुत । उकिं धया तःगु दु -

“न मय्हं मत्तिकं नामं, नपि पेतिकसम्भवं ।
जातोमि वेस्सवीथियं, तस्मा वेस्सन्तरो अहु’न्ति” ॥

“जिगु नां मांया पाखें नं मखु, बौया पाखें नं मखु । वैश्यपिनिगु गल्ली जन्म जुयागु कारणं जित वेस्सन्तर धाल ।”

बोधिसत्त्व जन्म जूगु दिनय् हे आकाशय् ब्वया जुइ फुम्ह छम्ह मिसाम्ह उपोसथ धयाम्ह किसिं अभिमङ्गल माने याना वःम्ह म्ह छम्हं तुयुम्ह किसिया मचा छम्ह ज्वना वल अले मङ्गल किसिया थासय् त्वःता वन । बोधिसत्त्वया कारणं (प्रत्ययं) दुम्ह जूगुया कारणं वयागु नां प्रत्यय हे धका तल । जुजुं बोधिसत्त्वयात दुरु त्वंकेया नितिं तःधिकपिं नं मखुपिं चिधिकपिं नं मखुपिं तःसकं तुयुपिं नं मखुपिं, तःसकं हाकुपिं नं मखुपिं आदि दोष^{२३} मदुपिं साःगु दुरु त्वंकिइपिं ख्वीप्यम्ह मिसात निहं प्यंगू समयय् याना निसः व पीम्ह सेवा यायेत नियुक्त याना बिल । व नापं जन्म ग्रहण याःपिं ख्वीद्वल मस्तय् नितिं नं धाइमापिं व्यवस्था याना बिल । व ख्वीद्वल मस्त नापं तुं बांलाक तःधिक जुया वल ।

जुजुं वयात लाख मू वंगु मस्तय्गु तिसा बियेत काय्के छूवत । व प्यदँ न्यादँ दयेवं थःके च्वंगु तिसा त्वया धाइमापित बिया बिल अले हानं वं धाइमापिसं लित ब्यूसां नं मकाल । जुजुयात थ्व खँया जानकारी बिल । जुजुं नं मेगु तिसा दय्का बिल । अले धाल - “जिमि कायं गुगु बिल बां हे लात । थ्व भिंगु दान हे खत ।” कुमारं हानं उगु तिसात नं धाइमापित बिल । मचाबले हे वं धाइमापित गुकोतक तिसात बिल । च्यादँ दयेवं शय्याय् च्वना मनं मनं बिचाः याना च्वन - “जिं थःत थःम्हं दान बिये मास्ति वः । यदि सुनानं जिगु नुगःचु फ्वंवल धाःसा जिं उकियात छाती फाया लिकया बिया बिये, यदि मिखा फ्वंवल धाःसा मिखा लिकया दान बिया बिये, अले यदि शरीरयागु याचना याःवल धाःसा म्ह छम्हं ध्यना दान बिये ।” वं थर्थिजागु स्वाभाविकरूपं सरस चिन्तन याना च्वंबले ग्वीप्यंगू नहुत निगू लाख तःगोगु थुगु पृथ्वी मस्तम्ह किसिंथें गर्जन याःथें कम्प जुल । चेष्यद्वल योजन तःजागु सुमेरु पर्वतराज पँमार्थें क्वच्छुना, प्याखँ हुला जेतुत्तर नगरया न्ह्योने च्वं च्वन । पृथ्वीयागु हाःसः पिहाँ वयेवं नं न्याना देवं पलख तःसकं वा वय्का हल । नं न्यात । सागर दासि वःथें वल । देवेन्द्र शक्रं लापा थात । महाब्रह्मां साधुकार बिल । मनुष्यलोकं निसें अकनिष्ट ब्रह्मलोकतक हैलाखैला जुइक तच्चतं सः ताये दत । धया नं तःगु दु -

“यदाहं दारको होमि, जातिया अडुवस्सिको ।
तदा निसज्ज पासादे, दानं दातुं विचिन्तयिं ॥

“हृदयं ददेय्यं चक्खुं, मंसम्मि रुधिरम्मि च ।
ददेय्यं कायं सावेत्वा, यदि कोचि याचये ममं ॥

“सभावं चिन्तयन्तस्स, अकम्पितमसण्डितं ।
अकम्मि तत्थ पथवी, सिनेरुवनवटंसका”ति ॥

२२. संस्कृत भाषां “विश्वन्तर” नां छ्चला तल ।

२३. थुगु दोष सम्बन्धयागु खँ सिइकेत मूगपक्ख जातक (जा. नं. ५३८) स्वये बहः जू ।

“जन्म जुया च्यादँ दुबले हे राजदरवारय् च्वं च्वनाबले दान बियेत संकल्प याना । जिं नुगःचु बिया बिये, मिखा बिया बिये, ला बिया बिये, हि बिया बिये यदि सुनानं फ्वल धाःसा वयात थःगु म्ह तकं दान बिया बिये ।”

“भिंखुदँ दुबले बोधिसत्त्व भिंच्यागू शिल्प ज्या सय्का निष्णात जुल । बौम्हं वयात जुजु यायेगु विचार याना वया मांम्हलिसे मन्त्रणा याना मद्रराज कुलं माद्री धयाम्ह पाजुया म्हचाय् हया वयात भिंखुदः मिसापिं मध्ये महारानी दय्का बिल । बोधिसत्त्वयात राज्याभिषेक याना बिल । बोधिसत्त्वं थःत राज्यय् प्रतिष्ठित याना बियेवं न्हियान्हिथं खुगू लाखया त्याग याना महादान यायेगु यात । लिपा जूबले माद्रीदेवी काय्मचा छम्ह बुइकल । वयात लुयागु जालिइ फया काल । उकिं हे वयागु नां जालीकुमार धका छुना बिल । व न्यासि जुये सःबले मिसामचा छम्हसिनं जन्म काल । वयात कृष्णार्जिनय् (हाकुगु छचंगुतिं) फया काल । उकिं वयागु नां कृष्णाजिना (कृष्णाजिना) हे जुल ।

बोधिसत्त्व प्रत्येक खुला खुलाय् खुक्वः बांलाक समाये याना तःगु किसिया म्हय् च्वना दानशाला स्व वनिगु जुया च्वन । उगु इलय् कालिङ्ग राष्ट्रय् वा मवल । बुँ बालि मसल । तःधंक अकाल जुल । मन्तयत म्वायेगु थाकुया वसेलि खुज्या याये माला खुँ डाकुत बढे जुल । दुर्भिक्षं पीडित जूपिं जनपदवासीपिं जुजुयागु लाय्कु चुक्य् भेला जुया चिल्लाये दंक हाःवल । थ्व खँ न्यना जुजुं न्यन – “तात ! छु खँ दु ?” जुजुयात थ्व खँ न्यकल । जुजुं इमित “ज्यू, तात ! देवं वा वय्का हइ” धका बिदा बिया छ्वत । परन्तु व शील ग्रहण याना उपोसथ-व्रत च्वना नं वा वय्का बिये मफुत । वं नागरिकपितं भेला याना न्ह्यसः न्यन – “जिं शील ग्रहण याना छवाःतक उपोसथ-व्रत च्वना नं वा वय्के मफुत । तात ! छु याये माल ?” “देव ! यदि छपिसं वा वय्के मफु धयागु जूसा जेतुत्तर नगरय् च्वंम्ह वेस्सन्तर धयाम्ह सञ्जय राजपुत्र दु । व दान यायेगुली दानीम्ह खः । वयाके म्ह छम्हं तुयुम्ह मङ्गल किसि छम्ह दु । व गन गन वन अन अन वा वः । ब्राह्मणपितं छ्वया वयाके किसि फ्वंका किसि काय्के छ्वया बिज्याहुँ ।” जुजुं “ज्यू” धया स्वीकार यात अले ब्राह्मणपितं सःतके छ्वया इपिमध्ये च्याम्हसित ल्यया इमित खर्च बिया “हुँ, उम्ह वेस्सन्तरयाके किसि पवना हति” धया छ्वत ।

ब्राह्मणपिं छसिंकथं जेतुत्तर नगरय् थ्यंकः वन । इमिसं दानशालाया न्ह्योने च्वना भोजन यात । अले थथापिनिगु म्हय् धू व नौलिं बुला, पुन्हीया दिनय् जुजुयाके किसि फ्वनेगु मती तया जुजु दानशालाय् वइगु इलय् पूर्वयागु धवाखाय् थ्यंकः वन । जुजु नं दानशाला स्वयेगु इच्छां सुथन्हापनं हे सुगन्धित लः दुगु भिंखुघः घलं मोल्हुया, भोजन याना, बांलाक समाये याना, समाये याना तःम्ह किसिम्हय् च्वना पूर्वया धवाखाय् थ्यंकः वन । ब्राह्मणपितं अन मौका चूमलायेवं इपिं दक्षिण्या धवाखाय् वन । अन छगू तःजागु थासय् दना जुजुं पूर्वयागु दानशाला स्वया वयेधुंका दक्षिण्यागु धवाखापाखे वया च्वंबले ल्हाः ल्हवना “छपिं वेस्सन्तर जुजुया जय जुइमा” धका माःरी हाल । बोधिसत्त्वं ब्राह्मणपितं खंबले किसियात इपिं च्वंथाय् यंका किसिम्हय् च्वना च्वना हे न्हापांगु गाथा धाल –

“परुब्बहकच्छनखलोमा, पङ्कदन्ता रजस्सिरा ।

पग्गह् दक्खिणं बाहुं, किं मं याचन्ति ब्राह्मणा’ति” ॥

“गुपिनि याक्वय् सँ, (पतिनय्) लुसि व (म्हय्) चिमिसँ तःहाक जुया बुया वया च्वन, गुपिनि वाय् खिति थाना च्वन, छचनय् सँ धुलं गया च्वन, थजापिं ब्राह्मणपिं न्ह्योने न्ह्यज्याना जित छु कारणं जय जयकार याना च्वनागु ? छिमिसं छु पवना च्वना ?”

ध्व खँ न्यना ब्राह्मणपिसं धाल -

“रतनं देव याचाम, सिवीनं रट्टवड्डन ।
ददाहि पवरं नागं, ईसादन्तं उरुब्बहव’न्ति” ॥

“हे देव ! हे सिविपिनि राष्ट्रवर्धन ! जिपिं हस्तिरत्नयागु याचना याना च्वनापिं खः । कालिङ्ग राष्ट्र दुर्भिक्ष जुया च्वंगुलिं जिमित तःहाकगु दन्त दुम्ह महान् श्रेष्ठम्ह किसि बिया बिज्याहुँ ।”

ध्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं मनं मनं बिचाः यात - “जिं थःगु छर्चोनं निसें कया थःगु म्हं तकं दान बियेगु इच्छा यानागु खः । थुमिसं जुलसा पिनेया वस्तुत पवना च्वन । थुमिगु संकल्प पूर्वका बिये ।” वं किसिया म्हय् च्वच्वं हे धाल -

“ददामि न विकम्पामि, यं मं याचन्ति ब्राह्मणा ।
पभिन्नं कुञ्जरं दन्ति, ओपवहं गजुत्तम’न्ति” ॥

“जि ग्यानागु मदु । ब्राह्मणपिं ! गुपिसं गुगु पवन व जिं इमित बिया बिये । मद दुम्ह, तःहाकगु दन्त दुम्ह, सवारीया नितिं योग्यम्ह श्रेष्ठम्ह कुञ्जर किसि बिया बिये ।”

अले थुलि स्वीकार याना -

“हत्थिक्खन्धतो ओरुह, राजा चागाधिमानसो ।
ब्राह्मणानं अदा दानं, सिवीनं रट्टवड्डनो’ति” ॥

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन, त्यागाभिमुख जुजुं किसिया म्हं कुहाँ वया ब्राह्मणपित लःधा हायका दान बिया बिल ।”

वयागु प्यपा तुती प्यंगू लाख मू वंगु तिसात दुगु खः । म्हय् निखेसनं निगू लाख मू वंगु तिसात दुगु खः । प्वाःया क्वय्यागु कम्बल छगू लाख मू वंगु खः । म्हय् मोतियागु जाल, स्वर्ण जाल व मणि जाल स्वंगुलिं स्वंगू लाख मू वंगु खः । निपा न्हायपनय् च्वंगु तिसा निगू लाख वंगु खः । म्हय् लाया तःगु कम्बल लाख मू वंगु खः । छचनय् च्वंगु तिसा लाख वंगु खः । (मेगु) स्वंगू लाख वंगु खः । न्हायपयागु चूडालंकार निगू लाख वंगु खः । निपु दन्तय् च्वंगु तिसा निगू लाख वंगु खः । स्वयं च्वंगु स्वस्तिक अलंकार तिसा छगू लाख मू वंगु खः । निहप्यनय् च्वंगु तिसा छगू लाख वंगु खः । थुकथं थुपिं म्ह छम्हया तिसात नीनिगू लाख मू वंगु खः । गयेगु स्वहाने लाख वंगु खः । नकेगु तःगीगु कोतहा (कोता=जःसि) लाख वंगु खः । थुपिं दक्वया मू नीप्यंगू लाख वंगु खः । कुसाया च्वय् मणि, चूडामणि, मुक्ताहार मणि, अङ्कुशय् च्वंगु मणि, किसिया गःपतय् चिना तःगु मोतिमाः, किसिया कुम्भय् (छचनय् दथुइ) च्वंगु मणि - थुपिं दक्व खुगः अमूल्य मणित व न्हेगूगु स्वयं किसि जुलसा अमूल्य हे जुल । थुकथं थुपिं सकतां अमूल्य वस्तुत ब्राह्मणयात दान बिल । अथे हे किसिमागः, किसियात बिचाः याइपिं मनूत आदि याना न्यासः कुलत नं दान बिल । उगु दान ब्यूगु इलय् नं च्वय्थें तुं पृथ्वी कम्प आदि जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित याना बिज्यागु इलय् शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, मेदनी सम्पकम्पथ ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, खुभित्थ नगरं तदा ॥

“समाकुलं पुरं आसि, घोसो च विपुलो महा ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, सिवीनं रट्टवड्डने’ति” ॥

“गुगु इलय् किसियात बिल उगु इलय् हलचल मचे जुल, रोमाञ्च जुल अले पृथ्वी कम्प जुल ।”

“गुगु इलय् किसियात बिल उगु इलय् हलचल मचे जुल, रोमाञ्च जुल अले नगरयापिं मनूत
क्षुब्ध (विरोधी) जुल ।”

“सारा नगर आकुल जुल, नगरय् तःधंगु हल्ला जुल, गुगु इलय् सिविपिनि राष्ट्रवर्धनं किसियात
दान बिल ।”

उकिं धया तःगु दु -

“समाकुलं पुरं आसि, घोसो च विपुलो महा ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, सिवीनं रट्टवड्डने ॥

“अथेत्थ वत्तति सद्दो, तुमुलो भेरवो महा ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, खुभित्थ नगरं तदा ॥

“अथेत्थ वत्तति सद्दो, तुमुलो भेरवो महा ।
हत्थिनागे पदिन्नम्हि, सिवीनं रट्टवड्डने’ति” ॥

“किसि जक दान बियेवं जनता हाःगु सलं भयानक आवाज पिहाँ वल अले पृथ्वी कम्प जुल ।”

“किसि जक दान बियेवं नगर ध्वःगु सलं भयानक आवाज पिहाँ वल ।”

“गुगु इलय् सिविपिनि राष्ट्रवर्धनं किसियात बिल उबले महाभयानक सः ध्वया ग्यानपुसे च्वन ।”

उगु दानं क्षुब्ध (असन्तोष) जूपिं नगरवासी जनता (अबुम्ह) जुजुयाथाय् वन अले विरोध याःवन ।
उकिं धया तःगु दु -

“उग्गा च राजपुत्ता च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ॥

“केवलो चापि निगमो, सिवयो च समागता ।
दिस्वा नागं नीयमानं, ते रज्जो पटिवेदयुं ॥

“विधमं देव ते रट्टं, पुत्तो वेस्सन्तरो तव ।
कथं नो हत्थिनं दज्जा, नागं रट्टस्स पूजितं ॥

“कथं नो कुञ्जरं दज्जा, ईसादन्तं उरूळ्हवं ।
खेत्तज्जुं सब्बयुद्धानं, सब्बसेतं गजुत्तमं ॥

“पण्डुकम्बलसञ्छन्नं, पभिन्नं सत्तुमह्नं ।
दन्ति सवालबीजनिं, सेतं केलाससादिसं ॥

“ससेत्तच्छत्तं सउपाधेय्यं, साथब्बनं सहत्थिपं ।
अगगयानं राजवाहिं, ब्राह्मणानं अदा गज’न्ति” ॥

“उग्र राजपुत्रपिसं, वैश्यपिसं, ब्राह्मणपिसं किसिमागतयूसं, सैनिक, रथ सवारपिसं व पैदल सेनातयूसं सारा निगमवासीपिसं व सिवि राष्ट्रया जनतां किसियात कया यंगुकु खंबले इपिं (अबुम्ह) जुजुयाथाय वना धाःवन ।”

“देव ! छपिनिगु राष्ट्र व वेस्सन्तर पुत्र विध्वंस (नष्ट) जुल । राज्यं सम्मानित याना पूजा याना तःम्ह किसियात गुकथं बिया छ्वयागु ?”

“तःहाकगु दन्त दुम्ह, तःधंम्ह सकतां युद्धक्षेत्र स्यूम्ह, म्ह छम्हं तुयुम्ह, भिंम्ह किसियात गुकथं बिया छ्वयागु ?”

“पाण्डुवर्ण कम्बलं भुना तःम्ह, मद दुम्ह, शत्रुतयूत मर्दन याइम्ह, तःहाकगु दन्त दुम्ह, वालवीजनी दुम्ह, कैलाश पर्वतथे तुयुम्ह, श्वेतछत्र सहित, अस्तरण सहित, हस्तिवैद्य सहित, हस्तिपरिचारकपिं सहित, राज्यवाहन, श्रेष्ठ दान नाग (किसि) ब्राह्मणपित बिया छ्वया बिज्यात ।”

थुलि धया हानं धाल -

“अन्नं पानञ्च यो दज्जा, वत्थसेनासनानि च ।
एतं खो दानं पतिरूपं, एतं खो ब्राह्मणारहं ॥

“अयं ते वंसराजा नो, सिवीनं रडुवडुनो ।
कथं वेस्सन्तरो पुत्तो, गजं भाजेति सञ्जय ॥

“सचे त्वं न करिस्ससि, सिवीनं वचनं इदं ।
मज्जे तं सह पुत्तेन, सिवी हत्थे करिस्सरे’ति” ॥

“बरु अन्नपान, वस्त्र व शयनासन बिया छ्वये ज्यूगु खः । थ्व उचित दान खः । थुपिं ब्राह्मणपित बिया छ्वये बहःगु दान खः । थ्व सिविपिनि राष्ट्रायात बहे याइम्ह वंश परम्परागत जुजु खः । हे सञ्जय ! थुम्ह वेस्सन्तरं किसियागु दान गुकथं बिये फइ ?”

“यदि छपिसं सिवि जनतायागु खँ मन्यन धाःसा सिवि जनतां छपित व छपिनि काय्यात ल्हातय कया बिये ।”

अर्नलि जुजुं थुमिसं वेस्सन्तरयात स्याना छ्वयेगु योजना दयकल धका सिइका धाल -

“कामं जनपदो मासि, रडुञ्चापि विनस्सतु ।
नाहं सिवीनं वचना, राजपुत्तं अदूसकं ।
पब्बाजेय्यं सका रड्ढा, पुत्तो हि मम ओरसो ॥

“कामं जनपदो मासि, रडुञ्चापि विनस्सतु ।
नाहं सिवीनं वचना, राजपुत्तं अदूसकं ।
पब्बाजेय्यं सका रड्ढा, पुत्तो हि मम अत्रजो ॥

“न चाहं तस्मिं दुब्भेय्यं, अरियसीलवतो हि सो ।
असिलोकोपि मे अस्स, पापञ्च पसवे बहुं ।
कथं वेस्सन्तरं पुत्तं, सत्थेन घातयामसे’ति” ॥

“चाहे जनपद दयेमा अथवा राष्ट्रं नं मदया वनेमा, जिं सिविपिनिगु खं न्यना निर्दोषम्ह राजपुत्रयात थःगु राष्ट्रं पितिना छ्वये मफु । व जिमि औरसपुत्र खः ।”

“चाहे जनपद दयेमा अथवा राष्ट्रं नं मदया वनेमा, जिं सिविपिनिगु खं न्यना निर्दोषम्ह राजपुत्रयात थःगु राष्ट्रं पितिना छ्वये मफु । व जिमि थः हे काय् खः ।”

“जिं वयात द्वेष याये मखु, व आर्यशील दुम्ह खः । थये यायेवं जिगु निन्दा नं जुइ अले जित यक्व पाप नं लाइ । जिं वेस्सन्तर पुत्रयात शस्त्रं गुक्थं स्याके फइ ?”

सिविवासीपिसं धाल -

“मा नं दण्डेन सत्थेन, न हि सो बन्धनारहो ।
पब्बाजेहि च नं रट्ठा, वड्ढे वसतु पब्बते’ति” ॥

“वयात दण्ड बियेम्वाः, वयात शस्त्रं हत्या याकेम्वाः, वयात बन्धनागारय् नं तये बहः मजू । वयात राष्ट्रं पितिना छ्वया व्यु । व चाचातूगु (वड्ढ) पर्वतय् वना च्वंवनी ।”

जुजुं धाल -

“एसो चे सिवीनं छन्दो, छन्दं न पनुदामसे ।
इमं सो वसतु रत्तिं, कामे च परिभुञ्जतु ॥
“ततो रत्या विवसाने, सूरियस्सुग्गमनं पति ।
समग्गा सिवयो हुत्वा, रट्ठा पब्बाजयन्तु न’न्ति” ॥

“यदि सिविपिनि थ्व हे मत (निर्णय) खःसा जिं उकियात खण्डन याये मखु । थौं चच्छि वयात कामभोग भोगे याके व्यु । चा फ्वचालेवं निभा लुया वयेवं आम सिवि जनता मुना वयात राष्ट्रं पितिना छ्वया व्यु ।”

जनतां चच्छि तय्के बिइगु जुजुयागु खं माने यात । इमित बिदा बिया लिच्छ्वयेवं काययात सन्देश बिया छ्वयेया नितिं दूतयात सःतके छ्वया वयाथाय् छ्वल । वं “ज्यू” धया स्वीकार याना वेस्वन्तरयागु भवनय् वना उगु खबर न्यंका बिल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं थुपिं गाथात धयातःगु दु-

“उडेहि कत्ते तरमानो, गन्त्वा वेस्सन्तरं वद ।
‘सिवयो देव ते कुट्ठा, नेगमा च समागता ॥
“उग्गा च राजपुत्ता च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
हत्थारोहा अनीकट्ठा, रथिका पत्तिकारका ।
केवलो चापि निगमो, सिवयो च समागता ॥
“अस्मा रत्या विवसाने, सूरियस्सुग्गमनं पति ।
समग्गा सिवयो हुत्वा, रट्ठा पब्बाजयन्ति तं’ ॥
“स कत्ता तरमानोव, सिविराजेन पेसितो ।
आमुत्तहत्थाभरणो, सुवत्थो चन्दनभूसितो ॥

हत्थारोहा अनीकड्डा, रथिका पत्तिकारका ।
केवलो चापि निगमो, सिवयो च समागता ॥

“अस्मा रत्या विवसाने, सूरियस्सुग्गमनं पति ।
समग्गा सिवयो हुत्वा, रड्डा पब्बाजयन्ति त’न्ति” ॥

“हे दूत ! दै । याकनं वना वेस्सन्तरयात धाः हूँ - ‘देव ! सिविवासीपिं छ् खना तँ पिकया च्वंगु दु । निगमयापिं मनूत वःगु दु । उग्रपिं राजपुत्रपिं, वैश्यपिं, ब्राह्मणपिं, किसिमागःत, पालेत, रथ सेनात, पैदल सेनात, निगमयापिं सकल मनूत व सिवियापिं मनूत नं वःगु दु । थौया चा फ्वचाला निभा लुइवं सकल सिविवासीपिं भेला जुया छ्दं देशं पितिना छ्वइगु जुल’ ।”

“सिवि जुजुपाखें छ्वमह उमह दूत व्वाय् वना वेस्सन्तरयागु बांलागु भवनय् थ्यंकः वन । वेस्सन्तर महाराजयागु ल्हातय् मोतियागु तिसात तिया तःगु दु, बांलाक वसतं पुना तःगु दु, चन्दनं बुला तःगु दु, मोल्हया तःगु, सँ प्याप्याकं तया तल अले मणिकुण्डल चाचां तिया तःगु दु ।”

“अन वं मन्त्रीतय्सं छ्चाखेरं भुना जुजुयात थःगु भवनय् आनन्द माने याना च्वंगु खन, गथे देवतापिसं छ्चाखेरं भुना च्वमह इन्द्रयातथें ।”

“उमह दूतं अन आनन्द कया च्वमह वेस्सन्तरयाथाय् वना धाःवन - ‘हे रथया स्वामी ! जिं छ्पितं दुःखया खँ न्यंका च्वना । जि खना तँ चाया बिज्याये मते ।”

“ख्वख्वं उमह दूतं प्रणाम याना जुजुयात धाल - ‘महाराज ! छ्पिं जिगु सकतां कामना पूरा याना बिज्याइमह जिमि मालिक खः । जिं छ्पितं दुःखयागु समाचार बिया च्वना । छ्पिसं जित आश्वस्त याना बिज्याहूँ ।”

“देव ! सिविवासीपिं छ्पिं खना तँम्बया च्वंगु दु । निगमयापिं मनूत वःगु दु । उग्रपिं राजपुत्रपिं, वैश्यपिं, ब्राह्मणपिं, किसिमागःत, पालेत, रथ सेनात, पैदल सेनात, कन्हे निभा लुया वयेवं सकल सिविवासीपिं भेला जुया छ्पितं देशं पितिना छ्वइगु जुल ।”

बोधिसत्त्वं न्ह्यसः तल -

“किस्मि मे सिवयो कुद्धा, नाहं पस्सामि दुक्कटं ।
तं मे कत्ते वियाचिक्ख, कस्मा पब्बाजयन्ति म’न्ति” ॥

“सिविवासीपिं जि खना छ्चाय् तँम्बया च्वंगु ? जिं छ्छुं अपराध याना तयागु म्दु । हे दूत ! जित कं, इमिसं जित देशं छ्चाय् पितिना छ्ववये त्यंगु ?”

दूतं लिसः बिल -

“उग्गा च राजपुत्ता च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
हत्थारोहा अनीकड्डा, रथिका पत्तिकारका ॥

“उग्रपिं राजपुत्रपिं, वैश्यपिं, ब्राह्मणपिं, किसिमागःत, पालेत, रथय् च्वनिपिं सैन्यत व पैदल सेनात सकलें छ्पिसं किसि दान याःगु खना तँम्बया च्वंगु दु । उकिं छ्पितं देशं पितिना छ्ववये त्यंगु खः ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं आनन्दित जुया धाल -

“हृदयं चक्खुम्पहं दज्जं, किं मे बाहिरकं धनं ।
हिरज्जं वा सुवण्णं वा, मुत्ता वेळुरिया मणि ॥

“दक्खिणं वापहं बाहुं, दिस्वा याचकमागते ।
ददेय्यं न विकम्पेय्यं, दाने मे रमते मनो ॥

“कामं मं सिवयो सब्बे, पब्बाजेन्तु हनन्तु वा ।
नेव दाना विरमिस्सं, कामं छिन्दन्तु सत्तधा’ति” ॥

“लूँ, मोति, माणिक आदि पिनेया धनयागु छु खँ ? जि थःगु नुगःचु, छर्चो व मिखा तक नं बिये फु ।”

“फ्वनिपिं वल धाःसा जःगु मिखा नं बिये फु । जिं थःत नं बिया बिये । जिं चिमिसँ छपु तकं कम्प याये मखु । जित दान बियेगुली यःता जू । चाहे सकल सिविवासीपिं मिले जुया देशं पितिना छ्वया ब्यु अथवा न्हेकु थला ब्यु, जि दान बियेगुलिं लिचिले मखु ।”

थ्व खँ न्यना दूतं थःगु हे मती लुइका वयात अजागु आदेश न्यंकल गुगु वयात जुजुं न्यंकि धया धाःगु मखु । हानं नागरिकपिसं नं धाःगु मखु । वं धाल -

“एवं तं सिवयो आहु, नेगमा च समागता ।
कोन्तिभाराय तीरेन, गिरिमारज्जरं पति ।
येन पब्बाजिता यन्ति, तेन गच्छतु सुब्बतो’ति” ॥

“सिविवासी मनूतयुसं व वया च्वंपिं निगमवासीपिनि आदेश दु कि - कोन्तिमा नदीया सिथय आरज्जर पर्वतया पाखे ख्वाः लाका गुगु लैपुं देशं पितिना छ्वइपिं मनूत वनिगु खः, उगु लैपुं सुव्रतम्ह नं वनेमाः ।”

थ्व खँ वयात देवतापिं दुबिना धाय्कूगु खः । बोधिसत्त्वं लिसः बिल - “ज्यू, अपराधीत वनिगु लैपुं हे जि वने । नागरिकपिसं जित छुं मेगु अपराधया कारणं पिछ्वया च्वंगु मखु, जिं किसि दान बियागु जुल, उकिं जित पितिना च्वन । अथेसा जिं सप्तशत^{२४} महादान बिये । नागरिकपिसं जित छन्हु दान बियेके ब्यु । कन्हे दान बिया कंस पिहाँ वने ।” वं धाल -

“सोहं तेन गमिस्सामि, येन गच्छन्ति दूसका ।
रत्तिन्दिवं मे खमथ, याव दानं ददामह’न्ति” ॥

“जि व हे लैपुं वने गुगु लैपुं अपराधीत वनिगु खः । जिं दान मब्यूतले जित छचा छन्हुया निरिं क्षमा याना बिज्याहूँ ।”

“ज्यू, देव ! नागरिकपिंत धया बिये” धया दूत लिहाँ वन ।

बोधिसत्त्वं वयात बिदा बिया छवत अले सेनापतियात सःता धाल - “जिं कन्हे सप्तशत धयागु दान बिये त्यना । न्हेसः किसि, न्हेसः सल, न्हेसः रथ, न्हेसः मिसात, न्हेसः सात, न्हेसः दासत व न्हेसः दासीत ब्यवस्था याना ब्यु । लिसँ थीथी नयेगु त्वनेगु नं ब्यवस्था याना ब्यु । सकतां बिये बहःगु वस्तुत न्ह्योने तये हतिं ।” थुकथं न्हेसःयागु दानयागु उजं बिया अमात्यपिंत बिदा बिया याकचा हे माद्रीयागु निवासस्थानय वन अले खाताय् फेतुना वलिसे खँल्हाबल्हा यायेगु यात ।

२४. न्हेगू न्हेगू न्हेसः खाका बिइगु दानयात सप्तशत महादान धाइ ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“आमन्तयित्थ राजानं, महिं सब्बङ्गसोभनं ।
यं ते किञ्चि मया दिन्नं, धनं धञ्जञ्च विज्जति ॥
“हिरञ्जं वा सुवण्णं वा, मुत्ता वेळुरिया बहू ।
सब्बं तं निदहेय्यासि, यञ्च ते पेत्तिकं धनंति” ॥

“जुजुं उम्ह सर्वाङ्ग शोभनम्ह माद्रीयात सम्बोधन यायां धाल - गुलि नं जिं बिया तयागु धनधान्यत दु, हिरण्य, लुं, मोति व बिल्लौरत खः अले गुलि नं छिमि बौपिसं बिया तःगु खः उपिं सकतां लुंया थलय् तया भूमी गाडे याना ति ।”

“तमब्रवि राजपुत्ती, मद्दी सब्बङ्गसोभना ।
कुहिं देव निदहामि, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति” ॥

“उम्ह सर्वाङ्ग सुन्दरीम्ह राजपुत्री माद्री वयाके न्ह्यसः तल - देव ! कना विज्याहूँ, थुपिं धनतयत् जिं निधि याना गन तया तयेगु ?”

वेस्सन्तरं धाल -

“सीलवन्तेसु दज्जासि, दानं महि यथारहं ।
न हि दाना परं अत्थि, पतिट्ठा सब्बपाणिनंति” ॥

“माद्री ! शील सदाचारीपित यथायोग्य दान व्यु । सकल प्राणीपिनि नितिं दानर्थे तःधंगु आधार भरोसा मेगु म्दु ।”

वं “ज्यू” धया स्वीकार याना वयागु वचन न्यन । अनं लिपा उपदेश व्युब्युं धाल -

“पुत्तेसु महि दयेसि, सस्सुया ससुरम्हि च ।
यो च तं भत्ता मञ्जेय्य, सक्कच्चं तं उपट्ठहे ॥

“नो चे तं भत्ता मञ्जेय्य, मया विप्पवसेन ते ।
अञ्जं भत्तारं परियेस, मा किसित्थो मया विना’ति” ॥

“हे माद्री ! काय्म्हचाय्पिं, माजु व बाजुपिनिप्रति मैत्री भाव ति । जि मदयेधुंका न्ह्याम्ह हे जूसां छं भात जुइम्हसित नं भिक सेवा या । जि मदयेधुंका छं सुं भात म्दुसा छं सुं मेम्ह भात मा, जि मदया दुःख सिइ मते ।”

माद्री “थुम्ह वेस्सन्तरं थजागु म्हाइपुगु खँ छाया ल्हाना च्वन” धका मनं मनं बिचाः यात । वं न्ह्यसः तल - “देव ! थजागु अनुचितगु खँ छपिसं थःगु म्हुतुं छाया पिकया विज्यानागु ?” बोधिसत्त्वं लिसः बिल - “भद्रे ! जिं किसि दान बिया छ्वयेधुन । उकिं सिवियापिं जि खना तँम्वया जित देशं पितिना छ्वये त्यन । कन्हे जिं न्हेसःयागु महादान बिया कस नगरं पिहाँ वने त्यना ।” वं धाल -

“अहज्जि वनं गच्छामि, घोरं वाळमिगायुतं ।
संसयो जीवितं मय्हं, एककस्स ब्रहावने’ति” ॥

“जि जंगली जनावरत दुगु भयानक बनय् वने त्यना । अन जंगलय् याकचा च्वना म्वाना च्वनेगुली शंका लू ।”

“तमब्रवि राजपुत्ती, मदी सब्बइसोभना ।
 अभुम्मे कथं नु भणसि, पापकं वत भाससि ॥
 “नेस धम्मो महाराज, यं त्वं गच्छेय्य एकको ।
 अहम्मि तेन गच्छामि, येन गच्छसि खत्तिय ॥
 “मरणं वा तथा सद्धि, जीवितं वा तथा विना ।
 तदेव मरणं सेय्यो, यं चे जीवे तथा विना ॥
 “अग्गि उज्जालयित्वान, एकजालसमाहितं ।
 तत्थ मे मरणं सेय्यो, यं चे जीवे तथा विना ॥
 “यथा आरञ्जकं नागं, दन्ति अन्वेति हत्थिनी ।
 जेस्सन्तं गिरिदुग्गेसु, समेसु विसमेसु च ॥
 “एवं तं अनुगच्छामि, पुत्ते आदाय पच्छतो ।
 सुभरा ते भविस्सामि, न ते हेस्सामि दुब्भरा’ति” ॥

“सर्वाङ्ग शोभनाम्ह माद्री राजपुत्री धाल – छपिसं थजागु जुइ मखुगु खँ छाया न्वं वाना बिज्यानागु ? मभिंगु खँ छाया म्हुतुं पिकया बिज्यानागु ?”

“महाराज ! छपिं याकचा बिज्यायेगु थ्व धर्मया खँ मखु । हे क्षत्रिय ! छपिं गन बिज्यात जि नं अन छपिलिसें तुं वये ।”

“छपिं नापं सिइगु व छपिं मदय्क म्वायेगु – थ्व निता मध्ये छपिं मदय्क म्वायेगु सिबे बरु छपिं नापं सिना वनेगु हे भिं जू ।”

“छपिं मदय्क म्वाना च्वनेया सिबे ह्वाना ह्वाना च्याना च्वंगु मि गालय् क्ववाना सिना वनेगु हे भिं जू ।”

“गथे मिसाम्ह किसि जंगलय् चाःहिला जुइम्ह नाग (किसि) या ल्यूल्यू पहाड, कापी, माथं वंथाय्, माथं मवंथाय् वनिगु खः अथे हे जि नं काय्महचाय्पिं व्वना छपिनि ल्यूल्यू वये । जि छपिनि नितिं सुभरम्ह जुये, दुभरम्ह (लहि थाकुम्ह, भारीम्ह) जुये मखु ।”

थुलि धया वं थःम्हं न्हापा खने धुंकूगुथें याना हिमालययागु वर्णन यायेगु यात –

“इमे कुमारे पस्सन्तो, मज्जुके पियभाणिने ।

आसीने वनगुम्बस्मि, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“इमे कुमारे पस्सन्तो, मज्जुके पियभाणिने ।

कीळन्ते वनगुम्बस्मि, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“इमे कुमारे पस्सन्तो, मज्जुके पियभाणिने ।

अस्समे रमणीयम्हि, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“इमे कुमारे पस्सन्तो, मज्जुके पियभाणिने ।

कीळन्ते अस्समे रम्मे, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“इमे कुमारे पस्सन्तो, मालधारी अलङ्कते ।
 अस्समे रमणीयम्हि, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “इमे कुमारे पस्सन्तो, मालधारी अलङ्कते ।
 कीळन्ते अस्समे रम्मे, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा दक्खिसि नच्चन्ते, कुमारे मालधारिने ।
 अस्समे रमणीयम्हि, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा दक्खिसि नच्चन्ते, कुमारे मालधारिने ।
 कीळन्ते अस्समे रम्मे, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा दक्खिसि मातङ्गं, कुञ्जरं सट्ठिहायनं ।
 एकं अरञ्जे चरन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा दक्खिसि मातङ्गं, कुञ्जरं सट्ठिहायनं ।
 सायं पातो विचरन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा करेणुसङ्घस्स, यूथस्स पुरतो वजं ।
 कोच्चं काहति मातङ्गो, कुञ्जरो सट्ठिहायनो ।
 तस्स तं नदतो सुत्वा, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “दुभतो वनविकासे, यदा दक्खिसि कामदो ।
 वने वाळ्मिगाकिण्णे, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “मिगं दिस्वान सायन्हं, पञ्चमालिनमागतं ।
 किम्पुरिसे च नच्चन्ते, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा सोस्ससि निग्घोसं, सन्दमानाय सिन्धुया ।
 गीतं किम्पुरिसानञ्च, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा सोस्ससि निग्घोसं, गिरिगब्भरचारिनो ।
 वस्समानस्सुलूकस्स, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा सीहस्स ब्यग्घस्स, खग्गस्स गवयस्स च ।
 वने सोस्ससि वाळानं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा मोरीहि परिकिण्णं, बरिहीनं मत्थकासिनं ।
 मोरं दक्खिसि नच्चन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा मोरीहि परिकिण्णं, बरिहीनं मत्थकासिनं ।
 मोरं दक्खिसि नच्चन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा मोरीहि परिकिण्णं, अण्डजं चित्रपक्खिनं ।
 मोरं दक्खिसि नच्चन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥
 “यदा मोरीहि परिकिण्णं, नीलगीवं सिखण्डिनं ।
 मोरं दक्खिसि नच्चन्तं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“यदा दक्खिसि हेमन्ते, पुष्फिते धरणीरुहे ।
सुराभिं सम्पवायन्ते, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“यदा हेमन्तिके मासे, हरितं दक्खिसि मेदनिं ।
इन्दगोपकसञ्छन्नं, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“यदा दक्खिसि हेमन्ते, पुष्फिते धरणीरुहे ।
कुट्ठजं बिम्बजालञ्च, पुष्फितं लोहपद्मकं § ।
सुराभिं सम्पवायन्ते, न रज्जस्स सरिस्ससि ॥

“यदा हेमन्तिके मासे, वनं दक्खिसि पुष्फितं ।
ओपुष्फानि च पद्धानि, न रज्जस्स सरिस्ससि” ॥

“थुपिं बांलापिं, यय्क खँ ल्हाइपिं मस्तयूत जंगलय् च्वंगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“थुपिं बांलापिं, यय्क खँ ल्हाइपिं मस्तयूत जंगलय् म्हिता च्वंगु खनिबले छपिंत राज्ययागु धन्दा सूता लुमंसे वइ मखु, तना वनी ।”

“थुपिं बांलापिं, यय्क खँ ल्हाइपिं मस्तयूत जंगलय् न्ह्याइपूगु आश्रमय् च्वं च्वंगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“थुपिं स्वांमा क्वखाय्का बांलाक समाये याना तयापिं काय्म्हचाय्पिंत आश्रमय् खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“थुपिं स्वांमा क्वखाय्का बांलाक समाये याना तयापिं काय्म्हचाय्पिंत आश्रमय् म्हिता च्वंगु खनिबले छपिंत राज्ययागु धन्दा सूता लुमंसे वइ मखु ।”

“थुपिं स्वांमा क्वखाय्का बांलाक समाये याना तयापिं काय्म्हचाय्पिंत आश्रमय् प्याखँ हुला च्वनिगु खनिबले छपिंत मांबौ, दे, गां व राज्य आदि लुमंसे वइ मखु ।”

“थुपिं स्वांमा क्वखाय्का बांलाक समाये याना तयापिं काय्म्हचाय्पिंत आश्रमय् म्हिता च्वंगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“ख्वीदँ दुम्ह मातङ्ग किसियात बनय् याकचा विचरण याना जुया च्वंगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“ख्वीदँ दुम्ह मातङ्ग किसियात बनय् याकचा सनिल व सुथय् विचरण याना जुया च्वंगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“मिसापिं किसित बथानया न्ह्यो न्ह्यो वना च्वंम्ह ख्वीदँ दुम्ह किसिं क्रोञ्चनाद याइबले उगु क्रोञ्चनादया सः ताइबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“पञ्चमालिनी धयागु पुखुली जंगली मृग, चला, ब्यांचातय्गु बथानं घेरे याना किन्नर किन्नरीत म्हिता न्ह्याइपुका म्ये हाःगु, प्याखँ हूगु खनिबले छपिंत राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“सन्ध्या इलय् मृग, चला व ब्याँचात वःगु खनिबले अले किन्नरत प्याखँ हुला च्वंगु खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“न्ह्याना च्वंगु नदीया कलकल निर्घोष सः ताइबले व किन्नरपिनिगु म्येँ न्यने दइबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“पहाडया कुनाकाप्चाय् च्वं च्वपिं भुलुखा (न्हिकां भंगः) यागु सः ताइबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“बनय् धुं, सिंह, गैडाम्ये व मेमेपिं जंगली जनावरतय्गु हाःसः न्यनेबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“मह्यखानीतय्सं छचाखेरं भुंका च्वंम्ह, पपू चकंका पर्वतय् च्वना प्याखँ हुला च्वनिम्ह मह्यखायात खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“मह्यखानीतय्सं छचाखेरं भुंका च्वंम्ह, विचित्रम्ह अण्डज मह्यखायात प्याखँ हुला च्वनिगु खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“मह्यखानीतय्सं छचाखेरं भुंका च्वंम्ह, वचुगु गर्धन दुम्ह, कल्की दुम्ह मह्यखा प्याखँ हुला च्वनिगु खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“हेमन्त ऋतुस हवाला हवाला बास वःगु स्वाँत बांलाक हवया च्वंगु खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“हेमन्त ऋतुया महिनाय् वाउंसे च्वंक बुया वया च्वंगु ततःमागु तुफि घाय् खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“हेमन्त ऋतुया इलय् बांबालागु कूटज, कुरवक व लोम पद्म पलेस्वाँ व बांबालागु स्वाँत हवया च्वंगु खनिबले व सुगन्धित बास वया च्वंगु नं ताइबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

“हेमन्त महिनाय् बनय् स्वाँ भवाम्मनक्सां न्यौकनं बांलाक हवया च्वंगु खनिबले छपित राज्य सुख भोग लुमंसे वइ मखु ।”

थुकथं माद्री थः हिमालयय् च्वना वये धुनाम्हथेँ च्वंक थुपिं गाथातद्वारा अन (हिमालय) यागु वर्णन याःगु जुल ।

हिमालय वर्णन व्वचाल ।

फुसतीदेवी थः काय्यात पितिना छ्वइगु तःसकं कठोरगु आज्ञा जुजुं विल धका सिइवं जिमि काय्या छु याना च्वन जुइ धका मती लुइका चिवा कया स्ववनेगु बिचाः यात । व वना इमिगु खँ न्यना स्वयेगु उद्देश्यं वं इमिगु शयनागारया खापा ल्यूने सुपिना च्वंवन । वं इपिं निम्हसियागु खँ ताःबले करुणार्द्ध जुया ख्वख्वं विलाप यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तेसं लालप्पितं सुत्वा, पुत्तस्स सुणिसाय च ।
कलुनं परिदेवेसि, राजपुत्ती यसस्सिनी ॥

“सेय्यो विसं मे खायितं, पपाता पपतेय्यहं ।
रज्जुया बज्ज मिय्याहं, कस्मा वेस्सन्तरं पुत्तं ।
पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“अज्झायकं दानपत्तिं, याचयोगं अमच्छरिं ।
पूजितं पटिराजूहि, कित्तिमन्तं यसस्सिनं ।
कस्मा वेस्सन्तरं पुत्तं, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“मातापेत्तिभरं जन्तुं, कुले जेट्टापचायिकं ।
कस्मा वेस्सन्तरं पुत्तं, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“रज्जो हितं देविहितं, ज्ञातीनं सखिनं हितं ।
हितं सब्बस्स रट्टस्स, कस्मा वेस्सन्तरं पुत्तं ।
पब्बाजेन्ति अदूसक’न्ति” ॥

“थः काय् व काय्भौयागु खँ न्यना यशस्वी राजपुत्री करुणापूर्वक विलाप यायेगु यात ।”

“जिगु नितिं विष नया सिना वने मास्ति वल अथवा पहाडया भीरं कुतुं वना सिना वने मास्ति वल । अथवा खिपतय् यःगाना सिना वने मास्ति वल – जिमि निर्दोषम्ह वेस्सन्तर काय्यात छाया देशं पितिने त्यंगु ?”

“अध्ययन शीलम्ह, दाताम्ह, त्यागीम्ह, मात्सर्य मदुम्ह, विरोधीपिं जुजुपिसं तक नं पूजा याना तःम्ह, कीर्ति दुम्ह व यशस्वीम्ह – जिमि निर्दोषम्ह वेस्सन्तर काय्यात छाया देशं पितिने त्यंगु ?”

“मांबौपित सेवा याइम्ह, कुलय् थकालिपित हनामना तइम्ह, – जिमि निर्दोषम्ह वेस्सन्तर काय्यात छाया देशं पितिने त्यंगु ?”

“जुजुया हितैषीम्ह, देवतापिनि हितैषीम्ह, थःथितिपिनि हितैषीम्ह, पासापिनि हितैषीम्ह व सारा राष्ट्रया हितैषीम्ह – जिमि निर्दोषम्ह वेस्सन्तर काय्यात छाया देशं पितिने त्यंगु ?”

थुकथं व करुणा चाइपुसे च्वंक विलाप याना काय् व काय्भौयात आश्वस्त याना जुजुयाथाय् वना थथे धाःवन –

“मधूनिव पलातानि, अम्बाव पतिता छमा ।
एवं हेस्सति ते रट्टं, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“हंसो निखीणपत्तोव, पल्ललस्मि अनूदके ।
अपविद्धो अमच्चेहि, एको राजा विहिय्यसि ॥

“तं तं ब्रूमि महाराज, अत्थो ते मा उपच्चगा ।
मा नं सिवीनं वचना, पब्बाजेसि अदूसक’न्ति” ॥

“छपिसं निर्दोषम्हसित देशं पितिना छवया बिज्याना च्वन । छपिनिगु राष्ट्र कस्ति हात मदुगु हाप्वःथे अथवा बँय् कुतुं वःगु अथे जुया वनी । लः मदुगु पुखुली च्वम्ह पपू मदुम्ह हँय्थे जुया वनी । वेस्सन्तर नापं जन्म जूपिं अमात्यपिं मदुम्ह जुया छपिं याकचा च्वना च्वने माली । हे महाराज ! जिं धया

च्वना, गुकिं याना छपिनिगु अनर्थ मजुइमा, छपिसं सिविपिनिगु खँ न्यना निर्दोषम्ह काय्यात देशं पितिना छ्वया बिज्याये मते ।”

ध्व खँ न्यना जुजुं धाल -

“धम्मस्सापचितिं कुम्भि, सिवीनं विनयं धजं ।
पब्बाजेमि सकं पुत्तं, पाणा पियतरो हि मे’ति” ॥

“जिं सिविपिनि ध्वजा वेस्सन्तर कुमारयात दण्डित याना धर्मयात पूजा याना च्वना । थःगु प्राण सिबे नं यक्व यःम्ह काय्यात देशं पितिना छ्वया च्वना ।”

ध्व खँ न्यना लानिं ख्वख्वं छाती दादां धाल -

“यस्स पुब्बे धजग्गानि, कणिकाराव पुष्फिता ।
यायन्तमनुयायन्ति, स्वज्जेकोव गमिस्सति ॥

“यस्स पुब्बे धजग्गानि, कणिकारवनानिव ।
यायन्तमनुयायन्ति, स्वज्जेकोव गमिस्सति ॥

“यस्स पुब्बे अनीकानि, कणिकाराव पुष्फिता ।
यायन्तमनुयायन्ति, स्वज्जेकोव गमिस्सति ॥

“यस्स पुब्बे अनीकानि, कणिकारवनानिव ।
यायन्तमनुयायन्ति, स्वज्जेकोव गमिस्सति ॥

“इन्द्रगोपकवण्णाभा, गन्धारा पण्डुकम्बला ।
यायन्तमनुयायन्ति, स्वज्जेकोव गमिस्सति ॥

“गुम्हसिया ध्वजा (ब्यक्तित्त्व) न्हापा जिमि काय् वेस्सन्तर पुखुली, उद्यानय्, दानशालाय्, नगर परिक्रमा यायेत वनिबले वया छ्चाखेरं महाकर्णिकार स्वार्थे च्वंम्ह खः । व वना च्वनिबले वयागु अनुकरण याइपिं दुगु खः आः व थौं याकचा वनिन ।”

“गुम्हसिया ध्वजा न्हापा जिमि काय् वेस्सन्तर पुखुली, उद्यानय्, दानशालाय्, नगर परिक्रमा यायेत वनिबले वया छ्चाखेरं महाकर्णिकार स्वार्था बनय् लुंथे च्वंम्ह खः । व वना च्वनिबले वयागु अनुकरण याइपिं दुगु खः आः व थौं याकचा वनिन ।”

“गुम्हसिया सेनात न्हापा जिमि काय् वेस्सन्तर पुखुली, उद्यानय्, दानशालाय्, नगर परिक्रमा यायेत वनिबले वया छ्चाखेरं महाकर्णिकार स्वार्थे जागु लुंथे च्वंम्ह खः । व वना च्वनिबले वयागु अनुकरण याइपिं दुगु खः आः व थौं याकचा वनिन ।”

“गुम्हसिया सेनात न्हापा जिमि काय् वेस्सन्तर पुखुली, उद्यानय्, दानशालाय्, नगर परिक्रमा यायेत वनिबले वया छ्चाखेरं महाकर्णिकार स्वार्था बनय् लुंथे च्वंम्ह खः । व वना च्वनिबले वयागु अनुकरण याइपिं दुगु खः आः व थौं याकचा वनिन ।”

“इन्द्रगोपकयागु वर्ण समानं वर्ण दुम्ह, गन्धार देशया ह्याउँगु कम्बलर्थे च्वंम्ह गुम्ह वनिगु इलय् वयागु अनुकरण याइपिं दुगु खः, आः व थौं याकचा वनिन ।”

“यो पुब्बे हत्थिना याति, सिविकाय रथेन च ।
 स्वज्ज वेस्सन्तरो राजा, कथं गच्छति पत्तिको ॥
 “कथं चन्दनलित्तङ्गो, नच्चगीतप्पबोधनो ।
 खुराजिनं फरसुञ्च, खारिकाजञ्च हाहिति ॥
 “कस्मा नाभिहरिस्सन्ति, कासावा अजिनानि च ।
 पविसन्तं ब्रह्मरञ्जं, कस्मा चीरं न बज्जरे ॥
 “कथं नु चीरं धारेन्ति, राजपब्बजिता जना ।
 कथं कुसमयं चीरं, मदी परिदहिस्सति ॥
 “कासियानि च धारेत्वा, खोमकोटुम्बरानि च ।
 कुसचीरानि धारेन्ती, कथं मदी करिस्सति ॥
 “व्ह्याहि परियायित्वा, सिविकाय रथेन च ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, पथं गच्छति पत्तिका ॥
 “यस्सा मुदुतला हत्था, चरणा च सुखेधिता ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, पथं गच्छति पत्तिका ॥
 “यस्सा मुदुतला पादा, चरणा च सुखेधिता ।
 पादुकाहि सुवण्णाहि, पीळमानाव गच्छति ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, पथं गच्छति पत्तिका ॥
 “यास्सु इत्थिसहस्सानं, पुरतो गच्छति मालिनी ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, वनं गच्छति एकिका ॥
 “यास्सु सिवाय सुत्वान, मुहुं उत्तसते पुरे ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, वनं गच्छति भीरुका ॥
 “यास्सु इन्दसगोत्तस्स, उलूकस्स पवस्सतो ।
 सुत्वान नदतो भीता, वारुणीव पवेधति ।
 सा कथज्ज अनुज्झङ्गी, वनं गच्छति भीरुका ॥

“गुम्ह व न्हापा किसिम्हय्, पालकी अथवा रथय् च्वना जुइम्ह खः, मांम्हं जन्म बिसें निसें गुबलें न्यासि जुये मनंम्ह जिमि काय् वेस्सन्तर जुजु थौं गुकथं न्यासि वने फइ ?”

“गुम्हसिया शरीरया अंग चन्दनं बुला तःगु खः, गुम्हसित प्याखँ म्ये न्त्यलं चायका तल, आः व गुकथं छर्चगुतिं न्यइगु जुइ ? गुकथं पा ज्वनिगु जुइ ? गुकथं थल व म्हिचा घाना जुइगु जुइ ?”

“काषायवस्त्र व अजिनचर्म छाया कया महइगु जुइ । तःधंगु जंगलय् दुने वना वल्कलवस्त्र गुकथं पुनिगु जुइ ?”

“राज प्रव्रजित मनुखं वल्कलवस्त्र गुकथं धारण याइगु जुइ ? माद्री मत्येवं हे गुकथं वल्कलवस्त्र धारण याइम्ह जुइ ?”

“काशी, खोम (क्षेम) व कोदुम्बरयागु वस्त्र धारण याना च्वने धुंकूहं थुगु कुश (घाँय) यागु वस्त्र माद्री गुकथं पुनिगु जुइ ?”

“गुम्ह रथ व पालकी च्वना जुइम्ह खः, आः व अनिन्दित अङ्ग दुम्ह गुकथं याकचा न्यासि वनिगु जुइ ?”

“गुम्हसिया ल्हाः व तुति तःसकं नाइसे छाइसे च्वं, अजाम्ह अनिन्दित अङ्ग दुम्ह ग्याफरम्ह थौ बनय् गुकथं वनिगु जुइ ?”

“गुम्हसिया तुति क्यातुसे छाइसे च्वं, चरण सुखं पाले याना तःम्ह खः, अले लुँयागु लाकां न्ह्याना जुइम्ह अजाम्ह अनिन्दित अङ्ग दुम्ह ग्याफरम्ह थौ बनय् गुकथं वनिगु जुइ ?”

“गुम्ह माला धारण याना तःपिं द्वःच्छिम्ह मिसातय् न्ह्यो न्ह्यो वनिम्ह खः । अजाम्ह अनिन्दित अङ्ग दुम्ह ग्याफरम्ह थौ बनय् गुकथं वनिगु जुइ ?”

“न्हापा ध्वँ हाला हःगु सः ताया बारम्बार थारान्ह्या ग्याइम्ह खः । अजाम्ह अनिन्दित अङ्ग दुम्ह ग्याफरम्ह थौ बनय् गुकथं वनिगु जुइ ?”

“गुम्ह कोशिय गोत्रयाम्ह भुलुखाया हाःसः न्यना वारुणी यक्षणीथें थर थर खाइम्ह खः अजाम्ह अनिन्दित अङ्ग दुम्ह ग्याफरम्ह थौ बनय् गुकथं वनिगु जुइ ?”

“सकुणी हतपुत्ताव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, सुज्जं आगम्मिमं पुरं ॥

“सकुणी हतपुत्ताव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
किसा पण्डु भविस्सामि, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“सकुणी हतपुत्ताव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
तेन तेन पथाविस्सं, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“कुररी हतछापाव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, सुज्जं आगम्मिमं पुरं ॥

“कुररी हतछापाव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
किसा पण्डु भविस्सामि, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“कुररी हतछापाव, सुज्जं दिस्वा कुलावकं ।
तेन तेन पथाविस्सं, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“सा नून चक्कवाकीव, पल्ललस्मिं अनूदके ।
चिरं दुक्खेन ज्ञायिस्सं, सुज्जं आगम्मिमं पुरं ॥

“सा नून चक्कवाकीव, पल्ललस्मिं अनूदके ।
किसा पण्डु भविस्सामि, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“सा नून चक्कवाकीव, पल्ललस्मि अनूदके ।
तेन तेन पधाविस्सं, पिये पुत्ते अपस्सती ॥

“एवं मे विलपन्तिया, राजा पुत्तं अदूसकं ।
पब्बाजेसि वनं रट्ठा, मज्जे हिस्साभि जीवित’न्ति” ॥

“गुगु प्रकारं हतपुत्र पोथीम्ह भंगलं स्वै खाली जुया मस्त मखनेवं दुःखी जुइगु खः, विरह याइगु खः अथे हे जि नं थुगु नगरयात शून्य खना ताःकालतक दुःखी जुया च्वने ।”

“गुगु प्रकारं हतपुत्र पोथीम्ह भंगलं स्वै खाली जुया मस्त मखनेवं दुःखी जुइगु खः, विरह याइगु खः अथे हे जि नं काय्यात मखनिगु कारणं गंसि जुया म्हासुया सिना वने ।”

“गथे स्वैपायलय् खाली जूगु खना हतपुत्र पोथीम्ह भंगः जुइगु खः, अथे हे जि नं यःम्ह काय्यात मखनेवं उखें थुखें ब्वाय् ब्वाय् जुया माःजुया च्वने ।”

“लः मदुगु पुखुली च्वंम्ह चक्रवाक (पोथीम्ह हुकर भंगः) दुःखी जुइगु खः, विरह याइगु खः अथे हे जि नं यःम्ह काय्यात मखनेवं उखें थुखें ब्वाय् ब्वाय् जुया माःजुया च्वने ।”

“गुगु प्रकारं लः मदुगु पुखुली च्वंम्ह चक्रवाक (पोथीम्ह हुकर भंगः) दुःखी जुइगु खः, विरह याइगु खः अथे हे जि नं काय्यात मखनिगु कारणं गंसि जुया म्हासुया सिना वने ।”

“यदि जिं थपाय्सकं ख्वया हाला विलाप यायेक यायेकं नं छपिसं निर्दोषम्ह काय् वेस्सन्तरयात देशं पित्तिना छ्वत धाःसा निश्चय नं जि सिना वने ।”

लानि ख्वःगु हाःगु सः न्यना सञ्जयया सकलें सिवि कन्यापिं भेला जुया छथासय् मुना ख्वयेगु हालेगु यात । इपिं ख्वःगु हाःगु सः न्यना बोधिसत्त्वया निवासगृहय् च्वपिं नं अथे हे ख्वयेगु हालेगु याना हल । निगुलिं राजकुलय् मख्वसे च्वने फुपिं सुं हे मंत । फय्या वेगं गोतुइकूगु सिमातथे ग्वारा ग्वारा तुला ख्वयेगु हालेगु याना च्वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तस्सा लालप्पितं सुत्वा, सब्बा अन्तेपुरे बहू ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, सिविकज्जा समागता ॥

“सालाव सम्पमथिता, मालुतेन पमहिता ।
सेन्ति पुत्ता च दारा च, वेस्सन्तरनिवेसने ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, वेस्सन्तरनिवेसने ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, वेस्सन्तरनिवेसने ॥

“लानि ख्वःगु हाःगु विलापया सः न्यना सिवि जुजुया सकल मिस्त अन्तःपुरय् वया लप्पा ज्वना ख्वया च्वन । गथे फसं पुइका गोतुइकूगु सिमात खः अथे हे वेस्सन्तरयागु राजभवनय् च्वपिं मिस्त व मस्त ग्वारा ग्वारा तुला ख्वया च्वन ।”

“रनिवासयापिं मनूत, कुमारपिं, वैश्य व ब्राह्मणपिं वेस्सन्तरया निवासगृहय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन । किसिमागाःत, पालेत, रथय् च्वनिपिं व पैदल सेनात वेस्सन्तरया निवासगृहय् लप्पा ज्वना ख्वया च्वन ।”

“ततो रत्या विवसाने, सूरियस्सुगमनं पति ।
अथ वेस्सन्तरो राजा, दानं दातुं उपागमि ॥

“वत्थानि वत्थकामानं, सोण्डानं देथ वारुणिं ।
भोजनं भोजनत्थीनं, सम्मदेव पवेच्छथ ॥

“मा च कच्चि वनिब्बके, हेड्डयित्थ इधागते ।
तप्पेथ अन्नपानेन, गच्छन्तु पटिपूजिता ॥

“अथेत्थ वत्तती सद्दो, तुमुलो भेरवो महा ।
दानेन तं नीहरन्ति, पुन दानं अदा तुवं ॥

“ते सु मत्ता किलन्ताव, सम्पतन्ति वनिब्बका ।
निक्खमन्ते महाराजे, सिवीनं रड्डवड्डने ॥

“अच्छेच्छुं वत भो रुक्खं, नानाफलधरं दुमं ।
यथा वेस्सन्तरं रट्ठा, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“अच्छेच्छुं वत भो रुक्खं, सब्बकामददं दुमं ।
यथा वेस्सन्तरं रट्ठा, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“अच्छेच्छुं वत भो रुक्खं, सब्बकामरसाहरं ।
यथा वेस्सन्तरं रट्ठा, पब्बाजेन्ति अदूसकं ॥

“अनंलि चा फ्वचाला निभा लुया वयेवं वेस्सन्तर जुजु दान बियेया नितिं थ्यंकः वल ।”

“(वं उजं दय्कल -) वस्त्रयागु इच्छा याःपित वस्त्र, नये त्वनेगु इच्छा याःपित नये त्वनेगु अय्लाःगुलुतय् नितिं वारुणी, भोजन याःपिं फ्वगिपितं भोजन बांलाक तालाका ब्यु ।”

“थन थ्यंकः वपिं याचकतयत् म्हुतु ब्वःबिइ मते, इच्छा याक्व फ्वंके ब्यु, दान ब्यु, इमिगु मन लय्तायक इच्छा याःगु वसः, खाना, आदि बिया सन्तुष्ट याना लिच्छवया ब्यु । सुयातं मचाः मगाः धयागु मदयेमा ।”

“उपिंमध्ये त्यानुचाःपिं फ्वगीत गोतुला छ्चनय् ल्हाः तया विलाप यायां ‘सिविपिनि राष्ट्रवर्धन महाराज वेस्सन्तर विज्यायेवं भीत सुनां दान बिइ’ धका (अय्लाखं काःपिंथे अथवा दयांलाना बःमलापिंथे ख्वया हाला विलाप यात ।”

“ध्व गुम्ह निर्दोषम्ह वेस्सन्तरयात देशं पितिना छ्वयेगु धयागु फल ज्वाय् ज्वाय् सःगु सिमायात हा समेतं ध्यनेगु समान खः ।”

“ध्व गुम्ह निर्दोषम्ह वेस्सन्तरयात देशं पितिना छ्वयेगु धयागु सकतां कामना पूवंका बिइगु चाकुगु फल सःगु सिमायात हा समेतं त्वाःल्हायेगु समान खः ।”

“ध्व गुम्ह निर्दोषम्ह वेस्सन्तरयात देशं पितित्ता छ्वयेगु धयागु ध्व सकतां इच्छा पूवका विइगु सिमायात हा समेतं ध्यना विइगु समान खः ।”

“ये बुद्धा ये च दहरा, ये च मज्झिमपोरिसा ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, निक्खमन्ते महाराजे ।
सिवीनं रट्टवइने ॥

“बुरापिं, मचापिं, ल्याय्महपिं सकलें सिविपिनि राष्ट्रवर्धन महाराजयात पितित्ता छ्वये त्यंगुलिं लप्पा ज्वना ख्वयेगु हालेगु यात ।”

“अतियक्खा वस्सवरा, इत्थागारा च राजिनो ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, निक्खमन्ते महाराजे ।
सिवीनं रट्टवइने ॥

“भूतविद्या सःपिं, नपुंसकपिं व भिसातयगु छ्वैय् च्वपिं राजकर्मचारीपिं सकलें सिविपिनि राष्ट्रवर्धन महाराजयात पितित्ता छ्वये त्यंगुलिं लप्पा ज्वना ख्वयेगु हालेगु यात ।”

“थियोपि तत्थ पक्कन्दुं, या तम्हि नगरे अहु ।
निक्खमन्ते महाराजे, सिवीनं रट्टवइने ॥

“ये ब्राह्मणा ये च समणा, अज्जे वापि वनिब्बका ।
बाहा पग्गय्ह पक्कन्दुं, ‘अधम्मो किर भो’ इति ॥

“उगु नगरय् च्वपिं भिसापिं सकलें सिविपिनि राष्ट्रवर्धन राष्ट्रवर्धन महाराजयात पितित्ता छ्वये त्यंगुलिं लप्पा ज्वना ख्वयेगु हालेगु यात ।”

“ब्राह्मणपिं, श्रमणपिं व मेमेपिं फ्वगीत नं लप्पा ज्वना ‘ध्व अधर्म जुल’ धका ख्वया हाला जुल ।”

“यथा वेस्सन्तरो राजा, यजमानो सके पुरे ।
सिवीनं वचनत्थेन, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“सत्त हत्थिसते दत्त्वा, सब्बालङ्कारभूसिते ।
सुवण्णकच्छे मातङ्गे, हेमकप्पनवाससे ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, तोमरङ्कुसपाणिभि ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“वेस्सन्तर जुजु थःगु नगरय् यज्ज याना च्वंम्हसित सिविपिसं धाःगुलिं थःगु राष्ट्रं पितिका च्वने माल ।”

“सकतां तिसा समाये याना तःपिं, लुं भुना तःपिं, लुंयागु तिसा आदिं समाये याना तःपिं थजापिं न्हेसः मातङ्ग किसित किसिमागःसहित दान बिल ।”

“सकतां तिसा समाये याना तःपिं, लुं भुना तःपिं, लुंयागु तिसा आदिं समाये याना तःपिं थजापिं न्हेसः (सिन्धु) सलत सलगइपिं सहित दान बिल ।”

“सत्त अस्ससते दत्त्वा, सब्बालङ्कारभूसिते ।
आजानीयेव जातिया, सिन्धवे सीघवाहने ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, इल्लियाचापधारिभि ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“सत्त रथसते दत्त्वा, सन्नद्धे उस्सितद्धजे ।
दीपे अथोपि वेयग्घे, सब्बालङ्कारभूसिते ॥

“आरूढ्हे गामणीयेहि, चापहत्थेहि वम्मिभि ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“सत्त इत्थिसते दत्त्वा, एकमेका रथे टिता ।
सन्नद्धा निक्खरज्जूहि, सुवण्णेहि अलङ्कता ॥

“पीतालङ्कारा पीतवसना, पीताभरणभूसिता ।
आळारपम्हा हसुला, सुसज्जा तनुमज्झिमा ।
एस वेस्सन्तरा राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“सत्त धेनुसते दत्त्वा, सब्बा कंसुपधारणा ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“सत्त दासिसते दत्त्वा, सत्त दाससतानि च ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“हत्थी अस्सरथे दत्त्वा, नारियो च अलङ्कता ।
एस वेस्सन्तरो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जति ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
महादाने पदिन्नम्हि, भेदनी सम्पकम्पथ ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
यं पज्जलिकतो राजा, सम्हा रट्टा निरज्जती’ति” ॥

“सकतां अलंकारं छायापिया तःपिं श्रेष्ठपिं, शीघ्रगामी न्हेसः सलतयुगु म्हय् इल्लीय (खड्ग) व धनुषधारीपिं ग्रामणीत च्वं च्वंपिं दुगु खः, उकियात बिया वेस्सन्तर थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“ध्वजाधारी, अस्त्रशस्त्र दुगु थजागु न्हेसः रथय् सकतां अलंकारं छायापिया तःपिं चितुवा व धुंया छ्चंगुयागु लाकां न्ह्याना तःपिं दु, धनुष व ढाल ज्वना ग्रामणीपिं च्वं च्वंपिं दुगु खः, उकियात बिया वेस्सन्तर थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“छ्गू छ्गू रथय् फेतुना च्वंपिं लुंयागु सिखः क्वखाया तःपिं लुंया तिसां समाये याना तःपिं, म्हासुगु अलंकारं छायापिया तःपिं, वस्त्र व तिसां छायापिया तःपिं, ततःगोगु मिखा दुपिं, ख्वाः न्ह्यूक्खाः वःपिं, सुश्रेणीपिं न्हेसः मिसापित बिया वेस्सन्तर थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“रजतमय बाता सहित न्हेसः सात बिया वेस्सन्तर जुजु थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“न्हेसः दासत व न्हेसः दासीत बिया वेस्सन्तर जुजु थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“किसि, सल, रथ व बांलाक समाये याना तःपिं मिसात बिया वेस्सन्तर जुजु थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यन ।”

“उगु इलय् हलचल मचे जुल, उगु समयय् रोमाञ्च जुल, गुगु समयय् महादान व्यूगु खः, उगु इलय् पृथ्वी कम्प जुल ।”

“उगु इलय् हलचल मचे जुल, उगु समयय् रोमाञ्च जुल, गुगु समयय् ल्हाः ज्वजलपा बिन्ति याना जुजु थःगु राष्ट्रं पिहाँ वने त्यंगु खः ।”

देवतापिसं जम्बुद्वीप छगुलिं जुजुपित ‘वेस्सन्तरं क्षत्रिय कन्यापिं आदिया महादान बिया च्वन’ धका सूचित यात । उकिं देवतापिनि प्रतापं क्षत्रियजनपिं रथय् च्वना वया क्षत्रिय कन्या आदिपिं वयाके दान कया लिहाँ वन । अथे हे तुं, क्षत्रिय, ब्राह्मण, वैश्य, शूद्रादिपिसं नं दान कया यंकल । इमित दान बिया च्वच्वं सन्ध्या ई नं जुल । अले व थःगु वासस्थानय् लिहाँ वन । अनं हानं बांलाक समाये याना तःगु रथय् च्वना मांबौपिनिगु निवासस्थानय् वने त्यन । माद्रीदेवी “जि नं वलिसे तुं वना माजु बाजुपिनिगु वचन काःवने माल धका (मती तया) वलिसैं तुं वन । बोधिसत्त्वं थः बौयात नमस्कार याना थः वने त्यनागु खँ बिन्ति यात ।

थन थथे धया तःगु दु -

“अथेत्य वत्तती सहो, तुमुलो भेरवो महा ।
दानेन तं नीहरन्ति, पुन दानं अदा तुवन्ति” ॥

“थन थ्यंकः वपिं याचकतयत् म्हुतु ब्वःबिइ मते, इच्छा याक्व फ्वंके व्यु, दान व्यु, इमिगु मन लय्ताय्क इच्छा याःगु वसः, खाना, आदि बिया सन्तुष्ट याना लिच्छवया व्यु । सुयातं मचाः मगाः धयागु मदयेमा ।”

दान कायेधुंका याचकपिसं “आः वेस्सन्तर जुजुं भीत अनाथ याना जंगलय् बिज्याइन । आर्वलि सुयाथाय् वना फ्वंवनेगु” धका दुःख ताय्का तुति त्वःधुपिथें भ्यातक्क गोतूवन । बँय् ग्वारा तुला ततःसकं विलाप याना ख्वल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते सु मत्ता किलन्ताव, सम्पतन्ति वनिब्बका ।
निक्खमन्ते महाराजे, सिवीनं रट्टवट्टने’ति” ॥

“उपिमध्ये त्यानुचाःपिं फ्वगीत गोतुला छचनय् ल्हाः तया विलाप यायां ‘सि्विपिनि राष्ट्रवर्धन महाराज वेस्सन्तर बिज्यायेवं भीत सुनां दान बिइ’ धका (अय्लाखं काःपिथें अथवा दचांलाना बःमलापिथें ख्वया हाला विलाप यात ।”

“आमन्तयित्थ राजानं, सज्जयं धम्मिनं वरं ।
अवरुद्धसि मं देव, वड्डं गच्छामि पब्बतं ॥

“ये हि केचि महाराज, भूता ये च भविस्सरे ।
अतित्तायेव कामेहि, गच्छन्ति यमसाधनं ॥

“स्वाहं सके अभिस्ससिं, यजमानो सके पुरे ।
सिवीनं वचनत्थेन, सप्पा रट्टा निरज्जति ॥

“अघं तं पटिसेविसं, वने वाळमिगाकिण्णे ।
खग्गदीपिनिसेविते, अहं पुज्जानि करोमि ।
तुम्हे पड्डम्हे सीदथ” ॥

“धार्मिक जुजुपिमध्ये श्रेष्ठम्ह सञ्जय जुजुयात सम्बोधित याना धाल - हे देव ! छपिसं जित पितिना बिज्यात । जि वङ्क (बेक्वगु) पर्वतय् वने त्यना ।”

“महाराज ! गुलि नं मनूत दत वा दइ इपिं सकले कामभोगय् अतृप्त जुया हे यमराजयाथाय् थ्यंक वनी ।”

“थःगु नगरय् (दान) यज्ज याना जिं थः मनूतयत् दुःख कष् बियेधुन । जिं सिविपिसं धाःकथं थःगु राष्ट्रं पितंका च्वनाम्ह खः ।”

“बनय् जंगली जनावरतय्गु दथुइ च्वना जिं दुःख सिया च्वने । परन्तु गैडाम्ये चितुवा आदि दुगु बनय् जिं पुण्य याये । छपिसं कामगुणरूपी ध्याचलय् च्वना दानादि कुशलकार्य याना बिज्याहूँ ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं थुपिं प्यपु गाथाद्वारा बौलिसे खँलाबल्हा यायेधुंका मांयाथाय् वना प्रणाम याना प्रब्रज्यायागु अनुमति फ्वफ्वं धाल -

“अनुजानाहि मं अम्म, पब्बज्जा मम रुच्चति ।
स्वाहं सके अभिस्सत्तिं, यज्जमानो सके पुरे ।
सिवीनं वचनत्थेन, सम्हा रट्ठा निरज्जहं ॥

“अघं तं पटिसेविस्सं, वने वाळमिगाकिण्णे ।
खग्गदीपिनिसेविते, अहं पुञ्जानि करोमि ।
तुम्हे पङ्कम्हि सीदथा’ति” ॥

“मां ! जित अनुज्जा (अनुमति) बिया बिज्याहूँ । जित प्रब्रज्या यः ताल । जिं थःगु नगरय् (दान) यज्ज याना छपितं कष्ट बियेधुन ।”

“सिविपिसं धाःगुलिं जि थःगु राष्ट्रं पितंका च्वना । बनय् जंगली जनावरतय्गु दथुइ च्वना जिं दुःख सिया च्वने । परन्तु गैडाम्ये चितुवा आदि दुगु बनय् जिं पुण्य याये । छपिसं कामगुणरूपी ध्याचलय् च्वना दानादि कुशलकार्य याना बिज्याहूँ ।”

थ्व खँ न्यना फुसतीं धाल -

“अनुजानामि तं पुत्त, पब्बज्जा ते समिज्जतु ।
अयच्च मही कल्याणी, सुसञ्जा तनुमज्झिमा ।
अच्छतं सह पुत्तेहि, किं अरञ्जे करिस्सती’ति” ॥

“पुता ! छंत अनुज्जा बिया च्वना । छंगु प्रब्रज्या सफल जुइमा । परन्तु थुम्ह सुश्रेणीम्ह, मध्यगात्रीम्ह, कल्याणी माद्री जंगलय् छु याः वनेगु ? थ्वयात थः मस्तलिसें तुं थन हे छेय् त्वःता थकि ।”

“नाहं अकामा दासिम्पि, अरञ्जं नेतुमुस्सहे ।
सचे इच्छति अन्वेतु, सचे निच्छति अच्छतू’ति” ॥

“जिं अनिच्छुक दासीयात नं जंगलय् ब्वना यने मास्ति मवः । यदि न्ह्यांसा वइ, म्हांसा मवइ ।”

अनंलि काय्यागु खं न्यना जुजुं भौयात इनाप यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां
आज्ञा जुया विज्यात -

“ततो सुपहं महाराजा, याचितुं पटिपज्जथ ।
मा चन्दनसमाचारे, रजोजल्लं अधारयि ॥

“मा कस्सियानि धारेत्वा, कुसचीरं अधारयि ।
दुक्खो वासो अरञ्जस्मि, मा हि त्वं लवखणे गमी’ति” ॥

“अनंलि महाराजं थःह कायभौयात याचना यायां धाल - “हे रक्तचन्दन धारिणी ! आः धूलं धारण
याना (कयका) जुये मते । काशीयागु वस्त्र पुनेधुंका आः कुशयागु वस्त्र धारण याना जुये मते । जंगलय्
च्वनेगु दुःखद् जू । हे (शुभ) लक्षणे ! छ वने मते ।”

“तमब्रवि राजपुत्ती, मद्दी सब्बङ्गसोभना ।
नाहं तं सुखमिच्छेय्यं, यं मे वेस्सन्तरं विना’ति” ॥

“सर्वाङ्ग शोभन राजपुत्री माद्री धाल - गुगु सुख वेस्सन्तर मद्यक जि याकचित दइगु खः व जित
मयः ।”

“तमब्रवि महाराजा, सिवीनं रट्टवट्टनो ।
इह्व मद्दि निसामेहि, वने ये होन्ति दुस्सहा ॥

“सिदिपिनि राष्ट्रवर्धन महाराजं वयात धाल - माद्री ! बनय् छु, छु कष्ट जुइ धयागु खं न्यं ।”

“बहू कीटा पटङ्गा च, मकसा मधुमक्खिका ।
तेपि तं तत्थ हिं सेय्युं, तं ते दुक्खतरं सिया ॥

“अपरे पस्स सन्तापे, नदीनुपनिसेविते ।
सप्पा अजगरा नाम, अविता ते महब्बला ॥

“ते मनुस्सं मिगं वापि, अपि मासन्नमागतं ।
परिक्खित्वा भोगेहि, वसमानेन्ति अत्तनो ॥

“अञ्जेपि कण्हजटिनो, अच्छा नाम अघम्मिगा ।
न तेहि पुरिसो दिट्ठो, रुक्खमारुह् मुच्चति ॥

“सङ्घट्टयन्ता सिङ्गानि, तिक्खग्गातिप्पहारिनो ।
महिंसा विचरन्तेत्थ, नदिं सोतुम्बरं पति ॥

“दिस्वा मिगानं यूथानं, गवं सञ्चरतं वने ।
धेनुव वच्छगिद्धाव, कथं मद्दि करिस्ससि ॥

“दिस्वा सम्पतिते घोरे, दुमग्गेसु प्लवङ्गमे ।
अखेत्तञ्जाय ते मद्दि, भविस्सते महब्भयं ॥

“या त्वं सिवाय सुत्वान, मुहुं उत्तसयी पुरे ।
सा त्वं वड्ढमनुप्पत्ता, कथं मद्दि करिस्ससि ॥

“ठित्ते मज्झन्हिके काले, सन्निसिन्नेसु पक्खिसु ।
सणतेव ब्रह्मरञ्जं, तत्थ किं गन्तुमिच्छसी’ति” ॥

“आपालं आपाः भुजिं, पति, हा, न्हेवी, आदिपिसं नं अन छंत न्याना कष्ट बिइफु । अजागु दुःख छं सह याये फइ मखु ।”

“नदीया लिक्क च्वनेवं भन् हे सन्ताप जुइगु स्व । महाबलशाली सर्प व विष मदुपिं अजिंगरतयसं लिक्क वःपिं मनूतयत् अथवा पशुतयत् फनं हिना थःगु बशय् काइ ।”

“मेपिं हाकुसे च्वंगु सँ दुपिं भालुत नं दु । इमिसं मनूतयत् दुःख बिइफु । सिमाय् गया च्वंसां तवि नं मनूत इमि पाखें बचे जुइ फइ मखु ।”

“च्वामुसे च्वंगु न्येकुं दुपिं, च्वये यःपिं म्येत थवंथवय् न्येकुं ल्वाका सोतुम्बर नदीया सिथय् च्वं च्वंगु दइ ।”

“मृगतयगु बथान व सातयगु बथानयात बनय् वया च्वंगु खनिबले मचा (वत्स) लोभीम्ह माद्री छु हे याइ ?”

“सिमा कचाय् ग्यानपुसे च्वंपिं माकःत तिगन्हुया जुइपिं खनिबले बन-भूमियागु ज्ञां मदुगु कारणं, माद्री ! छं तःसकं गयाइ ।”

“गुम्ह छु न्हापा ध्वं हाःगु न्यना बरोबर थारा न्हुया ग्याकीम्ह खः, हे माद्री ! वइ पर्वतय् वना छं छु यायेगु ?”

“मन्ध्यान्हया इलय् भंगःपंछित दइबले भन् हे ग्यानपुक जंगलय् सः पिहाँ वइ । अन छु याः वनेगु इच्छा याना च्वनागु ?”

“तमब्रवि राजपुत्ती, मदी सब्बङ्गसोभना ।
यानि एतानि अक्खासि, वने पटिभयानि मे ।
सब्बानि अभिसम्भोस्सं, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“कासं कुसं पोटकिलं, उसिरं मुज्वपब्बजं ।
उरसा पनुदहिस्सामि, नस्स हेस्सामि दुन्नया ॥

“बहूहि वत्त चरियाहि, कुमारी विन्दते पतिं ।
उदरस्सुपरोधेन, गोहनुवेठनेन च ॥

“अग्गिस्स पारिचरियाय, उदकुम्मुज्जनेन च ।
वेधव्यं कटुकं लोके, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“अपिस्सा होति अप्पत्तो, उच्छिद्दमपि भुज्जितुं ।
यो नं हत्थे गहेत्वान, अकामं परिकट्टति ।
वेधव्यं कटुकं लोके, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“केसग्गहणमुक्खेष्वा, भूम्या च परिसुम्भना ।
दत्त्वा च नो पक्कमति, बहुं दुक्खं अनप्पकं ।
वेधव्यं कटुकं लोके, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“सुक्कच्छवी वेधवेरा, दत्त्वा सुभगमानिनो ।
अकामं परिकट्टन्ति, उलूकज्जेव वायसा ।
वेधव्यं कटुकं लोके, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“अपि जातिकुले फीते, कंसपज्जोतने वसं ।
नेवातिवाक्यं न लभे, भातूहि सखिनीहिपि ।
वेधब्बं कटुकं लोके, गच्छञ्जेव रथेसभ ॥

“नग्गा नदी अनुदका, नग्गं रट्टं अराजकं ।
इत्थीपि विधवा नग्गा, यस्सापि दस भातरो ।
वेधब्बं कटुकं लोके, गच्छञ्जेव रथेसभ ॥

“धजो रथस्स पञ्जाणं, धूमो पञ्जाणमग्गिनो ।
राजा रट्टस्स पञ्जाणं, भत्ता पञ्जाणमित्थिया ।
वेधब्बं कटुकं लोके, गच्छञ्जेव रथेसभ ॥

“या दलिदी दलिहस्स, अट्टा अट्टस्स कित्तिमा ।
तं वे देवा पसंसन्ति, दुक्करञ्जि करोति सा ॥

“सामिकं अनुबन्धिस्सं, सदा कासायवासिनी ।
पथब्यापि अभिज्जन्त्या, वेधब्बं कटुकित्थिया ॥

“अपि सागरपरियन्तं, बहुवित्तधरं महिं ।
नानारतनपरिपूरं, निच्छे वेस्सन्तरं विना ॥

“कथं नु तासं हदयं, सुखरा वत इत्थियो ।
या सामिके दुक्खितम्हि, सुखमिच्छन्ति अत्तनो ॥

“निक्खमन्ते महाराजे, सिवीनं रट्टवट्टने ।
तमहं अनुबन्धिस्सं, सब्बकामददो हि मे’ति” ॥

“सर्वाङ्ग शोभन राजपुत्री मार्री वयात धाल - गुगु छपिसं जित बनय् भय कना बिज्यात । थुपिं दक्कं जिं सह याये । हे रथेसभ ! जि वं हे वने ।”

“कास, कूश, पोटकिल, उसीर, मुञ्ज व बबज्ज गुलि नं घाय्त दु उमित जिं छातीं धिना धिना वने । इमिगु कारणं जिं थःगु लँ चिला वने मखु ।”

“मिसा धयापितं भात आपालं थाकुक् चूलाइ, भिपिं भात चूलाकेया नितिं अग्नि देवतायात पूजा यायेगु व लखय् ध्वाम्पुक डुवे जुइगु उपवास याइ । मट्टाःगु व ग्याःगु कारणं याना मखुगु, मभिंगु ज्याखँ यायेगुलिं चिचिला च्वनी । हे रथेसभ ! थुगु लोकय् मिसातयत् दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया् जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“क्वह्यंम्ह मनूया खँ छखे हे ति, जुजुयागु वंशज जुया च्वंगु, दक्क राज्य सम्भाले याना च्वंम्हसिया जहान भात मदय्का बाकी दनिगु नया च्वनेगु उचित मजू । हे रथेसभ ! थुगु लोकय् मिसातयत् दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया् जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“क्वह्यंम्ह मनूया खँ छखे हे ति, जुजुयागु वंशज जुया च्वंगु, दक्क राज्य सम्भाले याना च्वंम्हसिया जहान भात मदय्का च्वं च्वनेगु धयागु सँ ज्वंका भवायाका च्वनेथेँ अपमानित जीवन हनेगु खः । हे रथेसभ ! थुगु लोकय् मिसातयत् दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया् जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“भात मदुम्ह मिसा जुइगु धयागु व्वःतयगु पुचलय् भुलुखाथें जुया च्वनेथें खः । मिजैतय्सं अजाम्ह मिसायात इच्छा मदुसा भतिचा धन बिया लित्तुलिना साला यंकी । हे रथसभ ! थुगु लोक्य् मिसातय्त दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“लुथें जागु समृद्धगु कुलय् च्वंसां नं भात मदुम्ह मिसा (विधुवा) या नितिं किजापिनिगु व पासापिनिगु तिरस्कार वचन सह याना च्वनेमाः । हे रथसभ ! थुगु लोक्य् मिसातय्त दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“लः मदुगु नदी नांगागु जुइ, जुजु मदुगु राष्ट्र नांगागु जुइ, भिम्ह दाजुकिजापिं दःसा नं भात मदयेवं मिसा नांगाम्ह हे जुइ । हे रथसभ ! थुगु लोक्य् मिसातय्त दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“ध्वजापाखें राष्ट्रयात म्हसिइकेगु याइ, कुंपाखें मियात म्हसिइकेगु याइ, जुजुपाखें राष्ट्रयात म्हसिइकेगु याइ, भातया पाखें कलायात म्हसिइकेगु याइ, ज्यां मनूतय्त म्हसिइकेगु याइ । हे रथसभ ! थुगु लोक्य् मिसातय्त दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“गुम्ह यशस्वी मिसा थःम्ह धनीम्ह भातलिसे धनीम्ह व दरिद्रम्ह भातलिसे दरिद्रम्ह जुइ फइ वयात देवतापिसं (देव, इन्द्र, ब्रह्मा व जुजुपिसं) तक नं प्रशंसा याइ छायाकि वं तःधंगु दुष्कर ज्या याःगु जुल ।”

“जिं काषायवस्त्र धारण याइम्ह जुया स्वामीयागु हे अनुशरण याये । अविभक्तगु पृथ्वीयाम्ह स्वामिनी जुया नं वेस्सन्तर मदय्कं जि च्वने मफु । हे रथसभ ! थुगु लोक्य् मिसातय्त दकले तःधंगु दुःख धयागु हे भात मदुम्ह जुया विधुवा जुइगु खः । भातलिसे मवंसे छाया जि भात मदुम्ह जुया च्वने ?”

“चाहे अनेक प्रकारं सुन्दर, थीथी रत्नं परिपूर्ण, सागरपर्यन्त सारा पृथ्वी नं जित दत धाःसां जि वेस्सन्तर मदय्क च्वने मछु ।”

“सुखीबले नापं च्वनां, दुःख जुइबले इमित त्वःतिपिं उपिं मिसातय्गु नुगः गजागु जुइ ! उपिं मिसात तःसकं छाःगु नुगः दुपिं राक्षसथें च्वपिं जुइ गुपिसं भातपिं दुःखी जुया च्वंबले थःपिं सुखी जुया च्वने मास्ति वयेकी ।”

“सिबिपिनि राष्ट्रवर्धन महाराज पिहाँ वनेवं जि नं वलिसे ल्यूल्ह वने । व जिगु सकतां कामना पूर्वका बिइम्ह खः ।”

“तमब्रवि महाराजा, मदिं सब्बङ्गसोभनं ।

इमे ते दहरा पुत्ता, जाली कण्हाजिना चुभो ।

निक्खिष्प लवखणे गच्छ, मयं ते पोसयामसेति” ॥

“महाराजं उम्ह सर्वाङ्ग शोभन माद्रीयात धाल – थुपिं जाली व कृष्णाजिना छंम्ह सन्तान खः । हे शुभ लक्षणे ! थुमित थन हे त्वःता थकि । जिमिसं थुमिगु पालन पोषण याना तये ।”

“तमब्रवि राजपुत्री, मदी सब्बङ्गसोभना ।
पिया मे पुत्तका देव, जाली कण्हाजिना चुभो ।
त्यम्हं तत्थ रमेस्सन्ति, अरञ्जे जीवसोकिन’न्ति” ॥

“सर्वाङ्ग शोभना राजपुत्री माद्री वयात विन्ति यात - ‘देव ! जाली व कृष्णाजिना निम्हं जित प्राण सिबे यःपिं सन्तान खः । थुपिं निम्हसिनं जंगलय् जिमित शोक मदय्का मनमिन याउँक तया बिइ ।”

“तमब्रवि महाराजा, सिवीनं रट्टवट्टनो ।
सालीनं ओदनं भुत्वा, सुचिं मंसूपसेचनं ।
रुक्खफलानि भुञ्जन्ता, कथं काहन्ति दारका ॥

“भुत्वा सतपले कंसे, सोवण्णे सतराजिके ।
रुक्खपत्तेसु भुञ्जन्ता, कथं काहन्ति दारका ॥

“कासियानि च धारेत्वा, खोमकोट्टुम्बरानि च ।
कुसचीरानि धारेन्ता, कथं काहन्ति दारका ॥

“वद्दाहि परियायित्वा, सिविकाय रथेन च ।
पत्तिका परिधावन्ता, कथं काहन्ति दारका ॥

“कूटागारे सयित्वान, निवाते फुसितग्गळे ।
सयन्ता रुक्खमूलस्मि, कथं काहन्ति दारका ॥

“पल्लङ्केसु सयित्वान, गोनके चित्तसन्थते ।
सयन्ता तिणसन्थारे, कथं काहन्ति दारका ॥

“गन्धकेन विलिम्पित्वा, अगरुचन्दनेन च ।
रजोजल्लानि धारेन्ता, कथं काहन्ति दारका ॥

“चामरमोरहन्थेहि, बीजितङ्गा सुखेधिता ।
फुट्टा डंसेहि मकसेहि, कथं काहन्ति दारका’ति” ॥

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन महाराजं वयात धाल - शाली जाया शुद्धगु ला दुगु जा नया च्वंपि आः सिमायागु ख्वाला, फलफुल, कण्डमूल आदि नया थुपिं मचातय्सं गथे याना जक च्वं च्वनिगु जुइ ?”

“वहःयागु व लुंयागु भुइ तया नया च्वंपिं थुपिं, आः लप्तेहलय् तया नये मालीबले थुपिं मचातय्सं गुकथं जक नया च्वं च्वनिगु जुइ ?”

“काशीयागु, खोमक व उदुम्बर वस्त्र धारण याना च्वं च्वपिं आः कुश वस्त्र कोडागु वसः पुना च्वने मालीबले थुपिं मचातय्सं गुकथं जक पुना च्वं च्वनिगु जुइ ?”

“पालकी व रथ वाहनय् च्वना जुया च्वंपिं आः न्यासि जुया व्वाय् वने मालीबले मचातय्सं गुकथं जक न्यासि वनिगु जुइ ?”

“बांलाक बन्दगु कूटागारयागु निवासस्थानय् दचना च्वंपिं आः सिमाया किचलय् दचने मालीपिं मचातय्सं गुकथं जक दचना च्वं च्वनिगु जुइ ?”

“तःहाकगु सँ दुगु विचित्र बुत्ता दुगु लासाय् दचना च्वं पिं आः घाँय्म्वःया लासाय् दचने मालीबले मचातय्सं गुकथं जक दचना च्वं च्वनिगु जुइ ?”

“अगरु व चन्दनयागु लेपं बुला च्वं पिं आः निभालं पुका जुइ मालिपिं मचातय्सं गुकथं जक जंगलया बुइका च्वं च्वने माःपिं जुया च्वनिगु जुइ ?”

“गुपिनिगु म्ह्य् च्वामोलं गाय्का अथवा म्ह्य्खा पां गाय्का सुखपूर्वक च्वना च्वं पिं आः जंगलय् भुजिं, पति आदिं न्याका च्वने मालीबले मचातय्सं गुकथं जक सह याना च्वं च्वनिगु जुइ ?”

थुकथं इपिलिसे खँलाबल्हा याना च्वच्चं चा फ्वचाल । चा फ्वचायेवं निभा लुया वल । बोधिसत्त्वया नितिं प्यम्ह सिन्धव सलत जोते याना तःगु बांलाक समाये याना तःगु रथ हया लाय्कु धवाखा न्ह्योने दिके हल । माद्री माजु बाजुपितं प्रणाम यात अले मेपिं मिसापिंके बिदा कया इमित स्वया थःम्ह निम्ह मचातय्त कया वेस्सन्तरया सिबे नं न्ह्यो रथय् वना च्वंवन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तमब्रवि राजपुत्ती, मही सब्बङ्गसोभना ।
मा देव परिदेवेसि, मा च त्वं विमनो अहु ।
यथा मयं भविस्साम, तथा हेस्सन्ति दारका ॥

“इदं वत्तान पक्कामि, मही सब्बङ्गसोभना ।
सिविमग्गेन अन्वेसि, पुत्ते आदाय लक्खणा’ति” ॥

“सर्वाङ्ग शोभना माद्री राजपुत्री बाजुम्हसित विन्ति यात - देव ! छपिं ख्वया बिज्याये म्वाः, छपिनिगु मनयात नं स्यंका बिज्याये म्वाः । गथे जिमिसं छु नयेगु खः व हे नके त्वंके याना तये । जिमिसं छु पुनेगु खः व हे थुपिं मचातय्त नं पुंका तये । छुं गुगु प्रकारयागु दुःख मजुइक लहिना तये ।”

“थुलि धया सर्वाङ्ग शोभना सुलक्षणा माद्री काय्म्हचाय्पितं व्वना सिवि जुजुयागु हे लंपुं वन ।”

“ततो वेस्सन्तरो राजा, दानं दत्तवान खत्तियो ।
पितु मातु च वन्दित्वा, कत्वा च नं पदक्खिणं ॥

“चतुवाहिं रथं युत्तं, सीधमारुह सन्दनं ।
आदाय पुत्तदारज्व, वड्ढं पायासि पब्बत’न्ति” ॥

“अर्नलि उम्ह क्षत्रिय वेस्सन्तर जुजुं दान बिया, मांबौपितं वन्दना व जवं प्रदक्षिणा याना प्यम्ह सलत जोते याना तःगु रथय् थः परिवारपिं तथा याकनं च्वना कला व काय्म्हचाय्पिं नापं वड्ढ पर्वतपाखे स्वया वन ।”

“ततो वेस्सन्तरो राजा, येनासि बहुको जनो ।
आमन्त खो तं गच्छाम, अरोगा होन्तु जातयो’ति” ॥

“अर्नलि वेस्सन्तर जुजुं यक्व मनूत मुना च्वंथासय् वना धाल - छलपोलपिनिगु अनुज्ञा कया वना च्वना । जिमि देशवासी जनता सुखी जुइमा ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं सकल जनतापितं रोग मदय्क अप्रमादी जुया, दानादि पुण्य याना च्वं धका उपदेश बिल । थुकथं उपदेश बिया च्वंगु इलय् बोधिसत्त्वया मांम्हं तिसात सहित न्हेगू रत्न जाय्क दुगु न्हेगू गाडा वसपोलया निखेसनं छ्वया ‘जिमि काय् दानशीलम्ह खः, दान व्यु’ धका छ्वया हल । वेस्सन्तरं

नं थःगु म्ह्य् च्वंगु तिसात त्वया याचकपिंत भिंच्याकोतक दान बिल अले लिपा बाकी दनिगु दक्व धन सुच्चुक दान बिया बिल । व नगरं पिहाँ वना च्वंबले हानं छको नगर चाःहिला स्वयेगु मती लुल । वयागु संकल्प अनुसारं गुगु थासय् रथ दिका तःगु खः उगु थाय्या पृथ्वी तज्याना भूमि (भाग) चाःहिला नगरपाखे रथ स्वया च्वं च्वन । बोधिसत्त्वं मांबौपिनिगु निवासस्थान स्वत । वयागु करुणायागु प्रभावं पृथ्वी कम्पन आदि जुल । उकिं धया तःगु दु -

“निक्खमित्त्वान नगरा, निवत्तित्वा विलोकिते ।
तदापि पथवी कम्पि, सिनेरुवनवटंसका’ति” ॥

“नगरं पिहाँ वया दिना स्वःबले उगु इलय् नं सुमेरु शीर्षाभरण दुगु पृथ्वी कम्प जुल ।”^{२५}

ध्व दानया प्रभावं प्यकोगु भू कम्प जूगु जुल ।

थःमहं स्वयं स्वयेधुंका माद्रीयात नं क्यनेया नितिं गाथा धाल -

“इद्ध महि निसामेहि, रम्मरूपं व दिस्सति ।
आवासं सिविसेट्ठस्स, पेत्तिकं भवनं ममा’ति” ॥

“माद्री ! छं छको नं स्व । सिवि श्रेष्ठयागु निवासस्थान जिमिगु पैत्रिक भवन न्ह्याइपुसे च्वंक खने दया च्वन ।”

थुकथं बोधिसत्त्वं थःलिसें तुं बूपिं ख्वीद्वल अमात्यपिंत व मेपिं जनतायात खन अले इमित “छिपिं वये म्वाल” धया गन । हानं रथ न्ह्याके यंका धाल - “भद्रे ! यदि ल्यूनं पवं वया च्वंपिं सुं खंसा होश या ।” वं नं स्वस्वं वना च्वन । वयागु न्हेसः महादानय् गुलिं गुलिं ब्राह्मणत थ्यंके मफुपिं नं दुगु जुया च्वन । थजापिं प्यम्ह ब्राह्मणपिंसं नगरय् वया न्यंवल - “जुजु गन दु ?” लिसः वल - “दान बिया वने धुंकल ।” अले इमिसं न्यन - “छुं ज्वना वंगु दुला ?” लिसः वल - “रथय् च्वना वन ।” इमिसं वयाके सलत फवनेगु मनं तुना वया ल्यूलू वन । माद्री नं इपिं वःगु खंबले धाल - “देव ! याचकत वया च्वंगु दु ।” बोधिसत्त्वं रथ दिकल । प्यम्ह सलत फवंवल । बोधिसत्त्वं इमित प्यम्हं सलत रथं फ्यना दान बिया छवत ।

शुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं ब्राह्मणा अन्वगमुं, ते नं अस्से अयाचिसुं ।
याचितो पटिपादेसि, चतुन्नं चतुरो हये’ति” ॥

“उपिं ब्राह्मणपिं ल्यूलू वन । इमिसं वयाके सलत फवन । फवनेवं वं प्यम्हसितं प्यम्ह सतल बिया छवत ।”

सलत बिया छवयेधुंका रथया आसिं (धूर) आकाशय् थातं च्वं च्वन । ब्राह्मणपिं वनेसाथं प्यम्ह देवपुत्रपिं ह्याउपिं मृगतय्गु भेष कया वया रथया धूरयात साला यंकल । बोधिसत्त्वं थुपिं देवपुत्रपिं धका सिइका थ्व गाथा धाल -

“इद्ध महि निसामेहि, चित्तरूपं व दिस्सति ।
मिगरोहिच्चवण्णेन, दक्खिणस्सा वहन्ति म’न्ति” ॥

“माद्री ! ह्याउँपिं मृगतयूगु रूपय् (देवपुत्रपिं) बांलासे च्वंक खने दया च्वन, अले इमिसं जित चतुरपिं सलतयसंथे साला यंका च्वन ।”

थुकथं यंका च्वंबले हानं छम्ह ब्राह्मण वया रथ फ्वंवल । बोधिसत्त्वं थः मिसा व मस्तयूत क्वकया वयात रथ दान बिया छूवत । रथ दान बिइवं देवपुत्रपिं अन्तर्धान जुया वन ।

रथ ब्यूगु खँ प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“अथेत्थ पञ्चमो आगा, सो तं रथमयाचथ ।

तस्स तं याचितोदासि, न चस्सुपहतो मनो ॥

“ततो वेस्सन्तरो राजा, ओरोपेत्वा सकं जनं ।

अस्सासयि अस्सरथं, ब्राह्मणस्स धनेसिनो’ति” ॥

“अनंलि छम्ह न्याम्हम्ह ब्राह्मण वल अले वं वयाके रथ फ्वन । वं फ्वनेवं वयात रथ दान बिया छूवत । अले वं थःगु मन मस्यंकु । अनंलि वेस्सन्तरं थः मनूतयूत क्वकया धन माःवम्ह ब्राह्मणयात आश्वस्त याना खुसी याना बिल ।”

अनंलि इपिं सकलें न्यासि हे वन । बोधिसत्त्वं माद्रीयात धाल -

“त्वं मदि कण्हं गण्हाहि, लहु एसा कनिट्टिका ।

अहं जालिं गहेस्सामि, गरुको भातिको हि सो’ति” ॥

“माद्री ! कृष्णाजिना मचा तिति, याउँसे च्वं । छं वयात बु । वया दाइ जाली तःधि । जिं वयात बुया यंके ।”

थुलि धया निम्हसिनं निम्ह मचात बुया यंकल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“राजा कुमारमादाय, राजपुत्री च दारिकं ।

सम्मोदमाना पक्कामुं, अञ्जमञ्जं पियंवदा’ति” ॥

“जुजुं कुमारयात काल अले राजपुत्री कुमारिकायात । अले निम्हं थवंथवय् न्ह्याइपुक खँ ल्हाल्हां वन ।”

दान काण्ड क्वचाल ।

लैय् वना च्वंबले इमिसं लैय् वया च्वंपिं मनूतयूके “वङ्क पर्वत गुखे दु” धका न्यनिगु जुया च्वन । उकिं धया तःगु दु -

“यदि केचि मनुजा एन्ति, अनुमग्गे पटिपथे ।

मगं ते पटिपुच्छाम, ‘कुहिं वङ्कतपब्बतो’ ॥

“ते तत्थ अम्हे पस्सित्वा, कलुनं परिदेवयुं ।

दुक्खं ते पटिवेदेन्ति, दूरे वङ्कतपब्बतो’ति” ॥

“यदि उखें सुं मनूत वःगु खने दत धाःसा इमिके वङ्क पर्वत गन दु धका न्यनेगु यात । जिमित खना नुगः मछिंका करुणा तया दुःखी जुइ अले दुःख ताय्का धाइ ‘वङ्क पर्वत जुलसा यक्व तापानि’ ।”

अबले लीया निखेसनं फल ज्वाय् ज्वाय् सःगु सिमात खना मचात नये पित्याना ख्वइगु जुया च्वन । बोधिसत्त्वया प्रतापं फल सःगु सिमा थथःम्हं क्वच्छुना कुहाँ वया ल्हातं न्त्याये दय्क वल । अले बोधिसत्त्व उकी च्वंगु फल खाना इमित बिइगु जुया च्वन । थ्व खना माद्री आश्चर्य प्रकट यात । उकिं धया तःगु दु -

“यदि पस्सन्ति पवने, दारका फलिने दुमे ।
तेसं फलानं हेतुम्हि, उपरोदन्ति दारका ॥

“रोदन्ते दारके दिस्वा, उब्बिद्धा विपुला दुमा ।
सयमेवोनमित्वान, उपगच्छन्ति दारके ॥

“इदं अच्छेरकं दिस्वा, अब्भुतं लोमहंसनं ।
साधुकारं पवत्तेसि, मदी सब्बङ्गसोभना ॥

“अच्छेरं वत लोकस्सिं, अब्भुतं लोमहंसनं ।
वेस्सन्तरस्स तेजेन, सयमेवोनता दुमा’ति” ॥

“यदि मचात बनय् फल सःगु सिमात खन धाःसा मचातय्सं उगु फलया नितिं ख्वइगु जुया च्वन ।”

“मचात ख्वःगु खना उद्विग्न चित्त जूपिं सिमात थथःम्हं गजब जुइक क्वच्छुना मस्तय्गु लिक्क वइगु जुया च्वन ।”

“धुगु अद्भुत रोमाञ्चित घटना खना सर्वाङ्ग शोभन माद्री साधुकार बिल ।”

“लोकय् रोमाञ्चित याना बिइगु अद्भुत आश्चर्य घटनात खः - वेस्सन्तरया प्रतापं सिमात थथःम्हं हे क्वःछुना कुहाँ वइगु ।”

जेतुत्तर नगरं स्वर्ण गिरिताल धयागु पर्वत न्यागू योजन दु, अनं कोन्तिमार नदी न्यागू योजन दु । अनं आरज्जर (अञ्चर) गिरि धयागु पर्वत न्यागू योजन दु । अनं दुर्निविष्ट ब्राह्मण गां न्यागू योजन दु । अनं (वेस्सन्तरया पाजुपिनिगु देश) मातुल नगर भिगू योजन दु । थुकथं उगु लं जेतुत्तर नगरं स्वीगू योजन दुगु जुया च्वन । देवतापिसं उगु लं पतिहाकः याना बिल । छन्हूं हे इपिं मातुल नगरय् थ्यंकः वन । उकिं धया तःगु दु -

“सद्धिपिसु पथं यक्खा, अनुकम्पाय दारके ।
निक्खन्तदिवसेनेव, चेतरेडुं उपागमु’न्ति” ॥

“देवतापिसं मस्तयत् अनुकम्पा (दया) तया लं चिहाकः याना बिल । इपिं पिहाँ वं खुन्हु हे (वेस्सन्तरया पाजुपिनिगु देश) चेत राष्ट्रय् थ्यंकः वन ।”^{२६}

न्यासि ववं जेतुत्तर नगरं जलपानया इलय् पिहाँ वया सन्ध्याई जुइ त्यय्का चेत राष्ट्रया मातुल (पाजुपिनिगु) नगरय् थ्यंकः वल ।

धुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते गन्त्वा दीघमद्धानं, चेतरेडुं उपागमुं ।
इद्धं फीतं जनपदं, बहुमंससुरोदन’न्ति” ॥

“यक्व तापाक न्यासि वया इपिं चेत राष्ट्रय् थ्यंकः वलः । थुगु जनपद ला, अय्लाः, व जा तःमिगु थाय् खः ।”

उगु इलय् मातुल (पाजुपिनि) नगरय् ख्वीद्वल क्षत्रियपिं दुगु जुया च्वन । बोधिसत्त्व नगरय् दुहाँ मवंसे नगर ध्वाखाया लिक्क च्वंगु सतलय् च्वं च्वन । अनंलि माद्री बोधिसत्त्वया तुती धू थाथा याना तुति हुया वयागु तुती तिया बिल । अले बोधिसत्त्व थ्यंकः वःगु खँ सिइके बिइया नितिं माद्री सतलं पिहाँ वया वयागु न्ह्योने खने दय्क च्वं च्वन । अले अन नगरय् दुहाँ पिहाँ जूपिं मिसातय्सं माद्रीयात खना वयात भूवल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“चेतियो परिवारिसु, दिस्वा लक्खणमागतं ।

सुखुमाली वत अय्या, पत्तिका परिधावति ॥

“वय्हाहि परियायित्वा, सिविकाय रथेन च ।

साज्ज मद्दी अरञ्जस्मिं, पत्तिका परिधावति” ॥

“उम्ह शुभलक्षणम्ह माद्रीयात वःगु खना चेतिययापिं मिसातय्सं भूवल । अले धाल - थुम्ह सुकुमारी न्यासि वया च्वन । गुम्ह क्षत्रियनी पालकी च्वना वइम्ह उम्ह माद्री जंगलं न्यासि वया ब्वाय् वया च्वन ।”

जनतां माद्री, वेस्सन्तर व इमि मस्तय्त्त हाना मदय्क वया च्वंगु खना जुजुयात खबर ब्यूवन । ख्वीद्वः जुजुपिं ख्वख्वं हाहां वयाथाय् थ्यंकः वल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं दिस्वा चेतपामोक्खा, रोदमाना उपागमुं ।

कच्चि नु देव कुसलं, कच्चि देव अनामयं ।

कच्चि पिता अरोगो ते, सिवीनञ्च अनामयं ॥

“थ्व खना चेत (जनपद) या प्रमुखपिं जुजुखल ख्वख्वं वया न्यंवल - देव ! कुशल ला जू मखुला ? देव ! म्ह फु जू मखुला ? देव ! छपिनि बौया म्ह फु जू मखुला ? अले सिवियापिं जनता नं सकुशल जू मखुला ?”

“को ते बलं महाराज, को नु ते रथमण्डलं ।

अनस्सको अरथको, दीघमद्धानमागतो ।

कच्चाभित्तेहि पकतो, अनुप्पत्तोसिमं दिस’न्ति” ॥

“महाराज ! छपिनि सेना गन दु ? छपिनिगु रथ गन तथा बिज्यानागु दु ? छु छपिं सलम्हय् मच्चवंसे, रथय् मच्चवंसे तापाक न्यासि बिज्यानागु ला ? छु शत्रुतय्सं त्याकूगुलिं थुखेपाखे बिज्यानागु ला ?”

अनंलि बोधिसत्त्वं उपिं जुजुपित थःपिं थ्यंकः वयागु खँ कनेया नितिं धाल -

“कुसलञ्चेव मे सम्मा, अथो सम्मा अनामयं ।

अथो पिता अरोगो मे, सिवीनञ्च अनामयं ॥

“अहज्जि कुञ्जरं दज्जं, ईसादन्तं उरुद्धवं ।

खेत्तञ्जुं सब्बयुद्धानं, सब्बसेतं गजुत्तमं ॥

“पण्डुकम्बलसञ्छन्नं, पभिन्नं सत्तुमद्दनं ।
 दन्ति सवालबीजनिं, सेतं केलाससादिसं ॥
 “ससेतच्छत्तं सउपाधेय्यं, साथब्बनं सहत्थिपं ।
 अग्गयानं राजवाहिं, ब्राह्मणानं अदासहं ॥
 “तस्मिं मे सिवयो कुद्धा, पिता चुपहतोमनो ।
 अवरुद्धसि मं राजा, वड्डं गच्छामि पब्बतं ।
 ओकासं सम्मा जानाथ, वने यत्थ वसामसे’ति” ॥

“पासापिं ! जित सकुशल जू । पासापिं ! जि म्ह फु । जिमि बौया नं म्ह फु । अले सिवि जनता नं सकुशल जू ।”

“जिं तःधिकम्ह, तःहाकगु दन्त दुम्ह, सकतां युद्धक्षेत्रया बारे स्यूम्ह, म्ह छम्हं तुयुम्ह श्रेष्ठ कुञ्जर किसि दान बिया छ्वया । उम्ह किसियात पाण्डुवर्णगु कम्बलं भुना तःम्ह खः, वयागु छ्वचनय् मद पिहाँ वया च्वंगु दुम्ह, शत्रुतयत् मर्दन याना बिडम्ह, अले तःपुगु दन्त दुम्ह, तःफागु न्हाय्पं दुम्ह अले कैलाश पर्वतथे तुयुम्ह खः ।”

“जिं श्वेतछत्रसहित, गद्दीसहित, हस्ति चिकित्सकपिसहित अले किसिमागःतसहित जुजुयाम्ह श्रेष्ठम्ह वाहन ब्राह्मणपिंत दान बिया छ्वया ।”

“उकिं याना सिवियापिं जनता तंम्बल अले पिता महाराजया मन नं जि खना स्यन । पिता महाराज जिगु विरुद्ध जुया बिज्यात । जि वड्ड पर्वत वने धका वयापिं खः । छ्विमिसं वड्ड पर्वत स्यूला, क्यना बिज्याये फुला ? पासापिं ! जंगलय् जिपिं च्वनेत अनुमति बिया बिज्याहूँ ।”

उपिं जुजुपिसं धाल -

“स्वागतं ते महाराज, अथो ते अदुरागतं ।
 इस्सरोसि अनुप्पत्तो, यं इधत्थि पवेदय ॥

“साकं भिसं मधुं मंसं, सुद्धं सालीनमोदनं ।
 परिभुज्ज महाराज, पाहुनो नोसि आगतो’ति” ॥

“महाराज ! छ्विनिगु स्वागत दु । छ्विं बिज्यागु बां हे लात । छ्विं जिमि ईश्वर (स्वामी) खः । छ्वं आज्ञा जुया बिज्याये माःगु दःसा आज्ञा जुया बिज्याहूँ ।”

“हे महाराज ! छ्विं जिमि अतिथि जुया बिज्यागु जुल । वाउँचा, हि सकि दहँ (भिस), कस्ति, ला व शुद्धगु शाली जा भपा बिज्याहूँ ।”

वेस्सन्तरं लिसः बिल -

“पटिग्गहितं यं दिन्नं, सब्बस्स अग्घियं कतं ।
 अवरुद्धसि मं राजा, वड्डं गच्छामि पब्बतं ।
 ओकासं सम्मा जानाथ, वने यत्थ वसामसे’ति” ॥

“छ्वलपोलपिसं बिया बिज्यागु जिं स्वीकार याना । छ्वलपोलपिं सकसिनं जिगु आपालं उपकार याना बिज्यात । परन्तु जुजु जिगु विरुद्ध दु । जि वड्ड पर्वतय् वने त्यनाम्ह खः । अन जिपिं च्वनेया नितिं थाय् छ्वगू क्यना ब्यु ।”

उपिं राजगणपिसं धाल -

“इधेव ताव अच्छस्सु, चेतरेट्टे रथेसभ ।
याव चेता गमिस्सन्ति, रज्जो सन्तिक याचितुं ॥

“निज्जापेतुं महाराजं, सिवीनं रट्टवट्टनं ।
तं तं चेता पुरक्खत्वा, पतीता लद्धपच्चया ।
परिवारेत्वान गच्छन्ति, एवं जानाहि खत्तिया’ति” ॥

“हे रथेसभ ! उबलेतक थन थुगु चेतिय राष्ट्रय् हे च्वना बिज्याहुं, थुपिं मनूतय्सं सिविपिनि राष्ट्रवर्धन महाराजयात प्रार्थना याइ अले छपिनिगु निर्दोषता प्रकट यायेया नितिं वनी ।”

“हे क्षत्रिय ! छपिसं थ्व खं सिइका बिज्याहुं, थुमिसं छपित प्रतिष्ठा व प्रसन्नतापूर्वक न्ह्योने न्ह्योने तया ब्वना यंकी ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“मा वो रुच्चित्थ गमनं, रज्जो सन्तिक याचितुं ।
निज्जापेतुं महाराजं, राजापि तत्थ निस्सरो ॥

“अच्चुग्गता हि सिवयो, बलग्गा नेगमा च ये ।
ते विथंसेतुमिच्छन्ति, राजानं मम कारणा’ति” ॥

“जित जुजुं पितना हःगु मखु । जनतां पितना हःगु खः । छलपोलपिसं जुजुयात प्रार्थना याना अले महाराजयात जिगु निर्दोषता प्रमाणित याःवनेगु संकल्प याना बिज्याये मते । अन जुजुया ल्हातय् अधिकार मदु । अन सिवि जनपदवासीपिं, सेनापिं व निगमवासीपिं जनता अत्यन्त क्रुद्ध जुया च्वंगु दु । इमिसं जिगु कारणं जुजुयात निष्कासन यायेत स्वया च्वंगु दु ।”

उपिं जुजुपिसं धाल -

“सचे एसा पवत्तेत्थ, रट्टस्मिं रट्टवट्टन ।
इधेव रज्जं कारेहि, चेतैहि परिवारितो ॥

“इद्धं फीतज्विदं रट्टं, इद्धो जनपदो महा ।
मतिं करोहि त्वं देव, रज्जस्स मनुसासितु’न्ति” ॥

“हे राष्ट्रवर्धन ! यदि उगु राष्ट्रया थजागु समाचार दःसा चेतिय जनताया दथुइ च्वना छपिसं थन हे राज्य याना बिज्याहुं । थुगु राष्ट्र व थुगु महाजनपद समृद्ध जू । हे देव ! छपिसं थन हे राज्ययागु अनुशासन यायेगु संकल्प याना बिज्याहुं ।”

वेस्सन्तरं लिसः बिल -

“न मे छन्दो मति अत्थि, रज्जस्स अनुसासितुं ।
पब्बाजितस्स रट्टस्सा, चेतपुत्ता सुणाथ मे ॥

“अतुट्टा सिवयो आसुं, बलग्गा नेगमा च ये ।
पब्बाजितस्स रट्टस्सा, चेता रज्जेभिसेचयुं ॥

“असम्मोदियम्मि वो अस्स, अच्चन्तं मम कारणा ।
सिवीहि भण्डनं चापि, विग्गहो मे न रुच्चति ॥

“अथस्स भण्डनं घोरं, सम्पहारो अनप्पको ।
एकस्स कारणा मय्हं, हिंसेय्य बहुको जनो ॥

“पटिग्गहितं यं दित्रं, सब्बस्स अग्घियं कतं ।
अवरुद्धसि मं राजा, वड्डं गच्छामि पब्बतं ।
ओकासं सम्मा जानाथ, वने यत्थ वसामसे’ति” ॥

“हे चेतियपुत्रपिं ! न्यना बिज्याहूँ । जि राष्ट्रं पितना हःम्ह खः । जित राज्ययागु अनुशासन यायेगु इच्छा मदु ।”

“चेतिय जनतां देशं पितना हःम्हसित जुजु दयकल धका न्यना सिवि जनपदवासी, सेना व निगमवासी जनता असन्तुष्ट जुइ फु ।”

“जिगु कारणं मैत्री सम्बन्ध स्यने फु । सिविपिं जनतालिसे ल्वाना च्वनेगु जित यःता मजू ।”

“थथे जुइवं आपालं ल्वापु जुइफु, युद्ध जुइफु । जि छम्हसियागु कारणय् निगू देशय् च्वीपिं जनतात विनाश जुइफु ।”

“छलपोलपिसं बिया बिज्यागु सकतां जिं स्वीकार यानागु जुल । छलपोलपिसं जित आपालं उपकार याना बिज्यात । परन्तु जुजु जिगु विरुद्धय् दु । जि वड्ड पर्वतय् च्वंवने । बरु अन जिपिं च्वनेया नितिं योग्यगु थाय् छगू ब्यवस्था याना बिज्याहूँ ।”

थुकथं अनेक कथं आग्रह यात नं बोधिसत्त्वं राज्य कायेगु इच्छा मयाः । उपिं जुजुपिसं महासत्त्वयात आपालं हना बना तथा सत्कार यात । वेस्सन्तर जुलसा नगरय् दुने दुहाँ वनेगु इच्छा मयाः । अले इमिसं अनसं तुं छथाय् सतलय् बांलाक छायापिया, पालं खुया, महाशयनासन लाया प्यखेरं पाले पहरा तथा बिल । छन्हु छचा व इमिगु पहराय् सतलय् च्वना कन्हेखुन्हु सुथन्हापनं थीथी प्रकारयागु सासाःगु भिमिगु भोजन नया उपिं जुजुपिं छचालं तथा पिहाँ वल । ख्वीद्वल क्षत्रियपिं भिन्त्यागू योजन तक वलिसे वया तःवल । अन जंगलया सिथय् दना इमिसं अनं उखेया भिन्त्यागू योजन लपुया खँ कना धाल -

“तग्घ ते मयमक्खाम, यथापि कुसला तथा ।
राजिसी यत्थ सम्मन्ति, आहुतग्गी समाहिता ॥

“एस सेलो महाराज, पब्बतो गन्धमादनो ।
यत्थ त्वं सह पुत्तेहि, सह भरियाय चच्छसि ॥

“तं चेता अनुसासिसु, अस्सुनेत्ता रुदंमुखा ।
इतो गच्छ महाराज, उजुं येनुत्तरामुखो ॥

“अथ दक्खिसि भदन्ते, वेपुल्लं नाम पब्बतं ।
नानादुमगणाकिण्णं, सीतच्छायं मनोरमं ॥

“तमतिक्कम्म भदन्ते, अथ दक्खिसि आपगं ।
नदिं केतुमतिं नाम, गम्भीरं गिरिगव्भरं ॥

“पुथुलोममच्छाकिण्णं, सुपतित्थं महोदकं ।
तत्थ न्हत्वा पिवित्वा च, अस्सासेत्वा सपुत्तके ॥

“अथ दक्खिसि भदन्ते, निग्रोधं मधुपिप्फलं ।
रम्मके सिखरे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ॥

“अथ दक्खिसि भदन्ते, नालिकं नाम पब्बतं ।
नानादिजगणाकिण्णं, सेलं किम्पुरिसायुतं ॥

“तस्स उत्तरपुब्बेन, मुचलिन्दो नाम सो सरो ।
पुण्डरीकेहि सञ्छन्नो, सेतसोगन्धिकेहि च ॥

“सो वनं मेघसङ्कासं, धुवं हरितसद्वलं ।
सीहोवामिसपेक्खीव, वनसण्डं विगाहय ।
पुप्फरुक्खेहि सञ्छन्नं, फलरुक्खेहि चूभयं ॥

“तत्थ बिन्दुस्सरा वग्गू, नानावण्णा बहू दिजा ।
कूजन्तमुपकूजन्ति, उतुसंपुप्फिते दुमे ॥

“गन्त्वा गिरिविदुग्गानं, नदीनं पभवानि च ।
सो दक्खिसि पोक्खरणिं, करञ्जककुधायुतं ॥

“पुथुलोममच्छाकिण्णं, सुपतित्थं महोदकं ।
समञ्चं चतुरंसञ्च, सादुं अष्पटिगन्धियं ॥

“तस्सा उत्तरपुब्बेन, पण्णसालं अमापय ।
पण्णसालं अमापेत्वा, उञ्छाचरियाय ईहथा'ति” ॥

“का, जिमिसं स्यूकथं छपिं, राज्य त्वःता वःम्ह जुजुं ध्यानय् च्वनेत, अग्नि होत्री जुयेत राजर्षिं गन च्वनेगु धयागु खँ कनेधुन ।”

“महाराज ! गन्धमादन पर्वत धयागु धनया थासय् छपिं थः मस्त व कलासहित च्वना बिज्याहूँ ।”

“इमिसं ख्वख्वं मिखाय् ख्वबिं जाय्का वयात धाल - महाराज ! थनं तप्यंक उत्तर स्वया बिज्याहूँ ।”

“अन छपिनि भिं जुइमा, छपिसं थीथी सिमात ग्वा ग्वा दुगु, सिचुगु किचः दुथाय्, न्ह्याइपूगु वेपुल्य पर्वततयूत स्वया बिज्याहूँ ।”

“छपिनि भिं जुइमा, अनं उखे छपिसं केतुमति धयागु नदी खना बिज्याइ - थुगु नदी तःजा जू अले (उगु नदी) पर्वतं पिहाँ वया च्वंगु खः ।”

“अन आपालं थरीयापिं न्याँत पुचः पुचः दुगु, सुतीर्थ जुया च्वंगु, यक्व लः दुगु नदी वना मोल्हुया लः त्वना मस्तसहित आश्वस्त जुया बिज्याहूँ ।”

“अन छपिनि भिंनेमा, छपिसं न्ह्याइपुसे च्वंगु पहाडया च्वकाय् बुया वःगु न्ह्याइपूगु सिचुगु किचः दुगु निग्रोध (सिमा) यात खनी, अन सासाःगु फल सया च्वंगु दइ ।”

“अले छपिनि भिंनेमा, छपिसं थीथी प्रकारयापिं भंगःपच्छित ग्वा ग्वा दुगु नालिक धयागु ल्वहँयागु पर्वत खनी, अन किन्नरत च्वं च्वंगु दइ ।”

“अनं उखे उत्तर-पूर्व मुचलिन्द धयागु दह दइ, अन न्याता प्रकारयागु तुयुगु बास वःगु पलेस्वाँ ह्वया च्वंगु दइ ।”

“अन सुपाँय्थें न्ह्याबलें वचुसे च्वंगु वन दइ अन स्वाँ ह्वया च्वंगु व फल सया च्वंगु दइ । छपिं शिकार माःवनिम्ह सिंहथें जुया उगु बनय् निर्भीक जुया बिज्याहूँ ।”

“अनं थीथी प्रकारयापिं आपालं आपाः मधुर स्वरं हालिपिं भंगःपंछित दइ । इमिसं ऋतु अनुकूल स्वाँ ह्वया च्वंगु बनय् च्वना भंगःपंछित कुञ्जन (हालेगु) व प्रति कुञ्जन (लिसलय् लिथ्वय्क हालेगु) याना च्वंगु न्यने दइ । छपिं शिकार माःवनिम्ह सिंहथें जुया उगु बनय् निर्भीक जुया बिज्याहूँ ।”

“मनू छम्ह जक वने ज्यूगु बेबेक्वगु यःबुलें वने माःगु जुया वङ्क धाःगु खः । थ्व वङ्क पर्वतं क्वबा वया च्वंगु भरना नदी छिना वनेवं करञ्ज व ककुध धयागु दह (पुखू) खने दया वइ । थ्व पुखुली लः यच्चे च्वं, तःजा जू । तःधिकपिं न्यात न्ह्याइपुक उखें थुखें जुया च्वनी । लः यक्व दया जमिन माथं वं, प्यंकु लाः, लखय् गन्ध मदु, लःया स्वाद दु ।”

“अनं उत्तरपूर्वय् पर्णशाला दय्का बिज्याहूँ अले निर्भीकरूपं अप्रमादपूर्वक च्वना फलफुल भपा बिज्याना जीविका हना बिज्याहूँ ।”

अनंलि उपिं जुजुपिसं वयात भिंन्यागु योजनया लैपु कना लिहाँ वन । वेस्सन्तरयात लैय् छुं पंगल मवयेमा, अले सुं शत्रुं मौका मकायेमा धका बिचाः याना तःसकं चलाखम्ह तालिम दुम्ह चेतपुत्र (ब्याधा) यात पाः तया वयात थन जंगलय् वइपिं मनूतय्त बांलाक परीक्षा याना च्वं धका स्वकेत पाः तया थकल । अले इपिं थथःगु छेंय् लिहाँ वन । थः मिसा व मस्त ब्वना वेस्सन्तर नं गन्धमादन पर्वतय् थ्यंकः वन । उखुन्हुया दिनय् व अन हे च्वन । अनंलि तःजागु वेपुल (वेपुल्य) पर्वतया किचलय् उत्तरपाखे स्वया केतुमती नदीया सिथय् च्वना वनचरं बिया हःगु ला नल । अले व लै कयं वःम्हसित छ्यनय् छुइगु लुँस्वाँ तिसा बिल । अले अन इमिसं मोल्हुत, लः त्वन, अले त्यान्हु लंकल अले खुसि छिना वना सानु पर्वतया च्वकाय् च्वंगु निगोधया किचलय् पलख आराम कया उकिया फल नल । अनं दना वना नालिक धयागु पर्वतय् च्वकाय् च्वंगु निगोधया किचलय् पलख आराम कया उकिया फल नल । अनं दना वना नालिक धयागु पर्वतय् थ्यंकः वन । अनं त्वःता मुचलिन्द धयागु दहया सिथं सिथं पूर्व व उत्तर कुंपाखे यःबुलेंचां वना घनघोरगु बनय् थ्यंकः वन । अनं नं पुला वना पहाड, पर्वत, नदी नाला पुला वना प्यंकुलागु यइपुसे च्वंगु बांलागु पुखू सिथय् थ्यंक वन ।

उगु इलय् देवराज शकं ध्यान तया स्वःबले बोधिसत्त्वं हिमालयय् दुहाँ वने धुंकल धयागु खँ सिइकल । वयात च्वनेत थाय् माल । वं विश्वकर्मायात सःता ज्या ब्वल - “तात ! छ वना वङ्क पर्वतया दुने न्ह्याइपूगु थासय् आश्रम दय्का वा ।” वं अन वना निगू पर्णशाला दय्कल । चान्हे व न्हिनेया नितिं निगू (बिस्कं) चंक्रमण भूमि दय्कल । चंक्रमण भूमिया फुसय् थीथी प्रकारयागु स्वाँ ह्वया च्वंगु सिमात व केरामात पिना बिल । अले प्रव्रजितपितं मामाःगु सकतां परिष्कार वस्तुया ब्यवस्था याना अन “गुम्ह प्रव्रजित जुइ न्ह्याम्ह खः वं थुपिं का” धका आखः च्वया थकल । अले अमनुष्यपिं, भयानक ग्यानपूगु सः दुपिं जंगली जनावरत व भंगःपंछित तापाक चिइका व थःगु निवासस्थानय् तुं लिहाँ वन ।

बोधिसत्त्वं अन यःबुलेंचा खंबले थ्व (सुं) प्रव्रजितपिं च्वं च्वंगु थाय् जुइमा धका मती तल । वं माद्री व थः निम्ह मस्ततय्त आश्रमया लुखाक्वय् त्वःता थः याकचा आश्रमय् दुहाँ वन । वं अन च्वया तःगु आखः ब्वना स्वःबले शकं जिमित खंकल धका सिइका काल । वं पर्णशालाया लुखा चायका दुहाँ वन अले थःके च्वंगु खइग, धनुषबाण छुखे चिइका थःगु म्हय् च्वंगु वसः त्वःता ऋषिपिनिगु भेष धारण यात । अले

ल्हातं तुतां ज्वना, पर्णशालां पिहाँ वल अले चंक्रमण भूमि वना उखें थुखें चंक्रमण याना । “अहो ! सुख ! अहो ! सुख ! जित प्रव्रजित जीवन प्राप्त जुल” धका उदान वाक्य प्रकट यात । अनं लिपा प्रत्येकबुद्धथे च्वंक शान्तभावं मिसा व मस्तय्थाय् वल ।

माद्री बोधिसत्त्वया पाली भोपुया ख्वल । अले वेस्सन्तर नापं तुं आश्रमया सिमानाय् दुहाँ वना अन च्वंगु छगू पर्णशालाय् दुहाँ वना तपस्वीनीयागु भेष धारण यात । अनंलि काय्महचाय्पिंत नं तपस्वी कुमार, कुमारी दय्का बिल । प्यंमहं क्षत्रियपिं वड्ड पर्वतय् च्वं च्वन । अनंलि माद्री बोधिसत्त्वयाके वरदान फ्वन – “देव ! छपिं फलफुल माः बिज्याये म्वाः । जंगलय् विमज्यासे काय्महचाय्पिं नापं थन हे च्वना बिज्याहुँ । जिं फलमूल माला हये ।” अबलेनिसें व जंगलं फलमूल हया स्वमहसितं लहिना च्वन । बोधिसत्त्वं नं वरदान फ्वन – “माद्री ! आः भ्नीपिं प्रव्रजित जुयेधुन । मिसा धयाम्ह ब्रह्मचर्यया नितिं मल खः । आवंनिसें अकालय् जिथाय् गुबलें वये मते ।” वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । बोधिसत्त्वयागु मैत्रीया प्रतापं प्यखेरं स्वंगू स्वंगू योजनतक सकल जनावरत नं परस्परय् मैत्री चित्त दुपिं जुल ।

माद्रीदेवी नं सुथन्हापनं दना नयेगु त्वनेगु वस्तुत न्ह्योने तया, ख्वाः सिलेत लः व दतिवं हया बिइ अले आश्रमय् बै पुना, निमहं मस्तय्त् बौयाथाय् त्वःता, ढकि छपाः, अंकुस दुगु गल छपु व काकःचा छपु ज्वना बनय् वनेगु याना च्वन । अनं ढकि जाय्क फलमूल ज्वना सन्ध्या इलय् लिहाँ वइ अले फलमूल पर्णशालाय् तया थः स्वयं मोल्हु वनी, मस्तय्त् नं मोल्हुइकी । अले प्यमह क्षत्रियपिं पर्णशालाया लुखाय् च्वना फलमूल नइ । अले माद्री निमहं मस्तय्त् व्वना थःगु पर्णशालाय् च्वंवनी । थुकथं इपिं न्हेलातक व हे पर्वतय् च्वं च्वन ।

वनप्रवेश काण्ड क्वचाल ।

उगु इलय् कालिङ्ग राष्ट्रय् दुन्निविट्ट गामय् च्वनिमह जूजक धयाम्ह ब्राह्मण छमह दु । वं फ्वना फ्वना सच्छि कार्षापण (असर्पि) दां मुंकल । उकियात छगू ब्राह्मण परिवारय् नासो तया हानं धन माःवन । व वयेगुली लिबासेलि उगु परिवारया मनुखं ध्यबा खर्च यात । व लिहाँ वया ध्यबा लित काःवबले कार्षापण लित बिइ मफुगुलिं वं थःमह अमित्रतापन धयाम्ह म्हाय् छमह वयात बिल । वं वयात कालिङ्ग राष्ट्रय् दुन्निविट्ट गामय् व्वना थंका अन हे च्वं च्वन । अमित्रतापनं थःमह भात ब्राह्मणयात बांलाक सेवा सुश्रूषा याना च्वन । मेमेपिं ल्याय्मह ल्याय्महिं ब्राह्मणपिसं अमित्रतापन ब्राह्मणीया सेवा भक्तिभाव खना थः जहानपिंत “थ्वं बुराम्ह ब्राह्मणयात गपाय्सकं सेवा सुश्रूषा याना च्वन । छिपिं जुलसा जिमित वास्ता इस्ता हे मयासे च्वं च्वन धका व्वः बिइगु यात । थः भातपिसं व्वः बिइका च्वने माःगु जुया नितिं इपिं मिसापिसं “अमित्रतापन ब्राह्मणीयात गामं विसिकः मछ्वसें गनं त्वःते” धयागु नियत याना छन्हु अमित्रतापन ब्राह्मणी खुसी लः काःवबले इपिं सकलें जाना वयात सापसकं गिजे याना थीथी प्रकारं लाय्बुया हाय्कल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“अहु वासी कलिङ्गेषु, जूजको नाम ब्राह्मणो ।

तस्सासि दहरा भरिया, नामेनामित्तापना ॥

“ता नं तत्थ गतावोचुं, नदिं उदकहारिया ।

थियो नं परिभासिसु, समागन्त्वा कुतूहला ॥

“अमिता नून ते माता, अमित्तो नून ते पिता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “अहितं वत ते आती, मन्तयिंसु रहोगता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “अमिता वत ते आती, मन्तयिंसु रहोगता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “दुक्कटं वत ते आती, मन्तयिंसु रहोगता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “पापकं वत ते आती, मन्तयिंसु रहोगता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “अमनापं वत ते आती, मन्तयिंसु रहोगता ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “अमनापवासं वसि, जिण्णेन पतिना सह ।
 या त्वं वससि जिण्णस्स, मतं ते जीविता वरं ॥
 “न हि नून तुय्हं कल्याणि, पिता माता च सोभने ।
 अञ्जं भत्तारं विन्दिसु, ये तं जिण्णस्स पादंसु ।
 एवं दहरियं सतिं ॥
 “दुयिट्ठं ते नवमियं, अकतं अग्गिहुत्तकं ।
 ये तं जिण्णस्स पादंसु, एवं दहरियं सतिं ॥
 “समणे ब्राह्मणे नूनं, ब्रह्मचरियपरायणे ।
 सा त्वं लोके अभिसपि, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
 या त्वं वससि जिण्णस्स, एवं दहरिया सती ॥
 “न दुक्खं अहिना दट्ठं, न दुक्खं सत्तिया हतं ।
 तञ्च दुक्खञ्च तिब्बञ्च, यं पस्से जिण्णकं पतिं ॥
 “नत्थि खिड्ढा नत्थि रति, जिण्णेन पतिना सह ।
 नत्थि आलापसल्लापो, जग्घितम्पि न सोभति ॥
 “यदा च दहरो दहरा, मन्तयन्ति रहोगता ।
 सब्बेसं सोका नस्सन्ति, ये केचि हृदयस्सिता ॥
 “दहरा त्वं रूपवती, पुरिसानंभिपत्थिता ।
 गच्छ जातिकुले अच्छ, किं जिण्णो रमयिस्सती’ति” ॥

“कालिङ्ग राष्ट्र्यं जूजकं धयाम्ह ब्राह्मणं छम्हं दु । वया अमित्रतापनं धयाम्हं जहानं छम्हं दु ।”

“खुसी लः काःवंबले मिसातयसं वयात मारीसंकं गिजे याना धीधी प्रकारं लायबुया हायकल ।”

“पक्का नं छं मांबौपिं छं शत्रु जुइमाः गुपिसं थुजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“पक्का नं छिमि थःथिति जहानपिसं छंगु विरुद्धय् एकान्तय् सल्लाह यात जुइमाः गुपिसं थजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत अहितयागु कामना याना बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“पक्का नं छिमि थःथिति जहानपिसं छंगु विरुद्धय् एकान्तय् कठोर जुया सल्लाह यात जुइमाः गुपिसं थजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत थःथितिपिं शत्रु जुया बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“पक्का नं छिमि थःथिति जहानपिसं छंगु विरुद्धय् अःखःकथं सल्लाह यात जुइमाः गुपिसं थजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत दुःख सिइकेत बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“पक्का नं छिमि थःथिति जहानपिसं छंगु विरुद्धय् अःखःकथं सल्लाह यात जुइमाः गुपिसं थजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत मखुगु मती तथा बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“पक्का नं छिमि थःथिति जहानपिसं छंगु विरुद्धय् अःखःकथं सल्लाह यात जुइमाः गुपिसं थजागु ल्यासे जुया च्वंम्ह छंत मयया बुराम्हसित लःल्हाना बिया हल ।”

“थपायसनागु ल्यासेया बखतय् छ बुरालिसे च्वं च्वन । ध्व ला मिले मजूगु बास खः । थथे च्वनेगु सिबे बरु सिना वनेगु हे बेश जू ।”

“हे कल्याणी ! हे सुन्दरी ! छिमि मांबौपिसं छंगु नितिं मेम्ह भात मा हे ममागु ला ? थजागु यौवनं जाःम्ह ल्यासेम्हसित बुरायात बिया हल ।”

“छं नवमिया यज्ञ नं बांलाक याना मवःगु जुइ । छं अग्निहोत्र नं बांलाक याना मवःगु जुइ । थजागु यौवनं जाःम्ह ल्यासेम्हसित बुरायात बिया हल ।”

“छं ब्रह्मचारी, शील सदाचारीपितं बहुश्रुतपिं श्रमण ब्राह्मणपितं लाक्वपाक्व ब्वःबिया वःगु दु जुइमाः, उकिं छंत थुगु ल्यासेबले बुराम्ह भातलिसे ह्वना च्वने माःगु जुइ ।”

“सर्प न्याइगु उलि दुःखदायी मजू, भालां सुया सिइगु उलि दुःखदायी मजू, गुलि तिब्र दुःख बुराम्ह भातलिसे ह्वना च्वनेवं जुइगु खः ।”

“बुराम्ह भातलिसे न्ह्याइपुका म्हिते धयागु दइ मखु, रति क्रिया धयागु जुइ मखु, खँल्हाबल्हा यायेगु धयागु जुइ मखु, वया न्हिलेगु धयागु नं यइ मखु ।”

“ज्वलिं ज्वःपिं ल्याय्म्ह ल्यासेत एकान्तय् खँ ल्हायेबले थःपिनिगु नुगलय् दुने च्वंगु शोक नं मदया वं ।”

“छ ल्यासे तिन, रूप दया बांलाम्ह खः, छंत मिर्जापिसं यः तायेकी । हूँ, थःछेंय् वना च्वं हूँ । शुम्ह बुरां छु रमण याइ ?”

इमिसं गिजे याना हाय्का हसेंलि लःघः ब्यकुं च्याना मिखाय् ख्वबि ततं छेंय् लिहां वन । ब्राह्मण न्यन - “छ छाय् ख्वयागु ?” वं वयात खँ ककं थुगु गाथा धाल -

“न ते ब्राह्मण गच्छामि, नदिं उदकहारिया ।
थियो मं परिभासन्ति, तथा जिण्णेन ब्राह्मणा ति” ॥

“ब्राह्मण ! जिं आवलिं छंगु नितिं खुसी वना लः काःवने मखुत । छं भात बुरा ज्याथःम्ह धका हेला याना जित हाय्का गिजे याना हल ।”

जूकं धाल -

“मा मे त्वं अकरा कम्मं, मा मे उदकमाहरि ।
अहं उदकमाहिस्सं, मा भोति कुपिता अहू’ति” ॥

“अथेसा छं जिगु ज्या यायेम्वाः । छं लः काःवने म्वाः । जिं हे लः कया हये । छ छेय् दुने हे सुम्क याउँक च्वना च्वं । देवी ! छ तँम्बये मते ।”

ब्राह्मणी नं धाल -

“नाहं तम्हि कुले जाता, यं त्वं उदकमाहरे ।
एवं ब्राह्मण जानाहि, न ते वच्छामहं घरे ॥

“सचे मे दासं दासिं वा, नानयिस्ससि ब्राह्मण ।
एवं ब्राह्मण जानाहि, न ते वच्छामि सन्तिके’ति” ॥

“भो ब्राह्मण ! जि थः भातं ज्या याका च्वनेगु कुलय् जन्म जुयाम्ह मिसा मखु । उकिं जित दासी छम्ह हया व्यु, मखुसा जि थ्व छेय् च्वने मखु ।”

“भो ब्राह्मण ! यदि छं जिगु नितिं दास अथवा दासी छम्ह हया विचे मफुत धाःसा, भो ब्राह्मण ! छं थ्व खँ सिइका का, जि छंगु छेय् च्वनी मखु धका ।”

जूकं धाल -

“नत्थि मे सिम्पठानं वा, धनं धञ्जञ्च ब्राह्मणि ।
कुतोहं दासं दासिं वा, आनयिस्सामि भोतिया ।
अहं भोति उपट्ठिस्सं, मा भोति कुपिता अहू’ति” ॥

“भो ब्राह्मणी ! जिके छुं ज्या मदु, धनधान्य मदु, । देवी ! जिं दास दासी गनं कया हयेगु ? देवी ! तँम्बये मते । बरु जिं हे देवीयागु सेवा याना च्वने ।”

ब्राह्मणी नं धाल -

“एहि ते अहमक्खिस्सं, यथा मे वचनं सुतं ।
एस वेस्सन्तरो राजा, वड्ढे वसति पब्बते ॥

“तं त्वं गन्वान याचस्सु, दासं दासिञ्च ब्राह्मण ।
सो ते दस्सति याचितो, दासं दासिञ्च खत्तियो’ति” ॥

“धन वा, गथे जिं न्यना अथे हे छंत धया च्वना । वेस्सन्तर धयाम्ह जुजु वड्ढ पर्वतय् च्वं च्वंगु दु । भो ब्राह्मण ! छ वना वयाके दास व दासी प्वना हति । उम्ह क्षत्रियं छं प्वनेवं छंत दास व दासी बिइ ।”

जूकं धाल -

“जिण्णोहमस्मि दुब्बलो, दीघो चद्धा सुदुग्गमो ।
मा भोति परिदेवेसि, मा च त्वं विमना अहु ।
अहं भोति उपट्ठिस्सं, मा भोति कुपिता अहू’ति” ॥

“जि बुरा जुइ धुंकल, बःमलाये धुंकल । उलिमच्छि लें जि वने फइ मखु, थाकुइ । बरु छंत माक्व जिं सेवा सुश्रूषा याये । छ छाग्य तें म्वयेकाःगु ? तें म्वय्के मते ।”

ब्राह्मणीं नं धाल -

“यथा अगन्त्वा सङ्गमं, अयुद्धोव पराजितो ।

एवमेव तुवं ब्रह्मे, अगन्त्वाव पराजितो ॥

“सचे मे दासं दासिं वा, नानयिस्ससि ब्राह्मण ।

एवं ब्राह्मण जानाहि, न ते वच्छामहं घरे ।

अमनापं ते करिस्सामि, तं ते दुक्खं भविस्सति ॥

“नक्खत्ते उतुपुब्बेसु, यदा मं दक्खिसिलङ्कतं ।

अज्जेहि सद्धिं रममानं, तं ते दुक्खं भविस्सति ॥

“अदस्सनेन मय्हं ते, जिण्णस्स परिदेवतो ।

भिय्यो वड्ढा च पलिता, बहू हेस्सन्ति ब्राह्मणा’ति” ॥

“भो ब्राह्मण ! छ ला लडाइलय् ल्वा हे मल्वासे पराजित जूम्हथें छ वं हे मवंसे अर्थे हे वने फइ मखु धका कायल जूम्ह जुल ।”

“भो ब्राह्मण ! यदि छं जिगु नितिं दास दासी हया मबिल धाःसा, छं ध्व खें सिइका का, जिं छंगु छेंय् घौपलख नं च्वनी मखुत धका । जिं छंत मयःगु खें ल्हाये, गुकिं याना छंत दुःख जुइ ।”

“नक्खत्त उत्सव (नखःबले) अथवा पर्व उत्सवय् छं बांलाक समाये याना तःम्ह जित सुं मेम्ह मिजं नापं रमण याना च्वंगु खन धाःसा छंगु मनय् अपशोच व ताप जुइ ।”

“भो ब्राह्मण ! छं जित स्वये मखन धाःसा छ ख्वये माली, छंगु म्हय् ला हय् हय् कुना भन् हे बुरा ख्वाः वइ अले छचनय् च्वंगु सें नं भन् दकले तुइसे च्वना वइ ।”

ध्व खें न्यना ब्राह्मण थारान्ह्या ग्यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“ततो सो ब्राह्मणो भीतो, ब्राह्मणिया वसानुगो ।

अट्टितो कामरागेन, ब्राह्मणिं एतदब्रवि ॥

“पाथेय्यं मे करोहि त्वं, संकुल्या सगुळानि च ।

मधुपिण्डिका च सुकतायो, सत्तुभत्तञ्च ब्राह्मणि ॥

“आनयिस्सं मेथुनके, उभो दासकुमारके ।

ते तं परिचरिस्सन्ति, रत्तिन्दिवमतन्दिता’ति” ॥

“अले उम्ह ब्राह्मण थारान्ह्या ग्यात । ब्राह्मणीयागु बशय् लाःम्ह उम्ह ब्राह्मणं कामुकतां पीडित जुया उम्ह ब्राह्मणीयात धाल - छं जिगु नितिं लें खर्च भन्ना व्यु, लैय् नयेत कस्तिइ छुना तःगु मरि व्यु, साक्क दय्का तःगु लहु व सत्तु भोजन प्वःचिना व्यु ।”

“जिं निम्हं दास कुमारपिं छज्वः कया हये । इमिसं छंत चान्हिं अप्रमादपूर्वक सेवा याना च्वनी ।”

वं याकनं याकनं लैय् नयेत सत्तु आदि जोरे याना ब्राह्मणयात खबर बिल । वं छें ल्हवने माःथाय् ल्हवन अले खापाखिपा बःलाका चुकः आदि क्वातुकल । हानं जंगलं सिं कया हल, घलं लः कया दक्कं जाय्कः थना बिल । अले हानं तपस्वीथें च्वंक भेष पुना थःम्ह मिसायात धया थकल - “भद्रे ! आर्वालि

ययःबले पिहाँ जुइ मते । जि मवःतले अप्रमादी जुया च्वं ।” अनंलि लाकां न्ह्याना नयेगु प्वः म्हिचाय् तथा ब्वहलय् पाछाया अभिन्नतापनयात चाःहुला मिखाय् ख्वबि तथा पिहाँ वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“इदं वत्वा ब्रह्मबन्धु, पटिमुञ्चि उपाहना ।
ततो सो मन्तयित्वान, भरियं कत्वा पदबिखणं ॥

“पक्कामि सो रुण्णमुखो, ब्राह्मणो सहितब्वतो ।
सिवीनं नगरं फीतं, दासपरियेसनं चर’न्ति” ॥

“उम्ह ब्राह्मण बन्धुं थुलि धाल अले लाकां न्ह्यात । अनंलि कलालिसे खँ ल्हाना कलायात चाःहुला तपस्वी भेषय् ब्राह्मण छेनं ख्वख्वं पिहाँ वन । व दासया खोजय् सिविपिनि समृद्धगु नगर स्वया वन ।”

व उगु नगरय् मुना च्वंपिं मनूतय्के न्यन - “वेस्सन्तर गन दु ?”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो तत्थ गन्त्वा अवच, ये तत्थासुं समागता ।
कुहिं वेस्सन्तरो राजा, कत्थ पस्सेमु खत्तियं ॥

“ते जना तं अवचिसु, ये तत्थासुं समागता ।
तुम्हेहि ब्रह्मे पकतो, अतिदानेन खत्तियो ।
पब्बाजितो सका रट्ठा, वड्ढे वसति पब्बते ॥

“तुम्हेहि ब्रह्मे पकतो, अतिदानेन खत्तियो ।
आदाय पुत्तदारञ्च, वड्ढे वसति पब्बते’ति” ॥

“मनूत मुना च्वंथाय् वना वं न्यंवन - ‘वेस्सन्तर राजा गन दु ?’ जिमिसं उम्ह क्षत्रिययात गन नाप लाइ ?”

“अन मुना च्वंपिं मनूतय्कं वयात लिसः बिल - ‘हे ब्राह्मण ! छिपिथे जापिसं दुःख ब्यूगुलिं, अति दानया कारणं वयात देशं पितना छ्वये धुंकल । आः व वड्ढ पर्वतय् च्वना च्वंगु दु’ ।”

“हे ब्राह्मण ! छिपिथे जापिसं हाय्कूगुलिं मिसा व मस्त ब्वना व क्षत्रिय वड्ढ पर्वतय् वना च्वं च्वंगु दु ।”

थुकथं थयिंजाम्ह भीम्ह जुजुयात नाश याना नं मगाना हानं वल, “आसे थ्वयात !” धया मनूतय्कं वयात अप्पां कय्कल । कथि ज्वना वयात लिना यंकल । जूजक ग्याना बिस्सुं वन । देवतापिसं याना गय् गय् जुया जूजक वड्ढ पर्वत वनेगु लैपुइ लाःवन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सो चोदितो ब्राह्मणिया, ब्राह्मणो कामगिद्धिमा ।
अधं तं पटिसेवित्थ, वने वाळमिगाकिण्णे ।
खग्गदीपिनिसेविते ॥

“आदाय बेळुवं दण्डं, अग्गिहुत्तं कमण्डलुं ।
सो पाविसि ब्रह्मरञ्जं, यत्थ अस्सोसि कामदं ॥

“तं पविट्टं ब्रह्मरञ्जं, कोका नं परिवारयुं ।
विक्कन्दि सो विप्पनट्ठो, दूरे पन्था अपक्कमि ॥

“ततो सो ब्राह्मणो गन्त्वा, भोगलुद्धो असञ्जतो ।
वड्डस्सोरोहणे नट्टे, इमा गाथा अभासथा’ति” ॥

“ब्राह्मणीं नं ख्याना तःम्ह कामुकम्ह ब्राह्मणं जंगली गैडाम्ये, चित्तुवा आदि जंगली जनावरतयगु निवासस्थान जंगलय् दुहाँ वना तःसकं दुःख सिल । वं बेलया तुतां छपु, (यज्ञ यायेबलेया) सुल्पा छपु व कमण्डलु छगः ज्वना वन । गुगु थासय् वं सकतां कामना पूर्ति याना बिइम्ह वेस्सन्तर च्वना च्वंगु दु धका न्यना तःगु दु व उगु उगु तःधंगु ग्यानपुसे च्वंगु जंगलय् दुहाँ वन । व उगु ग्यानपुसे च्वंगु तःधंगु बनय् दुहाँ वंबले वयात खिचातयूसं लिना यंका घेरा लगे यात । व लं दापु जूम्ह जुया चिल्लायदंका हाला लं चिला तापाक वन । अनंलि उम्ह भोग लोभीम्ह, दुराचारीम्ह ब्राह्मण वड्ड पर्वतया लंपु तंम्ह जुइवं वं थुपिं गाथात धाल” –

“को राजपुत्तं निसभं, जयन्तमपराजितं ।
भये खेमस्स दातारं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“यो याचतं पतिट्ठासि, भूतानं धरणीरिव ।
धरणूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“यो याचतं गती आसि, सबन्तीनं व सागरो ।
सागरूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“कल्याणतित्थं सुचिमं, सीतूदकं मनोरमं ।
पुण्डरीकेहि सञ्छन्नं, युत्तं किञ्जक्खरेणुना ।
रहदूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“अस्सत्थं व पथे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ।
सन्तानं विसमेतारं, किलन्तानं पटिग्गहं ।
तथूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“निग्रोधं व पथे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ।
सन्तानं विसमेतारं, किलन्तानं पटिग्गहं ।
तथूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“अम्बं इव पथे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ।
सन्तानं विसमेतारं, किलन्तानं पटिग्गहं ।
तथूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“सालं इव पथे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ।
सन्तानं विसमेतारं, किलन्तानं पटिग्गहं ।
तथूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“दुमं इव पथे जातं, सीतच्छायं मनोरमं ।
सन्तानं विसमेतारं, किलन्तानं पटिग्गहं ।
तथूपमं महाराजं, को मे वेस्सन्तरं विदू ॥

“एवञ्च मे विलपतो, पविट्टस्स ब्रहावने ।
अहं जानन्ति यो वज्जा, नन्दिं सो जनये मम ॥
“एवञ्च मे विलपतो, पविट्टस्स ब्रहावने ।
अहं जानन्ति यो वज्जा, ताय सो एकवाचाय ।
पसवे पुञ्जं अनप्पक’न्ति” ॥

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित उम्ह श्रेष्ठम्ह, विजयीम्ह भयभीत मजूसे निर्भय जूम्ह राजपुत्र वेस्सन्तर च्वना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, गथे पृथ्वी सकल प्राणीया आधार भरोसा जुया च्वंगु खः अथे हे याचकपिं सकसियां प्रतिष्ठा स्थान जुया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, गथे नदीत दक्वं बाः वना सागरय् क्ववाः वना च्वंगु खः अथे हे याचकपिं सकसियां प्रतिष्ठा स्थान जुया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, कल्याण तीर्थ समान जुया बिज्याकम्ह, पवित्र शीतल लः दुगु न्त्याइपुसे च्वंगु, पलेस्वां नं आच्छन्न जूगु, कमल स्वांमांत दुगु पलेस्वां पुखूथे जुया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, लैय् बुया वया च्वंगु अश्वत्थवृक्ष समान जुया बिज्याकम्ह, मनोरम जुया बिज्याकम्ह, त्यान्हुचाःपित विश्राम बिया बिज्याकम्ह, आश्रय बिया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, लैय् बुया वया च्वंगु निगोधवृक्ष समान जुया बिज्याकम्ह, मनोरम जुया बिज्याकम्ह, त्यान्हुचाःपित विश्राम बिया बिज्याकम्ह, आश्रय बिया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, लैय् बुया वया च्वंगु अँमा समान जुया बिज्याकम्ह, मनोरम जुया बिज्याकम्ह, त्यान्हुचाःपित विश्राम बिया बिज्याकम्ह, आश्रय बिया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“थन सु दु, गुम्हसिनं जित, लैय् बुया वया च्वंगु शालवृक्ष आदि समान जुया बिज्याकम्ह, मनोरम जुया बिज्याकम्ह, त्यान्हुचाःपित विश्राम बिया बिज्याकम्ह, आश्रय बिया बिज्याकम्ह महाराज वेस्सन्तर च्वना बिज्याना च्वंगु थाय् कना बिये फुम्ह ?”

“शुकथं थुगु घनघोरगु जंगलय् दुने दुहाँ वना ख्वया हाला विलाप याना च्वनाम्ह जित सुनानं जिं स्यू धका कं वःसा गुलि ज्यू, गुलि जित आनन्द वइगु जुइ ?”

“शुकथं थुगु घनघोरगु जंगलय् दुने दुहाँ वना ख्वया हाला विलाप याना च्वनाम्ह जित सुनानं जिं स्यू धका कं वःसा गुलि ज्यू, गुलि जित आनन्द वइगु जुइ ?” अजागु छगू वचनं हे वं गुलिमच्छि पुण्य कमाये याइगु जुइ ?”

वयागु विलापया सः न्यना जंगलय् पाः तया तःम्ह चेतिय-पुरुष व्याधां मृगतय्गु शिकारीथें जुया जंगलय् चाःहिला जुया च्वंम्हं बिचाःयात- “थुम्ह ब्राह्मणं वेस्सन्तरया निवासस्थान सिइकेया नितिं विलाप याना च्वन । ध्व छुं भिंगु विचारं वःम्ह अवश्यं खइ मखु । ध्वं माद्री अथवा मचात पवनी । ध्वयात थन हे स्थाना बिये ।” व वयाथाय् वना धनुष साला वयात ख्याना धाल- “ब्राह्मण ! आः छंगु प्राण बचे जुइ मखुत ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तस्स चेतो पटिस्सोसि, अरज्जे लुद्धको चरं ।
तुम्हेहि ब्रह्मे पकतो, अतिदानेन खत्तियो ।
पब्बाजितो सका रड्ढा, वड्ढे वसति पब्बते ॥

“तुम्हेहि ब्रह्मे पकतो, अतिदानेन खत्तियो ।
आदाय पुत्तदारज्ज, वड्ढे वसति पब्बते ॥

“अकिच्चकारी दुम्मेधो, रड्ढा पवनमागतो ।
राजपुत्तं गवेसन्तो, बको मच्छमिबोदके ॥

“तस्स त्याहं न दस्सामि, जीवितं इध ब्राह्मण ।
अयज्झि ते मया नुज्जो, सरो पिस्सति लोहितं ॥

“सिरो ते वज्झयित्त्वान, हदयं छेत्वा सबन्धनं ।
पन्थसकुणं यजिस्सामि, तुहं मंसेन ब्राह्मण ॥

“तुहं मंसेन मेदेन, मत्थकेन च ब्राह्मण ।
आहुतिं पग्गहेस्सामि, छेत्त्वान हदयं तव ॥

“तं मे सुयिडुं सुहुतं, तुहं मंसेन ब्राह्मण ।
न च त्वं राजपुत्तस्स, भरियं पुत्ते च नेस्ससी’ति” ॥

“जंगलय् चाःहिला च्वंम्ह शिकारी वयात थुगु न्त्यसःया लिसलय् धाल - ब्राह्मण ! छिपिं खना दिक्क चाया अति दानया कारणं वयात देशं पितना हये धुंकल । आः व वड्ढ पर्वतय् च्वना च्वंगु दु ।”

“हे ब्राह्मण ! छिपिं खना दिक्क चाया कला कायपिं ब्वना व क्षत्रिय वड्ढ पर्वतय् च्वना च्वंगु दु ।”

“छ अहित याइम्ह खः, छ मूर्ख खः । छं राजपुत्रयात माया याना राष्ट्रं थन जंगलय् वःम्ह मखु, गये लखय् न्याथें ।”

“हे ब्राह्मण ! जिं छंत म्वाःम्वाकं त्वःते मखुत । ध्व जिं सालागु तीरं छंगु हि त्वनी ।”

“छंगु छचो ध्यना अले छंगु नुगःचु लिकया, हे ब्राह्मण ! जिं बन्ध (पथं) शकून धयागु यज्ज याये ।”

“हे ब्राह्मण ! छंगु ला, दाहा व छचो व नुगःचु लिकया जिं आहुति बिये ।”

“हे ब्राह्मण ! छंगु ला तया यज्ज यायेवं बांलाइ । अले छं राजपुत्रया कला व मस्तयत्त यंके नं फइ मखु ।”

वयागु खँ न्यना मृत्यभयं भयभीत जुया मखुगु खँ ल्हाल्हां वं धाल -

“अवज्झो ब्राह्मणो दूतो, चेतपुत्त सुणोहि मे ।
तस्मा हि दूतं न हन्ति, एस धम्मो सनन्तनो ॥

“निज्झत्ता सिवयो सब्बे, पिता नं दडुमिच्छति ।
माता च दुब्बला तस्स, अचिरा चक्खूनि जीयरे ॥

“तेसाहं पहितो दूतो, चेतपुत्त सुणोहि मे ।
राजपुत्तं नयिस्सामि, यदि जानासि संस मे’ति” ॥

“हे चेतपुत्र ! जिगु खँ न्यं । छं बिचाः मयासे छाया जित स्याये धका धया च्वनागु ? छं जिगु बारे बांलाक न्यं । लोकय स्याये मज्जूपिं व्यक्तिपिं श्रमण, ब्राह्मणतयत् शुद्धगु शील दुगुया कारणं स्याये मत्यः । जुजुया दूतयात नं देशयागु समाचार ज्वना जुइम्ह जुया स्याये मत्यः । थुकथं थुपिं व्यक्तिपिंत स्यायेगुलिं विरक्त जुइगु न्हापांसिं चले जुया वःगु सत्पुरुषपिनिगु नियम खः । जिं नं जेतुत्तर राज्य याना च्वंम्हसिया दूत खः । सिवि राज्यय् च्वपिं जनतातय वेस्सन्तरया प्रति दुगु द्वेषभावना शान्त जुइ धुंकल । बौम्ह सञ्जय जुजुया नं काय्या ख्वाः स्वये मास्ति वय्कल । वया मांम्ह नं ताःकालतक काय्लिसे बाये माःगुलिं बःमलाये धुंकल । ख्वजक ख्वःगुलिं मना वया मिखां नं मछुइ धुंकल । उकिं देशवासीपिं सकलें जानां सल्लाह याना सञ्जय जुजुं काय्यात सःतकेया नितिं जित छ्वया हल । वेस्सन्तर जुजुयागु थाय् छं स्यूसा जित क्यना व्यु ।”

अनंलि चेतियपुत्र वेस्सन्तरयात काःवल धका लय्ताल । खिचातयत् चिना ब्राह्मणयात सिमां क्वकया निमा सिमाकचाय् फेतुइका थुगु गाथा धाल -

“पियस्स मे पियो दूतो, पुण्णपत्तं ददामि ते ।
इमञ्च मधुनो तुम्बं, मिगसत्थिञ्च ब्राह्मण ।
तञ्च ते देसमक्खिस्सं, यत्थ सम्मति कामदो’ति” ॥

“छ्ज जिमि यःम्हसिया प्रियदूत खः । जिं छंत सासाःगु भोजन नके । ध्व कस्ति दुगु थल खः, मृगया सुकुला खः । ननि न । अले जिं छंत वेस्सन्तर जुजु च्वना च्वंगु थाय् क्यना बिइ ।”

जूजक काण्ड क्वचाल ।

चेतियपुत्रं ब्राह्मणयात खाना नकल । अले लय् नयेया नितिं कमण्डलु जाय्क कस्ति व छुया तःगु चलायागु सुकुला बिल । अले लय् दना दना हे जःगु ल्हाः चकंका बोधिसत्त्वया निवासस्थान क्यक्यं धाल -

“एस सेलो महाब्रह्मे, पब्बतो गन्धमादनो ।
यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्मति ॥

“धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सति ॥

“एते नीला पदिस्सन्ति, नानाफलधरा दुमा ।
उग्गता अब्भकूटाव, नीला अञ्जनपब्बता ॥

“धवस्सकण्णा खदिरा, साला फन्दनमालुवा ।
सम्पवेधन्ति वातेन, सकिं पीताव माणवा ॥

“उपरि दुमपरियायेसु, सङ्गीतियोव सुय्यरे ।
नज्जुहा कोकिलसङ्गा, सम्पतन्ति दुमा दुमं ॥

“अद्ध्यन्तेव गच्छन्तं, साखापत्तसमीरिता ।
रमयन्तेव आगन्तं, मोदयन्ति निवासिनं ।
यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्मति ॥

“धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
चम्पवासी छमा सेत्ति, जातवेदं नमस्सती’ति” ॥

“हे महाब्राह्मण ! ध्व गन्धमादन पर्वत खः, अन काय्महाचाय् कलासहित वेस्सन्तर बास याना च्वंगु दु ।”

“श्रेष्ठ ऋषियागु भेषय् अंकुश, आहुति बिड्गु सुल्या छपु व जटा धारण याना व बँय् छचंगु लाया दचना च्वनी, अगिनयागु पूजा याना च्वनी ।”

“थुपिं वचुसे च्वंगु आकाश च्वका समानगु अञ्जन (अजःथे भरे जुया च्वंगु) पर्वतय् बुया वया च्वंगु फल सया च्वंगु सिमात खने दइ ।”

“थुपिं वचुसे च्वंगु आकाश च्वका समानगु अञ्जन (अजःथे भरे जुया च्वंगु) पर्वतय् बुया वया च्वंगु फल सया च्वंगु सिमात खने दया च्वनी ।”

“न्हापांगु पटक अयलाः त्वना तःम्ह ल्याय्महथे धव, अश्वकर्ण, खदिर, शाल (धुंसिमा), फन्दन व मालुवया सिमात फसं फिरि फिरि संका तःगु दइ ।”

“सिमाया च्वय्या सिमाकचाय् बाजँ थाःगुथे जागु सः ताये दया च्वनी । नज्जुहा, कोकिल व सङ्ग भंगः छमा सिमां मेगु सिमाय् तिन्हुया ब्वया जूगु दइ ।”

“सिमाकचात सना मानो वना च्वंपित सःता च्वंगुथे च्वनी, अले वइपित मन न्ह्याइपुका तइथे च्वनी अले च्वनिपित सुख बिया च्वनी । अन हे काय्महाचाय् कलासहित वेस्सन्तर च्वं च्वंगु दइ ।”

“श्रेष्ठ ऋषिभेषय् अंकुश, आहुति बिड्गु सुल्या छपु व जटा धारण याना व बँय् छचंगु लाया दचना च्वंगु दइ, अगिनयागु पूजा याना च्वंगु दइ ।”

थनं लिपा नं आश्रम भूमियागु प्रशंसा यायां धया यंकल -

“अम्बा कपित्था पनसा, साला जम्बू विभीतका ।
हरीतकी आमलका, अस्सत्था बदरानि च ॥

“चारुतिम्बरुक्खा चेत्थ, निग्रोधा च कपित्थना ।
मधुमधुका थेवन्ति, नीचे पक्का चुदुम्बरा ॥

“पारेवता भवेय्या च, मुद्दिका च मधुत्थिका ।
मधुं अनेलकं तत्थ, सकमादाय भुज्जरे ॥

“अज्जेत्थ पुप्फिता अम्बा, अज्जे तिड्डन्ति दोविला ।
अज्जे आमा च पक्का च, भेकवण्णा तदूभयं ॥

“अथेत्थ हेडा पुरिसो, अम्बपक्कानि गण्हति ।
आमानि चेव पक्कानि, वण्णगन्धरसुत्तमे ॥

“अतेव मे अच्छरियं, हीङ्कारो पटिभाति मं ।
 देवानमिव आवासो, सोभति नन्दनूपमो ॥
 “विभेदिका नाळिकेरा, खज्जुरीनं ब्राहवने ।
 मालाव गन्थिता ठन्ति, धजग्गानेव दिस्सरे ।
 नानावण्णेहि पुप्फेहि, नभं ताराचितामिव ॥
 “कुटजी कुट्टतगरा, पाटलियो च पुप्फिता ।
 पुन्नागा गिरिपुन्नागा, कोविळारा च पुप्फिता ॥
 “उद्दालका सोमरुक्खा, अगरुफल्लिया बहू ।
 पुत्तजीवा च ककुधा, असना चेत्य पुप्फिता ॥
 “कुटजा सलळा नीपा, कोसम्बा लबुजा धवा ।
 साला च पुप्फिता तत्थ, पलालखलसन्निभा ॥
 “तस्साविदूरे पोक्खरणी, भूमिभागे मनोरमे ।
 पदुमुप्पलसञ्जन्ना, देवानमिव नन्दने ॥
 “अथेत्थ पुप्फरसमन्ता, कोकिला मज्जुभाणिका ।
 अभिनादेन्ति पवनं, उत्तुसम्पुप्फिते दुमे ॥
 “भस्सन्ति मकरन्देहि, पोक्खरे पोक्खरे मधू ।
 अथेत्थ वाता वायन्ति, दक्खिणा अथ पच्छिमा ।
 पदुमकिञ्जक्खरेणूहि, ओकिण्णो होति अस्समो ॥
 “थूला सिद्धाटका चेत्य, संसादिया पसादिया ।
 मच्छकच्छपव्याविद्धा, बहू चेत्य मुपयानका ।
 मधुं भिसेहि सवति, खीरसप्पि मुळालिभि ॥
 “सुरभी तं वनं वाति, नानागन्धसमोदितं ।
 सम्मदतेव गन्धेन, पुप्फसाखाहि तं वनं ।
 भमरा पुप्फगन्धेन, समन्ता मभिनादिता ॥
 “अथेत्थ सकुणा सन्ति, नानावण्णा बहू दिजा ।
 मोदन्ति सह भरियाहि, अञ्जमञ्जं पकूजिनो ॥
 “नन्दिका जीवपुत्ता च, जीवपुत्ता पिया च नो ।
 पिया पुत्ता पिया नन्दा, दिजा पोक्खरणीधरा ॥
 “मालाव गन्थिता ठन्ति, धजग्गानेव दिस्सरे ।
 नानावण्णेहि पुप्फेहि, कुसलेहेव सुगन्थिता ।
 यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्पति ॥
 “धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
 चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सती’ति” ॥

“अं, पासी, कटहर, शाल, जामुन, विभीतक (स्याउ), हलः अमली, अश्वत्थ व खैर सिमात यक्व दु ।”

“बांलागु तिम्बवृक्ष (हलुवाबेत), निग्रोध, पासी, कस्तिये चाकुसे च्वंगु स्वाद दुगु फल व क्वयुपाखे सइगु गुलर सिमा बांलाना च्वंगु दइ ।”

“कस्ति यःपिंत ह्याउंसे च्वंगु केरा, अंगूर व शुद्धगु कस्ति थःम्हं हे कया नये ज्यू । गुलिं अंत नकतिनि बुया वःगु, गुलिं वाउंसे क्यातुसे च्वना च्वंगु, पाके मजूगु, गुलिं पाके जूगु - निताया वर्ण मेण्डकया (ब्यांचा) वर्णये च्वंगु सिमात क्वःछुना च्वंगु दइ ।”

“अन सिमाक्वयु च्वना मनुखं ल्हातं न्ह्याये दय्का अं खाये ज्यू - पाके मजूनिगु व पाके जूगु अं, वर्ण व रसयु भिंगु ।”

“जित आश्चर्य जू, थुगु निवासस्थान देवतापिनि नन्दन बन्थे हे बांलासे च्वंगु दु ।”

“ताइबःसिमा, नैक्यामा व खजूरमां शोभायमान जुया च्वंगु घोर जंगलयु थुगु फलया सिमात अलंकृत ध्वजार्ये च्वंक खने दया च्वंगु दइ । थीथी वर्णया स्वांत आकाशयु तारागणपिं समानं जुया बिस्कं बांलाना शोभायमान जुया च्वंगु दइ ।”

“कूटजी, कुड्ड, तगर (जीस्वाँ) व पाटली सिमायु स्वाँ ह्वया च्वनी । भम्सी, तःसी व कोविलार सिमायु बुँ(स्वाँ) ह्वया च्वंगु दइ ।”

“उद्दालक, सोमवृक्ष, अगरु, आपालं भल्लिय, पुत्रजीव, ककुध व असनसिमायु स्वाँ ह्वया च्वंगु दइ ।”

“कूटज, सल्ला, नीम, कोसम्ब लबुज (पहाडयु सइगु कटहर), धव व शालसिमायु थुलि स्वाँ ह्वया च्वंगु दु, अनं हाया वया च्वंगु स्वाँया दं वादं द्रचिना तःथे दं हे चिना च्वंगु दइ ।”

“अनं भतिचा उखे न्ह्याइपुसे च्वंगु बन प्रदेशयु पुखू छगू दइ, अन न्याथी प्रकारयागु पलेस्वाँमां त्वपुया तःगु दइ अले उगु पुखू देवतापिनिगु पुखू समान साप हे बांला जूगु दइ ।”

“अन स्वाँतयगु रसयु मस्त जुइपिं, यइपुक न्ह्याइपुक हालिपिं कोयली भंगःत दइ, इमिसं ऋतुया अनुसारं ह्वःगु स्वाँया सिमायु च्वना बन जंगल छगुलिं न्ह्याइपुक ध्वयक हाला च्वंगु दइ ।”

“पलेस्वाँया दधुइ च्वंगु केशरीं पिहाँ वया च्वंगु रस कस्तिये चाकुसे च्वंगु स्वाद दइ । दक्षिण व पश्चिमयागु फसं कया पलेस्वाँया रेणुत भरे जुया आश्रमयु ह्वला तःथे जूगु दइ ।”

“अन पुखूया लिक्क थथःम्हं बुया वया च्वंगु शाली वा ज्वाँयु ज्वाँयु सया बँयु क्वःछुना च्वंगु दइ । न्याँ, कापलि, भिंगेमाछा लखयु उखे थुखे जुया च्वंगु खनी । पलेस्वाँ नं कस्तिये जागु रस पिहाँ वया च्वंगु दइ, पलेस्वाँया दह नं दुरु ल्वाकः ज्याःगु चिकं, घ्यः पिहाँ वया च्वंगु दइ ।”

“थुगु बन छगुलिं हे थीथी प्रकारयागु सुगन्ध बास वःगु स्वानं फयु न्यना च्वंगु दइ । भमःत नं स्वाँयागु रस कायेगुली मस्त जुया च्वंगु दइ ।”

“अन थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछित दइ । इपिं थवंथवयु न्ह्याइपुक हाला थः जहानपिं नापं आनन्दपूर्वक च्वना च्वंगु दइ ।”

“अन पुखुली नन्दिका (हंस), जीवपुत्र, जीवपुत्रप्रिय, प्रियपुत्र व प्रियानन्दा धयापिं भंगःपंछित दइ ।”

“गथे माःहने सःपिं गथुतयसं थीथी प्रकारया स्वांतयत् विचित्ररूपं स्वांमाः हना तःथे जंगल छगुलिं विचित्र प्रकारयागु, विभिन्न रंगयागु स्वां स्वांमार्थे हे बांलाना च्वंगु दइ ।”

“श्रेष्ठ ऋषिभेषय अंकुश, आहुति बिइगु सुल्पा छपु व जटा धारण याना व बैय् छचंगु लाया दचना च्वंगु दइ, अगिनयागु पूजा याना च्वंगु दइ ।”

थुकथं चेतपुत्रं वेस्सन्तरया निवासस्थानया खं कना बिइवं लय्ताया कुशलक्षेमया खं न्यन्यं थुगु गाथा धाल -

“इदञ्च मे सत्तुभत्तं, मधुना पटिसंयुतं ।
मधुपिण्डिका च सुकतायो, सत्तुभत्तं ददामि ते’ति” ॥

“ध्व जिके कस्ति तया दय्का तयागु सत्तु भोजन दु, बांलाक साक्क दय्का तयागु लहु खः । जिं छंत थुगु सत्तु भोजन बिया च्वना ।”

ध्व खं न्यना चेतपुत्र व्याधां धाल -

“तुय्हेव सम्बलं होतु, नाहं इच्छामि सम्बलं ।
इतोपि ब्रह्मे गण्हाहि, गच्छ ब्रह्मे यथासुखं ॥

“अयं एकपदी एति, उजुं गच्छति अस्समं ।
इसीपि अच्चुतो तत्थ, पङ्कदन्तो रजस्सिरो ।
धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ॥

“चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सति ।
तं त्वं गन्त्वान पुच्छस्सु, सो ते मग्गं पवक्खती’ति” ॥

“ध्व लैय् नयेगु नसा छंके हे तया ति । जित उगु नसा माःगु मडु । हे ब्राह्मण ! थनं नं नसा माःसा कया सुखपूर्वक हूँ ।”

“थुगु यःबुलँचा तप्यंक आश्रम वनेगु लँ खः । अन छम्ह ऋषि नं च्वं च्वंगु दइ । वया वा हाकुसे खिति थाः, छचनय् धुलं गः । वया श्रेष्ठ भेष दु अले वयाके अंकुश, आहुति तयेगु सुल्पा व जटा धारण याना तःगु दु । वं छचंगु लाया बैय् दचनी । वयाथाय् वना न्यं हूँ । वं छंत लँ न्यना बिइ ।”

“इदं सुत्वा ब्रह्मबन्धु, चेतं कत्वा पदक्खिणं ।
उदग्गचित्तो पवकामि, येनासि अच्चुतो इसी’ति” ॥

“वयागु खं न्यना जूजकं चेतपुत्रयात प्रदक्षिणा याना प्रसन्न चित्त तया गन अच्चुत धयाम्ह ऋषि च्वं च्वंगु दु, अन थ्यंकः वन ।

उपवन वर्णन क्वचाल ।

“गच्छन्तो सो भारद्वाजो, अहस्स अच्चुतं इसिं ।
दिस्वान तं भारद्वाजो, सम्मोदि इसिना सह ॥

“कच्चि नु भोतो कुसलं, कच्चि भोतो अनामयं ।
कच्चि उज्जेन यापेसि, कच्चि मूलफला बहू ॥

“कच्चि उंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, कच्चि हिंसा न विज्जती”ति” ॥

“उम्ह भारद्वाजं (जूजकं) वंबले अच्युत ऋषियात नाप लात । वयात नाप लाना भारद्वाजं ऋषिलिसे कुशलवार्ता यात - छपिनि म्ह फु मखुला ? छु फलमूल माला माला हे जीवन याना बिज्याना ला ? छु फलमूल अपुक प्राप्त जू मखुला ? छु चलः (पति), भुजिं, हारापिं जन्तु जनावर, ताहा आदि कम् जक दु मखुला ? छु जंगली जनावर दुगु थुगु बनय् भय अन्तराय मदुला, सुखशान्ति दु मखुला ?”

तपस्वीं धाल -

“कुसलञ्चेव मे ब्रह्मे, अथो ब्रह्मे अनामयं ।
अथो उज्जेन यापेभि, अथो मूलफला बहू ॥

“अथो उंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, हिंसा मय्हं न विज्जति ॥

“बहूनि वस्सपूगानि, अस्समे वसतो मम ।
नाभिजानामि उप्पन्नं, आबाधं अमनोरमं ॥

“स्वागतं ते महाब्रह्मे, अथो ते अदुरागतं ।
अन्तो पविस भदन्ते, पादे पक्खालयस्सु ते ॥

“तिन्दुकानि पियालानि, मधुके कासुमारियो ।
फलानि खुद्दकप्पानि, भुज्ज ब्रह्मे वरं वरं ॥

“इदम्पि पानीयं सीतं, आभतं गिरिगब्भरा ।
ततो पिव महाब्रह्मे, सचे त्वं अभिकङ्क्षसी”ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! जि सकुशल जू । हे ब्राह्मण ! म्ह फु । जिं फलमूल माला जीवन यापन याना च्वना । फलमूल नं अपुक हे प्राप्त जू ।”

“न्याये यपिं की पटंग, भुजिं चलः (पति) व ताहा आदि नं आपाः मदु । बनय् जंगली जनावरत दु परन्तु जित अपायच्चं दुःख मब्यू ।”

“जि आश्रमय् च्वं च्वनागु यक्व वर्ष दये धुंकल । जित गुबलें नं बांमलाक म्ह मफु मजू ।”

“हे महाब्राह्मण ! छंत स्वागत दु । महाब्राह्मण ! छ वःगु भिन । छं भिनेमा । छ दुहाँ वया थःगु तुति स्यु ।”

“हलुवाबेत, बेल, पियाल, चाकुगु तुयुगु अँ व मेमेगु सासाःगु भिभिंगु तःगो चिगोगु फल न ।”

“थ्व पहाडया कापी च्वंगु खुसी हया तयागु शीतलगु लः खः । हे महाब्रह्मे ! यदि यःसा कया त्वं ।”

जूजकं धाल -

“पटिग्गहितं यं दिन्नं, सब्बस्स अग्घियं कतं ।
सज्जयस्स सकं पुत्तं, सिवीहि विप्पवासितं ।
तमहं दस्सनमागतो, यदि जानासि संस मे’ति” ॥

“छपिसं बिया बिज्यागु सकतां जिं स्वीकार याना कायेधुन । ध्व सकतां अमूल्य खः । सञ्जयया थःम्ह काय्यात सिविवासीपिसं देशं पितना हल । जिं वयात नाप लायेत वयाम्ह खः । छपिसं स्यूसा जित कना बिज्याहुँ ।”

तपस्वी धाल -

“न भवं एति पुञ्जत्थं, सिविराजस्स दस्सनं ।
मञ्जे भवं पत्थयति, रज्जो भरियं पतिब्बतं ।
मञ्जे कण्हाजिनं दासिं, जालिं दासञ्च इच्छसि ॥

“अथ वा तयो मातापुत्ते, अरज्जा नेतुमागतो ।
न तस्स भोगा विज्जन्ति, धनं धञ्जञ्च ब्राह्मणा’ति” ॥

“छं सिविराजया नायोम्ह जुजुयात नाप लाः वःगु बांलागु संकेत मखुथें च्वं । छं जुजुया प्रतिव्रताम्ह कला माःवःम्हथें च्वं । छ कृष्णाजिनायात दासीया रूपय् व जालीयात दासया रूपय् माःवःम्हथें च्वं । अथवा ज्यू जक ज्यू सा स्वम्हं मां काय्महचाय्पित जंगलं यंके धका वःम्हथें च्वं । हे ब्राह्मण ! वयाके आः धनधान्य छु भोग पदार्थ मंत ।”

ध्व खँ न्यना जूजकं धाल -

“अकुद्धरूपोहं भोतो, नाहं याचितुमागतो ।
साधु दस्सनमरियानं, सन्निवासो सदा सुखो ॥

“अदिट्टुपुब्बो सिविराजा, सिवीहि विप्पवासितो ।
तमहं दस्सनमागतो, यदि जानासि संस मे’ति” ॥

“छपिं जि खना तँचाया बिज्याये मते । जि फ्वनेत वयाम्ह मखु । आर्यपिनिगु दर्शन भिं । अले वसपोलपिनिगु संगत सुखदायक जू । सिविपिसं वसपोलयात देशं पितना हसानिसें जिं सिविराजयागु दर्शन याये मखंनि । जिं वसपोलयागु दर्शन यायेत वयाम्ह खः । यदि छपिसं स्यूसा जित कना बिज्याहुँ ।”

वं वयात विश्वास याना कन - “ज्यू, छंत कना बिये । थौं छ थन हे च्वं ।” वयात फलमूल संतर्पित याना कन्हेखुन्हु ल्हाः ल्हवना लँ क्यक्यं धाल -

“एस सेलो महाब्रह्मे, पब्बतो गन्धमादनो ।
यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्मति ॥

“धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सति ॥

“एते नीला पदिस्सन्ति, नानाफलधरा दुमा ।
उगता अब्भकूटाव, नीला अज्जनपब्बता ॥

“धवस्सकण्णा खदिरा, साला फन्दनमालुवा ।
सम्पवेधन्ति वातेन, सकिं पीताव माणवा ॥

“उपरि दुमपरियायेसु, संगीतियोव सुत्थरे ।
नज्जुहा कोकिलसङ्घा, सम्पतन्ति दुमा दुमं ॥

“अह्यन्तेव गच्छन्तं, साखापत्तसमीरिता ।
रमयन्तेव आगन्तं, मोदयन्ति निवासिनं ।
यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्मति ॥

“धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सति ॥

“करेरिमाला वितता, भूमिभागे मनोरमे ।
सहलाहरिता भूमि, न तत्थुद्धंसते रजो ॥

“मयूरगीवसङ्गासा, तूलफस्ससमूपमा ।
तिणानि नातिवत्तन्ति, समन्ता चतुरङ्गुला ॥

“अम्बा जम्बू कपित्था च, नीचे पक्का चुदुम्बरा ।
परिभोगेहि रुक्खेहि, वनं तं रतिवह्नं ॥

“वेळुरियवण्णसन्निभं, मच्छगुम्बनिसेवितं ।
सुचिं सुगन्धं सलिलं, आपो तत्थपि सन्दति ॥

“तस्साविदूरे पोक्खरणी, भूमिभागे मनोरमे ।
पदुमुप्पलसञ्ज्जन्ना, देवानमिव नन्दने ॥

“तीणि उप्पलजातानि, तस्मिं सरसि ब्राह्मण ।
विचित्तं नीलानेकानि, सेता लोहितकानि चा'ति” ॥

“हे महाब्राह्मण ! ध्व गन्धमादन पर्वत खः, अन काय्महाचाय् कलासहित वेस्सन्तर बास याना च्वंगु दु ।”

“श्रेष्ठ ऋषियागु भेषय् अंकुश, आहुति बिइगु सुल्या छपु व जटा धारण याना व बैय् छचंगु लाया दचना च्वंगु दइ, अग्नियागु पूजा याना च्वंगु दइ ।”

“थुपिं वचुसे च्वंगु आकाश च्चका समानगु अञ्जन (अजःथे भरे जुया च्वंगु) पर्वतय् बुया वया च्वंगु फल सया च्वंगु सिमात खने दइ ।”

“न्हापांगु पटक अयलाः त्वना तःमह ल्याय्महथे धव, अश्वकर्ण, खदिर, शाल (धुंसिमा), फन्दन व मालुवया सिमात फसं फिरि फिरि संका तःगु दइ ।”

“सिमाया च्वय्या सिमाकचाय् बाजें थाःगुथे जागु सः ताये दया च्वंगु दइ । नज्जुहा, कोकिल व सङ्ग भंगः छमा सिमां मेगु सिमाय् तिन्हुया व्वया जूगु दइ ।”

“सिमाकचात सना मानो वना च्वंपित सःता च्वंगुथे च्वनी, अले वइपित मन न्ह्याइपुका तइथे च्वनी अले च्वनिपित सुख बिया च्वनी । अन हे काय्महाचाय् कलासहित वेस्सन्तर च्वं च्वंगु दइ ।”

“श्रेष्ठ ऋषिभेषय् अंकुश, आहुति बिइगु सुल्या छपु व जटा धारण याना व बैय् छचंगु लाया दचना च्वंगु दइ, अग्नियागु पूजा याना च्वंगु दइ ।”

“सुन्दर भूमिस किसियागु स्वथे तःत्यागु करेरी स्वाया स्वांत बांलाक छचाखेरं ह्वया च्वंगु दइ । न्ह्याबले वाउसे च्वंगु पृथ्वीस धू व्वःगु दइ मखु ।”

“मह्यखाया गःपःथे च्वंक, कपायथे नाइसे च्वंक प्यलङ्कु प्यलङ्कु स्वया तःजा मजुइक वाउँक माथं वंक घाय् बुया वया च्वंगु दु ।”

“अं, जामुन, पासी व क्वय् सया च्वंगु गूलर आदि फल दुगु सिमातयसं उगु बन शोभा वृद्धि याना च्वंगु दइ ।”

“बिल्लौर रंगयागु न्यात पुचः पुचः दुगु स्वच्छगु, सुगन्धितगु लः दुगु नदी अन बाः वया च्वंगु दइ ।”

“वया लिक्क न्ह्याइपुसे च्वंगु भूमिभागय् पलेस्वाँ पुखू छगू दइ, ध्व देवतापिनिगु नन्दनबन उद्यानय् दुगु पुखूथे च्वंगु खः ।”

“हे ब्राह्मण ! उगु पुखुली स्वथी (रंग) यागु पलेस्वाँ दइ - गुलिं वचुगु, गुलिं तुयुगु व गुलिं ह्याउँगु ।”

धुकथं प्यकुंलागु पूखूया शोभायागु वर्णन यायेधुंका मुचलिन्द दहयागु वर्णन यायां धाल -

“खोमाव तत्थ पदुमा, सेतसोगन्धिकेहि च ।
कलम्बकेहि सञ्छन्नो, मुचलिन्दो नाम सो सरो ॥

“अथेत्थ पदुमा फुल्ला, अपरियन्ताव दिस्सरे ।
गिम्हा हेमन्तिका फुल्ला, जण्णुतग्घा उपत्थरा ॥

“सुरभी सम्पवायन्ति, विचित्तपुष्फसन्थता ।
भमरा पुष्फगन्धेन, समन्ता मभिनादिता’ति” ॥

“थुगु मुचलिन्द धयागु दहलय् पलेस्वाँत खोम धयागु देशय् उत्पादित मखमलथे नायुगु तुयुगु बास वःगु कम्बलं ढाके जूथे ढाके जुया च्वंगु दइ ।”

“थन थुगु दहलय् ह्वया च्वंगु पलेस्वाँत गनं गनं हे फवमचायुक खने दया च्वंगु दइ - चिकुला व बर्खा ह्वइगु स्वाँ लखय् पुलि अपायजाः जुइक फाँतनं ह्वया च्वंगु दइ ।”

“थीथी प्रकारयागु स्वाँया सुगन्ध भास वया भमःत जूवया च्वंगु दइ ।”

“अथेत्थ उदकन्तस्मिं, रुक्खा तिट्ठन्ति ब्राह्मण ।
कदम्बा पाटली फुल्ला, कोविट्ठारा च पुष्फिता ॥

“अङ्गोला कच्छिकारा च, पारिजज्जा च पुष्फिता ।
वारणा वयना रुक्खा, मुचलिन्दमुभतो सरं ॥

“सिरीसा सेतपारिसा, साधु वायन्ति पद्धका ।
निग्गुण्डी सिरीनिग्गुण्डी, असना चेत्थ पुष्फिता ॥

“पङ्गुरा बहुला सेला, सोभज्जना च पुष्फिता ।
केतका कणिकारा च, कणवेरा च पुष्फिता ॥

“अज्जुना अज्जुकण्णा च, महानामा च पुष्फिता ।
सुपुष्फितग्गा तिट्ठन्ति, पज्जलन्तेव किंसुका ॥

“सेतपण्णी सत्तपण्णा, कदलियो कुसुम्भरा ।
धनुतक्कारी पुण्फेहि, सीसपावरणानि च ॥

“अच्छिवा सल्लवा रुक्खा, सल्लकियो च पुण्फिता ।
सेतगेरु च तगरा, मंसिकुट्टा कुलावरा ॥

“दहरा रुक्खा च बुद्धा च, अकुटिला चेत्य पुण्फिता ।
अस्समं उभतो ठन्ति, अग्यागारं समन्ततो’ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! थन दहया छ्चाखेरं सिथय् सिमात दइ - कदम्ब, पाटली व कोविलार सकतां सिमाय् स्वाँ हवया च्वंगु दइ ।”

“मुचलिन्दया प्यखेरं अंकोल, कच्चिकार, पारिजञ्ज व हवया च्वंगु वारण सायक सिमात दइ ।”

“शिरीष (पालिजाः स्वाँ), तुयुगु पारीस व पक्क स्वाँनं हवाला हवाला बास वया च्वंगु दइ ।
निरगुण्डी, सिरिनिरगुण्डी व असन स्वाँ अन हवया च्वंगु दइ ।”

“पङ्गर, बकुल, शाल व हवया च्वंगु सोभञ्जन स्वाँ, केतक, कर्णिकार व हवया च्वंगु कर्णवेर (गँ) स्वाँ दइ ।”

“अर्जुन, अर्जुनकर्ण व हवया च्वंगु महानाग, किंसुक, अथे हे तुं हवया च्वंगु स्वाँत मि च्याःथे प्रज्वलित जुया च्वंगु दइ ।”

“तकुस्वाँ तफोगु, तकुस्वाँ चिफोगु, केरामा व कुसुम्बर कं दुगु (क्याथेटर) स्वाँ, धनु तक्कारी स्वाँमालं छ्चाखेरं हः, दँ खने मद्यक् भवाम्म च्वंक स्वाँ हवया च्वंगु दइ ।”

“अच्छिव, सबल, सल्लकि, श्वेतगेरु, जीस्वाँ, मंसि, नाय्स्वाँ, गच्छस्वाँ व कुलावर स्वाँ हवया च्वंगु दइ ।”

“तःमागु, चिमागु, सिधागु, क्वच्छुगु, हवया च्वंगु मिया ज्वालार्थे प्रभासित जुया आश्रमया जवं खवं हवया च्वंगु दइ ।”

“अथेत्य उदकन्तस्मिं, बहुजातो फणिज्जको ।
मुग्गतियो करतियो, सेवालसीसका बहू ॥

“उद्दापवत्तं उल्लुळितं, मक्खिका हिङ्गुजालिका ।
दासिमकञ्जको चेत्य, बहू नीचेकलम्बका ॥

“एलम्फुरकसञ्जना, रुक्खा तिड्ढन्ति ब्राह्मण ।
सत्ताहं धारियमानानं, गन्धो तेसं न छिज्जति ॥

“उभतो सरं मुचलिन्दं, पुण्फा तिड्ढन्ति सोभना ।
इन्दीवरेहि सञ्जन्नं, वनं तं उपसोभति ॥

“अह्ममासं धारियमानानं, गन्धो तेसं न छिज्जति ।
नीलपुण्फी सेतवारी, पुण्फिता गिरिकण्णिका ।
कलेरुक्खेहि सञ्जन्नं, वनं तं तुलसीहि च ॥

“सम्मदतेव गन्धेन, पुण्फसाखाहि तं वनं ।
भमरा पुण्फगन्धेन, समन्ता मभिनादिता ॥

“तीणि कक्कारुजातानि, तस्मिं सरसि ब्राह्मण ।
कुम्भमत्तानि चेकानि, मुरजमतानि ता उभो’ति” ॥

“अन लःया सिथय् आपालं मुसु, मू, माय्, कयग्गु, चाना, ह्याउग्गु चन्दन दइ ।”

“अन तःजागु लखय् फय् वइबले लहरा तरंगत उठे जुया वया च्वंगु दइ । हिङ्ग जालक माय् कस्ति हात यक्व दय्क भुना च्वंगु दइ । दायीम्ह धयागु वेलुवमा, कंजक धयागु मा दइ, नीलकम्बलक (पलःमा) दइ ।”

“हे ब्राह्मण ! एलम्बक धयागु लतां सिमात ढाके जुया च्वंगु दइ । उकी ह्वःगु स्वाँ छ्वाःतक धारण याना तःसां बास वया च्वनी । मुचलिन्द दहया निखेसनं इन्दीवर स्वाँ ह्वया बन छ्गुलिं शोभायमान जुया च्वंगु दइ । उकी ह्वःगु स्वाँत बाच्छितक धारण याना तःसां बास वया च्वनी । नील स्वाँ, श्वेतवारी स्वाँ व गिरिकर्णिका लता स्वाँ ह्वया बांलाना च्वंगु दइ । कटेरुक व तुल्सी मां बन छ्गुलिं ढाके जुया बांलाना च्वंगु दइ ।”

“स्वाँ ह्वया च्वंगु स्वाँमाया कचां सुगन्धं बन छ्गुलिं मक्ख जुइक मग मग बास वया च्वंगु दइ । ह्वया च्वंगु स्वाँमाय् भमत भुनुनु हाहां चाचाःहिला च्वंगु दइ ।”

“ब्राह्मण ! उगु दहलय् स्वथी कक्कारु जातगु फसि सया च्वंगु दु – तगोगु घः अपाय्गोगु, निगः मूदङ्ग (खिं) अपाय्गोगु फसित सया च्वंगु दइ ।”

“अथेत्थ सासपो बहुको, नादियो हरितायुतो ।
असी तालाव तिडुन्ति, छेज्जा इन्दीवरा बहू ॥

“अप्फोटा सूरियवल्ली च, काळीया मधुगन्धिया ।
असोका मुदयन्ती च, वल्लिभो खुदपुप्फियो ॥

“कोरण्डका अनोजा च, पुप्फिता नागमल्लिका ।
रुक्खमारुह्द तिडुन्ति, फुल्ला किंसुकवल्लियो ॥

“कटेरुहा च वासन्ती, यूथिका मधुगन्धिया ।
निलिया सुमना भण्डी, सोभति पदुमुत्तरो ॥

“पाटली समुदकप्पासी, कणिकारा च पुप्फिता ।
हेमजालाव दिस्सन्ति, रुचिरग्गि सिखूपमा ॥

“यानि तानि च पुप्फानि, थलजानुदकानि च ।
सब्बानि तत्थ दिस्सन्ति, एवं रम्मो महोदधी’ति” ॥

“अन तुकंमां, ह्याउँगु प्याजमां, लाभामां यक्व दइ । असी (वृक्ष) ताडमांथें ततःमा जुया च्वंगु दइ, ल्हाः म्हुया ल्यये थने बहः जूगु इन्दीवर मात नं यक्व दइ ।”

“अन अप्फोट (लता) दइ, सूरियवल्ली धयागु कंमा दइ, कालिया धयागु लहरा दइ, मधुगन्धिया मां दइ, अशोकवृक्ष दइ, मुदयन्ती दइ, हलुमां (वल्लिभो) दइ अले खुद पुप्फियो दइ ।”

“कोरण्डक व अनोज नाग लता मल्लिका स्वाँ ह्वया च्वंगु दइ, ह्वया च्वंगु किंसुक धयागु गःसि (लहरा) त सिमाय् गया च्वंगु दइ ।”

“कटेरुह, वासन्ती व समुद्रया सिथय् ह्वइगु जूही कस्ति समान चाकुसे च्वंक स्वाद दुगु स्वाँ ह्वया च्वंगु दइ । नीलिय, सुमन लता, भण्डी लता व चिसव पचुत्तर वृक्ष बांलाना शोभायमान जुया च्वंगु दइ ।”

“पाटली, समुद्र कप्पासी व कर्णिकार स्वाँ ह्वया च्वंगु दइ । शुपिं लुँया जालथे बांलाना भिज्वालार्थे प्रभासित जुया च्वंगु खने दइ ।”

“गुलि नं स्थलय् व जलय् ह्वइगु स्वाँत खः व फुक्क अन ह्वया च्वंगु दइ । मुचलिन्द दह थपाय्सकं न्ह्याइपूगु खः ।”

“अथस्सा पोक्खरणिा, बहुका वारिगोचरा ।
रोहिता नळपी सिङ्गु, कुम्भिला मकरा सुसू ॥

“मधु च मधुलट्टि च, तालिसा च पियङ्गुका ।
कुटन्दजा भद्दमुत्ता, सेतपुप्फा च लोलुपा ॥

“सुरभी च रुक्खा तगरा, बहुका तुङ्गवण्टका ।
पद्धका नरदा कुट्टा, ज्ञामका च हरेणुका ॥

“हलिहका गन्धसिला, हिरिवेरा च गुग्गुला ।
विभेदिका चोरका कुट्टा, कप्पूरा च कलिङ्गुका’ति” ॥

“थुगु मुचलिन्द दहलय् रोहित न्याँ, नलपी न्याँ, सिङ्गु (संन्याँ), कुम्बिला न्याँ, मगर न्याँ, गौजुस्वञ्जु, आदि जीवत दइ ।”

“लखय् दुने मधु, मधुलट्टी, तालीस, प्रियङ्गुका, उन्नक, भद्रमुख, तुयुगु स्वाँ व लोलूप स्वाँमात दइ ।”

“अन सुगन्धित सिमात दइ – तगर, तुङ्गवण्टक, पच्चक, नरद, कुट्ट, भामक, व हरेणुक (हलुमां) ।”

“छथी प्रकारयागु हलुमां, गन्धशिला, हिरिवेट, गुग्गुल, विभेदिक, चोटक, कुट्ट, कपूमा, व कलिङ्गुक मात दइ ।”

“अथेत्थ सीहव्यग्घा च, पुरिसालू च हत्थियो ।
एण्य्या पसदा चेव, रोहिच्चा सरभा मिगा ॥

“कोट्टसुणा सुणोपि च, तुलिया नळसन्निभा ।
चामरी चलनी लङ्गी, ज्ञापिता मक्कटा पिचु ॥

“कक्कटा कटमाया च, इक्का गोणसिरा बहू ।
खग्गा वराहा नकुला, काळकेत्थ बहूतसो ॥

“महिंसा सोणसिङ्गला, पम्पका च समन्ततो ।
आकुच्छा पचलाका च, चित्रका चापि दीपियो ॥

“पेलका च विघासादा, सीहा गोगणिसादका ।
अट्टपादा च मोरा च, भस्सरा च कुकुत्थका ॥

“चङ्कोरा कुक्कुटा नागा, अञ्जमञ्जं पकूजिनो ।
वका बलाका नज्जुहा, दिन्दिभा कुञ्जवाजिता ॥

“व्यग्धिनसा लोहपिडा, पम्पका जीवजीवका ।
कपिञ्जरा तित्तिरायो, कुला च पटिकुत्थका ॥

“मन्दालका चेलकेटु, भण्डुतित्तिरनामका ।
चेलावका पिङ्गलायो, गोटका अङ्गहेतुका ॥

“करविया च सम्गा च, उहुङ्गारा च कुक्कुहा ।
नानादिजगणाकिण्णं, नानासरनिकूजित'न्ति” ॥

“थन सिंह, धूँ, पुरिसालु (भालुथें जाःम्ह जन्तु), किसि, ऐणेय्य मृग, चितवर मृगत, रोहित चलात, शरभ चलात, व मेमेपिं तःगुमच्छि प्रकारयापिं मृगत दइ ।”

“ध्वँत, खिचात, खिचातथें जापिं ध्वँत दइ, जंगली भौचात दइ, नल स्वाँया रंगथें च्वंपिं जंगली माकःत दइ, च्वाभोसा, चलनी व ब्वया जुइथें वने फुपिं चलात, भुति माकःत, मर्कट जातयापिं माकःत, पिचु जातयापिं माकःत दइ ।”

“कर्कट व कतमाया राक्षसथें हारापिं मृगत, भालु व आपालं जंगली द्वहँत नं दइ । गौडाम्ये, फांत, नवःचात, हाकुपिं भालुत आदि यक्व जन्तुत दइ ।”

“म्येत, ध्वँत, तःहाकपिं म्हालम्हालचात, गोघात, किसिथें जापिं गजकुम्भ जन्तुत, चित्रक (च्या थाःपिं चलात) व चितुवात दइ ।”

“खराचात, विधासाद धयापिं भंगःपंछित, सिंहत दइ, गोगणिसाधक धयापिं शरभ चलात दइ । म्हाय्खात दइ, ब्वह हँय्त दइ, ककुत्थक भंगःपंछित नं दइ ।”

“हुकुरत, खात, किसिथें जाःपिं भंगःत, ब्वह हँय्त (बकुलात), बलाका धयागु जातयापिं ब्वह हँय्त, नज्जुहा भंगःपंछित, दिन्दिभ धयापिं भंगःत, कुज्जवादिक धयापिं ब्वहँ हँय्त नं दइ ।”

“इमांत, लोहित पृष्ठ धयापिं भंगःत, पम्पक भंगःत, जीवजीवक भंगःत, कपिंजर भंगःत, तीतरा भंगःत, कुलाव भंगःत, पटिकुत्तक आदि आपालं प्रकारयापिं भंगःत नं दइ ।”

“मन्दालक धयापिं भंगःत दइ, चेतकेटु (तःसकं सँ हाकुसे च्वंम्ह भंगः), भण्डु भंगःत, तीत्रा भंगःत, चेलावक भंगःत, पिङ्गल भंगःत दइ, गोटक भंगःत दइ, अङ्गहेतुक (सायागु हि त्वनिपिं भंगःत) आदि भंगःत दइ ।”

“कोयली भंगःत दइ, चातक भंगःत दइ, भुलुखा भंगःत दइ, कुक्कुह भंगःत दइ । धुकथं थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछितयगु सलं नानां प्रकारं ध्वया च्वंगु दइ ।”

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, नीलका मज्जुभाणका ।
मोदन्ति सह भरियाहि, अज्जमज्जं पकूजिनो ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, दिजा मज्जुस्सरा सिता ।
सेतच्छिकूटा भद्रक्खा, अण्डजा चित्रपेखुणा ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, दिजा मज्जुस्सरा सिता ।
सिखण्डी नीलगीवाहि, अज्जमज्जं पकूजिनो ॥

“कुक्कुत्थका कुळीरका, कोट्टा पोक्खरसातका ।
कालामेय्या बलीयक्खा, कदम्बा सुवसाळिका ॥

“हलिद्वा लोहिता सेता, अथेत्थ नलका बहू ।
वारणा भिङ्गराजा च, कदम्बा सुवकोकिला ॥

“उक्कुसा कुररा हंसा, आटा परिवदेत्तिका ।
पाकहंसा अतिबला, नज्जुहा जीवजीवका ॥

“पारेवता रविहंसा, चक्कवाका नदीचरा ।
वारणाभिरुदा रम्मा, उभो कालूपकूजिनो ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, नानावण्णा बहू दिजा ।
मोदन्ति सह भरियाहि, अञ्जमञ्जं पकूजिनो ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, नानावण्णा बहू दिजा ।
सब्बे मञ्जू निकूजन्ति, मुचलिन्दमुभतो सरं ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, करविया नाम ते दिजा ।
मोदन्ति सह भरियाहि, अञ्जमञ्जं पकूजिनो ॥

“अथेत्थ सकुणा सन्ति, करविया नाम ते दिजा ।
सब्बे मञ्जू निकूजन्ति, मुचलिन्दमुभतो सरं ॥

“एणेय्यपसदाकिण्णं, नागसंसेवितं वनं ।
नानालताहि सञ्छन्नं, कदलीभिगसेवितं ॥

“अथेत्थ सासपो बहुको, नीवारो वरको बहु ।
सालि अकट्टपाको च, उच्छु तत्थ अनप्पको ॥

“अयं एकपदी एति, उजुं गच्छति अस्समं ।
खुदं पिपासं अरतिं, तत्थ पत्तो न विन्दति ।
यत्थ वेस्सन्तरो राजा, सह पुत्तेहि सम्मति ॥

“धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं, आसदञ्च मसं जटं ।
चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सती’ति” ॥

“थन न्यने यइपुक न्हायपनय् दुने थ्यंक दुहाँ वंक हालिपिं वचुपिं भंगःत दइ । इपिं थः कला भंगःत नापं मिले जुया थवंथवय् (न्ट्याइपुक) हाला च्वंगु दइ ।”

“थन दिपा मदय्क लगातारं यइपुसे च्वंक हाला च्वनिपिं भंगःत दइ । इमिगु मिखा गोगो धया तुइसे च्वना बांलासे च्वंगु जुइ, इपिं खेचं पिहाँ वयेवं इमिके च्याकिं च्याकिं बुत्ता दुगु पा दइ ।

“थन दिपा मदय्क लगातारं यइपुसे च्वंक हाला च्वनिपिं भंगःत दइ । इमिगु डाँफे धयापिं भंगःतय्गु छचनय् कल्की दइ, इमिगु ककु वचुसे च्वनी अले इपिं थवंथवय् हाला च्वंगु दइ ।”

“ककत्थक, कुलिरक भंगःत दइ, पोकरसातक धयापिं चीवरं भुना तःपिथे च्वपिं भंगःत, कालामेय्य धयापिं हाक्पिं इमांत, पलि धयापिं च्याकिं च्याकिं थाःपिं इमांत, यक्ष धयापिं भंगःत, कदम्ब धयागु सिमाय् च्वनिपिं मैना भंगःत, सुगा भंगःत दइ ।”

“अन आपालं प्रकारयापिं म्हासुपिं, ह्याउँपिं, तुयुपिं, चखुँचात दइ । नलक धयापिं भंगःत, वारण धयापिं भंगःत, हिङ्गराज धयापिं भंगःत, कदम्ब धयापिं भंगःत, सुव कोकिल धयापिं मैनात दइ ।”

“कुक्कुस, कुरर, हँस, आत धयापिं भंगःत, बखुँचात, पाक हँस धयापिं छगू प्रकारया हँयत, अतिबल धयापिं भंगःत, नज्जुहा व जीवजीवक भंगःत दइ ।”

“जंगली बखुँत, रविहँस धयापिं तःसकं ततःधिकपिं हँयत, नदीचर धयापिं हँयत, चक्रवाक भंगःत बांलागु सः दुपिं वारण भंगःत, चान्हं न्हिनं हाला च्वंगु दइ ।”

“थथिंजापिं थीथी प्रकारयापिं भंगःपंछित थः कला भंगःपंछित नापं परस्परय् थवं थवं (न्ह्याइपुक) हाला जंगल छगुलिं थ्वय्का च्वंगु दइ ।”

“थन कोयली भंगःपंछित थः कला भंगःपंछित नापं परस्परय् थवं थवं (न्ह्याइपुक) हाला जंगल छगुलिं थ्वय्का च्वंगु दइ ।”

“थन कोयली भंगःपंछित मुचलिन्द दहया छचाखेरं न्ह्याइपुक जंगल छगुलिं थ्वय्क हाला च्वंगु दइ ।”

“एणि व पसद धयापिं चला पुचः पुचः मुना च्वंगु दइ । किसितय्सं घेरे याना तःगु बनय्, थीथी कथंयागु गुंखि लतां हिना तःगु कदली मृगतय्सं सेवन याना तःगु जंगलय् दइ ।”

“अन तुकंमात यक्व दइ, नीवर धयागु वाउँचात यक्व दइ, वरक धयागु वाउँचा मात नं यक्व दइ, थः थवं पाके जूगु शाली (वा) दइ, चाकुसे च्वंगु स्वाद दुगु तुमां नं यक्व दइ ।”

“अननिसेया यःबुलँचा वइ, व तप्यंक हे वेस्सन्तर जुजुया आश्रमय् थ्यनी । अन थ्यनेवं नये पित्याःगु, त्वने प्याःचागु, म्हाइपुगु आदि दइ मखु । अन हे काय्महाचाय्पिं नापं वेस्सन्तर जुजु च्वना च्वंगु दइ ।”

“श्रेष्ठगु ऋषिभेषय् अंकुश, सुल्पा व जटा धारण याना बैय् छचंगु लाया दचना च्वंगु दइ, अले अगिनयात नमस्कार याना च्वंगु दइ ।”

“इदं सुत्वा ब्रह्मबन्धु, इति कत्वा पदविखणं ।
उदग्चित्तो पक्कामि, यत्थ वेस्सन्तरो अहू'ति” ॥

“थ्व खँ न्यना जूजक ब्राह्मणं ऋषियात प्रदक्षिणा याना लय्तातां अनं वना वेस्सन्तर जुजुया पाखे स्वया वन ।”

महावन वर्णन क्वचाल ।

जूजक नं अच्चुत (अच्चूत) तपस्वी क्यंगु लँपु वन । अले प्यकुंलागु पुखू दुथाय् थ्यंका बिचाः यात – “थौ तःसकं खिउँसें च्वन, लिबात । आः माद्री जंगलं लिहाँ वल जुइमाः । मिस्त धयापिं दान बिइगुलि विघ्नबाधा बिइपिं खः । कन्हे गुगु इलय् व जंगलय् वनी उगु इलय् जि आश्रमय् थ्यंका वेस्सन्तरयाके मचात पवना माद्रीदेवी जंगलं लिहाँ वये न्हयवः हे इमित ब्वना लिहाँ वये ।” व लिक्कसं च्वंगु सानु पर्वतय् गया आराम कायेगु थासय् गोतुला च्वन ।

उखुन्हुया चान्हे नसंचा इलय् (बाह्य-मुहूर्तय्) माद्रीदेवी म्हागस खन । म्हागस थजागु खः – छम्ह हाकुम्ह मनु निपु काषायवस्त्र धारण याना तःम्ह, निखें न्हाय्पनय् ह्याउँगु स्वाँमा निमा धारण याना तःगु

अले ल्हातय् चुफि ज्वना ग्यानपुसे च्वंक न्ह्योने वया पर्णशाला दुने दुहां वल । माद्रीयागु सपः ज्वना साला बैय् चताःवाक्क छ्वःवात । व ख्वया च्वन । वयागु मिखा निगलं लिकया, ल्हाः निपां ध्यना, नुगःपा फाया हि बाः बाः वय्क नुगःचु लिकया यंकल । न्ह्यलं चाःबले माद्रीदेवी तःसकं ग्यात । वं बिचाः यात – “जिं मभिंगु म्हगस खना । म्हगसया खँ कने फुम्ह जिमि वेस्सन्तर छम्ह बाहेक मेपिं सुं मदु । जि वयाथाय् वना न्यंवने माल ।” वं पर्णशालाय् वना बोधिसत्त्वया पर्णशालाया लुखा खापा ध्वा ध्वा यात । बोधिसत्त्वं “पिने सु” धका न्यन ।

“देव ! जि माद्री ।”

“भद्रे ! भीसं थवंथवय् वाचा ल्हाना तयागु स्यंकेत छाया छ थथे कुबेलाय् वयागु ?”

“देव ! कामरागया कारणं वयाम्ह मखु । जिं मभिंगु म्हगस खनागुलिं ।”

“माद्री ! अथेसा म्हगसय् खंगु खँ कं ।”

वं गथे खंगु खः अथे हे वयात कन । बोधिसत्त्वं म्हगसया बारे बिचाः याना स्वःबले “जिगु दानपारमिता पूर्ण जुइगु जुल” धका सिइका काल । कन्हे सुं छम्ह याचक वया जिके जिमि काय्म्हचाय्पिं फ्वंवइ ।” वं माद्रीयात सान्त्वना बिया लिछ्वयेया नितिं धाल – “माद्री ! छ दचंगु मछिन जुइमाः । अथवा मनिंगु भोजन याःगुलिं थथे म्हगस म्हंगु जुइमाः । ग्याये मते ।”

चा फ्वचालेवं वं थःगु सकतां ज्या याये माःगु सिधय्का निम्ह काय्म्हचाय्पित्त मुलय् तया चुप्पा नल – “थौं जिं बांमलाक म्हगस खनागु दु । तात ! अप्रमादी जुया च्वं ।” हानं बोधिसत्त्वयात निम्ह मचात लःल्हाना इमिगु बारे बांलाक बिचाः याना तयेत जिम्मा बिया ढकि, काकःचा आदि ज्याभः ज्वना मिखाय् ख्वबि हुँ फलमूल काःवनेत जंगलय् वन ।

जूजक नं “आः ला माद्री जंगलय् वने धुंकल जुइमाः” धका सिइका सानु पर्वतं कुहां वया यःबुलंचां आश्रमपाखे वन । बोधिसत्त्व नं पर्णशालाया पिने चक्कंगु ल्वहँतय् लुंयागु मूर्तिथे फेतुना, सुं अय्लाःगुलुया अय्लाः त्वने प्याचाया च्वंम्हथे जुया “गुबले दान काः वइगु जुइ” धका पिया च्वन । वया मस्त नं वया लिक्कसं मिहता च्वन । वं लैय् वया च्वंम्ह ब्राह्मणयात खन । वं न्हेलां निसें ल्हवना कुबिया तःगु दान-धुरीयात हानं ल्हवना कुबियेथे याना लय्ताया “ब्राह्मण ! छ वा ।” धाधां जालीकुमारयात सम्बोधन यायां थुगु गाथा धाल –

“उडेहि जालि पतिट्ट, पोरणं विय दिस्सति ।

ब्राह्मणं विय पस्सामि, नन्दियो माभिकीरे’ति” ॥

“जाली ! दँ, (सुम्क) च्वं । जिं ब्राह्मण छम्हसित हुंकन पूर्वय् वःगु खना च्वना । पुलांगु समय लिहाँ वल । जिगु मनय् आनन्द जुया वल ।”

थ्व खँ न्यना कुमारं धाल –

“अहम्पि तात पस्सामि, यो सो ब्रह्माव दिस्सति ।

अट्टिको विय आयाति, अतिथी नो भविस्सती’ति” ॥

“तात ! उम्ह ब्राह्मण वया च्वंगु जिं नं खना । व याचकथे जुया वया च्वन । व भीम्ह अतिथि जुइ ।”

थुलि धया कुमार वयागु सत्कार यायेया नितिं आसनं दन अले ब्राह्मणयात लं स्वःवना वयागु सामान ज्वना बियेत काःवन । ब्राह्मणं वयात खनेसार्थं बिचाः यात - थुम्ह वेस्सन्तरया काय् जालीकुमार जुइमाः । वं शुरीनिसें छाक्क न्वंवाना ख्यायेगु बिचाः याना लापा थाना - 'म्वाः म्वाः चिला हूँ' धाल । कुमारं भतिचा चिला वना बिचाः यात - "छु कारण खः ? थुम्ह ब्राह्मण अतिकं कठोर जूगु ?" वं वयागु शरीरया पाखे ध्यान बिया स्वःबले उम्ह मनूयाके भिंंच्यागू दोष^{१७} खंकल । ब्राह्मणं नं बोधिसत्त्वयाथाय् वना कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“कच्चि नु भोतो कुसलं, कच्चि भोतो अनामयं ।
कच्चि उज्जेन यापेथ, कच्चि मूलफला बहू ॥

“कच्चि डंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, कच्चि हिंसा न विज्जती'ति” ॥

“छपिनि म्ह फु मखुला ? छु फलमूल माला माला हे जीवन यापन याना बिज्याना ला ? छु फलमूल अःपुक प्राप्त जू मखुला ? छु चलः (पति) भुजिं हारापिं जन्तु जनावर, ताहा आदि कम् जक दु मखुला ? छु जंगली जनावर दुगु थुगु बनय् भय अन्तराय मदुला, सुखशान्ति दु मखुला ?”

बोधिसत्त्वं नं वयाके कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“कुसलज्जेव नो ब्रह्मे, अथो ब्रह्मे अनामयं ।
अथो उज्जेन यापेम, अथो मूलफला बहू ॥

“अथो डंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसवा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, हिंसा अहं न विज्जति ॥

“हे ब्राह्मण ! जि सकुशल जू । हे ब्राह्मण ! म्ह फु । जिं फलमूल माला जीवन यापन याना च्वना । फलमूल नं अःपुक हे प्राप्त जू ।”

“न्याये यःपिं की पटंग, भुजिं चलपति व ताहा आदि नं आपाः मदु । बनय् जंगली जनावरत दु परन्तु जित अपायच्चं दुःख मब्यू ।”

“सत्त नो मासे वसतं, अरज्जे जीवसोकिनं ।
इमपि पटमं पस्साम, ब्राह्मणं देववण्णिनं ।
आदाय वेळुवं दण्डं, अग्गिहुत्तं कमण्डलुं ॥

“जंगलय् जिपिं न्हेलातक सुखपूर्वक च्वनेधुन, सुं छम्ह हे ब्राह्मण जिं खनागु मदु, जिं छंत देवसरिम्ह विव्वयागुथें जाःगु पंयागु तुतां, अग्निहोम व कमण्डलु ज्वना वःम्ह ब्राह्मणयात न्हापांगु पटक खना च्वना ।”

“स्वागतं ते महाब्रह्मे, अथो ते अदुरागतं ।
अन्तो पविस भदन्ते, पादे पक्खालयस्सु ते ॥

“तिण्डुकानि पियालानि, मधुके कासुमारियो ।
फलानि खुदकप्पानि, भुज्ज ब्रह्मे वरं वरं ॥

१७. शरीरया भिंंच्यागू दोष छु छु खः धयागु खँ क्वय् वइतिनि ।

“इदम्पि पानीयं सीतं, आभतं गिरिगम्भरा ।
ततो पिव महाब्रह्मे, सचे त्वं अभिकङ्क्षसी’ति” ॥

“हे महाब्राह्मण ! छंत स्वागत दु । महाब्राह्मण ! छ वःगु भिन । छं भिनेमा । छ दुहाँ वया थःगु तुति स्यु ।”

“हलुवाबेत, बेल, पियाल, चाकुगु तुयुगु अँ व मेमेगु सासाःगु भिभिंगु तःगो चिगोगु फल न ।”

“थ्व पहाडया कापी च्वंगु खुसी हया तयागु शीतलगु लः खः । हे महाब्रह्मे ! यदि यःसा कया त्वं ।”

अनंलि बोधिसत्त्वं बिचाः यात - “थुम्ह ब्राह्मण थुगु घनघोरगु जंगलय् अर्थे वःम्ह खइ मखु । विस्तार (विलम्ब) मयासे जिं थ्वयाके वःगुया कारण न्यने माल ।” वं थुगु गाथा धाल -

“अथ त्वं केन वण्णेन, केन वा पन हेतुना ।
अनुप्पत्तो ब्रह्मारञ्जं, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! जिं न्यना च्वना, जित कना ब्यु, छ छु उदेश्यं, छु हेतुं थुगु घनघोर जंगलय् वयाम्ह खः ?”

जूजकं लिसः बिल -

“यथा वारिवहो पूरो, सब्बकालं न खीयति ।
एवं तं याचितागच्छि, पुत्ते मे देहि याचितो’ति” ॥

“गथे जाःगु खुसी गबलें सुना वनी मखुगु खः, अथे हे जिं छपिंके फवनेया नितिं वयाम्ह खः । जिं फवनेवं छपिंसं थःम्ह काय्महाचाय्पिं निम्हसितं जित बिया बिज्याहूँ ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्व लय्ताया ल्हाः चकंका द्रःच्छिसाहिया दां प्वः तया बिइर्थे याना पर्वतयात थ्वय्क थुगु गाथात धाल -

“ददामि न विकम्पामि, इस्सरो नय ब्राह्मण ।
पातो गता राजपुत्ती, सायं उञ्छातो एहिंति ॥

“एकरत्ति वसित्वान, पातो गच्छसि ब्राह्मण ।
तस्सा न्हाते उपघाते, अथ ने मालधारिने ॥

“एकरत्ति वसित्वान, पातो गच्छसि ब्राह्मण ।
नानापुण्फेहि सञ्चन्ने, नानागन्धेहि भूसिते ।
नानामूलफलाकिण्णे, गच्छ स्वादाय ब्राह्मणा’ति” ॥

“ब्राह्मण ! जिं छंत काय्महाचाय्पिं दान बिये ।^{२८} जि कम्प जुयागु मदु । जिं बिये । छ जिमि मचातय् स्वामी जुल । इमित ज्वना हूँ । राजपुत्री सुथन्हापनं फलमूल माःवनेत वना च्वंगु दु । आः लिमर्थ्यनि । सन्ध्या इलय् लिहाँ वइ । हे ब्राह्मण ! छचा च्वना कन्हे जक हूँ, व वया इमित मोल्हुइका,

२८. सकल बोधिसत्त्वपिनि अन्तिम जन्मयां छगू जीवन न्हापा काय्महाचाय् कला दान बिइगु परम्परा दुगु खँय् मिलिन्द जुजु व भदन्त नागसेनया न्ह्यसः लिसःसम्बन्धी खँ मिलिन्द-प्रश्नय् वेस्सन्तरया विषयय् प्रश्न पृ. ३४८-३६७ स्वया दिसँ ।

नतुना अले स्वामा व्वखायुकी । हे ब्राह्मण ! छ्वा च्वना सुथन्हापनं थीथी प्रकारयागु वसतं पुंका, थीथी प्रकारयागु सुगन्धं विभूषित याका अले थीथी प्रकारयागु फलमूल कया इमित व्वना यंकि ।”

जूजकं धाल -

“न वासमभिरोचामि, गमनं मय्ह रुच्चति ।
अन्तरायोपि मे अस्स, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“न हेता याचयोगी नं, अन्तरायस्स कारिया ।
इत्थियो मन्तं जानन्ति, सब्बं गण्हन्ति वामतो ॥

“सद्दाय दानं ददतो, मासं अदक्खि मातरं ।
अन्तरायम्पि सा कयिरा, गच्छज्जेव रथेसभ ॥

“आमन्तयस्सु ते पुत्ते, मा ते मातरमहसुं ।
सद्दाय दानं ददतो, एवं पुज्जं पवड्ढति ॥

“आमन्तयस्सु ते पुत्ते, मा ते मातरमहसुं ।
मादिसस्स धनं दत्त्वा, राज सगं गमिस्ससी’ति” ॥

“जि थन च्वने म्हां । जि वनेगु हे भिं जुइ । हे रथेसभ ! छ्हु पंगल नं वये फु । जि जुलसा वं हे वने ।”

“मिसात धयापिं दानशीलापिं जुइ मखु । इपिं पंगल (अन्तराय) थनिपिं खः । मिसात मन्त्र सःपिं खः । इमिसं सकतां अःखः याना स्यंका विइ ।”

“श्रद्धापूर्वक दान व्यूगुयात वया मांम्हं मखनेमा । थुकथं श्रद्धां दान वियेवं आपाः पुण्य दइ ।”

“थःपिनि काय्महचाय्पिं सःता बिज्याहूँ । इमित मांयात क्यना च्वने म्वाल । हे राजन् ! जिथें जाम्हसित (काय्महचाय्पिं) धन दान वियेवं छंत स्वर्ग लाभ जुइ ।”

वेस्सन्तरं धाल -

“सचे त्वं निच्छसे दट्टुं, मम भरियं पतिव्वतं ।
अव्यकस्सपि दस्सेहि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“इमे कुमारे दिस्वान, मज्जुके पियभाणिने ।
पतीतो सुमनो वित्तो, बहं दस्सति ते धन’न्ति” ॥

“यदि छं जिमि पतिव्वताम्ह कलायात पिया च्वने मखु धयागु जूसा थुपिं मचात ज्वना जिमि बौ (सज्जय) यात जाली व कृष्णाजिनायात क्यं हूँ । थुपिं सुन्दर प्रियभाषीपिं कुमारपित खना प्रसन्न चित्तं जिमि बौनं छंत आपालं धन विइ ।”

जूजकं धाल -

“अच्छेदनस्स भायामि, राजपुत्त सुणोहि मे ।
राजदण्डाय मं दज्जा, विक्किणेय्य हनेय्य वा ।
जिनो धनज्ज दासे च, गारहस्स ब्रह्मबन्धुया’ति” ॥

“हे राजपुत्र ! जिगु खँ न्यं । थुपिं मस्त लाका जकं काइगु मखुला धका जि गयाः । जुजुं जित तं पिकया राजदण्ड सजाय नं बिये फु । जित मिया बिये फु अथवा स्याना बिये फु । जिं मस्त जुजुयाथाय् यंकल धाःसा जित धन नं दइ मखु, ‘दासत तंकल धका’ ब्राह्मणी नं जित ब्वः नं बिये फु ।”

वेस्सन्तरं धाल -

“इमे कुमारे दिस्वान, मञ्जुके पियभाणिने ।
धम्मे ठित्तो महाराजा, सिवीनं रट्टवट्टनो ।
लद्धा पीतिसोमनस्सं, बहुं दस्सति ते धन’न्ति” ॥

“छं धन्दा कायेम्वाः, जिमि बौ सञ्जय जुजुं मेपितं दुःख कष्ट बिइ मखु । धर्मय् प्रतिष्ठित जुया च्वंम्ह खः । थुपिं सुन्दर प्रियभाषी कुमारपितं खना सिविपिनि राष्ट्रवर्धन धार्मिक महाराज लय्ताया छंत अवश्यं आपालं धन बिइ ।”

जूजकं धाल -

“नाहं तम्मि करिस्सामि, यं मं त्वं अनुसाससि ।
दारकेव अहं नेस्सं, ब्राह्मण्या परिचारके’ति” ॥

“छपिंसं धया बिज्यागु ध्व ज्या छता जिं याये फइ मखु । जिं ब्राह्मणीया नितिं सेवक मस्त ज्वना वने ।”

वयागु अजागु कठोरगु वचन न्यना मस्त पर्णशालाया ल्यूने बिस्सू वन । अन ल्यूने नं बिस्सू वना घना भालय् वना सुप्युवन । अन नं जूजक वया माला ज्वना यंकी धका गयात । इपिं ग्याना म्ह धर धर खाकल अले गनं नं च्वने मफया उखें थुखें बिस्सू वना पुखूया सिथय् थ्यंकः वन । अन इमिसं वल्कलवस्त्रयात न्याक्क कस्सिक कसे याना लखय् कुहाँ वना, पलेस्वाँहलं त्वःपुया लखय् सुपिना च्वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो कुमारा व्यथिता, सुत्वा लुद्धस्स भासितं ।
तेन तेन पथाविसु, जाली कण्हाजिना चुभो’ति” ॥

“उगु क्रूरगु वचन न्यना मचात दुःखी जुल । इपिं निम्हं - जाली व कृष्णाजिना - उखें थुखें ब्वाँय् ब्वाँय् जुल ।”

जूजकं नं कुमारपिं मखनेवं वं बोधिसत्त्वयात म्हुतु वाना ब्वः बिल - “वेस्सन्तर ! छं नकतिनि जित मचात बिल । जि जेतुत्तर नगरय् वने मखु, मचातयत्त ब्राह्मणीया सेवाया नितिं यंके धयाबले छं मचातयत्त मिखाभाय् याना बिसिकः छूवया बिल । अले छुं मस्युंमथें च्वंक च्वं च्वन । संसारय् छथें भुट्टावादीम्ह मेपिं सुं म्दुथें च्वं ।” ध्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं “थुपिं मस्त ग्याना बिस्सू वन जुइ” धका बिचाः यात । वं धाल - “ब्राह्मण ! चिन्ता याये मते । जिं छंत कुमारपिं माला हया बिये ।” व दना वना पर्णशालाया ल्यूने वन । अबले वं इपिं घना जंगलय् दुहाँ वने धुंकल धका सिइका काल । वं पलाख्वाँय् ल्यूल्यू वना पुखूया सिथय् थ्यंकः वन । वं पलाख्वाँय् लखय् कुहाँ वना च्वंगु खना लखय् सुपिना च्वंगु दयेमाः धका सिइकल । “तात ! जाली !” धका सःता निपु गाथात धाल -

“एहि तात पियपुत्त, पूरेथ मम पारमिं ।
हदयं मेभिसिज्वेथ, करोथ वचनं मम ॥

“याना नावा च मे होथ, अचला भवसागरे ।
जातिपारं तरिस्सामि, सन्तारेस्सं सदेवक'न्ति” ॥

“तात ! यःम्ह पुता ! थन वा । जिगु दानपारमिता पूर्ण याना ब्यु । जिगु नुगः सिचुका ब्यु । जिं धयार्थे याना ब्यु । भवसागर पार यायेया नितिं जिगु रथ अथवा इंगा समान जुया ब्यु । जि जन्म मरणया बन्धनयात पुला वने अले सदेव लोकयात उद्धार याना बिये ।”

कुमारं बौयागु खँ न्यना बिचाः यात - “ब्राह्मणं चाहे जित यत्थे थःया । जिं बौलिसे जवाफ सवाफ याना च्वने मखु । अले वं लखं छुच्चो थछुवया हया पलेस्वाँ हः चिइका लखं थहाँ वल । अले बोधिसत्त्वया जःगु तुती भोपुना तुतिया ग्वाली कत्ताकक ज्वना ख्वल । अनलि बोधिसत्त्वं न्यन - “तात ! छिमि केहें गन दु ?” “तात ! भययागु कारण उपस्थित जुइवं प्राणीपिसं थःगु रक्षा या हे याइनि ।” बोधिसत्त्वं वयागु खँ न्यना “अवश्य नं थुपिं निम्हसिया दथुइ ‘कने मखु’ धयागु दाचा लहाना तःगु दयेमाः” धका सिइका काल । वं “मै कण्ह ! थन वा” धका सतुं सतुं निपु गाथात धाल -

“एहि अम्म पियधीति, पूरेथ मम पारमिं ।
हृदयं मेभिसिज्वेथ, करोथ वचनं मम ॥

“याना नावा च मे होथ, अचला भवसागरे ।
जातिपारं तरिस्सामि, उद्धरिस्सं सदेवक'न्ति” ॥

“मै यःम्ह पुता ! थन वा । जिगु दानपारमिता पूर्ण याना ब्यु । जिगु नुगः सिचुका ब्यु । जिं धयार्थे याना ब्यु । भवसागर पार यायेया नितिं जिगु रथ अथवा इंगा समान जुया ब्यु । जि जन्म मरणया बन्धनयात पुला वने अले सदेवलोकयात उद्धार याना बिये ।”

वं नं बिचाः यात - “जिं बौलिसे जवाः सवाः याना च्वने मखु ।” वं अथे हे याना लखं पिहाँ वल । अले वं बोधिसत्त्वयागु खःगु तुती भोसुना तुतिया ग्वाली कत्ताक घयपुना ख्वल । मचातयगु क्वाःगु ख्वबि बोधिसत्त्वया यइपुसे च्वंगु नकतिनि ह्वःगु पलेस्वाँथे च्वंगु तुती लाना तुति सिइकेथे जुल । बोधिसत्त्वया मिखां नं क्वाःगु ख्वबि पिहाँ वया लुंयागु पाताथे च्वंगु जाली व कृष्णाजिनाया ल्यूने जनुफातय् लात । बोधिसत्त्वं मस्तयत् थना आश्वासन बिया धाल - “तात ! जाली ! छु छं जि दानी जूगु खँ मस्यूला ? तात ! जिगु उद्देश्य पूर्ण याना ब्यु ।” बोधिसत्त्वं अन दना दना हे गथे सुं सा द्वहैया मू चिनेथे थः मस्तयगु मू तया बिल । वं थः मस्तयत् सम्बोधन यायां धाल - “तात ! यदि छं ब्राह्मणयागु दासतां मुक्त जुये मन दुसा ब्राह्मणयात द्वःच्छि असर्फी (निकर्ष) बिया मुक्त जु । छंम्ह केहें जुलसा असाधारण सुन्दरीम्ह खः । सुं नीच जातियाम्ह मनुखं ब्राह्मणयात दां भतिचा बिया छंम्ह केहैयात दासतां मुक्त याना जातियात कलङ्कित याना बिये फु । जुजु बाहेक मेपिं सुनानं सच्छि सच्छि वस्तु बिये फइ मखु । उकिं छंम्ह केहैयात दासतां मुक्त याके मास्ति वःसा ब्राह्मणयात सच्छिम्ह दास, सच्छिम्ह दासी, सच्छिम्ह किसि, सच्छिम्ह सल, अले सच्छि असर्फि - थुकथं सच्छि सच्छि वस्तुत बिया दासतां मुक्त याकि । थुकथं मस्तयगु मू चिना इमित आश्वासन बिया, आश्रमय् यंका, कमण्डलुं लः हायका ब्राह्मणयात सःता अले थथे प्रार्थना याना दान बिल- “जिगु थुगु दान सर्वज्ञज्ञानया प्रत्यय जुइमा, ब्राह्मणयात यःपिं कायम्हचाय्पिं दान बिया च्वना ।” वं धाल - “हे ब्राह्मण ! सच्छिम्ह काय्पिं सिबे, द्वःच्छिम्ह काय्पिं सिबे अले लाखम्ह काय्पिं सिबे बरु जित सर्वज्ञताज्ञान हे अप्वः यःताः जू ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो कुमारे आदाय, जालिं कण्हाजिनं चुभो ।
ब्राह्मणस्स अदा दानं, सिवीनं रट्ठवह्णो ॥

“ततो कुमारे आदाय, जालिं कण्हाजिनं चुभो ।
ब्राह्मणस्स अदा वित्तो, पुत्तके दानमुत्तमं ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
यं कुमारे पदिन्नहि, मेदनी सम्पकम्पथ ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
यं पञ्जलिकतो राजा, कुमारे सुखवच्छित्ते ।
ब्राह्मणस्स अदा दानं, सिवीनं रडुवड्डनो’ति” ॥

“अनंलि सिविपिनि राष्ट्रवर्धनं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त ब्राह्मणयात दान याना बिल ।”

“अनंलि जाली व कृष्णाजिना निम्ह मस्तयत्त यंका वं ब्राह्मणयात काय्महायपिनिगु उत्तम दान बिल ।”

“मस्त दान ब्यूगु इलय् पृथ्वी कम्प जुल । अनंलि ततःसकं हाःसः ताये दत्त, चिमिसं ब्वः ब्वः दना ग्यानपुसे च्वंक रोमाञ्च जुल ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धनं सुखपूर्वक लहिना तःपिं मस्त निम्हसित ल्हाः ज्वजलपा ब्राह्मणयात दान बिइवं तःसः याना हाःसः ताये दत्त, चिमिसं ब्वः ब्वः दना ग्यानपुसे च्वंक रोमाञ्च जुल । अले पृथ्वी कम्प जुल ।”

बोधिसत्त्वं दान बियेधुंका दना थथे बिचाःयात- “जिगु दान सुदान जुल” धका थः थःमं तुं मनय् प्रीति उत्पन्न याना मचातय्गु ख्वाः स्वल । जूजक नं घनागु जंगलय् दुहाँ वन । अन वं वां गुंखिं ध्यना हया कुमारया जःपा ल्हाः व कुमारीयागु खःगु ल्हाः क्वातुक चिना छ्च्वः गुंखिं इमित दादां ब्वना यंकल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो सो ब्राह्मणो लुद्धो, लतं दन्तेहि छिन्दिय ।
लताय हत्थे बन्धित्वा, लताय अनुमज्जथ ॥

“ततो सो रज्जुमादाय, दण्डञ्चादाय ब्राह्मणो ।
आकोटयन्तो ते नेत्ति, सिविराजस्स पेक्खतो’ति” ॥

“अनंलि उम्ह क्रूरम्ह ब्राह्मणं वां गुंखिं ध्यना व हे गुंखिं इमिगु ल्हातय् न्याक्क चिना हानं व हे गुंखिया च्चकां इमित मारी दायेगु यात । अनंलि सिविराजया मिखाया न्ह्योने हे खिपः व कथि ल्हातं ज्वना ब्राह्मणं इमित भुकु भुकुं दायेगु याना ब्वना यंकल ।”

गन गन दाल अन अन घाः जुया छ्चंगु च्वःतुला हि बाः वल । ब्राह्मणं दाजुम्हसित दाइथें च्वनकि केहेंम्ह थःगु म्ह फया बिइगु अथे हे केहेंम्हसित दाइथें च्वनकि दाजुम्हसितं थःगु म्ह फया बिइगु । थुगु प्रकारं दाजु व केहें निम्हं छ्मं मेम्हसियागु दुःखयात फया ख्वं ख्वं वना च्वन । अले छ्थाय् माथं मवंथाय् लैय् ब्राह्मण चुलुया दल । ब्राह्मण दसेलि मस्तय्गु ल्हातय् क्वातुक चिना तःगु छाःगु गुंखि ब्यना वल । मचात निम्ह ख्वख्वं महासत्त्वया न्ह्योने बिस्सुं वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो कुमारा पक्कामुं, ब्राह्मणस्स पमुज्चिय ।
अस्सुपुण्णेहि नेत्तेहि, पितरं सो उदिक्खति ॥

“वेधमस्तत्थपत्तं, पितु पादानि वन्दति ।
 पितु पादानि वन्दित्वा, इदं वचनमब्रवि ॥
 “अम्मा च तात निक्खन्ता, त्वञ्च नो तात दस्ससि ।
 याव अम्ममि पस्सेमु, अथ नो तात दस्ससि ॥
 “अम्मा च तात निक्खन्ता, त्वञ्च नो तात दस्ससि ।
 मा नो त्वं तात अददा, याव अम्मापि एतु नो ।
 तदायं ब्राह्मणो कामं, विक्किणातु हनातु वा ॥
 “बलङ्कपादो अन्धनखो, अथो ओवद्धपिण्डिको ।
 दीघुत्तरोट्ठो चपलो, कळारो भग्गनासको ॥
 “कुम्भोदरो भग्गपिट्ठि, अथो विसमचक्खुको ।
 लोहमस्सु हरितकेसो, वलीनं तिलकाहतो ॥
 “पिङ्गलो च विनतो च, विकटो च ब्रहा खरो ।
 अजिनानि च सन्नद्धो, अमनुस्सो भयानको ॥
 “मनुस्सो उदाहु यक्खो, मंसलोहितभोजनो ।
 गामा अरञ्जमागम्म, धनं तं तात याचति ॥
 “नीयमाने पिसाचेन, किं नु तात उदिक्खसि ।
 अस्मा नून ते हदयं, आयसं दब्बहन्धनं ॥
 “यो नो बद्धे न जानासि, ब्राह्मणेन धनेसिना ।
 अच्चायिकेन लुद्धेन, यो नो गावोव सुम्भति ॥
 “इधेव अच्छतं कण्हा, न सा जानाति किस्मिञ्चि ।
 मिगीव खिरसम्मत्ता, यूथा हीना पकन्दतीति” ॥

“अनंलि ब्राह्मणया ल्हातं मुक्त जुया मस्त बिस्युं वन । ख्ववि स्वःस्वः वया च्वंगु मिखा तया कुमारं बौयात स्वल ।”

“फसं संकूगु वंगल सिमाया हःथे म्ह थर थर खाका वं बौयागु चरणय् भोसुना वन्दना यात । बौयागु चरणय् भोसुना वन्दना यायेधुंका वं धाल ।”

“तात ! मां पिहाँ वना च्वनतिनि । छपिसं जिमित दान बिया बिज्यात । जिमिसं मांया ख्वाः छको स्वये । अनंलि वा ! छपिसं जिमित दान बिया छ्वया व्यु ।”

“तात ! मां पिहाँ वना च्वनतिनि । हे तात ! मां मवःतल्ले छपिसं जिमित बिया छ्वया बिज्याये मते । लिपा थुम्ह ब्राह्मणं यःसा जिमित मिया छ्व अथवा स्याना छ्व ।”

“थुम्ह ब्राह्मणया (१) भ्यातक्क च्वना तःब्यागु पाली दुगु, (२) लुसि ध्वगिगना खलुं वना च्वंगु, (३) न्येता भजिंके हे ताना जाप्येथे ग्वार ग्वारा चिंगु ला यःखाना च्वंगु (४) म्हुतुसी तःफि, (५) लाः स्वालाहाँ वया घच्चाइपुसे च्वंगु (६) वा छ्वहाँ वया पिहाँ वःगु (७) न्हाय् खलुं वंगु (८) त्यपथे च्वंक प्वाः तःगोगु, (९) जं धुसी जुया दुगः क्वे चाःतूगु, (१०) मिखा यार्पा जूगु, (११) ग्वाय् सिजःथे ह्याउसे च्वंगु, (१२)

छद्योगु सँ तुयुगु, व ह्याउंगु ल्वाकः ज्याना म्हासुसे च्वंगु, (१३) छद्यंगु ला हे हे कुं, (१४) छद्यंगु छाती, गःपतय् प्वाः आदिस च्याकिं च्याकिं थाना घच्चाइपुसे च्वंगु (१५) मिखा भौचिया मिखाथें च्वंगु, (१६) जँ, ब्वहः कोप्रो जुया चाःतूगु, (१७) पलाछिइबले भयाप्प भयाप्प याना गरखेसे च्वंक वनिगु, (१८) तःधिक जुया छाःगु स्वभाव स्वयेबले भयानकम्ह राक्षसथें च्वंगु ।”

“थुम्ह मनुष्य खःला अथवा ला हि नइम्ह सुं यक्ष खः, गुम्ह गामं जंगलय् वया छपिके धन पवं वया च्वन । हे तात ! जिमित पिशाचं यंका च्वन । छपिसं तुलु तुलु स्वया बिज्याना च्वन ।”

“तात ! छपिनिगु नुगः जिमिप्रति नथें छाःगु जुया च्वन । धन लोभी ब्राह्मणं जिमित चिना यंका च्वन नं छपिसं छुं मस्युथें च्वना बिज्याना च्वन । अत्यन्त क्रूरम्ह ब्राह्मणं जिमित पशुतयुतथें दाया च्वन ।”

“थुम्ह कृष्णां छुं मस्युनि । ध्वयात थन हे तथा ति । ध्व अजाम्ह दुरु त्वने मगाःम्ह मृगथें छुं मस्युनि, गुम्ह बथानं अलग जुइवं छ्वइम्ह खः ।”

यथे जालीं धाल नं बोधिसत्त्वं छुं न्वंमवाः । अनंलि कुमारं मांबौपिनिप्रति विलाप यायां छ्वयेगु यात -

“न मे इदं तथा दुक्खं, लब्धा हि पुमुना इदं ।
यच्च अम्मं न पस्सामि, तं मे दुक्खतरं इतो ॥

“न मे इदं तथा दुक्खं, लब्धा हि पुमुना इदं ।
यच्च तातं न पस्सामि, तं मे दुक्खतरं इतो ॥

“सा नून कपणा अम्मा, चिररत्ताय रुच्छति ।
कण्हाजिनं अपस्सन्ती, कुमारिं चारुदस्सनिं ॥

“सो नून कपणो तातो, चिररत्ताय रुच्छति ।
कण्हाजिनं अपस्सन्तो, कुमारिं चारुदस्सनिं ॥

“सा नून कपणा अम्मा, चिरं रुच्छति अस्समे ।
कण्हाजिनं अपस्सन्ती, कुमारिं चारुदस्सनिं ॥

“सो नून कपणो तातो, चिरं रुच्छति अस्समे ।
कण्हाजिनं अपस्सन्तो, कुमारिं चारुदस्सनिं ॥

“सा नून कपणा अम्मा, चिररत्ताय रुच्छति ।
अड्ढरत्ते व रत्ते वा, नदीव अवसुच्छति ॥

“सो नून कपणो तातो, चिररत्ताय रुच्छति ।
अड्ढरत्ते व रत्ते वा, नदीव अवसुच्छति ॥

“इमे ते जम्बुका रुक्खा, वेदिसा सिन्दुवारका ।
विविधानि रुक्खजातानि, तानि अज्ज जहामसे ॥

“अस्सत्था पनसा चेमे, निग्रोधा च कपित्थना ।
विविधानि फलजातानि, तानि अज्ज जहामसे ॥

“इमे तिङ्गन्ति आरामा, अयं सीतूदका नदी ।
यत्थस्सु पुब्बे कीळाम, तानि अज्ज जहामसे ॥

“विविधानि पुष्पजातानि, अस्मि उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे धारेम, तानि अज्ज जहामसे ॥

“विविधानि फलजातानि, अस्मि उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे भुज्जाम, तानि अज्ज जहामसे ॥

“इमे नो हत्थिका अस्सा, बलिबद्दा च नो इमे ।
येहिस्सु पुब्बे कीळाम, तानि अज्ज जहामसे’ति” ॥

“जिगु नितिं ध्व दुःख खः हे मखु । मिजंपितं थजागु दुःख सुख जुयावं च्वनी । मांयात जिं नाप लाये मखनिगु छता जक ध्व तःधंगु दुःख जुल ।”

“जिगु नितिं ध्व दुःख खः हे मखु । मिजंपितं थजागु दुःख सुख जुयावं च्वनी । बौयात जिं नाप लाये मखनिगु छता जक ध्व तःधंगु दुःख जुल ।”

“व बफरा मां थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं चच्छिं ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“व बफरा अबु थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कुमारी कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं चच्छिं ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“व बफरा मां थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं आश्रमय च्वना चच्छिं ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“व बफरा बौ थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं आश्रमय च्वना चच्छिं ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“व बफरा मां थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं चच्छिं नदीया खुसीधाःथे ख्वविधाः न्ह्याका ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“व बफरा बौ थः तःसकं स्वये यइपुसे च्वंमह म्हचाय् कृष्णाजिनायात मखनिगु कारणं नदीया खुसीधाःथे ख्वविधाः न्ह्याका ख्वया च्वनिगु मखा जुइ ।”

“ध्व उपिं जामुनया सिमात, फल ज्वाय् ज्वाय् सया च्वंगु सिन्धवारिक व मेमेगु थीथी प्रकारयागु सिमात खः । थौं जिमिसं त्वःता वना च्वना ।”

“अश्वत्थ, कटहरा, न्यग्रोध, पासी व आपालं फलत, थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुपिं आश्रमत अले थुपिं ख्वाउंसे शीतलगु लः दुगु नदीत गन जिपिं न्ह्याइपुक म्हिता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुगु पर्वतय् थीथी प्रकारयागु स्वांत दु, जिमिसं थुपिं स्वांमा क्वखाया, स्वां छुना म्हिता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुगु पर्वतय् थीथी प्रकारयागु फंसि, कटहरा, अं, जम्बु आदि फलफुलत दु, न्हापा जिमिसं थुपिं नया च्वनागु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुपिं जिमिगु किसि, सल, व द्वहँ न्ह्यवसात खः, न्हापा थुपिं लिसे जिपिं भिहता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

वं थुकथं ख्वया विलाप याना च्वंबले हे जूजक ब्राह्मण नं थ्यंकः वल अले वयात केहँम्ह नापं तुं ज्वना चिना सात्तु साला यंकल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“नीयमाना कुमारा ते, पितरं एतदब्रुवं ।
अम्मं आरोग्यं वज्जासि, त्वञ्च तात सुखी भव ॥

“इमे नो हत्थिका अस्सा, बलिबद्धा च नो इमे ।
तानि अम्माय दज्जेसि, सोकं तेहि विनेस्सति ॥

“इमे नो हत्थिका अस्सा, बलिबद्धा च नो इमे ।
तानि अम्मा उदिक्खन्ती, सोकं पटिविनेस्सतीति” ॥

“उपिं मस्तयत दाया यंका च्वंबले मचातयसं बौयात थये धाल - ‘अबुजु ! जिपिं वने त्यल । मांयात जिपिं कुशल जूगु खँ कना बिज्याहँ । हे तात ! छपिं सुखी जुइमा । थुपिं जिमि किसि, सल व द्वहँ खः । मांयात बिया व्यु । जिपिं मखंसां थुपिं न्ह्यवसां मांया शोक म्हो याना बिद्धत तिबः बिइ । जिपिं मखंसां थुपिं जिमि किसि, सल व द्वहँ खः । थुपिं न्ह्यवसा खना मांया शोक म्हो याना बिद्धत तिबः बिइ ।”

कायपिनिगु विलापया सः न्यना महासत्त्वया मनय् सापसंक शोक जुल ।^{२९} वयागु नुगःया लापाय् क्वाना वल । केशरसिंहं ज्वंका च्वंम्ह किसिथे, राहुं ज्वंका च्वंम्ह चन्द्रमाथे जुया नुगः खुलुलु मिंका म्ह थर थर खाका थःगु प्राकृतिक स्वभावय् च्वने मफुत । ख्वबि स्वः स्वः वय्का पर्णशालाय् दुहाँ वना अतिकं करुणा चाइपुसे च्वंक ख्वया विलाप यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो वेस्सन्तरो राजा, दानं दत्तवान खत्तियो ।
पण्णसालं पविसित्वा, कलुनं परिदेवयीति” ॥

“अनंलि वेस्सन्तर जुजुं दान बिया, पर्णशालाय् दुहाँ वना करुणा चाइपुसे च्वंक विलाप याना च्वन ।”

थनं क्वय् बोधिसत्त्वया विलाप गाथात खः -

“कं न्वज्ज छाता तसिता, उपरुच्छन्ति दारका ।
सायं संवेसनाकाले, को ने दस्सति भोजनं ॥

“कं न्वज्ज छाता तसिता, उपरुच्छन्ति दारका ।
सायं संवेसनाकाले, ‘अम्मा छातम्ह देथ नो’ ॥

“कथं नु पथं गच्छन्ति, पत्तिका अनुपाहना ।
सन्ता सूनैहि पादेहि, को ने हत्थे गहेस्सति ॥

“कथं नु सो न लज्जेय्य, सम्मुखा पहरं मम ।
अदूसकानं पुत्तानं, अलज्जी वत ब्राह्मणो ॥

२९. थ्व हे कारणं मेमेपिं बुद्धपिनि सिबे गौतमबुद्धयागु थःगु म्हय् रश्मि कम जूगु कारण अर्थकथासं क्यना तःगु दु ।

“योपि मे दासिदासस्स, अज्जो वा पन पेसियो ।
तस्सापि सुविहीनस्स, को लज्जी पहरिस्सति ॥

“वारिजस्सेव मे सतो, बद्धस्स कुमिनामुखे ।
अक्कोसति पहरति, पिये पुत्ते अपस्सतो’ति” ॥

“नये मास्ति वइबले व प्यास चाइबले मस्त आः सुया न्ह्योने ख्वइगु जुइ । (सुथे, न्हिने) सन्ध्या इलय् इमित सुनां भोजन नकीगु जुइ ।”

“नये मास्ति वइबले व प्यास चाइबले मस्त आः सुया न्ह्योने ख्वइगु जुइ । (सुथे, न्हिने) सन्ध्या इलय् सुयात धाइगु जुइ - ‘मां ! नये पित्यात, जिमित भोजन ब्यु’ ।”

“लाकां मन्ह्यासे इपिं नांगागु तुतिं न्यासि वनिगु जुइ । उपिं नायुगु क्यातुगु तुति दुपिं त्यानु चायेवं सुनां इमित बुया यंकीगु जुइ ?”

“वं जिगु न्ह्योने हे निर्दोषपिं मचातयत् दायेगुलि भ्याः भतिचा हे गथे मद्धाः मजूगु ? व ब्राह्मण निर्लज्जम्ह खः ।”

“जिमि मस्त ला छु, जिमि दास दासीतयत् अथवा अजापिं हे नोकरतयत् जूसां सुं लज्जाशरम दुम्ह मनुखं जिगु न्ह्योने दायेछाली मखु ।”

“म्हुतुइ बत्सी क्यंम्ह न्यायातथे जि जगाजग न्ह्योने दयक दयकं जित वास्ता हे मयासे जिगु न्ह्योने हे जिमि यःपिं सन्तानतयत् व्वः बिल, दाल ।”

सन्तानया प्रति स्नेह दुगु कारणं बोधिसत्त्वया मनय् संकल्प-विकल्प पिहाँ वल - “थुम्ह ब्राह्मणं जिमि काय्महाचाय्पिं अतिकं हे कष्ट बिया सास्ति याना यंकल । ज्यू जक ज्यूसा, जिं थुम्ह ब्राह्मणयात लिना यंका वयात निक्कु थला थुपिं मस्ततयत् लितः व्वना हये फु । मचातयत् कष्ट बिया सास्ति यायेगु जुलसा अनुचित खः । हानं दान बियेधुंका थथे मती तयेगु नं सत्पुरुष-धर्म मखु । थुगु अर्थयात स्पष्ट यायेया नितिं जुजुया संकल्प विकल्पया सम्बन्धय् थुपिं निपु गाथात थःत थःम्हं धाल -

“अदु चापं गहेत्वान, खगं बन्धिय वामतो ।
आनेस्सामि सके पुत्ते, पुत्तानज्जि वधो दुखो ॥

“अट्टानमेतं दुक्खरूपं, यं कुमारा विहज्जरे ।
सतञ्च धम्ममज्जाय, को दत्त्वा अनुत्पप्पी’ति” ॥

“धनुष ज्वना वना खःपाखे तलवार भेरे याना थःम्ह मस्तयत् लित हये माल ला ? मस्त मदय्का च्वनेगु तःसकं कष्टदायक खः ।”

“मस्तयत् दुःख कष्ट ब्यूगु तःधंगु अनुचित व दुःखया खँ खः, परन्तु सत्पुरुषपिनिगु धर्म सिइका विइधुंका छाया अनुताप याना नुगः मछिंकेगु ?”

उगु इलय् वं बोधिसत्त्वपिनिगु परम्परायागु खँ लुमंकल । वं खंकल, सकल बोधिसत्त्वपिसं (१) धनयागु त्याग, (२) अङ्गयागु त्याग, (३) सन्तानयागु त्याग, (४) कलायागु त्याग व (५) थःगु जीवन त्याग - थुपिं पञ्चमहापरित्याग याःगु दु । सुं नं बोधिसत्त्वं थुपिं न्याता वस्तुया दान मबिइकं सम्यक्सम्बुद्ध जूगु मनु । जि नं इपिंमध्ये छम्ह खः । उकिं जिं नं काय्महाचाय्पिं त्याग मयायेकं सम्यक्सम्बुद्ध जुये फइ मखु । हे

वेस्सन्तर ! छं काय्महायुपिं दान बिइबले इमित दुःख कष्ट जुइ धका गथे मस्यूगु ? दान बिइधुंका मस्तयत्त दुःख कष्ट बिल धका आः छं ब्राह्मणयात लिना यंका वयात स्याये धका मती लुइकेगु छंगु नितिं उचित मजू । “दान बिइधुंका लिपा नुगलय् स्याका पश्चाताप चायेगु सत्यधर्मय् च्वनिपिनिगु ज्या मखु” धका थत थःमं न्वात । “दान बिइधुंका छंगु जुलसा छुं हे हक मदये धुंकल । उपिं मचात छंम मखये धुंकल । थथे जुसेलि हानं छको छाया् छं ‘जि मचातयत्त थथे यात अथे यात’ धका मनय् माया जालं चिइका अपायधंगु ज्याय् दाग (कलंक) लगे याये त्यनागु ?” थुकथं वं थत थःमं मन क्वातुक धैर्य यात – “उपिं मस्तयत्त स्या हे स्याःसां, दान बिइधुंका उपिं जि सुं मखुत ।” थुकथं निश्चय याना पर्णशालां पिहाँ वया पर्णशालाया लुखाय् त्वहँफाटय् लुंयागु मूर्तिथे जुया शान्त नक्सां फेतुत ।

जूककं नं मस्तयत्त दादां यंकल । अबले कुमारं ख्वख्वं विलाप यात –

“सच्चं किरेवमाहंसु, नरा एकच्चिया इध ।
यस्स नत्थि सका माता, यथा नत्थि तथेव सो ॥

“एहि कण्हे मरिस्साम, नत्थत्थो जीवितेन नो ।
दिन्नमहाति जनिन्देन, ब्राह्मणस्स धनेसिनो ।
अच्चायिकस्स लुइस्स, यो नो गावोव सुम्भति ॥

“इमे ते जम्बुका रुक्खा, वेदिसा सिन्दुवारका ।
विविधानि रुक्खजातानि, तानि कण्हे जहामसे ॥

“अस्सत्था पनसा चेमे, निग्रोधा च कपित्थना ।
विविधानि फलजातानि, तानि कण्हे जहामसे ॥

“इमे तिडुन्ति आरामा, अयं सीतूदका नदी ।
यत्थस्सु पुब्बे कीळाम, तानि कण्हे जहामसे ॥

“विविधानि पुप्फजातानि, अस्मि उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे धारेम, तानि कण्हे जहामसे ॥

“विविधानि फलजातानि, अस्मि उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे भुज्जाम, तानि कण्हे जहामसे ॥

“इमे नो हत्थिका अस्सा, बलिबद्धा च नो इमे ।
येहिस्सु पुब्बे कीळाम, तानि कण्हे जहामसे”ति” ॥

“थन गुलिं गुलिं मनूतय्सं सत्य हे धया तल – गुम्हसिया मां म्दु व म्वाणा च्वंसां मच्चंसां छुं हे मपाः ।”

“वा, कृष्णा ! भीपिं सिइ वने । भीपिं म्वाणा च्वनेया छुं ज्या मंत । भीत जुजुं अत्यन्त क्रूरम्ह धनया लोभीम्ह ब्राह्मणया ल्हातय् तया बिइ धुंकल । राक्षसथे जाम्ह ध्वं भीत पशुतयत्तथे दाया च्वन ।”

“ध्व उपिं जामुनया सिमात, फल ज्वाय् ज्वाय् सया च्वंगु सिन्धवारिक व मेमेगु थीथी प्रकारयागु सिमात खः । थौं जिमिसं त्वःता वना च्वना ।”

“अश्वत्थ, कटहरा, न्यग्रोध, पासी व आपालं फलत, थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुपिं आश्रमत अले थुपिं स्वाउँसे शीतलगु लः दुगु नदीत गन जिपिं न्त्थाइपुक भिहता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुगु पर्वतय् थीथी प्रकारयागु स्वाँत दु, जिमिसं थुपिं स्वाँमा क्वखाया, स्वाँ छुना भिहता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुगु पर्वतय् थीथी प्रकारयागु फांसि, कटहरा, अँ, जम्बु आदि फलफुलत दु, न्हापा जिमिसं थुपिं नया च्वनागु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

“थुपिं जिमिगु किसि, सल, व द्रहँ न्ह्यवसात खः, न्हापा थुपिं लिसे जिपिं भिहता च्वनेगु खः । थौं जिमिसं इमित त्वःता वना च्वना ।”

हानं ब्राह्मण छगू थय्याः क्वथ्याःगु माथं मवंगु थासय् दल । मस्तयगु ल्हातं खिपः व्यन । इपिं ख्याना हःपिं खाचात बिस्सू वंथे म्ह थर थर खाका तुरन्त छगू हे सासलं बौ दुथाय् थ्यंकः वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“नीयमाना कुमारा ते, ब्राह्मणस्स पमुच्चिय ।
तेन तेन पधाविसु, जाली कण्हाजिना चुभो'ति” ॥

“उपिं मस्तयत् ब्राह्मणं यंका च्वंगु खः । जाली व कृष्णाजिना निम्हं वयागु ल्हातं छुटे जुया उखे थुखे बिस्सू वन ।”

जूक नं वाथाइथिं दना वया गुंखि व कथि ल्हातं ज्वना, कल्पया अन्तय् च्याःगु मिथे जुया दना वया धाल - छिपिं बिस्सू वने सःपिं खः । हानं गुंखिं मस्तयगु ल्हातय् चिना सात्तु साला दादां यंकल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो सो रज्जुमादाय, दण्डज्वादाय ब्राह्मणो ।
आकोटयन्तो ते नेति, सिविराजस्स पेक्खतो'ति” ॥

“अनंलि सिवि जुजुया न्ह्योने हे खिपः व कथि ज्वना वया उम्ह ब्राह्मणं इमित दादां सात्तु साला यंकल ।”

थुकथं यंका च्वंगु इलय् कृष्णाजिनां दिना बौयात स्वस्वं धाल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तं तं कण्हाजिनावोच, अयं मं तात ब्राह्मणो ।
लट्टिया पटिकोटेति, घरे जातं व दासियं ॥

“न चायं ब्राह्मणो तात, धम्मिका होन्ति ब्राह्मणा ।
यक्खो ब्राह्मणवण्णेन, खादितुं तात नेति नो ।
नीयमाने पिसाचेन, किं नु तात उदिक्खसी'ति” ॥

“कृष्णाजिनां धाल - तात ! थुम्ह ब्राह्मणं जिमित छेय् च्वपिं दास दासीतय्थे कथिं दाया च्वन ।”

“तात ! ध्वला ब्राह्मण मखु । ब्राह्मण धयापिं धार्मिक जुइ । ध्वला सुं यक्ष ब्राह्मणया भेष कया वया च्वंम्हथे च्वं । वं जिमित नयेत यंका च्वन । तात ! जिमित पिशाचं यंका च्वन । छपिसं अथे जुइक जुइक नं छु स्वया सुम्क च्वना बिज्यानागु ?”

चिधिकम्ह मिसामचां थुकथं विलाप याना हाःगु खना, थर थर खाखां वना च्वंगु खना बोधिसत्त्वया मनय् तःसकं शोक उत्पन्न जुल । वयागु नुगःपाय् क्वाना वल । क्वाःगु सासः न्हासं पिहाँ वये मफया म्हुतुं पिहाँ वल । ख्वबि हि जुया मिखां पिहाँ वल । अबले वं “ध्व दुःख व शोक जूगुया कारण मेतां मखु, काय्महायुपिनिप्रति दुगु प्रेम व स्नेह खः धका सिइका थुजागु स्नेह मयासे मध्यस्थ जुया च्वने माल” धका सिइका थःगु ज्ञानबलं उगु शोकरूपी कंयात लिकया वांछ्वया प्रकृतिस्थ जुया फेतुना च्वन । गिरिद्वार (पहाडया क्वय्) तक मध्यंतले कुमारी विलाप यायां वन -

“इमे नो पादका दुक्खा, दीघो चद्धा सुदुग्गमो ।
नीचे चोलम्बते सूरियो, ब्राह्मणो च धारेति नो ॥

“ओकन्दा मसे भूतानि, पब्बतानि वनानि च ।
सरस्स सिरसा वन्दाम, सुपतित्थे च आपके ॥

“तिणलतानि ओसथ्यो, पब्बतानि वनानि च ।
अम्मं आरोग्यं वज्जाथ, अयं नो नेति ब्राह्मणो ॥

“वज्जन्तु भोन्तो अम्मञ्च, महिं अस्माक मातरं ।
सचे अनुपतितुकामासि, खिप्पं अनुपतियासि नो ॥

“अयं एकपदी एति, उजुं गच्छति अस्समं ।
तमेवानुपतेय्यासि, अपि पस्सेसि ने लहुं ॥

“अहो वत रे जटिनी, वनमूलफलहारिके ।
सुज्जं दिस्वान अस्समं, तं ते दुक्खं भविस्सति ॥

“अतिवेलं नु अम्माय, उज्जा लद्धो अनप्पको ।
या नो बद्धे न जानासि, ब्राह्मणेन धनेसिना ॥

“अच्चायिकेन लुद्देन, यो नो गावोव सुम्भति ।
अपज्ज अम्मं पस्सेमु, सायं उज्जातो आगतं ॥

“दज्जा अम्मा ब्राह्मणस्स, फलं खुद्देन मिस्सितं ।
तदायं असितो धातो, न बाळ्हं धारयेय्य नो ॥

“सूना च वत नो पादा, बाळ्हं धारेति ब्राह्मणो ।
इति तत्थ विलपिसु, कुमारा मातुगिद्धिनो’ति” ॥

“जिमि तुति स्याये धुंकल । लं तःहाक, वने थाकु । निभा बिना वनिन । थुम्ह ब्राह्मणं जिमित्त्वाके यंका च्वन ।”

“जिमिसं दक्खसितं नमस्कार याना च्वना । पर्वतयात (पर्वतय् च्वंप्पिं देवतापित्तं), बनयात (बनय् च्वंप्पिं देवतापित्तं), दहयात (दहलय् च्वंप्पिं देवतापित्तं) नं छचनं वन्दना याना च्वना, सुतीर्थ जुया च्वंगु नदीयात नं ।”

“हे देवतापिं ! हे तृण-लतात ! हे वासःत ! हे पर्वतत ! हे बनत ! मांयात जिपिं म्ह फुगु खँ न्यंका ब्यु । जिमित्त्वाके ब्राह्मणं यंका च्वन ।”

“छिमिसं जिमि मां माद्रीयात न्यंका ब्यु, यदि जिमित नाप लाये यःसा ब्वाय् वया नाप लाः वा ।”

“थुगु यःबुल्लं चा तप्यं । थनं तप्यंक वन धाःसा आश्रमय् थ्यनी । थुगु यःबुल्लं चां वल धाःसा जिमित याकनं ध्वदुका काये फइ ।”

“अय् जटा धारण याना तःम्ह ! अय् बनं फलमूल ज्वना वःम्ह ! आश्रम भिजां मजां दना शून्य जूगु खना छंत दुःख जुइ ।”

“पक्का नं (जिमि) मांयात थौ फलमूल ढिलां जक माला लुइके फत जुइमाः । वं मस्यु जुइ, धनया लोभीम्ह ब्राह्मणं जिमित चिना यंका च्वंगु । व अति क्रूरम्ह खः । थ्वं जिमित पशुतय्त्थे दाय्या यंका च्वन ।”

“(जिमि) मां सन्ध्याका ईति फलमूल माला लिहाँ वइबले जिमिसं वयात खनी । मां ! ब्राह्मणयात मधु मिश्रित फल ब्यु ।”

“अनंलि थ्व थजागु नया त्वना लय्ताया जिमित आपाः दाय्या सास्ति याइ मखु । जिमि तुति मना वये धुंकल । ब्राह्मण ब्वाय् ब्वाय् वना यंका च्वन । थुकथं इपिं मातृस्नेही मचात विलाप यायां वना च्वन ।”

कुमार पर्व क्वचाल ।

जुजुं ब्राह्मणयात थःम्ह मस्त बिया पृथ्वीयात ध्वयुक दान बिसंलि उगु सः थ्वया अकनिष्ट ब्रह्मलोक तक हैलाखैला जुया हलचल जुल । उकिं याना हिमवन्तवासी देवतापिनि नुगः नाल । इमिसं ब्राह्मणं यंका च्वपिं मचातय्गु विलापया सः न्यना थवंथवय् मन्त्रणा (सल्लाह) यात - “यदि माद्री ई दनिबले हे आश्रमय् लिहाँ वल धाःसा वं मस्तयत् अन मखनिबले वेस्सन्तरयाके न्यनी । अले थःम्ह मस्त ब्राह्मणयात बिया छुवये धुंकल धका सिइका वयाके स्नेह बहुलता दुगु कारणं ल्यूल्यू ब्वाय् वनेत स्वइ अले तःसकं दुःख सिइ ।” इमिसं स्वम्ह देवपुत्रपिंत सिंह, धुं व चितुवाया रूप धारण याना, देवी लिहाँ वइगु लँपुइ च्वना, वयात पना, निभा बिका तिमिलाया जलय् जक आश्रमय् थ्यंके बिइत व सिंह आदि जंगली जन्तुतय्पाखें वयागु रक्षा याना वयात कष्ट मजुइकेत नं उजं बिल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तेसं लालपितं सुत्वा, तयो वाळा वने मिगा ।
सीहो ब्यग्घो च दीपि च, इदं वचनमब्रवुं ॥

“मा हेव नो राजपुत्ती, सायं उज्जातो आगमा ।
मा हेवम्हाक निब्भोगे, हेठयित्थ वने मिगा ॥

“सीहो चे नं विहेठेय्य, ब्यग्घो दीपि च लक्खणं ।
नेव जालीकुमारस्स, कुतो कण्हाजिना सिया ।
उभयेनेव जीयेथ, पति पुत्ते च लक्खणा’ति” ॥

“मस्तय्गु विलापया सः न्यना उपिं देवपुत्रपिंत उजं दय्कल - छिपिं सिंह, धुं व चितुवा जु - थुकथं स्वम्ह जंगली पशु जुया ब्यु ।

“राजपुत्री बहनि फलमूल ज्वना लिहाँ भवय्के ब्यु अले भ्रीगु सीमाया दुने वयात सुं नं जंगली जनावरतय्सं दुःख कष्ट मबिइमा ।”

“यदि थुम्ह सुन्दरीयात सिंहं, धुं अथवा चितुवां स्याना बिल धाःसा जालीकुमार नं ल्यनी मखु, कृष्णाजिना नं ल्यनी मखु । सुन्दरी थः भात व मचातलिसैं तुं म्वाना च्वनेमा ।”

उपिं देवपुत्रपिसं “ज्यू” धया स्वीकार याना उपिं देवतापिनिगु खं न्यना सिंह, धुं व चितुवाया रूप धारण याना व वइगु लँपुइ छसिंकथं थाय् थासय् गोतुला च्वं च्वन । माद्री नं बिचाः यात - “थौं जिं बांमलाक म्हगस खनागु दु । थौं जि इलय् हे आश्रमय् लिहाँ वने ।” व थर थर खाखां फलमूल माला जुया च्वन । वयागु ल्हातं अकुश कुतुं वन । वयागु ब्वहलं ढकि कुतुं वन । जःगु मिखा फर फर सना च्वन । ज्वाय् ज्वाय् फल सया च्वंगु सिमात नं फल मसःगु मदुगु सिमातथें जुया च्वन । फल मसःगु मदुगु सिमात फल सःगुथें जुया च्वन । भिगू दिशाय् नं वनेगु लँपु खने मदया च्वन । वं बिचाः यात - “थ्व छु जूगु ल्याः ! न्हापा गुबलें मजूथें थौं छु जुया च्वंगु !” वं धायेगु यात -

“खणित्तिकं मे पतितं, दक्खिणक्खि च फन्दति ।
अफला फलिनो रुक्खा, सब्बा मुहन्ति मे दिसा ॥

“तस्सा सायन्हकालस्मिं, अस्समागमनं पति ।
अत्थङ्गतम्हिं सूरिये, वाळा पन्थे उपइहुं ॥

“नीचे चोलम्बते सूरियो, दूरे च वत अस्समो ।
यज्व नेसं इतो हस्सं, तं ते भुज्जेय्यु भोजनं ॥

“सो नून खत्तियो एको, पण्णसालाय अच्छति ।
तोसेन्तो दारके छाते, ममं दिस्वा अनायति ॥

“ते नून पुत्तका मय्हं, कपणाय वराकिया ।
सायं संवेसनाकाले, खीरपीताव अछरे ॥

“ते नून पुत्तका मय्हं, कपणाय वराकिया ।
सायं संवेसनाकाले, वारिपीताव अछरे ॥

“ते नून पुत्तका मय्हं, कपणाय वराकिया ।
पच्चुगता मं तिड्ढन्ति, वच्छा बालाव मातरं ॥

“ते नून पुत्तका मय्हं, कपणाय वराकिया ।
पच्चुगता मं तिड्ढन्ति, हंसावुपरिपल्लले ॥

“ते नून पुत्तका मय्हं, कपणाय वराकिया ।
पच्चुगता मं तिड्ढन्ति, अस्समस्ताविदूरतो ॥

“एकायनो एकपथो, सरा सोब्भा च पस्सतो ।
अज्जं मगं न पस्साभि, येन गच्छेय्य अस्समं ॥

“मिगा नमत्थु राजानो, काननस्मिं महब्बला ।
धम्मेन भातरो होथ, मगं मे देथ याचिता ॥

“अवरुद्धस्साहं भरिया, राजपुत्तस्स सिरीमतो ।
तं चाहं नातिमञ्जाभि, रामं सीतावनुब्बता ॥

“नुम्हे च पुत्ते पस्सथ, सायं संवेसनं पति ।
अहञ्च पुत्ते पस्सेय्यं, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“बहुं चिदं मूलफलं, भक्खो चायं अनप्पको ।
ततो उपहं दस्सामि, मगं मे देथ याचिता ॥

“राजपुत्ती च नो माता, राजपुत्तो च नो पिता ।
धम्मेन भातरो होथ, मगं मे देथ याचिता’ति” ॥

“जिगु अंकुश कुतुं वन । जिगु जःगु मिखा फर फर सना च्वन । फल मसःगु सिमात फल सःगु सिमातथे खने दया च्वन । जि सकतां दिशात म्हसिइके मफया च्वन ।”

“सन्ध्या इलय् निभा बिना वनेवं आश्रमय् लिहाँ वनेगु ई जुइवं लँपुइ जंगली पशुत गोतुला लँ पना च्वन ।”

“निभा बिइन, आश्रम तापानि । गुलि नं जिं यंका बिइगु खः उकिं हे जिमि स्वामी व मस्तयसं भोजन याइगु खः ।”

“जि मवःगु खना व क्षत्रिय याकचा फेतुना नये मास्ति वय्का च्वंपि मस्तयत् हेय्का च्वं च्वन जुइमाः ।”

“जि बफराम्हसिया इपिं मस्त सन्ध्या इलय् दुरु त्वने मखंपिं चलाया मस्तथे जुया इपिं च्वं च्वनिगु मखा जुइ ।”

“जि बफराम्हसिया इपिं मस्त सन्ध्या इलय् लः त्वने मखंपिं साया मस्तथे च्वं च्वनिगु मखा जुइ ।”

“इपिं जि बफराम्हसिया मस्त साचिया मचां मांयात पिया च्वनिगुथे जित पिया च्वं च्वनिगु मखा जुइ ।”

“इपिं जि बफराम्हसिया मस्त दहलय् हैयत् पिया च्वनिगुथे मखा जित पिया च्वं च्वंगु जुइ ।”

“इपिं जि बफराम्हसिया मस्त आश्रमय् च्वना जित पिया च्वं च्वंगु मखा जुइ ।”

“आश्रमय् वनेत छपु जक लँपु दु, छपु जक यःबुलँचा दु, पुखू व प्रपातं (भीरं) घेरे जुया च्वंगु दु । आश्रमय् वनेत जित मेगु लँपु दुगु मखु ।”

“हे जनावरत (मृगराजत) ! छिमित जिगु नमस्कार दु । छिपिं जंगलय् महाबलवान्पिं जुजुपिं खः । छिपिं जिमि धर्मया किजापिं खः । जिं फ्वना च्वना । जित केहें भाःपिया दया तथा लँ चिला ब्यु ।”

“जि देशं पितना हःम्ह श्रीमान राजपुत्रया जहान खः । जिं केहेंम्ह सीतां रामयात त्वःते मफुथे^{३०} वयात नं जिं उपेक्षा याये मफु ।

“छिपिं बहनि दचने त्यय्का थथःपिं मस्त नाप लाः वनी । जि नं जाली व कृष्णाजिना थःम्ह निम्ह मस्त स्वःवने त्यना ।”

“फलमूल यक्व दु अले नयेगु सामानत नं यक्व दु । जिं बच्छिं मयाक छिमित इना बिये । छिमिसं जि फवना च्वनाम्हसित लें चिला ब्यु ।”

“जिमि मां राजपुत्री खः, जिमि बौ राजपुत्र खः । छिपिं धर्मया किजापिं जुया ब्यु । जिं फवना च्वना । जित केहें भाःपिया दया तया लें चिला ब्यु ।”

उपिं देवपुत्रपिसं आः थ्वयात लें चिला छूवया बिये जिल धका सिइका इसिसं लं चिला दना वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां थुगु गाथा शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तस्सा लालप्पमानाय, बहुं कारुज्जसञ्चितं ।
सुत्वा नेलपतिं वाचं, वाळा पन्था अपक्कमु’न्ति” ॥

“व अत्यन्त करुणा चाइपुसे च्वंक ख्वःगु खना अले वयागु मधुरगु वाणी न्यना जनावरतयूसं लें चिला बिल ।”

जंगली जनावरत चिला वनेवं व नं आश्रमय् थ्यंकः वन । उखुन्हु पुन्हीया उपोसथया दिं जुया च्वन । वं योगाभ्यास यायेगु थाय्या फुसय् मेमेगु दिनय् जूसा जाली व कृष्णाजिना पिया च्वनिगु थासय् उखुन्हु सुं च्वना च्वंगु मखना माद्रीदेवी थये मती लुइकल -

“इमहि नं पदेसहि, पुत्तका पंसुकुण्डिता ।
पच्चुग्गता मं तिइन्ति, वच्छा बालाव मातरं ॥

“इमहि नं पदेसहि, पुत्तका पंसुकुण्डिता ।
पच्चुग्गता मं तिइन्ति, हंसावुपरिपल्लले ॥

“इमहि नं पदेसहि, पुत्तका पंसुकुण्डिता ।
पच्चुग्गता मं तिइन्ति, अस्समस्साविदूरतो ॥

“द्वे मिगा विय उक्कण्णा, समन्ता अभिधाविनो ।
आनन्दिनो पमुदिता, वग्गमानाव कम्परे ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“छकलीव मिगी छापं, पक्खी मुत्ताव पज्जरा ।
ओहाय पुत्ते निक्खमिं, सीहीवामिसगिद्धिनी ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“इदं नेसं पदक्कन्तं, नागानमिव पब्बते ।
चित्तका परिकिण्णायो, अस्समस्साविदूरतो ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“वालिकायपि ओक्किण्णा, पुत्तका पंसुकुण्डिता ।
समन्ता अभिधावन्ति, ते न पस्सामि दारके ॥

“ये मं पुरे पच्चुइन्ति, अरज्जा दूरमायतिं ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“छकलिं व मिगिं छापा, पच्चुग्गन्तुन मातरं ।
दूरे मं पविलोकेन्ति, ते न पस्सामि दारके ॥

“इदं नेसं कीळनकं, पतितं पण्डुबेलुवं ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“थना च म्हिमे पूरा, उरो च सम्पदालति ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“उच्छङ्गेको विचिनाति, धनमेकावलम्बति ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“यस्सु सायन्हसमयं, पुत्तका पंसुकुण्डिता ।
उच्छङ्गे मे विवत्तन्ति, ते न पस्सामि दारके ॥

“अयं सो अस्समो पुब्बे, समज्जो पटिभाति मं ।
त्यज्ज पुत्ते अपस्सन्त्या, भमते विय अस्समो ॥

“किमिदं अप्पसद्दोव, अस्समो पटिभाति मं ।
काकोलापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“किमिदं अप्पसद्दोव, अस्समो पटिभाति मं ।
सकुणापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका’ति ॥

“न्हापा जूसा थुगु थासय् जि मस्त धुलं बुत्तुबुला साचिया मचात मांम्ह साया आशा याना च्वनीथे
जित पिया च्वनिगु ।”

“न्हापा जूसा थुगु थासय् जि मस्त धुलं बुत्तुबुला दहया फुसय् हँयत च्वना च्वनीथे जित पिया
च्वनिगु ।”

“थुगु थाय् आश्रमं भतिचा उखे धुलं बुत्तुबुला च्वपिं मस्त वया जित पिया च्वं च्वनिगु खः ।”

“इपिं चलाचिया मस्तथे तिं तिन्हुया प्यखेरं व्वाय् व्वाय् जुया, लय् लयतातां, तिं तिन्हुया
पलाछिना (मांया नुगःयात) थर थर खाकिइपिं, थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त मखना ।”

“गथे च्वलेचा, चलचा अथवा पंजलय् मलाःपिं भंगःपंछित व लोभ याइम्ह सिंहनी थः मस्तयत्
त्वःता वनिगु खः, अथे हे जिं इमित त्वःता पिहाँ वनागु खः । थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त
मखना ।”

“सानु पर्वतय् किसिया पलाख्वाय्थे जागु इमिगु पलाख्वाय् थुपिं खः, अले थुपिं आश्रमं भतिचा उखे
द्विचिना तःगु फिद्वय् जाली व कृष्णाजिनायागु पालिख्वाय् मखना ।”

“फि व धुलं गःपिं मस्त जिगु प्यखेरं व्वाय् वइगु खः । उपिं मस्तयत् (थौं) जिं मखना ।”

“जंगलय् तापकं निसे वया च्वंगु खना दकले न्हापा जित लसकुस याः वइपिं खः । थौं जिं जाली
व कृष्णाजिना निम्हं मस्तं मखना ।”

“च्वलेचा व चलाचिया मस्तथे आश्रमं जित लसकुस यायेत व्वाय् वइपिं अले जित तापाकं निसे
स्वया च्वनिपिं, उपिं मस्त जिं थौं मखना च्वन ।”

“ध्व इपिं म्हितिइगु पाण्डुवर्णयागु बिल्व फल कुतुं वया बैय् लाना च्वन । थौं जिं जाली व
कृष्णाजिना निम्हं मस्त मखना ।”

“जिगु छाती दुरु जाया च्वन । अले नुगःपा तज्याइथें खुल्ल मिना वया च्वन । थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त मखना ।”

“जि वयेवं मुलय् फेतू वइपिं जाली व कृष्णाजिना थौं गन वन ल्याः ? थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त मखना ।”

“धुलय् म्हिता जिगु मुलय् ग्वारातु वइपिं, थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त मखना ।”

“थुगु आश्रम जित न्हापा जूसा स्वये हे भ्रुः धया यइपुसे च्वंक बै पुना तःगुथें च्वनिगु, थौं जुलसा मसानथें च्वना स्वये हे भ्रिजां मिजां दंथें च्वं च्वन । थौं मस्त मखंबले भ्रुं हे थुगु आश्रम जित हिला च्वंगुथें च्वन ।”

“ध्व छु खः, आश्रमय् छुं हाःसः नं ताये म्दु । क्वः नं हाःसः म्दु । पक्का नं मस्त जकं सित ला !”

“ध्व छु खः, आश्रमय् छुं हाःसः नं ताये म्दु । भ्रंगःपंछित नं हाःसः म्दु । पक्का नं मस्त जकं सित ला !”

थुकथं ख्वया हाला विलाप यायां व बोधिसत्त्वयाथाय् थ्यंकः वन अले फल दुगु ढकि बैय् दिकल । वं बोधिसत्त्वयात न्वनिं मवासे सुम्क फेतुना च्वंगु व वयाथाय् मस्त म्दुगु खना गाथाद्वारा धाल -

“किमिदं तुण्हिभूतोसि, अपि रत्तेव मे मनो ।
काकोलापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“किमिदं तुण्हिभूतोसि, अपि रत्तेव मे मनो ।
सकुणापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“कच्चि नु मे अव्यपुत्त, मिगा खादिसु दारके ।
अरञ्जे इरिणे विवने, केन नीता मे दारका ॥

“अदु ते पहिता दूता, अदु सुत्ता पियंवदा ।
अदु बहि नो निक्खन्ता, खिद्धासु पसुता नु ते ॥

“नेवासं केसा दिस्सन्ति, हत्थपादा च जालिनो ।
सकुणानञ्च ओपातो, केन नीता मे दारका’ति” ॥

“छलपोल न्वं मवासे छाया सुम्क च्वना बिज्यानागु ? क्वःत नं हाःसः म्दु । पक्का नं जिमि मस्त सि जकं सितला ?”

“छलपोल न्वं मवासे छाया सुम्क च्वना बिज्यानागु ? भ्रंगःपंछित नं हाःसः म्दु । पक्का नं जिमि मस्त सि जकं सितला ?”

“आर्यपुत्र ! छु जिमि मस्तयत्त जंगली पशुतय्सं जकं नया बिल ला ? थुगु हाःसः म्दुगु शून्यगु जंगलय् जिमि मस्तयत्त सुनां यंकल ?”

“छु इमित गनं ज्या जक छ्वया तयागु ला ? छु इपिं प्रियभाषीपिं दचं जकं दचना च्वन ला ? छु इपिं म्हितेगुली भुले जुया पिने च्वना च्वंगु जकं खःला ?”

“इमिगु सँ नं खने मडु हानं जालीयागु ल्हाःतुति नं खने मडु । छु हस्तिलिङ्ग भंगःलं जकं दाया यंकल ला ? जिमि मचातयत् सुनां यंकल ?”

यथे न्यंकल नं बोधिसत्त्वं छुं न्वं मवाः । अनलि वं “देव ! छपिसं जिलिसे छाया खँ मल्हानागु, जिगु अपराध छु दु ?” धका न्यन्यं धाल -

“इदं ततो दुक्खतरं, सल्लविद्धो यथा वणो ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“इदम्पि दुतियं सल्लं, कम्पेति हृदयं मम ।
यच्च पुत्ते न पस्सामि, त्वच्च मं नाभिभाससि ॥

“अज्जेव मे इमं रत्तिं, राजपुत्त न संसति ।
मज्जे ओक्कन्तसन्तं मं, पातो दक्खिसि नो मत'न्ति” ॥

“थ्व ला धनुषया तीरं सुया घाः जुइगुया सिबे नं भन् दुःख जुल, जिं जाली व कृष्णाजिना निम्ह मस्त मखंगु सिबे नं भन् हे दुःख जुल ।”

“थ्व निगूगु तीरं कया घापा जूगु धयागु जाली व कृष्णाजिना निम्ह मस्त नं मखंका च्वने माल हानं छपिसं नं जित न्वं मतुइका च्वने माल ।”

“हे राजपुत्र ! यदि थौं हे बहनि छपिसं जित मकन धाःसा छपिसं कन्हे सुथे जित सीम्ह खंके माली ।”

बोधिसत्त्वं छाक्क खँ ल्हाना वयागु पुत्रशोक मदय्का बिइगु विचार तथा धाल -

“नून मद्दी वरारोहा, राजपुत्ती यसस्सिनी ।
पातो गतासि उज्जाय, किमिदं सायमागता'ति” ॥

“हे माद्री ! हे श्रेष्ठ नारी ! हे राजपुत्री ! हे यशस्विनी ! छ जुलसा फलमूल काःवने धका सुथन्हापनं पिहाँ वंम्ह आः बहनि लिबाक दुहाँ वल ।”

वेस्सन्तरयागु थुगु छाःगु वचन न्यना माद्रीदेवी लिसः बिल -

“ननु त्वं सदमस्सोसि, ये सरं पातुमागता ।
सीहस्सपि नदन्तस्स, ब्यग्घस्स च निकुज्जितं ॥

“अहु पुब्बनिमित्तं मे, विचरन्त्या ब्रहावने ।
खणित्तो मे हत्था पतितो, उग्गीवज्जापि अंसतो ॥

“तदाहं ब्यथिता भीता, पुथु कत्वान पज्जलिं ।
सब्बदिसा नमस्सिस्सं, अपि सोत्थि इतो सिया ॥

“मा हेव नो राजपुत्तो, हतो सीहेन दीपिना ।
दारका वा परामट्ठा, अच्छकोकतरच्छिहि ॥

“सीहो ब्यग्घो च दीपि च, तयो वाळा वने भिगा ।
ते मं परियावरुं मग्गं, तेन सायम्हि आगता ॥

“छु छपिसं दहलय लः त्वनेया नितिं वःपिं सिंह व धुंत छकोलं छगू पाखं चिल्लायदंक ततःसकं हाःगु मताला ?”

“घनघोर जंगलय चाःहिला च्वनागु इलय थुगु दुःखया पूर्वलक्षण प्रकट जुल । जिगु ल्हातं अंकुश कृतुं वन अले ब्वहलं च्वदचला कृतुं वन ।”

“अनंलि जि त्यान्हुचाया भयभीत जुया छुं मजूसे कल्याण जुइमा धका भाःपिया बारम्बार ल्हाः ज्वजलपा सकतां दिशायात नमस्कार याना ।”

“राजपुत्रयात सिंह, चितुवा आदिपिसं स्थाना मबिइमा, अले मस्त भालु, फैचा, चला, ध्वां आदि पाखें छुं मजूइमा, बचे जुइमा ।”

“सिंह, धुं व चितुवा, थुपिं स्वम्ह जंगली जनावरतयसं जिगु लं पना बिल । उकिं जि बहनि लिबाक लिहाँ बयागु ?”

बोधिसत्त्वं वयात उलि हे खँ ल्हात । हानं कन्हेखुन्हु निभा लुया मवतले छुं हे खँ मल्हाः । अले माद्री अनेक प्रकारं ख्वया हाला विलाप याना जुल -

“अहं पतिञ्च पुत्ते च, आचेरमिव माणवो ।
अनुद्धिता दिवारत्तिं, जटिनी ब्रह्मचारिनी ॥

“अजिनानि परिदहित्वा, वनमूलफलहारिया ।
विचरामि दिवारत्तिं, तुम्हं कामा हि पुत्तका ॥

“अहं सुवण्णहलिद्धिं, आभतं पण्डुबेलुवं ।
रुक्खपक्कानि चाहासिं, इमे वो पुत्त कीळना ॥

“इमं मूळालिवत्तकं, सालुकं चिञ्चभेदकं ।
भुञ्ज खुद्देहि संयुत्तं, सह पुत्तेहि खत्तिय ॥

“पदुमं जालिनो देहि, कुमुदञ्च कुमारिया ।
मालिने पस्स नच्चन्ते, सिवि पुत्तानि अक्खय ॥

“ततो कण्हाजिनायपि, निसामेहि रथेसभ ।
मञ्जुस्सराय वग्गुया, अस्समं उपयन्तिया ॥

“समानसुखदुक्खम्हा, रट्ठा पब्बाजिता उभो ।
अपि सिवि पुत्ते पस्सेसि, जालिं कण्हाजिनं चुभो ॥

“समणे ब्राह्मणे नून, ब्रह्मचरियपरायणे ।
अहं लोके अभिस्सपिं, सीलवन्ते बहुस्सुते ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो’ति” ॥

“जि जटाधारिनी ब्रह्मचारिनी नं चान्हिं भातयागु व काय्म्हचाय्पिनिगु थुकथं सेवा याना च्वना, गथे विद्यार्थी आचार्ययात सेवा याइथें ।”

“हे मस्त ! छिमिगु हे हित मनं तुना अजिनचर्म (छचंगु) धारण याना चान्हिं बनय् फलमूल माः वना च्वना ।”

“ध्व जिं लुंथे जागु फलत हयागु दु अले ध्व पाण्डुवर्णयागु बिल्व फल नं । अले हे मस्त ! अले मेमेगु सिमाय् सःगु फलत नं ज्वना वयागु दु । थुपिं छिमि म्हितेगु ह्यवसा खः ।”

“थुपिं मूलखण्ड पलेस्वाँया सकि, पलेस्वाँया दँ, लुंया रंगथे च्वंगु, हे क्षत्रिय ! मस्त नापं च्वना कस्तिइ बुला भपाः बिज्याहूँ ।”

“जालीयात तुयुगु पलेस्वाँ व्यु, म्हचाय् मयजुयात वचुगु पलेस्वाँ व्यु । प्याखँ हुला च्वपिं माः क्वखाया तःपिं जीवपिंत स्वया बिज्याहूँ अले सिविपुत्रयात सःता बिज्याहूँ ।”

“हे रथेसभ ! अनंलि नायुगु सः दुम्ह बांलासे हिसिचा दुम्ह, आश्रमय् वइम्ह कृष्णाजिनायात नं स्वया बिज्याहूँ ।”

“भ्रीपिं निम्हं सुख दुःखय् समान सहभागीपिं जुया वया च्वना अले राष्ट्रं पितकां च्वनापिं खः । जित जाली व कृष्णाजिना मस्त क्यना बिज्याहूँ ।”

“जिं पक्का नं ब्रह्मचारी, सदाचारी, बहुश्रुत श्रमण ब्राह्मणपिंत लोकय् श्राप बिया वःगु दु जुइमाः । उकिं थौं जिं जाली व कृष्णाजिना निम्ह मस्तेत मखना च्वंगु ।”

माद्रीदेवी थुकथं विलाप याना ख्वया हाला जुल नं बोधिसत्त्वं छुं न्वं मवाः । व सुम्क च्वना च्वंगुलिं थर थर म्ह खाका तिमिलाया जलय् मस्तयत् माःजुल । गन गन जामुन सिमा आदिया क्वय् मस्त म्हितिइगु खः अन अन थासय् वना विलाप यायां ख्वया हाला थथे धया जुल -

“इमे ते जम्बुका रुक्खा, वेदिसा सिन्धुवारका ।
विविधानि रुक्खजातानि, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“अस्सत्था पनसा चेमे, निग्रोधा च कपित्थना ।
विविधानि फलजातानि, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“इमे तिड्ढन्ति आरामा, अयं सीतूदका नदी ।
यत्थस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“विविधानि पुष्पजातानि, अस्मिं उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे धारिसु, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“विविधानि फलजातानि, अस्मिं उपरिपब्बते ।
यानस्सु पुब्बे भुञ्जिसु, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“इमे ते हत्थिका अस्सा, बलिबद्धा च ते इमे ।
येहिस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे’ति” ॥

“थुपिं जामुनया सिमात खः, वेदिसाया सिमात दु, सिन्धुवारिका (वंगल) सिमात दु अथे तुं थीथी प्रकारयागु सिमात दु । इपिं मस्त खने मदु ।”

“वंगल सिमात दु, कटहरा सिमात, न्यग्रोध (वंगल) सिमात व पासी आदि फल दु, इपिं मस्त खने मदु ।”

“ध्व मस्त च्वनिगु थाय् खः ध्व मस्त म्हितिइगु सिचुगु नदी खः, थन न्हापा मस्त म्हितिइगु खः आः इपिं मस्त खने मदु ।”

“ध्व थीथी प्रकारयागु स्वाँ छुना म्हितिइगु पर्वत खः, आः म्हिता च्वंगु खने मद्दु । आः इपिं मस्त खने मद्दु ।”

“ध्व थीथी प्रकारया फललिसे ध्वया म्हितिइगु पर्वत खः आः जुलसा वल फलाफल नया म्हिता सना च्वंगु मद्दु । आः इपिं मस्त खने मद्दु ।”

“थुपिं सल, किसि व द्रहँत जिमि काय्महायपिनिगु म्हितिइगु न्ह्यवसा खः । न्हापा थुपिं न्ह्यवसालिसे म्हिता जुइगु खः । आः इपिं मस्त खने मद्दु ।”

वं पर्वतया च्वय् नं मस्त मखंसेली अनं कुहाँ वया हानं आश्रमय् वया माःजुल । अन वं न्ह्यवसात खना धाल -

“इमे सामा ससोलूका, बहुका कदलीमिगा ।
येहिस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“इमे हंसा च कोञ्चा च, मयूरा चित्रपेखुणा ।
येहिस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे’ति” ॥

“ध्व (लुँया) मृग खः, ध्व कापलि खः, ध्व उल्लु (न्हिकां भंगः, भुलुखा) खः, अले थुपिं आपालं कदली मृगत खः । थुपिंलिसे मस्त न्हापा म्हितिइगु खः । आः उपिं मस्त खने मद्दु ।”

“ध्व हँय् खः, ध्व क्रोञ्च खः, ध्व बुत्ता दुगु पपू दुम्ह म्हय्खा खः । थुपिं लिसे मस्त न्हापा म्हितिइगु खः । आः उपिं मस्त खने मद्दु ।”

वं आश्रमय् नं थः यःपिं सन्तान मखंसेली व अनं वना स्वाँत ह्वया च्वंगु घना बनय् दुहाँ वन । उगु थाय्त् स्वस्वं वं धाल -

“इमा ता वनगुम्बायो, पुष्फिता सब्बकालिका ।
यत्थस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे ॥

“इमा ता पोक्खरणी रम्मा, चक्कवाकूपकूजिता ।
मन्दालकेहि सञ्छन्ना, पदुमुप्पलकेहि च ।
यत्थस्सु पुब्बे कीळिसु, ते कुमारा न दिस्सरे’ति” ॥

“थुपिं न्ह्याबलेँ स्वाँ ह्वया च्वंगु बन समूह खः, थन इपिं मस्त न्हापा म्हिता च्वनिगु थाय् खः । आः उपिं मस्त खने मद्दु ।”

“थुपिं व न्ह्याइपूगु पुखूत खः, गन चक्रवाक भंगःत ध्वय्क हाला च्वन, अले मेमेपिं भंगःत नं न्ह्याइपुक हाला जंगल ध्वय्का च्वन । वचुगु, तुयुगु, ह्याउँगु पलेस्वाँत फातं ह्वया, न्ह्याइपुसे च्वना च्वंथाय् थन उपिं मस्त खने मद्दु ।”

गनं नं मस्त खने मद्यवं व हानं बोधिसत्त्वयाथाय् वल अले वयात चिन्तित जूगु खना धाल -

“न ते कट्टानि भिन्नानि, न ते उदकमाहटं ।
अग्गिपि ते न हापितो, किं नु मन्दोव ज्ञायसि ॥

“पियो पियेन सङ्गम्म, समो मे व्यपहञ्जति ।
त्यज्ज पुत्ते न पस्सामि, जालिं कण्हाजिनं चुभो’ति” ॥

“छपिसं सिं फाया तथा बिज्यागु नं मद्दु, लः कया हया तथा बिज्यागु नं मद्दु । मि च्याका तथा बिज्यागु नं मद्दु । छु छां याना बिमज्यासे क्वच्छुना छाया भुके जुया च्वना बिज्यानागु ?”

“(न्हापा जूसा) यःमहलसे ययक च्वने दयेवं दुःख मदया तना वनिगु खः । थौ छायाथे जिं जाली व कृष्णाजिना निम्ह मस्त मखना च्वंगुलिं जिगु मनया दुःख तनां मवंगु ?”

वं थथे धाःसां नं बोधिसत्त्वं न्वं मवासे सुम्क हे च्वं च्वन । वं छुं मधाःगुलिं शोकमग्न जुया घाइते जूम्ह मृगथे थर थर म्ह खाका न्हापाथे हानं छको उखे थुखे जंगलय, पर्वतय, पुखुली व उद्यानय मस्त माला जुया हानं आश्रमय तुं लिहाँ वया थथे धाल -

“न खो नो देव पस्सामि, येन ते नीहता मता ।
काकोलापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“न खो नो देव पस्सामि, येन ते नीहता मता ।
सकुणापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका’ति” ॥

“देव ! जिं मचात गनं हे मखं । इपिं गथे जुया सित धयागु नं मस्यू । क्वःतयगु हाःसः नं ताये मद्दु । जिमि मचात अवश्य नं सित जुइमाः ।”

“देव ! जिं मचात गनं हे मखं । इपिं गथे जुया सित धयागु नं मस्यू । भंगःपच्छितयगु हाःसः नं ताये मद्दु । जिमि मचात अवश्य नं सित जुइमाः ।”

थथे धाल नं न्वं मवासे बोधिसत्त्व सुम्क हे च्वं च्वन । पुत्रशोकं आकुल ब्याकुल जुया वाथा वाथा कंका स्वकोगु पटक नं अन अन हे थासय वायुवेगं चाःहिला माःवन । चच्छिया दुने चाःहिला माःवंगु थाय दाना स्वःसा भिन्त्यागू योजन (ति) दत्त जुइमाः । चा प्वचाल । निभा लुया द्यो तुइया वल । व हानं वना बोधिसत्त्वया न्त्योने दना ख्वया विलाप यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सा तत्थ परिदेवित्वा, पब्बतानि वनानि च ।
पुनदेवस्समं गन्त्वा, रोदि सामिकसन्तिके ॥

“न खो नो देव पस्सामि, येन ते नीहता मता ।
काकोलापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“न खो नो देव पस्सामि, येन ते नीहता मता ।
सकुणापि न वस्सन्ति, मता मे नून दारका ॥

“नु खो नो देव पस्सामि, येन ते नीहता मता ।
विचरन्ती रुक्खमूलेसु, पब्बतेसु गुहासु च ॥

“इति मही वरारोहा, राजपुत्ती यसस्सिनी ।
बाहा पग्गय्ह कन्दिवा, तत्थेव पतिता छमा’ति” ॥

“वं पर्वतं पर्वतय, वनं वनय विलाप यायेधुंका हानं थःमह स्वामीयाथाय वना ख्वः वल ।”

“देव ! जिं मचात गनं हे मखं । इपिं गथे जुया सित धयागु नं मस्यू । क्वःतयगु हाःसः नं ताये मद्दु । जिमि मचात अवश्य नं सित जुइमाः ।”

“देव ! जिं मचात गनं हे मखं । इपिं गथे जुया सित धयागु नं मस्यू । भंगःपछितयगु हाःसः नं ताये मदु । जिमि मचात अवश्य नं सित जुइमाः ।”

“देव ! जिं सिमाक्वय् पर्वतय् व गुफाय् न्यौकनं माला चाःहिला वयेधुन । इपिं गुकथं सित धयागु खं जिं मस्यू ।”

“थुकथं उम्ह श्रेष्ठम्ह देवी यशस्वी, राजपुत्री ल्हाः ह्वना बिन्ति यायां ख्वख्वं व बँय् भाराक्क गोतू वन ।”

“हाय् ! हाय् !! माद्रीदेवी मखुगु थासय् हे मंत” थये बिचाः याना वया (बोधिसत्त्वया) म्ह खात । “यदि जेतुत्तर नगरय् माद्रीदेवी मदुगु जूसा ध्वयात आपालं सम्मान दइगु जुइ ! जि जंगलय् याकचा । जि याकचां छु नि यायेगु ?” वयात तःसकं शोक जुल । अले वं थःत थःमं होश थातय् तया न्हापां छकोनि स्वये माल धका मती तया माद्रीदेवीया नुगलय् ल्हाः तया स्वःबले वयागु नुगः क्वाजः दया लुमु लुमु धाःगु सिइकल । व कमण्डलुं लः कया हल । न्हेलानिसें माद्रीदेवीयागु म्हय् ल्हाः मतःम्ह वेस्सन्तरं थौं बडो गम्भीरगु दुःखया कारणं थःगु तपस्वी भावयात लुमंके मफुत । मिखाय् जाय्क ख्वबि तया वयागु छचौं ल्हवना थःगु मुलय् तल । अले लः हाहा याना वयागु ख्वालय् व छाती उसि उसि याना बिल । पलख लिपा माद्रीदेवी वाथाइथिं दना थःगु लज्जाभययात बिचाः याना बोधिसत्त्वयात नमस्कार याना धाल – “स्वामी वेस्सन्तर ! जिमि मस्त गन वन ?”

“देवी ! जिं ब्राह्मण छम्हसित दास ज्या याकेया नितिं बिया छ्वयेधुन ।”

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“तमज्झपत्तं राजपुत्तिं, उदकेनाभिसिञ्चथ ।
अस्सत्थं नं विदित्वान, अथ नं एतदब्रवी’ति” ॥

“वं थःथाय् वःम्ह राजपुत्रीयात लः हाहा याना बिल अले वयात आश्वस्त जूगु खना वं ध्व खं वयात कन ।”

अनंलि वं न्यन – “काय्महचायपिं ब्राह्मणयात बिया छ्वयेधुंका चच्छिं विलाप याना ख्वया हाला हाला जुया नं जित छाया मकनागु ?” बोधिसत्त्वं लिसः बिल –

“आदियेनेव ते मद्दि, दुक्खं नक्खातुमिच्छिसं ।
दल्लिहो याचको बुद्धो, ब्राह्मणो घरमागतो ॥

“तस्स दिन्ना मया पुत्ता, मद्दि मा भायि अस्सस ।
मं पस्स मद्दि मा पुत्ते, मा बाब्बं परिदेवसि ।
लच्छाम पुत्ते जीवन्ता, अरोगा च भवामसे ॥

“पुत्ते पसुज्व धञ्जञ्च, यज्व अज्जं घरे धनं ।
दज्जा सप्पुरिसो दानं, दिस्वा याचकमागतं ।
अनुमोदाहि मे मद्दि, पुत्तके दानमुत्तम’न्ति” ॥

“माद्री ! जिं छंत शुरुइ हे दुःख कष्ट छाया बिये धयाथे जुया कने मास्ति मवल । छम्ह दरिद्रम्ह बुराम्ह ब्राह्मण छँय् थ्यंकः वल । माद्री ! जिं वयात भी मचात निम्हं दान बिया छ्वया । ग्याये मते आश्वस्थ जु ।”

“माद्री ! जिगु ख्वाः स्व । काय्महायपिंत स्वये मते । आपाः ख्वया हाला जुये मते । म्वाना जक च्वन धाःसा काय्महायपिं दइतिनि । अले भीपिं सुखी जुइतिनि ।”

“याचकपिं वयेवं सत्पुरुषपिंसं काय्महाय, धनधान्य व छेय् दुगु धनसम्पत्ति वयात दान बियेमाः । माद्री ! काय्महायपिनिगु दान श्रेष्ठ जू । छं जिगु दानयात अनुमोदन या ।”

माद्री धाल -

“अनुमोदामि ते देव, पुत्तके दानमुत्तमं ।
दत्त्वा चित्तं पसादेहि, भिय्यो दानं ददो भव ॥

“यो त्वं मच्छेरभूतेसु, मनुस्सेसु जनाधिप ।
ब्राह्मणस्स अदा दानं, सिवीनं रड्ढुवड्ढो’ति” ॥

“हे देव ! गुगु छपिंसं काय्महायपिं दान बिया बिज्यात उकियात जिं अनुमोदन याना । दान बिया चित्त प्रसन्न याना बिज्याहुँ अक्क छपिंसं ध्व सिबे अप्वः दान बिइम्ह जुया बिज्याहुँ ।”

“हे राजन् ! हे सिविपिनि राष्ट्रवर्धन ! छपिंसं गुम्ह मात्सर्य दुपिं मनूत मध्ये ब्राह्मणयात दान बिया बिज्यात व सिबे नं आपाः दान बिया बिज्याहुँ ।”

थये धायेवं बोधिसत्त्वं माद्रीयात धाल - “माद्री ! ध्व छं छु धयागु ? यदि काय्महायपिंत दान याना जिं चित्त प्रसन्न मयानागु जूसा थुजा-थुजागु आश्चर्यजनक घटना गुकथं जुइ ? धका कना पृथ्वी कम्प जूगु, नं न्याना पल्पसा त्वःगु आदि आश्चर्यजनक घटनात जूगु खं कन । महासत्त्वया खं न्यना माद्रीदेवी अतिकं प्रसन्न जुल । अले वं दानानुमोदन याना धाल -

“निन्नादिता ते पथवी, सद्दो ते तिदिवङ्गतो ।
समन्ता विज्जुता आगुं, गिरीनं व पतिस्सुता’ति” ॥

“छपिनि नितिं पृथ्वीं निनाद (प्रतिध्वनित) यात । थुगु हाःसः त्रिदिव्य (लोक) तक ध्यन । पर्वतय् हाना लिध्वःगु सःथे जुया प्यखेरं अकालय् हे (मलः) नं न्यात, पल्पसा त्वल ।”

“तस्स ते अनुमोदन्ति, उभो नारदपब्बता ।
इन्दो च ब्रह्मा पजापति, सोमो यमो वेस्सवणो ।
सब्बे देवानुमोदन्ति, तावर्तिसा सइन्दका ॥

“इति मद्दी वरारोहा, राजपुत्ती यसस्सिनी ।
वेस्सन्तरस्स अनुमोदि, पुत्तके दानमुत्तम’न्ति” ॥

“निगुलिं नारद पर्वतयापिं देवतापिंसं वयागु दानयात अनुमोदन यात । इन्द्रं यात, ब्रह्मां यात अले प्रजापतिं यात । सोम, यम व कुवेरं यात । सकल देवतापिंसं अनुमोदन यात अथे हे त्रयस्त्रिंश देवतापिंसं नं ।”

“थुकथं श्रेष्ठम्ह देवी, यशस्विनी, राजपुत्री माद्री वेस्सन्तरं ब्यूगु काय्महायपिनिगु श्रेष्ठ दानयात अनुमोदन यात ।”

माद्री पर्वं क्वचाल ।

थुकथं माद्रीदेवी व वेस्सन्तर निम्हसिया सुखदुःखया खँल्हाबल्हा याना च्वंबले शक्रं बियाः यात - “वेस्सन्तर जुजुं मिहग जूजकयात थः काय्महायपिं दान बिया पृथ्वीयात कम्प याना बिल । आः सुं नीच कुलयाम्ह हीनम्ह मनुखं वयाथाय् वना सकतां लक्षणं सम्पन्नम्ह शीलवती माद्रीयात वयाके फवना, जुजुयात

याकचा त्वःता, माद्रीयात व्वना मयंकेमा । थथे जुल धायेवं वेस्सन्तर हाना मदुम्ह अनाथथे जुइ, याकचा नं जुइ ।” वं हानं विचाः यात - “जिं ब्राह्मणया भेष कया वयाथाय् वना माद्रीयात फ्वना, वयागु (दान) पारमितायात परमसीमाय् तक थख्वया, सुयातं बिये मज्यूम्ह दय्का हानं वयात तुं लित बिया वये ।” व निभा लुया च्वंगु इलय् अन थ्यकः वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ततो रत्या विवसाने, सूरियस्सुग्गमनं पति ।
सक्को ब्राह्मणवण्णेन, पातो तेसं अदिस्सथा’ति” ॥

“अनंलि चा फ्वचाला निभा लुया वयेवं सुथन्हापनं हे शक्र ब्राह्मणया भेषय् वयागु न्त्थोने वल ।”

वं कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“कच्चि नु भोतो कुसलं, कच्चि भोतो अनामयं ।
कच्चि उज्जेन यापेथ, कच्चि मूलफला बहू ॥

“कच्चि उंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, कच्चि हिंसा न विज्जती’ति” ॥

“छपिनि म्ह फु मखुला ? छु फलमूल माला माला हे जीवन यापन याना बिज्याना ला ? छु फलमूल अःपुक प्राप्त जू मखुला ? छु चलः (पति) भुजिं हारापिं जन्तु जनावर, ताहा आदि कम् जक दु मखुला ? छु जंगली जनावर दुगु थुगु बनय् भय अन्तराय मदुला, सुखशान्ति दु मखुला ?”

बोधिसत्त्वं नं लिसः विल -

“कुसलज्जेव नो ब्रह्मे, अथो ब्रह्मे अनामयं ।
अथो उज्जेन यापेम, अथो मूलफला बहू ॥

“अथो उंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, हिंसा मय्हं न विज्जति ॥

“सत्त नो मासे वसतं, अरज्जे जीवसोकिनं ।
इदं दुत्तियं पस्साम, ब्राह्मणं देववण्णिनं ।
आदाय वेळुवं दण्डं, धारेन्तं अजिनक्खिपं ॥

“हे ब्राह्मण ! जि सकुशल जू । हे ब्राह्मण ! म्ह फु । जिं फलमूल माला जीवन यापन याना च्वना । फलमूल नं अःपुक हे प्राप्त जू ।”

“न्याये यःपिं की पटंग, भुजिं चलः पति व ताहा आदि नं आपाः मदु । बनय् जंगली जनावरत दु परन्तु जित अपायच्चं दुःख मब्यू ।”

“जंगलय् जिपिं न्हेलातक सुखपूर्वक च्वनेधुन, सुं छम्ह हे ब्राह्मण जिं खनागु मदु, जिं छंत देवसरिम्ह बिल्वयागुथे जाःगु पंयागु तुतां, अग्निहोम व कमण्डलु ज्वना वःम्ह ब्राह्मणयात निकोगु पटक खना च्वना ।”

“स्वागतं ते महाब्रह्मे, अथो ते अदुरागतं ।
अन्तो पविस भदन्ते, पादे पक्खालयस्सु ते ॥
“तिन्दुकानि पियालानि, मधुके कासुमारियो ।
फलानि खुहकम्पानि, भुज्ज ब्रह्मे वरं वरं ॥

“इदम्पि पानीयं सीतं, आभतं गिरिगन्धरा ।
ततो पिव महाब्रह्मे, सचे त्वं अभिकङ्क्षसी’ति” ॥

“हे महाब्राह्मण ! छंत स्वागत दु । महाब्राह्मण ! छ वःगु भिन । छं भिनेमा । छ दुहाँ वया थःगु तुति स्यु ।”

“हलुवाबेत, बेल, पियाल, चाकुगु तुयुगु अँ व मेमेगु सासाःगु भिभिंगु तःगो चिगोगु फल न ।”

“ध्व पहाडया कापी च्वंगु खुसी हया तयागु शीतलगु लः खः । हे महाब्रह्मे ! यदि यःसा कया त्वं ।”

थुकथं वलिसं म्हफु मफुया खँ न्यनेधुंका व वःगु कारण न्यन्यं धाल -

“अथ त्वं केन वण्णेन, केन वा पन हेतुना ।
अनुप्पत्तो ब्रह्मारञ्जं, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! जिं न्यना च्वना, जित कना व्यु, छ छु उदेश्यं, छु हेतुं थुगु घनघोरगु जंगलय् वयाम्ह खः ?”

अनंलि शक्रं “महाराज ! जि बुरा जुइ धुंकल । उकिं छलपोलया लानि माद्रीदेवी छम्ह प्वना यंके धका थन वयागु । व जित बिया बिज्याहूँ” धया गाथा धाल -

“यथा वारिवहो पुरो, सब्बकालं न खीयति ।
एवं तं याचितागच्छि, भरियं मे देहि याचितो’ति” ॥

“गथे लः बुया वइगु बुंगाचा गुबलें हे सुना वनी मखुगु खः, अथे हे जिं छपिके प्वनेत वयागु खः । जिं प्वना च्वनाम्हसित छपिसं थःम्ह जहान छम्ह बिया बिज्याहूँ ।”

थथे धायेवं बोधिसत्त्वं “ब्राह्मण ! म्हिगतितिं छम्ह ब्राह्मणयात मचात दान बिया छ्वया । जंगलय् याकचा च्वने माय्क छंत माद्री गुकथं बिया छ्वये ?” धका मधासे ल्हाः फया च्वम्हसित ल्हाः चकंका द्वःच्छि दांयागु दां प्वः तया बिइथें छुकिसनं मन प्यमपुंकूसे पर्वतयात लिध्वय्का थुगु गाथा धाल -

“ददामि न विकम्पामि, यं मं याचसि ब्राह्मण ।
सन्तं नप्पटिगुहामि, दाने मे रमती मनो’ति” ॥

“हे ब्राह्मण ! गुगु छं प्वंगु खः व जिं बियेगु जुल । जि विचलित जुये मखु । जिके दुगु वस्तु जिं सुचुका तये मखु । दान बिइगुली जिगु मन न्ह्याइपुताः ।”

थुलि धया काचा काचां कमण्डलुं लः ल्हातय् हाय्का ब्राह्मणयात थःम्ह मिसा दान बिल । व हे क्षणय् च्वयथें जाःगु सकतां आश्चर्यजनक (घटना) प्रकट जुल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“महिं हत्थे गहेत्वान, उदकस्स कमण्डलुं ।
ब्राह्मणस्स अदा दानं, सिवीनं रट्ठवट्ठनो ॥

“तदासि यं भिसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
महिं परिच्चजन्तस्स, भेदनी सम्पकम्पथ ॥

“नेवस्स मही भाकुटि, न सन्धीयति न रोदति ।
पेक्खतेवस्स तुण्ही सा, एसो जानाति यं वर’न्ति” ॥

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धनं ल्हातं लः दुगु कमण्डलु कया माद्रीयात ल्हातं ज्वना ब्राह्मणयात दान बिल ।”

“उगु इलय् भय उत्पन्न जुल, उगु इलय् ग्यानपुक रोमाञ्च जुल । माद्रीयात त्याग याःबले पृथ्वी कम्प जुल ।”

“माद्री नं मिखाफुसि खिउंका ख्वाः चकंका, विरोध नं मयाः, ख्व नं मख्वः । थुगु दान श्रेष्ठगु दान धका सिद्धका माने याना सुम्क न्वं मवासे स्वया जक च्वन ।”

धया नं तःगु दु -

“जालि कण्हाजिनं धीतं, महिं देविं पतिब्बतं ।
चजमानो न चिन्तेसिं, बोधियायेव कारणा ॥

“न मे देस्सा उभो पुत्ता, मही देवी न देस्सिया ।
सब्बज्जुतं पियं मय्हं, तस्मा पिये अदासह’न्ति” ॥

“जाली, कृष्णाजिना व माद्री पतिव्रतामहसित त्याग याना च्वनागु इलय् बोधियागु कारणं जिं छुं चिन्ता मकया ।”

“निम्हं मस्तयगु प्रति जिगु द्वेष मद्दु अले माद्रीया प्रति नं जिगु द्वेष मद्दु । जित सर्वज्ञता हे यः जू ।
उकिं जिं यःपिनिगु त्याग याना ।”

बोधिसत्त्वं “माद्री ! गये च्वं ?” धका न्यना वयागु ख्वाः स्वल । वं “देव ! जित छाया स्वया बिज्याना ?” धका सिंहनाद यायां थुगु गाथा धाल -

“कोमारी यस्साहं भरिया, सामिको मम इस्सरो ।
यस्सिच्छे तस्स मं दज्जा, विक्किणेय्य हनेय्य वा’ति” ॥

“जि मिसा गुम्हसिया कला खः, व जिमि भात खः । व जिमि ईश्वर (मालिक) खः । वं सुयात यल वयात दान व्यु, मिया व्यु अथवा स्याना छ्व ।”

शक्रं वयागु उच्च विचारयात स्तुति यात । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“तेसं सङ्कप्पमज्जाय, देविन्दो एतदब्रवि ।
सब्बे जिता ते पच्चूहा, ये दिब्बा ये च मानुसा ॥

“निन्नादिता ते पथवी, सहो ते तिदिवङ्गतो ।
समन्ता विज्जुता आगुं, गिरीनं व पतिस्सुता ॥

“तस्स ते अनुमोदन्ति, उभो नारदपब्बता ।
इन्दो च ब्रह्मा पजापति, सोमो यमो वेस्सवणो ।
सब्बे देवानुमोदन्ति, दुक्करञ्छि करोति सो ॥

“दुद्धदं ददमानानं, दुक्करं कम्म कुब्बतं ।
असन्तो नानुकुब्बन्ति, सतं धम्मो दुरन्नयो ॥

“तस्मा सतञ्च असतं, नाना होति इतो गति ।
असन्तो निरयं यन्ति, सन्तो सगपरायणा ॥

“यमेतं कुमारे अदा, भरियं अदा वने वसं ।
ब्रह्मयानमनोवकम्म, सगो ते तं विपच्चतू’ति” ॥

“वयागु संकल्पयागु खँ सिइका देवेन्द्रं धाल - दिव्य व मानुष सकलं शत्रुतयत् त्याका काःगु जुल ।”

“छं पृथ्वीयात लिध्वय्का बिल । छंगु सः त्रिदिव्य (लोक) तक ध्यन । पहाड पर्वतय् लिध्वःगु सः समानं प्यखेरं नं न्याना हाःगु जुल । निगुलिं नारद पर्वतयापिं आदिवासी देवतापिसं छंत अनुमोदन यात, इन्द्रं, ब्रह्मां, प्रजापतिपिसं नं । सोम, यम व जुजु कुवेर सकल देवतापिसं तःसकं दुष्करगु ज्या यात धका अनुमोदन याना च्वन ।”

“बिइम्हसित बियेत थाकु, याइम्हसिया नितिं ध्व ज्या यायेत भन् हे दुष्कर जू । असत्पुरुषं थजागु ज्या (कर्म) याये फइ मखु । सत्पुरुषपिनिगु गति सिइके अपू मजू ।”

“उकिं सत्पुरुष व असत्पुरुषपिनिगु गति फरक फरक खने दु । असत्पुरुष नरकय् वनी, सत्पुरुष स्वर्गय् ध्यनी ।”

“गुम्हसिनं मस्तयत् दान बिल, अले जंगलय् च्वना च्वंम्ह कलायात नं दान बिल, थुगु ब्रह्मयान नरकलोकयात हांचा गाया स्वर्गय् फलदायक जुइ माल ।”

थुकथं शक्रं अनुमोदन यात - “अले जिं थन विस्तार (विलम्ब) याना च्वने मज्यू । जिं ध्वयात तुं लित बिया वने माल” धका बिचाः याना थुपिं गाथात धाल -

“ददामि भोतो भरियं, महिं सब्बङ्गसोभनं ।
त्वञ्चेव महिया छन्नो, मही च पतिना सह ॥

“यथा पयो च सङ्को च; उभो समानवण्णिनो ।
एवं तुवञ्च मही च, समानमनचेतसा ॥

“अवरुद्धेत्थ अरञ्जस्मि, उभो सम्मथ अस्समे ।
खत्तिया गोत्तसम्पन्ना, सुजातां मातुपेत्तितो ।
यथा पुञ्जानि कयिराथ, ददन्ता अपरापर’न्ति” ॥

“जिं छंम्ह सर्वाङ्ग सुन्दरीम्ह जहान माद्री छंत तुं लित बिये । छ हे जक माद्रीयात अनुरूप जू अले माद्री भातयात ल्वःम्ह नं खः ।”

“गथे दुरु व शङ्क्या वर्ण छगू हे वर्ण जूथे छ व माद्रीया एक मन व एकचित्त दुपिं खः ।”

“थन जंगलय् निम्हसिया छगू चित्तयापिं जुया च्वं । व मांबौपिनि पाखें सुजातम्ह खः, सगोत्रम्ह खः, क्षत्रिययाम्ह खः । न्हापा गथे खः अथे हे याना दान यायां पुण्यकर्म याना च्वं ।”

थुलि धया वर बिइया नितिं थःत थःम्हं प्रकट यायां धाल -

“सक्कोहमस्मि देविन्दो, आगतोस्मि तवन्तिके ।
वरं वरस्सु राजिसि, वरे अट्ट ददामि ते’ति” ॥

“जि छंथाय् वयाम्ह देवेन्द्र शक्र खः । हे राजर्षी ! वरदान फवं । जिं छंत च्यागू वर बिये ।”

थुलि धया वं थःत दिव्य स्वरूपय् प्रज्वलित यायां नकतिनि लुया वःगु सूर्यथे आकाशय् स्थिर जुल । अर्नालि बोधिसत्त्वं वर प्वप्वं धाल-

“वरं चे मे अदो सक्क, सब्भूतानभिस्सर ।
पिता मं अनुमोदेय्य, इतो पत्तं सकं घरं ।
आसनेन निमन्तेय्य, पठमेतं वरं वरे ॥

“पुरिसस्स वधं न रोचेय्यं, अपि किब्बिसकारकं ।
वज्झं वधम्हा मोचेय्यं, दुतियेतं वरं वरे ॥

“ये बुद्धा ये च दहरा, ये च मज्झिमपोरिसा ।
ममेव उपजीवेय्युं, ततियेतं वरं वरे ॥

“परदारं न गच्छेय्यं, सदारपसुतो सियं ।
थीनं वसं न गच्छेय्यं, चतुत्थेतं वरं वरे ॥

“पुत्तो मे सक्क जायेथ, सो च दीघायुको सिया ।
धम्मेन जिने पथविं, पञ्चमेतं वरं वरे ॥

“ततो रत्या विवसाने, सूरियस्सुग्गमनं पत्ति ।
दिब्बा भक्खा पातुभवेय्युं, छट्टमेतं वरं वरे ॥

“ददतो मे न खीयेथ, दत्ता नानुत्तपेय्यहं ।
ददं चित्तं पसादेय्यं, सत्तमेतं वरं वरे ॥

“इतो विमुच्चमानाहं, सम्गगामी विसेसगू ।
अनिवत्ति ततो अस्सं, अट्टमेतं वरं वरे” ॥

“हे सकल प्राणीपिनि ईश्वर शक्र ! यदि छं जित वर बिये मास्ति वःसा न्हापांगु वर ध्व हे ब्यु - जि थनं छेय् लिहाँ वनेबले जिमि बौनं जित अनुमोदन यायेमा अले जित आसनय् च्वनेया नितिं धायेमा ।”

“निगूगु वर ध्व हे ब्यु - जुजुं स्याकेत तथा तःपितं नं हत्या यायेगु जित यःता मजुइमा । स्यायेत यंका च्वंम्हसिनं हत्या याकेगुलिं मुक्त याना बिये फयेमा ।”

“स्वंगूगु वर ध्व हे ब्यु - बुराबुरी, ल्याय्म्ह ल्यासे, मचापिं सकले जिगु आधार भरोसा कया जीविका यायेमा ।”

“प्यंगूगु वर ध्व हे ब्यु - जि परस्त्रीगमन मयाइम्ह जुये दयेमा, थःम्ह मिसाया प्रति जक अनुरक्त जुइम्ह जुइमा । जि मिसापिनिगु बशय् मलाइम्ह जुइमा ।”

“न्यागूगु वर ध्व हे ब्यु - जिमि काय्म्हचाय्पिं दीर्घायु जुया धर्मपूर्वक पृथ्वीसं म्वाना च्वनेमा ।”

“खुगूगु वर ध्व हे ब्यु - चा प्वचाला वयेवं सूर्य लुयावइथे दिव्य भोजन थन हे न्ह्योने लुया वयेमा ।”

“न्हेगूगु वर ध्व हे ब्यु - न्ह्याक्व दान ब्यूसां धन फुना मवनेमा, दान बिइधुंका जित अनुताप मजुइमा अले बिया च्वनेबले जिगु चित्तय् आनन्द दयेमा ।”

“च्यागूगु वर थ्व हे ब्यु - थनं सिना वनेवं जिं बिस्करकथं स्वर्गगामी जुये दयेमा अले तुषित देवलोकं हानं छको जन्म जुया जन्म मरणया बन्धनं मोक्ष लाभ याना काये फुम्ह जुयेमा ।”

“तस्स तं वचनं सुत्वा, देविन्दो एतदब्रुवि ।
‘अचिरं वत ते ततो, पिता तं ददुमेस्सती’ति” ॥

“वयागु थुगु गाथात न्यना वयात देवेन्द्रं धाल - तात ! छंम्ह बौ नं याकनं हे छंत नाप लायेत वइ ।”

शक्रं बोधिसत्त्वयात थुलि खं न्यंकल अले थःगु थासय् तुं लिहां वन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां थुगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात -

“इदं वत्तान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
वेस्सन्तरे वरं दत्त्वा, सग्गकायं अपक्कमी’ति” ॥

“देवराज देवेन्द्र सुजम्पतिं थुलि धाल अले वेस्सन्तरयात वर बिया त्रयस्त्रिंश देवलोकय् तुं लिहां वन ।”

शक्र पर्व ऋचाल ।

बोधिसत्त्व व माद्री प्रसन्नतापूर्वक शक्रं बिया तःगु आश्रमय् लिहां वन । जूजक नं मचात ब्वना ख्वीगू योजनयागु लं वना च्वन । देवतापिसं मस्तयूत बिचाः याना तल । निभा बिना वनेवं जूजकं मस्तयूत चिना बय् थ्यना थः स्वयं भयानकपिं जंगली जनावरत खना ग्याना सिमाय् थहां वना सिमाकचाया दथुइ च्वं च्वन । उगु इलय् छंम्ह देवपुत्र वेस्सन्तरथे जुया वया अले छंम्ह देवकन्या माद्रीथे जुया वया मचातयूत फ्यना ल्हाः तुति तिया मालिस याना मोल्हुइका बांलाक समाये याना, जा नका दिव्य शय्याय् थ्यना निभा लुइ न्ह्यो अथे हे चिना न्हापार्थे तुं थ्यना अन्तर्धान जुया वन ।

थुकथं उपिं देवतापिनिगु कृपां मस्तयूत निरोगी याना लिहां वन । जूजकयात देवतापिसं छले याना बाच्छि दय्का कालिङ्ग देशय् थ्यंके माःथाय् जेतुत्तर नगरय् थ्यंका बिल । उखुन्हुया दिनय् नसंचा इलय् हे सञ्जय सिविराजं नं म्हगस खंगु जुया च्वन । म्हगस थथे खः - जुजु दरबारय् च्वना च्वंबले छंम्ह मनू वया जुजुया ल्हातय् निफो पलेस्वां तथा थकल । जुजुं व स्वां कया निपा न्हाय्पनय् छुत । स्वांया रेणु फुरर हाया वना वयागु छाती लात । वं न्ह्यलं चायेवं सुथे हे ब्राह्मणपित सःता न्यन । इमिसं धाल - “देव ! ताःकालं निसं परदेशय् वना च्वंपिं ज्ञातिबन्धुपिं लिहां वइ ।” जुजु सुथन्हापनं हे थीथी प्रकारयागु सासाःगु भिभिंगु भोजन याना दरबारय् च्वं च्वन । देवतापिसं ब्राह्मणयात दरबारया लाय्कु चुकय् थ्यंके हल । उगु इलय् जुजुं मस्तयूत स्वया धाल -

“कस्सेतं मुखमाभाति, हेमं-वुत्तमग्गिना ।
निक्खं व जातरूपस्स, उक्कामुखपहंसितं ॥

“उभो सदिसपच्चङ्गा, उभो सदिसलक्खणा ।
जालिस्स सदिसो एको, एका कण्हाजिना यथा ॥

“सीहा बिलाव निक्खन्ता, उभो सम्पतिरूपका ।
जातरूपमयायेव, इमे दिस्सन्ति दारका’ति” ॥

“शुपिं मिद्वयं लुंथें च्याना च्वंगु ख्वाः दुपिं सु खः, मानों लुंकमिया मिनालय ह्याउंक च्याना च्वंगु लुंथें च्वं ?”

“निम्हसिया अङ्ग प्रत्यङ्ग उत्थें च्वं, निम्हसिया लक्षण नं उत्थे च्वं, छम्ह जालीथें च्वंसा मेम्ह कृष्णाजिनाथें च्वं ।”

“गुफां पिहाँ वःम्ह सिंहथें निम्हसिया रूप बांला । शुपिं निम्हं मस्त स्वर्गं कुहाँ वःपिंथें च्वं ।”

थुकथं जुजुं स्वपु गाथाद्वारा मस्तयगु प्रशंसा याना छम्ह अमात्ययात उजं दयकल - “हूँ, मस्त ब्वना थुम्ह ब्राह्मणयात ब्वना हति ।” वं काचा काचां वना ब्वना हल । अनंलि ब्राह्मणयात जुजुं धाल -

“कुतो नु भवं भारद्वाज, इमे आनेसि दारके ।
अज्ज रट्टं अनुप्पत्तो, कुहिं गच्छसि ब्राह्मणा’ति” ॥

“भारद्वाज ! शुपिं मस्त गनं कया हयागु ? थौं थुगु देशय् थ्यंकः वल । आः गन वने त्यनागु ?”

“मय्हं ते दारका देव, दिन्ना वित्तेन सज्जय ।
अज्ज पन्नरसा रत्ति, यतो लद्धा मे दारका’ति” ॥

“हे सज्जय ! जित शुपिं मस्त सन्तुष्ट चित्त जुया बिया हःगु जुल । थौं शुपिं मस्त जित दुगु बाच्छि दत ।”

जुजुं न्यन -

“केन वा वाचपेय्येन, सम्माजायेन सद्दहे ।
को तेतं दानमददा, पुत्तके दानमुत्तम’न्ति” ॥

“गजागु प्रियवचनं छंत प्राप्त जुल ? सम्यकज्ञानं जिमिगु मनय् श्रद्धा उत्पन्न याना ब्यु । छंत थुगु दान सुनां बिल ? पुत्र दान श्रेष्ठ खः ।”

जूजकं धाल -

“यो याचतं पतिट्ठासि, भूतानं धरणीरिव ।
सो मे वेस्सन्तरो राजा, पुत्तेदासि वने वसं ॥

“यो याचतं गती आसि, सवन्तीनं व सागरो ।
सो मे वेस्सन्तरो राजा, पुत्तेदासि वने वस’न्ति” ॥

“गथे प्राणीपिनि आधारया नितिं पृथ्वी खः अथे हे गुम्ह याचकपिनि आधार जुया च्वंम्ह वेस्सन्तर जुजुं जित बनय् च्वना च्वंबले काय्म्हचाय्पिं निम्हं दान बिल ।”

“गथे नदीतय्गु नितिं सागर खः अथे हे याचकपिनि नितिं शरणस्थान जुया बिज्याकम्ह वेस्सन्तर जुजुं जित बनय् च्वना च्वंबले काय्म्हचाय्पिं निम्हं दान बिल ।”

ध्व खें न्यना अमात्यगणपिसं वेस्सन्तरयागु निन्दा यायां धाल -

“दुक्कटं वत भो रज्जा, सद्धेन घरमेसिना ।
कथं नु पुत्तके दज्जा, अरज्जे अवरुद्धको ॥

“इमं भोन्तो निसामेध, यावन्तेत्थ समागता ।
कथं वेस्सन्तरो राजा, पुत्तेदासि वने वसं ॥

“दासि दासञ्च सो दज्जा, अस्सं चस्सतरीरथं ।
हत्थिञ्च कुञ्जरं दज्जा, कथं सो दज्ज दारके’ति” ॥

“छेय् च्वना च्वंगु इलय् श्रद्धावान्म्ह जुजुं दुष्कर ज्या यात । आः जंगलय् निर्वासित जुया च्वं च्वंबले नं वं थः काय्म्हचाय्पिं दान गुकथं बिये फुगु ?”

“धन उपस्थित जुया बिज्यापिं छलपोलपिसं न्यना बिज्याहूं, वेस्सन्तर जुजुं बनय् च्वना च्वंगु इलय् मस्तयत् दान गुकथं बिये फुगु ?”

“वं दास दासीपिंत का दान बिइफु, सल, खच्चर व रथयागु दान बिइफु अथवा कुञ्जर किसियात दान बिइफु, वं थः मस्त दान गुकथं बिये फुगु ?”

ध्व खं न्यना (जाली)कुमारं थः बौया उपरय् याःगु अमात्यपिनिगु अपहास न्यने मफया जालीकुमारं थये धाल -

“यस्स नस्स घरे दासो, अस्सो चस्सतरीरथो ।
हत्थी च कुञ्जरो नागो, किं सो दज्जा पितामहा’ति” ॥

“भो बाज्या ! गुम्हसिया छेय् दास मद्दु, सल मद्दु, खच्चर मद्दु, रथ मद्दु, किसि मद्दु, अले कुञ्जर किसि नं मद्दुसा वं छु दान बिइगु ?”

जुजुं धाल -

“दानमस्स पसंसाम, न च निन्दाम पुत्तका ।
कथं नु हदयं आसि, तुम्हे दत्त्वा वनिब्बके’ति” ॥

“यः पुता ! जिमिसं थुगु दानयात प्रशंसा याना । परन्तु वं गजागु नुगलं छिमित थुजाम्ह पर्वगीया ल्हातय् लःल्हाना बिल ?”

कुमारं धाल -

“दुक्खस्स हदयं आसि, अथो उण्हम्मि पस्ससि ।
रोहिनीहेव तम्बक्खी, पिता अस्सूनि वत्तयी’ति” ॥

“जिमित ब्यूबले वसपोलया नुगलय् साप दुःख दु । वसपोलया मिखा मानो ह्याउँम्ह रोहित न्याथे ह्याउँसे च्वं । वसपोलया नुगः क्वाना वसपोलं मिखां ख्ववि बाः वय्का बिज्यात ।”

अले (क्वय्या कृष्णाजिनायागु वचन न्यना जुजुयागु मिखां ख्ववि हाल) वं थुगु वचन न्यंकल -

“यं तं कण्हाजिनावोच, अयं मं तात ब्राह्मणो ।
लट्टिया पटिकोटेति, घरे जातं व दासियं ॥

“न चायं ब्राह्मणो तात, धम्मिका होन्ति ब्राह्मणा ।
यक्खो ब्राह्मणवण्णेन, खादितुं तात नेत्ति नो ।
नीयमाने पिसाचेन, किं नु तात उदिक्खसी’ति” ॥

“कृष्णाजिनां धाल - तात ! जित थुम्ह ब्राह्मणं छें उत्पन्न जूम्ह दासीया मचायातथें कथिं दाल । तात ! थुम्ह ब्राह्मण मखु । ब्राह्मण धयापिं जुलसा धार्मिकपिं जुइ । थ्व जुलसा ब्राह्मणया भेषय् वःम्ह सुं यक्ष खः गुम्हसिनं जिमित नयेत यंका च्वन । तात ! जिमित पिशाचं ज्वना यंका च्वन, छपिसं छु स्वया बिज्याना च्वनागु ?”

जुजुं खन, मचातयसं ब्राह्मणयात मत्वःतूसे च्वना च्वंगु । वं गाथां धाल -

“राजपुत्ती च वो माता, राजपुत्तो च वो पिता ।
पुब्बे मे अङ्गमारुह, किं नु तिड्ढथ आरका’ति” ॥

“छिमि मां राजपुत्री खः, छिमि बा राजपुत्र खः । न्हापा जूसा छिपिं जि खनेवं दुरुं ब्वाय् वया जिगु मुलय् च्वं वइपिं मस्त थौं छाया् छिपिं जिनापं तापाक्क छखे दना च्वनागु ?”

कुमारं धाल -

“राजपुत्ती च नो माता, राजपुत्तो च नो पिता ।
दासा मयं ब्राह्मणस्स, तस्मा तिड्ढाम आरका’ति” ॥

“जिमि मां राजपुत्री खः, जिमि बा राजपुत्र खः परन्तु जिपिं ब्राह्मणया दास खः, उकिं जिपिं तापाक्क दना च्वनागु खः ।”

जुजुं धाल -

“मा सम्मेवं अवचुत्थ, ड्हते हदयं मम ।
चित्तायं मे कायो, आसने न सुखं लभे ॥

“मा सम्मेवं अवचुत्थ, भिय्यो सोकं जनेथ मं ।
निक्किणिस्सामि दब्बेन, न वो दासा भविस्सथ ॥

“किमग्घियञ्जि वो तात, ब्राह्मणस्स पिता अदा ।
यथाभूतं मे अक्खाथ, पटिपादेन्तु ब्राह्मण’न्ति” ॥

“यः पुता ! थजागु खँ म्हुतुं पिकाये मते । जिगु नुगलय् दाह जुल । चिताय् तयेथें जिगु शरीर थुगु आसनय् च्वना सुख मताल ।”

“यः पुता ! थजागु खँ म्हुतुं पिकाये मते । थुकिं याना जिगु शोक भन् दकले बढे जुइ । जिं मू बिया छुटे याना काये । छिपिं दास जुइ मखु ।”

“तात ! छिमि बौनं छिमिगु गुलि मू तया ब्राह्मणयात ब्यूगु खः । जित यथार्थं खँ कं, ताकि ब्राह्मणयात धन बिया छवये फयेमा ।”

कुमारं धाल -

“सहस्सग्घञ्जि मं तात, ब्राह्मणस्स पिता अदा ।
अथ कण्हाजिनं कज्जं, हत्थिना च सतेन चा’ति” ॥

“बौनं जिमित बिया बिज्याबले जिगु मू द्रःच्छ असर्फि व केहें कृष्णाजिनाया मू सर्वशत धका धया बिज्यागु दु ।”

जुजुं मस्तयूत छुटे याकेत मूल्य बिइकेत धाल -

“उट्टेहि कत्ते तरमानो, ब्राह्मणस्स अवाकर ।
दासिसतं दाससतं, गवं हत्थुसभं सतं ।
जातरूपसहस्सञ्च, पुत्तानं देहि निक्कय’न्ति” ॥

“हे मन्त्री ! दै । याकनं दना वा । ब्राह्मणयात सच्छिम्ह दासदासी, सच्छिम्ह सा, सच्छिम्ह किसि, सच्छिम्ह द्रहं अले द्दःच्छि असर्फि बिया मस्तयूगु मुक्ति-मूल्य पुला व्यु ।”^{३१}

“ततो कत्ता तरमानो, ब्राह्मणस्स अवाकरि ।
दासिसतं दाससतं, गवं हत्थुसभं सतं ।
जातरूपसहस्सञ्च, पुत्तानंदासि निक्कय’न्ति” ॥

“अनंलि मन्त्री तुरन्त ब्राह्मणयात सच्छिम्ह दासदासी, सच्छिम्ह सा, सच्छिम्ह किसि, सच्छिम्ह द्रहं अले द्दःच्छि असर्फि बिया मस्तयूगु मुक्ति-मूल्य स्वरूप बिया बिल ।”

धुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“निक्किणित्वा नहापेत्वा, भोजयित्वान दारके ।
समलङ्करित्वा भण्डेन, उच्छङ्गे उपवेसयुं ॥

“सीसं न्हाते सुचिवत्थे, सब्बाभरणभूसिते ।
राजा अङ्गे करित्वान, अय्यको परिपुच्छथ ॥

“कुण्डले घुसिते माले, सब्बाभरणभूसिते ।
राजा अङ्गे करित्वान, इदं वचनमब्रवि ॥

“कच्चि उभो अरोगा ते, जालि मातापिता तव ।
कच्चि उञ्जेन यापेन्ति, कच्चि मूलफला बहू ॥

“कच्चि इंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, कच्चि हिंसा न विज्जती’ति” ॥

“इमिगु मुक्ति-मूल्य बिया, मोल्हुइका, नके त्वंके याना, तिसा वसतं बांलाक छायापिया मुलय फेतुइकल ।”

“मोल्हुइकेधुंका यचुगु वसतं पुंकेधुंका अले सकतां तिसां समाये धायेधुंका मस्तयूत बाज्याम्ह सञ्जय जुजुं मुलय फेतुइकल ।”

“गुम्हसिया कुण्डल चाचां न्हयाइपुक छिलिं छिलिं सः पिहाँ वया च्वंगु दु अले गुगु लुंया मालां व तिसां तिया तःम्ह खः उम्हसित वं थःगु मुलय फेतुइका जुजुं थये न्यन- जाली ! छु छिमि मांबापिं निम्ह निरोगी जू ला । छु फलमूल माला नया जीवन हना च्वन ला ? छु फलमूल यक्व कायेगु दु ला ?”

३१. बर्मी अनुवादकथं वयात न्हेतं जागु प्रासाद नं ब्यूगु जुल ।

“छु भुजिं, पति, चल व तथा आदि आपा: मदु मखुला ? छु जंगली जनावरत ग्वा: ग्वा: दुगु वनय् हिंसा मजूला ?”

कुमारं लिस: बिल -

“अथो उभो अरोगा मे, देव मातापिता मम ।
अथो उज्जेन यापेन्ति, अथो मूलफला बहू ॥

“अथो उंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, हिंसा नेसं न विज्जति ॥

“खणन्तालुकलम्बानि, बिलानि तक्कलानि च ।
कोलं भल्लातकं बेल्लं, सा नो आहत्त्व पोसति ॥

“यञ्चेव सा आहरति, वनमूलफलहारिया ।
तं नो सब्बे समागन्त्वा, रत्ति भुज्जाम नो दिवा ॥

“अम्माव नो किंसा पण्डु, आहरन्ती दुमप्फलं ।
वातातपेन सुखुमाली, पदुमं हत्थगतामिव ॥

“अम्माय पतनू केसा, विचरन्त्या ब्रहावने ।
वने वाळमिगाकिण्णे, खग्गदीपिनिसेविते ॥

“केसेसु जटं बन्धित्वा, कच्छे जल्लमधारयि ।
चम्मवासी छमा सेति, जातवेदं नमस्सती’ति” ॥

“हे देव ! जिमि मांवापिं निम्हं निरोगी जू । वसपोलपिं फलमूल माला जीविका हना च्वन । अले फलमूल नं यक्व दु ।”

“भुजिं, चल: (पति) व तथा आदि दुगु वनय् जंगली जनावरत नं हिंस्रक मजू ।”

“मांनं न्हिया न्हियं तरुल, हि व सकि क्वाना कया हइ अले फलफुल खाना ढकी तथा हइ ।”

“मांनं फलमूल ज्वना बनं लिहो वल धायेवं जिपिं सकले छथासं मुना बहनि छसा नयेगु ख: ।
न्हिनय् जिमिसं मनया ।”

“थथे न्हिया न्हियं बनं फलमूल कया हया जुइम्ह मां गंसि जुया म्हासुसे च्वने धुंकल । निभा व फसं कःगुलिं वयागु अवस्था सुखु गंगु पलेस्वाथे क्वेकाली जुइ धुंकल ।”

“घनघोर जंगलय् चाःहिला जुजुं मांया अपायसकं बांलागु सँ ब्याक्कं हाये धुंकल । गौडाम्ये व चित्तुवा दुगु वनय् जंगली पशुत दु । मांयागु सँ जटा चिने धुंकल । म्हाय् याक्वं चःतिं प्याना वस म्हं छम्ह धुलं गया हाकुइ धुंकल । छचंगु छपा: लाया वसपोल बैय् दचना बिज्याइ ।”

थुकथं मांयागु दुःखया खँ कना बाज्याया दोष ककं थथे धाल -

“पुत्ता पिया मनुस्सानं, लोकस्मि उदपज्जिसुं ।
न हि नूनम्हाकं अय्यस्स, पुत्ते स्नेहो अजायथा’ति” ॥

“लोक्य मेपिनि जूसा थः काय्महाय् धयापिं सकसियां यइ । जिमि बाज्यायात धाःसा थः काय्या प्रति माया स्नेह मदुर्थे च्वं ।”

अनलि जुजुं थःगु दोष स्वीकार यायां धाल -

“दुक्कटञ्च हि नो पुत्त, भूनहच्चं कतं मया ।
योहं सिवीनं वचना, पब्बाजिसिमदूसकं ॥

“यं मे किञ्चि इध अत्थि, धनं धञ्जञ्च विज्जति ।
एतु वेस्सन्तरो राजा, सिविरट्टे पसासतू’ति” ॥

“पुता ! जि बडो मखुगु दुष्कृत ज्या याये लात । जिं सिवि जनताया खं न्यना निर्दोषमह काय्यात छ्कोलं पितने लात । थ्व जिं भूण हत्या यानार्थे याये लात ।”

“थन गुलि नं जिके धनधान्य सम्पत्तित दुगु खः (व फुक्क वयागु खः) । वेस्सन्तर जुजु वया सिवि राष्ट्रयात अनुशासन याः वा ।”

कुमारं धाल -

“न देव मय्हं वचना, एहिति सिविसुत्तमो ।
सयमेव देवो गन्त्वा, सिञ्च भोगेहि अत्रज’न्ति” ॥

“देव ! जिं जक धया सिवि श्रेष्ठमह बिज्याइ मखु । छपिं स्वयं बिज्याना थः काय्यात सम्पत्तियागु वर्षा याना बिज्याहुं ।”

“ततो सेनापतिं राजा, सञ्जयो अञ्जभासथ ।
हत्थी अस्सा रथा पत्ती, सेना सन्नाहयन्तु नं ।
नेगमा च मं अन्वेन्तु, ब्राह्मणा च पुरोहिता ॥

“ततो सट्टिसहस्सानि, योधिना चारुदस्सना ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, नानावण्णेहिलङ्कता ॥

“नीलवत्थधरा नेके, पीतानेके निवासिता ।
अञ्जे लोहितउण्हीसा, सुद्धानेके निवासिता ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, नानावण्णेहिलङ्कता ॥

“हिमवा यथा गन्धधरो, पब्बतो गन्धमादनो ।
नानारुक्खेहि सञ्छन्नो, महाभूतगणालयो ॥

“ओसथेहि च दिब्बेहि, दिसा भाति पवाति च ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, दिसा भन्तु पवन्तु च ॥

“ततो नागसहस्सानि, योजयन्तु चतुदस ।
सुवण्णकच्छा मातङ्गा, हेमकप्पनवाससा ॥

“आरूढ्हा गामणीयेहि, तोमरङ्कुसपाणिभि ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, हत्थिक्खन्थेहि दस्सिता ॥

“ततो अस्ससहस्सानि, योजयन्तु चतुदस ।
आजानीयाव जातिया, सिन्धवा सीधवाहना ॥

“आरुब्धा गामणीयेहि, इल्लियाचापधारिभि ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, अस्सपिट्ठेहीलङ्कता ॥

“ततो रथसहस्सानि, योजयन्तु चतुदस ।
अयोसुकतनेमियो, सुवण्णचितपक्खरे ॥

“आरोपेन्तु धजे तत्थ, चम्मानि कवचानि च ।
विप्पालेन्तु च चापानि, दब्धधम्मा पहारिनो ।
खिप्पमायन्तु सन्नद्धा, रथेषु रथजीविनो’ति” ॥

“अनंलि सञ्जय जुजुं सेनापतियात धाल - का याकनं हे सेनात तयार याका किसि, सल, रथ आदि तयार या । निगमयापिं मनूत व ब्राह्मणापिं व पुरोहित सकलें जिगु ल्यूवा वा ।”

“अनंलि थीथी प्रकारं बांलाक समाये याना तःपिं ख्वीद्वल योद्धात तयार जुया वा ।”

“अनेक वचुगु वस्त्रधारी, अनेक पीत वस्त्रधारी, अनेक ह्याउंगु फेत्तां चिना तःपिं, अनेक तुयुगु वस्त्र पुना तःपिं जुया तुरन्त तयार जुया वा ।”

“गथे गन्धमादन हिमालय पर्वत सुगन्धित (वस्तु) धारण याना च्चंथें थीथी प्रकारया सिमात र्वाः र्वाः दया यक्ष आदिपिनिगु छें जुया च्चंथाय् दिव्यवासलं सुगन्धित जुया दिशात च्चम्के जुया च्चनिगु व प्रवाहित जुया च्चनिगु खः अथे हे जुया इपिं (सकलें) तयार जुया वये माल । दिशात च्चम्के जुये माल, प्रवाहित जुये माल ।”

“अनं लिपा भिंप्पद्वल किसितयगु सेनात च्चने माल, गुपिनिगु म्हय् लुं भुना तःगु लुंयागु साजं भुना तःगु दये माल ।”

“उकी तोमर अंकुशधारी ग्रामणीत च्चं च्चने माल । किसितयगु म्हय् च्चना इपिं तयार जुया याकनं वये माल ।”

“अनं ल्यू भिंप्पद्वल भिपिं सिन्धव (आजानीय) याकनं व्वाय् वने फुपिं सलत दये माल ।”

“उकी तीर, धनुषं व खड्ग ज्वना ग्रामणीत च्चं च्चंगु जुइ माल । इपिं तयार जुया तुरन्त वये माल ।”

“अनं ल्यू भिंप्पद्वल रथत दये माल, उकी नेमि बांलाक दय्का तःगु जुइ माल, उकिया खः बांलाक दय्का तःगु जुइ माल ।”

“उकी ध्वाय् ब्वयका तये माल, छ्चंगुयागु कवच पुंका तये माल, क्वातुक प्रहार याये फुपिं धनुषधारीत दये माल । रथ-जीवीत रथय् च्चना तयार जुया याकनं वये माल ।”

शुकथं जुजुं सेनाया बारे हुकुम बिया जिमि काय् काः वनेया नितिं जेतुत्तर नगरं वङ्ग पर्वततक च्यागू उषभ (तब्याः याका) लं माथं वंके बिया बांलाक समाये यायेया नितिं ‘थथे या, थथे या’ हुकुम जूसे थथे धाल -

“लाजा ओलोपिया पुष्पा, मालागन्धविलेपना ।
अग्धियानि च तिङ्न्तु, येन मग्गेन एहिति ॥

“गामे गामे सतं कुम्भा, मेरयस्स सुराय च ।
मग्गम्हि पतितिङ्न्तु, येन मग्गेन एहिति ॥

“मंसा पूवा सङ्कलियो, कुम्भासा मच्छसंयुता ।
मग्गम्हि पतितिङ्न्तु, येन मग्गेन एहिति ॥

“सप्पि तेलं दधि खीरं, कङ्कुबीजा बहू सुरा ।
मग्गम्हि पतितिङ्न्तु, येन मग्गेन एहिति ॥

“आळारिका च सूदा च, नटनट्टकगायिनो ।
पाणिस्सरा कुम्भधूणियो, मन्दका सोकज्जायिका ॥

“आहञ्जन्तु सब्बवीणा, भेरियो दिन्दिमानि च ।
खरमुखानि धमेन्तु, नदन्तु एकपोक्खरा ॥

“मुदिङ्गा पणवा सङ्गा, गोधा परिवदेन्तिका ।
दिन्दिमानि च हञ्जन्तु, कुतुम्पदिन्दिमानि चा’ति” ॥

“गुगु लं व वइगु खः उगु उगु लैय् वहःथे जाःगु फि लाय्का ताय् ह्वय्के ब्यु, स्वाँ, माला,
गन्ध, विलेपन आदि छचय्के बिया अमूल्य वस्तुत दये माल ।”

“गुगु लं व वइगु खः उगु उगु लैय् गामय् सुरा व मेरयया सच्छि सच्छि घः तय्के ब्यु ।”

“गुगु लं व वइगु खः उगु उगु लैय् जा, न्याँ, ला, कलिमधि, महीया पसः तय्के ब्यु ।”

“गुगु लं व वइगु खः उगु उगु लैय् घ्यः, चिकं, धौ, खिर अले दुसि व जाकिं दय्का तःगु
आपालं अय्लाः पसः तय्के ब्यु ।”

“भुतुसुवात व मरि छुइपिं हलुवाइत नं दये माल । प्याखँ क्यनिपि व प्याखँ हुलिपिं, म्येँ हालिपिं,
हस्त संगीत थाइपिं, थुम्भथुन (ढोलक) थाइपिं, जादूगरत आदि दये माल ।”

“सकतां वीणात, भेरी व देण्डिम थाय्के ब्यु । शङ्ग पुइके ब्यु । एकपोक्खर (ढोलक) थाय्के ब्यु ।”

“मूदङ्ग, पणव शङ्ग, गोध परिवदेन्ति, दिन्दिमा बाजँत व कुट्टुम्ब दिन्दिमा बाजँ थाय्के ब्यु ।”

थुकथं जुजुं लैयात बांलाक समाये यायेत हुकुम बिल । जूजक नं यक्व नःगुलिं पचे याये मफया
अन हे सित । सञ्जय जुजुं वयागु शरीर कृत्य याकल अले नगरय् घोषणा याके बिल । वया सुं थःथितिपिं
(हकदारपिं) सुं पिहाँ मवल । धन हानं जुजुयागु तुं जुल । न्हेन्हुया दिंखुन्हु सेनात मुना तयार जुल । जुजु
भव्य राजकीय छौंटां जालीयात लै क्यनिम्ह दय्का वन ।

शुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“सा सेना महती आसि, उय्युत्ता सिबिवाहिनी ।
जालिना मग्गनायेन, वड्डं पायासि पब्बतं ॥

“कोञ्चं नदति मातङ्गो, कुञ्जरो सडिहायनो ।
कच्छाय बद्धमानाय, कोञ्चं नदति वारणो ॥

“आजानीया हसियन्ति, नेमिघोसो अजायथ ।
अब्भं रजो अच्छादेसि, उय्युत्ता सिविवाहिनी ॥

“सा सेना महती आसि, उय्युत्ता हारहारिनी ।
जालिना मग्गनायेन, वड्डं पायासि पब्बतं ॥

“ते पाविसु ब्रहारज्जं, बहुसाखं महोदकं ।
पुप्फरुक्खेहि सञ्छन्नं, फलरुक्खेहि चूभयं ॥

“तत्थ बिन्दुस्सरा वग्गू, नानावण्णा बहू दिजा ।
कूजन्तमुपकूजन्ति, उतुसम्पुफिते दुमे ॥

“ते गन्त्वा दीघमद्धानं, अहोरत्तानमच्चये ।
पदेसं तं उपागच्छुं, यत्थ वेस्सन्तरो अहू’ति” ॥

“व सिविवाहिनी सेना तःधंगु जुया च्वन । इपिं जालिया मार्ग नायकत्त्वय् वड्ड पर्वतय् न्हेन्हुं ध्यंकः वन ।”

“कालिङ्ग देशं लित हःम्ह ख्वीद्वं दुम्ह मातङ्ग धयाम्ह किसिं कौञ्चनाद यात ।”

“आजानिय सलत ततःसलं हाल, रथया घचालं सः पिहाँ वल । धुलं आकाश त्वपुल ।
सिविवाहिनी सेनात वन ।

“वं ब्वना यंका च्वंगु सेना सकतां मामाःगु सामान ज्वना वंपिं यक्व दुगु जुया च्वन । इपिं
जालिया मार्ग नायकत्त्वय् वड्ड पर्वतय् ध्यंकः वन ।”

“इपिं अन यक्व वाउँचा दुगु व यक्व लः दुगु घनघोरगु जंगलय् दुहाँ वन । गन स्वाँ व फल
सःगु सिमात यक्व दुगु जुया च्वन ।”

“अन मौसमअनुसारया ह्वया च्वंगु स्वाँमाय् बांलागु स्वर दुपिं, बांलापिं थीथी वर्णयापिं आपालं
भंगःपंछित्थ थवंथवय् न्त्याइपुक चिरि चिरि हाला च्वन ।”

“इमिसं चान्हिं तःहाकक यात्रा याना वेस्सन्तर च्वना च्वंथाय् ध्यंकः वन ।”

महाराज पर्व क्वचाल ।

जालीकुमारं मुचलिन्द दहया सिथय् छावनी दय्के बिया बास च्वन । भिंप्पद्वः रथत लय् दिके
बिल । थाय् थासय् चित्तुवा, धुं, सिंह, गैडम्ये आदियागु भय दुगु लय् चौकी तथा रक्षा यायेत पाः तय्कल ।
किसि, सल, रथ आदियागु सलं पर्वत छगुलिं थर्के जुल । बोधिसत्त्वं थ्व सः ताया बिचाः यात – “छु सुं
शत्रुं अबुजुयात स्याना आः जित स्यायेत जकं वःगु मखुला ?” व मृत्युभय खना ग्याना माद्री ब्वना पर्वतय्
च्वय् थहाँ वना अनं सेनातयत्त स्वल । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“तेसं सुत्वान निग्घोसं, भीतो वेस्सन्तरो अहु ।
पब्बतं अभिरुहित्वा, भीतो सेनं उदिक्खति ॥

“इड्ढ मदि निसामेहि, निग्घोसो यादिसो वने ।
आजानीया हसियन्ति, धजग्गानि च दिस्सरे ॥

“इमे नून अरञ्जस्मि, मिगसङ्घानि लुइका ।
वागुराहि परिक्खिप्प, सोब्भं पातेत्वा तावदे ।
विक्कोसमाना तिब्बाहि, हन्ति नेसं वरं वरं ॥

“यथा मयं अदूसका, अरञ्जे अवरुद्धका ।
अमित्तहत्थत्तं गता, पस्स दुब्बलघातक’न्ति” ॥

“अजागु सः ताया वेस्सन्तर ग्यात । वं ग्याना पर्वतय् थहाँ वना अनं सेनातयत् स्वत ।”

“माद्री ! न्यं ! बनय् ध्वया च्वंगु सः कथं श्रेष्ठपिं सलत हिनहिने याना हाःसः वया च्वन, अले ध्वजा पताका नं खने दया च्वन ।”

“गथे जंगलय् शिकारी पशुतयत् जालय् तःक्यंका व हे इलय् पहाडया भीरं कुतुका बिइगु खः अथे हे थुमिसं भीत च्वामुगु भालां सुया सुया स्याना बिइ ।”

“गथे भीपिं निर्दोषपितं जंगलय् छ्वया हःगु खः अथे हे भीपिं शत्रुया ल्हातय् लाइपिं जुल । थुगु दुर्बल-घातयात स्व ।”

वेस्सन्तरया खँ न्यना माद्रीदेवी थःगु हे सेनात जुइमा धका बिचाः याना बोधिसत्वयात आश्वासन व्युब्युं थुगु गाथा धाल

“अमित्ता नप्पसाहेय्युं, अग्गीव उदकण्णवे ।
तदेव त्वं विचिन्तेहि, अपि सोत्थि इतो सिया”ति ॥

“गुगु प्रकारं मिं लःयात हानि याये मफइ मखुगु खः, अथे हे शत्रुतय्सं हानि याये फइ मखु धयागु खँ छपिसं बिचाः याना बिज्याहँ । थुकिं छपिनिगु कल्याण हे जुइ ।”

बोधिसत्त्वं शोकयात त्याक अले वलिसँ तुं पर्वतं कुहाँ वया पर्णशालाया लुखाक्वय् फेतुवन । थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात

“ततो वेस्सन्तरो राजा, ओरोहित्वान पब्बता ।
निसीदि पण्णसालायं, दब्बं कत्वान मानसं” ॥

“अनंलि वेस्सन्तर जुजु पर्वतं कुहाँ वल अले थःगु चित्तयात क्वातुका पर्णशालाया लुखाक्वय् फेतुवल ।”

अनंलि सञ्जयं देवीयात सम्बोधन याना धाल – “भद्रे फुसती ! यदि भीपिं सकलें छगू पाखं छकोलं वन धाःसा भी सकसियां शोक अप्वः जुइ फु । उकिं न्हापालाक जि निं वने । अले पलख लिपा शोक शान्त जुइधुंक्ल धका सिइका छ महापरिवार नापं व्वना वा । हानं पलख लिपा जाली व कृष्णाजिनापिं वा ।” थुलि धया रथ दिक्के बिया अले गनं वयागु खः उखेपाखे स्वया उखें थुखें चौकी पाः तय्के बिया बांलाक समाये याना तःम्ह किसिया म्हां कुहाँ वया गन काय् वेस्सन्तर च्वना च्वंगु खः अन थ्यंकाः वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात –

“निवत्तयित्वान रथं, बुडुपेत्त्वान सेनियो ।
एकं अरञ्जे विहरन्तं, पिता पुत्तं उपागमि ॥

“हत्थिक्खन्धतो ओरुह, एकंसो पज्जलीकतो ।
परिकिण्णो अमच्चोहि, पुत्तं सिञ्चितुमागमि ॥

“तत्थद्दस कुमारं सो, रम्मरूपं समाहितं ।
निसिन्नं पण्णसालायं, ज्ञायन्तं अकुतोभय'न्ति” ॥

“रथ दिक्के बिया सैनिकत थाय् थासय् नियुक्त याना बौम्ह जंगलय् याकचा च्वं च्वंम्ह काय्याथाय्
थ्यंकः वन ।”

“किसिम्हं कुहाँ वया, थःम्हं कसा गा छखेपाखे व्वहलय् पाछाया अमात्यपिं छचालं तथा ल्हाः
ज्वजलपा बिन्ति याना काय्यात राज्यसत्ता लःल्हाः वन ।”

“वं अन उम्ह बांलाम्ह एकाग्र चित्तम्ह, निर्भयम्ह, ध्यानीम्ह वेस्सन्तर जुजुयात पर्णशालाय् फेतुना
च्वंगु खन ।”

“तज्ज दिस्वान आयन्तं, पितरं पुत्तगिद्धिनं ।
वेस्सन्तरो च मही च, पच्चुग्गत्त्वा अवन्दिसुं ॥

“मही च सिरसा पादे, ससुरस्साभिवादयि ।
मही अहज्झि ते देव, पादे वन्दामि ते सुण्हा ।
ते सु तत्थ पलिस्सज्ज, पाणिना परिमज्जथा'ति” ॥

“पुत्रस्नेहीम्ह बौ वया च्वंगु खना, वेस्सन्तर व माद्री न्ह्योने वना लसकुस याना वन्दना याःवन ।”

“देव ! जिं छपिनिगु चरणय् यक्व यक्व वन्दना याना च्वना धया माद्रीं छचनं बाजुया चरणय्
अभिवादन यात । उपिं निम्हसितं जुजुं छाती नुगलय् प्यपुका ल्हातं इमित परिमार्जन यात ।”

अनलि ख्वयेगु हालेगु याना शोक शान्त यायेधुंका जुजुं इमिगु कुशलक्षेमया खँ न्यन्यं धाल -

“कच्चि वो कुसलं पुत्त, कच्चि पुत्त अनामयं ।
कच्चि उज्जेन यापेथ, कच्चि मूलफला बहू ॥

“कच्चि डंसा मकसा च, अप्पमेव सरीसपा ।
वने वाळमिगाकिण्णे, कच्चि हिंसा न विज्जती'ति” ॥

“पुता ! कुशल ला जू मखुला ? पुता म्ह फु मखुला ? छु फलमूल सिना हया हे जीविका याना
च्वनागु ला ? छु फलमूल आपाः दु मखुला ?”

“छु भुजिं, पति, हा तहा आदि की पतंग जन्तुत कम् जक दु मखुला ? छु जंगली जनावरत ग्वाः
ग्वाः दुगु बनय् हिंसा मजूला ?”

बौयागु खँ न्यना बोधिसत्त्वं लिसः बिल -

“अत्थि नो जीविका देव, सा च यादिसकीदिसा ।
कसिरा जीविका होम, उज्जाचरियाय जीवितं ॥

“अनिद्धिनं महाराज, दमेतस्संव सारथि ।
त्यम्हा अनिद्धिका दन्ता, असमिद्धि दमेति नो ॥

“अपि नो किसानि मंसानि, पितु मातु अदस्सना ।
अवरुद्धानं महाराज, अरञ्जे जीवसोकिन’न्ति” ॥

“देव ! जिमिगु जीविका छुं गुगु प्रकारं चले जुया च्वंगु दु । जिमिसं फलमूल सिना नया च्वना ।
थुगु जीविका कष्टकर जुइगु ला जु हे जुल ।”

“महाराज ! गथे सारथिं सलयात दमन याइगु खः अथे हे दरिद्रतां मनूतय्त दमन याइगु जुया
च्वन । जिपिं नं दरिद्र जूगुया कारणं दबे जुया च्वं च्वना । दरिद्रतां जिमित दमन याना तल ।”

“हानं नं मांबौपिनिगु दर्शन मदुगुलिं जिपिं भन् हे गंसि जुया च्वना । महाराज ! जंगलय् पितना
हःपिं शोकाकुलपितं छु सुख दइ ?”

थुलिं खं न्यंका काय्महचाय्पिनिगु समाचार न्यन्यं धाल -

“येपि ते सिविसेइस्स, दायादापत्तमानसा ।
जाली कण्हाजिना चुभो, ब्राह्मणस्स वसानुगा ।
अच्चायिकस्स लुइस्स, यो ने गावोव सुम्भति ॥
“ते राजपुत्तिया पुत्ते, यदि जानाथ संसथ ।
परियापुणाथ नो खिप्पं, सम्पददुं व माणव’न्ति” ॥

“श्रेष्ठ सिविपिनि दायाद (हकदार) जाली व कृष्णाजिना निम्हसित असफल मनोरथ दुम्ह ब्राह्मणयागु
बशय् लाःवन । उम्ह क्रूरम्ह ब्राह्मणं इमित सातय्तथे दाया दाया यंकल ।”

“उपिं राजपुत्र व राजपुत्रीपिनिगु बारे यदि छपिसं छुं स्यूसा कना बिज्याहुं । गथे सर्प न्याःम्ह
माणवकयात याकनं वासः याना बिइगु खः अथे हे याना जिमित नं याकनं कना बिज्याहुं ।”

“उभो कुमारा निक्कीता, जाली कण्हाजिना चुभो ।
ब्राह्मणस्स धनं दत्त्वा, पुत्त मा भायि अस्ससा’ति” ॥

“जाली व कृष्णाजिना निम्हं मस्त ब्राह्मणयात धन बिया कया तयेधुन । पुता ! ग्याये म्वाल ।
आश्वत जु ।”

थुगु खं न्यना आश्वस्त जुया बौयाके कुशलक्षेमया खं न्यन -

“कच्चि नु तात कुसलं, कच्चि तात अनामयं ।
कच्चि नु तात मे मातु, चक्खु न परिहायती’ति” ॥

“तात ! छपित आराम जू मखुला ? छपिं निरोगी ला जू मखुला ? तात ! जिमि मांया (ख्वया
ख्वया मिखा मना जकं) मिखां खंनिला ?”

जुजुं धाल -

“कुसलञ्चेव मे पुत्त, अथो पुत्त अनामयं ।
अथो च पुत्त ते मातु, चक्खु न परिहायती’ति” ॥

“पुता ! जित आराम जू । जिपिं निरोगी जू । पुता ! छिमि मानं बांलाक हे मिखां खंनि ।”

बोधिसत्त्वं न्ह्यसः न्यन -

“कच्चि अरोगं योग्गं ते, कच्चि वहति वाहनं ।
कच्चि फीतो जनपदो, कच्चि वुड्ढि न छिज्जती’ति” ॥

“छु छपिनिगु रथ ठीक जूला ? छु उकिं सवारीया ज्या ब्यूला ? छु जनपद समूद्ध जूला ? छु अनावृष्टि ला मजूला ?”

जुजुं धाल -

“अथो अरोगं योग्गं मे, अथो वहति वाहनं ।
अथो फीतो जनपदो, अथो वुड्ढि न छिज्जती’ति” ॥

“जिमिगु रथ ठीक जू । उकिं सवारीया ज्या बिया च्वंगु दु । जनपद समूद्ध जू । अनावृष्टि मजू ।”

शुकथं अबु व कायया खँ ल्हाना च्वंबले फुसतीदेवी नं आः जुलसा शोक म्हो याना च्वं च्वन जुडु धका भाःपिया यक्व लस्कर मुंका काययाथाय् थ्यंकः वन ।

शुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“इच्च्वं मन्तयन्तानं, माता नेसं अदिस्सथ ।
राजपुत्ती गिरिद्वारे, पत्तिका अनुपाहना ॥

“तच्च दिस्वान आयन्ति, मातरं पुत्तगिद्धिनिं ।
वेस्सन्तरो च मही च, पच्चुगन्त्वा अवन्दिसुं ॥

“मही च सिरसा पादे, सस्सुया अभिवादयि ।
मही अहज्झि ते अय्ये, पादे वन्दामि ते सुण्हा’ति” ॥

“इमित्थं शुकथं मन्त्रणा याना च्वंगु मांम्हं खन - राजपुत्री पर्वतया द्वारय् नांगागु तुतिं दना च्वन ।”

“पुत्रस्नेही मांयात वःगु खना वेस्सन्तर व माद्री न्ह्योने वना लसकुस याना मांयात प्रणाम यात ।”

“आर्ये ! जिं छपिनिगु चरणय् यक्व यक्व वन्दना याना च्वना धका धया माद्री मांजुया तुती भोपुया अभिवादन यात ।”

इमिसं फुसतीदेवीयात वन्दना याना दना च्वंबले कुमार व कुमारीपिसं घेरे याका मस्त थ्यंकः वल । माद्री दना इमिगु लैय् स्वया दना च्वन । वं इमित्थं सकुशल वया च्वंगु खना थःत थःम्हं थामे याना तये मफुत । गथे मचापिं सात खनेवं सा अथे हे विलाप याना ब्वाय् वड्ढु खः । इपिं नं वयात खनेवं व दुथाय् ब्वाय् वन ।

शुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“महिच्च पुत्तका दिस्वा, दूरतो सोत्थिमागता ।
कन्दन्ता मधिधाविसु, वच्छबालाव मातरं ॥

“मही च पुत्तके दिस्वा, दूरतो सोत्थिमागते ।
वारुणीव पवेधेन्ती, थनधाराभिसिच्चथा’ति” ॥

“मस्तयसं तापाकं निसें माद्रीयात सकुशल वया च्वंगु खंकल । इपिं ख्वख्वं मांयाथाय् अथे हे व्वाय् वल गथे मांम्ह सायात खनेवं साया मस्त व्वाय् वइथे ।”

“माद्री नं थःम्ह सन्तानयात सकुशल वःगु खनेवं माद्रीदेवी लयताया मूच्छा जुल अले छाती वयागु दुरु तिन्न म्हुया मस्तयगु म्हुतुइ लात ।”

उगु इलय् पर्वतं तःसः जुइक सः पिहाँ वल । पृथ्वी कम्प जुल । समुद्रय् ज्वारभाटा पिहाँ वल । गिरिराज सुमेरु क्वच्छुत । खुगू कामावचर देवलोकाय् कोलाहल मचे जुल । शक्र देवराज व खुगू क्षत्रिय परिषद् बेहोश जुल । उपिंमध्ये छम्हं मेम्हसित लः हाहा याना बिये फुम्ह सुं छम्ह हे दुगु मखु । पुष्कर वर्षा याना बिइगु इन्द्रया संकल्पकथं खुगू क्षत्रियपिनिगु थासय् पुष्कर वर्षा याना वा वय्कल । गुम्हसिया लखं प्याके मास्तिवल उपिं प्याइगु जुया च्वन अले गुम्हसिया प्याके मास्ति मवः वयात वा छफुति नं मलाइगु जुया च्वन । गथे पलेस्वाया हलय् लः लाःथे इमिगु म्हं लः स्वाल्लं कुतुं वना बय् लाइगु जुया च्वन । थुकथं उगु वर्षा अजागु आश्चर्यजनकगु जुया च्वन गथे पुष्कर बनय् वा वःगु वार्थे । खुम्ह क्षत्रियपिं आश्वस्त जुल । जनतां थ्व खना आश्चर्य जुल, थःथिति सम्बन्धीपिनि सम्मेलनय् पुष्कर वर्षा जुल अले महापृथ्वी कम्प जुल धका आश्चर्य चाया च्वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“समागतानं जातीनं, महाघोसो अजायथ ।

पब्बता समनादिंसु, मही पकम्पिता अहु ॥

“बुद्धिधारं पवत्तेन्तो, देवो पावस्सि तावदे ।

अथ वेस्सन्तरो राजा, जातीहि समगच्छथ ॥

“नत्तारो सुणिसा पुत्तो, राजा देवी च एकतो ।

यदा समागता आसुं, तदासि लोमहंसनं ॥

“पञ्जलिका तस्स याचन्ति, रोदन्ता भेरेवे वने ।

वेस्सन्तरञ्च महिञ्च, सब्बे रट्ठा समागता ।

त्वं नोसि इस्सरो राजा, रज्जं कारेथ नो उभो'ति” ॥

“वःपिं थःथिति सम्बन्धीपिं सकसिनं ततःसः याना हल्ला यात । पर्वत छगुलिं थ्वल । पृथ्वी कम्प जुल । उगु हे इलय् देवं वर्षाया धारा वय्का हल ।”

“अनलि वेस्सन्तर जुजु थःथितिपिलिसे वन - छय्पिं, काय्भौ, काय्, जुजु व लानि सकले नापं ।”

“सकले छथासय् भेला जुइवं रोमाञ्च जुल । उगु भयानक बनय् राष्ट्रं वःपिं सकल जनतां ल्हाः ज्वजलपा वेस्सन्तर व माद्रीयात प्रार्थना यात - छलपोलपिं जिमि ईश्वर (मालिक) जुजु खः । छलपोलपिं निम्हसिनं जिमित राज्य याना विज्याहूँ ।”

क्षत्रिय काण्ड क्वचाल ।

थुगु खँ न्यना बोधिसत्त्वं बौलिसे खँल्हाबल्हा यायां थुगु गाथा धाल -

“धम्मेन रज्जं कारेत्तं, रड्ढा पब्बाजयित्थ मं ।
त्वञ्च जानपदा चेव, नेगमा च समागता”ति” ॥

“जिं धर्मानुकूल राज्य चले याना च्वनाबले छुपिसं, जनपद व निगमयापिं जनतां जित राज्यं पितना छवत ।

अनंलि जुजुं काय्याके क्षमा फ्वन -

“दुक्कटञ्च हि नो पुत्त, भूनहच्चं कतं मया ।
योहं सिवीनं वचना, पब्बाजेसिमदूसक”न्ति” ॥

“पुता ! जिं याये मत्यःगु ज्या याना । जिं भूण हत्या यायेथे जागु पाप याये लात । जिं सिवि जनतापिनिगु खँ न्यना छ निदोषम्हसित देशं पितिने लात ।”

थुलि गाथा धया थःगु दुःख तापाका छवयेया नितिं थुगु गाथा धाल -

“येन केनचि वण्णेन, पितु दुक्खं उदब्बहे ।
मातु भगिनिया चापि, अपि पाणेहि अत्तनो”ति” ॥

“मां, केहे व बौयागु दुःख न्ह्याथे यानासां तापाका मदयका विइमाः । थःगु प्राण बलि बिये मातले ।”

जुजुं बोधिसत्त्वयात राज्य ग्रहण याना कायेत प्रार्थना यात । बोधिसत्त्वं “ज्यू” धया स्वीकार यात । वं स्वीकृति याःगु खँ सिइका वलिसें तुं जन्म जूपिं ख्वीद्वः अमात्यपिसं धाल - “महाराज ! आः थन मोल्हुइगु ई जुल । धु सिला यचुका विज्याहूँ ।” बोधिसत्त्वं इमित पलख आसे धया पर्णशालाय् दुहाँ वन । ऋषिभेष तोतल । अले पर्णशालां पिहाँ वया पर्णशाला स्वकोतक चाःहिला न्यागू अङ्ग उकियात वन्दना यात- “थन च्वना जिं गुलात्याःतक श्रमणधर्म पालन याये खन । (दान)पारमिता पूर्वकेगु कामनां दान बिया पृथ्वीयात कम्प याना बिया ।” नौ आदिपिनिपाखें लुसि ध्यंकेगु, नौ थिइकेगु आदि ज्या यात । अनंलि देवराजथे सकतां तिसा वसतं समाये याना वःम्हसित अन हे राज्याभिषेक यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“ततो वेस्सन्तरो राजा, रजोजल्लं पवाहयिं ।
रजोजल्लं पवाहेत्वा, सङ्खवण्णं अधारयी”ति” ॥

“अनंलि वेस्सन्तर जुजुं धु खिति सिला छवत । धु खिति सिला छवया जुजुया भेष धारण यात ।”

थुलि याये सिधयेवं वेस्सन्तरया यश महान् जुल । न्ह्याथाय् स्वःसां अन पृथ्वी कम्प जुया च्वन । वारागंना(ख्वाः बांलापिं लक्षण लाःपिसं) तय्सं मंगल घोषणा यात । दक्वं बाजं थाल । महासमुद्रयया प्वाथय् नं न्याःथे तःसः जुइक सः पिहाँ वल । हस्तिरत्नयात धारण याना हस्तिरत्नया म्हय् सवारीजुल । उगु हे इलय् व नापं तुं जन्म जूपिं ख्वीद्वल अमात्यपिसं घेरा लगे याना दंवल । माद्रीदेवीयात नं मोल्हुइका बांलाक समाये याना वयात अभिषेक यात । वयागु छयनय् अभिषेकया लः धाः हाय्का “वेस्सन्तरो तं पालेतु” आदि मंगल वाचन यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“सीसं न्हातो सुचिवत्थो, सब्बाभरणभूसितो ।
पच्चयं नागमारुह, खग्गं बन्धि परन्तप ॥

“ततो सट्टिसहस्सानि, योधिनो चारुदस्सना ।
सहजाता पकिरिसु, नन्दयन्ता रथेसभं ॥

“ततो महिमि न्हापेसुं, सिविकञ्जा समागता ।

वेस्सन्तरो तं पालेतु, जाली कण्हाजिना चुभो ।
अथोपि तं महाराजा, सज्जयो अभिरक्खतू’ति” ॥

“मोल्हुया निचीगु शुद्धगु वस्त्रं पुना, शत्रुतयत् अनुतप्त याइम्ह जुजु खड्ग भेरे याना थःगु जन्मदिं खुन्हु हे जन्म जूम्ह नागया म्हय् च्चन ।”

“अनंलि थःलिसें तुं नापं जन्म जूपिं स्वये यइपुसे च्वंपिं ख्वीद्वल योद्धापिसं जुजुयात लय्ताय्का छ्चाखेरं घेरा लगे यात ।”

“अनंलि सिविकन्यापिं वया माद्रीयात नं मोल्हुइकल अले आशीर्वचन धाल - जाली व कृष्णाजिना निम्हसितं वेस्सन्तरं छ्चपिनिगु रक्षा याये माल । अले पिता महाराज सज्जयं नं छ्चपिनिगु रक्षा याये माल ।”

“इदञ्च पच्चयं लद्धा, पुब्बे संक्लेसमत्तनो ।
आनन्दियं आचरिसु, रमणीये गिरिब्बजे ॥

“इदञ्च पच्चयं लद्धा, पुब्बे संक्लेसमत्तनो ।
आनन्दि वित्ता सुमना, पुत्ते सङ्गम्म लक्खणा ॥

“इदञ्च पच्चयं लद्धा, पुब्बे संक्लेसमत्तनो ।
आनन्दि वित्ता पतीता, सह पुत्तेहि लक्खणा’ति” ॥

“भिक्षुपिं ! थुगु प्रतिष्ठा (सम्मान) प्राप्त याना अले थःपिसं न्हापा थुगु बनबास यानाबले दुःख कष्ट सियागु लुमंका रमणीय गिरिब्रजय् वेस्सन्तर व माद्रीं खुसी जुया आनन्द माने यात ।”

“भिक्षुपिं ! थुगु प्रतिष्ठा (सम्मान) प्राप्त याना काय्म्हचाय्पिं नाप लाये खंगुलिं माद्रीं भन् हे अतिकं खुसी जुया आनन्द माने यात ।”

“भिक्षुपिं ! थुगु प्रतिष्ठा (सम्मान) प्राप्त याना काय्म्हचाय्पिं नाप लाये खंगुलिं प्रीति युक्त जूम्ह माद्रीं भन् हे अतिकं खुसी जुया आनन्द माने यात ।”

थुकथं खुसी जुया लय्ताया काय्म्हचाय्पित थये धाल -

“एकभत्ता पुरे आसिं, निच्चं थण्डिलसायिनी ।
इति मेतं वतं आसिं, तुम्हं कामा हि पुत्तका ॥

“तं मे वतं सपिद्धज्ज, तुम्हे सङ्गम्म पुत्तका ।
मातुजम्मि तं पालेतु, पितुजम्मि च पुत्तक ।
अथोपि तं महाराजा, सज्जयो अभिरक्खतु ॥

“यं किञ्चित्थि कतं पुञ्जं, मय्हेव पितुच्च ते ।
सब्बेन तेन कुसलेन, अजरो अमरो भवा'ति” ॥

“यः मस्त ! छिमित ब्राह्मणं यंकुसां निसं छिमिगु कामना यासे जिगु थजागु व्रत खः - छछ्रा भोजन यायेगु व बँय् दचनेगु ।”

“यः मस्त ! छिमित प्राप्त याना थौ जिगु उगु व्रत नं पूरा जुल । मांबौपिसं कमाये याना तःगु पुण्यं छिमित रक्षा यायेमा ।”

“महाराज सञ्जयं नं छिमिगु रक्षा याये माल । जिं व छिमि बौनं गुलि नं पुण्य कमाये याना तयागु दु, उगु दक्क कुशलकर्मया प्रतापं छिपिं अजर-अमर जुइमा ।”

फुसतीदेवीं नं “आवंलि जिमि काय्भौनं थजागु वस्त्र पुनेमा, थजागु तिसां तियेमा” धया छगः तिसा बाक्स बिइके छवत ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“कप्पासिकञ्च कोसेय्यं, खोमकोटुम्बरानि च ।
सस्सु सुण्हाय पाहेसि, येहि मदी असोभथ ॥

“ततो हेमञ्च कायूरं, गीवेय्यं रतनामयं ।
सस्सु सुण्हाय पाहेसि, येहि मदी असोभथ ॥

“ततो हेमञ्च कायूरं, अङ्गदं मणिमेखलं ।
सस्सु सुण्हाय पाहेसि, येहि मदी असोभथ ॥

“उण्णतं मुख्फुल्लञ्च, नानारत्ते च माणिके ।
सस्सु सुण्हाय पाहेसि, येहि मदी असोभथ ॥

“उगत्थनं गिङ्गमकं, मेखलं पाटिपादकं ।
सस्सु सुण्हाय पाहेसि, येहि मदी असोभथ ॥

“सुत्तञ्च सुत्तवज्जञ्च, उपनिज्जाय सेय्यसि ।
असोभथ राजपुत्ती, देवकञ्जाव नन्दने ॥

“सीसं न्हाता सुचिवत्था, सब्बालङ्कारभूसिता ।
असोभथ राजपुत्ती, तावतिसेव अच्छरा ॥

“कदलीव वातच्छुपिता, जाता चित्तलतावने ।
अन्तावरणसम्पन्ना, राजपुत्ती असोभथ ॥

“सकुणी मानुसिनीव, जाता चित्तपत्ता पती ।
निग्रोधपक्कबिम्बोडी, राजपुत्ती असोभथा'ति” ॥

“कपाय्यागु वस्त्र, कोसेय्य वस्त्र, खोमक व उदुम्बर - मांजुं काय्भौयाथाय् छ्वया बिल गुकिं माद्री सुशोभित जुल ।”

“अले लुं दयका तःगु ग्रीवाभरण, अङ्गद व मणिमेखला - मांजुं काय्भौयाथाय् छ्वया बिल गुकिं माद्री सुशोभित जुल ।”

“हानं लुं दय्का तःगु मेगु ग्रीवाभरण व रत्नं दय्का तःगु ग्रीवाभरण - मांजुं काय्भौयाथाय् छ्वया बिल गुकिं माद्री सुशोभित जुल ।”

“उन्नत आभरण, छचनय् तिइगु तिसा व थीथी मणियागु तिसात - मांजुं काय्भौयाथाय् छ्वया बिल गुकिं माद्री सुशोभित जुल ।”

“उरगत्यन (आभरण), गिङ्गमक (आभरण), मेखला व पादाभरण - मांजुं काय्भौयाथाय् छ्वया बिल गुकिं माद्री सुशोभित जुल ।”

“का दुगु व का मदुगु तिसात धारण याना च्वं च्वन । राजपुत्री नन्दनबनं पिहॉ वःम्ह देवकन्याथें सुशोभितम्ह जुल ।”

“मोल्हूये धुंकूम्ह, शुद्धगु वस्त्र पुने धुनेवं राजपुत्री त्रयस्त्रिंश भवनयापिं अप्सरापिंथें सुशोभितम्ह जुल ।”

“चित्रलता बनय् उत्पन्न जूपिं वायु फसं स्पर्शित जूपिं लुंथें जाःपिं कदलीमृगथें अले बिम्बफलथें म्हुतुसि दुम्ह राजपुत्री सुशोभितम्ह जुल ।”

“गथे मनुष्य शरीरय् उत्पन्न जूम्ह भंगः बांलागु पपू ब्वय्का आकाशय् वना सुशोभितम्ह जुइगु खः अथे हे पाके जूगु न्यग्रोध (फल) थें म्हुतुसि दुम्ह राजपुत्री सुशोभित जुल ।”

“तस्सा च नागमानेसुं, नातिवद्धवं कुञ्जरं ।
सत्तिक्खमं सरक्खमं, ईसादन्तं उरुब्बहवं ॥

“सा मद्दी नागमारुहि, नातिवद्धवं कुञ्जरं ।
सत्तिक्खमं सरक्खमं, ईसादन्तं उरुब्बहवन्ति” ॥

“उम्ह माद्रीया नितिं भाला व बाणया चोट फयेफुम्ह, रथया धूरिथें जागु दन्त दुम्ह बुराम्ह तःधिकम्ह किसि न्ह्योने तये हल ।”

“उम्ह माद्री, भाला व बाणया चोट फयेफुम्ह, रथया धूरिथें जागु दन्त दुम्ह बुराम्ह तःधिकम्ह किसिया म्हय् गल ।”

उपिं निम्ह भव्यतालं छावनी थ्यंकः वल । भिंनिगू अक्षोहिणी सेनातसहित सञ्जय जुजु लच्छित्ति पर्वत क्रीडा, बन क्रीडा याना च्वन । बोधिसत्त्वया तेजं थपाय्मच्छि तःधंगु जंगलय् सुं जंगली जनावरं व भंगःपंछितय्सं सुयातं दुःख कष्ट मव्यू ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ मिगा अहुं ।
वेस्सन्तरस्स तेजेन, नञ्जमञ्जं विहेठयुं ॥

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ दिजा अहुं ।
वेस्सन्तरस्स तेजेन, नञ्जमञ्जं विहेठेयुं ॥

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ मिगा अहुं ।
एकज्झं सन्निपात्तिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्डने ॥

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ दिजा अहुं ।
एकज्जं सन्निपातिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्ढने ॥

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ मिगा अहुं ।
नास्सु मज्जू निकूजिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्ढने ॥

“सब्बम्हि तं अरञ्जम्हि, यावन्तेत्थ दिजा अहुं ।
नास्सु मज्जू निकूजिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्ढने’ति” ॥

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली पशुत दुगु खः वेस्सन्तरयागु तेजं सुनां नं सुयातं थवंथवय् हिंसा मयाः ।”

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली भंगःपंछित दुगु खः वेस्सन्तरयागु तेजं सुनां नं सुयातं थवंथवय् हिंसा मयाः ।”

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली पशुत दुगु खः सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वनेवं सकले छगू थासय् भेला जुल ।”

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली भंगःपंछित दुगु खः सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वनेवं सकले छगू थासय् भेला जुल ।”

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली पशुत दुगु खः सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वनेवं सुनानं मधुरस्वरं न्वं मवाः ।”

“उगु सारा जंगलय् गुलि नं जंगली भंगःपंछित दुगु खः सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वनेवं सुनानं मधुरस्वरं न्वं मवाः ।”

सञ्जय जुजु लच्छित्ति बन-क्रीडाय् लगे जुया च्वन । अनंलि जुजुं सेनापतियात सःता न्यन- “तात ! भ्नीपिं ताःकालतक जंगलय् हे च्वनेधुन । छु छं जिमि काय्यागु गमन-मार्ग बांलाक समाये याना तयेधुनला ?” वं लिसः बिल - “धुन, देव ! आः थनं वनेगु ई जुल ।” वं वेस्सन्तरयात खबर बिइकल अले सेना व्वना लिहाँ वल । वङ्क पर्वतं जेतुत्तर नगरतक खवीगू योजन लै जःछि बोधिसत्त्व अतिकं भव्यरूपं लिहाँ वल ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया विज्यात -

“पटियत्तो राजमग्गो, विचित्तो पुप्फसन्थतो ।
वसि वेस्सन्तरो यत्थ, यावताव जेतुत्तरा ॥

“ततो सट्टिसहस्सानि, योधिनो चारुदस्सना ।
समन्ता परिकिरिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्ढने ॥

“ओरोधा च कुमारा च, वेसियाना च ब्राह्मणा ।
समन्ता परिकिरिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रडुवड्ढने ॥

“हत्थारोहा अनीकट्टा, रथिका पत्तिकारका ।
समन्ता परिकिरिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रट्टवट्टने ॥

“समागता जानपदा, नेगमा च समागता ।
समन्ता परिकिरिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रट्टवट्टने ॥

“करोटिया चम्मधरा, इल्लीहत्था सुवम्मिनो ।
पुरतो पटिपज्जिसु, वेस्सन्तरे पयातम्हि ।
सिवीनं रट्टवट्टने’ति” ॥

“वेस्सन्तर च्वना च्वंगु थासं निसं जेतुत्तर नगरतक राजमार्ग बांलाक समाये याना तल अले स्वां ह्वला तल ।”

“अनंलि सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर जक लिहाँ वयेवं ख्वीद्वल स्वये यइपुसे च्वंपिं योद्धापिंसं प्यखेरं घेरे याःवल ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वयेवं रनिवासयापिं मिसात, कुमारपिं, वैश्यपिं व ब्राह्मणपिं सकलें वया छ्चाखेरं घेरे याःवल ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वयेवं किसि गइपिं सेनात, सलम्हय् च्वनिपिं सेनात, रथय् च्वनिपिं सेनात व पैदल सेनात सकलें वया छ्चाखेरं घेरे याःवल ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वयेवं जनपदवासी व निगमवासीपिं सकलें वया छ्चाखेरं घेरे याःवल ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन वेस्सन्तर लिहाँ वयेवं किरिटीधारीपिं, चर्मधारीपिं खड्गधारीपिं व कवचधारी योद्धात न्ह्यः न्ह्यः वन ।”

ख्वीगू योजनया लंपु निला बिका जुजु जेतुत्तर नगरय् थ्यंकः वन । बांलाक समाये याना तःगु नगरय् वना राजदरबारय् वन ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायेया नितिं शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“ते पाविसुं पुरं रम्मं, महापाकारतोरणं ।
उपेतं अन्नपानेहि, नच्चगीतेहि चूभयं ॥

“वित्ता जानपदा आसुं, नेगमा च समागता ।
अनुप्पत्ते कुमारम्हि, सिवीनं रट्टवट्टने ॥

“चेलुक्खेपो अवत्तिथ, आगते धनदायके ।
नन्दि पवेसि नगरे, बन्धना मोक्खो अघोसथा’ति” ॥

“इपिं आपालं पःखालं चाःहुइका तःगु व आपालं तोरण दुगु नगरय् दुहाँ वन, अन अन्नपान व नृत्यगीत दुगु जुया च्वन ।”

“सिविपिनि राष्ट्रवर्धन कुमार लिथ्यनेवं जनपदयापिं मनूत व निगमवासीपिं जनता खुसी जुया प्रसन्न जुल ।”

“धनया दाता बोधिसत्त्व थ्यंकः वयेवं वस्त्रत आक्सय् वांछ्वत । नगरय् वेस्सन्तर महाराजयागु हुकुम चले जुल, अले (भयालखानाय् कुना तःपिं कैडीतयत्) त्वःतकेगु घोषणा जुल ।”

गुगु दिनय् बोधिसत्त्वं नगरय् प्रवेश यात व हे दिनया ब्राह्म-मुहूर्तया इलय् बोधिसत्त्वं मती लुइकल - “चा फ्वचालेवं जिं छु बियेगु ?” उगु इलय् शक्रयागु आसन क्वाना वल । वं बिचाः याना स्वःबले थुगु कारणं धका सिइका वं राजभवनया पश्चिम व पूर्वपाखेया लागाय् न्हेगू रत्न जँ अपाय्जाः जुइक घनघोर रूपं रत्न वा वय्का हल । नगर छगुलिं पुलीतक थ्यंकः रत्न वा वय्का हल । कन्हेखुन्हुया दिनय् बोधिसत्त्वं - “गुम्ह गुम्हसिया थथःगु छें क्वय्, न्ह्योने व ल्यूने लागाय् रत्न वा वःगु दु, उपिं ब्याक्कं उम्ह उम्हसित तुं जुल” धका घोषणा याना मेगु बाकी रत्न ब्याक्कं ल्ह्ययेका थःथाय् च्वंगु रत्न नापं भकारी स्वथंका दान स्थापित यात ।

थुगु अर्थयात प्रकाशित यायां शास्तां आज्ञा जुया बिज्यात -

“जातरूपमयं वस्सं, देवो पावस्सि तावदे ।

वेस्सन्तरे पविट्ठम्हि, सिवीनं रट्टवट्टने ॥

“ततो वेस्सन्तरो राजा, दानं दत्तान खत्तियो ।

कायस्स भेदा सम्पज्जो, सगं सो उपपज्जथा”ति ॥

“गुगु इलय् सिविपिनि राष्ट्रवर्धन नगरय् दुहां बिज्यात उगु इलय् लुं वा गाल ।”

“अनंलि उम्ह बुद्धिमान्म्ह क्षत्रिय वेस्सन्तर जुजुं दान बिया, शरीर त्वःतेवं स्वर्गय् उत्पन्न जू बिज्यात ।”

Dhamma.Digital

नगर काण्ड क्वचाल ।

शास्तां थुगु द्रःच्छिपु गाथा दुगु महावेस्सन्तर धर्मदेशना न्ह्यथना जातकया स्वापू क्यना बिज्यात । उगु इलय् जूजक देवदत्त खः । अभित्ततापना चिञ्चामाणविका खः । चेतपुत्र छन्न खः । अच्चुत (अच्युत) तापस सारिपुत्र खः । शक्र अनिरुद्ध (अनुरुद्ध) खः । सञ्जय जुजु सुद्धोदन महाराज खः । फुसतीदेवी महामाया खः । माद्रीदेवी राहुलमाता खः । जालीकुमार राहुल खः । कृष्णाजिना उत्पलवर्णा खः । शेष परिषद् बुद्ध-परिषद् खः । महावेस्सन्तर जुजु जुलसा जि सम्यक्सम्बुद्ध खः ।

महानिपात वर्णन क्वचाल ।

- * -

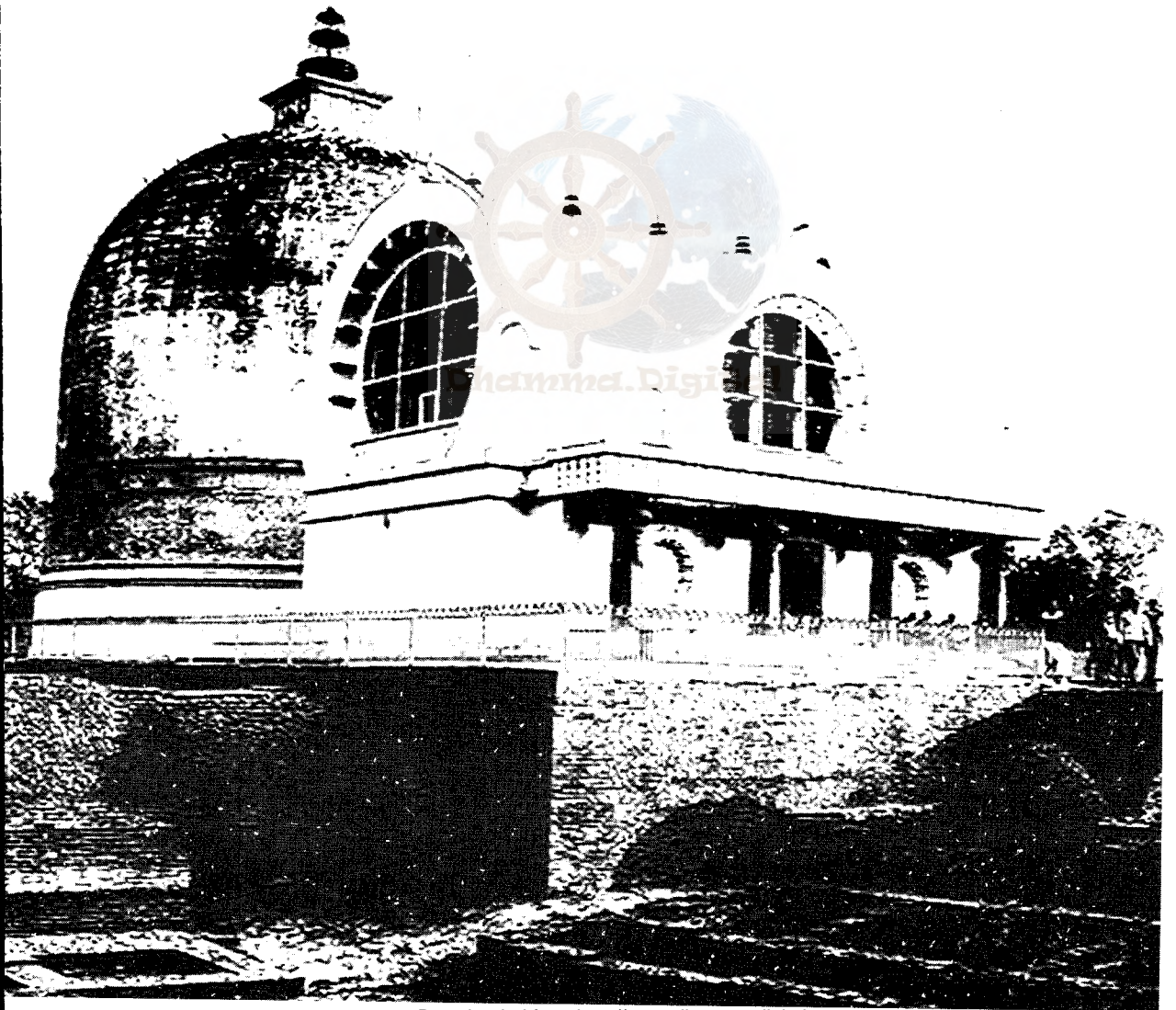
जातक क्वचाल ।

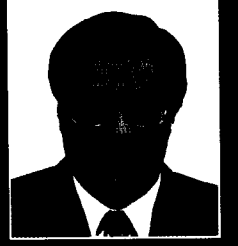
धम्मचक्कप्पवत्तन - सारनाथ

महापरिनिर्वाण - कुशीनगर

..... गृह्णन् सिमाया किञ्चलय फेन्त वा गोतुल उकिया कचात ध्यने मज्जु
 (मृगपत्रक जा. ५३८) । निम्ह उयेव विवाद च्वलती (महाजनक जा. ५३१) । अन्यन्त
 वेदनाग्रन्तपि प्राणीपि व निन्दित अवस्थाय म्वाना चर्वापि सिद्धिपथे चर्वापि खः (साम जा.
 ५४८) । मेपिनिगु दानया परिणाम दुगु सम्पत्ति धयागु पवगिया ब्राहन अथवा पवगिया
 धन समान खः (निमि जा. ५४५) । ब्रालि ब्रिया यज याइम्ह देवलोक वनिगु खःसा
 ब्राह्मण थः कार्यापित ब्रालि ब्रिया यज यायेमाः (खण्डहाल जा. ५४२) । इच्छा व लोभ
 क्रमार्ग खः, अले सयन समार्ग खः (महानारदकम्प जा. ५४४) । जजु गुत्रले पासा याये
 मज्जु, अले प्रतिवृन्दी न उयेके मज्जु (विधुर जा. ५४५) । गुप्तगु खँ धयागु गुप्त याना
 तयेगु हे भि जू (महाउम्भग जा. ५४६) । दरिद्रता मन्तयत दमन याइ (वेस्सन्तर जा. ५४७) .....

दण्डुबहादुर वज्राचार्य
 अनुवादक

अनुभवी अनुवादक भाजु दण्डुबहादुर वज्राचार्यजुपाखें सुत्तपिटकया दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय,
 संयुत्तनिकाय व खुट्टकनिकायया इतिवृत्तक, धम्मपद, मिलिन्द-प्रश्नथें जागु मूल ग्रन्थयागु अनुवाद व
 प्रकाशन धुंका बुद्धवचन पालि त्रिपिटक धर्मभण्डारया ल्यं दनिगु ग्रन्थत नेपालभाषाय् दय्केगु ग्वसा वीर-
 पूर्ण पुस्तक संग्रहालयं ग्वःगु जुल ।

वय्कः अनुवादक व वय्कया परिवारपाखें नेपालय् ऐतिहासिककथं आःतक गुबले मज्जुकथं छकोल
 पिदंगु थुगु बोधिसत्त्वया जन्मसम्बन्धी खुगु भोलूमया जातक ग्रन्थया बाखेंपाखें बुद्ध व बोधिसत्त्व सम्बन्धी
 भीके दया च्वंगु अनेक मिथ्या धारणा व भ्रम हटे यायेत आपालं तिवः जुडगु आशा याये फु । थौंम्हग
 सद्धर्म म्हमसीका अलमले जुया च्वने माःगु तःधंगु चुनौति भीगु न्ह्योने दु । बुद्धवचन त्रिपिटक धर्मभण्डार
 नेपालभाषाय् स्वनेगु वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालयया पवित्र उद्देश्य पवकेत श्रद्धालु प्रकाशक परिवार याःगु
 ग्वसा स्वागत योग्य जू ।

प्रत्येक छें छेय् संग्रहणीय थय्यागु पवित्र ग्रन्थयात सकसिनं ब्वनेगु व सकसितं ब्वकेगु याये फत
 धाःसा सद्धर्मया ख्यः निमल जुया सुयां पाखें लँ दापु जुडका च्वने म्वालिगु अवस्थाय् थय्केत भीत तिवः
 दडगु खँय् छुं सन्देह मदु ।

